ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
1
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
1 Septembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2898

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ ՔԱՋ...

Եթէ կ'ուզէք լաւ ճանչնալ մեր ազգային հերոսները, կարդացէք անոնց նուիրուած երգերը: Մանաւանդ լսեցէք երբ կ'երգուին այդ երգերը:

Ամէնէն անտարբեր դէմքն ալ գոյն եւ շեշտ կը ստանայ երգի առաջին տողէն, ինք երգէ թէ ուրիշը:

Արդարեւ, ամէնէն աւելի այդ ժողովրդական երգերն են որ համապատօրէն կը բնորոշեն, կը խտացնեն բազմաթիւ ռազմիկներու եւ հերոսներու ինքնուրոյն արժանիքները:

Որքան ալ անարուեստ եւ անմշակ ըլլան, յաճախ մանկունակ եւ ուռուցիկ, այդ երգերը կը կազմեն բուն ժողովուրդին մկրտութիւնը:

Եւ ժողովուրդը շատ քիչ անգամ կը սխալի:

Մի՛ հետաքրքրուիք թէ ո՛վ յղացաւ, ո՛վ գրի առաւ այս եւ այն երգը, կամ ո՛վ յարմարցուց եղանակները:

Թերեւս մէկ տունը աս, միւս տունը ան է յղացած կամ երգած:

Հարցը այն է որ՝ երգեր են հիւսուած, ամէնի մարմնացումներու գրոհին մէջ կամ յետոյ, անոնց ներշնչման տակ: Հիւսուած, երգուած եւ ծաւալած են սարէ սար, քաղաքէ քաղաք եւ այժմ աշխարհէ աշխարհ:

Եւ երբ խումբ մը կ'երգէ զանոնք, առանց որ եւ է պատրաստութեան կամ նուագարանի, հերոսները ձեր առջեւ կը պատկերանան իրենց ամբողջ կերպարանքով. հոգի եւ մարմին կ'առնեն, կ'ըսես՝ ահա կը կռուին, գրոհ կու տան կամ կ'իյնան:

Անդրանիկը քաջ, իր ընկերներով...

Մկրտութիւնը կատարուած է արդէն, մէկ բառով— «Անդրանիկը քաջ»: Մնացեալը մանրամասնութիւն է:

Բայց, բառերու եւ կանչերու սանձարձակ թռիչքներուն մէջ անգամ, զարմանալ նոյն ոգին է որ կը խօսնայ, իբրեւ տրամաբանական եզրակացութիւն.

Նրակներիդ անվախ քաջի արիւնը
Ջցամաքի մինչ յաւիտեան, Անդրանիկ:

×

Արդարեւ, քաջութիւնը կազմեց Անդրանիկի հիմնական եւ ամէնէն անվիճելի առաքինութիւնը, պատանեկութենէն մինչեւ հասուն տարիքը:

Անշուշտ Անդրանիկը առաջինը չէ, իբրեւ խորհրդանշան եւ մարմնացում հայ ժողովուրդի ռազմական յատկութեանց:

Իրմէ առաջ, իրեն հետ զուգընթաց, ինչպէս իրմէ վերջը, ազատագրական պայքարը երեւան հանած է բազմաթիւ յայտնի եւ անյայտ հերոսներ: Եւ դեռ կրնայ հանել, երբ եղանակները փոխուին, կամ հնչէ ժամը, ճակատագրական պահու մը:

Անդրանիկը ներկայացուցիչն է ամբողջ սերունդի մը, որ այս ժողովուրդին ռազմական առաքինութիւնները հասցուց անհախընթաց բարձունքներու, բազմաթիւ ճակատներու վրայ: Եւ անհնարին պայմաններու մէջ:

Անոնք իրենց տաղանդն ու արիւնը տրամադրեցին դժոխքի մը մէջ, որ իր նմանը չէ ունեցած որ եւ է ատեն:

Նոյն իսկ պալքանեան ժողովուրդներու ազատագրական պատմութիւնը դժուար թէ կարենայ ցոյց տալ այնքան ըմբոստացումներ, կաչկանդումներ ու տառապանքներ, որքան հայկականը:

Պայքարը կը մղուէր Թուրքին դէմ, բայց նոյնքան թշնամական, խափանարար քաղաքականութիւն մը կը վարէին անմիջական հարեւանները:

Դասը ուղղուած էր Թուրքիոյ դէմ, բայց նոյն հարեւանները եւ ուրիշներ հաճութեամբ կը կատարէին մեղսակիցի, դաւադիրի քամահելի դերը:

Եւ, ներսէն ալ, բուն հայկական շրջանակէն, կամ վառօդը կը պակսէր, կամ ոգին: Թշուառութիւն մը համատարած, որուն հանդէպ լեռներն անգամ փուլ պիտի գային:

Բայց եւ այնպէս, Անդրանիկները դիմացան: Տոկացին, հաստատ սկզբունքներ ձգեցին ու տեւեցին:

Երբեմն անիծելով եւ ակռաները կճրտելով, յաճախ պոռթկալով, անոնք անվհատ, անսասան շարունակեցին պայքար մը, որ իր ներշնչումը կը ստանար դարերու տառապանքէն:

Ժողովուրդը երբ կը հնչեցնէ «Անդրանիկը քաջ», իր ռազմական առաքինութեանց յարութիւնը, վերածնութիւնն է որ կողջունէ, այնքան վճիտ խանդավառութեամբ:

Այդ գիտակցութեամբ ալ, երգը մարմին կ'առնէ, կը դառնայ կենդանի պատկեր: Ու մեր առջեւ կ'ուրուագծուին Սերոբները, Գէորգ Չաւուշները, Մուրատները, Գետոները Ճէչոները եւ ...ները,— ամբողջ պանթէոն մը շարժուն ալլ յաւիտենական:

Այս օրուան ուխտագնացութիւնն ալ մէկ արտայայտութիւնն է այդ գիտակցութեան:

Անոնք որ կազմակերպած են զայն, անշուշտ լաւ կ'ուզեն,— այս ժողովուրդը ունի բազմազան արժանիքներ: Մենք ալ, իբրեւ Անդրանիկները նոյն ժողովուրդին, կը խոնարհինք այդ արժանիքներուն առջեւ: Սակայն, չմոռնանք միւս գանձը, ռազմականը, որ նոյնքան հարազատ է եւ անսպառ: Եւ քանի որ, այս քաղաքին մէջ, ... մարմնացեալ խորհրդանշանը այդ արժանիքին — Անդրանիկ — հետեւեցէք մեզի, որպէսզի միասին արծարծենք նուիրական եւ մշտնջենական բոցը:

Նախ մեր բաղուկը, յետոյ մօսինը, յետոյ խաչը, — կ'ըսէր ուրիշ քաջ մը, Քեռին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԲԱՑԷԻ ԲԱՑ

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՕՍՔԵՐԸ

«Ֆոլքիշէր Պէօպախթըր», Պերլինի հիթլերական պաշտօնաթերթը, ուշագրաւ խմբագրական մը հրատարակեց օգոստոս 30ին, գաղթային քաղաքականութեան մասին: Խօսելով անգլեւզերման բարեկամութեան վրայ, թերթը անգամ մը եւս կը շեշտէ Լոնտոնի նաւային համաձայնութեան արժէքը, իբրեւ գոհացումը Գերմանիոյ օրինաւոր պահանջներուն: Ու կը բացատրէ թէ հայժմ կը մնայ միայն մեր ձեռքէն առնուած գաղթավայրերու խնդիրը: Արագօրէն կը մօտենայ այն օրը ուր աշխարհի խաղաղութեան շահուն համար իսկ, հարկ պիտի ըլլայ միանգամ ընդ միշտ լուծել այս խնդիրը»:

Թերթը կը պարզէ կարեւորութիւնը այն գաղթավայրերուն զորս Գերմանիա ունէր պատերազմէն առաջ եւ որոնք 50 առ հարիւր կ'ապահովէին ներածելի նախանիւթերու պէտքերը: Այսօր այդ ընդարձակ երկիրները կը գտնուին ուրիշ պետութեանց, մասնաւորապէս Մեծն Բրիտանիոյ հոգատարութեան տակ: Գերմանիա յաջողեցաւ ինքզինքը ճանչցնել իբրեւ պետութիւն մը որ միեւնոյն իրաւունքները կը վայելէ ինչպէս միւսները: Ան իրաւունք ունի նաեւ սպասելու որ նկատի առնեն իր գաղթային պահանջները: «Բրիտանական կառավարութիւնը կրնայ քննել աս խնդիրը թէ խոհեմութիւնը չ'պիտի ըլլար Գերմանիոյ վերադարձնել իր հոգատարութեան յանձնուած երկիրները: Բրիտանական գաղթապետութիւնները իրենք պէտք է վճռեն այս հարցը: Ամէն պարագայի մէջ, ստոյգ է մէկ բան,— վերջ ի վերջոյ կարելի չէ Եւրոպայի սրտին վրայ 181,000 քառակուսի մղոն տարածութեան մը մէջ սահմանափակել 66 միլիոննոց ազգ մը: Գերմանիա իր խճողեալ երկրին համար պէտք ունի տարածութեան մը ուր կարենայ շնչել»:

Եզրակացնելով, պաշտօնաթերթը կը յայտնէ թէ Գերմանիա չուզեր խառնուիլ ուրիշ ազգերու գործերուն, բայց կը կարծէ թէ այս առիպողական հարցին լուծումը օգտակար է Եւրոպայի եւ խաղաղութեան համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՃՆՇՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՅ

Ուրիշ նշանակալից երեւոյթներ

Մուսոլինի կը պնդէ հոգատարութեան վրայ

Քանի կը մօտենայ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման օրը, այնքան սրանեզութիւնը կը սաստկանայ Փարիզի մէջ: Կը թուի թէ Մեծն Բրիտանիա ամէն միջոց կը փորձէ, Ֆրանսան իր կողմէն քաշելու եւ Իտալիոյ դէմ հանելու համար: Այս ճնշումը այլեւս անտանելի կը համարուի, գտնելով կարգ մը թերթերու արտայայտութիւններէն: Այսպէս, «Մաթէն», որ ջերմ կուսակից է Լավալի զգուշաւոր քաղաքականութեան, երէկ անուղղակի կը տրտնջար հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ արտաքին ճնշումներ որոնք կը ձգտին ազդել իր դիրքին վրայ՝ իտալեւհապէշական վէճին մէջ»: Հեռուէն մօտէն ակնարկելով, թերթը կը հարցնէ.— «Պատժական միջոցներ ձեռք առնուեցա՞ն Ճափոնի դէմ, երբ ան հոգատարութիւն կը հաստատէր Մանչուրիոյ մէջ: Պատժական տնօրինութիւններ եղա՞ն Գերմանիոյ դէմ, երբ ինք իր գլխուն բռնաբարեց Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները: Եթէ Ֆրանսայի դաշնակից պետութիւնները, չմտածելով անոր մասնաւոր վիճակը, կ'ուզեն ճնշում բանեցնել անոր վրայ, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին ուղղափառութեան պատրուակով, պէտք չէ մոռնան թէ ընդհարմանպարագային իրենք մէջ աւելի Ֆրանսա պիտի խառնուի իր նաւերով եւ զինուորներով: Եթէ կայ միջազգային քաղաքականութիւն մը, կայ նաեւ Ֆրանսական քաղաքականութիւն մը: Հաւանական է որ Ժընեւի մէջ խուսափին բացէ ի բաց դնել պատժական տնօրինութեանց խնդիրը: Ա. Դ. Խորհուրդը կրնայ պարզա մը քուէարկել, կամ թերեւս միայն ցաւ յայտնել: Բայց, ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ պաշտպանել անտակէտ մը որուն գործադրութիւնը միայն տեսական արժէք պիտի ունենայ, եթէ պատերազմ ծագի Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ»:

⁂ Լոնտոնի մէջ տարածուած զրոյցի մը համաձայն, Եթովպիոյ կայսրը առջի օր պայմանագրութիւն մը կնքած է անգլիական հաստատութեանց եւ Աթէնուըր Օյլի հետ, երկրին աւելի քան կէս տարածութեան քարիւղը շահագործելու համար:

⁂ Իտալական թերթերը կը հաստատեն ծովային եւ օդանաւային ռազմափորձերու լուրը, ջանալով նուազեցնել անոնց արժէքը, որպէսզի սպառնալիք մը չհամարուի Անգլիոյ դէմ: Երթանասուն ռուզանաւեր (գրեթէ ամբողջութիւնը) պիտի կեդրոնանան իտալական ջուրերուն մէջ, իսկ օդանաւերն ալ որոշ կէտերու վրայ, Սիկիլիոյ շրջանին մէջ: Ուրբաթ օր երկու ռուզանաւեր անցան Սուէզի ջրանցքէն: Ցամաքային ռազմափորձերը վերջացան երէկ:

⁂ Ճիպրալթարի անգլիական իշխանութիւնները կարգադրել դիմակներ բաժնեցին ռամիկանութեան, իսկ ատեն մը բացատրեց անոնց գործածութեան եղանակները:

⁂ Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա Ալպանիան ալ պիտի գրաւէ, երբ կռիւը սկսի Եթովպիոյ հետ... Նոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ Իտալիա զաղտնապէս ռազմանիւթ եւ սպաներ կը ղրկէ Ալպանիա: Հարկ է վերապահութեամբ ընդունիլ այս լուրերը:

⁂ Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ բրիտանական նաւատորմին մէջ: Շատ մը մարտանաւերու յանձնարարուած է պատրաստ գտնուիլ, Միջերկրական երթալու համար: Արեւելքի բոլոր արտօնութիւնները ջնջուած են Մանշի եւ Միջերկրականի տորմիղներու նաւազներուն համար:

⁂ Եթովպիոյ կայսրը խնդրած է անգլիական Լոյտէն՝ ապահովագրել իր բոլոր անձնական ստացուածքները, որոնց գումարը կը հասնի 82 միլիոն ֆրանքի: Ընկերութիւնը չէ պատասխանած տակաւին:

⁂ Ատտիս — Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ պաշտպանողական պատրաստութիւնները կը շարունակուին: Հիւսիսային բանակը, որ կեդրոնացած է լեռնային շրջաններու մէջ, մեծապէս զօրացած է եւ ունի 300–400,000 զինուոր: Կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կու տայ մասնաւորապէս ժողովուրդի բարոյական կորովին: Բայց խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ զէնքերու եւ ռազմամթերքի պակասը:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ՈՐՈՒՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ՓԵՌ ԼԱ ՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

FLUCTUAT NEC MERGITUR

Ինչպէս բոլոր հին քաղաքները, Փարիզը եւս ունի խորհրդանշան մը, — նաւ մը, որուն վրայ գրուած է:

Fluctuat nec mergitur.

Կը տատանի, բայց չընկղմիր:

Խորհրդանշանը կը պատկերանայ մտքիս առջեւ, երբ կը մտածեմ այն հսկայի մասին, որ Փարիզեան գերեզմանատան մը մէջ, ի Փէռ Լաշէզ, կը քնանայ՝ քէն լրած ու կոնակ տըւած փրանսացի մեծ մեռելներուն:

Այդ հսկա՜ն...

Հայաստանի ալեկոծ լեռներուն վրայ, այդ հսկան տատանեցաւ տարիներ ու տարիներ: Օրօրուեցաւ ու կախուեցաւ անդունդներու վրայ, ցատկեց գահավէժներու մէկ շըրթունքէն միւսը,— չընկղմեցա՛ւ երբեք:

Թուրք խուժանին արիւնախանձ ալիքները զարնուեցան այդ հսկային կողերուն ու փշրուեցան: Նաւը շըրջեցաւ հայկական լեռներու ծովին վրայ, Տէրսիմէն Սիփան, Մասիսէն Պինկէօլ: Ի՜նչ ճեղքուածներ դիմեց

թշնամին, ի՜նչ խարդաւանութիւններու՝ հսկան սուզելու համար անդունդ ձորերու մէջ:

Չընկղմեցա՜ւ ան, երբե՛ք:

Անո՞ւնը այդ հսկային:

Անդրանի՜կ...

Սակայն թոյլ տուէք ինծի անուանել զայն ուրիշ անունով մը,— Թըրքահայ դատ:

Այդ դատը կը տատանի, բայց չընկղմիր:

Անոնք որ այսօր Անդրանիկի գերեզմանին վրայ կ'երթան սգալու մահ մը, թող լաւ գիտնան որ Անդրանիկի մահը տատանում մըն է միայն, բայց երբեք ընկղմում: Այդ դատը կայ եւ պիտի ապրի, քանի ժողովուրդ մը կայ եւ պիտի ապրի ոտքը այս աշխարհի վրայ: Անդրանիկ կը մարմնացնէ թրքահայ դատը, որու ժառանգորդն է ահա մեր բազմութիւնը, զոր, ոմանք, կը կոչեն *հայմաթլըս*: Սակայն թող գիտնան բոլոր վարանողները եւ նահանջողները որ, *հայմաթլըս* կոչեն մեզ թէ ուրիշ բան, նաւը կը տատանի բայց չընկղմիր: Անդրանիկ կը տատանի, բայց դատը կը շարունակուի անինկում եւ անվհատ:

ԱՐԱՋ

Դ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Առջի օր Փարիզ հասաւ Պ. Դ. Շահվէրտեան, որ պաշտօն առած է կազմակերպելու 1200 տպագիրներու ներգաղթը:

Անոնք որ կ'ուզեն հպատակ դառնալ

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԵԼՈՎ

Պատերազմական նախարարութիւնը նկատելով որ բազմաթիւ օտարականներ դիմում կը կատարեն երեք տարի զինուորութիւն ընելու եւ յետոյ փրանսական հպատակ դառնալու համար, կը յիշեցնէ թէ 1928 մարտ 31ի զինուորագրութեան օրէնքին 61րդ յօդուածին տրամադրութեամբ, 3, 4 կամ 5 տարուան ծառայութեամբ կրնան ընդունուիլ միայն Ֆրանսացիները կամ հպատակ դարձած օտարականները, իրենց ընտրած գունդերուն մէջ:

Հետեւաբար, ցորչափ օտարական մը հպատակ չէ դարձած, կրնայ փրանսական բանակին մէջ ծառայելու արտօնուիլ միայն այն ատեն երբ յանձն կ'առնէ հինգ տարի ծառայել օտար լեգէոնի մէջ:

ԳԵՐԼԻՆԻ ՀԻՒՐԱՆՈՑՆԵՐՈՒ, ճաշարաններու եւ զբօսավայրերու տէրերուն յանձնարարուեցաւ աւելի ուշադրութիւն դարձնել այսուհետեւ, որպէսզի օրուան իշխանութեան թշնամի մարդիկ չմտնեն իրենց հաստատութեան մէջ»:

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ձեռք պիտի առնուին այն երկիրներուն դէմ որոնք թոյլ չեն տար որ իրենց հպատակները բաւարար դրամ տանեն, Ֆրանսա եկած ատեն: Այս տնօրինութիւնը մասնաւորապէս ուղղուած է Գերմանիոյ դէմ, որուն շրջիկները հազիւ քանի մը օր բաւելու չափ դրամ կրնան դուրս հանել երկրէն:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ վերջին դէպքերուն հետեւանքով նոր ամբաստանեալներ դատուելով, չորս հոգի մահուան դատապարտուեցան, 23 հոգի՝ ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի, իսկ 11 հոգի՝ 20 տարի բանտարկութեան:

ԷՐԻԿ ԿՆԻԿ ՎԱՆՔ ՄՏԱՆ.— Փառնացի նկարիչ մը, Կէորկ Նուրքէշ, որոշեց Ֆրանչիսկեան վանք մը մտնել, իսկ տիկինը որ վիպագիր է, պիտի քաշուի դոմինիկեան վանք մը:

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷՆ ԻԲՐԵՒ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ

Թատրոնը իբրեւ համագրութիւն, իբրեւ խտացումը կեանքի բանաստեղծութեան, արուեստներուն մէջ, ամէնէն մօտիկն է ժողովուրդին: Ինքնայատուկ թատրոն չունեցող ազգերը դիմագիծ չունին, անոնց ստեղծագործական թափը, արուեստի ճախրանքը թեւատ կը մնայ. եւ քաղաքականօրէն ազատ մնալու չափ վտանգաւոր է ուրիշներուն մշակոյթին եւ արուեստին գերի դառնալը:

Շիրվանզադէ եղաւ ոչ միայն հայ գրականութեան լաւագոյն մշակներէն, այլ եւ հայ թատրոնի վարպետներէն մին, որ տուաւ արժէքաւոր գործեր: Անոր գործերը պիտի մնան շրջանի մը յատկանշական երեւոյթները պատկերացնող կենդանագիրներ, որքան ալ անաղարտ մնացած չըլլան տարիներու անողոք հպումէն:

Շիրվանզադէ ժողովրդական թատերագիր մը եղաւ, որովհետեւ գիտցաւ ընտրել նիւթեր որոնք իր շրջանին որդեգրած վարդապետութեան կը համապատասխանէին, այսինքն իրապաշտ դպրոցի ոգիին մաս կը կազմէին, — ճնշուածներուն, տառապողներուն պաշտպան կանգնելու եւ ընկերային ու դասակարգային նախապաշարումներու եւ բարքերու փտախտը մերկացնելու համակրելի գործ՝ որ այդ շրջաններուն գրական սնոպիզմին ծառայող լաւագոյն նիւթերը կը կազմէր:

Շիրվանզադէ ազդուած Հիւսիսի գրական վերելքէն եւ Ֆրանսական բնապաշտ դպրոցի զարգացումէն, արտադրեց քիչ մը ամէն խաւերու եւ տիպարներու ապրումները. նախ իբրեւ վիպագիր եւ յաջող պատմուածքներ գրող եւ յետոյ իբրեւ թատերագիր: Սակայն Շիրվանզադէ աւելի ուժեղ եղաւ թատերական ասպարէզին մէջ, որովհետեւ թատրոնը տարբեր պահանջներ ունի քան վէպը: Առաջինին մէջ արուեստագէտը գրագէտ ըլլալէ աւելի մասնագէտ պէտք է ըլլայ համագրելու համար, մինչդեռ երկրորդին մէջ դիտելու եւ վերլուծելու գերակայութիւնը անհրաժեշտ է. երկու խոտոր համեմատող ճարտարապետութիւն: Եւ արդէն գրականութեանց պատմութեան մէջ եթէ փնտռենք, պիտի տեսնենք որ յատկանշական եւ մնայուն ողբերգութիւնները, անկախ իրենց պարտադրած նիւթերէն, թատերական արուեստին մասնագէտներուն կողմէ գրուած են, որոնք նախ եւ առաջ վէպեր չեն արտադրած, որպէսզի ազդուին վիպական արուեստին պահանջած լայնանիստ մարզանքներէն:

Այսօր փաստ է որ երկու հակադիր արուեստները, վիպագրութիւն եւ թատերագրութիւն տարբեր կլիմայի եւ տարբեր թէքնիքի բաժնուած են. երկու դրացի կալուածներ որ բացարձակապէս տարբեր մասնագէտներով կը մշակուին: Ոչ Ֆլոպէր, ոչ Զոլա, ոչ Կոնքուրները, ոչ Մոփասան, եթէ առնենք միայն իրապաշտ դպրոցի վարպետները, յաւակնութիւններ փնտռած են բեմի վրայ: Նոյնիսկ Պուրժէ եւ Անաթոլ Ֆրանս փորձած եւ ձախողած են: Աւելի բանաստեղծները յաջողութիւն գտած են որովհետեւ թատրոնը, ո՛ր դպրոցին ալ պատկանի, բանաստեղծի խառնուածք ունեցող արուեստագէտներու բացած է իր գոյութեան գաղտնիքը: Իսկ եթէ Շիրվանզադէ նախ թատերական ճիւղը ընտրած ըլլար, թերեւս նուազ յաջողէր վիպագրութեան մէջ, բայց անկասկած իր թատերական գործերը աւելի արդիւնաւոր ենթահող մը կ'ունենային: Բեմական արուեստը գաղտնիքներ ունի զորս վիպագիրները կ'անգիտանան, որովհետեւ անգիտակցաբար գրող մը կ'ազդուի իր նախասիրած ճիւղէն մանաւանդ բեմին վրայ՝ ուր կեանքը տարբեր խաղերու եւ պրկումներու ցանցերու մէջ սեղմուած, երբեմն մէկ խօսակցութեամբ աշխարհ մը կը բանայ, երբեմն երկու նախադասութեամբ տիպար մը կ'աշտարակուի մեր առջեւ, մէկ պատասխանով նկարագիր մը կը շեշտուի…:

Շէյքսփիր, Մոլիէր, Իպսէն, Չէխով, Պոմարշէ, Պէք եւ գրեթէ բոլոր մեծ թատերագիրները վիպասանութիւն չեն ըրած: Չէխովի թատրոնը՝ մթնոլորտի եւ գունաւորումի տեսակէտով ծանր պատմուածքներուն խնամութիւնը վայելած է, Փիրանտելլօ նախ ազդուած էր իր պատմուածքներուն խտացած արուեստէն: Անշուշտ բացառութիւններ միշտ կան: Շիրվանզադէ որքան որ իրապաշտ թատերագիր մը եղաւ մեր մէջ, սակայն իր խորքին մէջ վիպային ձգտում եւ երանգ ունեցաւ եւ չփրկեց բանաստեղծի խառնուածքին հետ. եւ զայն արդարացնելու համար գոնէ իր ոճը չունեցաւ: Շիրվանզադէի գրականութեան մէջ, ոչ բեմին վրայ եւ ոչ ալ իր վէպերուն մէջ ոճը ստեղծագործող դեր մը չէ կատարած:

Շատեր զարմանան թերեւս թէ թատրոնին մէջ, մանաւանդ իրապաշտ թատրոնին մէջ, ոճը ի՛նչ գործ ունի: Ոճը, սակայն, նոյն իսկ բեմին վրայ իր առաջնակարգ դերը ունի, քանի որ առանց բանաստեղծութեան թատրոնը անկենդան արուեստ է: Ոճը իբրեւ գունաւորում եւ կենսունակութիւն իր պաշտօնն ունի, իր քմածին զգայականութեամբ մթնոլորտ ստեղծելու կը նպաստէ, եւ կ'արտադրէ հաղորդական յուզականութիւն մը:

Դժբախտաբար Շիրվանզադէ նուազ բանաստեղծ եղած է եւ չէ ունեցած իր ոճը բեմին վրայ. միայն ունեցած է բանաստեղծուած թէքնիք մը, որ կեղծ շարժականութեամբ աղօտ տիպարներ զարգացած է: Ահա գլխաւոր պատճառներէն մէկը Շիրվանզադէի թատրոնին ակարութեան եւ աղքատութեան:

Շատեր, ներկայիս, կը ժխտեն իրապաշտ թատրոնին արժէքը եւ շատեր նոյնիսկ կ'ուրանան զայն: Բացարձակ սխալ է. ձեւը փոխուած է, սակայն այսօր վառական կտորներ կան որոնք իրապաշտ թատրոնին փառքը կը կազմեն: Միայն Պէքին «Ագռաւներ»ը կը բաւէ որ հակառակը պնդենք, որպէս իրապաշտ թատրոնի յատկանշական գործերէն մէկը. անշուշտ տակաւին Իպսէն, Հէյէրմանս, Զուտէրման, Հաուփթման եւն. հարիւրին հարիւր իրապաշտներ չեն որպէսզի օրինակ առնէի, մինչդեռ Պէք՝ իրապաշտ ոգիին կատարեալ ներկայացուցիչն է:

Անշուշտ թատրոնը կեանքին մեր պէտք չէ ըլլայ. սակայն կեանքին հետ միս ու ոսկոր ըլլալով մէկտեղ, ինչպէս բոլոր իրապաշտ կարապետները, բիւրեղացած, գաղափարականացած ոգեկոչում մը գնելու է թատերգակ մը որ արուեստին հիմքը կը կազմէ: Բարեբախտաբար իրապաշտ գրողներէն շատեր լաւ ըմբռնեցին որ մեր կեանքը մեզի նոր վերադարձնելու իրենց ճիգին մէջ բանաստեղծական հմայքով փրկեն մեր տափակութիւնները, մեր առօրեայ ապրումները: Շիրվանզադէի բոլոր թատերական գործերուն մէջ, գրագէտի խղճամտութիւն կայ բայց արուեստը թափթփած է: «Կործանուածը», «Պատւի համար», «Չար ոգին», «Նամուսը», «Եւգինէ», «Ամերիկացիի վրայն», բոլորն ալ լուսանկարիչի գործերով պատկերացուցած է, մեր կեանքի հոգեբանական երեւոյթները, մեր տիպարներուն յատկանշական ապրումները ճշգրիտ մանրամասնութեամբ եւ ցայտուն գիծերով երեւան բերած է. սակայն ժամանակը արդէն դեղնած պատկերներ ձգած է մեզ իբրեւ աւանդութիւն: Շիրվանզադէ խանդագին մտահոգութիւնը չէ ունեցած նրբութեան եւ մնայուն արժէքներ կերտելու, արուեստի կարկառներ՝ որ դիմանան տարիներուն մրրկավար թաւալումներուն: Շիրվանզադէ ազդուած է ամբողջապէս իր շրջանին իրապաշտ թատրոնէն. իրագործած է այդ դպրոցին թէքնիքը վարպետ կերպով եւ յարմարցուցած հայկական կեանքին, սակայն իր խորքին մէջ եղած է յամառօրէն վիպային, իր թատրոնը խանդակ եւ յարածուփ, տարրալուծուած է խայտաբղէտ ամբոխի մը կարաւանին մէջ: Ամէն տեսակ տիպարներ իր գրական եւ կենդանի աշխարհին մաս կազմած են, սակայն չէ յաջողած պէտք եղածին պէս պայծառացնել մթնոլորտներ եւ հարազատ դարձնել իր տիպարները. իսկ գաղափարականութեան տեսակէտով, օրուան պահանջներուն լիուլի գոհացում տուած է, բայց ոչ աւելին: Եթէ Իպսէն մեծ եղած է, պատճառը այն է որ իր յայտնած գաղափարներէն եւ յուզած ընկերային հարցերէն աւելի իր տիպարները կենդանի եւ բնական դուրս եկած են. անոր համար մնայուն եղած է իր թատրոնը. մինչդեռ Շիրվանզադէի քով պակսած է գոնէ յարաբերաբար վարպետի մը ձիրքը, որպէսզի իր հայկական տիպարները արդ եւ վերջնական դիմագիծ ունենան:

Շիրվանզադէի թատրոնը սիրոյ թատրոն չէ եղած ընդհանրապէս, կիրքի եւ մահուան փոթորիկներ, հերոսներու յատուկ յորձանապտոյտ պարը ողբերգական կշռոյթով չեն իշխած Շիրվանզադէի ունկնդիրներու հոգիին ու մտքին վրայ:

Անոր թատրոնը հակառակ կառուցուածք մը ունի. Եւրոպական թատրոններուն մէջ գործողութիւնը իբրեւ կեդրոնական չէնք կը հպատակի անձերուն ներքին ոգիին, անոնց խառնուածքը, նկարագիրը, վատ կամ բարի գաղափարականութիւնը, հոգեկան ապրումները, վերջապէս անոնց ներքին երակները կը յարուցեն եւ մարմին կ'առնեն բառերով եւ խօսակցութեամբ եւ կը ստեղծեն իրական մթնոլորտ եւ կենդանի բեմը, մինչդեռ Շիրվանզադէ փնտռեր է ապրուած մարդիկ օրուան պահանջէն դրդուած, դուրսէն վարձուած տիպարներ իր թատերական չէնքը կենդանացնելու եւ գործողութիւն ու մթնոլորտ ստեղծելու համար: Երբեմն պատահած է որ գտած մարդիկը աւելի եղած են եւ ստիպուած է պատկերներ ստեղծել զանոնք տեղաւորելու համար: Անշուշտ իր ամէն մէկ թատերական գործը վերլուծել շատ երկար պիտի ըլլար, մեր բաժնները փառքով բացատրելու համար:

Շիրվանզադէի թատրոնը ուրեմն թէքնիքով իրապաշտ է, կեանքէն ընդօրինակուած է հաւատարիմ ճշգրտութեամբ, սակայն պատահած է որ կեանքին պարապը, այսինքն պակասը լեցուցած է երեւակայական կեղծ տիպարներով ալ, հոս վիպային արուեստին հետքերը կը տեսնենք յայտնօրէն, բայց Շիրվանզադէ չէ ստեղծագործած արուեստի շունչով: Ահա իր թատրոնին գլխաւոր պակասը:

Մեր մէջ Սունդուկեանցին առաւելութիւնը հոն է որ ինքնատիպ ձեւով կենդանացուցած է աշխարհ մը որ իրական կեանքին հետ կապուելով՝ շունչ ու հոգի առաւ Պէպօի հեղինակին մատներուն տակ: Սունդուկեանց բանաստեղծի խառնուածք ունէր եւ արուեստագէտ էր որ անմահայի եւ անսահմանելի կերպով կլիմայ մը ստեղծած էր, իր հերոսները հասունցնելու եւ մարդկայնօրէն շարժման մէջ դնելու համար: Շիրվանզադէի քով առաւել կամ նուազ պակսած է այդ գերագոյն ազդակը:

Թրքահայ իրապաշտ գրողները, առաջնորդութեամբ Տիգրան Կամսարականին, «Շիրվանզադէ եւ իր գործը» անուն գիրքով բերին իրենց չափազանցուած հիացումը, երբ տակաւին Շիրվանզադէի գրականութիւնը չէր հանգչած: Մեր մէջ երբեք առարկայօրէն չեն քննուած, ոչ իր ատենին եւ ոչ ալ ետքէն՝ մեր մեծ արժէքները:

Անշուշտ այս յօդուածով մեր հիմնը վերաքննութեան ենթարկելու մտադրութեամբ չմօտեցայ մեր լաւագոյն եւ հազուագիւտ թատերագիրներէն մէկուն մասին գրած ատենս, այլ հակիրճ կերպով տալ անոր թատրոնին հանդէպ որոշ վերապահումներ, անկախ մտահոգութիւններով եւ անկեղծ համակրանքով, առանց նկատի առնելու դպրոցի մը պարտադրած նախապաշարութիւնները, որոնց ենթարկուած են առ հասարակ մեր հին սերունդի գրողները, մանաւանդ Շիրվանզադէի վրայ գրող այն ատենուան կիսատուածները:

Շիրվանզադէի մասին անվերապահ հիացումն եւ տարփողանք շռայլուեցաւ, երբ մեր մէջ եւս իրապաշտ դպրոցը իր հոգեվարքը կ'ապրէր. հոգեխաղով փառաբանանքի մը մէջ մահը երգեցին անոնք այդ դպրոցին եւ անցնող սերունդին: Սակայն միշտ նկատի ունենալու ենք այդ շրջանը, եւ ըլլալու ենք լայնամիտ եւ զգաստ՝ մեր մեծ վարպետներու վերաքննութեան ժամանակ: Անոնք մեր երախտագիտութեան եւ գուրգուրանքին առարկան մնալու են միշտ:

Շիրվանզադէ առաջին շարքին վրայ կը մնայ մեր աղքատ թատրոնի բերդապահներուն մէջ: Ան չտարուեցաւ օտար բրանդոյ եւ մակաբոյծ գաղափարներու արշաւանքէն, թատրոնը կենդանացնող լուսաւոր գիծերէն մին եղաւ եւ բարեբախտաբար իր կենդանութեան վայելեց ժողովուրդին թէ ընտրանիին համակրանքը: Այո՛, այդ հազուագիւտ հայ գրագէտներէն մին եղաւ:

Անշուշտ մեր իրականութեան համար, Շիրվանզադէ եղաւ վարպետ մը. պզտիկ ազգի մը մէջ շինեց համբաւ, մեծ գրականութիւններ մարսելով: Այդ ալ իր ցաւագին կողմերը ունի, սակայն, մասնագիտօրէն առնուած այս յօդուածով, Շիրվանզադէ թատերագիր, աւելի կը մեծնայ եւ արժէք կ'առնէ երբ կը քննուի ան միջազգային չափանիշով: Եթէ օրիգինալ կրակը արուեստագէտի բոցավառ եւ երանգաւոր լուսանկարում մը չտուաւ անոր գործերուն մէջ, սակայն անկասկած գրական ջերմութիւն տուաւ եւ վայելեց սերունդի մը համակրանքը եւ ժողովուրդին յարգանքը:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԹՈԼՍԹՈՅԻ

Ցարդ առիթ ունեցած չեմ պատմելու այցելութեանս մասին՝ Եասնայա Փոլեանա: Այցելած եմ երկու անգամ՝ 1900ի աշնան: Առաջին ճամբորդութիւնը յանձն առի «Նաուչնօէ Օբոզրէնիէ» պարբերականի հանգուցեալ խմբագրին՝ Մ. Մ. Ֆիլիփովի խնդրանքով. իսկ երկրորդը՝ «Սէվէրնի Քուրիէր» օրաթերթի խմբագրութեան յանձնարարութեամբ: Խմբագիրները այս թերթին, որ արգիլուած էր 1900ի սկզբնաւորութեան, խորհեցան խմբագրութեան անդամներէն մին ղրկել Լ. Ն. Թոլսթոյի, — մեծագոյն վիպագիրներէն եւ փիլիսոփաներէն մէկուն — մօտ՝ յօդուած խնդրելու համար: Եւ որովհետեւ ես անգամ մը գացեր էի Եասնայա Փոլեանա, ընտրեցին զիս:

Ես՝ ախորժով, բայց եւ պատասխանատուութեան զգացումով՝ համաձայնեցայ մեկնիլ: Իմ առաջին այցելութենէս վերջ, Լէվ Նիկոլայէվիչին ու իմ միջեւ հաստատուեր էր բարեկամական յարաբերութիւն մը: Երբ իրեն ներկայացայ, իր առաջին խօսքերը եղան. — «Ձեր դէմքէն կը հասկցուի որ դուք չէք ծխեր եւ ըմպելի չէք գործածեր»: Ես հրճուանքով հաստատեցի Լէվ Նիկոլայէվիչի ճշգրիտ ճանաչումը, որովհետեւ՝ առաջին՝ ատիկա կը համապատասխանէր իրականութեան, եւ երկրորդ՝ շատ կը ցանկայի մեծ վիպասանին ու փիլիսոփային սէրը շահիլ:

Հակառակ անկեղծութեանս՝ Լ. Ն. Թոլսթոյէն ընդունեցի յօդուած մը, ու այն ալ բանասիրական հարցի շուրջ: Ուշադրութեամբ ու արագօրէն զայն տարի Փեթերպուրկ: [illegible] անմիջապէս ուղարկուեցաւ տպարան, որպէսզի իբրեւ թերթօն լոյս տեսնէ «Սէվէրնի Քուրիէր»ի մէջ: Բայց, ա՜ւաղ, Թոլսթոյի յօդուածը լոյս չտեսաւ: Թերթը հսկողութեան տակ էր, եւ, ինչպէս կ'երեւի տպարանէն լրտեսութիւն մը եղած էր: Խմբագիրը՝ իշխան Գ. Պարեաթինսկի՝ կանչուած էր գրաքննիչ կոմիտէի մօտ եւ խիստ հրաման էր ստացած յօդուածը չհրատարակելու մասին: Շուտով թերթն ալ դադրեցաւ լոյս տեսնելէ՝ ի մեծ ցաւ իր բազմաթիւ ընթերցողներուն եւ ինծի, որովհետեւ ես այդ թերթին մէջ անսահման կարելիութիւնն ունէի համագործակցական քարոզչութիւնն ընելու:

Այս ձեւով, ահա, կատարուեցաւ դէպի Եասնայա Փոլիանա իմ ճամբորդութիւնս, որ թէ՛ յաջող էր՝ քանի որ Լէվ Նիկոլայէվիչ հազուադէպօրէն թերթերուն յօդուածներ կու տար, եւ թէ՛ անյաջող՝ որովհետեւ լոյս տեսած չէր:

Բայց ես երջանկութիւնն ունեցայ ռուսական երկրի մեծ գրագէտին հետ անձնապէս ծանօթանալու այն շրջանակով որ զինքը կը շրջապատէր, եւ իրեն հետ ունենալ, մէկ քանի ժամերու ընթացքին, ինծ համար օգտակար խօսակցութիւն մը:

Սեղանին շուրջ՝ մերձաւորներէն զատ՝ կային եւ հիւրեր, իսկ ան մինչեւ՝ ծանօթ դաշնակահար Գոլդ վայզեր: Հոն իսկ ես նկատեցի պէս բաժն, աշխարհահռչակ տարբերութիւնը: Մեծ սեղանին կողմը շարուած էին միսով պնակ իսկ միւս կողմը, — ուր միշտ կը տէրն Լէվ Նիկոլայէվիչն ու իր ջինը՝ Տաթիանան, — բանջարեղ հիւրերէն եւ մերձաւորներէն ըը, ինչպէս նաեւ Լէվ Նիկոլայ կինը միս կերան, բան մը որուն մէկ առարկութիւն կ'ընէր ան:

Ճաշակներու, կամ՝ աւելի համակցութեանց տարբերութ ի յայտ կուգար նաեւ խօսակցութե ընթացքին եւ սարքաւորումէն, ւթոյի գրասենեակին մէջ օրեւ բառի չկար. իսկ խօսակցութեան ջոցին ներկաներէն ոչ ոք համա էր Գրաֆինիային (Թոլսթոյի կին ցանկար որ զինք գրաֆինիա (կոմ հի) կոչեն), որ կ'ըսէր թէ ամուս իր նոր երկերը կրնար տպագր «Նովոյէ Վրէմիա»ի մէջ:

Որովհետեւ զիս առաւելապէս հետաքրքրէր Թոլսթոյի դիրքը՝ պի մարքսականութիւնն ու անի նականութիւնը, սկսայ խօսակցել նիւթէն, իր այն յօդուածին որ այն ատեն երեւցած էր փարի եան պարբերականին՝ «Նոր Մար կութիւնին մէջ, որուն խմբագի էր անիշխանական Ա. Ամոնը:

Թոլսթոյ քննադատական արա յայտութիւն ունեցաւ դէպի ազգ փառ մարքսականութիւնը. Նոյն խիստ չեղաւ դէպի անիշխանակա թիւնը: Բայց, ինքզինքը չրագ անիշխանականութեան տեսութե ներէն ոչ իսկ մէկ հատին հետ խանականներու կիրքը՝ դէպի բռ թիւնն ու նիւթապաշտութիւնը՝ տար կը համեմատէին իր գիտու հետ: Անիշխանականներու կող իշխանութեան ժխտումը համակ էր Թոլսթոյին, բայց՝ անբռնութ Այդ պատճառով ալ ան զարմաց երբ իրեն հաղորդեցի թէ Արեւմ քի մէջ զինք անիշխանական կը տեն:

Սկսայ խօսակցիլ եւ համագործակ ցական մասին, բայց Լէվ Նիկոլա յէվիչ նկատել տուաւ թէ ինք ծա չէ այդ շարժման: Օգտուեցայ առ թէն, ու առաջարկեցի այդ նիւ շուրջ գործեր ղրկել իրեն:

Թոլսթոյի համար՝ մարքսականութիւնն ու ընկերվարութիւնը, հա ռակ իրենց յեղափոխականութեա քիչ մը արմատական գիտութիւ էին: Արտաքին պայմաններու փոփ խումը բարիք պիտի չբերէ, եթէ մա դիկ ներքնապէս չլաւանան: Թոլսթոյական ընկերային բարեկարգ թեանց համար որպէս զէնք կը ներ կայանար անհատը՝ որ անձնապէս կատարելագործուի, եւ ոչ թէ կու սակցութիւններն ու կառավարու թիւնները: Ինքնակատարելագործմա ուղեցոյց աստղն է՝ հաւատքը դէպի Աստուած եւ սէրը դէպի մարդի Թոլսթոյ, իր գիտութեան շուրջ տեղելով անհատին ինքնակատարելա գործման սկզբունքը, անձամբ բա ձրացուց արմատական պահանջը ապագայ մարդկութիւնը աւելի ուսրիչ, բայց աւելի ապահով կատարէ, քան դէպ եւ տասնեակ յեղափոխութիւններ:

Այս պատճառաւ ալ, Թոլսթոյ խորհէր թէ յեղափոխութիւնները սահեցնեն գագաթները, բայց

«ԿԱԼԱՆԱՒՈՐ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ»

(Prisonnier en Asie-Mineure)

Ինչպէս գիտենք, ռուսահայ երիտասարդ մը՝ Գ. Գորիս Վարդանեան, 1932ին թողլով Եւրոպան գացած է իր հայրենիքը՝ Ռուսիա՝ խանդավառուած համայնավար վարչաձեւէն: Երկու տարի մնալով՝ շատ մը տառապանքներէ յետոյ փախած էր անկէ՝ անցնելով Արաքսի մէջ եւ ինկած Թուրքիա: Եւ որովհետեւ քէմալական կառավարութիւնը միակ պետութիւնն է որ փախստականները կը վերադարձնէ Սովետներուն, Վարդանեան կը ծածկէ ինքնութիւնը, կ'ըսէ թէ ֆրանսացի է ու Իրանէն կու գայ: Հակառակ բազմաթիւ հարցաքննութեանց ինքզինք կրնայ պահել եւ Թուրքիա զայն կ'արտաքսէ Ֆրանսա՝ իբր ֆրանսացի: Թուրքիոյ մէջ քանի մը ամիս իր դժնդակ կեանքն է որ կը պատմէ ֆրանսերէն այս իր երկրորդ հատորով՝ «Կալանաւոր Փոքր Ասիոյ մէջ» որմէ կը թարգմանենք հետեւեալ գլուխը, եղերական յուզականութեամբ էջ մը, ուր սիրտայոյզ հանդիպում մը կայ Հայուհիի մը հետ. —

Լոյսը կ'երեւի: Անկողինի մը տակ կկզած՝ չեմ կրնար տաքնալ, եւ սակայն տպաւորութիւնն ունիմ որ գլուխս եփ ջուրի մէջ թաթխուած է:

Ջո՛ւր, Աստուծոյ սիրոյն ջո՛ւր: Ահա երեք օր է ջուր չեմ խմած: Շուրջս կը նայիմ: Քըզըլ — Տիգայի այս սենեակը ուր նետած են զիս նախորդ գիշեր, աղտոտ է, խոնաւ ու պարապ: Յանկարծ աչքիս դպան անկիւն մը գրուած երկու թիթեղ տուփեր: Տէ՛ր Աստուած, թերեւս ջուր կայ մէջը:

Չորս ոտքով կը քաշկռտուիմ, յուսալից: Ու՛ժ չունենալով կանգնելու՝ թեւս կը խոթեմ ամաններէն մէկուն մէջ: Ո՛չինչ: Պարապ է:

Յուսաբեկ կ'ուզեմ վերադառնալ անկիւնս: Երկրորդին նայինք: Ջո՛ւր:

Րոպէէ մը՝ ծունկի վրայ եմ, եւ ձեռքովս կը հանեմ: Վերջապէս պիտի կրնամ պապակս անցընել: Ջուրով լեցուն ձեռքերս բերնիս կը տանիմ… Հազիւ շրթունքս թրջած՝ կը թքնեմ սարսափահար, զզուանքով… Պէնզի՜ն է եղեր:

×

Այս տոսկալի սխալը տառապալից ծարաւս: Կոկորդս ճանկռտուած, կը կարծեմ թէ պիտի խեղդուիմ:

Կը քաշկռտուիմ դէպի դուռը որ գոց էր: Դուրսէն կեռով մը փակուած էր: Գրպանէս գտած սանտր մը կը խոթեմ ծերպէն. կը յաջողիմ կեռը վերցնել եւ բանալ դուռը:

Երկար անցք մը որ դաշտին վրայ կը բացուէր: Կ'ուղղուիմ դէպի դուրս՝ ատենին մօտը աղբիւր մը գտնելու յոյսով: Աւա՜ղ, ձախաւեր շարժումով մը, անցած պահուս, կը զարնեմ պատին կրթնցուած ձողի մը որ աղմուկով գետին կ'իյնայ…:

Ոռնում մը կը լսուի: Դուռ մը կը բացուի եւ կը տեսնեմ վրաս խուժումը ժանտարմայի մը որ դեռ կիսաքուն, մէկ ձեռքով տաբատը բռնած, միւսովը կաշի գօտին կը ճօճէ:

Մէ՛կ, երկու, երեք չո՜ս հարուած…: Կարծես գլխուս մէջ գամեր կը գամէին: Ծունկի վրայ եմ՝ վայրագին առջեւ որ ոտքովը կ'աքացէ զիս առաջացնելու համար:

Այս անգամ չէնքին ներսը կը բանտարկեն զիս: Ի՞նչպէս պիտի վերջանայ այս ամէնը:

Աչքիս առջեւէն կ'անցնին մանկութեանս տեսարանները, ուսանողական կեանքս, Ռուսիա վերադարձս, փլած յոյսերս, Կէփէօուի մէջ բանտարկութիւնս, փախուստս եւ յետոյ Թուրքիա՝ այս բանտին հասնելու համար:

Անկարելի է որ ամէն ինչ վերջանայ Քըզըլ—Տիգայով: Շարունակութիւն մը պիտի ըլլայ: Շարունակութիւն մը պէտք է ըլլայ. աւելի տրամաբանական, բնական է: Աստուած զիս փրկեց սովետական դժոխքէն որպէսզի գամ սատկի՞մ Անատոլուի այս որջին մէջ:

Չեմ կրնար այսպէս մնալ: Պէտք է կանչել, աղմկել, ուշադրութիւն հրաւիրել որ գան: Բանտապահներս իրաւունք չունին թողելու որ մեռնի չուկ մը որու պատասխանատու են, մանաւանդ թէ Ֆրանսացի եմ…:

Այս տրամաբանութիւնը ինծի քիչ մը յանդգնութիւն ու տոկունութիւն կուտայ: Կրկին կը քաշկռտուիմ դէպի դուռը: Կռուփի ուժգին հարուածներ կուտամ տախտակներուն: Ուժգին, նոյն իսկ կատաղութեամբ կը զարնեմ: Ոչինչ: Ինծի կը մնայ խորշս դառնալ: Կէս ճամբան կը տեսնեմ որ շուրջիս առարկաները ձեւ կը փոխեն, կը դարձդարձէն շուրջբոլորս: Տենդապատ՝ կ'իյնամ թաց հողին վրայ, անկարող շարժելու: Գլուխս տակաւ կը ծանրանայ: Ամէն ինչ կը մթնէ…:

×

Շատ մը մարդիկ: Ի՞նչ կ'անցնի: Բոլորն ալ շուրջս են:

Վերջացա՞ւ իրենց վիճաբանութիւնը: Չեմ կրնար այլեւս լսել զանոնք: Սատանա՛ն տանի զանոնք: Իմ խեղճ կոկո՜րդս:

— Սո՛ւ (ջուր) կ'ըսեմ ճիգով մը…

Արդեօք ռուսերէն, հայերէն կամ թուրքերէն խօսեցա՞յ: Չեմ գիտեր: Եւ յետոյ, ի՞նչ արժէք ունի թէ Ֆրանսացի մնամ ես կամ Ռուս:

Մէկը բերնիս կը մօտեցնէ թասակ մը: Ջո՛ւր: Թէեւ գաղջ՝ բայց անհունապէս կ'ամոքէ զիս: Ճակատէս քրտինքի խոշոր կայլակներ կը սահին: Գլուխս պիտի պայթի: Ա վերջ կը կաղկանձեմ:

×

Ահա յոյսը: Մինակ եմ: Քովս դին վրայ պարապ ջրամոթ մը կ Ուշադիր կը նայիմ անոր ձեւին մետաղը, զինքը ծածկող թաղիքէ դոտ պարունակը, եւ խիթը որ առնով մը որուակին ճիտին կապ ուած՝ գետինն է: Ինծի կը թուի այս ջրամոթին պատկերը ինծի ծանօթ է: Տպաւորութիւնն որ, ոչ միայն ապրած եմ միշտ արուակին հետ, այլ նաեւ ան պիտի մնայ դեռ հոս ինծի հետ, եթէ հա րի՛ւր տարի ալ ապրիմ:

Ապրի՞լ… Իրողութիւն է որ հոս դէչ կը զգամ ինքզինքս: Գուցէ, ժամանակի ընթացքին, ինքզինքս գտ նեմ: Այն ատեն, Քըզըլ — Տիգա կէտ մը պիտի ըլլայ իմ անցեալի մէջ, այնքան ուրիշներու հետ: Պ մոռնամ իսկ: Ամէն ինչ կ'անցնի…

Բայց ո՞րքան ատեն է հոս եմ: Կը ճգնիմ վերյիշել դէպքերը իրենց ժամանակագրական կարգով:

15էն 16ի գիշերը իմ փախուստ

… ամենատարածուած թերթի (այժմ մէկ միլիոն օրինակ ապառուած): Ես եւս զայն տպագրեցի Թուրքիոյ եւ արտասահմանի մէջ: Հեղինակային բաներ ալ պատահեցան: Ֆրանսերէն օրկան մը արտատպեց … համագործակցողներուն … յատուկ անստորագիր … խմբագրութիւնը, եւ զայն ցոյց տը … որպէս Թոլսթոյի երկը: Այն … հեղինակը, փրոֆ. Հ. … խմբագրութեան գրկեց հեր … մը, ըսելով թէ անոր հեղինակը … է: Այն ատենէն ի վեր, արար աշխար … համագործակցականներու անգամ … կը յարգեն ռուս անուանի գրա … ոչ միայն իբրեւ փիլիսոփայ եւ … այլեւ որպէս պաշտպան համագործակցական երիտասարդ շար … Այն երկիրներուն մէջ, ո … համագործակցական գետնի … բարգաւաճում ունին, չկայ … մը որ աւելի ժողովրդական … քան Թոլսթոյը:

ՓՐՕՖ. Վ. ՏՕՏՈՄԵԱՆՑ

ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱԽ ԷՋ ՄԸ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

—•—

ԽՄԲ. — «Յառաջ»ի ընթերցողները տարիներ առաջ կարդացին Անդրանիկի Յուշերը, այնքան խօսայոյզ՝ իրենց պարզ եւ անպաճոյճ շարադրութեամբ:

Իր մահուան տարեդարձին առթիւ, որ լրացաւ երէկ, տուակ կը հրատարակենք հատուած մը այդ յուշերէն, — պատկեր մը ազատագրական պայքարի ամենէն եղերական մէկ շրջանէն. —

Անգլիական հիւպատոսը կ'ուզէ գիշերը հեռագիր մը դրկած է Պոլիս իրենց ընդհանուր հիւպատոսին, թէ Անդրանիկը գացեր էր իր խմբով Կուրաւու, թէ զօրքը Մուշէն կ'երթար Սխաւու, էրզրումէն եկած թնդանօթները ընբելու, երբ կը հասնի Կուրաւու, գէնքերը չաթմա կը զարնեն ծառերու տակ հանգստանալու. Թէ Անդրանիկը յարձակում ըրեր է զօրքի վրայ, 80 հոգի կոտորեր է եւ հրացանները վերցուցեր:

Ես տեղեկագիր մը պատրաստեցի եւ դրկեցի Վարդան վարդապետին եւ Մշոյ կոմիտէին, անոնք ալ հասկցուցած էին հիւպատոսին որ մենք նախայարձակ չենք եղած:

Կուրաւու կռուի երկրորդ օրը մեծամասնութեամբ կոտորած են Սխաւայ, (արտերու մէջ եւ ճանապարհին) Աղճնայ եւ Աւրնայ գիւղացիները: Այդ երեք տեղից լուր եկաւ, որ 71 հոգի սպաննուած են, որոնց մէջ կան կին եւ երեխայ:

Այդ օրը Տիգրանակերտից եկաւ ամերիկեան հիւպատոսը:

Նա կոտորածի տեղէն կը հաւաքէ դիակները, կը լեցնէ եկեղեցի մը, պատուհաններն ու դուռները կը կնքէ:

Կռուի դուրս եկած ատեննիս հետերնիս բերած էինք Կուրաւուի ռէս Օհանը, որ ամէն կողմից անկախ մարդ մըն էր:

Իր անցեալին մէջ անգիտակցօրէն մատնութիւն ըրած էր:

Նա կռուի օրը կը պտտար.

— Զարկէք, տղերք, ձեր հոգուն մատաղ, ես մինչեւ այսօր չէի գիտեր յեղափոխականներուն այսպէս ըլլալը: Հերիք է, որ աչքովս տեսայ որոնց էապէս զարնելը, թող հարստութիւնս ալ գնայ, գեղն ալ թող աւրուի:

Ինքն ալ կը կռուէր եկեղեցու տանիքէն տղայոց հետ:

Ինչպէս Սխաւու Արուեթը, այդ շրջանի մէջ ռէս Օհանը հանրածանօթ մարդ է: Երկուքն ալ շատ հարուստ են:

Ռէս Օհանին շատ յորդորեցինք, բաւական խրատներ տուինք, Մուշ ուզեցինք դրկել զինք: Հարցուցինք.

— Փող ունի՞ս:

Ըսաւ.

— Չունիմ, բայց որ Մուշ հասնեմ՝ կարող եմ գտնել:

— Դէհ, ուրեմն,— ըսի — առ քեզի երկու արծաթ, սա մարդը կ'ընկնի քո առաջը, գիշերով կը ճանապարհուէք Մուշ:

×

Նա կ'երթայ Մուշ, Առաջնորդը կերպով մը կը դրկէ նրան դեսպաններուն քով: Դեսպանները կը կանչեն կուսակալին, քննութիւն կը կատարեն էդ մարդուց:

Կուսակալը կ'ըսէ.

— Ինչո՞ւ ջան Ֆէտայիները գիւղդ բերիր ու պահեցիր:

Նա անվախ կը պատասխանէ.

— Դու ինչո՞ւ թողուցիր, որ էտոնք Ռուսաստանէն 10 օրէն մինչեւ հոս գան: Ես մինչեւ հիմա կառավարութեան շատ հաւատարիմ եմ եղած եւ իրեն շատ բարիքներ եմ ըրած: Քու գալուդ երեք ամիս կ'ըլլայ, որ զիս լաւ չես ճանչնար, բայց քո կառավարութիւնը զիս լաւ կը ճանչնայ: Դուն ինծի կ'ըսես թէ գիւղը բերիր եւ նըրանց հաց տուիր: Նա իմ գիւղը եկած է 100 հոգով: Հաց չտայի՝ հրացանը կը դնէին սրտիս, կը սպաննէին:

— Լաւ որ եկան, ինչո՞ւ լուր չըտուիր, — կ'ըսէ կուսակալը:

— Շատերն են լուր տուած, ի՞նչ են հասկցած, բոլորն ալ սպաննուած են: Լուր տայի՝ զօրքերը պիտի գային ջարդուէին, գիւղն ալ աւերուէր: Ըսի՝ կտոր մը հաց կուտամ, թող երթան: Հիմա դուք հոս էք, տարը զինուած երիտասարդ, որ ներս մտնեն՝ ինչ որ ուզեն չէ՞ք տար:

Դեսպանները իրաւունք են տուած նրա բառերուն:

Ռէս Օհանը պատմեր է նաեւ սպաննութիւններն, աւերածութիւնները, ամենայետին ռամիկներին չարիքները գիւղերու գլխին: Դեսպանները իրենց հովանաւորութեան ներքոյ վերցուցած են դրան եւ ազատած:

×

Լուր դրկեցինք Մշոյ կոմիտէին եւ Վարդան վարդապետին թէ՝

«Մեր վիրաւորները անտանելի է: Եւրոպայի կողմէ ոչ մէկ միջամտութիւն, իսկ մեզի մնացեր է միայն երկու օրուայ կռուելու փամփուշտ: Մենք կ'երթանք Վան, ի՞նչ խորհուրդ կուտաք»:

Նրանք լուր ղրկեցին թէ՝

— «Ընկերք դու գիտես, միայն, եթէ կարելի է, Իսօն երեք ընկերներով հոս մնայ»:

Ես ըսի.

— «Կ'երթամ Վասպուրական, կը խորհրդակցիմ Լեւոնի ընկերներու հետ թէ պէտք եղաւ, նորէն կը վերադառնանք մէկ խումբ»:

Մշուց փող առանք, մեր պահեստի պէտքերը մաքրեցինք, իւղեցինք, փաթթեցինք եւ յանձնեցինք հաւատարիմ մարդկանց:

Կուսակալը շուկային մէջ համբիշը ձեռքին, վերվեր նետելով՝ «Անդրանիկ, Անդրանիկ» կ'ըսէր ու ման կուգար:

Ներդակի գիւղի ետեւ կը գտնուէինք: Եկան ըսին թէ՝ Ալայ բէկի 25 զէնք բռնած է Զուխուրայ կողմէն, ինքն ալ այժմու կը գտնուի Նորշէն: Երկու ձիաւոր ղրկած է ռէս Բարսեղի քով որ քանի մը անգամ մատնութիւններ ըրած է եւ կանչած է իր քով:

Ձիաւորները ռէսին չեն գիտեր, նրա եղբայրը կը վերցնեն ու կը տանեն Ալայ բէկի քով: Կ'ըլլայ երեկոյեան ժամի 10ը:

— Ալայ բէկը ձեր քո՞վն է:

Ռէսի եղբայրը կ'ըսէ.

— Մեր գիւղը մարդ չկայ:

— Հապա որ ես գամ ու գտնեմ:

— Գիւղիս թագաւորին,— կ'ըսէ.

Այդ բանը եկաւ պատմեց ինքը ռէսի եղբայրը: Կանչեցինք ռէս Բարսեղին, Բերդակայ տէրտէրին եւ ռէսի եղբօր ներկայութեամբ յանդիմանեցինք ռէս Բարսեղին:

Մէկ — մէկ իրեն անցեալ մատնութիւններէն պատմեցի:

— Եւ ինչո՞ւ չենք ըսեր եղբօրդ մատնիչ, իսկ քեզի կ'ըսենք:

Նա սուսաւ, երեսն եղաւ ածուխ:

— Ահա թէ ինչո՞ւ քեզի չենք սպաններ, նախ՝ ունես կին, երեխաներ,, երկրորդ՝ եթէ քեզ սպաննենք, գիւղէն 10 — 15 հոգի պիտի ձերբակալուի, 10 — 15 տարի բանտ պիտի նստին, եւ անոնց կին ու երեխաներու պատճառն ալ դառնաս: Ձեզ երկարեցներ, որոնից վերջը սիրտդ մաքրէ, չես մաքրեր՝ կրնաս շարունակել:

Աւելորդ մարդիկ հեռացուցի, քանի մը հաւատարիմ տղայ եւ տէրտէրը քովս պահեցի: Խումբը կազմ ու պատրաստ կայնած էր:

Տէրտէրին յանձնեցի 3 ոսկի, ըսի.

— Սա փողով կ'առնես չորս հատ ոչխար, քիլօ մը ալիւր, մնացած փողով պատարագ կ'ընես մեր նահատակ ընկերներուն, կ'եփես ճաշ մը՝ կուտաս աղքատներուն:

Մեր վիրաւորները գրեթէ ձիերու վրայ ընկանք ճանապարհ:

Հասանք Զախուր Արգաւանք գիւղը, ռէս Բենիամինի քով, որ պատմեց այդ կողմի Ալայ բէկի գազանութիւնները:

Ռէս Բենիամինը շատ լաւ եւ բարի մարդ էր: Մուսա բէկի Գիւլօի տարին, բողոքողներու մէկն ալ ան էր եղած:

Մուսա բէկը նրանց գիւղի մէջ մի յայտնի մարդ գրեր էր օճախի մէջ, շամփուրը անցուցեր էր սիրտը եւ այնպէս վառեր:

×

Այդ նոյն օրն եկաւ Առաքել վարդապետը՝ հետը բերելով սուլթանի իրատէն եւ պատրիարքի կոնդակը, որով կը խոստացուէր ընդհանուր ներում յեղափոխականներուն:

Առաքել վարդապետը կ'առաջարկէր, որ 50 հոգի օտարական եւ 350 հոգի գաւառացի տեղերնից հաւաքած անձնատուր:

Առաքել վարդապետը դրկուած էր կուսակալի կողմէն, որ բանակին հետ կը գտնուէր Լաչկանցիկ: Հոն էին նաեւ Մշոյ Քաղաքական ժողովի անդամները, Մշոյ իշխանները, Մշոյ առաջնորդ Գնէլ վարդապետը, Բաղեշէն Եզնիկ վարդապետը, Սուրբ Կարապետի վանահայր Վարդան վարդապետը:

Ինչ որ ձեռնտու էր կառավարութեան՝ կուսակալը կը բերէր եւ ըրանց ստորագրել կուտար: Առաքել վարդապետը մեր քով ուղարկելու ատեն, կուսակալը պատուիրած էր որ անպատճառ երեկոյեան վերադարձած ըլլայ:

Առաքել վարդապետը ըսած էր.

— Գուցէ ես նրանց Սէմալ չկարենամ գտնել, այլ Կէլիէկուզան կամ Տալւորիկ: Չգիտեմ, գուցէ ուշանամ:

Կուսակալը պատասխանած էր.

— Եթէ մինչեւ իրիկուն չգաս, միրուքդ կը կտրեմ: Հրայրը Սէմալ է, Անդրանիկը՝ Տափիկ. Վահան Տաղնրբայի: Ով մէկին որ պատահես, պատասխանը կ'առնես ու կուգաս:

Վարդապետը ղրկեցինք մի ուրիշ տեղ: 30 հոգի զինուոր. ես ու Հրայրը նստանք խորհրդի: Ես առաջարկեցի.

— Անմիջապէս գրէ, պատասխանէ, որ մենք անձնատուր չենք լինի: Մայիսեան ռեֆորմների համար է որ կը գործադրեն՝ հա, չէ նէ՝ մենք պատրաստ ենք կռուելու:

Ստորագրէ մեր երեքին անուններն ալ ու ղրկէ: Իսկ հիմա, ինչ որ կայ, ինչ որ չկայ, կը փոխադրենք Կէլիկուզան, Երեկոյեան մութ առնը կ'այրենք գիւղերը եւ անմիջապէս կը փոխադրուենք Կէլիկուզան: Ես ալ գնամ Շատախ, վերջացնեմ այս գիշեր եւ բոլոր ժողովուրդով, կ'ես գիշերին կը հասնեմ ձեզ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ո՛Ր ԳԻՐՔԵՐԸ ԿԸ ՍԻՐԷՔ

═•═

Քոմէտիայի մէջ Ժէրման Լօ հետեւեալ հարցարանն ուղղած է գրողներուն.

— Եթէ հարկ ըլլար ոչնչացնել բոլոր գիրքերը, որ լոյս տեսած են աշխարհի վրայ, եւ ձեզի վիճակէր նախընտրութիւն մը կատարել փրկելու համար մէկ գիրք միայն, ո՞րը պիտի նախընտրէիք

1 — Մարդկութեան համար,

2 — Ֆրանսայի համար:

Ահա փունջ մը հասած պատասխաններէն, հետաքրքրութեան համար, —

Հ. տը Ռէնիէ. — Եթէ պատահէր այդ դժբախտութիւնը եւ ինծի վիճակէր նախընտրութիւն մը կատարել փրկելու համար մէկ գիրք միայն, ես պիտի հրաժարէի, որովհետեւ երբ մարդկութիւնը կ'իյնայ այդ կացութեան մէջ, այլեւս պէտք չունենար որեւէ գրքի, բայց միայն... ճանճերու:

Անտրէ Տիւմա. — Միայն մէ՞կ գիրք, կասկած չկայ որ պիտի նախընտրէի Աստուածաշունչը: Սակայն վստահ եմ որ ամէն մարդ ալ այս պատասխանը պիտի տայ ձեզի:

Կասթոն Ռիու. — Մարդկութեան տեսակէտը տեսակէտն է նաեւ Ֆրանսայի: Այնպէս որ իբրեւ մարդ եւ իբրեւ քաղաքացի — ինչպէս եւ իբրեւ փոխ-նախագահ արմատական — ընկերվարական կուսակցութեան, որ կազմակերպութիւն մըն է որքան Ֆրանսական, նոյնքան մարդկայնական, — պիտի փրկէի Աւետարաններու փոքրիկ գիրքը միայն: Եթէ շատ խոշոր նկատուի, այն ատեն ոչնչացումէ պիտի ազատէի քառորդներու եւ տասներորդ գլուխէն 15 — 20 էջ:

Ժան Սալմոն. — Մարդկութեան համար՝ Աւետարանները, Ֆրանսայի համար դարձեալ նոյնը:

Մօրիս Տէքոպրա. — Եթէ յանկարծ կրակ առնէր ու վառէր ամբողջ աշխարհը եւ ինծի տրուէր մէկ գիրք միայն փրկելու կարողութիւնը, պիտի նախընտրէի Նիցչէի գործերը: Իսկ եթէ այդ աղէտին մէջ հարկ ըլլար փրկել Ֆրանսական վէպէն նմոյշ մը, կ'ուզէի ընտրել Մատամ Պովարին:

Մօրիս Պէտէլ. — Առանց վարանումի՝ Ֆրանսացիներուն Քաղաքային Օրինագիրքը: Ոչինչ աւելի արդար, աւելի ազնիւ, աւելի գեղեցիկ, գրեթէ բացարձակ, եւ ոչինչ աւելի յատակ քան Ֆրանսական Քաղաքային Օրինագիրքը:

Անտրէ Պիլլի. — 1. Մարկոս Աւրելիոսի Մտածումները. 2. Միլլէն:

Տուֆր. Մարտրուս. — Եզական գիրքը, որ նման աղէտի մը պարագային հրեշտակապետ մը պիտի փըրկէր, գրուած չէ տակաւին՝ իմ կարծիքովս: Իսլամները պիտի նախընտրէին Ղուրանը, բայց այս գիրքը փրկուած է արդէն, քանի որ սկզբնագիրը կը գտնուի Ռաֆայէլ Սեզանին վրայ դրոշմուած, Երկինքի Զորրորդ Պարունակին մէջ, ճիշդ դիմացը Սըբաղոյն Գահին, ուր աստուածային երգիչներ, անընդհատ եւ գեղեցկալուր, կը կարդան զայն եօթնաձայն:

Ցաջորդով Նոր պատասխանները: Անմիջապէս դիտել կուտանք, սակայն, թէ հարցարանին չեն պատասխանած երիտասարդ գրողները, որոնք անշուշտ իրենց հետաքրքրական խօսքն ունէին այս մասին, — ժամանակ Աստուածաշունչի գրականութեան այս ուշացած սիրահարներուն: Թերեւս երիտասարդ մը ըսէր. — Կարելի չէ փրկել այլեւս Աստուածաշունչը, որովհետեւ փճացաւ ընդհ. պատերազմին յաջորդող մտաւորական յեղափոխութեան ընթացքին:

ԿԻՆԸ ՋՈՐ ՏՈՒԻՐ ԻՆՁ...

—•—

Անգլիացի վիպագիր մը, Նորման Հրնթըր, հարցումի մը պատասխանելով կը խոստովանի, թէ իր բոլոր ստեղծագործութիւնները ներշնչուած են իր կնոջմէն:

Մօրիս Գուրալ, Փթի Փարիզիէնի մէջ, պահ մը կը խորհրդածէ այս խոստովանութեան վրայ: Արդարեւ կինը, որ օձի կերպարանք կը առանայ քրիստոնէական գրականութեան մէջ՝ ներշնչելու համար մեծ մեղքը, կառուի կերպարանք կը առանայ Գօթէի գործերուն մէջ՝ ոգեկոչելու համար Ֆաուսթ եւ Հելլենայի սիրումներ, գլխաւոր աղբիւրն եղաւ ռոմանթիկ դարաշրջանի ստեղծագործութեանց: Մինչ դասականները, դիցաբանութենէն ազդուած, իրենց ներշնչման ուժը կը մարմնացնէին թեգաւով (մեր Վարուժանը, օրինակ), ռոմանթիկն էր, որ, եաքէն, կինը անուանեց մուսա: Այսպէս, Պալզաքի մուսան էր Տիկ. Հանսքա, որուն սիրոյ ջերմութեան մէջ հասունցաւ Մարդկային կատակերգութիւնը: Տիկ. Ժիւլիէթ Տրուէն էր որ Վիքթոր Հիւկոյի տուաւ Թշուառները եւ Ծովուն աշխատաւորները: Վերջապէս կարելի չէ ուրանալ ազդեցութիւնը զոր Տիկ. Ռէքամիէ թողուց Շաթօպրիանի գործերուն վրայ, Տիկ. Սթալ՝ Պէնժամէն Քոնսթանի, Ժորժ Սան՝ Ալֆրէտ տը Միւսէի վրայ: Ցիշենք նաեւ Շանմէլէն, որ այնքան խորունկ եւ ջերմին ներշնչումներու մէջ սուզեց Ռասինը, եւ Պէժարը, որ Մոլիէրի տուաւ գլուխ-գործոցներ:

Կինը, Մուսա կոչուի թէ Բեգաս, իր քմայքով եւ երեւակայութեամբ, իր ծորուն գեղեցկութեամբ եւ ջերմավառ շունչով, յաճախ կը նպաստէ արուեստագէտ ամուսնոյն ստեղծագործութիւններուն՝ ոչ անշուշտ թէքնիք հարցերու, այլ միայն մթնոլորտ եւ տրամադրութիւն ստեղծելու մէջ: Բանաստեղծը, իր սիրած կնոջ շունչին տակ, կը ստանայ այն մթնոլորտը, ուր յանկարծ կը բացուի արուեստին հարը: Մօրիս Գուրալ գիտել կուտայ, Փիրանտէլլօյի փիլիսոփայութեամբ մը, թէ յաճախ ամուսինն է, որ իր կնոջ կը ներշնչէ Մուսայի մը շնորհները՝ կնոջմէ ստանալու համար, յետոյ, թափն երեւակայութեան եւ խոյանքն ստեղծագործութեան:

Գլուխ-գործոցները կը ստեղծուին միջա կին-մուսային եւ այր-արուեստագէտին փոխադարձ ներշնչումով, հոգեկան օգնօգով՝ եթէ կարելի է ըսել այսպէս:

Այս պարագան պատճառ մը չէ, սակայն, ուրանալու թէ կիներ կան, որոնք կը վերցնեն, յափշտակութեան եւ արուեստի գինովութեան մշուշով մը կը փաթթեն այրը, որ յանկարծ կը դառնայ բանաստեղծ, իր Բեգասին վրայ հեծած՝ սուրալով միջոցին եւ ժամանակին մէջէն: Նոր աշխարհներու ճարտարապետն է Բեգասը, յիշեցէք Ապոլոնեան, որ Ելլադայի տուաւ դարաշրջան մը: Օ՛ Բեգաս, հզօ՞ր Բեգաս...

… կէտն է. Արաքս կրնար իր … ծածկել գիւղ մը: Զորս … երեք օր մինչեւ Գայա … Քըզըլ — Տիգա հասած … 24ին: Դժուար է ինձ ճիշդ … անցուցած ժամանակս, բայց … եթէ հինգ օր մը … Ուրեմն, 1934 սեպտեմբեր … պէտք ըլլանք այսօր: Եր … է որ խեղճ ծնողքս լուր … ինծմէ:

… Պառաւ մը կը մտնէ ներս … մը: Անկասկած Քիւրտ է, ո … Թրքուհի մը ըլլալ մինակը … մը մտ չի դար: Բաներ մը … եւ ամանը կը բանայ: Պառաւա … ինծի մածուն էր բերեր: … մը վայրկեանէն խոշոր ա … պարպուած էր: Շատ կը ցա … քրտերէն չէի գիտեր՝ շնոր … յայտնելու այս բարի … իր հոգածութեանը հա … Բայց վստահ եմ որ ակնարկիս … գտաւ ամբողջ երախտագիտու … :

… ինծի օգնեց պառկելու: … եւ քանի մը բոպէէն գնաց … դուռը որ բացուելով՝ ժան … ներս մտաւ: Բուռն բանավէճ մը սկսաւ: Կինը կը ցուցնէր պարապ ամանը, բայց ժանտարման նայիլ իսկ չուզելով նշան կ'ընէր որ դուրս ելլէ: Մարդը մօտեցաւ ինծի: Կարծեցի ճանչնալ. ա՛ն էր որ զիս ծեծած էր նորանցքին մէջ: Գայթուցիկի պէս բառեր կ'ելլէին իր բերնէն: Ի՞նչ ըսել կ'ուզէր:

— Սու (ջուր), ըսի:

Մարդը ինծի նայեցաւ պահ մը, գետնէն վերցուց ջրամոթը եւ մեկնեցաւ սենեակէն: Արդեօք ջո՞ւր պիտի բերէ ինծի:

×

Գրեթէ գիշեր է: Օրուան մեծ մասը քնացեր եմ: Ինքզինքս լաւ կը զգամ: Բարի Քրտուհիին մածունը ինծի մեծապէս օգտակար եղաւ:

Դրանը ետեւէն կանչելու ձայներ կը լսեմ: Գոց է: Անկասկած երեւակայութեանս զոհն եմ: Բայց ո՛չ, դուրսէն նոր կոչեր կը լսեմ: Դրան հակառակ կողմի պատին կողմը կ'երթամ. հոնկէ կուգան ձայները:

Ահա տղեկն եմ միակ պատուհանին որ կը բացուի դաշտին վրայ: Գլխուս բարձրութիւնն ունի: Ուղղահայեաց երկաթ ձողերու մէջէն կը նշմարեմ պառաւը... Ինծի նշաններ կ'ընէ եւ պատուհանին եզերքը կը դնէ աման մը: Մածո՞ւն է: Բայց ի՞նչպէս ընել: Ամանը մեծ է եւ չանցնիր ձողերէն: Բաւական աշխատանքով կրցայ մագլցիլ պատուհանին եզերքը: Երեսս փակցուցի երկու խոշոր ձողերուն: Այնտեղ կը ցայէին ժանգոտած երկաթի ծայրերուն հպելէն: Բայց եւ այնպէս անխորժակով սկսայ ճաշակել:

— Շնորհակալ եմ, չա՛ռ շնորհակալ, անհունս շնորհակալ, յարեցի իրեն Ֆրանսերէն:

— Դուն հայերէն չէ՞ս գիտեր, հարցուց կինը ինծի հայերէն լեզուով:

Քիչ մնաց պատուհանէն վար գլէտորուէի, ահարեկ, չկրնալով հաւատալ ականջներուս: Կինը կրկնեց իր խօսքը: Ի՞նչ ընէի...

Ամօ՜լ... Շուտով կը ցատկեմ գետին ու անկիւնս կը քաշուիմ:

Հայուհի մըն է: Երբեք Քրտուհի մը, իսկ Թրքուհի մը՝ ըսաւ, այդպէս չպիտի վարուէր: Միայն քրիստոնեայ մը կրնայ գորովը ունենալ իր մերձաւորին հանդէպ: Չէ՞ որ Փոքր Ասիոյ ամբողջ այս հողամասը հին Հայաստանն է զոր Լօզանի անարգար դաշնագիրը Օսմանցիներուն տուաւ: Ի՞նչ աւելի բնական երբ ամբողջ գիւղեր, թէեւ «իսլամացուած» խորապէս կը մնան իսկապէս Հայ:

×

Արեւը կը բարձրանայ: Լաւ գիշեր մը անցուցի: Եթէ նման քանի մը օրեր ալ ունենայի, պիտի ապաքինէի:

Ժանտարմը մը մտաւ եւ նշան ըրաւ ինծի իրեն հետեւելու: Թէեւ տկար, բայց կը կանգնիմ սրունքներուս վըրայ:

— Այլօ, Տիատի՞ն, հոս Քըզըլ — Տիգա...

Գործածուած հեռախօսը գիւղին սեփականութիւնէն մնացած էր կարծես...:

Ուրիշ խորհրդածութիւն ընելու ժամանակ չեղաւ: Երկու ժանտարմաները հրացանը ուսընդանուտ, նշան կ'ընեն: Ահա նորանցքը ուր ծեծուեցայ, գաչար...: Թամբուած երկու ձի կը սպասեն տանիքին առջեւ: Թշնամոտականները, կ'ուզեն սախպել զիս այս վիճակիս մէջ ընելու հետիոտըն հանդրուան մըն ալ: Ի՞նչ կրնայի ընել: Դիմադրե՞լ: Նոր հարուածներ պիտի ստանայի: Համակերպիլ պէտք էր:

Կ'իջնենք բլրակը: Ժանտարմաներս ճամբան կեցան ուտելիք առնելու եւ ջրամոթնին լեցնելու: Հանդրուանը երկար պէտք է ըլլար, իսկ տկարութիւնս ծայրայեղ է:

Մէկը թեւէս կը քաշէ: Պառաւ Հայուհին է որ, դարձեալ, մածուն կը բերէ ինծի: Ինդրել չեմ տար, ու խոշոր քարի մը վրայ նստած կը լափեմ: Հայերէն չի խօսիր այլեւս: Կը վախնա՞յ միթէ ժանտարմաներէն որ աչքերնին չեն հեռացներ մեր վրայէն:

Գրպաններս կը խուզարկեմ գտնելու յոյսով առարկայ մը որպէսզի նըուիրեմ պառաւին: Զուիթակիս տուփին անկիւնէն մէկ փառ մը միայն գտայ: Սրտանց տուի զայն: Տեսայ պառաւական կնոջ աչքերուն ուրախութեամբ փայլիլը: Ծփոթած շնորհակալութեան ինծի համար անհասկնալի բառեր կ'ելլէին իր բերնէն: Կը կարծեմ թէ ուրիշ որեւէ բան այնքան հաճոյք չպիտի պատճառէր անոր: Ուրախ եմ որ կըցայ անհուագն անոր տալ երախտագիտական այս հաւաստիքը՝ ինծի ըրած իր բարիքին համար:

×

Դաշտին ընդմէջէն ճամբանիս ձեռք կ'առնենք:

Ձեմ համարձակիր խորհիլ Քըզըլ — Տիգայի մէջ ինծի պատահածներուն վրայ, վախնալով որ կը կորսնցնեմ ինծի մնացած քիչ մը ոյժն ալ: Մինչ շատ տկար եմ եւ հազիւ կը պահեմ հաւասարակշռութիւնս: Կը կարծեմ թէ ուսերուս վրայ կը կրեմ չափազանց ծանր խոշոր գունդ մը, որ, եթէ չար բախտէս հաւասարակշռութիւնս կորսնցնէի եւ այդ գունդը գետին իյնար, վախճանը պիտի գար իսկապէս...:

Ժամ մը կ'անցնի այսպէս: Ցետոյ, հակառակ ամբողջ կորովիս, սրունքներս կը կթոտին եւ ծունկերուս վրայ կ'իյնամ երկու ժայրանդներուն միջեւ:

Շուրջս ամէն բանի դառնալը կը տեսնեմ, ուսերուս վրայի զգացած ծանր գունդը մարմինս դէպի հող կը քշէ: Դիմանալու կարողութիւն չունիմ այլեւս...:

ՊՕՐԻՍ ՎԱՐԴԱՆՈՎ

** Բոլոր աղբիւրները կը հաստատեն թէ Մուսոլինի ամէն պարագայի մէջ գլուխ պիտի հանէ իր ծրագիրը, գոնէ հիւսիսային Հաբէշիստանը իր հովանաւորութեան տակ առնելու համար։ Ուրիշ որ եւ է լուծում չի կրնար գոհացնել Իտալիան։

** Անգլիական կառավարութիւնը զեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ անգլիական հպատակները չեն կրնար ծառայել հաբէշական կամ իտալական բանակներուն մէջ։

Հանրի Պարպիւսի մահը

Օգոստոս 30ին Մոսկուայի Քրէմլինի հիւանդանոցին մէջ մեռաւ ծանօթ գրագէտ Հանրի Պարպիւս, որ վերջերս անկողին ինկած էր սուր թոքատապի մը հետեւանքով։ Ծնած էր 1874ին, Անիէռի մէջ։ Մանկութենէն վտտառողջ էր, իսկ պատերազմը աւելի խախտեց իր կազմը։ Կանուխէն սկսաւ բանաստեղծութիւններ գրել, նուրբ երաժշտականութեամբ։ 1893ին կը ստանար «Էքօ տը Փարիի» մէկ մրցանակը, նորավէպի մը եւ քերթուածի մը համար։ 1903ին հրատարակեց իր առաջին վէպը, «Աղերսագիլուները», 1908ին՝ երկրորդը, «Դժոխք»։ Այդ շրջանին Պարպիւս մտաւ լրագրական ասպարէզը, յետոյ եղաւ դիւանապետ երկրագործական նախարարութեան, գլխաւոր վարիչ՝ զանազան հրատարակչական տուներու մէջ։ Արդէն սկսած էր արմատական գաղափարներ յայտնել, պաշտպանելով խաղաղութեան դրութիւնը՝ ազգերու միջեւ։ Սակայն եւ այնպէս զինուոր գնաց 1914ին պատերազմին, որ կը համարէր վերջինը։ Կը գտնուէր հետեւակազօրքին մէջ, եւ քանի մը անգամ արժանացաւ մասնաւոր յիշատակութեան։ Խրամէ խրամ, իր առողջութիւնն ալ խանգարուեցաւ։ Երեք անգամ արձակեցին, ամէն անգամուն ալ քիչ մը հանգստանալով նորէն գնաց։ Ու մնաց մինչեւ պատերազմին վերջը, հիւանդանոցէ հիւանդանոց փոխադրուելով։ Այդ միջոցին էր որ գրեց իր հռչակաւոր գործը, «Կրակ» (անգլերէնը՝ «Կրակին տակ»), որ արժանացաւ Կոնքուրի 1917ի մրցանակին եւ անմիջապէս թարգմանուեցաւ աշխարհի բոլոր լեզուներով (նաեւ հայերէնի, բայց կիսատ)։ Պարպիւս արդէն տիրացած էր համաշխարհային հռչակի մը, միեւնոյն ատեն յարած՝ համայնավարութեան։ Իր գործը առաջին յանդուգն ձեւակերպութիւնն էր ռազմաճակատի սարսափներուն, քամենելի եւ ըմբոստացուցիչ։

Այնուհետեւ անդադար անցաւ իր կեանքը։ 1920ին հիմնեց «Քլարթէ» պարբերականը (Շող կամ պայծառութիւն), իբրեւ օրկան ձախակողմեան մտածողութեան եւ մշակոյթի։ Նոյն տարուան մայիս 1ին Ժընեւի մէջ հիմնեց նախկին ռազմիկներու առաջին միջազգային միութիւնը (Ֆրանսայի մէջ հիմը դրած էր 1919ին)։ 1928ին հիմնեց նոր շաբաթաթերթ մը, *Մոնտ*, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր։ Յառաջիկային յետագային աւելի լայնօրէն ներկայացնել իր կեանքն ու գործը, յիշենք իր գլխաւոր հեղինակութիւնները․— «Ռազմիկի մը խօսքերը», «Դանակը ակռաներուն մէջ», «Շղթայաւորումներ», «Դահիճները», «Ուժ», «Յիսուս», «Յիսուսի Յուդաները», «Զանազանք», «Թուատատան», «Ահա թէ ինչ ըրին Վրաստանը», «Սթալին» (վերջին գործը)։ Գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկն էր «Գրողներու միջազգային համագումար»ին, որ տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ, անցեալ յունիսին։ Մոսկուա գացած էր իբրեւ անդամ այն խմբագրական մարմնին որ պիտի գրէր Լէնինի պաշտօնական կենսագրութիւնը։

Փոքր Համաձայնութեան որոշումները

Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց արտաքին նախարարները վերջացնելով իրենց ժողովը, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեցին, ուր կ'ըսեն թէ կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ բոլոր հարցերու մասին։ Երեք պետութիւններն ալ բացարձակապէս հաւատարիմ են Ազգերու Դաշնակցութեան։ Կ'ընդունին արեւելեան դաշինքի մը անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ ազդակ մը խաղաղութեան պահպանման, ինչպէս եւ դանուբեան դաշինքը, որ պիտի ծառայէ ամրապնդելու գործակցութիւնը։ Սակայն բացարձակապէս կը մերժեն Հապսպուրկեան տան վերահաստատումը, որ կրնայ վտանգել Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Իրենց կարծիքով, այդ միապետութեան վերահաստատումը քօղարկեալ սպառնալիք մըն է երեք պետութեանց հողերուն դէմ։ Ուրեմն, իրենց բոլոր ուժով պիտի ընդդիմանան այդ միապետութեան վերահաստատման։

Պելժիա Երեքշաբթի կը թաղէ իր թագուհին

Ասթրիտ (Աստղիկ), Պելժիոյ երիտասարդ թագուհին, որ զոհ գնաց եղերական արկածի մը, պիտի թաղուի երեքշաբթի օր։ Ամբողջ ժողովուրդը կ'ողբայ իր մահը։ Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ ցաւակցական հեռագիր մը ուղղեց թագաւորին, «վշտակցելով երեք զաւակներու որոնք զրկուեցան երիտասարդ եւ բարի մայրիկէ մը»։ Կուսակցութիւնը միեւնոյն ատեն յետաձգեց իր ցոյցերը՝ պատերազմի վտանգին դէմ։

Երբ հանգուցեալին մարմինը Պրիւքսէլի արքայական պալատը փոխադրուեցաւ, Լէօփոլտ թագաւորը զայն բանալ տալով, ծունկի եկաւ եւ աղօթեց իբր 15 վայրկեան։ Ննջեցեալ դուրս եկաւ բոլորովին խորտակուած։ Աջ այտը ու թեւը ծածկուած էին վիրակապերով։ Թագաւորը ինք ուզեց դէպքը հասկցնել երեք զաւակներուն, բայց թոյլ չտուին։ Պալատական տիկին մը փափկութեամբ մօտենալով յայտնեց թէ «մայրիկը երկար ճամբորդութեան մը գացած է»։ Մեծ աղջիկը, եօթ տարեկան, հասկցաւ, իսկ մանչը աչքերը խոշոր խոշոր բացաւ․․

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Եւ արդարեւ երկու իշխանք զօրքերնիս կեցած ամենայն հանդարտութեամբ ականատես կ'ըլլային առանց համարձակելու ձեռք երկնցընելու կամ բան մը խնդրելու։

Երկրորդ սնտուկը պարպելու ժամանակնիս յանկարծ դրսէն մէկը պոռաց․ «Շուտ ըրէք, ահա ապստամբն եկաւ․ փախչինք»։ Անոր պոռալն եւ առանց մէկէն ի մէկ ելնել ու փախչիլնին մէկ եղաւ, որոնց հետ աներեւոյթ եղաւ նաեւ մեր Հապէշ թարգմանը, որ արդէն մեր ծակնուծուկը գիտնալով՝ այն շփոթային պահուն շատ բան վերուցեր հետը տարեր էր, եւ մեր հագնելու շորեղէններէն բնաւ բան մը չէր թողուցեր։

Այս կերպ վարպետութեամբ եւ հնարքով մեզի կողոպտելնին թէպէտեւ 800 թալէրի չափ վնաս տուին, սակայն այնքան ցաւ չտուաւ մեզի, որքան որ քանի մը դէշխաքիրներու եւ Հնդկաստանի վերաբերեալ թղթերուն կորուստը՝, որոնց ծրարը սխալմամբ ուրիշ լաթեղէններու հետ յափշտակողներուն տրուած էր։ Բայց եւ այնպէս գոհութիւն ու փառք տուինք մեզի կենդանի պահող գերագոյն Էակին, որ խիստ վտանգաւոր ու տաղնապալի կէտերու մէջ իւր խնամքն ու ողորմութիւնը ցոյց կուտար մեզի․ անոր զօրութեանը կը պարտաւորիմք անշուշտ սուրբ անօթներուն, զգեստներուն եւ ուրիշ կահ կարասեաց ազատութիւնը․ թէպէտ եւ անոնցմէ ալ մաս մը աւար գնացին սխալմամբ, սակայն ոչ այնչափ հարկաւորներէն։ Փախչելու կէտին կարծես թէ ուխտ ըրած էին իրենց բարբարոսութեանը մէկ նշանը հոն ձգելու․ ըստ որում այն կէտին մեր բնակարանին կից գտնուած խոտեղէն ու փայտեղէն խրճիթաձեւ տանը կրակ տուեր էին, որոնց մխոցը անշուշտ մեր բնակարանն ալ բռնկցընել էր, որպէսզի թշնամին գայ ու մոխրոյ վրայ գտնէ մեզի, եւ մեր գոյքերէն բան մը անոր ձեռքը չանցնի։ Բայց Աստուած զարմանալի խնայեց մեզի, որու օգնութեամբը մեր ցաւը մոռնալով՝ շուտ մը վազեցինք ու մեծ դժուարութեամբ կրակը եղած տեղը մարեցինք։

(Շար․)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Կարապետ Նաւոյեան (Արտամետցի, Վան) եւ իր որդին Գրիգոր, մօտ 28 տարեկան։

Կարապետ կառավարական պաշտօնեայ էր եւ ամուսնացած Աննա կամ Մաննա անունով Ռումանուհիի մը հետ եւ կը բնակէր Պուքրէշ, կարծեմ հետեւեալ հասցէին. Պէյիր Զարբ Լուքէօ թիւ 12, մինչեւ 1914 կը թղթակցէի իր հետ։ Վերջերս իմացայ թէ մեռած է։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

Ohanès Navoian, Avenue Bernard Pâlissy N. 1-1. Décines, Isère (France).

— Կը փնտռուի Սարգիս Գրոյեան եւ Փիթըռ Սհոյեան (Մուշի Նորշէն գիւղացի)։ Կը կարծուի որ կը գտնուին Միացեալ Նահանգները, 434 S. Green, Detroit, Mich. U. S. A., *Իրենց ճշգրիտ հասցէն գիտցողներէն խնդրելի Յառաջի վարչութեան կամ* S. Alexanianի, 20, Rue du Tage, *Փարիզ (13)*։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(Ս Ր Թ Ե Ւ Ն Ե Կ Ի Հ Ա Մ Ա Ր՝

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 3 Septembre
1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2899

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԳԱՐՇԱՀՈՏ ՀԵՂՈՒԿԸ

Ի վերջոյ ի՞նչ է Հաբէշական տագնապը, եթէ ոչ ընդհարումը երկու հակամարտ աշխարհակալութեանց,— իտալական եւ բրիտանական:

Առաջինը իր բաժինն առած չըլլալով 1914ի աւարէն, ախորժակը սուր՝ կը սպասէր պատեհ ժամուն: Կը սպասէր վերանորոգման արտակարգ ճիգ մը կատարելով, ուժ կուտակելով, դանակ սրելով:

Ան շատոնց գծած էր իր ճամբան,— Տարածուիլ, քանի որ չէր ուզեր պայթիլ:

Իսկ տարածումը ունէր միայն մէկ ճամբայ,— դէպի Արեւելք: Մօտաւորէն մինչեւ հեռուները: Աւելի շատ առաջինը, հետեւելով հին Հռոմի հետքերուն:

Բայց, ե՞րբ հարթ ճամբու վրայ ընթացած, լոզքարի մը պէս գլորած է որեւէ աշխարհակալութիւն, որեւէ ժամանակներու մէջ:

1928ին, Մուսոլինի ժամը հասած կը համարէր, շռնդալից պտոյտներ կատարելով ծովերուն վրայ եւ գրգռիչ ճառեր արտասանելով:

Ցանկարծ իր ճամբուն վրայ գտաւ աշխարհակալութեան դասական տիպարը, Մեծն Բրիտանիան:

Գոռոզ հոգին լլուած, Հռոմ կը հանէր Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Չէմպըրլէն, բարեկամական խորհուրդներ տալու եւ զգուշացնելու համար:

Նոր Հռոմը նորէն համբերեց եւ մտաւ միջազգային խորհրդաժողովներու, դաշինքներու ցանցի մը մէջ, ցնոր անօրինութիւն:

Ոչ մէկ նահանջ՝ իր հետապնդած ուղղութեան մէջ, այլ միայն համբերութիւն: Եւ բազմապատկուած ուժերու, ցամաքային, ծովային թէ օդանաւային: Նշանախօսքն ալ կը մնար նոյնը,— տարածուիլ: Դիւանագիտական բացատրութեամբ՝ վերաքննութիւն դաշինքներու:

Մինչեւ անցեալ տարի, Մեծն Բրիտանիոյ չափ սրտնեղութիւն կը պատճառէր Ֆրանսան, իբրեւ մրցակից ուժ՝ Միջերկրականի մէջ եւ ափրիկեան ափերուն վրայ:

Այս տարի յունուարին, կարելի եղաւ հարթել հին ու նոր վէճեր, շնորհիւ Պ. Լավալի այցելութեան: Ֆրանսա մաս մը հող ալ յանձնեց հիւսիսային Ափրիկէի ֆրանսական գաղթավայրերէն, յանձնառու ազատ ձգել Իտալիան, զանազան ճակատներու վրայ: (Ձախակողմեան թերթերը կը պնդեն թէ այդ ճակատներուն գլխաւորը Հաբէշիստանն է):

Ուրեմն, Մուսոլինի ժամը հասած կը նկատէր ծաւալման փորձ մը կատարելու, այն միակ ուղղութեամբ որ մատչելի կ'երեւար, առայժմ,— Եթովպիա:

Թէեւ Ֆրանսա, դեռ 1930ին, երբ սեւ կատու մը սիրտ կը պղտորէր երկու երկիրներուն միջեւ, Ֆրանսա նոյն ինքն «Թան»ի բերնով Փոքր Ասիոյ հասցէն կը ցուցնէր Իտալիոյ, տարածուելու համար: «Հո՞ղ կ'ուզէք, ձեր ուզածին չափ· գացէք հոն ...»:

Որ եւ է աշխարհակալութիւն կը սկսի սահմանավէճերով կամ զանազան միջադէպերով: Եւ դէպքերը իրարու յաջորդեցին Արեւելեան Ափրիկէի մէջ, հաբէշական եւ իտալական սահմաններուն վրայ: Դէպքեր՝ որոնց քննութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր, առանց ելքի մը յանգելու:

Ելքը, ի հարկէ, մանր մունր միջադէպերու լուծումը չէ, այլ աւելի կարճ եւ կտրուկ միջոց մը,—գրաւում, որ պարագային համեմատ կը վերածուի զանազան եղանակներու: Ամէնէն անվնասը՝ պաշտպանութիւն քաղաքակրթութեան, կամ հոգատարութիւն:

Ամիսներէ ի վեր, մասնագէտներ կը քննեն սահմանային դէպքերուն գլխաւորը, Վալ-Վալի խնդիրը: Եթովպիոյ ներկայացուցիչները փորձեցին, այս առթիւ, լուծել բոլոր վէճերը: Բայց Իտալիա մերժեց վճռապէս: Եւ այդ օրէն ի վեր, երբեք չի ծածկեր իր դիտումները:

Նոյն տեսարանը Փարիզի մէջ, երբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատուիրակները կը խորհէին վէճերը լուծել կնքուած դաշինքներու հիման վրայ:

Այդ ճամբան կը տանէր դէպի Ազգերու Դաշնակցութիւն: Ժամանակ միջոց մը, որուն ճարահատ հաւանեցաւ Մուսոլինի:

Հաւանեցաւ, բայց միեւնոյն ատեն շարունակեց ոչ միայն զինուորական առաքումները, այլ եւ սարքեց շարք մը զօրահանդէսներ, որոնց նմանը չէր տեսնուած Մեծ Պատերազմէն ի վեր,— հինգ հարիւր հազար զինուոր՝ Եւրոպայի սրտին վրայ:

Եւ ահաւասիկ, Ա. Դ. խորհուրդին գումարէն հինգ օր առաջ, քարիւղի բարկ հոտ մը կ'ապականէ ամբողջ մթնոլորտը: Հոտ մը, որուն աղբիւրը գաղտնիք չէ ո եւ է մէկուն համար, թէեւ ամէնքն ալ կը մերժեն տէր ըլլալ, սկսելով Լոնտոնէն...

Ենթադրել թէ Եթովպիոյ կայսրը ինքնագլուխ յղացաւ 75 տարուան մենաշնորհի այս գիւտը, վարձու տալով իր երկրին ամբողջ տարածութեան կէսը, ուրեմն եւ կիսելով անկախութիւնը, պիտի նշանակէր անծանօթ ըլլալ արդի աշխարհակալութեանց ռազմախաղերուն:

Միայն մէկ բառ, «Քարիւղի Լօրէնսը», կը բանայ այս շռնդալից եւ արկածալի անակնկալին վարագոյրը:

Այս առթիւ, նոյնքան պերճախօս է բուն բրիտանական կառավարութեան խրատանգումը:

Այսպէս կամ այնպէս, նորէն գարշահոտ հեղուկն է որ կը սպառնայ աշխարհի վերածուիլ, ուրիշներու, տկարներու գլխուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԹՆՃՈՒԿ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

ԿԱՅՍՐԸ ԱՆԳԼԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԿԸ ՅԱՆՁՆԷ ԵՐԿՐԻՆ ԲՈԼՈՐ ՀԱՆՔԵՐԸ, 75 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ Կ'ԱՆԳՍՏԱՆԱՅ, ԻՍԿ ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Կիրակի օր, իբրեւ զրոյց հրատարակեր էինք լուր մը, որուն համաձայն Եթովպիոյ կայսրը անգլեւամերիկեան ընկերութեան մը յանձնած էր քարիւղի շահագործումը, երկրին կէս տարածութեան վրայ:

Շատերու համար անհաւատալի այս լուրը պաշտօնապէս հաստատուեցաւ քանի մը ժամ վերջը, պայթելով ռումբի մը պէս: Ամէնէն առաջ Լոնտոնի մէջ իրար անցան, կէս բերան հերքելով եւ յայտարարելով թէ լուր չունին: Բայց հաբէշական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաստատեց լուրը: Այն ատեն անգլիական կառավարութիւնը յայտարարեց թէ հրահանգած է իր գեսպանին որ բողոքէ եւ ետ առնել տայ մենաշնորհը: Այս հրահանգը գրկուած էր ծածկագիր, եւ անմիջական պատասխանի կը սպասէր: Անգլիական կառավարութիւնը կ'առարկէ թէ մենաշնորհը հակառակ է 1906ի դաշնագրին, կնքուած՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Խնդիրը այն է որ՝ Եթովպիա ստորագրած չէ այդ դաշնագիրը: Ամէն պարագայի մէջ, բրիտանական կառավարութիւնը շատ անախորժ կացութեան մը մատնուած է, այս անակնկալին հետեւանքով: Շատեր կը կարծեն թէ նոր Լօրէնս մը մէջտեղ ելած է, գործելով Ինթէլիճընս Սըրվիսի միջոցաւ: Նոյնքան անախորժ կացութեան մը մատնուած է Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը: Նախագահ Րուզվէլթ դեռ նոր ստորագրած էր չէզոքութեան օրէնքը, երբ հրատարակուեցաւ այս լուրը: Իսկ Իտալիա բնականաբար կատղած է, այս մենաշնորհին առթիւ: Լուրը հազիւ Հռոմ հասած, մամուլը բուռն յարձակողականի մը ձեռնարկեց, եւ պաշտօնական շրջանակներն ալ շեշտեցին թէ որ եւ է նիւթական օժանդակութիւն Եթովպիոյ կայսեր՝ պիտի համարուի թշնամական արարք: Նաեւ, յայտարարեցին թէ Իտալիա չպիտի ճանչնայ այս [illegible] մենաշնորհները, մնալով անդրդուելի եւ մինչեւ ծայրը տանելով իր ծրագիրը՝ Եթովպիոյ հանդէպ: Մուսոլինի աւելի բաց խօսեցաւ այս մասին, ճառ մը արտասանելով Թրէնթոյի մէջ, 50.000 զինուորներու առջեւ:

«Այժմ քաղաքական մութ խաղեր կը փորձուին տրամադրութեան մէջ, որպէսզի հրաժարինք այն ճամբէն զոր գծեր ենք մենք մեզի համար: Այդ բոլոր փորձերը ապարդիւն են եւ ապարդիւն պիտի մնան»:

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ մենաշնորհին հաստատման լուրը այն հետեւանքն ունեցաւ որ ամբողջ ազգը համախմբուած է իր «Առաջնորդ»ին շուրջը, գլուխ հանելու համար իր ծրագիրը: Հռոմի մէջ երբեք չեն հաւատար թէ Անգլիա դեր չունի այս մենաշնորհին մէջ: «Անգլիոյ ուզածը Ազգերու Դաշնակցութի՞ւնն է թէ քարիւղը», կը հարցնէ Սթամփա, անզգամ հեգնութեամբ: Ուրիշ թերթ մը, «Թրիպունա», կը գրէ.— «Այս հարուածը շատ կը նմանի կանխէ մտածուած դաւի մը, ոչ միայն Եթովպիոյ կայսեր, այլ եւ Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ»: Իսկ «Ճիօռնալէ տ'Իթալիա», որ արտաքին նախարարութեան օրկանն է, անընդունելի կը համարի մենաշնորհը, համաձայն 1891ի, 1894ի եւ 1906ի անգլեւիտալական դաշնագիրներուն: (ԽՄԲ.— Այս դաշնագրերուն մասին կարդալ, երկրորդ էջ, Լոնտոնի մեր աշխատակցին թղթակցութիւնը):

Ի՞նչ է մենաշնորհը եւ ով կնքեց զայն

Եթովպիոյ պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ.— «Եթովպական կառավարութիւնը համաձայնութիւն մը կնքեց ամերիկեան ընկերութեան մը հետ, որով անոր կը թողու քարիւղի մենաշնորհը ընդարձակ երկրամասի մը վրայ որ կը տարածուի իտալական Սոմալիի եւ Էրիթրէայի ամբողջ երկայնքը: Մենաշնորհեալ երկրամասը կը բռնէ Եթովպիոյ գրեթէ կէս տարածութիւնը»:

Զեկոյցը թէեւ «Ամերիկեան ընկերութիւն» կ'ըսէ, բայց յետոյ ճշտուեցաւ որ խնդրոյ առարկան իսկապէս անգլեւամերիկեան ձեռնարկ մըն է, գլուխ հանուած՝ այս կարգի գործերու մասնագէտի մը, Ֆրէնսիս Րիքէթի կողմէ: Այս մարդը Անգլիացի է, քառասուն տարեկան, եւ այնքան հռչակ հանած, որ թերթերը զայն կը յիշեն միայն սկզբնատառերով: Յանդուգն եւ քաջառողջ, Ֆ. Րիքէթ ունի չորս քարտուղարներ, որոնց մէկը անընդհատ պաշտօնի վրայ կը գտնուի: Կ'ըսեն թէ շատ քիչ կը քնանայ, 24 ժամուան մէջ երեք ժամ եւ այդ ալ կորուստ կը համարի: Տեսակ մը նոր Րաքֆէլըր, Տէթէրտինկ կամ ... Գ. Կիւլպէնկեան: Իր ծանօթներէն մին կը պատմէ.—

«Լոնտոնի գրասենեակին մէջ անցայ առտուան ժամը 9ին: Եւրոպա կ'երթար նախաճաշը օդանաւին մէջ ընելով եւ իրիկուն չեղած Լոնտոն կը վերադառնար առեւտրական ժամադրութեան մը համար: Քանի տարի ի վեր կը գործէ Լոնտոնի առեւտրական հրապարակին վրայ: Անհագին հարստութիւն դիզեց քանի մը տարուան մէջ: Հանգուցեալ Ֆէյսալ թագաւորը 1933ին շաբաթ օր մը հիւր եղաւ Րիքէթի: Մէկ տարի առաջ, Րիքէթ կը ծանուցանէր թէ իրաւունքներ ստացած է Իրաքի քարիւղին վրայ: Գործեր եփած է նաեւ Թուրքիոյ եւ Իրանի մէջ: Կարելի է զայն կոչել «քարիւղի Լօրէնսը»: Առաջին անգամ չէ որ Հաբէշիստան կ'երթայ կուգայ: Դեռ ուրիշ գործեր ալ կը հետապնդէ»:

Ինչ կը վերաբերի մենաշնորհին, հաբէշ պաշտօնեաներ կը խոստովանին թէ թողուած տարածութեան վրայ նախապէս ուսումնասիրութիւններ կատարեր էին իտալացի մասնագէտներ: Յետոյ բանակցութիւններ կատարուեցան իտալական կառավարութեան հետ, առանց արդիւնքի մը յանգելու: Կ'ըսուի թէ անգլեւամերիկեան ընկերութիւնը յաջողած է մենաշնորհը ստանալ 50 միլիոն տոլարով, վճարելի տարեկան գումարներով: Մենաշնորհին պայմանաժամն է 75 տարի: Չի գիտցուիր թէ որ եւ է կանխավճար եղա՞ծ է: Լուրի մը համաձայն, ամերիկեան ընկերութեան հետ բանակցութիւնները կը շարունակուէին երեք տարիէ ի վեր, եւ վերջին պահուն կայսրը վարպետ խաղ մը խաղաց, ազդելու համար Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ հանրային կար-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Կարգապահ ու երկիւղած բազմութիւն մը, կիրակի օր, Անդրանիկի ուխտագնացութեան առթիւ:

Մեծ մասով երիտասարդներ եւ աշխատաւորներ, թէ Փարիզէն եւ թէ արուարձաններէն: Ճերմակ մազեր ալ ցիրուցան՝ բազմութեան մէջ:

Բազմութիւնը կը հաշուէին հարիւրներով: Ինչո՞ւ չըլլային հազարներ:

— Այդ ալ կ'ըլլայ, պատասխանեց մարդիկ մը: Այս տարուանը գերազանց է նախորդէն: Եւ յառաջիկային անշուշտ շատ աւելի փայլուն պիտի ըլլայ, կը բաւէ որ սորվինք, վերջապէս...

Մնացեալը չուզեց ըսել, բայց ես լրացուցի,— կը բաւէ գոնէ սորվինք վերջապէս, միասին քալել գոնէ մինչեւ գերեզմանատուն:

Արդարեւ, այդ պզտիկ առաքինութիւնն ալ «կը փնտռուի» այսօր, ինչպէս 1915ի սարսափներուն զոհ գացած ախրելի մը:

Ուրեմն, գերեզմանին անգամ անզօ՞ր է ան եւ է սնոտի կամ նենգ պատրուակի առջեւ:

X

Հազիւ գերեզմանատուն հասած, սկսայ չորս աչքով զննել հերոսին դամբարանը:

Կը մնայ նոյն անշուք վիճակին մէջ, — քարէ կափարիչ մը ամբողջ, վրան՝ փայտէ խաչ մը, իսկ անոր վերեւ՝ խաչափայտ մը, որուն ճակտին ճերմակ տառերով նշանակուած անունն ու թուականը հովէն եւ անձրեւէն սրբուեր, դարձեր են անճանաչելի: «Զօրավար Անդրանիկ»էն կարելի է կարդալ միայն «Զօր» եւ «նիկ», իսկ ծննդեան եւ մահուան թուականները՝ գուշակութեամբ:

Ուզեցի ինքզինքս մխիթարել Շապին Գարահիսարի Հայր. Միութեան վերջին յայտարարութեամբ, որ կ'աւետէր թէ անյապաղ գլուխ պիտի հանուի շիրիմին շինութիւնը:

Եւ սակայն, գծագրիչ մը կանչէին եւ գոնէ տառերը նորոգէին, ցնոր անօրինութիւն:

Այդ վիճակին մէջ, անտէր մեռելի մը տպաւորութիւնը պիտի կրէ անցորդը: Մանաւանդ որ, ֆրանսերէնն ալ պակաս է:

Երբ մեծ հոգերը ժամանակ եւ յոգնութիւն կը պահանջեն, այսպիսի պարագաներ կը կարօտին միայն քիչ մը ուշադրութեան:

Նիւթը ծանր է, եւ տարակոյս չկայ թէ տապանագրին օդէ մնացած տառերն ալ պիտի փախին անձրեւէն եւ ձիւնէն:

ՎԱՀԷ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ տարեկան ուխտագնացութիւնը Անդրանիկի գերեզմանին, նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան: Կը մասնակցէին մօտ հինգ հարիւր հայրենակիցներ, այր թէ կին: Յարգանքի խօսքեր արտասանեցին գնդ. Տ. Բաղդասարեան (Մարտիկներու Միութիւն), Ն. Գէորգեան (Սպայից Միութիւն), Գր. Դեւշեան (Ազգ. Կազմ.), Վազգէն Անդրէասեան (Հ. Մ. Ը. Մ.), գնդապետ Շախլարունի, Շաւարշ Միսաքեան, Վռամշապուհ արք. Քիպարեան (իբրեւ ուսուցիչ Անդրանիկի), Արսլանեան [illegible]: Կամաւորներու Միութիւնը շքեղ ծաղկեպսակ մը դրած էր հերոսի դամբարանին վրայ, որուն վերեւ կը ծածանէին երկու հայկական եւ մէկ ֆրանսական դրօշ, ինչպէս եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խորհրդանշանը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ ԵՒ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Կիրակի առտու Փարիզ վերադարձան Ֆր. Կ. Խաչի 34 սան-սանուհիները, որոնք մէկ ամիսէ ի վեր Նիս կը գտնուէին արձակուրդով: Վերադարձան նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի 25 սկաուտները:

Իտալիոյ պատասխանը -- Մէկ միլիոն զինուոր

Կէս միլիոն զինուորներու զօրաշարժ զօրահանդէսներէն վերջը, Մուսոլինի նոր ճառ մը խօսեցաւ, ըսելով.

— «Այս մեծ զօրահանդէսով կը վերջանան ԺԳ. թուականին ռազմափորձերը: Տարբեր ժամանակներու մէջ, ռազմափորձերէն վերջը կուգար զինուորներու արձակուրդը: Այդ բանը չպիտի ըլլայ այս անգամ: Սեպտեմբերի ընթացքին ուրիշ 200,000 ընկերներ պիտի կանչուին ձեր շարքերուն մէջ, մէկ միլիոնի բարձրացնելու համար թիւը: ԱՇԽԱՐՀ ԳԻՏՑԷ՛ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒՍ ԳԻՏՆԱՅ ԹԷ ՅՈՐՋԱՓ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԱՆՀԵԹԵԹ ՈՒ ԳՐԳՌԻՉ ԵՂԱՆԱԿՈՎ ՄԸ, ՄԵՆՔ ՉՊԻՏԻ ՀՐԱԺԱՐԻՆՔ ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ԶԻՆՈՒՈՐԷ, ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՆԱՒԱԶԷ, ՈՉ ԱԼ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴԷ, ԱՅԼ ԱՄԵՆԱԲԱՐՁՐ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻՆ ՊԻՏԻ ՀԱՍՑՆԵՆՔ ԱԶԳԻՆ ԶԻՆԵԱԼ ՈՅԺԸ:

«Ընկեր սպաներ, ենթասպաներ, զինուորներ, սեւ շապիկաւորներ, բարձր բարոյականի այն ապացոյցները զորս տուիք այս օրերս, մեզի ապահովութիւն կը ներշնչեն թէ վաղը եթէ հայրենիքը ձեզ կը կանչէ աւելի տաժանելի պարտականութիւններ կատարելու, դուք պիտի կատարէք խանդավառութեամբ, քաջութեամբ, վճռականութեամբ, ամուր՝ մինչեւ վերջը»:

Հայե՞րն ալ կը գաղթեն Հաբէշիստանէն

Ատտիս-Ապէպայէն կը հեռագրեն սեպտ. 1 թուականով.— Պատերազմի վտանգին առջեւ, օտարականներու արտագաղթը կը շարունակուի անընդհատ: Այսօր կառախումբ մը մեկնեցաւ հարիւր ճամբորդով, որոնց 35ը Ֆրանսացի պաշտօնեաներու ընտանիքներ:

Փախստականներուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ Իտալացիներ, Յոյներ եւ Հայեր:

Իտալիա բանուո՞ր կը փնտռէ Սուրիոյ մէջ

Սուրիական թերթերը կը գրեն թէ՝ հակառակ իտալական կառավարութեան հերքումներուն, թռուցիկներ կը բաժնուին Պէյրութի մէջ եւ այլուր, բանուորներ պահանջելով արեւելեան Ափրիկէի համար:

Արձանագրուող գործաւորները իտալական իշխանութեանց կողմէ Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերը՝ Էրիթրէ եւ Սոմալի պիտի ղրկուին, իտալական բանակին հետ ամսականով աշխատելու համար:

Տեղական կառավարութեան առած տեղեկութեանց համաձայն ցարդ արձանագրուողներու թիւը 500 է, բայց կ'ըսուի թէ 1000 հոգիի պէտք ունին:

«Սաութ էլ Ահրար» կը հաւաստէ թէ մինչեւ հիմա արձանագրուած գործաւորներէն միայն 25ը տեղացի Լիբանանցիներ են իսկ մնացեալները... Հայ:

Այս առթիւ, ինչպէս ամէն առթիւ, համայնավարները թռուցիկ մը հանած ու ցրուած են ժողովուրդին, կոչ ուղղելով անոր որ չօգնէ Իտալիոյ:

Իտալական հիւպատոսարանը լուռ կը մնայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Հապէշիստանի միջազգային դիրքը 1913-1924

Մենելիք կայսեր մահէն յետոյ (1913), ծանր խռովութիւններ պատահեցան Հապէշիստանի մէջ, որովհետեւ իր յաջորդը՝ Լիճասու հազիւ գահ բարձրացած, գահընկէց եղաւ։

Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին մեծ պետութիւնները անշուշտ հնարաւորութիւն չունեցան միջամտելու իրենց «քաղաքական» հովանաւորութեան յանձնուած երկրին ներքին խնդիրներուն։ Աւելի կարեւոր «անելիքներ» ունէին անոնք քաղաքակիրթ Արեւմուտքի մէջ։

Ընդհարումները շարունակուեցան ամբողջ երեք տարի, Հապէշիստանի քրիստոնեայ եւ իսլամ տարրերուն միջեւ և 1916ին մահմետական կայսրը կորսնցուց իր գահը։

Իրեն յաջորդեց Մենելիքի աղջիկը՝ Զաուդիտու կայսրուհին, որուն արքայական հեղինակութիւնը երեւութական էր միայն, քանի որ երկիրը իրականին մէջ կը կառավարէր իր խնամակալը՝ Ռաս Թաֆարի, գահաժառանգը։

1918. զինադադար եւ հաշտութիւն։ Եւրոպական պետութիւնները ժողովի նստան Փարիզի մէջ։ Եւ ահա զաշնագիրներու շարք մը որոնց մէջ օրուան յաղթականները անգործադրելի եւ վտանգաւոր յանձնառութիւններ կը պարտադրէին ջախջախուած թշնամիներուն։ Զմոռնանք որ այդ վաւերաթուղթերը խմբագրուեցան յանուն համաշխարհային խաղաղութեան եւ փոքր ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին… Հաշտութիւն առանց հատուցումներու կամ հողային կցումի…

Զաւեշտը այդ աստիճանին հասնելէ յետոյ, պետութիւնները բնականաբար պիտի հետաքրքրուէին նաեւ «մարդասիրական» խնդիրներով եւ արդէն կանուխէ սեղանին վրայ դրուեցաւ Ափրիկէի ստրուկներուն վիճակը։

Հապէշիստան սարսուռ մը զգացեր ունէր ան տակաւին։ Եւրոպան կրնար պատրուակ մը առնելով եւ վտանգել իր անկախութիւնը։ Փրկութեան ապահով միջոց մը կար սակայն — Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ կ'երաշխաւորէր իր անդամներէն իւրաքանչիւրին հողային ամբողջութիւնն ու անկախութիւնը։

Հետեւաբար 1923ին հապէշական կառավարութիւնը դիմեց Ժընեւի հիմնարկութեան՝ անդամակցութեան խնդրանքով։ Յատուկ Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Ֆինլանտայի, Լաթվիոյ, Իրանի եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչներէն՝ առաջարկը քննելու համար։

Երկար վիճաբանութիւններէ ետք, պետութիւնները ընդունեցան թէ «Հապէշիստան անկախ է եւ դաշնագիրներ ստորագրած է։ Կեդրոնի կառավարութիւնը հեղինակութիւն չունի կարգ մը շրջաններու վրայ եւ միջազգային յանձնառութիւնները ամբողջութեամբ յարգուած չեն միշտ, բայց Ատիս Ապապա արդէն արգելքներ ունեցած է այդ տեսակէտէն, ուրեմն ապագային գիւրութիւններ ընծայելու համար իրեն՝ անդամակցութիւնը յանձնարարելի է»։

Մեծն Բրիտանիան, որ Հապէշիստանի դատը կը պաշտպանէ այսօր, կարեւոր վերապահումներ ըրաւ 1923ին պնդելով որ առաջարկուած անդամակցութիւնը ստորագրուելէ մանաւոր քննութեան մը՝ տեսնելու համար թէ այդ երկիրը իրապէս ի վիճակի՞ է կատարելու իր յանձնառութիւնները՝ քաղաքական կամ մարդասիրական։ Իտալիա եւ Ֆրանսա տարբեր պատճառաբանութիւններ ներկայացուցին եւ Հապէշիստան անդամ ընդունուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան՝ ստորագրելով Յայտարարութիւն մը, որուն մէջ մանրամասնօրէն ճշդուած էին իր յանձնառութիւններուն տեսակը։

Մուսոլինի 1923ին կը քաջալերէր Հապէշիստանի պահանջները եւ ընդհանրապէս ուժ կուտար անոնց։ Եւ սակայն իտալական Փաշականութիւնը հրաժարած չէր երբեք Ափրիկեան գաղթավայրերը ընդարձակելու ծրագրէն։ 1915 Թուականին, երբ Իտալիան կը լքէր իր զինակիցները, միանալու համար Երրեակ Համաձայնութեան, դաշնագիր մը կնքուեցաւ Լոնտոնի մէջ (Ապրիլ 26). այդ վաւերաթուղթին 13րդ յօդուածը Հռոմի վարիչներուն կուտար հետեւեալ խոստումը. —

« Անգլիա եւ Ֆրանսա սկզբունքով կ'ընդունին որ եթէ իրենք ընդարձակեն իրենց ափրիկեան գաղթավայրերը ի վնաս Գերմանիոյ, Իտալիան ևս իրաւունք պիտի ունենայ պահանջ հատուցում մը պահանջելու։ Այդ հատուցումը պիտի կատարուի նպաստաւոր լուծում մը տալով իտալական էրիթրէայի, Սոմալիի և Լիբիոյ սահմանային վէճերուն »։

1919ի նոյեմբերին կարեւոր բանակցութիւններ տեղի ունեցան Հռոմի եւ Լոնտոնի կառավարութեանց միջեւ։ Իտալիա հետեւեալ առաջարկները ներկայացուց Մեծն Բրիտանիոյ. —

Ա. — Իտալիա թոյլ պիտի տայ որ Անգլիա իր յարմար դատած գիտական միջոցները ձեռք առնէ Ցանա լճին շուրջը, որուն շրջակայ սահմաններուն բաշխումը պիտի կատարուի համերաշխաբար։ Իտալիա թոյլ պիտի տայ նոյնպէս որ Անգլիացիները խճուղի մը շինեն Նեղոսի ակունքէն մինչեւ Սուտան։

Բ. — Փոխադարձաբար Մեծն Բրիտանիա պիտի արտօնէ իտալական երկաթուղիի մը շինութիւնը Էրիթրէայէն Սոմալի։

Տարիներ վերջը միայն յայտնի եղաւ թէ Լոյտ Ճորճի կառավարութիւնը ընդունած չէր այս առաջարկները, որոնց իրականացումը կրնար վտանգ սպառնալ Սուտանին կամ նոյն իսկ Եգիպտոսի։

Գաղտնիք մը չէ որ Վէրսայլի դաշնագիրը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Իտալացիներուն, որովհետեւ պարտուած թշնամիին գաղթավայրերը փոխանցուեցան Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելճիքայի։ Վերոյիշեալ դաշնագրին մէջ շօշափուած խոստումներէն միայն սահմաններու ճշդումի խնդիրն էր որ յարգուեցաւ մասամբ։ 1919 սեպտեմբեր 12ի համաձայնագրով, Ֆրանսացիները կարգ մը իրաւունքներ տուին Իտալացիներուն Զատ լճէն Միջերկրական երկարող ճամբաներուն վրայ։ 1934 յուլիս 15ին, Անգլիա փոքրիկ հողամաս մը «նուիրեց» իր դաշնակիցին՝ Հապէշիստանի հարաւային սահմաններէն. իսկ 1925 դեկտեմբեր 6ի իտալեւեգիպտական դաշնագրով (որ վաւերացուեցաւ 1934 յուլիս 20ին Եգիպտոսի, Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ կնքուած պայմանագրով) Իտալիան սահմաններու ընդարձակում ստացաւ Լիբիոյ մէջ։ Ֆրանսան երկրորդ զիջում մը ըրաւ 1935ին, որուն մասին պիտի խօսինք անմիջապէս։

1934ին Անգլիոյ Աշխատաւորական դահլիճը դիմումներ կատարեց դարձեալ Հապէշիստանի կառավարութեան՝ Ցանա լճին խնդիրը միանգամ ընդմիշտ կարգադրելու նպատակով։ Դժբախտաբար այդ դիմումները որ եւ է շօշափելի արդիւնք չունեցան։ Մաքտոնալտի անկումէն ետք, պահպանողականները նոր բանակցութիւններ վարեցին Իտալիոյ հետ՝ միշտ հապէշական հարցին շուրջ։ 1919ի իտալական առաջարկները, բայց Անգլիոյ վարիչները չէին հակառակ 1906ի համաձայնագրին տրամադրութիւններուն, քանի որ այդ վաւերաթուղթով պետութիւնները կը խոստանային ապահովել Հապէշիստանի հողային ամբողջութիւնը։

Բանակցութեանց եզրակացութիւնը եղաւ գաղտնի համաձայնութիւն մը երկու կառավարութեանց միջեւ։ Իտալիան ուժ պիտի տար որ Անգլիա Հապէշիստանէն ստանայ ծանօթ լճին ապահովութեան համար պէտք եղած շինութիւնները կատարելու մենաշնորհը, իսկ Մեծն Բրիտանիան ալ իր կողմէն պիտի աշխատէր որ Ատիս Ապապան երկրորդ մենաշնորհ մը ստորագրէ Իտալացիներուն՝ Էրիթրէ — Սոմալի երկաթուղիին համար։ Անգլիա յանձն կ'առնէր նաեւ. —

« Ճանչնալ Իտալիոյ տնտեսական ազդեցութեան իրաւունքները արեւմտեան Հապէշիստանի մէջ եւ օժանդակել որ հապէշական կառավարութիւնը մենաշնորհներ տայ Հռոմին՝ այդ հողամասերուն վրայ »։

Ֆրանսա, հակառակ 1906ի դաշնագրին պայմաններուն, տեղեկութիւն չունէր այս կարգադրութենէն։ Վէճ ամիս վերջն էր—1926 օգոստոս 2ին — որ օրուան արտաքին նախարարը Ծերակոյտին մէջ յայտարարեց թէ « Դաշնակից պետութիւնը դոհացուցիչ բացատրութիւն տուած է »։

Հապէշիստան իր անկախութիւնը վտանգուած տեսնելով երկու բողոքագիրներ ներկայացուց Լոնտոնի եւ Հռոմի կառավարութեանց (15 յունիս 1926)։ Երկուքն ալ խմբագրուած էին միեւնոյն բովանդակութեամբ, բայց Անգլիա ուղարկուած ծանուցագրին մէջ աւելցուած էին հետեւեալ տողերը. —

« Մեր մտքէն երբեք չէր անցներ որ բրիտանական կառավարութիւնը ուրիշ կառավարութեան մը հետ համաձայնութիւն կրնար գոյացնել մեր լճի մասին »։

Եռեայ վէճը յանձնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Շահեկան են պատասխանները զորս Լոնտոնի եւ Հռոմի գիւանագէտները տուին հրապարակաւ։

— Համաձայնութիւնը երբեք ոտնձգութիւն մը չէ Հապէշիստանի իրաւունքներուն եւ անկախութեան մէջ, բացատրեց Անգլիան։ Մենք ապահովութիւններ ձեռք առինք, որպէսզի Իտալիան չխրցի մեզի հետ Ցանա լճին շուրջը, իսկ Իտալիան հաւաստիք ստացաւ մեզմէ որ երկաթուղիի մենաշնորհին մէջ մրցակից չպիտի ըլլանք իրեն. ո՞վ բսաւ որ ազդեցութեան գօտի վերապահած ենք անոնց համար…

— Տնտեսական հանգամանք ունի մեր կարգադրութիւնը, ըսին Իտալացիները։ Ուզեցինք հեռացնել բրիտանական մրցակցութեան մը վտանգը մեր այն ձեռնարկներուն մէջ որոնց յաջողութիւնը նպաստաւոր է Հապէշիստանի շահերուն…

Այսքանը բաւական էր վէճը «եղած տեղը կապելու» համար։ Հապէշիստան գոհացում ստացած էր, մանաւանդ որ իր բողոքը արձանագրուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան ատենագրութիւններուն մէջ։

Այս փոքրիկ յաղթանակէն յետոյ, որ կերպով մը կ'երաշխաւորէր երկրին անկախութիւնը, Ռաս Թաֆարի նոր ձեռնարկներ կատարեց, իր հայրենիքին տնտեսական վիճակը բարւոքելու առաջադրութեամբ։ 1928 օգոստոս 2ին քսան տարուան բարեկամական դաշինք մը կնքեց Իտալիոյ հետ։ Գայմանագիր պետութիւնները թշնամական դիրք չպիտի բռնէին իրարու դէմ եւ անհամաձայնութեան մը պարագային իրենց մինչեւ ծագած վէճերը պիտի ենթարկէին հաշտարար մարմինի մը։

Օրուան լուրերուն մէջ յաճախ կը յիշուի այս դաշնագիրը, որուն հինգերորդ յօդուածը եթէ արժէք մը ունեցած ըլլար, պատերազմի սպառնալիքը անհետացած պիտի ըլլար շատոնց։

Երկու պետութիւններն ալ դաշնագրին բովանդակութիւնը վերահաստատեցին գեռ անցեալ սեպտեմբերին։ Զմոռնամ յիշել որ այդ վաւերաթուղթով Իտալիա իրաւունք կը ստանար խճուղի մը շինելու Տէսիէէն մինչեւ Ասապի նաւահանգիստը, փոխադրական իտալեւհապէշ ընկերութիւն մը պիտի հիմնուէր այդ ճամբուն համար։

Ռաս Թաֆարի գահ բարձրացաւ 1928 հոկտեմբեր 7ին, իսկ 1930ին, Զաուդիտու կայսրուհիին մահէն քանի մը ամիս ետք (նոյեմբերին) եղաւ կայսր Հապէշիստանի՝ անունը՝ Հայիլէ Սէլասիէ Առաջին։

1930ին Նէկուսը ստորագրեց ուրիշ դաշնագիր մը, որ իրաւասութիւն կուտար իրեն զէնք եւ ռազմանիւթ ներածելու երկրին պաշտպանութեան համապատասխան քանակութեամբ մինչպէս յայտնի է, 1890ի Պրիւքսէլի դաշնագրով Ափրիկէի ժողովուրդները զրկուած էին այդ իրաւունքէն։

1919ին այդ դաշնագիրը բարեխօսումներ կրեց, քանի որ այդ իրաւազուրկ բազմութիւններն ալ անդամ էին այլեւս Ժընեւի միջազգային հիմնարկութեան։

Զէնքի ներածման իրաւունքին մէջ ալ Հապէշիստան սեղմումներու ենթարկուած է եւ «հրաման պիտի ստանայ» երեք մեծ պետութիւններէն, որոնք դրացի են իրեն։

Միջազգային ուրիշ համաձայնութիւն մը, որ կապ ունի հապէշական խնդրին հետ, այն դաշնագիրն է զոր Լավալ եւ Մուսոլինի կնքեցին 1935 յունուարին Հռոմի մէջ։ Ֆրանսա իր դաշնակցին յանձնեց ընդարձակ հողամաս մը Լիբիոյ հարաւը (114.000 քառակուսի քիլոմեթր, 800 բնակիչ) եւ «ափ մը հող» Էրիթրէայի հարաւը (800 քիլոմեթր, որուն քանը ծովափ եւ 1000 բնակիչ)։

Յայտնի չէ տակաւին թէ այդ զիջումը ինչու եղաւ Ֆրանսայի կողմէ կամ Իտալիան ինչ հատուցողութեան եկաւ Փարիզի հետ՝ Հապէշիստանի վրայ իր ունեցած ծրագիրները իրագործելու տեսակէտէն։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ.— ԱՆԴԱՄՆԵՐ.— ԵԼՄՏԱՑՈՅՑ

Նպատակ չունիմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանի գործունէութեան մանրամասն պատմականը ընելու, այլ կը բաւականանամ տեղեկագրելով մասնաճիւղերուն բակգինաւորութիւնը եւ գործունէութիւնը։

Այս պատանեկան եւ երիտասարդական կազմակերպութիւնը, յառաջապահը մեր ապագային, խոր արմատներ ձգած է բոլոր հովանաւորեալ երկիրներուն մէջ՝ կեդրոնէն՝ Պէյրութէն մինչեւ հեռաւոր հիւսիսային Սուրիոյ անծանօթ անկիւնները ապաբաղ հայաշատ քրիստոսեան Թրքական վայրերը՝ Գամըշլի, Այնտիպար, Ռասուլայն, Հասիճէ։

Արտագաղթէն անմիջապէս վերջը, երբ ձեռնարկուեցաւ պանդուխտ մրութեանց վերակազմութեան, այդ նուիրական գործերէն մէկն էր նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպումը հովանաւորեալ երկիրներուն մէջ, որուն առաջին տեղը պիտի ըլլար Պէյրութը։

Գոլէճէն հազիւ իրենց ոտքը Պէյրութի նաւահանգիստը դրած խանդավառ երիտասարդներ՝ Գ. Գ. Ալպէր Ցաքարեան, Հայկ Գուտաքեան, Ժիրայր Գալճեան, Յակոբ Հայրապետեան եւ ուրիշներ, ի մի գալով, 1923ին հիմը կը դնեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդրանիկ մասնաճիւղին։

Պէյրութը, հետզհետէ աշխատելով, իր արիները տրամադրելով հայկական հանդէսներուն եւ իր Ֆութպոլի խումբերուն տարած յաղթանակներով արդէն կենդանի օրինակը կը հանդիսանար գործօն, աշխատող միութեան մը որ չատ չանցած կ'ունենայ իր մասնաճիւղերը Սուրիոյ երկու հայաշատ քաղաքներուն մէջ՝ Հալէպ եւ Դամասկոս։

Պէյրութի մասնաճիւղը իր վարիչ հիմնադիրներուն միջոցաւ ոչ միայն աշխատեցաւ իր մասնաճիւղին բարուքման համար, այլեւ մասնաւոր գործեց Պէյրութի շրջակայ որբանոցներէն ներս, օրինակ Անթիլիասը ուր քանի մը ամառ յաջորդաբար Գալճեան պարկուտական դեռնի վրայ տարած աշխատանքները մեծապէս օգտակար եղան որբերուն։

1923ին երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրապարակ եկաւ, այդ օրերուն Պէյրութի մէջ ոչ մէկ մարմնակրթական շարժում կար։ Այս տեսակէտով Հ. Մ. Ը. Մ.ը ոչ միայն մեծ խթան մը եղաւ հայ դպրոցներուն, այլեւ մեր արաբ հայրենակիցներուն որոնք սկսան ընդօրինակել ու այդ ուղութեամբ կազմակերպուիլ։ 1925ին, առաջին ոլիմպիականէն ետք, արդէն ամէն տարի տեղի կ'ունենան թէ ոլիմպիական խաղերը եւ թէ միջմասնաճիւղային Ֆութպոլի մրցումները, տակաւին Սուրիոյ եւ Լիբանանի միջազգային ախոյեան կը մնան Հ. Մ. Ը. Մ.ականները՝ Փիլիկեան 100, Արզէնեան 200, Գարեան 1500 մեթր վազքի մէջ։

Սկաուտական մասը միայն վերջերս սկսաւ իր հունին մէջ մտնել շնորհիւ Սկաուտ-խորհրդին որուն ատենապետութիւնը կը վարէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներէն Գ. Վահրամ Փափազեան որ, իր ծրագիրները աւելի գործնական հիմունքի վրայ դրաւ երբ քաղաքս հասաւ մարզիչ սկաուտ խմբապետ Գ. Լեւոն Արզարեան։

Պէյրութի մասնաճիւղը այժմ ունի թենիսի դաշտ, իսկ ամառուան եղանակին, մանաւոր յանձնախումբի մը կողմէ կը կազմակերպուին Ուօթըր-Փոլոյի խաղեր։ Այս ամէնէն վեր, Պէյրութը ըլլալով կեդրոն քաղաքը ամբողջ հովանաւորեալ երկիրներուն մէջ, կեդրոն ոչ թէ աշխարհագրական դիրքով այլ կառավարական անօրինութեամբ, կրթական հաստատութիւններով, առեւտրական տուներով, օտարահպատակներու (մեծամասնութիւնը Եւրոպացի) հոծ բազմութեամբ, նաեւ այս ամէնուն հետ մարզական միութիւններու, պէտք էր որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունենար դաշտ մը ուրկէ յաղթանակէ յաղթանակ աւելի ուժեղ թափով կարենար չեփորել հայ անունը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը։ Այդ էր պատճառը որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջ. վարչութիւնը, երբ իրեն դիմում կատարուեցաւ տեղական վարչութեան կողմէ, անմիջապէս բոլոր յանձնառութիւնները ստանձնելով 20,000 Ֆրանքի վարկով մը ձեռք ձգեց տեղական վարչութեան հետ աշխատելով Պէյրութը օժտեց յատակոյն դաշտով մը։ Եւ կատարուեցաւ ինչ որ կը նախատեսուէր։ Այս տարուան մարտ – յունիս ամիսներուն, հայ անունը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, երկու փառայեղ յաղթանակներուն առթիւ, պանծացին եռագոյնի ծալքերուն տակ … տեղական թերթեր, արաբական թէ Ֆրանսական, օրերով գրեցին, իրենց առաջին էջերուն վրայ մեծատառ գրերով ներբողեցին այդ գոյգ յաղթութիւնները, անպարտելի նկատուած խումբերուն դէմ, որոնք տարուեցան Սուրիոյ եւ Լիբանանի ախոյեան՝ Դամասկոսի մեր տղոց ջանքերուն շնորհիւ։ Երկու յաղթութիւններ, երկուքն ալ Գաղեստինի՝ անգլիական ոստիկանութեան եւ անոր պարտութենէն ետք, բանակի խումբին դէմ, ի ներկայութեան անգլիական ընդհ. հիւպատոսին, հարիւրաւոր օտարներու եւ հինգ – չորս հազար հայ երիտասարդներու, որոնց կուրծքերը ուռեցան արդար հպարտութեամբ։ Դաշտն ու փողոցները լեցուեցան երգերովը կրակ, խանդավառ տղոց։

Այժմ Պէյրութի մասնաճիւղին անդամներուն թիւն է 150, սկաուտները 60 իսկ տարեկան պիւտճէն 10,000 Ֆրանք։

2. ԴԱՄԱՍԿՈՍ.— Այս շրջանի երկրորդ հիմնուած մասնաճիւղն է Դամասկոսը։ Առաջին տարիներուն, ժողովուրդը կ'ունենայ բացասական դիրք մը, բայց 1928ին, գործի բերումով, այնտեղ հաւաքուած առողջ երիտասարդութեան մղումով, մասնաճիւղը կը շարժի։

Դամասկոս կը պահէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի անխորտակելի Հ. Մ. Ը. Մ.ական բերդը որուն գլխուն վերեւ կը ծածանի եռագոյնը՝ վրան մակագրուած « Հ. Մ. Ը. Մ.ի Դամասկոսի մասնաճիւղ»։ Ինչպէս ըսինք, այս խումբը մեծ խանդավառութիւն յառաջ կը բերէ երիտասարդութեան մէջ, անոր տարած յաղթութիւնները ամիսներով խօսակցութեան նիւթ կը դառնան հայ ժողովուրդին, որուն հետ բացառութիւն չեն կազմեր նաեւ տեղացիները։ Սակայն, դժբախտաբար, այս վերջինները Հ. Մ. Ը. Մ. բանալով մինչեւ այսօր կը հանդիսին Դամասկոսի մեր 11 տղոցը։ Անոնք, սակայն այս տարի, Զահլէյան միջմասնաճիւղային Ֆութպոլի մրցումներուն, տեսան եւ հետաքրքրութեամբ գիտեցին հեռաւոր գիւղերէ ու քաղաքներէ եկած մեր արիներուն այնքան կորովաշատ տղոցը, Ֆութպոլի խումբերուն խաղարկութիւնները եւ համոզուեցան թէ Դամասկոսը առանձին չէ, այլ իր կողքին ունի Պէյրութի եւ Հալէպի նման նոյնքան զօրաւոր խումբեր։

Ֆութպոլը ըլլալով հանդերձ մասնաճիւղին գլխաւոր նպատակը, սկաուտական բաժինն ալ բոլորովին անտեսուած չէ։ Ներկայիս ունին 45 բակաւոր գայլուկներ, որոնց ղեկավարութիւնը կը տանի նուիրուած երիտասարդ մը՝ Գ. Եղիշէ Մանուկեան (այժմ Պէյրութ միեւնոյն նպատակով)։

Դամասկոս ունի իր սեփական Ֆութպոլի դաշտը, անդամներուն թիւն է 75, տարեկան պիւտճէն 15,000 Ֆրանք։

3. ՀԱԼԷՊ.— Հալէպը Սուրիոյ ամէնէն հայաշատ վայրն է, իրեն հետ ունենալով նաեւ հիւսիսային Սուրիոյ շատ մը գիւղեր եւ աւաններ։ Իբրեւ այսպիսին, իր բացարիկ դիրքով, կ'արժէր եւ պէտք էր որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունենար խորունկ ու հաստատ արմատ։ Այդպէս ալ է։

Հալէպի մասնաճիւղը, կազմուած 1925ին, ունի իր ընդարձակ մարզադաշտը իր լրացուցիչ բաժիններով, որոնց հսկողութիւնները յանձնուած են յանձնախումբերու որոնք, բարի նախանձէ գրգռուած օր օրին կ'ընդարձակեն, կը կանոնաւորեն իրենց գործունէութիւնը։ Այսօր Հալէպ ունի աւելի քան 400 սկաուտներ, իրենց վարիչներով եւ երէցներով։ Անոնց թիւը, մանաւանդ գայլուկներունը, կարելի է հազարներու հասցնել եթէ բոլոր դիմողներուն գոհացում տալու հնարաւորութիւններ ըլլան։ Այս ամէնուն զուգահեռ, ինչ որ տակաւին նոր շարժում մըն է, գոնէ մեր շրջանին համար, այդ արենուշներուն հարցն է։ Հալէպը ունի իգական սեռի վարչութիւն մը, որ կը ձգտի փափուկ սեռին մէջ արթնցնել մարմնակրթանքի սէրը։ Ունին 70 անդամուհիներ։

Որպէսզի գաղափար մը տանք Հալէպի նոր սերունդի մասին, 8 – 12 տարեկան Հայկակ, Հայկուհիներուն, պատկերացուցէք գարնան օր մը, յետ միջօրէին ժամը 4ին, երբ դպրոցները կ'արձակուին.. ու գլուխներ, հոսուրկներ, ճռճռուկներ, հայկական թաղամասերուն մէջ կենդանութիւն, կըրակոտ ու եռանդոտ մանչուկներ եւ աղջիկներ, հրճուանք, խրախճանք, դէպի տուն։ Նոյն պատկերը տարեցներուն քով, կիրակի օրերը Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մէջ թէ՛ ծեր, երիտասարդութիւն, երիտասարդութիւն, ծով, ծով… մարդ կը զմայլի մտածելով եթէ որ ծնած ըլլանք, եթէ որ հասցնեն…

Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ, այս ամէնուն համար աւելի գոտեպինդ աշխատանք պէտք է, առանց խնայելու կրելին պէտք է ընել, նիւթական ու նիւթեան փութալով Հալէպի մասնաճիւղին, զայն աւելի ամրակուռ կազմակերպելով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ առնելով բոլոր պատանիները, երիտասարդները։

Մասնաճիւղը, ինչպէս ըսինք, 400 սկաուտ, 175 անդամ, 70 արենուշ, տարեկան պիւտճէն է 14,000 Ֆրանք։

4. ԶԱՀԼԷ.— Այս մասնաճիւղը հիմնուած է 1927ին, Ճիպէյլի որբերէն Գ. Ներսէս Գազազեանի (այժմ Զիլի) կողմէ, որուն կողքին աշխատեր են նաեւ ուրիշ հաւատաւոր երիտասարդներ որոնք, համագործակցաբար վարելով ձեռնարկը, մասնաճիւղը հասցուցեր են իր այսօրուան վիճակին։

Երբ կը գրենք այս տողերը, հաւատութեամբ պէտք է արձանագրել այս մասնաճիւղի անդամներէն երկու անյաղթելի հեծելանորդ երաշխաւորներուն՝ Գ. Գ. Յակոբ եւ Օննիկ Գալըճեաններուն անունները, որոնք առաջինը 1932էն ի վեր անպարտելի ախոյեանն է Սուրիոյ եւ Լիբանանի հեծելանիւի միջազգային մրցումներուն։

Մասնաճիւղը ունի Ֆութպոլի խումբերը սկաուտական բաժինը կազմելու վրայ է, անդամներուն թիւն է 28, պիւտճէն 2000 Ֆրանք։

5. ՏՐԻՊՈԼԻՍ.— Հիմնուած 1934ին, սկզբնական շրջանէն միայն քարիւղի գործերուն սկիզբը շատ մը գործ ունեցած չէ, պրկուած ըլլալով աշխատող ուժերէ։ Սակայն, երբ իրաքի քարիւղի ընկերութեան մէջ աշխատելու փութացող երիտասարդներ հոն կը հաւաքուին, բնականօրէն միութիւնը թափ մը տեղի կ'ունենայ, սոր փաստը տեսանք իր տարած յաղթանակով ընդդէմ քաղաքի մը Ֆութպոլի խումբին։

Յորհինք որ, հետզհետէ Տրիպոլին ալ, շնորհիւ նոր ուժերու՝ աւելի կը ծաւալի, ունենալով մանաւանդ սկաուտներու բաժինը, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բուն նպատակներէն է։ Մասնաճիւղը ունի 40 անդամ, պիւտճէն 3000 Ֆրանք։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱՀՐՕՅ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

— • —

«Ցուսաբեր» կը գրէ այս խորագրին տակ (15 օգոստ.). —

« Յառաջ իր տասնամեակին առթիւ Օգոստ. 4ին բացառիկ ճոխ թիւ մը հրատարակած է, 8 էջերէ բաղկացած։

Աշխատակցած են բազմաթիւ ծանօթ գրողներ ու հանրային գործիչներ, որոնք ջերմ տողերով կը գնահատեն «Յառաջ»ի կատարած դերը գաղութահայութեան եւ մասնաւորաբար Ֆրանսահայ գաղութին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Արեւմ. Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն եւ Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն նմանապէս իրենց գնահատութիւնը յայտնած են «Յառաջ»ի եւ անոր խմբագիր՝ ընկ. Շ. Միսաքեանի, վեր հանելով թերթին գրաւած պատուաւոր դիրքը դաշնակցական մամուլին մէջ եւ անոր կարողի դերը ազգային ու կուսակցական հարցերու մէջ։

«Յառաջ» կը հրատարակէ բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ զանազան շրջաններէ, որոնք իրենց համակրանքը կը յայտնեն թերթին, անոր արծարծած գաղափարներուն հանդէպ։

Կասկած չկայ որ առաջին տասնամեակը որ մեծ ուրախութեամբ կը լինէ «Յառաջ»ի բոլոր բարեկամներուն, հաւատք մը կը կազմէ նոր տասնամեակներու համար։

Դաշնակցական մամուլը գոհունակութեամբ կը մասնակցի համակրանքի այս ընդհանուր արտայայտութեան, որ ծնծղաբանք մըն է ոչ միայն թերթին ու իր վարիչներուն համար, այլ եւ ազգային, հանրային ու կուսակցական այն դաւանանքներուն համար, որոնց կը ծառայէ ան տասը տարիէ ի վեր։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» (18 օգոստ.)— Այս տարուան օգոստոս 4ին լրացած է «Յառաջ»ի տասնամեակը։ Բազմաթիւ աշխատակիցներ, ընկերներ, բարեկամներ ու կուսակցական մարմիններ շնորհաւորած են թերթի խմբագրու…

…նը յօդուածներով, նամակներով
…հատուածներով, որոնք լոյս տեսած
…3 էջեայ բացառիկ թիւի մը մէջ։
…հրատարակութեան տասնամեակի
…թիւ կը յայտնենք եւ մեր ջերմ
…շնորհաւորութիւնները «Յառաջ»ի
…ագրութեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻՆ

—•—

…Հայաստան (12 օգոստ.) կը …ապարակէ հետեւեալ նամակը, զոր …Թումանեան 1911ին ուղղած էր …Շիրվանզադէին, անոր թիւ 1 յոբե…անին առթիւ. —

Սիրելի Շիրվան, — Երկար տարի…րի ընթացքում շատ ուրախ ու …տխուր օրեր ենք անցկացրել միասին։ …այնպէս է մեր կեանքն ու ճա…գրքը, որ ուրախութեան ժա…մանակ էլ չես իմանում՝ ուրախու…թիւն է շատ, թէ տխրութիւնը։ …տխրութեան ժամանակ էլ չես իմա…նում՝ որն է աւելի շատ, — ուրախու…թիւնը թէ տխրութիւնը։ Սակայն այս …ամէնը չեն կարող ու չեն կարողացել …սպանել էն հոգին, որ կրում է իր մէջ …ստեղծագործական ուժն ու ստեղծագոր…ծական շնորհքը, ամենաթանկը, ինչ …որ կարող է աշխարհում վիճակուել …մահկանացուին։ Ու բոլոր ծանր տպա…ւորութիւններն ու դաժան դէպքերը …թշուառ բաներ են այն չքնաղ գի…րականութեան համեմատ, թէ դու պաշ…տել ես տանում քեզ հետ ու ճշմար…տութեան ու կեանքի բոլոր անակնկալ օ…րերին ինչ են ազնուութեան սրբա…զան վայելքների առաջ, որ ընդունակ է վայելչաբար թոթափել այդ ամէնը ու մշտապէս վերածնել յաւեր…ժական փիւնիքսի նման։ Դու ունես այդ երջանկութիւնը։ Բայց բանա…սէրի այս գաղտնի երջանկութեան …մէջ միայն կայ եւ մի այլ հզօր …երջանկութիւն՝ մեր անհամբոյր …ազգի մէջ, որ դու այնքան բանից …ես զգում։ Դա գրող — ընկերի …սիրտ կայծն ու անվերջ սէրն է։ Եւ …ահա այսօր, քո երեսուն տարուայ …գրական ժամերի ու ծանր օրերի յի…շատակելի տօնին, գալիս եմ լենկերա…ն ջերմ համբոյրով։ Դարձեալ օրեր …կը կացնենք միասին, շատ կը …այդ օրերը թէ քիչ — չգիտեմ, …կը լինենք թէ տխուր — չգի…տեմ, բայց միշտ քեզ հետ կը լինի …սիրող սիրտս։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

—•—

Հայաստանի Կարմիր Խաչի Ընկե–րութեան Կեդր. Կոմիտէն այս տարի կը բանայ երեք կարգի դպրոցներ Ե–րեւանի եւ Լէնինականի մէջ, նպա–տակ ունենալով պատրաստել հիւան–դապահուհիներ բժշկական միջին կր–թութեամբ։

1 — Մոլորական դասընթացքով դպրոց, — շրջանը 2 տարի, ուսա–նողուհիները կապուած չպիտի ըլլան [illegible]ութեան։

2 — Երեկոյեան դպրոց, — շրջանը 3 տարի, ուսանողուհիները արդիւնա–բերական աշխատաւորներու շարքե–րէն։

3 — Կատարելագործման դպրոց, — շրջանը 1 տարի, ուսանողուհինե–րը առաջին եւ երկրորդ կարգի դպ–րոցներուն շրջանաւարտուհիներէն կամ Կարմիր Խաչի զանազան դասըն–թացքները աւարտած հիւանդապա–հուհիներէն։

Ընդունելութեան պայմաններն են.—

1 — Առաջին եւ երկրորդ կարգի դպրոցներուն մէջ կ'ընդունուին եօթ–նամեայ վարժարաններու շրջանա–ւարտները։

2 — Մուտք քննութեան մէջ՝ մայ–րենի լեզու եւ մաթեմաթիք։

3 — Թեկնածուները պէտք է ըլլան 17 – 30 տարեկան աղջիկներ կամ կի–ներ։

4 — Թոշակ կը տրուի միայն ա–ռաջին կարգի դպրոցի ուսանողուհի–ներուն։

ՍՊԱՆԻԱՑԻ ԳՐՈՂ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—•—

Սպանիոյ յեղափոխական գրողնե–րէն Տէլէ – Վայոն, որ վերջերս Հա–յաստան այցելեց իր կնոջ հետ, հե–տեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Խորհ. Հայաստանի աշխատակցին, իր մեկնումէն առաջ.

— Խորհրդային Ռուսիա այցելած եմ չորս անգամ, սակայն այս անգամ է միայն որ առիթը ունեցայ այցելե–լու Խորհ. Միութեան ազգային հան–րապետութեանց երկիրները։ Զիս շատ շատ կը հետաքրքրէր Հայաստանը, իբրեւ հին մշակոյթի օջախներէն մին, տեսնելու համար թէ ինչպէս կ'ընթանայ ընկերվարական շինարա–րութիւնը ձեր հանրապետութեան մէջ։ Դժբախտաբար շատ քիչ մնացի Հայաստանի մէջ, բայց այդ կարճ ժամանակամիջոցին շատ բան տեսայ։ Այցելեցի արհեստական ձգախէժի գործարանը, որ ինծի գաղափար մը տուաւ Հայաստանի անող ճարտար–արուեստին մասին։ «Արարատ» գոր–ծարանը ցոյց կուտայ թէ ինչպէս խորհրդային հարստարարգործութիւնը կը զարգացնէ հին գործարանը։ Հա–մեմատութեան մէջ դնելով պահածո–յի ձեր գործարանը Սպանիոյ նման գործարաններուն հետ, նկատեցի որ ձեր գործարանը դիւրաւ կրնայ մրցիլ Սպանիոյ գործարաններուն հետ թէ իր արտադրութեամբ եւ սարքաւո–րումով, թէ իր առողջապահական եւ հանրակրթական կազմակերպու–թեամբ։ Ուշի ուշով քննեցի վերջ էջ–միածնի թանգարանը, պէտք է յայ–տնեմ որ ես լաւ տպաւորութեամբ հեռացայ մշակոյթի պահպանութեան այդ օջախէն։ Այդ թանգարանը մեծ պատիւ կը բերէ Հայաստանի կրթա–կան գործավարութեան։ Իմ այս այ–ցելութեամբս համոզուեցայ, որ Խոր–հրդային Միութեան մէջ ընկերվա–րական շինարարութիւնը կ'ընթանայ նոյն ոգիով եւ թափով, ինչպէս Մի–ութեան հեռաւոր անկիւնները։ Զա–փազանց զգացուած եմ այն ընդունե–լութեան համար, որ ցոյց տրուեցաւ ինծ Հայաստանի մէջ։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ

—•—

Երեւանի հանրակառքը անընդհատ բանեցնելու նպատակով՝ կարեւոր նուաճումներ կատարուած են։ Այս–պէս անցեալ տարի հանրակառքը փո–խադրած է 20 միլիոն հոգի, իսկ այս տարի, ըստ նախատեսութեան, 23 միլիոն։ Մինչեւ յուլիսի 1, հանրա–կառքը փոխադրած է 11,455,342 հո–գի, անցեալ տարի նոյն ժամանակա–միջոցին՝ 9,158,200 հոգի։

Երեւանի հանրակառքը այս տարի ժողովրդական տնտեսութեան պիտի յանձնէ 4,530,000 ռուբլի, 2,290,000ը արդէն յանձնուած։

Այս արդիւնքը՝ շնորհիւ այն աշ–խատանքներուն, որ կատարուեցան կանոնաւորելու համար Երեւանի հան–րակառքին երթեւեկը։

Այժմ ծրագիր մը կը մշակուի, հիմնելու համար նոր գիծեր, պատ–րաստելու համար մասնագէտներ եւ այլն։ Այս տարի պիտի գետեղուի ապրանքի փոխադրութեան յատուկ գիծ մը, որ պահածոյի գործարանը պիտի միացնէ երկաթուղիի ապրանք–ներու փոխադրութեան յատուկ կա–յարանին։ Իսկ գալ տարի պիտի գե–տեղուի 3 քիլոմէթր երկարութեամբ նոր գիծ մը, որ պիտի անցնի Սուն–դուկեան փողոցէն, «Արարատ» ընկե–րութեան բնակարաններուն առջեւէն, միանալու համար Կարմիր Բանակի փողոցին հին գիծին։ Շինութեան նախագիծն ու շինարարական անհրա–ժեշտ նիւթերը 70 առ հարիւր պատ–րաստ են։ Նոր գիծին շինութեան վրայ կը նախատեսուի ծախսել մէկ միլիոն ռուբլի։

Մասնագէտ կառավարներ եւ հա–կիչներ պատրաստելու նպատակով, հանրակառքի վարչութիւնը կազմա–կերպած է մասնաւոր դասընթացքներ հայկական եւ ռուսական բաժիննե–րով, որոնց կը հետեւին 36 հոգի. Անկէ զատ, արհեստագիտական ճիւ–ղին տիրապետելու նպատակով՝ մաս–նաւոր դասընթացքներու կը հետեւին 90 հոգի, 70ը քննութեան մէջ շահե–ցան բարձրագոյն նիշեր։

Մասնագէտներու եւ հանրակառքին աշխատաւորներու յատուկ, քաղաքին մէջ կը շինուի 12 սենեակէ բաղկա–ցեալ երկու բնակարան։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐԱԿԻՈՅ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

=•=

Թուրք թերթերը կը գրեն. — Մեր բանակին փորձերը որոնք սկսած էին օգոստ. 21ին, վերջացան օգոս. 25ին։ Այդ առթիւ շքեղ զօրանցք մը տեղի ունեցաւ։ Քըրքլար Էլիի փողոցները անանցանելի դարձած էին օթօմոբիլ–ներով եւ կառքերով։

Ժամը 11,30ին, երբ բանակը եւ զրահապատ ինքնաշարժները հասան, հորիզոնին վրայ ալ երեւցան սաւառ–նակները։ Ժողովուրդը խելայեղօրէն կը ծափահարէր, «կեցցէ»ներ պոռալով։ Սաւառնակ մը շատ մօտէն թռաւ եւ ճարտարութեան փորձեր ըրաւ, գրա–ւելով ժողովուրդին հիացումը։

Զօրանցքէն յետոյ, Մարաջախտ Ֆէվզի Չագմագ հետեւեալ խօսքերը ուղղեց սպաներուն. «Ընկերնե՛ր, զէնուարամարզելի լեռներու մէջ կա–տարուած երկար փորձերէն յետոյ, մեր զինուորները այսօրուան տո–ղանցքին մէջ ցոյց տուին գնահատելի կարգապահութիւն մը։ Շնորհակալու–թիւն կը յայտնեմ հրամանատար ըն–կերներուս որ պատրաստած են այս պողպատէ բանակը։ Կը խնդրեմ բա–րեւներս հաղորդել բոլոր սպաներուն եւ զինուորներուն, հօս իրենց ցոյց տուած հերոսութեանց համար»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն–թեռնելի եւ մելանով։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ

—•—

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 29 օգոստոս.— Կ. Խաչի Ե. Գաւառ. Ժողովը որոշած էր բանալ գիշերային դասընթացքներ, անգրագէտ ընկերուհիներու համար։ Մեր շրջանին մասնաճիւղը ընդառաջ երթալով այս որոշումին, բացած է գիշերային դասընթացք մը, մօտ եր–կու ամիսէ ի վեր, բոլորովին ձրի։ Դասընթացքը ունի առ այժմ հինգ ա–շակերտուհի։ Շաբաթը երկու օր դա–սեր կ'աւանդուին, — Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները, իր դպրոցի սը–րահին մէջ (253, Ռիւ Ժան – Ժաք Ռուսօ)։ Թէեւ դասաւանդութիւնը ըս–կսած է յունիսի վերջերը, բայց շատ մը խաչուհիներ անտեղեակ են, եթէ ոչ եռապատիկը աշակերտուհիներ կ'ունենայինք։

Այս առթիւ թելադրանք մը.— Ա–ւելի լաւ չէ՞ որ ոչ – խաչուհիները եւս օգտուին այս դասընթացքէն, հայե–րէն կարդալ գրել սորվելու համար։

Լուսաւոր

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐ ԵՒ Կ. ԽԱՉ

ՍԷՆ – ԼՈՒ, (Մարսէյլ) 28 օգոստ. — Անցեալները մեր գիւղին մէջ յա–ջողապէս հիմնուեցաւ Հայ Արիներու եւ Կ. Խաչի կազմակերպութեանց մասնաճիւղեր։

Արիներու կազմակերպութիւնը կը պարտինք մասնաւորապէս կարգ մը նախանձախնդիր հայորդիներու (Գ. Գ. Նշան Նիգոլեան, Յակոբ Ճէվիզ–եան, Յ. Ալեքսանեան, Օ. Օհանեան, Սահակ Յովհաննէսեան), որոնք ի–րենց կորովի աշխատութիւններով յաջողեցան հայ ծնողքին ուշադրու–թիւնը հրաւիրել։

Հայ Արիներու մասնաճիւղը անցեալ 25 օգոստոսի կիրակի իրիկունը դպրո–ցի սրահին մէջ սարքած էր թէյասե–ղան մը, որ տեղի ունեցաւ տաք եւ խիստ հարազատ մթնոլորտի մը մէջ։ Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը։ Խն–ջոյքը կը վարէր Գ. Սահակ Գապուճ–եան։ Ամէնէն առաջ խօսք տրուեցաւ Մարսէյլի Հայ Արիներու վարչու–թեան ներկայացուցիչ Գ. Զօրիկեանի, որ տեղեկութիւններ հաղորդեց միու–թեան գործունէութեան շուրջ։

Յաջորդաբար խօսք առին հովիւ Ե–պիսկ. քհնյ. Մխիթարեան՝ Թաղ. Խոր–հուրդի կողմէ, Աւետիկ Աչճեան՝ «Մա–սիս» մարզականի կողմէ։ Երկուքն ալ քաջալերական խօսքերով գնահատե–ցին նորակազմ մարմնին աշխատանք–ները։

Խօսք առաւ նաեւ Հայ Արիներու փոխ – խմբապետ Գ. Երուանդ, որ պատմեց դրուագներ սկաուտական կեանքէ։ Վերջին խօսքը տրուեցաւ ընդհանուր խմբապետ Գ. Զաւէն Մի–սաքեանի, որ պարզեց Հայ Արիներու կատարած աշխատանքները միջազգա–յին գետնի վրայ։

⁂ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Մասնա–ճիւղին հիմերը դրուեցան երէկ, 27 օգոստ. ներկայութեամբ 30 հայ տի–կիններու եւ օրիորդներու եւ 25 այ–րերու։

Ժամանակին այդ ուղղութեամբ Մարսէյլի Մասնաճիւղին մօտ դիմում կատարուած ըլլալով, Շրջանային Վարչութեան լիազօր–ներկայացուցիչ Տիկին Շ. Միսաքեան անձամբ կա–տարեց նախնական աշխատանքները։

Որոշեալ ժամուն ժողովը բանալով տիկինը բացատրեց Կ. Խաչերու հե–տապնդած նպատակները։ Անդրադառ–նալով Հայ Կ. Խաչին, յայտնեց թէ ան ալ միայն կը հետապնդէ մարդա–սիրական ձեռնարկներ, այլ եւ մաս–նաւորապէս կը ձգտի զարկ տալ հայ կնոջ ինքնազարգացման։ Այս առթիւ պարզեց բոլոր հայ գաղութներու մէջ Հ. Կ. Խաչին կատարած փրկարար դերը, եւ հայ կնոջ վրայ ինկած պար–տականութիւնները։ Ի վերջոյ հրաւի–րեց համախմբուիլ անոր շուրջ, իրենց պարտականութիւնները կատարելու համար։

Հոգեւոր հովիւի կողմէ Տիկ. Մի–սաքեանի ուղղուած բարի գալուստի եւ շնորհակալական խօսքերէն վերջ՝ ներկաներու ընդհանուր բաղձանքով նշանակուեցաւ 7 հոգինոց ժամանակաւոր վարչութիւն մը մասնակցութեամբ Թթ. Գալենիկ Մարաիրոսեանի, Տիկիններ Ծաղիկեանի, Ելքամեանի, Նազաշ–եանի, Կարապետեանի, Դաւիթեանի եւ Աչճեանի, որոնք խոստացան շու–տով Մարսէյլի քոյր Մասնաճիւղին հետ հաղորդակցութեան մտնելով գործի ձեռնարկել։ Այս առթիւ գնա–հատելի են ընկ. Գ. Փիլիկեանի մաս–նակի ջանքերը։ Ցարատեւութիւն եւ յաջողութիւն կը մաղթենք վարչու–թեան։ Տիկին Միսաքեան մասնաւոր խանդավառութիւն եւ համակրութիւն առթեց մեր մէջ, ուշ ատեն այցե–լեց եկեղեցին եւ դպրոցը։

Աստիկ

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՎ ՈՐ ԱԿԱՆՋ ՈՒՆԻ…

—•—

Ասպարէզ կը բացատրէ այս խորա–գրով խմբագրականի մը մէջ (20գ.).

— «Կ. Պոլսոյ թուրք համալսա–րանին մէջ կը դասաւանդուի Միլլի յեղափոխութեան պատմութիւնը, որ կը շարունակուի ժամանակէ մը ի վեր։ Դասախօսն է նախկին կրթական գործավար Հիմմէթ պէյ։

Յեղափոխական պատմութեան ըն–թացքին, Հիմմէթ պէյ կը շարունակէ յայտնութիւններ ընել թուրքիոյ բոլշե–ւիկ գործակցութեան քաղաքականութեան մասին, որոնք նկատառգրական ազդեցութիւն ունեցան մեր նորագոյն հայրենիքի անկախութեան վրայ։ Այս տեսակէտէն, Հիմմէթ պէյ թանկագին ծառայութիւն մը կը մատուցանէ նա–եւ մեզի, դէպքերը լուսաբանելով փաստական տուեալներու վրայ։

Հիմմէթի յայտնութիւնները ան–շուշտ նորութիւններ չեն մեզի հա–մար, քանի որ 1920 Մայիս ամսուն Հայաստանի Հանրապետութեան կա–ռավարութեան ձեռքն անցած էր թուրք–բոլշեւիկ գաղտնի զինակցու–թեան պայմանագրին լուսանկար մէկ պատճէնը։ Սակայն օգտակար է այս ծառայութիւնը այն Հայերուն հա–մար, որոնք տակաւին կը յամառին հաւատալու բոլշեւիկներու կատարած չարաշուք դաւերուն՝ Հայաստանի անկախութեան դէմ։

Հիմմէթի յայտնութիւնները կուգան ապացուցանելու, որ 1920ի սկիզբնե–րը գաղտնի զինակցութիւն մը կն–քուած էր Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ։

Անկէ առաջ Հիմմէթ յայտնեց թէ երբ Յուսուֆ Քեմալ Մոսկուա մեկնե–ցաւ բանակցութիւններու համար, արդէն պատրաստ էր զինակցութեան համաձայնագրին կմախքը։ Վերջին յայտնութիւններուն մէջ Հիմմէթ պէյ կը կարդայ Գարապէքիր Քեազիմի մէկ նամակը, գրուած 1920ին, ուր կ'ըսուի. — «Մեր (Թուրքիոյ) Ազր–պէջանի եւ բոլշեւիկներու միջեւ Կն–ՔՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ հիման վրայ, մեծ թիւով մեր սպաները, բժիշկները եւ պաշտօնեաները գացին Ազրպէջան»։

Այս վերջինը արդէն պաշտօնական է, Էնկիւրի գրուած ըլլալով Հայաս–տանի ճակատի բոլշ. հրամանատա–րին կողմէ։

Ուրեմն, 1920 Ապրիլին ստորա–գրուած թուրք–բոլշեւիկ գաղտնի զինակցութիւնը ճշմարիտ իրողու–թիւն մըն էր, եւ ոչ թէ յերիւրանք, ինչպէս կ'ուզէր ցոյց տալ միշտ հա–կառակորդ մամուլը։

Այդ զինակցութեան քաղաքական եւ աշխարհագրական պայմանները Թուր–քիոյ համար ուղղակի, իսկ բոլշեւիկ–ներու համար անուղղակի կը հար–ուածէին Հայաստանի շահերը, եւ նոյն իսկ ուղղուած էին անոր գոյու–թեան դէմ։

Հիմմէթ իր յայտնութիւններու ըն–թացքին, անկէ առաջ ըսաւ թէ՝ Մուս–տաֆա Քեմալի վճռական պահանջին վրայ, Մոսկուա համաձայնեց Թուր–քիոյ զինակցութիւնը՝ ի վնաս Հա–յաստանի։ Վերջին յայտնութիւններ–ուն մէջ, Գարապէքիր Քեազիմի նա–մակէն քաղելով ան կ'ըսէ. — «Բոլ–շեւիկները մեզի առաջարկեցին անյա–պաղ պատերազմական գործողու–թիւններու սկսիլ հայկական սահման–ներու վրայ՝ Հայերու դէմ, Կիլիկիոյ սահմաններուն վրայ՝ Ֆրանսացիներ–ու (դարձեալ Հայերու. «Առաջ.») դէմ։ Միանալով «կանաչ բանակին» (Էնվէր, Նուրի եւ Խալիլի կազմած զօրամասեր, բոլշեւիկներու օգնու–թեամբ)՝ Ազրպէյջանի զօրքերը պէտք է առիթ փնտռեն ընդհարելու Հա–յաստանի հետ եւ Անատոլուի մէջ գտ–նուող Թուրք զօրքերու հետ միասին, պիտի անցնէին Հայաստանի սահման–ները ու սկսէին զինուորական գործո–ղութիւնները Հայաստանի Հանրապե–տութեան դէմ»։

Բոլշեւիկները այս առաջարկը ըրին 1920ին Պաքուի մէջ գումարուած Ա–րեւելեան Միջազգայնական խորհր–դաժողովի առթիւ, երբ վիժած էր Հայաստանի մէջ իրենց սարքած ապստամբութիւնը։

Այս ժողովէն յետոյ, Եուսուֆ Քէ–մալի մէկ անթիւ հեռագիրը բանա–ցաւ, որ Էնկիւրին կը յայտնէր Հա–յաստանի վրայ յարձակելու վերջնա–կան առաջարկը։

Հիմմէթ պէյի յայտնութիւնները կուգան անհերքելի փաստերով ապա–ցուցանելու այն բոլոր դաւերը, զորս մենք իբրեւ ամբաստանութիւններ կուտանք բոլշեւիկներու հասցէին՝ 1920էն ի վեր»։

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

[illegible]ԼՅՈՑ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

=•=

…առաւելն վերջ Թուրքե–…ու կողմէ, Պուլկարները ալ մէկ օ–…գնականութիւն առանելով, Պոլիս …ի դրկեն անպաշտօն կերպով պարոն …Նաչեւիչը իմանալու համար հաշտու–…թեան պայմանները։

Այս մեր պաշտօնատարը թէեւ …Թուրքեւպուլկար մերձեցման ջերմ …պաշտպան, բայց անհրաժեշտ իրա–…ւասութիւններ չունէր, որով ուրիշ …ապաւինութիւն մը կուգայ Պոլիս …Պրոֆ. Սավոֆի նախագահու–…թեամբ։ Կը մասնակցէին Թոշեֆ եւ …Նաչեւիչ, Թուրքիոյ կողմէ ալ՝ Թա–…լէաթ, Ձիւրիւք Սուլու Մահմուտ փա–…շա եւ Հալիլ պէյ, իսկ երբ զին. խոր–…հրդական Ճէմալ եւ Ըմէթ պէյերը։ «Կրնամ ըսել թէ Տիմոթեւան յայն …պատուիրակ մը առանալու եւ արեւմտեան …սահմանը խաղաղ ժողովուրդին կարգ–մը բացառիկ իրաւունքներ ապահովե–լու համար ամենամեծ ջանքը թափած եմ»։ Կ'ըսէ Ճէմալ պէյ։

Պուլկարները արտասովոր հաշտ գիրք մը ունէին եւ երրորդ հանդի–պումին զօր. Սավոֆ կ'առաջարկէ շատ վերջացնել աշխատանքները ա–ւելի կարեւոր բաներու մասին խորհր–դակցելու համար։ «Ես չեմ եկած, կ'ըսէ, երկու մէթր աւելի կամ պակաս հողի համար։ Ծրագիր ունինք Թուրք եւ պուլկար միութիւն մը իրականա–ցնելու»։ Անոր վրայ Թուրքերը կ'աշ–խատին որքան կարելի է շատ շահ ա–պահովել եւ դաշնագրին մէջ մտցնել։

Սավոֆի առաջարկը կրկնուելուն վրայ, կ'որոշուի որ Ճէմալ պէյ ընկե–րանայ անոր Իշխանաց կղզիները Թուրքեւպուլկար յարձակողական եւ պաշտպանողական զինակցութեան մը հիմերը դնելու համար։ Կը յայտա–րարուի թէ Զօր. Սավոֆ հանդիպա–տեսնելու համար Փրինքիփօ, մեծ կղ–զիի մէջ կառավարութեան հիւր պիտի մնայ։ Ճէմալ պէյ ալ Նէճմէտտին Մոլլայի տունը երթալով ճաշ մը կու–տայ անոր, յետոյ սենեակ մը քաշուե–լով կը խօսին հիմնական կէտերու շուրջ։ Քանի մը օր վերջ Ճէմալ պէյի Շիշլիի բնակարանին մէջ կը հաստա–տեն զինակցութեան յօդուածները։ —

Եթէ մէկ կողմը մէկ կամ երկու պալքանեան պետութիւններէ յարձա–կում կրէ, միւս կողմը պարտաւոր է անպայման օգնութեան հասնիլ։

Եթէ մէկ կողմը միւսին համաձայնու–թեամբ պալքանեան պետութիւններէն մէկուն վրայ յարձակի եւ այս ալ իր կարգին թշնամութեանց պարագային ուրիշ պետութենէ մը յարձակում կրէ, դաշնագիր կողմը պարտաւոր է ամբողջական գործակցութեան։

Եթէ մէկ կողմը պարտաւորուի մի–այն մէկ պալքանեան պետութեան հետ պատերազմիլ, միւս կողմը չէզոք պի–տի մնայ։

Եթէ Պուլկարները Գավալլան եւ Տրամայ գրաւեն, Տէմէ Աղաճը Թուր–քիոյ պիտի մնայ։

Եթէ Պուլկարները Շթիբմա, Մա–նաստըր, Օխրիտա եւ մինչեւ Ակիւպ գրաւեն, արեւմտ. Թրակիան մինչեւ Քարասու Թուրքիոյ պիտի անցնի։

Եթէ Պուլկարները Սելանիկ, Քարա–Ֆէրիա եւ Վոտինա գրաւէին, մինչեւ Շթիբմա պիտի յառաջանար Թուր–քիա եւ նախկին թուրքեւպուլկար սահմանը Դէտէաղաճ մօտ Թոփչիքողի գաւառակն ալ մէջն ըլլալով պիտի վե–րահաստատուէր։

Երկու կողմէն ալ ստորագրուած է այս պայմանագիրը վերապահու–թեամբ։ Սավոֆ Սոֆիա կը վերադառ–նայ Ռատոսլավոֆի եւ Կենատիէֆի հետ խօսելու եւ Թագաւորին հաստատել տալու համար զայն։ Շաբաթներ կ'անցնին առանց որ եւ է լուր առաջ–ուելու։ Ֆէթհի պէյ դեսպան կ'երթայ Սոֆիա, բայց չի կրնար գոհացուցիչ պատասխան մը առնել։ Միւս կողմէ Պուլկարները հակառակ դաշնագրին եւ խոստումներու, վայրագութիւն–ներ սկսան գործել Թրակիոյ իսլամ ազգաբնակչութեան վրայ։ Անոնք կը փորձէին Փոմաքները բռնի քրիստո–նէացնել։ Ֆէթհի պէյ Սոֆիայէն կը գրէր թէ այս երկմիտ քաղաքականու–թեան պատճառով պաշտօնը չէր կը–նար շարունակել։ Վերջապէս պուլ–կար քաղաքի մը մէջ հանդիպումի մը ունեցան Թալէաթ, Հալիլ, Ռատոս–լավոֆ եւ Կենատիէֆ, առանք խօս–տացին կ'ըսեն եւ 1913 նոյեմբերին Զօր. Սէվլոֆի նախագահութեամբ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին։

Պուլկարները կ'առաջարկէին՝ մին–չեւ որ Մակեդոնիոյ մէկ մասը մինչեւ Շթիբմա, Մանաստըր, Օխրիտա Պուլկարիոյ մաս չկազմէ, չեն կրնար Տէմէ Աղաճը Թուրքիոյ ձգել, միայն երբ Սելանիկը գրաւէին, այն ատեն մինչեւ Քարա Աղաճ պիտի ձգէին Թուրքերուն։ Թուրք պատուիրակու–թիւնը համաձայնեցաւ, որովհետեւ պարզ էր իրեն համար որ այսպէս կամ այնպէս Թնճուկ մը պիտի ունենային անոնք։ Միւս կողմէ անկարելի էր որ Թուրքիա Յոյներուն ձգէր Լէմնօս, Միտիլլի եւ Քիոս նման եղէական կղզիները։ Թուրքիա պէտք էր այն–պէս նախապատրաստուէր որ Պուլ–կարները Յոյներուն հետ չըլլային։ Մինչ այդ պարզ էր որ Պուլկարները Մակեդոնիոյ հարցին մէջ հանդիպա չպիտի մնային եւ իրենց ազգային պահանջներուն գոհացում տալու հա–մար Թուրքիոյ օգնութեան պէտք պի–տի ունենային։ Թուրք պատուիրա–կութիւնը այսպէս կ'ուզէր օգտուիլ կացութենէն պալքանեան երկրորդ դաշնակցութեան մը դէմ չգտնուելու համար։ Եթէ Ռումանիա ալ կարելի ըլլար թուրքեւպուլկար միութեան մէջ առնել, ապահովելով որ Պուլ–կարիա չպիտի յարձակի Տոպրուճայի վրայ։ Այն ատեն կազմուած կ'ըլլային պալքանեան թերակղզիին վրայ երկու հակառակորդ խմբակներ եւ Թուրքիա պիտի ապահովուէր վերջապէս որ իր հանգիստը չպիտի խանգարուի ամէն վայրկեան պալքանեան որ եւ է փոքր պետութենէ մը, Իթթիհատի ուղե–գիծն ալ կը համապատասխանէր այն մտքին եւ Թուրքերը կը ձգտէին իրա–կանացման թուրքեւպուլկար զինակ–ցութեան։ Բայց հարովհետեւ պուլ–կար քաղաքականութեան յատկանիշն էր, աւելի ճիշդ պուլկար նկարագրին յատկանիշներէն մէկն է միշտ իրեն տալէ, մեզի համար որոշ էր թէ Պուլ–կարները այս խնդիրը կ'երկարաձգէին սպասելով այն վայրկեանին որ նոր կացութեան մը մատնուած ըլլային եւ ստիպուած 24 ժամուան մէջ ստո–րագրել դաշնագիր մը, որ անճանաչե–լի դառնալու չափ փոփոխուած ըլլար։ Եւ յետաձգեցին մինչեւ ընդհ. պա–տերազմի սկիզբը։

(Շար.)

(10)

ծէքին վրայ։ Այս առթիւ կը յիշուի Նէկիւսին մէկ խօսքը, արտասանուած՝ մէկ ամիս առաջ.

— « Եթէ Իտալիա կը յուսայ հոգատարութիւն ստանալ Եթովպիոյ վրայ, յուսախաբութեան պիտի մատնուի։ Նոյն իսկ եթէ օր մը Եթովպիա հոգատարութեան ենթարկուի, Իտալիան չպիտի ըլլայ հոգատարը »։ Գ.

Այս մենաշնորհով, կայսրը տարբեր հոգատարութեան մը յանձնած կ'ըլլայ իր երկրին տարածութեան կէսը։ Կնքուած պայմանագրութեամբ, ընկերութիւնը կ'ապահովուի բացառիկ պարագաներու մէջ պատահած վնասներու դէմ։ Մենաշնորհը կը պարունակէ քարիւղ, եւ յարակից նիւթեր։ Ընկերութիւնը, որուն մաս կը կազմէ Սթէնտըրտ Օյլը, յանձն կ'առնէ նաւթուղի մը (փայփ-լայն) շինել 300 մղոն երկայնութեամբ, հանքային կեդրոններէն մինչեւ անգլիական Սոմալի։ Ընկերութիւնը յանձն առած է նաեւ քարիւղ հանել մինչեւ հինգ տարի եւ շարունակել արտադրութիւնը, մինչեւ որ բաւէ Եթովպիոյ պէտքերուն եւ 2,500,000 թոն ալ տրամադրելի ըլլայ արտածման համար, առանց մաքսատուրքի։ Ընկերութիւնը կրնայ լքել իր մենաշնորհը, 90 օր առաջ լուր տալով։ Ընկերութիւնը գործի պիտի սկսի անմիջապէս։ Ամբողջ պաշտօնէութիւնը եւ մասնագէտները Ատիս Աբէպա կը սպասուին քանի մը շաբաթէն։ Բուն նաւթային աշխատանքներէն զատ, պիտի շինուին ճամբաներ, երկաթուղիներ եւ կամուրջներ, գործողութիւնները դիւրացնելու համար։

Մեծն Բրիտանիան ալ կը պատրաստուի

ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐԸ ՊԱՇԱՐ Կ'ԱՄԲԱՐԵՆ

Գ. Իտըն, Ազգերու Դաշնակցութեան անգլիական ներկայացուցիչը, Փարիզ եկաւ երէկ, խորհրդակցելու համար Գ. Լավալի հետ։ Անգլիա կ'ուզէ ամէն կերպով համոզել թէ կապ չունի հաբէշական քարիւղի մենաշնորհին հետ, որպէսզի կարելի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ գործել միացեալ ճակատով։ Եթէ երկու պետութիւնները հաւաքաբար բանաձեւ մը չներկայացնեն, յոյս չկայ որ ելքի մը յանգի Ա. Դ. Խորհուրդին վաղուան ժողովը (4 սեպտ.)։

Բայց Անգլիա չի գոհանար միայն դիւանագիտական աշխատանքներով։ Նկատի առնելով կացութեան անստուգութիւնը, կառավարութիւնը հրամայած է զգուշական միջոցներ ձեռք առնել։ Ներքին ջուրերու նաւատորմին մարտանաւերը սկսան յաւելուածական ռազմանիւթ եւ պաշար ամբարել։ Բեռցնողները սովորականէն աւելի կ'աշխատին, ժամ առաջ պատրաստելու համար մարտանաւերը։ 13 մարտանաւեր ուրիշ կայանէ մը մեկնելով միացան Ներքին նաւատորմին, ռազմափորձերու համար։ Միջերկրականի տորմիղը, որ սովորական մակարդակէն վար կը մնայ տարիէ մը ի վեր, հրաման ստացաւ լրացնել իր կազմը։ Անգլիոյ զինուորական եւ նաւային մասնագէտները պաղարիւնով կը հետեւին կացութեան։ «Վստահէ Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց չոր պահէ վառօդը »։

Մեծ պատերազմէն ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, անգլիական մարտանաւերու օժանդակ շտեմարանները կը լեցուին վառելանիւթով։ Քանի տարիէ ի վեր անոնք ջուրով կը լեցուէին, ռազմափորձերու համար։ Առնուազն երեք ծովեզերեայ կայաններու մէջ մէկ հատիկ նպատակայարմար գործադուրկ չկայ. բոլորն ալ կը գործածուին ստորերկրեայ ընդարձակ շտեմարաններ շինելու, որոնք ի հարկին պիտի ծառայեն ռազմանիւթ ամբարելու։ Մեծ ռազմակայաններուն մէջ ռազմանիւթ կ'ամբարուի փութկոտութեամբ։ Քանի տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Մալթայի մէջ նաւէ նաւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի մակոյկներով որոնք կարմիր դրօշ պարզած են — ազդանշան վտանգի — եւ ապահովաբար խոշոր ռումբեր եւ թորփիլներ կը փոխադրեն։ Ամառնային արձակուրդներու արտօնութիւնը վերջ գտաւ 11 օր աւելի կանուխ։ Կ'ըսուի թէ Միջերկրականի ռազմափորձերուն ծանրութեան կեդրոնը պիտի գտնուի Սուէզի ջրանցքէն ոչ շատ հեռու։ Կարելի է ըսել թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է ամէն բանի համար։

Աղօթք եւ ծոմապահութիւն Հաբէշիստանի մէջ

Ատիս-Աբէպայի բրիտանական դեսպանը երէկ պատասխան ստացած պիտի ըլլար Եթովպիոյ կայսրէն, ներկայացնելով իր կառավարութեան բողոքը եւ բերանացի ալ բացատրութիւններ տալով։

Սպասելով պաշտօնական պատասխանին, Հաբէշիստանի արքունական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ կայսրը պիտի մերժէ Անգլիոյ առաջարկը, վերջնապէս ստորագրած ըլլալով պայմանագիրը։ Ուրիշներ ալ կը կարծեն թէ կայսրը իր ստորագրութիւնը դրած է պարզապէս խափանելու համար Իտալիոյ ծրագիրները։

Մինչ այս մինչ այն, զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին Եթովպիոյ մէջ։ Տէճէզմաչ Միքայէլ 20000 հոգինոց բանակի մը գլուխն անցած դէպի հարաւ կ'ուղղուի այսօր, երեքշաբթի։ Այս լուրն ալ կը հաստատէ թէ զինուոր կը համախմբուի հարաւային շրջանին մէջ։ Նախապէս կը կարծուէր թէ զինուորները դէպի հիւսիս կ'երթան, բայց եղածը ռազմախաղ մըն էր։ Քաղաքին շրջանը կ'ընէին եւ դէպի հարաւ կ'երթային։

Երէկ, երկուշաբթի, հարիւր հազարաւոր քրիստոնեայ Հաբէշներ ծոմ պահել սկսան, կայսեր հրամանով։ Ծոմապահութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ սեպտեմբեր 12։ Միեւնոյն ատեն աղօթքներ պիտի կատարուին երկրին բարօրութեան եւ թշնամիներու պարտութեան համար։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Սեպտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրասենեակին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։ Օրակարգ. Պատգամաւորի զեկոյց եւ ընտրութիւն։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան իտալական պատուիրակութիւնը Ժընեւ հասաւ երէկ, միասին տանելով 700 էջնոց հատոր մը, որով պիտի ապացուցանէ թէ Եթովպիա անարժան է Ազգաժողովին մէջ նստելու։ Ուրիշ հատոր մը կը ներկայացնէ հազարաւոր լուսանկարներ, շատերը մինչեւ 40-50 տարուան, որոնք Հաբէշներու բարբարոսութիւնը պիտի ապացուցանեն։

*** Վաղը, չորեքշաբթի, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ կը բացուի միջազգային համագումար մը, ի պաշտպանութիւն Եթովպիոյ ժողովուրդին։ Անգլիայէն ալ ականաւոր պատուիրակներ եկած են։ Համագումարը պիտի հրաւիրէ բոլոր երկիրներու միութիւնները որ համախմբուին ծրագրի մը շուրջ, ի նպաստ Եթովպիոյ։

*** Եորքի (Անգլիա) արքեպիսկոպոսը համաժողովի ճառ մը խօսելով, առաջարկեց ի հարկին զինու զօրութեամբ գործել Իտալիոյ դէմ, զինուորական ուժ տրամադրելով Ազգերու Դաշնակցութեան։

*** Եթովպիոյ պաշտպան կոմիտէի մէկ ցոյցին առթիւ, ծանր խռովութիւններ ծագեցան Շիքակոյի մէջ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 300 ցուցարարներ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ. — Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը երեք օր խորհրդակցելէ յետոյ, նոր ծանուցագիր մը ուղղեց խորհրդային կառավարութեան, ազդարարելով որ իր գործակալները զգուշանան Ամերիկայի ներքին գործերուն խառնուելէ։

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Սէնի ձախ ափին վրայ, Քարուզէլի կամուրջին մօտ։ Բարեբախտաբար ռումբը դէպի ջուրը սահած ըլլալով, պայթեցաւ առանց վնաս պատճառելու։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ 26 ԿԱԹՈԼԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԸ իրենց համագումարը վերջացնելով, նամակ մը խմբագրեցին որով կը ձաղկեն հիթլերական կառավարութեան հալածանքները՝ քրիստոնէութեան դէմ։ Եպիսկոպոսները պարզապէս կ'ըմբոստանան օրուան իշխանութեան դէմ։

ՊԱՌԱՊԻՍԻ յուղարկաւորութիւնը Մոսկուայի մէջ կատարուելով, մարմինը Փարիզ պիտի փոխադրուի, թաղուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ։

150,000 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ, ինչպէս եւ ընկերվարականներ եւ արմատականներ կիրակի օր ցոյց մը կատարեցին Կառշի անտառին մէջ։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, պաշարելով Սէն Լազարի կայարանը։

«ՎԷՄ»Ի

Յաջորդ թիւէն ՎԷՄի մէջ կը սկսի տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի՝ «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆԻ «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Սասունի տեղահանութեան եւ արտակից դէպքերու մասին։

Կը հրաւիրենք յատկապէս Տարօնցիներու եւ Սասունցիներու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ հետաքրքրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ հազուագիւտ անտիպ պատկերներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, Avenue Kléber

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար։

Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Պուլվար-Օտոռի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները եւ համակիրները այս հինգշաբթի (ժամը կ'որոշուի տեղւոյն վրայ)։ Ներկայ կ'ըլլայ Տիկ. Միսաքեան որ կը խօսի Կ. Խաչի ընդհ. գործունէութեան մասին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գէյրաթ… Թիլիսար որբերէն [illegible] (Կարնեցի) որ 1926ին … րիզ մեկնեցաւ եւ հաստատուեցաւ 20րդ թաղամասին մէջ։ Իր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իմացնել Յառաջի վարչութեան կամ Sarkis Pehlivanian, B. P. 139, Beyrouth, Liban.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԵՇՍՏԱՆ"

Ցօրէնց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Նոյն գիշերը լեռը մարդ չմնաց բաց ի մեզմէ ու բանտարկեալներէ, որոնք մեր բնակարանին ներքնայարկին մէջ շղթայակապ կը կենային։ Ասոնք երբ տեսան որ առանց պահապանի մնացին, եկան մեր քովը ու սկսան թախանձել որ շղթանին քակենք։ Մարդասիրական զգացմունքնիս մեզի կը թելադրէր անոնց խնդիրքը անմիջապէս կատարելու, բայց մեր փորձառութիւնը եւ այն ազգին հաւատարմութեանը վրայ խաբուելնիս, կասկած ու երկիւղ կուտար մեզի որ չըլլայ թէ զանոնք արձակելնէս յետոյ մեր մնացեալ գոյքերն ալ իրենք խըլեն։ Անոնք անդադար կ'աղաչէին. « Աստուած մեզի մահուանէ ազատեց, կ'ըսէին, եւ դուք շղթաներնէս ազատել չէ՞ք ուզեր »։ Թէ այս բանտարկեալներուն ողիկ ողիկ գալով աղաչելնին, եւ թէ հետեւեալ օրը թշնամին լեռը թափուած ատեն մեր գլուխը ինչ փորձանքներ գալիքը մտածելով, երբեմն սրտերնիս թուլնալով, երբեմն զիրար մխիթարելով, վերջապէս նոր հոգի եւ նոր զօրութիւն մը մտերնիս գալով, ամէն կասկած ու երկիւղ փարատելով եւ Աստուծոյ օրհնեալ կամացը յանձնելով զմեզ, որոշեցինք որ անոնց շղթաները քակենք նախ հաւատարմութեան վրայ սաստիկ երդում առնելով։ Բանտարկեալք եօթը հոգի էին, զորոնք խիստ մեծ ուրախութեամբ քակեցինք, պէս յարձակեցան լեռանը իշխանին եւ անոր տեղապահին եւ այլոց տուները թալանելու. բաւական բան գտան հոն, զոր դուրս թափելով եւ իրենց կանանց կանակը բեռցնելով, կը տանին զանոնք ու ապահով տեղուանք ծառերու տակ կը պահեն, որպէսզի լեռը խաղաղած ժամանակը առնուն իրենց գիւղը տանին։

Ցետ այնորիկ շղթաները ձեռքերնին բռնած լուանալու մօտ եկան գացին Կովազին բանակը, ներկայացան անոր, եւ իրենց ալ ըլլալը անոր իմացուցին։

Ծանօթ.— Իսահակ սր.բ Հաբէշիստանէն յաջողութեամբ ետ դառնալուն՝ Ամեն. Սրբազան Պատրիարքին հաւանութեամբը միտք ունէր անկէ Հնդկաստան անցնելու, այս պատճառաւ նոյն երկրին վերաբերեալ հարկաւոր թղթերը հետը կը գտնուէին։

ԳԼՈՒԽ Է.

Թըրսօ — Կովազի մեր պահպանութեանը համար մարդ կը խրկէ լեռը. ինքն ալ կուգայ հոն. տեսակցութիւն։ Իսահակ Սրբազանին ի ցոյց բազմութեան զգեստաւորուիլը։ Իրեն կը յանձնուինք եւ հոգածու պահպան մը կը կարգէ մեր վրայ։ Բանակին հետ Գոզա եւ Զոնկ կը հասնինք։ Թըրսօ — Կովազի ներկայանալով վաւերաթղթերը անոր կը յայտնեմ։ Մեր պահպանին չարութիւնը։ Մեր կրօնին ճնշուիլը, եւ ընդունած պատիւն ու պարգեւը։ Զարտոգա կը հասնինք, եւ մեծ իշխանը Գելեսայա վրայ կը յարձակի։ Վակշըմ — Կովազիի հետ կը փախչի ու կը մեռնի։ Հայլօ — Մարխամ ապստամբը։ Վակշըմ — Կովազին նամակ գրել ու անոր անձնատուր ըլլալը։

ԸՍԱՐ — ԱՄՊԱՑԻ լեռան պահակներուն պահպանութիւնը ժառանգական ըլլալուն, անոր պահապանները չէին փախած իշխանին հետ. ուստի նոյն գիշերը արեւելեան պահակի պահապան Աչըա — Տրովքը, որ ազգաւ Գըմանդ է, Թըրսօ — Կովազիի քով երթալով եւ անոր երկրին եւ լեռան տիրելը շնորհաւորելով՝ կը հրաւիրէ որ եկէ գայ հոն ու իրեն սեփհականէ։ Սայն առթիւ կը պատմէ անոր նաեւ մեր հոն ըլլալը եւ մեր գլխուն եկած դէպքերը։ Նա ալ լուր կուտայ արեւմտեան պահակին մօտ բանակող իր իշխանին, որ առաւօտուն լեռը կողոպտելու ու թալանելու պիտի գար, եւ կը պատուիրէ անոր որ մեր բնակարանին զգուշանայ, չթողու մէկուն որ վնաս մը հասցընեն, այլ իրեն բաժին պահէ. վասնզի մեզի նման ճերմակ օտարականաց գոյքն ու ստացուածքները իրաւամբ մեծ իշխանին կամ թագաւորին կը վերաբերի։

Ուստի առաւօտուն կանուխ պահապան զինուոր մը կուգայ մեր դուռը կը պահպանէ, եւ մեծ իշխանին կողմէ ալ բարեւ բերելով կը սրտապնդէ մեզի որ չը վախնանք։

Անոր վրայ յիրաւի սիրտ առինք, եւ մահուան կասկածանքէ ապահով եղանք։ Քիչ մը ետքը խումբ մը զօրք եկան լեռը գոռում գոչումով մը, ու յարձակեցան տուներուն վրայ, ինչ որ գտան յափշտակեցին. բայց մեր քովը մէկը չը համարձակեցաւ մօտենալ։

Առաւօտուն Թըրսօ-Կովազին իւր բանակը, որ երկու լեռանը մէջ տեղը դրած էր, վերցնելով անկէ Ըսար — Ամպայի արեւելեան կողմի լեռան վըրայ դրաւ, ուր առաջին յարձակման ժամանակ դրած էր, եւ հոն դադարեցաւ։ Ցետոյ 500ի չափ հրացանաւոր եւ տիգաւոր զօրք հետը առած ներս մտաւ, որուն առջեւէն փողերը կը հնչեցընէին։ Անոր գալը մեզի իմաց տալերնուն պէս փութացինք քանի մը քայլ յառաջ դէպ ի իրեն՝ ձեռքերնիս խաչ բռնած. նա ալ մեր տեսութեան կուգար։ Զօրքերը յանկարծ երկու կարգի բաժնուեցան եւ մէջ տեղը երեւցաւ մեծ իշխանը։ Գարթեւական հասակ մը ունէր, եւ դէմքը Գողիաթի. մինչեւ ծունկերը բաց, տակէն շապիկ ու բանկոն մը ունէր, որոնք էկրամով մը ծածկուած էին. իւր հագուստը հասարակ մարդոց հագածէն տարբեր չէր, գլուխը բաց եւ հիւսած, եւ երկու ուսէն կախուած էին հրացաններ, եւ մէջքին երկու կողմերը մէկ մէկ զոյգ ատրճանակներ խրած։

Երբ իրարու քիչ մը մօտեցանք … բռնեցինք զինքը. նա մեզի տեսնելով ուշի ուշով կը դիտէր ու կը … րովհետեւ մեր հագուստով ու … պարանքով մարդ տեսած չէր. եւ … շուշտ հետաքրքրական տեսարան … էինք անոր եւ բոլոր իւր զօրացը … քին. գլուխնիս սեւ շուխայէ … ձեւ գտակներ եւ սեւ շուխայէ վերարկուներ հագած էինք։ Իսահակ Սրբազանին վիզէն պնակէ եւ իմ վիզէն խաչ մը կախուած էր։

Ասոր ձեռքերնիս աւելի մօտեցնելով … իրեն որ համբուրել տանք բաց … րութեան արեւելեան եկեղեցւոյ … համբուրելու ժամանակը չէր, … ու եւ քաշուեցաւ։ Որովհետեւ իր … սովորութիւնն է կարգաւորի մը … չեւ որ կրօնքը ու դաւանութիւնը … նեն չիմանան, ոչ աջը, ոչ ձեռքի … հը կը համբուրեն, եւ ոչ անոր օրհն… թիւնը կ'ընդունին։ Ցետ այնորիկ … պատմեցինք իրեն զմեզ կողոպտողներուն … ու անխնամ թողուլ փախչելնին։ … չկայ, միամիտ կեցէք. ըսաւ, … ծով ամէն կողոպտուածները եւ կուգան … ո՞ւր պիտի փախչին անոնք. երկր… չորս կողմը պաշարած եմ։

(Տար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
4 Septembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2900

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՆ ԽԱՂԵՐ ՆՈՐ ԴԻՄԱԿՈՎ

— «Ի՞նչպէս կ'ըլլար, եթէ գէթ մէկ անգամ երեւային ի-րենց սեփական ճակատով ...»:

Այս հարցումը ուղղած ատեն, տեղեկութիւն չունէինք թէ «Ժողովրդական ճակատ»ի հայ աջլորները Մարսէյլի մէջ ալ խաղ մը սարքած են: Խաղ մը, որ թէ զուեհիկ է եւ թէ արկածալի:

Ձեռքի տակ ունինք երկու թռուցիկներ, մէկը՝ հայերէն, միւսը՝ ֆրանսերէն:

Երկուքն ալ կը ծանուցանեն թէ «հակաֆաշիստական մեծ ժողով մը» սարքուած է «Քափիւսէյլի հակաֆաշիստական կոմիտէին կողմէ», օգոստ. 29ին, ուր պիտի խօսին ընկերներ Թէյաթա եւ Մաթիօ, ինչպէս նաեւ ուրիշ ֆրանսացի եւ հայ ընկերներ»: Առաջին երկու բանախօսներէն մէկը՝ յանուն «Հակաֆաշիստական Կոմիտէ»ին, միւսը՝ «Կարմիր օգնութեան»:

Նպատա՞կը,— Թոյլ տուէք որ արտագրենք հայերէնը, յետոյ յղացնելու համար ֆրանսերէնով.

—«Կը հրաւիրուի բոլոր հայ աշխատաւորութիւնը գալ բողոքելու որ անցեալ կիրակի, օր ցերեկով Կարմիր խաչի հանդէսի պահուն 15 դաշնակ վարձուած զօփաններ յարձակած են երկու չէզոք բանուորներու վրայ, որոնցմէ մին վիրաւորուած է ստացած բիրտ հարուածներէն:

Ֆրանսացի աշխատաւորները, որ կը պայքարին կատաղօրէն ֆրանսացի հիթլէրականներու դէմ, թոյլ չպիտի տան նաեւ որ իրենց եղբայրակից հայ բանուորները զոհ դառնան Դաշնակ չէֆերու էնթրիկներուն»:

Ձենք գիտեր թէ թռուցիկին հայերէ՞նը ֆրանսերէնին թարգմանութիւնն է, թէ ֆրանսերէնը հայերէնին:

Ամէն պարագայի մէջ, ֆրանսերէն պատճէնը կը պարունակէ քանի մը նրբութիւններ:

Այսպէս, ժողովին կը հրաւիրուին «բոլոր աշխատաւորները, ֆրանսացի թէ օտար (գաղթական), բողոքելու համար հայ ֆաշական ԴԱՇՆԱԿ պետերու դէմ, որոնք» եւն.:

Յետոյ, ֆրանսերէնը աւելի բացորոշ բաներ կ'ըսէ, հիթլէրականներու մասին խօսած ատեն:

Պատմելով թէ «հայ բանուորներէն մէկը հիւանդացեր է իր ստացած հարուածներէն», ֆրանսերէն թռուցիկը բառացի կ'ըսէ.

— «Այն աշխատաւորները որոնք ծրագրանութեամբ կը պայքարին ֆրանսացի հիթլէրականներուն դէմ, թոյլ չպիտի տան որ իրենց հայ եղբայրները խոշտանգուին անոնց վարձկան օտար ֆաշիստներուն կողմէ»:

Այս թարգմանութիւնը բաղդատեցէք վերի հատուածին հետ, եւ եզրակացութիւնը ձեզի պահեցէք:

Ուրեմն, երեւութական զգաստութենէ մը յետոյ, ահա կը վերսկսի այն խելագար եւ անպատիւ արշաւը, որ նախապէս կը գործէր իբրեւ «Դաշտահրգոհպաշկոմ», եւ որ այժմ ապաստանած է նոր դիմակի մը տակ, «հակաֆաշիստակա՛ն»:

Մարդիկը նոյն, նպատակը նոյն, մեթոտները նոյն: Դիմահանդէս մը, վերէն վար, ուր զուարճալին եւ ողբալին իրար կը ճանկռտեն:

Ինչպէս երկու տարի առաջ, այս անգամ ալ դիմակաւորները կը փորձեն մոլորեցնել եւ գրգռել տեղացի բանուորն ու մտաւորականը, համոզել թէ հայ ժողովուրդին մէջ ալ կան ֆաշականներ, հիթլէրականներ, օտար քաղաքականութեան հետ կապուած վարձկաններ, ուրիշ խօսքով՝ «Դաշնակ»ներ: Կը մոլորեցնեն ոչ միայն բերնէ բերան հէքեաթներ պատմելով, այլ եւ բողոքի ժողովներ սարքելով, ֆրանսացի բանախօսներ հրաւիրելով, հայկական ոչինչ է պիտոյ պատմութիւններ ֆրանսերէն թերթերու մէջ փոխադրելով: Եւ անդադար պղտորելով:

Ե՞րբ նեղը մնացեր են, պատրուակներ ճարելու համար: Սեմանոր մէկ, Կրընոպլը երկու, Մարսէյլը երեք:

Ի վերջոյ ի՞նչ է պատահած Մարսէյլի մէջ:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Կ. Խաչի հանդէսին ատեն, ոմն համայնավար կամ Հօկ զարդանիշը նետելով կը կոխոտէ եւ անարգական խօսքեր կ'արտասանէ: Դաշնակցական երիտասարդ մը չհանդուրժելով այս անարգանքին, ապտակ մը կ'իջեցնէ:

Ահա ինչ որ կը կոչուի ֆաշականութիւն, հիթլէրականութիւն, «Դաշնակ չէֆերու էնթրիկներ» եւն.:

Նոյն իսկ եթէ աւելի ծանր հանգամանք ունեցած ըլլար ծեծը, — ինչպէս կ'ուզեն հաւատացնել — զայն տանիլ կապել «հակաֆաշիստական ճակատ»ին, կը նշանակէ ամենազզուելի «շանթաժ»ը կատարել: Շանթաժ մը որուն ելքը իրենք ալ չեն կրնար գուշակել:

Երբ մէկուն տունը կը մտնես նախատելու, խանգարելու մտադրութեամբ, անշուշտ շատ մը բաներ աչք առած ես: Ալ ինչո՞ւ ըլլալ օգնութիւն կը խնդրես գրացիներէդ — սուտ եւ աղտոտ բաներ պատմելով:

Ջախջախուած թերթերը յաճախ կը գանգատին թէ Աքսիոն Ֆրանսէզ», «Սօլիտարիթէ»ն եւն. Ալժերիացիներ, Սիրիներ, կը վարձեն, իրենց ժողովները խանգարելու, միտք պղտորելու համար: Եւ իրաւամբ:

Ձեր «հակաֆաշական» զուեհիկ մարզանքները ինչո՞վ կը տարբերին այս տխուր խաղերէն:

Ձէ՞ք վախնար որ ատեն մը ձեր իսկ ֆրանսացի ընկերները կրնան պատռել ձեր դիմակը, մէջտեղը ձգելով միայն սեւերես եւ սուտլրոյց դաւադիրները:

Մէկ, երկու, երեք,— բայց տասը տարի մինչեւ ձեւով չի կրնար շարունակուիլ այս պատմութիւնը: Նոյն իսկ «քեալլագէօզութիւն»ը իր դասաւորներն ունի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՕՐ Է ԱՅՍՕՐ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ

ՔԱՐԻՒՂԻ ԽՆԴԻՐԸ ՉԷ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ ՏԱԿԱՒԻՆ

Այսօր, չորեքշաբթի, ճակատագրական օր մըն է ոչ միայն իտալօ-հաբէշական տագնապին, այլ եւ ընդհանուր խաղաղութեան համար: Այսօր է որ կը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդին արտակարգ նիստը, որուն ելքէն կախում ունի ամէն բան:

Պ. Իտըն, Ազգաժողովին անգլիացի նախարարը, որ Փարիզ եկած էր երկուշաբթի օր, Պ. Լավալի հետ խորհրդակցելու համար, Ժընեւ գնաց նոյն օրն իսկ: Մինչեւնոյն կառախումբը նստաւ նաեւ Պ. Լավալ: Այս անձնաւորութիւնք քիչ մը զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ: Պ. Իտըն Ժընեւէն ինքնաշարժով Էքս-լէ-Պէն գնաց, խորհրդակցելու համար վարչապետ Պ. Պոլտուինի հետ:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նախարարներուն խորհրդակցութեան գլխաւոր նիւթն է պատժական անօրինութեանց խնդիրը: Կը թուի թէ ջուրը ինկած է այդ ծրագիրը, որուն առաջին հակառակորդը կը հանդիսանայ Ֆրանսա: Հակառակ անգլիական ճնշումին, այս երկիրը չուզեր հաւանիլ պատժական անօրինութեանց, շատ մը պատճառներով.— 1. Տասնըհինգ տարիէ ի վեր որ գոյութիւն ունի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ոչ իսկ մէկ անգամ գործադրած է պատժական անօրինութիւնները, ոչ չինեւճափոնական պայքարին առթիւ, որ վերջացաւ Մանչուրիոյ գրաւումով, ոչ Չաքոյի պատերազմին առթիւ, որ տեւեց լման մէկ տարի, ոչ ալ երբ Գերմանիա գրժեց Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները: (Ինչո՞ւ չյիշել նաեւ հայեւթուրք պատերազմը...): — 2. Տասնըհինգ տարիէ ի վեր, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ոչ միայն չէ գործադրած որ եւ է պատժական տրամադրութիւն, այլ եւ չէ կրցած խմբագրել պատժական ճշգրիտ օրինագիծ մը: — 3. Ներկայ ճգնաժամին մէջ, եթէ պատժական անօրինութիւնները իրապէս գործադրուին, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ: — 4. Ֆրանսա պատերազմ չուզեր, մանաւանդ երբեք տրամադիր չէ սուրը քաշելու ի նպաստ Հաբէշիոյ ամբոխներու խառնակոյտի մը ուր ամէնէն զազրելի գերեվաճառութիւնը կը տիրէ »:

Այս վերջին բացատրութիւնը եւ դեռ աւելի ծանր բաներ գործածելով, անգղական թերթ մը Հաբէշիստանի ներկայութիւնը ամօթ մը կը համարի Ազգաժողովին մէջ, Պելճիքայի մը, Սերպիայի մը, Աւստրիայի մը կողքին: Կը հետեւի թէ՝ Ֆրանսա պիտի համակերպի, եթէ Իտալիա վճռապէս պահանջէ Ազգերու Դաշնակցութենէն վտարել Հաբէշիստանը, եւ ենթարկել հոգատարութեան:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Պ. Լավալ պիտի ջանայ միջին ճամբայ մը գտնել: Ասոր համար է որ Ժընեւ գնաց ժողովէն 48 ժամ առաջ: Իր տեսակէտով, կարելի է գտնել այնպիսի ձեւ մը որ թէ Անգլիան գոհացնէ եւ թէ չվիրաւորէ Իտալիոյ արժանապատուութիւնը: Կը կարծուի թէ Ա. Դ. Խորհուրդին այսօրուան նիստը պիտի բացուի հետեւեալ կարգով.— 1. Ընթերցում Լավալ - Իտըն տեղեկագրին, — 2. Ձեկուցում հաբէշական պատուիրակութեան,— 3. Ձեկուցում իտալական պատուիրակութեան,— 4. Ընդհանուր վիճաբանութիւն:

Անգլիա մաս ունի՞ խաբիւղի գործին մէջ

Ատտիս - Ապէպայի անգլիական դեսպանը, որ պաշտօն ստացած էր քննութիւններ կատարելու քարիւղի մենաշնորհի մասին, Լոնտոն ղրկեց իր առաջին տեղեկագիրը:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, անգլիական որ եւ է դրամատուն մասնակից չէ քարիւղի մենաշնորհին: Լոնտոնի մէջ ալ քննութիւն կատարած եւ այն եզրակացութեան յանգած են թէ սեղանաւորական հինգ խոշոր հաստատութիւններէն ոչ մէկը մասնակցած է Պ. Րիքէթի ձեռնարկին: Եթովպիոյ կայսեր ամերիկացի խորհրդականն ալ յայտարարած է թէ անգլիական որ եւ է դրամագլուխ չի գտնուիր մենաշնորհին մէջ: Կը կարծուի թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուած է Պ. Րիքէթի եւ հաբէշական կառավարութեան միջեւ: Անգլիական կառավարութիւնը նոր հրահանգներ ուղղեց իր դեսպանին, որպէսզի շարունակէ պրպտումները, ամբողջ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար: Իսկ իտալական գեսպանը բողոքեց տրուած մենաշնորհին դէմ, զայն բռնաբարում համարելով միջազգային դաշնագիրներու: Իտալական պատուիրակութիւնը այս մենաշնորհի խնդիրն ալ պիտի օգտագործէ այսօր, ապացուցանելու համար հաբէշական կառավարութեան ննգամտութիւնը:

Պ. Րիքէթ, այն որ մենաշնորհի գործը եփած է, ամէն բան լքացնելէ յետոյ Ատտիս - Ապէպայէն հեռացաւ առանց որ եւ է օտար դեսպան տեսնելու: Երբ Ճիպութի հասաւ, թղթակիցներ շրջապատեցին զինքը: Պ. Րիքէթ հաստատելով մենաշնորհին տրուումը, յայտարարեց թէ Հաբէշիստանի արեւելեան շրջանը շատ հարուստ է քարիւղի երակներով, թէ քարիւղ կը գտնուի 400 մեթր խորութեան տակ, մեծ քանակութեամբ եւ թէ որակով կը հաւասարի Իրաքի քարիւղին: Նաւթուղին երբ շինուի, այս քարիւղը պիտի հոսի մինչեւ ծով, Հնդկաց ովկիանոսին վրայ: Ընկերութիւնը հաբէշական կառավարութեան պիտի վճարէ կարեւոր գումար մը, որուն քանակութիւնը գաղտնի կը պահուի: Թղթակից մը կը գրէ թէ սկզբնական գինէն զատ, ընկերութիւնը պիտի վճարէ տարեկան 25.000 անգլ. ոսկիի գումար մը, ինչպէս եւ թոն գլուխ 2-3 շիլին շահաբաժին: 1906ի դաշնագրին առթիւ, Եթովպիոյ պաշտօնական շրջանակները կ'ըսեն թէ այդ պայմանագրութիւնը երբեք չէ վաւերացուած հաբէշական կառավարութեան կողմէ:

Պ. Րիքէթ մենաշնորհը ձեռք ձգած է վիպական պարագաներու մէջ: Րիքէթ Գահիրէէն Ատտիս - Ապէպա կը հասնի օգոստոս 23ին, յանձնարարական մը առնելով Եգիպտոսի ղպտի հայրապետէն, որուն ենթակայ է նաեւ հաբէշական եկեղեցին: Երեւութապէս, իր նպատակն էր Կարմիր Խաչի օժանդակ մը նուիրել Հաբէշիստանի, գնուած Ղպտիներու հանգանակութեամբ: Պ. Րիքէթ ոչ միայն յարաբերութիւն չունենար օտար դեսպաններու հետ, այլ եւ կարելի եղածին չափ կը խուսափի եւ օգոստոս 31ին մենաշնորհի պայմանագիրը ստորագրել առնելով, կը շուէ դէպի Ճիպութի: Երբեք այսքան գաղտնապահութեամբ եւ արագութեամբ կատարուած չէր որ եւ է առաքելութիւն:

ՆԿԱՐ ՄԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԷՆ
(ԹՆԴԱՆՕԹԱՁԳՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԵՐ՝ ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՈՎ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՆ ՄԸ, ԱՆՈՒՇ ԲԱՆ ՄԸ...

Երէկ խմբագրատուն եկաւ երիտասարդ մը,— Ամերիկա ծնած Հայորդի մը, որ Հայաստան է գացեր, վերադարձեր է հիմա կը մեկնի Ամերիկա:

Մտիկ ըրի, պահ մը, իր հայերէնը եւ սկսայ խորհրդածել:

Իր լեզուին քերականական կազմութեան մասին չէ խօսքս, ո՛չ առհասարակ Տարազ, այլ ուրիշ բանի մը, շա՛տ անուշ եւ նայնքան թանկագին բանի մը մասին, որ անուն ունի չունի՝ չեմ գիտեր:

Խօսքս, ուրեմն, հայերէն լեզուին հայեցի հնչականութեան մասին է միայն:

Հիները շատ մեծ կարեւորութիւն կուտային այդ հարցին, որ, կարծեմ, euphonie կը կոչուի եւ իր մասնաւոր օրէնքներն ունի, լեզուէ լեզու տարբեր, (այսպէս է որ Արաբները աՀէնկ կ'անուանէին իրենց լեզուին յատուկ այդ օրէնքներուն ամբողջութիւնը):

Հին Հելլէններն ու Հռոմայեցիները, որոնք հպարտ էին իրենց քերականներով, խոր բծախնդրութիւն ցոյց կուտային իրենց լեզուին ներքնայատուկ երաժշտութեան օրէնքներուն:

Շնորհիւ այդ օրէնքներուն ճշգրիտ գործածութեան էր, որ լեզուն կը ստանար նրբութիւն մը, նշանագրական խաղ մը դառնալէ խուսափելով՝ կ'ըլլար շքեղային արուեստ մը: Քանի որ կը յիշենք հին ազանդութիւնները, չմոռնանք ուրեմն հին Եգիպտացիները, որոնք բառերուն իմաստը կը պայմանաւորէին անոնց հնչաբանական կամ արտասանական նշգրտութեամբ, — այսպէս է որ մասնաւոր դպիրներ ունէին, scribe à la voix juste, որոնց պաշտօնն էր բառերն արտասանել «ատուածներուն հաճելի ճշգրտութեամբ եւ նրբութեամբ»:

Մենք ալ ունէինք ատենները, որոնք երաժիշտ, նոյնքան լաւ արտասանող, որոնք եղանակաւորեցին անուշուշտ մեր լեզուին « մեծաքանչ » դաշնաւորում մը եւ բառերուն «քաղցրահնչունութիւնը»:

... Կոյնենք մեր խորհրդածութեան թելը՝ աւելի երեւաններ չզգացած: Կ'ըսէի թէ ՅԱՌԱՋի խմբագրատան մէջ մտիկ կ'ընէի Ամերիկացի հայ երիտասարդի մը հայերէն խօսուածքը եւ յիշեցի... հայ բողոքականները: Ժամանակին քանի մը հայ բողոքականներ մեզի ծիծաղ կը պատճառէին իրենց խօսելու եղանակով, անոնք հիմա կը հասնին նոր սերունդ մը, որ պիտի խօսի հայերէն մը անգլիական կամ ամերիկեան եղանակով, ֆրանսական կամ գերմանական հնչականութեամբ:

Ու դո՛ւն, ո՛վ նեշտ բարբառ մայրենին, պիտի կորսնցնես քաղցրահնչուն բառերուդ երաժշտութիւնը, եւ օր մը բանաստեղծ մը պիտի երկա՛ր աշխատի գտնելու այն եղանակը, որով կը խօսէին Հայերը:

Խորհեցէք, ժամանակին, արհամարհանքով կը խօսէր այն բարբառին մասին, խժալուր եւ խրթնաձայն, զոր Հայերը կը խօսէին մարմնական սահմաններուն վրայ: Ի՞նչ պիտի ըսէր այդ պատմական ծերունին, երբ լսէր հայերէն մը արտասանուած պաղ Ամերիկացիի շրթներով:

Թէոտոր տը Պանվիլ կ'ըսէր թէ ազգային հագագներ կան: Որքա՜ն ճիշդ է, եւ արժանի ուշադրութեան անոնց, որ կը խօսին մեր լեզուին պահպանման մասին:

Վասնզի... ես ի՞նչ ըսեմ այն հայերէնը, որ ամերիկեաներէն կը հոսի կամ... բաղեղու ձայնը կը յիշեցնէ:

ԱՐԱՋ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ ՍԿՍԱ՞Ւ

ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ Կ'ԸՍԵՆ ԹԷ 2500 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԱՆՑԱԾ ԵՆ ՍԱՀՄԱՆԸ

Հաբէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հազար Իտալացի եւ 1500 բնիկ զինուորներ անցած են սահմանը, Ասապի արեւմտեան կողմէն, եւ քանի մը մղոն ներս մտած՝ հիւսիսային - արեւելեան Հաբէշիստանի Տանաքլի նահանգէն: Այս արշաւանքին վրայ, բնիկները խուճապահար փախած են, լքելով իրենց գիւղերն ու հօտերը: Մինչեւնոյն ատեն կապարկել միջոցներու փորձեր կատարուած ըլլալով, այս լուրերը մեծ իրարանցում պատճառեցին Եթովպիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Հարիւրաւորներ կը փախչին քաղաքէն, հակառակ կայսեր այն ազդարարութեան թէ փախստականները պիտի բանտարկուին եւ իրենց գոյքերը պիտի գրաւուին: Խուճապը դադրեցնելու համար, կայսրը հրամայեց ընդհատել հակակայսային մարզանքները եւ ուրիշ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որուն մէջ կ'ըսէ.

— « Մի՛ վախնաք, պատերազմ չպիտի ըլլայ »:

Թուրքիա, Ռուսիա եւ միւսներուն դիրքը

Անգլօամերիկեան աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Ա. Դ. Խորհուրդի այսօրուան նիստին մէջ, խորհրդային պատուիրակութիւնը պիտի զգուշանայ որ եւ է ընթացքէ որ կրնայ Իտալիան պաղեցնել Ֆրանսական խմբակցութենէն եւ նետել գերմանական շրջանակի մէջ: Գաղտնիք չէ թէ Խ. Միութիւնը Ազգաժողովին մէջ մտաւ պարզապէս Գերմանիոյ դէմ ապահովութիւն մը գտնելու եւ Ֆրանսայի հետ զինակցելու համար: Ուրեմն Մոսկուայի դիրքն ալ պիտի հեմ-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Րուզվէլթի կառավարութիւնը, եթէ ուրիշ ոչ եւ է բան ըրած չըլլար, կրնար արդարացնել իր գոյութիւնը ընկերային ապահովութեան այս նոր օրէնքով:

Տնտեսական վերջին աննախընթաց ճգնաժամը, որ վեց տարիէ ի վեր կը շարունակէ իր աւերները՝ նիւթական եւ բարոյական, հանդիսացաւ գլխաւոր պատճառն այս նոր օրէնքին:

Այդ ճգնաժամը շատ սուղի նստաւ ամերիկեան ժողովուրդին, մօտաւորապէս 10 միլիառ տոլար դրամ՝ անգործները կերակրելու համար: Շուրջ 15 — 20 միլիոն անգործներ, որոնք միշտ ալ ենթակայ էին անբարոյացման, ոճրագործութիւններու եւ գողութիւններու եւ ատրճանական զարգացում, որ տարեկան հարիւրաւոր միլիոններ կը կորզէ այս երկրի առեւտրականներէն: Տարօրինակ է դրամատիրական իրաւակարգի դրութիւնը — երբ մէկ կողմէ բազմութիւններ անօթութենէ կը տառապին եւ քաղաքէ քաղաք կը թափառին՝ ապրուստի միջոց մը գտնելու համար, միւս կողմէ միլիոնաւոր թօներով ցորեն, գարի, պտուղներ, միս եւն. ծովը կը թափուին եւ կամ անասուններուն կը տրուին՝ շուկայի պակասութեան պատճառով:

Այս հակասութիւնը եւ ողբալի կացութիւնը վերացնելու նպատակով էր որ Րուզվէլթի կառավարութիւնը ծրագրեց եւ օրէնքի վերածեց ընկերային ապահովութեան խնդիրը:

Քաղաքակրթուած եւ անսպառ հարստութիւններու տէր ժողովուրդ մը չէր կրնար անտարբերութեամբ դիտել մահը իր բազմաթիւ արիւնակիցներու — միլիոնաւոր ծերեր եւ որբեր, անպաշտպան մայրեր եւ գործազուրկ բանուորներ: Ընկերային այդ չարիքին դէմ պայքարիլը իւրաքանչիւր քաղաքացիի պարտականութիւնն էր:

Այս նոր օրէնքով, մօտաւորապէս տասը տարի յետոյ, 30 միլիոն քաղաքացիներ պիտի կրնան ապահովութիւն գտնել անգործութեան, հիւանդութեան եւ տնտեսական ծանր հարուածներու դէմ:

Ընկերային ապահովութեան օրէնքը երկու գլխաւոր մասերու բաժնուած է — ա) Ապահովութիւն ծերութեան դէմ եւ բ) Ապահովագրութիւն անգործութեան դէմ:

Առաջին խումբին մէջ կը գտնուին բոլոր անոնք, որ 65 տարիքը անցած են եւ ամբողջութեամբ կամ մասամբ զուրկ ապրուստի միջոցներէ: Անոնք, միջին ապրուստի մը համար, ըստ մասնագէտներու, պէտք ունին ամսական 30 տոլարի: Այդ գումարին կէսը պիտի վճարէ դաշնակցային կառավարութիւնը, միւս կէսը՝ նահանգայինը: Միայն այն նահանգները պիտի կրնան օգտուիլ այդ օրէնքէն որոնք անցուցած են համապատասխան օրէնքներ՝ ապահովագրութեան համար: Այդ նպատակով ընդհանուր հիմնադրամ մը պիտի կազմուի՝ կառավարութեան օժանդակութեամբ: Այդ գումարէն պիտի կրնան օգտուիլ ոչ միայն 65 տարեկանէն վեր ծերերը (այր թէ կին), այլ եւ ֆիզիքապէս տկար, կոյր եւ նիւթապէս անապահով մայրերն ու երեխաները: Ապահովագրութիւնը, ճշտօրէն կը մտածեն այս երկրին ղեկավարները, լաւագոյն միջոցն է պայքարելու գործազրկութիւններու, անբարոյացման եւ ինքնասպանութիւններու դէմ:

Միլիոնաւոր այրեր եւ կիներ, որոնք տարիներով լծուած են հաւատարիմ աշխատանքի՝ իրենց գոյութիւնը պահելու համար, հանգիստ պիտի ձգեն իրենց գործը եւ տեղ պիտի տան աւելի երիտասարդ եւ եռանդուն տարրերու համար: Չարաչար աշխատող քաղաքացիներն ալ, գոյութեան պայքարին մէջ իրենց ուժը սպառելէ վերջ, խաղաղ հոգիով պիտի սպասեն այն օրուան, երբ կառավարութենէն ամսական 30 տոլար թոշակ պիտի ստանան: Եւ այս օրէնքը մասամբ պիտի վերացնէ դրամատիրական իրաւակարգի ստեղծած չարիքին գլխաւոր պատճառներէն մին:

Երկրորդ խումբը՝ անգործութեան դէմ ապահովագրուողներու, ըստ էութեան եւ բնոյթով հիմնապէս կը տարբերի առաջին խումբէն: Հոս աշխատաւորներու ապահովագրութիւնն է՝ պայմանաւոր ծերութեան դէմ: Աշխատաւորութիւնը, ինչպէս նաեւ գործատէրերը հաւասարապէս, պիտի մասնակցին այս հիմնադրամին կազմութեան: Անոնք իրենց շաբաթականներէն որոշ տոկոս եւ նոյնքան ալ գործարանատէրերը, տարուէ տարի պիտի խնայեն՝ պահ ձգելով կառավարութեան մօտ, մինչեւ որ հասնին ծերութեան տարիքին: Անկէ վերջ անոնք պիտի ստանան ամսական՝ համապատասխան իրենց խնայած գումարներու:

1936 յունուար մէկէն սկսեալ ութ եւ աւելի աշխատաւորներ ունեցող վայրերը 1% պիտի վճարեն այդ հիմնադրամին, 1937էն՝ 2%, 1938էն՝ 3% և անկէ վերջ ամէն տարի 3ական տոկոս: Այդ վճարումին կը մասնակցին երկու կողմերն ալ հաւասարապէս (գործաւոր եւ գործարանատէր): Ենթադրենք 25 տարեկան երիտասարդ մը, որ ամսական յիսուն տոլար թոշակ կ'առնէ, 40 տարի շարունակ վճարած է այդ հիմնադրամին: Նոյն քանակութեամբ ալ իր գործարանատէրը պիտի վճարէ: 65 տարեկանէն ցմահ հնարաւորութիւն պիտի ունենայ ստանալու ամսական 76 1/2 տոլար՝ իր ապրուստը հոգալու համար: Եթէ մենք նկատի առնենք որ սովորական ժամանակներու մէջ շատ քիչերը ամսական 50 տոլար կ'առնեն այս երկրին մէջ, այն ատեն միայն կարելի է պատկերացնել այն ապահով վիճակը, որու մէջ պիտի գտնուին 65 տարեկանէն վեր աշխատաւորները: Մօտաւորապէս 10 տարիէն վերջ միլիոնաւոր տարէց բանուորներ կը ձգեն իրենց գործը՝ ասպարէզ բանալու երիտասարդ ուժերու համար:

Րուզվէլթի կառավարութիւնը շատ ճիշդ եւ ժամանակին ըմբռնեց կացութիւնը: Ամերիկեան հասարակութեան բարոյական ըմբռնումը՝ օգնել թշուառներուն, ինչպէս նաեւ երկրի ժողովրդավար կարգերու պահպանման անհրաժեշտութիւնը հանդիսացան գլխաւոր ազդակները՝ քուէարկելու այդ նոր օրէնքը: Առաջին տարին 95 միլիոն տոլար քուէարկուած է նախնական ծախքերու եւ սկզբնական դրամագլխի համար: Յատուկ մարմին մը պիտի ստեղծուի այդ օրէնքը գործադրելու համար, անկախ կառավարական միւս մարմիններէն:

Եւ եթէ այս երկրի 120 միլիոն ժողովուրդին կէսը ապահովուի՝ այս նոր օրէնքով, կէսն ալ չաշխատող տարիքին մէջ ըլլալով (մինչեւ 20ա.) շատ դիւրին պիտի ըլլայ ֆիզիքապէս առողջ տարրերուն համար գործ եւ աւելի լաւ շաբաթական ապահովել:

Ամերիկեան մամուլը, ընկերային լայն խաւերը եւ, մանաւանդ, աշխատաւորական շրջանակները մեծ խանդավառութեամբ ողջունեցին նոր օրէնքը:

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը
ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

(Բ. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ)

6. ԼԱԹԱՔԻԱ — *Մասնաճիւղը, հիմնուած 1928–1933, զբաղած է գլխաւորաբար ֆութպօլով ու դաստիարակութիւններով: Իր ֆութպօլի խումբը միշտ յաղթական դուրս եկած է թէ Ֆրանսացիներուն եւ թէ տեղացիներուն հետ իր ունեցած հանդիպումներուն եւ առ ի քաջալերութիւն 1932էն ի վեր, Շրջ. Վարչութեան արտօնութեամբ, միջմասնաճիւղային ֆութպօլի մրցումներուն կը մասնակցի Ա. կարգի խաղցողներուն հետ: Մասնաճիւղը ունի 36 հագուած սկաուտներ, որոնց ծախքերը հոգացած են Պէյրութի վաճառականներէն Խանամիրեան եղբայրները որոնք, Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովին կողմէ ընտրուած են Մասնաճիւղին պատուոյ անդամներ: Մասնաճիւղը, տեղացի խումբի մը հետ, կառավարութեան կողմէ տրամադրուած դաշտի մը վրայ համերաշխաբար իրենց փորձերը կը կատարէ: Անդամներուն թիւն է 73, իսկ պիւտճէն՝ 2500 Ֆրանք:*

7. ԳՐԸԳ — ԽԱՆ. — *1931ին տասը երիտասարդներ հիմը կը դնեն այս սակաւաթիւ հայ գաղութին մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին: Կարճ ժամանակի մէջ, մասնաճիւղին անդամներու թիւը կը բարձրանայ 20 — 30ի: Մասնաճիւղին սկզբնական աշխատանքը կը դառնար կլոր գնդակի մը շուրջ, բայց, յետոյ Շրջ. Վարչութեան թելադրանքով կազմուեցաւ նաեւ սկաուտական բաժին մը: Եւ մեծ եղաւ մեր զարմանքը երբ, միջմասնաճիւղային մրցումներուն (1934) իրեն ֆութպոլիստներուն կողքին դաշտ իջեցուց նաեւ 65 հագուած սկաուտներ: Մասնաճիւղը միշտ շարժման մէջ է: Տեղին վրայ ուրիշ խումբեր չգտնուելուն, շատ հեղ կը ստիպուին երթալ՝ Անտիոք, Ալէքսանտրէթ, Րիհանի, Հալէպ: Մասնաճիւղը ունի սեփական դաշտ: Անդամներուն թիւն է 32, պիւտճէն 1,000 Ֆր.:*

8. ՀՈՄՍ. — *Մասնաճիւղը կազմուած է 1932ին. վարչութիւնը իր ուժերուն ներած չափով կ'աշխատի: Ունի ֆութպօլի խումբ մը որ մրցումներուն կը խաղայ Բ. կարգի խաղցողներու հետ: Անդամներուն թիւն է 25, պիւտճէն՝ 800 Ֆրանք:*

9. ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ. — *Հիմնուած է 1932ին: Նման ուրիշ շատ մը մասնաճիւղերու, իր սկզբնական շրջաններուն ունեցեր է դժուարութիւններ որոնք յարուցուած են հակառակորդներու կողմէ: Ազգային վարժարանի տեսչութիւնը վտարման արգելքներով կը սպառնայ բոլոր այն աշակերտներուն որոնք Հ. Մ. Ը. Մ.ի կ'արձանագրուին: Սակայն պատանեկութիւնը, հակառակ այս արգելքներուն, կը նետուի գիրկը իր սրտին էն մօտիկ Միութեան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ին:*

Մասնաճիւղը ունի ֆութպոլի իր խումբը, սկաուտական բաժինը նոր կազմուած է (1935): Ունի 35 անդամ, պիւտճէն՝ 3,000 Ֆրանք:

10. ԱՆՏԻՈՔ. — *Հիմնուած 1932ին: Ունի ֆութպոլի խումբ մը: Սկաուտական բաժինը կը բաղկանայ 18 հոգիէ. ունի սեփական ակումբ, սեփական դաշտ: Անդամներուն թիւն է 28: Պիւտճէն՝ 2,000 Ֆրանք:*

11. ՃԱՐԱԲԼՈՒՍ. — *Այս մասնաճիւղը հիմնուած է 1934ին, ունի 25 սկաուտ, 17 անդամ: Կը յուսանք որ, աւելի պիտի զարգանայ:*

12. ԳԱՄԸՇԼԻ. — *1935ին կազմուած: Հակառակ ատոր արդէն գործի եւ պարտականութեան տեսակէտով նախանձելի ճանապարհ կտրած է: Ունի 26 անդամ, կ'աշխատին ընկերական շարժում ստեղծել մանաւանդ քրտախօս ու թրքախօս հայորդիներուն մէջ: Կասկած չկայ որ այս շրջաններուն գիտակից գործիչներ կը պակսին, եթէ ոչ ինչե՛ր կարելի չէր ընել... Փա՛ռք, Պ. Սուրէն Բարախանին մէկ տարուան մէջ ձեռք բերած արդիւնքը:*

13. ԱՅՆ — ՏԻՎԱՐ. — *Դարձեալ հիւսիսային Սուրիայէն եւ նոր հիմնուածներէն: Քրտախօս Հայերու մեծ թիւ մը կայ այդտեղ: Ազգային վարժարանի տնօրէնը, քրտախօս տղաքը հաւաքելով կը հիմնէ մասնաճիւղ մը, սակայն, դժուար կ'ըլլայ այդ տղոց հասկցնել Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաղափարը: Անոնք կարծէք արհամարհանք կը զգան սկաուտի զգեստին հանդէպ...*

14. ՌԱՍ-ՈՒԼ-ԱՅՆ. — *Հիւսիսային Սուրիա, մոռցուած գիւղ, քրտախօս Հայերու հոծ բազմութիւն, քրտախօս ու թրքախօս հայորդիներ եւ ահա Հ. Մ. Ը. Մ.ը կ'ուզէ զանոնք կազմակերպել, անոնց մէջ ներմուծել ոչ միայն ազգային ոգին, այլ եւ մայրենի լեզուն:*

15. ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏ. — *Պէյրութի մօտ, հայաշատ ամէնէն մեծ կեդրոնը, նոր կազմուած մասնաճիւղ մըն է, որ առաջները մեծ յոյսեր կը ներշնչէր. այժմ քիչ մը թոյլ է: Ունին 30 անդամներ: Կը յուսանք թէ մասնաճիւղը նորէն շարժման մէջ դնելու աշխատանքներ կը թափուին:*

16. ՀԱՍԻՃԷ. — *Հիւսիսային Սուրիա, շրջանիս ամէնէն ուշ կազմուած մասնաճիւղը, կարծեմ եթէ իբրեւ նմոյշ արտատպէինք հոս, նոյնութեամբ, Հասիճէէն Շրջ. Վարչութեան ղրկուած խնդրագիր նամակը, որուն գաղափար կուտայ այն եռանդին, հաւատքին համար որ կը ներշնչէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը: Էջերու սղութեան պատճառով զանց կ'առնենք:*

17. ՐԱՅԱՔ. — *Լիբանանի գիւղերէն է, Զահլէի մօտ: Մասնաճիւղը քանի մը ամիս առաջ հիմնուեցաւ: Ունին 20ի չափ անդամ, ֆութպոլի խումբ, բայց որ եւ է գործունէութիւն չունին, որովհետեւ տակաւին ստացած չեն վաւերական արտօնագիրը:*

18. ՄՈՒՍԱՈՒԼ. — *Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանը բարոյապէս օժանդակ կը հանդիսանայ հովանաւորեալ երկիրներուն անմիջական սահմանակից երկիրներուն մէջ կազմուած մասնաճիւղերուն կամ նոյն իսկ ինք կազմելով: Այսպէս Մուսուլի մէջ արդէն հիմնուած է նոր մասնաճիւղ մը, որուն մասին տակաւին որոշ տեղեկութիւն չունինք:*

19. ՊԱՂԵՍՏԻՆ. — *Սահմանակից երկիր է նաեւ Պաղեստինը ուր գոյութիւն ունին երկու մասնաճիւղեր՝ Հայֆա եւ Երուսաղէմ: Հայֆան, չենք գիտեր ի՛նչ պատճառներով իր բնականոն վիճակը չառացաւ, երբեմն երեւան կուգայ, երբեմն կ'անհետանայ: Իսկ Երուսաղէմը, 1935 յուլիսին էր որ հիմնուեցաւ, ունի 70 անդամներ: Մեծ հաւատք ունինք հիմնադիրներուն վրայ, այնպէս որ, կը յուսանք թէ անոնք կարգի պիտի կրնան բերել նաեւ Հայֆան:*

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ. — *Մասնաճիւղերուն աճումը ամենամեծ պատճառներէն մէկն էր անշուշտ որ, 1931ի Պատգ. Ժողովէն ծնունդ առաւ, ներկայ սկսուած գործը աւելի հիմնական դարձնելու: Շրջ. Վարչութիւնը այն վերին մարմինն է որ, պարտականութիւն ունի հսկելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծրագիր — կանոնագրի անշեղ գործադրութեան վրայ, ուղղութիւն տալու մարզական ձեռնարկներու, հարթելու մասնաճիւղերուն ներքին հարցերը, քոյր մասնաճիւղերը յարաբերութեան մէջ պահելու, եւն.:*

Այս տարի, յուլիս 14 — 15ին 4րդ Պատգ. Ժողովին, Շրջ. Վարչութեան անդամ ընտրուեցան. — Տոքթ. Բենիամին Գույումճեան (նախագահ), Պ. Պ. Օննիկ Պէօճիքեան (գանձապահ), Եղիշէ Մանուկեան (ընդհ. խմբապետ) Սիմոն Գերճանեան (ընդհ. սկաուտ խմբապետ), Խորէն Սուքիասեան, Տոքթ. Արամ Պաղտասարեան, Գէորգ Սարճեան խորհրդականներ: Այս կազմին մաս կը կազմէ նաեւ, Շրջ. Վարչութեան ձայնով, Պ. Սարգիս Բախտիկեան (քարտուղար):

Պատգ. Ժողովի որոշումներէն հոս կ'արտագրենք հետեւեալը —

« Այս օրակարգերէն զատ, Պատգ. ժողովը՝ Ազգ. տօներուն, Ապրիլ 24, Մայիս 28ին մասնակցելու հարցը վէճի դնելով կը մերժէ եւ կը պահանջէ որ աւելի խանդավառութեամբ, միահամուռ կերպով ձեր մասնակցութիւնը բերէք »:

Շրջ. Վարչութեան շրջանի գործիչի յատկացուած է 3000 Ֆրանք:

Որպէսզի ընթերցողը ամբողջական տպաւորութիւն մը կազմէ, կուտանք թիւեր. —

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի բանակը կը բաղկանայ 20 մասնաճիւղերէ՝ որոնցմէ 5ը Լիբանան, 3ը Ալէքսանտրէթի սանճաք, 4 Սուրիա, 5 Հիւսիսային Սուրիա, 1 Իրաք ու 2 Պաղեստին: Անդամներուն ընդհանուր թիւը կը հասնի 883ի: Եթէ աւելցնենք նաեւ այն մասնաճիւղերը որոնց անդամներուն թիւը դժբախտաբար ճշդած չենք, կ'ունենանք մօտ 1000 հոգի: Սկաուտներուն թիւն է 719: Ըստ մեր ուսումնասիրութեան, սակայն, քանի որ մասնաճիւղերէն ոմանք տակաւին սկաուտական բաժին կազմելու վրայ են, ուրիշներ ալ նոր կազմած են, պէտք է այդ թիւն ալ ըլլայ դէթ 750 ուրեմն դիւրութեամբ կրնանք ըսել որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ուժը Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, կը բաղկանայ 17.. անդամներէ, որուն պիւտճէն է 49,.. Ֆրանք: Մեր պրպտումներուն ... բոլոր մասնաճիւղերուն պիւտճէն ... տած չըլլալով, կ'ուզենք գրել 50,0.. Ֆրանք:

Անշուշտ թիւերը գրելը դիւրին է, բայց անոնց մասին մտածելը դժուար... Անհատակ Միութիւն մը որ տարեկան 50,000 Ֆրանքի պիւտճէով կ'աշխատի, եւ երեւակայել որ, այդ գումարը կը հաւաքուի կաթի՛լ կաթի՛լ... Ո՛չ մէկ օգնութիւն, ու հոգ է զա... տնիքը անոր զարգացման, ... Անոնք, 1700 հոգիները լաւ գիտեն ... նպատակը Միութեան մը կեան... շատ շատ մէկ տարի է, մէկ հայ... տութենէն միւսը—յետոյ անկ... քայքայում: Հոն ուր գաղափար... որ կը տիրէ, հոն ուր եղբայրակ... սէրն ու վստահութիւնն է որ կը կ... ռավարեն, ստեղծուած կապը անքա... տելի կը մնայ: Անկասկած մեր բ... րին փափաքն է որ այդ կապը ամ... րօրանայ, բազմապատկելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի ուժը:

ՇԱՀՐՈՑ

ՀԱՅԿ. ԽՈՒԱԳՈՅՆԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Այս տարի փառայեղ կերպով տօ... ուեցաւ ռումէն բանակին օրհաս... կռուին 18րդ տարեդարձը Մըրկեշ... մէջ:

Հանդիսութեանց նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր ռումէն նախ... կին մարտիկներու միութիւնը, ո... հրաւիրած էր նաեւ հայ մարտիկ... րու նախկին կազմակերպութիւ... մասնակցելու այդ մեծ տօնին:

Օգոստ. 5ին պատուիրակութիւն... մեկնեցաւ դէպի Մըրկեշտ: Թէ ... յարանը եւ թէ տեղւոյն վրայ, ... պատուիրակութիւնը արժանացաւ ... պատիւներու:

Ռումանիոյ բոլոր կողմերէն պ... ուիրակութիւններ եւ պաշտօնակ... անձնաւորութիւններ հասած ըլլալ... թափօրով մեկնեցան քաղաքին ... կեդրոնը գտնուող արձանի մը առ... ուր պիտի կատարուէր հոգեհանգ... տեան պաշտամունք, սոյն կռ... մէջ ինկող բոլոր նահատակներ... յիշատակին:

Արձանը, թէեւ համեստ, կը պ... կանի Գոթոշանցի ռումանահայ ... յի մը՝ Գաբրիէլ Գր. Բրունքօ... Մըրկեշտի այդ օրհասական կռ... մէջ քաջաբար կռուելէ ետք ինկա... նոյն տեղը, 22 տարեկան հասա... մէջ:

Յաջորդ օրը, 6 օգոստ. ամբո... քաղաքը տօնի է: Բացի պատուիր... կութիւններէն եւ պաշտօնական ան... նաւորութիւններէն, մօտակայ եւ ... ռաւոր քաղաքներէն ներկաներու... թիւը կը համարուէր 60 հազար հոգ...

Բոլոր պատուիրակութիւնները ... րենց կազմակերպութեանց դրօշն... րով կ'ուղղուին դէպի հերոսներ... պանթէոնը, որ կը գտնուի քաղաք... վեց քիլոմեթր հեռու, ճակատամար... տին բուն վայրը: Եղած պաշտօնա... կան ճառակերպութիւններէ եւ աղօ... թութիւններէ ետք կը սկսի տողանց... քը: Ռումէն ռազմիկներու եւ այլ... դրօշներու կարգին կը ծածանի նաև... Հայկ. եռագոյնը, յարգանքի եւ պա... ուի առարկայ դառնալով բազմահա... զար ժողովուրդին եւ բարձրաստիճա... զինուորներուն:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՅԾԱՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ
ՄՏԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Հետեւեալ յօդուածը հրատարակուած է Թանի մէջ (25 օգոստ.), ոստիկանական վերատեսչութեան ենթակայ յիմարանոյժ Տոքթ. Լոկրի կողմէ, որ վերջերս յաջորդեց Տոքթ. Քէլըրամպոյի: Այս վերջինը, ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, երկար պաշտօնավարութենէ մը յետոյ անձնասպան եղաւ խորհրդաւոր պայմաններու մէջ: Յօդուածին գլխաւոր նիւթը սովորական խենթութեան նկարագրութիւնը չէ, ոչ ալ անոր դարմանումը, այլ տեսակ մը յատուկ մոլով յիմարութիւն, որ անծանօթ է հասարակ ժողովուրդին եւ անտեսանելի անոր աչքին, և սակայն բուն յօդուածագրին եւ ուրիշ կարգ մը բժիշկներու, յիմարութեան ամենածանր տեսակն է և չափազանց վտանգաւոր հասարակութեան համար: Այդ հիւանդութեան ենթարկուածները պէտք է, ըստ այս բժիշկներուն, ամէնէն առաջ յանձնուին յիմարանոցին: Եւ իրաւ ալ այս օրէնքը տակաւին կը գործադրուի Ֆրանսայի մէջ: Բացառութիւնները շատ հազուագիւտ են:

Այս տեսակ գրութիւններուն իմաստը հասկնալ շատ դժուար է, որովհետեւ անոնց հեղինակները, իբրեւ առանձնաշնորհեալ մասնագէտներ, պատրաստ ձեւով է որ կը խօսին եւ հասարակ մահկանացուներու քննադատութենէն շատ վեր կը նկատեն իրենք զիրենք: Արդէն ժողովուրդին մէջէն, նոյն իսկ ամէնէն զարգացածներուն մէջէն, ոչ ոք կը համարձակի քննադատի դերն առնել իր վրայ, իրեն համար անծանօթ եւ անտեսանելի հիւանդութեան մը շուրջ: Այդ գրութեանց քննողի աչքով կարենալ մօտենալու համար պէտք է մասնաւոր պատրաստութիւն ունենալ, մանաւանդ մօտիկ յարաբերութեան մէջ եղած ըլլալ անոնց հեղինակներուն հետ, իրենց արհեստին իսկ բերմամբ:

Բախտին չարաչար մէկ քմահաճոյքով, ամբողջ չորս տարի անցուցի Ֆրանսական յիմարանոցներուն մէջ, եւ ճիշդ այս յօդուածագրին նկարագրած պայմաններուն տակ, միտքով կատարելապէս առողջ, եւ իմ աչքիս ու ժողովուրդին աչքին, եւ սակայն ծանր հիւանդ՝ բժշկական եւ ոստիկանական շրջանակներուն դատողութեամբ: Առիթ ունեցայ քննելու այդ միջավայրերը, սկսեալ պտտելով յիմարանոցէ յիմարանոց, չորս հաստատութիւն իրարմէ մղոններով հեռու, մէկը նոյն իսկ Ֆրանսայի հարաւային ծայրը: Ապրեցայ կողք կողքի, ու ամէն վայրկեան շփման մէջ, ամէն տեսակ խենթերու հետ, հազարաւորներ, ամէն ցեղէ ու ամէն դասակարգէ: Ճանչցայ տասնէ աւելի բժշկապետներ, միեւնոյն մասնագիտութեամբ, եւ տեղեկացայ անոնց լուսաւոր ու մութ կողմերուն, բարոյական բարձրութիւններուն ու տկարութիւններուն: Եւ վերջապէս՝ հրաշքով մը լոյս աշխարհ եկայ, իբրեւ բացառութիւն:

Այս պայմաններուն տակ է որ կը համարձակիմ քննել Տոքթ. Լոկրի յօդուածը, վերլուծել զայն ու քննադատել, անոր կցելով իմ անձնական փորձառութիւնս ու դիտողութիւններս: Բայց նախ տանք զայն իր ամբողջութեան մէջ, հաւատարմօրէն, ետքի ձգելով վերլուծութիւնն ու քննադատութիւնը:

Տ. Գ.

X

Պայծառատեսութիւնը կարելի է սահմանել մտքի պայծառութիւն *բառերով: Պայծառ մտքով մէկը շատ լաւ կ'ըմբռնէ իր ըսածը, ըրածն ու ուզածը: Կը ճանչնայ իր շուրջի անձերը, տեղեակ է անցած դարձածին, կը հասկնայ իրեն եղած հարցումներուն իմաստը եւ անոնց կը պատասխանէ յստակ կերպով: Բացորոշ ըմբռնումն ունի իր ներքնաշխարհին ու արտաշխարհին ու առաւ գիտակցօրէն վկայ է իր ապրած նիւթական ու բարոյական կեանքին:*

Բայց երբ մէկուն ըմբռնողութիւնը, զգացողութիւնը եւ արտայայտած գաղափարները յստակ չեն, յայտնի է որ անոր միտքը լեցուն է սխալներով: Ուստի ամէն մարդ համաձայն է այն կէտին շուրջ, այն միտքը որ յստակ չէ, առողջ չէ:

Բայց հակառակը ճի՞շդ է, երբ միտքը յստակ է, կրնա՞նք ըսել թէ ան անպայման առողջ է, եւ պատմական տեսակէտով պատասխանատու է իր ըրածին:

Եթէ հասարակ ողջմտութեան դիմենք, պիտի ստիպուէինք այո ըսել: Արդարեւ հանրութեան գրեթէ ամբողջութիւնը եւ նոյն իսկ շատ մը զարգացած մարդիկ այդպէս կը խորհին: Վերջին ատեններս տեղի ունեցած դատի մը պահուն փաստաբան մը կ'արտասանէր հետեւեալ բառերը, որոնք հաւանութիւն կը գտնէին ունկնդիրներուն կողմէ. — «Միտքը պայծառ է, ուրեմն պատասխանատու է իր ըրածին»: Երբ ատոր վրայ աւելցնենք որ ամբաստանեալին միտքը այնչափ յստակ է եղած որ ոչ միայն գիտակցօրէն գործած է իր արարքը, այլ եւ ամենայն խորամանկութեամբ, զգուշութեամբ եւ նախազգուշական միջոցներով զայն կազմակերպած ու պատրաստած է, անկարելի կը թուի մեզ չխոնարհիլ այդպիսի վճռական փաստի մը առջեւ:

Արդ, մտային ախտաբանութեան նոյն իսկ դոյզն փորձառութիւն մը կը բաւէ հասկնալու համար որ եթէ պայծառատեսութիւնը «հաւանական նշան է» մտքի առողջութեան, բայց այդ ախտաճանաչութիւնը կարելի չէ երբեք ճիշդ նկատել առանց վերապահութեան:

Այս հարցին լուծումը գտնելու համար, մեզ այնպէս կը թուի թէ պէտք է ներկայացնել հետեւեալ կերպով. «Գաղափար մը որ յստակ է կարելի՞ է որ սխալ ըլլայ միանգամայն»: Անուրանալի է որ առողջ մարդու մը մտքին մէջ գոյութիւն ունի շատ մը սխալներ, որոնք սակայն յստակ են: Արդ, ինչո՞ւ համար հիւանդ մարդու մը միտքին մէջ ալ գոյութիւն չպիտի ունենան սխալներ որոնք յստակ ըլլան, բայց միանգամայն ծանրացած ըլլան հիւանդագին վիճակէ մը, այսինքն ըլլան կատարելապէս անմիտ, յախուռն եւ վտանգաւոր:

Քննենք նախ քանի մը մտային խանգարումներ, որոնց յատկանիշն է մտքի պայծառութեան նուազումը: Գիտենք որ ժանտատենդի պահուն յառաջ կուգայ տեսակ մը թմրութիւն այնչափ յատկանշական որ հիւանդութիւնն իսկ այդ անունով կոչուած է (թիֆօս՝ յունարէն կը նշանակէ թմրութիւն): Ժանտատենդէ բռնուած հիւանդը, միտքը բթացած եւ ապուշցած, չի կրնար այլ եւս յստակ կերպով զգալ արտաքին աշխարհը եւ ալ իր ներքին հոգեկան վիճակները

(Շար.)

…ԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՂԱԿՈՅՏԻՆ

…կազմակերպուած Հայ Կամաւորնե- …ւ Մարտիկներու Միութեան կո- …կերակի օր մեծ թիւով հայրենա- …ր հաւաքուեր էին Փէռ Լաշէզի …ր առջեւ, հակառակ անձրեւ ա- …ն առջեւ.

…ամը 3 1/2ին կազմուեցաւ թափօրը: …ջեւէն Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները …ւէն կազմակերպիչ Միութեան …չատ գեղեցիկ ծաղկեպսակը: …Մ. Ը. Մ.-ի դրօշէն զատ կար նաեւ …Մ. Մ.-ի եռագոյնը, Ֆրանսակա- …կողմը: Իսկ դրօշակներու …ն բազմաթիւ էին

…գերեզմանին վրայ, Հայ Կամաւոր- …ւ Մարտիկներու Միութեան …նախագահ գնդ. Տիգրան Բաղդասար- …եան կրակոտ ճառով մը բացատրեց …ժողովուրդի այս ուխտագնացութեան …նպատակը.

…հրամանքով է որ, երրորդ ան- …անգամ այցի կուգանք այստեղ: …եկած չենք, որովհետեւ մեզի …պատ պէտք չէ. Ծնդութեան օր …եկած ենք հերոս զինուորին քա- …ջագործութիւններովը հրճուելու ու …ային համար գրաւելու: Հա- …կան եւ գաղթական հայութիւնը …յարգել իր սրբութիւնները, մե- …վերջերս թերթերու մէջ …նայինք թէ ինչ զանգուածային …մը տեղի ունեցան Սօֆիայի մէջ, …համար յիշատակները մեզի …կած սուրբ բանաստեղծին՝ …եւ միւս մեծ Հայուն՝ …րիս: Եթէ հոն կը հանգչի …յեղափոխութեան սիրտը, հոս …մած է՝ անոր բազուկը»:

…յարգելի գնդապետը ցաւ …որ հակառակ իրենց գի- …եւ աշխատանքներուն,— …յին հանգամանք տալու այս …թեան — չեն յաջողած, …կարգ մը նիզմիտ մարդիկ …են այդ ճամբուն վրայ …վերջացուց կոչով մը.

—«Արթնցէ՛ք, հայ ժողովուրդ, …թշնամին արթուն է: Թշ- …կը հսկէ, յարմար առիթով ո- …համար մնացած ամ… …ութիւն: Պը լսել …փոթորիկին եւ մարտի չեփոր- …Պէտք է պատրաստ գտնուիլ»: …Սպայից Միութեան կողմէ Գ. …յայտնեց թէ իրենք …կը խոնարհին ազգային …յիշատակին առջեւ եւ աւել- …

—Ցաւալի է այն տեղը որ գրա- …Անդրանիկ հայ ազատագրա- …մարտիկներու մէջ: Բա- …եւ հերոսական գոր- …հայրենիքը կարօտցնել է ար- …այն պատուին, որուն չատ …միայն արժանի են եղել: Ժո- …իր երգերով երգեր է նրան՝ …Արարատեան գաչար, եւ …սր արմենական սիրտ կրող …գտնուել: Անդրանիկ՝ առաս- …եւ անհրաժեշտութիւն մըն էր …երիտասարդութիւնը …պահէ իր քաջարանքը եւ …Անշուշտ, հինցեր են …զէնքերն ու թշնամի- …հիմա մեր առջեւ նոր թշնա- …: Գիտակցի… …, որի դէմ պայքարելու հա- …պէտք է պահպանել նախ հայ …եւ այդ ճանապարհով հայ ա- …թիւնները, սրբութիւնները:

Նոր հայ հայրուկը պիտի լինի հայ ուսուցիչը: Ցետոյ, եթէ ազգային վերագոյն չահերի առջեւ կարողանանք ազգովին մի լեզու գտնել, էն ժամանակ կարող ենք հանգիստ սրտով հոս գալ եւ ասել. Հանգի՛ստ քո ոսկորներին, որովհետեւ գործդ կէս չէ մնացել՝ այլ կը չարունակուի»:

Ծօսքը տրուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ներկայացուցիչ Գ. Վազգէն Անդրէասեանի, որ ծանրացաւ հերոս հայրուկի արժանիքներուն վրայ.

— «Անդրանիկ առաջին հայ սկաուտը կարելի է նկատել: Մեր զաւանանքի առաջին յօդուածով «կ'երդնունք ծառայել հայրենիքին»: Անդրանիկ իր ամբողջ կեանքով ծառայեց հայրենիքին: Ուրիշ յօդուածով մը կ'ըսենք.— «Օգնել ուրիշին, եւ ըլլալ արի ու վեհանձն մարդ»: Անդրանիկ օգնեց իր ժողովուրդին եւ միշտ եղաւ արի ու վեհանձն:

Միջին դարու ասպետական հայեացքներու դէմ տկարները պաշտպանելու համար գտնուեցան մարդիկ որ ասպետներ կոչուեցան: Անդրանիկ հայ ասպետն էր, զոր յաճախ օրինակ կը բերենք մեր երիտասարդ ընկերներուն: Հերոսք իր դափնիները խլեց ռազմաճակատներուն վրայ եւ ոչ թէ ուրիշներու նման հանգստութեան օրերուն: Ասոր համար է որ ան պիտի մնայ անմահ»:

Հայ Ազգայնական Կազմակերպութեան կողմէ ճառ մը կարդաց իրենց վարիչը, Գ. Գ. Դեչտեան.

— «Ազգի կեանքը դժուար աշխատանքի, ամանիլի գոյակռութեանց եւ անմահար հերոսական արարքների կեանքն է: Մեր հերոսների անունները են որ երիտասարդ հոգին, հրաբորբոք սիրտը լեցնում են ազգային հպարտութեամբ, որ բոլոր զգացումներից ամենազօրեղն է: Նրանք են որ մեզ ուժ են ներշնչում: Սրբեք չյուսահատիլ ազգային դատի նկատմամբ, որքան էլ տխուր լինի իր ներկայ արտայայտութիւնը: Այդ հերոսական դէմքերն են ստեղծում ազգի հոգեկան ժեծութիւնը:

Դու մի՛ Հայ Ազգայնականներիս համար, հերոս ես, Անդրանիկ, եւ մենք քեզ երդւում ենք տալիս որ քո գործը աւարտած կը լինի երբ Հայերը կը միանան հոգեկան հիմքի վրայ, որ միակ իրական հիմքն է ազգային կեանքում: Հայաստանը ազատ կը լինի»:

Զ. Ռ. Մ.-ի կողմէ գեղեցիկ ճառ մը կարդաց ընկ. Հրանդ Ակնունեան: (Ցաջորդով):

Ընկ. Օ. Կարապետեան յաջողապէս արտասանեց Ահարոնեանի «Նոր արշաւիրը»:

Ծօսքը տրուեցաւ գնդ. Շահխաթունիի.

— «Ամէն անգամ երբ հաւաքուած ենք այստեղ, ամէն անգամ երբ նայում եմ այս գերեզմանին, չեմ կարող հաւատալ որ Անդրանիկը կը հանգչի այստեղ, հեռաւոր բայց օտար երկրում եւ ոչ թէ այնտեղ, Մասիսի ստորոտը: Սա արդարութիւն չէ, բայց իմացէք, չկայ արդարութիւն՝ երբ ժողովուրդը զէնք չունի: Չկայ ազատութիւն երբ ժողովուրդը բաժնուած է, պէտք է միայն Արմէններ մնալ, որովհետեւ Անդրանիկը այդպէս մնաց մինչեւ վերջը, եւ իր նէս ձգած գործը լրացնելու համար, այսօր ամէնէն աւելի պէտք ունինք կազմակերպութեան, միութեան, ուժի»:

Կազմակերպիչներու խնդրանքին վրայ խօսք առաւ նաեւ ընկ. Ե. Միսաքեան.

— «Վա՜յ այն ժողովուրդին որ չունի ոչ երգ, ոչ հերոսներ: Մենք ունինք ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը: Հերոսներ՝ որոնք ծառացան եւ ճակատեցան իբրեւ մարմնացեալ զայրոյթ, զարկին ու զարնուեցան: Ժամանակակից բոլոր ազգերը ներշնչման աղբիւրներ կը փնտռեն իրենց հին պատմութեան մէջ: Մենք ալ ունինք բազմաթիւ դրուագներ: Թողէք արքաները եւ յիշեցէք ժողովուրդի զաւակները: Մեր պատմութիւնը կը յիշէ առասպելական դէմք մը, Տորք Անգեղ, որ բառ աւանդութեան նկարներ, ճեղքեր կը բանար ժայռերու վրայ: Տորք Անգեղ մըն էր եւս Անդրանիկը, որ ակօսներ բացաւ իր բազուկով: Այո, դժբախտութիւն է որ Անդրանիկ թաղուած է օտարութեան մէջ: Բայց ես իմաստ մը կը գտնեմ նոյն իսկ այս դժբախտութեան մէջ. Անդրանիկի գերեզմանը՝ այս քաղաքին մէջ, պէտք է դառնայ մղձաւանջ մը, որպէսզի ճանկռոտէ մեր սիրտը, եթէ բռնումներ ունենանք, եթէ դաւաճանենք մեր դատին»:

Փարիզի հոգեւոր հովիւը,— որուն աշակերտներէն եղած է Անդրանիկը— յուզումով յիշեց իր ըմբոստ աշակերտէն քանի մը դրուագներ: Խօսեցաւ նաեւ ծերունազարդ Արզլանեան քահանան: Մօտաւորապէս ինը տասնեակ տարիներու բեռը չալկած այս բախտաւոր հայրենասէր կրօնականը կարելի է օրինակ բերել չատ մը զառամած երիտասարդներու

* Առաւօտ, հոգեհանգիստ մը կատարուեցաւ եկեղեցին, նախագահութեամբ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք.-ի որ հայրենասիրական ջերմ ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով անկախութեան գաղափարը եւ ազատագրութեան ճամբուն վրայ ինկած հերոսները:

Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱԳԱԾԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԸ

Օգոստոս 17ին Հայաստանի պրոլետարական ընկերութիւնը կազմակերպած էր լեռնագնացութիւն մը դէպի Արագածի գագաթը: Արշաւը, աստղաձեւ, կատարուեցաւ դէպի լերան չորս գագաթները: Արշաւին կը մասնակցէին մօտ 1000 հոգի, որոնք եկած էին Հայաստանի 11 շրջաններէն:

Այս բազմամարդ արշաւը աննախընթաց էր իր մասնակցողներու բազմութեան տեսակէտով ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ ամբողջ Անդրկովկասի մէջ կազմակերպուած լեռնարշաւներուն համար: Էլբրուսի լեռնարշաւը, որ կը նկատուէր ամէնէն բազմամարդը, կը բաղկանար 300—400 հոգիէ:

Արագածի լեռնագնացութիւնը կատարուեցաւ չորս ուղղութեամբ: Առաջին խումբը, որուն մէջ կը մտնէին Երեւանի եւ Արարատի [illegible] աշխատաւորները, յառաջացան Ղազնաֆարի ուղղութեամբ, երկրորդ խումբը, որուն մէջ կը մտնէին Վաղարշապատի եւ Աշտարակի աշխատաւորները, մեկնեցան Բիւրականի ուղղութեամբ, երրորդ խումբը, որուն մէջ կը մտնէին Դիլիջանի, Ալլահվերդիի, Կիրովականի, Լէնինականի եւ Արթիկի աշխատաւորները, յառաջացան Մանթաշի ձորին մէջէն, չորրորդ խումբը, որուն մէջ կը մտնէին Թալինի աշխատաւորները, մեկնեցան Թալինի գիծով

Բոլոր խումբերը իրար հանդիպեցան Սեւ լճին եզերքը:

Այս արշաւին նպատակն էր ճշդել մասնակցողներուն լեռնագնացութեան յարմարութիւնը, անոնց մէջ ամրացնել արշաւային կարգապահութիւնը: Մասնակցողներուն մեծամասնութիւնը բանուորներ էին: Խումբը ծանօթացաւ Արագածի կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւններուն

* Օգոստոս 2ին երեք օդանաւեր, որոնց վարիչներն էին Ռոկանեան, Բաղդասարեան եւ Գինոյեւ, քննական թռիչք մը կատարեցին Արագածի վերեւ, ու 21 վայրկեան վերջ վերադարձան Երեւանի օդակայանը:

ԴԱՍԱԽՕՍ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երեւանի բժշկական վարժարանի տնօրէնութիւնը կը յայտարարէ թէ թափուր են հետեւեալ ամպիոնները, որոնց թեկնածուներուն մրցման քննութիւնը պիտի կատարուի այս օրերս.—

1.— Բնագիտութեան ամպիոն, — ամպիոնի վարիչ դասախօս:

2.— Բնախօսութեան ամպիոն,— ամպիոնի վարիչ դասախօս:

3.— Կազմախօսութեան ամպիոն, — օգնական դասախօս:

4.— Վիրաբուժութեան եւ տեղագրական կազմախօսութեան ամպիոն, — ամպիոնի վարիչի օգնական:

5.— Ընկերային առողջապահութեան ամպիոն,— օգնական դասախօս:

6.— Վիրաբուժական ախտաբանութեան ամպիոն,— օգնական դասախօս:

7.— Մանկական հիւանդութեանց ամպիոն,— օգնական դասախօս:

8.— Ակնաբուժական հիւանդութեանց ամպիոն,— ամպիոնի վարիչ դասախօս

9.— Ներքին հիւանդութեանց ամպիոն (մահճաբուժական դարմանատուն),— ամպիոնի վարիչ դասախօս:

10.— Ջղային հիւանդութեանց ամպիոն, դասախօսապետ.

11.— Վիրաբուժական հիւանդութեանց ամպիոն (մահճաբուժական դարմանատուն),— ամպիոնի վարիչ դասախօս եւ օգնական:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐԷՆ ԶԵՌԱՑՈՂՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— Հ —

Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը հետեւեալ նոր որոշումները տուաւ օգոստ. 29 թուականով.—

Ա. Բոլոր անոնք որ կ'ուզեն Թուրքիայէն մեկնիլ եւ արտասահման հաստատուիլ, միայն գործավարներու խորհուրդի որոշումով կրնան տովիզի (օտար դրամ) վերածել իրենց չարժուն եւ անշարժ ինչքերու վաճառումէն գոյացած գումարը:

Այս տեսակ անձեր, անցագիր առնելէ առաջ, պարտաւոր են նոտարութենէն վաւերացուած յայտարարութեամբ մը Քամպիոյի տնօրէնութեան հաղորդել թէ ի՞նչ տեսակ եւ ո՞րքան դրամ ունին եւ թէ անոնք ի՞նչ ինչքերու եւ կալուածներու հաշուեյարդարէն գոյացած են: Ցետոյ այդ գումարները պիտի յանձնուին Թուրքիոյ մէջ կեդրոն կամ մասնաճիւղեր ունեցող դրամատան մը եւ այլօքէ վիճակով պիտի արձանագրուին:

Մինչեւ որ Քամպիոյի տնօրէնութենէն չներկայացուի թուղթ մը թէ այդ գումարները այլօքէ եղած են, ոստիկանութիւնը չի կրնար անցագիր տալ: Միայն Քամպիոյի տնօրէնութեան վիզէով կարելի է երկրին մէջ գործածել այդ այլօքէ դրամները:

Բ. Եթէ մեկնիլ ուզողները հաշուեյարդարի ատեն դրամի փոխարէն զարդեղէն կամ ուրիշ ապրանքներ ստանան եւ ասոնք յանձնեն ապահով ձեռքի մը, պարտաւոր են այդ ինչքերը ստացող իրական կամ բարոյական անձնաւորութեան յայտարարութեամբ մը Քամպիոյի տնօրէնութեան հաղորդել այդ ինչքերուն քանակը, որակը, արժէքը եւ երկրին մէջ ուր եւ ի՞նչ նպատակի յատկացուիլը: Յայտարարութիւնը պէտք է վաւերացուած ըլլայ նոտարութենէն:

Այս գործողութենէն յետոյ, Քամպիոյի տնօրէնութեան վաւերագրին վրայ, ոստիկանութիւնը անցագիր կուտայ: Ապրանքները ստացող իրական կամ բարոյական անձնաւորութիւնը երբ ուզէ ծախել այդ ապրանքները, փոխարժէքը ենթակայ է նախորդ համուածին մէջ յիշուած պայմաններուն: Այս գումարը այլեւս սեփականութիւնը կը դառնայ այդ իրական կամ բարոյական անձնաւորութեան:

Գ. Եթէ մեկնողը ուզէ իր ինչքերու փոխարժէքին փոխարէն ապրանք գնել Թուրքիայէն եւ արտածել, կատարուելիք գործողութիւնը ենթակայ է թիւ 11 որոշմնագրի 39, 40 եւ 4րդ յօդուածներու տրամադրութեանց: Բացառութիւն կը կազմեն [illegible] եւ տնտեսական գործավարութեանց կողմէ ճշդուելիք կարգ մը ապրանքներ: Տովիզի հաշիւ չպիտի հարցուի այն անձերէն որոնք այս ապրանքները կը գնեն եւ արտասահման կը փոխադրեն.

Գալով միւս ապրանքներուն, տէրերը պարտաւոր են դրամատան երաշխաւորութիւն ներկայացնել թէ անոնց փոխարժէքը պիտի վերադարձնեն Թուրքիա:

Ինչ կը վերաբերի առժամապէս արտասահման ճամբորդողներուն, պետական պատկանեալ իշխանութիւնները միշտ կրնան քննել թէ ենթակաները առժամապէ՞ս թէ տեւականօրէն արտասահման հաստատուելու կ'երթան:

Եկամտական գործավարութեան արտօնութեամբ տուրք կրնան տանիլ անոնք որոնց Թուրքիա բնակութիւնը կ'արգիլուի բուն օրինքով եւ որոնք կը հարկադրուին հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց ինչքերը:

ՄԱՄՈՒԼ

ԴՐՕՇԱԿԻ ՕՐԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (17 օգոստ.).

— «Ամերիկահայ գաղութի կեանքին մէջ սկսած է արմատանալ այն գեղեցիկ սովորութիւնը, որով տարին անգամ մը կը տօնուի Դրօշակի Օրը:

Այդ տօնակատարութիւններուն յատկացուած է օգոստոսը եւ ահա, օգոստոս ամսուան ընթացքին, Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը, կը կազմակերպուին Դրօշակի տօնակատարութիւնները:

Ի՞նչ է իմաստը այդ տօնակատարութիւններուն, ի՞նչ է իմաստը այն դրօշակի՝ հայկական Եռագոյնի, որու առջեւ խոնարհելու եւ զայն պանծացնելու կուգան յոգնախուռն բազմութիւններ:

Դրօշակի տօնակատարութիւնները արտայայտութիւնն են մեր նուիրումի մեր ազգային սրբազան խորհրդանիշի՝ հայկական Եռագոյնին:

Իսկ ի՞նչ է, հայկական Եռագոյն դրօշը:

Ան բովանդակ պատմութիւնն է Հայոց: Ան խորհրդանիշն է հազարամեակներ տեւող հայկական ազատամարտի:

Անոր փողփողուն ալիքներուն տակ սկսաւ գոյութիւնը Հայոց Աշխարհի եւ անոր երփներանգ գոյներն են որ փայլ կուտան հայոց պատմութեան: Երբ Հայոց Աշխարհի Նահապետը՝ Հայկ ծառացաւ Բէլի բռնակալութեան դէմ եւ քաշուեցաւ Հայոց լեռները, անոր մէկ ձեռքը կռթնած էր իր սուրին, իսկ միւսը բարձր կը բռնէր դրօշ մը՝ ըմբոստութեան եւ ազատութեան խորհրդանիշը: Եւ անկէ ի վեր այդ օրէն ի վեր այդ դրօշին վրայ ամէն սերունդ կուգայ գրելու իր բաժինը Հայոց պատմութեան:

Այդ դրօշին վրայ է գրուած պատմութիւնը Հայոց փառքի եւ անկումի, յաղթանակներու եւ պարտութիւններու, ցնծութիւններու եւ տառապանքի, եւ մանաւանդ պատմութիւնը պայքարի, անդուլ, յամառ, անընդհատ պայքարի յանուն ազատութեան, յանուն անկախութեան նոյն այդ Եռագոյն դրօշին հովանիին տակ:

Ահա թէ ի՛նչ է Հայոց Դրօշակը:

Հայոց պատմութեան բազմաթիւ էջերու վրայ ծածանած եւ մինչեւ մեզ հասած այդ դրօշի տօնակատարութիւններն են, որ տեղի կ'ունենան նախանձախնդրութեամբ երեսը դէպի մեր հեռաւոր հայրենիքը դարձուցած ամերիկահայ նորահաս սերունդի:

Եւ արդար էր որ նոր հասակ նետող սերունդին սրտէր իր հայրենիքի դրօշակակիրը լինելու պատիւը:

Երիտասարդութիւնը միշտ զգացական է: Եւ ի՞նչ կրնայ ինք տալ մեր նորահաս սերունդին աւելի ազնիւ, աւելի գեղեցիկ, աւելի վսեմ եւ ոգեւորիչ, քան հիմնաւորուած հայրենիք մը եւ անոր ազատութիւնն ու անկախութիւնը խորհրդանշող դրօշը:

Պէտք չէ, սակայն, որ մեր երիտասարդութիւնը գոհանայ հայկական Դրօշակի միայն փառաբանութեամբ եւ պանծացումով: Ան պիտի սորվի թէ ո՞ւրկէ կուգայ այդ Դրօշը, արիւնով ի՞նչ փառապանծ գործեր են կատարուած այդ Դրօշին տակ, ո՞վ և ի՞նչպէս է փոխանցեր զայն ներկայ սերունդին եւ ի՞նչ է իր, նոր սերունդի պարտականութիւնը իր ազգային Եռագոյն Դրօշի հանդէպ:

Մենք վստահ ենք, որ երբ մեր նոր սերունդը աւելի յստակ գաղափար ունենայ թէ ի՞նչ է իր պանծացուցած Դրօշը, թէ ի՞նչ հերոսական պայքարներ են մղուած այդ Դրօշին տակ, ան աւելի ջերմ սիրով պիտի փարի իր ազգային Դրօշին եւ չպիտի խնայէ իր լաւագոյն ճիգերը իրականացնելու համար ազատ եւ անկախ հայրենիքի խորհուրդը, զոր կը խորհրդանշէ Հայկական Եռագոյնը»:

…ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

…յետոյ իմացայ որ Պուլկար… …ի եւ Կեռը. Գնտութեանց …ակերտութեան մտած են, մեզի …թիւ եւ նախապէս գր… …պայմաններուն եւ ոչ մէկը նկա… …ցած են. Նոյն իսկ մերժած են …յօդուածներու մասին խօսիլ ե… …ենք համաձայն չգտնուէինք Տէ… …ի, Գարաաղաճի, Մուսթա… …փաչայի եւ մէկ քիլոմէթր լայն… …Մարիցայի ձախ եզերքը գտնուող …ի Պուլկարներուն տրուելուն …ս հողամասերը գրաւելուն»:

…ՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

…Քեամիլ փաչայի վարչապետու… …ատեն կուսակալ Խուլիմ պէյի …անով արաբ ազգային խորհուրդ …հրաւիրուած էր, բայց Մահմուտ …էթ փաչայի օրով լուծուեցաւ …ժողովը, նկատուելով ապօրէն:

Սուրիոյ եւ Պէյրութի մէջ անկախութեան ձգտումները այնքան զարգացած էին որ, մարդիկ կը համարձակէին չուն մը վզէն կախել տախտակ մը «ընդհանուր կառավարիչ Էպուպէքիր Նազիմ» անունով: Դամասկոսի մէջ Շիւքրի էլ Ասլի եւ Մէհմէտ Քիւրտ Ալի Մարտինի կուսակալ Արիֆ պէյի դիմած եւ պահանջած էին կուսակալութեան ընդհ. քարտուղարին հեռացումը որովհետեւ արաբերէն գրուած խնդրագիր մը չէր հասկցած եւ պահանջած էր թուրքերէն թարգմանութիւն մը կցել: Սուրիոյ Տրիպոլիս քաղաքին Շէյխ Րէշիտ Րիզա Եղիպտոսի մէջ ամսագիր մը կը հանէր, որուն մէջ Իթթիհատի պետերուն դէմ այնպիսի լեզու մը կը գործածուէր որ հանդուրժելի էր հակաթուրք չգտնել զայն կարդալէ վերջ: Այսպէս, երբ կառավարութիւնը պալքանեան պատերազմով զբաղած էր, արաբական զօրաբաժնի մը սպաները Գէլիպոլուի թերակղզին վրայ փոխանակ իրենց պարտականութիւնը կատարելու կ'օգնէին Պոլսոյ արաբ հայրենակիցներու քաղաքական ճնշումի փորձերուն: Ցետոյ փորձեցին ընդհ. արաբական ժողով մը հրաւիրել Պէյրութի մէջ, հակառակ արգելքին: Բայց զգուշանալով որոշեցին Փարիզի մէջ գումարել զայն Ֆրանսական պաշտպանութեամբ: Կազմակերպութեան գլուխն էին Համայի երեսփոխան Աբտիւլ Համիտ Զահրէվի, Էլ Մուֆիտի տնօրէն Աբտիւլ Ղանի էլ Ուրէյսի եւ էլ Մուսթէր էլ Էուէյրոտ նախագահ Աբտիւլ Քէրիմ էլ Հիլալի: Ասոր վրայ Ճէմալ պէյի առաջարկով կառավարութիւնը Միտհատ Շիւքրի պէյը եւ ուրիշներ ղրկեց Փարիզ, համաձայնութեան գետին մը գտնելու համար անոնց հետ: Այսպէս այդ խորհրդաժողովը ուրիշ հանգամանք առաւ եւ միայն փափաքներ արտայայտելով փակուեցաւ

Օր մը Թալէաթ կ'առաջարկէ Շէյխ Աբտիւլ Ազիզ Շավիշի մօտ երթալ խորհրդակցութեան համար, քանի որ Ճէմալ փորձառութիւն ունէր իբրեւ Պաղտատի նախկին ընդհ. հրամանատար եւ համերաշխութեան ջերմ փափաքող մը: Այնտեղ կը ճանչնայ 28-30 տարեկան կորճահասակ եւ թուխ դէմքով, մեծ աչքերով մէկը՝ Աբտիւլ Քէրիմ էլ Հալիլ եւ կը նկատէ թէ ասոր փափաքն էր մէկ քանի անձերու համար լաւ դիրքեր ապահովել Պոլսոյ մէջ եւ որ դիւրութեամբ կ'ըսէր թէ «այս վարիչներու կարծիքով արաբական բարենորոգումները ուրիշ բան չեն նշանակեր բայց եթէ գոհացում քանի մը անձերու, որոնք պաշտօնի եւ փառքի կը ձգտին»: Հակառակ ասոր, գրաւոր համաձայնութիւն մը կը կազմուի 1) Վարչութեան յանձնուած տեղական իշխանութիւններու բառ վիլայէթներու վարչական օրէնքին: 2) Միջնակարգ եւ ընդհ. ժողովրդական դպրոցներու դասերը արաբերէն: 3) Կցուած արաբերէն գրութեան, զատական հրամէրներու ինչպէս պատժական և քաղաքային վճիռներու: 4) Վերջապէս որոշ անձնաւորութեանց մուտքը ծերակոյտի մէջ, պետական խորհուրդի, դանձուժներու, Շէյխիւլիսլամի եւ Ֆէթվահանէի մէջ:

Ցետոյ Բէրայի Քրէօքըր պանդոկին մէջ դարձեալ հանդիպում մը ունեցան Ճէմալ, էլ Հալիլ և Զահրէվի եւ այդ որոշումները գործադրութեան դրուեցան: Թէեւ «Զէհրավի» միւսը Շէյխ իւլ իսլամութեան համիրն էր, որով ծերակոյտին մէջ մտնելու չհաւանեցաւ: Այդ օրէն Աբտիւլ Քէրիմ էլ Հալիլ մեծ անձնաւորութիւն մը դարձաւ Թուրքիոյ համար: Թէեւ երեսփոխան չկրցաւ ընտրուիլ և Իթթիհատի թեկնածուն յաղթանակը տարաւ»:

Ճէմալ պէյ կը յիշէ այս առթիւ Աղիզ Ալի պէյը, որ 1904ին զին. վարժարան աւարտած Եգիպտացի մըն էր: Կռուած էր պուլկար ըմբոստ խումբերու, Ցոյներու եւ Ալպանացիներու դէմ, մտած է Իթթիհատ կուսակցութեան մէջ ուր լաւ գործունէութիւն ցոյց տուած է: Օր մը Պոլսոյ մէջ դէմ դիմաց կ'ելլեն եւ մաքի փոխանակութիւն կ'ունենան Ահմէտ Շէրիֆ պէյի «Թղաամէ»ի մէջ հրատարակած նշանաւոր նամակներուն չուրջ Պէյրութէն եւ Սուրիայէն: Ճէմալ կը նկատէ թէ վստահաւոր են անոնք Օսմանեան միութեան եւ իսլամական ուժի պահպանման տեսակէտով, մինչ Աղիզ Ալի պէյ կը պատասխանէ.

— Արաբները իրաւունք ունին. Թուրքերդ ի՞նչ ըրած էք Արաբներուն համար: Կը ձգտիք մեզ բնաջնջել, անարգել եւ արհամարհել ու կը սպառէք բարեկամական վերաբերմունք մեր կողմէ: Կը մոռնաք թէ Պոլսոյ մէջ երբ չուն մը կանչէք «արաբ, արա՛բ, արա՛բ» կը պոռաք: Եթէ մութ եւ անհասկնալի բան մը բացատրել ուզէք, Արաբի մը մազերուն կը նմանի, կ'ըսէք: Դամասկոսի հրաշալիքները տեսնել չէք ուզեր, Արաբի դէմք մը չտեսնելու համար: Ձեր բանաստեղծը կ'ըսէ.— Այն իրիկուն երբ հեռացայ Դամասկոսէն, բա՛ց օրհնեա՛լ ըլլայ այդ սուրբ գիշերը: Ասիկա ձեր ամէնէն սիրելի ասացուածքներէն մէկը չէ՞: Եւ ի վերայ ամենայնի, Սահմանադրութեան օրն իսկ Սուրիոյ բանակին մարաջախտ նշանակեցիք մէկը չտասւիղէն Հուլաղուի, որ Պաղտատը կործանեց, Թաթար մը, անբարոյ, դժոխքէն ղրկուած մէկը: Շատ լաւ գիտէք թէ Արաբները որքան կ'ատեն Թաթարները, եւ այս պայմաններուն մէջ Օսման փաչայի Ն. բանակի հրամանատար կոչուիլը ուրիշ նպատակ չունի բայց եթէ Արաբները վիրաւորել»:

(Շար.)

(1)

Նուէ օրուան պահանջներուն վրայ, մէկդի դնելով «իմպերիալիստական» պատերազմի դէմ ճակատելու սկզբունքները։

Թուրքիա եւս պիտի հետեւի Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան։ Թուրքերը միշտ մտահոգ են թէ Իտալիա ծաւալման ծրագիրներ կը սնուցանէ Անատոլուի դէմ։ Արդ, հիմա որ Մուսոլինի աչքերն ուղղած է դէպի Ափրիկէ, ինչո՞ւ առարկեն. թող երթայ խրի սպառելով իր ուժերը, տարիներու ընթացքին։

Թուրքիա իրեն հետ ունի պալքանեան պետութիւնները։ Իսկ Չեխոսլովաքիա որ ներկայացուցիչն է Փոքր Համաձայնութեան եւ որ ուժգնօրէն պատժական տնօրինութիւններ կը պահանջէր Ճաբոնի և Մանչուրիոյ դէպքերուն առթին, այժմ գոհ է որ Իտալիոյ ծաւալման քաղաքականութիւնը կապ չունի Պալքաններուն եւ Կեդր. Եւրոպայի հետ։ Ուրեմն, պատճառ չունի վշտացնելու Իտալիան, մանաւանդ որ անոր բարեկամութիւնը անհրաժեշտ է, ապահովելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը։

Անգլիոյ Սէնտիքաները Իտալիոյ դէմ

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց համագումարին մէջ, որ բացուեցաւ տաղի օր, բուռն ճառեր խօսուեցան Մուսոլինիի դէմ։ Նախագահը իր բացման ճառը սկսաւ հետեւեալ խօսքերով.

— «Անգամ մը եւս մեր համագումարը կը բացուի պատերազմի ամպերու մէջ։ Աշխարհի խաղաղութիւնը նորէն վտանգուած է կամօքն միակ մարդու մը որ ոչ բարոյական, ոչ ալ քաղաքական սեղմումներ կ՚ընդունի։ Իտալացի դիկտատորը ապարէպ կը կարդայ տիեզերական կարծիքին, Եթովպիոյ դէմ սարքած անարդար եւ ընչաքաղց յարձակումով»։

Այս ոճով շարունակելէ յետոյ, նախագահը առաջարկեց որ Ազգաժողովը կորովի ընթացք մը բռնէ, պատերազմը կանխելու համար։ Ինք համաձայն է որ պատժական տնօրինութիւններ ձեռք առնուին, որպէսզի Իտալիա ստիպուի պահպանել խաղաղութիւնը։

Թուրքիա եւ Պուլկարիա կը հաշտուին...

Պուլկարիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ զինուորական կեդրոնացումներ տեղի ունեցած են սահմանին վրայ։

⁂ Պուլկարիոյ արտաքին նախարար Քէօսէ Իվանով, որ ջերմ կողմնակից մըն է Թուրքօ-պուլկար բարեկամութեան, հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւնը ըրած է Զօրա թերթին. —

«Ամբողջ ուժովս պիտի աշխատիմ փարատել կարգ մը թիւրիմացութիւններ որոնք վերջերս առաջծուեցան։ Պաշտօնանկ եղած է արտաքին նախարարութեան պաշտօնեաներէն Տոքթ. Աւէն Գօժինով որ վերջերս գիրք մը հրատարակեց մեր արտաքին քաղաքականութեան եւ Թրակիոյ մասին։ Արդէն, պուլկար հանրային կարծիքը երբեք չէր բաժնած այդ գրքին մէջ յայտնուած կարծիքները։ Նոյն ձեւով պաշտօնանկ պիտի ըլլան բոլոր այն պաշտօնեաները որոնք կը փորձեն արգիլել հանդիսանալ Թուրքօ-պուլկար բարեկամութեան։ Նման կազմակերպութիւնները եւ թերթերն ալ պիտի պատժուին»։ (Այս խօսքերով, նախարարը հասկցուցած է թէ պաշտօնանկ պիտի ըլլայ նաեւ մուֆթի Ահմէտով եւ պիտի փակուին «Թրակիա» միութիւնը եւ Միտէնիէթ թերթերը)։

Շարունակելով իր յայտարարութիւնը, Քէօսէ Իվանով ըսած է. «Մտադիր եմ մօտէն հետեւիլ Պուլկարիայէն Թուրքիա գաղթող Թուրքերու խնդրին եւ շատ բարեկամական ձեւ մը տալ անոր։ Մօտ ատենէն երկու երկիրներու բանակցութեան պիտի սկսին այս կարեւոր հարցին շուրջ։ Ես կ՚ուզեմ որ երկու ազգերը եղբայրաբար ապրին»։

⁂ Ճումհուրիէթի Սոֆիայի թղթակիցը գոհունակութիւն կը յայտնէ այս յայտարարութեան համար, դիտել տալով թէ Թուրք գաղթականները ստիպուած էին անցագրի մը փոխարէն թողուլ իրենց ամբողջ ունեցածը եւ թշուառ վիճակով Թուրքիա ապաստանիլ։ «Բարեկամութիւնը օդային չոր խօսքով չըլլար, այլ այս տեսակ գործնական քայլերով»։

Թուրքիոյ արտաքին գործավարն ալ Սոֆիայէն անցած ատեն, իր գոհունակութիւնը յայտնեց Պուլկարիոյ արտաքին նախարարին յայտարարութեանց առթիւ։

ՑԱՆՑԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՈՒՆ ԿՈՂՆ ԱԼ ՎՆԱՍՈՒԱԾ — Բրիւքսէլէն կը հեռագրեն թէ դեռ նոր հասկցուած է որ վերջին արկածին հետեւանքով, թագուհին վիրաւորուած է ոչ միայն դէմքէն եւ ձեռքէն, այլ եւ կողէն, ուր ոսկոր մը կոտրած է։

Երէկ, երեքշաբթի, մեծ հանդիսաւորութեամբ թաղուեցաւ հանգուցեալ թագուհին։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ սկսան երկուշաբթի օր, հրամանատարութեամբ Զօր. Փրէթէլայի։ Պիտի փորձուին արդի ռազմագիտութեան բոլոր մեթոտները։

ՕԴԱՆԱՒԻ ԱՀԱՒՈՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ պատահեցաւ Լօս Անճէլէսի մէջ (Քալիֆօրնիա)։ Աշխատանքի օրուան առթիւ, օդանաւ մը կը պատրաստուէր բարձրանալու, երբ զարնուեցաւ ելեկտրական թելի մը եւ բռնկեցաւ։ Ուղեւորները եւ վարիչները, 15 հոգի, ածխացան բոցերուն մէջ.

ԱՐԱԳԻԼ ՄԸ, որուն մէկ ոտքէն օղակ մը կապուած էր Տանըմարքայէն, քաղաքի եւ անունի արձանագրութեամբ, տաղի օր բռնուեցաւ Գանտըմայի մէջ (Պրուսա)։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ, 500.000 երիտասարդներ ցոյց մը կատարեցին Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, Լէնինի դամբարանին առջեւ։ Ներկայ էին Մոլոտով, Միկոյեան եւն։

ԵՐԿՈՒ ԿԻՆԵՐ ԵՒ ԵՐԵՔ ԱՅՐԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Աթէնքի մէջ, իբրեւ լրտես։ Իրենց ղեկավարը իբրեւ Զօր. Քոնտիլիսի թիկնապահ ներկայանալով եւ կեղծ թուղթեր ճարած ըլլալով, երկու կիներու հետ կը յաճախէր անթէլի գլխաւոր կայանը, եւ կը հետեւէր ազգային պաշտպանութեան վերաբերեալ խօսակցութեանց, միջամտութեամբ երկու պաշտօնեաներու։

Հ. Յ. Դ.

Կոմիտէ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Սեպտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Ռիւ Լաֆայէթ։ Օրակարգ՝ Պատգամաւորի դեկոյց եւ ընտրութիւն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Կ. Խաչի Գանտեօ-Քաշանի մասնաճիւղի բոլոր ընկեր ընկերուհիներուն կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնենք տեղւոյս հայ հասարակութեան, շրջաններու հիւրերուն եւ ամէն անոնց որոնք բարոյական օժանդակութեամբ, նուիրատուութեամբ եւ իրենց ներկայութեամբ նպաստեցին մեր հանդէսին յաջողութեան։ Վարչութիւն

Քաշան, 31 Օգոստոս 1935

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

ԼԻՈՆԻ մէջ ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ յոբելենական հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 19 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ, Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները առանձին.

Կը խնդրուի Լիոնի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։ Յանձնախումբ

ՎԷՄ

Յաջորդ թիւով ՎԷՄի մէջ կը սկսին տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի՝ «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆի «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Սամսոնի տեղահանութեան եւ յարակից դէպքերու մասին։

Կը հրաւիրենք յատկապէս, Տարօնցիներու եւ Սամսոնցիներու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ հետաքրքրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ բազմաթիւ անտիպ պատկերներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

ԹԻՒ 12 (ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խաղող կերէք (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Մա՞նչ թէ աղջիկ պիտի ծնի (Տոքթ. Գ. Սերոբեան). — Սուրճ խմե՞լ թէ չխմել (Տոքթ. Ա. Տէր Անդրէասեան) — Ի՞նչպէս կը բժշկէին Տարօնի մէջ (Մ. Բարխեան). — Գրաճանաչութիւն (Շ. Նարդունի) — Մտերիմ զրոյցներ ապագայ մայրերուն (Տոքթ. Մ. Միքայէլեան) — Հարցարան (Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն)։

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS (13e).

ԿԱՐԵՒՈՐ.— «Հայ - Բոյժ»ի վարչութիւնը ՎԵՑ թիւ կուտայ բոլոր անոնց, որոնք իրեն կը վերադարձնեն առաջին 1 եւ 2 թիւերը։ «Հայ - Բոյժ»ի բարեկամներէն կը խնդրուի Վարչութեան հայթայթել թիւ 1 եւ 2, մինչ փոխարինաբար։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼ   Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 ԷՋ

Բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 Ֆրանք։

կարելի է վճարել երկու անգամէն։

Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 Ֆրանքի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ Է

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Chèque Postal, PARIS: 1278-35. Հեռաձայն՝ Danton 88-65. որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալներն ու բաժանորդագրուիլ ուզողները։

Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանքի։

Մարսիլիոյ համար դիմել՝ Գ. Ն. ԿԱԿՈՍԵԱՆի, 49, Rue Nationale.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.	810
ՖՈՆԹԸՆԷ սու ՊՈՒԱ, Ա. Գալֆ.	70
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Չէմ.	70
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ն. Փամ.	35

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅՒՐ. Կ. Խաչի Պուլվար - Օտտօի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները եւ համակիրները այս հինգշաբթի (ժամը կ՚որոշուի տեղւոյն վրայ)։ Ներկայ կ՚ըլլայ Տիկ. Միսաքեան որ կը խօսի Կ. Խաչի ընդհ. գործունէութեան մասին.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պէյրութի Անթիլիասի որբերէն Անդրանիկ Շաբրիկեան (Կարնեցի) որ 1926ին Փարիզ մեկնեցաւ եւ հաստատուեցաւ 20րդ թաղամասին մէջ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Յառաջի վարչութեան կամ Սարգիս Բախտիկեանի, B. P. 139, Beyrouth, Liban.

Կը փնտռուի հօրեղբայրս … պետ Նաւոյեան (Արտամէտցի) եւ իր որդին Գրիգոր, մօտ 2… տարեկան։

Պատերազմէն կառավարական … տռնեայ էր եւ ամուսնացած … կամ Մանիսա անունով Թուրքուհի մը հետ եւ կը բնակէր … կարծեմ հետեւեալ հասցէին … Զարի Լուլէ թիւ 12. մինչեւ … կը թղթակցէի իր հետ։ Վերջերս … մացայ թէ մեռած է։ Իրենց … ցէն գիտցողներէն կը խնդրեմ … մացնել՝

Ohanès Navoiant, Ave Bernard Palissy N. 1-1 … cines, Isère (France).

Կը խնդրուի Պուքրէշի Ա… արտատպել։

— Կը փնտռուի Սարգիս Գրի… եւ Փեթրոս Սհոյեան (Մուշի … գիւղացի)։ Կը կարծուի որ … նուին Միացեալ Նահանգներ … S. Green, Detroit, Mich. S. A., Իրենց ճշգրիտ հասցէն գիտցողներէն իմացնել Յառաջի վարչութեան կամ S. Alexanian, Rue du Tage, Փարիզ (13…

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)   17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցորինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Այս ըսելով հեռացաւ ու բացօթեայ տեղ մը նստաւ, ու երկու հոգի խրկեց մեր բնակարանը որ մնացած ինչ որ ունէինք աչքէ անցընեն ու իրեն իմացընեն։ Ետքը ինքն անձամբ եկաւ եւ դուրսը բարձր տեղ մը նստաւ. իր իշխաններն ալ մօտը շարուեցան, նոյնպէս բոլոր զօրքերը հոն հաւաքուելով, հրամայեց որ կարգաւ ինչ որ ունէինք դուրս հանենք. եւ այն բազմութեան առջեւ բոլոր սնտուկներուն եւ ծրարներուն մէջ եղածները բացինք որ տեսնեն։ Եպիսկոպոսական զգեստները երբ որ տեսան ու իմացան ինչ ըլլալը, զարմացած կը դիտէին անոնց ոսկէթել բանուածներուն ու ձեւերուն վրայ, ու կ՚ըսէին թէ՝ Մեր Ապունա - Սելամի առաջնորդը չունէր այսպէս հագուստներ։ Խնդրեցին Գեր. Իսահակ սրբազանէն որ զանոնք հագնի։ Գերութեան վիճակը որու մէջ կը գտնուէինք, կը պարտաւորէր մեզի մեր տէրերուն կամացը հնազանդելու. ուստի եկաւ հագաւ զանոնք ու թագը գլուխը դրաւ, որպէս թէ սրբազան Ժողովուրդը կատարելու կը պատրաստուէր, ու կանգնեցաւ բազմութեան մէջ տեղը, եւ առանցքի վրայ կանգնած արձանի նման կը դառնար որ չորս կողմէն տեսնեն զինքը եւ իրենց հետաքրքրութիւնը լեցնեն։ Այս բանս որքան որ մենք անպատուութիւն կը համարէինք մեր եկեղեցւոյն եւ նուիրական պատմուճաններուն, սակայն մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ անոնց մտաց վրայ մեր զգեստներուն հոյակապ ու փառաւոր տեսքը, զոր իրենց կեանքը մէջ բնաւ երբեք տեսած ու լսած չունէին. եւ անոնք որ դէշ մտօք ու արհամարհութեամբ կը նայէին, սկսան ակնածութեամբ վարուիլ մեր հետ, եւ աններեւոյթ զօրութենէ մը վախցածի պէս երկիւղ մը ունեցան իրենց սրտին մէջ։

Թըրաս-Կովազին սկսաւ հարցափորձ ընել մեր ինչ պատճառաւ այն երկիրը գալերնուս եւ Ըսար - Ամպա մանելնուս վրայ. եւ երբ իրեն պատմեցինք, հարցուց թէ՝ «Մ՞ա դառնալ կ՚ուզէք, թէ իմ հետս գալ»։ Մենք արդէն գիտէինք որ անոնց այսպէս բարեկամութեամբ ըրած առաջարկութեանցը մէջ խորամանկութիւն կայ, ուստի պատասխանեցինք. «Դուք գիտէք, մենք այսօր ձերն ենք. ինչպէս որ կ՚ուզէք՝ կրնաք տնօրինել մեր բարւոյն համար։ — Ես կ՚ուզեմ որ հետս գաք», ըսաւ։ — Շատ աղէկ», պատասխանեցինք խոնարհութիւն ընելով։

Այս իշխանին առաջին յարձակումէն ի վեր ծըլկայի տանժանաւոր խափանուած ըլլալուն, մեր վիճակը դէշցեր էր. որովհետեւ մեր կենաց պիտոյքը անկէ կը հոգայինք, եւ սկսած էինք աղքատութեան մուրացկանութեամբ ապրիլ. հետս պարկ մը առած կ՚ընկնէի դանէ դուռ հաց կամ ալիւր եւ կամ ուրիշ ուտելիք կը մուրայի, եւ այս գիւղն այն գիւղն փայտի կտորուանքներ ժողվելով կրակ կը վառէինք թէ՝ հաց եփելու եւ թէ անոր լուսովը նստելու համար։ Այս մուրացկանութեան գործը մեր Նազարէթցի պաշտօնեաները չէին կարող ընել, բայց ինձմէ կա՛մ ակնածելնուն եւ կամ վախնալնուն, ըստ որում բռնութիւն ալ երբեմն ի գործ կը դնէի, կուտային ուզածս. այսու ամենայնիւ շատ օրեր ալ անօթի մնացած ենք։ Գեր. Իսահակ սրբազանը տանը մէջ նստած, իմ մուրացկանութեամբ ճարած կտոր մը հացին կամ ալիւրին կը սպասէր։

Այսպէս մեր քաշած նեղութիւնը եւ մէկ օր յառաջ ալ անօթի մնալով ուժաթափ ըլլալնիս ստիպեց մեզի որ մեր ազատութիւնը խնդրելէն աւելի, օրապահիկ հաց մը խնդրենք Թըրաս-Կովազիէն։ Եղծաց մեր վրայ առատասիրտ իշխանը, եւ փախչող իշխանաց մէկուն յանձնեց՝ որ ամէն կերպով հոգ տանի մեզի, եւ մեր բեռներն ալ գիւղացւոց ձեռօք բանակը փոխադրել տալու հրաման ըրաւ, եւ Ըսար - Ամպայի վրայ իշխան մը կարգելով, ինքը քաշուեցաւ գնաց բանակատեղին։

Մեզի հոգատար կարգուող իշխանն ալ իր մէկ պաշտօնեային յանձնեց դարձեալ՝ որ մինչ մեր քովը կենայ, թէ՝ հոգ տանի և թէ հսկէ մեր վրայ. եւ տուաւ մեզի այծ մը եւ քիչ մը ալիւր։

Հետեւեալ օրը սնտուկները, որոնց ծանրութիւնը բաւականին թեթեւցած էին, եւ ուրիշ ինչ որ ունէինք՝ վերցուցին գիւղացիք տարին, եւ մեզի համար ալ երկու ջորի բերին Կովազիին կողմէն իբր պատիւ, որպէս զի ատոնց վրայ քալենք։ Ցունվարի վերջին օրն էր երբ ելանք մեկնեցանք Ըսար - Ամպայէն, ու բանակատեղին հասանք՝ խրճիթի ձեւով տան մը մէջ իջանք, ուր ամառ մը պատուական մեզի խրկեց մեծ իշխանը։ Երկրորդ օրը ճամբայ ելաւ բանակը մեծ յաղթանակաւ, քանի մը հազար տաւար հետը տանելով։ Օրը երեք կամ չորս ժամ հազիւ կը քալէինք, երբեմն սար ի վեր ելնելով եւ երբեմն ձորն ի վար իջնելով։ Ամէն երեկոյին բեռները հաշւով մեզի կը յանձնէին, եւ առաւօտուն դարձեալ հաշւով մենք ալ գիւղացւոց կը յանձնէինք, ըստ որում բեռնակիրները ճամբուն վրայ հանդիպած գիւղերու ժողովուրդներն էին, եւ իրենց շալակն առած այնպէս կը տանէին, ըստ որում սովորութիւն չունէին գրաստներու վրայ բեռցընել։ Երբ Գօզա երկիրը հասանք, ուրկէ պիտի երթայինք Զարատզա քաղաքը, առաւօտուն բեռները մեր պահապանի յանձնելու ժամանակնիս դարձաւ ըսաւ. «Մեծ իշխանը ձեր բոլոր ինչիցը տիրեց ու իրեն սեփականեց։ Վասն զի, կ՚ըսէ նա, մեր սովորութիւնն այսպէս է, տիրապետեալ երկրին բոլոր մարդիկը իշխանին գերի եւ անոնց ստացուածքներն ալ իրեն սեփական կ՚ըլլան։ Բայց թէ որ ինքը ուզէ՝ տիրելէն ետքը կրնայ զանոնք տէրերուն շնորհել։ Ձեր ինչքերն … չեւ հիմա թոյլ տուած էր, բայց օր մը ուզեց անոնց տիրել։ Ուրեմն … նեցէք անոնց մէջէն ձեր սաղմոսագիրքերը, ու քովերնիդ պահեցէք»։ Այս յայտարարութեան վրայ կասկած չունէինք … ըլլալուն, մեր սիրտը … ցեց, եւ մեր երակներուն մէջ … նը պաղեցաւ։ Առանց ժամանակ … ցընելու բացինք սնտուկները … թղթերնիս հանենք, եւ անոնց … մէկտեղ ծածկապար կենաց … ամանն ալ առինք պահեցինք. … օրը առանց համբելու բոլոր բեռները յանձնեցինք եւ այն հոգէն … ցանք. բայց եկեղեցական զգեստ… րուն եւ անօթներուն վրայ կը … ինք, գիտնալով անոնց սրբապիղծ … քերուն մատնուիլը. յետոյ ըսին … մեզի. «Թող զանոնք ալ իր … Ցասկովը (Գիխագիրը) հոգայ … հիմա մենք պահեցինք, այսուհետեւ … կարգը իրենն է». «Այս յանձնարարութիւնը բաւական մխիթարութիւն … սրտի անդորրութիւն տուաւ … ինկանք ճամբայ ըսին մեզի.

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5 Septembre 1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

… ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2901

…ՅԻ ԽՕՍՔ

…ԱԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

…ըորդ ալ գարմանքի, զայրոյթի կամ գոնէ տարրական դառ… …թեան սարսուռներ չէ՞ք ունենար, կարդալով հայաչական …ութեան հետ կապուած լուրերը:

…ի՞չ քաոմնելի հակասութիւններ եւ հեգնութիւններ: Ս՛ւ ներ… …ն՝ զուրքէն:

…ներքին զուրքէն: Բոլորդ ալ օրը օրին կ'իմանաք ամբողջ ան… …ութիւններ, — ժողով, ճառ, ամփերջ խորհրդակցութիւններ: Միա… …նակ զինուորական փոխադրութիւններ

…թեայ հակաֆաշական ցոյցեր: Գոռում – գոչում՝ յանուն ար… …թեան, ազատութեան, ժողովուրդներու ինքնորոշման ի – …ունքի

…թեայ նաեւ ողբանուաղերներ, պատմական անօրինութեանց …երէ՝ յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան:

…փերջապէս՝ դասական ռազմախաղը, — քարի՛ոզ:

…ըրեւ թէ երկինքէն իջած ըլլային, մեծերուն մեծերը արտա… …մժուածներ կը փորձեն, պատերազմին առաջքը առնելու …մար «Միթէ կարելի՞ է, Ազգամողով ունինք, ուխտ ունինք, …գրիներ ունինք …»:

Որուան վարիչներու այս եղանակը եթէ կեղծ է, անշուշտ ան… …ն միւսները, — անոնք որ կը խօսին ու կը գործեն յանուն …կցական Միութեանց, ընկերվարական եւ համայնավար …ակցութեանց, Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան եւ …իչ կազմակերպութեանց·

— Միթէ կարելի՞ է հանդուրժել որ բանի ուժը խափանէ, խոր… …կ արդարութիւնը, ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւուն – …Հապա ո՞ւր մնացին իրաւարարութիւնը, Ազգամողովին ու խ… …ւ – յարձակման դաշինքները: Կարելի՞ է թոյլ տալ որ հզօր …խարհակալութիւն մը արբէ ակար ժողովուրդ մը …

Քաղքենի թերթերն անգամ յիզու եղած են, — ինչո՞ւ խափա – …ար գործողութեանց, պատմական անօրինութեանց մասին …ինչպէս, ամբողջ 15 տարի, երբ ճախան կը գրաւէր Մանչու – …ն, երբ յամն մէկ տարի արիւն կը հոսէր Հարաւ · Ամերիկայի …կամ Գերմանիա կը խախտէր Վերսայլի դաշնագիրը:

Եւ, աջէն թէ ձախէն, ոչ մէկը գոնէ կէս – բերան կը յիշէ ու… …ւ պարագայ մը, նոյնքան արժանի յուրջ ուշադրութեան, — …ն Միջնադի՞ք, երբ 1920 սեպտեմբերին, թրքական բանակը հինգ …թեամբ կը յարձակէր նորաստ Հայաստանի վրայ, բռն հաւան… …ւ կարմիր Մոսկուայի:

Թող մենք չենք յիշեր որ միջազգային աշխատաւորական՝ …րհնակցական բանակը, ձախակողմեան յարանուն եւ անհդա… …ն, ալեծուփ ղանգուածը այսօրուն իրար անցած ըլլար, այդ …կապարական պահուն:

Այն ատեն ալ, ինքնորոշման տարրական իրաւունք չէ՞ր որ …ն մէջ կը խեղդուէր, Կովկասի լեռներուն տակ, Ազգերու …թեան ամէնէն առաջին չոքանին: Անոր խաղ հաչակաւ …

[illegible]

— Ֆ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՏԱՆԳԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

ԻՏԱԼԻԱ 30 ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐ ՂՐԿԱԾ Է ԺԸՆԵՒ

ՊԱՏԵՐԱ՛ԶՄ, ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻ՛ՒՆ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը գումարուեցաւ չորեքշաբթի օր, շատ ծանր մթնոլորտի մը մէջ: Կարելի եղած չըլլալով միացեալ ճակատ կազմել, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակները իրենց զեկուցումները կարդացին զատ զատ, գրեթէ միեւնոյն միտքերը յայտնելով: Հեւ ի հեւ կը սպասուէր իտալական պատուիրակութեան զեկուցման: Պէտք է ըսել թէ այս պատուիրակութիւնը կը ներկայացնէ բացառիկ հանգամանք մը, թէ իբրեւ քանակ եւ թէ իբրեւ որակ: Պատուիրակներուն թիւն է 30, գլուխն ըլլալով պարոն Պոմպէօ Ալոյզի, ուղղակի եւ յարատեւ աշխատակիցը Մուսոլինիի: Կազմին մէջ կը գտնուին նախկին նախարար մը, Ֆրանչիսքի, գաղթային կառավարիչ մը, ափրիկեան գործերու մասնագէտ մը, տնտեսական, իրաւա – գիտական եւ զինուորական առաջնակարգ մասնագէտներ: Իտալիա վճռած է ոչ միայն մասնագիտօրէն եւ հեղինակօրէն պաշտպանել իր ծրագիրը՝ իրաւական եւ քաղաքական գետնի վրայ, այլ եւ անմիջապէս, տեղին վրայ ուսումնասիրել ու եւս է մասնագիտական խնդիր: Պատուիրակութիւնը միասին առած է անտուններով փաստաթուղթեր, որոնց մէջ կը գտնուին Անգլիոյ նախորդ արտաքին նախարարին կնոջ, Տիկին Սայմընի գիրքը եւ Լորտ Պըքսթըոնի տեղեկագիրը՝ հաբէշական գերեվաճառութեան մասին: Այս տեղեկագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ օտար միջամտութիւնը: Իտալական պատուիրակութիւնը միեւնոյն ատեն պիտի ջանայ համոզել թէ Եթովպիա միացեալ, միակտուր երկիր մը չի կազմեր: Այսպէս, անոր հիւսիսային շրջանները ոչ թէ կայսրութեան լրացուցիչ մասերն են, այլ պարզապէս վերջերս ձեռք անցած գաղթավայրեր, այլազան բնակչութեամբ:

Եթէ ըսենք որ փոթորիկ մը պայթած ըլլալով Ժընեւի լճին չուրջը, նախապաշարեալ մարդիկ հետեւցուցին թէ ժողովն ալ փոթորիկով պիտի վերջանայ: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը ծանր է: Բուն հաբէշական տագնապէն աւելի, հետեւեալ խնդիրն է որ պիտի լուծուի, — հաւաքական ապահովութի՞ւն պատերազմի վտանգներուն դէմ, թէ նախկին անիշխանական վիճակը, որ առաջնորդեց 1914ի պատերազմին: Կացութեան ամէնէն վտանգաւոր պարագան այն է որ ժողովին մասնակցող երեք մեծ պետութիւնները՝ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա իրարմէ տարբեր ծրագիրներ ունին եւ կարելի չէ համաձայնիլ բոլոր տեսակէտներով

ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՇՈԳԵՊԻՆԴ

Ժողովին հետ զուգընթաց, զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին շոգեպինդ:

ԻՏԱԼԻԱ 2 զօրաբաժին կեդրոնացուցած է Լիբիոյ ճակատին վրայ: Կ'ըսուի թէ Միջերկրականի օդանաւային ուժերու հրամանատարութիւնը պիտի յանձնէ մարաջախտ Պալպօ: Նափոլիի ալքեւ խարսխած բոլոր մարտանաւերը ճամբայ ելան անծանօթ ուղղութեամբ: Երկու շոգենաւեր, որոնք զինուոր եւ ռազմանիւթ բեռցած են, հրաման առած են երթալու Երկաթասան Կղզիները, ուրկէ պիտի անցնին Արեւելեան Ափրիկէ: Ուրիշ երեք շոգենաւեր ուղղակի ճամբայ ելան բազմաթիւ զինուորներով, իսկ երեք հատ ալ պիտի մեկնին երկու օրէն:

ԵԹՈՎՊԻԱ եւս յառաջ կը տանի պատրաստութիւնները: Կայսրը հրամայեց 20.000 զինուորներ ղրկել Օկատէնի նահանգը, որ սահմանակից է իտալական Սոմալիի: Կը կարծուի թէ այս կէտէն պիտի սկսի իտալական արշաւանքը: Հաբէշական պատրաստութիւնները կը կատարուին առանց արտակարգ ցոյցերու: Ուշադրութիւն չգրաւելու համար զինուորները կայարանէն չեն մեկնիր, ոչ ալ համազգեստ կը հագնին: Շատերը ճամբայ կ'ելլեն հրացաններ իրենց ուսերուն վրայ նետած, ցորենով լեցուն տիկեր՝ իրենց գլուխներուն վրայ, կամ ջրամաններով եւ վրաններով բեռնաւորուած: Իւրաքանչիւր զինուոր վախն կը մտնէ առանձին: Պատերազմական նախարարը ողջերթի կ'երթայ ջորիի մը վրայ նստած: Մայրաքաղաքին բոլոր փողոցներուն մէջ կիները կուլան լուռ ու մունջ, փոխանակ բարձրաձայն կանչեր արձակելու, ինչպէս նախկին եղերամայրերը: Առաջին կարաւանը ճամբայ ելաւ սեպտ.-2ին, երեք շոգեկառքերով, որոնց իւրաքանչիւրը կը տանէր 400 հոգի: Այսուհետեւ 1500 զինուոր պիտի մեկնի երեք օրը անգամ մը:

Իտալական զեկոյցներ հաղորդեց հաբէշական կառավարութեան թէ 200 զինուոր պիտի փոխադրէ Ասմարա – Ալէմա, զօրացնելու համար դեսպանատան պաշտպանութիւնը:

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ զինուորական բեռնակառքեր զաղտնապէս կը շրջին երկրին զանազան կողմերը, զէնք եւ ռազմանիւթ բաժնելու համար:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ եւս կը շարունակէ իր պատրաստութիւնները: Իբր 1500 զինուորներ Անգլիայէն ճամբայ ելան դէպի Մալթա, թնդանօթներով, ամբաչէն եւ խուզարկիչ ջոկատներով եւ օդանաւային կազմածներով: Առաջնակարգ դրահաւոր մըն ալ ճամբայ ելաւ դէպի Մալթա: Շուտով ուրիշներ ալ պիտի մեկնին: Մալթայի մեծ նաւահանգիստը պաշտպանուած է սուզանաւերու ցանցով մը: Պահեստի թնդանօթաձիգները եւ քաղաքապահ զօրքը զէնքի տակ առնուած են: Մարտանաւ մը ճամբայ ելաւ դէպի Եգիպտոսի ջուրերը, ռազմական օդանաւերով: Միջերկրականի նաւատորմէն չորս մը մարտանաւեր խարսխեցին Աղեքսանդրիոյ, Փորթ Սայիտի եւ Հայֆայի առջեւ: Զօրաժողովի օդանաւեր եւ 200 ռազմիկ ու զինուորներ կը պաշտպանեն Քենիայի գաղթավայրը, որ սահմանակից է Հաբէշիստանի:

ՖԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարուեցաւ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ: Կէս միլիոն ժողովուրդ խռնուած էր թափօրի ճամբուն վրայ: Թագաւորը ճակատը եւ մէկ թեւը կապած, երկիւղածութեամբ հետեւեցաւ դագաղին մինչեւ գերեզմանատուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔ ԱԼԻՒՐ ԿԻՂԱՑ...

Միշտ լեցուն է Մարսէյլի նամակատուփը, թէ «Յառաջ»ի եւ թէ ուրիշ թերթերու համար:

Երէկ բացի երկու նամակ եւ երկու թերթ, եւ ահա թէ ինչ բաներ իմացայ.—

Օգոստոս 29ին «հակաֆաշիստական մեծ ժողով մը» սարքուած էր Քափիւռէլի մէջ (Պալվառ Օտտօ): Պիտի խօսէին «ընկերներ Թէսթա եւ Մարթօ, ինչպէս նաեւ ուրիշ ֆրանսացի եւ հայ ընկերներ, բողոքելու համար հայ ֆաշական դաշնակ պետերու դէմ»:

«Մեծ ժողովը» գումարուեր է աննախընթա՜ց բազմութեամբ, —30—35 (երեսուն - երեսունեւհինգ հոգի): Բանախօսները իրենց մաղձը պարպելէ յետոյ, յայտարարեր են որ ուրիշ անգամ այսպիսի բաներ չպատահին:

Սխանչելի՛: Ի՞նչպէս կ'ըլլար, բարի (ֆրանսացի) բոլշեւիկներ, եթէ պատուիրէիք ձեր հայ ընկերներուն որ ուրիշ անգամ չփորձեն խանգարել հայ դպրոցի, Կ. Խաչի կամ Դաշնակցութեան հանդէսներ, կամ գայլի արտօնուած կարգով: Ապագա՞յ կը պակսի «ժողովրդական ճակատ»ին համար: Մանաւանդ որ, դուք ալ ազատած կ'ըլլայիք շատ մը գլխու ցաւերէ:

×

Առաւ մը լսեցինք թէ «Ազգային խորհուրդ» մըն ալ Մարսէյլի մէջ կազմուեր է, նախաձեռնութեամբ Փարիզի նեշանաւոր օրկանին աշխատակիցներուն:

Լուրը հազիւ տարած, նոյն թերթի բազմանուն աշխատակիցներէն Զօլսեցիներու խումբ մը անջատուելով, կը կազմէ իր «Ազգային խորհուրդ»ը, կը վազէ նախանգստացուցում, եւ կ'արձանագրուի յուլիս 2ին:

Այնպէս որ, երբ միւսները կ'արթնան, բանը բանէն անցած էր:

Բայց, ներելի՞ է յուսահատիլ, երբ կռնակդ ունիս «հրամանատար»ներ եւ «իրաւագէտ»ներ:

Եւ թիւ 2 «Ազգ. խորհուրդ»ն ալ կը յաջողի ընկալագիր մը ձեռքել նախանգստարանէն, յուլիս 12ին, ծանուցանելով իր կազմութիւնը: (Ինչ որ «վաւերացում» կը կոչեն, պարզապէս այս է, — յայտարարութիւն մը կուտաս, ոստիկանութիւնը կ'արձանագրէ ի տեղեկութիւն եւ ընկալագիր մը կուտայ ձեռքդ):

Այս մե՛ծ յաջողութենէն յետոյ, թիւ 2ը կը փութայ յայտարարութիւն մը տալ, ծանուցանելով թէ ի՛նքն է «Մարսէյլի եւ շրջանի Հայոց Ազգային խորհուրդը», կազմուած՝ յունիս 23ին, մասնակցութեամբ 18 Միութիւններու, երկուական ներկայացուցիչներով:

Քանի մը անուններ՝ այդ Միութիւններէն, — Պոլսի, Զալգարայի, Ալընծայի, Կավռայի, Սէօլէօզի, Նարասարի վերաշինաց Միութիւններ, Հնչ. Ուս. Միութիւն, Հօկ, «Նորք» եւն.:

Ի՞նչ ըսել, կ'արտայ թիւ 1ը, որ այժմ իր սեփական օրկանն ունի, «Ժողովուրդի Ձայն», խմբագրութեամբ Տիկին Մառըլէն Նավէրի, այլ անուամբ Լիմա Հիւպմէլ:

— «Մարսէյլի Հայ Ազգային Խորհուրդը հիմնուած է 6 Յունիսին եւ վաւերացուած 2 Յուլիսին, նահանգապետարանի 11.958 արտօնագրով եւ կը հովանաւորուի Մարսէյլի Քաղաքապետ Հանրի Թասոյէ »:

Եւ սպառնալիք մը փոթորկաձայն (կ'օրինակեմ նոյնութեամբ)·

« Մենք անակնկալներու ծնունդ չի տալու համար կը թելադրենք այլափոխներուն, անխորհուրդ քայլեր չառնել: Վերջը չի զղջալու համար, գի սխալ քայլով ինքզինքը պատուհանէն վար նետող մը անդարմանելիօրէն դատապարտուած է փախչելու »: (3 Սեպտ.):

Կ'ըսեն թէ այս պաշտօնական սպառնալիքին մէկ սլաքն ալ ուղղուած է Պալվառ Օտտոյի, ուրու «Ազգ. խորհուրդ»ը օդափոխութեան գացեր է երկու ամիսէ ի վեր:

ՎԱՀԷ

«Զօրս մլինն գինուոր ալ տրամադրեն, չեն կրնար փրկել Եթովպիան»

Տօքթ. Թոմըս Լէմպի, Եթովպիոյ կայսեր անձնական բժիշկը, որ Ասմարա-Ապէպա կը գտնուի 1919էն ի վեր եւ որ Նիւ Եորքէն ճամբայ ելաւ հաբէշական Կարմիր Խաչը կազմակերպելու համար, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ ամերիկեան թերթերուն.

« Մուսոլինի երբեք չպիտի կրնայ գրաւել Եթովպիան կրնայ սեւ շապիկաւորներ թափել տափաստաններուն մէջ եւ նոյն իսկ ողողել Ասմարա-Ապէպան, բայց Ն. Վեհափառութեան զինուորները ջախջախելու եւ երկիրը նոյն իսկ մասնակի հպատակութեան մը ենթարկելու համար, Մուսոլինի պէտք է փշաթելերու ցանց մը հաստատէ հողի իւրաքանչիւր ոտնաչափ տարածութեան վրայ եւ բերդ մը շինէ իւրաքանչիւր բլուրի գլուխը: Եթովպիոյ լեռնականները կրակոտ ռազմիկներ են եւ երբեք վար պիտի չդնեն իրենց զէնքերը: Ցորչափ լեռնային ապաւէն մը ունին նահանջելու համար, պիտի շարունակեն հրոսակային կռիւը: Կայսրը խաղաղութիւն կ'ուզէ: Միեւնոյն ատեն ճարպիկ է: Երկրին կէսը վարձու տուած է անգլօ-ամերիկեան ընկերութեան մը, ոչ միայն ստիպելու որ Մ. Նահանգները եւ Մեծն Բրիտանիա ճնշեն Մուսոլինիի վրայ, այլ եւ ապացուցանելու համար թէ կը ջանայ շէնցնել երկիրը: Երբեք անզէնազարդ հովիւներ պիտի խափանեն իտալական բանակին ճամբան դէպի հիւսիս: Իտալացիները չեն կրնար յառաջ տանիլ իրենց հրետանին, նոյն իսկ առաջին կիրճը անցնելէ յետոյ: Երբ հաբէշները լեռները քաշուին, Մուսոլինի երբեք չպիտի կրնայ ջախջախել զանոնք, եթէ նոյն իսկ չորս միլիոն զինուոր թափէ: Պատերազմը անողոք պիտի ըլլայ: Իտալացիները կրնան գերիներ բռնել, բայց Եթովպացիները չեն կրնար: Անոնք աւելորդ ուտելիք չունին: Կայսրը ջարդի հրաման չպիտի տայ, սակայն անգամ մը որ հրոսակային կռիւներն սկսին, Հաբէշները չպիտի կրնան գերի բռնել: (Ըսել կ'ուզէ թէ պիտի ջարդեն): Վիրաւորները չարաչար պիտի տանջուին: Միայն մէկ հատ եթովպական Կ. Խաչ պիտի գտնուի մէկ միլիոն զինուորի համար, առանց հաշուելու գերիները: Կ. Խաչը ահագին դժուարութեանց պիտի մատնուի »:

Անգլիական հոգատարութիւն կ'ուզեն...

Հակառակ պաշտօնական եւ իտալական հերքումներու, թէ իտալական արշաւանք մը կատարուած չէ սահմանին վրայ, Տանաքիլի բնիկները կը շարունակեն փախչիլ եւ Հաբէշիստանի ներքին գիւղերն ապաստանիլ:

Ասմարա - Ապէպայի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Ազգաժողովի որոշման: Հետզհետէ կը զօրանայ հոսանք մը որ կուսակից է անգլիական հոգատարութեան: Թէ պաշտօնական շրջանակներու եւ թէ ժողովուրդին մէջ շատեր կը կարծեն թէ տագնապին լուծման լաւագոյն ձեւն է Եթովպիան դնել անգլիական հոգատարութեան տակ: Կ'ըսուի թէ կայսրը եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ալ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս շարժումին:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԱՆԽԱԽՏ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Քանի մը օր առաջ «Հայրենիք» հրատարակեց Սոֆիայէն Հայկական Վերանորոգման Կոմիտէի կողմէ Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան երեսնամեակի եւ պուլկար նշանաւոր բանաստեղծ Փէօ Եավորովի արձանի բացման առթիւ, որ այսօր տեղի կ'ունենայ Սոֆիայի մէջ։

Սոֆիայի այսօրուան տօնակատարութիւնը տեղական բնոյթ կրող ձեռնարկ մը չէ, այլ ընդհանուր ազգային արժէք ունի թէ պուլկար, թէ հայ ժողովուրդներու համար։

Հետաքրքրութիւնը պատճառ մը չէ, ուստի, որ Աւստրալիոյ ափերը նետուած հայկական այս նոյն գաղութը, սփիւռքի ամբողջ հայութեան հետ միասին, չմխտկցի եւ չզնահատէ կարեւորութիւնը Սոֆիայի տօնակատարութեան։

Հայկական-պուլկար կոմիտէի կազմակերպած ձեռնարկը արտայայտութիւններէն միայն մէկն է հայկական-պուլկար ժողովուրդներու անխախտ եղբայրակցութեան։

Շատ բաներով իրարու կապուած եւ իրար նման են այս երկու ազգերը։

Ամէնէն առաջ իրենց ազգային նկարագրով։

Երկուքն ալ պարզ-սիրտ, ասպետ, բայց ազնուական ժողովուրդներ են, բնական բանաստեղծութեամբ յագեցած, գաւառ եւ քնքուշ չափը, քաղցր բերնով, գորովը շարունակ ամէնէն խորունկ նման ձեւով այս երկու ժողովուրդներու հայրենիքներուն վրայ, բայց անկարող եղան ազատագրել այդ երկու ազգերուն ոտմկալէն աղետալի նոյն։

Երկուքն ալ մայր հողին փարած, իրենց ճակատի արդար քրտինքով հայրենի աշխատանքը սրբացուցած, ազատ, ապրիլ գիտցող ժողովուրդներ։

Երկուքն ալ այսօր, երկուքն ալ ատելով, իրենց արդար փառաւոր, ազատութեան եւ անկախութեան համար պատրաստ թափելու իրենց ընտրելագոյն զաւակներու արիւնը, որ, ատա՛ց, շատ յաճախ, աչխարհի նշանաւոր ասպետներու արկածախնդրութեամբ եւ յեղափոխական ոգիով։

Երկուքն ալ բնաւ, երկուքն ալ յամառ պայքարողներ ամենաճարտար արդարութեան համար, արդարակոծ իրենց թշնամիներու մէջ փակ եւ անխարդախ ու անդառնալի իրենց յարատեւութեան մէջ։

Պատմական դաժան ճակատագիր մը եղբայրացուցեր է այս երկու ժողովուրդները եւ հետագայ եւ, մանաւանդ, մերձաւոր անցեալին մէջ ընդհանուր տառապանքով եւ պայքարով։

Հայկական անօրինակ գաղթականներ՝ Տէր Զօրէն առաջ Թուրք բարբարոսութեան ահաւոր յաճախ նաեւ պուլկարական արիւնը Փանակիւրիշթէի, Փէրուշթիցայի, Պրաթցիկովոյի եւ Պաթաքի մէջ։

Նախատիպ եղբայրներ եղան այս երկու ժողովուրդները ոչ միայն անորինակ տառապանքի, այլ մանաւանդ յեղափոխական ազատագրական պայքարին մէջ ընդդէմ միեւնոյն անգութ թշնամին։

Պուլկար ժողովուրդի ազատագրական ազատամարտը եղաւ հայութեան քաղաքական վերածնունդի եւ հայկական ազատամարտի ամէնէն զօրաւոր խթաններէն մէկը։

Մեր Աղբիւր Սերոբներէն, Անդրանիկներէն, Գէորգ Չաւուշներէն, Նիկոլ Դումաններէն եւ Մուրատներէն առաջ, հայ յեղափոխական անդրանիկ սերունդը ճանչցաւ, սիրեց եւ ոգեւորուեցաւ թրքական բռնակալութեան դէմ ծառացած պուլկար ազգային լեգէոններով եւ Հաճի Տիմիթրիեւներով։

Րաֆֆիներու, Գամառ Քաթիպաներու եւ Աճեմեանեաններու յեղափոխական գրականութեան հետ մէկտեղ, հայ յեղափոխական սերունդները ոգեւորուեցան Բոզովաքիներու, Քարավելովներու, Փոթեւներու եւ Վազովներու յեղափոխական գործերով։

Պուլկար յեղափոխական գրականութեան փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկն է եւ Փէօ Եավորով, որ եղբայրօրէն եղած է նաեւ աստուածանք եւ պայքարը հայութեան։

Պուլկար յեղափոխական գրականութիւնն ու յեղափոխական պայքարը ներշնչման աղբիւր եղած են հայ յեղափոխական շարժման սկզբնական տարիներէն՝ Քրիստափորին համար, որու մտաւոր հայեացքին եւ գաղափարական կազմին հոգւոյն Հ. Յ. Դաշնակցութեան սերունդ սերունդի եւ ամէն կը նետէ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի պատմութեան վրայ։

Անխոնջ եւ անխախտ եղան հայ պուլկար ժողովուրդներու գաղափարի եղբայրակցութիւնը անգամ մը նաեւ կոտորածական օրերուն, երբ մեծ պատերազմի բովանդակ, պուլկար ժողովուրդի փաղանգները քաղաքական կարգաւորեալ հայերներու հետեւանքով, հայկական-պուլկար ժողովուրդները նետուած էին մէկը միւսին դէմ կեցած տարակներու վրայ։

Անգամ այդ օրերուն, Պուլկարը, իր պետական ղեկավարներու չարիքը մէկ կողմ դրած՝ մնաց եղբայրը Հայուն։

Անհերք եւ անխախտ է բարեկամութիւնը անոր, որ իր զօրաւորութեան մէջ իսկ, չի դադրիր օգնութեան ձեռք երկարել իրմէ աւելի տկարներուն։

Պուլկարիա եղաւ Հայաստանի ու մէկէն անկեալ բարեկամներէն մին, փախուստեան, երբ յանկարծ պատերազմի արուշ, Պուլկարիա, թէեւ ինք պարտուած եւ ցրկուած, բայց եղբայրօրէն կիսեց իր մէկ պատառ հացը բախտակից Հայուն հետ։

Հայութիւնը ալ արդար է, որ այսօր Պուլկարիան աւելի եղբայրակից է, քան Հայաստանը, եւ որ պուլկար ազգի բնակչութիւն մէկուն՝ Փէօ Եավորովի արձանին բացումը տեղի կ'ունենայ ազատ եւ անկախ Պուլկարիոյ մէջ։

Հայաստան այդչափ եղբայրակից չէ նոյն իսկ իր բնակչութիւնն եւ մեծագոյն հայ յեղափոխականին՝ Քրիստափոր Միքայէլեանի, որ անոր հետ ինկած Վռամ Քէնտիրեանի մասնաւոր անդամներէն կը հանգչին պուլկարական հողին մէջ։

Հայաստանի ազատութեան եւ անկախութեան համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան գեղադրութեամբ մղած պայքարը յաղթական է, սակայն, որ հայկական ազատամարտի ատոր նորէն շիրիմը կը դառնայ եղբայրական ժողովուրդի մը հողին վրայ, մինչեւ այն օրը, երբ անկախ ու ազատ Հայաստանը իր գիրկին ընդունի

իր փառանքի մեծ զաւկին աճիւնը։

Այդ օրը պիտի գայ եւ այդ օրուան գալուստը ապահովող զարկերու համար պուլկար ժողովուրդը եղած է, ու, փառք ենք պիտի ըլլայ հայութեան կողքին։

Սոֆիայի միացեալ տօնակատարութիւնը մեզ կը յուշէ ու աւելի այդ անխախտ եւ խորունկ համաչափ։

(Ամերիկահայ «Հայրենիք»)

ՏԵՐԵՒ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

«ՍԻՄԴՃԻ» ՄՐԲԱՋԱՆ

«Յառաջ» թերթոնով Սափրիչեան Տիմոթէոս եպիսկոպոսի «Երկամեայ պանդխտութիւն ի Հայաստան» հետաքրքրաշարժ գիրքը իմ մէջ կ'արթնցնէ անցեալի յուշեր։

Նախ սա բանը թէ՝ Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը ապիկար գանձուեցաւ եւ իրեն ներկայացած ամբողջ շօշափուելի զօրագործեց պէտք եղածին պէս՝ Հայկական եկեղեցին կապելու համար հայկական եկեղեցին, Դոմինիկեանց եկեղեցին մեծամէ ասկէ աւելի բաց գտնուեցաւ եւ հայկական եկեղեցին կապեց իրեն Դաւիթէ Յառաջ մը մը ծածուկ՞ իմ հայ յուսաւորչական աշխարհահռչակներու վրայ։ Բայց նա թող քիչ մը ծանր չարժի։

Հայկական նման յետամնաց երկիր մը համար կրօնքը գերագոյն կարեւորութիւն ունենալով, հայեւ-հայ եկեղեցիներու միութիւնը, մեր «ամենայն Հայոց» ժողովուրդին համար կ'ունենար բարերար արդիւնք եւ այսօր Հայաստանի մէջ կ'ունենայինք բարգաւաճ հայ գաղութ մը։

Բայց մենք դառնանք մեր յուշերուն։

1895-96ի ջարդի տարիներուն Սափրիչեան եպիսկոպոս Պանդերմայի Պալըքէսիր առաջնորդական փոխանորդն էր։ Մեր գիւղն ալ Պղտան կապուած էր այդ վիճակին։ Իր պաշտօնական եւ սիրելի ժողովուրդ պատկառանք կ'ազդէր, թէ թուրք ժողովուրդին եւ թէ կառավարական շրջանակներուն։ Այդ գլուխներու շրջանին որ եւ է Հայու ընթի շարունակ իր վիճակին մէջ։

Ամէն տարի Սայիս ամսուն որ տարեկան ամենամեծ էր Պղտայի, կ'այցելէր մեզի՝ Տօնախմբութեան յառթանաւորելու պատարագիչ ինք։ Կ'ընէր Գզլէր, Պատոսլոյէն, Պղտալոյէն, Պալըքէսիրէն, Պանդերմայէն, Խոճա Չիֆթլիքէն, Քէօշտէրէէն, Խշտիրէն, Սայրմալոյէն եւ աւելի հեռաւոր տեղերէ, բազմաթիւ ուխտաւորներու կարգին, մեծամէ հայ ուխտաւորներ ալ կը մասնակցէին այդ կոչւոր տօնախմբութեան։ Եկեղեցին անպատկան էր այդ բազմութեան եւ վերոյիշեալ բազմանէ եկած հայ ուխտաւորներու մէջէն հայ գիւղերէն շատերը ներկայ չէին կ'ոլլալ, գէթ պատարագին կ'ամէն անձն Սափրիչեան եպիսկոպոսին պատարագը, այս հանդիսական օրուան։

Շատ կը սիրէր իր սիրելի Մոլի կը ժամանեալ Պղտայի անուշաւոր կաթէն եւ Պալըքէսիրի հանգուցած սերեն։ Այդ պատասան Պղտացիները գիտէր «Եփըմէնի սրբազան», իսկ Պալըքէսիրցիները «Միսդճի արբազան» կը կոչէին

Ամէն տարի նուէրներով ծանրաբեռն հայ խանութներու նորահրաշ ձեռագործներով լեցուած իր պայուսակ կը վերադառնար իր թեմին կեդրոնը՝ Պալըքէսիր։

Պալըքէսիրի մէջ ունէր անձնական ջաղացք մը որ յետոյ, հրդեհի մը հետեւանքով փակցաւ, վրայ ապրած նաեւ իր եպիսկոպոսական մառանին։

Դիւանը մը իր կեանքէն։ Օր մը երբ Պալըքէսիրի մէջ, աղայի մը պարտէզը զբօսնելով բազմած եւ Պալըքէսիրի համեղ խաղողներէն խոշոր ողկոյզ մը ձեռքը բռնած, իրարու վրայ անուշիկ անուշիկ կու կուտար, գաւաթ խոշոր մուկ մը, իր ներքնազգեստին ստքի մասը սեղմէ ...ն կը մտնէ իր վարտիքին մէջ։ Սրբազանը կ'այլայլի մինչ մուկը վեր վար կը տողպակի իր վարտիքին մէջ։ Ձի կրնար իր հիւրընկալներուն առջեւ իր վարտիքը հանել։ Մէկ մը աջ, մէկ մը ձախ վազելով օգնութիւն կը պոռայ։ Բոլորը կը մարին խնդալէ։

Եւ այս չէնչող եպիսկոպոսը՝ իր խոր ծերութեան մէջ կը մնար խոր թշուառութեան եւ Բերա Մանաս փողոց տնակի մը մէջ առանձնացած կը տառապէր տարիներ շարունակ։

Եւ գահակական տարու մըն ալ, Գերմանական Մայր Եկեղեցին մէջ, գաւիթ մէջէն կը յառէր խոր հառաչ մը, հեծեծանքի կանչ մը։

Արդարեւ, Սափրիչեան եպիսկոպոսն էր որ իր անդէտ փառքերը յիշելով կ'աղբար գառւսք ի խորոց սրտի։

Ոչ... կ'ուզէ՞ր, իր Հայկական ... անդ..., իր կեան... ալ եղած է ...

ՍԵԳԻՐՀ ԱՍԷՓԱՆԵԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

(Անդրանիկի ... ... Ձ. Ա. Միութեան)

Նուիրական պարտականութիւն մը, այսօր անգամ մը եւս մեզ կը հրաւիրէ այս անշուք գամբռին վրայ։

Անկարող է բառ, անշուք՝ իր արտաքինով բայց իր խորքով մեծ հայ ժողովուրդին հանդէպ։

Երջանիկն նախամօր մը պիտի նկատէր՝ ներկայացնել կեանքը անոր, որ դարձած է այսօրը Սրտ... ... չէ կրնալ կամ չէ ... գրելու ... ... կեանքին։

Հերոս էրն է որ կը հանգչի հոս։

Հերոս մը՝ որ կրցաւ տասնեակ տարիներու ընթացքին բլուր հայ-գոյկներուն ամէնապահպանութիւն մին, Հերոս մը՝ որ կրցաւ իր եւ իր ընկերներու զէնքերով ազատութեան կայծեր, ամէն, գարուտը ...թեամբ թերան հայ գանգուածին մէջ։

Հերոս մը՝ որ ճարտի իր մօրն եւ որդի անմիջելի արժանիքներուն, բարձրացան զինուորական շատ մը ասպարէզներ, ու եղաւ հայրենական հերոսը այս կարգի ժողովուրդին։

Դժբախտ եղաւ սակայն փախանը իր կեանքին։

Սարերուն հայրենիք, սարերու որ ծիր աստղանուշան անոր արուն որ — ժանի էր Զանեզու հայրենի հողին վրայ պահեց իր զինակիցներու գո — հունակութիւնը Վէրք մը՝ որ ան — կասկած դառնացած է զայն մինչեւ վերջին վայրկեանը Վէրք մը՝ զոր

մենք եւս կը բաժնենք այսօր, որով — հետեւ չենք կրնար զինքը ամփոփել հայրենի հողին մէջ, այն հողին՝ որուն համար զէնքը ձեռքէն վար չդրեց 35 տարիներ։

Ազգերու պատմութեան մէջ ինքը մինակ չէ սակայն։ Նոյն ճակատագիրն են ունեցած ուրիշ ազգերու շատ մը հերոսները եւս, ու մանաւանդ իրեն պէս անոնք ալ հայրենասէր է նաեւ զրեթէ կ'եար իր ժողովուրդին։

Հայրենակիցներ, բանը որ նուիրական պարտականութիւն մը կը հաւաքէ մեզ այսօր այստեղ։ Այդ պարտականութիւնը չի կայանար միայն անձնական հայցումին եւ խոնարհելուն հանգէպ յարգանքի մեր տուրքը բերելուն մէջ։

Այստեղ միայն Անդրանիկը չէ որ կայ։

Այստեղ կը հանգչին Աղբիւր Սերոբները, Գէորգ Չաւուշները, Նիկոլները, Գուրգէնները, Արմենները, Քեռիները, Մուրատները, մեր հազարաւոր անանուն հերոսները, որոնք իրենց կեանքի օրինակով իրենց արիւնով ալ խառնեցին մարզիկ, սարկութեան կապած խաչը։

Այստեղ կը հանգչի գլուխներէն մին այն փիչակին որ տասնեակ տարիներ անընդհատ, անհատնատար պայքարեցաւ վերջ կէրտեց Սարդարապատն ու Ղարաքիլիսէն։

Վերջապէս, այստեղ կը հանգչի արթնցող ազատամտել հայութեան յեղափոխական ոգին։

Այցի չենք եկած՝ այլ ուխտի։

Իր զէնքի ընկերներուն, իր զինուորներուն հետ եկած ենք ուխտելու, որ օրինակ պիտի առնենք իր անցեալէն, ապագայ գործողութիւններ ու տանձերու համար։

Եկած ենք, որովհետեւ այս անմխիթար օրերուն ամէնէն աւելի պէտք ունինք իր յիշատակի կրակովը տաքնալու, եւ ապագային առաջ՝ այսօր իսկ ինքզինքնիս փրկելու համար։

Աթենական գեղարուեստութիւնը իր Սահիրա գետ ունէր, որուն մէջ կը լոգցնէր իր Աքիլլէները, անխոցելի դարձնելով զանոնք։

Մեր Սահիրան կրնայ ըլլալ այս գերեզմանը, որուն վրայ պէտք է ուժ առնեն յուսահատածները, վեհերոտները, խղճմտութեան ճամբան բռնած եւ բեռնատրութիւնը, եւ նոր սերունդները։

Դաղափարական տարբերութիւններ կրնան գտնել մեզ, բայց, թող աւէր բան որ յիմարութիւն է այդ պատճառաւ իրար բզքտել, մինչեւ որ չդառնինք ծառը այն ճամբուն, զոր ցնեց ու պահեց Անդրանիկով խոր դղրդռիւնը յեղափոխութիւնը։

Ճամբան ծայրը հայրենիքն է Արտօսրում կերպով փառաւոր Անտառ մեծար։

Այդ կը թելադրէ այս գերեզմանը, եւ ատոնց քաջութեան պէտք է ընենք թէ կ'ընդունինք բոլոր ալ, ըլլանք ընկերվարական թէ ազգայնական։

Հայրենակիցներ, այս հաւատքը խորհուրդով պէտք է հաղորդուի ամէն որ Դուք, ընկերներ, երիտասարդ եւ նորահաս պատանի բարեկամներ, զինուած ըլլանք որ հայրենին գերեզմանին առջեւ խորհուրդներու ալ — խարհ մը կայ, որ պէտք է զրահուիլ, յուսադրեալ ապագայի մը պարտադրեալ գոյութիւնները քաջութեամբ տանելու համար։

Անդրանիկ եւ իր ընկերները աշխատեցան, որ հայրենիքի մը մէջ...

ՈՐՆ Է ՃԻՇԴ

Հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց մասին։ Այս անգամ ալ յունական թերթերն են որ կը պնդեն թէ երկու կողմէն ալ զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Սակայն կ'արտասպենք ամէնէն կարեւորները։

Բոլորովին վաւերական աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ, անցեալներս կու պուլկար լրտեսներ, Գոլսոյ ճամբով մտած են թրքական Թրակիա, պտտած են ամբողջ շրջանը, տեսած, գծած եւ արձանագրած են թուրք-պուլկար սահմանագլուխին վրայ գտնուող թրքական բոլոր ամրութիւններն ու ռազմագիտական կէտերը, առանց օձիք ձեռք տալու։

Ըսուած է որ այս երկու լրտեսները պուլկարական բանակին պատկանող սպաներ են, բարձրահասակ, քաղաքային զգեստով, մէկը՝ թեթեւ նօթանիք, իսկ միւսը՝ արհեստաւորական գոյնով։ Երկուքն ալ կը անցագիրներ ունէին եւ ամէն տեղ կը ներկայանային իբրեւ Ֆրանսական թերթերու թղթակիցներ։ Անոնք ալ կաւած էին պուլկար բանակի ընդհանուր սպայակոյտին կողմէ։

Իրենց ամբողջ շրջագայութեան ընթացքին, երկու լրտեսները բնաւ արթնցուցած թրքական իշխանութեանց կասկածները։ Այլ, ամենայն յաջողութեամբ իրենց փառանգաւոր պարտականութիւնը գլուխ հանելէ վերջ անհետացած են Կոսթի չէ ... գած հասատով, թէ անոնք ինչ ատեն մաֆ ... հեռացած են։ Ցամէնայն զգիներութիւնը այն է որ կրցած մ... ատհանդր անցնիլ։

Հիւլէնութիւնը սահմանագլուխի Տէտէագաճ հասած, ինչպէս նաեւ Թուրքիայէն Ցանաքապն հասած ճամբորդները կը պատմեն թէ, Պուլկարիոյ զինուորական կեդրոնացումները մեծ թափով շարունակուելու հետեւանքով, պուլկարեւթուրք սահմաններուն վրայ բնակող բազմաթիւ թուրք բնակիչները ահաբեկած կը լքեն իրենց բնակավայրերը եւ կ'երթան ներս Թրակիոյ ներքնամասերը։

Կարելի չէ եղած ստուգել, թէ այս բնակիչները, խուճապի մատնուած ըլլալով ինքնաբերաբա՞ր կը հեռանան իրենց տեղերէն, թէ եղածը թրքական իշխանութեանց մէկ կարգադրութիւնն է։

Այս տեղեկութիւններուն վրայ է, թուրք կառավարութիւնը ստիպուած է փութացնել Թրքքիփլիպէի արգիլուած գօտին ամրացումը, շատցնել խփիճէի շրջանին մէջ իր զինուորական ուժերը, թուրք բնակչութիւն փոխադրել Արեւելեան Թրակիա եւ կատարել մեծ ռազմափորձեր։

...ռայութիւնը չունենայ այլ եւս որբերու բազմութիւններ։ Ցանցառ է... րենք չեն, եթէ կէս մնայ իրենց գործը։ Արբերս փառաց ենք այս խորհուրդով, ինչպէս որ այս հանգիստ օրուան առթիւ անգամ մը եւս կ'երկնենք։ —

Ճամբան գծուած է մեր առջեւ Անդրանիկի զինակիցները եթէ «պատուաւոր» պատուհ, որբերը իրենց հօրն պիտի գտնուին, եւ իրենց համեստ բաժինը պիտի բերեն կէս մնացած գործը ամբողջացնելու համար։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՅԾԱՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄՏԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Դողդոջուն դատողութիւնը մանաւոր մէկ ձեւր ալքօլամոլութեան (որը երբեք չփոթելու չէ հատորակ գինովութեան հետ), արդիւնք ջղային թունաւորումի, յառաջ կը բերէ մտային շփոթութիւններ Հիւանդը, կարծես փնացած կամ կէս արթուն վիճակի մէջ, անորոշ կը տեսնէ իր շուրջի իրերը եւ կ'ունենայ նոյն իսկ տեսողական խաբկանքներ։ Աչքերը բաց կ'երազէ, եւ երբեմն կը կարծէ որ զինքը կը հալածեն երեւակայական թշնամիներ, որոնց դէմ յուսահատ պայքարի մը մղուելով կրնայ դանակի եւ ատրճանակի անգամ դիմել։

Գալով յիմարութեան, մտային մը թաղնամը հոս փաղանցիկ ամպամածութիւն մը չէ այլ եւս, այլ խմացականութեան աւելի կամ նուազ ամբողջական կործանումը Կարգ մը յիմարներ որոնց վիճակը շատ յառաջացած է (ընդհանուր անդամալոյծներ, վաղահաս յիմարներ, ծերահաս յիմարներ), պաշտպանել այնպիսի խառնաշփոթութեան մը հասած են, որ հազիւ անկապակից բառեր միայն կրնան արտայայտել։ Այսպէս ալ ա... ... անկապակցութիւնը պատառ... իմաստութեան շղթայութիւն ցոյց կուտայ։ Բայց երբ յիմարութիւնը դեռ թարմ վիճակի մէջ, դատողութեան փաղանցիկ կամ մասնակի թեքացումներով ի յայտ կուգայ, մտային ակարացումը յաճախ աննշմար կը մնայ։ Անհատը այդ պարագային, նոյն իսկ երբ կը սխալի, իր պայծառատեսութիւնը կը պահէ։ Ցիշենք իմաստութիւն մը որ ատոր մեծագոյն ապացոյցը կուտայ. ... ... Ոչ սարսափներու, ոչ փաստաբանները եւ ոչ ալ դատաւորները չեն կասկածիր մտային հիւանդութեան մը մասին, որ սակայն գործադրանային է, միշտ ծանր, անխուսափելիօրէն մահացու, բացի այն

պարագային երբ հոսհոսանքի նեարկումով կը դարմանուի։

Սուրբ հիւանդութիւն մը որ սովորաբար կը մարէ մարդ պայծառութիւնը, ... ի յայտ կուգայ զանազան խանգարումներով Յիշենք նախ ամփոփական տագնապը, որով հիւանդը գետին կ'իյնայ բոլորովին գգայազիրկ։ Բայց կայ նաեւ ... ... կոչուածը։ Առոր տագնապներուն ատեն, հիւանդը սեւակ մը «Մտային ջղաձգութիւն» կ'ունենայ, աւելի կամ նուազ խռոված չփոթ վիճակ մը, յաճախ յարձակողական, վայրենի եւ մարդասպանական ձգտումներով։ Կրնայ նոյն իսկ յարձակիլ իրեն ամէնէն աւելի սիրելի էակներուն վրայ, մեռցնել, եւ անոնց դիակը յօշոտել անխնայ։ Երբ խելքը գլուխը կուգայ, բնաւ չի յիշեր իր առաջուան կատարած ոճիրը։ Ուրեմն կրնանք ըսել որ յանձնառութեան տագնապը, իր ընթացքին մէջ, առաւելագոյն անգիտակցութիւնը յառաջ կը բերէ։ Եւ սակայն այդ տագնապի պահուն իսկ, հիւանդը կրնայ պահել չարժուձեւերու դարմանալի ճշգութիւն մը, մանաւանդ հրացանաձիգի ճարտարութիւն մը որով իր գնդակը չի վրիպիր

նոյն իսկ շարժուն թիրախէ մը Բայց աւելի զարմանալին կայ, յուսնոտներ իր ենթակայ են անգիտակից եւ մտացական փոխուածներու, որով ասոնք անոնք կը տեղափոխուին, երբեմն շափազանց հեռանալով իրենց բնակավայրէն, յետոյ կ'արթննան բնաւ չեն յիշեր իրենց ճամբորդութիւնը եւ կը զարմանան թէ ինչ որ բաշխով այնչափ հեռու կը գտնուին իրենց տունէն Բայց երբ քննութիւն մը բացուի, կ'ապացուցուի որ այս անգիտակիցները իրենց ճամբորդութեան միջոցին այնպէս մը վարուած են ամբողջութեամբ, որ իրր թէ իրենց մտքի պայծառատեսութեան տէրն ըլլային։ Երկաթուղիի տոմսակը գնած են, զրամին աւելցածը առած ու ծրգած, յետոյ շոգեկառք մանելով կանոնաւորապէս տեղաւորուած, իրենց ճամբու ընկերներուն հետ խօսակցութեան բռնուած, եւ վերջապէս ամենայն վայելչութեամբ վար իջած են իրենց հասած կայարանը Ասոր մէկ օրինակ այնչափ լաւ կը բացատրէ թէ որչափ յարաբերական է մտքի պայծառատեսութիւն կոչուածը, որ հաստատութեան աչքին այնչափ վճռական եւ արժէքաւոր կը թուի երբ կ'ուզուի հոգեկան հիւանդութիւնը

գանազանել հոգեկան առողջութենէն։

«Մենամոլական գերագրգռութիւնը» յառաջ կուգայ այն մարդոց մէջ որոնք ենթակայ են «բնիհատական հոգեկան հիւանդութեանց», եւ այդ պարագային հիւանդը որոշ չափով անգիտակից վիճակի մէջ կը գտնուի, երբ չափազանց խռոված՝ կը պոռայ, կ'երգէ կամ կը պարէ գիշեր ցերեկ։ Այդ մխոքին վրայ յառաջ բերած պայծառութիւնը անտարակոյս կը մթագնէ իր մտքին պայծառատեսութիւնը։ Եւ սակայն գերագրգռուած մենամոլը, իր խռոված վիճակին մէջ իսկ, կարող է կշռել իր արարքին հետեւանքները Ասոր համար է որ հակառակ իր չափազանց անկարգ ընթացքին, ծանր արարքներէ կը զգուշանայ միշտ։ Գերագրգռուած մը սովորաբար աւելի ազմուկ կը յարուցանէ քան թէ վնաս կուտայ։ Բայց երբ գերագրգռութիւնը թեթեւ վիճակի մէջ է, մտքի պայծառութիւնը անաղարտ կը մնայ, կարելի է ըսել նոյնիսկ որ կ'աւելնայ Մենամոլական գերագրգռուածը որ ինքզինքին տէրն է դեռ, ընականէն շատ աւելի ուշադիր է, իր յիշողութիւնը եւ մտային կարողութիւնները սուրցած են։ Այս պարագային, այդ հիւանդագին գերագրգռութիւնը յանախ «Ներշնչում» անուանուած ճանչցուած է Գրողներ, ինչպէս Միւսսէ, Նէրվալ եւ Երաժիշտներ ինչպէս Շուման, իրենց լաւագոյն գլուխ գործոցները արտադրած են մենամոլական թեթեւ գերագրգռութեանց միջոցին, երբ արդէն մտած էր իրենց արդիւնաւորական մէջ հանդամանքին մէջ Բայց երբ այդ գերագրգռութիւնը յառաջ կուգայ ան պարկեշտ մէկու մը մէջ, որուն երեւակայութիւնը զօրաւոր է եւ որ գրամաչորթութեան հակումներ ունի, հիւանդութիւնը կը սրէ, կը շղթայազերծէ անոր բարոյական ընդունակութիւնը եւ գործել կուտայ պատժելի յանցանքներ այնպիսի ճարտարութեամբ մը որ կարծես թէ անկարելի կը դարձնէ հիւանդագին վիճակի մը փորձագէտ բժիշկը երբ կ'ուզէ անպատասխանատու նկատել զայն, դէմ մասամբ, զարմանք կը պատճառէ հարցաքննիչ դատաւորին կամ դատարանին Այսպիսի օրինակներէ աւելին կարելի է յիշել, երբ գերագրգռութիւնը, նախ թեթեւ վիճակի մէջ, հետզհետէ կը ծանրանայ եւ կը հասնի սուր մոլագարութեան մը անհեթեթ խառնակներուն։

(Շար.)

ՊԷՏՔ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

[illegible] Արամ — Ի՞նչ գեղեցիկ է [illegible] մեր լեզուին բաղ-[illegible] ակօսներուն մէջ, պարզ [illegible], անոխակալ միտքով, կող-[illegible] նկատումներէ քաջ ի [illegible] միայն շրջափիւռ գա-[illegible] ու մանրամաղ հողին, որուն [illegible] կը ցայտեն հիւթին ու խատու-[illegible]:

[illegible], Արամդ իմ պանծալի, [illegible] գուարթ, առատ կը զգաս [illegible] երբ անսեթեւեթ, գրեթէ [illegible] միամտութեամբ, ինչ-[illegible] մէջ սոխակին աւաչը, [illegible] Հայ Գիրքին, Հայ Թոր-[illegible] մէջ, գուտ քննա-[illegible], դատաւորելու գիտու-[illegible].

[illegible] այդպիսի վայրկեաններ [illegible] կը ոգևորիմ, տող առ տող [illegible] ու բնածին բերելով լեզուս [illegible] բարձրաթռիչ գեր-[illegible] Հոգեպարար կարգո՞ւր [illegible] այն տեսակէն՝ որով մշակը [illegible] քրտինքին կայլակնե-[illegible] գգալով ճերմակ ցորենի [illegible] մէջ:

[illegible] — կ'րսեմ մտովի ու արտաքին [illegible] լեզուին ճոխութենէն անմասն [illegible], 1914ի որիկադմէն վերջ [illegible] անկախութեան են [illegible], հեէկի մինչեւ իսկ Թաւթա-[illegible], որոնք ո՛չ Վ. Հիւկոյի [illegible], ոչ Շէքսփիրի, մինչ [illegible] լեզուն խօսող ցեղը իր բաղ-[illegible] գրականութեամբ, հին Ա-[illegible] Հին Հոմմի բոլոր հրաշա-[illegible] գիտակ այս ցեղը, անտե-[illegible] միայն, առ այժմ [illegible], իր անձր ծառ-[illegible].

[illegible] Արա՛մ, քաջ երիտասարդին [illegible] մը թողուր որ գեղազարդ [illegible] փոխնորդէ մայրենիքին [illegible] մէջ: Հոն հասունի-[illegible] ցանուած, ակօսներուն հունձ-[illegible] հորեկներ, գեղաձեւ շր-[illegible], որոնց մէջ արդէն կեան-[illegible] է կառալ, կերեւի պէս բոխ-[illegible].

[illegible] մէջտ զգո՛յշ — Գեղապատուր մի [illegible] բռնանայ: Մեծէ՛ն ճակատ [illegible]:

✕

[illegible] Արամ ճիզ մը թող ընեն [illegible] գրողները, կարելի եղածին [illegible] գործածելու իս, մինա .. [illegible] չեն պատշաճիր մեր [illegible] առողջանութեան : [illegible] ... օրէն մակբայով ա-[illegible] այն բառերուն՝ որոնց վեր-[illegible] ի է: Այսպէս, հարկաւ գի-[illegible] քուք ալ — արանչելիօրէն, , [illegible], անտեսխապէօրէն, ան-[illegible], եւն. եւն. անհերքոց-[illegible] հերեզէք, հրէշաւիր բացա-[illegible], աւա՛ղ, շատ աւելի [illegible] հինէն մնացած գրող [illegible] նոր գրողներուն կողմէ: [illegible] ամբխներով հետեւեալ [illegible], եւ տեսայ, որ, [illegible] պէս, հնագոյն գրող-[illegible] գիւտերն են ասոնք: [illegible] վստիցի որ նո-[illegible] կ'անգանեն այս [illegible], եւ օրէնը կը գործա-[illegible] ածականներուն հետ, որոնք [illegible]: Այսպէս՝ վայրա-

գօրէն, անգթօրէն մարդիօրէն, ստո-ուածօրէն (աստուածօրէն հրաշա-գործելը) եւ այլքն բառ կարգի: Ի՞նչ-պէս — ուշադիր եղէ՛ք — մեր լեզուին լաւագոյն կերտողները զգուշացած են իօնէրքէն եւ նմանակներէն: Հազիւ մի թուական կամ անորոշ ածականով բացատութիւն մը եղած է, որովհետեւ այդ ձեւը աններդաշնակ ալ չէ. այս-պէս միաձեւ, միակրօն, միարան, միարնեայ, միօրինակ, միակամ: Ա-սոնց մօտ ո՛րքան խոպտ կը հնչեն աննկարագրելիօրէն, անգնահատելի-օրէն եւն. անճոռնի ձեւերը, մանա-ւանդ երբ նկատի առնենք, որ ատոնց օրէնի ալ մնացած բառերը կրնան մակբայաբար գործածուիլ, կամ, ատ-ատաւելն, ածական ձեւին կցելով կեր-պավը փոխանակ օրէնի: Ո՛վ իմ ազնւ-ւելի ոսկեր. բեւ մը խոր-հրդածեցէք եւ իրաւունք պիտի տաք ինծի. Այլա-բանօրէն — ի՛նչ լաւ: Բայց՝ երկիւղա-լիօրէն — որքան խորթ եւ, նաեւ, ա-նիմաստ

Քաղածաձե՛լ տեսայ, սիրելի Ա-րամ, եւ զարհուրեցայ: Ընդվզում մը այս անհոգութիւններուն դէմ, մանր ուշադրութիւն մը եւ թերթ մը որ բերան ծառայէ այս ընդվզումին: Եւ ահա թանկագին ծառայութիւն մը՝ որմէ առաջին գոհ եղողները իրենք ախոյեանները կ'ըլլան: Այսպէս՝ երբ յանս, թէ սարսռ քաղածածի մեծ սխալ մըն է, պէտք է ըլլայ քաղածա-ծուել, որովհետեւ լեզուին մէջ ծածկ ձեւ չկայ, ինչպէս չկայ փակել ձեւ, այլ ... ծածուել, փակուել արմատ-ները, որոնք երբ դոյական ըլլան կամ բարեհաճին բայ ըլլալ, վրայ կուտան

Նեյոյաշնական համար — ի-րենց արմատականին ու երկրարբառ. ինչպէս նորածին իր ... չափերնե-րը, եւ կ'ըլլան փակութիւն, փակ-կանալ, ծածկոյթ ծածկուիլ, մուի՛ միալ, ծուի՛ ծխել: Եթէ ծածկելին արմատը ծածկ ըլլար, մխալին ալ, ծխելին ալ պէտք է ըլլար ... մխ, ծխ

Կը տեսնե՞ս, մէկ անմտութիւնը կամ անմտածութիւնը (irréflexion) ի՞նչ այլանդակութիւններու կը յանգի, ըղ-խելէն ալ պիտի հանես բղխ ... փոխա-նակ բուղխի կամ պարզապէս՝ բուխի, կատելէն՝ կտ, փոխանակ կատի եւն. եւն. եւն.:

Ի՞նչ է բսել բային արմատը — ա-սաց (բարբառաց): Ի՞նչ է առնելին արմատը — առեաց (մարդառեաց, օ-տարառեաց): Պատմելին արմատը — պատում (հերասպատում), ոչ թէ պատմ (ծածկելին պէս): Զարնել բային արմատը — հար, հարուած (երբեմն զարկ — Դրապարկ վանքը — հրացա-նարարկ ընդունուած ձեւը, որ պատա-հած է): Մարիկ բային արմատը — շէջ, ոչ թէ ... մար (անշէջ ոչ թէ .. անմար, զոր մերթ կը գործածեն սմանք)

Շարն ընդ հուպ .

ՏԱՐԱՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

— 2 —

Ա. Ինճիկեան կը գրէ Խորհ. Հա-յաստան ին

Մէկը միւսին ետեւէն, Հայաստանի Պետական Հրատարակչական Մարմի-նը լոյս կ'ընծայէ մեր դասական գրա-կանութեան գործերը: Սակայն կ'ան-տեսէ կարեւոր աշխատանք մը, որուն ձեռնարկած է ռուս Պետական Հրատա-րակչական Մարմինը, — մանուկնե-րու յատուկ գասագիրքերու, դասա-կան հեղինակներու մանկական գրա-կանութեան հրատարակութիւնը:

Ծիշդ է թէ անցեալի մեր մանկա-կան գրականութիւնը հարուստ չէ դա-սական գործերով, այլ ընդհակառակն խղճճուած է կրօնական, ազգայնական եւ առասպելաբանութեամբ յագեցած գործերով: Այսուհանդերձ ունինք նաեւ բնախի դասական երկեր, որոնց հրատարակութիւնը գեղեցիկ նուէր մը կ'ըլլար մանուկներուն, մասնաւո-րաբար դպրոցականներուն:

Աւելի դժուար է դասական գործերը հրատարակել ի պէտս դպրոցականնե-րուն, քան հասարակութեան համար: Մենք գործ ունինք 8, 10, 12, 15 տա-րեկաններու հետ, որոնք ծնած ու ար-նած են ներկայ ընկերային կարգե-րու մէջ,— ահա թէ ինչո՛ւ կը պահան-ջուի հեղինակներու եւ գրուածքնե-րու ընտրութիւնը կատարել մեծ ըզ-գուշութեամբ եւ լրջութեամբ:

Մեր մեծանուն բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանը հոկայականներէ թէկուզ մանուկներուն. Աւելորդ չենք համա-րիր այստեղ յիշատակել թէ մեր կար-ծիքով, ի՛նչ կարելի է հրատարակել Յովհ. Թումանեանէն: Պատմուածք-ներէն՝ Գիքորը, Իմ ընկեր Նեսոն, Գաքօ քեռու շիրամտապանութիւնը, Երկարաւղու շինութիւնը, Նեսոյի ճարտարութիւնը, Պատմուածքներ կեն-դանիների կեանքից խորագիրով չոր-քը (Գելը, Եղջերուն, Ալիտուն, Մոյ-րը, Շունը), իսկ բանաստեղծութիւն-ներէն՝ Մարոն, Լոռեցի Սաքոն, Հա-ռաչանքը (հատուած), Սասունցի Դա-ւիթը, ոտանաւորներէն՝ Գութանի եր-գը, Դժար տարին, Հին օրհնութիւն, Կաքաւի երգը, Գարնան առաւօտ, Ձախորդ, Սոխակի միշտը, Արագիլ, Մանուկը ու ջուրը. հեքիաթներէն՝ Ուժը, Տէրն ու ծառան, Մի կաթիլ մեղրը, Քաջ-Նազարը, Անխելք վա-ճառականները. Թարգմանութիւննե-րէն՝ Շաղիկներ (Կէօթէ), Վարդը (Կէօթէ), Ձմրան երեկոյ (Պուշկին) եւ ուրիշներ:

Մանուկներու քաջածանօթ Ղազարոս Աղայեանը եւս հոկայական նիւթ կու-տայ. Ճիշդ երգերու թիթիւնները, Թոխշիները, Պարապերգան, Հնձուորները, Սերմնա-ցան, Առաւօտ գիւղում, Արեւ, Մա-.. . Տարի Անցեր, Քարօզի եւ ուրիշներ:

Առանձին առանձին կամ ժողովա-ծուներով կարելի է հրատարակել մանկական հին ամսաթերթերէն (Աղ-բիւր, Հասկեր) այնպիսի գործեր, ո-րոնց հեղինակները թէեւ դասական չեն, բայց մեր մանկական գրակա-նութեան մէջ դասական կը համար-ուին (Հայրապետեան, Աթ. Խնկոյ-եան, Սիմակ, Ցակոբ Աղաբաբ եւ ու-րիշներ)

Թէեւ մանկական գրողներ չըլլան, բայց մեր խօսքի լաւագոյն վարպետ-ներուն գործերէն կարելի է հրատա-րակել, խիստ ընտրութենէ մը վերջ, այնպիսի կտորներ, որոնք գեղեցիկ նուէր մը կրնան կազմել մեր դպրո-ցական պատանիներուն: Այդ. հեղի-նակներն են Նար-Դոս (Մեր թաղը հատորէն պատմուածքներ), Մուրա-ցան (Հատուածներ Նոյի ագռաւէն, Առաքեալէն), Աւ. Իսահակեան (Ըն-կերները, մասնաւոր Ուստա Կարօ վէպէն) Ս. Զօրեան (Երկաթուղին. Ցանկա-պատ, Օհանի մահը, Պատերազմը, եւ ուրիշներ, որոնց կարգին՝ Ծովանը, Ելեկտրական լամպը, Մի գիշեր ան-տառում):

Հրատարակութեան արժանի են նա-եւ մեր գիւղագիրները, որոնք զար-մանալի է որ շատ քիչ կ'օգտագոր-ծուին դասագիրքերու մէջ, մինչդեռ դպրոցականներու ընթերցանութեան համար լաւագոյն կտորներ ունին Ա. Շահնազարեան, Ա. Աղայեան, Ծու-գուրեան, Զաւախեցի

Կարելի է թարգմանաբար տալ նա-եւ օտար մանկական գրականութեան լաւագոյն էջերը:

Քանի մը խօսք եւս տպագրութեան մասին.— Մանկական գիրքերու հրա-տարակութիւնը մեծ խնամք կը պա-հանջէ, — մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն թուղթը, գիրը, նկար-ները, կազմը:

Մանկական գրական կտորները կա-րելի է հրատարակել առանձին առան-ձին, կամ ժողովածուներով. Երբ ժո-ղովածուն կը կազմուի մէկ հեղինակի գործերով, բնագրին ընկերանալիք նկարներէն զատ փափաքելի է դնել նաեւ հեղինակին յուսանկարը, համա-ռօտ կենսագրութիւնը, բնագրին մաս-չելի եւ հակիրճ մեկնութեամբ:

Թուական մամուլին մէջ վէճի նիւթ է դարձած այն հարցը թէ մանուկնե-րուն համար հրատարակուող գիրքե-րու կամ գրուածքներու մէջ երբ գոր-ծածուի միջազգային բառ մը կամ ար-տայայտութիւն մը, պէ՞տք է տալ բացատրութիւնը գրքին մէջ իսկ թէ ոչ: Մեր կարծիքով պէտք է բացա-տրել տեղն ու տեղը եւ ոչ թէ հրատա-րակել առանձին բառարան մը:

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆ

Տարիներ անցան եւ տակաւին հայ գիւղացին տիրացած չէ բովանդակ գիւ-ղատնտեսական յեղափոխութեան: Ոչ մէկ խօսք հաւաքական տնտեսութեան առաւելութիւններուն մասին, սակայն կարելի չէ չընդունել այն քաղաքա-կանութիւնը, զոր Մոսկուա կը խա-ղայ՝ առանց նկատի առնելու Հայաս-տանի պայմաններն ու պահանջները: Այդ է պատճառը, որ կը մերժէ հայ գիւղացիին միտքը, ինչպէս նոյն իսկ հայ գործավարի մը առողջ արա-մերանութիւնը, որ կ'ընդվզէր՝ երբ կը տեսնէր թէ Մոսկուա կամ Թիֆլիս կը քամեն փոքրիկ Հայաստանը:

Հայ գիւղացիին մերժումը, որ եր-բեմն եղերական արտայայտութիւննե-րու հասաւ, արդէն նիւթ կը կազմէ գրականութեան: Ն. Զարեանի Ռուշա-նի քաղաքը գործէն վերջ, ահա Արա-գիի Եկւորները պատմուածքներու ժո-ղովածուն, ուր կը նշմարուի նոյն խուլ ընդդիմութիւնը հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ: Գիւղացի մըն է, որ կը խօսի.

— «Ինչպէս որ մենք չնորհակալ ենք, որ կառավարութիւնը մտածում ա մեր մասին բայց մեզ հարկաւոր չի կոլ-խոզը (հաւաքական գիւղատնտեսու-թիւն): Օրինակի համար, ասենք ես աշխատաւոր մարդ եմ, աստուած վկայ, մութ-մութին վեր եմ կենում, գը-նում գործի, իսկ մեր մէջ էնպէս թամ-բալներ կան,— օրը ճաշ ա դառնում, նոր են աչքերը տրորում, վեր կենում: Հիմի եթէ բերենք իրար խառնենք թամբալին ու աշխատաւորին, նրանց ունեցածը հաւասարցնենք, ի՞նչ դուրս կը գայ. էն դուրս կը գայ, որ էշը կը դառի, ձին կ'սատկի: էտ կոլ-խոզը, որ կայ, թամբալների համար ա, դրանից, մին ա, խաղապանունք առաջ կը գայ,— թամբալը չի լաւա-նայ, իսկ էն լաւի, աշխատողի ձեռ-ները էլ կը թուլանայ, նա էլ կ'սառի, — Ինչի՞ ես չարչարուեմ ուրիշի հա-մար: Հիմի ասելս էն ա, որ թողէք ա-մէն մարդ իրա տուն, իրա ունեցածին տէր ըլի, էն ժամանակ ամէն բան լաւ կը գնայ

ՉԱՐՉԼՐԻՍ

Վ. Թորոսեան այսպէս կը նկարա-գրէ Զարջալրիս գիւղը.—

Զարջարիար 1040 հոգինոց գիւղ մըն է Արարատի շրջանին մէջ, Խճուղիէն հեռու, լեռներու զոգաւոր հովիտին խորը, Արագածի ճիշդ դիմացը: Սա-րալանջերուն վրայ՝ կանոնաւոր կտր-ուած արտեր, գոյնզգոյն, ոմանք կա-նաչ, ոմանք վարդագոյն, կորնգանի (samfoin) ծաղկած արտեր, որոնք ու-կի գոյն կ'առնեն արդէն: Սարալանջ մը բոլորովին լերկ է բուսականութե-նէ, — գիւղին գերեզմաննոցն է այդ, ուր տապանակներով հերմակ, սեւ ու կարմիր քարէ ձիեր կը թուչին: Ամէն քիւրտ ընտանիք իրեն սրբազան պար-տականութիւն է համարեր իր մեռած երիտասարդ տղուն շիրմին վրայ քան-դակել ձի մը, սանձը բերանը, թամ-բուած, պատրաստ ճամբայ ելնալու:

Սարեանի մաերիմ մէկ ընանկարն է այս միջավայրը:

Զարջարիսի մէջ կ'ապրին ընիկ Քիւրտեր, որոնց վրայ աւելցած են Պարսկաստանէն գաղթականներ: Ինչպէս կ'ապրին Հայերն ու Քիւրտերը իրա-րու հետ,— շատ համերաշխ:

Գիւղը կազմած է «Նոռէքնայիս»-նայ անունով հաւաքական գիւղատնտե-սութիւն մը, որուն կը մասնակցին 28 տնտեսութիւն, 137 հոգի: Կը ցա-նեն ցորեն, գարի, կորնգան, ունին 15 եզ, 1 ձի, 8 կով, 171 ոչխար, 84 գառ որոնք պիտի կթուին գալ տարի, 5 խոյ (բեղմնաւորութեան համար), 5 այծ,

136 դարնան գառ, 3 ուղ: Գիւղացինե-րուն (1040 հոգի) 250 գրել-կարդալ չի գիտեր, 75ը քիչ թէ շատ կը գրէ-կը կարդայ, 126ը գրող-կարդացող է, մնացեալը մանուկներ: Ի՞նչքան, ի՞նչ-քան մանուկ կը վազվզէ այս գիւղին մէջ, կանանչ սարերուն գլխին: (Այ-նուհետեւ Թոխմեանց կը խօսի գիւղա-ցիներուն հետ, զարմանքով կ'արձա-նագրէ որ գիւղին կոմունիստները չեն մտած հաւաքական գիւղատնտեսու-թեան մէջ, կը հարցաքննէ վարիչնե-րը, որոնք բառեր կ'արտասանեն՝ ա-ռանց հասկնալու):

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉՈՒ ԿԸ ԿԱՂԱՅ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խո-րագրով խմբագրականի մը մէջ (28 օգոստ).

— «Հայկական բովանդակ գաղթաշ-խարհը, տարիներէ ի վեր, մէկ բերան կը պահանջէ լայն բանալ Հայաստանի դռները տարագիր բազմութեանց առ-ջեւ: Ի պատասխան այս պահանջին, սակայն, Երեւանը իր անճարութենէն կը ճառէ: «Մենք ալ կը ցանկանք ա-ւելի մեծ թիւով տարագիրներ ընդու-նիլ, բայց միջոցը չունինք: Հողին յօժար է, բայց մարմինը տկար: Հողն ու բնակարանը կը պակսին մեզի: Տը-ւէք մեզի՝ անջրդի տարածութիւննե-րը ոռոգելու եւ բնակարան շինելու միջոցները, այսինքն փող ուղարկե-ցէք, որպէսզի մենք ալ աւելի հեշտու-թեամբ կարենանք կազմակերպել տա-րագիրներու ներգաղթը»

Մօտաւորապէս այս իմաստով կը բարբառի Երեւանը ամէն անգամ, երբ բարեկամ ու թշնամի տարբեր սուր կերպով կ'արծարծեն լայն ատրիմա-նաչափի մը վրայ ներգաղթի կազմա-կերպման խնդիրը: Գաղթահայ ժողո-վուրդէն կը պահանջէ ընել այն, ինչ որ իմէ, իբրեւ պետութիւն, կը խոս-տովանի թէ չի կրնար ընել: Երեւանը գիտէ գաղութներու միջոցները: Մինչ չափ տեղեակ է ան, որ պատա-սխանի հայ ժողովուրդը չի կրնար բաւարարել մինչեւ անգամ իր տեղա-կան կրթական, խնամատարական եւ այլ կարօտութիւնները եւ յանախ, դպրոցի մը պետքէն քանի մը տաս-նեակ հազարնոց բացը գոցելու հա-մար անճարութեան կ'ըլլայ վաշխառու-ներու ձեռքը: Ու գիտնալով այս բա-

ւոր, անիկա, արտասահմանէն կը պահանջէ անկարելին: Կը պահանջէ դրպէտքի պարագային համեմատ պա-տրուակէ, թէ երբ արտասահմանը չօգնէր, ներգաղթի ծրագիրը ուզուած տարողութեամբ չի կրնար գործադր-ուիլ:

Ինչո՞ւ համար, սակայն, Երեւանը աչքը տնկած է նիւթական դժուարին պայմաններու տակ ապրող արտասահ-մանին վրայ: Կարելի՞ է երեւակայել խարխլել, թէ տկար գաղթաշխարհու-թիւն մը կրնայ ընել այն, ինչ որ պե-տական կազմակերպել տէր Երեւանը, իր իսկ խոստովանութեամբ, չի կր-նար ընել: Անոր այս պատառոց պա-հանջը չի՞ յիշեցներ ընթացքը այն խղճմտութեանց թշուառականին, որ մու-րացիկին սնակէն դրամ կ'ուզէ վերց-նել: Եւ ինչո՞ւ, իբրեւ դրամական աղբիւր, իբրեւ կթան կով նկատի ու-նենալ միայն արտասահմանը: Եթէ Երեւանը չունի պէտք եղած միջոցնե-րը, եթէ անիկա չի կրնար անհրա-ժեշտ հաղամաներ առողջել կամ կա-ռուցումներու գլուխ հանել, կարծեսք համբանքով տարագիրներ նեյս առնե-լու համար, Մոսկուա՞ն ալ զուրկ է այդ միջոցներէն: Ո՞ւր կը մնայ Երե-ւանի անդամակցութիւնը Խորհ. Միու-թեան, երբ տարբակցն կյաւուած-նեյու աշացման հարցին մէջ իսկ, ա-նիկա զրկուած մըն է միւս հանրապե-տութեանց հետ բաղդատելով.

Հոս է արդէն բուն վէրքը, որուն վրայ դրած էր իր մատը Նաեւ ամե-րիկացի թղթակիցը: Երեւան չի վայե-լեր Մոսկուայի օժանդակութիւնը այն չափով, որքան կը վայելեն իրեն սահ-մանակից Վրաստանը կամ Ատրպէյճա-նը: Երեւան խորթ զաւակն է Մոսկ-ուայի: Երեւան լեզու չունի մինչեւ իսկ իրեն հանդէպ ցոյց տրուած այս տմարդի վերաբերումին դէմ բողոքե-լու համար»:

... ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

[illegible] ազգական հակառակութեան [illegible] այս խօսքը ընդգծ [illegible] անոր Սկիւտի մէջ ու-[illegible] վերարերմունքին [illegible] Ալի պէյի հանդէպ եւ [illegible] Աղիզ Ալի պէյ ծեր [illegible] Ենվէր կը գրկուի սոն [illegible] կը պատճառէ [illegible] իր արարական մտ-[illegible] Իտալացիներուն Տրի-[illegible] յարձակումէն առթիւ [illegible] Էնվէրի եւ Մուս-[illegible] պէյի հետ Պէնկազիի [illegible] մէջ բացառապէս [illegible].

[illegible] պէյ կ'աւելցնէ . — « Համոզ-[illegible] որ արաբ յեղափոխա-[illegible] անձին մէկն է [illegible] կը համարիմ իր քանի [illegible] ու պակասները [illegible]: Ինծ կը պատմէին թէ [illegible] պէյ չհանդուրժելով Էնվէր [illegible] պաշտօն մը ունե-

նալուն Տրիպոլսոյ մէջ, այնտեղի ա-րաբ սպաները գրգռած է: Բայց էն-վէր կարեւորութիւն չտալով, Իտա-լիոյ հետ կնքուած դաշնագրէն յետոյ պալքաններ պատերազմին մասնակ-ցելու գալով հրամանատարութիւնը յանձն առած է Աղիզի եւ խորհուրդ տուած է արաբական կառավարու-թիւն մը կազմել: Աւելիս դարձեալ Շէյխ Ահմէտ Շէրիֆ Սէնուսիի եւ ա-րաբ սպաներու հետ գժտուելով վերա-դարձած է Թուրքիա: Այն ատեն մէկ միտք ունէր. Թուրք սպաներու եւ բա-րեկամներու հետ խօսած ատեն ինք-զինք թթու հակառակորդ ցոյց տալ Էնվէր պէյի եւ Թուրքիոյ դէմ գոր-ծել երբ արաբ սպաներու ընկերակցու-թեան մէջ ըլլար. Վերջապէս, երբ Էնվէր փաշա պատերազմական նախա-րար եղաւ Աղիզ Ալի պէյ ինքզինքն նետած էր: Չէր կրնար հանդուրժել որ իր դպրոցական ընկերը այդպիսի դիրքի մը հասնէր, մինչ ինք մնար

ստորակայութ անդամ մը: Եւ նոյն եղ-րակացութեան եկած էր որ Թուրքիոյ մէջ փառքի չէր կրնար տիրանալ եթէ Թուրքերուն հետ գործէ. հետեւաբար «կեցցէ՛ արաբ յեղափոխութիւնը»:

Աղիզ Ալի պէյի գաղտնի գործերը այն ատենէն հասան որ Էնվէր փա-շայի համբերութիւնը հատաւ: Չեր-բակալել տուաւ զայն եւ պատերազ-մական ատեանին քաշեց Կիւրճիւրքի մէջ Էնվէրի կողմէ իբր պետական դրամ իրեն յանձնուած 20 կամ 30 հազար ոսկիի գեղծումի մը համար:

Արաբներու կողմէ շատ դիմումներ եղան ինծի եւ ուրիշ նախարարներու: Պատերազմական նախարարութիւնը մահապատիժ կ'ուզէր ցման բան-տարկութեան վերածել տալ, իսկ ֆրանսական դեսպանին մօտ տրուած հաշիւներէն, ժորժ Բէյմոն կ'ըսէր թէ՝ երբ Էնվէրի եւ Աղիզի միջեւ հի-նէն եղած սարսակարծութեան մը. հա-մար Աղիզ մահուան դատապարտուի, պէտք է խոստովանի որ օրէնքը կա-մայականութեան ենթակայ է այս եր-կրին մէջ: Աղիզ կրնայ արաբ յեղա-փոխական մը ըլլալ, բայց ոչ երբեք գող: Միջամտեցէք, դուք կրնաք այս անիրաւ դատավճիռը խնայել անոր:

Այն իրիկուն ամէնքն ալ Էնվէրի, որ ներկայ էր, նայած ատեն կարծես կ'ուզէին ըսել թէ՝ նայեցէք սա մար-դուն որ վաստակաւոր զինուորական մը, որ իր հետ Կիւրենիայի պաշտպա-նած է, չի քաշուիր իր վրէժը լուծե-լէ եւ կ'ուզէ մէջտեղէն վերցնել...

Իսկոյն հասկցայ թէ հանրային կար-ծիքը դէմ էր Էնվէրի. Ուրեմն պէտք էր առաջքը առնել: Եւ երկրորդ մը գրեցի Էնվէրի թէ հակառակ դատա-րանի ապացոյցներուն եւ վճռին, հանրային կարծիքը քեզ կը մեղա-դրէ: Այս տեսակ մեղադրանք մը քե-զի հազար անգամ աւելի վնաս կը բերէ քան Աղիզ Ալի պէյի քանի մը տարուան բանտը: Աշխատեցէք Սուլ-թանի ներումը ձեռք բերել եւ ես պի-տի ջանամ որ ան Պոլսէն հեռանայ այլ եւս Թուրքիա չվերադառնալու պայմանով:

Յաջորդ օրը Էնվէր հեռախօսեց թէ Սուլթանը ներում շնորհեց Աղիզ Ալի պէյի: Եդիպտոս եւ Բէյմոն մեծ ե-կան եւ շնորհակալութիւն յայտնեցին: Ըսի թէ Աղիզ Ալի պէյ պէտք է իսկոյն Եգիպտոս երթայ եւ ազգային ալ պետութեան քաղաքականութեամբ չզբաղի: Մարդու թող չըսէ թէ իրեն ներումը իմ միջնորդութեամբ ար-դիւնք է:

Աւելի ուշ սակայն իմացայ, թէ Ա-զիզ Ալի պէյ, հակառակ իր ինծ տը-ւած պատուոյ խօսքին, ընդհ-պատե-րազմի ընթացքին Շէրիֆ Հիւսէյինի տրամադրութեան տակ դրած էր ինք-զինք, երբ այս վերջինը ապերախտօ-րէն խալիֆայութեան դէմ կը գործէր եւ իսլամական աշխարհը ներկայ ող-բալի կացութեան մէջ կը ձգէր: Հի-մա ե՛ս եմ որ չեմ ներեր իրեն »:

ԳԵՐՄԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Շատեր կ'ենթադրեն թէ այս առա-քելութիւնը Էնվէր փաշայի նախարա-րութեան ատեն մտած դրաւ Թուրքիա եւ ամէն մը կը նկատեն զայն: Իրա-կանութիւնը այն է որ, բառ Ճէմալ փաշայի, Մահմուտ փաշա համոզուած ըլլալով որ անկարելի է Պալքաններ-րուն յաղթել, ընդունեց Լոնտոնի դաշնագիրը եւ կ'ուզէր ամբողջ ուժը տալ ներքին բարենորոգման: Անոր կարծիքով Թուրքիոյ ամէնէն անհրա-ժեշտ բանը դրամն էր, որով Գերմա-նացիներուն դիմեց փոխառութեան համար, բայց ասոնք յայտնեցին թէ դրամական հարցերու համար Գերմա-նիոյ չդիմեն, այլ Ֆրանսայի: Այս խորհուրդին հետեւելով կառավարու-թիւնը Փարիզ ղրկեց Ճավիտ պէյը :

Այդ ատենները խնդրոյ առարկայ էր պարսկական սահմանագլխի հարցը որ շատ կը հետաքրքրէր Ռուսիան եւ Անգլիան: Վերջապէս Մահմուտ Շէվքէթ փաշա այս խնդրով, ինչպէս եւ բանակի ու տորմիղի վերակազմու-թեամբ անձամբ կը զբաղէր: Ամբողջ գիշերներ կ'աշխատէր երբեմն ալ ձէ-մալի ընկերակցութեամբ: Օր մը կ'ը-սէր. « Տեսէք Յոյները, անոնք աւելի վարպետ են քան մենք: Ծովային վե-րակազմութիւնը յանձնած են Անգլիա-ցիներուն եւ բանակինը՝ Ֆրանսացի-ներուն: Վէնիզէլոս ծովային եւ պա-տերազմական նախարարութիւնը մի-անգամայն ստանձնած է: Իր քաղա-քական հակառակորդներու քննադա-տութիւններուն երբեք կարեւորու-թիւն չի տար: Ասոր արդիւնքը եղաւ յօրաւոր բանակի մը կազմութիւնը: Իմ կարծիքով Վէնիզէլոս իր երկրին մեծ ծառայութիւն մատոյց, ահա ե՛ս ալ նոյնը կ'ուզեմ ընել: Ինչ կը վե-րաբերի Թուրք բանակին, կարծեմ չենք կրնար գերման բանակի մէթոտ-ներէն հեռու մնալ. աւելի քան 30 տա-րի է որ մեր բանակին մէջ ունինք գերման մարզիչներ:

(Շար.)

(12)

Քարիւղի մենաշնորհը չեղեալ կը համարուի

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը պահանջեց ջնջել քարիւղի մենաշնորհը, որպէսզի նոր բարդութիւններ չծագին։ Իսկ հայկէզական կառավարութիւնը պաշտօնական գիրով մը հրատարակելով, կը յայտարարէ թէ ամերիկեան ընկերութեան մը տալով քարիւղի շահագործման մենաշնորհը, Եթովպիա իր վեհապետական իրաւունքներն է որ կը գործադրէ։ «Մենաշնորհը տարամերժօրէն տնտեսական հանգամանք ունի եւ պիտի նպաստէ երկրին զարգացման։ Եթովպական կառավարութիւնը միշտ հաւատարմօրէն վարած է քաղաքականութիւն մը որ կը ձգտի իր երկիրը լայնօրէն բանալ ամէն ազգէ մասնագէտներու գործունէութեան առջեւ, մասնագէտներ որոնք լրջօրէն եւ պարկեշտօրէն աշխատին, առանց քաղաքական յետին միտքերու։ Ինչ կառավարութիւնը չի կրնար որ եւ է ձեւով փոխել իր այս ուղեգիծը։ Ինչ կը վերաբերի այն առարկութեանց թէ մենաշնորհը հակառակ է 1906ի դաշնագրին տրամադրութեանց, կայս. կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ ինք մաս չի կազմեր այդ պայմանագրին»։

Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքին եւ կառավարութեան ճնշման տակ, Սթէնտըրտ Օյլը, որ բաժնեկից է այս մենաշնորհին, որոշեց ետ առնել իր հաւանութիւնը։ Արտաքին նախարարը իր քով կանչելով ընկերութեան տնօրէնը, ազդարարութիւններ ուղղած է։

ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ ՋՆՋՈՒԵՑԱՒ

Մինչ այս մինչ այն, մէջտեղ ելած է ամերիկացի դրամատէր մը եւս, Չէրթօք, որ կը յայտարարէ թէ ինք 20 տարիէ ի վեր այս մենաշնորհին տէրն եղած է, շահագործելու համար ոչ միայն Եթովպիոյ քարիւղը, այլ եւ արծաթը եւ ուրիշ հանքեր։ «Նոր Լօրընսը», Րիքէթ, Գահիրէ հասաւ խորհրդաւոր պայմաններու մէջ, մեծ հետաքրքրութիւն յարուցելով։

25,000 բանուորներու ցոյցը Փարիզի մէջ

Երեքշաբթի գիշեր չորս մեծ ժողովներ գումարուեցան Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ ձախակողմեան հոսանքներու՝ Խաղաղութեան Արհեստակցական Միութեանց, համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութեանց եւ Մարդկային Իրաւունքի Դաշնակցութեան վարիչները, ինչպէս եւ Լոնտոնէն հրաւիրուած բանախօսներ։ Ձախակողմեան թերթերը 25.000 հոգի կը հաշուեն մասնակցողներու թիւը։ Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը բողոքելով Իտալիոյ յարձակողական դիրքին դէմ, կը յայտարարէ թէ բոլոր ժողովուրդները ինքնորոշման կատարեալ իրաւունքներ ունին, թէ պատերազմը միջազգային ոճիր մըն է, եւ կը պահանջէ զսպողական միջոցներ ձեռք առնել նախայարձակ պետութեանց դէմ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ մը աւերեց Պոտոյի շրջանը եւ հարաւ-արեւմտեան ուրիշ գաւառներ։ Բազմաթիւ այգիներ փճացան, հազարաւոր ծառեր արմատախիլ եղան, հեռագրական եւ ելեկտրական թելեր խզուեցան, տանիքներ փլան։ Կին մըն ալ մեռաւ։ Նիւթական վնասը միլիոններու կը հասնի։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բողոքեց Մոսկուա, համայնավարական պայքարին դէմ որ ծրագրուած է Կոմինթէրնի վերջին համագումարին մէջ։

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ. Բագուի մէջ, Նաւապետ Կրիվոնոսով, որ անցեալ մայիսին երեսի վրայ ձգած էր իր վարած քարիւղատար շոգենաւը, Կասպից ծովուն վրայ, երբ հրդեհ մը ծագեցաւ։ Այս աղէտին զոհ գացած էին 27 հոգի։

ՎԱԼ-ՎԱԼԻ (ԵԹՈՎՊԻԱ) սահմանային դէպքերուն առթիւ կազմուած իրաւարար յանձնախումբը վերջացուց իր աշխատանքները, պատասխանատու չգտնելով ոչ Իտալիան, ոչ ալ Հապէշիստանը․․

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿՈՄՍ ՄԸ ձերբակալուեցաւ Ատտիս-Ապէպայի մէջ, իբրեւ լրտես։ Կինն ալ կասկածի տակ է։ Հապէշիստան որոշեց օտար կամաւորներ չընդունիլ պատերազմի պարագային։

Բայց ահա ճերմակ ամպերը կը ցածնան, կը թափթփին Արագածի գագաթներուն վրայ, ու կը սեւնան յուսով։ Գիւղացիներուն աչքերը յառած են զոյգ երկինքին։ Մէկ կաթիլ անձրեւի ճակատագրական նշանակութիւն ունի բերքին համար։ Պարզ է որ պիտի թրջինք անձրեւին տակ, բայց թող թափի անձրեւը եւ ինչ կ'ուզէ ըլլայ։ Մեր կառքը ճամբայ կ'ելլէ, բայց կը յառաջանանք սեւ, ցած ու ծանրացած, ջուրի անսպառ ամբարը ամպերուն տակ։

Կաթիլները խոշոր են եւ առատ, դաշտերն ու սարերը կը լուանան, բայց կաթիլները տեղի կուտան շուտով եւ ամպերէն մինչեւ հողը կը կախուին ջուրի պարաններ, առուները կը բարձրանան, մինչ դաշտերուն մէջ արածող ձիերը կը հրճուին ջուրին տակ։

Բօշէնի հիւանդանոցէն մեզի կը տեղեկացնեն թէ Սեպտ. 1ին մեռած է Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ, որ 1 տարիէ ի վեր կը տառապէր նոյն հիւանդանոցին մէջ, ալիէններու հիւանդութեան մը հետեւանքով։ Հանգուցեալը պաշտօնավարած է Երեւանի մէջ, հանրապետական իշխանութեան օրով, յետոյ պատսպարած հոսանքին հետ եկած Մարսէյլ, ուրկէ Փարիզ եկաւ, հիւանդացած ըլլալով։

Հ. Յ. Դ.

Դիւանը

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Սեպտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» Ֆրազարանին մէջ 181. Cour Lafayette։ Օրակարգ Պատգամաւորի զեկոյց եւ ընտրութիւն։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ կարեւոր հարցեր։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ, ՌՈՍՏՈՄԻ, ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ, ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲԻ, ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ, ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԵՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

տեղի կ'ունենայ 8 Սեպտեմբեր Կիրակի, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ճամբուն վրայ ԳԸՄՊԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ԲԱՐՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ. Camp «LA BARONNE» Route de Chateau Combert. Սէն-Ժէռօմէն վեր։

Շաբիթըլէն առնել 5 թիւ ծանրակառքը։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը նուագէ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը. երգ, նուագ, արտասանութիւն, ծայկական եւ եւրոպական պարեր եւլն։ Սէն Լուի ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը ցանկելի մը ընկեր ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆի կողմէ։

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ. կարելի է ճաշը միասին բերել

Անուշ ջուրի ԼՈԳԱՆՔ. մայոնիք միասին բերել

Որոշուած սահմաններէն անդին անցնիլը արգիլուած է։

Դուրսէն մորդոց որ եւ է բան ծախելը արգիլուած է։

ՊԱՀՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 3 ՖՐ.

Ընկերա-մշակութային խնճոյք-երեկոյթ
ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած՝ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ խումբերու կողմէ

յս Շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Բանախօսութիւն, Արտասանութիւն, երգ եւլն․

Հրաւիրուած է Լիոնէն ՄԱՍԻՍ նուագը (ՖԸՐԸՔԺԵՆ)։ Փոքրիկն Փիսօ պիտի պարէ կովկասեան պարեր։

«Վ. Լ. Մ.»ի

Յաջորդ ձիւ ԼԱՄԻ մէջ կը սկսին տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի՝ «Ինքնապաշտպանութիւնը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Կ. ՄԻՆԱՍԽՈՐԵԱՆի «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Սասունի տեղահանութեան եւ պարսկից դէպքերու մասին։

Կը ծրատ իրենք յատկապէս ցարմնցինեն ու եւ Սամսոնյն հրու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ ծնտագրբրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ Բազուագիւտ անտիպ պատկերներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր. Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

ԹԻՒ 12 (ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խաղող կերէք (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Մա՞նչ թէ աղջիկ պիտի ծնի (Տոքթ. Գ. Սերոբեան).— Սուրճ խմե՞լ թէ չխմել (Տոքթ. Վ. Տէր Անդրէասեան).— Ի՞նչպէս կը բժշկէին Տարօնի մէջ (Մ. Բարխեան).— Դրաճանաչութիւն (Շ. Նարդունի).— Մտերիմ զրոյցներ ապագայ մայրերուն (Տոքթ. Մ. Միքայէլեան).— Հարցարան (Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն)։

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք։

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS (13e).

ԿԱՐԵՒՈՐ.— «Հայ-Բոյժ»ի վարչութիւնը վերջ թիւ կուտայ բոլոր անոնց, որոնք իրեն կը վերադարձնեն առաջին 1 եւ 2 թիւերը։ «Հայ-Բոյժ»ի բարեկամներէն կը խնդրուի վարչութեան հայթայթել թիւ 1 եւ 2, միշտ փոխարինաբար։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԻՆ. Կ. Խաչի Պուլվար-Օտտօի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները եւ համակիրները այս Հինգշաբթի (ժամը կ'որոշուի տեղւոյն վրայ)։ Ներկայ կ'ըլլայ Տիկ. Միսաքեան որ կը խօսի Կ. Խաչի ընդհ. գործունէութեան մասին։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Թարգմ.՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Արտասուքն իմ սրտիս յուսահատութիւնն ու վիշտերը Սրբազան Հօր յայտնեցի. «Թէ որ, ըսի, քանի մը գիշեր ալ այսպէս անցնելու ըլլամ, չը պիտի կարենամ դիմանալ, եւ չարաչար պիտի ըլլայ իմ մահս»։ Նա թէպէտեւ կը խրախուսէր եւ կը յորդորէր զիս սիրով տանելու ամէն նեղութեանց, բայց վերջապէս հաճութիւն տուաւ որ մեծ իշխանին քով երթամ եւ մեր վիճակը անոր յայտնեմ։ Մեր պահապանէն ծածուկ ելայ գնացի մեծ իշխանին վրանին քով, եւ կերպով մը խմաց տուի իրեն իմ գալս եւ իրեն հետ խօսելու փափաքս. ուստի ներս մտնելով եւ իրեն ներկայանալով՝ խւկոյն թուղթը ձեռքս առի եւ գլխիս վրայ դնելով ըսի Ամարացւոց լեզուով. «Լաւ է որ զիս այսօր քու թրովդ այսպէս սպաննես, քան թէ մերկ թողուս ցուրտ եղանակներուն՝ որուն չեմ սովորած, եւ առատնդաւկան թափառելով չարաչար հիւանդութեամբ մեռնիմ»։ Զարմացաւ իշխանը ու հարցուց թէ ի՛նչ եղաւ քեզ, յայտնէ՝ ի՛նչ է պատճառը քու ցաւոյդ։ — Տէր իմ, կրկնեցի սիրտ ի թունդ, մենք մեր ծնած օրէն ի վեր լաթերով ծածկուած եւ անկողիններու մէջ պառկելու սովրած եմք, այսպէս քարերու ու հողերու վրայ մերկ եւ առանց ծածկոյթի չեմք սովորած. վասն որոյ կը խնդրեմ, կա՛մ սպաննէ զիս այսօր եւ կամ մեր հարկաւոր ածանելիքները մեզի տուր որ պատսպարուիմք ցուրտին դէմ։ — Ես ձեր ստացուածոցը տիրացած չեմ, բաւ. մանաւանդ կարգաւորի մը ինչքը երբեք չեմ ընդունած։ Ես խօսած եմ ձեզի յանձնած իշխանիս, թէ տակէ անդին մեր գնալիք ճանապարհին վրայ շատ գիւղեր չկան՝ որ ձեր գոյքերը գիւղացւոց բեռցնել տամ. եւ մեր երթալիք Զոնկ լեռն ալ դժուար է անտուկներ եւ ծանր բեռներ հանել. ուստի լաւ համարեցի որ ձեր ծանրութիւնները չխառնել Զարտոզա տանին, ուրտեղ պիտի երթամ եւ ալ ձմեռը ձեզի հետ հոն անցնելու. ասոր այս է իմ հրամայածս, եւ ոչ թէ տիրացած եմ անոնց, զորոնք ենթէ ուզէի՝ Ըսար-Ամպայի մէջ կրնայի բոլորն ալ գրաւելու». Այս ըսելով հրամայեց ու մեզի պէտք եղած քանի մը գիւրատար բաներ ետ դարձնել տուաւ։

Տասներկու օրէն հազիւ կրցանք Ոկրա երկրին մէջ Զոնկ բաւած տեղը հասնիլ, ուր զօրաց համար մանր խուղեր շինուած կային, եւ անոնց մէկուն մէջ մեզի հրամցուցին, որուն դռնէն ներս գլուխնիս մինչեւ գետին խոնարհելով, եւ կամ թէ ըսեմ՝ սողալով մը մտանք ու մէկէն նստանք, որովհետեւ կայնելու տեղ չէր. եւ հոն չորս հոգի պատսպարուեցանք Նազարէթցի սպասաւորաց հետ, առանց կարենալու ոտուընիս երկնցնել։ Ինչպէս վերը ըսինք, մեծ իշխանը ուրիշ պաշտօնատար իշխանի մը յանձնեց մեզի։ Այս անձը չար ու անգութ մէկն էր, չէր թողուր բնաւ որ մեծ իշխանին քովն երթամ եւ մեր ցաւերը անոր իմացնեմ, եւ ոչ ինքը հաց կամ ալիւր կը բերէր. մինչեւ երեկոյ ծոմ կենալէն ետքը՝ երեկոյեան հացն ալ կը խնայէին մեզմէ, այն հացը զոր առջի բերան չէինք կրնար ու կը գանէինք բերաննիս դնելու, բայց հիմայ կարօտ էինք. եւ ոչ ալ դրամ ունէինք քովերնիս որ ծածուկ հաց կամ ալիւր գնէինք, եւ կամ իրեն ընծայ տալով սիրտը քաղցրացնէինք մեզի դէմ։ Ու թէ որ իր քովը երթալով ուտելու բան մըն ալ խնդրէինք, նա առ երեսս ցաւակցութիւն ցուցնելով իր սպասաւորացը կը հրամայէր որ հաց տան մեզ շուտով. սպասաւորք անոր լեզուէն աւելի միտքը կը հասկնային, եւ զանց կ'ընէին մեր խնդիրքը կատարելու։ Բայց փորձն ու հարկը մեզի վարպետ ըրաւ. իմացանք որ այս մարդոց քով անուշ խօսիլ, քաղաքավարութիւն բանեցնել ամենեւին օգուտ չըներ, որովհետեւ մարդկային զգացմունք չունենալով՝ ընկերական սիրոյ համար ո՛չ հաց եւ ոչ կաթիլ մը ջուր մարդու կուտան. ուստի սկսայ այնուհետեւ խիստ լեզու մը բանեցնել, պոռալ ու կանչել, որով կրնայի քանի մը աւուր ուտելիք հայթայթել։ Ալ այնուհետեւ ոչ սաստիկ մնաց մեր երեսը եւ ոչ երկիւղ մեր սրտին մէջ. եւ այնպէս կը վարուէի հետերնին, որպէս թէ մեր գերիներն եղած ըլլային, եւ մեր քովը եկող ամենուն ալ ուրիշ բան չէինք ըսեր, եթէ ոչ իրենց անգթութիւնն եւ անողորմածութիւնը երեսնին տալով հաց կը պահանջէինք։ Ասոնցմէ մէկը օր մը դարձաւ ըսաւ մեզի. «Մենք ձեր խեղճութիւնը կը ճանչնամք ու կը զգամք, բայց մինչեւ որ հայմանօթը (կրօնքը) չիմացուի, ամենեւին ոչ հաց եւ ոչ ուրիշ հարկաւոր պէտքերնիդ կը հոգանք»։

Թըրսօ-Կովազին երբեմն երբեմն գաղտուկ գիտնականներ կը խրկէր քովերնիս, որոնք մեր եկեղեցւոյն եւ կրօնքին վրայօք տեղեկութիւններ առնելով կ'երթային իրեն կը հաղորդէին. եւ երբ այս գիտնական մարդիկը կ'իմանային Հայ եւ ուղղափառ ըլլալնիս, ուրախանալով մեր խաչը կը համբուրէին եւ օրհնութիւննիս կ'ընդունէին, եւ իրենց մեծ իշխանին ալ կը պատուիրէին որ լաւ աչօք նայի մեզ։ Հապէշստանի մէջ գրոց ու պատմութեանց տեղեակ մարդիկ խիստ քիչ ըլլալով, ընդհանրապէս բոլոր հասարակութիւնը թանձր ու չօշափելի տգիտութեան խաւարի մէջ կը գտնուին. ոմանք Թուրք կը համարէին մեզի, ոմանք Ֆռանկ եւ այլ Ինկլիզ, եւ քիչ մասն ալ Ղպտի կը կարծէին. իսկ երբ որ մեր կրօնքը ուղղափառ Հայ ըլլալնիս գիտնականները ստուգուեցաւ, կամաց սկսան կարգաւորի պատիւ տալ մեզ։ Թըրսօ-Կովազին տէրութեան երկրին մէջ մեծամեծ տեղուանք որքան միաբանական կրօնաւորաց խումբեր որ կան, կարգաւ կուգային երբեմն հարիւր, երբեմն ալ աւելի անձինք, եւ բաց տեղ մը ժողովելով կրօնական նիւթերու վրայ խօսելով հետերնին իրենց լեզուով եւ մեր եկեղեցւոյն վրայ տեղեկութիւններ տալով եւ մեր ուղղափառութեան վրայ խօսելով Սրբազան Հօրը ձեռքը համբուրէին եւ օրհնութիւն կը խնդրէին։ Այս կրօնական ժողովները եւ կրօնաւորաց խումբ գալ եւ քննութիւն ընելը տասն օր տեւեց. յետ այնորիկ մեծ իշխանը անձամբ գալով խոնարհեցաւ Սրբազան Հօրը առջեւ, որու ձեռքն էր կախեալ նաեւ Փայտը, եւ անոր օրհնութիւնը ուզեց։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — VENDREDI 6 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2902 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Այս օրերուն, երբ եւրոպական կարգ մը պետութիւններ ու կառավարութիւններ ծանր կերպով մտահոգուած են հետզհետէ բարդուող Իտալա-Եթովպիական կնճիռով, Թուրքիա գոհունակութեամբ իր ձեռքերը կը շփէ:

Գոյաքն «Նիւ Եորք Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ, մինչ եւրոպական շատ մը երկիրներու պետական մարդիկը կը կորսնցնեն իրենց գլուխը՝ մտահոգուելով միջազգային հորիզոնին վրայ կուտակուած ծանր ամպերով, Թուրքիոյ ղեկավարները կը վայելեն խաղաղ ամառնային արձակուրդ մը:

Մուսթաֆա Քէմալ Պոլիս գացած է եւ Տոլմա Պաղչէի նախկին սուլթանական պալատէն, Վոսփորի տեսարանը կը վայելէ, իսկ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ, ընկերակցութեամբ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիք Րիւշտի Արասի, պտոյտ մը ըրած է արեւելեան եւ հիւսիսային Անատոլուի սահմաններուն վրայ:

Թուրքիա գոհ է եւ իրաւունք ունի գոհ ըլլալու:

Յայտնի է որ դէպի Արեւելեան Ափրիկէ տարածուելու ձգտող Իտալիա ամուր ոտքով կեցած է Երկոտասան Կղզիներու վրայ, որպէս Արեւելեան Անատոլուի ափերը: Եւ անհաւանական չէ որ, Իտալիոյ յարաճուն բնակչութեան համար հողմէջական նոր կայսրութեան ստեղծումին ձգտող Մուսոլինիի հաշիւներու մէջ մտնէ նաեւ Հարաւ-արեւմտեան Անատոլուն:

Այժմ, երբ Մուսոլինի մխրճուած է Արեւելեան Ափրիկէի արկածներուն մէջ, Թուրքիա իրաւունք ունի այլեւս չունենալ վախ: Իսկ ալ վերջնական, եթէ յաջողի իտալական ձեռնարկը եթովպիական բարձրաւանդակին վրայ եւ ինչ ալ ըլլան իտալական ծրագիրները Միջերկրականի Արեւելեան ափերու վերաբերմամբ, Թուրքիա իրաւունք ունի խորհելու թէ, յառաջիկայ 10–15 տարիներու ընթացքին, այդ կողմէն վտանգ պիտի չսպառնայ իրեն:

Քանի Մուսոլինի մտահոգ է Արեւելեան Ափրիկէի կնճիռով, Մուսթաֆա Քէմալ իրաւամբ կրնայ վայելել Տոլմա Պաղչէի հանգիստը:

Թուրքիա ինքզինք ապահով կը զգայ նաեւ իր հիւսիս արեւելեան սահմաններու վրայ: Սթալինեան Ռուսիան քէմալական Թուրքիոյ ամէնէն նուիրուած բարեկամն է:

Ոչ լուրջ հողային վէճ եւ ոչ ալ տնտեսական այլ եւ այլ շահերու բախում կայ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, իսկ Սուրիոյ հովանաւոր պետութիւնը՝ Ֆրանսա, քէմալական շարժման առաջին օրերէն սկսեալ մինչեւ ալ բարեկամ եղաւ Թուրքիոյ: Ֆրանսա Սովետ Ռուսիոյ հետ միասին եղաւ մեծ պատերազմին մէջ պարտուած Թուրքիան ոտքի հանողը:

Թուրքիոյ հարաւային սահմաններու վրայ գտնուող արաբական նորակազմ պետութիւնները իրենց երկիրներու քաղաքական եւ տնտեսական կառուցումով զբաղած են:

Պալքաններու մէջ, Թուրքիա պալքանեան խաղաղութիւնը ապահովող ուխտին կարեւորագոյն անդամներէն մէկն է:

Իրան, դարաւոր քունէն արթնցած, իր քաղաքական եւ տնտեսական կեանքի վերակառուցումին նուիրուած է: Իրան եւս բարեկամութեան սերտ դաշինքով կապուած է քէմալական Թուրքիոյ:

Մուսթաֆա Քէմալ շատ աղէկ գիտէ այս ամէնը:

Եւ, սակայն, ամէն կողմէ խաղաղութիւն վայելող Թուրքիա այսօր իր մասնաւոր ուշադրութեան առարկան դարձուցած է հայկական նահանգները (Արեւելեան Անատոլու) եւ Թուրքեւսովետ սահմանագլուխը:

«Նիւ Եորք Թայմզ»ի վերը յիշատակուած թղթակցութեան մէջ կ'ըսուի թէ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ եւ արտաքին գործոց նախարար Րիւշտի Թէվֆիք Արաս, հաճոյքը եւ գործը միացուցած, քննութենէ մը անցուցած են Իրաքի, Իրանի, Սովետ Ռուսիոյ եւ Սեւ ծովուն սահմանակից շրջանները:

Իբրեւ արդիւնք Ըսմէթ Ինէօնիւի այս քննական պտոյտի, հաւանական է որ, Սեւ ծովու եւ Ռուսիոյ սահմանակից շրջանին մէջ հաստատուի երրորդ ընդհանուր քննչութիւն մը: Առաջին ընդհանուր քննչութիւնը հաստատուած է վեց տարի առաջ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ եւ երկրորդը՝ 1933ին Թրակիոյ մէջ:

Սեւ ծովու եւ Սովետ Ռուսիոյ սահմանակից շրջանը, ըստ վերջերս տեղեկութիւններու, Էնկիւրիի կառավարութեան մասնաւոր ուշադրութեան առարկան է: Էնկիւրի նախ յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնէ երկաթուղիներու եւ խճուղիներու կառուցման, ի պահանջել հարկին գործածելու զանոնք ռազմական նպատակներու համար:

Երկրորդ՝ անշուշտ, դարձեալ նոյն ռազմական նկատումներով, Էնկիւրի որոշած է մաքրագործել այդ շրջանը ոչ թուրք տարրերէն, որոնց տեղ պիտի բնակեցուին պալքանեան պետութիւններէ եկող թուրք գաղթականներ:

Քանի մը շաբաթներ առաջ էր որ, Պոլսոյ մօտ, Իզմիթի ռազմապահեստներու մէջ տեղի ունեցած պայթումներու առթիւ, ամերիկեան թերթերու թղթակիցները հաղորդեցին թէ, Թուրքիա ռազմամթերքի հսկայական կուտակումներ կ'ընէ Պոլիս, Իզմիտ եւ Մարմարայի ծովեզերեայ կարգ մը կարեւոր կէտերուն վրայ, այդտեղերէն երկրին ներսերը փոխադրելու համար:

Ամիսներ առաջ թերթերը հաղորդեցին որ, Թուրքիա 500 սաւառնակներու ապսպրանք տուած է ամերիկեան օդանաւային ընկերութեան մը: Եւ վերջապէս, այս օրերուն, Թրքական նաւատորմը կը պատրաստուի ռազմափորձերու Սեւ ծովու վրայ:

Այս բոլորը, բնականաբար, մեզ կը մղեն այն եզրակացութեան թէ, Թուրքիա զինուորական տենդագին պատրաստութիւններու մէջ է:

Արդ՝ որո՞ւ դէմ են այս պատրաստութիւնները:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՔԱՇՈՒԻԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵԹՈՎՊԻԱ ՕՐԻՆԱԶԱՆՑ ՄԸՆ Է»

ԺՈՂՈՎԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ՇԱՏ ԾԱՆՐ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԷՋ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի արտակարգ նիստը, որ բացուած էր չորեքշաբթի օր, յետաձգուեցաւ երեք մեծ պետութեանց գլխաւոր պատուիրակներուն ճառերէն վերջը: Տպաւորութիւնը այնքան ծանր էր որ, խոհեմութիւն համարուեցաւ քիչ մը ժամանակ շահիլ, որպէսզի գահավիժօրէն չպայթի ժողովը:

Նիստը բացուեցաւ ժամը 4·30ին: Նախագահ Էնրիք Կուինոզուի բացման ճառէն յետոյ, Պ. Իտըն կարդաց Փարիզի ժողովին զեկուցումը եւ երկար ճառ մը խօսեցաւ, մասնաւորապէս շեշտելով.

— « Վստահ եմ թէ բոլորս ալ լիովին կ'ըմբռնենք մեր պատասխանատուութիւնը: Աշխարհի կարծիքը մեզ կը դիտէ: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձախողի այս վէճին մէջ, իր հեղինակութիւնը մեծապէս պիտի խախտի ապագային եւ իր ազդեցութիւնը պիտի տկարանայ: Ազգերու Դաշնակցութեան եւ միջազգային այս նոր կարգ ու սարքի փլուզումը աղէտ մը պիտի ըլլայ ամբողջ աշխարհի համար: Հապէշական այս տագնապին մէջ քաղաքական կամ տնտեսական վէճի հարց չկայ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Մեր պարտականութիւնն է գործադրել Ազգաժողովին ընդունած միջոցները: Գործի ձեռնարկենք անմիջապէս եւ, եթէ ապահովենք երկու կողմերուն ուղղամիտ գործակցութիւնը, այն ատեն պիտի յաջողինք խաղաղօրէն լուծել վէճը »:

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Լավալ, աւելի հաշտարար լեզու մը գործածելով.

— « Ֆրանսա խորապէս յարած կը մնայ հաշտարար աշխատանքին, ընդ հովանեաւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ան դեռ համոզուած է թէ խաղաղութիւնը կրնայ ապահովուիլ Ա. Դ. Ուխտի շրջանակին մէջ: Ես չեմ ուզեր հաւատալ թէ այս գերագոյն ճիգը ապարդիւն պիտի մնայ եւ թէ կարելի չէ գտնել արդար կարգադրութիւն մը, գոհացնելով Իտալիոյ օրինաւոր պահանջները, առանց ժխտելու Եթովպիոյ կենսական եւ վեհապետական իրաւունքները: Իտալիոյ տրտունջները պիտի քննուին, վստահ եմ, ամենաբարեխիղճ ուշադրութեամբ »:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ԾԱՆՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կարգը եկած էր իտալական պատուիրակին, կոմս Ալոյզիի, որ իր ճառը սկսաւ բուռն յարձակողականով մը: Ահա գլխաւոր մասերը.

— « Աւելի քան 50 տարիէ ի վեր Իտալիա համբերութեամբ Եթովպիոյ հանդէպ վարեց գործակցութեան եւ բարեկամութեան քաղաքականութիւն մը, ապահովելու համար իտալական գաղթավայրերու քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութեանց խաղաղ զարգացումը այդ երկրին հետ: Այդ քաղաքականութիւնը մասնաւորապէս գործօն հանգամանք առած է Ֆաշական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: Հակառակ ուրիշ պետութեանց ընդդիմութեան, Իտալիա 1923ին ուժ տուաւ որպէսզի Եթովպիա ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ան նոյն իսկ այնքան յառաջ գնաց որ քսան տարուան համար բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքեց Եթովպիոյ հետ: Թէեւ Իտալիա կ'ընդունի Վալ-Վալի դէպքի մասին տրուած վճիռը, բայց կը պնդէ թէ կանխամտածուած յարձակում մըն էր այդ ընդհարումը, որ կը մատնէ եթովպական կառավարութեան յարձակողական դիտումները: Այսպիսի արարք մը պիտի օրինականացնէր պատերազմը յարձակող պետութեան դէմ: Սակայն եւ այնպէս Իտալիա ուզեց համբերել, վճռական քայլեր առնելէ առաջ: Բայց, դառն եւ յաճախ արիւնալի փորձառութիւններէ յետոյ, Իտալիա համոզուած է թէ Եթովպիա անուղղայ թշնամի մըն է Իտալիոյ, թշնամի մը որ միշտ ոխակալութեամբ կը շարժի եւ որուն հետ կարելի չէ վստահութեան քաղաքականութիւն մը վարել: Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ գործակցութեան բոլոր հնարաւորութիւնները ձախողեցան: Իտալիա այլ եւս չի կրնար կրաւորական դիրք մը բռնել այս բարբարոս պետութեան հանդէպ, որ անկարող է կառավարելու ինքզինքը կամ այն բազմութիւնները որոնք գրաւուած՝ այժմ կը սպառնան Իտալիոյ գաղթային մշակոյթին: Իտալիա չի կրնար որ եւ է վստահութիւն ունենալ հապէշական կառավարութեան վրայ, ոչ ալ հաւատալ անոր միջազգային յանձնառութեանց կատարման: Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին հիմնական սկզբունքը այն է թէ պետութիւն մը չի կրնար ընդունուիլ, հետեւաբար չի կրնար անդամ մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան, եթէ չի կատարեր կարգ մը ճակառ, բացորոշ պայմաններ: Եթովպական կառավարութիւնը ոչինչ ըրած է արժանի հանդիսանալու համար քաղաքակիրթ ազգերու ընկերակցութեան: Ապացոյց նաեւ այն որ այս ժողովին մէջ կը ներկայանայ եւրոպացի խորհրդականներով: Հետեւաբար, իտալական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ Եթովպիոյ պէս պետութիւն մը ոչ իրաւունքներու, ոչ ալ պարտականութեանց հաւասարութիւն կրնայ պահանջել քաղաքակիրթ պետութիւններէն: Իտալիա կը խոստովանի թէ սկզբնական սխալ մը գործեց ուժ տալով Եթովպիոյ ընդունելութեան:

Որ եւ է համերաշխութիւն այսպիսի պետութեան մը հետ պիտի մերժուի քաղաքակիրթ պետութեանց կողմէ: Գերեվաճառութեան անօրէն պատուհասը դեռ կը շարունակուի Հապէշիստանի մէջ: Ընդարձակ տարածութեանց ամբողջ բնակչութիւններ տակաւին կը տառապին աւազակային արշաւանքներու հետեւանքով եւ կ'ենթարկուին ամէնէն ամօթալի ստրկութեան: Իտալական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ խորապէս վիրաւորուած պիտի ըլլայ իր արժանապատուութիւնը, եթէ պարտաւորուի այս գործը Ազգաժողովին մէջ քննել հաւասար գծի վրայ դրուելով Հապէշիստանի հետ: ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՕՐԻՆԱԶԱՆՑ ՄԸՆ Է ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԻՐԵՆ ԿԸ ՎԵՐԱՊԱՀԷ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ, ԲՈԼՈՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ի ԽՆԴԻՐ ԻՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ԵՒ ՇԱՀԵՐՈՒՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

100,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Ամէն անգամ որ գնդամղի հայ-ուած մը տաս « Հայաստանեան »-ներուն, իրենց բերանը կ'ուռի եւ կը սկսին սարէն-ձորէն պատմութիւններ պատմել:

Հոգ չէ, երբեմն զնդանդ, երբեմն յախտ անհրաժեշտ են, որպէսզի գոնէ տասը առ հարիւր կրճատեն... սուտերը:

Թող իրենց ուզածին պէս շարունակեն գովասանական տաղերը, աչքերը գոց: Կամ աչուշ-աչուշ բացած, ամէնէն սովորական երեւոյթին առջեւ:

Բայց, երբ յոյժը եւ դէպքերը կը հաղորդեն, թող բարեհաճին անտեսել խանդավառութեան եւ երեւակայութեան հետ քիչ մըն ալ տրամաբանութիւն խառնել:

Այսպէս, անցեալ օր հետեւեալ աւետիսը կարդացի Եգիպտոսի ռամկավար օրկանին մէջ, շնորհալից եւ մեծատառ խորագրի մը տակ —«Մեծ ռազմափորձեր Հայաստանի մէջ».

« Հալէպէն մեզ կ'իմացնեն 15 օգոստոս թուակիր նամակով մը.

Երեւանի ասուպէն մեծ հրճուանքով իմացանք թէ Հայաստանի այս տարուան ռազմափորձերը մեծ յաջողութեամբ անցած են եւ այդ առթիւ շքեղ հանդիսութիւններ կատարուած՝ մայրաքաղաքին մէջ:

Ըստ տրուած տեղեկութիւններուն, ռազմափորձերուն մասնակցած են ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ զինուորներ:

Հայ հայրենասէր շրջանակները մեծ ուրախութեամբ լեցուած են այս դէպքին լուրերէն: Տեղական մամուլը, մասնաւորապէս Դամասկոսինները, անդրադարձած են ասոնց »: (Արեւ, 22 օգոստ.):

Անցեալ տարի ալ, այս միեւնոյն աղբիւրէն (Ռատիօ—Հալէպ) առնելով, ռամկավար «Եփրատ»ը կ'աւետէր թէ Նախիջեւանը Հայաստանին կցուած է կամ պիտի կցուի կամ թէ Խանջեանը պահանջած է որ կցուի...

Յայտնելով որ Երեւանի թերթերը լռութեան մէջ, այս ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐԻ հրաշապատում հէքեաթի մասին, ես այժմէն զայն կը զեղչեմ առնուազն տասը առ հարիւր, որ կրնար քիչ մը խելքի մօտ ըլլալ:

«Մեծ ռազմափորձեր հարիւր հազար զինուորով » թէ գրուած ըլլար նոյն իսկ ամբողջ Կովկասի համար, նորէն պիտի համարուէր անհաւատալի: Մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ:

Ա՜յ երանելի մարդիկ, աշխարհագրութեան գիրք մը կամ քարտէս մը չունի՞ք, գոնէ Հայաստանի տարածութեան ու բնակչութեան թիւը գոց չէ՞ք ըրած:

Ուրկէ՞ բուսան այդ հարիւր հազար զինուորները: Մոսկուայէ՞ն գրկեցին, Թիֆլիսէ՞ն թէ Բագուէն: Եւ ի՞նչպէս փոխադրուեցան, պատսպարուեցան, կերակրուեցան...

Զար զուգադիպութեամբ մը, այս հէքեաթը կը տպուի եւ թերթէ թերթ կ'արտատպուի ճիշդ այն պահուն, երբ Երեւանէն վերադարձած նամակները կը պատմեն թէ դադրած են արհեստական ձգախէժի գործարանին եւ Երեւան — Աղստաֆա գիծին շինութեան աշխատանքները:

Բայց այս ուրիշ պատմութիւն է:

ՎԱՀԷ

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Հապէշիստանի կողմէ խօսեցաւ խորհրդական Պ. Ժէզ, յիշատակելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հաշտարար տրամադրութիւնները եւ իր բուռն բողոքը յայտնելով Իտալիոյ պատուիրակին ամբաստանութեանց առթիւ: Դիտել տուաւ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը իրաւունք չունի խառնուելու երկրի մը ներքին գործերուն եւ մահուան դատապարտելու զայն: « Առավ ահաւոր նախընթաց մը կը ստեղծէք: Եթովպիոյ ներկայացուցիչը այսօր ի վիճակի չէ պատասխանելու իտալական յուշագրին: Բայց ժամանակը կարճ է: Խնդիրը այն է թէ քանի մը օրէն կարելի պիտի ըլլա՞յ խափանել բնաջնջման պատերազմը: Ա՛յս գործով պէտք է զբաղի Խորհուրդը »:

Այս ճառերէն վերջը, ժողովը յետաձգուեցաւ առանց թուական որոշելու:

«Մեր որոշումը վերջնական է եւ անդառնալի»

Ժողովէն վերջը, իտալական պատուիրակը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին.

« Մենք պարզեցինք մեր տեսակէտը, մէջտեղ դնելով պատասխան յուշագիր մը: Ես կ'ուզեմ կրաւորական դիրք բռնել Եթովպիոյ ներկայացուցիչներուն հետ ըլլալիք վիճաբանութեանց մէջ. ինչ որ չի նշանակեր թէ չպիտի վիճաբանիմ Ազգաժողովին հետ: Մնաց որ, մենք մեր ճիգը չխնայեցինք ձգելու Ազգաժողովը: Իտալական տեսակէտը պարզուեցաւ յստակօրէն եւ ես պիտի մնամ զայն պաշտպանելու համար: Բայց երբեք չեմ ուզեր միեւնոյն գծին վրայ դրուիլ Հապէշիստանի հետ: Այնուհետեւ կը տեսնենք վիճաբանութեան արդիւնքը: Ազգերու Դաշնակցութեան կ'իյնայ վճռել — Եթովպիա՞ն պիտի արտաքսուի թէ Իտալիան: Ըսի թէ պիտի վերատանանք մեր գործելու ազատութիւնը. շատ բացորոշ է ըսածս: Այժմ պետութեանց կը մնայ որոշումներ տալ, մեզի ձգելով զանոնք ընդունիլ կամ ոչ: Ես ինծի կը վերապահեմ նաեւ ընդունիլ առաջարկներու ծրագիր մը կամ պատերազմ հռչակել: Մեր յայտարարութիւնը վերջնական է եւ անդառնալի »:

Իտալիոյ յանձնած փաստաթուղթերը

Իտալական պատուիրակութիւնը նմոյշներով փաստաթուղթեր եւ լուսանկարներ տարած է, իբրեւ ապացոյց Հապէշներու բարբարոսութեան: Այս առթիւ կազմուած յուշագիրը կը յիշէ 25 մասնաւոր պարագաներ Իտալիոյ դիւանագիտական, զինուորագիտական պաշտօնեաներու եւ թղթատարի վրայ կատարուած յարձակումներու, 15 սպանութիւններ կամ յարձակումներ իտալական հպատակներու վրայ, սկսելով 1924էն, ինչպէս եւ 51 սահմանային դէպքեր: Յետոյ կը պատմէ հարկային կեղեքումները: « Հապէշիստան չունի կառավարութիւն՝ եւրոպական իմաստով: Ամէն գիւղ իր գիւղապետն ունի եւ ամէն շրջան իր կառավարչութիւնը, որ կապուած է կեդրոնին, բայց պաշտօնեաները իրենց թոշակը կ'ապահովեն իրենց ուզածին չափ տուրք հաւաքելով »: Խօսելով գերեվաճառութեան վրայ, յուշագիրը կ'ըսէ թէ կայսրը ինք տարին 200 գերի կը ստանայ գլխաւոր կառավարիչներէն, փոխան ոսկեդրամ տուրքի: «1932 մայիս 24ին Եւրոպացիներ տեսան խումբ մը 20 գերիներու, որ կը կազմէր այդ տուրքին մէկ մասը եւ կը բաղկանար երկու այրերէ եւ 18 մանուկներէ՝ 15 տարեկանէն վար, իրարու շղթայուած զոյգ-զոյգ »: Յուշագիրը կը յիշէ նաեւ ուրիշ բարբարոսութիւններ,— օրինակ՝ ոչ միայն չափահասներ, այլ եւ մանուկներ գործողութեանց կ'ենթարկուին, ներքինիներ ճարելու համար:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

22.

Գալուստ Կիւլպէնկեան

ՄԻՆՉ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԷՐ ՎԷՐՏԷՕՆԸ.— ՍԱՅՔՍ-ՓԻՔՕ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ.— ՄՈՒՍՈՒԼԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԻՆ ԿԻՅՆԱՐ — ԳՆԴ. ԼՕՐԸՆՍ ԳՈՐԾԻ ԿԸ ՍԿՍԻ — «ԴՐԱՄ ՈՒՆԻ՞Ք», ԿԸ ՀԱՐՑՆԷ ՀԻՒՍԷՅԻՆ.— ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ.— ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ.— ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՓՈԽԱՐԷՆ ՀԸՆՆՈՍԻ ՇՐՋԱՆԸ

Թուրքիոյ քարիւղներուն խնդիրը քաղաքական բարդութիւններ պիտի առեղծէր անշուշտ Գ. Կիւլպէնկեանի եւ Պապը Ալիի միջեւ կնքուած համաձայնութենէն յետոյ: Տեսնենք թէ ինչ դէպքեր պատահեցան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ 1914էն մինչեւ 1926, երբ Անգլիան վերջնապէս խլեց Մուսուլն ու իր քարիւղը, շնորհիւ Գ. Կիւլպէնկեանի ջանքերուն:

Պատերազմին սկիզբը, եթէ չեմ սխալիր, օգոստոս ամսուն, Թըրքիշ Փէթրօլիում ընկերութիւնը (այժմ Իրաք Փէթրօլիում), որ հակառակ իր անունին, անգլիական հիմնարկութիւն մըն է, կարճ ու կտրուկ յայտարարութիւն մը ըրաւ ըսելու համար.- «Տէօյչ Պանքին հարիւրին քսանըհինգը փոխանցուած է Շէլին՝ առանց հատուցումի»: Այսպէսով բրիտանական կայսրութիւնը կը սեփականացնէր թրքական մենաշնորհը ամբողջութեամբ եւ ամէնէն խաղաղ միջոցներով:

Նիւթական օժանդակութիւն. Ֆրանսան կրնար լայնօրէն առնել իր դաշնակիցէն: Ամերիկեան տոլարը Լոնտոնէն Փարիզ կը հոսէր հազարներով, միլիոններով ու նաեւ միհամ քարիւղը՝ շնորհիւ Տէթէրտինկ-Բաքֆէլըր համաձայնութեան:

Սակայն այդ բոլորը դեռ բաւական չէին խրախուսելու համար Ֆրանսան, որուն բանակները անընդհատ կը նահանջէին գերմանական յորձանքին առջեւ (1915—1916): Քառասուն տարի առաջ կորսուած երկու նահանգներուն վերադարձէն զատ, Ֆրանսան չափելի վարձատրութիւն կը սպասէր մասնաւորաբար Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

Եւ ահա հնարամիտ Ալպիոնը կարեւոր խոստում մը ըրաւ իր դաշնակիցին:

1916 Մայիս 16ին Լոնտոնի կառավարութեան հրահանգով Սըր Մարք Սայքս գաղտնի դաշնագիր մը ստորագրեց Ֆրանսայի պատուիրակ Ժորժ Փիքոյի հետ: Այդ դաշնագրով Երրեակ Համաձայնութիւնը հետեւեալ ձեւով կը բաժնէր Թուրքիան, ինչպէս նաեւ Հայաստանը.—

Ռուսիա պիտի ստանար Էրզրումը, Վանը, Պիթլիսը, Տրապիզոնը եւ Քիւրտիստանի մէկ մասը:

Անգլիան պիտի խլէր Միջագետքը, Ֆրանսան՝ Սուրիան, Լիբանանը, Կիլիկիան, Խարբերդը եւ Տիգրանակերտը: Իսկ այդ սահմաններուն հարաւը պիտի առեղծուէր արաբական պետութիւն մը, որ իր կարգին պիտի բաժնուէր ֆրանսական եւ բրիտանական ազդեցութեան գօտիներու:

Անգլիացիները ճշդութիւնը այնքան յառաջ տարին 1916ին որ, Մուսուլի նահանգը ամբողջութեամբ կ'իյնար ֆրանսական ազդեցութեան գօտիին մէջ: Կասա՞կ թէ անիմանալի, անըմբռնելի դիւանագիտութիւն: Հաւանաբար վերջինը

Մեծն Բրիտանիան վեհանձնօրէն իր բարեկամներուն «կը նուիրէր» այնպիսի հողեր որոնք տակաւին թշնամիներուն ձեռքը կը գտնուէին: Ուրեմն Անգլիան կը հրաժարէ՞ր Մուսուլի քարիւղէն:

Երբե՛ք.

Բրիտանական ԻՆԹԷԼԻՃԸՆՍԻ ամէնէն ականաւոր ներկայացուցիչը՝ հանգուցեալ գնդ. Լօրընս «գործի վրայ է» 1916ին: Միջագետք գացած է քննական պտոյտներ եւ ուսումնասիրութիւններ կատարելու պատրուակով, թէեւ Պէրլինի եւ Փարիզի վարիչները գիտեն որ գնդապետը — հասարակ զինուորական մը այդ շրջանին — մասնաւոր ու գաղտնի առաքելութիւն մը ունի:

Քաջահմուտ լեզուագէտ, գնդապետը մտերմութիւն կը հաստատէ արաբ ցեղապետներուն հետ: Հրահանգ ստացած է, կը բացատրէ անոնց,— արաբական պետութիւն մը առեղծել Սուրիայէն մինչեւ Միջագետք, Քիւրտիստանէն մինչեւ Ցորդանան: Հիւսէյին Շէրիֆը պիտի ըլլայ խալիֆա, իսկ իր չորս որդիները թագաւոր՝ Պէյրութի, Պաղտատի, Դամասկոսի եւ Մուսուլի մէջ: Ի փոխարէն այդ խոստումին գնդապետը կը պահանջէ որ Արաբները ըմբոստութիւն սարքեն Թուրքերուն դէմ:

«Դրամ ունի՞ք», կը հարցնէ Հիւսէյին

— Այո՛..

Բոյրու-Տոլ Շէյի անապատներէն մէկը սատ ոսկի բերած է Թուրքերը Մուսուլէն հեռացնելու համար:

1917: Արաբները կ'ըմբոստանան. ահաւոր ճակատամարտ կը մղեն Թուրքերուն հետ: Անգլիան դրամ եւ զինամթերք կը հայթայթէ Հիւսէյինին ու նաեւ մեծ թիւով զինուոր Հնդկաստանէն:

1918: Գերմանիան յոգնած է այլեւս. արեւմտեան ճակատը կը սկսի խորտակուիլ: Նոյեմբեր 3ին բրիտանական բանակը կը մտնէ Մուսուլ:

Զինադադար: Թուրքիան անձնատուր. դաշնակից նաւատորմը կը յածի Վոսփորի ջուրերուն մէջ. ամ մը զինուորներ կը գրաւեն Անատոլուն՝ մէկ ծայրէն միւսը. Օսմանի Տունը փլաւ. յաղթական պետութիւնները պիտի բաժնեն աւարը համաձայն երկու, երեք տարի առաջ կնքուած դաշնագիրներուն:

Ֆրանսան իր մեծ բարեկամին կը յիշեցնէ Սայքս—Փիքօ դաշնագիրը.

— Սուրիա, Լիբանան, Մուսուլ..

— Մի՛ անհամբերէք, կը պատասխանէ Անգլիան:

Հիւսէյինի երկու որդիները՝ Ֆէյսալ եւ Ապտուլլահ թագաւոր են արդէն՝ մէկը Սուրիա, միւսը Պաղտատ. երրորդ որդին՝ [illegible] պիտի բարձրանայ Քիւրտիստանի մէջ, եթէ Մեծն Բրիտանիան բարեհաճի:

1920. Ֆրանսա պիտի գրաւէ Հըննոսի նահանգը յանուն իր սահմաններու ապահովութեան: Լոնտոն կը նայ հաւանիլ այդ ծրագրին եթէ Ֆրանսա զամբիւղը նետէ 1916 Մայիս 16ի դաշնագիրը:

— Շատ լաւ, կը պատասխանեն Փարիզի վարիչները:

Եւ 1920 Ապրիլ 25ին անգլեւիրանեան քարիւղի ընկերութեան ներկայացուցիչ՝ Սըր Ճօն Ֆիլիփ Պէյթըրի հետ կը կնքէ նոր համաձայնութիւն մը Սան Ռէմոյի մէջ: Ֆրանսան կը հրաժարի Մուսուլի նահանգէն, փոխարէն ստանալով Սուրիոյ հոգատարութիւնը, ինչպէս նաեւ Մուսուլի քարիւղին գերմանական բաժինը (հարիւրին 25), զոր Անգլիան իւրացուցած էր 1914ին: Մեծն Բրիտանիան իրեն կը վերապահէ օսմ. կայսրութեան հարաւային հողերը, ի մէջ այլոց Մուսուլի նահանգը: Այդ բարեկամական կարգադրութենէն յետոյ, ֆրանսական բանակը կը գրաւէ Հըննոսի շրջանը

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԳԱԶԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

Փարիզի Բուսաբանական պարտէզին յարակից կենդանաբանական պարտէզը այցելեցինք, երկսեռ փոքրիկ խումբով մը:

Ընկեր մը կ'ըսէր ճամբան.

— Քանի մը ժամ հեռանանք մարդոցմէ ու ըլլանք գազաններուն մօտ

Արջերու վիրապներուն առջեւն ենք: Սպիտակ արջ մը, յայտնապէս մարդատեաց, արհամարհանքով կը շրջի իր ընդարձակ գերեզմանատան մէջ. իշխանական հպարտութեամբ:

Քիչ անդին, երկրորդ վիրապի մը մէջ, ուրիշ արջ մը նստեր է ու զզուանքով կը նայի վեր, շարուած մարդերուն:

Վանդակներու մէջ գայլերը հանդարտ նստեր են եւ ուշադրութիւն անգամ չեն դարձներ հանդիսականներու բազմութեան: Անոնք կարծես կ'ըսեն.

— Այո՛, գայլ ենք մենք, բայց գայլ ենք ուրիշին համար, իսկ դուք մարդեր, գայլ էք իրարու հանդէպ: «Մարդը մարդուն գայլ»:

Ու բորենիները: Մարդիկ անոնց կը նային զզուանքով ու կ'ըսեն կարծես.

— Ի՞նչ զարշելի գազաններ էք դուք, բորենիներ, կը սիրէք զարշահոտութիւնը, կ'ուտէք նեխած միս ու մեռելները կը հանէք գերեզմանէն:

Եւ բորենիները տասնապատիկ աւելի զզուանքով կը պատասխանեն.

— Մենք մեր մեղքը ուրացողներէն չենք: Իսկ դուք որ հրեշտակ կը ձեւանաք ամէն օր, մենէ տասն անգամ աւելի զզուելի էք ու զարշելի: Մենք մեռել կ'ուտենք, իսկ դուք ողջ բազմութիւնները կը մեռցնէք, զանոնք ուտելէ առաջ: Դուք չէ՞ք այն մարդերը որ «զարշահոտ հեղուկին համար պատերազմներ կը հրահրէք եւ մարդը կը հանէք մարդուն դէմ, իրար կը ջարդէք, բռնանկիւններ կը քանդէք, բոյներ գերեզմանի կը վերածէք ... Հեռացէ՛ք մեր առջեւէն, զարշելի հրէշներ ... Եթէ մենք գազան ենք, դուք ճիւաղ էք ու հրէշ, դուք բռնիմար էք ու սողայէլ ..

Ահա վայրի շուները որոնք կը հեջին իրենց գառագեղին մէջ անհանդարտութեամբ. Անոնց աչքերուն մէջ կարելի է կարդալ հետեւեալ խօսքերը.

— Մենք ձեզմէ բարձր ենք, մարդիկ, քանզի շուներ շունին միսը չուտեր, բայց մարդը, ամէն ժամ, կ'ուտէ մարդուն միսը .

Մասնաւոր շէնքի մը մէջ դրուած են օձերը, ցուցափեղկերու մէջ: Օձեր զանազան երկարութեամբ, լայնութեամբ, գոյներով ու թոյներով: Ոմանք պլլուած են սարսափելի հանգոյցներ կազմած, ուրիշներ բարձրագլուխ կամ պլլուած ճիւղերու:

Մարդիկ սոսկումով եւ զզուանքով կ'անցնին անոնց առջեւէն: Օձերը սակայն կ'ըսեն.

— Մեր թոյնը մէկ տեղ է միայն. իսկ ձեր թոյնը, մարդեր, ամէն տեղ է, ձեր լեզուին մէջ, ձեր ուղեղին մէջ, ձեր երակներուն, արեան, հոգիին, մասներուն մէջ ... դուք թոյնով շինուած էք ... ձեր շունչը անգամ թոյն է ... թոյն են ձեր խօսքերը, ձեր շարժումները, ձեր նայուածքները. Դուք նոյն իսկ ձեր քնացած պահուն թոյն կ'արտադրէք: Երկիրը եւ անոնց վրայ գտնուող կենդանութիւնը ձեզմով է որ թունաւորուած է: Դուք թունաւորած ու մեռցուցած էք Արդարութիւնը, Հաւասարութիւնը, Եղբայրութիւնը, Ազատութիւնը, Սէրը, Երջանկութիւնը ... Գազաններէն ու ճիւաղներէն վար էք դուք, վարնոց մարդեր ..

Գունագեղ թութակները նման են մէկ մէկ կենդանի դրօշի: Այս տարաշխարհիկ թռչունները պարզապէս մարդոց վրան կը խնդային, շղթայուած վիճակի մէջ: Ո՛վ գիտէ ինչ հեգնութեան բառեր կան անոնց ճիչերուն մէջ, ուղղուած յաղթական մարդ գազանին:

Ու սիրամարգները: Արշալոյսներ եւ վերջալոյսներ խառնուած են անոնց տուտերուն վրայ: Անոնք կը նային կը [illegible] մարդերուն եւ անոնց սնապարծութեան.

Փիղերը անխռովութեամբ կը նային մարդերուն: Անոնց նայուածքին մէջ իսկ անհուն մը ներողամտութեան: Իրենց ծանր ու կոշտ մարմինը բերեր են ձորերուն առջեւ, զուրկ են հանգիստ իրենց կնճիթը, կը բանան իրենց մագաղաթէ ականջները եւ փիլիսոփաներու գթութեամբ կը նային մարդերու ճղճիմութեան . .

Խանդավառ հեգնութեան մը մէջ են կապիկները: Անոնք միմոսներու պէս են, որոնք կը ծաղրեն իրենց տէրերը: Վերջապէս [illegible] արհամարհանքի մը մէջ, ոսկերաշ եւ արքենի՝ կը հանդչին անոնք ու նայուածք մը անգամ կը պլանան մարդերուն:

Դուրս կ'ելլենք կենդանաբանական պարտէզէն: Օդը ծանր ճնշումութիւն մը ունի եւ զարշահոտութիւն կայ:

— Ո՞վ է սակայն իրապէս գազանը, վայրի կենդանինե՞րը թէ մենք, կը հարցնէ ընկեր մը: Ո՞վ է որ ամէնէն աւելի անողորմ է, մա՞րդը թէ անասունը. Ո՞վ է որ ամէն օր կը սոէ, կը գրպարէ, կը բամբասէ, կը տանջէ, կը սպանէ, սա՞նք թէ անասունը

Ուրիշ մը կ'ըսէ.

— Կ'ամչնամ մարդ ծնած ըլլալուս համար:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԱՃՈՒՄԸ

Ճափոնական կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը, «բնական» ծաւալումի ու տիրապետումի հոգեբանութիւն մըն է որ կը տիրէ: Բոլոր կազմակերպութիւնները, առանց բացառութեան, մէկ կէտի մէջ համաձայն են իրարու,— հողի անբաւականութիւնը եւ բնակչութեան աճումը:

Ինչպէս աշխարհի ուրիշ մասերուն նոյնպէս Ճափոնի մէջ, ամենամեծ հարցը տնտեսականն է: Եւ իմաստասէրներ կը հաւատան թէ, եթէ տնտեսական ծայրայեղ անձկութիւնը գոյութիւն չունենար Ճափոնի մէջ, այսօր ճափոնական ազգայնականութիւնը տարբեր երեւոյթ ու կերպարանք կ'առնէր:

Տնտեսական հարցէն զատ, որ կը յուզէ բոլոր պետական անձնաւորութեանց միտքը, կայ ուրիշ հարց մը եւս, նոյնքան ծանրակշիռ ու կնճռոտ: Այդ բնակչութեան աճումն է. Ամէն այցելու, զբօսաշրջիկ կամ թղթակից հանգամանքով կը հաստատէ այս պարագան:

Զննելով գլխաւոր քաղաքները, գիւղերուն մէջ եւ այսպէս երկրի ամբողջ տարածութեան վրայ, ժողովուրդը շնչահեղձ է, օդը քիչ կու գայ, ինչպէս կ'ըսեն: Ամէն քառակուսի մեթրի վրայ կամ տուն շինելու վրայ են եւ կամ բրինձ կը ցանեն:

Գիտնականներ ուսումնասիրելով Ճափոնի բնակչութեան աճման երեւոյթը, այն եզրակացութեան կը յանգին թէ 1950ին շնչելու անկարելի պիտի ըլլայ: Իսկ 1990ին, Ճափոն պիտի ունենայ հարիւր միլիոն բնակչութիւն հակառակ պարբերական հիւանդութեանց եւ երկրաշարժի աւերներուն:

Այսօր հազիւ իր 65 միլիոն բնակչութեամբ աշխարհի երրորդ երկիրն է, որ անդադար կ'աճի ու կը ծաւալի: Ուրիշ հաշիւով ամէն մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրայ կը հաշուէն 169 հոգի: Վաթսուն տարուան շրջանին Ճափոնի բնակչութիւնը հարիւր առ հարիւր աճած է:

Ամէն տարի ծնունդներու թիւը կ'երերայ 2—2,100,000ի միջեւ:

Իտալիոյ մէջ բազմածնութիւնը կը քաջալերուի ուղղակի պետութեան կողմէ: Սակայն Ճափոնի մէջ նոյնը չէ պատկերը: Ոչ միայն չեն քաջալերեր բազմածնութիւնը, այլ եւ միջոցներ ձեռք կ'առնեն, որոշ արգելքներ դնելու համար:

1950ի երիտասարդութիւնը ծնած է. ի՞նչ պէտք է ընել անոնց համար: Հաց, աշխատանք եւ գործ պէտք է պատրաստել

Եւ ուղղակի այս պատճառներէն կը ծագի ծաւալական քաղաքականութիւնը:

Սակայն կայ ուրիշ դժուարութիւն մը եւս: Ճափոնցին դիւրութեամբ չի ձգեր իր մայր երկիրը, հաստատուելու համար օտար աշխարհներ:

Քսաներորդ դարու առաջին քառորդին, հազարաւոր Ճափոնցիներ կոչած են ամերիկաներ, հաց եւ աշխատանք ճարելու համար իրենց: Աւստրալիոյ եւ Մ. Նահանգներու մէջ ճափոնցիներու թիւը բանակ մը կը կազմէ: Որովհետեւ մայր երկրէն այս օտար աշխարհի կլիման նմանութեան որոշ եզրեր ունին:

Այս գաղթավայրերու կազմակերպումը վախի եւ յուզմունքի մատնեց Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը: Նորէն արծարծուեցաւ «դեղին վտանգը», զոր այժմ կը մոռնանք մանաւանդ Մուսոլինի:

1908ին, Մ. Նահանգները դաշնագիր մը կնքած էին ճափոնական կառավարութեան հետ, արգելք մը դնելու համար ճափոնցիներու արտագաղթին դէմ:

1922ին, Ուաշինկթընի գերագոյն ատեանը վճռեց ոչ մէկ ճափոնցի ամերիկեան քաղաքացի դարձնել:

Եւ այս թուականէն քիչ վերջ, [illegible] քաղաքականութենէն վարակուեցան Աւստրալիան, Քանատան եւ Նոր Զելանտան:

Հարաւային Ամերիկայի քանի մը պետութիւններէն միայն Պէրուն եւ Պրազիլիան որոշ քանակով ճափոնցի գաղթականներ կ'ընդունին:

Երբ այս է պատկերը բնակչութեան աճման, եւ որոշ պետութիւններ [illegible] դրած են արտագաղթին դէմ, ուրիշներ երբեք ու երբեք չեն ընդունիր իրենց սահմաններէն ներս մէկ ճափոնցի, ի՞նչ պիտի ըլլար կառավարական շրջանակներու [illegible]թիւնն ու գործունէութիւնը: [illegible] այն՝ ինչ որ կը տեսնենք [illegible] բռնի ուժի ապաւինելով [illegible] դէպի սահմանամերձ հողերը [illegible] շուկաներ ու շահաստաններ փնտռել [illegible] տեղաւորել յաւելեալ բնակչութիւնը:

Չինաստանի դէմ մղուած պատերազմը այդ կ'ապացուցանէ: Ճափոնական իշխանութիւնները դիւրութեամբ [illegible] բանի գրաւեցին Չինաստանէն հսկայ հողամաս մը, Մանչուրիան, անկախ հռչակեցին իրենց հովանաւորութեան տակ:

Զանազան պետութեանց [illegible] ճափոնական գաղթին դէմ, [illegible] վտանգ» յոյզերը՝ [illegible] յարթիւն մը իրենց քաղաքական շրջանակներու մէջ: Եւ այսպէս ծնունդ [illegible] առաւ փոխադարձ ատելութիւն [illegible] մակ ցեղին դէմ: Ինչպէս կը յայտարարէ Թոքիոյի համալսարանի [illegible] ցիչներէն մէկը՝ «Եթէ պարզ [illegible] նոյնպէս եւ ապրելու ուրիշ [illegible] ձեւերը, տարածումը պիտի ըլլայ խուսափելի»: Ու եւ է [illegible] թիւն աւելորդ է այս հեղինակաւոր յայտարարութենէն վերջ:

Եւ այս քաղաքականութեան [illegible] ուղղակի թէ անուղղակի [illegible] նական իշխանութիւնները [illegible] պատճառներ կը ստեղծեն, միջազգային դիւանագիտական շրջանակներ աւելի եւ աւելի խառնելով:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, կազմեց՝ Օ. Թոփիկեան. Բարձրագոյն դասընթացք: 120 [illegible] էջ, 25 քարտէս, 200 լուսանկար. [illegible] «Նոր Օր», Աթէնք, 1935: Գին՝ [illegible] Փրանք:

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍՈՒԷՏԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ, Գրեց՝ Վեր. Տ. Անդրէասեան: Բ. տպագրութիւն, սրբագրեալ եւ յաւելուածով: Տպ. Հալէպ: 1935: Գին 8 Փր. Հասցէ Rév. Dikran Andréassian c/o Ibrahim Sultanum. Antioche (Syrie)

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՅԾԱՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄՏԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Ընդհանրական հոգեկան հիւանդութիւնը կը ներկայացնէ նաեւ, երբեմն ամբողջ ամիսներ, բոլորովին հակառակ երեւոյթ մը, որ կը կոչուի յուսալքուած մելամաղձոտութիւն: Այստեղ ալ հիւանդը պահած է իր պայծառատեսութիւնը, հակառակ իր թախծոտ երեւոյթին եւ յուսահատ յոռետեսութեան: Կարող է կէտ առ կէտ ուշադրութիւն ընել քեզ, մէկիկ մէկիկ միտք պահել բառերդ եւ նոյն իսկ հետդ վիճիլ հնարամիտ փաստաբանութեամբ մը. Այս պատճառաւ է որ իր անձնասպանութիւնը կը պատրաստէ յաճախ ապշեցուցիչ ճարտարութեամբ: Եւ ահա ճիշդ այդ պայծառատեսութեան համար է որ իր շուրջինները կ'ընդդիմանան անոր հիւանդանոցի մէջ փակուելուն կամ խիստ հսկողութեան մը տակ առնուելուն: Բայց այդ մտքի յստակութիւնը, առանց արգելք ըլլալու անոր սխալ տրամաբանութեան, զայն կը դարձնէ աւելի վտանգաւոր, հիւանդ մարդու մը ձեռքը տալով առողջներուն յատկացուած միջոցները, որպէսզի դիւրութեամբ կարենայ գործել ամէնէն անիմաստ արարքը:

Ցնցախտէ տառապողները եւ զգացական մղումի պէտ գործողները սովորաբար պահած են իրենց պայծառատեսութիւնը, բայց ասոնք ալ ամբողջական կամ մասնակի հիւանդներ են:

Գաղափարական մոլութենէ բռնուածներուն մէջ ամէնէն վաւերականները, օրինակի համար այն կիները, որ դաշտանի վերջնական դադարման շրջանին (այդ է ամէնէն սովորական պարագան) անարժէք տարփանքներ կը զգան, մտային շփոթութեան կամ յիմարութեան նշաններ ցոյց չեն տար: Այդ կինը գիտէ որ գողութիւն կ'ընէ, թէեւ քիչ մը յուզուած, բայց կատարեալ գիտակցութիւնն ունի իր ըրածին եւ յետոյ ալ անհերքելի կը յիշէ զայն:

Նոյնպէս թունամոլը գիտէ որ իր ըմպածը թոյն է եւ զայն ձեռք բերելու համար երբեմն զիւային ճարպիկութիւններու կը դիմէ, գիտէ որ այդ ըրածով իր առողջութիւնն է որ կը փճացնէ, որ այդ շարունակական թունաւորումը դանդաղ անձնասպանութիւն ըսել է: Իրեն ինչ որ կը պակսի, մտքի պայծառութիւնը չէ, այլ կամքի ոյժը:

[illegible] սեռամոլը, որ իր գերագոյն հաճոյքը կը գտնէ ուրիշի տառապանքին մէջ եւ այդ տառապանքը կը առեղծէ շարք մը ոճիրներով, առանց երբեք կարեւորութիւն տալու իրեն եղած ազդարարութեանց, յիմարութիւններու մեծագոյն մասին կողմէ նկատուած է իբրեւ հիւանդ չափ մը, թէեւ մարդկային ընկերութիւնը պաշտպանելու անհրաժեշտութեամբ, յաճախ հանրութիւնը, դատաւորները եւ նոյն իսկ բժիշկները կը մղուին արդարութեան ճիրանին յանձնել այդպիսի հրէշները եւ վերջնապէս ջնջելու զանոնք աշխարհի երեսէն: Անոնց կանխամտածութիւնը, խորամանկութիւնը, լարած թակարդները, իրենց ոճիրներուն նուրբ ու համեմատ ձեւով պատրաստութիւնը, մեծապէս կը զայրացնեն հասարակութիւնը եւ կը սաստկացնեն դատաւորները ամենախիստ վճիռ տալու:

Գանք վերջապէս մեր ուսումնասիրութեան ամենագլխաւոր կէտին, զառանցանք կոչուած հիւանդութիւններուն: Զառանցանքը կը յատկանշուի մարդկային իմացականութեան մասնակի եւ կղզիացած մէկ խանգարումովը, այդ իմացականութեան ընդհանուր դիմագիծը մնալով առողջ, գէթ երեւութապէս: Հիւանդը, այդ զառանցանքի խնդիրէն դուրս, կը տրամաբանէ բացարձակապէս «ամէն մարդու նման», բանէն նոյն իսկ, աւելի լաւ քան իր դիմացինները: Երբ ժամ ժամ [illegible] զառանցանքի հիւանդութենէն բռնուած կը անհերքելի կերպով, ճիշդ այդ պահուն ան չարունակեց տրամաբանել հանճարեղ գործեր, ինչպէս Մենակեաց շրջագայողի մը խրատները: Պէտք է աւելցնել որ սովորաբար զառանցանքը ինքնին չատ յստակ է զայն զգացողին գիտակցութեան մէջ, ուրիշին պատմուած ատենն ալ չափազանց յստակ է: Բայց աւելին կայ. զառանցանքը կարծես թէ մարդկային բանականութեան մէկ ճիւղն է տրամաբանական վիճակի մը վերածելու եւ ծածկելու այն տառօրինակ տպաւորութիւնները որոնք կը հասնին զգայական գործարաններու մութ խորքերէն: Իր կրած սխալ զգայութեան մասին յստակ գաղափար մը կարենալ կազմելու համար, հիւանդը ստիպուած է իր զգացածը կարգաւորել, զայն դնել տրամաբանական դրութեան մը վրայ, եւ այսպիսով իր միտքը յստակ պահել իսկական իր հիւանդ վիճակին: Այս պատճառաւ է որ Ֆրանսացի մեծ յիմարաբոյժը Թրէլա մտապայծառ յիմարութիւններ անունին տակ նկարագրած է այն զառանցական վիճակները, որոնք ուղղակի յիմարութիւն չեն: Այդ բացատրութիւնը յաջողութիւն գտած է եւ ընդունելով բոլոր բժիշկներէն, բոլոր երկիրներու մէջ, թարգմանուած է ամէն լեզուներու:

Կարգաւորեալ դրութեան վերածուած զառանցանքներուն ամէնէն յաճախակիներն են անտարակոյս մնայուն պատրանային զառանցանք կոչուածները: Օրինակի համար, հիւանդը որովհետեւ կը կարծէ լսել այնպիսի ձայներ որոնք իրեն նախատինքներ կ'ուղղեն, ատկէ կը հետեւցնէ որ իր դէմը դաւ մը լարուած է: Այսուհանդերձ իր գիտակցութիւնը պայծառ է, իր միտքը թէեւ անիրական բաներ ալ կը զգայ, բայց եւ բողջովին կը զգայ նաեւ ինչ որ իրական է: Ցաճախ հրաշալի ճշգրտութեամբ է որ կը տրամաբանէ, բայց իրեն չէ՛ մտքին զանուելու համար, պէտք է ընդունիլ նախ այդ տրամաբանութեան սկզբնական խծիբը, ' այսինքն թէ ընդունիլ որ իր լսած ձայները իրական ձայներ են: Եւ երբ հիւանդ այլ եւս հոգին բերանը եկած անզէն ջանալի ու անտանելի հալածանքի մը կ'որոշէ վերջապէս ինքզինք պաշտպանել կամ իր վրէժը լուծել, կրնայ այս ալ իր գործը տեսնել մանրակրկիտ կանխամտածութեամբ մը, մեծ տաղանդ եւ գործադրութեան անզիջող ճշգրտութեամբ մը որ գրեթէ միշտ համեմատ իր նպատակին: Պատասխանատո՞ւ է իր ըրածին: Ընդհանրապէս կը ստուգուի որ այդ անձը պատրանային զառանցանքի ենթակայ է, այդ բաւէ համոզելու համար ամէնէն բժշկական մտքերն իսկ: Այդ աւելի եւս գժուար չըլլար յիմարութիւն անմեղ ժին համար յաղթանակը [illegible] զանէ այս պարագային մէջ ընդունիլ տալ իր մտապայծառ անպատասխանատւութեան գաղափարը:

(Շար.)

(3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԱՐԱԳԱԾԻ ԼԵՌՆԱԳՆԱՑՆԵՐԸ

Արագածի լեռնագնացներէն մին [illegible] կը պատմէ [illegible] Հայաստանի մէջ (22 օգոստ.)· [illegible] Հայաստանի Արագածը երբեք այդ- [illegible] այցելու չէր տեսած [illegible] գագաթները, ճիշդ է, [illegible] եւ անհատ չթուեցան [illegible], բայց մարդկային մտքը չէ [illegible] անոնցմով եւ հոգեկէն արա- [illegible] վրդովիչ մեր Արագածին գա- [illegible] անդորրը.

[illegible] սակայն Արագածը դարձեր է [illegible] մը, որուն յառած են բազմաթիւ [illegible] Գիտական արշաւա- [illegible] այցելութեան [illegible]. Արագած հանգրուան մըն է [illegible]

1051 երիտասարդներ, հաւաքուած [illegible] անկախութեան բոլոր ծայ- [illegible] — գիւղերէն, հանքերէն ու [illegible] գործարաններէն, ուղեցինք արտա- [illegible] մեր անհուն կամքը եւ արիու- [illegible] յաղթահարելով տարերքին [illegible] արգելքներուն՝ Կարմիրգրոշ կ՝ին [illegible] մեզի, — մեր յաղթանակնե- [illegible] խորհրդանշանը, որպէսզի անոր [illegible] մեր հոգին մէջ ու տանինք [illegible] ամենաբարձր գագաթը [illegible] ու բրինք:

Երբ լուսադէմին, նոր բացուող խաւա- [illegible] մէջէն որոտաց հրացաններուն [illegible], երբ Արագածին բոլոր [illegible] ձիւնի վեր չարժեցաւ մարդ- [illegible] ոտքը: Կը բարձրանայինք [illegible], մերթ մագլցելով. [illegible] թէ կր բռնէինք մեզ՝ [illegible] անդունդներուն եզրը, բայց [illegible] կը մտածէր ետ դառնալ: Մեզ [illegible] այն գիտակցութիւնը, թէ [illegible] բարձրանալ, մի՛շտ բարձրա- [illegible] մինչեւ կը մագլցէինք [illegible] ժայռերուն վրայէն, Նոյ եւ [illegible] ծերպերուն եզեր- [illegible] Արիութեան եւ խիզախութեան [illegible] ցոյց մըն էր բարձր լեռնաշխար- [illegible] մէջ, մեր խոյանքը տարեր- [illegible] արգելքներուն դէմ:

[illegible] երբ հեռուն Սեւանի արծաթէ [illegible] օդակաղ լեռներուն ետեւէն [illegible] վառեց այգաբացի [illegible] խիզախ երգերով գրաւեցինք [illegible] գագաթները: 4096 մեթր բարձ- [illegible] վրայ առաջին անգամ [illegible] Խորհրդային քայլերգը.

[illegible]

Ծաղկածներուն վրայ, ուր վիթ- [illegible] անտես ձեռք մը կարծես [illegible] կր չաղար ամպերուն դէմ, կր [illegible] Սեւանի ծովը՝ արծաթի [illegible] մը պէս: Յետոյ կ՝երեւէին [illegible] սառոյցները, նորէն լեռներ, [illegible] Հայկական Պարը: Մէկ կողմ [illegible] Շիրակի անծայր տափա- [illegible]. Մանթաշի շրջան [illegible] զմրուխտ դալարուններով [illegible] դիտեր: Ուրիշ կողմ մը՝ [illegible] դաշտը եւ ալեհարդ Մա- [illegible] աւելի բարձր եւ աւելի ահար- [illegible] կր ամբարձուէին [illegible] հասուն արտերով, խաղա- [illegible] բամպակի դաշտերով.

[illegible] հրանայինք այդ ձիւնոտ տեսա- [illegible] վրայ եւ մեր կուրծքերը կ՝ու- [illegible] գիտակցութենէն թէ այժմ [illegible] ենք մեր հանրապետութեան [illegible] բարձր լեռան գագաթը: Այս [illegible] ողջոյններ ուղղեցինք կառավարութեան: Պէտք էր տեսնել թէ մեր արշաւախումբի գիտական ղեկավարը, Փրոֆ. Ալիխանեան Քալանթար, ի՛նչ պիսի յուզումով եւ մանկական ոգեւորութեամբ կը ծափահարէր: Պէտք էր տեսնել թէ ի՛նչ խանդավառութիւն էր համակած բոլոր սիրտերը, ամէնէն երիտասարդէն սկսեալ մինչեւ խումբին ծերունի Ջութակահարը:

Կէսօրին ձգեցինք լեռնագագաթը Այնտեղ կը մնար միայն մեր դրօշը, իբրեւ 1057 լեռնագնացներու հերոսական արշաւանքի կոթող եւ համբաւոր արձանագրութիւններ ժայռերուն վրայ:

Արագածի գեղածիծաղ լանջերով իջանք Արխաշան: Համբերդի մէջ ուսումնասիրեցինք հայկական հին քաղաքակրթութեան մնացորդները, — բազմաթիւ պատմական յուշարձաններ:

ՆՈՐ ԵՂԷՆԻ ՄԵԾ ԽԱՆՈՒԹ

Օգոստոս 20ին Երեւանի մէջ բացուեցաւ նպարեղէնի մեծ խանութ մը, որ տարեկան պիտի ունենայ 12 միլիոն րուբլիի գործառնութիւն: Իր կահաւորումով, մեծութեամբ եւ ապրանքներուն բազմազանութեամբ՝ այս խանութը առաջինն ու միակն է ամբողջ Հայաստանի մէջ: Խանութը ապահոված է անհրաժեշտ նպարեղէնները, բազմազան եւ լաւորակ: Ներկայիս ամբարուած է 200 տեսակ ապրանք, որոնց կարգին այնպիսի նպարեղէններ, որ մինչեւ այժմ տեսնուած չէին Երեւանի ոչ եւ է մէկ խանութին մէջ: Առանձին բաժին մը կը գրաւէ երշիկեղէնը, այստեղ 15 տեսակ երշիկ կայ: Աչքի կը զարնեն նաեւ հրուշակի եւ ըմպելիներու բաժինները: Խանութը ամէն օր պիտի ունենայ թարմ եւ լաւագոյն պտուղները:

Խանութին ապրանքները կը բաւեն երկու ամիս, սակայն կ՝աշխատուի նոր ապրանքներով նպարեղէն հայթայթել ամբողջ ձմրան համար:

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է

1.— Մաքուր ապագրութեամբ հրատարակել Ա. Շիրվանզադէի ամբողջական գործերը:

2.— Տարեկան 20.000 րուբլի հիմնադրամ մը հաստատել՝ զարկ տալու համար հայ թատերական գրականութեան:

3.— Գրական թանգարանին մէջ բաժին մը բանալ Շիրվանզադէի կեանքին ու գրական գործունէութեան վերաբերեալ նիւթերու:

4.— Շիրվանզադէի անունով պահել 10 թոշակաւոր ուսանողներ, եօթը Երեւանի համալսարանին գրական բաժնին, երկուքը Մոսկուայի եւ մէկը Լենինկրատի համալսարաններուն մէջ:

5.— Շիրվանզադէի այրիին յատկացնել ամսական 400 րուբլի թոշակ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդին նախագահը, Մանցեւ, կը հեռագրէ Մոսկուայէն Երեւանի պատկան մարմնին թէ արտօնուած է Փարիզի հայ ֆութպոլիստներուն հետ մրցումը Երեւանի մէջ: Մրցումը պէտք է տեղի ունենայ մինչեւ 15 սեպտեմբեր:

⁂ Ուսումնական յառաջիկայ տարին կը սկսի Սեպտեմբեր 15ին, ամբողջ Հայաստանի մէջ:

⁂ Օգոստոս 20ին, ցերեկին, Մոսկուա հասան այն երիտասարդ հեծելանուորդները (Նաջարեան, Բարայեան, Բաղալեան, Սահակեան, Մանուկեան, Մուրզա), որոնք մեկնած էին Երեւանէն: Կտրած են 3125 քիլոմեթր ճամբայ 23 օրէն:

ԹՈՒՐՔՕ-ՊՈՒԼԿԱՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներուն տեսակցութենէն յետոյ, հաւաքական յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ որ կ՝ըսէ.

— «Թուրք եւ պուլկար բարեկամական յարաբերութիւնները կը շարունակեն իրենց բնականոն ընթացքը: Վերջին ատեններս երկու կողմի մամուլէն կարգ մը թերթերու մէջ երեւցած գիտումնաւոր հրատարակութիւնները, ինչպէս նաեւ անոնց առաջ բերած ոչ-բարեկամական ցոյցերը չեն համապատասխաներ երկու կառավարութեանց տեսակէտներուն եւ փափաքին: Երկու երկիրներու լաւ ըմբռնուած շահը կը պահանջէ պարզացնել եւ ամրապնդել բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները՝ երկու ազգերուն միջեւ: Փափաքելի է որ երկու կողմի մամուլի օրգանները փոխադարձաբար աշխատին բարեկամութեան եւ համաձայնութեան մթնոլորտ մը ստեղծել Թուրքիոյ թէ Պուլկարիոյ հանրային կարծիքին մէջ:

«Մենք վճռապէս կը յուսանք թէ, արուած ըլլալով բարեկամութիւնը որով առաջնորդուած են իրենք, երկու կառավարութիւնները պիտի յաջողին երկու կողմէն փարատել դանդաղող ամէն պատճառ եւ արգիլել տարակուսութեան ամէն փորձ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈՒՐՖԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս տարի եւս Ուրֆայի Հայր. Միութեան վարչութիւնը հերոսամարտի 20րդ տարեդարձի առթիւ սարքած էր դաշտահանդէս մը Սէն Լու, հայրենակից Գ. Լ. Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ, սեպտ. 1ին:

Առաւօտ կանուխ Փէնի հայկական մատրան մէջ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ, ուր հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան քարոզ մը խօսեցաւ պանծացնելով Ուրֆայի հերոսամարտը:

Կէս օրէ ետք ժամը 3ին ագարակը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ: Երջակայ գիւղերէն ալ շատ մը Ուրֆացի ընտանիքներ փութացած էին իրենց մասնակցութիւնը բերելու:

Ագարակին բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները, որոնց ներքեւ զետեղուած էր Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար երրորդութեան՝ Մ. Եօթնեղբայրեանի, Յ. Թաւթէլէնեանի, Խաթուն Բէլէմէճեանի պատկերը խմբանկարը: Նախագահ Գալեանի բացման խօսքէն ետք, հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքով», ընկերակցութեամբ ջութակի:

Սեղանները ճոխ էին հայկական կերակուրներով եւ ազանդերներով: Գարեջուրը կը յորդէր դաւաթներէն: Գ. Սիմէոն ջութակով փայլ տուաւ հանդէսին: Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Գ. Գ. Մ. Թօփալեան, Մ. Դաւիթեան, Նարեկացեան, Մինասեան, Ռեհանեան, Արսլանեան, Զուզուրեան, փոքրիկներ Մալիքեան, Գարակէօզեան, Սարգիսեան, Իսկ երգեցին օրիորդներ Կարապետեան, Սէրէնկիւլեան: Ուրֆայի Հայր. Միութեան վարչութեան կողմէ հայրենակից Գ. Ն. Մալիքեան գրաւոր ուղերձ մը կարդաց:

Օրուան բանախօսն էր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան, որ ամփոփ գիծերով նկարագրեց Ուրֆայի եւ Ուրֆացիներու անցեալը, ազգային, կրթական եւ յեղափոխական: Մանաւորապէս ծանրացաւ 1915ի հերոսամարտին վրայ եւ յորդորեց չմոռնալ նահատակներուն ձգած կտակը:

Բանախօսութենէն ետք աճուրդի դրուեցաւ [illegible] մը զոր նուիրած էր հայրենակից Գ. Լ. Ղազարեան, [illegible]:

Հակառակ անտեսական տագնապին եւ տիրող գործազրկութեան, աճուրդէն գոյացաւ 395 ֆրանք, նուէրներով միասին: Աճուրդէն վերջ, Մարսէյլի հայ արիները ներկայացուցին «Սիմոն եւ տիկ» քրքջալի զաւեշտը:

Մուսաքի տոմսերուն վրայ նշանակուած հետեւեալ թիւերը շահեցան 219 թիւը՝ չափու վրայ տաբատ մը (նուիրուած Գ. Ն. Մալիքեանէ), 434 թիւը՝ զոյգ մը կօշիկ (նուիրուած Գ. Ա. Գույումճեանէ), 291 թիւը՝ ժամացոյց մը, իսկ 463 թիւը գեղեցիկ գորգ մը: Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ փակման խօսքը բրաւ Ն. Մանուկեան եւ հրապարակային շնորհակալութիւններ յայտնեց հանդիսականներուն, ինչպէս եւ գեղարուեստական բաժնին մասնակցող պարոններուն եւ օրիորդներուն:

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 7ին, իսկ Ուրֆացի հայրենակիցները մինչեւ կէս գիշեր կերան, խմեցին, երգեցին, պարեցին ու գոհ սրտով հրաժեշտ տուին ագարակին:

Ապրին հայրենասէր Ուրֆացիները:

Լամբրոնացի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ

— • —

Բազմաթիւ մտաւորականներու եւ համակիրներու ցանկութեան ընդառաջ երթալով, Փարիզի մէջ յանձնախումբ մը կազմուած էր, որուն բացի ստորագրեալներէն կ՝անդամակցէր նաեւ բանաստեղծ ողբ. Թորէն Որբերեան, տօնելու համար յայտնի գրչի մշակ եւ թարգմանիչ ծերունազարդ Միհրան Նուպարեանի բեղուն գործունէութեան 70ամեայ յոբելեանը:

Այդ առթիւ, 10 յունիս 1929ին կոչ մը հրատարակեցինք, որուն վրայ առատացան համակիրներու սրտաբուխ նուէրները, եւ կը պատրաստուէինք ձմրան սկիզբը Փարիզի մէջ կազմակերպել յոբելենական հանդէսը, երբ մահը վրայ հասաւ եւ նոյն տարուան դեկտեմբերին այդ զմայլելի ծերունին մեռաւ, անփառունակ, Մարսէյլի մէկ անկիւնը:

Կատարեցինք մեր առաջին պարտականութիւնը, յարգելու համար հայ մշակոյթի սիրուած նահապետին յիշատակը, սարքելով սգահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, 1930 փետր. 9ին:

Յետոյ, նոր կոչով մը 1934 մարտ 30ին հրաւէր ուղղեցինք հանգուցեալ վաստակաւորին բարեկամներուն որ օգնեն մեզի, հող մը գնելու եւ յուշարձան մը կանգնելու համար:

Այդ թուականին յոբելեանի հիմնադրամէն մեր մօտ աւելցած էր 3449 ֆր. 30, որ նոր նուիրատուութիւններով յաւելուածին յանգեցաւ 6000 ֆրանքի:

Այդ գումարով յաջողեցանք Մարսէյլի Սէն Փիէռ գերեզմանատան մէջ հող մը գնել, հարիւր տարուան համար, ուր ամփոփուեցաւ աճիւնը ողբ. Միհրան Նուպարեանի, եւ որուն վրայ կանգնեցինք գեղեցիկ մահարձան մը: Այս առթիւ, Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաժողովին նախաձեռնութեամբ եւ լրագրական ծանուցումով 13 յուլիսին տեղի ունեցաւ դամբարանին [illegible]:

Մեր ստանձնած պարտականութիւնը լրացուցած ըլլալով, մեզի կը մնայ այժմ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել յարգելի նուիրատուներուն եւ գլխաւորաբար Նուպարեան ընտանիքի անդամներուն (որոնց առատաձեռնութեան տակ կը չնենք ընդհանուր հաշիւը), ինչպէս նաեւ Գ. Արամ Թէքէեանի որ աջակցութիւնն ունեցաւ տեղւոյն վրայ անձամբ ընելու պէտք եղած բոլոր կարգադրութիւնները:

Ի դիմաց Յանձնախումբի Վ. Մալէզեան, Տոքթ. Ալլահվէրտի Որդի

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԼՕՔՃԻՈՒԹԻՒՆ

— • —

«Յուսարեր» կրկին անդրադառնալով Իրաքի առաջնորդական «ընտրութեան» զաւեշտին, կը բացատրէ (21 օգոստ.).

—«Գաւառականը կը բացուի օգոստ. 1ին, մասնակցութեամբ 27 երեսփոխաններու՝ 25ը աշխարհական, 2ը եկեղեցական: Ժողովի ընթացքին մէկը անձնական պատճառով կը մեկնի եւ կը մնան 26 հոգի. Ժողովի երկրորդ նիստին Գաւառականը իր օրակարգին մէջ կ՝առնէ Իրաքի առաջնորդութեան հարցը: Թերթադէմ կարծիքներ յանլէ յետոյ, ժողովը քննութեան ներքակայ հարցին կուտայ հետեւեալ լուծումը.

«Նկատելով որ Ասլանեան արք. եւ Գարեգին եպիսկ. մերժած են Իրաքի Հայոց առաջնորդութիւնը ընդունիլ, եւ Երուսաղէմի պատրիարքը կը մերժէ իր միաբաններէն մին Պաղտատ ղրկել որպէս տեղապահ, պատճառաբանելով թէ Իրաքը կապուած է էջմիածնին, ուստի եւ առանց կաթողիկոսի արտօնութեան կարելի չէ ընթացք տալ եղած առաջարկին. նկատելով նաեւ, որ ընդհ. ժողովի դիւանին կողմէ արդէն մէկուկէս ամիս առաջ գրուած է էջմիածին, որ արտօնէ Երուսաղէմի պատրիարքը՝ իր միաբաններէն մին տրամադրել Իրաքի թեմին տեղապահի հանգամանքով, որոշուեցաւ յետաձգել առաջնորդական հարցը, սպասելով կաթողիկոսին գալիք պատասխանին»:

Այս լուծումով սպառած նկատուող առաջնորդական հարցը, ժողովը իր 3րդ նիստին (օգոստ. 3) կ՝անցնի ներքական խնդիրներու քննութեան: Ընթերցողը մեր հրատարակած զոյգ թղթակցութիւններէն գիտէ արդէն, թէ այն անփառաւոր երկրաշարժը, որ ծածուած է մեր մէջ *պլօքճի* անունով, ի՛նչ անորոշ տեսարաններ պարզած է (եւ ի՛նչ նոյնատեսակներով) Գաւառական մէջ: Գաղութին վարկը խայտառակելու համար, 27 երեսփոխաններէն 13ը կը ձգեն նիստը եւ կը հեռանան ժողովէն:

«Բժիշկ Փափազեանի եւ միւս 12 երեսփոխաններու մեկնելէն յետոյ, — կը գրէ օգոստ. 16ի պատասխանական գրութեան հեղինակը (յատուկս մեզ ծանօթ) — օրուան «հերոսը», Կ. Մէրքինեան, յայտարարեց հետեւեալը:— «Տեսէք որ Դաշնակցականները, յանձին Տոքթ. Փափազեանի, ունին իրենց առաջնորդը, մենք ալ պէտք է ընտրենք մեր առաջնորդը»: Այս յայտարարութենէն վերջ, ասիպեցին մեզ՝ ունկնդիրներս դուրս ելլել, որպէսզի ժողովը չարունակէն դռնփակ»:

Եւ դռնփակ կը շարունակեն նիստը, ու 13 ներկաներու վրայ 9ի քուէներով [illegible] Մանասեանը առաջնորդ կ՝ընտրեն....:

Փաղցին միայն վայել այս խաղին բովանդակ պղծութիւնը ըմբռնելու համար, ուրեմն պէտք չէ մոռնալ,—

Որ Իրաքի Գաւառականը ունի 30 ձայն, մինչ «առաջնորդը» շահած է միայն Ինը ձայն:

Որ Գաւառականի օգոստ. 2ի նիստին, մասնակցութեամբ 26 երեսփոխաններու, առաջնորդութեան հարցը փակուած էր արդէն:

Որ այս հարցը, դաւադրաբար, միայն պլօքճիին վայել անպարկեշտութեամբ, սկզբնի վրայ բերուած է օգոստ. 3ի նիստին, երբ ժողովէն, ի նշան բողոքի, արդէն մեկնած էին 13 հոգի:

Որ 30 ձայներու վրայ 9ի քուէներով, աւելի քան ապօրինի պայմաններու տակ, «առաջնորդ» կը կարգուի անձ մը, նոյն ժողովի 1934ի Մայիսի նստաշրջանին վաւերած ըլլալով Գաւառականի գրեթէ միաձայն անվստահութիւնը:

Ինչպէս գրած էինք, երեսփոխաններ դիմած են Իրաքի դատական նախարարին եւ խնդրած իր միջամտութիւնը այս գռեհիկ խաղին դէմ: Խնդիրն այժմ այն չէ սակայն՝ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ նախարարին վճիռը, այլ այն՝ թէ ի՛նչ սառնութեամբ ընդունակ է հայանուն պլօքճին: Ու նաեւ այն թէ ի՛նչ խմորէ շաղախուած են բոլոր մեծ ու փոքր Մանասեանները:

Երուսաղէմէն մեր թղթակիցը կը գրէր, որ այս անպիտանը — արդէն համբա՛ւ հանած անգամ Սբ. Փրկչի մէջ — պատրաստութեանց մէջ է դէպի Պաղտատ դառնալու: Մենք զարմացանք: Ո՛չ, անգամ Մանասեանէն անկարելի էր այս քայլը սպասել: Անգամ անկէ ներելի էր գէթ քիչ մը պարկեշտութիւն ակնկալել:

Բարոյական չմնաց մեր կեանքին մէջ: Եթէ Մանասեանի *ընտրութեան* լուրը արդէն հասած է Էջմիածին, աղա վաղուն եղէք, որ քանի մը օրէն պիտի գայ սրբատառ հեռագիր մը, ուր օրհնի՛ եւ աւանդութեա՛ն վերին հոկիչը, Ամենայն Հայոց Հայրապետը (կալանաւոր չըլլալու՝ զգայուն ջիղեր ցեց չունենալու համար), իր օրհնութիւնները պիտի բաշխէ այս բարեպաշտի՛ն դէպի [illegible]

Տխրանալով մեր զգացումներուն, մեր անտանելի գոյութեան դէմ, ըլլալով համբերող այնքան, որքան մարդկութեան հնարաւոր է համբերող ըլլալ, կը հարցնենք ինքնիրենց.

— ՀՆԱՐ Է ՏՈՎԱԼ ԱՅՍ ՍՐԻԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ»:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

«Մեր զինուորականները գերման [illegible] մէթոտներով կրթուած [illegible] բնականաբար մտադիր եմ գերման աջակցութիւն մը հրաւիրել: [illegible] զինուորական մասնագէտ- [illegible] որոնք նախարարութեան զանազան բաժինները, ընդհ. սպայակոյտը, [illegible] վարժարանը եւ գործարանները պիտի վերակազմեն. ուրեմն [illegible] պիտի հարցնեմ [illegible] պայմաններով կրնան ստանձնել այս գործը. Թող իրենք ներկայացնեն իրենց պայմանները»:

[illegible] գոր. Լիման ֆոն Զանդէրսի աջակցութիւնը Պոլիս եկաւ եւ [illegible] մէկ դեր ունեցած է [illegible] գործին մէջ: Իսկ էթ փաշան էր [illegible] Մահմուտ փաշայի սպանութենէն [illegible] նոյն գաղափարներով շարունակ[illegible] աչքառութեամբ եւ պայմանա- [illegible] Գերմանացիներուն [illegible] Պոլիս գալէն մէկ կամ մէկուկէս ամիս վերջ միայն էնվէր պատերազմական նախարար եղաւ եւ անոր գիտակցութեան վրայ էր որ Լիման ֆոն Զանտէրսի պաշտօնը ձեւափոխուեցաւ՝ իբր ընդհ. քննիչ: Մինչդեռ նախապէս աւելի բարձր դիրք մը որոշուած էր անոր: Սխա՛լ է Մորկընթաուի յիշատակներուն մէջ (44 - 45 էջ) եղած գիտողութիւնները թէ Ֆրանսական, ռուսական եւ անգլիական ազդեցութիւնը դեր խաղացած են: Ֆրանսացիներն ու Անգլիացիները կը կրկնէին Թուրքերու խիստ բողոքները-անոնք կը պնդէին Նեղուցներու զօրացման դէմ, որովհետեւ իրենք զիրենք բնական ժառանգորդը կը համարէին Կ. Պոլսոյ: Բայց այս բանին հաւանութիւն տուած էին ապահովաբար Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները: Ուրիշ կերպ կարելի չէ բացատրել այս հարցին հանդէպ ֆրանքօ-անգլիական աղմուկը քան նոյն ինքն Թուրքերուն:

Ճէմալ պէյ յիշելով Ֆրանսացիներու հետ ունեցած իր վիճաբանութիւնները այս առթիւ, կ՝ըսէ «Մենք իրաւունք ունինք գերման աջակցութիւն մը բերել տալու. նախ որ մենք հաւատացած ենք գերման սպաներու կարողութեան: Երկիր մը երեք տեսակ զինական ուժ ունի. բանակ, նաւատորմ եւ ոստիկանութիւն: Առանձին առաջինը յանձնած ենք Գերմաններուն, երկրորդը՝ Անգլիացիներուն, երրորդը՝ Ֆրանսացիներուն: Ի՞նչու կը վիճիք: Կ՝ուզէք որ մեր բանակի վերակազմութիւնը Ռուսերո՞ւն յանձնենք: Յետոյ կ՝ըսէք թէ Ռուսերը կը յայտնեն որ եթէ Գերմանացիները ստանձնեն առաջին զօրաբանակի հրամանատարութիւնը, Նեղուցներու պաշտպանութիւնը կը զօրանայ: Ըսել է, եթէ նոյն աջակցութիւնը նոյն պայմաններով Ֆրանսացիներու կամ Անգլիացիներու վստահէինք, պէտք էր որ Ռուսերը նոյն դիտողութիւնը ընէին, որովհետեւ չեմ կարծեր որ ասոնք ի հարկին Նեղուցները Ռուսերուն առջեւ բանային: Ձեր բողոքներով կը ստիպէք մեզ ենթադրել թէ մեզի հանդէպ նպաստաւոր մտադրութիւններ չունիք»:

Ասոր կը պատասխանէին Ֆրանսացիները թէ Ռուսերը իրենց դաշնակից են եւ Գերմանացիները իրենց թշնամիները: Եթէ նոյնիսկ որեւէ վտանգ չըլլար, իրենց հայրենասիրական պարտականութիւն կը համարէին ըսել մեզի թէ՝ ինչ որ Գերմանացիները իրենցի կը համարին, պէտք է անոր դէմ ըլլան:

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԽՆԴԻՐ

(Դեկտ. 1913 — փետր. 1914)

— • —

Սայիտ Հալիմ փաշա իր նախորդին քաղաքականութիւնը շարունակեց: Որքան կարելի է արտաքին աշխարհին հետ հաշտ՝ ներքին գործերու մէջ ուժ տալ բարենորոգումներու, թէեւ առիթներ օգտագործելով էտիրնէն առաւ եւ Պոլսոյ դաշինքը կնքեց Պուլկարներուն հետ, յետոյ Յոյներու հետ Աթէնքի դաշինքը եւ աւելի ուշ Սերպերուն հետ Պոլսոյ դաշինքը, որոնք ամէնէն նախանձախնդիրները եղած էին պալքանեան պետութիւններուն մէջէն:

Պէտք էր լուծել ազգութեանց հարցը որ միշտ առիթ կուտար պալքանեան պետութեանց աղմուկ հանելու:

Մակեդոնիոյ վերջնական կորուստէն ետք, Պուլկարներ կ՝ապրէին միայն Քըրքքիլիսէի հիւսիսը եւ էտիրնէի նահանգին գիւղերու մէջ: Միւս կողմէ Թուրքեր կ՝ապրէին պուլկար սահմանագլուխին մօտերը: Պոլսոյ դաշնագրին մէջ Պուլկարներուն հետ գաղտնի պայմանագրութիւն կնքուեցաւ այս փոքրամասնութեան փոխանակութեան համար եւ իրագործուեցաւ երկուստեք գոհունակութեամբ:

Այտընի նահանգին մէջ կ՝ապրէր յոյն ստուարաթիւ փոքրամասնութիւն մը. կասկած չկար թէ, կ՝ըսէ Ճէմալ, Յոյները իրենց վերջին յաղթանակէն վերջ մինչեւ Տրամա եւ կղզիներ Միտիլլի, Քիոս, Լէմնոս գրաւած էին եւ այժմ իրենց ամբողջ ուժը պիտի կեդրոնացնէին Այտընի կուսակալութեան վրայ: Այս Յոյներու փոխանակութեան ծրագիրը Մակեդոնիոյ Թուրքերուն հետ, լաւ ընդունելութիւն չգտաւ Վէնիզէլոսի կողմէ: Այդ ատեն Թուրք ցեղերու ազգային զգացումները թունդ ելած էին եւ արդիւնքը կը զգացուէր Այտընի մէջ, ուր Յոյներէ, Սերպերէ եւ Պուլկարներէ քշուած հարիւր հազարաւոր իսլամ գաղթականներ Այտընի Յոյներուն նեղութիւն կուտային: Կառավարութիւնը բոլորովին դէմ էր այս բաներուն: Եւրոպական պետութիւնները որոնք միշտ սովորութիւն ունէին իրենց մարդասիրական զգացումները յայտնելու եթէ խնդիրը Թուրքիոյ դէմ ձեռնարկ մը ընելու մասին էր, բան մը չէին ըսեր պալքանեան պետութիւններուն, երբ 500,000 Թուրքերը ամենավայրենի կերպով կը նեղէին ասոնք, մեծամասնաբար կիներ, ծերեր եւ փոքրեր: Երբ Քարնէկիի յանձնախումբը իր տեղեկագիրը ներկայացուց, բացի քանի մը ընկերվարական թերթերէ, ո՛չ-մէկը խեղճ իսլամներու ի նպաստ բան մը գրեց:

Ամերիկեան դեսպան Մորկընթաու համաշխարհային պատերազմի ընթացքին Թուրքիոյ Հայերու կրած խժդժութիւնները առիթ կը բռնէ Թուրքերն ու Իսլամները վիրաւորելու եւ ճզմելու: Իր յիշատակներուն ամէն մէկ տողը կ՝ապացուցանէ խորունկ ատելութիւն եւ մեծագոյն թշնամութիւն Թուրքիոյ դէմ:

(Շար.)

(13)

ԵԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ...

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Արեւելեան Ափրիկէի իտալական բանակին զասաւորումը լրացած է արդէն։ 250.000 զինուորներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն Հապէշիստանի վրայ քալելու համար, երբ պատերազմ ծագի։ Անհամեմատ բանակն է այս որ գործածուած ըլլայ որ եւ է գաղթային պատերազմի մէջ։ Զինուորներուն մեծ մասը բանակ են Էրիթրէի եւ Սոմալիի սահմանագլուխի ռազմական կէտերը, պատրաստ՝ անմիջապէս ներս խուժելու։ Իտալական ռազմակայանը իր յառաջացումը կազմած է հետեւեալ երկու պատահականութեանց վրայ.—

1. Արագ արշաւանք մը, խորտակելու համար Հապէշներու թագաւորական կորովը եւ ջախջախիչ յաղթանակ

2. Երկարատեւ պատերազմ, եթէ առաջինը ձախողի։

Զրկուած 250.000 զինուորներէն զատ, ի հարկին 100 — 150.000 զինուոր եւս պիտի գործածուի։ Հռոմի զինուորական շրջանակները կը կարծեն թէ իտալական բանակը հեռուէն յարձակելով, երկու մեծ թեւերու պիտի բաժնուի, մէկը՝ ուղղուած դէպի արեւմուտք, Ատոիս - Աբէպա, Ցանա լիճին ճամբով, ինչ որ պիտի լուծէ ջուրի խնդիրը, միւսը՝ դէպի արեւելք, դարձեալ մայրաքաղաք իջնելու առաջադրութեամբ։

Գործողութեանց ընթացքին մեծ դեր պիտի կատարէ օդային յարձակումը։ Իտալական օդանաւերու մեծագոյն մասը կը բաղկանայ ռմբաձիգ եւ խուզարկու մեքենաներէ եւ կեդրոնացած է Ասապի մէջ (Էրիթրէ)։ Այս ուժը պիտի զարնէ հարաւէն եւ հիւսիսէն, Հակայ հովահարի մը ձեւով, իբրեւ առաջնորդ ծառայելով ցամաքային բանակին։ Միեւնոյն ատեն պիտի ջանայ թոյլ չտալ որ Հապէշները թակարդներ լարեն կամ ստուարաթիւ ուժեր կեդրոնացնեն.

Իսկ Հապէշները գետ ծրագիր կը սպասեն

Մինչ քանի մը ամպեր կուտակուած են ծովուն վրայ, Հապէշները դեռ ամուր կառչած են իրենց միակ յոյսին,— անձրեւաբեր եղանակին երկարաձգման։ Վերջին լուրերու համաձայն, դեռ 26 օր անձրեւ կը սպասուի, ինչ որ մխիթարական կը համարուի։ Մինչեւ իսկ պետական շրջանակներու մէջ հրաշքի մը կը սպասեն։ «Հրաշքներ միշտ ալ պատահած են Քրիստոսի օրերէն ի վեր։ Այսպէս, կը յուսան թէ Անգլիա ամուր պիտի կենայ, իր եռեւէն քաշելով Ֆրանսան։ Բուն ժողովուրդը բան չի գիտեր Ազգաց ընկերակցութեան մասին եւ օրէ օր պատերազմի կը սպասէ, առանց շատ վախնալու անոր սարսափներէն, քանի որ գաղափար չունի օդանաւերու մասին։ Կ՚ըսուի թէ երբ ընդհ. զօրաշարժ հռչակուի, Հապէշիստան պիտի կրնայ ոտքի հանել 1.250.000 զինուոր, առանց հաշուելու բազմաթիւ կիներ որոնք այժմէն ուխտած են վերցնել իրենց ամուսիններուն հրացանները, երբ անոնք իյնան։

Առնեղի աղէտ մը Ամերիկայի մէջ

Ահռելի թաթառ մը մահ ու աւեր սփռեց Ֆլորիտայի մէջ (Մ. Նահանգներ), չորեքշաբթի օր։ Զոհերուն թիւը կը հաշուեն 400էն մինչեւ 700, որոնց երկու հարիւրը նախկին զինուորներ են։ Թաթառին ուժգնութենէն հիւանդանոց մը արմատախիլ նետուեցաւ օդին մէջ, թուղթի տուփակի մը պէս։ Երկրորդահաւոր աղէտն է այս, 1926էն ի վեր, երբ Միամի քանդուեցաւ եւ 2000 հոգի մեռան։ Հազար նախկին զինուորներ կ՚աշխատէին ճամբաներուն վրայ, աղէտի պահուն։ Թերթերը աննկարագրելի կը գտնեն արհաւիրքին պարզած պատկերը։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆ ԵՒՍ ՋՆՋԵՑ բոլոր տիտղոսները, պահելով միայն Ն. Վեհափառութիւն՝ թագաւորին, Ն. Բարձրութիւն՝ իշխաններուն եւ Ն. Վսեմութիւն՝ նախարարներուն համար։ Այրերը պիտի կոչուին աղա, կիները՝ խանըմ։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՔԱՐՈՒՂԻ մենաշնորհին ջնջումը, որ եղած էր Ն. Նահանգներու սրտաքին նախարարին անձնական պահանջումով, հաղորդուեցաւ Նէկիւսին։

ԿԵՂԾ ԴՐԱՄՆԵՐ շինած ըլլալով, Սէն Տրնի մէջ ձերբակալուեցան երկու Իտալացիներ։ Ոստիկանութեան լուր տուած էր առաջինին սիրուհին, գիտելով որ չարունակ ալքոլ կը գնէ։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Արժանթէօյի տուրքերու արկղակալը, Ժոզէֆ Շատոն, 63 տարեկան, որ կէս միլիոն ֆրանք իւրացուցած էր։

«Վ Է Մ»ի

Յաջորդ Թիւով ՎԷՄի մէջ կը սկսին տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի՝ «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՌԻՆՆԻՈՐԵԱՆի «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Սամսոնի տեղահանութեան եւ շարակից դէպքերու մասին։

Կը ծրաւ իրենք, յատկապէս, Տարօնցիներու եւ Սամսոնցիներու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ ճշտապրքրքական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ ճացուագիւտ սնտիպ պատկերներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Առնուվիլի մէջ սովորական տեղւոյն։ Օրակարգ գեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Սեպտեմբեր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դրադարանին մէջ 181, Cours Lafayette։ Օրակարգ՝ պատգամաւորի գեկոյց եւ ընտրութիւն։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ կարեւոր հարցեր։

ՓՈՄՈՆԻ «Զաւարեան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Ա Զ Դ

1914ի Թուրքերու կողմէ սպաննուած Եաղինգարահիսարի Առաջնորդ Վարդինակ Վրդ. Թորիկեանի (Գարապօղազցի) լուսանկարը ունեցողներէն կը խնդրուի մէկ օրինակ ղրկել Յառաջի վարչութեան նյաթ ծախքերը կը վճարուին։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» Փարիզի եւ Երգանի Յառաջի ... Գ. ԱԻՆՏԻՍԷՆ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիճեան

Ներողութիւն եւս կը խնդրէր մեզմէ մինչեւ այն օրը մեզի չը ճանչնալուն եւ արժանաւոր կերպիւ չը վարուելուն համար. այն օրէն զկնի յաճախ կուգար մեր տեսութեան եւ օրհնութիւն ընդունելու։

Անոր այս տեսութեանց մէջ եւ ամէն անգամ առիթ պատահելուն մեր միտքը անոր կը յայտնէինք թէ՝ անկարելի է մեզի այս երկիրներուն մէջ մնալ, որովհետեւ Յոպէի եպիսկոպոսին ձեռքի առաջնորդական իշխանութիւնն առնելու եկած չենք, կ՚ըսէինք, այլ միայն Թէոդորոսի քով խնդրոյ մը համար եկած ենք. եւ ան ալ չը յաջողեցաւ ձախորդ պատճառաւ մը, որուն եւ ոչ երեսը տեսնելու արժանի եղանք. թէ որ դուք բարեհաճիք, կրնաք մեզի անոր քով խրկելու։ «Այդ ձեր բոլոր բաժին ալ մեր ականջը չը մտներ, պատասխանեց մեծ իշխանը. մենք մեր Յոպէի առաջնորդէն զրկուած ենք. անոր կրօնքն ալ այսօրուան օրս այլայլած է. եւ շատ սուղի կը նստի մեզի անոր առաջնորդութիւնը։ Աստուած այսօր ձեր եպիսկոպոս մը պարգեւեր է, կարելի՞ է որ ձեռքէ հանենք եւ իր երկիրը դարձնենք. ամենեւին այդպիսի խնդիր մը չենք ընդունիր»։ Մեծ իշխանը կրօնաւորներէն թելադրուած չէր ուզեր թողուլ մեզի, այլ իբրեւ առաջնորդ վար դնել. որովհետեւ մեր նոյն պաշտօնով հոն մնալէն կրօնաւորք ալ իրենց շահը ունէին անշուշտ

Թըրսօ - Կովայի առջի անգամ մեր քովը տեսութեան գալուն, իրենց երկրին պատուական բերքերէն փութացաւ մեզ ընծաներ նուիրել, որ էին՝ ճոռայ մը սիսեռ, ճոռայ մը բակլայ, աման մը արդար եղ, մեղր եւ կորեկօղի (պօզա)։ Անոր նայելով մեր գլխաւորն ալ, որուն պահպանութեանը յանձնուած էինք, իր սիրոյ փոխեց, գթութեան զգացմունք մը ունեցաւ, եւ այն մը, ցորենէ հաց եւ կվանուկի իւղ խրկեց, զոր Հապէշք ձէթի տեղ կը գործածէին։ Նոյն օրէն սկսաւ մեր պաշտօնութեան ժամանակը լրացաւ. ամէն մարդ քաղցր աչքով կը նայէին մեզ, եւ հետու տեղուանքներէ լսելով մեր տեսութեանը կուգային բազմութեամբ. շատ անգամ եկող գացողներէն հաց ուտելու ժամանակ չէինք ունենար մինչեւ արեւը մարը մտնելը.

Մեր նստած խցիկին անձկութիւնն ու անհանգստութիւնը մեծ իշխանին հասկցուցինք օր մը տեսութեան եկած ժամանակ, եւ խոստացաւ իրենց երկրին փառաւոր տներուն պէս տուն մը շինել տալ, բայց չար բաղդը վրայ հասնելով ամէն ինչ փոխեց։ Թըրսօ - Կովայի ստիպուեցաւ Պէլեսա երկրին վրայ կռուի երթալ, զայն լսելով խնդրեցինք իրմէ Զարատղա մեր սրնտուկներուն եւ բեռներուն քով խրկէ մեզի եւ հոն սպասենք մինչեւ իր գալը։ Սիրով ընդունեց մեր խնդիրքը եւ տուաւ մեզի Գալլաբրամայ մը(1) որ արդէն մեզ ծանօթ անձ մըն էր, որպէս զի մեր պիտոյքներն ու իրեն ըրած հրամանները անձամբ կատարէ եւ բան մը պէտք ըլլալուն իրեն իմացնէ։ Այս մարդուն անունն էր Գըրթոա - Գրու, որ հաղորդ ընդունողներէն էր, որոնց վրայ պիտի լսէինք Բ. Հատորին մէջ։ Այս անձը շատ անգամ մեր քովը ջերմեռանդութեամբ կը մտնէր, եւ մեզի իբր ղաւակ եղած էր. իր բարեպաշտութեանը չափ չկար, բայց իր ճշմարիտ վարքն ու բարքը յետոյ պիտի ճանչնանք։

Թըրսօ - Կովայէն բաժնուած օրերնիս իր միտքը յայտնեց մեզի. «Թէ որ, ըսաւ, Աստուած յաջողէ ու Պէլեսա երկիրն ալ առնեմ, յետ այնորիկ Կոնտէր քաղաքը կը նորոգեմ, եւ զձեզ Զարատղայէն հոն կը փոխադրեմ»։ Ըսել կ՚ուզէր թէ Իսահակ սրբազան Հայրը հոն առաջնորդ կը հաստատեմ։ Հրաման խրկեց Զարատղայի Շէխին որ մեր գոյքերը մեզի յանձնէ, եւ իրեն հաւաքուած տուրքերէն երկու ամսուան ուտելիք տայ։ Անկէ ի զատ ինքն ալ քանի մը ճոռայ մեզմէ եւ ցորեան եւ քանի մ՚ալ թալէր շնորհեց. նոյնպէս իր քոյրը՝ Թագաւոր երկրին իշխանուհին, որ իր առանձին վաշտովը եղբօր բանակին մէջ կը գտնուէր, նա ալ մեզ եւ խահուէ գնելու համար քանի մը թալէր պարգեւեց, եւ իրենց որոշած երկիրներէն ալ չորս աման մեղր ընդունելու շնորհք ընելով՝ ճամբայ դրաւ մեզի պատուով։ Վեց աւուր մէջ հասանք Զարատղա, օրը երկու կամ երեք ժամ քալելով, դիւղէ դիւղ, թէպէտ եւ մէկ աւուր ճանապարհ է Զոնդէն. հոն եկեղեցւոյն մօտ տեղ մը վրանի տակ նստանք մինչեւ որ մեզի համար ուրիշ բնակարան մը շինուի։

Իսկ մեծ իշխանը Զոնդէն մեկնելով կ՚իջնայ Անդաձարայի վրայէն Պէլեսա, որ բոլորովին ձոր եւ խորդուբորդ երկիր մըն է տաք եւ փշալից. կը զարնուի նոյն երկրին տիրող Տէճաճ - Էնեէէ իշխանին հետ, երկու կողմէն ալ վիրաւորեալներ ու մեռնողներ կ՚ըլլան. կը փախչի իշխանը, եւ Թըրսօ - Կովայի կը տիրէ Պէլեսայու։

Իշխանը փախչելով Լաստայու երկիրը Վակշըմ - Կովայի սպասոյն իշխանին քով շուէնքը կ՚առնու, եւ կը յորդորէ զանիկայ որ Թըրսօ - Կովայի վրայ պատերազմի ելնէ։ Եւ որովհետեւ Վակշըմ Կովայի առաջները քանի մը անգամ լուր խրկած էր անոր սիրով, որ չըլլայ թէ Պէլեսան զարնէ, որ ինծի յանձնուած երկիր մ է կ՚ըսէր, ուստի անոր սիրելի մնալուն պէս՝ չուստով պատերազմ կ՚ելնէ, եւ Պէլեսայի վարի կողմը գալով Կոնտէր քաղաքին մօտ բանակ կը դնէ։ Թըրսօ - Կովայի ալ իր կողմէն կամաց կամաց իր բանակը քալեցնելով անոր դիմացը կայնեցաւ եւ երեքի կը բաժնէ իր բոլոր զօրքը, աջ ու ձախ թեւերը մէկ մէկ իշխանաց կուտայ, եւ միջին գունդը ինքն անձամբ կը հրամայէ։ Նախ ... սկսին բանակցիլ երկու կողմէն ... սիրով վերջացնեն պատերազմը ... Վակշըմ Կովային կը պահանջէ ... մին, Պէլեսա եւ Կոնտէր երկիրները ... «Թէ որ սիրով տաս, կ՚ըսէ Թըրսօ - Կովայիին, պատերազմ չունիմ, ... պա թէ ոչ՝ բաղդին կը թողում. Դուն ... ինծի կուտայ կամ քեզի Դամբ - Ոկըրա երկրին մէջ անոր ... մէ յառաջ եկած մէկն ես, եւ ... պէս կը համարձակիս աւանկ երկ... ներու տիրել։ Ես իշխանազուն ... իմ ուռհա յայտնի է. երկիր ... զել ինծ կը պատկանի. ուստի ... յորդորեմ զքեզ որ խաղաղութեամբ ... եռ քաշուիս եւ երթաս քու Գոյ... Ոկըրա երկիրդ ձեռուիդ տեղուանքին ... մնաս։

(շարունակելի)

(1) Գալլաբրամայ գործակատար պաշտօնատարի նշանակութիւն ունի՝ բառին ընդարձակ առումով, իրմէ քէհեա, որու ձեռօք ամէն ինչ կը տնօրինուի, եւ նա էր գլխաւոր մեր ամէն գործոց խառնուողը, եւ մենք իրմէ կախեալ էինք։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ
7
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
7 Septembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2903

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՆԵՐ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Բոլոր աչքերն ուղղուած են Ժընեւ, ուր հակառակորդական պայքար մը կը մղուի այս միջոցին, փրկելու համար խաղաղութիւնը, եւ, անոր հետ, Ազգերու Դաշնակցութեան վարկը:

Միեւնոյն ատեն, յարուցած են աշխատաւորական եւ արհեստակցական բոլոր ուժերը, մասնաւորապէս Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն մէջ:

Իսկ անդին, Գերմանիա աչք ու ականջ կտրած, անձկութեամբ կը սպասէ պայքարի ելքին: Կը սպասէ իր ժամուն, պահանջելու համար բաժինն՝ ընդհանուր աւարէն:

Տարակոյս չկայ թէ շատ ծանր է կացութիւնը: Եւ մանաւանդ անստոյգ՝ ելքը:

Իտալիա ի զուր կը փորձէ տեղական, գաղթային հարցի մը հանգամանքը տալ հաբէշական տագնապին:

Օրուան այս ժամուն, ամէնէն լաւատես դիւանագէտն ալ չի համարձակիր վճռել թէ փոթորիկը պիտի սահմանափակուի Եթովպիոյ մէջ:

Որովհետեւ, իրականին մէջ պայքարը կը մղուի ոչ թէ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ, այլ Իտալիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ:

Ա. Դ. Խորհուրդի արտակարգ նիստին մէջ, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները պարզ սեւեռեցին փոխադարձ հաւաստիքներ տալ, յայտարարել թէ խնդիր չունին իրարու հետ:

Միամիտները միայն կրնան հաւատալ այդ հաւաստիքներուն, ինչպէս, առ հասարակ, դիւանագիտական յայտարարութեանց:

Եթէ իրապէս պարզ գաղթային – տեղական խնդիր ըլլար հաբէշական տագնապը, Իտալիա շատոնց յառաջ խաղացած եւ գրաւած էր այդ անպաշտպան երկիրը:

Եթովպիա կը գտնուի այնպիսի ցամաքի մը վրայ ուր ամէնէն կենսական շահերն ունի Մեծն Բրիտանիա:

Այդ ճամբուն վրայ կ'իյնան Եգիպտոսն ու Սուտանը, Կարմիր ծովը՝ Սուէզէն մինչեւ Ատէն եւ Հնդկական ովկիանոս: Յետոյ ամբողջ Արաբիան, խորանալով մինչեւ Պաղտատ եւ Իրանեան Ծոց:

Մէկ խօսքով, բրիտանական աշխարհակալութիւնը լուրջ պատճառներ ունի մասնաւոր թախնդրութեամբ հետեւելու իտալ-հաբէշական տագնապին ելեւէջներուն: Եւ այդպէս ալ կը վարուի, տագնապին սկիզբէն ի վեր:

Վերջին տարիներու ընթացքին, Մեծն Բրիտանիա ոչ մէկ ատեն այնքան իրար անցած էր, որքան այս տագնապի ընթացքին:

Այդ իրարանցումը կ'արտայայտուի ամէն առթիւ, ամէնէն անշան մանրամասնութեանց մէջ:

Ընկալեալ սովորութեամբ, այս անգամ ալ մէջտեղ կը դրուին սրտառուչ նշանախօսքեր եւ յանձնառութիւններ,— խաղաղութիւն, Ազգերու Դաշնակցութիւն, ուխտ, արդարութիւն, իրաւարարութիւն:

Այդ բոլորը կը հալին, կը մոռցուին, մէկ օրէն միւսը, ինչպէս հալեցան երէկ, աշխարհասասան պատերազմի ընթացքին:

Նոր արիւնահեղութեան մը ուրուականը կրնար բոլորովին անտարբեր թողուլ Մեծն Բրիտանիան, եթէ Եթովպիոյ գրաւումը աղէտալի չըլլար իր կայսրութեան շահերուն: Գոնէ իր վարկին՝ Արեւելքի մէջ:

Այս իրողութեան գիտակցութիւնն է որ ուժ կուտայ Եթովպիոյ, միւս կողմէ որոշ համբերութիւն պարտադրելով Իտալիոյ:

Իր աննախընթաց պատրաստութիւններէն, բազմաթիւ սպառնալիքներէն եւ գրգռիչ ռազմափորձերէն յետոյ, Մուսոլինի դժուար թէ հաւանէր Ժընեւ երթալ, եթէ իր դիմացը գտնէր ուրիշ պետութիւն մը:

Ահա թէ ինչու խաղաղասէրները յուսահատութեան հիմքեր կը գտնեն, հակառակ այնքան չարաշուք երեւոյթներու:

Հինգշաբթի օր Իտալիոյ պատուիրակը ձգեց հեռացաւ ժողովարահէն, անհանդուրժելի գտնելով Եթովպիոյ Ֆրանսացի խորհրդականին ճառը:

Տարբեր պարագաներու մէջ, այդ հեռացումը պիտի յանգէր խզման: Մինչեւ անգամ պատերազմի: Մանաւանդ որ, իտալական բանակը կազմ է պատրաստ կանգնած՝ միայն հրամանի կը սպասէ:

Եւ սակայն, տեսէք թէ ինչ կը պատահի,— ժողովարահէն հեռանալէ յետոյ, Իտալիոյ ներկայացուցիչը վերադառնալով, կը պահանջէ որ նիստը դադրեցնեն: Նախագահը կը մերժէ: Ֆրանսայի ներկայացուցիչն ալ քաղաքավարաբար կը յորդորէ որ նստի եւ լսէ Լիթվինովի ճառը:

Եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչը կը համակերպի, անշուշտ համաձայնութեամբ Մուսոլինիի, որուն հաղորդուած էր միջադէպը, հեռախօսով:

Կը նշանակէ թէ՝ ակռայ կճրտելով հանդերձ, Մուսոլինի կը զգուշանայ պահավիժեցնել դէպքերը:

Անշուշտ երկար չի կրնար տեւել այս լարուած վիճակը, բուն թափով՝ երկու աշխարհակալութեանց խուլ ընդհարումը:

Թէ Հռոմ եւ թէ Լոնտոն մեծ յոյսեր դրած են Փարիզի հաշտարար միջամտութեան վրայ: Եւ այդ փափուկ պաշտօնը վստահուած է Պ. Լավալի, որ առաջին օրէն յայտնեց թէ լրջօրէն կը հաւատայ իր առաքելութեան:

Արդ, ի՞նչ գործնական հնարաւորութիւններ կան, միջին ճամբայ մը գտնելու համար:

Այդ հարցն է որ պիտի վճռուի, հինգ հոգինոց յանձնախումբի մը կողմէ: Այսինքն պիտի մշակուին գործնական առաջարկներ, գոհացնելու համար երկու կողմերն ալ:

Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը եւ ապագայ բարդութիւնները, հաւանական է որ Մեծն Բրիտանիա նոր զիջումներ կատարէ, հողային թէ տնտեսական:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ՀԵՌԱՑԱՒ ԺՈՂՈՎԷՆ

ԿԾՈՒ ԽՕՍՔԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԷՄ

Լիթվինով կը պաշտպանէ Հապէշիան

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը նոր փոթորիկի մը մատնուեցաւ իր երկրորդ նիստին մէջ, հինգշաբթի: Առաջին օրուան ճառերէն վերջը, քիչ մը լոյս ծագեցաւ, երբ ժողովականները համաձայնեցան հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը կազմելու, որպէսզի հաշտարար ձեւ մը գտնէ: Այդ յանձնախումբին անդամ պիտի ըլլային Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ, Լեհաստանի, Սպանիոյ եւ Թուրքիոյ պատուիրակները: Հռոմի ներկայացուցիչը գիտել տուաւ թէ եթէ Իտալիա չպիտի մասնակցի յանձնախումբին, պէտք չէ մասնակցին նաեւ 1906ի դաշնագիրին ստորագրող միւս պետութիւնները, այսինքն Անգլիան եւ Ֆրանսան: Այս երկու երկիրներուն պատուիրակները պատասխանեցին թէ իրենց համար նշանակութիւն չունի յանձնախումբին կազմը, որ կրնայ ձգուիլ Խորհուրդին:

Այս բարի տրամադրութիւններուն մէջ, երբ յոյսի նոր շող մը կը փնտռուէր, պայթեցաւ առաջին փոթորիկը:

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ գլխաւոր պատուիրակներուն զեկուցումներէն յետոյ, խօսելու կարգը եկած էր Եթովպիոյ ներկայացուցիչին: Այս երկրին բուն պատուիրակը անհրաժեշտ յարմարութիւններ չունենալով, ի դիմաց պատուիրակութեան խօսեցաւ Ֆրանսացի խորհրդականը, փրոֆ. Կասթօն Ժէզ: Իտալիոյ գլխաւոր պատուիրակին փոխարէն այս անգամ ժողովարահին մէջ նստած էր երկրորդը, Ռոքքօ, որ գլանիկը բերնին՝ անտարբեր կ'ունկնդրէր: Փրոֆ. Ժէզ սկսաւ պատասխանել իտալական ամբաստանագրին, որ «բարբարոս ազգ մը» կը կոչէ Եթովպիան: Ֆրանսացի իրաւագէտը գիտել տուաւ սուր հեգնութեամբ.

— «Ամէն երկրի մէջ առած մը կայ որ կը պատկերացնէ այս կարգի ռազմախաղերը: Ֆրանսայի մէջ կը պատմեն թէ երբ մարդ մը ուզէ խեղդել իր շունը, կ'ըսէ թէ կատղած է: Իտալական կառավարութիւնը որոշած ըլլալով հալածել եւ ոչնչացնել Եթովպիան, կ'ըսէ թէ կատղեր է»:

Քիչ մը աւելի յառաջ երթալով, Եթովպիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց

— «Եթովպիոյ կառավարութիւնը գիտէ որ եթէ բաւարար չափով զէնք եւ ռազմամթերք ունենար իր պաշտպանութեան համար, ինչպէս ունին եւրոպական պետութիւնները, այս թշնամական յարձակումներուն չպիտի յաջորդէին պատերազմի սպառնալիքներ, որքան ալ բուռն ըլլային: Դժբախտաբար այդպէս չէ. եւ ճիշդ ատոր համար ալ վտանգը շատ մեծ է»:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ՍՈՒԼԻ ՔԱԼԵՑ

Սրահը ճիշդ սրտին զարնուած էր: Իտալական պատուիրակը տեղէն ցատկելով ոտքի քալեց եւ անմիջապէս հրահանգ խնդրեց գլխաւոր պատուիրակէն՝ կոմս Ալոյզիէն: Քիչ յետոյ վերադարձաւ եւ պահանջեց նախագահէն որ դադրեցնէ նիստը: Նախագահը (Արժանթինի պատուիրակը) մերժեց: Պատուիրակը նորէն դուրս ելլելու կը պատրաստուէր, բայց Պ. Լավալ գիտել տուաւ թէ անյարմար է, քանի որ խօսելու կարգը եկած է Պ. Լիթվինովի:

Այդ միջոցին Պ. Ժէզ վերջացուցած էր իր ճառը, որուն մնացեալ մասն ալ կուտանք ստորեւ.

— «Իտալական կառավարութիւնը կը յայտարարէ աշխարհի առջեւ թէ վճռած է երկիրը ազատել բարբարոս պետութենէ մը որ արժանի չէ ապրելու: Ան այժմէն օրէնքէ դուրս հռչակած է Եթովպիան: Այդպէս օրէնքէ դուրս հռչակելով զայն, իտալական կառավարութիւնը ինքզինքը կապուած չի նկատեր որ եւ է դաշնագրով կամ իրաւարարական վճռով: Ան կը դրժէ թէ նախորդ կառավարութեանց եւ թէ իր իսկ յանձնառութիւնները, եւ որ եւ է մէկուն կարծիքին դիմելու պէտք չզգար, գործադրելու համար իր որոշումը զոր անդառնալի կը համարի: Եւ բնականաբար պիտի գործէ պատեհ ժամուն: Իտալիա կ'ամբաստանէ Եթովպիան թէ բռնութիւններ կը կատարէ հզօր հարեւանի մը դէմ: Եթովպիա չունի այնպիսի ռազմապաշտ զօրութիւն մը որ հազիւ քալել եւ խօսիլ սկսած երախան կ'առնէ կը մարզէ [illegible] ոգիով, պատերազմի համար, երկիր մը նուաճելու համար: Եթովպիա չի պարծիր այդպիսի քաղաքակրթութեամբ մը: Ան խաղաղութեան համար է որ կը դիմէ Ա. Դ. Խորհուրդին»:

Փրոֆ. Ժէզ մերկացնելով Իտալիոյ աշխարհակալութեան ծրագիրը, որ կը ձգտի գաղթավայրի մը վերածել Եթովպիան, դիմեց Ազգերու Դաշնակցութեան խղճին, յիշեցնելով Ուխտի 10րդ եւ 15րդ յօդուածը եւ բացագանչեց.

— «Եթովպիա այն գիտակցութիւնն ունի թէ կը պաշտպանէ ոչ միայն իր անկախութիւնը եւ անհատական գոյութիւնը, այլ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ բոլոր պետութեանց անկախութիւնն ու գոյութիւնը: Այսօր նստած ազգերէն իւրաքանչիւրը անսասան կամքը ունի պաշտպանելու իր անկախութիւնը: Այդ անսասան կամքը շատ մը երկիրներու մէջ պաշտպանուած չէ զինուորական բաւարար ուժով: Հիմա խնդիրը այս է, — ոչ-պաշտպանուած պետութիւնները կրնա՞ն յոյս դնել Ա. Դ. Ուխտին վրայ, դիմադրելու համար հզօր հարեւանի մը ընչաքաղցութեան: Ազգ. Դաշնակցութիւնը մարդկութեան խիղճն է եւ Եթովպիան գերագոյն կոչ մը կ'ուղղէ անոր խղճին: Ան կը խնդրէ որ այս Դաշնակցութեան անդամները պահպանեն իր ամբողջութիւնը, անկախութիւնը եւ գոյութիւնը: Մի մերժէք անոր աջակցութիւնը, որովհետեւ Եթովպիան տկար է, իսկ յարձակողը զօրաւոր: Թող պատմութիւնը չարձանագրէ թէ իրենց մեղսակիցներէն ահաբեկ եւ կամ իրենց եսասիրութեան մէջ անկարեկիր ազգեր լքեցին պզտիկ պետութիւն մը որուն գոյութիւնն իսկ վտանգի տակ էր»:

Փրոֆ. Ժէզ յիշեց թէ իտալական մամուլը կը խօսի մէկ միլիոն զինուորի մասին: «Իտալական կառավարութիւնը չըսաւ Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ, սակայն քանիցս յայտարարեց թէ [illegible] կը փնտռէ իր բնակչութեան համար եւ թէ Եթովպիան շատ յարմար է իբրեւ գաղթավայր, առ ի չգոյէ եւրոպական գաղթավայրերու»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ԿԱՆՉԷ ԵՐԿԻՐԸ

Ժամը 5:

ՅԱՌԱՋի ամէնէն առուշ այս պահուն, ձեռքս խաղողի փարթամ ողկոյզ մը՝ երբ յակոբիկ մը կ'ընէի, աչքերս ինկան Խորհ. Հայաստանի մէկ թիւին վրայ, ուր տպուած էր գծագծիկ տեսարան մը Արարատեան այգիներէն,— աշխատաւոր մը, այգիին մէջ կանգնած, երկար յօտոցը ուսին, ձեռքը ողկոյզ մը ամբոխած խոշոր կծիկի մը պէս, հատիկ հատիկ «ննջող կը ննջէ» խաղողին արեւափառ շիթերը, ջեռոյ խնձի դարձած՝ կը ժպտի ու կ'ըսէ. —

— Հասունցե՞ր է եւ առա՞տ է խաղողին բերքը, այս տարի:

— Օրհնուի՛ այդ բերքը, ընկեր գիւղացի.

Ի՞նչ կանանչութիւն է այս, որ խաղողութեան կը շաղայ հագիններու մէջ: Ի՞նչ երազ է այս, կ'ըսեմ, որ հայ գիւղացին, կարմրած ճակատը հալած գետին, Տորք Անգեղեան բազուկները խրելով հողին մէջ, կը պատռէ եւ հեկեկալ ընդերքէն դուրս կը հանէ անմահական արբեցնող՝ շողակաթ ստինքներով բեռնաւոր:

Ի՞նչքան երջանիկ պէտք է ըլլան հիմա Հայաստանի գիւղացիները:

— Հասունցանում է առատ բերքը խաղողի:

— Ձեռքդ դալա՛ր, ընկեր գիւղացի:

Ու գալար ձեռքեր կ'իջնեն սարերէն, կը վազեն հեռաւոր դաշտերէն՝ կուգան կթելու:

Այգեկո՛ւթք է:

Եւ այգիները կ'աղաղակեն, կը կանչեն աշխատաւորներուն: Վանքի միշտ պահանջ կայ աշխատաւորի, այնտեղ, Հայաստանի մէջ:

Կ'ըսեն թէ Փարիզ հասած է արդէն Շահվերդեան:

Ձեմ գիտեր թէ կը խանդա՞յ Հայաստանի հողին լեզուն կամ կը զգա՞յ ցաւը, արտասահմանի հայ աշխատաւորներուն:

Երկիր մը կայ, այնտեղ, խօթը լեռներուն ետեւ, որ կը կանչէ իր աշխատաւորները.

Աշխատաւորներ կան այստեղ, անգործ եւ անտուն, կարօտ հայրենի հողին ու արեւին:

Անոնց հետ որքա՞ն Վ. Տէրեանի քերթուածներուն վրայ հակեցան հոգեկան հաղորդակցութեամբ մը, պիտի գիտնա՞յ ցոյց տալ սրտակցութիւն մը արտասահմանի դժբախտ աշխատաւորներուն:

Թէ պիտի շրջագայի հայ աշխատաւորներու յլլապացեալ սրտերուն դէմ առնելու, Մարքսի երկերին բռնած.

Տասը տարինե՞ր անցան եւ տակաւին չհասունցա՞ւ, կ'ըսէք, Մարքսի ազդը:

Առնեն է, որ Շահվերդեան վերջ մը դնէ արմատներու չահատակութեան, լսելով կանչը հայրենի հողին:

ԱՐԱԶ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Եթովպիոյ խորհրդականին այս պաշտպանողականէն յետոյ, խօսք առաւ Պ. Լիթվինով: Նախ ցաւ յայտնեց որ ձախողած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ջանքերը, խաղաղօրէն լուծելու համար վէճը: Յետոյ յիշեց թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չյաջողեցաւ վճռական գործողութիւն մը կատարել, երբ Ճափոն Մանչուրիա արշաւեց: Եւ շարունակեց.

— «Բոլորս ալ կը զգանք թէ այդ պարագան որքան տկարացուց Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը եւ նպաստեց ստեղծելու այն քաղաքականապէս անկայուն եւ սպառնալից կացութիւնը ուր կը գտնուի այժմ աշխարհը: Այդ նախընթացին կրկնութիւնը անշուշտ նոր տագնապներ յառաջ պիտի բերէ, վարակելով ամբողջ Եւրոպան: Բացորոշ է թէ իւրաքանչիւր պատերազմ կը ծնի նախորդէն եւ իր կարգին ծնունդ կուտայ ներկայ կամ ապագայ պատերազմներու: Իտալիա բարբարոս կոչելով Եթովպիան, կ'ուզէ որ Ազգաժողովը չխառնուի եւ վաւերացնէ իր գործելու ազատութիւնը: Ասով Իտալիա կը հրաւիրէ միւս պետութիւնները բռնաբարել իրենց միջազգային յանձնառութիւնները եւ այն դաշինքը որուն վրայ հիմնուած է, մեծ մասով, աշխարհի խաղաղութիւնը: Այստեղ չկայ մէկը որ համակրի Եթովպիոյ ներքին կարգուսարքը, մորթին գոյնը, ցեղային առանձնայատկութիւնները կամ տալ խտրութիւն դնել իր անդամներուն միջեւ, նկատի առնելով անոնց ներքին կարգուսարքը, մորթի գոյնը, ցեղային առանձնայատկութիւնները կամ քաղաքակրթութեան աստիճանները, ոչ ալ զանոնք զրկել Ազգաժողովին պարգեւած առանձնաշնորհներէն կամ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան անկապտելի իրաւունքէն: Կը համարձակիմ ըսել թէ յետամնաց ժողովուրդի մը զարգացման, անոր ներքին կեանքին բարելաւման եւ բարձրացման համար կարելի է գտնել ուրիշ միջոցներ քան զինուորականը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է ամուր մնայ այն սկզբունքին վրայ թէ որ եւ է արդարացում չունի զինուորական գործողութիւնը, բացի ինքնապաշտպանութեան պարագայէն: Խորհրդային Միութիւնը Ազգաժողովին մէջ մտաւ մէկ տարի առաջ, գործակցելու համար ի խնդիր անբաժան խաղաղութեան պահպանման: Նոյն առաջադրութեամբ, կ'առաջարկէ Ա. Դ. Խորհուրդին չընկրկիլ որ եւ է ջանքի կամ որոշման առջեւ, կանխելու համար ընդհարում մը՝ երկու անդամներու միջեւ»:

ՄԵԾ ԶԱՅՐՈՅԹ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կը յուզուի, կ'աղօթէ, կը պատրաստուի

Հապէշիստանի մայրաքաղաքին մէջ մեծ զայրոյթ պատճառեց իտալական պատուիրակին ամբաստանագիրը, մանաւանդ այն պահանջը որ կ'ըսէ,— «Կա՛մ Իտալիան կա՛մ Եթովպիան»: Այս առթիւ հրատարակուած կիսապաշտօնական զեկոյց մը կը յայտարարէ. — «Վերջին վեց ամիսներու դէպքերն ու գիրքերը բաւական են, ապացուցանելու համար թէ ո՛վ կապուած մնաց Ազգերու Դաշնակցութեան գաղափարներուն: Եթովպիոյ օրինապահութիւնը այն է որ կը պաշտպանէ իր հողը եւ իրաւունքները ուրիշ պետութեան մը զօրքին եւ անոր ոտնձգութեան դէմ: Այդպիսի ոտնձգութիւն մը աւելի մօտ է աւազակութեան քան մեզի դէմ եղած ասոր մեղադրանքը»:

Ատտիս - Աբէպայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը մերժած է արտօնել որ 200 զինուոր աւելնայ իտալական դեսպանատան պահակներուն վրայ: Այս առթիւ կայսրը խոստացած է անհրաժեշտ ոստիկանական պաշտպանութիւնը ապահովել բոլոր օտար դիւանագիտական, հիւպատոսական եւ առեւտրական հաստատութեանց: Ուրիշ կայսերական հրաման մը կը յանձնարարէ որ երկրին ներսերը հաստատուած բոլոր օտարականները համախմբուին որոշ վայրերու մէջ, ուր պաշտպանութիւնը պիտի ապահովուի: Սակայն շատ մը օտարականներ կը մերժեն հեռանալ իրենց մշակած դաշտերէն, յայտնելով թէ իրենց գլխուն ճարը պիտի նային:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

23.

Գալուստ Կիւլպէնկեան

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ.— «ԱՆԳԼԻԱ ՈՒԺ ԿՈՒՏԱՅ».— ՖՐԱՆՔԼԷՆ ՊՈՒՅԵՕՆ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ.— ԼՈՅՏ ՃՈՐՃԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ, ՏԷԹԷՐՏԻՆԿԻ ԵՒ ԶԱԽԱՐՈՎԻ ՀԵՏ. ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ. ԴԱՐՁԵԱԼ ԶԱՒԵՇՏ. ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՏԻՐԱՆԱՅ ՄՈՒՍՈՒԼԻ.

Բնականաբար Փարիզի վարիչները չէին կրնար սպասել որ Անգլիացիները գրաւէին Սուրիան, իրենց բարեկամներուն հրամցնելու համար. Ֆրանսա թող իր գլխուն ճարը նայի։ Սուրիական գահը բարձրացած է Ֆէյզալ իշխանը։

Զօրավար Կուրօ հրահանգ կը ստանայ յառաջանալու։ Ցարձակում, պատերազմ, արիւնհեղութիւն. արաբ իշխանը անձնատուր չի կրնար ըլլալ։ Ըմբոստութիւն Լիբանանի մէջ։

— Ռազմանիւթ եւ զինուոր հասցուցէք, կը հեռագրէ զօրավարը։ Ապստամբութեան ուժ կուտայ Անգլիան ..

Ամիսներ ետքը Ֆէյզալ կը պարտուի, Ֆրանսա կը գրաւէ արաբական նահանգները, «խաղաղութիւն ամենուրեք»։ Ոչ տակաւին։

Ֆրանսա չպիտի մոռնայ զօրավարին հեռագիրը — ապստամբութեան ուժ կուտայ Անգլիան

1921 հոկտեմբերին Ֆրանքլէն Պույեօն Էնկիւրի կ'երթայ՝ օգնափոխութեան կամ Մուսթաֆա Քէմալի ձեռքը սեղմելու համար։ Քանի մը շաբաթ յետոյ Ֆրանսացի երեսփոխանը եւ Թուրքիոյ ազգային հերոսը Ջան Գայայի ապարանքին մէջ կը ստորագրեն բարեկամական դաշինք մը, Ֆրանսան պիտի ճանչնայ Թուրք ժողովուրդին անկախութիւնը եւ պիտի աշխատի որ Մուսուլը վերադարձուի իր նախկին տիրոջ

Դաւադրութիւն։ Իրարանցում Լոնտոնի մէջ։ Ֆէյզալ Իրաքի թագաւոր հռչակուած է, բայց ի վիճակի չէ դէմ կենալու Թուրքերուն դէմ. Մուսուլը վտանգի մէջ է։ Անգլիան ո՛ր օրուան կը սպասէ Թուրքիոյ ազգային շարժումը ջախջախելու համար։

Լոյտ Ճորճ կը խորհրդակցի Կիւլպէնկեանի, Տէթէրտինկի եւ Զախարոֆի հետ։ Մուսուլի քարիւղը պէտք է փրկուի ամէն գնով ազատական վարչապետը պիտի իրականացնէ Կլէտսթընի իտէալը — Թուրքիան Եւրոպայէն դուրս ...

Բայց պատրուակ ու միանգամայն գործիք կը փնտռէ, որպէսզի «Հիւանդ մարդ»ը մահանայ միանգամ ընդ միշտ ինչպէս կը տեսնուի, իր երեք խորհրդատուներն ալ օտարներ են. Հայազգի Կիւլպէնկեանն ու հելլէն Զախարոֆը պատճառներ չունին Թուրքը սիրելու, իսկ Տէթէրտինկը՝ Հոլանտացի, կ'աշխատի բրիտանական կայսրութեան փառքին համար։ Երեքն ալ օգտակար կրնան ըլլալ իրեն։

Լոյտ Ճորճ քաղաքագէտ է, բայց նաեւ ջերմեռանդ քրիստոնեայ. կարդացած է հելլենական քաղաքակրթութեան պատմութիւնը։ Ցունաստան՝ Անգլիոյ պաշտպանեալը, պէտք է գրաւէ Փոքր Ասիան։ Անգլիոյ շահերը թոյլ չեն տար որ մահմետական Թուրքը իր իշխանութիւնը տարածէ Եգէականէն մինչեւ Կովկաս։

1922. Թուրքեւհելլէն պատերազմ. սարսափելի սպանդ Իզմիրէն մինչեւ Էնկիւրիի դուռները։ Մուսթաֆա Քէմալ եւ Կոստանդին գործիքներ են երկու աշխարհակալ պետութեանց ձեռքին մէջ։ Իրականին մէջ հակառակորդները կ'ըլլան Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ. շարժառիթը՝ Մուսուլի անհատնում քարիւղը։ Ջախարով դրամ եւ ռազմանիւթ կը հայթայթէ իր հայրենակիցներուն. Թուրքերը Ֆրանսական ռումբեր կը տեղացնեն թշնամի բանակին վրայ։

Եզրակացութիւն. Մուսթաֆա Քէմալ յաղթական. դաշնակիցները կը լքեն Ցունաստանը։ Թրքական բանակը կը յառաջանայ դէպի Մուսուլ, Ֆրանսան համաձայն է այդ ձեռնարկին։ Բայց յանկարծ կացութիւնը կը յեղաշրջուի Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Փուանքարէ որոշած է գրաւել Ռուրը՝ հատուցումները պարտադրելու համար ջախջախուած Գերմանիոյ։

Դարձեալ գաւեշտ. Փարիզ մէկ կողմէ կը հալածէ Գերմանիան, միւս կողմէ կը պաշտպանէ Թուրքիոյ դատը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Համեմատաբար կը լուծէ բրիտանական դիւանագիտութիւնը։ Լոնտոն «կ'օրհնէ» Ռուրի գրաւումը, որպէսզի Ֆրանսա հրաժարի Մուսուլէն։

1922ի նոյեմբեր 22ին Անգլիան Մուսուլի նահանգը կը կցէ Իրաքի հողերուն։ Այդ թուականէն տարի մը առաջ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բրիտանական հոգատարութեան յանձնած էր Ֆէյզալի հայրենիքը։ Արաբները դժգոհ են այդ կարգադրութենէն. անկախութիւն կ'ուզեն անոնք առանց խնամակալի։

1924 Մայիս. Մաքտոնըլտի ընկերվարական կառավարութիւնը վերջնագրի ձեւով դաշնագիր մը կը ներկայացնէ Գաղտաւի վարիչներուն։ Ֆէյզալ՝ ճարահատ կ'ընդունի Լոնտոնի պայմանները — բրիտանական հոգատարութիւն քսանհինգ տարուան համար։

Կը մնայ Մուսուլի խնդիրը. նահանգին քիւրտ եւ արաբ բնակչութիւնը ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ. Թրքակա՞ն վարչութիւն թէ արաբական. Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումով չէզոք յանձնախումբ մը Գաղտաւ կ'երթայ արդար լուծում մը գտնելու համար (27 յունուար 1925)։

Շաբաթ մը վերջ քրտական ապստամբութիւն Թուրքերու դէմ։ Ուրեմն Քիւրտերը կը նախընտրեն բրիտանական վարչութիւն մը։ Էնկիւրի կ'ամբաստանէ Անգլիան. անօգուտ է։ Յանձնախումբը Մուսուլի ճակատագիրը կը վճռէ ի նպաստ Մեծն Բրիտանիոյ։

1925 Մարտ 15ին Իրաքի կառավարութիւնը Մուսուլի քարիւղի մենաշնորհը կուտայ «Թրքիշ Փէթրոլիում»ին 75 տարուան համար. դրամագլուխ հազար միլիոն սթերլին։

Շեղեցա՞յ նիւթէս. ընդհակառակն. քաղաքական այս իրադարձութեանց մէջ շատ խոշոր դեր մը կը կատարէր Գ. Կիւլպէնկեան։ Մինչեւ 1926 ան էր որ կը վարէր Անգլիոյ քարիւղի քաղաքականութիւնը Տէթէրտինկի հետ գործակցաբար։ Միշտ տուեալի մէջ մնաց ան, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ առանց իր ջանքերուն Մեծն Բրիտանիան չէր կրնար ստանալ Մուսուլը.

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՈՐԹ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Մեր հանրային կեանքի մէջ գոյութիւն ունին այնպիսի խորթ երեւոյթներ, որոնց մասին մեր մամուլը պէտք է արտայայտուի, որպէսզի կարելի լինի դարմանել։

Արտասահմանի գրեթէ բոլոր կազմակերպութիւնները տարին մէկ եւ կամ մի քանի անգամ սովորութիւն ունին կազմակերպելու իրենց հանդէսները՝ զանազան առիթներով ու նպատակներով։ Այդ հանդէսներում, բնականաբար տեղի են ունենում նաեւ առիթի պատշաճի բանախօսութիւններ։ Սակայն կան բանախօսներ, որոնք նկատի չեն առնում հոգեկան վիճակը. բազմամարդ, փակ, անշնչելի եւ տօթալի տաք սրահի մէջ եւ կամ բացօթեայ «յատնկայս» եւ կիզիչ արեւի տակ եւ իրենց երկարապատում ճառերով ուղղակի ձանձրոյթ են պատճառում շատերին։

Հանդիսականները առհասարակ չեն սիրում երկար եւ մանաւանդ գրաւոր ճառեր լսել, եւ առաւել եւս երբոր բանախօսը հռետորական ձիրք եւ ուժեղ ձայն չունի։ Նկատուած է որ այսպիսի դէպքերում հանդիսականներից շատերը անուշադիր եւ անհամբեր սպասում են ճառին վերջաւորութեան որպէսզի շունչ քաշեն։

Անշուշտ հանդիսականները մեծ հաճոյքով լսում են նաեւ երկարաշունչ ճառեր, եթէ խօսողները օժտուած են հռետորական տաղանդով, կամ եթէ կարդացածը դասախօսութիւն է։

Ով որ օրուան հանդէսի կամ տօնի առթիւ երկար ասելիք ունի — կարող է իր ճառը գրի առնել եւ յանձնել մամուլին։ Անյարմար է հարիւրաւոր եւ նոյն իսկ հազարաւոր մարդկանց մէկ սրահի մէջ թխել եւ կամ բացօթեայ վայրերում ոտքի վրայ պահել եւ ժամերով ճառեր հրամցնել ...Աւելի եւս բանախօսների ճառերը պէտք է կարճ լինին ոգահանդէսներին եւ աւելի քան առիթի պատշաճ, այսինքն կապուած հանդուցեալի եւ կամ հանդուցեալների կեանքին եւ գործունէութեան հետ։ Եւ ոչ թէ որ եւ է ոգահանդէսի, ոմանք իրենց երեւակայում են հրապարակային միտինգում ու զրոյցներ արձակում աջ ու ձախ, նսեմացնելով ոգահանդէսների վսեմ խորհուրդը

Մեր ազգային հերոս Անդրանիկի մահուան ութնամեակի առթիւ տեղի ունեցած ոգահանդէսին, օրինակ մի-ղոմիչ էր դերասան Շահխաթունիի ճառի այն մասը, որ վերաբերում էր հայ կուսակցութիւններին եւ նրանց ղեկավարներին։ Թոյլ եմ տալիս ինձ ասելու, որ ամբոխավարութիւն է, տեղի եւ անտեղի յայտարարելու թէ. «մեզ պէտք չեն կուսակցութիւնները» եւն

Չկայ քիչ թէ շատ քաղաքակիրթ ժողովուրդ, որ զերծ մնացած լինի ներքին կուսակցական պայքարից Շէնծու, թէուզ նշանաւոր է «Մէկ հօտ, մէկ հովիւ»ը։ Այս նշանաւոր քարոզող սեւագլուխները իրենք բաժանուած են մի շարք յարանուանութիւնների լուսաւորչական, կաթոլիկ, բողոքական, ուղղափառ եւն։ Դեռ չենք խօսում իրենց ներքին խմբական պայքարների մասին։ Թերեւս փափկաբրտ Շահխաթունիներին հաճելի չեն հայ կուսակցութիւնները եւ նրանց պայքարները. բայց ի՞նչ արած. ամենակարող բնութիւնը չնչառը էակներին եւ մանաւանդ մարդկանց ընդունակութիւններ պարգեւելիս չի առաջնորդւում հաւասարութեան «քրիստոնէական» սկզբունքով։ Եթէ մարդիկ իրարից չտարբերւէին իրենց ներքին կարողութիւններով ու պահանջներով, անշուշտ չէր էլ լինի հոգեկան խառնուածքների եւ կարծիքների տարբերութիւնը ուրեմն, եւ իրար դէմ պայքարելու անհրաժեշտութիւնը։ Իսկ պայքարի համար անհրաժեշտ են թէ բանակները եւ թէ կուսակցութիւնները։ Ժողովուրդների պատմութեան ընթացքում լինում են ժամանակաշրջաններ, ինչպէս ներկայիս մի շարք երկիրներում, երբ որ մի կուսակցութիւն հրով եւ սրով հրապարակից հեռացնում է միւս կուսակցութիւններին եւ միայն ինքը իշխում, մինչեւ որ հակառակորդ կուսակցութիւնները միասին, կամ մէկը առանձին եւ կամ մի նոր կուսակցութիւն տապալում է տիրող կուսակցութիւնը եւ ինքը միայնակ եւ մի քանի կուսակցութիւնների հետ միասին առանձնում իշխանութեան ղեկը։ Եթէ այսօր Խորհրդային Ռուսաստանում, հիթլերական Գերմանիայում եւ ֆաշական Իտալիայում ասպարէզի վրայ են մէկ մէկ կուսակցութիւններ, այդ դեռ չի նշանակում որ հակառակորդ կուսակցութիւնները այլ եւս չքացել, անհետացել են ընդմիշտ

Բռնակալ միապետներն ու դիկտատորները իրենց իշխած երկրի մէջ զրակենեան միջոցներով հալածելով ընդդիմադիր կուսակցութիւններին, աւելի են հրահրում իրենց դէմ եղած պայքարը եւ ուրեմն, է՛լ աւելի խորացնում եւ լայնացնում իրենց եւ հակառակորդների միջեւ եղած խրամատը, որ լցնելու համար ահագին դիակներ են հարկաւոր. Պարզ է, ուրեմն, որ բռնութեամբ կամ քարոզներով չի կարելի վերացնել բոլոր ժողովուրդների մէջ գոյութիւն ունեցող բազմաթիւ կուսակցութիւնները, որոնք արդիւնք են հանդիսանում մարդկային կեանքին լճանալ եւ դառնալ անհրաժեշտ։ Գիտենք որ հայ գաղթաշխարհում էլ կան անհատներ եւ նոյնիսկ վերջերս կազմուած բլիթներ, որոնք երազում են à la գեր. Շահխաթունի, Հայոց աշխարհում էլ տեսնել մի հայ Հիթլեր, Մուսոլինի (եւ թերեւս հայ թագաւոր ?), որ դիկտատորներին յատուկ միջոցներով հայկական ասպարէզից ջնջէր, վերացնէր մինչեւ այժմ գոյութիւն ունեցող կուսակցութիւններին եւ ինքը, իր համախոհներով եւ ուղեկիցներով երկիրը կառավարէր...

Եթէ Շահխաթունիները մտահոգ են հայ ժողովուրդի ներկայ ծանր վիճակով, որի մասին կասկած չունենք, եւ փափաքում են տեսնել հայ ժողովուրդին համախմբուած մէկ ընդհանուր ազգային նպատակի իրագործման համար, կարծէք չկայ կուսակցութիւնների վերացման անիրագործելի եւ անհեթեթ միտքը արծարծելու։ Աւելի լաւ չէ՞ր լինի՝ թէ՛ւ օգտակար, թէ՛ւ իրագործելի, որ հայրենասէր հայ անկուսակցականները զօրավիգ հանդիսանային այն հայ կուսակցութեան, որ անկեղծօրէն աշխատել է եւ աշխատում է արտաքին ճակատի վրայ համախմբել բոլոր հայ կուսակցութիւններին եւ հայրենասէր տարրերին, իրագործելու համար ազատ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը։

ԲԵՆՈ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Պաղեստինի բոլոր քաղաքներուն նորակազմ թաղերը, շուկաները Հրեաներով լեցուեցան։ Գերմանիայէն իրենց հետ զօրաւոր դրամագլուխ բերին ու շինեցին գեղեցիկ տուներ, հիմնեցին առեւտրական հաստատութիւններ, դրամատուներ որոնք կը գործեն անընդհատ։ Ցոպպէի կից Թէլ Ավիվը դարձաւ եւրոպական գեղեցիկ քաղաք մը ուր Հրեայ հարուստներ մէկ օրէն միւսը ունեցան զանազան աշխատանոցներ, գործարաններ, ստեղծեցին ճոխ կեանք, փայլուն ու նկարչագեղ տեսարան։ Երուսաղէմի մէջ եւս պարիսպէն դուրս կառուցուած մեծ շուկաներ, քաղաքը մեծցուցին անհամեմատ ձեւով։ Քսանհինգ տարիներ առաջ ո՞վ մտքէն կ'անցընէր թէ Արաբիոյ աւազուտ ու ժայռոտ այս մասը պիտի վերածուէր Մերձաւոր Արեւելքի ամէնէն բանուկ շուկային, առեւտրական հրապարակին։

Գերմանիայէն գաղթող Հրեաներ չեն գիտեր մայրենի լեզուն, կը խօսին գերմաներէն, կը կարդան «Թիւբլէր»ի (Աւսպուրկ) մասին լոյս տեսած հրատարակութիւններ, մինչեւ իսկ սրճարան, ճաշարաններ կան «գերման ճաշարան» ցուցատախտակով։ Քիչ չէ գրախանութներու թիւը։ Ցուցափեղկերուն մէջ անգլերէն հրատարակութիւններուն հետ անմիջական տեղ են գրաւած գերմաներէն հրատարակութիւններ։ Իրիկունները հրապարակը ողողուած է գոյներով, պրօսամայլները կը յորդին, աշխարհիկներ կը վայելեն կեանքը բուրումնաւէտ պարտէզներով լուսապայծ վայրերը։ Ժպտուն, խանդավառ միշտ ուրախ է Հրեան։ Հրէուհիին շրթներէն չանհետանար ժպիտը։ Բանուորուհին երեկոյեան աշխատանքէ դարձին կը ճռուողէ ընկերուհիներու հետ, մանաւանդ երբ իրենց մէջ ունենան ընկերներ։ Փողոցներու մէջ համբոյրներ ... սիրուրտուք յուիկ մնջիկ տեսարաններ անպակաս են։

Արաբ տեղացի երիտասարդներ կարծես երազէն կը սթափին թէ նոր աշխա՞րհ մը ծնաւ։ Իրենց աչքերուն չեն հաւատար, մանաւանդ խոլամ երեկ մարդը տեսակ մը շլացումով կը դիտէ կիսամերկ կիներ որոնք կը քալեն անտարբեր զուարթութեամբ, համարձակ քայլերով։

Հրեան կեանքի այս վարագոյրէն զատ ունի մտային զարգացման համար հաստատութիւններ, ընթերցարան, լսարան։ Հաւաքոյթներ կը սարքեն լուրջ նիւթերու շուրջ բանախօսութիւններ մտիկ ընելու։

Նկատելի պարագայ մըն է անտոհմուկ կեանքը։ Ժամերով անցիր հրեայ հրապարակներէն ու թաղերէն, կռիւ, պոռչտուք չես լսեր։ Անշշուկ խօսակցութիւն։ [illegible]։

Կայ սակայն ուրիշ տեսարան մը, երբ կը մտնես հին, այսինքն տեղացի Հրեաներու թաղը, որ բոլորովին անջատ է նորերէն։ Հագուստ - կապուստով ալ մեծ տարբերութիւն կայ։ Նորերը մաքուր, վայելուչ հագուած, հինը՝ Էլբարիով երկայն պատմուճանով, մօրուքով եւ համբիչով։

Ասոնք ալ յաւելեալ են, բայց յետամնաց,— «ՀԱՑԻ ԳԱՏ»ին պաշտպաններ որ ամէն ուրբաթ երեկոյ կը հաւաքուին ողբ ու լաց ստեղծելու, յաճախ արուեստական։

Հին տեղացի Հրեաներ շատ կ'աղօթեն ու կը կարդան, իսկ նորերը կը զբօսնուն, առիթ չեն փախցներ զուարճանալու։ Կեանքը վայելելու ծարաւը կը նշմարուի իրենց դէմքին վրայ։

Ի՜նչ հակասութիւն իրենք իրենց մէջ. երկու ծայրայեղութիւններ քով քովի, մէկ արեւէ ու մօրթէ, մէկ կրօնէ ու ցեղէ ..

Իսլամները չուարած նորեկներու սերճ կեանքէն։ Համարձակ հրէուհին գիշերներ կը լուցնէ ալեւոր հրեայ թաղերու մէջ կամ քակի բացած զբօսավայրերու վրայ։

Արաբը սուղ սուղ կը ծախէ հողերը քակը կը լեցնէ մինչեւ բերանը, սակայն այդ գումարները կը մսխուի գնորդին գիրկին մէջ .. Տեսակ մը գինով շրջուն այս երկրին համար, որ մը հարկաւ սթափելու համար.

Այսպէս կ'ապրին Հրեաները Պաղեստինի մէջ։

ՏԻՐԱՆ ԼԻՒԼԷՃԵԱՆ

ՃԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԻՐ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ»

«Գաստա Տիվաոյէն յետոյ, Մարթա Էկէրթի վերջին շարժանկարը։ Այս հունգարացի դերասանուհին ալ մէջնաց եկաւ Շուպէրթի «Symphonie inachevée» շարժանկարով.

Այս քանի մը ֆիլմերէն զատ ունի նաեւ ուրիշ օփէրէթներ, որ Ֆրանսայի մէջ թէեւ շատ չներկայացուեցան ինչպէս «Իշխանուհի Ձարտաշ»ը եւ «Արքայական Վալսեր»ը, սակայն մնացին շատ յաջող կտորներ։

Լաւագոյն դերասանուհիներու կարգին կ'արժէ դասել այս հունգարացի երգչուհին, մանաւանդ իր երգերը ձիրքը եւ իր բնական խաղարկութիւնը կը գերազանցեն իրար։

Գերմանական է շարժանկարը, բեմադիրը Եօհաննէս Մէյէր, իսկ երաժշտութիւնը կը պատկանի Ֆրանց Կրօթի։

Պաստառին վրայ, նախ եւ առաջ կը բեւայ լուսացարարուհի մը գլխաւոր ինքն իրեն երգ մը մրմռալով. Աղջիկ աղջիկ մըն է որ կ'ապրի իր երազներով։ Կ'երեւակայէ մեծ երգչուհի մը դառնալ, թատրոնի մէջ խաղալ իր երազներէն մէկն է։

Անգամ մը կ'երթայ ծանօթ թատրոնի մը տնօրէնին ... Կը խնդրէ, կ'աղաչէ որ զինք բեմերու դերասանուհի մը դարձնէ, սակայն թատերագիրը կարեւորութիւն չի տար։ Եւ թուղթ մը տալով ձեռքը կը ստիպէ որ գրէ իր ճերմակեղէններուն հաշիւը։

Աղջիկը արցունքոտ աչքերով կը վերադառնայ աշխատանոց ուր իր կերուհիները անհամբեր կը սպասեն։

Ցանկարծ աչքին կը զարնէ նօթագրուած թուղթի կտոր մը, այն թուղթը որուն վրայ շապիկներու հաշիւը գրուած էր։ Վայր մըն է։ Կը սկսի երգել։ Կը հաւաքուին անցորդներ, պատուհաններէն կը դիտեն աղջիկը։ Մինչ այդ ժամուն, խեղճ թատերագիրը կը փնտռէ այդ թուղթի կտորը։ Վերջապէս կը յիշէ, կուգայ լուացարարուհիին աղջկան մօտ, սակայն ի՞նչ տեսնէ. դրան առջեւ հաւաքուած են զանազան մարդիկ եւ ներսը աղջիկ մը կ'երգէ

Ներս կը մտնեն թատերագիրն ու երիտասարդ հեղինակը։ Կը հիանան այդ աղջկան ձայնին վրայ։ Ապշած կը մնան դրան մէջտեղը կանգնած. Մինչ այդ սակայն աշխատանոցին տէրը գալով, ճամբու կը դնէ խենթ երգչուհին։

Աղջիկը ժամանակի ընթացքին կը դառնայ մեծ երգչուհի մը եւ կը ծանօթանայ ռուս կոմսի մը։ Մինչ իր սիրահարը, երիտասարդ հեղինակը, նախանձէն կատղած անգամ մը տեսնելով իր սիրուհին կոմսին սեղանին վրայ, չուզեր այդ աղջկան հետ տեսնուիլ։ Աղջիկն ալ նկատելով իր սիրահարին անտարբերութիւնը, կ'որոշէ ամուսնանալ այդ հարուստ կարծած կոմսին հետ։ Սակայն խնճոյքի պահուն երեւան կուգայ որ «կոմս»ը պարզ գող մըն է։

Երգչուհին այս անակնկալէն վիրաւորուած եւ մոռացութեան տալու մը տագրութեամբ, կ'որոշէ մեկնիլ քաղաքէն։ Սակայն իր երիտասարդ սիրահարը համոզելով զայն կը կեցնէ այդ գաղափարէն եւ նոյն գիշերը, դարձեալ գողի թատրոն առաջնորդելով կը ստիպէ որ երգէ։ Անհամբեր կը սպասէր ժողովուրդը։

Կ'երգէ երգչուհին, այդ նախկին լուացարարուհին, կ'երգէ յուզուած, կ'երգէ իր սիրահարին համար եւ այդ կ'ըլլայ «իր ամենամեծ յաջողութիւնը»։

Մարթա Էկէրթ յաջողութեամբ կը տանի այդ դժուարին դերը, մանաւանդ իր ձայնն ալ գրաւիչ ըլլալով, լաւ տպաւորութիւն կը թողու։

Թէօ Լինկէն սիրահարի, մանաւանդ երգչուհիի մը սիրահարի դերին մէջ թէեւ կատարեալ չէ, սակայն իր առաւելագոյնը կ'ընծայէ։

Ն. ԳԱՄՓԱՄԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՅԾԱՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄՏԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Ամէնէն հետաքրքրականը թերեւս, մեկնողական պառանոյականներն են։ Հիւանդը ախտագին եզրակացութիւններու կը յանգի, այսինքն կարգ մը ճիշդ իրողութիւններ դիտելէ յետոյ, անոնցմէ սխալ հետեւութիւններ կը հանէ։ Օրինակի համար, գործ կը փնտռէ ու չի գտներ, առիկ կը հետեւցնէ որ իր վրայ զրպարտութիւններ բրած են եւ կ'ուզեն արգիլել որ իր ապրուստը շահի։ Ետին դառնալով կը տեսնէ որ մարդ մը կը քալէ իր ետեւէն, ուրեմն զինքը հետապնդող կայ, զինքը կը լրտեսեն ճաշէն յետոյ ստամոքսը կը սկսի ցաւիլ, ուրեմն մէկը կերակուրին մէջ թոյն խառնած է, եւ զինքը սպաննել կ'ուզեն։ Վերջապէս կը գտնէ թէ ով է իր թշնամին, իր դժբախտութեանց հեղինակը։ Կը խորհի զայն սպաննել, եւ եթէ գործադրութեան դնէ այս ծրագիրը, կրնաք վստահ ըլլալ որ ամէն ինչ նախատեսած ամէն ինչ պատրաստած է, կ'ընտրէ իր զէնքը եւ կը սպասէ իր որոշած ժամուն, եւ իր զոհը կը սպաննէ անվրդով, մաթեմաթիքական ճշդութեամբ։ Այս հիւանդը տարակոյս չըկայ որ յստակ կերպով կը դատէ ու կը տրամաբանէ, այդ չարգիլեր սակայն որ կը սխալի զատանցելու ատեն, եւ որչափ իր միտքը պայծառ ըլլայ, այնչափ վտանգաւոր կը դառնայ իր սխալը։ Այս պարագային պաշտօնական բժիշկը բաւական դժուարութիւն կը կրէ դատաւորներուն առջեւ ապացուցանելու համար այդ մարդուն անպատասխանատու վիճակը։ Իրեն կ'առարկեն միշտ. «Բայց շատ լաւ գիտէ թէ ինչ կ'ըսէ եւ ինչ կ'ընէ. ամենապատշաճ կերպով կը տրամաբանէ, վերջապէս իր ոճիրը զոր չնախանձորէն կը խոստովանի, կանխամտածուած է մինչեւ յետին մանրամասնութիւնը»։ Եւ սակայն, երբ այդ անհատը կը քննենք անկողմնակալ կերպով, երբ կը տեսնենք իր ներքին սխալին ոյժն ու անտեղիտալի բնոյթը, անոր մտային հանգամանքը իբրեւ ախտային երեւոյթ եւ ճակատագրական յառաջացումը ընդհանրապէս, կը ստիպուինք ընդունիլ հիւանդագին վիճակի մը գոյութիւնը, ակնյայտ ու ծանրակշիռ։ Այս կարգի մտային խանգարումներն են զորս Փ. Փ. Սէրիէօ եւ Քափկրա նըկարագրած են «տրամաբանող յիմարութիւններ» անունին տակ։ Եւ տրամաբանութեան արուեստը բանականութեան գործիքն իսկ է որ, իր ախտային խոտորումովը գործիք կը դառնայ դատանցանքին։

Այս յօդուածը պիտի վերջացնենք հետեւեալ մտածումներով

1.— Անհատի մը մտքին պայծառութիւնը չի նշանակեր թէ այդ անհատը մտային խանգարում չունի եւ հետեւաբար անպատասխանատու չէ։

2.— Ինչ որ ամէնէն աւելի արգելք կ'ըլլայ հասարակութեան ինչպէս նաեւ դատաւորներուն որպէսզի կարենան ճանչնալ մտային հիւանդութիւնները, առ կանխակալ կարծիքն է թէ յիմարները մտքի յստակութիւն չեն կրնար ունենալ։

3.— Փորձնականին մէջ մտքի պայծառութիւն ունեցող յիմարները շատ աւելի բազմաթիւ են քան մնացած յիմարները։

4.— Ընդհանուր կերպով, յիմարի մը միտքը որչափ աւելի պայծառ ըլլայ, այնչափ աւելի այդ յիմարը վտանգաւոր կ'ըլլայ

5.— Գալով կէս - խենթերուն, ընդհանուր առմամբ կրնանք ըսել թէ գրեթէ բոլորին ալ միտքը յստակ է։ Ասով պէտք չէ սակայն եզրակացնէք թէ կէս խենթ ըլլալով կիսովին միայն վտանգաւոր են։ Եւ եթէ բաւ պատժական օրինագրքի տրամադրութեանց, անոնց պատասխանատուութիւնը մեղմացած կը նկատուի, պէտք է միւս կողմէն, կարելի եղածին չափ կանխաւ, դարմանումի միջոցներ ձեռք առնել անոնց զարհուրելի յանցակատարութեան դէմ, փոխանակ անօգուտ սատարներ ուղղելու անոնց։ Պէտք է որ իրապէս գործակցին սա երկու նոր գիտութիւնները, որոնք սահմանուած են մարդկային ընկերութիւնը պաշտպանելու այլասերածներու դէմ,—«Մտային առողջապահութիւն» եւ «Ցեղային կանխազգուշութիւն»։

ՏՈՔԹ. ԼՈԿՐ

(4)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՔԻՐՄԱՆՇԱՀԻ ՄԷՋ (ԻՐԱՆ)

— • —

Թէհրանի «Ալիք»ին կը գրեն Քիր-մանշահէն.—

Քիրմանշահի հայ համայնքը մօտաւորապէս 10 տարուան պատմութիւն ունի։ Գործի եւ պաշտօնի բերումով հայ ընտանիքներ հետզհետէ եկած են Համատանէն, Ղազուինէն, Թէհրանէն, Ջուղայէն, Ղարատաղէն, Թաւրիզէն եւ այլ վայրերէ ու հաստատուած են Քիրմանշահի մէջ։

Կարելի է ըսել որ համայնքը, վերջերս երթալով կը մեծնայ, շնորհիւ բերած ընկերութեան ձեռնարկներուն։ Այս ընկերութեան մօտ ծառայող հայ պաշտօնեաները պարբերաբար կուգան իրենց ընտանիքներով ու կը հաստատուին հոս։

Ընդհատ ու խաղաղ համայնք է Քիրմանշահը, որ եւ է վէճ գոյութիւն չունի։ Տարբեր վայրերէ եկող հայ ընտանիքները Քիրմանշահ մտնելէ վերջ իրարու հետ այնպէս հարազատ ու բարեկամական զգացումներով կը վարուին որ կարծես ամէնքն ալ իրարու հետ ազգականներ են։

Այժմ Քիրմանշահի մէջ կարելի է հաշուել 110 հայ ընտանիք, որոնք մեծ մասով պաշտօնեաներ են, ապա ձեռնարկական գործով զբաղողներ, ոսկերիչներ եւ որոշ թիւով վաճառականներ ու արհեստաւորներ։ Խեղճ ու աղքատ ընտանիքներ գրեթէ չկան։

Ունի հանրային եւ ազգային հիմնարկութիւն, տարիներէ ի վեր կայ դպրոցը, որ այս տարի կոչուեցաւ «Աբրահեան ազգ. դպրոց»։ Վարժարանի հայ աշակերտներու թիւն է 50։ Դպրոցը հովանաւորող բարերարներ են Շնոր եկամուտի աղբիւրներն են թաշակներ, նուէրներ, ներկայացումներու հասոյթներ եւ օգնութիւն տարբեր պատճառներով։

Քիրմանշահի մէջ գինեգործութիւնը կը կատարուի Հրեաներու եւ Հայերու կողմէ, համեստաբար պանդոկի տուրքը կը ստանան այս երկու համայնքներու դպրոցները։

Վարժարանի ատենապետ ուսուցիչն է յանձնուեցաւ ընկ. Արամ Գառոնէին։

«ՎԻՎԱ ԼԱ ՊԱՆՏԷՐԱ ԱՐՄԵՆԻԱ»

— Դ —

ԳՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍ

Օր. Անի Լամբօմեան 1932ին Գ. Այրէս եկած է իր ծնողաց հետ եւ առանց տեղական լեզուն գիտնալու, յաճախած է տեղական դպրոցը եւ իր դասընկերուն մէջ առաջնութիւնը շահած։

Երբ ազգային տօներուն, ինչպէս պէտք է, ամէն ուսանող եւ ուսանողուհի իր կուրծքը պէտք է զարդարէ տեղական դրօշակով մը։

Արժանթինի ազգային մեծ տօնին Florencio Balcarce դպրոցի տնօրէնուհին կը քննէ ուսանողները, անոնց մէջ Անի Լամբօմեանի առանձին ուշադրութիւն կը գրաւէ։

Տնօրէնուհին կը հարցնէ՝

— Անի, կ'ուզե՞ս մեր դրօշակը կրել։

— Պարտականութիւնս է,— կ'ըսէ Անին։

Տնօրէնուհին զարդանիշ մը անոր կուրծքը անցընելով կ'ըսէ

— Ցարդ ի՞նչպէս գիտնալու էի։

Անին «Viva la Bandera Argentina» գոչելով կը ծափահարէ։

Տնօրէնուհին ստորագրութիւն մը իրենց դրօշակին ընծայած պատուէն ազգերուն բոլոր աշակերտութեան կը հրամայէ, որ անոնք ալ փոխարինեն «Viva la Bandera Armenia» գոչելով։

Նոյն պահուն բոլոր աշակերտութիւնը «Viva la Bandera Armenia» պոռալով ու ծափահարելով դպրոցին սրահը կը թնդացնէ։

Եւ տնօրէնուհին Անիին կ'ըսէ որ տեղական դրօշակի կողքին հայկական եռագոյնն ալ կրէ իր կուրծքին, ինչու որ ամէն ազգի դրօշը նուիրական է։

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՇՈՒԷՏԻ ՄԷՋ

Քանի մը տեղեկութիւններ եւս, փակելու համար այս շարքը, թէեւ շատ ուշացած։

Շուէտի գահաժառանգը ջերմ նամակ մը ուղղեց մեզի, իբրեւ պետ միջազգային բանակումի։

Սկաուտական միջազգային համաժողովը տեղի ունեցաւ Սթոքհոլմի պալատին մէջ, նախագահութեամբ սկաուտ պետին եւ Շուէտի գահաժառանգին, մասնակցութեամբ 26 ազգերու պատուիրակներու։ Ժողովը տեւեց երկու օր։ Երէց սկաուտներու միջազգային հաւաքոյթը այս անգամ ներկայացուց 26 երկիրներ միայն, փոխանակ 47 երկիրներու։ Ամերիկա ունէր միայն հինգ ներկայացուցիչ, որոնց մէկը Ամերիկայի ելեկտրական լամբարներու թագաւորն է, Սպանիա երկու ներկայացուցիչ, Սիամ երկու ներկայացուցիչ։ Ուրեմն մենք մեր ներկայութեամբ առանցմէ նուազ չըլլալով, արժանապէս ներկայացուցինք մեր դրօշը։

Շատ մը հայրենակիցներ մեզի կը հարցնեն թէ, Թուրք սկաուտներ ալ կայի՞ն։ Մինչեւ հիմա հայ արիները չորս միջազգային ճամբարներու մասնակցած են եւ տակաւին Թուրք սկաուտներու չեն հանդիպած։

Երրորդ անգամն է, որ կը մասնակցիմ սկաուտական միջազգային հաւաքոյթի մը եւ ինչպէս կը տեսնեմ «Ճէմպորի» մը կազմակերպելու համար ոչ միայն երկրի մը երիտասարդութիւնը, այլ ամբողջ ազգը, կառավարութիւնը ձեռք ձեռքի տուած իրենց սկաուտներուն օգնութեան կուգան, որպէսզի անոնց խոհեմ բոլոր իրենց հիւրերուն աչքին մէջ թափանցեն։

Համաժողովին որոշուեցաւ որ յաջորդ ճամբարը տեղի պիտի ունենայ 1937ին, Հոլանտայի մէջ։ Հաւանաբար 60 000 սկաուտներ ներկայ ըլլան, բոլոր ազգերէ։

Հայ Արիներու Միութեան գործադիր խորհուրդը այս երկու տարիներու ընթացքին իր կարելին պիտի ընէ որպէսզի այդ հաւաքոյթին հարիւր հայ պատանիներ մաս կազմեն։ Ուստի հրահանգ կուտայ իր բոլոր մասնաճիւղերուն որպէսզի բարոյապէս եւ պատրաստուին այդ օրուան համար։ Անշուշտ ծնողներն ալ պիտի փութան օգնել։

Փ. Ֆարշեան

ՏԽՐՈՒԹԻ

Ցաւով կը լսենք թէ հանգուցեալ ուսուցիչ եւ հրապարակագիր Երուանդ Ֆրանգեանի որդին, Վարուժան, մեռած է, համատանի մէջ, պատուհանէն վար իյնալով։

Հայրն ալ զոհ գացած էր արկածի մը,— սանդուղներէն վար իյնալով։

Մեր ցաւակցութիւնները այրի Տիկ. Նր. Ֆրանգեանի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

= • =

ԿՐԸՆՈՊԼ (Ցապաղած).— Օգոստոսի վերջին կիրակին տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի մանկապարտէզին հանդէսը։ Հակառակ անձրեւային եղանակին եւ սակաւաթիւ բայց ջերմ բազմութիւն մը լեցուցած էր սրահը։ Հանդէսին նախագահութիւնը ստանձնած էր Ազգ. Միութիւնը։ Բեմին աջ կողմը շարուած էին գայլիկներ, իսկ ձախ կողմը՝ ծաղկոցին 40 աշակերտները, մանչ եւ աղջիկ, առաջնորդութեամբ ուսուցիչ Ս. Յովհաննէսեանի։ Բոլորն ալ յաջողութեամբ երգեցին եւ արտասանեցին։

Տեղի ունեցան պարեր եւ մանկական արտասանութիւններ։ Հայ արիներու ընդհ. պետը, որ մեր շրջանը կը գտնուէր օգափոխութեան առթիւ, ճառ մը խօսեցաւ, յորդորելով վառ պահել ազգային ոգին եւ ուժ տալ սկաուտական շարժման։ Գայլիկներն ալ երգեցին «Գայլիկ, գայլիկ» եւ խաղացին «Փողկապը»։ Կ. Խաչի մասնաճիւղը պաղպաղակ պատրաստած էր, որ բաշխուեցաւ կէս ժամուան մէջ։

Ամբողջ հանդէսը վերջացաւ մեծ յաջողութեամբ եւ ծնողները բաժնուեցան գոհ տպաւորութեան տակ։

Գամէր

ԱՅՍՔԱՆ ԱԼ ԲՈՇԱՅՈՒԹԻՒՆ...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 սեպտ.— «Յառաջ» խմբագրականով մը անդրադարձած էր Պուլվառ Օտոյի «Հակաֆաշական ժողովին, բողոքելու համար դաշնակ պետերու էնթրիկներուն դէմ»։ Թոյլ տուէք որ պարզեմ ամբողջ խնդիրը։—

Մեր կարմրուկները խեղկատակ մը կ'ուզարկեն Պուլվառ Օտոյի նորակազմ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի բացման հանդէսին, յատկապէս խանգարելու համար։ Այդ կարմիր աքլորը երբեք նկատի չունենար որ սրահը բերնէ բերան լեցուած ժողովուրդը առանց բացառութեան կը զուրգուրայ Կարմիր խաչուհիներու ազնուական եւ հայրենանուէր աշխատանքին վրայ։ Ձեւազարդ կը համարձակի եռագոյն դարդանիշը ոտքին տակ առնել լպիրշ խօսքերով եւ կը պահանջէ նաեւ որ «Մեր հայրենիք»ը չերգուի։ Մօտը եղած կիները խորապէս վիրաւորուած վրան կը յարձակին, բայց շնորհիւ մեր ընկերներու աչալուրջ հսկողութեան եւ պաղարիւնութեան կարելի կ'ըլլայ անվնաս դուրս հանել։ Սրբելն փոխանակ շնորհակալութիւն յայտնելու մեր ընկերներուն, որոնց հայ կնոջ զայրոյթէն ազատած էին զինքը, այս անգամ կը սկսի իր աղտոտ լուրձինքը թափել Դաշնակցութեան վրայ։ Այլ եւս համբերութիւնը սպառած, մեր ընկերներէն մին ապտակ մը կ'իջեցնէ։

Եւ ահա հօկը գործի վրայ է։ Քանի մը օր առաջ Պուլվառ Օտոյի մէկ թաղամասին մէջ, երեկոյեան ժամը 9ին գործի գացող Բաղէշցի հայրենակից մը նեղ փողոցի մը մէջ կը բռնեն ու կը սկսին վայրենաբար ծեծել,— թէ ինչո՞ւ իր աղջիկը խաչուհի է եղած։ Աղմուկէն վրայ կը հասնի Բաղէշցի ուրիշ հայրենակից մը՝ Շահբազ Գէորգեան եւ կ'ուզէ եղբայրական յորդորով կռիւին վերջ տալ։ Այս անգամ հերոսները կը դառնան իրեն դէմ, բայց հաշիւր սխալ դուրս կուգայ, չարաչար կը պարտուին եւ նահանջի կը դիմեն։ Հերոսներէն մէկը, որ մինչեւ այսօր ալ քիթը բերանը կապած է, նահանջի ժամանակ տիկին Գէորգեանին կը հանդիպի (յղի) եւ վայրագօրէն հարուածելով կը փախչի։ Ամբողջ շաբաթ մը բժիշկներու ջանքով հազիւ կարելի կ'ըլլայ մահուան ճիրաններէն ազատել։ Մինչեւ այսօր ալ բժիշկները մտահոգութիւն կը յայտնեն։

Այսքանով ալ չբաւականացան մեր աժան հերոսները եւ օգոստոս 29ին միթինկ մը սարքեցին, հայերէն եւ ֆրանսերէն թռուցիկներով, որոնց բովանդակութիւնը հրատարակած էր «Յառաջ»։ Այդ առթիւ, մենք խնդիրը պարզեցինք ունկնդիր ֆրանսացիներու, պատմելով թէ ինչու ապտակ զարնուած է։ Պէտք է խոստովանիլ որ ֆրանսացի ընկերները իսկապէս ընկերավարականներ էին եւ մեկ պատասխան տուին, «Իրաւունք ունիք»։

Բայց, սիրելի «Յառաջ», խնդիրը առով ալ վերջացած չէ։

Այս վախկոտ նապաստակները օգոստ. 29ի ժողովին դէպքէն, դիմած են ուրիշ միջոցի մը.— Մարդ վարձել։ Եւ ո՞վ վարձեն լաւ.— երկու գաստարկապորտներ, ֆրանսերէն բառով՝ «պապայօծներ»։ Այս մարդիկը իրենց հետ ունենալով քանի մը քաջ նազարներ, կ'որոշեն նոյն օգոստ. 29ի գիշերը գործէն եկող մեր երկու ընկերներուն ճամբան կտրել (չմոռնամ ըսելու որ քաջ նազարները հեռու պիտի մնային)։ Խիզախները կը կարծեն թէ մենք խոր քուն մտած ենք...

Մեր բարեկամներ մարմինները պէտք է համապատասխան միջոցներ ձեռք առնեն, որպէսզի որ եւ է ատեն որեւէ ժամանակ ֆրանսացի ազնիւ բանուորները խաղալիկ չդառնան այս բարոյապէս մեռածներու ձեռքը։

Արամ Արմաղանեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՓՈՐԹ ՏԻՒԱԼԻ.— Մեր շրջանի մանկապարտէզի վարչութիւնը նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր օժանդակ Տիկնանց Միութիւն մը կազմելու։

Առաջին ժողովը գումարուեցաւ դպրոցի սրահին մէջ, 25 տիկիններու ներկայութեամբ։ Երկու ժամուան թեր ու դէմ խօսակցութենէ վերջ, ընտրուեցաւ վարչութիւն մը, որ անմիջապէս ձեռնարկեց աշխատանքի։ Արդէն արձանագրուած են 70 անդամուհիներ։

Սիրելի հայրենակիցներ, մեր փոքրիկները դաստիարակելու պարտականութիւնը կ'իյնայ մեր վրայ։ Այրերէն աւելի մենք տիկիններս ենք, որ պիտի սորվեցնենք մեր փոքրիկներուն սիրել հայ լեզուն եւ դպրոցը։ Պէտք է որ մտածենք ու հոգ տանինք անոնց կրթութեան համար։ Երեք տարիէ ի վեր կը տեւէ մեր դպրոցը, ուր կը յաճախեն 80 աշակերտներ։ Գրեթէ նոյնքան մը եւս դուրս կը մնայ եւ կը գրկուի ուսումէ։ Մեր պարտականութիւնն է օժանդակել եւ օգնել դպրոցին նիւթապէս եւ բարոյապէս, որպէսզի դպրոցի վարչութիւնը կարենայ բոլորին հասնիլ եւ բոլորը կապել դպրոցին։ Մենք թաղեցիներս 80էն ետք 150 պիտի կրնանք պահել, եթէ ամէն մէկս գիտակցինք եւ չթերանանք մեր պարտականութեանց մէջ։

Այս, աւելին պիտի կարենայ ընել թաղեցին, եթէ անտարբեր չգտնուի։ Ի՞նչպէս և ինչո՞ւ ուրիշները կը զուրգուրան եւ հոգ կը տանին մեր փոքրիկներու կրթութեան, եւ մենք անտարբեր պիտի գտնուինք։ Ահա օրինակ Համազգային Ընկերութիւնը, որ կ'օժանդակէ մեր դպրոցին. կարելի չէ՞ անոր պարտուական օրինակին հետեւիլ։ Վարչութիւնս յանուն թաղեցիներու շնորհակալութիւն յայտնելով կը հրաւիրէ հետեւիլ Համազգայինի օրինակին։ Ազգի մը ուժը իր թիւէն կախում չունի միայն, այլ եւ այդ ազգի կազմող անհատներու առմէ լրէն։ Եւրոպայէն եւ Փիլիպպէն զօրացուցած եւ կազմակերպուած մէկ հայ պատանին աւելի կ'արժէ քան բախտին յանձնուած տասը երիտասարդ։

Նկատելով որ շատ մը փոքրիկներ ձգուած են իրենց բախտին, մոռնալով մայրենի լեզուն, պարտք սեպեցինք Միութիւն մը կազմել եւ տալ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն։

Ձե՞ք ուզեր օգնել մեզի, այս նուիրական գործին մէջ։

Վարչութիւն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ միջանցիկ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԹԷՆՔԻ ԿԱՐԻՃՆԵՐԸ

— • —

Պուքրէշի «Արաքս»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 օգոստ.).

— «Խառնակիչներ մեր գաղութն ալ ունի։ Մենք ալ ունինք մեր թիւերը, որոնք ամէն բան ըրին ու կը շարունակեն ընել պառակտուած պահելու համար գաղութը, եւ միշտ հրահրելու համար վէճերը ռումբանիահայ կեանքին մէջ։ Բայց այստեղիններէն ոչ մէկուն յանդգնութիւնը չի հասնիր այն ամօթալի չափերուն, որոնց հանդիսատես կ'ըլլայ այս պահուս յունահայ գաղութը։

Զաւկը գլխէն կը հոտի՝ կ'ըսէ առածը։ Այս ժողովրդական ճշմարտութիւնը այնքան տեղին չէ որքան Աթէնքի մէջ, ուր տասը տարիէ ի վեր, Մազլումեան կոչուած աղետաբեր պատուհասը բազմած իրը առաջնորդ, եկեղեցական ամենէն աւելի բան կը փորձէ ճխոճցնելու համար իր չարիքներուն երկար շղթան։ Ուր որ կռիւ՝ ֆէն ու կիրք, չարիք ու պառակտում կայ, հոն է հայ եկեղեցւոյ նուիրեալ այս անձնաւորութիւնը, ու ամէն է բերել իր հովուած թեմը։ Կարին է ծնել ու կարին ալ մեծցնել ամբողջ կեանքին մէջ։ Սկսելով իր պատանեկան զայթակղութիւններէն եւ երիտասարդութեան արկածներէն՝ որոնց գոյնզգոյն պատմութիւններ գիտեն Մանասեան Պարտիզակցիները ու Ատրպատականցիները, այս սեւաճակատը իր մազը եւ բոյնը բաժնեց մատնութեան երկու գծով թէ Պետրոսին, Պանտրմայի եւ Յոմնատանի մէջ, խառնակեցնելով ամէն կեանք եւ ցանելով կազ ու կռիւ։

Մեր ընթերցողները լաւ գիտեն այն բոլոր մեղքերը զոր ան ունի իր հաւատքով տասը տարիէ ի վեր կը գործէ Աթէնքի մէջ։ Ոչ առանձնական քաղաքները զանց ըրաւ, ոչ մատնութեան գիրքը,— դաւաճան բացատրութեամբ՝ ոչ Աստուծմէ վախցաւ, ոչ ամչցաւ մարդոցմէ։ Ուղիղը դաւ որոնց անդադար, ու կիրարկեց իր մտածած բոլոր դաւերը։ Եթէ ուրիշ գաղութներու մէջ կարենար նոր կրճատ բանակումներ, Աթէնքի մէջ չեն բաւեր անոնք։ Որովհետեւ նա փորձանքը անընդհատ կը կրակէ գանոնք։

Անշուշտ որ առանձին չէ իր այս ապերասան գործունէութեան մէջ։ Հոն ալ պլոք մը կայ, որ ջուրերը կը պղտորէ միշտ պղտոր պահել, ու կրկերը ուտելով։ Ու այդ պլոքը թիկունք է վեղարաւորին։ Երկուքը զատ զատ նոյնը առնողաւ պիտի բլլային, միացած՝ պատուհաս են հոծ հայ գաղութի մը գլխուն։

Աթէնքի թերթերը մեզ կը բերեն անոնց մէկ չահատակութեան լուրը։ Անոնց մատնութեան հետեւանքով է որ արդարեւ եղլէն կառավարութիւնը սկսած է նեղել հայ կարգիկ եկեղեցականները, եւ նոյն իսկ անմիջական մէկը երկրէն արտաքսած։ Կարծես թէ բաւ չըլլային եղբայրասպան սադրանքները ուրիշ մարզերու վրայ, ահա Մազլումեան կը բանայ դաւաճանական վէճերու նոր գիրքն ալ, զոր հայ ժողովուրդը վաղուց էր սրբագրած կը տեսնէ՝ միասին մղուած պայքարներու եւ միասին թափուած արեան մէջ չըլլալու բացած հոշակելով յարաբերական ծրագած վէճերը։ Ամօթալի է երբ հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ վերստին կ'արծարծուին կարգիկ - լուսաւոր - չական հին քաջքշուքները։ Բայց երբ այդ պայքարը կը մղուի դաւով, մատնութեամբ, ամենաւանդ զրպարտութեամբ ապաքինելու ճիգով համար տարրերու դաւաճանութեան մը ներկայացուցիչը, այդ ատեն կը գէ կ'անցնի բոլոր սահմանները»։

ՋՈՐՍ ՀՈՎԵՐԷՆ

— • —

Երկրագունդի վրայ կան 983 միլիոն միացուած մարդիկ եւ 550 միլիոն բազմաստուածներ։

— Քրիստոնեաներու ընդհանուր թիւը 730 միլիոն է, որմէ 350 միլիոն կաթոլիկներ են, 220 միլիոն բողոքականներ եւ 160 միլիոն ուղղափառներ։ Կան 240 միլիոն մահմետականներ։

— Աշխարհի մէջ կան նաեւ 13 միլիոն Մովսիսականներ, որոնք բացառապէս Հրեաներ են։

— Պուտտայականները 430 միլիոն են, բաժնուած 30է աւելի յարանուանութիւններու։ Այս կրօնը հիմնուած է 7րդ դարուն, Քրիստոսէ առաջ։ Կան նաեւ 230 միլիոն Բրահմաններ, որոնք ունին երեք մեծ աստուածներ։ Ըստ Բրահմանականութեան, մահէն ետք, մեռնողներու հոգիները անասուններու կերպարանք կը ստանան։

— Իրաք ունի 458.000 քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն եւ 2.830.000 բնակչութիւն։

— Անգր-Յորդանան ունի 42.000 քռ. քիլոմէթր տարածութիւն եւ 260.000 ժողովուրդ։

— Պաղեստին ունի 26.300 քռ. քիլոմէթր տարածութիւն եւ 1.035.000 ժողովուրդ։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Սուրիոյ պէտք էր որ անգամ մը քննութիւն բանար մակեդոնական հիւրերուն համար եւ յետոյ իր գիրը անգամ մըն ալ կարդար եւ տեսնէր թէ կրնա՞ր այս յանցապարտութիւններու պատասխանատուութիւնը ստանձնել։

Իրենց մայրենի երկիրը փախչող Յոյները շատ բնական եւ մարդկային վրէժի զգացումով քանի մը գէշ գործերու դրդուեցան, բայց Յոյները հաւատարիմ իրենց սովորութեան ազմուկ հանելով պնդեցին թէ Թուրքերը կը յարձակին, սկսան լեռները բարձրանալ եւ անոնցմէ ոմանք մը խլեալ գիւղեր կրակի տուին եւ սպաննեցին բազմաթիւ Թուրք գիւղացիներ։ Այս խռովութիւնը կալուածներու բարկութիւնը աւելի գրգռեց։ Վենիզելոս սկսաւ դարձեալ իր յանկերգը՝ Թուրքերը Այաճի Յոյները կը կոտորեն կառավարութեան օժանդակութեամբ։ Բայց Թալէաթի կողմէ նշանակուած յանձնախումբը, որ կը բաղկանար օտար դեսպանատուններու թարգմաններէ, ճշտեց թէ ոչ մէկ ճնշում բանեցուած է Յոյներուն դէմ։ Աւելէ եւս էր որ Վենիզելոս համաձայնեցաւ փոխանակութեան։

Այսպէս յունական եւ արաբական խնդիրները կարգադրուելէ յետոյ, «մարդիկ որոշեցին զբաղիլ մեր ամէնէն կնճռոտ ներքին հարցով — հայկական հարցը, որուն պիտի անդրադառնանք առանձին գլուխ մը նուիրելով, որովհետեւ օգտակար կը համարիմ այս շատ կարեւոր եւ ամփոփ հարցին մասնաւոր գլուխ մը յատկացնել»։

— • —

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

— • —

Նախքան մեծ պատերազմ Ջաւիտ փաշա Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի օրով Լոնտոն ուղեւորեցաւ Պաղտատի ծովեզրին վերաբերեալ զանազան հարցերու լուծման եւ Եգիպտոսի ու Աւէնի մէջ գտնուող եօթը վիճելի համայնքներու խնդրին համար։

Նոյն ատեն Ճավիտ պէյ Փարիզ գըկուած էր մեծ փոխառութեան մը եւ տնտեսական առանձնաշնորհներու վերաբերեալ համար։ Ֆրանսական պայմանները անտանելի էին Թուրքիոյ համար։ Սուրիոյ եւ Պաղեստինի երկաթուղիներու առանձնաշնորհը՝ Դամասկոսէն Մէտինէ, Պէյրութէն Հալէպ շինուելիք գիծը Ֆրանսացիներուն շինել տալ. Եաֆա, Հայֆա, Տրիպոլիս նաւահանգիստներու շինութիւնը, Սամսոն — Սըվազ գիծը եւն. միայն Ֆրանսացիներուն. Ֆրանսական ամէն հաստատութիւն տուրքէ զերծ կացուցանել եւ վերջապէս Ֆրանսական փոխառութեան այդ դրամով ըլլալիք պատերազմական գնումները միմիայն Ֆրանսայէն ընել։

Օսման Նիզամի փաշա, որ շինութեանց նախարար էր Ճէմալէ առաջ, ամէնէն կը ձգձգէր գործերը եւ պաշտօնատուներուն «հէվալէ» կ'ընէր, կուսակցութիւնը դէմ եղաւ այս մարդուն եւ կառավարութենէն հեռացնել ուզեց, քանի որ խարբէնէի խնդրին մէջ ալ ընդդիմադիր եղած էր։ Ֆրանսացիներն ալ փափաքող էին Ճէմալի այդ պաշտօնը փոխանցուելուն եւ այս ամիս մը փոխադրաբար գործերը վարելէ յետոյ կը ստանձնէ նախարարի պաշտօնը եւ Ճավիտ պէյի ջանքերը յաջողութիւն կ'ունենան, փոխառութիւնն ալ կը կնքուի։

Տրիպոլիսոյ պատերազմէն ի վեր Իտալացիները գրաւած էին Հռոդոս, Սթամբալիա եւ ուրիշ կղզիներ, վերադարձնելու պայմանով։ Պալքանեան պատերազմին առթիւ կը պատճառաբանէին թէ Յոյներուն գրաւելուն արգելք ըլլալու համար յանձնումը կը ձգձգեն։ Երբ Լոնտոնի դաշնագիրը կը կնքուի դարձեալ պատճառ կը բռնեն թէ Անատոլու Շէրիֆ եւ Սինոպի նեղութիւններ կուտայ իրենց եւ Թուրք պաշտօններ կը գտնուին անոր ծառայութեան մէջ և թէ Թուրքիա յարգած չէ իր պարտաւորութիւնները։ Հակառակ թէրքական աղացոյցներու թէ Թուրքիա ոչ մէկ կապ ունի այդ գործին հետ, կը պնդէն թէ առանց որեւէ փոխարինութեան այդ կղզիները չեն կրնար ձգել, որովհետեւ գէշ տպաւորութիւն պիտի ընէր Իտալիոյ հանրային կարծիքին վրայ։ Օր մը դեսպան Մարքիզ Կարոնի կը ներկայանայ Ճէմալի, յայտնելով թէ «Հալաճեան էֆէնտի եւ քանի մը ուրիշներ իտալական դրամատիրական խումբի մը կողմէ գործող մարդիկ կը խորհին Ատալիայէն հիւսիս շինուելիք գիծի մը մենաշնորհը խնդրել»։ Ճէմալ իսկոյն կը պատասխանէ Իտալացիին թէ կառավարութիւնը չուզեր առ այժմ Ատալիա—Մաքրիմուզլա գիծ մը հաստատել։ Կարոնի ցոյց կուտայ գրութիւն մը Սայիտ Հալիմ փաշայի ստորագրութեամբ, որով իբր թէ Իտալացիները իրաւունք ունէին ուսումնասիրական աշխատանքներ ընելու։ Բայց այդ թուղթը պաշտօնական հանգամանք չունենալուն համար Ճէմալ դարձեալ կը մերժէ։ Կարոնի կը յայտնէ այս անգամ թէ կ'ուզէ որ Երկոտասան Կղզիները Թուրքիոյ վերադարձուին եւ ատոր փոխարէն իտալացի ձարտարապէտները քննած ըլլան այդ տեղերու յարմարութիւնը, ինչ որ հրապարակուելու պարագային բաւական կը գոհացնէ հանրային կարծիքը։ Ճէմալ դարձեալ կը մերժէ ըսելով թէ արտաքին նախարարին հետ պէտք է քննել այդ հարցերը. կղզիները վերադարձնելու հարցը կապ չունի այդ տեսակ փոխարինութեան մը հետ։ Եւ՝ յաջորդ օր տեսակցութիւն մը կուտայ «Թասֆիրը էֆքեարը»ի խմբագիր Եոնուս Նատիի որ «ոչ փոխարինութիւն, ոչ ալ առանձնաշնորհներ» վերնագիրով յօդուած մը կը գրէ։ Այս յօդուածը առիթ կուտայ Սայիտ Հալիմ փաշայի քննադատութեան. բայց քանի մը օր ետք անգլիական դեսպանը կը ներկայանայ ըսելով թէ Ատալիոյ գիծը Իտալացիներուն մենաշնորհ ընելու խօսք մը կը լսէ. այդ բանը անգլիական Այտընի գծի ընկերութեան իրաւունքներուն ոտնակոխում կը նշանակէ. իրաւ ալ անգլիական ընկերութեան պայմանագրութիւնը այդ տեսակ, մինչեւ այն ատեն անծանօթ, յօդուած մը կը պարունակէ եղեր։ Այն ատեն Սայիտ Հալիմ փաշա գոհունակութիւն կը յայտնէ որ Ճէմալի ընթացքին շնորհիւ Իտալացիներուն հետ չէր պայմանաւորուած։

(Շար.)

(14)

Իբրեւ զգուշական միջոց օդային յարձակումներու դէմ, Ատտիս - Ապէպայի բոլոր ռազմամթերքը եւ զէնքերը փոխադրուեցան գէպի արեւմուտք, գաղտնի մթերանոցներու մէջ: Այս առթիւ Հապէշները կ՚ըսեն.—« Եթէ Իտալացիները ռումբեր նետեն մայրաքաղաքին վրայ, իրենց զոհերը պիտի ըլլան քաղաքացիներ, իսկ միակ վնասը պիտի կրեն եկեղեցիները, պալատները եւ բնակարանները »:

Գիշեր ցերեկ զինուորներ կը ղրկուին դէպի հարաւային եւ հիւսիսային նահանգները, իտալական սահմաններուն վրայ: Սեպտ. 5ին գիշերը հազար զինուորներ եւ 100 ջորիներ ղրկուեցան շոգեկառքով:

Գնդ. Ճիւլիըն, ամերիկացի « Սեւ Արծիւը » որ Եթովպիա գացած էր իբրեւ օդանաւային հրամանատար, հրաժարեցաւ այդ պաշտօնէն, յայտնելով թէ իր տրամադրութեան տակ դրուած օդանաւերը շատ հին են եւ բանի չեն ծառայեր: Սակայն պիտի շարունակէ զինուորական ալ բազուկը մնալ կայսեր, եւ հրամանատար նշանակուած է կարեւոր բերդաքաղաքի մը:

Հապէշները մանաւորապէս կը վախնան օդանաւային յարձակումէ, Ասապի շրջանէն, ուր Իտալացիները 125 օդանաւ եւ 45.000 զինուոր կեդրոնացուցած են:

Կ՚ըսուի թէ Հինտոյի Թագաւորը առաջարկած է օգնական ուժ ղրկել Եթովպիոյ բանակին: Այս լուրը չէ հաստատուած տակաւին, բայց ճիշդ է որ կայսրը իր խորհրդականներէն մէկը ղրկած է Հինտոյ, առաջին հիւպատոսարանը հաստատելու համար:

Այս պատրաստութեանց հետ, Հապէշները կը շարունակեն ծոմ պահել, աղօթել եւ յուսալ: «Եթէ միայն Անգլիա եւ Ֆրանսա ուզեն, կ՚ազատինք այս փորձանքէն»:

ԵԳԻՊՏՈՍ ԱԼ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ առաջին անգամ ըլլալով, Եգիպտոս յարմար գտնուած է քննել ի հարկին Սուէզի ջրանցքը փակելու խնդիրը:

Դահլիճը մասնաւորապէս կ՚ուսումնասիրէ կարգ մը միջազգային համաձայնութիւններ, որոնց մասին խօսած էր Լոնտոնի մեր աշխատակիցը:

Կառավարութիւնը ազդարարութիւն մը հրատարակեց շանդալից գրոյցներու առթիւ, որոնք խուճապի մատնած են Եգիպտոսի ժողովուրդը: Պաշտօնական զեկոյց մը կ՚ըսէ թէ կառավարութիւնը մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւի կացութեան եւ թէ ժողովուրդը կրնայ վստահ ըլլալ որ իր շահերը եւ ապահովութիւնը պիտի պաշտպանուին: Այս զեկոյցը անհրաժեշտ համարուեցաւ, որովհետեւ լուր շրջած էր թէ մասնաւոր հրահանգներ տրուած են ոստիկանութեան, ի նախատեսութիւն իտալական ցոյցերու եւ թէ Եգիպտոսի անգլիական բանակը ձեռք առած է հաղորդակցութեան միջոցները եւ զինուորական հրամանատարութիւնը: Կառավարութեան յորդորը մեծ ազդեցութիւն չգործեց Աղեքսանդրիոյ, Փորթ Սայիտի եւ Սուէզի մէջ, ուր ապահովագրական ընկերութեանց գրասենեակները պաշարուած են բազմութեամբ: Շատերը կ՚ուզեն ապահովագրուիլ օդանաւային ռմբակոծութեան դէմ: Անգլիական մարտանաւերու երեւումը որոշ վստահութիւն ներշնչած է, սակայն եւ այնպէս խուճապը կը շարունակուի:

«Պատժական միջոցներ նոյն իսկ պատերազմի գնով»

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց համագումարը առջի օր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, 177.000ի դէմ 2.785.000 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ պատժ. միջոցներ տնօրինել Իտալիոյ դէմ, «նոյն իսկ եթէ հետեւանքը պատերազմ ըլլայ»: Այս առթիւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ համագումարին ընդհ. քարտուղարը, ձաղկելով Փաշական իշխանութեան ռազմաշունչ քաղաքականութիւնը: «Անհրաժեշտ է որ բան մը ընենք, սահմանափակելու համար գրգռիչներուն արարքը: Այսպիսի մարդիկ միայն բռնի ուժով խելքի կուգան: Խաղաղասիրական բարեպաշտ բանաձեւերը արժէք չունին Մուսոլինիի համար: Ան խօսք կը հասկնայ ազգերու հաւաքական ուժին առջեւ: Այս ճամբան կրնայ պատերազմի տանիլ. բայց ուրիշ ճար չկայ»:

Փաքրամասնութիւնը մինչեւ վերջը մաքառեցաւ այս բանաձեւին դէմ, բայց անօգուտ: Մէկը պոռաց,— «Ի՞նչ է այս ամբողջ կեղծաւորութիւնը, փոխանակ պահանջելու որ բրիտանական ազգը զինուի եւ պատերազմի երթայ, ինչո՞ւ չէք հրաւիրեր իտալացի աշխատաւորները որ խորտակեն իրենց կեղեքիչները»:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ընթացքին, երկու ռմբաձիգ օդանաւեր ընդհարեցան Սէն - Ժան - օ - Պուա գիւղին վերեւ: Օդանաւերէն մէկը կրակառաւ քաղաքապետարանին մօտ, եւ հինգ ուղեւորները այրեցան մխացող դաշտի մը մէջ, եւ իր հինգ ուղեւորներն ալ վայրկենապէս մեռան: Օդանաւը մաս կը կազմէր 14 սաւառնակներու տորմիղի մը որ համբայ ելած էր Նանսիէն:

ՀԱՆՐԻ ՊԱՐՊԻՒՍի մարմինը Փարիզ հասաւ հինգշաբթի օր եւ անդաստուեցաւ Արհեստակցական Միութեանց կեդրոնին մէջ: Այսօր ալ կարելի է տեսնել ժամը 8էն մինչեւ կէս օր:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, Avenue Kléber
ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է
Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:
Խորհուրդներ կը տրուին իմէնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ռոնսըվիլի մէջ սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորի:

Իսիի

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՐ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ կարեւոր հարցեր:

Դ Ա Շ Տ Ա Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ, ՌՈՍՏՈՄԻ, ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ, ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲԻ, ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ, ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ ԵՆԹ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ
տեղի կ՚ունենայ 8 Սեպտեմբեր կիրակի, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ճամբուն վրայ
ԳԸՄՊԸԼԵԱՆի «ԼԱ ԲԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ. Camp. «LA BARONNE»
Route de Chateau Combert: Սէն-Ժէռօմէն վեր:
Շարիթըրէն առնել 5 թիւ ճանրակառքը:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԸԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Սրնուագէ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ Նուագախումբը: Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւլն.:
Սէն Լուիի ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը
Յանթէզի մը ընկեր ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆի կողմէ:

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ, կարելի է ճաշը միասին բերել:
Անուշ ջուրի ԼՈՅՍՆՔ, մայոնիք միասին բերել:
Որոշուած սահմաններէն անդին անցնիլը արգիլուած է:
Դուրսէն մարդոց որ է է բան ծախելը արգիլուած է:
ՊԱՆՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 3 ՖՐ.

Ընկերա-ժամանցային խնջոյք-երեկոյթ

ՎԻԵՆՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած՝ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ խումբերու կողմէ
Այսօր Շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր
Հ. Յ. Դ. «ՇԱՒԱՐՇ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ
Բանախօսութիւն, Արտասանութիւն, երգ եւլն.:
Հրաւիրուած է Լիոնէն ՄԱՅԻՍ Ծազը (ԳԸՐՕՔՃԵԱՆ). փոքրիկն գետօ պիտի պարէ կովկասեան պարեր

«Վ Է Մ»ի

Յաջորդ թիւով ՎԷՄի մէջ կը սկսին տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի՝ «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆի «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Ցամաքի սեղաճանութեան եւ յարակից դէպքերու մասին:

Կը հրաւիրենք յատկապէս Տարօնցիներու եւ Սամսոնցիներու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ ճշմարտաբրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ ծազուագիւտ անտիպ պատկերներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գէւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

ԹԻՒ 12 (ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— *Աղող կերէք* (Տօքթ. Ն. Այվազեան).— *Մա՞նչ թէ աղջիկ պիտի ծնի* (Տօքթ. Գ. Սերոբեան). — *Սուրճ խմե՞լ թէ չխմել* (Տօքթ. Ա. Տէր Անդրէասեան).— *Ի՞նչպէս կը բժշկէին Տարօնի մէջ* (Մ. Բարխեան). — *Գրաճանաչութիւն* (Շ. Նարդունի).— *Մտերիմ զրոյցներ ապագայ մայրերուն* (Տօքթ. Մ. Միքայէլեան).— *Հարցարան* (Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն):

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք:

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS (13e).

ԿԱՐԵՒՈՐ.— «Հայ - Բոյժ»ի վարչութիւնը վճարելու թիւ կուտայ բոլոր անոնց, որոնք իրեն կը վերադարձնեն առաջին 1 եւ 2 թիւերը: «Հայ - Բոյժ»ի բարեկամներէն կը խնդրուի Վարչութեան հայթայթել թիւ 1 եւ 2, միշտ փոխարինաբար:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԸՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ
Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 էջ
Բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 Ֆրանք
կարելի է վճարել երկու անգամէն:
Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի:
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է
ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).
Chèque Postal. PARIS: 1278-35. Հեռաձայն՝ Danton 88-66
որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալները ու բաժանորդագրուիլ ուզողները
Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ. պրակը՝ 1 ֆրանք:
Մարսիլիոյ համար դիմել՝ Գ. Ն. ԿԱԿՈՍԵԱՆի. 49. Rue Nationale

ԱԶԴ

1914ի Թուրքերու կողմէ սպանուած Շապինգարահիսարի Առաջնորդ Վարդապետ Վրդ. Թորիկեանի (Դալապօղազցի) լուսանկարը ունեցողներէն կը խնդրուի մէկ օրինակ ղրկել Յառաջի վարչութեան. եղած ծախքերը կը վճարուին:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» փարիզի եւ շրջանի Յառաջի թղթավաճառներէն Գ. ԱԻՆՏԻՍԵԱՆէն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սաբրիչեան

— Այդ ամբարտաւան խորհուրդներդ մոռցէ հանէ, կը պատասխանէ Թէբրօ - Կովազին, ես երկիր չունիմ սիրով քեզ յանձնելու երբեք, ո՛վ ծնունդդ Ակօյի վատ երկրին, հողի անմարմին, անսիրտ եւ վախոտ »: Վակշըմ - Կովազին արդարեւ նիհար ու ցամքած անձ մըն էր, տեսնողը ամենեւին քաջութիւն մը չէր յուսար Թէբրօ - Կովազի, որ Թաքշաման կը նշանակէ, եւ ինչպէս վերը պատմեցինք, հսկայաձեւ եւ հաստամարմին քաջ մըն էր, որու նման խիստ քիչ կը գտնուի այն երկիրները. նախ Թէոդորոսի քով զօրավար էր, որ տեսնելով անոր քաջութիւնը եւ քանի մը անգամ պատերազմներէ յաղթութեամբ ետ դառնալը, սիրտը չքաշէր եւ փ՚ուզէր հնարքով մը փճացնել զինքը: Նա ալ զգալով Զարտոզայի կողմերը կը փախչի Գալլա - Օկըրա բանակ, որոնք ընդարձակ ձորուխոս եւ անկախ տեղուանք են. հոն է իր հայրենիքը եւ կը սկսի աւազակութեամբ եւ գողութեամբ ապրիլ հոն. քիչ քիչ մերձակայ տեղերուն եւ գիւղերուն կը տիրէ, եւ վեց տարուան մէջ բաւական կ՚ընդարձակէ իր տիրած երկիրները: Այսպէս է սովորաբար ապստամբ իշխաններուն զօրանալը-նախ գողութեամբ եւ աւազակութեամբ հիմն կը դնեն իրենց իշխանութեանը, եւ յետոյ գողութիւնը օրինաց դէմ է ըսելով՝ նոյն յանցանքին մէջ գտնուած մարդիկը կը սպաննեն: Այսպէս սկիզբն առած է նաեւ Թէոդորոսի իշխանութիւնը:

Առօրմէ ետքը կ՚ապստամբի նաեւ Վակշըմ - Կովազին, որ Վակշըմի քաջը կը նշանակէ: Վակշըմը Լաստայի ընդարձակ եւ խիստ վայրենի երկրին մէջ կ՚ընկնայ. հոս ծնած է անոր հայրը եւ նախահայրերը, եւ նոյն երկրին չէխապետներն ըլլալուն՝ բոլոր իրենց ցեղը երկրին անունովը կոչուած են. ինչպէս են նաեւ իր ազգականները որ կենդանի են, Վակշըմ - Թէֆարի, Վակշըմ - Գրու, որ կը նշանակեն Վակշըմի Գեղեցիկը, Վակշըմի Արծաթը: Իր հայրը ապստամբութեամբ տիրած է Լաստայի,զոր Թէոդորոս հնարքով մը բռնելով՝ ձեռքերը եւ ոտքերը կտրելէն ետքը կը կախէ, եւ այնպէս չարաչար կը մեռնի: Նոյն օրէն իվեր որդին Վակշըմ - Կովազին միտքը կը դնէ պատեհ գտնելուն ապստամբիլ եւ հայրենի երկիրներուն տիրել,եւ քիչ քիչ բոլոր Լաստան իր իշխանութեան տակ կ՚անցնէ:

Ինչատեն անգղիական բանակը դէպ ի Մակտալա Թէոդորոսին վրայ կը յառաջանար, Վակշըմ - Կովազին ժամանակ գտաւ անմիջապէս Թէբրօ - Կովազին վրայ քալելու եւ իր բաղդը փորձելու: Ինչպէս ըսինք՝ անձամբ նիհար եւ ճղած մարդ մըն էր, բայց մտօք զօրաւոր, հնարագէտ եւ սրտոտ. զօրքերը իր երկրացիներն են, խիստ քաջ, ճարպիկ ու պատերազմասէր. քէպէտ թուով սակաւ, այլ զօրութեամբ քան զՔէշամեները գերազանցելով, ամենեւին անոնց շատութենէն չվախնար, եւ կ՚ելլէ Թէբրօ - Կովազին դէմ ճակատելու. «Տեսնենք, կ՚ըսէ, հիմայ պատերազմի դաշտին վրայ յայտնի կ՚ըլլայ նիհարն ու հսկայն»: Կ՚ըսէ ու կը նետուի ձիուն վրայ: Թէբրօ - Կովազի ընտիր ձիեր չունենալով, կը պարտաւորի ոտքով անոր դէմ քալելու:(19 մայիս.)

Պատերազմը կը սկսի. առաջի բերան Թէբրօ - Կովազին աջակողմեան գունդը թշնամեաց բանակին մէկ թեւը խորտակելով ցրուեցան կ՚ընէ եւ կը սկսի կողոպտուած ետեւէ ընկնիլ: Այն միջոցին Վակշըմ - Կովազին հեծած ձին կը վիրաւորի կ՚ընկնի հրացանի գնդակով մը. տառը վրայ զօրքերուն երկիւղը կը տիրէ եւ միաքերնին կը դնեն փախչելու: Բայց իրենց քով եղած երկըթէ պզտիկ թնդանօթը քանի մը անգամ օդին մէջ գոռացնելով, բառ ոչ մը գործածութիւնը գիտցող չկար մէջերնին, եւ Թէբրօ - Կովազին զօրքերը անոր ձայնէն սարսափելով, աջ ու ձախ թեւերը եւ Սրմին ու Օկըրայի գիւղացի պատերազմականները կը թողուն կը փախչին ըսելով Վակշըմ - Կովազին. « Ահա քեզ կը թողունք որ սատնս երկրին հացը »: Ասիկայ իրենց մէջ զրուցուածքի կերպ մըն է, որովհետեւ երկրին տիրելովը անոր հացն ալ արդիւնքն ալ իրը պիտի ըլլայ: Եւ մնաց Թէբրօ - Կովազի իր թշնամւոյն դէմ մինչեւ գնդովը որուն ինքը կը հրամայէր,եւ բոլորն ալ իր երկրին մարդիկն էին: Բայց երբ աչքը վեր վերցնելով կը տեսնէ գասալիք ու փախստական զօրքերը, սրտին խորէն հառաչանք մը հանելով կ՚ըսէ. « Եթէ Աստուած ինծի տուաւ յաղթութիւնը, գիտեմ ինչ պիտի ընեմ ձեզի ». բսաւ եւ մտաւ կռուոյն ամէնէն սաստկացած տեղը. հարուած հարուածի վրայ կուտայ.ձեռքի հաստարուն նիզակովը արեան գետեր կը բանայ թշնամեաց բանակին մէջ. որուն դէմ կը տեկարանայ պահ մը Վակշըմ-Կովազին,եւ կը մտնէ կը պատապարի թմբկահարաց գնդին մէջ, եւ անկէ կը սկսի զօրքերը խրախուսել: Երկու կողմէն ալ նիզակներուն իրարու զարնելու ձայնը եւ հրացաններու գոռումն ու գնտակներուն շաչիւնը երթալով կը սաստկանան, մահացու վէրքեր կը բացուին: Այն միջոցին Թէբրօ - Կովազի հարուած մը կ՚ըն - դունի ձախ բազկին վրայ եւ կուրծքին աջ կողմին ալ գնտակ մը կը հանդիպի, զորոնք բանի տեղ չդնելով՝ չէր դադարեր դեռ կռուելէն. բայց գնտակ մ՚ալ սրտին կուգայ կը զարնէ, ալ չդիմանար, ձեռքերը կը թուլնան, զէնքերը վար կ՚ընկնին եւ ինքը գետապատռ գետինը կը փռուի եւ կը փչէ հոգին քաջութեամբ: Վակշըմ-Կովազին տեսնելով անոր ընկնիլը « Ով կը մտնենայ քովը ու կ՚ըսէ. « Ով քաջ այր, ո՛վ արդեօք յաղթեց, հակառակ թէ նիհարը »: Հոգեվարը որուն վերջին շունչը վրան էր, պատասխան կուտայ. «Հոգ չէ, երկուքս ալ յաղթեցինք »:

Երբ զօրաց գլուխը կամ իշխանը մեռնելու ըլլայ, պատերազմը կը դադրի, եւ յաղթեալ կողմը կամ կը փախչին եւ կամ յաղթող բանակին կապտուելով կ՚ըլլան:

Թէբրօ - Կովազի մահուան լուրը կը տարածուի, Զարտոզայի մօտ բանակ ըրած լեռներուն մէջ շղթայուած պատերազմի կեանքները երկաթնին կտրտելով, որ գտնուած վառօդները, զէնքերը ուրիշ ինչ որ կը գտնեն՝ յափշտակելով կը փախչին:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 8 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ - 11e Année No. 2904

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ՕՂԱԿԸ՝ ՍԵՐՈՒՆԴԷ ՍԵՐՈՒՆԴ

Դիւանագիտական ձեռնարկներէն յետոյ, ահաւասիկ լրագրականը՝ ազդելու համար հանրային կարծիքին վրայ։

Քիչ անգին պիտի կարդաք լուրը,— Արտատպելով «Մուսա Լերան» մասին հրատարակուած տեղեկութիւն մը, Պոլսոյ «Ճումհուրիէթ» լրագիրը վրփուր կը տեղայ ե՛ւ հեղինակին ե՛ւ շարժանկարի ընկերութեան դէմ։

«Դարձեալ հակաթրքութի՞ւն»... «Ցեղ զրպարտութիւննե՞ր»

«Գերմանիոյ Եահուտիներէն Ֆրանց Վերֆէլ անուն մէկը»... «Մեթրօ Կոլտուին ընկերութիւնը շարժանկարի վերածելու համար ուրիշ գործ չգտա՞ւ, որ ընդունեց լրբենի զրպարտութիւններով ազգ մը արատաւորելու ձգտող այս վէպը»։

Եւ յետոյ երկու վճռական պահանջներ.— Առաջին՝ Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանին միջոցաւ դիմել ամերիկեան կառավարութեան եւ արգիլել տալ այս գրքին վաճառումը եւ շարժանկարին ներկայացումը»։

Երկրորդ՝ արգիլել այդ ընկերութեան շարժանկարները, «եթէ Ամերիկա չփութայ ընդունիլ մեր առաջարկը, ինչպէս ընդունեց Գերմանիա»։

Եւ վերջաբան մը արտառո՞ւչ.

— «Մենք չենք կրնար ալփիշեթյու հետ լեցնել սնտուկները ընկերութեան մը որ կ'ուզէ մեզ աւազակ ներկայացնել աշխարհի, անհիմն հէքեաթներով»։

Տարակոյս չկայ թէ ուրիշ Թուրք թերթեր ալ պիտի խառնուին կարաւանին, եթէ չեն խառնուած մինչեւ այսօր, ձախողելու եւ խափանելու շարժանկարի մը վերածելու համար այս նոր «ճիհատ»ը։

«Մուսա լերան քառասուն օրերը» շարժանկարի վերածելու համար, Մեթրօ Կոլտուին Մէյէր ընկերութիւնը վճարած է երկու միլիոն տոլար, գործը յանձնելով 63 ծանօթ արուեստագէտներու։

Գիրքը թարգմանուած է 24 լեզուներու, միայն անգլիերէն առաջին տպագրութեան սպառումը հասնելով 200.000 օրինակի։

Քանի մը ամիս առաջ, հեղինակը ինք համեստօրէն կը պատմէր մեր մէկ աշխատակցին.

— «Հայերու մասին գիրք մը գրելու գաղափարը յղացայ Մեծ Պատերազմին, երբ եւրոպական թերթերը կարդալով ծանօթացայ հայ ժողովուրդի ողբերգութեան։ Այնքան ազդուեցայ տմարդի ոճիրէն, որ ուխտեցի պատմական վէպով մը ներկայացնել զայն մարդկութեան։ Աւելի քան հարիւր հատորներ կարդացի, նախ քան աշխատանքի ձեռնարկելս։ Կրնամ ըսել բոլորովին անկեղծօրէն, որ իմ գրական երկերուս ստեղծագործութեան ընթացքին, ոչ մէկ գիրս այնքան չյուզեց, որքան ասիկա»։

Ահա մարդը, «Գերմանիոյ Եահուտիներէն Ֆրանց Վերֆէլ անուն մէկը»։ Եւ ահա իր գործը,— «Ցեղ, լրբենի զրպարտութիւններով, անհիմն հէքեաթներով լեցուն վէպ մը»...

Ոչ մէկ տրամադրութիւն զուարճանալու։ Ընդհակառակն։

Կարելի չէ կարդալ Թուրք թերթին ամէն մէկ բառը, առանց [illegible] կորելու։

Գործածեցէք ինչ բառ որ կ'ուզէք,— անյատակ ագիտութիւն, անմակոտոր լրբութիւն, փքուռոյց ամբարտաւանութիւն։ Հարցը այն է որ «Ճումհուրիէթ»ները գիտեն թէ ի՛նչ կ'ընեն։

Միայն մենք ենք որ ոչ գիտենք, ոչ ալ կ'ուզենք սորվիլ։ Նոյն իսկ հետզհետէ աւելի տրամադիր կ'երեւանք մեր գիտցածներն ու սորվածներն ալ մոռնալու, ամէնէն կենսական պարագաներուն մէջ։

Թուրք թերթը «Ցեղ Եահուտի Վերֆէլ» կ'անուանէ աշխարհահռչակ տաղանդ մը — հեղինակ քանի գիրքերու։

Ետքը, լրբութիւնը ծայրայեղութեան տանելով, կը պահանջէ որ ամերիկեան կառավարութիւնը արգիլէ «Մուսա լեռ»ը,— ոչ միայն շարժանկարը, այլ եւ գրքին վաճառումը։

Այս բոլորը կ'ընէ պարզապէս հետեւելով քաղաքականութեան մը, որ կը կազմէ հիմնական գիծը եկող-գացող Թուրքերուն, սուլթանական ըլլան թէ պետական վարիչ։

Այդ գիծն է՝ հաւատարմօրէն պահել օղակը՝ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։ Սերունդէ սերունդ։ Պահել, զարգացնել եւ փոխանցել իբրեւ ներշնչում։

Այլապէս, ինչո՞ւ պիտի համարձակէր «լրբենի զրպարտութիւններ» կամ «անհիմն հէքեաթ» կոչել պատմութիւն մը, որուն վաւերականութեան մասին իրենք տասնապատիկ աւելի բան գիտեն քան Ֆրանց Վերֆէլները։

Ուշադրութի՛ւն,— քէմալական Թուրքերը տարին տասներկու ամիս անիծելով կ'անիծեն սուլթան-խալիֆայական շրջանին ոճիրները։

Լեռնակուտակ վաւերաթուղթեր, յուշեր, վէպեր, պատմութիւններ կը հրատարակեն Երլուղի եւ Գապը Ալիի բարբարոսութեանց եւ խայտառակութեանց մասին։

Իսկ երբ կարգը կուգայ հայաջինջ սարսափներուն, կը դառնան աղէ արժան։ Մինչեւ անգամ կ'ըմբոստանան, եթէ յիշեցնես։

Ինչպէ՞ս կը բացատրէք այս կոպիտ հակասութիւնը։

Մէկ բառով,— հայաջինջ սարսափները ինչպէս միւս կոտորածները արատ չեն կազմեր երէկուան կամ այսօրուան Թուրքիոյ համար, այլ փառք եւ ժառանգութիւն, յաղթանակ եւ շահ։

Ապա ուրեմն, ո՛վ որ կը համարձակի տարբեր իմաստ վերագրել անոնց, այսինքն իրենց բուն անունով կոչել թրքական ջարդն ու աւերը, նկարագրել զանոնք, ըմբոստանալ եւ ըմբոստացնել,— կը դառնայ թշնամի, հակաթուրք, զրպարտիչ։

Այսպէ՛ս է որ, հազար օղակներ քակուեցան վերջին տասնամեակի ընթացքին, հին եւ նոր Թուրքիոյ միջեւ, բայց այս մէկը մնաց անխախտ։ Նոյն օղակը՝ պապերէն մինչեւ թոռները։

Այստեղ ալ Թուրքն է որ դաս կուտայ մեզի։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՀԱՄԱԿԵՐՊԻ

5 ՀՈԳԻՆՈՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆԳԼԻՈՅ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ, ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ, ՍՊԱՆԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Վերջին փորձ մը՝ խաղաղօրէն լուծելու վէճը

Հինգշաբթի օրուան փոթորիկէն վերջ, երբ իտալական պատուիրակը հեռացաւ Ա. Դ. Խորհուրդէն, չհանդուրժելով Եթովպիոյ ներկայացուցչին գենուցման, տրնաջան աշխատանքներ կատարուեցան, մթնոլորտը մեղմելու համար։ Ուրբաթ ամբողջ օրը խորհրդակցութիւններ կատարուեցան եւ ի վերջոյ կարելի եղաւ համոզել Իտալիոյ ներկայացուցիչը, որպէսզի հաւանի հինգ հոգինոց յանձնախումբի մը քննութեան ենթարկել բոլոր վէճերը։ Այս հաւանութիւնը առնելու համար մեծ դեր կատարեց Պ. Լավալ, ուղղակի ճնշելով պարոն Ալոյզիի վրայ։ Եթէ իտալական պատուիրակութիւնը մերժէր հինգ հոգինոց յանձնախումբի առաջարկը, այն ատեն ամբողջ Խորհուրդը բոլոր վէճերը պիտի քննէր իբրեւ մասնաւոր յանձնաժողով, դուրս ձգելով Իտալիան։ Այդ պարագային, մեծ դեր կրնային կատարել Լիթվինովի (Խ. Միութիւն) եւ Բենէշի (Չեխոսլովաքիա) պէս մարդիկ, որոնց տրամադրութիւնները շատ ալ նպաստաւոր չեն։

Անակնկալ մը եղաւ այս համակերպումը, որովհետեւ դեռ երկու օր առաջ Իտալացիները վճռապէս կը մերժէին ընդունիլ յանձնախումբ մը որուն մէջ ներկայացուցիչ պիտի ունենային Անգլիան եւ Ֆրանսան, մինչ դուրս կը մնար Իտալիա, որ անոնց հետ ստորագրած է 1906ի դաշնագիրը։ Անակնկալ եղաւ մանաւանդ անոր համար որ, կը կարծուէր թէ Իտալիա պիտի քաշուէր Ազգերու Դաշնակցութենէն, քանի որ իր պատուիրակը ձգեց հեռացաւ եւ պահանջեց դադրեցնել Ա. Դ. Խորհուրդին նիստը։

Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ շատ մեծ արժէք չեն տար Իտալիոյ համակերպութեան, թէեւ նպաստաւոր երեւոյթ մըն է։ Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ այս ալ ռազմավարութիւն մըն է, ժամանակ շահելու եւ բանակցութիւնները շարունակելու, մինչեւ որ անձրեւաբեր եղանակը վերջանայ եւ կարելի ըլլայ զինուորական գործողութեան ձեռնարկել։ Ուշագրաւ է որ, հաւանութիւն յայտնելով հանդերձ, Իտալիոյ ներկայացուցիչը մերժեց քուէ տալ, երբ ատեանի վրայ դրուեցաւ յանձնախումբի մը կազմութեան առաջարկը։

Միւս կողմէ, տեղի տալով հանդերձ, Իտալացիները շարունակեցին քէն պահել Ա. Դ. Խորհուրդին դէմ, ցոյց տալ այնտեղ կը նստի Եթովպիոյ ներկայացուցիչը՝ Թէքլէ Հավարիաթ եւ իր Ֆրանսացի խորհրդականը՝ իրաւագէտ Կաստոն Ժէզ։ Երբ երկու ներկայացուցիչները ժողովի հրաւիրուեցան քանի մը կանոնի, պարոն Ալոյզի ձգեց հեռացաւ ցուցադրական շարժումներով։

Ի վերջոյ յանձնախումբը կազմուեցաւ նախագահութեամբ Մատարիակայի (Սպանիա), եւ անդամակցութեամբ Իտընի (Անգլիա), Լավալի (Ֆրանսա), Պէքի (Լեհաստան) եւ Թ. Արասի (Թուրքիա)։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, իտալական տեսակէտին դէմ խօսեցաւ նաեւ Մարթէ Կոմէզ, Մեքսիկայի ներկայացուցիչը, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Մեքսիկա խորապէս կը ցաւի որ չի կրնար լուռ մնալ իտալեւհապէշական վէճի մասին։ Իմ կառավարութիւնս միշտ կուսակից եղած է ազգերու կատարեալ համաձայնութեան եւ ուժգնօրէն դատապարտած՝ որ եւ է բռնաբարում Ազգաժողովի ուխտին։ Մեր կարծիքով ապահովութիւնը չի կրնար պահպանուիլ, երբ ուխտին տրամադրութիւնները կը խախտուին եւ այն տպաւորութիւնը կը գոյանայ թէ զօրաւորին կամքն է որ կը յաղթէ ի վնաս տկարին»։

ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ատտիս-Ապէպայէն հասած հեռագրի մը համաձայն, կայսրը ընդհ. զօրաշարժ հրամայած է Սեպտ. 6ին։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական յայտարարութիւն մը կ'ըսէ թէ եղածը պարզապէս զգուշական միջոց մըն է եւ թէ հապէշական կառավարութիւնը միշտ կը հաւատայ խաղաղ լուծման։ (Նոր հեռագիր մը կը հերքէ զօրաշարժի լուրը)։

Հապէշական զօրքին գլխաւոր համախմբումը տեղի կ'ունենայ Սկատէնի մէջ, իտալական Սոմալիի սահմանին դիմաց։ Հրամայուած է 30.000 զինուոր կեդրոնացնել այդ ճակատին վրայ։ Ուրբաթ օր հինգ շոգեկառքեր ճամբայ ելան մայրաքաղաքէն, զինուոր փոխադրելով։ Զօրքին մէջ կը գտնուէր կին մը որ յատկապէս ուզած է զինուոր երթալ, որովհետեւ հայրը մեռած է։ Թղթակից մը կ'ըսէ թէ զօրքը, շարագործները եւ թափառաշրջիկները դէպի հարաւ կը ղրկուին, իբրեւ զինուոր ծառայելու կամ եւս աշխատանքի լծուելու համար։ Կը կարծուի թէ երբ պատերազմը պայթի, բոլոր բանտարկեալները ազատ պիտի արձակուին, որպէսզի կարենան զինուորագրուիլ։ Որոշուած է գրաւել դաշնակիցներուն կամ վեհերոտներուն ինչքերը։

Եթովպիոյ մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ Սեպտ. 15–20ին։ Այս կարծիքը այնքան ընդհանրացած է որ, գերմանական հիւպատոսը հեռագրով խնդրած է Հիթլէրէն՝ մարտանաւեր ղրկել Ճիպութի, հպատակները փոխադրելու համար։

«ՈՉ ՄԷԿ ԶԻՋՈՒՄ», Կ'ԸՍԷ ԵԹՈՎՊԻԱ

Հապէշական կառավարութիւնը հրահանգած է իր պատուիրակներուն՝ ոչ նոր զիջումներ կատարել, ոչ ալ իրաւախոհութիւն ընդունիլ։ Կը հաւատան

Հապէշ զինուորներուն հետ բազմաթիւ կիներ ալ կը ղրկուին, կերակուր եփելու եւ հող ապելու համար։ Զանգուածը [illegible] կառավարութիւնը հին փամփուշտներ գնելով լեցնել կուտայ։

Թէ որոշ իրաւասութիւններ տրուած են պատուիրակներուն, սակայն ոչ մէկ իրաւունք՝ խախտելու Եթովպիոյ վեհապետական իրաւունքները։

Որոշուեցաւ շնորհակալութեան գիր մը ղրկել Պապին, որ հրամայած էր աղօթքներ կատարել խաղաղութեան համար։

▪▪▪▪▪▪▪▪

ՀԱՆՐԻ ԲԱՐԲԻՒՍԻ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարուեցաւ երէկ, շաբաթ կէսօրէ վերջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Մարմինը ամփոփուեցաւ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ Ա. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ
[illegible] (Անգլիա)).

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՅ-ԲՈՅԺ»

Այս ամսու լոյս տեսաւ «Հայ-Բոյժ»ի առաջին տարին,— 12 թիւ։

Տոկալով բազմաթիւ դժուարութեանց, վարչական, մինչեւ իսկ բժշկական հոգերն ալ իրեն առանձնելով— ինչպէս մենք՝ էր երբեմն, «Ազդակ»ի եւ «Ցառաջ»ի համար — Նարդունին յաջողեցաւ իրականացնել իր ձեռնարկը։

«Հայ Բոյժ»ը արդէն իսկ ընտանի անուն մը դարձած է ամէն կողմ, դառնալով իսկապէս «Տունին բժիշկը»։

Խմբագրութիւնը իրեն ալ գոհունակութեամբ կը յայտարարէ թէ «մինչ բժշկական ուրիշ թերթեր միշտ բացով աւարտած են իրենց առաջին տարին, «Հայ-Բոյժ» առաջին տարրոյնէ դարձաւ ինքնապահ»։

Մէկ տարուան ընթացքին, ամսագիրը տուած է 224 էջ, փոխան 216ի։ Նոր տարեշրջանի ընթացքին պիտի ունենայ 240 էջ, փոխանակ 16 եւ 24։

Խմբագրութիւնը կը խոստանայ մէկ անգամէն ամսագիր դարձնել 24 էջ եւ պատկերազարդ, «եթէ բաժանորդներուն թիւը կրկնապատկուի»։

Բարեհաճեցէք դիւրացնել իր գործը, կարդալով եւ տարածելով, ձեր իսկ բարիքին համար։

Բոլորդ ալ առանց աջ-ձախ նայելու կը ծախսէք բժիշկի եւ դեղի համար։ Մէկ այցեգինը՝ 30 — 50 ֆրանք է, [illegible] վայրկեանի համար։ Իսկ այս ամսագիրը [illegible] մէկ տարի [illegible] բժշկական [illegible] եւ հա-ճելի։

×

Բայց իմ ըսելիքս ուրիշ բան էր։

«Հայ-Բոյժ»ի բժշկական-առողջապահական արժէքին գնահատումը ձգելով մասնագէտներուն, ես կ'ուզէի շնորհաւորել անոր ուրիշ մէկ առաւելութիւնը։

«Հայ-Բոյժ»ը կը ձգտի ոչ միայն ժողովրդականացնել բժշկական գիտելիքները եւ ընդհանրապէս գիտութիւնը, այլ եւ ճոխացնել հայերէնի գիտական բառարանը։

Ուշադրութեամբ կարդացէք բոլոր թիւերը եւ դուք պիտի տեսնէք բազմաթիւ օտար բառերու եւ յատկաբանութեանց հայերէնը, յօրինուած, յարմարցուած, գիրքերէ կամ ժողովրդին բերնէն քաղուած, փոշիներու մէջէն վերակենդանացած։

Եթէ միայն Երեւանցիները աչքէ անցընէին զայն, որքա՜ն պիտի դիւրանար իրենց գործը, մասնագիտական բառերու եւ բացատրութիւններու ճոխացման համար։

Դժբախտաբար ոչ միայն անոնք, այլ եւ շատեր ալ արտասահմանի կ'արհամարհեն, գաղափար չունին «մայրենի»ի ճոխութեան եւ ընդունակութեանց մասին։

Վկայ՝ «Հայ-Բոյժ»ի բացած ակօսը, այնքան տաժանելի պայմաններու մէջ։

ՎԱՀԷ

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՐԳԻԼԵԼ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Պոլսոյ «Ճումհուրիէթ» լրագիրը կը գրէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԱԿԱԹՐՔՈՒԹԻՒՆ.— ՄԷԹՐՕ ԿՕԼՏՈՒԻՆ ՄԷՅԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԶԻ ԴԷՄ ՏԳԵՂ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԼԵՑՈՒՆ ՎԷՊ ՄԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՎԵՐԱԾԵՐ Է.— ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ԱՐԳԻԼԷ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ».—

Մէթրօ Կոլտուին Մէյէր ընկերութիւնը, որուն ֆիլմերը ամէնէն աւելի կը գործածուին Թուրքիոյ մէջ, ֆիլմի վերածած է եղեր մեզի դէմ զրպարտութիւններով լեցուն վէպ մը։ Մենք շատոնց լուր ունէինք, բայց կը սպասէինք, յարմար չդատելով սրտայայտուիլ առանց փաստաթուղթի։ Վերջապէս գտանք Ամերիկայի ամենամեծ թերթին՝ *Մօշըն Փիքչըր Հէրըլտ*ի 119րդ թիւը, որուն մէջ կայ այդ ֆիլմին շռնդալից ծանուցումը։ Այդ թերթին մէջ մեծ գիրերով գրուած է հետեւեալը.

«Մէթրօ Կոլտուին Մէյէր գնած է «Մուսա լերան քառասուն օրերը» վէպը ֆիլմի քաշելու իրաւունքը եւ այս ձեւով փայլուն յաջողութիւն մը ունեցած է։ Այս ուշագրաւ վէպը Իրվինկ Թալպէրկի կողմէ ֆիլմի առնուած է իբրեւ շարժանկարի պատմութեան ամէնէն յաջող գործը։

Կասկած չկայ թէ այս յաջող գործը պիտի տարածուի աշխարհի ամէն կողմը, որովհետեւ այս սրտապատառ պատմութիւնը պիտի յուզէ ամբողջ աշխարհի պզտացմները։ Քիչ ժամանակուան մէջ 170,000 օրինակ սպառեցաւ եւ հիմա նոր օրինակներ կը տպուին։ Ինչո՞ւ.— որովհետեւ կեանքի իրական ողբերգութիւն մըն է որ գիրք եղած է»։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

3.-- Ժողովին քննախօսութիւնը

Ժողովը կը բացուէր կարմիր ե-րակով մը։ Ահա թէ ինչո՛ւ գրողնե-րու համագումարը գրաղեցաւ առա-ւելապէս գրականութեան քաղաքա-կանութեամբ՝ Խորհրդային Գրողնե-րու առաջին համագումարին (Մոսկ-ուա) հանգամանքով։

Պէտք է խոստովանիլ, որ նոր երե-ւոյթ է գրողներու համագումարի մը կազմակերպութիւնը։ Միշտ կազմա-կերպուեր են ու կը կազմակերպուին վիրաբոյժներու, բնախօսներու, ու-սանողներու համագումարներ, — գր-րողներու համագումարի մը կազմա-կերպութիւնը անըմբռնելի կը մնայ առաջին առթիւ՝ երբ նկատի առնենք, որ գրողներու գլխաւոր յատկանիշն է պահել իրենց անհատականութիւնը։ Գիտական համագումարներու մէջ զեկոյցները ծանօթութիւններ կ'ա-ւելցնեն հին ծանօթութիւններու վը-րայ, — արդ, ի՞նչ նպատակ ունի գը-րական համագումար մը, հրավարտա-կի՞ վերածել եւ ամէնուն պարտադրել գրական վարդապետութիւն մը։ Այն ատեն հարկ է ուրանալ մարդկային իմացականութեան բնախօսութիւնը։

Ըստ մեզի, գրական կեանքը կա-րելի է պատկերացնել իմացականու-թիւնը առանցքանալու ինքնաշարժու-թեամբ միայն։ Թերեւս ոմանք մեզի գիտել տան թէ իմացականութիւնը միշտ փակթուած է խանձարուրի մէջ, — ա՛յ օրինակ, պիտի բսեն ու ցոյց տան՝ ընկերային ու անտե-սական պայմանները, որոնց գրոշմը կը կրէ իմացականութիւնը պատմա-կան զանազան շրջաններու մէջ։ Մոռ-նանք սակայն կենսաբանական ազ-դակներու յառաջակայութիւնը, — ա-հա թէ ինչու պէտք է աշխատիլ իմա-ցականութիւնը մերկացնել ընկերային ու տնտեսական պայմաններու խան-ձարուրէն։

Փարիզի գրական համագումարը կրնայ պնդել թէ կ'աշխատի ազատա-գրել իմացականութիւնը (հիմա շա-տերուն սիրելի է ըսել՝ ինդիւիդ, իւմանիզմ) ընկերային վատթար պայմաններու (ըստ կարգախօսի՝ Ֆաշականութիւն, ցեղապաշտութիւն) ճնշումէն։

Եթէ հայցին մտնենք փիլիսո-փայի մը պատմուճանով, պէտք է ան-միջապէս ըսել թէ անիմաստ է իրենց ազատագրութեան մասին տրուած բա-ցատրութիւնը։ Եթէ ճիշդ է որ իմա-ցականութիւնը կը գտնուի ֆաշակա-նութեան կամ ցեղապաշտութեան ճն-շումին տակ, ճիշդ է նաեւ որ նոյն ճնշումը կը գործէ համայնավարու-թիւնը իմացականութեան վրայ։ Փա-րիզի գրական համագումարը, որ ինքնաբերաբար կը ստանձնէ «մշա-կոյթի պաշտպանութեան» առաքե-լութիւնը, կրնա՞յ ըսել մեզի թէ հի-լեն եւ հռոմէական մշակոյթը վտան-գուած է Իտալիոյ մէջ։ Ծիծաղելի պիտի ըլլար գրական պատասխան մը տալ այս հարցումին։ Բայց ապահո-վաբար այդ մշակոյթը չէ որ կը յայ-տարարէն «վտանգի մէջ», — այլ մի-այն խորհրդային իսկէալը, զեռ ի յի-նելութեան։

Այստեղ կը ծագի երկու հարց։ Ա-ռաջին հարցը դրաւ Ժիւլիէն Պէնտա·

1· Երբ կը յայտարարէք թէ գրա-կան համագումարը կը ստանձնէ մշա-կոյթին պաշտպանութիւնը, արեւել-եան եւ արեւմտեան քաղաքակրթու-թեանց այս բախումին մէջ որո՞ն կուտաք ձեր նախապատուութիւնը, պիտի թողո՞ւք որ քանդուի ու կոր-ծանի հելլենեւ-հռոմէական մշակոյ-թը, որ պատմութեան տուաւ Եւրո-պա մը

Ահա միակ հարցը, որ բովանդա-կութիւն պիտի տար համագումարին, սակայն չուզեցի՞ն լսել։ Իւլիա Էրէն-պուրկ, Journal de Moscou-ի մէջ, հեգ-նանքով կը խօսի Ժիւլիէն Պէնտայի մասին ու կ'ըսէ.—

«Այս ծերունի ազատականը շատ բան կարդացած է կամ շատ բան գիտէ, բայց կը սխալի՝ երբ կը կարծէ թէ մարդկային մշակոյթի բոլոր գանձե-րը Պզատոնի փառքի սահմաններէն անդին չեն իյնար»։ Էրէնպուրկ չէ հասկցած Պէլֆէկորի հեղինակին միտքը. Ժիւլիէն Պէնտա, ինչպէս Ֆր-րանսական արդի իմացականու-թեան միւս յաւագոյն կարկառը, Վա-լերի, կը գտանին թէ իմացականու-թիւնը ժամանակէ մը ի վեր վտանգի մէջ է, — զգացական աշխարհի ալիք-ներն են, որ հետզհետէ կը մաշեցնեն իմացականութեան մարմարը։ Դպիր-նեղու դաւաճանութիւնը, Պէնտա կ'աշխատէր պարզել մտաւորական գործունէութեան շեղումը զգացական տարրերու ներխուժին տակ։ Արդարեւ ԺԹ. դարը, ռոմանթիզմին ալեկո-ծութեան տակ, կիսովին սուզեց ի-մացականութեան գեղեցիկ կոթողը, զոր կանգնած էր ԺԸ. դարը։ Եւ ահա մեր դարը, որ յանուն տնտեսական պահանջներու, նոր արշաւանք մը կը կատարէ իմացականութեան դէմ։ Եթէ վերլուծենք երկու արշաւանքները, պիտի տեսնենք որ տարբերութիւն չունին իրարմէ՝ իրենց էութեան մէջ։ ԺԹ. դարու վարդապետութիւնը կարելի է անուանել հիւանդ ռոման-թիզմ կամ զգացումներու պատմա-կանութիւն, իսկ այս դարու վարդա-պետութիւնը՝ բրապաշտ ռոմանթիզմ կամ զգացումներու երիտասարդա-ցում։ Արդարեւ, ի՞նչ է մարքսիզմը եթէ ոչ զգացումներու իրապաշտու-թիւն մը։

Պէնտա, սակայն, կ'աշխատի ազե-կոչել իմացականութեան փառքը, եւ երբ ահազանգ կը հնչեցնեն թէ վտան-գի մէջ է մշակոյթը, կը հարցնէ, — Ո՞ր մշակոյթը, այն որ իմացականութի՞ւ-նը տուաւ թէ այն որ զգացումները պիտի կառուցանէ։

Ջհասկցան Պէնտան, եւ ան, իմաս-տունի մը հանդարտութեամբ, առիթ ունեցաւ համագումարէն վերջ գրել քանի մը յօդուած, բացատրելու հա-մար իր միտքը, թէ տարբեր բաներ են մտածումը եւ իրականութիւնը.

Շատերուն դժուար կուգայ ըմբռ-նել թէ ի՞նչպէս կարելի է իմացակա-նութիւնը պարզացնել կեանքէն ան-ջատ։ Հետաքրքրական է, այս առ-թիւ, Սփինոզայի օրինակը --«Եր-ջանիկը բան մըն է, շրջանակին զա-ղափարն ալ ուրիշ բան մըն է, որով-հետեւ չունի ոչ կեդրոն, ոչ ալ շրջա-գիծ»։

Անցնինք երկրորդ հարցին. —

2. Երբ գրական համագումարը կը ստանձնէ պաշտպանութիւնը մշակոյ-թի մը, որ պիտի կառուցուի ու զար-գանայ ընկերվարութեան մէջ, հարց կը ծագի թէ գաղափարնե՞րն են, որ դէպքեր կը ստեղծեն թէ դէպքերը՝ գաղափարներ։ Բացատրենք — Մին-չեւ այժմ ընդունուած էր թէ Ֆրան-սական մեծ յեղափոխութիւն, պտուղն էր Ռուսոյի, Վոլթէրի, Տիտրոյի գաղափարներուն։ Ցանիէլ Մոռնէ, իր յայնաշունչ ուսումնասիրութեամբ, կը մերժէ այդ տեսակէտը։ Այժմ կա-րելի է ըսել թէ Ֆրանսական յեղափո-խութեան գաղափարները ծագում ա-ռին դէպքերէն։ Արդ, համայնավա-րութիւնը, որ կ'երազէր համաշխար-հային յեղափոխութիւն, տուա՞ւ դէպ-քեր, որոնք բանաձեւէին, կամ մարմ-նացնէին նոր մշակոյթը։ Ո՛չ, ռուսա-կան չարեր չէին գիտեր թէ ինչ կը նը-շանակէ humanisme, այնքան խարխա-փումի մէջ են միտքերը։ Եւ յետոյ համայնավար յեղափոխութիւնը սկը-սաւ տեղականանալ (ոմանք պիտի ը-սէին՝ ազգայնանալ)։ Այնպէս որ այս կացութեանմէջ ինչոր կ'ըսուի նոր մը-շակոյթի մը մասին, չփոթ է եւ տար-տամ, աւելի քաղաքական գունաւո-րում ունի քան գրական։

Համագումարին մտածման անկա-խութեան մասին գաղափար մը տալու համար, պատմենք միջադէպ մը եւս.

Ֆրանսացի համայնավար գրող մը, Վիքթոր-Սերժ, խորհրդային քաղա-քացի դարձած՝ կ'ապրէր կարմիր գի-ծէն ներս։ Օր մըն ալ կ'աքսորուի։ Արտասահմանի յեղափոխական գրող-ները բուռն բողոք բարձրացուցին։ Վիքթոր Սերժ կը մնայ տակաւին ար-տորուած, կ'ըսեն՝ հեռաւոր Սիպե-րիոյ մէջ։ Աքսորի օրերուն, Փանա-յիթ Ըսթրաթի կը յանուէր Ռուսիա կը կատղի՝ լսելով այս բռնութիւնը։ Գր-րութիւնը աղքին անդին կը զարնէ, անօ-գուտ։ Իրեն կը պատասխանուի, որ Վիքթոր Սերժ հակապետական դաւադրութեան մը մէջ բռնուած է եւ այժմ կը քաւէ աքսորով։ Միաժամա-նակ կ'ազդարարուի որ ... շատ չխառ-նշակէ այս խնդիրը։ Կ'ընդմիջի Ըսթրա-թի, հայհոյելով կը հեռանայ Ռուս-իայէն եւ համայնավար կուսակցու-թենէն։ Գիտէ՞ք թէ ինչ էր Վիքթոր Սերժի մեղքը։ Գեղեցիկ յարկարա-ժին մը կը բնակէր Մոսկուայի մէջ։ Կ'ուզեն ձեռքէն խլել, չեն յաջողիր։ Ամբաստանութիւն մը, եւ լմնցաւ։ Ար-տասահմանի գրողները խնդրեցին Մոսկուայէն որ գէթ աքսորէն վերա-դարձնեն զայն եւ վտարեն երկրէն։ Անօգուտ։

Համագումարին մէջ, երբ գրողնե-րու ազատութեան մասին կը խօսուի, խօսք կ'առնէ Տիկ. Մ. Փազ եւ կը պահանջէ ազատ արձակել Վիքթոր Սերժը։ Հայհոյանքներ ամէն կողմէ։ Կը լռեցնեն տիկինը, (մշակոյթի հրաշա-լի՜ պաշտպանութիւն)։ Իսկ Արակոն, իր պարբերաթերթին մէջ, Commune (Ցոյլիս), կը յարձակի Տիկ. Փազի վրայ, զայն կ'անուանէ տրոցկիստ, հակայեղափոխական արամհետեւ պա-հանջեր էր գրողի մը ազատութիւնը։ Աւելի եւս վարկաբեկելու համար տի-կինը, կը գրէ թէ տրոցկիստ տիկինը կը ծայնակցի ռոտիկանութեան եւ քարիւզի պարբերականներուն, Candide-ի, Gringoire-ի եւ Je Suis Partout-ի, ո-րոնք եւս նոյն պահանջը կը դնէին։ Սակայն միտքերը հանդարտեցնելու համար, այս համայնավարները (մշա-կոյթի ախոյեա՞ն, մենք գիտենք կը ճանչնանք նաեւ մեր երկրին մէջ ի-րենց եղբայրակիցներէն) բաին թէ Վիքթոր Սերժ չէզոքացուա՞ծ է մի-այն, բայց իր կեանքը հաճելի դարձ-նելու համար ամէն յարմարութիւն տրուած է իրեն։ Այնքան որ մարդուս փափաքը կուգայ երթալ բնակիլ ռուսական աքսորավայրերուն մէջ, մի-այն կը զարմանանք որ Արակոն տա-կաւին չէ գացած հաստատուիլ այդ-պիսի աքսորավայր մը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՐՀԵՍՏ ՄԸ

Անցեալ օր հայ երիտասարդ մը կը ներկայանայ հայրենակից խանութ-պանի մը ու կ'ըսէ.

Անգործ եմ եւ ստիպուած կը վե-րադառնամ Պոլիս։ Մերկ եմ, անտուն եմ, անկուշտ եմ, անօթի եմ, ծարաւ եմ։ Նայեցէք ողորմեցէք։ Կ'ընդունիմ հաց, գինի, դրամ, հա-գուստ, կօշիկ, նոյն իսկ օգտակար հացք մը։

Հայ խանութպանը տասը ֆրանք կը դնէ երիտասարդին ափին մէջ ու կ'ը-սէ.

— Քեզի Մամիկոնեանին ղրկեմ, անիկա շատ բարի տղայ է։ Անպատ-ճառ քեզի հին հագուստ մը կուտայ... կեցի՛ր, վայրկեան մը, հասցէն գտ-նեմ ..

— Ցոգնութիւն մի՛ քաշէք։ Ես իրեն գացած եմ։ Սխալ ճանչցած էք զին-քը. կծծիին մէկն է։ Տասը ֆրք. միայն տուաւ ...

— Ըսել է ես ալ կծծի մըն եմ, քա-նի որ ես ալ միայն տասը ֆրանք տուի քեզի...

- Քա՛ւ լիցի։ Դուք տասը ֆրան-քէն զատ կը ջանաք օգտակար հացք մը տալ ինծի ...

— Հա՛, Տանտինեանին գնա, հաշա-բան ունի եւ փոքր կը կշռացնէ։ Իմ կողմէս կ'երթաս եւ կ'ըսես որ

- Ցոգնութիւն մի՛ քաշէք։ Անկէ կուգամ։ Երկու պնակ բանջարեղէն տուաւ։ Ոչ միս, ոչ պտուղ, ոչ ալ գինի։ Ես բանջարակեր չեմ։ Շատ կծծի է։ Ուրիշ ուրիշ հացք մը տուէք, օգտակար հացք մը ...

— Քեզի դերձակ Սիրմեանին ղր-կեմ։ Տարապդ հինցած է, անպատ-ճառ հատ մը կ'ունենայ քեզի տալու եւ կամ ..

— Ցոգնութիւն մի՛ քաշէք։ Անոր հասցէն ունիմ. Արդէն ձեռնէ վերջի անոր պիտի երթամ։ Ինծի անծանօթ հասցէ մը

— Քեզի սա մեր նպարավաճառ Նի-կողոսեանին ղրկեմ, հոս մօտն է, հասցէն ..

—Ցոգնութիւն մի քաշէք։ Թրուա րիւ Ամազոն։ Անկէ անցած եմ։ Քիչ մը hլվա հացիւ հանեցաւ տալ։ Սոսկա-լի կծծի մըն է։

— Ուրեմն քեզի սափրիչ Սահակ-եանին ղրկեմ։ Մազերդ կը կտրէ եւ կը սափրէ ազգասիրաբար ...

— Ցոգնութիւն մի՛ քաշէք։ Իրեն քսան ֆրանք պարտական եմ։ Անպա-տեհ է.

— Տղաս, ի՞նչ ընեմ, Արհեստակէտ հոս չէ որ, օգտակարութեան գացած է ... ան ալ քեզի տասը ֆրանք մը կրնար տալ ... շատ բարի է ...

— Դուք իր տեղը տուէք եւ վերա-դարձին իրմէ պահանջեցէք ... Ես ստացագիր մը կուտամ ..

— Անիկա չեմ կրնար ընել ..

— Ուրեմն յաղթութիւն քաշեցէ՛ք եւ օգտակար հացք մը տուէք ..

— Մ՞ըք պիտի մեկնիս Պոլիս ըսա...

— Երբոր բոլոր օգտակար հացե-ներէն անցնելով, ապահովեմ ինծի պէտք եղած ստակները ...

— Այդ հաշիւով այս տարի չես կը-նար մեկնիլ ..

— Հասցէներուն օգտակարութիւնէն եւ թիւէն կախում ունի այդ պարա-գան ...

— Այսի՞նքն ...

— Այսինքն ճամբորդական պէտ-քերս կ'ապահովեմ, կառավարութե-նէն ճանապարհատոմս կ'ունենամ ու մտաւոր շահ մը գրպանելով ճամ-բայ կ'ելլեմ ...

— Ի՞նչ է այդ մտաւոր շահը ...

— Ցոգնութիւն մի՛ քաշէք, չէք կը-նար գիտնալ ...

— Տասը ֆրանք եւս եթէ տամ ...

— Ցոգնութիւն մի՛ քաշէք։ Անմի-ջապէս կ'ըսեմ ...

— Մտիկ կ'ընեմ ...

— Իմ օգտակար հասցէներս կը ծախեմ ...

— Որո՞ւ ...

— Օտար երկիր մեկնիլ ուզող կամ մեկնիլ ձեւացնող սկսնակ ճամբորդ-ներու ...

— Ի՞նչ կ'ըսես ... Ուրեմն հասցէի վաճառականութի՞ւն ալ կ'ընես ... եւ վաճառականութիւնը ...

— Ցոգնութեան մի՛ քաշէք։ Աշխար-հի մէջ ամէն բան ...

— Ցոգնութիւն չէ որ պիտի քա-շեմ, սակայն փառաւոր ծեծ մը կը քաշեմ հիմակ քեզի, անամօթ, ան-պիտան ... Չըսե՞ս որ խաչագողին մէկն ես դուն ...

— Ծօ, խաչագո՞ղ ... պատիւ կը պահանջեմ ...

— Քանի որ պատիւ կը պահանջես, կը նշանակէ որ պատիւ չունիս, խա-չագո՛ղ ...

— Պարտապան չեմ քանի որ վճարը-նար, այլ կը պահանջեմ ...

— Յանուն ի՞նչի կը պահանջես

— Յանուն մարդասիրութեան, պարտիքութեան, հայրենասիրութեան, յանուն ազգային գոյութեան եւ գը-րին յարատեւութեան ...

— Ի՞նչ, ի՞նչ ...

— Այո՛, ցեղային յարատեւութեան քանի որ այս մայթերուն վրայ ... Հայ չի կրնար մնալ։ Ես Պոլիս կ'երթամ, այնտեղ ընտանիք մը կազմեմ, զաւակներու հայր ըլլամ, տոհմիկ դաստիարակութեամբ պիտի մեծցնեմ զաւակներս, որ մեր հայրենիք պիտի վերադառնան։ Կը պահանջեմ յանուն Հայկ Նահապետի, յանուն Ցիսուսի Քրիստոսի, յանուն Մարքսի եւ Լէնինի ... կը պահանջեմ յանուն ազգային, կրօնական ու ընկերային արդարութեան եւ յանուն իղձմութեան, բախտաւորութեան եւ յանուն անհունութեան որոնումի։ Հաւասար է իմ պահանջելս եւ տալը ... յանուն արեգակնային դրութեան, յանուն տիեզերական ներդաշնակութեան, յանուն աստղերու տեղուած մթնոլորտային կազմու-թեան եւ աստուածային անքննելի տնօրինութեան ...

Խանութպանը սիրայօժար եւ յուզ-ուած տասը ֆրանք եւս կուտայ, նո-րոգութիւն հայցելով ....

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՓԵՐՋԱՆՆԵՐԸ

Նուէր՝ «ՅԱՌԱՋ»ին

Ինչպէս ձեռքեր ջահակիր՝ մթութեան մէջ գիշերին,
Տամալներուն վրայ ծովան՝ փարոսները կը բացե՜ն .

Անդունդներէն խժալուր, բմբռնութիւն մը յաւերժ՝
Կը տանջէ Նաւն յոգնաբեկ,
Եւ ալիքներն, կողերուն պէս մարմար լերան մը սառնոտակ՝
Կը ծեծեն կո՜ւրծքը Նաւին ...
Վերէն՝ շանթե՜ր,
Օ՜, ամպերն ումբաձիգ սաւառնակներ կը նմանին,
Կ'իջնեն մինչեւ կայմերուն՝ երդիքներուն վրայ խարխուլ,
Աւա՜ղ, կոզերէն ծայր կուտայ սուգափուն, ինչպէս թաքմուն,
Կայմերը կամա՜ց կը հագնին,
Մինչ անդունդն անօթի, բացած է երախն իր չար՝
Նաւին համար առին կարօտ ...

Հնամենի ո՛վ Նաւ, փոթորիկէն տարուբեր,
Ուռքերն եւ աճօրէն՝ ամբոխներու պէս անհանդարտ,
Խաղաղութի՞ւն հեզաւեին մէջ մրրկոզ — ի՞նչ խարկանք,՝
Նե՛րսէն կուգան հառաչանքներն զգեստոտ՝
— Մովահէններ դպրանակալ,
Խա՜փ առ դո՛ւն, երկնցի՛ր դէպի փարո՜սները բացող,
Անոնց թարթող աչուրներուն նայէ՛ դուն, եւ յառա՜ջ ...

«Մեծ — ցամաքին բազուկն եմ մենք, ջուրերուն մէջ երկնցած,
«Բարբառն անոր մայրենի, յոյսի երգն յաղթապանծ,
«Մենք ճանապարհ հիմարիա, կամ շանթարգելն յեռումին,
«Կասկէ սառ՝ խոյանքին դէմ փոթորիկին,
«Երդիքներուն երգանքիկ, մենք դեսպաններ վեհմաշուք՝
«Կը պաշտպանենք մայր — հողին տարագիրները տարտամ,
«Միշտ դէպի՛ մեզ, Նա՛ւ մոլորա՜ծ ու անգե՜կ,
«Մեր աչքերուն լոյսին նայէ, եւ յառա՜ջ ..

Գիշե՜ր է միշտ, ե՛ւ փոթորիկ, ե՛ւ խաւար,
Տագնապե՜նք,
Հերոսներու պէս հսկայ, ծովուն մէջէն՝ արտոյսուայուկ՝
Փարոսները կը բացե՜ն ...

ՈՒՆՏԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԷՕՎԷՆՍՔՈՒԼՏԻ ՄԱՏԱՆԻՆ (*)
(ՀԷՔԵԱԹ)

ՍԵԼՄԱ ԼԱԿԵՐԼՕՖ

Զօրավար Պէնկթ Լէօվէնսքոլտ պա-տահական գինուոր էր։ Թէեւ ծնած հողագործ, բայց Կարոլոս XII-ին՝ Եւ-րոպայէն արշաւանքին ախքան լաւ կը հետեւի, որ երբ հայրենիք կը վերա-դառնայ, կը ստանայ Հէրէպի անու-նը՝ իբրեւ պարգեւ իր բոլորանուէր ծառայութեան։ Երբ մեռաւ գինքը թաղեցին իր գեղեցիկ համազգեստով, որ զարդարուած էր պատուանշաննե-րով։ Մատին կը փայլէր մեծ ոսկեայ մատանին, որուն վրայ կնիք կար, եւ որ նուիրուած էր թագաւորին կողմէ։ Զօրավարը ոչ մէկ գնով կը բաժնուէր այդ մատանիէն։

1741 մարտին, Պէնկթ Լէօվէնսքոլտ քանի մը ամիսներէ ի վեր կը ննջէր իր յաւիտենական ննջը, երբ կրկին բացին իր գերեզմանը։ Իր յաւէրժ՝ գնդապետ Կէօտան Լէօվէնսքոլտի որ-դոցմէն մին մեռաւ կարմրուխէն ու գիւղն ամբողջ մինչեւ գերեզման հե-տեւեցաւ անոր դագաղին։

Այդ օրը, հակած փութն վրայ, ցի-չեցին զօրավարին ոսկէ գեղեցիկ մատանին։

— Գնդապետը պէտք էր այսօր իսկ փակէր գերեզմանը, ըսաւ գեղջուկ Պարտ Պարտոնը—որ եւ է մէկը կը-նայ այս գիշեր գերեզման սպրդիլ։

Ու այս մտածումը թոյլ չտուաւ որ ննջէ։ Այնպէս որ, վերջիվերջոյ, ան-քնութենէն նեղուած, ելաւ անկողնէն եւ սկսաւ քալել մութին մէջ. իր կի-նը կը հետեւէր իրեն. Գերեզմանը աւելի մթին կ'ուրուագծուէր գիշեր-ուան մէջ։

Այն ատեն, ան հասկցաւ թէ գեռ սկիզբէն իր մէջ ծնունդ առած էր ան-յաղթահարելի ցանկութիւն մը՝ գե-րեզմանին մէջ թաղուած ոսկիին հան-դէպ։

— Որո՞ւ կը վնասեմ, ըսաւ ինքնի-րեն՝ ինքնարդարացման համար՝ երբ գոյութիւն կատարած էր ու կը ճգնէր գուրս ելլելու,— ես երբեք պիտի չկո-ղոպտէի ողջ մէկը. բայց մեռելի մը համար այս ոսկին անօգուտ է ···

·· Ծնցուեցաւ։ Հոն վարը այգի կը լուսաւորէր հորիզոնը. Մի՞թէ արշա-լոյս է արդէն իսկ ··· խարկանք ··· իրենց տունը կա՛յրէր։ Պէնկթ Լէօ-վէնսքոլտ այրած էր իր կալուածը։

Ալ անկէ յետոյ դժբախտութիւնները թափեցան իրենց վրայ։ Ցորենը սա-ռեցաւ, կենդանիները սատկեցան, կի-նը՝ խղճահարութենէ տանջուած՝ նետ-ուեցաւ ճահիճին մէջ Պարտ Պարտոն որ տեղաւորուած էր լերան վրայ գտ-նուող փոքրիկ տան մէջ, իր երկու փոքրիկներով, իր սոսկալի վիրաւորեց կացինով։ Թունաւորուած մը ծայր առ-աւ։ Երբ հասկցաւ թէ պիտի մեռնի, կանչել տուաւ պատուելին. որուն խոստովանեցաւ իր մեղքը եւ անծա-նօթ մատանին յանձնեց անոր՝ խնդրե-լով որ զայն կրկին դնեն զօրավարին գերեզմանին մէջ։ Դժբախտաբար, իր տղան Ինկէլպէհթ՝ պատի մէկ հեր-ձուածէն տեսաւ մատանին որ կը փայ-լէր ու ընչաքաղցութիւնը հրահրեցաւ սրտին մէջ։

Ես պիտի տանիմ, յարգելի պատ-ուելի, ըսաւ ան, ձիուն սանձը բռնե-լով։

Ներսին, երբ ճահիճին մօտ հա-սաւ, զգաց որ իր ձին կը հրուի դէպի ծփուն թանձրութիւնը։ Եւ կաշիէ փոքրիկ քսակը, որուն մէջ կը գտնը-ւէր մատանին, նետեց երիտասարդի երեսին ու փախաւ՝ առանց հետապն-դուելու այս վերջինէն։

Պատուելին երբ հասաւ Հէրէպի դղ-եակը, դուռը ինքնին բացուեցաւ ա-նոր առջեւ։ Գնդապետը, լսելէ վերջ անոր պատմածը, սաստիկ զայրացաւ։

— Առաջին գողը մեռած է, բայց երկրորդը պէտք է պատժուի, — գո-չեց ան,— եւ երբ հօրս վրէժը լուծեմ այլ եւս աթոռիս քով պիտի չլսեմ իր տքոցը։

Ու ճամբայ ելաւ՝ իբրեւ հետեւորդ առնելով յիսնեակ մը անձեր, որոնք զինուած էին սուրերով, մանգաղնե-րով եւ դանակներով։ Երբ անտառ մտան, նկատեցին երեք մարդիկ, ո-րոնք պատդարակով մը կը տանէին մեռեալ մը, որուն դէմքը ծածկեր էին տերեւներով։

— Անիկա Ինկէլպէհթ Պարտոնն է արդեօք չէ՞,— հարցուց գնդապետը։

— Այո, պատասխանեց էրիք Իվար-սոնը, որ երեքին ամէնէն տարիքոտն էր, — իր հօգուստներէ՞ն ճանչցաք զինքը, գնդապե՛տ։

Վերջինը ժխտական պատասխան տուաւ։ Բոլորը այն պարագութիւնը ունեցան թէ՝ հրամանատարը հոն է, պատգարակին ծայրը, եւ մտովի ցոյց կուտայ մեռեալը։ Գրպանեցին հագուստները, բայց ոչինչ գտան։ Կասկածը ինկաւ երեք հոգիին վրայ, բայց էրիք եւ Իվար Իվարսոն գիւղին ազնուականներէն էին, իսկ Փավէլ Էլիասոն նշանած էր Մարիթին՝ էրիքի աղջկան։ Գրպանեցին եւ անոնց վրայ՝ իրենց իսկ պնդումներուն վը-րայ, եւ Փավէլին քովէն գտան միայն կաշիէ պարապ քսակը.

— Ասոր մէջ էր մատանին, ըսաւ պատուելին։

Այս վկայութիւնը բաւական էր, որպէսզի երեքն ալ բանտարկուէին։ Թէեւ նախնական զատավարութեան միջոցին արդարացան, բայց վճռաբե-կը գիրենք դատապարտեց. Թագաւո-րը որոշեց Աստուծոյ գիմել։ Եւ ո-րովհետեւ երեքէն ոչ մէկը որ եւ է խոստովանութիւն չէր ըներ, կարգա-դրեց որ դատաւորներու եւ ժողովուր-դի ներկայութեան, երբ անոնք իրար պիտի զան յառաջիկայ հարցումին, երեքն ալ զատ նետեն։Թէ՛ որ նուազ գոյն թիւը ունենայ, պիտի կախուի, իսկ միւսները ազատ պիտի արձակ-ուին։ Բոլորը զգացին որ թագաւորը պիտի վարէ խաղը եւ ցոյց պիտի տայ յանցաւորը։ Ի մեծ զարմանս բոլորի սակայն, երբ երեքը տարուեցան թա-գաւորանիստ հրապարակը եւ մ Ջորդաբար նետեցին իրենց զառերը քաղաքային մունետիկին թմբուկին վրայ, երեքն ալ միեւնոյն թիւը ունեցան։ Մարիթ եւ Փավէլ, իրա-րու, իրենց երջանկութենէն գինով-ցած, փաթթուեցան իրարու։ Զօրա-վարը կ'արդարացնէր երկու ծերու-նին ու երիտասարդը։ Թագաւորը սակայն այլ վճիռ արձակեց։

— Պարզ է որ, ըսաւ ան, Աստուծոյ առջեւ երեքն ալ յանցաւոր են։

Ու երեքն ալ կախաղան հանեցան։ Զրայց շրջեցաւ թէ այս անգամ ալ ճիւղին պատճառ եղած էր գնդապետ Լէօվէնսքոլտը, որ Սթոքհոլմ էր գա-ցած՝ թագաւորէն արդարութիւն խնդրելու համար։

×

Անցան երեսուն տարիներ. Մարիթ ալ խելագարեր էր. Այժմ զաւկահար ու խաւառոթէս Ան տասնեակ թառամած պէմք ունէր։ Ան տանիքին մէջ կ'ապրէր փոքրիկ տան մը

(1) Քաղուած հեղինակին վերջին վէպէն, որ լոյս տեսաւ վերջերս Շր-ւէտի մէջ։

«ՅԱՌԱՋ ՄԱՐՏԻՔ»

«Յառա՛ջ մարտիք» Հայ մանուկներ եւ մկրտուեցէք նաեւ, ինչպէս նոր ...ւթէ, «Յառաջ»ի աւազանին մէջ, ...ցնելով ձեր ճակատներուն վրայ ...ղջոյն միւռոնը՝ սրբազան աշխարհին, բիւրեղ նուիրումի եւ կամաւոր անձնազոհութեան։

«Յառա՛ջ մարտիք» եւ դուք չափահաս Հայորդիներ եւ «հաղորդուեցէք ...թեամբ» «Յառաջ»ի տաճարին մէջ կենարար հաղորդումը՝ ջինջ եւ ... հայրենատիրութեան։

«Յառա՛ջ մարտիք» վերջապէս եւ ...ւոյ հայ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ եւ պսակուեցէք «Յառաջ»ի խորանին առջեւ նարօտելով ձեր ...ները հայկական եռագոյնի հոյակապ երիզներով։

«Յառաջ»ին տասնամեակն է։ Ուշ ... Ամսթով եմ։ Բայց կը մխի... խորհելով թէ՝ «զի եւ ...ւն եմ առաքելոյ», պատուուած ... մեր սիրելի «Յառաջ»էն՝ Հայ ...ութեան գերազանց մակդի ...։

Բայց այս բարեբաստիկ տասնամեակը դէմ կը մղէ «Յառա՛ջ մարտիք» ... ալ կարդալու մեր ունեւորներուն, ...ելով որ ձեռք ձեռքի տուած արիական տպարանով մը օժտեն «Յառաջ»ը եւ թոյլ տան անոր անխոնջ ...ին հանդարտ գլխով շարունակելու իր նուիրական առաքելութիւնը։

Կը խնդամ իմ վրաս, այնպէս չէ՞. ... գրանիւ չեմ հաւատար կոր։ ... գիտեմ որ մեր հարուստներէն ... ապառել՝ մեռելի աչքէն արցունք ... կը նմանի։ Բայց պէտք էր ... կոչը թերեւս ... գտնուի, բացառիկ դէմք մը ... ձգէ գիս։

... պարագային մենք դարձեալ «Յառաջականներս»՝ բոլորիս ... մեր Շաւարշ ախպօր կամքին ... նրթալով, հանգանակութեամբ ... անհրաժեշտ պէտքը պիտի հոգանք, ուշ կամ կանուխ։

Այն տաեն ուրեմն, «Յառա՛ջ մարտիք» բոլոր «Յառաջականներ»։

ՍԵՊՈՒՀ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

— Ն. —

ՓԱՐԻԶ, 1 Սեպտ.— Սիրելի Շաւարշ եւ մեր ամէնքս փարթամ ...՝ տասնամեայ «Յառաջ»ի ...ներ մրգաքաղին կարող չեղայ ... գտնուիլ ճիշդ օրին։ Թերեւս — դուք հաշուեցէք սակամայ— ... այդ, այցելութիւն երեկոյ ... Չէ՞ որ ամէն այգի եւ իր ճըրագն ունի, իսկ ամէն ճռաքաղ իր մասնաւոր վայելքը։

... բաղձանքներ չունիմ աւելցընելու, այնչափ շատ եւ այնքան բաղձանալի էին արդէն արտայայտուածները։ Թող նրանց բոլորին, այլ ... ամէնին, ինչ որ դու դեռ ... գուրգուրանքով փայփայում ... խորքում, գալ աւելանալու եւ այս մէկը։ Իմ սրտագին բարեմաղթութիւններս քեզ, հայրենասէր եւ հայրենաշունչ, սիրելի «ՅԱՌԱՋ»։

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԼՕՌ ԼՕՌԵՆԷՆ

ՏԻՄ-ՏԻՄԻ ԿՌԻՒԸ

Գեղեցիկ էր ու երիտասարդ Խան-Աւդալ իշխանը Տիմ-Տիմայ բերդին Միր-Զէյտէլ-Զեռին(*) կը կոչէին իշխանն այդ գեղեցիկ։

Հէքեարին՝ երկիրը անոր, մօտիկ աշխարհին Շահնշահ Խոսրովի...

Քաջ կորիւն էր Աւքէր Խանը, Մարաղայ աշխարհին Պարսից։

Թշնամի էր Աւքէր Խանը, Խան Աւդալ գեղեցիկին պէկին,

Քիւրտ-պարսիկ թշնամի իշխաններ ունէին միշտ կռիւ, պատերազմ։

Յաղթանակ, պարտութիւն փոփոխակի, կողոպուտ եւ աւեր, փոխադարձ...

Մինչեւ որ Աւքէր Խանը անուանի, տասներմէկ հազարներ իր զօրքով, հետեւակ ու հեծեալ արշաւեց, պաշարեց Տիմ-Տիմը անառիկ։

Հաւա՛ր Պաւգո... հաւա՛ր...

Երեք ամիս, օր ու գիշեր արիւն վազեց Տիմ Տիմի բերդին շուրջ, եօթը հարիւր քաջերէն Խան Աւդալի, Տիմ Տիմի մէջ մնացին եօթանասուն մարդիկ Միւնէ՞ր Աստուած իրենց հոգւոյն ողորմի...

Սով եկաւ, մարդ լափեց բերդէն ներս, նեղութիւնն անչափ էր բերդէն ներս։

×

Ելաւ Կիւհէր խանումը ու կանչեց.

— «Հէ՛յ, ելէք, առէք առէք, դէ՛ն կապեցէք, այսօր մեռնելու (պատմութեանց) օրն է, դուրս ելէք Տիմ Տիմի այս բերդէն, կոտորեցէք թշնամին մեր անգութ, որ կերաւ ու լափեց մեր զօրքերը, առիւ ու մահ տարածեց մեր աշխարհ։

Ելէ՛ք դուք նշանուած աղջիկներ,
Ելէք հարսներ գեղանի, թո՛յն պատրաստեցէք

Ու երբ որ մեր քաջերը կոտորուին կռուի մէջ, թոյն խմեցէք, թո՛յն կլլեցէք, որ ողջ ողջ չիյնաք ձեռքը Աւքէր Խանի։

Ու մէկը, է՛յ հարսներ, թող ձգմէ մէկը քաջ, երբ թշնամին ներս թափի մեր բերդը,

Թող առնէ, կրակ տայ վառօդին,
Թող պայթին տակառները վառօդի,
Քար քարի չմնայ մեր բերդէն ու մեզ հետ, Աւքէր Խանն ու բանակ, ջարդուին, կոտորուին բերդին տակ»։

×

Լսեցին բոլորն այս հրաման։

Առաւ Խան Աւդալ իր զօրքը եօթանասուն. թանձրօթրկինները գեղանի բերդին դուռը միացան քաջերուն։

Աղջիկներ նշանուած ու կիներ մանկամարդ թոյն առին,

Թոյն առին, պարիսպին միջանցքները գացին։

Ելաւ Խան Աւդալի կինը, աշխարհի գեղուհին Ասիմա Խանումը։

Հաւաքեց վառօդները բոլոր ու տարաւ դրաւ գետնափոր տեղը յարմար եւ պահակ սպասեց պարիսպին մօտ։

×

Բացին դուռը Տիմ Տիմի, դուրս դուրս ինկաւ Խան Աւդալը իր քաջերով, ուրբաթ էր օրը, կէս օր էր, կռիւը եղաւ շատ կատաղի։

Կռի՛ւ էր, ի՛նչ կռիւ, Աստուած իմ։ Հազար հազարով դիակներ ինկան հոն, Աւքէր Խանի բանակէն։

Լացի՛ն, լացի՛ն պարիսպներէն, կիները, աղջիկները նշանուած։

Հոն աղօթք կար, աղաղակ ու հեծկլտուք

Կոտորուեցան եօթանասուն քաջերը Տիմ Տիմի, ինկան քանակօքը կիներ կուրծքերէն։

Հաւա՛ր Պաւգօ, հաւա՛ր...

Խան Աւդալն ալ զարնուեցաւ կուրծքէն...

×

Լեցուեցաւ բերդը ահա, հազար հազար մարդ թշնամի, վազեցին բռնեցին որ տանին հարսները, աղջիկներ Տիմ Տիմի...

Ասիմա խանում, մատներուդ մատաղ...

Լեցուն էին պալատն ու միջանցքները թշնամիներով։

Կրակ տուաւ Ասիմա խանումը վառօդին...

Կործանեցաւ պալատը Տիմ Տիմի, մեռան, կորան բիւր մարդիկ, կոտորուեցան զօրքերը Աւքէր Խանի, թոյն կլլեցին հարս-աղջիկները պալատի...

Պարիսպին տակ գտան դիակը Ասիմա խանումին, անոր գործը պատմեցին աշխարհին

Բայց Տիմ Տիմ, այն բերդը անառիկ աւերակ է, ամայի մինչեւ այսօր.

Աւազաղարդ գիշերներուն Հէքքեարիի ու ամբողջ քրտական աշխարհին, ամէն իրիկուներ կը պատմեն կնոջ այս քաջութիւնը պանծալի։

Կը հեկեկան, կուլան ու կ'աղօթեն, Տիմ Տիմի դուռներու յիշատակին

Թարգմ. ԱԶԳԻՆ

ԾԱՆՕԹ.— Այս պատմութիւնը գրի առած է Ռուսի Երգասաճի ռուս Ելիզաւէտ Ալէքսանդր Ժաբա, 1860ին։

(*) «Միր-Զէյտէլ-Զեռին» կը նշանակէ ոսկեզօծ իշխան։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱԲԵՇԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Շատեր կը շփոթեն Հաբէշիստանի բնակչութիւնը խափշիկներուն հետ, որովհետեւ Աստուածաշունչին մէջ ալ կը մակակոչուին Եթովպիացիները։ Արդէն այս անունը եւս կը ծագի յունական բառէ մը, որ կը նշանակէ սեւ կամ դղնձագոյն, սակայն առնկա փաստ մը չէ որ Եթովպիացիները սերին խափշիկներէն։ Հաբէշական տիպարը կը ներկայացնէ նուրբ գլուխ, ձուաձեւ դէմք, նեղ քիթ, դուռը մազեր,— առանք կը կոչուին ալբառ կամ հաղառ մարդիկ ու կը բնակին բարձր սարահարթերու վրայ։ Այս ցեղը եկած է Արաբիոյ հարաւէն, ինչ որ կը հաստատէ թէ խրնամութիւն մը ունին Սարացիներուն եւ Եմէնի սեմական ցեղախումբերուն հետ, թէեւ շատ անգամ պատերազմած են անոնց դէմ եւ յաղթած։

Հաբէշիստան գալով՝ անոնք քշած են խափշիկները եւ հաստատուած բարձր սարահարթերու վրայ։ Իրենց քաղաքակրթութեան ամէնէն փայլուն շրջանն է Եգանայի թագաւորութիւնը (Դ. դար),— այդ շրջանին է որ քրիստոնէութիւնը մուտք գործած է Հաբէշիստանի մէջ։ Եգանայի օրով կը տիրապետէին Ամհարացիները, որոնք իրենց անունը կ'առնեն կայսրութեան կեդրոնական գաւառներէն մէկէն։ Այսօր Ամհարացիներն են, որ կը ներկայացնեն Հաբէշիստանի ամէնէն զարգացած ժողովուրդը։ Անոնց լեզուն է որ, գրոց լեզու դարձած է Հաբէշիստանի մէջ։ Ամհարերէնը զարգացած ձեւն է կէզ բարբառին, որով, իբրեւ կրօնական լեզու, գրուած են Եգանայի գործն ու նուաճումները։

Հաբէշիստանի մէջ որոշ ազդեցութիւն մը կը թողու նաեւ գաղթերէնը, անշուշտ այն օրէն ի վեր՝ երբ հաբէշական եկեղեցին կապուեցաւ Աղեքսանդրիոյ ղպտի կրօնապետին։

Տարօրինակ է որ այս հնաւոր եւ քաղաքակիրթ երկրին մէջ դուք կը գտնէք զանազան երկիրներու ազդեցութիւնը— այնպէս հաբէշական դրականութեան մէջ կարելի է գտնել նոյն իսկ .. հայ դրականութեան հետքեր։ Նշանաւոր արեւելագէտ Ռընէ Պասէ ունի ափրիկեան աւանդութիւններու ժողովածու մը, որուն մէջ՝ Հաբէշներուն մէկ աւանդութիւնը Հայոց Տրդատ թագաւորին կեանքին մասին։ Նարդոսի Փրանսերէնէ Հայերէն թարգմանած է այդ աւանդութիւնը «Նաւասարդ» ամսաթերթին մէջ։

Հաբէշական երկրին մէջ բազմազան ազդեցութիւններու այդ խճանկարին վրայ հետաքրքրական է տեսնել հին հեթանոսական աւանդութիւններու կենդանութիւնը։ Այսպէս ցուլի զոհաբերութեան աւանդութիւնը։

Մօրիս Կրիօլ, որ վերջերս գեղեցիկ հատոր մը հրատարակեց Հաբէշական զբօսանքներու եւ խաղերու մասին (ուրիշ առթիւ մը կը ներկայացնենք այդ գիրքն ալ), այսպէս կը նկարագրէ ցուլին զոհաբերութիւնը.—

Ցուլին զոհաբերութիւնը կը կատարուի խաղաղեցնելու համար զարը (չար ոգի) եւ բժշկելու համար հիւանդները։

Քրմուհի մը կ'ընտրէ կարմիր ցուլ մը որ ճակտին վրայ ունենայ ճերմակ թոյր պիսակ մը եւ համաչափ եղջիւրներ, պոչին եւ ոտքերուն վրայ եւս ճերմակ խայտառ։ Նախ բուռն եւ վարպետ կռիւ մը՝ ցուլը տապալելու համար իր ալ կողմին վրայ, մինչ բազմութիւնը կ'երգէ ծիսական երգեր՝ խաղաղեցնելու համար չար ոգին։ Այդ միջոցին կը կապուին ցուլին ոտքերը, կենդանիին կը տրուի այն դիրքը որ նուիրագործուած է զոհաբերութեան համար։ Դանակը կը ճեղքէ անասունին խուլափողը երկայնքէն ի վար եւ ոչ թէ ուղղահայեաց՝ ինչպէս սովորութիւն է մորթելու համար։ Կաւէ անօթներու մէջ կը ծծայ խուռնը, միաժամանակ կը ծծայ նաեւ ցուլին տաք արիւնը, զոր քրմուհին զաւաթով կ'առնէ եւ կը խմէ։ Այնուհետեւ կենդանիին մարմնոյն տասներկու կտորէն կը փրցնէ տասներկու կտոր միս, համապատասխան այն չար ոգիներուն, որոնց ազդեցութեան դէմ կը կատարուի զոհաբերութիւնը, եւ հում հում կ'ուտէ։ Այս գործողութեններ վերջ կը մորթուի այլ եւս կենդանին։ Քրմուհին կը կտրէ առանձին, որով կը ծածկէ իր գլուխը եւ ուսերը։ Այսպէս պիտի պահէ ամբողջ եօթը օր։

Զոհաբերութիւնը կը տեւէ մէկ ժամ սակայն զոհաբերութենէն վերջ տեղի կ'ունենան խրախճանքներ ամբողջ եօթը օր։

Ինչպէս յայտնի, քրիստոնէութիւնը մեծ տեղ մը կը գրաւէ երկրին մէջ։ Այնպէս որ հեթանոսական այս աւանդութիւններուն կողքին, երկար ժամանակէ ի վեր կը ծաղկի կրօնական արուեստ մը, որ արժանի է լուրջ ուշադրութեան։ Մանրանկարչութեան եկեղեցիներու որմնանկարները։ Կ'ըսուի, որ նախկին մայրաքաղաքն է Հաբէշիստանի, ունի 40 եկեղեցի, բոլորն ալ զարդարուած հետաքրքրական նկարներով։ Դիտելի է որ հաբէշական այդ նկարներուն մէջ դիմանկարները գծուած են լիադէմ,— կիսադէմ նկարուած են միայն Հրեաները, որովհետեւ հանոնք արժանի չեն յարգանքի, կ'ըսեն Հաբէշները։

ՍԷՆ-ՍԱՆՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Այս օրերուս կը տօնուի Սէն-Սանսի ծննդեան հարիւրամեակը։

Քամիլ Սէն-Սանս ծնած է Փարիզի մէջ, 1835ին։ Հայրը, որ կը պաշտօնավարէր ներքին նախարարութեան մէջ, հիւծախտաւոր՝ կը մեռնի զաւկին ծնունդէն երեք ամիս վերջ։ Քամիլ, պզտիկուց, կը ժառանգէ հօրը հիւանդութիւնը,— ջերմոտ եւ հիւանդ մանկութիւն մը կ'անցընէ։ Մայրը նկարչութիւն կ'ընէր, իսկ մօրաքոյրը դաշնակի դասեր կու տար։ Փոքրիկը կը մեծնայ անոնց խնամքին տակ։ Երեքուն ամսու չկար տակաւին՝ բայց գիտէր սոլֆէժի նախատարերքը։ Իսկ երբ երեք տարու եղաւ, բաւական բան սորված էր երաժշտութենէն։ «Արտակարգ կանխահասութիւն մը, որ կը գերազանցէր նոյն իսկ Մոցարթի վաղահասութիւնը»։ Հանճարեղ մանուկը չորսուկէս տարեկան էր՝ երբ դաշնաւորեց Տիկ-Տէկոր-Վալմարի Իրիկնամը քեր-թուածը։ Եօթը տարեկան էր, երբ դաշնակի դասեր կ'առնէր Սթամաթիէն։ 6 Մայիս 1846ին այս հրաշամանուկը համանուագ մը կու տար Փլէյէլի սրահին մէջ, իր յայտագրին մէջ բայ՝ Մոցարթ, Հէնտէլ, Պախ, Պէթհովէն, զորս նուագեց գոց (յիշողութեամբ)։ Կոնսերվատուարին կ'աշակերտէր Ալէվիի, ու կը քաջալերէր զայն։ 1848 հոկտեմբերին Սէն-Սանս կը մտնէ Երաժշտանոց։ Փայլուն ուսանողութիւն մը, բազմաթիւ մրցանակներ։ 1853ին Սէն-Սէնս եկեղեցին երգեհոնի վարիչ,— այստեղ է որ կը յօրինէ իր առաջին Symphonie en mi bémolը։ Երբ Կունօ կը լսէ այս կտորը, կը յանձնարարէ հեղինակին եւ յառաջանալ շարունակ եւ յիշեցէք միշտ որ դուք մեծ վարպետ մը դառնալու մուրհակ ստորագրած էք այդ եւս»։

Այնուհետեւ գեղեցիկ վերելք մը։ Տաղանդը կը ծաղկի շարունակ։ Իրասուն եւն կու տայ Symphonie en fa, en ré, քառանուագ Quintett-ը, որուն վրայ կը հիանայ Լիզ։ Երբ Մատլէն եկեղեցին երգեհոնի վարիչ կը նշանակուի, Լիզ, Ռուբինշթայն Լիզ, Սարազաթ։ Եւ Ժիւլ Պուրմալի նկարիչներու սրահներուն մէջ, ... նուագար ... Ռուպինշթայն ... Հանս ֆոն Պիւլով ... Ֆորէ, Անտրէ Մէսաժէ եւ ուրիշներ։ Այս շրջանին կը յօրինէ Spartacus-ը, Symphonie en la, կապ կը հաստատէ Պերլիոզի, Լիցի եւ Վակնէրի հետ, համանուագներ կը կազմակերպէ Փարիզի եւ գաւառներուն մէջ, կրօնական նոր գործեր կու տայ, ի վերջոյ կը փորձուի օփերաներ գրել։ 1867ին կը գրէ Սամսոն եւ Տալիլայի նախագիծը։ 1870ին Գերմանիա կը մեկնի եւ Լիցի ցոյց կու տայ այդ նախագիծը։ Լից կը յանձնարարէ աւարտել, որպէսզի ներկայացնել տայ Վայմարի մէջ։ Իրապէս ալ 1877ին կը ներկայացուի Վայմարի մէջ։ Ֆրանքօ-գերմանական պատերազմին՝ Սէն-Սանս կը զինուորագրուի եւ կը մեկնի ճակատ։ Ձիւնադագարին՝ Ֆորէի, Լալոյի, Մասնէի եւ ուրիշներու հետ կը հիմնէ Երաժշտական ազգային ընկերութիւն մը, որուն նշանաբանն էր Ars Gallica, սակայն կը պայթի համայնապետական ըմբոստութիւնը եւ Սէն-Սանս կը փախչի Լոնտոն, ուր թշուառ կեանք մը կ'ապրի։ Վերադարձին իրարու ետեւէ կու տայ իր հոյակապ գործերը,— Մահուան պարը, Ջրհեղեղը, Հերակլէսի երիտասարդութիւնը, Կենդանիներու կառնաւալը, Դեղին իշխանուհին, Բարբարոսները եւ ուրիշներ։

Միաժամանակ կը նուիրուի իր հմտութիւնը ճոխացնելու։ Կ'ուսումնասիրէ փիլիսոփայութիւն, աստղագիտութիւն, բանաստեղծութիւն, հնէագիտութիւն, լսագիտութիւն։ Յօդուածներ կը գրէ թերթերուն մէջ՝ պաշտպանելով իր վարպետներն ու բարեկամները։ Իր վառ հետաքրքրութեամբ՝ կը քննէ ամէն նիւթ, իր համայնագիտութեամբ կը յիշեցնէ Վոլթէրը, որ ամէն յարմարութիւն ունէր հրաշալի երաժիշտ մը ըլլալու։

40 տարեկանին կ'ամուսնանայ եւ երկու զաւակ կ'ունենայ, որոնք կը մեռնին իրենց մատղաշ տարիքին մէջ։ Արդէն փառքը կը ճառագայթէր իր առջեւ։ 1907ին Տիէփի թատրոնին մէջ կը կանգնեն իր արձանը, 1912ին՝ Փարիզի մէջ։ Բազմաթիւ համերգութիւններ կատարած է Իտալիա, Եգիպտոս, Գերմանիա, Աւստրիա, Տանիմարքա, Ռուսիա, Հնդկաստան, Պրազիլիա, Արժանթին, Ուրուկուէյ։

Թէեւ տկարակազմ եւ վատառողջ, իր աշխոյժ նկարագիրը թոյլ չէր տար իրեն նստիլ հանգիստ եւ աշխատիլ։ Կը սիրէր տաք երկիրներ երթալ՝ վերականգնելու համար իր առողջութիւնը։ 1873էն սկսեալ, ամէն ձմեռ կ'անցընէր Ալճերիոյ մէջ եւ մեռաւ այնտեղ 16 Դեկտեմբեր 1921ին։ Ազգային յուղարկաւորութիւն մը կատարուեցաւ ու թաղուեցաւ Մոնփարնասի գերեզմանատան մէջ։

Խոր հմտութիւն ունէր եւ ամուր խառնուածք։ Ռոմանթիզմը չկլլեցուցին եւ երբեք չշեղեցաւ դասական գեղեցիկ գիծէն։ Նկարագիրով՝ կատակաբան էր եւ անհանդարտ, կծու եւ խայթող յարձակումներ կը գործէր եւ շատ կը սիրէր հեգնել։ Սակայն անշահախնդիր էր եւ երբեք խորամանկ չէր։ Արտաքնապէս փչուտ, հոգիով քնքուշ էր եւ չէ եղած արուեստագէտ մը, որ իրեն չափ օգտակար եղած ըլլայ իր բարեկամներուն՝ կռուելով անոնց հաշւոյն։

Խոր հասկացողութիւն ունէր արուեստի հարցերու մասին։ Ահա թէ ինչպէս կը բացատրէ նաեւ իր արուեստը.— «Լաւ եւ պիտի չդադրիմ կրկնելէ, որովհետեւ բաւեն ճշմարտութիւնն է միայն, թէ երաժշտութիւնը, ինչպէս նկարչութիւնը եւ քանդակագործութիւնը, գոյութիւն ունին ինքն իրմով, այսինքն յուզումէն անկախ։ Յուզումը, զգայականութիւնը իրենն կեանք կու տան, սակայն այդ կեանքը, ինչպէս կեանքն իսկ, կը բովանդակէ մահուան սերմ մը։ Որքան անձի զգայականութիւնը, այնքան եռանդունութիւնն ու միւս արուեստները կը հեռանան բուն ու մաքրակրօն արուեստէն, եւ երբ զգայնութենէ զատ ուրիշ բան չի պահանջուիր, արուեստն ալ կը մեռնի»։

Արդարեւ, կ'ըսէ իր վրայ հիացող ներէն մին, Սէն-Սանս, իր խոր արուեստայայտութեամբ եւ հնչական գրականութեան իր լեզուին պայծառութեամբ, կը հանդիսանայ ամէնէն զինուորեալ երաժիշտներէն մին։ Ճարտարապետական կառուցուածքներու իր բնազդով՝ ան զոհած է զգացումն ու նկարչականը իմացական չափին։

...իմ քով, զոր թողած էր իր ... իր միակ ընկերուհին՝ Պարոնտիկը՝ Մառթան էր։

Օրը, Մառիթ, երբ հին ճամբորդական պայուսակը կը խառնշտկէր, ... թանկագին յիշատակ մը,— իր ... գլխարկը, զոր իրեն էին ... այն օրը, երբ ինք մեռած տակաւին էր իր սիրելին ... բայց, ի՞նչ է ... բուրդի խիտ թելերուն մէջէն ... մատանի մը ... սակայն ... մը, որուն վրայ կնիք կար։ ... մատանին այդ աղքատիկ ...թիւն մէջ ննջեր էր երեսուն տարի ... Մառթա օգնեց անոր՝ լաւ ծալելու ... համբոյրը։ Գլխարկը կը պատ... իր եղբօր՝ Ինկէլպէրթի, ու ... էր հիւանդ գալ։ Փոլ Էլիտան ... էր մեռելէն՝ զոր պահը ... սնտուկին մէջ, ու զարդարուեր ... անոր՝ իր գլխուն վրայ կրելով ... որ մահ պատճառած էր ...

... ի՞նչ ընել այս սառելի սառը ... Ջայն պատռ Լէօփէնդորֆին՝ ... տղո՞ւն վերադարձնել։ ... ոչ մէկ գնով առջ կը դնէր ... դղեակին սեմին։

... բոլորին սենեակ մտաւ իր քրոջ ...ղջիկը։

— Մառիթ, ահա իմ բարեկամս, Աորիան Հէնէպին։ Մենք ճամբուն վրայ կը խաղայինք միասին, բայց կորսնցուցինք, եւ պատռեցին իր գլխարկը։ Կ'ուզեմ որ զայն կարկտել։

— Այո,— պատասխանեց Մառիթ, նայելով փոքրիկ պարոնին աղուոր դէմքին, այո՛... ես պիտի կարկտեմ զայն ... դուք գացէք ու խաղացէք։

Ու մնաց առանձին՝ գլխարկը ձեռքին մէջ։

×

Կրկին անցան տարիներ։ Պառոնուհի Լէօփէնդորֆ կ'ընդունէր նոր դաստիարակչուհին՝ օրիորդ Սիֆէրը, որ պիտի առաջնորդէր աղախիններու ծեկավարութիւնը։ Նորեկ աղջիկը, որ լաւ բայց աղքատ ընտանիքէ էր, երիտասարդ էր, աշխոյժ եւ հէզուն, բարձրաձիգ հասակով, ոսկեգոյն մազերով եւ վարդագոյն այտերով։

—Պարոնաւոր եմ օրիորդին կանխաւ յայտնել որ, կ'ըսէր պառոնուհին, ուրուական մը տեւականօրէն կը պտտի դղեակին մէջ։ Իմ աղաչա կ'ըսեն, թէ ամուսնոյս մեծ հօրը՝ զօրավար Լէօփէնդորֆին կը նմանի, որուն լուսանկարը օրիորդը կրնայ տեսնել վարը։ Ոչ ոք գիտէ թէ ինչու մեզի կ'այցելէ ան։

Օրիորդը չափազանց կը վախնար ուրուականներէն եւ կը զարմանար՝ տեսնելով դղեակի բնակիչներուն հանդարտութիւնը։ Ամիս մը վերջ սանդուղին վրայ նշմարեց մէկը, որ չարժեցաւ՝ իրեն ճամբայ տալու համար, ու յետոյ անհետացաւ... Օրիորդը այնքան սոսկում մտաւ մռաւ՝ ճառագայթ՝ ...սրահ որ Աորիան, մանչը, որ նոր էր եկած Ուփսալայէն, դուրս...

— Օրիորդը զօրավարն է տեսած...

Հարց ու փորձ ըրին, ու խնդացին՝ վախցած ըլլալուն համար։ Վախնա՛լ զօրավարէն,— ի՛նչ յիմարութիւն...

— Ես նոյն իսկ կը նախանձիմ ձեզի,—ըսաւ Աորիան՝ մտախոհ—կը ցանկայի օգնել մեծ հօրս՝ որ հանդարտօրէն ննջէ իր գերեզմանին մէջ, բայց ան երբեք չի յայտնուիր ինծի...

Անգամ մը, սակայն, երբ կը քնանար սենեակին մէջ, Թեթեւ աղմուկ մը արթնցուց զինք։ Դուռը բաց մը բացուեցաւ եւ մթայլ ուրուական մը ներս սպրդեցաւ. Զօրավարը վերջապէս կը յայտնուէր իր կոչուածին ժառանգորդին։ Ան իր ձեռքը երկարեց դէպի Աորիանը՝ խնդրանքի ձեւով, Աորիան ելաւ, հետեւեցաւ անոր եւ ի վերջոյ տեսաւ անոր դէմքը։ Ի՞նչ զարմանք՝ այդ խորքն ինկած աչքերուն մէջ ու ի՞նչ մեծն ժպիտ՝ իր մեռած շրթներուն վրայ։ Երիտասարդը բոլորովին անզօր՝ վերադարձաւ իր ծնողքին սենեակը՝ դողալով.

— Մայրի՛կ, հայրի՛կ... զօրավա՛րը...

Ու ինկաւ գետին։

Յուսաբեկութիւնը ծաւալեցաւ ընդարձակ տան մէջ։ Աորիան որ Լէօփէնդորֆին անշարժ եւ գալկահար պառկած էր իր ծնողքին մեծ անկողնին մէջ։ Մայրը, նստած անոր սնարին վերեւ, նայուածքը բողէ մը իսկ չէր հեռացներ զաւկէն։ Իրեն այնպէս կը թուէր թէ միայն իր ներկայութիւնը ու միայն իր անհատական սէրն է որ արգիլեց պիտի ըլլայ ու տկար հոգւոյն ... չմեռնելու, ... անհանգստութիւնը լճէ դրեթէ անկենդան մարմինը։ Մարդ մը մեկնեցաւ հեռու՝ բժիշկ բերելու համար։ Օրիորդը սենեակ կը մտնէր ու կ'ելլէր, ընելով ինչ որ հարկ էր ընել։

— Գիտը չկա՞յ մէկը, որ կարենայ օգնութեան հասնիլ նման պարագաներու.— հարցուց ան ազախիններուն։

— Այո, պատասխանեցին իրեն, Մառիթ երիտասարդը, բայց պիտի չհամաձայնի կոչել դղեակի սեմէն ներս։

Ինչ փոյթ։ Օրիորդը գնաց։ Մառիթ կը սպասէր պատին կռթնած։

— Եկած էք զիս Հէնէպի՞ն տանելու, ըսաւ ան, երբ տեսաւ երիտասարդուհին։

— Մառիթ, գիտէ՞ք թէ հիւանդ ունինք դղեակը։

— Այո, բայց չեմ ցանկար գալ։

Օրիորդը, խորտակուած մնաց պատին քով եւ սկսաւ յուսահատօրէն արտասուել։

Մառիթ փակեց աչքերը... Կը ճանչնար այդ արցունքները։ Ինք եւս նոյն ձեւով արտասուած էր՝ ճակատը դըրած տան մը որմին։ Օ՛, որքան կը տառապի մարդ նման պահերու։

— Լա՛ւ, ըսաւ ան, պիտի գամ ձեզի հետ։

Երբ դղեակ հասան, ուզեց որ իրենք մէկ բերեն բոլոր այն հագուստները, որոնք երբեմն կը պատկանէին պառոնին։ Պարզեցին զարդակները եւ սնտուկները, բայց ան դեռ եւս կը ... առէր, ի վերջոյ օրիորդը յիշեց, որ գտած էր հին գլխարկ մը, զոր պահած էր իբրեւ յիշատակ։ Բերաւ զայն ու Մառիթ երբ մէկ կողմ տարաւ զայն, զգուշ հանեց բուրդին թելերը։

Բան մը կը փայլէր հոն։

Օրիորդը հասկցաւ, ու թողուց որ Մառիթ վերադառնայ գիւղ։

×

Երբ մութն իջաւ, բոլորովին առանձին գնաց գերեզմանատուն։ Ինչպէս բանար փոսը՝ ննջեցեալին վերադարձնելու համար այն որ անոր կը պատկանէր։ Խաչերուն վրայ ... մը պատճառ եղաւ որ նշմարէ մուկ մը... Առաւ ոտք մը եւ գլխարկը թեւոց ննջեցեալին թողած ծակէն ներս։ Ցանկարծ, գլխարկը անյայտացաւ՝ կարծես ձեռք մը քաշած ըլլար զայն։ Երբ երիտասարդուհին երադարձաւ, պառոնը գրեթէ առողջացած գտաւ։

— Գիտեմ, ամէն ինչ գիտեմ, գոչեց պառոնը... կեանքս կը պարտիմ օրիորդին, ու միայն ես չեմ որ շնորհակալ պիտի ըլլամ իրեն։ Քանի մը օր վերջ նշանածս պիտի ժամանէ եւ ան եւս իր երախտիքը պիտի միացնէ իմինիս։

Օրօրդ Սիփաք խոնարհութիւն ըրաւ... Ան բողէ մը խորհեցաւ յայտնել նշանածին ժամանման... բայց անմիջապէս յիշեց որ իրեն նման աղքատիկ աղջիկ մը պարտաւոր է երկու անգամ խորհիլ՝ լաւ տեղ մը թողուլ հեռանալէ առաջ։

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՅ ՏՂԱՆ

Թուրք թերթը ամբողջ խմբագրականը թարգմանելէ յետոյ կը շարունակէ.—

«Ընդունինք որ ո՛վ գիտէ մեր ո՛ր թշնամին ծանօթ նպատակով մը այդ գիրքը գրել տուած է Ֆրանց Վերֆէլի. բայց Մեթրօ Կօլտուին ընկերութիւնը Ֆիլմի առնելիք ուրիշ գործ չգտա՞ւ որ ընդունեց լրբենի գրպարտութիւններով ազգ մը արատաւորել ուզող այս վէպը:

Այս կացութեան առջեւ երկու պարտականութիւն կ'իյնայ մեր կառավարութեան.— առաջին՝ Արտաքին գործավարը Ուաշինկթընի մեր դեսպանին միջոցաւ կը դիմէ ամերիկեան կառավարութեան եւ արգիլել կուտայ այս գիրքին վաճառումը ու այդ Ֆիլմին ներկայացումը: Երկրորդ՝ այդ ընկերութեան Ֆիլմերը չմտցնել Թուրքիա, եթէ Ամերիկա, որ վերջերս կ'ուզէ լաւ յարաբերութիւններ հաստատել մեզի հետ, չփութայ ընդունիլ մեր առաջարկը, ինչպէս ընդունեց Գերմանիա:

Ձենք կրնար ուրիշներու հետ լեցնել սնտուկները ընկերութեան մը որ անհիմն հէքեաթներով կ'ուզէ մեզ խրբեւ աւազակ ներկայացնել աշխարհի »

«Ճիւմհուրիյէթ» իր մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ « Մուսա լեռան » մասին.—

« Այս գիրքին հեղինակն է Գերմանիոյ Եահուտիներէն Ֆրանց Վերֆէլ անուն մէկը: Գիրքը լեցուն է մեզի դէմ զրպարտութիւններով: Անկէ երկու տարի առաջ, մեր կառավարութեան դիմումին վրայ, Գերմանիոյ մէջ արգիլուեցաւ այդ գիրքին վաճառումը »:

Ի՞նչ կը խօսին Իտալիոյ մէջ

Հռոմէն կը հեռագրեն.— Իտալիա ուշադրութեամբ, սակայն առանց անձկութեան կը հետեւի Ժընեւի խորհրդակցութեանց: Իրեն համար Հապէշական խնդիրը կարգադրուած է: Հապէշիստան Ազգամողովէն վտարուի թէ իտալական հոգատարութեան տակ դրուի, Մուսոլինի պիտի պնդէ որ կատարուին Իտալիոյ տենչերը: Մինչ Ազգամողովը խաղաղ լուծման ձեւեր կը փնտռէ, Մուսոլինի շարունակ զինուոր կը ղրկէ: Սեպտ. 7ին 4000 սեւ շապիկաւորներ ճամբայ կ'ելլեն դէպի Էրիթրէա: Միեւնոյն ատեն դրօշի տակ առնուած են 50.000 նոր զինուորներ: Այս անընդհատ առաքումները կը ցուցնեն թէ Իտալիա ինչպէս կ'ըմբռնէ հապէշական հարցին լուծումը:

Այնպէս ուշադրաւ է այն պարագան որ իտալական կառավարութիւնը կը մերժէ որ եւ՛է յարաբերութիւն ունենալ հապէշական կառավարութեան հետ եւ կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը: Ուրիշ խօսքով՝ կարելի է խզուած համարել երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները: Իտալիա չուզեր նկատի առնել որ եւ է առաջարկ, եթէ անտեսուած է իր գլխաւոր պահանջը.— Եթովպիոյ զինուորական գրաւումը

⁂ Հռոմի մէջ յուսախաբութիւն պատճառեց ոչ միայն Իտըն, այլ եւ Լավալի ճառը՝ Ա.Դ. Խորհուրդին բացման աթիւ: Կը կարծուէր թէ Ֆրանսա ուժ պիտի տայ Իտալիոյ տեսակէտին, մինչդեռ աւելի մօտեցաւ Անգլիոյ: Թերթ մը գիտել կուտայ թէ Լավալի խօսքը «յաւուր պատշաճի» ճառ մըն էր: « Ամէնքն ալ կը ջանան կանխել Իտալիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան խզումը »: Իտալացիները չեն հաւատար թէ Հապէշիստան պիտի արտաքսուի Ազգերու Դաշնակցութենէն

Նոր ձեռնարկներ պատերազմի վտանգին դէմ

Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութիւնը եւ Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիր Խորհուրդը խառն ժողով մը գումարելով Ժընեւի մէջ, պահանջեցին որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատժական անօրէնութիւններ ձեռք առնէ, եթէ Իտալիա փորձէ զինուորական արշաւանք մը կատարել Հապէշիստանի դէմ: Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ.— « Նկատի առնելով կացութիւնը, այս խորհրդաժողովը գերագոյն կոչ մը կ'ուղղէ Ազգերու Դաշնակցութեան, յանուն միլիոնաւոր բանուորներու, որպէսզի շարունակէ իր առաքելութիւնը ի խնդիր խաղաղութեան եւ ազդուօրէն իրաւունքին գերակշռութիւնը բանի ուժին վրայ: Պատերազմի վերահաս վտանգը բացորոշապէս կը յիշեցնէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամական պարտականութիւնը եւ անհրաժեշտ կը դարձնէ որ ամբողջապէս գործադրուին Ուխտին արտադրութիւնները, մէջն ըլլալով պատժական անօրէնութիւնները: Երկու Միջազգայինները, գիտակից՝ իրենց խաղաղասիրական պարտականութեանց, պատրաստ են կատարելու զանոնք ամբողջութեամբ եւ իրենց ներկայացուցած բանուորներու եւ բանուորուհիներու արտաքին ու ջախջախիչ կ'ընծայեն Ազգերու Դաշնակցութեան, անօրինելու համար բոլոր կարելի միջոցները նախայարձակ պետութեան դէմ »:

Մոսկուա կ'օգնէ Իրանի վերաշինութեան

«Ծանի» թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն.— Խորհրդային կառավարութիւնը մօտերս պիտի ձեռնարկէ շարք մը գործարաններու շինութեան՝ Թեհրանի շուրջը: Ծրագրին մէջ կը գտնուին խոշոր շաքարարան մը՝ 65.000 թոն տարողութեամբ, աղօրիք մը, փուռ մը, խմորեղէններու գործարան մը, ելեկտրական գործարան մը՝ 2400 ձիու ուժով եւն:

Խորհրդային «Էքսփորթօթրոյ» կազմակերպութիւնը պատրաստ է նաեւ շինելու քանի մը ցորենարարձ մեքենաներ, ելեկտրական կայաններ եւ ուրիշ հաստատութիւններ, որոնք գլուխ պիտի հանուին խորհրդային մասնագէտներու միջոցաւ եւ խորհրդային շինանիւթերով: Այս ձեռնարկներու առաջին շարքին նուագումը կատարուած ատեն, խորհրդային հաստատութիւնները մրցումի ելած էին եւրոպական եւ ամերիկեան կարեւոր Տուներու հետ:

⁂ Թուանեւրանեան առեւտրական դաշնագրին համաձայն, Խ. Միութեան վերապահուած է լուցկիի, շաքարի եւ քարիւղի ներածման մենաշնորհը: Իսկ Մոսկուա ի հարկին պիտի գնէ Իրանի ամբողջ բուրդը, բամպակը եւ կաշին:

ՔՈՆՏԻԼԻՍ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՀՐԱԺԱՐԻԼ

Այս միջոցին շատ կնճռոտ հանգամանք մը առացած է վարչաձեւի խնդիրը Յունաստանի մէջ: Ամիսներ առաջ որոշուած էր հանրաքուէ կատարել, հաւնելու համար ժողովուրդին կամքը (միապետութի՞ւն թէ հանրապետութիւն): Երկու կողմէն ալ կիրքերը չափազանց բորբոքած ըլլալով, շատեր կը նախընտրեն յետաձգել հանրաքուէն: Վերջին լուրերու համաձայն, Ցալտարիս ալ այս տեսակէտին յարած է, նկատի առնելով միջազգային կացութեան փափկութիւնը: Արդ, պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիս, որ նախապէս հանրապետական էր իսկ այժմ թունդ միապետական, սպառնացեր է թէ պիտի հրաժարի, եթէ յետաձգուի հանրաքուէն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ տասը սանթիմ պիտի աւելնայ Սեպտ. 16էն սկսեալ, ծախուելով 1 Ֆր. 20ի:

ՔԱՐԻՒՂ ԿԸ ՀՈՍԻ ՈՍԿԵՂՋԻՒՐԻ ՄԷՋ. Սթէնարրա Օյլի քարիւղատար նաւերէն մէկն խորտակուած ըլլալով, 800 թոն քարիւղ խառնուեցաւ Ոսկեղջիւրի եւ Վոսփորի ջուրերուն. Այնպէս որ, անկարելի է ծով մտնել կամ ձուկ որսալ: Միջոցներ ձեռք առնուած են որպէսզի հրդեհ չծագի:

ԹՐՔԱԿԱՆ «ՄԻՏԻԼԼԻ» ՆԱՒԸ ԸՆԿՂՄԵՑԱՒ Տարտանէլի մէջ, զարնուելով իտալական նաւու մը: Ուղեւորները փրկուեցան բացի մէկէն:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՕՐԷՆՔ ՄԸ պիտի մշակուի Գերմանիոյ մէջ, կուսակցական համագումարէն վերջը: Այդ օրէնքով, Հրեաները ոչ միայն դուրս պիտի մղուին գերման հասարակութենէն, այլ եւ պիտի ենթարկուին նոր սեղմումներու: Այսպէս, չպիտի կրնան բնակավայրը փոխել առանց նախապէս արտօնութիւն ստանալու:

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 20,000 ԿԱԹՈԼԻԿ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐ հաւաքուեցան Հռոմի մէջ, ցոյցեր կատարելու համար ի նպաստ խաղաղութեան: Անգլիական կառավարութիւնը արգիլեց 500 նախկին ռազմիկներու մասնակցութիւնը:

Դ Ա Շ Տ Ա Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի Օ Ր

Նուիրուած՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ, ՌՈՍՏՈՄԻ, ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ, ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲԻ, ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ, ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ Մ Ա Ս Ն Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ե Ա Մ Բ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ եւ ԵՆԹ.ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԵՐԻ ճամբուն վրայ

ՏԸՄՊԸԼԵԱՆի «ԼԱ ԲԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ. Camp «LA BARONNE» Route de Chateau Combert: Սէն-Ժէռօմէն վեր:

Շարժերէն առնել 5 թիւ ծանրակառքը

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը նուագէ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը: երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւյն.: ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը

Ֆանթէզի մը ընկեր ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ կողմէ:

ՃՈՒԽ ՊԻՒՖԷ, կարելի է ճաշը միասին բերել

Անուշ ջուրի ԼՈԳԱՆՔ, մայօները միասին բերել

Որոշուած սահմաններէն անդին անցնիլը արգիլուած է:

Դուրսէն մարդոց որ և է բան ծախելը արգիլուած է:

ՄԱՒՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 3 ՖՐ.

Ընտանեկան Ճաշկերոյթ - Պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝

ՋԷՆԿԻԼԼԻՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14, Սեպտ. 1935 Շաբաթ իրիկուն ժամը 7էն մինչեւ լոյս

1, QUAI D'ALFORT - ALFORT Մառնի գեղեցիկ ափերուն վրայ

Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ խիստ գիւրամատչելի գիներով:

Մասնակցութեան համար 6 Ֆրանք. բացի ըմպելիէ:

Հաղոր. միջոցներ. Պասթիյէն 81, Պիսիթրէն 125. փորթ Շառանթօնէն 104 թիւը առնել եւ իջնել փոն-տը-Շառանթօն

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերանի հայրենակց. միութեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակիցներ՝ Պ. Մկրտիչ Պետրոսեանի (Տէգին) իր կնոջ՝ Կիւլիւզարի եւ Պ. Յովհաննէս Դրիգորեանի (Փարիզ) իր կնոջ՝ Սաառաֆի դառնագէտ մահուանց առթիւ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Սէօլէօզի հայրենակց. միութեան շրջանը լրացած ըլլալով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այսօր կիրակի. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. Գարակէօզեանի սրճարանը: Օրակարգ՝ քարոզական եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ նոր ընտրութիւն: Ներկաները մեծամասնութիւն կը համարուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եռզկատի եւ Շրջ. ընդհ. հայրենակց. միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի. կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. 12, Բիւ Լէօն Կօզլանի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ համակիր հայրենակիցները: Օրակարգ՝ խիստ կարեւոր հարցեր

Դառնաղէտ վարդազարեանց ընտանիքը եւ ազգականք կը ծանուցանեն խորին սրտով եւ խղճով՝

ՓԻԼԻՊՊՈՍ ՎԱՐԴԱԶԱՐԵԱՆՑԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 1ին Թիֆլիսի մէջ:

Այսօր, կիրակի (8 Սեպտ.) առաւօտեան ժամը 11.30ին տեղի կ'ունենայ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Փարիզի հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, rue Jean Goujon.

Մարսէյլէն հասած հեռագիր մը ցաւով կը գուժէ մահը՝

ԳԱՍՊԱՐ ՏԵՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցած է Սեպտ. 6ին 14.30ին, 55 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Մարսէյլի Saint Théodore եկեղեցիին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այն նկատել:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Այսօր, կիրակի տեղի կ'ունենայ «Paris-Soir»ի հեծելանիւի երրորդ միջազգային մրցումը, Grand Prix des Nations, որուն կը մասնակցին եօթը ազգերու պատկանող 25 իտալացի, պելճիքացի, Ֆրանսացի, սպանիացի, գերմանացի, լիւքսէմպուրկցի եւ զուիցերիացի հեծելանորդներ:

Մրցումը տեղի պիտի ունենայ 140 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ: Ժամական հաշուով իրար հետեւելով հեծելանորդները պիտի մեկնին չորսական վայրկեան տարբերութեամբ եւ պիտի հասնին Սթատ Պիւֆալօ:

Ֆրանսական թերթերը իրենց յոյսը դրած են Ֆրանսացի հեծելանորդ Մօրիս Արչամպոյի վրայ:

⁂ Պոլսոյ մէջ ալ տեղի ունեցան հեծելանիւի եւ Ֆութպոլի մրցումներ: Հեծելանիւի մրցումին մէջ յաղթական հռչակուեցաւ Անկարացի Էյուպ անուն հեծելանորդ մը, 100 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 3 ժամ, 29 վայրկեան, 44 երկվայրկեանէն:

⁂ Երկու համաշխարհային ախոյեաններ՝ Ժիւլէ Լատումէկ եւ Մարսէլ Թիլ առջի օր Մոսկուա մեկնեցան, առաջինը՝ շարք մը մրցումներու համար, իսկ երկրորդը՝ իր ամառնային արձակուրդը հոն անցնելու համար:

⁂ Հինգ խորհրդային հեծելանորդներ Մոսկուա վերադարձան Խաբարովսքէն (Սիպերիա), 5735 մղոն հեռաւորութիւնը կտրելով 57 օրէն: — Հ. Ս.

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԾՐԹԻՒԹԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 10 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2905

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԱՒ ՍՈՐՎԵՑԷՔ ԴԱՍԸ

Կոմինթէրնի 7րդ համագումարին հակաֆաշական պայքարի բանաձեւին մէջ, որուն պաշտօնական բնագիրը հրատարակուեցաւ բոլոր բոլշեւիկեան թերթերուն մէջ, կը հանդիպինք հետեւեալ վերապահութեան.

— «Սկզբունքով անհաշտ հակառակորդ բաղքենի ազգայնականութեան, իր բոլոր ձեւերուն մէջ, համայնավարները ամենեւին գործակից չեն ազգային ոչնչականութեան (նիհիլիզմ), արհամարհական դիրքի մը՝ հանդէպ իր սեփական ժողովուրդի ճակատագրին»:

Այս բանաձեւը կցուած է ճիշդ այն գլուխին (Դ.) որ կը պարզէ բոլշեւիկեան կազմակերպութեանց հակաֆաշական պարտականութիւնները, զանազան երկիրներու մէջ:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու այդ մասին: Մանաւանդ որ, բանաձեւը ոչ միայն սերտ կապ ունի օրուան շարժումին եւ «Ժողովրդական Ճակատ»ի գործունէութեան հետ, այլ եւ ուղղակի կամ անուղղակի թեւ տուած է մեր կարմիր կատուներուն, մինչեւ անգամ Ծաղրանկար եւ բազմադիմակ Հօկին:

Ուրեմն, համայնավար կուսակցութեան գերագոյն ատեանն անգամ հրապարակաւ, բովանդակ աշխարհի պատգամաւորներու հաւաքականութեամբ եւ աշխարհի բոլոր լեզուներով կ'ընդունի, կը յայտարարէ թէ՝ բոլշեւիկները համենեւին կուսակից չեն արհամարհանքի՝ հանդէպ իր սեփական ժողովուրդի ճակատագրին»:

Միթէ չկա՞յ կոճակի մը վրայ փորագրելու այս ոսկեղէն կանոնը եւ կախելու հայ կարմրուկներու վիզէն կամ լամբակէն, սկսելով Երեւանէն:

Մենք ինչո՞ւ այսքան աւելորդ պայքարներ, տաղտուկներ կամ զանութիւններ պիտի ունենայինք, եթէ Երեւանցիներն ու իրենց պաշտօնական եւ կամաւոր մունետիկները հասկնային այս տարրական գիտելիքը:

Ո՞վ կրնայ ըսել թէ՝ նոյն իսկ խորհրդային կարգուսարքին մէջ, մեր մինուճար Հայաստանը պիտի մատնուէր այսքան ուտապա եւ ցաւագին վիճակի մը, եթէ Երեւանը առաջին օրէն ըմբռնած ըլլար այս ճշմարտութիւնը: Գոնէ ճիգ մը կատարէր ըմբռնելու:

Եւ, տրամաբանօրէն, Հայկական Արտասահմանն ալ պիտի չունենար բաղդատաբար տանելի վիճակ, եթէ մարդիկ դաւանանք փոխելով հանդերձ, յարած չըլլային ազգային ոչնչականութեան:

Ի վերջոյ ի՞նչ է այն պայքարը զոր կը վարենք մենք, «հակայեղափոխականներս», այստեղ եւ ամէն տեղ, զգաստութեան հրաւիրելով իշխանաւորները, եւ մերկացնելով անոնց մանկլաւիկներուն դաւերը:

Պարզապէս պաշտպանութիւն՝ «սեփական ժողովուրդի ճակատագրին»:

Անցուներ կամ վարձկաններ միայն կրնան ճակատ յարդարել այդպիսի գործունէութեան մը դէմ, իրենց քսոտ քուակները ատելի կապելով «Հակաֆաշական» կամ «Ժողովրդական» միացեալ ճակատներու սրունքներ եւ բազմանկիւն օթոններուն

Եւ այդպիսի տիպարներ միայն մեր մէջ կրնան գտնուիլ: Կամ աւելի շատ մեր մէջ:

Մեծագոյն Ֆրանսացին— բոլշեւիկը— կամ բախտակից Վրացին դժուարաւ պիտի կարմրէին, եթէ իմանային թէ հայ կարմրուկները «Ժողովրդական ճակատ» կամ «Հակաֆաշական» պայքար կը խաղան, Թուրքիկներ թիւելով Ծաղկոցի մը դէմ, ազգային հանդէսներ խանգարելով, եռագոյն դրօշի կամ «Մեր Հայրենիք»ի երգեր յարուցանելով եւ ուրիշ իմաստակութիւններ փորձելով:

Այստեղ եւ ամէն տեղ, ո՞վ է միջամտած ու եւ է մէկու քաղաքական դաւանանքին:

Աշխարհը շատ լայն է, եւ իւրաքանչիւր հոսանք ազատ՝ իր գաղափարներն արծարծելու համաձայն իր հանգանակին:

Հայ բոլշեւիկն ալ, եթէ իսկապէս գաղափարական տենչանքի եւ ոչ թէ արկածախնդրական մարզանքներ, կրնայ փրկութեան, գոնէ բարիք փնտռել իր նախընտրած ճամբով:

Միայն մէկ վերապահութեամբ, — այդ ճամբան իրեն իրաւունք չի տար վերիվայր շրջել բացորոշ իրողութիւններ, եւ գլխիվայր իջեցնել այնպիսի գործերու մէջ, որոնք ուղղակի կը վնասեն ազգային ինքնապաշտպանութեան:

Այստեղ է որ ամէն մէկս իրաւունք ունինք պոռալու իր երեսին, կամ քաշելու իր թեւէն, ազդարարելով,— Կեցի՛ր:

Այդ «կեցիր»ը կրնայ առնել բազմաթիւ իմաստներով.— Արթնցի՛ր: Սթափէ՛: Մի՛ խաբեր: Մի՛ խառնակեր: Անգամ մըն ալ կարդա եւ սերտէ ինչ որ կարդացեր կամ լսեր ես: Մի փորձեր ուսեալ կարմիր գօտին կապել մեր մէջքին, կամ պուլվառներու կողերգին թաւալումները չփոթել բուն հայ աշխատաւորներու շահերուն եւ պահանջներուն հետ:

Հաւատա՞նք թէ կը սթափին այսուհետեւ, գոնէ հետեւելով 7րդ համագումարի բանաձեւին:

Եթէ Երեւանի մէջ դժուար կ'ըմբռնեն սովորական ճշմարտութիւններ, նոյնութեամբ թարգմանելով «Պրավտա»ներն ու «Իզվեստիա»ները, գոնէ արտասահմանի մէջ թող ճիգ մը փորձեն տեսնելու ու ոգին զանազանելու: Մանաւանդ որ, գտնուելով տեղական (օրինակ՝ Ֆրանսական) կազմակերպութեանց մէջ, անշուշտ կը լսեն, կը սորվին թէ անոնց վարիչները ի՛նչպէս կը բացատրեն իւրաքանչիւր բանաձեւ կամ որոշում:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԷԿ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ Ա. Դ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ ԽՆԴԻ՞ՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՔՆՆԷ

Մուսոլինիի պատասխանին կը սպասեն անհամբեր

ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒ ՄԸ, ՆՄԱՆ ԻՐԱՔԻ

Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան տարեկան (16րդ) ընդհ. ժողովը, մասնակցութեամբ իբր վաթսուն մեծ ու պզտիկ պետութեանց: Բացման ճառը խօսեցաւ Ռուիզ Կուինազու, Արժանթինի պատուիրակը, իբրեւ նախագահ Ա. Դ. Խորհուրդին: Ցետոյ ընդհ. ժողովը ձեռնարկեց նախագահին ընտրութեան:

Ընդհ. քարտուղարին զեկուցման մէջ, կը յիշուի նաեւ իտալօ-հապէշական վէճը, որ կրնայ դուռ բանալ կարեւոր վիճաբանութեանց, մանաւանդ փոքր պետութեանց համար: Իտալական պատուիրակութեան համար հաճելի չէ այս հաւանականութիւնը: Անոնք շատ գոհ պիտի մնան եթէ խնդիրը դուրս չելլէ Ա. Դ. Խորհուրդէն, որ հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը կազմած է արդէն, լուծման եղանակ մը գտնելու համար: Այս յանձնախումբը գործի ձեռնարկած է, օր առաջ վերջացնելու համար իր աշխատանքի պաշտօնը: Կ'ըսուի թէ բուն բանաձեւը պիտի յօրինէ Փ. Լաւալ, որ Ժընեւէն Փարիզ եկաւ անցեալ օր, կառավարութեան հետ խորհրդակցելու համար:

Ամէնէն մեծ դժուարութիւնը այն է որ Իտալիա կ'ուզէ կարգ մը գրաւումներ կատարել, յառաջ քշելով իր գաղթավայրերուն ապահովութեան խնդիրը: Այս առթիւ, յանձնախումբին անդամները կը խորհին ձեւ մը գտնել Իրաքի եւ Անգլիոյ միջեւ կնքուած դաշնագրին հիման վրայ: Այս դաշնագիրը, որ կնքուած է «ազատութեան, հաւասարութեան եւ անկախութեան պայմաններու մէջ», անտեսական իրաւունքներէ զատ, զինուորական ակներեւ առաւելութիւններ կ'ընծայէ Մեծն Բրիտանիոյ: Այսպէս, Իրաքի Թագաւորը կ'ընդունի թէ «երկու կողմերու շահերուն կը համապատասխանէ Ն. բրիտանական Վեհափառութեան կողմէ հաղորդակցութեանց էական միջոցներու մնայուն պահպանումն ու պաշտպանութիւնը բոլոր պարագաներուն մէջ»:

Աւելի պարզ խօսելով, Իրաքի Թագաւորը յանձն կ'առնէ վայրեր սահմանել օդանաւային կայաններու համար, վայրեր զորս Մեծն Բրիտանիա ինք պիտի ընտրէ: Միեւնոյն ատեն կ'արտօնէ բրիտանական զօրք պահել Իրաքի հողին վրայ, ինչպէս եւ ծովային, ցամաքային եւ օդանաւային ուժեր դրկել, իբրեւ խորհրդական Իրաքի բանակին.

Այս դաշնագիրը, որ ստորագրուեցաւ 1930 յունիս 30ին, կրնա՞յ հիմ ծառայել, լուծելու համար Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ յարաբերութիւնները: Այս խնդիրը լրջօրէն կը զբաղեցնէ միտքերը: Անշուշտ հարցին լուծումը կախում ունի ոչ միայն Եթովպիոյ կայսեր կամքէն, այլեւ Մեծն Բրիտանիոյ բռնելիք դիրքէն:

Կացութեան ծանրութիւնը իմանալու համար, կը բաւէ յիշել թէ Կիրակի օր օդանաւով Ժընեւ գնաց նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, հակառակ իր հիւանդութեան

Այս միջոցին Ժընեւ կը գտնուին բազմաթիւ երեւելիներ,— Փ. Փ. Էտըն, Փոլ Պոնքուր եւ ուրիշներ՝ Ֆրանսայի կողմէ, Իռլանտայի վարչապետը, Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան պետութեանց վարչապետները կամ արտաքին նախարարները եւն.: Կ'ըսուի թէ Ա. Դ. Խորհուրդին նոր ընտրութեան առթիւ, Լեհաստան պիտի վերընտրուի, իսկ Չեխոսլովաքիոյ տեղը պիտի անցնի Ռումանիա:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Քանի մը օրէ ի վեր որոշ լռութիւն կը տիրէ, մանաւանդ Լոնտոնի մէջ, իտալօ-հապէշական վէճին խաղաղ լուծման համար: Սակայն ոչ Իտալիա, ոչ ալ Եթովպիա կ'ուզեն խափանել երեւոյթները: Անցեալ օր բազմաթիւ նոր զինուորներ ճամբայ ելան Նափոլիէն, դէպի արեւելեան Ափրիկէ, իսկ Հապէշները կը շարունակեն կարեւոր կէտերու վրայ համախմբել իրենց ուժերը:

Ասմարա-Ատտիս Ապապայէն կը հաստատեն թէ Իտալիոյ զինուորական իշխանութիւնները կ'ուզեն զգալի յաղթանակ մը տանիլ առաջին յարձակողականին, ճիշդ այն կէտին վրայ ուր պարտուեցան 1896ին (Ատուա): Կը կարծուի թէ զրահապատ ինքնաշարժները եւ հրասայլերը կարեւոր դեր մը պիտի կատարեն Իտալիոյ առաջին յարձակման ատեն: Ցետոյ պիտի սկսին պաշարել եւ գրաւել ամբողջ շրջանը, իսկ հարաւէն՝ իտալական Սոմալիէն յարձակողականի պիտի սկսի միւս թեւը.

Էրիթրէայի ճակատին հապէշական զօրքի հրամանատարն է Ռաս Սէյում: Նկատի առնելով իր բանակին ստորադաս վիճակը՝ իտալական սպառազինութեանց առջեւ, հաւանական է որ հապէշ հրամանատարը առանց դիմադրութեան նահանջէ մինչեւ 100 — 120 քիլոմեթր: Իր բանակին թիւը 35.000ը չանցներ, եւ հաւանական չէ որ կարենայ նոր ուժեր ստանալ, նկատի առնելով հաղորդակցութեանց դժուարութիւնները: Մասնագէտներ կը կարծեն թէ հապէշ հրամանատարը պիտի նախընտրէ քաշուիլ եւ ներս քաշել իտալական բանակը, որպէսզի թակարդը ձգէ հրոսակային կռիւներով, անմատչելի լեռներու եւ անդնդախոր ձորերու մէջ: Այդ պարագային հապէշներու դիմադրութեան կեդրոնը պիտի ըլլայ Կոնտար, ուր կը գտնուի ամենանուազն 50.000 զինուոր, հրամանատարութեամբ Ռաս Գասսայի: Ասոնք ամէնէն լաւ սպառազինուած զինուորներն են եւ կ'ըսուի թէ վերջերս մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ ստացած են գաղտնապէս: (Զրոյցի մը համաձայն Չեխոսլովաքիա մեծաքանակ ռազմանիւթ կը հասցնէ անուղղակի միջոցներով):

Ինչ կը վերաբերի հարաւային ճակատին, ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին հապէշական ծրագիրներու մասին: Իտալացիները այդ ճակատին վրայ կեդրոնացուցած են 100.000 զինուոր, իսկ Օկատէնի (Եթովպիա) ցեղապետները հազիւ 50.000 զինուոր կրնան հանել: Դեռ կասկածելի է որ հպատակին կայսեր զօրակոչին: Դիմադրութիւնը ամէնէն աւելի պիտի կեդրոնանայ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ …

Իտալական պատուիրակութիւնը սնտուկներով փաստաթուղթեր եւ լուսանկարներ տարած է Ժընեւ, ապացուցանելու համար թէ Հապէշները բարբարոս են եւ զազան, անարժան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ բազմելու:

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը էջերով նմոյշներ հրատարակեցին այդ լուսանկարներէն: Իսկ Իտալիոյ մէջ անշուշտ հատորներ տպուած են.

Ամէնքդ ալ տեսաք անշուշտ.— Ձեռքերը կտրուած գողեր, ճամբուն վրայ, ծառէ մը կախուած չարագործներ, ոտքերը շղթայի զարնուած, կամ թեւին մէկը ոտքին կապուած գերիներ, ծախու հանուած ստրուկներ, կամ թիապարտներ երիցս թշուառ:

Ի հարկէ բարբարոսութիւններ են այս բոլոր արարքները: Եւ աններելի:

Կ'ըսեն թէ յիսուն տարի է ի վեր այսպէս է եղեր Հապէշիստանը:

Առօր ալ ըսելիք չունիմ: Վկայ՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեանը, իր «Երկամեայ պանդխտութեամբ»

Միայն մէկ բան չեմ հասկնար:

Եթէ Ազգերու Դաշնակցութենէն պէտք է վտարուի եւ գրաւման ենթարկուի Հապէշիստանը, իբրեւ բարբարոս, հապա ի՞նչ պէտք է ըլլայ այն պետութիւնը որ իր հպատակներուն արիւնը լակելով ապրեցաւ հինգ հարիւր տարի, որ դեռ քսան տարի առաջ ամբողջ ժողովուրդ մը ոչնչացուց,—

Երախաները սնտուկներու մէջ լեցնելով եւ վրան փակելով: Կամ թոյն խմցնելով անոնց:

Կալանաւորները երկ-երկու իրար կապած, գիշերանց բռնած հանելով, անոնց ոտքերուն քար կապելով եւ ծովը նետելով (կարդալ Տրապիզոնի իտալական հիւպատոս Կորտինիի տեղեկագիրը):

Հազարաւոր աղջիկներ եւ կիներ գոմերու եւ ժամերու մէջ լեցնելով եւ մոխիրի վերածելով:

Հարիւրաւոր մտաւորականներ կոտորելով բրիչներու, փետտաներու, բիրերու, դանակներու, քարերու հարուածներուն տակ:

Ցեղի կիներ փորը ճեղքելով եւ երախաները դուրս թափելով:

Քահանաներու ոտքերուն պայտ զամելով կամ անոնց մօրուքը կրակի տալով:

Եօթանասունէն մինչեւ եօթ տարեկան երախաները «Օսմանեան պատմութեան մէջ իսկ չտեսնուած» գազանութեամբ ոչնչացնելով, իսկ աղջիկներն ու կիները աջ ձախ բաժնելով կամ շուկան ծախելով իբրեւ աւար:

Այդ պետութիւնը կը կոչուի Թուրքիա եւ անոր Ներկայացուցիչը ոչ միայն փառաւորապէս բազմած է Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, այլեւ նշանակուած է անգամ՝ այն յանձնախումբին որ կը քննէ իտալօ-հապէշական խնդիրը, արդարութիւն բաշխելու համար…

Չա՞րժեր գոնէ քանի մը լուսանկար ալ այս տեսակէն ներկայացնել Ազգաժողովին, իբրեւ նիւթ պատմութեան …

ՎԱՀԷ

«Մուսա Լեռ» շարժանկարին առթիւ

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ Ռումանիա եւ Եուկօ-Սլաւիա որոշած են չթոյլատրել «Մուսա Լեռան» շարժանկարին ներկայացումը: Ձեռնարկներ կը կատարուին նաեւ Ամերիկայի մօտ: Ի հարկին Մէթրօ Կոլտուինի բոլոր շարժանկարներու Թուրքիա մուտքը պիտի արգիլուի:

«Ճումհուրիէթ» կ'իմանայ թէ այդ ֆիլմը պատրաստուած է Ռուբէն Մամուլեանի կողմէ:

∴ Արտաքին գործոց նախարարութեան ընդհ. քարտուղար Նուման Րիֆաթ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ այս մասին.

— «Ծանօթ եմ խնդրին: Անկէ առաջ, երբ իմացանք որ Մէթրօ-Կոլտուին Մէյէր ընկերութիւնը կը պատրաստուի Ամերիկայի մէջ ֆիլմի առնելու այդ գիրքը, Ուաշինկթընի մեր դեսպան Մինիրի միջոցաւ դիմեցինք ամերիկեան կառավարութեան: Մեր դիմումը մեծ անկեղծութեամբ դիմաւորեցին եւ հարկ եղած միջոցները ձեռք առին: Չեմ յուսար թէ Ամերիկայի մէջ յարգ կը գտնէ շարժանկար մը որ լեցուն է թրքութեան դէմ զրպարտութիւններով:

«Ստոյգ է որ ամերիկ. կառավարութիւնը հարկ եղածը ըրած է այդ ընկերութեան. Իսկ լուր չունիմ թէ հակառակ ատոր շարժանկարը պատրաստուած կամ պատրաստուելու վրայ է: Ատով հանդերձ, մենք ամէն միջոց ձեռք առած ենք որպէսզի այդ շարժանկարը չներկայացուի բարեկամ երկիրներու մէջ: Ես չեմ կարծեր որ այդ չինծու շարժանկարը ներկայացուի որ եւ է բարեկամ երկրի մէջ»

Նոր ձեռնարկներ Արեւելեան Նահանգներու մէջ

Թուրքիոյ հանրօգուտ շինութեանց գործավար Ալի Չէթինքայա Արեւելեան նահանգները քննական պտոյտի մը ելած է: Գործավարը Սըվազէն յետոյ պիտի այցելէ Երզնկայի, Էրզրումի, Սարըղամըշի եւ Կարսի նահանգները եւ յետոյ Տրապիզոն պիտի երթայ: Հանրօգուտ շինութեանց գլխաւոր գործերու առաջին գծին վրայ կուգան հետեւեալները.— Էրզրումի եւ Կարսի միջեւ ներկայիս գործող երկաթուղին, որ աւելի օգտագործելի վիճակի մը պիտի վերածուի եւ այս գիծն ալ պետական երկաթուղիներու դրութեամբ պիտի բանեցուի: Էրզրումէն մինչեւ Իրանի սահմանը երկարող ճամբուն վրայ օթօմոպիլի սպասարկութիւն պիտի հաստատուի պետական երկաթուղիներու վարչութեան կողմէ, եւ այս կերպով առաւելագոյն օգուտ պիտի ապահովուի Իրանի «Թրանզիթ»ի ճամբէն: Սվազ-Էրզրում գծին վրայ Տիվրիկի եւ Քէմախի միջեւ, Գօղաշի շինութիւնները, որոնք ամէնէն դժուար մասերն են, պիտի ընդարձակուին:

ԻՐԱՆԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ բացուեցաւ Լէնինկրատի մէջ: Ցուցադրուած են բազմաթիւ թանկագին հնութիւններ, ինչպէս հինգ սասանեան բաժակներ որոնց նմոյշները չկան ուրիշ տեղ: Ցուցադրուած առարկաներուն թիւն է 900:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ 193.000ի դէմ 510.000 ձայնով մերժեց սահմանադրութեան վերաքննութեան առաջարկը, զոր դրած էր ազգային ճակատը: Այս հանրաքուէն ջախջախիչ յաղթանակ մըն է ձախակողմեան տարրերուն համար:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին գործավարութիւնը կը յիշեցնէ թէ այսուհետեւ ոչ մէկ բնակիչ պիտի կրնայ գիրքեր, հանդէսներ եւ լրագիրներ ստանալ արտասահմանէն, առանց նախապէս արտօնութիւն ձեռք բերելու: Այդ արտօնութիւնն ալ կարելի է ստանալ միայն Գիրքերու Ներածման Տնօրէնութեան միջոցաւ: Կը նշանակէ թէ ոչ միայն խստօրէն կը շարունակուի արտաքին առեւտուրի մենաշնորհը, այլեւ սահմանուած է գրաքննութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՉԷԶՈՔՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալօ-եթովպիական հաւանական պատերազմի լուրերը մտահոգութիւն կը պատճառեն նաեւ, այս երկրի թէ՛ ժողովրդական լայն զանգուածներուն եւ թէ՛ կառավարական բարձր շրջանակներուն: Այս երկրի ժողովուրդը դեռ մոռցած չէ վերջին մեծ պատերազմի աւերները Անոնք, պատերազմի վերապրողները, կը գիտակցին նաեւ որ բարձր գաղափարներու համար յայտարարուած պատերազմը ոչ թէ ապահովեց փոքր ժողովուրդներու ազատութիւնը եւ կամ ժողովրդապետական կարգուսարքի հիմերը, այլ ատկէ ծնաւ պատմութեան մէջ աննախընթաց բռնապետութիւններ՝ բոլշեւիզմ, ֆաշիզմ եւ հիթլէրիզմ — բազմաթիւ ռեժիմներ, որոնք կը փորեն ժողովրդական կարգերու հիմերը:

Ասկէ դուրս անոնք գիտեն, նաեւ, որ միլիոնաւոր երիտասարդ Ամերիկացիներ սպաննուեցան եւ վիրաւորուեցան յանուն ոչինչի: Մօտաւորապէս քսան տարի անցած է այն օրէն, երբ Ուիլսընի կառավարութիւնը խորտակելու համար գերմանական բռնակալութիւնը եւ ապահովելու ժողովրդապետական կարգերը, որոշեց գործակցիլ դաշնակից պետութիւններուն: Հակառակ այդ երկար տարիներուն՝ պատերազմի հարուածները դեռ կը կրեն, վէթերաններուն կեանքը նիւթապէս ապահովելու խնդրով:

Անոնք, վերջապէս, շատ լաւ գիտեն որ դաշնակից պետութիւններէն բոլորը մեծ թէ պզտիկ, հարուստ թէ աղքատ, փոխառութիւններ ըրած են՝ պատերազմի ընթացքին եւ վերջը, այս երկրի կառավարութեան միջոցաւ դրամատէրներու հետ եւ ... մերժած են վճարել իրենց պարտքերը:

Այս դառն փորձառութիւններէն յետոյ, դժուար չէր երեւակայել թէ ինչո՞ւ յանկարծակի եւ արագօրէն — միայն 2—3 օրուան ընթացքին, այս երկրի օրէնսդրական բարձրագոյն մարմինները յայտարարեցին չէզոքութեան քաղաքականութիւնը ապագայի կառավարութեան համար եւ արգիլեցին ռազմամթերքի վաճառումը պատերազմիկ կողմերուն:

Այս հիմնական կէտերու շուրջ խորհրդարանը սեղանի վրայ ունէր հետեւեալ օրէնքը —

— Արգիլել ամերիկեան նաւերուն տեղափոխել ռազմամթերք եւ կամ պատերազմի հետ առնչութիւն ունեցող որ եւ է ապրանք, պատերազմիկ պետութիւններու նաւահանգիստները եւ կամ չէզոք պետութիւններու՝ պատերազմի մէջ գտնուող կողմերուն փոխանցելու համար:

2.— Արգիլել ամերիկեան քաղաքացիներուն ճամբորդել պատերազմիկ կողմերու նաւերով եթէ պէտք ճամբորդեն, իրենց անձնական պատասխանատուութեամբ միայն, որպէսզի առիթներ չստեղծուին այս երկրին համար մխրճուելու պատերազմի մէջ:

3.— Արգիլել պատերազմիկ կողմերուն ամերիկեան նաւահանգիստները գործածել ընդծովեաներու գործողութիւններու համար:

4.— Արգիլել որ եւ է փոխառութիւն պատերազմող երկու կողմերուն ալ եւ վերջապէս, արգիլել տեղափոխութիւն՝ ամերիկեան նաւերով, մարդոց եւ կամ ռազմամթերքի պատերազմող կողմերուն համար: Այս վերջին կէտը կը վերաբերի կամաւորներ տեղափոխելու խնդրին: Հոս, մանաւանդ Նիւ Եորքի մէջ, բաւական ուժեղ փրոփականտ կը մղուի, որպէսզի սեւամորթներէն կամաւորական խումբեր կազմուին եւ օգնութեան հասնին իրենց նախահայրերու երկրին մէջ վտանգի ենթարկուած միակ անկախ պետութեան:

Արմատական այս միջոցները, ուղղուած են ոչ միայն Իտալիոյ և Եթովպիոյ, այլ եւ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքականութեան դէմ:

Յայտնի է որ Անգլիացիները, Իտալիոյ հետ ունեցած իրենց վերջին բանակցութիւններու մասին, տեղեակ կը պահէին Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, այն յոյսով որ կրնային ապահովել բարոյական օժանդակութիւն մը:

Բայց այս երկրի պետական շրջանակները շատ լաւ գիտեն որ նախնական բարոյական օժանդակութենէն յետոյ նիւթական եւ ռազմական օժանդակութեան հարցը պիտի գայ: Անոնց մտքերուն մէջ դեռ թարմ է Անգլիոյ մերժումը՝ Ամերիկային կնքուած փոխառութիւնները վճարելու:

Ամերիկայի չէզոքութեան այս օրէնքը, սակայն, մեծապէս եւ անուղղակի պիտի օժանդակէ Իտալիոյ:

Յայտնի է որ Եթովպիան զինագործարաններ չունի եւ ոչ ալ պատերազմի յաջողութեամբ վարելու վերջին գիւտերը: Եւրոպական պետութիւններէն շատերը պիտի մերժեն իրեն ռազմանիւթ ծախել, վախնալով թէ Իտալիան կրնայ թշնամական վերաբերմունք ցոյց տալ եւ հին աշխարհի հաւասարակշռութիւնը (եթէ մինչեւ այժմ գոյութիւն ունի) դիւրաւ կրնայ խախտուիլ. Եթովպիա շատ լաւ գիտէ այդ: Իր միակ յոյսը ամերիկեան մեծ հանրապետութեան վրայ էր, վստահ ըլլալով թէ Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքը ի նպաստ իր խաղաղասիրական քաղաքականութեան է, ապա ուրեմն հնարաւորութիւն պիտի ըլլար թէ ռազմամթերք գնելու եւ թէ դրամական փոխառութիւններ կնքելու:

Եթովպիոյ այդ յոյսերն ալ խորտակուեցան Մ. Նահանգներու չէզոքութեան քաղաքականութեամբ.

Այժմ ամէն երկիր իր մորթի մասին կը մտածէ եւ բարձր գաղափարներ, արդարութիւն եւ տկարներու պաշտպանութիւն նկատի չեն առնուիր:

Մարդկութիւնը քայլ մը դէպի ետ կ'երթայ:

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՆԱՒԱԲԵԿՈՒԹԻՒՆ»

— ● —

Գեղարուեստական անշուշտ արժանիքներով՝ ժապաւէններու խճողումին մէջէն, երբեմն գեղեցիկ եւ լուսաւոր կոթողի մը պէս՝ կը ցցուին խորքով եւ կատարումով ուշագրաւ գործեր, որոնց ճերմակ պաստառին վրայ արագասահ անցքին յետոյ, անջնջելի հետք մը կը մնայ դիտողներուն մտքի եւ սրտի ծալքերուն մէջ անկինը:

Այդպիսիներէն մէկն է «Նաւաբեկութիւն»ը:

Ճօն Ֆորրէսթըր ամերիկացի հռչակաւոր թատերագիր ու բեմադիր մըն է: Իր անունը լուսաշող կը փայլի ամէն երեկոյ Ն. Եորքի մեծ թատրոնի ճակտին վրայ:

Սոխպողական պարագաներու բերումով, կարճ ժամանակով կը մեկնի Եւրոպա, հրաժարելով իր հետ տանիլ ջերմօրէն սիրուած երիտասարդ կինն ու փոքրիկ տղան, իր ապագայ գործակիցը — ինչպէս կ'ըսէ ան:

Այժմ Ֆորրէսթըր հսկայ անդրատլանտեանին վրայ կը պտտցնէ իր հետաքրքրութիւնը, այդ միջազգային կղզիին բնակիչներուն մէջ փնտռելով տիպարներ իր ապագայ գործերուն համար:

Նաւապետին հետ, իր պտոյտները կը տանին զինքը երրորդ կարգի ճամբորդներու անհրապոյր սրահներուն մէջ, ուր միջադէպ մը զինքը դէմ դիմաց կը դնէ խեղ ու կատաղի յեղափոխական Քորոթովի հետ

Այս վերջինը ատելութիւն միայն ունի ունեւորներուն համար, եւ արհամարհանքով որ կը վերածուի թատերագրի երեսին արձակուած թուքի մը:

Ֆորրէսթըր մեծահոգութեամբ կը մերժէ նաւապետին՝ մեղաւորը բանտարկելու առաջարկը, ու ներելով կ'անցնի.

Իր դասակարգէն կին մը, Հանրիէթ Կրօյան՝ գրաւած է նաեւ թատերագրին բարեկամութիւնը, իր ուշագրաւ խառնուածքով.

Գիշեր է, առաջին կարգի ճամբորդներու լուսաշող մեծ սրահին մէջ պարահանդէս կայ: Ցամաքին ու հոգին պարուսազրաւ մտայլկումներէն ազատուած՝ երջանիկ զոյգեր կը դառնան

Ընդհարում մը, նաւաբեկութիւն:

Խուճապը ահաւոր է: Մարդը գազան է դարձած: Ամէն մէկը իրենց մակոյկի մը մէջ նետուիլ կ'ուզէ, հակառակ նաւապետներուն եւ սպաներուն հրամանին, — Նախ կիները եւ մանուկները, Ճօն Ֆորրէսթըր կ'աջակցի սպաներուն, օգնելով կիներուն, եւ նոյն իսկ իր փրկութեան գօտին տալով Հանրիէթ Կրօյանի:

Հոն է նաեւ Քորոթով, ահաւոր, անձը փրկելու միակ մտածումով բիրտ, ոտնակոխելով կին ու երախայ արհամարհելով անձնուիրութեան ու մարդկային առաքինութիւնները

Ու յանկարծ դարձեալ ան եւ Ֆորրէսթըր դէմ դիմաց

Այս անգամ Ֆորրէսթըր ներողամիտ չէ: Ուժգնօրէն կ'արգիլէ եւ հարուածով մը կը տապալէ մանուկներուն եւ կիներուն տեղը գրաւել ուզող յեղափոխականը:

Քորոթով՝ կատաղի, դաշոյն մը ձեռքին, Ֆորրէսթըրի վրայ խոյացած պահուն կը թաւալի շանթահար:

Ֆորրէսթըրի քով գտնուող սպաներէն մէկը տեսած է դաշոյնը եւ թատերագրին սպառնացող վտանգը, եւ ատրճանակի գնդակով մը վերջ տուած բիրտ պայքարին:

Ահաւոր ճիչերու եւ աղմուկի մէջ շոգենաւը կը խորասուզի...

Քանի մը մակոյկ այժմ կը մօտենան կղզիի մը, կիներով եւ մանուկներով լեցուն:

Կղզիին բնակիչները շտապած են օգնութեան, նախնական խնամքներու միջոցին կանացի վերարկուի մը մէջ փաթթուած, կիսամեռ կը յայտնուի Ֆորրէսթըրի դալուկ դէմքը: Բարոյական նաւաբեկութիւն ... Վերջին րոպէին ան մտածելով կինը, սիրասուն զաւակը, խելացնոր ու անգիտակից, մոռնալով պահ մը առաջ քաջօրէն պաշտպանած բարոյական սկզբունքները, փրկած է իր կեանքը կեղծիքի մը միջոցաւ.

Վեհանձն ձկնորսի մը անկողնին վրայ կիսամեռ, ան արդէն զինքը շրջապատող ծովի մարդերու շիտակ նայուածքներուն մէջ կը կարդայ իր բարոյական դատապարտութիւնը ...

Մեռած է բարոյապէս, պէտք է մեռնի նաեւ ֆիզիքապէս ..

Ու իր ինքնութիւնը հաստատելու համար եկած պաշտօնեային հարցումին.

— Ձեր անո՞ւնը:

Կը պատասխանէ խուլ ձայնով մը:

— Քորոթով ..

Միայն զինքը հիւրընկալող ձկնորսը գիտէ իր ինքնութիւնը, թղթապանակը գտնած ըլլալով:

Ան այդ ծանր գաղտնիքը պիտի պահէ միշտ՝ Ֆորրէսթըրի խոստովանութենէն յետոյ:

Վերադարձին՝ ան չի համարձակիր երեւալ իր կնոջ ու զաւակին՝ որ արդէն յափշտակուած է եղած:

Իր փրկութեան գօտիին միջոցաւ ազատուած Հանրիէթ Քրօյան հերոսի մը համբաւը տարածած է իր մասին:

Տարիներ անցած են:

Միշտ պահուած կեղծ անունի մը տակ, Ֆորրէսթըր կը հետեւի՝ արդէն իբրեւ թատերգակ եւ բեմադիր՝ իր տեղը գրաւել փորձող զաւկին աշխատանքներուն:

Բայց որդին հօրը տաղանդը չունի:

Առաջին ներկայացումը անկում մըն է:

Հասարակութիւնը հեռացած է դժգոհ, երիտասարդ Ֆորրէսթըր ընկճուած կը մնայ իր գրասեղանին առջեւ մինակ ...

Դուռը բացուած է յուշիկ:

Կիսախաւարին մէջ մարդկային կերպարանք մը կը յառաջանայ:

Երիտասարդը ցնցուած է, անծանօթի երեսին կը գոչէ.

— Ո՞վ թոյլ տուաւ ձեզի ներս մտնել, ո՞վ էք...

Երբ Ֆորրէսթըր կարեկցութեան ու սիրոյ արտայայտութեամբ լեցուն աչքերով կը մօտենայ իր տղուն, կը խօսի խաղի մասին, ցոյց կուտայ յաջող կողմերը, կը մատնանշէ տկար մասերը, եւ կը յաջողի ոգեւորել զայն, ու համոզել գալ իր փոքրիկ ու մենաւոր բնակարանը, վերաշինելու համար կործանած թատերական գործը.

Երիտասարդ Ֆորրէսթըր զգացած է անծանօթին հեղինակութիւնը, եւ ոգեւորուած անով:

Նոր գործը նոր բեմադրութեամբ՝ պիտի յայտնուի հասարակութեան, որ եկած է շահագրգռուած:

Խաղը կ'ընթանայ յաջող, եւ կը վերջանայ հիացական ծափողջոյններու մէջ, անվերջ բեմ գալու առիթներով երիտասարդ Ֆորրէսթըրը

Վերը, ձեղունին տակ՝ ժողովրդական նստարաններուն վրայ՝ իր հայրը կը ժպտի, կը դիտէ անյագօրէն իր զաւկին յաղթանակը

Ինք մեռած չէ: Ֆորրէսթըրի անունը դարձեալ կը ծափահարուի իր թատրոնին մէջ:

Բայց երիտասարդ հեղինակը յանկարծ բեմէն կը յայտարարէ, թէ արդար չէ յաջողութիւնը ամբողջապէս իրեն վերագրել, թէ ունեցած է ստուերին մէջ մնացած աշխատակից մը՝ որ ներկայ է, եւ որուն պէտք է տալ ծափերուն կէսը

Հայրը առաջին բառերուն իսկ՝ աշխատակիցը ծափահարող բազմութիւնը ճեղքելով, անհետացած է:

Յաջողութեան ճամբուն վրայ դրած է իր զաւակը: Այժմ ան կրնայ հեռանալ:

Իր սենեակին մէջ մինակ, բաց պայուսակ մը սեղանին վրայ, Ֆորրէսթըր կը պատրաստուի մեկնիլ:

Դուռը կը զարնուի, կը բանայ:

Իր զաւակը գիտցած է. Տիկին Ֆորրէսթըր կ'ընկերանար իրեն, եւ ակնածու զարմանքով դիտէ անծանօթ աշխատակիցը:

Ժիր հեղինակը այլայլած է: Դէմքը կը ծածկէ՝ պայուսակին վրայ հակած եւ մեկնելու սովորած ըլլալուն համար ներողութիւններ մրթմրթալով..

Դժբախտաբար չպիտի կրնայ յաղթանակը տօնող բարեկամներուն միանալ ..

Տիկին Ֆորրէսթըր կը հեռացնէ իր տղան, դրկելով զայն իր բարեկամներուն քով, սպասցնելու համար, քանի որ ինք վստահ է համոզելու իրենց խորհրդաւոր բարեկամը

Ֆորրէսթըր այժմ կը նայի քայլ առ քայլ մօտեցող կնոջը անկեղծ արգիլելի յուզումով փայլող աչքերուն:

Դէմ դիմաց են.

— Ճօ՞ն ...

— Մարկարէ՛թ ...

Ու Ճօն Ֆորրէսթըր կը փլի իր կնոջ խանդակաթ թեւերուն մէջ...

Ձեծեծանքներու եւ ժպիտներու մէջ խոստովանութիւնն է այժմ, դառն ու դժուարին, որոշումը յաւէտ թաղուած մնալու ոճիրանոցին մէջ, չազարակելու համար իր զաւկին կրած անունը

Մարկարէթ համակերպած է: Անկէ-նուն համար մեռած Ճօնը կ'ապրի այժմ միայն իրեն եւ իրենց զաւակին համար՝ որ պիտի անգիտանայ միշտ իր աշխատակցին անունը ...

Եւ Ֆորրէսթըրի սիրուած անունը պիտի ծափահարուի երկար մեծ թատրոնին մէջ:

Ուօլթըր Քօննըլի երանդաւոր խօսքով եւ ճշգրիտ խաղարկութեամբ մը ձեւաւորուած է Ճօն Ֆորրէսթըրի դժուարատար տիպարը, որ ամբողջ խաղին կը տիրապետէ իր մարդկային արժանիքներուն ազատօրէն ցուցադրութեամբ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մաքուր:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— ● —

ՏԻՍԱՐԱՆ Ա.

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Առտուան ժամը 9ին միջազգային գործազուրկ բանուորներու հոծ բազմութիւն մը տարածուած է, Պուլվառ Նասիոնալ, տարբեր ազգութիւններու գրասենեակին առջեւ, բոլորն ալ կը սպասեն երկաթեայ մեծ դրան բացուելուն, որպէսզի հաստատել տան իրենց անգործութիւնը:

Ահա խումբեր զանազան ազգերու պատերուն կրթնած կամ ծառի մը ստուերին տակ կծկուած կը խօսին վիճին շարունակ:

— Ինչ պիտի ըլլայ այս մեր վիճակը, մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակել այսպէս:

— Սո՞վը, ծովը կը մաքրէ մեր ... խանակ այսպէս չարչարուելու՝ անգամէն կը փրկուինք թէ մենք թէ մեզ այսպէս չարչարողները

— Ինչո՞ւ այսպէս կը խօսիք, ... լաւ կը ճանչնամ, օրուան հացի կարօտ չէք, ձեր այս կեանքը պէտք է բաղդատէք 5—6 տարի առաջուան կեանքին հետ, այլ պէտք է յիշէք ... տարական կեանքը Տէր Զօրի եւ ... անջրդի անապատներու մահուան սարսափը.

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Հայրենակից ... թէ հոս չկա՞յ մահուան սարսափ ... Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս անգործութեան հետեւանքը, անօթութիւն, [illegible], Թոքախտ: Հայաստա՞նը, ամէնէն վստահագոյն ... րէքն է մեզ նման անտիրական ... րուն համար:

Եւ ահա Թրքախօս հայրենակից ... կը խօսի վիճաբանութեան ... պտոյ:

— Մենք մարդ չենք ըլլար, ... չունինք գլխաւոր մը: Ես կը ... մեր հայրենակից աշուղի մը ... կ'երգեր. —

Չօք իէէն գարմըշըզ ազըլը,
Շիմտիտէն կէրի ախմախայը, կալդը
Պաշայաք պէէլիսըզ սուրպաշըսը ...
Ջօպանը պուլսամայ Հայլար ...
եըն:

Ահա կը խլրտի ամբոխը ... ... չինքէն ներս, ոստիկաններ ... մշակէն, կը սաստեն, երբեմն ... զարնեն:

Նոր թիւեր կը բաժնեն եւ ... ոստիկան մը բարձր քարի մը վրայ ... դած կը յայտարարէ.—

— Այսօրուընէ սկսեալ ... շաբաթը երկու անգամ պէտք է ... կայանաք գրասենեակ, եւ երկուշաբթի օրեր, բոլոր Հայերը ... առանձին մէկ մէկ թիւ որպէսզի ... ուրին թիւի կարգով: Նախ ... անցնին Իտալացիները եւ Սպանացիները, որոնք կանոնաւոր կերպով ... առանձին իրենց նպաստները, ... Ռումանացիները, Պուլկարները ... պանացիները, Ռուսերը, Թուրքերը, Սերպեր, Յոյները եւ ամէնէն վերջը Հայերը:

Ո՞ր գործին մէջ առաջինն ենք ... դէն, բացի անմխիթարութենէն:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԽԱՂՈՂ, ԿԵՐԷՔ

Օրհնեալ պտուղ մը, որուն պատմութիւնը կապուած է Հայաստանի անունին:

Արդարեւ, ըստ աւանդութեան, երբ Նոյ դուրս ելաւ իր տապանէն, Հայաստանի լեռներուն վրայ, ջրհեղեղէն դեռ թաց դաշտերուն մէջ ազատ ձգեց նոխազ մը, որ քիչ յետոյ վերադարձաւ բոլորովին գինով, — վայրի տունկ մը ճարակեր էր: Նոյ գտաւ այդ տունկը, որուն պտուղով յաճախ ինք եւս պիտի գինովնար ետքէն: Սակայն սատանան բռաւ-չորցուց որթատունկը: Նոյ շատ աղաչեց: Այն ատեն սատանան ըսաւ. — Եթէ կ'ուզես որ նորէն կանանչնայ, ոռոգէ զայն եօթը կենդանիներու արիւնով:

Նոյ մորթեց առիւծ մը, արջ մը, վագր մը, շուն մը, աղուէս մը, անձեղ մը եւ աքաղաղ մը, եւ անոնց արիւնով ոռոգեց չորցած որթատունկը: Խաղողենին, որ նախապէս մէկ տեսակ պտուղ կուտար, յաջորդ տարի տուաւ եօթը տեսակ պտուղ, աւելի ճիշդը՝ խաղող մը, որ ունէր եօթը յատկութիւն:

Այսպէս, այնուհետեւ եւ մինչեւ հիմա, ով որ կը գինովնայ խաղողին ջուրով, նախ կը դառնայ առիւծի նման քաջ, յետոյ արջի նման ուժեղ, վագրի նման անգութ, շան նման կռուասէր, աղուէսի նման խորամանկ, անձեղի նման շատախօս եւ աքաղաղի նման պոռչտան:

Թէեւ աւանդութիւնը որթատունկին մշակութիւնը եւ առաջին գինովութիւնը կը վերագրէ Նոյի, սակայն Ս. Գիրքը կը պնդէ թէ մարդիկ գինիին համը գիտէին Նոյէն ալ առաջ. «Եւ որպէս եղեւ յաւուրսն Նոյի, նոյնպէս եղիցի եւ յաւուրս Որդւոյ մարդոյ: Ուտէին, ըմպէին, կանայս առնէին եւ արանց լինէին, մինչեւ յօրն յորում եմուտ Նոյ ի տապանն, եւ եկն ջրհեղեղն եւ կորոյս զամենեսին» (Ղուկ. Գլ. ԺԷ. 27):

Այսպէս թէ այնպէս որթատունկը «ի վաղուց անտի» մշակուած է Հայաստանեայց աշխարհին մէջ, եւ այսօր ծանօթ են հայկական պատուական խաղողներ, որոնց ջուրը, կ'ըսեն, կը վառի ձէթի պէս: Թէ որքա՛ն սիրելի է այս պտուղը մեր ժողովուրդին, կը վկայեն մեր շարականները, որոնք, քրիստոնէական խստակեաց աւանդութիւններու լուծը կրելէ վերջ անգամ, փառքը կ'երգեն խաղողին ու գինիին, բանաստեղծական հրաշալի բացատրութիւններով, անսովոր ուրիշ օտար ժողովուրդներու գրականութեան մէջ: Եւ մինչեւ վերջերս, հայ ժողովուրդը տանով տեղով կը փոխադրուէր իր այգիներուն մէջ, Օգոստոսէն մինչեւ Հոկտեմբեր: Խաղողին հետ կ'աճէին ու կը խայծէին մանուկները, խաղողին արիւնով կ'երիտասարդանար հայկական աւիւնը:

Արդարեւ, առողջարա՛ր է խաղողին ջուրը, հրաշագործ մը պէս կը բժշկէ տեսակ տեսակ հիւանդութիւններ: Վկայ Հայերէն հին Բժշկարանը, որ կը գրէ. «Խաղողը լաւ է քան զամենայն միրգ, երբ լինի հասուն ու քաղցր, եւ զանձն լաւ կերակրէ. զկուրծն ու զփոճոկն ձգէ, զի անհալ է: Եւ չորս իրք է. Փենոկ, Միս, Կուտ եւ Ջուր: Փենոկն է հով ու չոր եւ անհալ. Միսն տաք ու գէճ է՝ հասունն, կուտն հով ու չոր եւ քիչ կծու, վասն այն յաւէ դնայ ի ստամոքսէ, եւ Ջուրն կարված լաւ է քան զընձամթի կախած, եւ լաւ կերակրէ, բայց գինին այն քամի ձգէ քան զամենայն գինի: Եւ է խաղող՝ որ խիստ քաղցր է, է որ տտիպ, է որ թթու, եւ է որ գինեհամ, ձուղն ի մէջ է ընդ հովն եւ ընդ տաքն, եւ լաւ այն է որ օր մի մնացած է: Թթուն լաւ է տաքբոյն մարդոյ, զստամոքսն ուժովցնէ, եւ զանձն լաւ կերակրէ քան զայլն. եւ յաւէ ժենդ... եւ հասուն եւ շատ օրեր պահած է. բայց պլղմիկ մարդոյ անէն լաւ է քան զայլ ..., եւ տաք բնութեան՝ տկարակն քան զանձն, եւ ամենայն հասուն՝ տաք ու գէճ է, եւ շոյտ փնայ ի ստամոքէ: Ժուռն հով ու չոր է, օգնէ սաֆրայոտ մարդոյ: Չամչին միսն տաք ու կակուղ է. կուտն՝ հով ու չոր. եւ որ թթվութիւն ունի քիչ մը կապէ, եւ երկուսեան ցեղեր զթնութիւն ուժովցընեն եւ ... եւ զփայծաղն. բայց որ ընդ քաղցր ու ընդ մուղն ի մէջն է, ... ունի քան զայլ, եւ որ միան շատ է՝ լաւ կերակրէ զանձն. զկուրծ ..., զստամոքսն պնդէ, թոքաց օգտէ: Եւ որ դլամիկ անկուտ ... կակուղ պահէ զբնութիւն, եւ օգտէ փորհարիի եւ կրծացաւի, եւ ... տովն՝ լաւ է աղէցն, զի փոթոթ է. եւ չամիչ՝ հով բնութեան ... քան զխաղող, տաք բնութեանն՝ խաղողն է լաւ»:

Կիլիկեան անկախութեան շրջանի այս հայ բժշկութիւնը կը ... լրացուի այսօր, երբ այնքան յարգի է խաղողաբուժութիւնը (Cure ... raisins):

Արդարեւ հիմա բժիշկները, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Ամերիկայի ... Իտալիոյ մէջ, ժողովուրդը կը հրաւիրեն խաղողաբուժութեան ... շաբաթ, աշնան այս եղանակին:

Ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ խաղողը:

Սքանչելի սնունդ մըն է, նախ: Թարմ վիճակի մէջ, հարիւրին ... կը պարունակէ ջուր, հարիւրին 25 շաքար, այսինքն առէք 100 կրամ խաղողի հատիկ եւ կեղեւ, 75 կրամը ջուր է, 25 կրամը շաքար ... դեռ ջուրին մէջ կան բազմատեսակ օգտակար աղեր եւ կենսանիւթեր ... Իբրեւ սնունդ, մանաւանդ իբրեւ մկանային ուժի աղբիւր՝ խաղողին արժէքը ցոյց տալու համար, Տոքթ. Ռ. Պլոնտէլ կը գրէ թէ Պ... քիւրը բնակիչները 100 քիլօնոց բեռները թեթեւօրէն կը փոխադրեն ... Բերայի կողերն ի վեր՝ միայն խաղող ու հաց ուտելով:

Երկրորդ, բուժարար եւ առողջարար տարր մըն է խաղողը: Իր ... ջուրով կը չէզոքացնէ արեան թթուութիւնը, կ'աշխուժացնէ լեարդի ... աշխատանքը, կը նպաստէ երիկամներու զտողական գործին: Իր ... սանիւթերով մեծապէս կ'օժանդակէ անդամաբուժութեան: Շնորհիւ իր ...

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Գեւ մթնշաղ է։ Ծոլիէթի հրապարակի եուգերը սկսած է արդէն, նամաստոյցի վերակացուները կը շրջին բանուորներուն մէջ, ընտրելու համար աւելի կայտառներն ու գործունեաները.

Գործի ժամն է, բանուորները իրենց գործիքները ցցուն կը ներկայանան վերակացուներուն, որոնք կը պտտան ու ... որոնք կը պտտան ու կը կրկնեն չարունակ.

— Օտարականները թող չսպասեն, ջուր կը յոգնին, այսօր գործ չկայ իրենց համար։

— Գառնիկ, եկուր երթանք, հանգրուանի ծախքն ալ վրայ տուինք, անօթի է սպասել։

— Ես կը սպասեմ, ուզողը թող երթայ. Կառավարները հաց կ'ուզեն, եկածը հագուստ կ'ուզեն, ես վերակացու մը կը ճանչնամ, երբ զիս տեսնայ անպայման գործ կուտայ։

Անոնք խումբ մը անբախտներ են մը յուսահատ, որ կ'ուզեն երթալ ... կը սպասեն։

Եւ ահա բախտաւորները։

Գառնիկ, վերակացուն քեզ կը փնտռէր, չտեսա՞ր, մենք արդէն ամբողջ եղանք, կ'երթանք կոմինոր բեռնել շոգենաւէն, ահա կուգայ մարդը, Գառնիկ, փակիր։

Գառնիկ, հակառակ իր քաջասութեան, անցորդներին, հպարտօրէն տնկըւեր վերակացուին առջեւ եւ զրահի ... պատրաստ։

— Եկուր, Գառնիկ, թէեւ բանուորներու թիւը լրացած էր, սակայն եկուր բան մը կ'ընենք։

Միւսները մնացին ափ ի բերան, երբ Գառնիկ կ'երթար վերակացուին ետեւէն, պահէ պահ նայելով իր անզօր ընկերներուն, որոնք գլխակոր մտածկոտ եւ կը դառնային ... տուն։

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Սէն Լուի մէջ եմ, Մարսէյլի հարուստ արուարձաններէն մին։ Գարոն ու Քոալէրի մեծ գործարաններէն այս գիւղին մօտ կը գտնուին ... չուանի եւ ջիշի գործարաններ։ Այս իսկ պատճառաւ ժամանակ մը բարեկեցիկ վիճակ ունէին բոլոր բնակիչները, իսկ այսօր բացի ... ոչ մէկ գործարան աշխատանք կ'ընդունի։ Անգործներու նպաստի դադարումէն վերջ, եղբայրական ... առաջին աղքատանոցը ... Լուի, առեղծելով օրինաւոր ... մը, ուր հացի գրամ բաժնելու համար ... ընտանիքներուն։

Սակայն բոլոր հայկական սովորութեան, այս գերազանցապէս մարդասիրական ձեռնարկը ... համար կազմուեցաւ երկրորդ մը Բաժանորդական մանկապարտէզ ... մէջ.

Կարելի պատյա մը հայկական տարերու մէջ կրնայ յստակօրէն պատկերացնել երբեմնի ջերմ այս գիւղին ներկայ վիճակը։

Կրան Փէնի եւ Թրավէրս Ըրվալիէի փողոցներէն կ'անցնիմ, լսելու ու կարելի խօսք մը, տեսնելու մխիթարական երեւոյթ մը։

Լուռ է ամէն կողմ։

Նպարավաճառի մը խանութին առջեւ երեք կիներ կը խօսին իրենց ցաւերէն. Քիչ վեր հայ մսավաճառ մը ... կը բողոքէ թէ կառավարութիւնը երեք հազար ֆրանքի շահատուրք է պահանջեր, իսկ դրացի կին մը կը մխիթարէ զայն ըսելով.

— Դուն խանութ ունիս որ լեցուն է զանազան տեսակ միսերով, տարեկան շահէդ բաժին մը կը պահանջէ կառավարութիւնը, թէեւ քիչ մը շատ բայց կրնաս տալ, տուր եւ ազատէ, հապա ես ի՞նչ ընեմ, ո՞ւր երթամ, որո՞ւ դիմեմ, ամուսինս երկու տարի է անգործ է երկու ֆրանսահպատակ անչափահաս զաւակներ ունիմ, նպաստամատոյցի տուած ամսական 70 ֆրրանքով ի՞նչպէս կարելի է ընտանիք ապրեցնել ..

Կը շարունակեմ պտոյտս, կը մտնեմ հայկական սրճարանէ մը ներս, թղթախաղի սեղանին շուրջ չորս հոգի կան միայն, երկու հոգի ալ ուրիշ անկիւն մը յիմարապատում թաւլիք մը կը խաղան ..

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

— Դ —

Քաղուածաբար նախկին կեդրոնական գործադիր Լ. Արիսեանի յօդուածէն.—

Առողջապահութեան ճակատին վըրայ կատարուած աշխատանքները շատ ետ կը մնան տակաւին, մասնաւորաբար գիւղերու մէջ։ Պարզ այն պարագան, որ մենք մեր բոլոր գիւղերուն մէջ ունինք 200էն քիչ մը աւելի բժիշկ, այլ ընդհակառակն 4 քաղաքներու մէջ՝ 300 բժիշկ, ցոյց կուտայ թէ որքան տկար է առողջապահութեան ճակատը եւ որքան քիչ ուշադրութիւն կը դարձնենք այդ պահանջին.

Առողջապահական գործավարութիւնը կ'աշխատի պատասխանատուութիւնը նետել իր վրայէն, քննադատելով կուսակցական եւ ընկերային կազմակերպութիւնները, որոնք իբր թէ չեն օժանդակեր իրեն։ Ճիշդ չէ։ Իրաւ է որ զաւառական կուսակցական կամ հանրային կազմակերպութիւնները կը ծգծգեն առողջապահական աշխատանքները, բայց առողջապահական մարմին չեն այդ կազմակերպութիւնները։ Եթէ հիւանդանոցներուն հող չի տրուիր, եթէ հիւանդանոցներուն մէջ անհանդուրժելի աւերման կեղտոտ կը պահուին գործիքները, եթէ հիւանդանոցներու մէջ փոշի եւ աղտոտութիւն կը տեսնուի, այդ ամէնուն համար պատասխանատու կարելի չէ նկատել կուսակցական եւ ընկերային կազմակերպութիւնները։ Միակ պատասխանատուութիւնը պէտք է փնտռել անոր մէջ, որ առողջապահական ցանցին աշխատաւորները տգէտ են եւ իրենց գործին անյարմար։ Եթէ խայտառակ վիճակ կը տիրէ հիւանդանոցներու մէջ, պատճառն այն է, որ առողջապահական մարմինները լաւ կազմակերպըւած չեն գաւառներու մէջ։

Շատ քիչ են բժիշկները գիւղերուն մէջ։ Սակայն պէտք է արձանագրել այստեղ կարգ մը դժուարութիւններ, որոնց կը բախի առողջապահական գործավարութիւնը։ Եւ բազմապիսի են այդ դժուարութիւնները։ Բաւական մեծ թիւ մը կը կազմեն այն բժշկուհիները, որոնք ընտանեկան եւ այլ պայմաններու պատճառով չեն կրնար պաշտօն ստանձնել գաւառներու մէջ։ Երբեմն ալ կեանքի տարրական պայմանները կը պակսին նոր հասած բժիշկի մը համար։ Վերջապէս նուազ կարեւոր դեր մը չի խաղար հովանաւորչական քաղաքականութիւնը, զոր ցոյց կուտան պատասխանատու ընկերներ՝ ամէն գնով Երեւանի մէջ պահելու համար իրենց բարեկամ բժիշկները։ Այսպէս առողջապահական գործավարութիւնը կը բախի մեծ դժուարութիւններու։ Սակայն պէտք է պայքարիլ եւ հարթել այդ դժուարութիւնները, բժիշկ հասցնելու համար գիւղերուն։ Այս տարի ալ դէն 50 բժիշկ կը ղրկէ։ Լաւ, այն առեն ի՞նչպէս չկրցաւ զաւառ ղրկել այդ բժիշկները, դեռ անցեալ տարի։

Թերի է գիւղական բուժակայաններու ցանցը, հիւանդներուն տրուած խնամքը ոչ միայն գիւղերու, այլ եւ շրջանային կեդրոններու հիւանդանոցներուն մէջ։ Պէտք է արձանագրել նաեւ, որ գոհացուցիչ չէ հիւանդանոցներու պարէնի մատակարարութիւնը, երբեմն չեն ղրկեր պարէնը, երբեմն ալ ամէնէն գէշ պարէնը կը ղրկեն, այսպիսով հիւանդներուն անդամալուծութիւնը կը տուժէ եւ դարմանումն ալ կը տկարանայ։ Վերջապէս փաստ է, որ հիւանդանոցներու յատկացուած բրինձը, շաքարը եւ միսը կը հասնին հիւանդանոց, նոյն իսկ մինչեւ խոհանոց, բայց չեն հասնիր հիւանդին, այլ կ'երթան պաշտօնէութեան։ Ուրիշ խօսքով՝ հիւանդներուն պարէնը կը յափշտակուի, եւ անոնց կը տրուի, փոխարէն, գէշ անունդ մը։

Շրջանային կեդրոններու կարգ մը հիւանդանոցներուն վիճակը անտանելի է իրապէս։ Ահա թէ ինչու յաճախ պարապ են այդ հիւանդանոցները։ Ի հարկէ առիթս միշտ նշան չէ թէ հիւանդ չկայ այդ շրջաններուն մէջ, այլ փաստ է որ հիւանդները կը նախընտրեն պառկիլ իրենց տունը, քան թէ երթալ հիւանդանոց մը, որ երբեք յարմարութիւն չունի դարմանելու։ Օրինակ, երբեմն ժանտատենդով վարակուած հիւանդ մը կը ստիպուի պառկիլ կոտրած պառկիրով պատուհանին առջեւ, միջանցիկ հովին մէջ։ Եւ դեռ փաստեր՝ պառկիլ աղտոտ անկողինի մէջ, կուշտ չուտել, այս ամէնուն վրայ՝ լաւ դարմանում չստանալ.

Սխալ մը եւս այն որ երկրորդական գիծի վրայ նետուած է բժշկական եւ դարմանական գործը, առաւելապէս զբաղելու համար կանխարգելողական գործով։ Ահա թէ ինչու բժշկական կարեւոր ճիւղեր, ինչպէս վիրաբուժութիւնը, կնախտաբանութիւնը, դարմանաբանութիւնը, շատացանց ետ կը մնան Հայաստանի մէջ։

Ետ կը մնայ նաեւ առողջապահական քարոզութիւնը գիւղերու մէջ։ Այսպէս, անսովոր չէ որ գիւղերու մէջ մարդիկ պտըտին աղտոտ զգեստներով, ընտանիքներու մէջ բոլորը ունենան նոյն սաւանը, մանուկները թողուին երկար ժամանակ առանց լուացնքի։ Ժամանակ է վերջ տալու այս սովորութիւններուն։ Պէտք է աշխատիլ այնպէս մը, որ կարճ ժամանակուան մը ընթացքին գիւղերը ունենան արտաքնոց, հիւանդանոց, սափրիչի խանութ, եւ վերջապէս հասարակական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութիւնները զբաղին նաեւ մաքրութեամբ ոչ միայն հանրային վայրերու, այլ եւ իրենց տուներուն եւ ընտանիքներուն մէջ։ Անհրաժեշտ է անոնց բացատրել կարեւորութիւնը բաղանիքներու զատ ամէն մէջէն ճաշելու, մանուկները մեծերուն հետ չըպառկեցնելու՝ այլ առանձին անկողինի մէջ քնացնելու, կանոնաւորաբար երախաները լոգցնելու, եւն., եւն.։ Այդպիսի չափազանց տարրական բաներ կրնան ընել իրենք՝ գիւղացիները, առանց բնաւ ըլլալու առողջապահական գործավարութեան, կը բաւէ որ ուժ տրուի՝ որպէսզի գիւղերու մէջ հաստատուի մարդավարի կեանք, պայքար մղուի կարգ մը հիւանդութեանց դէմ՝ որպէսզի հանճի եւ ծաղիկ առողջ սերունդ մը, Հայրենիքի պաշտպան.

Երկու խօսք եւս մօր եւ մանկան պաշտպանութեան մասին.— Այս ճակատին վրայ ետ կը մնանք շատ ետ, կարելի է նոյն իսկ ըսել՝ բոլորէն ետ։ Մեր բանձը հաստատելու համար՝ բաւական է քանի մը թիւ բերել մայրութեան եւ մանկութեան պաշտպանութեան հիմնարկութեան անորէն փրոֆ. Արէշեանի զեկոյցէն։

Մենք ամբողջ Հայաստանի մէջ ունինք մօտ 200 մանկապարտէզական մահճակալ, 120ը ծննդաբերական տուներրու կամ մայրանոցներու մէջ (75ը Երեւան, 35ը Լէնինական, 10ը Կիրովական), իսկ մնացեալ 80ը՝ շրջանային հիւանդանոցներու մէջ։ Այսպիսով՝

Քաղաքներու մէջ, 120 մահճակալ, որ եթէ բաշխուի բնակչութեան վրայ կը ներկայացնէ 32-35 տոկոս մը.

Գիւղերու մէջ, 80 մահճակալ, որ եթէ բաշխուի բնակչութեան վրայ, կը ներկայացնէ 2.3 տոկոս մը։

Այժմ բաղդատեցէք

Ռուսիոյ եւ Ուկրանիոյ քաղաքային բնակչութեան ծննդաբերական սպասարկութիւնը կը ներկայացնէ 100 տոկոսով, գիւղական բնակչութեան ծննդաբերական յաւարկութիւն Մոսկուայի շրջանին՝ 27 առ հարիւր, Ստալինկրատի շրջանին մէջ՝ 30 առ հարիւր, Ուկրանիոյ մէջ՝ 42 առ հարիւր, Ղրիմի մէջ՝ 62 առ հարիւր

Այս թիւերը ցոյց կուտան, որ մենք ամօթալի կերպով ետ կը մնանք առողջապահական աշխատանքներու այս կարեւոր ճակատին վրայ։

Թիւերը կը խօսին այն պայքարցուցիչ եւ անհոգի վերաբերմունքին մասին, որ կ'իշխէ առողջապահական մարմիններու մէջ մօր եւ մանուկներու առողջութեան պահպանութեան հարցին նկատմամբ։ Այսպէս Երեւանի փողոցներուն մէջ զուր երբեք չէք հանդիպիր մօր մը, որ ծծկեր երախան գիրկն առած՝ բուժարան այցելութեան երթայ։ Այսպիսի մայրեր զուք կը տեսնէք Ռուսիոյ քաղաքներուն մէջ։ Մայրն ու մանուկը յետին մակարդակին վրայ կը մնան առողջապահական մեր մարմիններու աշխատանքին մէջ։

Մեր մէջ շատ ետ կը մնայ նաեւ բանուորուհիներու եւ գիւղացուհիներու կնախտաբուժական սպասարկութիւնը։ Բոլորովին անգոհացուցիչ է կնախտաբանական հաստատութեանց թիւը, եղածներն ալ կը տառապին տարբաղդաւորումի պակասէն, երբեմն ալ բաւթթփածութենէն։

Հետաքրքրական է իմանալ թէ ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնուի մեր դպրոցական հասակի մանուկներուն առողջապահութիւնը։ Այստեղ եւս ետ կը մնանք։ Երեւանի 33 դպրոցներուն մէջ ունինք միայն 12 բժշկական խորհրդարան։ Այս հաշուով, Երեւանի 2500 աշակերտութեան կ'իյնայ մէկ բժիշկ։ Անհանդուրժելի է այս։ Հարկ չկայ գրելու թէ գիւղերուն մէջ կացութիւնը աւելի գէշ է։

Մեզի կ'ըսեն թէ տասը դասաւորութիւն է որ մանկաբոյժներու թիւը քիչ է։ Ի հարկէ ճիշդ է այդ, ու քիչ են մանկաբոյժները։ Բայց տասը մէջ մենք ենք մեղաւորը, քանի որ առողջապահական մարմիններուն կ'իյնայ վարել ուսանողներու պատրաստութեան գործը։ Յետոյ պէտք է դիտել տալ, որ մեր մանկաբոյժները չենք գիտեր օգտագործել բանաւոր ձեւով։ Եւ երբորդ, ո՞ւր գրուած է որ, երբ մանկաբոյժները կը պակսին, կարելի չէ օգտագործել բժիշկները ուղղորդներու բժշկական քննութեան եւ օգնութեան հարցին մէջ։

Փոխանցման շրջանի (ապրուստ) հասակին տուած աշակերտութեան մէջ գոյութիւն ունեցող կարգ մը վտանգողի երեւոյթներու մասին շատ գըրեցաւ թերթերուն մէջ,— այդ փաստերը ուղակի կ'աղաղակեն։ Ջանգուածային դաստիարակչական աշխատանքը, երախաներու առողջութեան պահպանութեան, դպրոցական տղոց եւ աղջիկներու առողջապահական հարցերու մասին կազմակերպըւած կանոնաւոր դասախօսութիւններ, լայն թափ կրնան տալ մեր դպրոցներու առողջութեան։

Ընկերվարական հիւանդութիւնը կը ծաւալի հետզհետէ, սակայն տակաւին կարգ մը գաւառներուն մէջ չունինք հասարակ մանկաբարձուհիներ, իսկ եղած մանկաբարձուհիներն ալ չենք օգտագործեր ըստ իրենց կոչման։ Գործիչ մէջ սլվիաստացեն ... ուցուցիչ են մանկաբարձուհիներ, որ քննագրատէր է տեղական բժիշկութիւնը։ Ու հիմա յայտնի չէ թէ ուր գացած է այդ մանկաբարձուհին, իսկ շրջանը մնացած է առանց մանկաբարձուհիի։ Միւս կողմէ, Երեւանի Բ. հիւանդանոցին մէջ կ'աշխատին երեք մանկաբարձուհիներ իբրեւ ... հիւանդապահուհի։

Ահա թերութիւններ, որոնց ուշադրութիւն պէտք է դարձնել առողջապահական գործավարութիւնը առաջին առթիւ

ՄՇԱԿՈՅԹ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

— • —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, ամերիկահայ Երեսփ. Ժողովի գումարման առթիւ (27 օգոստ).

— «Նախորդ Երեսփոխանական Ժողովին մէջ ճշդուեցաւ այն հիմնական սկզբունքը, որով պէտք է առաջնորդուի Երեսփ. Ժողովը Ազգային Սահմանադրութեան վերաքննութեան հարցին մէջ։ Եւ այդ սկզբունքը հետեւեալն է - ընդունելով Էջմիածնի կաթողիկոսի հեղինակութիւնը իբրեւ Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր պետի, ամերիկահայ թեմը, իր վարչական խնդիրներու կարգադրութեան մէջ, բացարձակ կերպով անկախ պիտի ըլլայ Էջմիածնէն։ Անշուշտ որ այս Երեսփ. Ժողովը Սահմանադրութեան վերամշակումի հարցին մէջ պիտի դեկավարուի նոյն այս առողջ եւ, ներկայ պայմաններուն տակ, միակ բանաւոր սկզբունքով։

Այդ սկզբունքը կը բխի նոյն իսկ Հայոց Եկեղեցւոյ դարերով նուիրագործուած ժողովրդապետական ոգիէն, աւանդութիւններէն եւ փորձէն։

Էջմիածինը այսօր մատնուած է այնպիսի կացութեան մը, պատմութեան ընթացքին համար ուրիշ ելք չի մնար, բայց եթէ ամբողջ կառչիլ իրենց իրաւունքներուն եւ հոն մղել էջմիածնի իշխանութիւնը վարչական խնդիրներու մէջ, պահելով կաթողիկոսի հեղինակութիւնը միայն Հայոց Եկեղեցւոյ ծիսական եւ դաւանական հարցերուն մէջ։

Հայոց Եկեղեցւոյ ժողովրդապետական ոգին անվթար պահելու տեսակէտէն, այսօր, պատասխանատու թեմերը եւ մանաւանդ ամերիկահայ թեմը, կ'ընեն այն, ինչ որ էջմիածինը ինք պարտաւոր էր ընել։ Արտասահմանեան թեմերը այսօր կը պաշտպանեն իրական Էջմիածինը ընդդէմ այն Էջմիածնի, որ օտար բռնակալ իշխանութեան մը ձեռքը գործիք դարձած, կը քանդէ Հայոց Եկեղեցւոյ հիմերը։ Այս լոյսին տակ, բոլշեւիկեան Չեկայի կատարած ոտնձգգութիւններուն դէմ վերջին երկու տարիներու ընթացքին ամերիկահայ թեմի մղած պայքարը կը կորսնցնէ իր տեղական բնոյթը, կը դառնայ առաջնորդի մը, Երեսփ. Ժողովի մը կամ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան մը շուրջ մղուող պայքար ըլլալէ եւ կը դառնայ ընդհանուր, համահայկական պայքար, փրկելու համար այն բոլոր գեղեցիկ արժէքները, որ դարերու մէջէն ծանր զոհողութիւններու եւ տառապանքներու գնով Հայոց Եկեղեցին բերեր եւ մեզ է հասցուցեր։ Եւ եթէ այս պայքարի մէջ հայ հոգեւորականներէն շատեր, հաւնելով մինչեւ արքեպիսկոպոսներ, իրենց ժողովուրդի կողքը կենալու փոխարէն, գործակից եւ յանախ գործիք դարձած են Հայոց Եկեղեցին քանդող, օտար եւ բռնակալ իշխանութեան մը ձեռքին, ատոր պատասխանը անոնք թող տան իրենց խղճին եւ Աստուծոյ, որոնց առանցով կը քարոզեն ամէն օր։

Երեսփ. Ժողովը, եթէ հարկ ըլլայ, նոյն իսկ պիտի երկարաձգէ իր նիստերը, բայց լրացնէ եւ հաստատէ Սահմանադրութեան բարեփոխութիւնը։ Բարեփոխուած Սահմանադրութիւնը անհրաժեշտ է ներկայացնել առ ի վաւերացում պատկան պետական իշխանութեանց եւ ամրապնդել զայն գործադրութեամբ, խափանելու համար յետագայ ոտնձգութիւնները։

Անհաւանական չէ, որ Էջմիածնի մէջ հաստատուն կերպով տեղաւորուած Չեկան, վաղը, պատասխանատուն թեմերու առաջնորդներու փոխարէն՝ դաւանանքի կամխայ մը, եւ Սահմանադրութեան փոխարէն՝ Ստալինեան *գեկրէ* մը ղրկէ յանուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՑԵՂԱԿՐՕՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ, գրեց դոկտ. Ա. Բարսեղեան։ Հրատ. Հ. Ց. Դ. Ցեղակրօն Ուխտերու Կեդր. Վարչութիւն։ Տպ. Պոսթըն, 1935։

ԻՆՁՈՒ ՀԱՄԱՐ Է ԾԱՂԻԿԸ.— ԳԵՐԻ ԱՐԾԻՒԸ.— Մանկական դրամաքան «Մասիս» թիւ 12։ (Պատկերազարդ).— Փարիզի համար դիմել «Վէմ»ի խմբագրութեան, 13, Rue des Platanes, Plessis - Robinson (Seine).

...երուն՝ տասը մէջ կ'արտադրէ, շնորհիւ իր շաքարին՝ կ'արծարծէ ...ական այրումները։ Երբեք թոյն չի առեղծեր, որովհետեւ բը... չի պարունակեր.

Վերջապէս, խաղողը անձնական պզզակ մըն է մեր կազմախօսութիւնը... բոլոր տեսակի թոյներէն, օգտակար՝ յոդատապ ունեցողին, ... աղտոտութենէ տառապողին, ... ունեցողին, լեարդի ... տառապողին, բնապոյտ միզողին, գէրերուն, արիւնաս... մարդուն, որոնց մորթին վրայ արեան բարակ երակները կ'եր... կարմիր գերծանի պէս, մանտրաիկ մուղէններու նման։ Հրա... զեղ մըն է նոյնպէս աղահատութեան (régime déchloruré) ենթա... Անդրադական մաքրողական մը աղիքներու, երիկամներու ... Պառուակական գեղ մը յօդացաւի (rhumatisme)։ Անոնք որ ... կը ծանրէն ժամանակ մը, թարմութիւն մը կը ստանան ոչ ... իրենց ներքին գործարաններուն բնախօսութեան մէջ, այլ եւ իրենց մորթին ու դէմքին վրայ, որ կ'երիտասարդանայ կարծես։

Լաւ, ի՞նչպէս կատարել խաղողաբուժութիւնը։

Խաղողաբուժութիւնը պէտք է տեւէ 3–6 շաբաթ։ Օրական պէտք է ... 500 կրամէն սկսելով մինչեւ 3 քիլօ, աստիճանաբար եւ օրէ օր աւելցնելով քանակը։ Ոմանք կը յանձնարարեն մինչեւ 5 քիլօ, ինչ որ ... է, վասնզի 5 քիլօ խաղողը կը պարունակէ 1.250 կրամ ... որ կրնայ խանգարել լեարդին առողջութիւնը։

Օրական չափը որոշուելէ վերջ, պէտք է բաժնել երեք մասի, կէսը պէտք է ուտել առտուն կանուխ, նախաճաշէն ժամ մը առաջ, ժամը 8–9ի առեններ։ Կէս ժամը բաւական է այդ գործողութեան։ Մնաց... կէսը, ուրեմն ամբողջին քառորդը, պէտք է ուտել կէսօրուան ճաշէն ժամ մը առաջ, վերջին քառորդը՝ իրիկուան ճաշէն ժամ մը առաջ։

Ի՞նչպէս ուտել,— հատիկ հատիկ, ակռաներուն տակ պայթեցնելով։ Բծիշկներուն մեծամասնութիւնը կը յանձնարարէ հատիկները պայթեցնելէ եւ բերնին մէջ ջուրը քամելէ վերջ՝ դուրս նետել մաշկն ու կուտերը։ Ընդհակառակն Ալֆենոնի դպրոցը կը թելադրէ ծամել նաեւ կուտերը, որոնք կը պարունակեն թանկագին հանքային աղեր (օրինակ՝ phosphate de chaux)։ Անհամ է անշուշտ ծամուած կուտը, բայց խոստովանինք միշտ որ օգտակար։ Առանց ծամելու երբ կը կլլէք կուտը, կատարեալ հունտի պէս կը նպաստէ աղիք քակելու։ Պալով մաշկին՝ ես պիտի յանձնարարէի չնետել, վասնզի, ինչպէս ամէն պտուղի, նոյնպէս եւ խաղողին մաշկին մէջ արեւին ճառագայթները դրած են կենսարար տարրեր, եւ յետոյ այդ մաշկը կը ծառայէ «աւլելու» աղիքներուն ներսը, եթէ ջուրը կը ծառայէ «լուալու»։ Այսուհանդերձ, անհրաժեշտ է ընդունիլ որ երբ կը սկսիք օրական 2–3 քիլօ խաղող ուտել, մաշկով ու կուտով՝ բեռը կը շատնայ ստամոքսին մէջ,— այդ պարագային՝ կարելի է հրաժարիլ։

Իսկէս խաղողաբուժութիւնը կարելի է կատարել միայն այգիներուն մէջ,— կենալ որթատունկը ոչխար կթելու ձեւով եւ ճաշակել տեղւոյն վրայ։ Պատճա՞ռ,— օգտուելու համար կլիմայական պայմաններէն։ Այս նպատակով, կարգ մը երկիրներու մէջ, հռչակաւոր այգիներու կողքին ներկայիս առեղծուած են խաղողաբուժութեան կայաններ։ Օրինակ Գերմանիոյ մէջ՝ Պինկէն, Ռիւտէշայմ, Գլայզվայլէր, Զուիցերիոյ մէջ՝ Վէվէյ, Հայտրն, Ֆրանսայի մէջ՝ Սէլ - լէ - Պէն (Արտէշ), Թուալոն, Իտալիոյ մէջ՝ Թիրոլի կողմերը։

Սակայն տեղական ճաշակողներու վրայ կատարուած խաղողակերութիւնը շատ բան չի կորսնցներ իր արժէքէն, բացի կլիմայական պայմաններէն,— այնպէս որ կը յանձնարարեմ մեր աղքատ ժողովուրդին՝ խաղողակերութիւնը կատարել իրենց տան համեստ սեղաններուն վրայ։

Խաղողաբուժութեան հետ կը յանձնարարուի կատարել մարմնամարզ, որպէսզի կարելի ըլլայ այրել աւելորդ շաքարը։ Այդ մարզանքը կարելի է կատարել ամէն ատեն,— քալելը բաւական է։

Այստեղ արձանագրենք նաեւ որ ոմանք կը յանձնարարեն «աշնանային ծոմ» մը՝ խաղողէ զատ ուրիշ բան չուտելով. Գէրերուն, յօդացաւէ տառապողներուն եւ բնապոյտ միզողներուն օգտակար է անշուշտ այս ծոմը, սակայն կրնայ վնասել ուրիշներու՝ երբ քիչ մը երկար կը տեւէ եւ կազմախօսութիւնը բոլորովին կը զրկէ անհրաժեշտ բնապիւղէն։ Ուստի լաւագոյնն է խաղողակերութեան հետ շարունակել սովորական սնընդառութիւնը, անշուշտ քիչ մը աւելի ժուժկալ ճաշով, իսկ խաղողը առատ ուտելով ճաշէ դուրս։

Ո՞ր խաղողը ուտել։

Լաւագոյնն է չամիչ խաղողը, Ֆրանսերէն chasselas, հայերէն ալեւորուկ։ Սակայն պէտք է գիտնալ որ բոլոր խաղողներն ալ օգտակար են, եւ խաղողաբուժութիւն կարելի է կատարել ամէն տեսակ խաղողով։

Վերջացնելու առեն, անհրաժեշտ կը գտնենք կրկնել, որ խաղողակերութիւնը 3 — 6 շաբաթուան ընթացքին, աշնան այս եղանակին, օգտակար է դարմանելու համար միզային թոյներու եւ աւազի կազմութիւնը, պնդութիւնը, աղիքներու տկարութիւնը, թութքը (մայասըլ), լեարդի թուլութիւնը եւ աւազը, ազատանուամի հետեւանք հիւծախտը։ Կարգ մը բժիշկներ կը պնդեն թէ կը կանխարգիլէ խլիրդը (քանսէր)։

Արգիլուած է միայն շաքարախտ ունեցողներուն։

Եւ վերջապէս, արեւի մէջ հասունցած, արեւով եփած՝ խաղողը արեւ կը պարգեւէ ամէնուն։

Խաղող կերէք, ուրեմն, քանի եղանակն է եւ խաղողը առատ։

ՏՈՔԹ. Շ. ԱԵՎԱԶԵԱՆ

«ՀԱՑ - ԲՈՅԺ»

Հարրարի եւ Ճիճիգայի մէջ: Այս ճակատին վրայ եւս Իտալացիները լայն միջոցներ ունին:

⁂ Հապէշական կառավարութիւնը փակեց երեք ազգայնական թերթեր, որոնք կատաղի պայքար մը կը մղէին Իտալիոյ դէմ: (Այս երեք թերթերը կը կազմէին Հապէշական մամուլին կէսը): Խմբագրապետներն ալ ձերբակալուեցան: (Մէկը Հարրարի կուսակալ էր, երբ առաջին դէպքը պատահեցաւ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ: Այս տնօրինութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց ժողովուրդին:

«Պատրաստ ենք մեռնելու Առաջնորդին համար»

Ամերիկեան թղթակից մը, կը հեռագրէ թէ Ասմարայի եւ Հապէշական սահմանագլուխին կէս ճամբուն վրայ, Սականէյթէյին ճամբայ ելած իտալացի ճարտարապետներու վաշտ մը որուն ամէն մէկ անդամը երդում ըրած է մեռնիլ, Հապէշները ջախջախելու համար ամէնէն անմատչելի կիրճերէն: Այս վաշտին զինուորները կամաւոր արձանագրուած են Մուսոլինիի ծննդավայրէն կամ շրջանէն, բոլորն ալ պատրաստ՝ մեռնելու «Առաջնորդ»ին համար: «Մեզմէ ոչ ոք ողջ պիտի վերադառնայ», կ'ըսեն բոլորն ալ: Իրենց բանակավայրին մէջ շինած են Մուսոլինիի քարէ արձանը եւ ուրիշ խորհրդանշաններ:

⁂ «Ոչ մէկ բան կրնայ ետ կեցնել Իտալիան իր ծրագիրներէն», յայտարարեց կոմս Չիանօ, Իտալիոյ մամուլի եւ քարոզութեան նախարարը, խօսքն ուղղելով Մ. Նահանգներու ժողովուրդին: «Անոնք որ գերագոյն որոշումներու պատասխանատուութիւնը կը կրեն այս ծանրակշիռ ժամուն, պէտք չէ մոռնան թէ 43 միլիոն Իտալացիներ ունին մէկ դաւանանք եւ մէկ կամք,— ապահովել Իտալիոյ ապագան ո եւ է մէկուն կամ որ եւ է բանի դէմ: Իտալիա վճռած է միանգամընդմիշտ հեռացնել եթովպական սպառնալիքը՝ իր գաղութային սահմաններուն համար: Եւ անդառնալի է այս որոշումը: Իտալիոյ ժողովուրդը պատրաստ է ստանձնելու ամէնէն ծանր պատասխանատուութիւնները, դուրս հանելու համար իր պատմական առաջնլութիւնը»:

⁂ Հռոմի մարզական մրցումին առթիւ, որուն մասնակցեցան 30,000 յառաջապահներ Իտալիոյ բոլոր կողմերէն, Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ 50,000 ունկնդիրներու առջեւ եւ բացագանչեց.

— «Ընկերներ, ահաւասիկ այն երեք բառերը զորս կը սպասէք ինծմէ, այս փառաւոր օրէն վերջը.— «Տիտակ դէպի նպատակը»:

Հռոմի մէջ հաւաքուած կաթոլիկ ռազմիկներու առջեւ ալ ճառ մը խօսելով, «Առաջնորդ»ը յայտարարեց.

— Իտալիա խաղաղութիւն կ'ուզէ, պայմանաւ որ արդարութիւնը գործադրուի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՍԻՆՈՅՆ ՃԱԿԱՏԷՆ

Իտալական կառավարութիւնը փակեց հինգ հիւպատոսարաններ՝ Եթովպիոյ զանազան մասերուն մէջ:

⁂ Իտալիոյ գնդէն տոկոսը Գուկէս առ Հարիւրէն բարձրացաւ 5 առ Հարիւրի, սեպտեմբեր 9էն սկսեալ.

⁂ Հռոմէն կը հեռագրեն թէ 72 սուզանաւեր պիտի մասնակցին յառաջիկայ ռազմափորձերուն: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատժական տնօրինութիւններ սահմանէ Իտալիոյ դէմ, այդ սուզանաւերը գործողութիւններ պիտի կատարեն Մեսինայի եւ Տրիպոլսոյ ջուրերուն մէջ:

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իտալական գործակալներ պայքար կը մղեն Եգիպտոսի մէջ, բրիտանական գրաւման դէմ: Իսկ իտալական թերթերը դիտել կուտան թէ ընդհակառակն բրիտանական գործակալներ են որ Իտալիոյ դէմ կը գրգռեն Ափրիկեան Տրիպոլսոյ ցեղերը:

⁂ Ֆրանսայի գաղթային բանակէն ջոկատ մը ճամբայ ելաւ դէպի Ճիպութի, պաշտպանելու համար Ֆրանսական շահերը:

⁂ 24 անգլիական մարտանաւեր համախմբուած են Աղեքսանդրիոյ առջեւ, Օդանաւ մըն ալ անդադար շրջան կ'ընէ Աղեքսանդրիոյ եւ Աբուքիրի շրջակաները

Բուռն դժգոհութիւն Գերմանիոյ մէջ

Նիւ Եորքի Հարցաքննիչ դատաւորը վճռեց թէ հիմք չկայ դատի քաշելու այն հինգ ամբաստանեալները որոնք գերմանական «Պրեմէն» շոգենաւին մէջ խուժելով, քաշած նետած էին հիթլէրական դրօշը: Այս վճիռը բուռն դայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ, որ կը պահանջէ չեղեալ համարել զայն եւ արժանի պատիժ տնօրինել յանցաւորներուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

• ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԲՈՒՌՆ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան սեպտեմբեր 8ին, Իզմիրի մէջ: Կարեւոր վնասներ չկան:

300,000 ՀՈԳԻՆՈՑ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ հետեւեցաւ Պառլիոսի յուղարկաւորութեան, շաբաթ կէսօրէն յետոյ: Թափօրը տեւեց երկու ժամ: Յուղարկաւորութենէն վերջ փողոցները կը թնդային յեղափոխական կանչերով:

252 ԹՐԱՔԱՐՏՆԵՐ ԵՒ 411 ուրիշ դատապարտեալներ Գուայանա ղրկուեցան շաբաթ օր, տաժանակիր աշխատանքներ կատարելու համար: Այս դժբախտներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Հայ մը, Զէյթունցեան, որ դատապարտուած է 101 տարուան, իր քոյրը սպաննած ըլլալով Նիսի մէջ:

ՄԱՌՆԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻՆ 21րդ տարեդարձը տօնուեցաւ կիրակի օր, Մոյի

Հ. Յ. Դ.

[illegible]

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. «Միասնութեան» Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Սեպտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

«Վ Է Մ»ի

Յաջորդ Թիւով ՎԷՄի մէջ կը սկսին տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի՝ «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆի «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Սամսոնի տեղահանութեան եւ յարակից դէպքերու մասին:

Կը հրաւիրենք յատկապէս Տարօնցիներու եւ Սամսոնցիներու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ հետաքրքրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ հազուագիւտ անտիպ պատկերներ.

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գէւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ԿԱՐԻՆԻ Հինգ Գիւղի հայրենակիցներէն կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Սարգիս Արքահարեանի. 97 Ave. Bobigny, Noisy-le-Sec, Seine

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13)

մէջ: Եկեղեցական արարողութեանց կը մասնակցէր գերապայծառ Պառու- հասեան: Պատերազմական նախարարը ճառ մը խօսելով, ջերմ կոչ մը ուղղեց համերաշխութեան եւ համբերութեան:

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԼՈՆԿ, որ «Ամերիկայի Հիթլէր» կը կոչուէր իր գաղտնագան ծրագիրներով, առջի օր ծանրապէս վիրաւորուեցաւ ատրճանակով, քաղաքական հակառակորդի մը կողմէ: Մահափորձը տեղի ունեցաւ Լուիզիանայի խորհրդարանին սրահներուն մէկ անցքին մէջ: Մարդասպանը, վիրաւոր մը, սպաննուեցաւ ծերակուտականին պահակներուն կողմէ:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond - Rostand փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդով ներկայանան հետեւեալ օրեր.—

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ – թիւ 13,001 -13,100:
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ թիւ 13,101—13,200:
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ թիւ 13,201 — 13,300:
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ,— թիւ 13,301 —13,400:
ՈՒՐԲԱԹ, 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ, — թիւ 13,401— 13,500:

Թերացողներուն թղթածրարը կը ջնջուի առանց այլ եւ այլի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սապրիչեան

Թալալօ եւ Թագաւոր երկրին ժառանգ եղող Հայլօ — Մարեամ իշխանին ալ՝ որ հոն բանտարկուած էր, ան ալ արձակուելով կը փութայ իր երկիրը եւ ապստամբութեան դրօշակը կը բանայ. ասիկայ մեզմէ կէս աւուր ճանապարհ հեռի էր: Երբ լսեցինք (24 Մարտ) մենք ալ մեր իշխանին մահը՝ շուարեցանք մնացինք, եւ նոր ապստամբաց ձայներն ալ աւելի թունդ կը հանէին մեր սրտերը. որովհետեւ մեր զօրս սնտուկները եւ մնացեալ գոյքերնիս դեռ ձեռք չէինք բերած, եւ ուր ըլլալնին ալ չէինք գիտեր: Թէ որ նոր ապստամբ Հայլօ — Մարեամը գայ մեզի առնու տանի, գոյքերնիս՝ որ Հարկաւ գիւղացւոց քովն էր, Վակշում — Գովազին ձեռքը պիտի անցնին, եւ պիտի կորսուին անպատճառ: Ուստի փութացինք Վակշում — Գովազին նամակ մը գրելով հաւաքել ցընել եւ անոր անձնատուր ըլլալ՝ քան թէ անծանօթ ապստամբի մը ձեռքը ըլլալ: Շատ աշխատեցանք եւ չը գտանք գիր գրող մը բազմաթիւ կարգաւորաց եւ ժողովրդոց մէջէն: Ես քիչ շատ Հապէշերէն տառերը ճանչնալուս՝ մէկուն հեգել կուտայի գրութեան տառերը եւ ես կը նշանակէի գրեթէ մեքենաբար, բայց կարողացայ իմացնել անոր մեր ո՞վ եւ ո՞ւր ըլլալնիս. միանգամայն եւ մեր Պատրիարքական խորհրդակցութիւնները եւ սիրոյ ճանչցած ըլլալով եւ վախնալով որ չարութիւն մը չհասցընէ մեզի, անոր համար ալ շնորհակալութիւն յայտնեցինք, եւ խնդրեցինք որ դարձեալ մեր քովը թողլու զինքը նոյն պաշտօնով, եւ նամակը խրկեցինք մեր սպասաւոր Նազարէթցի էլիասին հետ:

Թէրրօօ — Կովազի տեղէնը երբ Զոնկէն Զարատգա եկաւ իր տունը, անձամբ քովն երթալով բերինք. «Ձեր իշխան էրկանը հոգւոյն եւ անոր սիրոյն համար ըլլայ մեր բռներն ուր որ են, մեզի շնորհելնիդ կը խնդրենք. նա իր կենդանութեանը ժամանակ հրաման ըրած էր որ մեզի վարձքնեն զանոնք»: Երբ լսեց տեէկնէր բարկացաւ իր սպասաւորներուն, եւ ինչ որ քովերնին կար մեր գոյքերէն՝ հանեցին տուին մեզի: Քանի մը կտոր բան ալ մեր քովն եղած եկեղեցւոյն քահանային տուած էին որ մեզի յանձնէ. նա առջի բերան կ'ուրանար, բայց յետոյ ստիպուելով հանեց տուաւ եւ իր գողութեամբը խայտառակուեցաւ: Անոնք իրենց ժողովրդոց քով սուրբ համարուած են:

ԴԼՈՒԽ Ը.

Վաշկըմ — Կովազի բանակին մէջ պատուով ընդունուելնիս: Փոխ-արքայութեան բանսարկութիւնը: Վակշըմին հետ ըրած խօսակցութիւննիս. տուած ընծաննիս: Թէոդորոսի մահուան համբաւը. Վակշըմի ուրախութիւնը: Տարնա—Գիտօնը — Մեյտք գիւղը բնակելնիս, եւ Վակշըմին Ամպասէոպա երթալն ու զօրանալը: Կոճակի՝ Ռեկալի — Տեառն իշխանը: Վակշըմ թագաւոր կը հրատարակէ զինք: Նարիէր զօրապետ — Պրտ. Մեր Գալըբըավայի վարբ. աւեէ Քարկոծուելնիս, եւ նոր թագաւորին դիմաց դատի մտնելնիս: Գախլօ բռնած երդման ծեւը: Գաղտնաթավայի դատապարտութիւնը: Գեյստայու մէջ Թէֆէլէմ — Անօր գիւղը բնակելնիս:

ՎԱԿՇԸՄ — ԿՈՎԱԶԻՆ մեր խրկած նամակը կարդալով եւ իմանալով մեր ով եւ ինչ պատճառաւ այն երկիրները եկած ըլլալնիս, անմիջապէս լուր կը խրկէ իւր փոքր եղբօրը Վակշըմ — Գըուէի, որ իւր զօրքերովը Զարատգայի մօտ երթալով եւ մեզ առնելով իւր քովը տանի: Վակշըմ — Գըուէ զօրք խրկելով տանիլ տուաւ մեզի: Մարտի 30, 1868, սուրբ Զատկի խթման օրը ճամբայ ելանք. հետեւեալ օրը Զատիկը Գըզավա գիւղին մէջ կատարեցինք, եւ Միւսնորդի օր հասանք Վակշըմ — Գըուէի քով, որ մեծ սիրով ընդունեց մեզի վրանի մը ներքեւ հանգիստ առնելով: Առաւօտուն ուրիշ աւելի ուժեղ զօրքեր բերել տուաւ, որպէսզի մէկ աւուր մէջ իւր եղբօրը մեծ իշխանին քով հասցընէ, որ Ռէկրայի մէջ բանակած էր:

Ցաւուկ վրան մը պատրաստել տուած էր մեզ համար Վակշըմ — Կովազի, թէպէտ շատ իրեն չներկայացանք, սակայն իւր հրամանին համեմատ պատուեցին մեզի անոր բանակը հասնելնուս: Երկու եզ, հինգ տաան կերակուր, երկու կուժ մեղրագինի, երեք կուժ կորեկօղի եւ հարիւր հատ հաց մեզի պարգեւ բերին: Եթէ իրբեւ ճշմարիտ քրիստոնեայ՝ եկեղեցականները պատուելու համար էր, եւ կամ նահապետական սովորութեամբ լոկ հիւրասիրութիւն կամ մարդասիրութիւն էր ըրածնին, արդարեւ գովութեան եւ վարձատրութեան արժանի գործ մըն էր. բայց մենք տեսանք գիտէինք որ մեր սնտուկներուն վրայ մեծ ակնկալութիւններ ունենալնին էր, զորոնք երբ իմացաւ այլոց ձեռքն անցած ըլլալնին, անմիջապէս հրաման ըրաւ գիւղացւոց, որ շուտով ուր որ են՝ գտնեն իրեն բերեն: Ժամանակ չանցաւ՝ սնտուկներն իրեն դիմացը բերուեցան. կանչեց մեզի ալ որ բանանք եւ մէջի պարունակութիւնները իրեն ցուցընենք: Ետոյ դարձաւ դէպ ի իւր մեծամեծներուն ու ըսաւ. «Արդարեւ ասոնք երեւելի մարդիկ են, պէտք ենք պատուել զիրենք»: Ետքը մեզի դառնալով հարցուց թէ՝ ո՞ւր պիտի մնան այս սնտուկները: «Դուք գիտէք, տէր, պատասխանեցինք. ձեր հրամանացը ներքեւ են»: Եւ հրամայեց որ մեր քով տանինք: Նոյն օրը սնտուկները բանալնուս բաւական ընծաներ տուինք իրեն. բայց Թէոդորոսին համար յատկացեալ քանի մը կտոր պատուական ընծաներն եւ [...] նախկին հօյակապ դաւաղանը եւ [...] րիկ ոսկի խաչը(*) տեսնելնուն [...] սիրահարեցաւ Վակշըմ — Կովազի, աչքը անոնց մնաց. Դարձեալ ըսաւ իրեն. «Տէր իմ, ասոնք մեր Լիբանանի (Պատրիարքը) Թէոդորոսին [...] մար խրկած է. բայց ճշմարիտ թագաւորը այսօր ով ըլլալը յայտնի [...] Ջերմեռանդութեամբ լեցուելով [...] սիրոյ՝ ձեռքս սեղմելով երկու անգամ [...] ծանրակշիռ համբուրեց սուրբ խաչը [...] վասն զի իրեն հոգեւոր տեսուչ [...] ներկայ ըլլալուն՝ չէր ուզեր [...] կառավարանքի եւ խօսելու տեղէ [...]

(*) Ակնակիտ մեծ խաչ մը [...] մէջ զետեղուած կար կենաց փայտ[...] մաս մը, յափշտակուած էր Ըսաւ [...] Ամպա յեաը:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԻՒԹԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՂՐԿԵԼ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՀԱՍՑԷՈՎ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 – 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 11 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2906

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՉԵ՞Ն ՏԵՍՆԵՐ ԹԷ ՉԵՆ ԸՄԲՌՆԵՐ

Ըսա՞ծ եղանք թէ բարձրաստիճան կղերը եւ մանաւանդ Էջմիածնի աթոռն մեր ի վեր չարաչար կը գործածեն իրենց դիրքն ու պատասխանատուութիւնները, Հայկական Արտասահմանի հանդէպ:

Բացատրեցինք օրը օրին, անուններով եւ փաստերով, թէ՝ նորանշան կղերապետութեան մը սաստկացնող հովերը կը փչեն, գաղութէ գաղութ, ընդ հովանեաւ Էջմիածնի:

Յայտարարեցինք, վերջապէս, թէ Էջմիածինը, եւ, անոր կոնակէն՝ Երեւանը իրաւունք չունին խնամակալութեան մը լուծը պարտադրելու կամ խռովութիւններ յարուցանելու, երբ Արտասահմանը կը փորձէ կազմակերպել իր ներքին կարգուսարքը, ազատօրէն վարել իր ճակատագիրը:

Եւ անհաւասալի, նորէն անձնանի կանչեր, մէկը՝ Եգիպտոսէն, միւսը՝ Փարիզէն: Երկուքն ալ՝ պարզապէս դաշնակցական տեսակէտի մը դէմ խօսած ըլլալու համար:

Բառ մը պաղպաղ բառեր չարելով եւ վերէն վար խեղաթիւրելով «Յառաջ»ի երկու խմբագրականները, Եգիպտոսի համակիր պաշտօնաթերթը կը հարցնէ չարախինդ նենգամտութեամբ.

— «Իրա՞ւ, ձեր մտահոգութեան առարկան գաղութներու կազմակերպութեան գո՞րծն է. բայց ստո՛ր է որ ձեռնարկած է Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը: Ալ ինչո՞ւ համար փոթորիկ պիտի գայթի»: (Արեւ, 27 օգոստ.):

Միւսը, նոյն կուսակցութեան Փարիզի օրկանը, կը զարմանայ որ դաշնակցական մամուլը «հերթական» հարց դարձուցեր է «անձայն վտանգ մը»: (Ապագայ, 6 սեպտ.):

Իր չար բախտէն, այդ խմբագրականին մէջ իսկ, Փարիզի համակիր օրկանը կը փախցնէ խոստովանութիւն մը, որ կը հաստատէ ոչ թէ իր, այլ մեր տեսակէտը:

Կարդացէք եւ զատեցէք.

— «Գաղտնիք չէ թէ վերջին կաթողիկոսական ընտրութենէն ետք Էջմիածին կ'աշխատի իրեն վստահուած հաստատութեան — հայ եկեղեցիին — մէջ կեդրոնութիւն ստեղծել, ինչ չափով որ հնարաւոր է իրեն համար: Երբ այդ հնարաւորութիւնը պակաս է բո՛ւն երկրին մէջ, տիրող կարգերուն հետեւանքով, կ'աշխատի առաւելագոյն չափով կատարել իր պարտականութիւնը երկրէն դուրս, սերտ կապ պահելով, թեթեւակցութիւնով թէ պատուիրակի առաքմամբ»:

Նոյն ձեւով ալ, Կիլիկիոյ կաթողիկոսները եւ Երուսաղէմը աշխատած են վերազարթնում մը տալ հայ եկեղեցիին կապուած կրթական, հոգեկան եւ գրական գործունէութեան»:

Ըսել կ'ուզէ թէ իրար անցնելու բան չկայ, եւ հոգեւոր պետերը պարզապէս իրենց պարտականութիւններն է որ կը կատարեն, վերակենդանացնելու համար Հայ. Եկեղեցին:

Դժբախտաբար, բոլորովին ուրի՛շ բան է որ կը կատարուի, առարկիր բազմութեանց գլխուն վերեւ:

Եւ այդ՝ ճի՛շդ անոր համար որ, գործելու «հնարաւորութիւնը պակաս է բո՛ւն երկրին մէջ, տիրող կարգերուն հետեւանքով»:

Բուն երկրի մէջ, Էջմիածինը ոչ միայն չի կրնար «կենդանութիւն ստեղծել», այլ եւ չի կրնար գործել, վանքին պատուհաններէն դուրս նայիլ, նոյն իսկ եղածը պահել:

Ուրեմն, թափ կ'երկարէ սահմանէն դուրս: Աւելի ճիշդ՝ կը կենն որ երկարէ, ոչ թէ եկեղեցին փրկելու կամ վերակենդանացնելու, այլ ուրիշ գործեր եփելու համար, գիտակցօրէն կամ հակառակ իր կամքին:

Տարրական տրամաբանութիւնը պիտի ըսէր,— Եթէ եկեղեցին վտանգուած է, այդ վտանգը շատ աւելի մեծ է Հայրենիքին մէջ, ինչո՞ւ չէք ծառանար անոր դէմ:

Տիրող կարգուսարքը թոյլ չի՞ տար: Լաւ: Բայց նոյն կարգուսարքը ինչո՞ւ այդքան բարեհաճութեամբ կը հովանաւորէ Էջմիածնի արտաքին գործունէութիւնը, ներշնչելով, հրահրելով թունդ կղերապետական հակումներ եւ յաւակնութիւններ, բոլոր ճակատներուն վրայ:

Մեր հակառակորդները ո՛չ այս «ինչու»ն կը հարցնեն, ոչ ալ անոր պատասխանը կը փնտռեն:

Անոր համար է որ, հոն ուր դաշնակցական մամուլը կասկածելի երեւոյթներ կը տեսնէ, անոնք պարզապէս օրհնութիւն կը գտնեն: Եւ գետնամած կը խոնարհին, աւետելով թէ Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը արդէն ձեռնարկած է գաղութներու կազմակերպութեան:

Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ: Այդ ձեռնարկին շնորհիւ է որ,—

1. Մինչեւ այսօր ալ Աթէնքի մէջ բազմած կը մնայ հասարակ բռնաւորական մը, Կարապետ Մազլըմեան, որուն չորս բոլորտիքը գոց բռնած են բանկալի բոլոր բռածոնները, հովանաւորութեամբ համկամարներու:

2. Այդ նոյն ձեռնարկին շնորհիւ է որ, ուրիշ փորձանք մը, Թուրքէն Մանասեան, Պաղտատէն ճամբուելէ յետոյ, առտու մը կը նշանակուի Նուիրակ Հարաւ. Ամերիկայի, եւ, վերջին պահուն, առաջնորդ՝ Իրաքի, վրան — բաց խայտառակութեամբ մը, — 30 երեսփոխաններու 9ին քուէներով:

3. Այդ նոյն ձեռնարկին կամ հոգածութեան կը պարտինք Հիւսիսային Ամերիկայի ամբողջ ողբերգութիւնը, որ կը տեւէ մինչեւ այսօր:

4. Այդ ձեռնարկին կամ աշխուժացման հետեւանքով է որ, նոյն ինքն կաթող. նուիրակը, մէկ տարի արտասահման բնակելէ ետոյ, տակաւին չի կրնար վճռել ծուռն ու շիտակը,— չի համարձակիր կարգի հրաւիրել նոյն իսկ հանրածանօթ սրիկաներ, — գոնէ կղերին պատիւը փրկելու համար:

Այդ դեռ արտաքին երեսն է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍԴԻՆ ԺՈՂՈՎ, ԱՆԴԻՆ ԶՕՐԱՇԱՐԺ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՅՈՅՍԸ ՉԷ ՄԱՐԱԾ ԴԵՌ

Եթովպիոյ կայսեր չորս նոր առաջարկները

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը նախագահ ընտրելով Պ. Պէնէշը, անմիջապէս անցաւ իր օրակարգին: Վեց — փոխ նախագահներու համար թեկնածու մը ունէր նաեւ խորհրդային պատուիրակութիւնը, բայց չընտրուեցաւ, Մեքսիկայի պատուիրակը առաւելագոյն քուէն ստացած ըլլալով:

Միջանկեալ ըսենք որ Ա. Դ. այս ընդհ. ժողովը արտակարգ նշանակութիւն ունի թէ իր կազմութեամբ եւ թէ սեղանի վրայ դրուած հարցերով: Ժողովին կը մասնակցին իբր 60 պետութեանց ներկայացուցիչները, որոնց մէջ կան երկու վարչապետներ եւ 20 արտաքին նախարարներ: Ֆրանսայի վարչապետը, որ Փարիզ եկած էր 48 ժամուան համար, անապարանքով վերադարձաւ երեքշաբթի օր:

Տոքթ. Պէնէշ նախագահութիւնը ստանձնելէ անմիջապէս վերջը, առաջարկեց յաջորդ ընդհ. ժողովին ձգել պատերազմիկներու ռազմանիւթ եւ հումնիւթ չհայթայթելու խնդիրը եւ ուրիշ հարցեր:

Ընդհ. ժողովին հետ զուգընթաց, կը գործէ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ ընտրուած հինգ հոգինոց յանձնախումբը, որ գործնական առաջարկներ պիտի ներկայացնէ իտալեւհապէշական վէճին կարգադրութեան համար: Յանձնախումբը երեք հոգինոց մասնախումբ մը կազմեց, ուսումնասիրելու համար Իտալիոյ յուշագիրը՝ Եթովպիոյ դէմ:

Տոքթ. Պէնէշ, որ նախագահ ընտրուեցաւ 53 քուէարկուներու 49 ձայնով, մասնաւորապէս շեշտեց իր բացման ճառին մէջ.

— «Միասնաբար պիտի ըլլար ծածկել օրուան վտանգները: Ուրեմն, բոլորիս պարտքն է մեր հաստատամութեամբ աշխարհի ներշնչել ոչ միայն նոր յոյս մը, այլ եւ այն առողջութիւնը թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի յաղթահարէ ներկայ դժուարութեանց եւ այս նոստաշրջանին արդիւնքով նոր միջոցներ պիտի պատրաստէ աշխարհի խաղաղեցման համար»:

Կարգ մը թերթեր կը հաստատեն թէ իտալական պատուիրակութիւնը հաշտարար տրամադրութիւններ կը ցուցնէ այս միջոցին, անյարմար նկատելով սուր ընդհարում մը՝ Մեծն Բրիտանիոյ հետ: Բայց եւ այնպէս, չէ հրաժարած իր հիմնական պահանջներէն:

Իսկ Ատտիս — Ապէպայէն քաշուած հեռագիր մը կ'ըսէ.— Կայսրը անցեալ շաբթու յանկարծ մայրաքաղաք հրաւիրեց իր խորհրդականները, որոնք ժամերով աշխատեցան, բանաձեւ մը մշակելու համար: Կ'ըսուի թէ կայսրը պատրաստ է կատարելու հետեւեալ չորս զիջումները.— 1. Իտալիոյ ձգել Օկատէնի նահանգին մէկ մասը.— 2. Ազգերու Դաշնակցութիւնը խորհրդականներ նշանակէ հապէշական կառավարութեան համար.— 3. Ճամբայ մը շինել Էրիթրէայէն Կոնտար.— 4. (Այս կէտը գաղտնի կը պահուի, թերեւս մենաշնորհ մը):

Կայսրը միշտ կ'ընդդիմանայ որ եւէ հոգատարութեան կամ թեւարկութեան, վախնալով թէ քաղաքացիական պատերազմ կրնայ ծագիլ, եթէ շատ յայն զիջումներ կատարէ:

ՏԵՆԴԱԳԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ասմարա — Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ՝ հակառակ տեղատարափ անձրեւներուն, որոնք տղմուտի վերածած են գետինը, իտալական զօրքը կասկածելի շարժումներ կը կատարէ հապէշական սահմանին վրայ: Սեպտեմբեր 9 թուակիր պաշտօնական գեկոյց մը կ'ըսէ թէ Էրիթրէայի իտալական զօրամասերը դէպի հապէշական սահմանը կը յառաջանան ռազմական զգուշութեամբ: Իտալացիները գրաւած են բոլոր կարեւոր կէտերը, լուրջ յառաջխաղացութեան մը համար: Եթովպիոյ գլխաւոր զօրապետներ եւ պաշտօնատարները մայրաքաղաք հրաւիրուեցան: Զարաբերութիւնները շատ լարուած են սահմանին վրայ եւ ամբողջ մթնոլորտը պատերազմ կը հոտի: Իբրեւ ապացոյց պատերազմի պատրաստութեան, կը բաւէ յիշել թէ շուէտացի մարզիչները երկրէն դուրս կը հանեն իրենց կիներն ու զաւակները: Զորս ֆրանսացի սպաներ ռազմիկանական ուժ մը կը կազմակերպեն, երկաթուղին եւ ստարականները պաշտպանելու համար: Այս ուժին կեդրոնը պիտի ըլլայ Տիրէտավա, Ճիպութիի գծին վրայ

Կիրակի օր, երբ կայսրը պալատ կը վերադառնար, Ղպտիներու եկեղեցիին արարողութենէն վերջը, խլամ ամբոխականներու բազմութիւն մը ջերմապէս ծափահարեց: Եկեղեցին շրջապատուած էր զաւառներէն եկած ռազմիկներով, որոնք վայրենի երեւոյթ մը ունէին, բայց բոլորն ալ քրիստոնեաներ են: Անոնք ալ սկսան երգել եւ ծափահարել, ծնծղաներով եւ թմբուկներով

Հակառակ զինուորական անընդմէջ պատրաստութեանց եւ իտալական արշաւանքի վախերուն, շատեր կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղօրէն լուծել վէճը, երեք ազդեցութեան շրջանակներու վերածելով Եթովպիան.— անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական:

Թղթակից մը կը հեռագրէ թէ հեղեղանման անձրեւներու հետեւանքով, կարելի չէ փողոցներէն անցնիլ առանց ջուրի նստելու: Կը կարծուի թէ անձրեւը պիտի տեւէ մինչեւ սեպտեմբերի վերջը:

** Հապէշ հրամանատարներէն Տէճամաչ Անտէ, որ 10,000 զինուոր ունի, հրաման ստացաւ պատրաստուիլ Օկատէն մեկնելու, 25,000 զինուորով, առաջին ազդանշանին վրայ:

Իտալական արշաւանքին ծրագիրը

Լոնտոնի թերթերուն թղթակիցները նոր մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն իտալական արշաւանքի ծրագիրներու մասին: Մեւ շալխկաւոր բանակը, առաջին առթիւ պիտի գրաւէ Ատուան, ապացուցանելու համար թէ ֆաշական Իտալիան կրնայ հռոմէական նոր արծուեդրօշը պարզել հոն ուր 1896ին Իտալիոյ խորհրդարանական կառավարութիւնը նուաստացուցիչ պարտութիւն մը կրեց 1896ին:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ...

Ճիշդ երկու շաբաթ եղաւ Դ. Շահվերդեանի ժամանումը:

Ոչ միայն թերթերը, այլեւ ներգաղթի յանձնաժողովը պաշտօնապէս հաղորդեցին անտարբեր լուրը:

Եւ սակայն, ո՞ւր է Դ. Շահվերդեան:

Կը հարցնեմ բոլոր «Հայաստանեան»ներուն, կը թղթատեմ անոնց թերթերը,— ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն:

Նոյնիսկ իր բնակարանը անյայտ կը մնայ: Այսինքն ծանօթ՝ միայն ափ մը թիկնապահներու.

Առանց պրպտելու այս խորախորհուրդ քաղաքագիտութեան գաղտնիքները, չէ՞ք ընդունիր թէ քիչ մը չափը կ'անցընեն Երեւանցիները:

Չմեռ էր, զարուն եղաւ, գարունը դարձաւ ամառ, աշունն ալ իր օրերը կը համրէ արդէն,— եւ դեռ պիտի բարեհաճին ծանուցանել իրենց կայազօրութիւնները:

Նոյնիսկ ժընեւի Հինգերու յանձնախումբը այսքան գաղտնապահութեամբ չի գործեր, գիտնալով հանդերձ որ իր բանաձեւէն կախում ունի խաղաղութեան խնդիրը.

Չմեռ էր, երբ ներգաղթի պահանջը դրուեցաւ Երեւանի առջեւ, զանազան հաստատութեանց կողմէ:

Ուրեմն. մէկ տարի տեւեց, մինչեւ որ բարեհաճեցան լիազօր մը ղրկել:

Արդ, ո՞ւր է եւ ի՞նչ գործի կը սկսի այդ լիազօրը: Ո՞րք կը կազմուին, կը գտնուին, կը մաղուին ցանկերը, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ: Ե՞րբ ճամբայ կը հանուին: Ո՞րբ կը հասնին Երեւան:

Անշուշտ ձիւն — ձմրան, Սեւ Ծովու փոթորիկներն ալ՝ իրքեւ յաւելուած:

Ի՞նչ «սկզբունքային» հարց է որ չի լուծուիր եւ անվերջ կը քաշքշուի, քթէ բերնէ բերելու համար 1000—1200 տարագիրներու վերադարձը:

Հօկի ներքին վէճերուն եւ մանաւանդ հաշիւներուն քննութի՞ւնն է որ կ'ուշացնէ ներգաղթի գործողութեանց փութացումը:

Չար բերաններ կ'ըսեն թէ կը փնտռուի ոչ միայն Դ. Շահվերդեանը, այլեւ բանաձեւ մը՝ Հօկին երկու թեւերը կամ վարչական «քլիք»ները հաշտեցնելու: Միեւնոյն առեն կը փրնտռուի 3000 ռաչափ ֆրանքի գումար մը, որ հայեր է ինչպէս «Արմենիա» հիւրանոցին 45,000ը, կամ վտարեալ քարտուղարին վերագրուած գումարը:

Կարելի չէ՞ աղդի մը վերածել այս «կը փնտռուի»ները, եւ անմիջապէս ձեռնարկել ներգաղթի գործողութեանց:

Պ. Շահվերդեան որքան ալ «փնտռուելու» պատրուակներ ճարէ, պէտք չէ մոռնայ մէկ բան,— եկածը ձմեռ է եւ ներգաղթի կարաւանին մասը պիտի կազմեն ամբողջ ընտանիքներ,— այր, կին, երախայ:

ՎԱՀԷ

«Ոսկոր պարթակայանը» սկսաւ փլցնել

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Մարսէյլի քաղաքապետութիւնը սկսաւ փլցնել Թուսկրու կամ Ոսկորի գաղթակայանին հիւղակները, որոնք տարիներէ ի վեր, պատկան իշխանութեան եւ առողջապահական ճիւղին համար նկատուած էին վտանգաւոր եւ անհանդուրժելի:

Ինչպէս ժամանակին գրած եմ «Յառաջ»ի մէջ, բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ Հայերէ եւ Թուսկրէ, որոնք տարիներէ ի վեր հոն հաստատուած էին, թիթեղէ եւ քուրջէ ղանդուածի մը մէջ:

Թուսկրը առաջին բնակիչներն էին 1917 հոկտեմբեր յեղափոխութենէն յետոյ: Իսկ Հայերը գաղթի առաջին օրերուն հաստատուեցան.

Այսպէս, քաղաքապետութիւնը, գործակցութեամբ ոստիկանութեան, մտադրած է կարճ ժամանակի մը մէջ, առնուազն մէկ շարաթ, մաքրել գետինը, շինելու համար հոն բժշկական եւ գիտական հաստատութիւններ:

Ցեստաձգումէ յետաձգում, վերջապէս յարմար վայր մըն ալ գտած է քաղաքապետութիւնը: Սէն Ժէրոմի շրջանին մէջ, իրեն պատկանող հողայ շէնք մը, Լա Ռոզօ տրամադրուած է բնակչութեան, որ կը բաղկանայ 575 ընտանիքէ, ուրիշ հաշիւով 1800 հոգի:

Գործողութիւնը սկսաւ երեքշաբթի օր առտուան ժամը 8ին:

Հայ բանուորի մը չորս մատները կտրուած

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 4 սեպտեմբեր.— Օգոստոս 30ին ուրբաթ օր, ցաւալի արկածով մը Պ. Յ. Պուտակեանի ձախ ձեռքին չորս մատները երկու ծանր երկաթներու կէր կը ղառնան, երկաթի մեծ գործարանին մէջ: Անմիջապէս կը փոխադրուի Սէնթ Էթիէնի հիւանդանոցը:

Այսօր, կիրակի, հիւանդանոցը կ'երթամ: Առաջին հարցումիս.— «Հիմակու հիմա միջնամատս կոյսեցին» կ'ըսէ.— Միւս երեքն ալ ջախջախուած են ..

Դժբախտ աշխատաւորը բնիկ Վանի Ալիւր գիւղացի է, 40—45 տարեկան, երեք զաւակներու տէր: Հաւատարիմ ու զոհաբերող օժանդակ յեղափոխական մը եղած է 1911 — 20ի շրջանին, Եգիպտոսի մէջ, յետոյ Պոլիս: Շուտափոյթ ապաքինում կը մաղթեմ սրտանց.— Ս.

Ուրիշ արկած մը եւս, աւելի ծանր

ՎԻԷՆ, 9 սեպտ. (Յառաջ).— Պ. Սեդրաք Թաշճեան, որ քանի մը տարիէ ի վեր կ'աշխատէր Պ. Փէլի կաշիի գործարանին մէջ, մեռաւ արկածի մը հետեւանքով: Երկու ամիս առաջ իր ձեռքին մէկ մասը մեքենային տակ մնալով կը ճզմուի: Նախապէս բժիշկները վտանգ մը չէին տեսներ, բայց վէրքը բորբոքած ըլլալով, հարկ եղաւ մատը կտրել երկրորդ խաղէն: Այսպա թունաւորուեցաւ ամբողջ բազուկը: Դժբախտ բանուորը փոխադրուեցաւ Լիոնի մէկ հիւանդանոցը, ուր կտրեցին արմուկի վերի մասէն, բայց զարմանալ անօգուտ: Եւ Սեդրաք մեռաւ երկար չարչարանքներէ վերջը, սեպտեմբեր 5ին: Թաղումը կատարուեցաւ անցած կիրակի եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Լիոնի գերեզմանատան մէջ: Հանգուցեալը բնիկ Ատանացի էր, մօտ 50 տարեկան: Իր ետեւ կը թողու այրին եւ չորս զաւակներ:— Գաղտնի

ՄԱՅՐ ՄԸ ԽԵՂԴԵՑ իր երկու զաւակները Լիմոժի մէջ, խենդութեան նոպայէ մը բռնուելով: Երրորդը հազիւ կարելի եղաւ փրկել: Ամէնէն մեծը 12 տարեկան էր, միւսները՝ 7 տարեկան եւ 30 ամսու:

ՍԻՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ նոր կազմակերպութեան (վերաքննական) համագումարը բացուեցաւ Վիէննայի մէջ, մասնակցութեամբ 350 պատուիրակներու, որոնք կը ներկայացնեն 750,000 քուէարկուներ, 43 երկիրներու մէջ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Նորէն անգլեւամերիկեան մրցակցութիւնը

ԻՍԿ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԲԱԺԻ՞ՆԸ.— ԾՈՎԱԿԱԼ ՉԷՍԹԸՐ ԵՒ ՍԹՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ.— ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ ԵՐԵՔԻՆ ԱԼ.— ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏԻ 22 ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ.— ՉԷՍԹԸՐԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ ԼՕԶԱՆԻ ՄԷՋ.

Ուրեմն 1920ին Մեծն Բրիտանիան եւ Ֆրանսան իրենք իրենց մէջ կարգադրեցին Մուսուլի խնդիրը՝ համաձայն իրենց քաղաքական ու տնտեսական շահերուն Միջագետքի քարիւղին հարիւրին եօթանասունը կը ստանար Անգլիան, քսանը-հինգը Ֆրանսան, իսկ մնացեալ հինգը՝ Գ. Կիւլպէնկեան։ Վերջնական կամ անփոփոխելի՞ էր բաշխումի այդ համեմատութիւնը Ապագայ դէպքերը ժխտական պատասխան կուտան այդ հարցումին, որովհետեւ Լոնտոնի եւ Փարիզի դիւանագէտները գիտակցօրէն ժխտեցեր էին Եւրոպայի ափերէն երեք հազար մղոն հեռու, զաւնակից ու բարեկամ պետութիւն մը — Ամերիկան։ Մերուն Բաքսէլըրը զայրոյթով լսեց անգլեւֆրանսական համաձայնութեան լուրը։ Եւրոպան ի՞նչ իրաւունք ունէր անփականացնելու Մուսուլի վիճելի հեղուկը առանց Սթանտըրտ Օյլի հաւանութեան։

Հիմնաւոր էր Ամերիկացիներուն բողոքը։ Ուաշինկթընի կառավարութիւնն էր որ առաջին անգամ հետաքրքրուեցաւ Միջագետքի քարիւղներու մենաշնորհով։

Այստեղ փակագիծ մը՝ պատմելու համար թէ Ամերիկացիները ինչ քայլեր առին այդ ուղղութեամբ։

×

1904ին ծովակալ Չէսթըր «Քէնթըքի» յածանաւով Պոլիս կը հասնէր տեսակցութիւն մը ունենալու համար սուլթանին հետ։ Ինչպէս յայտնի է, այդ օրերուն օսմանեան կայսրութեան գահուն վրայ կը բազմէր արիւնարբու գազան մը — Ապտիւլ Համիտ, Կարմիր Սուլթանը, որ իր անասնական հաճոյքին ու հաճոյքին կը յատկացնէր երկրին հասոյթներուն հարիւրին եօթանասունը։ Թուրքիոյ ելմտական կացութիւնը յուսահատական էր, օտար պահանջատէրերը ժառանգութեան մասնիկը առնելու ատեն։ Սնանկ էր պետութիւնը եւ չէր կրնար վճարել իր արտաքին պարտքերը։ Վտանգի մէջ էր, օրինակ, ամերիկեան դրամագլուխը։

Ուրեմն, Ուաշինկթընի կառավարութիւնը լիազօր պատուիրակ մը կը ղրկէր բռնակալ ու կնամոլ փադիշահին, իր պարտատէրներուն չարժը պաշտպանելու համար։ Ծովակալը հրահանգ ստացած էր նոյն իսկ սպառնալու։

Օտար պետութեանց սպառնալիքները Ապտիւլ Համիտի ծիծաղը կը շարժէին ընդհանրապէս. լաւ ուսումնասիրած էր ան արեւմուտքի վերաբերմունքը եւ գիտէր անոնց հետ խօսելու ձեւերը։ Ժամավաճառ չեղաւ այլեւս։ Եւրոպայի պալատը հրաւիրեց Ամերիկացին. սիրալիր ընդունելութիւն ըրաւ. նոյն իսկ առանձնաբար մը սարքեց ի պատիւ ծովակալին, եւ Մէճիտիէի շքանշանը նուիրեց անոր։ Ետքը երկարօրէն նկարագրեց Թուրքիոյ անսպառ հարստութիւնները. խոստումներ շռայլեց ու վերջապէս հասաւ իր նպատակին — ամերիկեան կառավարութիւնը մոռցաւ իր սպառնալիքը եւ բարեկամական յարաբերութիւնները վերահաստատուեցան Ուաշինկթընի եւ Եըլտըզի միջեւ։ Ետմանալու Ամերիկա վերադարձաւ առանց ծովակալին, իսկ այս վերջինը քննական պտոյտի ելաւ դէպի Անատոլու, աչօք բացօք տեսնելու համար երկրին հարստութիւնները։

Ամիսներ ետքը Չէսթըր զարմանալի այցելութիւն կուտար Եըլտըզի բարեխնամ, այս անգամ ոչ թէ սպառնալու, այլ հանքերու եւ երկաթուղիներու մենաշնորհ խնդրելու համար։ Սուլթանը «բարեացակամ» մարդ էր. ժպիտ ըրաւ Ամերիկացիին բացատրութիւններն ու հաւաստիքները եւ հաճոյանքով… որ իր այդ կեավուրը Թուրքիա եկած էր երկրին տնտեսական ու ելմտական բարւոքումին օժանդակելու առաքելութեամբ. եւ քանի որ այդ բարւոքումը երկրորդ բնական ընթացքով պիտի բազմապատկէր Նորին Վեհափառութեան հարստութիւնը, ինչպէս նաեւ պալատական պէտքուհիներուն համբանքը, դիւանադիտական սխալ մը պիտի ըլլար իր կողմէ, եթէ մերժէր եղած անակնկալ առաջարկը։

— Մենաշնորհը ձերն է, պարոն Չէսթըր, ըսաւ Համիտ եւ քթին տակէն խնդաց։

Ապահովաբար Ամերիկացին չնշմարեց այդ դիւային ժպիտը

Անդին, Թէմզի ափերուն վրայ քարիւղի աքցանները այլեցան։ Լոնտո՞նը ծօտ էր Բրքական սահմաններուն թէ Ն. Եորքը։

Եւ ահա Անգլեւպարսիկ ընկերութեան (այժմ անգլեւիրանեան) հիմնադիրը՝ Նոքս տ'Արսի շողեպիով Պոլիս հասաւ ու ներկայացաւ սուլթանին։

— Մեզի տուէք այդ մենաշնորհը, մեր պայմանները աւելի նպաստաւոր են, բացատրեց Աւստրալիոյ միլիոնատէրը.

— Եթէ այդ կարգադրութիւնը հաճոյք կրնայ պատճառել Ձեր Վեհափառ Թագաւորին, ամենայն սիրով, պատասխանեց փադիշահը.

Քանի մը շաբաթ վերջը Եըլտըզի դուռը ալ կ'առնէր Տէօյչ Պանքի ներկայացուցիչը՝ Մուսուլի քարիւղներէն բաժին պահանջելու համար։

Ապտիւլ Համիտ մենաշնորհին երրորդ տպագրութիւնն ալ խոստացաւ Գերմանիոյ Վեհափառին։

Այդ հալածական խոստումներուն յաջորդեցին բանակցութիւնները զորս սուլթանը կը վարէր անձամբ։ Զի՞ որ Մուսուլմաններին օրէնքով՝ հայրենիքին ամբողջ հարստութիւնը կը պատկանէր օրուան խալիֆային… Ուստի ոչ պետութիւնը իրաւունք չէին կրնար ունենալ, օրինակ, Միջագետքի քարիւղներուն կամ Անատոլուի մէջ շինուելիք երկաթուղիներուն վրայ. իսկ նախարարները նշանակուած էին միայն սուլթանին հրամանները գործադրելու եւ անոր աչքէ թէմէնաի ընելու համար։

Ապտիւլ Համիտ հրաշալի ռազմավարութեամբ մը քնացուց միամիտ Եւրոպացիները մինչեւ 1908։

Յուլիս 23ին (10) պայթեցաւ Երիտասարդ Թուրքերու Յեղափոխութիւնը։ 1909ի Ապրիլին Մեծ Մարդասպանը կորսնցուց իր գահը եւ աքսորուեցաւ Սելանիկ։ Նախընթաց յօդուածով մը բացատրեցինք թէ իթթիհատական վարչութիւնը, ի՞նչպէս օտարներուն հրամցուց Մուսուլի անսպառ քարիւղը, շնորհիւ Գ. Կիւլպէնկեանի «անուշ լեզուի» դիւանագիտութեան։

1921ին, Սան Ռէմոյի անգլեւֆրանսական համաձայնութենէն գրեթէ տարի մը վերջը, Ամերիկացի փառատաբան մը սուլթան Համիտի ժառանգորդներու անունով հետեւեալ շրջաբերականը կ'ուղարկէ շահակից պետութեանց եւ քարիւղի ընկերութիւններուն.

«Մուսուլի քարիւղներուն օրինական տէրը հանգուցեալ խալիֆան էր, ան իր իրաւունքներէն չհրաժարեցաւ երբեք եւ իր մահէն յետոյ ժառանգորդ ձգեց քսանեւերկու իշխան ու իշխանուհիներ։

Արդ, հրահանգ ստացած եմ այս վերջիններէն որպէսզի ամէն միջոցի դիմեմ վերստանալու համար իրենց յափշտակուած հողերը՝ Միջագետքի մէջ։ Հետեւաբար կը խնդրեմ որ անմիջապէս պարպէք նաւթային այդ շրջանները, հակառակ պարագային բռնադատուած պիտի ըլլամ խիստ քայլեր առնել ձեզի դէմ»։

Ապտիւլ Համիտի ժառանգորդներո՞ւն մնացեր էր վերիվայր շրջել Մուսուլի հարցին կարգադրութիւնը. բնականաբար ոչ։ Սակայն, փաստաբանին այդ ամբաստանական թուղթը խմբագրուած էր Մ. Նահանգներու կառավարութեան հաւանութեամբ։

Եւ ահաւասիկ օրին մէկը (1922ին) փաստաբանը գինուորական մը ընկերակցութեամբ ներկայացաւ Լօզանի խորհրդաժողովին եւ պահանջեց իրաւաւորել ժառանգորդներուն վերադարձնել տալու՝ յանուն Օրէնքի եւ Արդարութեան. Այդ ելոյթին յաջորդեց աւելի զզըղագին դէպք մը։ Խորհրդաժողովին ամէնէն ճակատագրական պահուն, Լօզան հասաւ ծովակալ Չէսթըր եւ պաշտօնապէս բողոքեց կատարուած անիրաւութեան դէմ.

— Դուք, Անգլիացիներդ ու Ֆրանսացիներդ, կ'ուզէք զրկել Ամերիկան յաղթութեան բարիքներէն, կ'ըրգի — լենք…

Արդարեւ ծովակալը աշխատեցաւ արգելքներ յարուցանել՝ Քէմալն-Պէրթլօ համաձայնութիւնը վիժեցնելու համար։ 1921ին Թուրքիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ ստեղծուած սիրալիր յարաբերութիւնները քաջալերութիւն տուին ծովակալին։ Մուսթաֆա Քէմալ՝ Անատոլուէն Անգլիացիներէն փրկելու մտահոգութեամբ զիջումներ կատարած էր Ուաշինկթընի կառավարութեան եւ նոյն իսկ 99 տարուան մենաշնորհ մը յանձնած էր Չէսթըրին՝ Միջագետքի, Վանի, Պիթլիսի եւ Էրզրումի քարիւղներուն շահագործման համար։ Ի հարկէ այդ մենաշնորհը որ եւ է արժէք չէր կրնար ներկայացնել, քանի որ Միջագետքը կը գտնուէր Անգլիացիներու տիրապետութեան տակ, իսկ մնացեալ երեք հայկական նահանգներու մէջ քարիւղ գրեթէ չկար։ Բայց եւ այնպէս, այդ թուղթի կտորն ալ բաւական էր իրարանցում ստեղծելու համար Լօզանի մէջ։

Սակայն, ծովակալը իր վաւերական շպիտի հանէր.

— Եթէ կատակ է ձեր ըրածը, չատ անհամ էք, ըսաւ Մեծն Բրիտանիան իր ամերիկացի բարեկամներուն, իսկ եթէ լրջօրէն պիտի պնդէք, ես ալ միջոցներ ունիմ իմ շահերս պաշտպանելու համար

Եւ Անգլիան պաշտպանեց իր շահերը։ Լօզանի երկրորդ խորհրդաժողովին, հանդուցեալ լորտ Քըրզըն անհասանելի վիճողութիւններ բրաւ. Ըսմէթին եւ փոխարէն ստացաւ Մուսուլի նահանգը ամբողջութեամբ։ Ամերիկացի ծովակալը վերադարձաւ դրկելով պահած էր միայն հայկական նահանգներու քարիւղի մենաշնորհը

Այդ ամօթալի պարտութենէն յետոյ ատպարէզ իջաւ ծերունի Բաքսէլըրը, որ դեռ նոր ստացած էր հիւսիսային Իրանի քարիւղներուն շահագործման իրաւունքը (1921)։

Երկրորդ յօդուածաշարքին սկիզբը երկարօրէն նկարագրած ենք թէ Մուսուլի պատճառով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու միջեւ ստեղծուած վէճը ինչ փուլերէ անցաւ եւ ո՛ր ատենէն յառաջ գնաց։ Լոնտոնի վարիչներն էին, որ խնդիրը կարճ կապեցին եւ անխուսափելի պատերազմի մը վտանգը անհետացնելու համար Սթէնտըրտ Օյլին յատկացուցին կարեւոր տոկոս մը Մուսուլի քարիւղներէն։

Այսօր Իրաք Փէթրոլիոմին արժեթուղթերը բաժնուած են հետեւեալ համեմատութեամբ

Մեծն Բրիտանիա՝ հարիւրին 47 ու կէս (որուն 23.75ը կը պատկանի անգլեւիրանեան ընկերութեան, իսկ 23.75ը Ռոյըլ Տըչին)։

Ֆրանսա՝ հարիւրին 23.75։

Սթէնտըրտ Օյլ՝ հարիւրին 23.75։

Գալուստ Կիւլպէնկեան հարիւրին հինգ։

Գոհացած ստացա՞ւ Ամերիկան. մասամբ։ Ծիշդ է որ անգլիական, ֆրանսական եւ ամերիկեան քարիւղի խմբակցութիւնները անխտրաբար հաւասար բաժին կը ստանային, բայց երկու կարեւոր խոչընդոտներ ժառանգութիւն կրնային պատճառել Մ. Նահանգներուն։

Նախ, Միջագետքը ենթարկուած էր բրիտանական ազդեցութեան ուրեմն Լոնտոնի քաղաքական ռիբթը այդ շրջանին վրայ որոշ առաւելութիւններ կ'ընծայէր իրեն։ Եւ երկրորդ — ամէնէն ցաւալին ու վիրաւորականը — աշխարհի հզօրագոյն պետութիւններուն «գործի ընկերն» էր հայածական ժողովուրդի մը զաւակը.

Յաջորդ յօդուածով պիտի պատմեմ թէ Սթէնտըրտ Օյլը ինչ քայլեր առաւ Գ. Կիւլպէնկեանը զրկելու համար եւ թէ հայկական հարցը ինչ առնչութիւն ունէր քարիւղի քաղաքականութեան հետ։ Մուսուլը Անգլիացիներու հաշուոյն յափշտակելէ յետոյ, Կիւլպէնկեան կրցա՞ւ պահել իր ամբողջ իրաւունքը եւ հարստութիւնը։

ԺԻՐԱՅՐ ՊԻՍՊԻՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԹՂԹԱԿԻՑ ԼՈՆՏՈՆ.— Ցաւալեցէք եւ Նամակի ստանալ։— Վէպին ապագը կամ գիրքը ղրկել։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԻՍ ԿԵՐԷՔ

«Հայ-Բոյժ» իր 12րդ համարի խմբագրականով կը թելադրէ.

— Թաղող կերէք։

Իսկ ես խոնարհաբար աւելի օգտակար թելադրութիւն մը կ'ընեմ ու կ'աղաղակեմ.

— Մի՛ս կերէք, մի՛ս…

Ամէնէն օգտակար սնունդն է միսը, ըլլայ ան եզի, կովու, այծի, ոչխարի, էշու կամ ձիու։ Կերէք մանաւանդ մարդու միս։ Թարութիւն մ՚ ընէք հայրենակիցի, դրացիի, բարեկամի մէջ։ Որքան ծանօթ ըլլայ անոր՝ այնքան համով կ'ըլլայ միսը։

Հրամանագիր օրէնքով միսը ամանցած է։ Իսկ անհրաժան օրէնքով ձրի է մարդկայինը միսը։ Առոր անոր միսը ուտողները միշտ քաջառողջ կ'ըլլան. պինդ կաշի կ'ունենան, երկար կ'ապրին.

Միսը ուտելու համար եղած է։ Միս կերէք

«Հայ-Բոյժ» Թող ուզածին չափ բաղ.

— Արդարեւ, առողջարա՞ր է խաղողին ջուրը, հրաշագործի մը պէս կը բժշկէ տեսակ տեսակ հիւանդութիւններ։ Վկայ հայերէն հին Բժշկարանը, որ կը գրէ. «Խաղող լաւ է քան զամենայն միրգ, երբ լինի հասուն ու քաղցր, եւ զանձն լաւ կերակրէ, զերուն ու զփեղծակն ձգէ, զի անհայ է։ Եւ չորս իրք է. Փեճոկ, Միս, Ղուտ եւ Ջուր»։

Մենք ալ կրնանք բսել.

— Արդարեւ, անմահական է միսին համը, հրաշագործի մը պէս կը բժշկէ տեսակ տեսակ հիւանդութիւններ (փորցաւ, դեղին նախանձ, սեւ չարութիւն, չոր չկամութիւն եւ անգոյն խառնակչութիւն)։ Վկայ հայերէն, տարրերէն, բարեկերէն հին բժշկարանները, որոնք կը գրեն. «Մարդկային միսը լաւ է քան զամենայն միս, երբ լինի թարմ ու փափուկ եւ բարեկամական, եւ զանձն լաւ կերակրէ. զոտներ եւ զերեսն ձգէ, զի անհայ է։ Եւ եօթն իրք է. Միս, Արիւն, Ոսկոր, Մուծ, Կրճիկ, Ճարպ եւ Կաշի։ Շատ ապրի ազգակցի միս ուտողն»։

Ժողովուրդը կ'ըսէ.

— Ամէն թռչունի միս չուտուիր։

Եւ սակայն ամէն մարդու միս ալ կարելի է ուտել, մանաւանդ որ աղատ երկրի մէջ ենք եւ մեր կերած միսին համար որ եւ է մէկուն հաշիւ տալու պարտական չենք։

Ուրեմն մի՛ս կերէք, մի՛ս.

Մանաւանդ Հայու համով միս։

Եւ մանաւանդ ձեր ֆրանսացի բարեկամներն ալ հրաւիրեցէք որ անոնք ալ մասնակցին Հայու միս ուտողներու խնջոյքին։

Այսքան տարի Թուրքը մեր միսը կերաւ, ինչո՞ւ Ֆրանսացին ալ ձեր շնորհիւ չուտէ Հայուն համով եւ գիւրամարս միսը։

«Հայ-Բոյժի» խաղո՞ղը…

Ո՛չ եւ ո՛չ…

Խաղողին տեղ գինի խմեցէք եւ անոր հետ միս կերէք։

Վերջերս քիչ մը գիրցած ըլլալով, ինքս սիրայօժար տրամադրած եմ իմ սեփական միսս…

Հազարներ են ուտողները.

Դուք ալ ճաշակեցէք եւ տեսէք զի քաղցր է…

Ախորժա՜…

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՍՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԻՋԻՆ ԵՒ ԴԱՆՈՒԲԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՆ

Եւրոպայի այդ մասը տնտեսական սուր տագնապէ կը դալարուի։ Եւրոպայի սիրտը, ուրեմն, հիւանդ է։ Ու հարկ է զայն բժշկել։ Անոր ամբացումէն կախում ունի ամբողջ եւրոպական ցամաքամասի ապագան. Դիւանագիտութիւնը ծանր փորձութիւններու առջեւ կը գտնուի։ Իր գործը դժնդակ է։ Տրամագծօրէն հակադիր շահեր պէտք է հաշտուին իրարու հետ։ Եւ, հետեւաբար, գիջումներ պէտք է ընեն կողմերը։

Միջին Եւրոպան, պատերազմէն վերջ բաժնուած ըլլալով փոքր պետութիւններու, կը ներկայացնէ վրտանգաւոր «երկրաշարժական» շրջան մը՝ իբրեւ կեդրոն ունենալով Աւստրիան։

Գերմանիա կորսնցուց պատերազմը, եւ Պերլին — Պաղտատ ծրագիրը մնաց երազ մը։ Միջին Եւրոպան ամբողջական քաղաքական ըմբռնում մը չէ այլ եւս։ Ան լոկ աշխարհագրական ըմբռնում մը մնաց, ու հիմա իր մէջ կը բովանդակէ երկու մեծ, երեք միջին եւ երեք փոքր պետութիւններ։ Այս ութ զանազան մեծութեամբ պետութիւնները այսօր կը ներկայացնեն Միջին Եւրոպայի դիմագիծը։

Պատերազմի վերջնական հաշուեյարդարը այդ պետութիւնները բաժնեց երկու ճակատի, — յաղթականներ եւ պարտուածներ։

Մէկ ճակատին մաս կը կազմեն, — Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլավիա։

Միւսին՝ Գերմանիա, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Պուլկարիա։

Այժմու Միջին Եւրոպան, բաժնըւած, ուրեմն, չատ մը պետութեանց, չունի այն հակազդող ուժը, ինչ որ կը ներկայացնէր պատերազմէն առաջ։ Ճակատագիրը, փոխանակ զանոնք միացնելու եւ, այդ կերպով, ստեղծելու ուժ մը որ բարեբար ազդակ մը դառնար խաղաղութեան եւ բարեկեցութեան, անջատեց իրարմէ ու հակադրեց իրարու, ստեղծելով երկու ճակատներ։ Անոնք որոնք բախտին շնորհը կը վայելեն, բնազդօրէն իրարու ձեռք են երկարած, պահպանելու համար այն ինչ որ ձեռք են ձգած։ Անիրաւուածները կը փնտռեն ուժեղ հովանաւորողներ՝ ապահովելու համար, նախ, իրենց գոյութիւնը, եւ, մանաւանդ, վերստանալու համար այն ինչ որ կորսնցուցած են։

Պատերազմէն առաջ, երկու մեծ պետութիւններ, — Գերմանիա եւ Աւստրիա-Հունգարիա — միջին Եւրոպան հզօր ամբողջութեան մըն էին վերածած, որ Իտալիոյ հետ զինակցած, ամբողջ երեսուն տարի կը հաստատակշռէր Եւրոպայի ուժերը։

Այս ընդարձակ հողամասը անզօր է այժմ քաղաքականօրէն, ու գրեթէ մեռած՝ տնտեսական տեսակէտով։ Բնական օրէնք է որ, երբ ուժեղը տառապի, կը հետեւի ամենատկար ընդդիմութեան ճամբուն։

Միջին Եւրոպան այժմ ենթակայ է օրուան ուժեղներու նուաճումի ձգտումներուն։

Որո՞նք են այդ ուժեղները։ Եւ ո՞ւր են անոնք

Նախ քան պատերազմը ուժեղներ կային Եւրոպայի սրտին վրայ եւ անոր շրջագծին մէջ։

Այժմ Եւրոպայի սիրտը, ինչպէս բսինք, տկար է։ Ուժեղները լոկ անոր շրջագօտին մէջ են։

Այսպէս, — արեւելեան կողմը հզօր Ռուսաստանը։ Արեւմուտքը՝ Ֆրանսական մեծ հանրապետութիւնը։ Հիւսիսը՝ Ռայխը՝ իր նորաստեղծ ուժով։ Իսկ հարաւը՝ Մուսոլինիի Իտալիան։

Իսկ ցամաքէն դուրս, բայց եւ այնպէս անոր ջուրերուն մէջ, Մեծն Բրիտանիան, Եւրոպայի վաղուան ճակատագրի անխուսափելի իրաւարարը։

Այս մեծերէն շրջապատուած է Միջին Եւրոպան։ Ու անոնցմէ կախում ունի ինք։

Միջին Եւրոպայի ըմբռնումէն զատ կայ նաեւ Դանուբեան Եւրոպայի ըմբռնումը, որ կերին օրուան քաղաքական խօսակցութեանց ու բանակցութեանց նիւթ դարձած է։

Այս երկու ըմբռնումները լրացուցիչ են իրարու։

Միջին Եւրոպան կը բովանդակէ, ամբողջապէս Դանուբեան Եւրոպան։ Եթէ Միջին Եւրոպայէն հանենք երկու պետութիւններ — Գերմանիան եւ Լեհաստանը, — մնացեալ վեց պետութիւնները կը կազմեն Դանուբեան Եւրոպան (Աւստրիա, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Պուլկարիա)։

Այժմ, երեք մեծ պետութիւններ կը մրցին՝ Դանուբեան Եւրոպայի մէջ գերակայութիւն ձեռք ձգելու համար — Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա

Այդ պետութիւնները այդ հողամասին վրայ ունին մեծ շահեր։

Պատերազմէն առաջ, Դանուբն ու ամբողջ Դանուբեան աւազանը կը գտնուէին Աւստրիա-Հունգարիոյ քաղաքական եւ տնտեսական ազդեցութեան տակ։ Այժմ, այդ ազդեցութիւնը ձեռք ձգելու համար ակսած են մրցիլ վերոյիշեալ երեք մեծ պետութիւնները։ Անոնցմէ ամէն մէկը կը ձգտի փոխարինել Նախկին Դանուբեան միապետութիւնը։

Նախ Գերմանիան էր որ փորձեց տնտեսապէս ու քաղաքականօրէն բաժանցնել զայն։ Ան կ'ուզէր հոն Աւստրիոյ հետ մաքսային միութիւն մը կնքելով, 1931ին։ Գերմանիոյ այդ փորձը կայծակի նման իջաւ իր …կառակորդներուն վրայ։ Անոնք ընդհանուր ճիգերով ընդդիմացան եւ իր սաղմին մէջ խեղդեցին այդ ծրագիրը։ Գերմանական այդ մտադրութեան մէջ տեսած էին աշխարհակալական ձգտում մը եւ յարութիւնը գերմանական Տրանկ Նախ Օսթէնի.

Արժեզրկելու համար զայն, … մը վերջ, 1932ին, քաղաքական … եկաւ Ֆրանսայի ծրագիրը, որ ծանօթ է «Թարտիէօյի ծրագիր» անունով, որ կը ձգտէր տնտեսական … համաձայնութիւն մը ստեղծել Դանուբեան հինգ պետութեանց միջեւ, — Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ, … ժառանգորդները Աւստրեւհունգարիոյ։ Պուլկարիան անտեսուած … այդ ծրագրին մէջ։ Եւ այդ … պատճառաւ ծրագիրը արժեզրկուեցաւ որոշ չափով, քանի որ համադաշնական հանգամանք չէր կրնար ունենալ առանց Պուլկարիոյ։ Եւ, … պով, ֆրանսական ծրագիրը … նեցաւ գերմանականին ճակատագիրը։

Իտալիա, որ Դանուբեան հարցին մէջ Աւստրեւհունգարիոյ ժառանգորդ կը նկատէ ինքզինքը, վերջին … բեւցողը եղաւ թէմին վրայ … ծրագիրը, կարելի է ըսել, լաւագոյնն … եւ կը ներկայացնէր ամենամեծ … ռանակութիւնները՝ գործադրելու տեսակէտէն։

1933ին, Իտալիա մասնաւոր … տակագիրով մը աշխարհի հաղորդեց իր տեսակէտը՝ Դանուբեան հարցի լուծման եւ Դանուբեան հողերու … տեսակէտ կազմակերպումի … Իտալական ծրագրի հիմը կը կազմէին հետեւեալ սկզբունքները, — Դանուբեան պետութիւնները նախընտրական մաքսերով նախ օգտագործեն … րենց արտադրութիւնները եւ … տեղաւորել զանոնք իրենց … հողերու վրայ։ Դանուբեան պլոքէն դուրս … նուող պետութեանց նախընտրական … տուն միայն այն պարագային, երբ … րենց առեւտրական հաշուեկշիռը … Դանուբեան պետութեանց տեսակէտէն, բաց ունենայ։ Այլ խօսքով, … անոնք աւելի շատ գնեն Դանուբեան պետութիւններէն, եւ աւելի քիչ … ծախեն անոնց։

Իբրեւ սկիզբ իտալական այդ … գրի գործադրութեան՝ կարելի է … չել այն համաձայնութիւնը, … 1934ին, գոյացաւ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, ու … ունեցաւ «Հռոմի Ուխտ»։

Քաղաքական համոզումներ … նորդուած, Փոքր Համաձայնութիւնը … պետութիւնները եւս 1933ին կազմեցին այսպէս կոչուած «փոքր տնտեսական համաձայնութիւնը», … նպատակն էր իտալական … հակազդել։ Բայց, յիշեալ երկու համաձայնութիւններով կարելի չէր … լար անշուշտ ապահովել Դանուբեան Եւրոպայի ընդհանուր տնտեսական բարելաւումը. Աշխարհագրական … տնտեսական ազդակները աւելի … դուրս պիտի գան, քան քաղաքական … ուժերու ազդեցութիւնը։

Իտալեւֆրանսական համաձայնութիւնը՝ Դանուբեան հարցին … խոստովանութիւն մըն էր այդ … դակներու զօրութեան եւ քայլ մը … ստեղծելու համար վեց Դանուբեան պետութեանց միջեւ «Տնտեսական … Դանուբեան Եւրոպա» մը։

Այսուհանդերձ, այս լուծումը … չխաղաղեցուց Եւրոպայի սիրտը

Ծանօթ է որ Գերմանիա անվհատօրէն կը շարունակէ հետապնդել Անշլուսի իր ծրագիրը, … երկարելու համար մինչեւ Դանուբ, մինչ Իտալիա եւ Ֆրանսա ամէն գնով կը … նան Աւստրիոյ անկախութիւնը … հովել։

Ապագայ պատերազմի մը … կանութիւնը առաւելապէս միջին Եւրոպան կը սարսափեցնէ։

Հաշտութեան դաշնագիրը Եւրոպայի գլխուն ստեղծեց Միջին Եւրոպա մը, որ աւելի մեծ խառնարան է … Պալքաններէն։

Մեծերը իրենց հակամարտութիւններուն մէջ, կը ջանան այս հողամասը ենթարկել իրենց, այդ … աւելի զօրանալու եւ … համար իրարու։

Ասոր համար է որ … աւելի շատ հոն ուղղուած … Եւրոպայի մէկ այլ վայրը։

Միջին Եւրոպան է որ պիտի … Եւրոպայի ճակատագիրը։

Ասկէ, այդ … խոստովանած է նաեւ Նախկին …

ՄԱՄԻԿՈՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻԱՅՆ ԹԷ ՏԱՆԻՆ...

ԽՈՐՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱՆՑԱԻ ՈՒ ՓԱԽԱԻ

— • —

Սեյլանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 սեպտեմբեր).

— «Ուրեմն փակուեցա՛ւ Մազլըմ-եանի կողմէ թեքթիս դէմ բացուած դատին պատմութիւնը: Ու մոռցուե-ցաւ պատիւը Աթէնքի սեւաղին, որ երկինք գնտին իրար անցած՝ բարոյա-կան ու նիւթական գահացում պահան-ջելով մեզմէ, մարդու եւ եկեղեցակա-նի իր արժանապատուութի՛ւնը «արա-տաւորողներէս»: Փակուեցաւ ու մոռ-ցուեցաւ եւ հիմա չենք գիտեր, թէ ո՛ր դատը ափ պիտի առնէ եւ որո՛ւն օ-ձիքէն պիտի բռնէ ան իր արատաւոր-ուած պատիւը մաքրելու համար: Դա-տը չհետապնդելով եւ չկարենալով հե-տեւաբար տալ մեզի մեր «արժանի դատը» — ինչպէս կը սպառնար — Մազլըմեան, լռելեայն հիւրացուցած կ'ըլլայ այն բոլոր հիմնական ու ծան-րակշիռ մեղադրանքները, զորս հայ եւ յոյն ուրիշ բազմաթիւ թերթերու կուցին, ըրեր էր նաեւ «Հորիզոն» իրեն դէմ: Եթէ այդ բոլորը նկատեր էր ծանր վարկաբեկում մը իր անձին և իր կրօնականի հանգամանքին դէմ, ապա այդ վարկաբեկումը կը մնայ վարկաբեկում, յաւիտեանս յաւիտե-նից: Մազլըմեան, իր յախուռն յար-ձակողականին յաջորդած անփառու-նակ նահանջով իր մեղքերն է որ կը խոստովանի: Այլապէս, եթէ ճշմար-տօրէն ըմբոստացած ըլլար իր մասին բանաձեւուած մեղադրանքներուն դէմ, անիկա, այսքան փրփրելէ վերջ, իր բռածին զղջացած երկչոտի հոգե-բանութեամբ փախուստ չպիտի տար դատարանէն եւ չպիտի լքէր բացած դատը:

Աւելի քան ուշագրաւ է այս խրողու-թիւնը, որ կը մատնէ մեղաւորնեյու յատուկ հոգեվիճակ մը: Գող՝ սիրտը դող մարդու հոգեբանութիւն մը: Իր ծանր մեղքերուն՝ նաեւ դատական նամբով հաստատման երկիւղը ունե-ցաւ Մազլըմեան: Աոջի բերան՝ տաք-ցուցած էին անոր գլուխը եւ իր շրջա-պատի դաւակիցները հաւաքուած էին զայն, որ բանալիք դատը կլնայ շա-հիլ: Ու Մազլըմեան, առանց անդրա-դառնալու իրեն ներշնչուած շատ վը-տանգաւոր յանդգնութեան հետեւանք-ներուն, փութացեր էր դատի յանձնել մեզ: Հնարաւո՞ր է — խորհիլ տուած էին անոր — անպատիժ կերպով նա-խատել մէկը, որ վեղար կը կրէ իր գլխուն եւ սատինաճաւոր եկեղեցակա-նի անուն ունի: «Բաց դատը, սրբա-զան, բաց եւ քեզ 'զրպարտողներուն դասը տուր, մենք քու կողքիդ ենք, դուն մեր պատիւն ես, ծախքերդ մենք կը հոգանք, փաստաբանդ մենք կը վարձենք, վկաներդ մենք կը ճարենք, դիմէ դատարան և պատիւ պահանջէ»: Ու Մազլըմեան, մեզ պատժել տալու եւ հետեւաբար իր «անմեղութիւնը» ձեռք ձգելու հեռանկարէն խանդա-վառուած ու քաջալերուած նաեւ իր դաւակիցներու խրախոյսէն, առաւ քայլերուն ամէնէն անմիտը, ամէնէն անհեռատեսը: Մեզ դատի յանձնեց:

Դատը տեղի չունեցած, սակայն, լախտխառաջին հարուածը իջեցուցինք անոր գլխուն: Մեր պատճառաբանեալ ամբաստանագիրը անոր քունը փախ-ցուց եւ ուղեղը գալարեց: Վախը մը-տաւ փորը: Ու սկսաւ բուի նման մտ-մտալ, թէ վերահաս նոր վտանգ մը պիտի պայթէր իր գլխուն: Զայրացա՞ր զգջաց իր բրածին համար: Ու փա-խուստի, եղածը չեղեալ նկատելու նամբաներ սրտնեց: Սրտցաւ մարդիկ ցոյց տուին իրեն լաւագոյն ճանապար-հը.— ինքնաբերաբար եւ առանց որեւ է պայմանի ետ առնել դատը: Մեր-ժեց: Արժանապատուութեան չկեր-ցուց թքածը լզել հրապարակով: Բայց, շուարած ու ներքնապէս խռովայոյզ, գործեց առաջին նահանջը: Փախաւ դատարանէն:

Այնուհետեւ, իրեն պիտի զարգա-նային իրենց բնական ընթացքով: Մենք համոզուած էինք, որ Մազլըմ-եան չպիտի ուզէ այս դատը շարու-նակել: Ու անիկա պիտի լքէ այս վը-տանգաւոր խաղը: Ու մեր համոզումը իրականացաւ: Մազլըմեան որոշեց օգտուիլ օրէնքի ուրոշ տրամադրու-թենէն, դատը ժամանցումի ենթար-կելու համար: Ու գործեց երկրորդ եւ վերջին անփառունակ նահանջը: Ձեռ-տապնդեց դատը եւ երեսի վրայ լքեց զայն, մինչեւ որ օրէնքը ըսաւ իր վճռական խօսքը: Մազլըմեանի սկը-սր հանգստացաւ: Ա՛լ դատ չպիտի տեսնուէր: Ու մղձաւանջը, որուն մատնուեր էր ան, միանգամ ընդմիշտ պիտի փարատէր»:

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

— • —

Փարիզի Հարաւային Շրջանի «Թա-ռաջդիմասիրաց» վարժարանը վերա-բացուած ըլլալով՝ կը հրաւիրուին ծնողները ուղարկել իրենց զաւակ-ները վերսկսելու դպրոց:

Ըստ առաջնոյն փոքրերու երկու կարգերուն դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան կէս օրէ առաջ, իսկ մեծերու երկու կարգերունը կէս օրէ յետոյ:

Կը դասաւանդուին քերականութիւն, ուղղագրութիւն, շարադրութիւն, հայ գրականութիւն, առոգանութիւն, գը-րամարժութիւն, Հայոց պատմութիւն եւ Հայաստանի աշխարհագրութիւն:

Նախորդ տարիներու նման այս շր-ջանին եւս բոլոր ճիւղերը կը դասա-ւանդէ գրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեան:

Վարչութիւն

ՆՇԽԱՐՆԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԾՈՎԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

— • —

...որ այլ եւս փոփոխութիւններ չներ-կայացնեն նաւաշէն ընկերութեան: Առաջարկուած փոփոխութիւններ պատճառ կ'ըլլային շինութեանց ձգ-ձգման:

Զօր. Տէ Պօնօ, Իտալիոյ ապարագաւոր եւ իր գլխաւոր ռազմագէտը, Զօր. Կազպրա, որոնք երկուքն ալ գաղթավայրերու մէջ շահած են իրենց զինուորական համբաւը, թէեւ գաղտնի կը պահեն բուն ծրագիրը, բայց չեն ծածկեր թէ Աատվան պիտի ըլլայ գլխաւոր նպատակակէտը: Առ այժմ չպատասխանը կեդրոնացեալ ռազմական ուժերին մայրաքաղաքին վրայ, թէեւ հաւանական է որ կորուի միլիութիւն երկաթուղին: Իտալիա Էրիթրէայի եւ Սոմալիի մէջ ունի 350 օդանաւեր, որոնք ռումբեր տեղացնելով լեռներու վերեւ, ճամբայ պիտի բանան բանակին համար:

Հարաւային ճակատին վրայ կը գտնուի զօրավար Կրացիանօ, որ Իտալացիներուն մարաջախտ Լիբիէն է: Իր բանակը շատ փոքրաթիւ է, 30,000, բայց թեթեւաշարժ: Անոր գործը պիտի ըլլայ յառաջանալ դէպի Հարրար, որուն կորուստը նոյնքան ծանր հարուած մը պիտի ըլլայ Հապէշներուն համար որքան Աատվայի գրաւումը:

Մինչ այս մինչ այն, շարունակ նոր զինուորներ կը հասնին Իտալիայէն, թէ հիւսիսային եւ թէ հարաւային ճակատին վրայ:

Իտալացիները կը հաշուեն թէ հինգ ամիս ժամանակ ունին, մինչեւ երկրորդ անձրեւաբեր եղանակը (յունուար): Եթէ այդ հինգ ամիսներու ընթացքին խորտակած չըլլան Հապէշներու բարոյական կորովը, պատերազմը տարապիւլի պիտի ըլլայ այնուհետեւ:

Օտարականները փախուստի կը շարունակեն

Նոր լուրերու համաձայն, Եթովպիոյ օտարականներուն արտագաղթը կը շարունակուի մեծ խուճապով: Ամէն օր կառաւաններ կը կազմուին դէպի Ճիպութի: Միեւնոյն ատեն կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնէ, մայրաքաղաքին պաշտպանութեան համար: Օտար դեսպանատուները մեծ քանակութեամբ ուտեստ կ'ամբարեն, ի նախատեսութիւն երկարատեւ պաշարումի մը: Միաժամանակ ասորերէրայ մատաններ կը շինեն պաշտպանուելու համար ոյժանաւային ռմբակոծութեան դէմ: Միայն Իտալացիները եւ Ամերիկացիները թաքստոց եւ մատան չեն շիներ, առաջինները՝ անոր համար որ պիտի հասնին, եթէ պատերազմ ծագի, իսկ Ամերիկացիները թէ կանխահաս կը համարին թաքստոցներու շինութիւնը եւ թէ... դրամ չունին: Վտանգի պահուն ամերիկեան հպատակները անգլիական դեսպանատունը պիտի ապաստանին:

Մինչեւ հիմա մայրաքաղաքէն հեռացած են աւելի քան հազար օտարականներ, մեծ մասով անգլիացի — Հնդիկներ, Արաբներ եւ Եգիպտացիներ — ինչպէս եւ Սուրիացիներ (եւ Հայեր, ինչպէս գրած էինք արդէն): Երեքշաբթի օր հեռացան 22 գերման կիներ եւ մանուկներ, 40 Ճուէյտացիներ եւ ուրիշ օտարականներ: Հեռացողներուն մէջ կան այնպիսիներ որոնք 25—30 տարիէ Հապէշիստան կը գտնուէին իբրեւ միսիոնար, վաճառական կամ պաշտօնեայ.

Դիւանագիտական ճակատին վրայ

Պ. Լաւալ, որ կիրակի օր Փարիզ եկած էր 48 ժամուան համար, մտերմօր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ անգլիական եւ իտալական դեսպաններուն, ինչպէս եւ Մ. Նահանգներու գործակատարին հետ: Ֆրանսայի գլխաւոր հոգը այն է թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի կրնայ գործակցիլ Անգլիոյ հետ: Եթէ Անգլիա բոլորովին մէկդի դրած չէ պատժական անօրինութեանց խնդիրը, Ֆրանսա անելի մը պիտի յանդի, չուզելով վշտացնել ոչ Անգլիան, ոչ ալ Իտալիան: Այլ պարագային, միջազգային միւս խնդիրներու լուծումն ալ պիտի կնճռոտի:

Իտալիոյ մէջ լաւատես չեն ժընեւի խորհրդակցութեանց արդիւնքի մասին: Կ'ըսուի թէ ի հարկին տեսակցութիւն մը պիտի սարքուի Պ. Պ. Մուսոլինիի, Պօլտուինի եւ Լաւալի միջեւ:

⁂ Եթովպիոյ կայսրուհին համաշխարհային ճառ մը խօսեցաւ սեպտեմբեր 10ին, յանուն խաղաղութեան: Ինք խօսեցաւ ամհարիկ լեզուով, որ Հապէշիստանի ազգային բարբառն է, իսկ իր աղջիկը, որ Եւրոպայի մէջ ուսած է, անգլերէնի թարգմանեց ձայնարձակին առջեւ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՑԻՆԵՐՈՒ (ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ) երրորդ համագումարին համար մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Նիւրէնպէրկի մէջ. Ահագին բազմութիւն պիտի խռնուի այս անգամ եւս,— 600,000 պաշտօնական մասնակցողներ, 300,000 հանդիսատեսներ: 180,000 անկողին շտկուած է կուսակցութեան մեծ եւ պզտիկ վարիչներուն համար: Ուրիշ հազարաւորներ, երիտասարդներ եւ 16000 զինուորներ վրաններու տակ պիտի բնակին:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ մէջ հարիւրին 50 ձեռնպահ մնացին ընտրողները, իբրեւ լուռ բողոք սահմանադրական ազատութեանց կրճատման դէմ: Զանազան գէպքերու հետեւանքով մեռան 3 հոգի, վիրաւորուեցան 35 հոգի: Քանի մը հարիւր հոգի ալ ձերբակալուեցան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ազաւնի Ղեւոնդեան եւ զաւակը Լեւոն, Պ. Պ. Մասիս եւ Արայ Ղեւոնդեան եղբայրները, Տէր եւ Տիկին Թաշճեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ Ղեւոնդեան, Թաշճեան, Պօղոսեան, Յակոբեան, Թոթովեան եւ Դաւիթեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մօրեղբօր, եղբօրորդւոյն, փեսին, քենեկալին եւ ազգականին ԳԱՍՊԱՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԿԱՆԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արմէն» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի Ընթացիկ հարցեր:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Գոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Հ. Յ. Դ. «Միհրանեան» Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Գոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Սեպտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Թիւ 12 (ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խաղող կերէք (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Մա՞նչ թէ աղջիկ պիտի ծնի (Տոքթ. Գ. Սերոբեան).— Սուրճ խմե՞լ թէ չխմել (Տոքթ. Ա. Տէր Անդրէասեան).— Ի՞նչպէս կը բժշկէին Տարօնի մէջ (Մ. Բարխեան).— Գրաճանաչութիւն (Շ. Նարդունի).— Մտերիմ զրոյցներ պզտիկ մայրերուն (Տոքթ. Մ. Միքայէլեան).— Հարցարան (Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն):

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք:

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Dameame, PARIS (13e).

ԿԱՐԵՒՈՐ.— «Հայ - Բոյժ»ի վարչութիւնը ՎԵՑ թիւ կուտայ բոլոր անոնց, որոնք իրեն կը վերադարձնեն առաջին 1 եւ 2 թիւերը: «Հայ - Բոյժ»ի բարեկամներէն կը խնդրուի Վարչութեան հայթայթել թիւ 1 եւ 2, միշտ փոխարինաբար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ատանայի Հայր Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Քաշեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն ու ազգականներուն, իրենց սիրելի հօր, ամուսնոյն եւ ազգականին՝

Հայրենակից ՍԻՐԱԿ ՔԱՇԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Վիէն, 9 Սեպտ. 1935

ՍՕՍԷՐԻՆ նուիրուած գումարները ստացած ենք եւ յանձնած ժամանակին ընկ. Աճարեանի.— Թաւրիզէն Կ. Կ.ի միջոցաւ 936 ֆր. Նոր Ջուղայի Քանանեան վարժարանի Ջ. դասարանի աշակերտ․․․ հանգանակներէն 474 ֆր. 75 ս. Պուքրէշի Գլխաւոր Ատենէն 2․․․ ֆր. Արադի (Պարսկաստան) Հայոց ազգ. վարժարանի Հոգաբարձութենէն 874 ֆր. Պարսկաստանէն 148 ֆր. 90 ս.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆՈԺ ՋՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Յովհաննէսեանի սրահը, 13, Րիւ Փիէր Գիւրի, Գիւեթրը: Բոլոր հայ հնակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Դումգաբուրի (Դիա) Օրթա փորոց բնակող Մարտիրոս Նիգանեան, հօր անունը Սարգիս, մօր անունը՝ Վասիլիքա: 1915ին Փոքր Ասիա աքսորուած է Անատոլու: Իր մօրաքոյր ունեցողներէն կը խնդրուի դիմել Սարգիս Աբրահամեանին, 97 Ave. Bobigny, Noisy-le-Sec Seine.

— Կը փնտռեմ խոտորջուրի Միսոսա գիւղացի (Կարինի նահանգ) Մայրս Վարդուշ (կը կոչուի նաեւ Խանում) Փիւսկեան, եղբայրս Խաչիկ 30 տարեկան, Նազարէթ, քոյրս Թագուհի 34, հօրս անունը Գէորգ, որ 1914ին Թիֆլիս եկաւ մեռաւ: Մայրս, եղբայրներս եւ քոյրս 1915ին տարագրուած են: Իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Սարգիս Աբրահամեանի 97 Ave. Bobigny, Noisy-le-Sec S.

— Պ. Մինաս Վարդանեան եւ եղբայրները՝ Գէորգ եւ Յակոբ, իրենց մօր անունը՝ Էլմօ (Ալաշկերտի) Հաւադ գիւղացի որ 30 տարի առաջ եկած են Կարսի շրջանի Աջմի գիւղը) կը փնտռեն իրենց քոյրը՝ Սաթենի Վարդանեան որ կարծուի թէ կը գտնուի Ֆրանսա, իմացնել Ս. Աբրահամեանի 97 Ave. Bobigny, Noisy-le-Sec S.

Կը խնդրուի արտատպել թերթերէն:

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Որովհետեւ այս մարդը կը յորդորէր զինքը որ իբրեւ եպիսկոպոս ճանչնայ զԳեթ. Իսահակ արքազանը, եւ անոր խաչին օրհնութիւնը չընդունի, այլ կ'ուզէր որ Աղաման — Սելամիի տեղ ուրիշ Պապոյ եպիսկոպոս մը բերել տայ, սակայն Վակշըմ — Կովազի 10,000 թալէր խրկելու կարողութիւն չունէր Պապուց Կաթողիկոսին եւ անոր[?] առաջնորդ խնդրելու: Հաղուար տեսուչը ուրիշէ մը թելադրուելով խրատ կուտայ մեծ իշխանին, ըսելով. «Թէ որ առանց եա ճամբելու ըլլանք, չեն թողուր որ եպիսկոպոս գայ հոս, ուստի վար դիր առանք մինչեւ որ մարդ խրկես Երուսաղէմ եւ սիրով եպիսկոպոս մը բերել տաս՝ այս զաշինքով որ առնքանական առակը չպահանջեն մեզմէ. ասիա թէ ոչ՝ կ'իմացնես Կաթողիկոսին որ հոս Հայ եպիսկոպոս մը ունինք մեր, եւ այն մեզի առաջնորդ կը հաստատենք: Անոր վրայ վստահ եմ

եւ՝ որ այս անգամ առանց մէկ պատանջման եպիսկոպոս մը կը խրկէ: Ետն այնպէս կ'ուզես կը խրկես առանց իրենց երկիրը, եւ կամ կ'ուզես վար կը դնես:» Այս խրատները ի գործ կը դրուին: Բայց Թէկրէի իշխանը խրկած մարդիկը բռնելով կ'արգիլէ, բռա որուն անոր երկրէն կ'անցնէին. եւ կ'ըսէ թէ՝ «Ինձ կը վերաբերի եպիսկոպոս առաջնորդ մը բերել տալը բռա հին օրինաց եւ սովորութեանց:»

Վակշըմ — Կովազի մեծ իշխանին բանակը հասնելուն հետեւեալ առաւօտուն իր կողմէն մէկը գալով, զոր մեզի իբր Պալաքրայի ցոյց տուած էր, ըսաւ. «Տէրս կը բարեւէ ձեզի. երէկ ձեր գալու ժամանակը կ'ուզէր (հրացաններով զինուորական թնդանօթներով) զձեզ իւր բանակը ընդունել, բայց ցնացած ըլլալով՝ չկարաց, ուստի ներումն կը խնդրէ»:

Այս տեսակ կերծ քաղաքավարութեանց թեանց խիստ վարժած են Հապէշք:

Ետոյ կը հրաւիրէ զմեզ իւր տեսութեան երթալու: Ներս մտած ատեննիս ոտքի կը կանգնի կը բարեւէ. իւր աջ դին նստած էր հօրեղբօր Տեսուչին, որ մեր ուսած ողջոյնը խօսքը գծելով ընդունեց, եւ բաւական կրօնաւորներ կային իւր քովը, որոնց ամէնուն աչքը մեզ կը նայէին: Հարցուց մեզի մեծ իշխանը կրկին անգամ մեր այն երկիրը գալու պատճառը, եւ մենք պատմելով ու աւելցուցինք ու ըսինք. «Ժամանակ ժամանակ թէ Րաս — Ալիին եւ թէ Թէկրէի Ուպիէ իշխանին օրով մեր սրբազան Պատրիարքին գրած թուղթերը եւ մարդիկներ գալով առաջնորդ խնդրած են, բայց անոնց խնդիրը զանց առնուած են թէ ճանապարհին վտանգներուն եւ թէ այս երկրիս միշտ խռովութեան եւ պատերազմի մէջ ըլլալուն պատճառաւ:

Այժմու Թէոդորոս թագաւորն ալ աւելի 15 տարի առաջ եւ երկրորդ անգամ երեք տարի առաջ առաջնորդ եպիսկոպոս մը խնդրեց մեր սրբազան պատրիարքէն. բայց նա դատաւոր անոնց թէ Հապէշու երկրին առաջնորդական իրաւասութիւնը Պապուց

կաթողիկոսին կը վերաբերի. մենք չենք ուզեր անոր այս իրաւունքը յափշտակել. անիկայ խեղճ է, թող անոր հաստատածն առաջնորդ թողուցէր իրաւունքը եւ առաջնորդ մը խնդրեն՝ եթէ Աղաման — Սելամին մեռած է»:

Մեր այս կերպ խօսելուն վրայ՝ Տեսչին երեսին վրայ քաղցր ժպիտ մը երեւցաւ. բայց եւ այնպէս իրենց սովորութեան համեմատ կը պատասխանէին մեր կրօնը քննել խմանալ, թէպէտ եւ ուրիշներէն արդէն լսած էին: Մեծ իշխանը աւելի քաղաքավարութիւն ցոյց տալով կ'ըսէ անոնց. «Այս կարգաւորները Աստուծոյ հրամանաւ եկած են հոս թագաւորին քով երթալու. հիմայ մեր հիւրերն են. Ի՞նչ հարկ կայ հաւատաքննութեան. մանաւանդ առանց կրօնը ամէնուս յայտնի է»:

Այսպէս խօսելով նա՝ չէր ուզեր իւր սիրոյ եւ իւր զգացած խորհուրդը Տեսչին յայտնել, որուն վրայ ամէնքն ալ լռեցին, առանց կրօնի վրայ խօսք բանալու. եւ զարմանք պատուով մեր տեղը:

Մեծ իշխանին քով առջի անգամ մտնելնուս եւ տեսնուելնիս իր ներ—

կայութեան բացուած ժամանակ թէ պէտք եւ քիչ շատ ընծաներ մատուցած էինք, երեք օրէն ետքը քանի մը ուրիշ արժանաւոր ընծաներ եւս նուիրեցինք, որ էին՝ պատուական դղրոց մը նոյնատեղեայ չէնք. պարսկական երկու ընտիր օթոց, կերպասեղէններ եւ կտաւեղէններ. նաեւ թուղթ, կարմիր կնքամոմ, աղամանչէք, զանազան գունով ուլունքներ, որոնք խիստ ընդունելի են իրենց քով:

Անոնք շնորհակալութեամբ ընդունած ատեն պատասխանեցի. «Տէր, իմ ծերունազարդ Սրբազան Հայրս հոգեւոր տեսութեամբ Թէոդոր—Կովազի վախճանը խմանալով, չուզեց անոր եւ ոչ մէկ ընծայ մը շնորհել. բայց ձեր Տէրութեանն աւելի մեծնալը եւ թագաւորութեան պատուոյ բարձրանալը գուշակելով կը շնորհէ առանց. եւ կը խնդրէ որ գերագոյն իշխանութեան հասնելու ժամանակնիդ չը մոռնաք մեզի.

— Ես ոչ թէ միայն չը պիտի մոռնամ զձեզ, բայց, այլեւ կը փափաքիմ որ ձեզի նկատմամբ իմ ունեցած բարի խորհուրդներս կատարեմ. շնորհակալ եմ ձեր այս փառաւոր նուէրներէն»:

Իւր եղբայրը Վակշըմ — Գրուն ալ եւ

ուրիշ քանի մը անձինքներ եւս իրենց աստիճանին համեմատ ընծայով պատուեցինք, եւ համարէ թէ սրտերնին գրաւեցինք, եւ կամ իրենց անհրաւութեամբը գաղտնի ցուցին, վասնզի շատերը նոյնը կը խնդրէին, եւ վերջի ակնողիս առնող նուէրներնուս պակասը ցոյց տալ:

Այրիլ Ցին յանկարծ Թէոդորոսի անձնապաշտութեան լուրը Վակշըմ — Կովազին, որ հրամանի բաւ իւր զօրաց ուրախութեան նշաններ ընելու, ըսելով թէ՝ Աստուծոյ պատուեց մեզի անոր հրոյ ապաստանիլերէն:

Երկրին բոլոր եկեղեցականներ թմբուկներ զարնելով ու խումբ խումբ իշխանին մօտ կուգային իրենց խնդակցութիւնը յայտնելու

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆԵՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 12 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2907

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ՋՈՒՐ ԿԸ ՃԳՆԻՆ ԺԽՏԵԼ

Ինչ որ կղերապետութիւն կը կոչենք, միայն բուն կղերին յատկանիշը չէ։

Հայ կղերը չպիտի համարձակէր այսքան յառաջ երթալ, եթէ իր գլխուն վերեւ, իր կռնակը կամ թեւերուն տակ չունենար մարդիկ եւ հոսանքներ, որոնք սեւ ու ճերմակ իրար կը խառնեն։ Ուրիշ խօսքով, կը մթագնեն հանրային գիտակցութիւնը։

Անոնք հայրենասիրութիւն կը համարին պարտկել անպարտկէյին եւ պաշտպանել անպաշտպանելին։ Կը բաւէ որ պարտակին ուղղուած ըլլայ Դաշնակցութեան դէմ։

Այս ճամբուն վրայ, իրար կը դիմաւորեն կղերամիտն ու կարմիր տիրացուն, հաստափոր առեւտրականն ու «ռոլշամիտ» ազատականը։

Հարցուցէք այս մարդոց թէ ինչո՛ւ խնդիր չունինք Իրանեան Աթոռակալին մէջ, ուր պատկառելի առաջնորդ մը բազմած է տարիներէ ի վեր։

Ներսէս արքեպիսկոպոս ալ կղերական մըն է,— վերջին մնացորդ մը Խրիմեաններու եւ Իզմիրլեաններու սերունդէն։

Մէկզի դնելով ամէն կանխակալ կարծիք, մեր հակառակորդները պիտի կրնայի՞ն պնդել թէ ան կը դաւէ էջմիածնի կամ Հայ. Եկեղեցւոյ շահերուն դէմ, եւ կամ իշխանատենչ յաւակնութիւններ կը սնուցանէ։

Ամփոփուած՝ իր հոգեւոր պարտականութեանց մէջ, ան պարզապէս պատուակալ նախագահն է Թեմական Խորհուրդի մը, որ ինքնաբար կը վարէ շրջանին գործերը։

Եւ անշուշտ զարմանալի չէ որ, երբ խորհրդային իշխանութիւնը առ նուազն ութ անգամ, նոյն իսկ Թէհրանի դեսպան Դաւիթեանի միջոցաւ փորձեց հեռացնել զայն, ամէնէն առաջ Թեմական Խորհուրդը եւ իր ներկայացուցած ժողովուրդն էին որ ըմբոստացան։ Նոյն իսկ Իրանի կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ դաս մը տալ, առ որ անկ է։

Եթէ ուրիշ պարագաներ մոռցուած են, գոնէ թող բարեհաճին յիշել թէ ի՛նչ ընդունելութիւն գտաւ հռչակաւոր դաւադիրը, Արսէն եպիսկ. Ղլտճեան, երբ Թէհրան գնաց մասնաւոր առաքելութեամբ, բայց չկրցաւ Թաւրիզ մտնել։

Այս նոյն սեւերեսն է որ այժմ տիրաբար բազմած էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդին մէջ, ամէնէն գարշելի խաղերը կը խաղայ գաղութներու գլխուն, օգտուելով տիրող կարգ ու սարքէն։ Ան է լրտեսն ու կազմակերպիչը բոլոր դաւերուն, Մարսէյլէն մինչեւ Աթէնք եւ Քալիֆորնիա։

Եւ տեսէք ողբերգութիւնը.— էջմիածին չի ճանչնար Ներսէս արք. եւ իր օրացոյցին մէջ թափուր կը հռչակէ Ատրպատականի առաջնորդութիւնը (ինչպէս, երբեմն, Մարսէյլի թեմը), բայց կը ճանչնայ ու կը հովանաւորէ Աթէնքի անօրէն Մաշտոցեանը։

Նոյն էջմիածինը իշխանատենչ կոնդակներով կը սեւցնէ Քալիֆորնիոյ առաջնորդը, Գարեգին եպիսկ. Տրապիզոնի, յետոյ նաեւ տեղապահը, երիտասարդ վարդապետ մը, բայց «հայրապետական» խրատութիւններ կը շնորհէ սեւ Գալֆայեանի, Մարսէյլի «աչքի սրմա» վարդապետին, եւ էջմիածին կը հրաւիրէ եպիսկոպոսացնելու համար . . .

Ցիշենք, դարձեալ, Պաղտատի երբեմնի նուիրակին, Ռուբէն եպիսկ. Մանասեանի պարագան։

Այս տնօրինութիւններէն ոչ մէկը պիտի հետաքրքրէր մեզ, եթէ անոնք հիմնուած ըլլային իսկապէս կրօնական կարգ – կանոնի եւ նախանձախնդրութեան վրայ։

Կրօնականը երկրորդական է այդ բոլորին մէջ։ Սեւ ձեռք մըն է որ կը վարէ այս հակաժողովրդական դաւերը, իր թաթին տակ առնելու համար գաղութներու կազմակերպութեան գործը, որ կարեւոր միջամտութիւն մը դարձած է Երեւանի համար։

Եւ մեր բանկալի ապետները ընդ առաջ կ՚երթան այս բոլոր խաղերուն։ Ու կը սրամտին, երբ զգաստութեան կը հրաւիրես։

Կը բաւէ որ ո եւ է եպիսկոպոսի կամ վարդապետի խելքին փչէ պոռալ Դաշնակցութեան դէմ, ոտնձգութիւններ կատարել սահմանադրական կարգ ու սարքի մէջ, մոռացութեան տալ Ազգիլ Սահմանը կամ վար առնել ազգային դրօշը, — արդէն կը դառնայ խորհրդանշան։ Մարդիկ այլ եւս անոր վեղարին մէջ կը տեսնեն իրենց սեփական խելքը, եւ կը հետեւին անոր փիլոնին ծալքերուն, որ եւ է ազգային խնդիր քննած ատեն։

Ահա թէ ինչո՛ւ իրար չենք հասկնար, ամէնէն տարրական հարցերուն մէջ։

Ահա թէ ինչո՛ւ մարդիկ իրենց հաւասարակշռութիւնը կը կորսնցնեն, երբ դիտել կուտաս թէ էջմիածինը, երկու կաթողիկոս եւ երկու պատրիարք իրաւունք չունին ազգային սահմանադրութիւն չնչելու, այնքան խորհրդաւոր պայմաններու մէջ եւ այնքան անվայել մեթոտներով։

Անոնք, մեր հակառակորդները, պարզապէս բսել կ՚ուզեն, խօսքով թէ գործքով,— ինչ որ ալ պատահի, մենք իրար չպիտի հասկնանք։ Թող վարդապետներ եւ եպիսկոպոսներ տնօրինեն ինչպէս որ յարմար կը գտնեն։ Այժմ «Ամենայն Հայոց»ալ ունինք, որ հրահանգներ կուտայ կոնդակներով։ Ալ ի՞նչ կազմակերպութիւն, ի՞նչ մտահոգութիւն։ Մանաւանդ որ, կղերին վարած քաղաքականութիւնը մեզ կը փրկէ ո՛ր եւ է պարտականութենէ եւ պատասխանատուութենէ։

Այս նկուն եւ ննեղ հոգեբանութիւնն է որ կ՚ընդվզեցնէ մեզ։ Ոչ թէ անոր համար որ կը վնասէ Դաշնակցութեան, այլ որովհետեւ կը մթագնէ հանրային գիտակցութիւնը, յամրաբար կը փորէ սահմանադրական աշխարհական կազմակերպութեան հիմերը, եւ կը թուլցնէ ցիրուցան բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան ազդակները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԿԱՄ ԱՄԷՆ ԲԱՆ, ԿԱՄ ՈՉԻՆՉ»

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԵԾ ՃԱՌԸ

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Նորէն թանձր ամպեր կուտակուած են Ժընեւի վրայ, իտալ-եթովպական վէճին առթիւ։ Կը թուի թէ բոլորովին ձախողած է Հինգերու յանձնախումբին աշխատանքը եւ ամբողջ հարցը նոյնութեամբ պիտի վերադառնայ Ա. Դ. Խորհուրդի սեղանին վրայ։ Յանձնախումբին նախագահ, Փ. Մատարիակա, համաձայն տրուած որոշման, առջի օր ներկայացաւ Իտալիոյ գլխաւոր պատուիրակին եւ խնդրեց բացէ ի բաց պարզել իտալական տեսակէտը, որպէսզի հասկնայ թէ կարելի՞ է հաշտարար լուծման մը համար հիմ ընդունիլ Փարիզի մէջ եղած առաջարկները։ Պարոն Ալոյզի յայտարարեց թէ Իտալիա չի կրնար գոհանալ այդ առաջարկներով եւ թէ անհրաժեշտ է ոչ միայն հողային եւ տնտեսական զիջումներ կատարել, այլեւ զինուորական ապահովութիւն ընծայել։

Ուրիշ խօսքով, Իտալիա կը պահանջէ կա՛մ ամէն բան կամ ոչինչ։ Յանձնախումբին նախագահը յետոյ այցելեց հապէշական պատուիրակին, հասկնալու համար թէ իր կառավարութիւնը տրամադի՞ր է նոր զիջումներ կատարելու։ Հակառակ երէկ հրատարակուած հեռագիրներու, հապէշական պատուիրակը պատասխանեց թէ նոր հրահանգներ չէ ստացած հողային, տնտեսական եւ ուրիշ զիջումներու մասին.

Այս տեղեկութիւններէն վերջը, յանձնախումբը ժողովի նստաւ չատ յառաջ մթնոլորտի մը մէջ. Նիստն ալ կարճ տեւեց. որովհետեւ նախագահը (Սպանիոյ պատուիրակը) յայտարարեց թէ ինք անձնապէս կը կարծէ որ այլ եւս ուրիշ յոյսեր չունին, եթէ ոչ Ա. Դ. Խորհուրդին ներկայացնել իրենց տեղեկագիրը եւ քաշուիլ։ Նիստը որոշուեցաւ 48 ժամ յապաղել, քանի որ երեքշաբթի մասնախումբը երկու կողմերու փաստաթուղթերը պիտի քննէր չորեքշաբթի օր։ Այսօր, հինգշաբթի, հինգերու յանձնախումբը նորէն պիտի գումարուի, եւ թերեւս վերջին անգամ, իր տեղեկագիրը ներկայացնելու համար։ Տեղեկագիրը անշուշտ ժխտական պիտի ըլլայ։ Այն ատեն Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի գտնուի ճիշդ այն կացութեան մէջ ուր ժողովի նստաւ անցեալ շաբթու։ Ամբողջ ըրածը՝ յանձնախումբի մը ընտրութիւնը եւ անոր ձախողումը պիտի ըլլայ։

Իրազեկներ կը կարծեն թէ դեռ ամէն յոյս կորսուած չէ եւ մնացեալ ժամուն գերագոյն փորձ մը պիտի կատարուի, հաշտարար ելք մը գտնելու համար։ Այս առթիւ մեծ յոյսեր դրուած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներու երկար տեսակցութեան վրայ, որ տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր։ Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Սըր Ս. Հօր բացորոշապէս պարզելով Մեծն Բրիտանիոյ տեսակէտները, պահանջած է որ Պ. Լավալ եւս յստակօրէն յայտնէ Ֆրանսայի տեսակէտը, փոխանակ ընդհանուր ակըրթանքներ պարզելու։

Այս տեսակէտէն մեծ կարեւորութիւն ունի Անգլիոյ արտաքին նախարարին ճառը։ Նոյնքան մեծ նշանակութիւն կը տրուի նաեւ Պ. Լավալի ճառին։ Երկու մեծ պետութեանց վերջնական դիրքը վճռական ազդեցութիւն պիտի ունենայ գործերու ընթացքին վրայ։

Ի՞նչ խօսեցան Սըր Ս. Հօր եւ Պ. Լավալ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ երկու նախարարներու տեսակցութեան ատեն, Պ. Լավալ յայտնած է որ Ֆրանսա իր ամբողջ ազդեցութիւնը պիտի գործածէ որպէսզի համոզէ եւ ծայրայեղութիւններէ զգուշացնէ Իտալիան, բայց չի հաւատար թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ արգելքի մը հասնիլ սպառնալիքով կամ բռնութեամբ։ Ֆրանսայի տեսակէտով՝ պատժական տնօրինութիւնները համազօր են պատերազմի։ Ֆրանսայի բոլոր ճիգերը կը ձգտին սահմանափակել վէճը եւ թոյլ չտալ որ եւրոպական տագնապի մը վերածուի։ Ուրեմն, Ֆրանսա մինչեւ վերջը պիտի ընդդիմանայ պատժական տնօրինութեանց, որոնց մեծ մասը անգործադրելի կը համարուի, իսկ ամբողջութիւնը պիտի ծառայէ թշնամացնելու Իտալիան եւ ջուրը ձգելու խաղաղասիրական բոլոր ջանքերը։ Պ. Լավալի կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութեան ջանքերը պէտք է ձգտին սահմանափակելու տագնապը։ Յետոյ, անգամ մը որ Իտալիա արշաւէ դէպի Եթովպիա, Ազգաժողովը պէտք է ջանայ, նոր հիմերու վրայ, նախ հաշտութիւն յառաջ բերել Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ, յետոյ գործակցութիւն մը հաստատել, ընդ հովանեաւ Ազգերու Դաշնակցութեան, Եթովպիոյ վարչական վերակազմութեան եւ բնական հարստութեանց շահագործման համար։

Մինչ այս մինչ այն, հապէշական պատուիրակը հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան.— « Հիւսիսային նահանգներէն հասած հեռագիրներ կը հաղորդեն թէ իտալական զինուորներու կարեւոր շարժումներ տեղի կ՚ունենան Էրիթրէայի սահմանին վրայ, հաւանաբար յարձակողական գործողութիւն մը կատարելու համար մօտերս»։

ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԵԽՍ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Տասը միլիոն սեւ շապիկաւորներու զօրաշարժը

Մուսոլինի սեպտեմբեր 10ին հրաման արձակեց որ փորձ - զօրաշարժ մը կատարեն ամբողջ Իտալիոյ եւ գաղթավայրերու սեւ շապիկաւորները։ Հրամանը կ՚ըսէ.— « Առաջնորդը հրամայած է որ մօտաւոր ապագային, բոլոր նահանգներուն եւ գաղթավայրերուն մէջ ուժերու ընդհանուր համախմբում մը կատարուի։ Նշանակուած օրը ազդանշանը պիտի տրուի աշտարակներէ արձակուած շեփորներով, եւ թմբուկներ պիտի զարնուին բոլոր մեծ կեդրոններու եւ գաւառական քաղաքներու մէջ. Այդ ազդանշանին վրայ, բոլոր կազմակերպութեանց անդամները երկրին ուժերուն հետ պիտի հագնին իրենց համազգեստները եւ պիտի փութան իրենց պատկան կայանները կամ ընդհ. քարտուղարին կողմէ նշանակուած վայրերը։ Զինուորները պիտի երթան իրենց զօրանոցները։ Անոնք որ արտասահման կը բնակին, առժամապէս կամ տեւականօրէն, պէտք է անմիջապէս հեռագրեն իրենց խմբակցութեան քարտուղարին։ Զօրաշարժի ենթարկուած այս բոլոր ուժերը պէտք է իրենց դիրքերուն վրայ մնան մինչեւ կէս գիշեր։ Գալիլեանները (պատանիները) կազմակերպութեան անդամները իրենց դիրքերուն վրայ պիտի մնան մինչեւ ժամը 9։ Ուրիշ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ՅԱՌԱՋ պայքար է բացած լեզուական անիշխանութեան դէմ,— պայքար մը որ այնքան զնահատուեցաւ, ինչպէս կը վկայեն մեզի հասած նամակները, որոնց արձագանգ պիտի տանք յարմար առիթով մը։ Ես չեմ ուզեր լեզուական ոստիկանի դեր բռնանձնել այդ պայքարին մէջ, զոր հեղինակաւոր եւ վայելչօրէն կը կատարէ արդէն Տարագ, (կարելի է անուանել զինք տարազն հայ լեզուի)։

Միայն մէկ դիտողութիւն այսօր.

— Տարագ, ինծի ուղղելով իր խօսքը, ամէն մարդ ալ կը կարծէ թէ մատնանշած բոլոր սխալները ալ ես եմ ըրեր ապահովաբար, թէեւ ան ուրի՞շ կը լուայ ... կռնակիս վրայ։

Չեմ ուզեր. ըսի, լեզուական ու թարգմանչական ոստիկանի դեր բռնանձնել,— այնքան բարձր է այդ դերը իմ կարողութենէս։

Սակայն չեմ ալ կրնար զսպել ինքզինքս, երբ կը տեսնեմ սխալներ. որ կը գտնեմ։

Օրինակ մը —

Փարիզի ֆրանսերէն թերթեր, ժամանակ առ ժամանակ, սեւնակի տակ կը նետեն 5 — 6 տողնոց լուր մը, որուն մէջ կը յիշատակուի l'exécuteur des hautes oeuvres: Գիտէ՞ք թէ ի՛նչ կը թարգմանեն մեր հայերէն թերթերը — Բարձր գործակատար?

Դահիճը ... բարձր գործակատա՛ր, հրաշալի է իրապէս,— արդարեւ l'exécuteur des hautes oeuvres կը նշանակէ պարզապէս դահիճ, Ֆրանսացիները բարեկիրթ մարդիկ են, չեն սիրեր դահիճ ըսել՝ դող չհանելու համար ընթերցողներուն սիրտը։ Կ՚երեւի, մեր հայ հրապարակագիրները կ՚ուզեն Ֆրանսացիներուն նմանիլ «բարեկրթել» իրենց այն պաշտօնը (դահիճ) զոր կը կատարեն հայ լեզուի մէջ։

×

Կ՚ըսեն թէ գնչուները են միայն, որ կը միջամտեն ուրիշներու կեանքին՝ արուեստով ու ակնկալութիւններով անշուշտ։

Վէճի մը առթիւ, որ իր ընդդիմախօսովը որքան ցաւ, նայնքան զըզուանք պատճառեց ինծի վերջերս, միջանկեալ քանի մը գնչուներ՝ արուեստ ակնկալութիւններով անշուշտ։

Այդ գնչուներէն մին, սակայն, արժեցուց խաբաղանք որ ահա.—

Լօզան կը նստի այդ մարդը։ Եւ ատեն ատեն յօդուածներ կը գրէ Պոլսոյ եւ Փարիզի դեղին թերթերուն մէջ։ Վերջերս ալ, ծանօթ վէճին առթիւ, յօդուածով մը (զոր տեղտեղ չհասկըցայ, որովհետեւ շնորհիւ հայերէն չի կրնար գրել այդ գնչուն), քար մը գլորեց էր ինծի՝ «մեծամիտն» եւ այլանուն տիտղոսներ տալու համար իր մեծամտին։ Այս թշուառը, քանի մը ամիս առաջ, իրեն իրաւունք կուտար քննադատել Երեւանցիները, որոնք չփորձեր էին դիմանն ու հրուշակը, բայց մեզի իրաւունք չի՛ տար մտանանշելու որ եւ է սխալ այն երկրին մէջ, ուր մասին կը խօսին իրենց ագարակին մասին խօսելու ձեւով մը անպայման։

Քանի որ կը յանդգնի քար գլորելու վրաս, դաս մըն ալ խմեն.—

7—8 տարի առաջ, Լ. Թիւթիւնճեան կոչուած այս մարդը Պոլսոյ մէկ թերթին (Ժամանակ) մէջ կը թարգմանէր գլուխ մը Էտուար Շիւրէի Les Grands Initiés-էն։ Այդ շրջանին շատ տարուած էր Շիւրէի գործերով, այնպէս որ զարմանքէս աչքերս չորս բացի՝ երբ տեսայ որ ինծի ծանօթ էջ մը կը հրատարակուէր Լեւոն Թիւթիւնճեան ստորագրութեամբ։ Արդարեւ Ժամանակի մէջ նախ առանց Շիւրէի անունին, առանց «թարգմանութիւն» ծանօթագրութեան հրատարակուեցաւ Սիւռուսի վերաբերեալ գլուխը։ Յետոյ աւելցուեցաւ Շիւրէի անունն ալ։ Ըսենք՝ տպագրական վրիպակ էր (կ՚ըլլայ՝ կ՚ըլլայ)։

Ուզեցի քննութիւն մը կատարել թարգմանութեան յաջողութեան վըրայ, (Թիւթիւնճեանէն առաջ Հրանտ Սամուէլ եւս թարգմանած էր, բայց շատ յաջող)։

Կըրճատուած լեզուով մը թարգմանութիւն էր կատարեր Թիւթիւնճեան։ Սակայն գլուխ - գործոց մըն էր թարգմանութիւնը նետուելու նախադասութիւն.— L'oppression de l'intellect humain, de la Religion, de la Science et de l'Art par le pouvoir politique déifié.

Այս խօսքին պոչէն սկսելով՝ թարգմաներ էր Մարտահրաւէր(!) կարգացող քաղաքական իշխանութեան կողմէ ...

Հէ՞. Թիւթիւնճեան արդեօք այսօ՞ր ալ չի գիտեր թէ ի՛նչ կը նշանակէ déifié: Այն ատեն լաւ կ՚ընէ որ ուրիշի կոլոքին մէջ չիյնայ ... գնչուի պէս։ Մանաւանդ երբ զարդ ունի անոր հետ, որ տասնէ կը չինէ առոր անոր թերացումները, սայթաքումները եւ մեղքերը, ի հարկին պայթեցնելու համար։

ԱՐԱՐ

Ե՞ՐԲ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Երկու տարիէ աղբիւրներէ մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, այս անգամ երկար պիտի տեւեն ներգաղթի արձանագրութեանց գործողութիւնները, այնպէս որ հազիւ երկու երեք ամսէն կարելի պիտի ըլլայ նոյնքայ հանել կայաւանը։ Ներգաղթը սահմանափակուած է միայն Ֆրանսայի գաղութին համար, 1200 հոգի։

Ներգաղթի կեդր. յանձնաժողովը նիստ ունէր երկուշաբթի օր, եւ անշուշտ մամուլին պիտի հաղորդէ իր զեկոյցը։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ԿԸ ԼՐԱՆԱՅ « ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ »ՈՒԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ։ ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՄԵԾԱԴԻՐ ԱԼԲՈՄ ՄԸ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ԵՒ ՇՔԵՂ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ։

ԻՍԿ « ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԷ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԴԻՍԻՆ ՕՐԸ։ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ ՈՐ ԱՌԱՋ ՂՐԿԵԼ ԻՐԵՆՑ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ։

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐՈՒՆ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Մատրասի հոգեւոր հովիւ Տրդատ քահանայ յայտարարութիւն մը ուղղելով Երուսաղէմի պատրիարքին, կը ծանուցանէ թէ «Մատրաս քաղաքում եւ շրջանում Էմիրխանեան անուամբ վաճառական չէ եկած, ու ոչ կտակ ու հարստութիւն թողած, զուր տեղը ժամավաճառ չլինենք մանրամասնութիւնները յաջորդով»

«Չարշաֆ»ը չէ վերցած տակաւին

Հակառակ միջազգային կացութեան բարդութեանց, Աթաթիւրք միջոց կը գտնէ ներքին - ընկերային խնդիրներով, մանաւանդ թրքուհիներու վիճակով զբաղելու։ Իր հրահանգին վրայ, հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ 35 կարեւոր քաղաքներու մէջ, ազդարարելով որ կիները նետեն հարէմական զգեստը եւ եւրոպական տարազ գործածեն։ Անսաստողները խստօրէն պիտի պատժուին։ Հին սերունդին ներկայացուցիչները կը շարունակեն «չարշաֆ» հագնիլ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Երրորդ Միջազգայինը, որ կազմուած էր «համաշխարհային յեղափոխութիւն յառաջ բերելու համար», հանդիսացաւ պատճառը փաչականութեան եւ ուրիշ միջազգային փոթորիկներու։ Իր վերջին համագումարը տեսա, կը սահմանէ, առիթներ ոչ միայն Մ. Նահանգներու եւ Ն. Միութեան դիւանագիտական յարաբերութիւններու լարման, այլ եւ ուրիշ անակնկալներու։ Մ. Նահանգներուն կը հետեւի Ճափոնը, որ հաւանօրէն, բոլորովին տարբեր եւ գործնական նպատակներ կը հետապնդէ, թերեւս աւելի վտանգաւոր հօգեխլիզմի հայրենիքի պաշտպաններուն համար։ Բոլշեւիզմի կառավարութենէն ոչ ոք կը հետեւի Ճափոնը, որ հաւանօրէն, դիր մը, որով այս երկրի կառավարութիւնը կը բողոքէ Կոմինթէրնի վերջին համագումարին մէջ արտասանուած հակամերիկեան ճառերուն դէմ։

Մարգիկ 1933ին հոս ուղարկեցին իրենց արտաքին գործավարը, Լիթվինով, դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար։ Ան իր նամակի մէջ, ուղղուած նախագահ Ռուզվէլթին, հանդիսաւորապէս խոստացած էր թոյլ չտալ Ռուսաստանի հողին վրայ որ եւ է կազմակերպութիւն կամ փրոփականտ այս երկրի կառավարութեան դէմ եւ կամ թոյն միջոցներ զայն տապալելու համար։

Երկու տարի չանցած, 160 միլիոնոց ժողովրդի մը արտաքին գործավարը կը դրժէ իր խոստումը եւ թոյլ կուտայ որ Գերմանացի, Գուլկար, Ամերիկացի եւ ուրիշ համայնավար պատգամաւորներ ոչ միայն քննադատական ճառեր խօսին, այլ եւ ընդհանուր գործադրելի մը հրահէր կարգան՝ խորտակելու համար պայքարը Մ. Նահանգներու քաղքենի կարգուսարքին դէմ։

Դեռ ռուսեւամերիկեան բանակցութիւններու առթիւ, Ամերիկայի աշխատաւորական կազմակերպութեան նախագահ Ուիլեմ Կրին դեկուցում մը ուղարկած էր նախագահ Ռուզվէլթին, ներկայացնելով բոլշեւիկներն այնպէս ինչպէս որ են,— խաբեբայ, ստախօս, խոստմնադրժ եւ կասկածելի։

«Մոսկուան իր հրահանգներով մ՚րսէր Կրին, ստեղծած է գաղտնի կազմակերպութիւններ Մ. Նահանգներու մէջ, բաւական ուժեղ ստորերկրեայ կուսակցական մեքենայ մը՝ գաղտնի դիւանագիտութեամբ, գաղտնի տպագրական մեքենաներով ... եւ ռեգուս— գործնեյու խումբ մը ղեկավարութեան տակ։ Բազմաթիւ փաստեր, հաւաքուած ամերիկեան աշխատաւորական կազմակերպութեան միջոցաւ, ցոյց կուտան թէ գոյութիւն ունին բջիջներ՝ աշխատանքային ուժերու, մարզուած հրահանգուած եւ պատրաստ անմիջական գործունէութեան (էջ 27 եւ 45)։

Միացեալ Նահանգները ճանչման դէմ բողոքեցին, նաեւ, վեթերաններ եւ բազմաթիւ եկեղեցական կազմակերպութիւններ։ Հակառակ այդ բոլոր բողոքներուն, Ռուզվէլթի կառավարութիւնը անդրդուելի մնաց։ Ան երկու կարեւոր նպատակներ կը հետապնդէր.— Նախ՝ պատճառութիւն մը տալ նորակազմ ընկերվարական հանրապետութեան՝ միջազգային դիւանագիտական մարզին մէջ իր հաւակցութիւնները երեւան բերելու եւ որ կարեւորն է, օրինական լոյսի տակ դնել այս երկրի համայնավար կուսակցութիւնը՝ ծանօթանալու անոր ուժին, նպատակներուն, կազմակերպութեան եւ ղեկավարութեան։

Կը թուի թէ Ռուզվէլթ հասած է իր նպատակին — երեւան հանելով Սովետներու անկարողութիւնը՝ քանի մը հարիւր միլիոն պարտքի խնդիրը լուծելու եւ ծանօթանալով այս երկրի համայնավար կազմակերպութեան նպատակներուն — միանալ դժգոհ եւ բողոքող տարրերուն, կազմակերպել անաւերի եւ վնասակար ցոյցեր, անդամահատել այս երկրի տնտեսութիւնը՝ արիւնալի գործադուլներով, դրդել սեւամորթները՝ ամերիկեան կառավարութեան դէմ են։

Եւ այժմ, երբ ատենը հասած է, ան կ՚ըսէ թէ խօսք միշտ պատրաստ է իրականացնելու։

Ամերիկեան կառավարութեան վերջին ծանուցագիրը մեծ հետաքրքրութիւն եւ յուզում առաջ բերած է լայն խաւերու մէջ — Աշխատաւորականներն ու վեթերանները կազմած են զանգուածային ցոյցեր եւ բողոքներ, պահանջելով որ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուին Խ. Միութեան հետ։

Օրէնսդրական մարմնի անդամները պատրաստութիւններ կը տեսնեն նոր եւ խիստ օրէնքներ անցընելու՝ պատժելու համար ոչ միայն տեղացի, այլ եւ օտարածին քաղաքացիները եւ այս երկրէն հեռացնելու այն օտարականները որոնք կը բողոքեն այս երկրի կառավարութեան դէմ։

Այդ շարժումը հիմը պիտի դնէ նոր վէճապի մը, որուն անունը պիտի ըլլայ ամերիկեան փաչականութիւն։ Անոր սաղմերն արդէն գոյութիւն ունին։

Հին Արեւելքի մէջ, կը պատմեն, եօթնգլխանի վիշապ մը եկած նստած էր կառավարութեան մը սահմաններուն մօտ ու կը պահանջէր ամէն օր իրեն հասցնել 50ական երիտասարդ տղայ եւ աղջիկ, իբրեւ կերակուր։

Կառավարութիւնը, անզօր՝ այդ վիշապի գլուխը կտրելու, համաձայնած էր անոր առաջարկներուն։ Օրեր, շաբաթներ եւ ամիսներ կ՚անցնին եւ երկրի երիտասարդութիւնը կը նուազի։ Թագաւորն իր խմաստուններ ժողովի կը հրաւիրէ ճար — դարման մը գտնելու այս դժբախտութեան։ Օրերը կ՚անցնին եւ ոչ մէկ խելացի, գործնական առաջարկ։ Ծերունի իմաստուն մը, որ աշխարհ պտտած է, հետեւեալ միտքը կը յայտնէ,— վիշապին դէմ կռուելու համար ուրիշ վիշապ մը պէտք է եւ մենք մեր մէջ չունինք։ Ես կ՚առաջարկեմ ղրկել խոշոր հայելի մը եւ դնել եօթնգլխանի վիշապի դիմաց, որպէսզի երբ իրեն պէս մէկը տեսնէ սարսափի։

Այդ հայելին կը պատրաստուի, ինչպէս նաեւ պետական զօրքեր եւ օր մը, առաւօտեան, երբ վիշապը կ՚արթննայ, իրեն նման մէկը կը տեսնէ հայելիին մէջ եւ յաւելեալ՝ բազմաթիւ զինուորներ։ Այդ օրուընէ վիշապը այցելութիւն չի տար այդ երկրին։

Այդ իմաստուն ծերունին Մուսոլինին էր, որ հիմ դրաւ Փաչականութեան յար եւ նման բոլշեւիկեան կ՚արթննայ, իրեն նման մէկը կը տեսնէ ջոցներուն։ Այդ միջոցաւ նաեւ խորտակեց բոլշեւիզմ — վիշապը՝ Իտալիոյ մէջ։ Անոր հետեւեցան Լեհաստան, Գերմանիա եւ ուրիշ երկիրներ։

Այժմ ալ Ամերիկան կը պատրաստուի վիշապասպան հայելի մը պատրաստելու գործին, որու մէջ բոլոր մեծ ու փոքր վիշապները, անոնց մէջ նաեւ հայ ծապլվարեաններ, իրենց պատկերը տեսնելով պիտի սարսափին։

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ԿԱՄ ՄԵՆՔ ԿԱ՛Մ ՀԱՅԵՐԸ

ԽՄԲ.— Լիբանանի յայտնի գրագէտներէն Գ. Քէբէմ Միլհէմ Քէբէմ, որ խմբագրապետն է Պէյրութի «Էլ Ահվալ» օրաթերթին, սոյն թերթի 21 օգոստոսի թիւին մէջ ստորագրած է հետեւեալ խմբագրականը։ Հինգ տարի առաջ Գ. Քէբէմ Միլհէմ Քէբէմ, Պէյրութի ամենամեծ օրաթերթի՝ «Էլ Ահրարի» մէջ ստորագրած էր յաջորդական երկար յօդուածներ, որոնցմով ոչ միայն կը պաշտպանէր մեր ժողովուրդի իրաւունքները, այլ եւ կը հանդատէր կառավարութիւնը «այդ բշուառներուն» չինաուրելու համար ...

Անգործութիւնը սկսաւ մեր հայրենիքի մէջ Հայերու Լիբանան ու Սուրիա գալէն ետք։

Մինչեւ այդ ատենները մեր գործունէութեան տեղակ կային ասուածնական եւ պատրաստուած չքնաղագործներ պարզեւել։ Շարժուած շուկայի մէջ ու հասարակ առեւտրական հրապարակի վրայ տիրական էր։ Մեր ուսանողները ձեռնաներկուսու գիտութեանց կրթութիւն եւ արհեստ դժուարութիւն գոյութիւն չունէր։ Ամէն մարդ իր ունեցածը կը ծախէր անհոգ եւ նոր չահեր կ՚ապահովէր։

Սակայն մեր առեւտրականներուն, արհեստաւորներուն կացութիւնը խոկոյն փոխուեցաւ Հայերու ներգաղթէն ետք։ Մեր վաճառականները առաջին օրերուն չկրցան դուշակել գալիք չարիքը։ Սակայն արհեստաւոր ու աշխատաւոր դասակարգը առաջին օրէն իսկ կրեց ամբողջ դառնութիւնը այդ արշաւին։ Եկող Հայերը մերկ էին եւ անօթի, դրամ չունէին։ Հետեւաբար շուկայի մէջ չէ որ պիտի սկսէր իրենց մրցակցութիւնը։ Շինութեանց եւ արհեստներու մէջ, սարիքչութենէ սկսած մինչեւ ներկարարութեան բոլոր աշխատանքները դրաւեցին անոնք եւ անզօրամ մրցակցութեան պատճառ։ 5 դահեկանի ծախսով քանի անոնք չորսի ծախեցին, գրաւելով թէ տեղացին եւ թէ օտարը։ Մեր բոլոր հայրենակիցները առանց անդրադառնալու աղէտին, սկսան Հայերու հետ առեւտուր ընել։

Այդ կացութեան առաջ, տեղացի արհեստաւորներ առիթուեցան փակել իրենց արհեստանոցներուն դռները։

Տեղացիներ տկարացան եւ Հայեր զօրացան։

Մերկ ու աղքատ Հայեր, այդ թեթեւ շահով եւ աշխատանքով հարստացան եւ դրամատէր դարձան։ Սրովհետեւ անոնք ոչ վարձք կուտային եւ ոչ ալ տուրք։ Թիթեղեայ տուներու մէջ ձրի կը բնակէին եւ իրենց արհեստները ի գործ կը դնէին այդ տնակներու մէջ։ Հայերը չատ հեզ են. անցեալի մէջ հարուստ եւ դիրք ունեցող մարդիկ մինչեւ ներկարարութեան դիմեցան, իրենց ապրուստը հոգալու համար.

Այս ձեւով, Հայերը հաջտոտնալէ եւ դրամ դիզելէ ետք սկսան դէպի հրապարակ, առեւտրական ասպարէզ իջնել, եւ այդ մարզի մէջ ալ տեղացիները ընկճեցին։ Շուկայի մէջ անոնք զգալի դարձուցին իրենց տիրապետութիւնը։

Հայերը թէ առեւտրական հրապարակը եւ թէ ալ արհեստները ձեռք առնելէ ետք յղացան եւ սկսան կառավարական պաշտօններ պահանջել։ Այնքան առաջ տարին իրենց պահանջները, որ բնակչութեան թիւի համեմատութեամբ պաշտօններ ուզեցին։ Ցաջողեցան նոյնիսկ մեր խորհրդարանին մէջ ներկայացուցիչ ունենալ։

Ու մեր տեղական կառավարութիւնը եւ ոչ ալ մարզպանութիւնը ճար չգտան անցին եւ կարեւորութիւն չտուին տիրող սաստիկ մրցակցութեան։ Հավանաբար ... ի բաւանք ունի ան յանցաւ ... Հայերու ցրուումին ու տեղաւորման պատճառը Ֆրանսան է։ Եթէ Մուսթ. Քէմալ զանոնք դուրս վռնտեց Կիլիկիայէն, պատճառը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Հայերու գործակցութիւնը Ֆրանսացիներու եւ յարձակումը Թուրքերու վրայ։ Ֆրանսա այժմ չուզեր վշտացնել եւ ղրկել զանոնք, քանի որ իր զոհերն են։ Պարապ տեղ մը պէտք էր զանոնք տեղաւորելու համար եւ այդ տեղը մեր երկիրն եղաւ։

Այս ձեւով մերկ եկած Հայերը հարուստներ դարձան եւ անկէ ետք արգելք հանդիսացան մեր ճամբուն առջեւ։ Եթէ մեր կառավարութիւնները արթուն ըլլային, հովանաւորութեան պաշտօնական անձնաւորութիւններուն ցոյց կուտային եւ կը հասկցնէին, թէ այս երկիրը երկու աղքատ ժողովուրդներու համար բաւականաչափ հաց ու ջուր չունի։ Մեր վախկոտ կառավարութիւնը սակայն, ոչ միայն չբողոքեց ու ցոյց չտուաւ այդ չարիքը, այլ պատճառ որ անոնք բոլորին Լիբանանի եւ Սուրիոյ հպատակութիւնը եւ զանոնք մեզի պէս քաղաքացիներ։

Շատ նեղ է մեր երկիրը եւ աղքատ։ Անբաւական է երկու ուսող ժողովուրդներու։ Այս նեղ սահմաններու մէջ Հայերը մեծ ձուկերու պէս մեզ կ՚ուտեն, որպէս փոքր ձուկեր։

Այս երկրին մէջ մէկ ժողովուրդ պէտք է մնայ։

ԿԱՄ ՄԵՆՔ, ԿԱՄ ՀԱՅԵՐԸ։

Հայերու ներկայութիւնը հոս, մեր երկրին մէջ, անգործութեան չէնքին անկիւնաքարը կը կազմէ, կ՚ամբոնայ, եւ չենք գիտեր ի՞նչ պիտի ըլլայ վախճանը։

ՕԴԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Անգարայի մէջ, սեպտ. 5ին սաւառնակի փորձերու միջոցին, ծանր արկած մը տեղի ունեցաւ, որուն զոհ գնաց օտար սաւառնորդ մը։ Հոլանտացի սաւառնորդ Պառոն Պէրհարտ Սամտալէրկ իր Ֆօքէր դրութեամբ սաւառնակով փորձի թռիչքներ կ՚ընէր քանի մը օրէ ի վեր։ Երէկի փորձի միջոցին, հոլանտացի սաւառնորդը պահ մը 3000 մեթր բարձրանալէ վերջ երբ վար կ՚իջնէր, յանկարծ սաւառնակին թեւերը վեր դարձան եւ աղէտ անկում մը տեղի ունեցաւ։ Սաւառնակը կտոր կտոր եղաւ եւ բեկորները հեռաւոր տեղեր նետուեցան, սաւառնորդին դիակն ալ անճանաչելի դարձած էր։

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ԱՐԻՒՆՈՏ ԺԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ...

1857.

Եթովպիան բաժնուած է փոքրիկ նահանգներու, որոնք կը կառավարուէին ռասերու կողմէ։ Ատեն ատեն, այս ռասերէն մին կը յաջողի ինքզինք պարտադրել միւսներուն, եւ իր իշխանութեան տակ միացնել քանի մը նահանգներ։ Այն ատեն կը ստանայ «արքայից արքայի» տիտղոսը,— «Նէկուս Նէկուսթի»։

Ասիկա, սակայն, առանց կռուի չէ որ տեղի կ՚ունենայ։ Ի վերջոյ, անոնց միջեւ երեւան եկաւ վիպային դէմքը ռաս Քասայի, որ յաջողեցաւ ինքզինք Նէկուս հռչակել՝ Թէոդորոս Գ. անունով։

Եկաւ խաղաղութեան շրջան մը, ինչպէս եւ յառաջդիմութեան, զոր օգտագործեց արթնամիտ ու յաւակնոտ Թէոդորոս՝ երկիրը կազմակերպելու մասին։ Ան նոյն իսկ կապ հաստատեց եւրոպական մեծ պետութեանց հետ։ Բայց, իր այդ յաջողութեանց պատճառաւ մոլեց ինքզինքը։ Օր մը, ան Վիքթորիա թագուհիին հազորդեց թէ կը փափաքի որ զաւակայուհին այցելութիւն մը տայ Հապէշիստանի։ Թագուհին ընթացք տուած չըլլալով անմիջապէս, Թէոդորոս, զայրացած, բոլոր անգլիացի հպատակները բանտարկեց։ Անգլիական հիւպատոսը՝ Քամերոն չըթայուեցաւ անկարգապահ նաւաստիի մը նման։

Այս անգամ թագուհին անմիջապէս պատասխանեց ղրկելով 16,000 զօրքեր՝ թնդանօթներով զինուած, զորս կը կրէին փիղերը, Ռապէրթ Փանիէրի հրամանատարութեամբ։

Թէոդորոս արագօրէն պատրաստուեցաւ դիմադրելու համար։ Անգլիացիները իբրեւ լաւ դիւանագէտներ, անմիջապէս շահեցին դէպի մայրաքաղաք, որ այն ատեն Մակտալան էր։ Անոնք նախ ապահովեցին բարեկամութիւնը մէկ քանի ռասերու, որոնք թշնամի էին Թէոդորոսին։ Անոնցմէ մին էր Թիկրէի ռասը — կարեւոր նահանգ մը, որմէ կ՚երթուի Մակտալա։

Ռասին ու Անգլիացիներուն միջեւ հանդիպումը տեղի ունեցաւ տասարի մը ներքեւ։ Շատ հետաքրքրական էր։ Մէկ կողմէ կը յառաջանային ռասի զինուորները՝ կաթսաներու հնչումին տակ, որոնք կը փոխարինէին թմբուկները։ Միւս կողմէ կը մօտենային անգլիական զօրքերը։ Երկու զօրապետները հեծած էին փիղերու վրայ։ Անոնք փոխանակեցին նուէրներ։ Ռասը ստացաւ քալաշնիկ մը, երկու ազնուական գաւաթներ եւ արաբական սքանչելի նժոյգ մը, Սըր Փանիէրի պատերազմական ձին։ Փանիէր ստացաւ շատ ճոխ կերպով զարդարուած ջորի մը։

Նոյն գիշերն իսկ զինակցութիւն կնքուած էր։ Երկու օր վերջ, անգլիական զօրքերը Թիկրէցիներու առաջնորդութեամբ կը յառաջանային։

Անխուսափելի վերջ, առաջին անգամն էր որ փիղերը կ՚օգտագործուէին պատերազմի մէջ։ Անոնք դիւրաւ կը բարձրանային լեռները, որոնց վրայ զետեղուած էր Մակտալան։ Ամէն մէկ փիղ թնդանօթ մը կը կրէր։

Առաջին անգամն էր որ Եթովպիոյ մէջ թնդանօթը կը գոռար, ինչ որ սարսափ կը ստեղծէր։ Մակտալա քաղաքը հիմնովին քանդուեցաւ։ Թէոդորոս, գերի չիյնալու համար Անգլիացիներուն ձեռքը, գանկը փչրեց. Անգլիացիները միայն երկու սպաննուած եւ չորս քսան վիրաւոր ունեցան։

Ռասը իր ծառայութեան համար հռչակուեցաւ «Նէկուս Նէկուսթի», իսկ ինք, որպէս նշան երախտագիտութեան՝ դէպի իր նոր բարեկամները, առաւ Եոանէս անունը։

1884։

Նէկուս Եոանէս գահ կը բազմէր Եթովպիոյ մէջ։ Սկսաւ վախնալ Իտալացիներէն, որոնք հաստատուած են Կարմիր ծովուն եզերքը, Ասապ, գնելով առեւտրական մենաշնորհ մը։ Անոնք սկսած են տարածուիլ դէպի ներս։ Նէկուս Եոանէս կարծիք կերպով ընդդիմացաւ եւ զօրք ղրկեց։ Քանի մը Իտալացիներ սպաննուեցան։ Այն ատեն իտալական կառավարութիւնը որոշեց զինուորական առաքելութիւն մը ճամբայ հանել։ Այդ որոշումը մեծ ոգեւորութիւն ընդունեց Իտալիոյ մէջ։ Ամէն կողմէ վազեցին եկան կամաւորներ, որոնք կ՚ուզէին Աֆրիկէ մեկնիլ։ Նափոլիի մէջ զինուորները շոգենաւ կը նստէին նուագի հնչիւններուն տակ եւ չափազանց խանդավառ՝ ամէնքը ոգեւորէ կը մաղթէր իրենց։ Երբ Մասսաւա հասան, անոնք պատրաստութեան տեսան յաղթելու համար Եոանէսին, որպէսզի Եթովպիոյ վրայ հաստատեն իրենց հովանաւորութիւնը։ Ինչպէս կը տեսնուի, հովանաւորութեան գաղափարը նոր չէ Իտալացւոց մօտ։

Իտալացիները, հետեւելով Անգլիացիներու օրինակին, ապահովեցին ռաս Մենելիքի բարեկամութիւնը ու գործակցութիւնը։ Մենելիք թշնամի էր Եոանէսի եւ կը յաւակնէր Եթովպիոյ գահը բարձրանալ։

Մութ գիշեր մը, Եթովպիացիք անսպասելի յարձակեցան Իտալացւոց վրայ։ Գաղաններու նման խոյացան ու այնքան արագ որ Իտալացիք ժամանակ իսկ չունեցան իրենց զէնքերը գործածելու։ Բայց, Եթովպիացիք չգոհացան Տոկալիի ազնուական յաղթութիւնով։ Եոանէս սպաննուեցաւ։ Սուտանցիներու դէմ կռուի մը ընթացքին։ Թանիաչինութեան մէջ, Իտալացիք Նէկուս հռչակեցին Մենելիքը։ Անոր հետ համաձայնութեան դաշնագիր մը կնքեցին Ուչալիի մէջ (1889), որուն համաձայն իրենք կրցան առնել Մասսաւան եւ Էրիթրէի մէկ մասը, բայց առանց որ եւ է քաղաքական կամ տնտեսական ազդեցութեան ձեռք ձգելու Հապէշիստանի վրայ։

1894։

Տասը տարիներ անցած են Տոկալիի կոտորածէն ի վեր, ու դառն յիշատակները ջնջուած։ Մենելիք Նէկուս է դեռ։ Միայն թէ Իտալացիք իր բարեկամները չեն։ Անոնք աւելի մեծ գաղութներու պէտք ունենալով, այլեւնին, անցեալին նման, սեւեռած են Եթովպիոյ վրայ։ Անոնք Մենելիքի առաջարկած են երկիրը դնել Իտալիոյ հովանաւորութեան տակ։ Մենելիք մերժած է առաջարկը, յիշեցուցած է նախկին զինակցութիւնն ու Ուչալիի դաշինքը։

Եւ սակայն, հոգիները հրահրուած են։ Հռոմի մէջ որոշած են նոր զօրքեր ղրկել։

Շատ լաւ յիշելով Տոկալիի մէջ իրենց պարտութիւնը, Իտալացիք այս անգամ աւելի լաւ են կազմակերպուած։ 20,000 զօրքեր մեկնած են Հապէշիստան։ Իտալացիները վստահ են արագ յաղթանակի մը մասին, ինչ որ միմիայն զմայլանք մը պիտի ըլլայ։

Զօրավար Պարաթիէրի, որուն զինուորական արժանիքները ոչ ոքի կողմէ կը ժխտուին, անցած է զինուորական հրամանատարութեան գլուխը։

Միւս կողմէ, Նէկուսը, տեղեակ Իտալացիներու պատրաստութեան, բանակած է պատրաստուիլ իր կարգին։

Ռաս Մաքոնէնը, Նէկուսի որդին, հապէշական բանակին հրամանատարն է։ Առաջին բախումները նպաստաւոր են Հապէշներուն։ Պարաթիէրի մէկ քանի յաջողութիւններ ունեցաւ։ Բայց զինուորական գործողութիւնները երկար տեւեցին։ Հռոմի մէջ համբերութիւնները սպառած են, բայց, Պառաթիէրի, որ շատ լաւ կը ճանչնար իր թշնամիին ուժը, խորհած է թէ 20,000 զօրքը քիչ է՝ Եթովպիոյ սիրտը մտնելու համար։ Ու վարանած է՝ այդ արկածախնդրութիւնը վճռելէ առաջ։

Քանի մը տեղեկագիրներով ան յայտնած է իրողութիւնը եւ ուզած է որ օգնութիւն ուղարկուի իրեն, մանաւանդ ռազմանիւթ։ Բայց, նախաբար Քրիսփի ցանկացած է քաղաքական յաջողութիւն մը՝ հանրային կարծիքին առջեւ։ Իր պատասխանը եղած է պարզ ու կտրուկ.— «Պէտք է անմիջապէս եզանակը ակսելէ առաջ իտալական դրօշակը ծածանի Աստուածայի վրայ»։

Պառաթիէրի ենթարկուած է եւ գործողութեան սկսած։ Հակառակ զինուորներու քիչ թիւին եւ ռազմանիւթի պակասին, ինչպէս եւ բանակի յոգնութեան, ան կրցած է յաղթել եւ գրաւել Ատուան։

Բայց... անգամ մը, երկար նրբանցք մը երեւցած չէ զինուորական քարտէսներուն վրայ։ Ու երբ զայն նկատած են, ուշ էր արդէն։ Իտալական զօրքերը, պատերուն միջեւ սեղմուած, կարելիութիւն ունեցած չեն ցրուելու։

Թնդանօթները լռել ազմուկ բարձրացուցած են։ Զօրագունդերը իրարու ետեւէ ջարդուած են, առանց կարենալ իրարու օգնելու։

Ջարդը ահաւոր է եղած։ Երբ վերջին թնդանօթ ու զինուորն է մնացած, գերեզմանային լռութիւն մը տիրած է հոն ուր կը գտնուէին Իտալացիք։ Հապէշները խուժած էին լեռներու ցից գագաթներէն։ Անոնք իրենց սուրերով հնձած են աջէն ու ձախէն, մինչեւ որ մէկ հատիկ չուզ ոտք մնացած չէ...

Կռուէն վերջ, Ատուայի մէջ վիրաւորներ չկային...

8000 դիակները պառկած էին նրբանցքին վրայ։ Իտալական զօրքէ փճացած էր։

Իտալիա ստիպուած էր Եթովպիոյ անկախութիւնը։

Այսօր եւս հին պատերազմական երգ մը կ՚երգուի Եթովպիոյ մէջ, որ կը փառաբանէ Ատուայի յաղթութիւնը։

— «Իտալացիները գրաւած էին Ասմարը ու բերած էին մեծ բերդի հրացաններ. Բայց անոնք մոռցած էին Ս. Գէորգի (Եթովպիոյ հովանաւորին) սուրն ու վահանը։ Ան իր սուրով ջնջեց թշնամին»։

ՕՐԱՆԺ

ԵՒ ԻՐ ՉՈՐՍ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԸ

Գիւղաքաղաք մը 12,000 բնակիչով, Լիոնէն 200 քիլոմեթր հեռու, Մարսէյլի գծին վրայ։ Հաւմէջացիներու շրջանին մնացած (առաջին դարու) թատրոն մը կը վկայէ թէ շատ հին պատմական քաղաք մըն է։

Սովորական տուներէն զատ ... ունի երկու բացառիկ տուներ, մէկը քաղաքի տունն է, (այս շրջանին մէջ շատ մը գիւղեր եւ քաղաքները իրենց տունը ունին, տարուան մէջ երեք օր կը յատկացնեն այդ օրերուն, ... տեղ ժողովուրդը խրախճանքով կը մասնակցի տօներուն)։ Բոլոր հաստատութիւններուն կ՚ըլլան շրջակայ գիւղերէն ... երիտասարդներ կը լեցուին ու կը մասնակցին ... բախութիւններուն, խոշոր հրապարակի մը վրայ մասնաւոր տեղ մըն պատրաստուած, եւ քաղաքապետութեան վարձած 20 հոգինոց նուագախումբը շարունակ կը նուագէ ... պարողներուն համար, որոնք պահած ժամանակ հովէ սարսափալով ... ընի հասկերու ... ձգեն անցորդին վրայ։

Երկրորդ տունն օրն է քաղաքի պատմական թատրոնի օրը, Թէաթրի Անթիկ տ՚Օրանժ. Ամէն տարի կը ... յուլիսի վերջին կիրակին եւ կը ... երեք օր։ Բոլոր նուագող ... եւ երգիչ արուեստագէտները կը ... բաւէրուն Փարիզէն։ Այս տարի երգիչ Ժորժ Թիլը թատրոնին տնօրէն ընտրուած։ Աշխարհի չորս կողմէն հազարաւոր ունկնդիրներ կը լեցուն թատրոնը չինուած է ... առաջին դարուն, իսկ շատեր ալ կ՚ըսեն որ Ք.ծ. առաջ շատ առաջ գոյութիւն ունէր պահելով չէնքին պատերէն։ Ծէնք ... սելով պէտք է հասկնալ 40 մեթր բարձրութեամբ եւ հարիւր մեթր երկայնութեամբ հսկայ պարիսպ ... քարի պատերուն մեծ մասը փլած ... մնացեալն ալ փլելու ենթակայ։ Ետեւի մասը կոթնած է բլրակի մը, վրայ ամբողջութեամբ բաց է։ Ինչ որ ... կը կոչուի, ներկայացման օրը ... պատրաստուած սախաստակններով, ... այն բոլորաձեւ քարէ չինուած ... բաններն են որ կը պահեն իրենց ... կունութիւնը։ Թատրոնի այցելութեան հասոյթը շատ նպաստաւոր ... ղած, միայն մէկ օրուան եկամուտ 200,000 ֆրանքէն աւելի է եղած։

Օրանժի հայ գաղութը կը բաղկանայ չորս ընտանիքէ, մէկը՝ բողոքական, մէկը կաթոլիկ, եւ երկուքը ... ռաքելական։ Բողոքական եւ կաթոլիկ ընտանիքները իրարու հետ ... խօսիր, բողոքականը կ՚ուզէ որ առաքելականը իրենց հետ խօսի, կաթոլիկին կարեւորութիւն չտայ, միեւնոյն նկատումը ունի նաեւ կաթոլիկ ընտանիքը, իսկ միւսները բոլորին հետ հաւասար վարուիլ ուզելով ... յով, այժմ երեք դաւանանքի պատկանող ընտանիքները իրարու հետ ... խօսիր։ Իրեն աւելին,— կաթոլիկ ընտանիքը ինքզինքը Հայ չի համարիր եթէ ազգութիւնը հարցնես՝ «կաթոլիկ եմ» կը պատասխանէ։ Անոնցմէ ... փոխելէ զատ մականուններն ալ ... լու վրայ են։ Հայերէն գիտնալը հանդերձ կը խօսին... Ֆրանսերէն մինչ անդին հայերէն չգիտցող ... քախօս ընտանիք մը որքան կը ցաւ ... մայրենի լեզու չգիտնալուն եւ զաւ... զանաբարոյ ազգի մը լեզուով խօսելուն համար։ Իսկ չորրորդը ... աշխի հայախօս ընտանիք ... Սարգիս Ցովհաննէսեան, ... եղբայրը։ Պէտք է մօտէն ճանչնալ հասկնալու համար հայկական ... նակէ դուրս ինկած այս խեղճերուն ... հայրենասիրական զգացումները ... քան կը փափաքին Հայերու մօտ ... լալ, հայ ընկերներ ունենալ, կը ... տաքցուցին հայաստանով, հայկական երգ լսել կ՚ուզեն, ...

[illegible]

Մ. ՏԷՐ ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀԱՆԳՍՏԱՆԱԼՈՒ ԵՒ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

...կոմ Երեւանի քաղաքային պար–...ին մէջ (Կոմսոմոլներու այգին)·...ներին մէջ կը նշմարուին չրջող–...որ գուցէ չէին նախ երգողներ, նո–...եղիկ ալ կան, բայց կան նա–...պողներ:

...ագրական պարերու հրա–...Պարտէզին ամէնէն կենդա–...ուէնն է այդ: Այդտեղ կը հա–...ոյ, ամէն օր, զբօսանքի համա–...թիւնր, — անվաւեր զոյգեր, ...կան ամուսիններ, մանաւանդ ...ներ, ուժ, ինչ, տասր, տասն–...տարեկան երախաներ:

...«Փայլանչօ՛», հրաման կուտայ ...չոլիկով, ծուռ գլխարկով Փայ–...եւ կը սկսի խրախճանքը ...ումուկ, խառնաշփոթութիւն. ...մշու խը՛ռ»:

...ի փոքրիկ, նոյն «հանգիստը» եւ ...ինքնազարգացումը»:

...կարծէք թէ կը փոխուի՞ կացու–... երբ անոնք կը պարեն «Տրնգին» ...«Լեզգինկա»: Ո՛չ, փոքրին միշտ

Մենք չենք մեղադրեր «հանգիստի եւ «ինքնազարգացումի» պարահէգի հանգիստ վարչութիւնը, ոչ ալ կ'ափ–սոսանք պարողներուն կօշիկներուն համար, չենք եւս նախանձիր դիտող ժամերական եւ անվաւեր զոյգերուն, բայց կը պահանջենք, որ կամ պարե–րու հրապարակը մաքրուի փոշիէն, կամ մանուկները զրկէն այդ «երջան–կութենէն» եւ կամ փակեն հանրային առողջապահութիւնը վտանգող հրա–պարակը: Լաւ կ'ըլլայ ապակեպով ցե–փել: (ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ).

ՄԵԾ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ

— • —

Մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց կազմակերպել հսկայ մարզահանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ Երեւանի մէջ Սեպտ. 30ին.

Այս հանդէսին պիտի մասնակցին 35,000 հոգի, 24 հազար մարզիկներ, 100 հոգի մեքենագործարանի բան–ուորներ, 100 հոգի Սպարտակէն, 1000 հոգի զօրամասէն, 1000 հոգի մեքե–նական մարզանքի բաժնէն (հեծելան–ւորդ եւն.), 7000 հոգի դպրոցներէն:

Հանդէսին ղեկավար մարմինը կազ–մուած է հետեւեալներէն՝ Ա. Գուլոյ–եան, Հանէսօղլեան, Մուղդուսի, Ա–րիսեան, Մամիկոնեան, Շաղբաթեան, Վարդապետեան, Տանին, Աբրահամ–եան:

Մարզահանդէսին մասնակցողները պիտի հագնին յատկապէս պատրաս–տուած զգեստներ, 13,000 հոգի ճեր–մակ, 22,000 հոգի մարզական զգեստ–ներ:

Զգեստներու պատրաստութեան համար ապսպրանք տրուած է Երեւա–նի գործարաններուն, նոյնպէս մարզ զրկուած է մինչեւ Մոսկուա:

Հանդէսին օրը Երեւան քաղաքը բացառիկ ձեւով պիտի զարդարուի: Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ պիտի դառնան քաղաքին բոլոր հրա–պարակները, մարզարանը եւ գլխաւոր փողոցները: Մարզարանի հանդիսու–թեանց պիտի մասնակցին 8000 հոգի:

Սեպտ. 24ին մարզահանդէսներ տե–ղի պիտի ունենան Հայաստանի գլխա–ւոր քաղաքներուն մէջ, — Լէնինա–կան, Կիրովական, Դիլիջան, Ալլահ–վերդի, Ղափան: Այս քաղաքներուն մէջ մարզահանդէսին մասնակցողները տաքէն ճամբայ պիտի ելլեն դէպի Ե–րեւան, մասնակցելու համար մայրա–քաղաքի մարզահանդէսին, սեպտ. 30ին.

12,310 ՀՈԳԻ ԿԸ ՀԱՆԳՍՏԱՆԱՆ

— • —

Դիլիջանի ապաքինարանէն, Ծաղ–կաձորի եւ Կիրովականի հանգստեան տուներէն զատ, Հայաստան ունի նա–եւ Արզնիի բնարուժական կայանը, Ստեփանաւանի, Ախթալայի, Գիւղա–ղարակի հանգստեան տուները, Նոր–քի, Քանաքեռի եւ Ստեփանաւանի Նորաբաց մանկական ապաքինարան–ները, վերջերս բացուած Իստի–Սուի գիւղատնտեսական ապաքինարանը: Հարուստ պայմաններ՝ աշխատաւո–րութեան մատակարարելու համար հանգստութիւն եւ առողջութիւն:

Առողջապահական գործավարու–թեան պատրաստած ցանկին համա–ձայն, այս տարի Հայաստանի յիշեալ ապաքինարաններուն եւ հանգստեան տուներուն մէջ հանգչելու պիտի ղր–կուին 11,860 հոգի: Այս քանակութե–

[illegible]

նէն 2,145 հոգի կազդուրուելու պիտի ղրկուին Դիլիջանի եւ Արզնիի մէջ, 7,605 հոգի՝ Կիրովականի, Ախթա–լայի Ծաղկաձորի. Գիւղաղարակի մէջ, 1,210 դպրոցականներ՝ Ստեփա–նաւանի մէջ, 840 հոգի՝ Նորքի, Քա–նաքեռի մէջ, 60 հոգի՝ Իստի–Սուի մէջ:

Հանգստանալու եւ առողջանալու ղրկուելիք աշխատաւորներուն եւ դպ–րոցականներուն թիւը այս տարի ա–ւելի է անցեալ տարուան թիւէն:

Հայաստանէն Անդրկովկասեան ա–պաքինարանները պիտի ղրկուին 450 հոգի:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԱՐԺԻՆ

— • —

Նկատելով որ օրէ օր կը չատնան ինքնաշարժի արկածները, որոնց ոչ միայն զոհ կ'երթան մարդկային կեանքեր, այլ եւ կը վնասուին մեքե–նաները եւ կառքերը, յատկապէս խորհրդակցութեան կը կանչուին ինք–նաշարժի ընկերութեան վարիչները, ճամբաներու շինութեան վարչութիւ–նը եւ ինքնաշարժ մեքենավարներու միութեան վարչութիւնըներեանի մէջ:

Այս խորհրդակցութիւնը ցոյց տուաւ որ արկածները հետեւանք են պատ–րաստուած մեքենավարներու պակա–սին, մեքենավարներու գինովութեան, վնասուած կառքերով ճամբորդու–թեան, մեքենավարի խցիկներուն մէջ 3-4 հոգի տեղաւորուելուն:

Արկածներուն դէմ պայքարելու հա–մար հրահանգ տրուեցաւ թռչկա–հողեբնական աշխատանոցին յաւ–րնարել մեքենավարի թեկնածուները, յատոյ քննութիւն կատարել համբա–ներուն վրայ:

Այդպիսի քննութիւն մը կատար–ուեցաւ Երեւան–Սեւան ճամբուն վրայ: Ահա արդիւնքը այդ քննու–թեան.—

Գորգաշինութեան Միութեան փո–խադրական ինքնաշարժին վարիչը, որ հանգստեան ղրկուած բանուոր–ները Երեւան կը բերէր Ծաղկաձորէն, գինով էր:

Գինով էին նաեւ երկու ուրիշ ինք–նաշարժներու վարիչներ, որոնք ճամբորդ կը փոխադրէին

Փոխադրական ինքնաշարժի մը վա–րիչն ալ կառքին ղեկը վստահեր էր մէկու մը, որ արտօնուած չէր կառք վարելու:

Համալսարանի բեռնատար ինք–նաշարժի վարիչը, պաշտօնեայ Ս. Ցարութիւնեանի առկայութեան տակ, մեքենավարի խցիկին մէջ կը նստեցնէ երեք հոգի:

Հողային գործավարութեան մար–դատար ինքնաշարժը կը մերժէ կենալ ճամբուն վրայ՝ երբ հրաման կը տր–ուի կանգ առնելու:

Ճամբորդ փոխադրող ինքնաշարժ–ներու բոլոր վարիչներն ալ երրորդ կարգի վարիչներ էին, որոնց մեծ մասը մեքենավարի արտօնագիր չու–նէր:

Բեռնատար եւ մարդատար ինքնա–շարժներու մէջ մեքենավարին քով մարդ նստեցնելը արգիլուեցաւ խո–տիւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն–թեռնելի եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դաշտանմանդէս

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 սեպտ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի եւ արուարձաններու Հ. Յ. Դ. խումբե–րուն եւ ենթակոմիտէներուն տեղի ու–նեցաւ դաշտապարահանդէս մը, սեպտ. 8ին, կիրակի, Շաթօ Քոմպեր ընկ. Յ. Գրմղլեանի ծառաստան–ագարակին մէջ, պաղ ջրի աւազանի չուրջ:

Հանդէսը յիշատակի տօն մըն էր նուիրուած Անդրանիկի, Հրայրի, Աղ–բիւր Սերոբի, Սեբաստացի Մուրատի, Կայծակ–Առաքելի, Քեռիի, Համա–զասպի, Գէորգ Չաւուշի, եւն.:

Կէս օրէ ետք ժամը 3ին ագարակի ծառաստանի եւ աւազանի չուրջ տեղ գրաւած էր հոծ բազմութիւն մը՝ մասնաւորապէս ընտանիքներէ բաղ–կացած:

Բացի ընկերներէ ու համակիրներէ գաղութին զանազան խաւերէն չատ մը արուարձաններէ գիւղակից եւ ազ–գանուէր հայրենակիցներ փութացած էին, իրենց յարգանքի բաժինը բերե–լու: Ագարակը ընդարձակ ուխտա–վայրի մը վերածուած էր:

Դրան առաջ, աջ ու ձախ կը ծածա–նէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշ–ները:

Ոգեւորութիւնը բազմակողմանի էր: Թառիստ Արգար հայրենի յուշեր կ'արթնցնէր հայկական եւ արեւելեան եղանակներով: Պատանիներ եւ երի–տասարդներ պաղ ու անուշ ջուրի լո–գանքներ կը կատարէին: Իսկ բնտա–նիքները, քաշուած ծառերու չուքին տակ կէսօրուան ճաշը կ'ընէին:

Ամէն ոք պահ մը մոռցած օրուան մտահոգութիւնը կ'ապրէր հին օրե–րու երջանկութեամբ, կ'երազէր գա–լիք ապագան

ՁՈՄ ի Եփրատ նուագախումբը «Մեր հայրենիքով» հանդէսը բացաւ, մաս–նակցութեամբ դաշնակցական ընկեր–ներու եւ յատկապէս ունկնդրութեամբ համակիրներու: Հանդէսին նա–խագահեց մեր երիտասարդ ընկ. Մ. Թաշճեան:

Բացման խօսքը բրաւ ընկ. Գ. Հիւս–եան, որ մէկ ժամ տեւող կուռ բանա–խօսութեամբ մի առ մի թուեց յեղա–փոխական նահատակներուն գործն ու անցեալը: Ցորդորեց նոր սերունդը, որ ապրին անոնց յիշատակով եւ գոնէ տարին մէկ անգամ կազմակերպեն յիշատակի տօներ, դաշտահանդէս–ներ:

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ խնամուած: Իրենց մասնակցու–թիւնը բերին հայ երգի, խօսքի, ըն–մի սիրահար երիտասարդներ: Արտա–սանեցին եւ երգեցին ընկերներ Մ. Դաւիթեան, Ն. Մանուկեան, Գ. Վ. Քէչեան (Անակնկալներ), արենոյ Օր. Մարի Հացագործեան: Զ.Ո.Մ.-ի նուագախումբը եւ Թառիստ Արգար կը հրահրէին ոգեւորութիւնը, Սէն–Լուի «Վահան Թոքեան» թատերա–խումբը ներկայացուց «Թէլոյի Թու–ղը», գրեթէ կէս ժամ զուարճութիւն սփռելով: Ընկերներ Ն. Սարգիսեան, Յ. Ալիքսանեան, Ալէքնիկեան ի–րենց առանձնած գեղերը կատարեցին մեծ յաջողութեամբ: Արենուշները փայլեցան խմբերգներով

Օրուան բանախօս ընկ. Ա. Մար–տիրոսեան խնամուած բանախօսու–

[illegible]

թեամբ մը ոգեւորեց բազմութիւնը:

Ընկերը Հ. Յ. Դ. անցեալ 45ամեայ կեանքին վրայ ակնարկ մը նետելէ ետք, մի առ մի թուեց Հ. Յ. Դ. հիմ–նադիր երրորդութեան՝ Քրիստափո–րի, Ռոստոմի, Զաւարեանի ինքնա–յատկութիւնները, նկարագրեց միւս հին յեղափոխական, մարտական առաջնորդներու մաքի, բազուկի կեանքն ու գործը

Հանդէսին գեղարուեստական բա–ժինը լրացաւ ժամը 7ին եւ սկսաւ պա–րահանդէսի բաժինը: Մինչ զոյգերը ոգեւորութեամբ կը պարէին եւ անդին դաշնակցական ընկերներն ու համա–կիրները սեղաններու շուրջ հաւաք–ուած բաժակաճառեր կ'արտասանէին, արենուշներու խմբերգներն ու պա–րերն ալ այնպէս ոգեւորիչ պատկեր մը կը պարզէին

Հանդէսը տեւեց մինչեւ ժամը 9ը:

Լամբբոնացի

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾԻՆՆ Է ՓԼՆՈՂ...

— • —

«Մշակ», Ֆրէզնոյի անկախ հայա–թերթը, գրած կուտայ այս խորա–գրով խմբագրականի մը մէջ (9 օգոս–տոս).

— «Ութ ամիսէ ի վեր է որ Էջ–միածնէն արտասահման եկած է Հայ–րապետական պատուիրակ Գեր. Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոս Յովսէփ–եան: Սրբազանը որպէս Հայրապե–տական ներկայացուցիչ՝ եկած է գաղթաշխարհի եկեղեցական վէ–ճերը կարգադրելու եւ խա–ղաղութիւն հաստատելու առելու–թեամբ իրարմէ բաժնուած եղբայր–ներու միջեւ: Այս էր իր առաքելու–թեան բուն նպատակը, ինչպէս կը բացատրէր իր գալուստը աւետող Հայրապետական կոնդակը:

Անցան ութ ամիսներ: Պատուիրակ Սրբազանը Ռումանիայէն անցաւ Պուլկարիա, Ֆրանսա եւ անկէ Լոն–տոն, ուր կը մնայ ցարդ: Ահա երկու ամիս եւս, եւ արդէն լրացած կ'ըլլայ իր գաղութները մնալու համար սահ–մանուած պայմանաժամը: Մինչեւ հիմա իր բանախօսութիւններէն եւ ձեռնարկներէն մեր առած տպաւո–րութիւնը այն է թէ Նորին Սրբազնու–թեան բուն նպատակը եղած է ԴՐԱՄ հաւաքել վերանորոգելու համար խարխլած էջմիածինը.— Հայեր, էջ–միածինը կը փլի, օգնութեան հասէք:

— Այս եղած է Սրբազանի արտասուչ կոչը:

Ութ ամիսներ յետոյ տրուած տե–ղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ այդ ուղղութեամբ ձեռք բերուած ար–դիւնքը խղճալի է: Էջմիածինը, Հայոց յոյսերուն եւ երազներուն դարաւոր փառաբանը, խարխլած է եւ հայ ժո–ղովուրդը կը դժկամակի իր առատա–ձեռն նուէրը տալու անոր վերանո–րոգման համար:

Ինչո՞ւ:

Անտեսելով կուսակցական մոլե–ռանդութեամբ կուրացած ցաւագար–ներու անտեղի վերագրումները, մենք կը պատասխանենք.

— Անոր համար որ Ուրբական էջ–միածնէն առաջ արդէն քայքայուած ու կործանուած է մեր հոգերու եւ ԱԶԳԱՅԻՆ էջմիածինը: Երբ ջուրը ակէն պղտոր–ւած է, ծիծաղելի բան է զայն մաք–րելու համար մղումներով հեռուն երթալ պառնառներ գտնելու:

Պատուիրակ սրբազանի հայրենասէր հոգին չի՞ կսկծար ի տես աւերումին հայութեան հոգեւոր Մայր Տաճարին, որուն վրայ միայն Ուրբական էջմի–ածինը իր գոյութիւնը կրնար պահել:

Չէ՞ք տեսներ, սրբազան, հոգեւոր աւերը որ կը գործուի մեր ՄԱՅՐ ԱՇԽԱՐՀԻ քաղաքական անդաստանին մէջ, ո՞ւր են ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ Հայաստանի բազմաթիւ թեմերը ու անոնց եկեղեցիները: Ո՞ւր գացին մեր անձնդիր հովիւները, պարզ ժամանակներէն սկսած մինչեւ բարձրաստիճան եկեղեցականները: Ինչո՞ւ առաջարէքը մը–նացած է ՎԱՆԵՐՈՒՆ եւ ՄԱՏՆԻՉՆԵ–ՐՈՒՆ, անոնց որոնք կտոր մը հացի համար իրենց լոյս հաւատքը կը ծա–խեն: Չէ՞ք տեսներ որ մեր երկրին մէջ մեր դարաւոր հաւատքը իր ԱՐ–ՄԱՏԷՆ արդէն կացինահար կ'ըլլայ: Իսկ գաղութներուն մէջ, ուր սպա–ռութիւն կայ եւ քաղաքութիւն, առե–լութիւնը եւ կռիւն են բոյն դրեր Հա–յաստանեայց եկեղեցւոյ զաւակներուն մէջ: Մեր եկեղեցիները փոխանակ սիրոյ եւ խաղաղութեան պատգամը հնչեցնելու, պառակտումի դաշտերու վերածուած են: Ահա վիճակը մեր հո–գեւոր էջմիածնին եւ դուք եկեր քա–րով ու փայտով շինուած տաճարի վերականգնումի մասին կը մտահոգ–ուիք:

Մեզի վերադարձուցէք մեր հայ–րենի անմահական հաւատքը: Մի՛ թող տաք որ մեռնի կամ մեռցնեն մեր մէջ անցեալի սրբութեանց պաշտամունք–ը, եւ հօր կերպով ներշնչեցէք այս ա–պառ երիկերներու տակ խաղաղութեան եւ սիրոյ շեփորը, խաղաղանով դուրս վտարեցէք մեր տաճարներէն սրբապղ–ծող նոր օրերու լումայափոխները ու վաճառականները, վերականգնեցէք մեր հոգեւոր էջմիածինը եւ այն ատեն վստահ եղէք թէ այս ժողովուրդը ոչ թէ մէկ այլ տասնեակ մը էջմիածին–ներ կրնայ վերաշինել սիրայօժար, ինչպէս շինած է անցեալին մէջ:

Փոխէ կ'երթայ, սրբազան, ժողո–վուրդն ու ազգը, Հայաստանեայց Ե–կեղեցին ամբողջութեամբ, եւ դուք եկեր էջմիածնի խարխլած պատերով կը մտահոգուիք:

Այո՛, Ուխտապահ է մեզի էջմիածի–նը ամէնուս համար, բայց անկէ առաջ սրբազան, Ուխտական են մեզի այն ոգին եւ այն արժէքները որոնցմով մեր հայրերը մեր էջմիածինները կանգնեցին ու պահեցին իրենց արիւն քրտինքով:

«Ջուրը ջաղացքն է տարեր, դուք ջախջախը կը փնտռէք», սրբազան»:

ՔՐՈՆԻԿ

«PHOTO ARAX & HENRY»

— • —

Ծանօթ լուսանկարիչ Գ. Ճօլոլեան (Ֆոթօ Արաքս) նոր լուսանկարչա–տուն մը բացած ըլլալով ընկերակ–ցութեամբ Հ. Նալպանտեանի, պաշ–տօնական բացումը տեղի ունեցաւ կի–րակի օր, համակիրներու լայն շրջա–նակի մը մէջ: Այս առթիւ սարքուած էր ճոխ գինեձօնն մը: Նոր լուսա–նկարչատունը կը գտնուի ոչ միայն բանուկ պողոտայի մը վրայ (31, Պուլ–վառ Ռասփայլ, գեանայարկ), այլ եւ օժտուած է արդիական բոլոր նորու–թիւններով եւ գեղարուեստական ա–մէն յարմարութիւններով, որոնք ա–ւելի փայլուն յաջողութիւններ կը խոստանան:

Հիւրասիրութիւնները տեւեցին ժա–մը 3էն մինչեւ իրիկուն:

Ն.

...ՆԻԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

...երկու ամսուան քննութենէ ...ընդհ. տնօրէնը յայտնեց թէ ...գիւղը յարմարագոյն է ...նաւարանը հաստատելու ...եւ Իզմիտ փոխադրելու պէտք ...եմէ հիմակուան չէնքերը ար–...նաւագործարաններու վե–...եւ ռազմերու մէջ քանի մը ...փոխութիւններ մտցուին, առա–...չորս տարիէն կարելի կ'ըլ–...ագոյն նաւարանը չինել: Հե–...պէտք էր հրաժարիլ Իզմիտի ...շինելէն եւ ամբողջ ուժը տրա–...Ոսկեղջիւրի նաւարանին: ...որ համեմատաբար քիչ ծա–...կարելի է յաջողցնել. Տնօրէնը ...ընկերութեան հաւա–...անել այս ծրագրին հա–...թէպախտաբար ընդհ. պատե–...սկիզբը Թուրք թերթերը հրա–...գերման թերթերէ առ–...լուր մը: Հոն կ'ըսուէր

թէ ընդհանուր տնօրէնը անգլիական նաւային պատուիրակութեան հրա–մանով անգործածելի դարձուցած է Թուրք նաւերը նորոգելու պատրուա–կով անոնց մէջէն վերցնել տալով կա–րեւոր կազմածներ: Այս լուրը առի, երբ չորրորդ զօրաբանակի հրամա–նատար էի Սուրիա: Որովհետեւ Էն–վէր փոխանորդաբար կը վարէր ծո–վային նախարարութիւնը, խնդրեցի իրմէ որ պաշտօնապէս հերքէ այդ լուրը: Անգլիացիները մինչեւ իրենց աշխատած վերջին օրը բարեխղճու–թեամբ ծառայած էին: Դեռ չեմ գիտեր թէ այդ հերքումը հրատարակուա՞ծ է: Դժբախտաբար այս լուրը զարմա–նալի արագութեամբ մը տարածուե–ցաւ եւ պատճառ եղաւ բազմաթիւ անհիմն հրատարակութիւններու, թէ մեր եւ թէ Գերմանացիներուն դէմ: Այսպէս քաղաքական պարագ կը համարիմ կրկնել թէ ծովակալ Լիմ–փուս սպաները, անգլիացի աշխատա–ւորներն ու ճարտարագէտները իրենց պարտականութիւնը կատարած են բարեխղճութեամբ: Այնքան վստա–հութիւն ներշնչած էին անոնք որ, սկսած պատերազմի աշխատանքներն իսկ անոնց յանձնած էր Տարտանէլի եւ Կարմիր ծովու մէջ, այս ծրագրով ալ Տարտանէլի ականներու առաջին գիծը դնել տուի: Որովհետեւ Նայս–տակս է որ այս գիծը նշմարութեան ծառայէ, պարտաւոր եմ պատմել հե–տեւեալը.— Նեղուցները փակելու հաւանականութիւնը օրէ օր կ'աւել–նար: Ծովակալ Լիմփուս մօտս եկաւ եւ ըսաւ.

— «Եթէ կը կարծէք որ Նեղուց–ները ականներու միջոցով փակելու էք, կ'առաջարկեմ Տարտանէլի նե–ղուցը ականներ ցանել. որչափ որ կ'ուզէք, բայց Սեւ ծովու ճամբան բաց թողուցէք եւ կեղծ ականներ դը–րէք, յայտարարելով թէ ատոնց ա–ռաջնորդի նաւարկութիւնը արգիլ–ուած է Վոսփորի մէջ: Բնականաբար Ռուսերը չպիտի համարձակին Վոս–փորի կողմը զօրացնել: 1870ին Գեր–մանացիները այսպէս ըրին. յայտա–րարեցին թէ Հիւսիսային ծովու ե–

զերքը ականներ դրած են, իրականին մէջ ոչ մէկ հատ: Ֆրանսական նաւա–տորմը սակայն այս վախէն չհամար–ձակեցաւ որ եւ է յարձակում կա–տարել: Այնպէս Սեւ ծովի գո–րաւոր հասանելինկրնայ ըլլալ որ ական մը փրթի եւ մինչեւ Ոսկեղջիւր հասնի յետոյ առեւտրական կամ ճամբորդի նաւ մը հանդիպելով ականին... Այն ատեն ամբողջ Եւրոպայի հանրային կարծիքին առջեւ պատասխանատու կ'ըլլաք:

Ծովակալին խօսքը լսել յետոյ ըսի թէ Սեւ ծովու պարագան չի նմանիր Հիւսիսային ծովինին, Վոսփորը չի բաղդատուիր Հիւսիսային եզերքին, որովհետեւ եթէ թշնամին կերպով մը տեղեկանայ անպաշտպան այդ կացու–թեան, կրնայ անդարմանելի վտանգ յառաջ գալ:

Ես չեմ գիտեր թէ ծովակալը ինչ մտքով ըրած էր իր առաջարկը, բայց նկատելով որ Տարտանէլի համար ալ նոյն առաջարկը ըրաւ. ուր անգլ. նաւատորմը ամէնէն աւելի կը մաս–նակցէր, աւելի հակամէտ եմ հաւա–տալու ծովակալին պատուաւորութեան թէ այն խորհուրդը կը բխէր ռազմա–գիտական մտահոգութենէ մը մի–

այն:

Արմաթրոնկ եւ Վիքըրսի հետ մեր խորհրդակցութիւնները կը կայմէին ապսպրանք նորագոյն ձեւի դրահաւո–րի մը, երկու ընդծովեայի: Զրահա–ւորին անունը որոշուեցաւ «Ֆաթիհ»: Ֆրանսացիներուն ապսպրուեցաւ վեց թորփիլահալած, ինչպէս եւ Քրէօզո–յին՝ երկու ընդծովեայ. «Ֆաթիհ»ը 22 ամիսէն պէտք էր վերջանար: Միւս նաւերն ալ մինչեւ այդ ժամանակալը–ջանը յանձնուած պիտի ըլլային Թուր–քիոյ: «Սուլթան Օսման»ը մինչեւ 1914 յուլիսի վերջը յանձնուած պիտի ըլլար, իսկ «Րէշատիէ»ն 1915ի ապրի–լը: Որով 1916ին նոր նաւատորմ մը պիտի ունենար Թուրքիա երեք զրա–հաւորներով, երկու յածանաւերով, 12 թորփիլանաւերով եւ չորս սուզանա–ւով: Նոյնպէս երկրորդ կարգի տոր–միղ մը կազմուած՝ հին մարտանա–ւերէ, իսկ ամբողջը աւելի զօրաւոր պիտի ըլլար քան յունական նաւա–տորմը:

Բայց ամէն բանէ առաջ ձեռնար–կուեցաւ հին նաւերու նորոգութեան եւ 1914ի յուլիս 22ին «Մեսուտիէ», «Պարպարոս», «Թուրղուտ» եւ միւս նաւերը նաւային մարտափորձեր կա–

տարեցին Յոյները մտահոգուեցան Թուրքիոյ աշխուժութենէն եւ իրենց նաւատորմը զօրացնելու համար Ֆր–րանսայի ապսպրեցին մէկ զրահաւոր վեց թորփիլանաւ, իսկ Գերմանիայէն գնեցին վեց թորփիլանաւ: Այս նաւե–րը Թուրքիոյ համար վտանգ մը չէին համարուիր, որովհետեւ օգոստոսի վերջը «Սուլթան Օսման»ը Պոլիս գա–լով առ այժմ յունականէն զօրաւոր պիտի ըլլար թէք. տորմիղը, իսկ 5–6 ամիսէն «Րէշատիէ»ն գալով աւելի պիտի զօրանար: Յոյները այս բանը գիտնալով կ'ուզէին առաջքը առնել «Սուլթան Օսման»ի Պոլիս գալուն: Երբ 1914 մայիսի կէսին գերմանական «Կէօպէն»ը եկաւ, Անգլիացիները Պո–լիս ղրկեցին յունիսի կէսին Միջերկ–րականի տորմիղի հրամանատար ծո–վակալ մը Բուշէը, որպէսզի Էն. Վեհափառութիւն կայսեր շնորհաւո–րութիւններ յայտնէ»: Ծովակալը կը հարցնէր թէ ինչ միջոցներ ձեռք առ–նուած է «Սուլթան Օսման»ի անվը–տանգ Պոլիս գալը ապահովելու հա–մար: Այս պարագան, կ'ըսէր ան, Յոյները շատ վախցուցած է եւ ամէն միջոց կը խորհին այս վտանգէն պաշտպանուելու համար:

(Շար.)

հրահանգներ պիտի տրուին համախմբման հրամանին հետ:

Այս հրամանին համաձայն, տասը միլիոն Իտալացիներ — անդամ Ֆաշիստական կազմակերպութեան կամաւորութեանց — ուր պիտի կանգնին մէկ մարդու պէս, ամէն քաղաքի եւ գիւղի մէջ, Ալպեաններէն մինչեւ Սիկիլիոյ եւ գաղթավայրերու ամէնէն հեռաւոր անկիւնները, Ափրիկեան Տրիպոլսէն մինչեւ հապէշական ճակատը, հաւատարմութիւն ուխտելու «Առաջնորդ»ին, ինչպէս եւ ապացուցանելու իրենց կամքը՝ անոր ծրագիրներուն գործադրութեան համար: Զօրաշարժի ազդանշանը պիտի տրուի միջնադարեան բոլոր միջոցներով, մինչեւ իսկ եկեղեցիներու կոչնակներով: Զօրաշարժը տեւական մը համբուէ պիտի ըլլայ, ապացուցանելու համար թէ ամբողջ երկիրը համաձայն է իր Առաջնորդին ափրիկեան քաղաքականութեան: (Ծիլը ինչպէս ըրաւ Հիթլեր):

«Մուսա Լեռ»ը փախցուցած է Թուրքերուն խուճը

Պոլսոյ Թուրք մամուլը եւ մասնաւորապէս «Ճումհուրիէթ» կը շարունակէն բուռն պայքար մղել «Մուսա լեռ»ի շարժանկարին դէմ: Այս առթիւ սխալ նակներով հրատարակութիւններ կ՚ընեն: Այսօր կուտանք լուր մը միայն, մնացեալը յետաձգելով վաղուան.—

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ.— Գրած էինք թէ Ուաշինկթընի մեր դեսպանը դիմումներ կատարած է ամերիկեան կառավարութեան մօտ, որպէսզի շարժանկարի առնուի «Մուսա լերան 40 օրերը» անուն վէպը, որ գրի առնուած է հեղինակի մը կողմէ եւ լեցուն է մեզի դէմ լրբենի զրպարտութիւններով:

Ցայտնի չէր թէ ո՞ր աստիճան յաջողած են այս դիմումները: Մէջտեղը շատ մը պնդումներ կային: Այսպէս, Իփէքճի եղբայրները որոնք Մէթրօ Կոլտուինի շարժանկարները կը ներկայացնեն Իսթանպուլի մէջ, կ՚ըսեն. «Թէ մեր եւ թէ Ուաշինկթընի մեր դեսպանին ձեռնարկներուն վրայ, ընկերութիւնը հրաժարած է շարժանկարի վերածելէ այդ գործը զոր գնած է 100 հազար տոլարի: Առանց մեր կառավարութեան արտօնութեան շարժանկարի չպիտի վերածուի այդ գործը»:

Ասոր փոխարէն, ուրիշներ ալ կը պնդէին, հիմնուած լրագրական այն տեղեկութեանց վրայ թէ շարժանկարի պատրաստութիւնը արդէն իսկ սկսած է.— «Ընկերութիւնը չի կրնար հրաժարիլ գործէ մը որուն համար այդքան ծախք ըրած է: Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ իրաւունք չունի ընկերութիւնը ետ կեցնելու իր գործէն»:

Եւ վերջապէս, բողոքներ կային թէ ընկերութիւնը բարեփոխած է գործը եւ այս մասին նոյնիսկ հարցուցած է մեր կարծիքը:

Այս անորոշ կացութիւնը լուսաբանելու համար, սեպտեմբեր 5ին անթելով հեռագիր մը ղրկեցինք ընկերութեան, հարցնելով, «Մուսա Տաղի շարժանկարը պիտի պատրաստուի՞»: Ահա պատասխանը անթելով.— «Մինչեւ հիմա ո՛չ եւ է եւ է որոշում այս մասին»:

Անատոլուն զաղթավայր Իտալիոյ համար...

ԺԸՆԵՒԻ ԹԵՐԹԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«Ազգային» թղթակիցը կը հեռագրէ Ժընեւէն.— Այսօր, 5 սեպտեմբեր, «Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի առաջնորդող սիւնակին մէջ հրատարակուած է Իտալիոյ տնտեսական պահանջներուն նուիրուած գրութիւն մը, գրի առնուած արեւելեան գործերուն մասնագէտ անձի մը կողմէ, եւ ղրկուած զուրքէն, ինչպէս ծանօթութեամբ մը կը յայտնէ թերթը: Ցօդուածին մէջ կան սա տողերը.

«Երբ այս է տնտեսական յարաբերութեանց եւ բնակչութեան աճումի կացութիւնը, իտալական ո եւ է կառավարութիւն ստիպուած է իր աչքերը դարձնել այնպիսի երկիրներու որոնք կրնան ապահովել 43 միլիոննոց ժողովուրդի մը ապագայ զարգացումը: Այն հողերը զոր Իտալիա կրնայ ձեռք բերել, նախանիւթերու համար Եթովպիան է, իսկ բնակչութեան տեղաւորման համար՝ Անատոլուի ծովեզերքը»:

«Այս անխոհեմ եւ տարօրինակ գրութիւնը մեծ զարմանք եւ ցաւ առաջ բերած է Ժընեւի իտալական պատուիրակութեան շրջանակներուն մէջ: Այս հրատարակութիւնը կը նկատուի մէկ միջնորդութիւնը անոնց որ կ՚ուզեն աւելի բարդացնել արդէն իսկ դժուար կացութիւն մը:

⁂ Իտալիոյ տարածման օրինաւոր պահանջներուն յատկացուած յօդուածի մը մէջ, «Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի ակնարկած էր նաեւ Փոքր Ասիոյ, իբրեւ յարմար հողամաս մը՝ ընդունելու համար Իտալիոյ բնակչութեան աւելորդ մասը: «Ճօռնալէ տ՚Իթալիա» կը յայտարարէ թէ Իտալիա երբեք չէ խորհած դպչիլ Փոքր Ասիոյ ծովեզերքի հողերուն, որոնք կը պատկանին ազգի մը որ բնաւ չի կրնար բաղդատուիլ Եթովպիոյ հետ եւ որուն հետ Իտալիա կապուած է անկեղծ եւ ապահով բարեկամութեամբ մը: «Իտալիա, կ՚ըսէ «Ճօռնալէ տ՚Իթալիա», կը յարգէ կատարելապէս իրաւունքը, վեհապետութիւնը եւ հողային ամբողջականութիւնը Թուրքիոյ, որուն հետ կրնայ ունենալ միայն անկեղծ գործակցութեան քաղաքականութիւն մը, փոխադարձաբար օգտակար, եւ իրաւունքներու ու դիրքի ամբողջական եւ կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ»:

Հրամանը ուղղուած ըլլալով բոլոր այրերու եւ պատանիներու, կը կարծուի թէ աւելի քան քսան միլիոն հոգի պիտի պատասխանեն կոչին:

Եթովպիա յոյսը դրած է Անգլիոյ վրայ

Լոնտոնի թերթերուն համաձայն, պաշտօնապէս հաւաստիք տրուած է հապէշական կառավարութեան թէ անգլիական կառավարութիւնը պիտի վերցնէ զէնքերու արտածման արգելքը, վարկ պիտի բանայ եւ ռազմանիւթի փոխադրութեան դիւրութիւններ պիտի ընծայէ Սուտանի մէջ, եթէ Իտալիա մերժէ ընդունիլ հինգերու յանձնախումբին որոշումը: Ուրիշ դիւրութիւններ ալ պիտի ընծայուին անգլիական Սոմալիլէնտէն:

Հակառակ տրուած հերքումներուն, կը հաւատան թէ Անգլիա կ՚աւելցնէ իր ուժերը Սուտանի եւ Եգիպտոսի մէջ: Մօտ 40 նոր սաւառնակներ ղրկուած են այդ կողմերը: Սոմալիլէնտի անգլիական պահակազօրքն ալ աւելցած է: Ֆրանսացիներն ալ իրենց կարգին զէնքեր ցորեկ կ՚աշխատին, ամրութիւններ շինելու համար:

25,000 հապէշական հեծելազօրքեր, որոնք մեծ թիւով բաղկացած են Կալլա կոչուած հօշակաւոր ռազմիկներէն, հրաման առած Օկատէն երթալու, հրամանատարութեամբ Առողայի յաղթականներէն Զօր. Հափթա Միքայէլի:

Շփոթ կացութիւն Յունաստանի մէջ

Քանի մը օրէ ի վեր նորէն ծանրացած է Յունաստանի վիճակը, իբրեւ հետեւանք հանրապետական - միապետական պայքարին: Վարչապետ Պ. Ցալտարիս հազիւ վերադարձած, ստիպուեցաւ յայտարարել թէ կուսակից է միապետութեան վերահաստատման, նոյնիսկ յանձնարարեց որ ազգը քուէարկէ այդ ուղղութեամբ: Պատճառը այն է որ ծանր դէպքեր պատահած էին նախընթաց օր: Զօր. Փանայոթոքոս, Ա. զօրաբանակին հրամանատարը, որ հանրապետական է, անտեսած ըլլալով պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիսի հրամանին, ուզած հանած էր Աթէնքի պահակազօրքը. Նախարարը հրամայեց ձերբակալել հրամանատարը, որ ընդդիմացաւ եւ ուրիշ հարուածով մը վիրաւորուեցաւ ծնօտէն: Այդ միջոցին նիստ ունէր նախարարական խորհուրդը: Զօր. Քոնտիլիս կը պահանջէր կամ հրաժարեցնել զօրավարը, կամ ընդունիլ իր հրաժարականը: Ի վերջոյ պաշտօնանկ եղաւ հրամանատարը: Ասոր վրայ հրաժարեցաւ ներքին նախարար Պ. Բալլիս, նոյնպէս հանրապետական: Կ՚ըսուի թէ հանրապետ. նախագահն ալ պիտի հրաժարի, եւ այն ատեն երեսփոխանական ատենապետը պիտի գործէ իբրեւ նախագահ, մինչեւ որ միապետութեան խնդիրը վճռուի. Նախկին թագաւոր Եորկիոս արդէն պատրաստուած է Աթէնք երթալու: Ասիկէ օր ընդունուեցաւ Անգլիոյ թագաւորին կողմէ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՈՆՆԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. 17 Բիւ Ամբէր. Քաշան: Ընթացիկ հարցեր:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Յ. Պուճիկեանի բնակարանին մէջ Առնուվիլ: Օրակարգ.— Շրջանականին նախօրդ ժողովի:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Գավառէին ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. «Միջամանթօ» Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181. Գուր Լաֆայէթ:

ՓՕՆ Տ՚ՕՊՆԱՅԻ կորիւն Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին գրադարանի սրահը: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ հաշուետւութիւն. Կը խնդրուի Մէն Փէլօի եւ Լէվանսի ընկերներէն, որոշուած ժամուն ներկայ գտնուիլ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՅ ԶՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ցովհաննէսեանի սրահը, 10 Բիւ Փիէր Պիւրի. Պիւթօ: Բոլոր հայ հնակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ամասիոյ Հայրենակցական Միութեան բոլոր անդամ եւ ոչ անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին, Գաֆէ տը Ֆրանսի վերնայարկը, 66, rue de la Paix, կայարանի դիմացը: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

⁂ Իտալական կարգ մը մարտանաւեր յունական նաւահանգիստներ մտած ըլլալով, կառավարութիւնը բողոքեց: Պատասխանուեցաւ թէ փոթորիկէ բռնուած էին:

« ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԻԹԼԷՐԸ », ծերակուտական Լոնկ, մեռաւ իր ստացած վէրքերուն հետեւանքով: 42 տարեկան էր եւ ինքնատիպ դէմք մը: Վերջերս ծրագիր մը կազմած էր, որուն համաձայն պետութիւնը պէտք է ամէն ընտանիքի ապահովէ բնակարան, ուտեստ եւ հագուստ, տեւական գործ, շաբաթը 30 ժամ աշխատանք, ինքնաշարժ մը, իսկ 60 տարեկանէն վերջ՝ 30—40 տոլար հանգստեան թոշակ եւայլն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սաֆրֆեանն

Ես ալ Գեր. Իսահակ սրբազանի կողմէն ներկայացայ եւ մեր խնդակցութիւնը յայտնելէն զկնի ըսի իրեն. ձեզ պաշտօնելէ թէ ձեզի եւ թէ մեր Սրբազան Հօր կողմէն ըսած քանի մը խօսքերս. աՀաւասիկ այսօր կատարուեցան անոնք. եւ ես հիմա իմ Սրբազան Հօրս կողմանէ ձեր առջեւը կը խոնարհիմ արքայական պատիւ տալով ձեզ. ըսի ու խոնարհեցայ, կեցցէ նոր Թագաւորը կանչելով.

Այս խօսքերուս վրայ ուրախութեամբ լեցուած՝ հրաման ըրաւ ապարանքեաց որ մալէֆիա (ընտիր) օթոցը իմ ներքեւս փռեն. նստայ վրան, եւ քիչ մը տեսութենէ ետեւ բարեկամներ մեծարելով մեկնեցայ քովէն:

Կովայի իշխանը հոգեւոր տեսուչէն զաղտուկ իւր մայրը մեր քովը խրկեց, որ տառւռտուն կանուխ եկաւ բղուղ մը արդար իւղ հետը ընծայ բերելով. եւ Սրբազան Հօր օրհնութիւնն առաւ, եւ յատկապէս խնդրեց որ իւր մէկ հատիկ որդւոյն անփորձութեանն ու զօրաւորութեանը համար միշտ իւր աղօթքին մէջ յիշելով Աստուծոյ օգնականութիւնը խնդրէ: Վակշըմ — Գրուի մայրը զատ ըլլալուն համար, միակ որդի կ՚անուանէր Վակշըմ Կովագիի մայրը:

Քանի մը օր ետքը մեծ իշխանը իւր քովը կանչեց մեզի ու ըսաւ ներուժ խնդրելով. «Ես պարտաւորած եմ միշտ Թափառական շրջելու այս գիւ այն գին ապստամբաց վրայ. ուստի իմ բանակիս հետ ձեր բերնելովը ըսել ձեզ պաշտօնելը թէ ձեզի եւ թէ ինծի ծանր է եւ անհանգստութիւն:

Այս երկրիս մէջ Տօքքա Քիտանը Մերէթ եկեղեցւոյն մօտ տուն մը պատրաստել տուած եմ ձեզի համար, եւ հրամայած եմ այն կողմի գիւղացւոց՝ որ երկու ամսուան համար պաշար տան ձեզի. 10 չափ(*) ընդեղէն (թէֆէ), 100 աղ. 3 կուժ կարմիր պղպեղ. 7 կուժ առխ. մէկ եզ, մէկ բղուղ արդար իւղ եւ երկու բղուղ մեղր:» Անոր այս շնորհքներուն վրայ ուզի կանգնելով շնորհակալ եղանք ու ըսինք. «Ձեր հրամանները մեր գլխուն վրայ. բայց լաւ գիտէք դուք որ այս Հապէշիստանի երկիրը երբեք խաղաղութեան երես չէ տեսած, մանաւանդ այս միջոցներուս մէջ. ուստի երբոր դուք մեզմէ հեռանալու ըլլաք, մեր վիճակն ինչպէս կ՚ըլլայ. 4 կողմերէնիս միշտ վտանգները պակաս չըլլալէն զատ, քանի մը ամիսէն ձըմեռն ալ վրայ պիտի գայ հասնի, եւ մեր դժուարութիւնները պիտի աւելնան. ուստի կը խնդրենք որ սիրով բարեհաճիք հրաման տալ մեր երկիրը դառնալու, ապա թէ ոչ ձեզմէ բաժանուելիք չունինք երբէք, ուր որ երթաք՝ մենք ալ կուգանք. այս երկիրն առանց կառավարող իշխանի միշտ երկիւղալի է:

«Այս երկու ամիսը հոս կեցէք. [illegible] ատ մեզի, յետոյ ժողովքով խորհինք. կամ հոս մեր քով կը մնաք, եւ կամ ձեր երկիրը կը դառնաք. հիմակուհիմայ կատարելապէս չեմ կրնար տալ ձեզի»:

Այս խօսքերս որքան որ [illegible] հաւկընայինք, թարգմանով ունէինք հետերնիս Յովհաննէս [illegible] ծերունի Ասորի մը Ցամթեցի, որ [illegible] տարիէն ի վեր հոն է եւ [illegible] թեամբ եւ մերկութեամբ կ՚ապրէր [illegible]

Ցետոյ հրաժարական ողջոյն [illegible] բաժնուեցանք իշխանէն [illegible] մեր առջի Գալըըլավայի [illegible] գուլեամբ Տօքքա - Քիտանը [illegible] րէթ եկեղեցւոյն գիւղէն մօտ [illegible] համար պատրաստուած տանը [illegible]

(Շար.)

(*) Տասը ճարա արմտիքը մէկ չափ է. տասը չափը հազար հօխայէն աւելի կուգայ: Այս չափերը բոլոր Հապէշու երկրին մէջ մի եւ նոյն չեն. ամէն մէկ երկիր իրեն համար որոշեալ չափ ունի: Նոյնպէս հացերն ալ միեւնոյն չափով չեն ամէն տեղ:

Պ. ՍԻՍՏԻՄԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
13
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
13 Septembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2908

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՃԱՒԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ արտաքին նախարարէն յետոյ, կարգը եկած էր Պ. Լավալի, որ պիտի պարզէ Ֆրանսայի տեսակէտը։

Ի՞նչ, խօսք որ շատ բան կախում ունի Ֆրանսայի վերջնական դիրքէն.

Լոնտոն ատենէ մը ի վեր ծանրապէս կը ճնշէ Փարիզի վրայ, որպէսզի ճշդէ իր դիրքը։ Մինչեւ հիմա տրուած հաւաստիքները չեն գոհացներ Մեծն Բրիտանիան։

Իսկ հիմա որ Սըր Ս. Հօր, Թունդ աղնուապետական, յայտնեց Անգլիոյ մտադրութիւնները, կը սպասէ որ իր պաշտօնակիցն ալ խօսի նոյնքան յստակ եւ վճռական։

Լոնտոն պարզապէս կ'ըսէ.— Կամ եւ կեցուցէք Իտալիան Եթովպիոյ դէմ սարքած արշաւանքէն, գործադրելով ձեր հեղինակութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը եւ ուրիշ միջոցներ, եւ կամ ես կը վերադառնամ իմ չքեղ մեկուսացման, ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով ձեր վրայ։

Այդպիսի հեռանկար մը երբեք ձեռնտու չէ Ֆրանսայի համար. Այդ պարագային ցնորքի մը պիտի վերածուի հաւաքական ապահովութեան ծրագիրը, որուն այնքան կառչած է այս երկիրը։

Միւս կողմէ, Անգլիոյ ներկայացուցիչը որոշապէս կը հաստատէ թէ չպիտի հանդուրժէ Եթովպիոյ գրաւման։ Մեծն Բրիտանիոյ համար այս՝ բոլոր խնդիրները ... բնական հարստութեանց բաժման շուրջ կը դառնան։

Արդ, կարելի՞ է որ եւ է հարստութիւն բաշխել, առանց Ալպիոնի հաւանութեան։

Այս է որ կը կոչուի անշահախնդի՛ր խաղաղասիրութիւն, ..., փոքր ժողովուրդներու իրաւունք եւ մնացեալը։ Մինչեւ որ ժամանակը հասուննայ։

Ամէն պարագայի մէջ, Մեծն Բրիտանիա ոչ միայն կանգնած կը մնայ պատժական անօրինութեանց տեսակէտին վրայ, այլ եւ կը սպառնայ նոր անակնկալներ սարքել։

Քաղաքական եւ տնտեսական շահերու ընդհարումը, երկու աշխարհակալութեանց ճակատումը կը սպառնան անգամ մը եւս թաթախել աշխարհը, որ շատոնց նստած է հրաբուխի վրայ։

Կացութեան ամէնէն չարաշուք տարրը այն է որ, Մեծն Բրիտանիա երկար ատենէ ի վեր ցոյց տուած չէր այսքան վճռական կեցք, երեւութապէս յանուն խաղաղութեան դատին, բայց իրականին մէջ աւելի լայն բանալու համար բրիտանական աշխարհակալութեան դրօշը։

Անշուշտ նոյնքան վճռական է, նաեւ, Հռոմը։ Մանաւանդ այնքան շենդալից պատրաստութիւններէ յետոյ։ Բայց, պիտի կրնա՞յ տանձնել ահաւոր պատասխանատուութիւնը նոր բոցավառութեան մը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԱՆՈՐՈՇ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏ. ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱՌԸ

Կը հաւկցնէ որ Անգլիա պիտի խաչուի, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձախողի

ՊԷՏՔ Է ՋՆՋԵԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԲՈԼՈՐ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը չորեքշաբթի օր լսեց Սըր Ս. Հօրի ճառը, որ մեծ տպաւորութիւն գործեց իր վճռականութեամբ։ Թէեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը նշանաւոր հռետոր մը չէ, ինչպէս, օրինակ, Լլոյտ Ճորճ, սակայն իր ճառը բացառիկ արժէք ունէր, նկատի առնելով պարագաները։ Որքան դիւանագիտական, նոյնքան վճռական լեզու մը գործածեց նախարարը, շեշտելով թէ «Մեծն Բրիտանիոյ ժողովուրդը վճռած է իր ուժին ամբողջ ծանրութիւնը նետել միջազգային խաղաղութեան նժարին մէջ, եթէ պատասխանատուութիւններ պիտի առանձնուին, պէտք է առանձնուին հաւաքաբար։ Պէտք է ջնջել պատերազմի կարելի պատճառները։ Աստուած կ'ամփոփենք այդ պատմական ճառին հիմնական մասերը.

— Զեմ կարծեր որ Ա. Դ. ընդհ. ժողովի պատմութեան մէջ աւելի դժուարին պահ մը եղած ըլլայ յղիճապահութեան եւ ճառի համար։ Երբ աշխարհ ճգնաժամային վիճակի մը մէջ գտնուի, ենթադրուած է հանրածանօթ պէտքով, դիւրին է արտասանել բառ մը որ կրնայ աւելի տաղնապալի դարձնել կացութիւնը եւ աւելի դժուարացնել Ա.Դ.-ի խորհուրդին գործը. Սակայն եւ այնպէս, մեր պատասխանատուութիւնը կը պարտադրէ բացորոշապէս եւ հաստատապէս պարզել մեր տեսակէտները՝ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ անոր ապագայի մասին. Մենք այստեղ անդամներն ենք հաւաքական կազմակերպութեան մը, մեծ ճիգեր թափելով հաստատուած է կարգ մը պարտաւորութիւններով եւ անձնուիրութեամբ կ'ուզէ ապահովել աշխարհի ապագան հաւաքական գործունէութեամբ Մեծն Բրիտանիա Ազգերու Դաշնակցութեան ուժ տուած է անշահախնդիր չափաւորութեամբ։ Ան տեսած էր որ զինաթափութեանց նախկին դրութիւնը անկարող է խափանելու համաշխարհային պատերազմ մը. Չորս տարուան աւերումներէն յետոյ, անգլիացի ժողովուրդը վճռած է իր ուժին ամբողջ ծանրութիւնը նետել նժարին մէջ, միջազգային խաղաղութիւնը պահպանելու եւ կարգ կանոն ստեղծելու համար։ Անգլիացի ժողովուրդը տրամադիր չէ լքելու այդ իտէալը։ Ահա թէ ինչու խորապէս պիտի ցնցուի, եթէ անդարձ կործանի այն հաստատութիւնը որուն ընծայած է իր անձնական աջակցութիւնը։

Սպառազինութիւնները կ'աւելնան...

Բաւական չէ զգացում մը յայտնել եւ իտէալ մը սահմանել։ Պէտք է նաեւ քննել թէ ինչպէս կրնայ գործադրուիլ այդ իտէալը եւ որո՞նք են անոր հասնելու միջոցները։ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամի մը, աւելի եւս Ազգաժողովին համար ծանր սխալ մը պիտի ըլլար ժողովել ընդհանուր խօսքերու մէջ եւ ուշադրութեամբ ինչպէս եւ քաջութեամբ չքննել ամէնէն գործնական մեթոտները՝ իր խաղաղասիրական նպատակներուն համար։ Այն պահուն որ Ա. Դ. Խորհուրդը ձեռնարկած է դժուարին կացութեան մը մանրամասն քննութեան, պիտի փորձեմ ընդհ. ժողովին առջեւ պարզել այն պայմանները որոնց մէջ կ'աշխատինք բոլորս։ Նախ ճշդենք թէ ի՛նչ է Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Ան գեր-պետութիւն մը չէ, ոչ ալ անջատ ամբողջութիւն մը որ գոյութիւն ունի ինքնին, անկախ՝ զինք կազմող պետութիւններէն։ Անոր անդամները չեն հրաժարած իրենց մեհապետական իրաւունքներէն եւ Ա. Դ. ուխտը չի պահանջեր այդպիսի բան։ Անոնք իրենց անդամակցութեամբ միայն կապուած են պարտաւորութիւններով, համաձայն ուխտին։ Ազգաժողովը այն է ինչ որ կ'ուզեն ըլլալ պետութիւնները։ Եթէ կը յաջողի, պատճառը այն է որ իր անդամները համախորհուրդ՝ իրարու հետ, ուխտին սկզբունքները գործադրելու կամքը եւ ուժը ունին։ Եթէ կը ձախողի, պատճառը այն է որ իր անդամները կամեցողութիւն կամ ուժ չունին կատարելու իրենց պարտաւորութիւնները։ Ազգերու Դաշնակցութեան ուժը կամ տկարութիւնը կախում ունին իր անդամներուն միջեւ, կարեւորութենէն եւ հաւատքէն եւ այն աջակցութենէն զոր կառավարութիւնները կը վայելեն իրենց ժողովուրդներէն։ Եթէ ազգային աջակցութիւնը զօրաւոր է, Ազգաժողովը զօրաւոր կ'ըլլայ, եթէ տկար է կամ անստոյգ, Ազգաժողովին քաղաքականութիւնը չի կրնար հաստատուն եւ վճռական ըլլալ։ Հաւաքական ապահովութիւնը, որ կը նշանակէ խաղաղութեան կազմակերպումը եւ պատերազմի վանումը հաւաքական միջոցներով, իր իտէալ ձեւին մէջ պարզ ըմբռնում մը չէ, այլ բարդ։ ԱՆ ՇԱՏ ԱՒԵԼԻ ԲԱՆ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՔԱՆ ԱՅՆ ԻՆՉ ՈՐ ԿԸ ԿՈՉՈՒԻ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ ԱՆ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՈՉ ՄԻԱՅՆ 16ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԸ, ԱՅԼ ԱՄԲՈՂՋ ԴԱՇԻՆՔԸ։ ԱՆ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ԲԱՐԵԽՂՃՕՐԷՆ ՅԱՐԳԵԼ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ։ Ան հիմնուած է բոլոր անդամներու կողմէ պայմանով ընդունուած պարտաւորութեանց վրայ, որ կը տրամադրեն պատերազմի տանող բոլոր վէճերը ենթարկել խաղաղասիրական մեթոտներու, համաձայն ուխտի կանոններուն եւ պատերազմի չդիմել վէճերու կարգադրութեան համար, բռնաբարելով ուխտը։ ՀԱԿԱՌԱԿ ԱՅՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԶՈՐ ՈՒԽՏԸ ԿԸ ԴՆԷ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԱՅՍ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԻՆ, ԳԼՈՒԽ ԿԸ ՑՑԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈԳԻՆ, ԻԲՐԵՒ ԳՈՐԾԻՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ։ ՇԱՏ ՄԸ ՎԱՅՐԵՐՈՒ ՄԷՋ, ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ ՎԱԽՆԱԼՈՎ, ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ ԵՒ ԿԸՐՃԱՏՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԳ ՄԸ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՄԵՐ ԿՈՂՄԷ ՏՐՈՒԱԾ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԸ ՀԵՏԵՒՈՐԴ ՉՈՒՆԵՑԱՆ, ԵՒ ԱՅԺՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԵՐԿԻՒՂԸ ԾԱՆՐԱՆԱԼՈՎ, ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԱՍԻՆ, ԵՒ ԱՄԷՆԷՆ ՎԵՐՋԸ՝ ԻՄ ԵՐԿՐԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԱՒԵԼՆԱՆ. ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾ Է ԱՅՍ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ ՈՐ ԵՒ Է ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ՄԷՋ.

Միւս կողմէ, Ազգաժողովը, սկիզբէն իսկ, իր անդամներուն մէջ ունեցած չէ կարգ մը հզօր ազգեր եւ ուրիշներ ալ կորսնցուցած է, անկէ ի վեր։ Տիեզերականութեան այս պակասը անխուսափելի կերպով յառաջ կը բերէ անստուգութիւն՝ համաշխարհային կարծիքին բերելիք աջակցութեան ատրճանի մասին։ Շատ պարապ աթոռներ կան մեր սեղանին շուրջը եւ մենք կ'ուզենք որ ուրիշներ չուշանան։ Ա. Դ. ուխտին պարտաւորութիւնները կը մնան։ Անոնց բեռը պէտք է կրեն բոլորը։ Եթէ վտանգներ կան խաղաղութեան համար, այդ վտանգները պէտք է կրեն բոլորը։ Պետութեանց մեծ մասին ապահովութիւնը կարելի չէ երաշխաւորել միայն ոմանց ջանքերով։

Ազգերու իրաւունքները եւ պարտականութիւնները

«Մենք կը կարծենք թէ փոքր ազգերը իրաւունք ունին կեանքի եւ պաշտպանութեան, եւ այդ իրաւունքը կրնայ ապահովուիլ համաճարակ ,պահպանելու համար անոնց ազգային կեանքը։

Մենք կը խորհինք թէ բոլոր ազգերը պէտք է իրենց աջակցութիւնը բերեն մարդկութեան բարօրութեան համար, եւ կը կարծենք թէ յետամնաց ազգերը, պահելով իրենց անկախութիւնն ու հողային ամբողջութիւնը, իրաւունք ունին սպասելու որ այդ աջակցութիւնը իրենց ընծայուի աւելի յառաջացած ազգերու կողմէ, իրենց հարստութեանց զարգացման եւ իրենց ազգային կեանքին կազմաւորման համար։

Բաւական չէ միայն պնդել թէ պատերազմ չպիտի ծագի կամ եթէ ծագի, շատ շուտ պիտի վերջանայ։ Պէտք է այնպէս շարժիլ որ փարատին պատերազմի պատճառները։ Միջազգային ուժերու բնական գործունէութիւնը բարձրացնելու համար, պէտք է ուրիշ միջոց գտնել քան զինեալ ուժը։

«Ամէն պատճառ կարելի չէ յանել»

Փոփոխութեան բոլոր պահանջները անպատճառ արժանի չեն լսուելու։ Իբրեւ պահպանողական մը, ես հակառակ եմ որ եւ է փոփոխութեան որ կանխահաս պիտի ըլլայ կամ անօգուտ։ Փոփոխութեան պահանջ մը պէտք է արդարանայ իրողութիւններով եւ այդ իրողութեանց ազատ քննութեամբ։ Պահանջի մը արդարութիւնը անպատճառ համեմատական չէ այն ազգային կիրքերուն որ կ'արթնցնէ ուժ տալու համար անոր։ Մնաց որ, այդ կիրքերը կրնան գիտակցաբար հրահրուիլ արդի կեանքին ամէնէն վտանգաւոր մէկ միջոցով,– կառավարական քարոզութեամբ։ Շատ յաճախ, բաղձացած փոփոխութիւնը աւելի շատ անարդարութիւններ կը ստեղծէ քան կ'անհետացնէ։ Շատ անգամ ազգային զգացումի արհեստական գրգռումը արդարացուած կը համարուի պարտաւորութիւն մը դրժելու կամ բռնի ուժով սպառնալու։ Բայց եւ այնպէս, աշխարհը անշարժ վիճակ չունի եւ անհրաժեշտ է, ժամանակ առ ժամանակ, փոփոխութիւններ կատարել։ Ա. Դ. ուխտն ալ կ'ընդունի այդ կարելիութիւնը։ ԲԱՅՑ ԱՅԴՊԻՍԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԷՏՔ Է ԸԼԼԱՆ ԵՐԲ ԻՐԱՊԷՍ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ ԵՒ ԵՐԲ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՀԱՍՈՒՆՑԱԾ Է, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ԱՌԱՋ։ ԱՅԴ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ ՀԱՒԱՆՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՊԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ, ՀԱՃՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՎ ԿԱՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՈՎ։ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԱՆՈՐ ԴԻՄԵՆ։

ՆԿԱՐ ՄԸ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ԶԻՆԱՎԱՐԺՈՒԹԵՆԷՆ

ԻՐԱՔԻ «ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ» ԱՆՎԱՒԵՐ

«Թայմզ»ի կը գրէ թէ Իրաքի դատական նախարարը անվաւեր հռչակած է ասորիներու Թարշէն եպիսկ.-ի «ընտրութիւնը», որ տեղի ունեցած էր խարդախութեամբ, 30 երեսփոխաններու 9ի ձայնով։ Միեւնոյն ատեն արգիլուած է Իրաք մնալու եպիսկոպոսը։

Մեր պաշտօնակիցը իբրեւ զրոյց կը տեղեկացնէ թէ Իրաքի կաթող. նուիրակ նշանակուած է Արսէն եպիսկ. Ղլտճեան։

ՀԻՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂՈՒ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. – Երեկ ցաւով իմացանք Տէսինի մեր գործակալին պատահած դժբախտութիւնը.

ՏԷՍԻՆ, 10 սեպտեմբեր, (Յառաջ).— Երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ, ժամը 8.30ին ընկեր Մ. Գրիգորեանի 5 տարեկան մանչ զաւակը, Վրէժ, ժամ ժօրէսի պողոտայէն անցած ատեն, ինքնաշարժի մը անիւներուն տակ մնաց եւ ձախ թեւը երկու տեղէ արմուկէն վեր կոտրեցաւ, իսկ մարմինին զանազան մասերը թեթեւօրէն վիրաւորուեցաւ. Մօտակայ բժիշկի մը պատահարին մօտ կը գտնուէր, արկածը եւ ներկաները անմիջապէս տղան ներս կը տանին ու շուրթին վիրակի մէջ, ուր նախնական դարմանումէն յետոյ կը տեսնէր։ Բժիշկին խորհուրդով եւ նոյն ինքնաշարժով Վրէժ կը փոխադրուի Լիոնի Էտուար Հէռիոյ հիւանդանոցը, ուր ամբողջական դարմանումէն կ'ենթարկեն զայն եւ թեւն ալ գաճի մէջ կը դնեն, միեւնոյն ատեն լուանալու յայտնելով։

Տեղին է յիշեցնել թէ միեւնոյն փողոցի վրայ դրեթէ ամիս չանցնիր որ արկած չպատահի. Արդէն ասպարէզում կը մտածուի փոքրիկին։ — Վեհունի

Ամբողջ խնդիրը տնտեսական է...

«Նախանձելի տնտեսական ծրագիրը տիրացին մը կառավարական պետութիւնը Դիւրին է չափազանցել այդպիսի տասակութեան մը վճռական դերը։ Քաղաքական պատճառներով երկիրներ որոնք հարստութիւններ քիչ ունին կամ բնաւ չունին, եւ սակայն բարգաւաճ եւ զօրաւոր դարձած են ճարտարարուեստութեամբ եւ վաճառականութեամբ. Բայց եւ այնպէս իրողութիւն է որ կարգ մը երկիրներ իրենց հողով կամ անդրծովեան առաջացածներով ունին տնտեսութեանց գերակշռութիւն, իսկ ուրիշներ, նոյնքան բախտաւոր, անձկութեամբ կը դիտեն այդ իրողութիւնը։ Բրիտանական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ խնդիրը աւելի տնտեսական է քան հողային։ Նախանձելիներու բաշխման խնդիր մը, որ յղացուցիչ քննութիւն կը պահանջէ։ Ես վստահ եմ թէ իմ կառավարութիւնս պատրաստ է գործակցելու այդպիսի քննութեան մը»։

Խնդիրը այսպէս ... ամփոփելէ վերջ, Սըր Ս. Հօր կրկին շեշտեց թէ Մեծն Բրիտանիա կը պահէ իր անսայթաք հաւատարմութիւնը հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ թէ այդ ընթացքը չպիտի փոխուի, գոյ չէ Ազգաժողովը կը ստանձնէ պատասխանատուութիւն մը եւ անխախտ կը պահէ խաղաղասիրական ոգին՝ Մեծն Բրիտանիոյ եւ ցամաքային Եւրոպայի միջեւ։ (Ուրիշ խօսքով, Անգլիա պիտի քաշուի, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չկարենայ կատարել իր դերը)։

«Այս ճառը մեծ տպաւորութիւն ձգեց Փարիզի մէջ, իսկ խոր դառնութիւն եւ յուսախաբութիւն Հռոմի մէջ։ Իտալական թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն «Անգլիոյ դաւադրութեանց» դէմ, շեշտելով թէ Մուսոլինի պիտի շարունակէ իր ճամբան։

Հայէշիստան լնութիւն կը պահանջէ

Նոյն օրը իր առաջին հասը խօսեցաւ ապէշական պատուիրակը, Թէքլէ Հաւարիաթ, քաղաքակիրթ մարդկութեան պաշտպանութիւնը խնդրելով իր երկրին համար։ Իտալական պատուիրակը, պարոն Ալոյզի, ոչ միայն զայրս ձգած ժողովարանէն, այլ եւ տեղը փոխեց, աւելի լաւ լսելու համար։ Հաբէշական պատուիրակը շատ հասարակաւոր արտայայտեց թէ ցեղային պատերազմներ կրնան ծագիլ, եթէ Իտալիա եւ Եթովպիա զարնուին. «Գունաւոր ցեղերը իրենց մշակոյթին եւ գոյութեան համար վտանգ մը պիտի տեսնեն այս առամաշունչ գործողութեան մէջ, պիտի կործանի իրենց հաւատքը՝ Եւրոպայի քաղաքակրթութեան վրայ եւ ընդմիշտ պիտի կորսուի իրենց վստահութիւնը»։

Ցեղային հերքեց բարբարոսութեանց վերագրումները եւ պահանջեց որ Ազգաժողովը անմիջապէս յանձնախումբ մը ղրկէ, տեղին վրայ քննութիւն կատարելու համար. «Մեզ կը մեղադրեն գերեվաճառութեամբ։ Արդ, Եթովպիոյ նահապետական բարքերը երբեմն թոյլ կուտան գերիներուն՝ յաճախ աւելի երջանիկ ըլլալ քան անոնք որ կը կոչուին ազատ մարդիկ։ Կայսրը մանաւանդ ուշադիր է բարենորոգման, բայց այդ բոլորը աստիճանաբար կրնան

(Շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՒՏԷՆ ՆՈՐՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԸ

«Պրաւտա» եւ «Իզվեստիա» թերթերու սեպտեմբեր 4ի թիւերու մէջ Մոլոտովի եւ Ստալինի ստորագրութեամբ տպուած են նոր օրէնքներ՝ դպրոցներու մասին. Նոյն թերթերը յատուկ խմբագրականներ նուիրած են խորհրդային դպրոցին:

Ս. Միութեան մէջ 25 միլիոն երեխաներ դպրոց կ'երթան եւ տարեկան միլիառներու հասնող գումար կը կլլանէ դպրոցական գործը: Խորհրդային իշխանութիւնը մեծ ջանքեր է թափած կանոնաւորելու դպրոցները: Սակայն, ինչպէս կը հաստատեն նոր օրէնքին յաւարանութիւններն ու խմբագրականները, մինչեւ այսօր ալ խորհրդային դպրոցը դեռ կարգ ու կանոնի տակ չէ մտած:

Որո՞նք են մատնանշուած թերութիւնները

1. Խորհրդային բոլոր հանրապետութիւններու կրթական գործավարութիւնները մինչեւ այժմ անտեսած են գործավարներու խորհուրդին եւ Կեդր. Կոմիտէին որոշումները՝ նախնական, տարրական եւ միջնակարգ դպրոցներու բաժանումները քմահաճօրէն կը ձեւափոխեն: Ուսումնական ծրագիրներն ամէն տարի փոփոխութիւններու կ'ենթարկուին եւ այդպիսով կը խանգարուի դասաւանդման կարգը՝ շփոթութեան մատնելով թէ ուսուցիչը եւ թէ աշակերտը: Այդ պատճառով աշակերտներն անբաւարար կրթութիւն կ'առնեն եւ բարձրագոյն դպրոցներու մէջ ուսումը շարունակելու համար հարկ եղած նախապատրաստութիւնը չեն ստանար.

2. Դասերու բաժանումը կը կատարուի անխնամ եւ աշակերտները չափէն աւելի կը ծանրաբեռնուին (օրական 6—7 դաս ունենալով): Աշակերտներու սորվելու կարողութեան եւ ընդունակութեան գնահատումը յատուկ չորոշուիր, անհնար դարձնելով անոնց որակի ճշդումը: Նոյնպէս անխնամ կը կատարուի դպրոցէ դպրոց եւ դասարանէ դասարան փոխադրութիւնը: Դպրոցէն ներս եւ դուրս կարգապահութեան յատուկ կանոններ գոյութիւն չունին եւ բոլորովին անտեսուած է դպրոցը մաքուր պահելու գործը:

3. Նոր աշակերտներու ընդունելութիւնը շատ բարդ հիմերով կը կատարուի եւ բազմաթիւ աւելորդ վկայագիրներ կը պահանջուին: Եւ որ գլխաւորն է, դպրոցներու մէջ կը տիրապետէ այն մտայնութիւնը, թէ կրթութիւն առնելու համար այնքան ալ կարեւոր չեն ուսուցիչներն ու դասագիրքերը.

Վերը յիշատակուած թերութիւններու հետեւանքով է, որ միջնակարգ դպրոց աւարտած աշակերտները կրթական շատ ցած մակարդակ կ'ունենան եւ համալսարան կը մտնեն թերուս: Համաձայն «Պրաւտա»ի, միայն Մոսկուայի մէջ բարձրագոյն դպրոցներու ուսանողութեան հարիւրին քառասունը չնորհքով ռուսերէն գիտեն:

Այս խայտառակ կացութեան վերջ դնելու համար, գործավ.-խորհուրդը եւ Կեդր. Կոմիտէն կ'որոշեն —

Ա. Դպրոցները արձակել եւ վերաբանալ տարուան որոշ օրերը: Նոյնպէս ձմեռային եւ գարնան արձակուրդներու յատուկ օրեր կը նշանակուին: Կը չափաւորուին դասերու թիւը եւ կը ճշդուի դասերու եւ դասամիջոցներու տեւողութիւնը

Բ. Ընդունելութեան համար կը նշանակուին յատուկ օրեր: Աւելի ու չափէր վերաբերում դէպի ծնողքը եւ տղաքը՝ յատկապէս ճշդելով վերջիններուն ընդունակութեան աստիճանը եւ առողջական վիճակը: Ընդունելութեան առեն պահանջել ինքնագիր եւ տարիքի ու ծագիկի վկայականներ: Հետեւաբար չհետաքրքրուիլ տղուն ընկերային ծագումով: Նկատի առնելով ընդհանուր եւ պարտադիր ուսման ձեւը, ժամանակէն ուշ տղան դպրոց ուղարկող ծնողքը պատասխանատուութեան ենթարկել: Որոշուած ժամանակէն ուշ դպրոց ընդունիլ միայն բացառիկ պարագաներու մէջ:

Գ. Մէկ դպրոցէն միւսը փոխադրուած աշակերտները ընդունիլ առանց քննութեան: Քննութիւններու առեն առաջնորդուիլ աւելի բազմակողմանի ծրագրով եւ վերջ տալ ամէն մէկ առարկային քննելիք նիւթը նախապէս յայտնելու ձեւին: Դպրոց վերջացնող աշակերտին տալ չրջանաւարտի վկայագիր, որու մէջ նշանակել անոր սորվելու, յառաջդիմութեան եւ վարքի աստիճանը: Սահմանել աշակերտի ջանասիրութիւնը եւ ընդունակութիւնը որոշող հինգ նիշեր: Լաւ սորվողներուն տալ գնահատական վկայագիր, իսկ յատկապէս յաջող չրջանաւարտները համալսարան ընդունիլ առանց քննութեան:

Դ. Աշակերտը դպրոցէն վտարելու իրաւունքը վերապահել քաղաքային եւ չրջանային լուսբաժիններուն: Թերացող աշակերտներու համար յատուկ կարգ ու կանոնով դպրոցներ հիմնել:

Ե. Ռուսաստանէն զատ, ազգային հանրապետութիւններու դպրոցներու մէջ, սովորական դասերէն դուրս, շաբաթական մէկ դաս աւելի յատկացնել ռուս լեզուին:

Դպրոցական ծրագիրները կազմել Կեդր. Կոմիտէի դպրոցական տեսուչներու համաձայն եւ ամբողջ Միութեան համար ունենալ կրթական ընդհ. ծրագիր մը:

Զ. Կազմել հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը, որ մինչեւ 1936 յունուար 1ը պէտք է գործավարներու խորհուրդին ներկայացնէ դպրոցական կանոնագրի նախագիծ:

Այդ կանոնագիրը պէտք է վերջնապէս մշակէ իւրաքանչիւր ձեւի դպրոցի նպատակը, կազմակերպական կառուցուածքը, դպրոցի վարչութեան իրաւասութիւններն ու պարտականութիւնները, կրթական վարչաձեւը, դպրոցի ներքին կարգաւորումը եւ աշակերտներու կարգապահութիւնը դպրոցէն ներս ու դուրս:

Իւրաքանչիւր աշակերտի իր մայրենի լեզուով տրուելու է աշակերտական տետրակ մը, որու մէջ տպագրուած պէտք է ըլլայ դպրոցական կանոնագիրը: Բոլոր դպրոցներու համար որոշել աշակերտական հագուստի մէկ ընդհանուր ձեւ:

Աշակերտներու վարք ու բարքի սահմանները ճշդած առեն հիմք ընդունիլ —

«Միտ եւ գիտակից կարգապահութիւն, քաղաքավար վերաբերում հանդէպ ուսուցիչներու, ընկերներու եւ մեծերու, կիրթ բարքեր, հոգածու վերաբերում դէպի դպրոցական ու հանրային ինչքը, ինչպէս եւ պայքարի կտրուկ միջոցներ աշակերտներու սրիկայական արարքներու դէմ»

Պէտք չէ մոռնալ, որ այս օրէնքը կը հրատարակուի խորհրդային իշխանութեան տիրապետութեան 18րդ տարին: Ուրեմն 17 տարիներ չարունակ ոչ միայն դպրոցէն ներս կարգ ու կանոն չէ եղած, այլ եւ չրջանաւարտները կատարեալ թերուսներ են մնացած՝ կեանքի ասպարէզ իջնելով առանց նախնական գիտելիքներու: Եւ կրթական այդ մակարդակը ունեցող սերունդն է, որ այսօր կ'իշխէ խորհրդային աշխարհին մէջ: Թերուսներու եւ տգէտներու բանակն է, որ «սոցիալիզմ» կը կառուցանէ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին վրայ.

Կրթական եւ դպրոցական գործը խորհրդային կեանքի ամէնէն փայլուն էջը կը կազմէր: Մինչեւ այժմ աշխարհ կը շլացնէին թիւերով ու գրգռային (?) պարծենոտ յայտարարութիւններով: Պէտք էր որ 17 տարիներ անցնէին ու դպրոցական խայտառակութիւններու կործանարար հետեւանքները բացայայտ դառնային, որպէսզի Ստալին եւ Մոլոտով խելքի գային ու վերականգնէին նախկին — ցարական դպրոցը: Ով որ ծանօթ է Ռուսիոյ նախկին դպրոցներուն եւ մանաւանդ աշակերտած հոն, կը տեսնէ որ ոչ մէկ տարբերութիւն նոր օրէնքի տրամադրութիւններու եւ ցարական ու քաղքենի դպրոցներու կարգ ու կանոնին միջեւ:

Միշտ այդ է եղած պոլշեւիկեան գործունէութեան բնոյթն ու էութիւնը,— կործանել ու խորտակել հինը, տարիներ չարունակ անլուր տառապանքներու ենթարկել ժողովուրդը, այլասերել ու չփացնել նոր սերունդը, ու վերջոյ վերադառնալ դէպի հինը, նախկինը: Նոյնը եղաւ եւ տնտեսութեան եւ կենցաղի ու այլ բնագաւառներու մէջ: Տուժողը երկիրն է ու ժողովրդի հոծ բազմութիւնները:

Թէեւ ուշ, բայց ուրախալի է դպրոցական այս նոր օրէնքի հրատարակումը: Մանաւանդ ուրախալի է, որ դպրոց ընդունուելու առեն նկատի չառնուիր տղոց ընկերային ծագումը: Այլ եւս ծնողքին «յանցանքը» չի քաւեր զաւակը:

Սակայն վրդովիչ են մանաւանդ այս երկու պարագաներ: Առաջին՝ ազգային դպրոցները անդզալարար ուսուցման կ'ենթարկուին՝ ռուսերէնի յաւելուածով եւ Երկրորդ՝ մինչ այժմ ազգային կրթական գործավարութիւնները միակ հաստատութիւններն էին որ որոշ չափով կը պահէին ինքնավար վիճակ, նոր օրէնքով կը վերնայ «անկախութեան» այդ պատրանքը եւ միւսներու նման ազգային կրթական գործն ալ կը յանձնուի Մոսկուայի տնօրինութեան: Իսկ թէ ինչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ այդ նոր կարգադրութիւնը, շատ պարզ է, երբ նկատի առնենք այն ոգին, որ կը տիրապետէ խորհրդային դպրոցներու մէջ:

«Պրաւտա» մեծ գովեստով կը խօսի նոր օրէնքի մասին: Սակայն, առանց խոստովանելու թէ նախկին ցարական դպրոցներու ձեւն է որ կը վերահաստատուի, կը յայտարարէ, թէ տարբերութիւնը հինի եւ նորի մէջ այն է, որ ցարական դպրոցներու մէջ կ'իշխէր ծեծը, իսկ խորհրդային դպրոցը զերծ է քաղքենի այդ ախտէն:

Երեւի «Պրաւտա»ն մոռցած է իր իսկ էջերուն վրայ տպուած այն թղթակցութիւնները, որոնց համաձայն խորհրդային դպրոցին մէջ ոչ միայն կը ծեծեն աշակերտները, այլ եւ դէպքեր են եղած, երբ ուսուցիչները կարգով պղծած են աշակերտուհիները: Դեռ չաբաթներ առաջ էր, որ խորհրդային մամուլը վրդովմունքով կ'արձանագրէր հետեւեալ դէպքը — Դպրոցի վարիչը իր ներկայութեամբ մերկացուցած է բոլոր աշակերտուհիները, պարտադրելով բժշկին ստուգել անոնց կուսութիւնը:

ԱՇՈՏ — ԱՄԻՐՈՒՆԻ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Խաղաղութեան երկար տարիներու ընթացքին, բանակները կը մարզուին կը զօրավարժուին եւ կը պատրաստուին որոշ չրջանի մը գործողութեան՝ որ կը կոչուի պատերազմ... Արդարեւ պատերազմն է բանակներու (միաժամանակ ժողովուրդներու) փորձաքարը, պատերազմի համար եւ պատերազմի համար եւ պատերազմի մէջ է, որ բանակները կը կատարեն իրենց վրայ դրուած բարոյական, ֆիզիքական եւ քաղաքական պարտաւորութիւնները: Կռուի դաշտի, զոհ ճակատամարտներու մէջ է, որ երեւան կուգայ թէ բանակները ի՞նչ աստիճանի կ'արդարացնեն խաղաղութեան առեն իրենց վրայ ծախսուած միլիոններու գոհողութիւնը, ինչպէս եւ ցոյց կուտան բանակին մարտունակութեան արժէքը.

Ամէն տարի պատերազմ չի ծագիր: Այնուամենայնիւ ամէն տարի անհրաժեշտ է քննական փորձն անցընել բանակը իր ամբողջ կարգուսարքով — զինուոր, հրամանատար, անասուն, մեքենայ, փոխադրական միջոցներ, հաղորդակցութեան սպասարկութիւններ, մէկ խօսքով մարդկէն եւ նիւթէն բոլոր առարկաները: Զինուորական այդ քննութիւնները կարելի է կատարել միայն ռազմափորձերով: Ռազմափորձերու ընթացքին է, որ իրական չարժման մէջ կը դրուին բանակի բոլոր բաղադրիչ մասերը եւ անոր տեւողութեան է որ մեծ ճիգ կը թափուի կարելի չափով նմանցնել զայն իրական պատերազմին եւ անկէ քաղել առաւելագոյն փորձառութիւնները:

Միշտ այդ նպատակով, բոլոր պետութիւնները տարին մէկ անգամ եւ առհասարակ աշնան կողմ, կը կատարեն մեծ ռազմափորձեր: Բայց այս տարուան Իտալական ռազմափորձերը ունէին կրկնակի նշանակութիւն, քանի որ Եթովպիական վտանգաւոր թնճուկի մէջ մտած Իտալիա ստիպուած է միշտ զէնքի վրայ կենալ, եւ ատոր համար մեծ միաւորներով ռազմափորձեր կատարել օգտակար է իրեն համար: Նախ որ այդ բոլոր ուժերը պատրաստ վիճակի մէջ կը գտնուին բոլոր հաւանականութիւններու հանդէպ: Երկրորդ քննութեան մէջ դնելով բանակի եւ մասնաւորաբար մեքենայացուած միջոցները (թրաքթ մոթորներ) — հեծելազօր, թեթեւ լեռնային հրասայլեր, գրահապատ ինքնաշարժային կառքեր, հեծեալ ուղղիներ (?), տեսնել անոնց պակասները եւ դարմանել: Երրորդ, մերձաւոր այդ քաղաքական խոչոր ցոյց մըն էր — սպառնալիքի ձեւով ֆաշական մարտունակութիւնը եւ հզօրութիւնը ցուցադրելու համար: Այս անհրաժեշտ փոքրիկ ծանօթութիւններէն յետոյ անցնինք բուն ռազմափորձերուն:

Նախ բոլոր ռազմափորձերու համար, անհրաժեշտ է գծել ռազմական խնդիր մը (թէմ) զոր կը զատաւորէ գլխաւոր սպայակոյտը: Ետոյ կ'ընտրուի որոշ հողամաս — ռազմաբեմ ու կը նշանակուին երկու հակառակորդ կողմեր, որոնք սովորաբար կարմիր եւ կապոյտ անուններով կը յիշուին

Իտալական ռազմափորձերը տեղի ունեցան Աւստրիոյ սահմաններուն կից Ատիճէ գետի ակունքներու, լեռնային հողամասերուն մէջ: Ըստ ռազմական խնդիրին՝ հիւսիսէն կարմիր կողմը պիտի յարձակէր դէպի հարաւ եւ հարաւային կապոյտ կողմը պիտի կասեցնէր անոր յառաջխաղացումը, սակայն կապոյտ կողմի թուական գերազանցութիւնը տեսնելով, կարմիր կողմը սկիզբէն իսկ ստիպուեցաւ մնալ պաշտպանողականի վրայ.

Երկու կողմերու ուժերը զատաւորուած էին հետեւեալ կերպով.— Հիւս. կարմիր կողմը՝ Պրէնէրի զօրաբաժինը բռնած Ատիճէի արեւմտեան բարձունքները, աւելի ալ. Պուէնո Ալպեան զօրախումբը Մանթէլ Պոլնոյի դիրքերը, իսկ ձախ կողմը 28րդ զօրաբաժինը (պատկերացուած): Կապոյտ կողմը — կը բաղկանար 4րդ եւ 5րդ զօրաբանակներէն: 5րդ զօրաբանակը որ բաղկացած էր 2 պատկերացնող զօրաբաժիններէ, զատաւորուած էր 28րդ կարմիր զօրաբաժնի դէմ, 4րդ զօրաբանակը Պրէնէրի զօրաբաժնի դէմ: Փրէտաթինօ ալպեան զօրախումբը եւ իշխան Ամէտէի թեթեւ զօրաբաժինը կը գտնուէին Պուէնօ կարմիր զօրախումբին դէմ: Ռազմափորձերը ղեկավարող վարչութեան ձեռքին տակ, իբրեւ պահեստ, տրամադրելի ուժ կը մնան Էմմանուէլ Ֆիլիպէրթ թեթեւ զօրաբաժինը, 7րդ գունդը եւ Պոլցանոյի ուսանողական գումարտակը:

Օգոստոս 25ին առաջին չարժումները կը սկսին կապոյտ բանակին կողմէ: Այբ խաղաղ է: Կեդրոնը՝ Փասուպիօ զօրաբաժինը կը յառաջանայ Պրէնէրի վրայ: Ձախ կողմէն կեղծ յարձակողական մը ծածկելով զայն խոչոր թանձր մուխով մը, կեդրոնէն ուժգնօրէն յարձակեցաւ մասնակցութեամբ թեթեւ հրասայլերու: Աւելի դէպի արեւմուտք, Փրէտաթինօ զօրախումբը յառաջացաւ լեռնային մասերուն մէջէն Սօլի հովիտը:

Ռազմափորձերու այս առաջին փուլին կարեւոր արդիւնքները աչքի զարկին մասնաւորաբար հեծեալ եւ մեքենայացեալ զօրամասերու գործածութեանց մէջ: Իւրաքանչիւր զօրաբաժնի կցուած են 15 թեթեւ հրասայլեր 3 թօննոց, որոնք օժտուած են 2 գնդացիրներով: Նոյնպէս փորձի ենթարկուեցան անթելի սպասարկութիւնը եւ պարենաւորման ճիւղը:

Օգոստոս 26.— Ռազմափորձերու առաջին իսկ օրէն սկսած սարսափելի անձրեւ եւ լեռնային ճանապարհներու առկայութիւնը մեծ չափով կը դժուարացնեն յառաջխաղացումը: Ավելի զատ լեռնային անցքերը եւ ճանապարհները իրարմէ հեռու ըլլալով, զօրամասներու ճակատները շատ կ'ընդարձակուին: Փորձի ենթարկուեցաւ մեքենայացած զօրաբաժնի մը յառաջխաղացումը, որ երկար ժամանակ զբաղ մինչեւ կալուէ գիծը հասնիլը:

Օդային ուժերը մշուշի պատճառաւ բաւական նեղութիւն կրեցին թէեւ, բայց ցերեկէն յետոյ հետազօտութեան եւ ռմբակոծման աչքեղ փորձեր կատարեցին

Կարմիր կողմը իր թուական տկարութեան պատճառաւ ստիպուեցաւ նահանջել, թէեւ փորձելով հակայարձակում մը եւ անյաջողութեան մատնուելով: Նոյն օրը Պոլցանօ հասաւ Մուսոլինի, որ անձամբ դիտէր ու ցորեկ կը հետեւի չարժումներուն: Պէտք է յիշել նոյնպէս որ այս ռազմափորձերուն կը մասնակցէին թագաւորը, բազմաթիւ ծերակուտականներ, նախարարներ եւ երեսփոխաններ: Այդ չրջանի ազգաբնակչութիւնը աննախընթաց խանդավառութեամբ եւ կարծես տօնական օրերու մէջ գտնուէր:

Օգոստոս 27.— Կարմիր կողմը ընդհատուած ըլլալով նահանջել, գիշերով անցաւ Նօս գետը, զոր ցերեկին իսկ դժուար էր պահել անցնիլ: Կեդրոնանալով Նովէլլա ձորին եւ ճակատ կազմեց անոր դէպի արեւելք եւ արեւմուտք: Կապոյտ կողմը ուզեց աւելի զարգացնել իր յառաջխաղացումը եւ կարել հակառակորդի, Մէնոլա — Պոլցանօ նահանջի գիծը: Սակայն բոլոր այս չարժումները հակառակ հրետանիի մեծագոյն օժանդակութեան՝ կատարուեցան շատ դանդաղ, պարզապէս հողամասի լեռնային կազմուածքի պատճառաւ: Կէսօրին դադար տրուեցաւ ռազմափորձերուն եւ Մուսոլինի աչքէ անցուց զօրամասերը, խանդավառ խօսքեր ուղղելով բոլորին:

Օգոստոս 28.— Երկու կողմերն ալ պահեստի ուժեր ստացան: Կապոյտ կողմը չարունակեց իր յառաջխաղացումը դէպի հիւսիս, իսկ կարմիր կողմը կը ջանար ամէն գնով Մէնոոլայի կիրճը պահել դէպի Պոլցանօ կարենալ նահանջելու համար: Մինչեւ ժամը 10ը կանոնաւորապէս պահեց իր առաջաւոր դիրքերը, մտադրելով գիշերուան ընթացքին նահանջել դէպի վերին Ատիճէի հովիտ: Սակայն կէս օրին տրուած հրամանին համաձայն, վերջ գտան ռազմափորձերը:

Թօսգոնէի մօտ հաւաքուեցան երկու կողմերու հրամանատարները, գերագոյն սպաները, մամուլի ներկայացուցիչները, զինուորական կցորդները եւ ինք Մուսոլինին: Կատարուեցաւ ռազմափորձերու քննադատումը, խօսք առին ռազմափորձերու մայր (?) Ձօր. Ակօ, կարմիր կողմի հրամանատար Ձօր. Բուա, կապոյտ կողմի հրամանատար Ձօր. Գոպպիօ:

Անոնց բոլոր արտայայտութիւններէն կարելի է ամփոփել հետեւեալը.— Այս ռազմափորձերու գլխաւոր ուսումնասիրութիւնն էր թեթեւ զօրաբաժիններու — հեծելազօր եւ լեռնային հրասայլերու գործածութեան ձեւը, հաղորդակցութեանց ու կապի պահպանման գործնականութիւնը, պահեստի ուժերու անհրաժեշտութիւնը եւ զանոնք ժամանակին գործածութեան դնելու չիտակ ըմբռնումը: Այս բոլոր փորձերը տուած են բաւարար արդիւնք:

Ետոյ ինչ որ կարեւոր է, ռազմափորձերու ընթացքին երեւան եկան իտալական զինուորին չարքայնութեան եւ դիմացկունութեան յատկութիւնները, ինչպէս եւ բանակատեղիներու եւ բոլոր սպասարկութեանց մէջ տիրող օրինակելի կարգապահութիւնը: Աչքի զարկած է նոյնպէս հրամանատարութեան պաղարիւնը հրամանները տալու եւ գործադրելու մէջ.

Մնացեալը պիտի հասկցուի բուն պատերազմի ընթացքին

Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ը ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԶԱՅՐՈՅԹԸ

«Հայ ազգամոլութեան ցուցադրում մը չըլլայ»

Թուրք մամուլը կը չարունակէ իր դժգոհութիւնը յայտնել «Մուսա Լեռան» վէպին եւ չարժանկարին առթիւ:

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ.— Մեր քաղած տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ Մէթրօ Կօլտուին ընկերութիւնը չէ հրաժարած իր ծրագրէն:

Կը թուի թէ, մեր կառավարութեան կատարած ձեռնարկներուն վրայ, ընկերութիւնը կը վարանի: Հետեւաբար Ուաշինկթընի մեր դեսպանը ամէն առթիւ աւելի հիմա ուժ տալու է իր ձեռնարկներուն, որովհետեւ անգամ մը որ ընկերութիւնը սկսի ֆիլմ քաշել, այլեւս չատ դժուար, թերեւս ալ անկարելի դառնայ արգիլել: Այս ձեւով ամբողջ աշխարհի մէջ պիտի տարածուի գործ մը որ լեցուն է ցաւալի զրպարտութիւններով՝ մեր երկրին ու ազգին դէմ: Շահագործողները գիտնալու են ասիկա

** Գոյոյ Ամերիկացիներէն մէկը որ լաւ կը ճանչնայ Մէթրօ Կօլտուին ընկերութիւնը եւ Ամերիկան, հետեւեալ յայտարարութիւնը բրած է նոյն թերթին

— «Ամերիկեան օրէնքով, Ուաշինկթընի կառավարութիւնը չի կրնար արգիլել ֆիլմ մը: Կառավարութիւնը միայն յանձնարարութիւններ կ'ընէ, բայց չի կրնար օրինական որեւէ միջոցի դիմել:

«Հետեւաբար գործին ամբողջ ծանրութիւնը կ'իյնայ Թուրք դեսպանին վրայ: Եթէ դեսպանը յաջողի համոզել ընկերութիւնը, խնդիրը կը լուծուի: Եւ սակայն, այս գործը կարծուածին չափ դիւրին չէ: Մեթրօ Կօլտուին Մէյէր Հրէական ընկերութիւն մըն է եւ հետեւաբար դրամ չահելու մտահոգութիւնը գերիվեր է ամէն բանէ:

«Եթէ չեմ սխալիր, այս խնդիրը առաջին անգամ արծարծուեցաւ անցեալ տարի հոկտեմբերին: Եթէ ընկերութիւնը բարեացակամ ըլլար, գործը մէկ տարի չէր ձգձգեր, այլ կը լուծէր: Բայց եւ այնպէս, կրնայ պատահիլ որ Թուրք դեսպանը վերջին պահուն կը համոզէ ընկերութիւնը: Իրողութիւնը այն է որ, ընկերութիւնը մինչեւ հիմա չէ հրաժարած այդ ֆիլմը պատրաստելէ:

** «Ճումհուրիէթ» միեւ կողմէ դիտել կուտայ այս վերնագրով.— Մուսադաղի չարժանկարի խնդիրը եկաւ անգամ մըն ալ հաստատելու թէ ազգի մը արժանապատուութեան պաշտպանութիւնը միայն զէնքը չի կազմեր, այլ անոր մաս կը կազմէ նաեւ արտասահմանի մէջ ինքզինքը ծանօթացնելու պատրաստութիւնը:

Եթէ մէկ կողմ դնենք Երեւանի կառավարութիւնը որ լուծուած է բարեկամ Սովետներու քաղաքութեան մէջ, աշխարհի փոքրամասնութիւններէն զատ հայ ազգ անունով գոյութիւն մը չկայ: Բայց մեծ ու փոքր խումբերով երկրագունդի վրայ ցրուած Հայերը կը յաջողին պահել իրենց ազգութիւնը, մանաւանդ հակթրքութիւնը իրեն նշանաբան ընտրած մասը մեծ ճարտարութեամբ հակթրքութիւնը կը գործածէ իբրեւ դրօշը զօրաւոր քարոզութեան մը որ յենակն է իրենց ազգ. գոյութեան:

«Մուսա Տաղի 40 օրը» հայկական դրամով եւ դրդումով հանուած (?) հեղինակի մը գրչէն ելած գործ մըն է: Հերոսները երեւակայական են, գործը անհիմն է, գռեհիկ է եւն., բայց խոստովանինք որ միջազգային հանրային կարծիքին կողմէ ընդունելութիւն գտած գործ մըն է, բազմաթիւ լեզուներու թարգմանուած է եւ հարիւր հազարաւոր անձերու կողմէ կարդացուած: Որովհետեւ վայրենութեան չրջաններուն անգամ չտեսնուած վայրենութիւններ վերագրուած են Թուրքերուն եւ այս ձեւով պատրաստուած է չատ դգալացունց եւ յուզիչ գործ մը:

«Մուսա Տաղ» կրնայ ֆիլմի չվերածուիլ, բայց մինչեւ հիմա մօտ 10 տպագրութիւն ունեցած է եւ ընելիքը բրած: Միայն Ամերիկայի մէջ 170000 գիրք սպառած է. այնպէս որ նոր աշխարհի մէջ միջին հաշուով մէկ միլիոն հոգի կարդացած են զայն: Կը նշանակէ թէ այսօր Ամերիկայի մէջ կան 1,000,000 հոգի որոնք հաւատացած են Թուրքին վայրենութեան, արիւնարբութեան, որոնք զզուած են Թուրքէն եւ սիրած Հայերը: Ասոր վրայ կրնանք աւելցնել նաեւ քանի մը միլիոն Եւրոպայի մէջ: Արդ, գիտե՞ք թէ որքան դժուար է Թուրքերու այս 3-4 միլիոն նոր թչնամիներուն հասկցնել թէ իրականութիւնը իրենց հաւատացածին պէս չէ:

Ասոր փոխարէն ի՞նչ կ'ընենք մենք: Կրնանք ըսել որ՝ ոչինչ: Մեզի աշխարհի քաղաքակրթութեան ծանօթացնող գործերը ամբողջովին Թուրքիա կը գտնուին, իսկ չենք կրնար ամէն մարդ հոս բերել եւ անոր ցուցնել այդ գործերը: Միայն ամբողջ աշխարհի մէջ տարածուած օտար լեզուով գիրքերով, գրքոյկներով եւ չարժանկարներով կրնանք աշխարհի ծանօթացնել Թուրք քաղաքակրթութիւնը, Թուրք պատմութիւնը, Թուրք ընկերային կեանքը: Ըրի՞նք ասիկա.— Թերեւս՝ բայց այնքան քիչ որ, խառնակիչ ճահուտիի մը զրպարտիչ գիրքը միլիոնաւոր ունկնդիր ակամ կրնայ գտնել: Երբ յերիւրածոյ պատմութիւն մը աշխարհի կէսին մէջ մեզ կը ներկայացնէ իբրեւ Հայեր սպաննող, այն առեն ինչի՞ ծառայած եղաւ մեր մարդկութիւնը, որով, 11 սեպտեմբեր 1922ին երկիրը թշնամիներէն մաքրած առեն, տարիներով մեզ կռնակէն զարնողներուն մազին անգամ չդպանք եւ իբրեւ եղբայր գոյութեան իրաւունք տուինք անոնց:

Ըլլալով ահագին ազգ մը եւ պետութիւն մը, միթէ չե՞նք կրնար այս կամ այն փոքրամասնութեան, այս կամ այն հեղինակին չափ քարոզութիւն կատարել եւ գտնել հարկ եղած նիւթերը, տարրերը եւ ատիթները՝ աշխարհի մէջ տարածելու համար փաստերը Թրքական մարդկութեան, որուն ոչ մէկ ազգ արժանացած է:

Մենք արեւելեան կղզիացած համայնք մը չենք, այլ ազգ մը որ քաղ հանած է չատ մը ազգերու, ընկերային կեանքի մէջ նորութեան, մարդկայնականութեան եւ քաղաքակրթութեան ամէնէն աննմանները ցուցնելու առաւելով: Մեզ որ քարոզութեան չունինք Մենք կ'ուզենք քարոզութիւն մը որ օտարներուն ծանօթացնէ մեզ, մեր ներքինը եւ մեր գործերը:

Թերեւս բարեկամ Ամերիկա փափկանկատութիւն ընէ եւ ֆիլմը չներկայացուի: Միայն թէ գիրքը թարգմանուելու վրայ է չատ մը լեզուի. Գոնէ բանանք մեր աչքը եւ արգիլենք ասիկա....:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԿԱՐԳԵԼՈՎ ՓՈՐՁԵՐԸ

— • —

Խորհ. Հայաստան կը գրէ անկարգելով վայրէջքի փորձերուն մասին.

Ոգին տիրապետելու եւ օդային դժուարութեանց յաղթահարելու լաւագոյն միջոցն է անկարգելով վայրէջքի վարժութիւնը, զոր հետզհետէ կ'ընդլայնեն մեր երիտասարդները:

Նման փորձերը առաջին անգամ տեղի ունեցան անցեալ տարի, եւ անկէ ի վեր անվիճելի նուաճումներ կատարեցինք

Երեւանի օդային ակումբին եւ օդանաւային դպրոցին աշխատանքներուն շնորհիւ, այսօր ունինք անկարգելով վայրէջքի մասնագէտներ, թիւով թէեւ քիչ, որոնցմէ մէկ քանին վերջերս մասնակցեցան անդրկովկասեան օդային տօնին: Շուտով անոնք կը մասնակցին նաեւ համերկրային օդային տօնին, որ տեղի պիտի ունենայ Մոսկուայի մէջ: Անկարգելով վայրէջքի մեր մասնագէտներն են Մ. Մեղաւորեան, Ա. Սարգսեան, Գ. Աւետիսեան, Ն. Ղարաջեան (կին), Ե. Աւետիսով, Լ. Դաւթեան, Ա. Խաչատրեան, Գ. Բաղդասարեան, Մ. Աւետիսեան:

Այս կարիչն զատ, մեր օդանաւային դպրոցին մէջ ներկայիս անկարգելի վարժութեանց կը հետեւին 22 հոգի (4ը կին): Այս օրերուս անոնք կ'աւարտեն իրենց դասընթացքը եւ 600 մեթր բարձրութեան վրայ փորձեր կատարելով քննութիւն պիտի տան:

Անկարգելով վայրէջքի վարժութիւնը տարածելու համար երիտասարդութեան մէջ, մօտ օրէն Երեւանի օդային ակումբը կը բանայ միամսեայ դասընթացքներ, որոնց պիտի հետեւին 50 հոգի:

Այսպիսի մարզանքներու ծաւալումին եւ յաջողութեան կը նպաստեն յատկապէս կառուցուած աշտարակները,— կարգ մը կազմակերպութիւններ արդէն ձեռնարկած են աշտարակներու շինութեան: Ներկայիս այդպիսի աշտարակներ կան Երեւանի եւ Լենինականի մէջ: Օդային ակումբը պայմանաւորուած է քիմիական գործարանին հետ, որ յանձն առած է շինել 35 մեթր բարձրութեամբ աշտարակ մը, այս տարի: Նման աշտարակ մըն ալ պիտի շինուի Երեւանի Աշխատանքի Պալատին հրապարակին վրայ: Օդային ակումբին հաշիւներուն համաձայն, այս տարի այդ աշտարակներէն պիտի կատարուին անկարգելի 8000 փորձեր, մինչեւ այսօր կատարուած են 3000 փորձեր: Այս փորձերուն մասնակցած են ընդհանրապէս գործարաններու երիտասարդ բանուորները: Երեւանի տաղաւարանին բանուորներուն հարիւրէն 75ը անկարգելով վայրէջքի փորձեր կատարած են արհեստական ձգախէժի մասնաւոր աշտարակէն:

Պէտք է խոստովանիլ, որ անկարգելային աշտարակներուն թիւը շատ քիչ է տակաւին: Այդ մարզանքներէն զրկուած են գիւղատնտեսութեան նորելուկ աշխատաւորները: Ահա թէ ինչու հարկ է որ աշտարակներ շինուին, այս աշունէն սկսեալ, Վաղարշապատի, Հոկտեմբերեանի, Ղամարլուի, Ստեփանաւանի, Բայազետի մէջ:

Միւս կողմէ գործարաններու վարիչները պէտք է նպաստեն այդ վարժութիւններուն՝ ընտրովի երիտասարդներ տալով: Պէտք է արձանագրել նաեւ, որ անհրաժեշտ թիւով անկարգելներ չունինք: Հրահանգ տրուած էր Երեւանի կարգ մը կազմակերպութեանց, որ իրենց միջոցներով աշխատին անկարգել գտնել, սակայն մինչեւ հիմա անկարգել ճարած են «Արարատ» գործարանն ու Ատանին արհեստներու ընկերութիւնը:

Անկարգելով վայրէջքի վարժութիւնները մեծ նշանակութիւն ունին կեանքի մէջ, ոչ միայն իբրեւ մարզախաղ, այլ եւ իբրեւ երկրի պաշտպանութեան միջոց: Աշտարակներէն անկարգելով վայրէջքը երիտասարդներուն մէջ կ'ամրացնէ կամքը, կը կոփէ անոնց համարձակութիւնն ու յամառութիւնը եւ կուտայ ինքնավստահութիւն յաղթահարելու բոլոր դժուարութիւններուն

ՈՉԽԱՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Երեւանի դատարանները ներկայիս կը քննեն զազան մսագործի մը ոճիրը.—

Սրբուհի Մնացականեան 21 տարիներէ ի վեր կը տառապէր իր ամուսնոյն ձեռքը. Այդ ամուսինը, Գեղամ, արհեստով մսագործ, անլուր զրկանքի եւ չարչարանքներու ենթարկած էր իր կինը: Ի վերջոյ, 1933ին Սրբուհի կը յաջողի իրաւունք ձեռք ձգել ամուսնալուծման, եւ աղջկանը հետ կ'ապրի ամուսինէն բաժնուած: Սակայն մսագործը հանգիստ չի տար ամուսնալուծուած իր կնոջ: Իր «պատիւը վիրաւորուած» կը համարի, երբ կը տեսնէ որ Սրբուհի կը խօսի երիտասարդներու հետ: Կ'աշխատի նորէն միանալ իր կնոջ, սակայն Սրբուհի կը մերժէ բացարձակապէս: Երբ մսագործ Գեղամ կը տեսնէ որ վերստին կենակցելու իր բոլոր փորձերը կ'անցնին ապարդիւն, կը դիմէ իր ... արհեստին: Յունիս 16ին լաւ մը կը գինովնայ, «ոյժ կը գտնայ», յետոյ կը վերցնէ մսագործի իր դանակը եւ կը քալէ դէպի Մարքսի փողոցը, ուր կը բնակի իր կինը: Անտեղ կը սպասէ իր կնոջ երեւումին: Երեկոյեան ժամը 5ին կը հասնի կինը Գեղամ կը բռնէ կնոջ ձեռքէն, կը քաշէ բակին մէջ ու դանակը կ'իջեցնէ ու կ'իջեցնէ

Չի գոհանար այդ պզգանային յարձակումով, ու ալ կը խզճայ կնոջ արտաքինէ մարմինը կատարուածը: Այս անգամ դանակը կը պարզէ կնոջ յանցանքին, զոր կը կտրէ եւ անշունչ գետին կը փռէ դժբախտ կինը:

Ահա այս վայրագ մարդասպանն է որ կը դատուի, այս օրերուս, Երեւանի ժողովրդային երրորդ դատարանին մէջ:

ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

— • —

Հայաստանի շրջանային թատրոններուն համար դերասան պատրաստելու նպատակով, կրթական գործավարութիւնը վերջերս Երեւանի մէջ բացաւ երկամեայ դասընթացքներ:

Այդ դասընթացքներուն կը հետեւին 25 հոգի, 15ը շրջաններէն գրկուած, 10ը Երեւանի գործարաններէն:

Այս դասընթացքներուն մէջ կ'ուսուցանուին դերասանական վարժութիւններ, արտասանութեան արուեստ, ձեւերգութիւն եւ կշռութաւոր շարժում, լեզու, գրականութիւն, թատրոնի պատմութիւն, երգ, նկարչութիւն եւ այլ անհրաժեշտ առարկաներ: Դասախօսութիւնները կուտան Հայկ Գիւլիքէօխվեան, Ա. Գուլոյեան, Գէորգ Աբով, Վարդանեան եւ ուրիշներ: Կրթական գործավարութիւնը կը խորհէր այս տարի ուսանողներուն թիւը հասցնել 40, սակայն կարգ մը շրջաններու (Աշտարակ, Կոտայք, Ստեփանաւան) կրթական տեսչութեանց անհոգութեան պատճառով կարելի չեղաւ գտնել ուսանողներ

ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

— • —

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ վերջին ութ ամսուան ընթացքին լայն ծաւալ առաւ մարզախաղերը Ստեփանաւանի շրջանին մէջ:

Այս շրջանին մէջ կը կատարուին հետեւեալ մարզախաղերը.— ֆութպոլ, պասքէթպոլ, վալէյպոլ, ծանր եւ թեթեւ աթլէթիզմ:

Մարզական կեանքը լաւ հիմերու վրայ դրուած է մասնաւորաբար Ուռուտ, Կուրթան եւ կարգ մը ուրիշ գիւղերու մէջ, ինչպէս նաեւ Ստեփանաւանի տարաբանին ու դպրոցներուն մէջ:

Վերջերս մրցումներ կատարուեցան ուրիշ շրջաններու մարզական խումբերուն հետ, եւ Ստեփանաւանի խումբերը շահեցան առաջնութիւնը վալէյպոլի մրցումներուն մէջ, Հայաստանի 14 շրջաններուն կարգին Ստեփանաւան գրաւեց առաջին տեղը: Թեթեւ աթլէթիզմի կարգ մը մարզախաղերուն մէջ, (հեռացատկ, բարձրացատկ, բեկաւառակ նետել եւն.), աչքի կը զարնէին Ստեփանաւանի շրջանի մարզիկներուն յաջողութիւնները, մասնաւորաբար Սամուէլ Սարգսեան, Տիգրան Ամբարձումեան, Գօղոս Նիկողոսեան: Այս վերջինը 73 մեթր հեռու նետեց գունդը եւ սահմանեց Անդրկովկասեան մրցանիշը:

Կարեւոր թերութիւնն այն է շրջանին մէջ, որ մարզախաղերու համար հրապարակ չկայ, ոչ ալ սրահներ:

«Էմիրխանեան» կտակի խնդիր

— • —

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մատրասէն (Հնդկաստան) Հայոց հոգեւոր հովիւ Արժ. Տրդատ քհն. Յովակիմեան (St. Mary's Armenian Church. 1 Armenian Street. Madras) ուղղած է Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր 27 յուլիս 1935 թուակիր գրութիւնը վերոգրեալ հարցի վերաբերեալ.

«Պատիւ ունիմ խոնարհաբար յայտնելու ամենապատուելութեանդ որ հետեւեալ առաջած եմ Եգիպտոսի, Պոլսի, Սուրիայի եւ Նոր - Ջուղայի ազգայիններէց — որոնք որ իրենց համարում են ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ժառանգորդներ — նամակներ եւ հեռագիրներ, տեղեկութիւն կը հարցնեն ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ կտակի եւ հարստութեան մասին.

Նաւասա 1926 թուից սկսեալ առաջին եւ երկրորդ անգամ տեղս վիճակաւորութեանս ժամանակ, հետզհետէ ժառանգորդ եւ փաստաբան եկած են տեղս. վերոյիշեալ կտակի մասին պրպտումներ են կատարած դատաստանատուն, եւ պանքային հաստատութիւն, եկեղեցի եւ գերեզմանատուն, գիւղ ու գաւառ:

Այս անուամբ կտակ ու հարստութիւն բնաւ գոյութիւն չէ ունեցած. անմիտներ վերապահել են «կինի բարեգործական դրամ ծախսելուց»:

Արժանապատիւ նամակագրիր ... կը յիշէ Լիբանանէն գացած հայ փաստաբան մը, ինչպէս նաեւ հնդիկ երկու տեղացի փաստաբաններ, որոնք Պոլսոյ փաստաբան մը կը ներկայացնեն, ու անոնց համար կ'ըսէ):

«Ներկայացած դատաւորի առեան ներկայ ատրւոյս 14 մարդ:

Դատաւորը տեսնելով որ երկու հակառակորդ փաստաբաններէ ձեռքում ոչ մի օրինաւոր փաստ չկայ, ասել է՝ խնդիրը փակուած եմ համարում:

Տեսցի փաստաբանները նոյն օրը դատաւորից խնդրել էին որ իրենց ժամանակ տայ, կտակի եւ հարստութիւնը ցոյց քտասն:

Նա ժամանակ էր տուել մինչ ներկայ ամսոյս 23ը. նորից նոյն օրը ներկայացան, դարձեալ ոչ մի փաստ:

Ներկայիս, երեք փաստաբաններ կան տեղս եւ երեքն ալ իրար հակառակորդ ժառանգորդներ ունեն:

Ցաւում եմ որ զուր տեղը մեր ազգայինները դրամ են վատնում:

Մեր ազգայինների այս վնասը տեսնելով, սրբազնութեանդ կը խնդրեմ եթէ կարելի է, ՅՈՒՍ, ամսագրի կամ այլ թերթում նուաստիս անուամբ յայտարարուի որ Մատրաս քաղաքում եւ շրջանում Ամիրխանեան անուամբ վախճանեալ եկած չէ. ու ոչ կտակ ու հարստութիւն թողած. զուր տեղը ժամավաճառ չլինեն»:

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ ԵՐԵՒԱՆԷՆ

— • —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 սեպտ.).

— «Երբ կ'ընդունինք որ Հայաստանի տէրն ու տիրականը կոմկուսն է — անվիճելի ճշմարտութիւն — եւ Հայաստանի կոմկուսը կ'առաջնորդուի Մոսկուայի որոշումներէն, կը քանի որ վերջին համագումարին որոշումները, աշխատաւորական տարրերու եւ կազմակերպութիւններու գործակցութեան կարեւորութիւնը կը ճշդեն, իրաւունք ունինք մտածելու որ Երեւան մինչեւ այժմ որդեգրած մտաքերը պիտի փոխէ եւ վերջապէս յաւելու մեր ազգային խնդիրը, ...»

Մեր ուզածը միայն գաղութներու հանդարտութիւնը չէ, այլ բան մը աւելի: Երեւան բոլ բնաւ չզգացի գաղութներով, անոնց ներքին կազմակերպութիւններով եւ հոգերով: Դուրսի դասակարգային շերտաւորումներ եւ միջազգային կազմակերպութիւններ ստեղծել: Այսքանը կը բաւէ, որպէսզի ընկալում վիճակը վերաhաստատուի գաղութներու մէջ, ազգային նակատին վրայ բացուած ճեղքեր վերնայ եւ բալը ուժեր հաւաքուին, պահելու համար դիրքերը: Այսօր մէջ շատ ուժի Երեւան ալ: Մենք չենք հաւատար թէ Հայաստանի կոմկուսի գաղթային քաղաքականութիւնը կ'առաջնորդուի միջազգայնական սկզբունքներէն: Հայաստանի թերթերուն այդ խմբագրական հրատարակութիւնները պարտադրից տուրք են: Ոչ աւելի:

Դաշնակցութիւնը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ բանւորներէ եւ մտքի պաշտպաններէ կը բաղկանայ: Չափազանցած չենք ըլլար, եթէ ըսենք թէ աշխարհի միակ աշխատաւոր ազգը հայ ազգն է: Ընչազուրկ, անիրաւուած, հալածուած եւ մշտապէս զոհ քաղաքական դիւանագիտութեան: Իսկ աշխատաւոր ըլլալու համար՝ համայնավար մկրտութիւնը պայման չէ:

Երեւան՝ այս ուղղութեամբ աշխատանք տանելու եւ զանգուածները սիրաշահելու պէտք չունի: Ան պէտք է ուրիշ ուղղութեամբ աշխատի, եթէ կ'ուզէ անպատճառ գործ ունենալ գաղութներուն հետ: Եթէ չի կրնար հեռու մնալ վէճերէ եւ պայքարներէ, եթէ անհրաժեշտ կը նկատէ իր երեւումը գաղթային պորտատներուն վրայ, այդ պարագային թող դառնայ Հայաստանի խուլ խոչնդոտներուն շուրջը հաւաքելու համար բոլորը. առանց հերձուածի եւ բախտախնդիրի խորութեան:

Այդ խորհրդանշանը թող դառնայ միութեան, գործակցութեան եւ զօրութեան ներշնչման աղբիւր: Այդ խորհրդանշանը թող դառնայ հայութիւնը առաջնորդող գիտակ աստղ: Անոր շունչին եւ ազդեցութեան տակ, թող լաւաւոր ճամբայ մը բացուի արհամարհէն տառապած եւ եօթն անգամ խաչուած ազգի համար, որ խաղաղութիւն եւ անդորրութիւն կ'երազէ դարերէ ի վեր:

Միացած, մէկ դրօշի տակ հաւաքուած, երբայրակցած հայութիւն մը մեծագոյն յենարանը պիտի ըլլայ Հայաստանի գոյութեան: Եթէ իրականանայ այս ցանկութիւնը, տասնեակ մը տարիներ յետոյ պիտի ունենանք մեծ եւ պարզ Հայաստանը, առանց Մոսկուայի օժանդակութեան: Մեր միջոցներով ի վիճակի ենք հրաշքներ գործելու, եթէ միայն Երեւան ուզէ եւ գնէ առկէ վերջ փոխել իր վերաբերումը գաղթահայութեան հանդէպ, առաջնորդուելով եւ ներշնչուելով Միջազգայինի 7րդ համագումարին որոշումներէն»:

ԾԻԾԱՂ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ

— ο —

Աստղի Պօխարովաքի Պերլինի ոստիկանատունը կ'երթայ անունը փոխելու խնդրանքով:

— Անշփոտան, խայտառակ, արիկայ, կիզատտ Հրեայ, կը մանչէ ոստիկանապետը անոր երեսին. չե՞ս գիտեր որ Հրեաները իրաւունք չունին իրենց մականունը փոխելու ...

— Ներողութիւն, պարո՛ն, եկած եմ անունս փոխելու ո՛չ թէ մականունս

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

հրամանագիր մը, որով «Սուլթան Օսմանի ծովակալը ամբողջ տորմիղին հրամանատար կը նշանակուէր եւ կը գծուէր ճամբու ուղղութիւնը Ձիդ-բալթարէն մինչեւ Թրք. Նաւատորմի ...»

Անգլիական կառավարութիւնը, սակայն յուլիս 21ին գրաւեց Թրքական գրահաւորը եւ «Ռաշատիյէ»ը չուզեց որ Թրքական դրօշը պարզուէր գեղեցիկ նաւին վրայ»:

ՖՐԱՆՔ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

— • —

Պալքանեան պատերազմէն յետոյ, Իթթիհատ - Թէրագգըն փոխեց իր ուղղութիւնը ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, անցնելով կրաւորականէն ներգործականի: Օրակարգի վրայ էր մեծամասնութեան եւ փոքրամասնութիւններու բարեկամական հասկացողութեան խնդիրը: Արաբներուն հետ լեզու մը գտնուած էր, որ եթէ արաբ քաղաքագէտները ամբողջութեամբ չէր գոհացներ, ամէն պարագայի մէջ խալամներու մեծամասնութեան համար գոհացուցիչ կը համարուէր: Բուլղարներուն հետ կարգադրուած էր փոխանակութիւնը, «Մէկ հատիկ Բուլկար չէր մնացած սահմանէն աղին»: Յոյները «չփացած աղաց պէտ» իրենց Թագաւորին Կոստանդին ԺԳ.ի անունը տալով կը յուսային բիւզանդական հին կայսրութիւնը վերահաստատել եւ ոչ մէկ կասկած կը ձգէին թէ մօտերս վերջնական բախում մը տեղի պիտի ունենայ, հետեւաբար պէտք էր միջոցներ խորհիլ որպէսզի գոնէ Նորաշխէն Յոյներու զաւաճանութեան զոհ չերթար Թուրքը ... Մէկ կողմէ Այտընի նահանգին Յոյներուն փոխանակութիւնը կը կատարէին Մակեդոնիոյ Իսլամներուն հետ, միւս կողմէ բանակն ու նաւատորմը կը զօրացնէին եւ կը փորձէին պայմանագիրներ կնքել օտար պետութիւններու հետ:

«Ամենակարեւոր ներքին քաղաքական հարցը սակայն հայկական հարցն էր. Իմ ընթերցողներուս պիտի տրամադրեմ ամէն ապացոյց պարզելու համար թէ Իթթիհատ կուսակցութիւնը նոյնինքն Հայկական Հարցը կ'ուզէր լուծել Հայերը գոհացնելով եւ Հայերու բարօրութեան ի նպաստ: Ոչոք չէ թէ նոյնպէս ապացոյցներ կրնամ տալ որ պատճառներ ալ եղան այս ծրագրին ձախողման: Բայց ..., ... այս շատ կարեւոր հարցի մասին խօսիլ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ:

Եթէ Թուրքիոյ մէջ հայկական հարց մը ծագի, ամէն անգամ ռուսական հարց մը պահուած կ'ըլլայ ետին: Ռուսիոյ մեծ պետութեանց Ա. Թարգմաններէն բաղկացած յանձնախումբին մէջ, որ պիտի որոշէր Հայաստանի մէջ մտցուելիք բարենորոգումներու տեսակն ու ձեւերը, ռուսական դեսպանատան առաջին թարգմանը ծրագիր կը ներկայացնէր առաւելագոյն պահանջներով, մինչ գերմանական Ա. Թարգմանը նուազագոյն ծրագիր մը կը պաշտպանէր: Մէկ կողմէ անգլիական եւ ֆրանսական Թարգմանները, միւս կողմէ իտալական եւ աւստրիական Թարգմանները կը բռնէին միջին դիրք մը: Եւ որովհետեւ բազմաթիւ նիստերէ վերջ համախոհութեան մը չյանգեցան, երկու դեսպանատուները ներկայացուցին առաւելագոյն եւ նուազագոյն ծրագիրներ, յետոյ այս խնդիրներու արծարծումը տեղի ունեցաւ Բ. Դրան մէջ միայն ռուս եւ գերման դեսպաններուն եւ Մեծ Եպարքոսին միջեւ: Միւս դեսպանները այս գործէն քաշուեցան յայտարարելով որ ամէն որոշման համամիտ կը գտնուէին՝ եթէ երկու դեսպանները առաւելագոյն եւ նուազագոյն ծրագիրներէն վերջնական ձեւի մը վրայ համաձայնութեան գոյացնէին:

Այս դիրքը որոշապէս ցոյց կուտայ թէ Ռուսիոյ կողմէն ապահով ըլլալու համար Թուրքերուս ուրիշ միջոց չէր մնար բայց եթէ շահիլ համակրանքը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, մանաւանդ այս երկիրներու հանրային կարծիքին:

Չէինք կրնար երեւակայել ընդհանուր պատերազմ մը. նոյնպէս չէինք կրնար հաւատալ թէ Գերմանիա մեզի համար պատերազմ կը յայտարարէր Ռուսիոյ դէմ: Կը խորհէինք. ի՞նչ ըրաւ Գերմանիա երբ իր ամենահաւատարիմ դաշնակիցը մեր սահմանագրութենէն քիչ օր ետք գրաւեց Պոսնիան եւ Հերցեկովինան (Պոսնա - Հէրցէք), յաւակնար ըսելով մեզ: Իտալիան որ անտեղեակ յարձակեցաւ Տրիպոլսոյ վրայ, վերջ ի վերջոյ Գերմանիոյ դաշնակիցը չէ՞ր: Գերմանները անտնտեսական շահեր կը հետապնդեն եւ պիտի աշխատին որ անոնք վտանգուին: Այդ պարագային հայկ. բարենորոգումներու խնդրին իրենց միջամտութը ըլլալը միայն այն նպատակով է որ արգիլեն ըլլան ռուսական ազդեցութեան Պաղտատի գիծէն տարածուելուն: Այլապէս Գերմանիոյ միտքէն իսկ չէր անցնիր Թուրքիան հովանաւորել, եթէ վտանգ մը սպառնար:

Ահա այս մտածումները զօրս ունեցանք եւ երբ դիմեցինք Գերմաններուն Թուրքիոյ յառաջդիմութեան պէտք եղած դրամը ձեռք բերելու համար, անոնք չմերժեցին անմիջապէս, ըսելով թէ Ֆրանսայի հետ լաւ յարաբերութիւն մշակեցէք, որպէսզի Փարիզի հրապարակէն փոխառութիւն առնենք: Ահա այս պայմաններուն տակ որոշեցինք լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակել նախ Ֆրանսայի հետ, յետոյ Անգլիացիներուն հետ, զանոնք ապահովցնելու համար թէ մենք կը փափաքինք ներքին բարենորոգումներ կատարել եւ կ'ուզենք իրենց պաշտպանութիւնը ռուսական յարձակումի մը դէմ:

(Շար.)

բլլալ։ Որովհետեւ իր ազգային գոյութեան ապահովող վտանգը կ'անէ ժամէ ժամ, Եթովպիոյ ժողովուրդը գերագոյն կոչ մը կ'ուղղէ մարդկութեան սրտին, աշխարհի բոլոր այրերուն եւ կիներուն»։

** Եթովպական կառավարութիւնը լուր առած է թէ իտալական արշաւանքը պիտի սկսի սեպտ. 24ին։ Զրոյցի մը համաձայն, Հապէշիստան չոգենաւ մը լեցուն զէնք ստացած է։

Հիթլէրի սպառնալից խօսքերը
Հրեաներու եւ պոլշեւիկներու դէմ

Հիթլէրական տարեկան համագումարին առթիւ, որ բացուած է Նիւրընպէրկի մէջ, կարդացուեցաւ Հիթլէրի ճառը, որ կը պարունակէ հետեւեալ սպառնալից խօսքերը.—

«Տարիներով մեր ժողովուրդը գերութեան մէջ ապրեցաւ, բայց այժմ Գերմանիա այլ եւս անպաշտպան խաղալիք մը չէ աշխարհի։ Ան կանգնած է ապահով, ոչ թէ դաշնագիրներու շնորհիւ, այլ իր վարիչներուն վճռական կամքով եւ ազգին իրական ուժով։ Մեր բանակը մեր ամէնէն թանկագին եւ պանծալի հարստութիւնն է։ Մենք ուժ ունինք եւ պիտի պահենք զայն։ Թող չպիտի տանք որ ո եւ է մէկը փորձէ կազմակերպուիլ այդ ուժին դէմ, այլ ուղղակի պիտի ջախջախենք ամէն ընդդիմութիւն։ Մենք գիտենք որ Գերմանիոյ անկման պատասխանատու են հետեւեալ երեք խմբակցութիւնները,—Հրեայ մարքսականները եւ անոնց խնամիները՝ Ս.-Դեմոկրատները, քաղաքականապէս եւ քարոյապէս բթամիտ կեդրոնի խմբակցութիւնը, բթամիտ քաղքենի յետադիմական դասակարգի մը տարրերը։ Կ'ապրինք խռովայոյզ աշխարհի մը մէջ։ Սկզբունքները եւ անոնց վճռական գործադրութիւնը միայն կրնան զօրացնել մեզ, փրկելու համար Գերմանիան պոլշեւիկեան քաոսէն։ Կուսակցութիւնը չուզեր կռուիլ քրիստոնէական կրօնին դէմ, բայց որ եւ է պարագայի տակ չպիտի թոյլատրէ որ քաղաքական գործունէութեան նուիրուին զանազան դաւանութիւններ, որ եւ է քօղի տակ»։

Կրակոտ ճառ մըն ալ խօսեցաւ կուսակցութեան վարիչը, շեշտելով թէ պայքարը պիտի շարունակուի անխնայ։

Ազգային վիճակահանութիւնը

Ֆրանսայի ազգային պարգեւախաղին 10րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 28ին, շաբաթ կամ 30ին, երկուշաբթի։ Խնդրոյ նիւթ բլլալով որ վիճակահանութիւնը այս անգամ տեղի ունենայ Լիոնի մէջ, ելմտական նախարարութիւնը ընթացք տուած է այդ խնդրանքին։

Այրի Տիկին Աղաւնի Ղեւոնդեան եւ զաւակը Լեւոն, Տիկին Սառա Ղեւոնդեան եւ զաւակները (Խարբերդ), Մասիս եւ Արա Ղեւոնդեան եղբայրներ, Հայր Մանուէլ վրդ. Թաշճեան (Վենետիկ), Քոյրեր (սէօռ) Օղիտա (Պոլիս) եւ Պէատրիս (Հռոմ) Թաշճեան, Պ. Յովհաննէս Թաշճեան եւ աղջիկը՝ Հռիփսիմէ (Ուսթըր), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Թաշճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Թաշճեան եւ զաւակները (Պոսթըն), Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Պօղոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ցակոբեան եւ զաւակները (Նիւ Եօրք), Պ. Միհրան Դաւիթեան, շէրիֆ Նշան Թաշճեան եւ եղբայրները (Քալիֆորնիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հէքիմեան, Այրի Տիկին Եղսայ Գինոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միհրան Թէրզեան, ինչպէս նաեւ Ղեւոնդեան, Թաշճեան, Պօղոսեան, Ցակոբեան, Դաւիթեան եւ Թօքովեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, ծաղկեպսակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, եղբօրորդոյն, քեռայրին, քենեկալին եւ ազգականին՝

ԳԱՍՊԱՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ

(Թաշճեան — Խարբերդ — Հիւսէյնիկցի)

դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ սեպտեմբեր 6ին, 55 տարեկան հասակին, իր բնակարանին մէջ, 6, ռիւ տէ Փըթիթ Մառի, Մարսէյլ։

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ

Այրի տիկին Նազլը Գալուստեան, որդին Գ. Գալուստեան եւ զաւակունք, եւ իրենց բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն իրենց բոլոր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն թէ՝ յառաջիկայ կիրակի սեպտեմբեր 15ին, ժամը 10ին, հոգեհանգիստ- պատարագ պիտի մատուցուի իրենց վաղամեռիկ հարսին, կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՇԻ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ։

ԳՈՑԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936 է. տարի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԷ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

1.— Ազգային Քննական Պատմութիւն (Շար. անցեալ տարուընէ, Թուրքենանց հարստութեան վերջաւորութիւնը, հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր Մովսէսեանի)։

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ազատագրական պատմական դէպքերու եւ դէմքերու։

3.— Կրօնական տօներու լիակատար յիշատակութիւն։

4.— Օրացոյցին կողքի ճակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը՝ եռագոյն հայկական զոյգ Եռագոյն Դրօշակներով։

5.— Մէջտեղը զետեղուած է ՍՊԱՍՈՒՄ՝ նկար Հ. Ալեանաքի։

6.— Օրացոյցին ներքեւի մասը զետեղուած է Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը։

7.— Կողքին աջ եւ ձախ կողմը զետեղուած են ՄՈՒՇԵՂ ԵՐԿԱԹի (Արշաւիր Կամսարական), ԵԳԻՊՏԱՑԻի (Արտաշէս Դեւեան), ՄՈՒՐԱՏ ԴԻՑՈՑԵԱՆի (Սաքօ Լուսյ) նկարներ

8.— Օրացոյցի թերթիկներուն մէջ զետեղուած են մօտ 12 նկարներ հին, պատմական, ազգային եւ յեղափոխական դէմքերու եւ դէպքերու։

« ԳՈՑԱՄԱՐՏ » Օրացոյցը Ազգային գեղեցիկ հրատարակութիւն մըն է, ամէնէն շատ փնտռուածը եւ ամենատարածուածը։

Օրացոյցը այս տարի լոյս կը տեսնէ փարիզ Ց. ՃԱՐԵԱՆ տպարանի շքեղ տպագրութեամբ, ինչ որ գեղարուեստական նոր հմայք աւելցուցած է։

ԳԻՆ՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ նաեւ ուրիշ երկիրներ 5.50 ֆրանք, Սուրիա եւ Պալքաններ 5 ֆրանք, Ամերիկա 6 ֆրանք, Մարսէյլ 5 ֆրանք։

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝ M. Gaïzak DJARAYAN, 49, Rue Nationale, Marseille - France.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Salle-Gallemant սրահին մէջ կը ներկայացուի ՁԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Մուտք 5 Ֆր., պզտիկներու 3 Ֆր.։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի Ընթացիկ հարցեր։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Յ. Պաճիկեանի բնակարանին մէջ Առնուվիլ։ Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր՝ Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» Դպրոցին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կոըիւն Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն։ Կը խնդրուի Սէն Փիէռի եւ Լիվանոի ընկերներէն, որոշուած ժամուն ներկայ գտնուիլ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ (Քաղաքամէջի) բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին (ծանօթ հաւաքավայրը) վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի։

Վռամեան ենթակոմիտէի եւ Ռոստոմ խումբի միացեալ ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի։

Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ 7ին (սովորական հաւաքատեղին). Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի։

«Նիկոլ-Դուման» խումբի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, դաշնակցութեան ցանի մէջ։ Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի։

«Վրէժ» խումբի ժողովը երկուշաբթի (Սեպտ. 16) երեկոյ ժամը 9ին։ Զեկոյց Շրջ. ժողովի։

Ընկերա-մշակութային խնջոյք-երեկոյթ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած՝ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ խումբերու կողմէ

վաղը Շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Յ. Դ. «ՆԱԺԱՆ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւայլն։

Հրաւիրուած է Լիոնէն ՄԱՍԻՍ ծագը (ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ)։ փոքրիկն Գեսօ պիտի պարէ կովկասեան պարեր։

Թատերական ներկայացում Գոմոնի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՁԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գոմոնի ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ դերասանուհի ՍԵՐՈՒՇԻ

Գ. Գ. Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ, Վ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԻ, Ս. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ եւ ուրիշներու։ կը ներկայացուի՝

ՊԷՊՕ

Տոմսերու գիներ՝ 5 եւ 4 ֆրանք։

Ընտանեկան Ճաշկերոյթ - Պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝

ՋԵՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14, Սեպտ. 1935 Շաբաթ իրիկուն ժամը 7էն մինչեւ լոյս

7, QUAI D'ALFORT - ALFORT Մառնի գեղեցիկ ափերուն վրայ

Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Ճոխ պիւֆէ խիստ դիւրամատչելի գիներով։

Մասնակցութեան համար 6 ֆրանք. բացի ըմպելիքէ։

Հաղոր. միջոցներ.– Պաստիլէն 8ը, գիսիթրէն 125, փոքր Շառանթօնէն 104 թիւը առնել եւ իջնել փոն-տը-Շառանթօն։

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1 Avenue du Chateau, St. Gratien. (S.&O.)

Վարժարանի բացումը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 1ին, երեքշաբթի օր։

Վարժարանը կ'ապահովէ ստիմային լեզուի ու դաստիարակութեան հետ նաեւ ֆրանսական միանոյթը։ Աշակերտները կը վայելեն մայրական գուրգուրանք եւ մասնաւոր ուշադրութիւն իրենց ֆիզիքական զարգացումին համար։

գեղեցիկ դիրք. մաքուր եւ անարատ մթնոլորտ. դիւրամատչելի պայմաններ

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ վարժարանի տեսչութեան չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ կիրակի օրերը։

Հաղ միջոց.— կար տիւ Նորէն շոգեկառք եւ իջնել St. Gratien կամ Enghien եւ անկէ օթօպիւս։

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՑԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւնն ունենալ, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ ... ն, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք միկի (դրոշմ... թուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Գ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ...

ՎԱՐՁՈՒ Է կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուէխս մէթր ճակատով։ վարձ ամսական 200 ֆր.։ Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ, ... ուէնք կը տրուի ամէն գործի։ Մանրամասնութեանց յարմար գնահատման պատճառներ։ Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻՒՋ

ԱՐՏԱԴՐԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱՐԱՐ

Գոյնով օդին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քչէն կուտայ

Ֆրանսայի համար արտածող՝ Յ. ՑԱԼԱՔԻՒՐԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի Ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի Ներկայացուցիչ ՃԸՆԻԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Créqui

ԱԶԴ

Վերադարձ Ս. Խաչի տօնի առթիւ այս Կիրակի Սէն Ժէռոմի եկեղեցիին մէջ Հոգեհանգիստ - Պատարագ պիտի կատարուի եկեղեցիին շինութեան նուիրատու կամ իրենց աշխատութեամբ օժանդակող հայրենակիցներու եւ երկեւ Պլպ... Դասի անդամներու ննջեցեալներու յիշատակին. Խնդիր երգ. խումբը պիտի մասնակցի արարողութեանց. Պատարագէն վերջ Հոգեհանգիստ Սրբնոյեան ժամը 9ին Խաչվերացի թափօրի շրջագայութեան տեղի պիտի ունենայ եկեղեցիի դիմացի պարտէզին մէջ։ Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջակայ թաղերու հայրենակիցները։

Երկուշաբթի Մեռելոցի առ ի Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի թաղիս գերեզմանատան մէջ առաւօտեան ժամը 8—12։

Կիրակի, սկիզբ. ժամը 7, պատարագ ժամը 11ին, հոգեհանգիստ 1.30ին, խաչահանգիստ 12ին։

Թաղ. Խորհուրդ. Սէն Ժէռոմի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Ե. Թաշճեանի, որ 50 Ֆր. նուիրած է փոխան ծաղկեպսակի Պ. Գասպար Ղեւոնդեանի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Կուրպըվուայի «Ցամ... խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Ստեփան... ջիւանեանի իրենց որդւոյն ... դէտ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Ստեփան Ռուբէն... եան իրենց շնորհակալութիւնը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԱՆՈՅՑ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամներու ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Յովհաննէսեան սրահը, 13, Րիւ Փիէր Գիւրի. ... ուէթրը։ Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ամասիոյ Հայրենակցական Միութեան բոլոր անդամներու անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին, Գաֆէ ... Ֆրանսի վերնայարկը, 66, rue de la Paix, կայարանի դիմացը։ Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ծօրէնէց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սաաքբիչեան

Հետեւեալ օրը Վակըլմ Կովազի ալ չուղեց գնալ անկէց դէպ ի Ամպանճառ երկիրը, եւ ճամբայ ելնելու ժամանակը բարեւ խրկեց մեզի ըսելով. «Հոգ թող չընեն. երկու ամէն հոգը տեղ կը պատրաստեմ եւ զիրենք քովս բերել կուտամ, եւ իմ աջակից Վակըլմ Գրու եղբայրս կը թողում այս կողմերը Ոկըրայի մօտ Մըսան Տէնկեա (գըմբարայի քար) երկիրը, որ արեւմտեան հարաւային կողմը թէկէլի եւ Գոլլա Ոկըրա երկիրներուն նոր գլուխ վերցընող ապստամբները սիրով հնազանդեցընէ։

Վակըլմ Կովազին Ամպանճառ եղած ատենը թէոդորոսէն փախչող զօրքերը եւ զօրապետները կուգան իրեն բանակին մէջ կը գինուորին. նոյնպէս եւ Մակտելա լեռը հազար հոգիէն աւելի բանտարկեալներէն շատերը կուգան իրեն կը հնազանդին, եւ Վակըլմ Կովազի զօրութեան երկայնով կ'աւելնայ։

Յանամի իշխան Ուէալի Տեսատ, որ հօրն իշխանութեանը յաջորդելով ապստամբաց երեքէն նեղութիւններ կը քաշէր, Վակըլմ Կովազին զօրանալը լսելով՝ ընծաներ խրկեց եւ շը—նորհաւորեց անոր աթոռակալութիւնը. նա ալ ուրախանալով՝ խոստացաւ իր աղջիկը տալ անոր ու իրեն փեսայացընել։ Այս ուրախութիւն լուրը առնելուն Ուէալի Տեսատ, իմացուց բոլոր իր երկրի ապստամբներուն ու յորդորեց զիրենք որ սիրով գան հնազանդին իրեն։

Ասոր վրայ ոմանք կուգան կը հպատակին, եւ չեկողները բռնութեամբ կը հպատակեցընէ, եւ իր եղբայրը ու հօրեղբայր մը ծնած էր, կը բռնէ իր քովը կը շղթայէ։

Վակըլմ Կովազին բնութեամբ զուարթ եւ խիստ խորամանկ ըլլալով, այս անակնկալ յաջողութիւններն երբ կը տեսնէ, միտքը բերելով մեր նախագուշակութիւնները, լինի թագաւոր հրատարակել կուտայ ատենց օծումի, եւ իր երկիրներուն մէջ զօրագլխական նկարիչներ հնչեցնել կուտայ բոլոր տօնախմբութեան եղած տեղուանքը. եւ մէկ ամիս հոգը իր անունն ալ փոխելով Թէքլէ Կորկիս (Գէորգ) կը կոչէ զինքը. եւ կը ծանուցանէ մունետիկի ձեռօք, որ այսուհետեւ ով որ Կովազի անունը տայ՝ պատժոյ կը հանդիպի։

Անկէ ետքը կը սկսի հատարակութիւնը գործի մը մէջ հարկ եղած ժամանակ Թէքլէ Կորկիս թագաւորին անուանը երդուընել։

Երբ Թէոդորոս վտանգը նշմարելով լաւ համարեց քաջութեամբ իր ձեռքովն իր կեանքը զրկել քան թէ Անգլիացւոց ձեռքն ընկնիլ, Սըր - Ռոպէրթ Նարբէր ընդհանուր հրամանատարը բանակին՝ եռ զառնալու ատենը լուր կը խրկէ Թէքլէ - Կորկիսին, ինչպէս որ պատմեցին մեզի, որ փութով իր քովը գայ եւ ի նշան իր շնորհակալութեանը վարձատրութիւն ընդունի։

Վասնզի՝ Նարբէր Լաստայի երկրէն անցած ատեն Վակըլմ Կովազին իշխան մը անոր առաջնորդ տուած էր մինչեւ Մակտելայի լեռը (Ամպան) հասնելը։ Այս օրինակ ծառայութիւն մըն ալ Տէճազմաչ Քասսան ըրաւ Անգլիական բանակին։

Թէքլէ Կորկիս ուզեց ընդունել նոր հրաւէրը, եւ կը յուսար որ Նարբէրի միջոցը զինքը թէոդորոսին տեղ թագաւորեցընել է. բայց յառաջ գլխաւոր մարդոցը տուած ... թիւններէն կասկածելով, որոնց իրեն լսել թէ Անգլիոյ բանակին հրամանատարը վարպետութեամբ զեղծել ձգելով՝ միտքը Տէճազմաչ ... յանձնել է եւ զանիկայ թագաւորեցնել, վախցաւ ու չգնաց անոր քով. հետեւապէս զրկուեցաւ վարձատրութենէ։

Իսկ Տէճազմաչ Քասսան անգլիական ... տէրութեան վեհանձնութենէն ... չկասկածելով ընդունեց Նարբէր ... րաւէրը, եւ վարձատրուեցաւ իր ... տուցած ծառայութեանը փոխարէն ...

Ինչպէս երես 79ին մէջ ... տացանք մեր Գալըբրավայէն վար ... ցը վրայ խօսիլ, եւ հոն կարգը գալ ... կը փութանք կատարել մեր ... մունքը, ըստ որում անոր մեզի մա... տուցած ծառայութեան հետ ... թիւն ունին նշանաւոր դէպքեր ... գի պատահեցան։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 14 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2909

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՒ ԽՕՍՔ

ՍՊԱՍԵԼ ԵՒ ՅՈՒՍԱԼ...

Ամէն կողմէ հարցումներ կ'ուղղուին մեզի, Ներգաղթի մասին եղած կամ ծրագրուած կարգադրութեանց մասին։

Մենք ալ, մեր կարգին, նոյն հարցումներն ուղղեցինք իրաւասու շրջանակներու, եւ ահա թէ ինչ իմացանք.—

1. Այս անգամ արձանագրութիւնները պիտի կատարուին մանրակրկիտ քննութեամբ։ Ատոր համար ալ, Գ. Շահվերտեան պտոյտներ պիտի կատարէ Ֆրանսայի բոլոր հայաշատ կեդրոններուն մէջ։

2. Կառավարութիւնը արտօնած է միայն 1000–1200 հոգի, բայց ատ նուազն հինգ հազար հոգի դիմում կատարած են։

3. Ներգաղթէն առաւելապէս պիտի օգտուին անոնք որոնց հայր. Միութիւնը գիւղեր կամ տուներ շինած են։ Նաեւ մասնագէտներն ու արհեստագէտ բանուորները։

4. Լաւագոյն պարագային, դժուար թէ դեկտեմբերէն առաջ կատարուի փոխադրութիւնը։ Նոյն իսկ վախ կայ որ ձգձգուի մինչեւ 1936 փետրուար։

Դեռ ուրիշ անհամ տեղեկութիւններ ալ իմացանք, սակայն զանց կ'առնենք, սպասելով Ներգաղթի յանձնաժողովին կամ նոյն ինքն Գ. Շահվերտեանի պաշտօնական զեկուցման։

Հրատարակուած լուրերը բաւական են, հաստատելու համար թէ այս անգամ ալ յուսախաբութեան պիտի մատնուին անոնք որ լաւագոյն յոյսեր կը սնուցանեն, կամ հովուերգութիւններ կը թխեն։

Ցաւելուած մը եւս, նոյն ինքն Գ. Շահվերտեանի բերնով, եւ Փարիզի բանուորական շաբաթաթերթին միջոցաւ.

— «Ներգաղթողները պիտի լեցնեն մասնաւոր նոր հարցարան մը որ անհրաժեշտ լրացուցիչ տեղեկութիւններ կը պարունակէ։ Մօտ օրէն այդ հարցարանի տպագրութիւնը պատրաստ կ'ըլլայ եւ կ'ուղարկուի Հօկի մասնաճիւղերուն վերարձանագրութեան համար։

Հարկ չկայ ուրեմն անձամբ ինծի դիմում կատարելու։

Միեւնոյն կէտ մը կ'ուզէի որ շեշտուէր. այդ այն է, որ արձանագրուողները պէտք չէ կարծեն թէ առով իրենց դիմումը ընդունուած է. Թող ուրեմն ոչ ոք իր գաղութը ձգէ կամ ո եւ է կարգադրութիւն ընէ, մինչեւ որ պաշտօնապէս չտեղեկանայ իր դիմումի արդիւնքին»։

Այս պայմաններուն մէջ, Երեւանի «շնորհ»ը Ներգաղթ կոչելն հեգնութիւն մըն է։ Դեռ չենք խօսիր գործադրութեան եղանակի մասին, որ այլապէս վրդովիչ է,— նոյն հաւատաքննութիւնը, յաւելեալ եւ ճոխացեալ տպագրութեամբ։

Կը նշանակէ թէ ոչինչ փոխուած է Երեւանցիներու քաղաքականութեան մէջ, գոնէ այս կենսական հարցին առթիւ։ Եւ այնքան թախանձագին կոչերէ յետոյ։

Ընդհակառակն, աւելի պրկուած են օղակները, եւ աւելի խորթ հով մը կը փչէ Երեւանէն։

Այդ մասին աւելի «կազդուրիչ» տպաւորութիւններ կ'ունենանք, երբ Լիազօրն ու իր արբանեակները ձեռնարկեն արձանագրութեանց, զտման, վաւերացման եւ առաքման։

Այս բոլոր պարագաները նկատի ունենալով, մենք ալ, իբրեւ «Թշնամի», պիտի յանձնարարէինք գուլպաները չհանել առանց ջուրը տեսած ըլլալու։

Որքան տաժանելի է ինքնութեան թուղթի կամ աշխատանքի արտօնագրի նորոգման համար պատասխանի սպասել այս երկրին մէջ, նոյնքան եւ աւելի վրդովիչ է այս պատկերը։ Եւ ըմբոստացուցիչ, քանի որ առաջինը օտար է, իսկ երկրորդը՝ հայկական. Մանաւանդ բանուորա – գիւղացիական։

Հիթլէրի նոր անակնկալը, կիրակի օր

Նացիներու տարեկան համագումարին առթիւ, Հիթլէր որոշեց խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրել կիրակի օր, Նիւրնպէրկի մէջ։ Այս նիստին շատ կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի, պարզելով Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը։ Կ'ըսուի թէ մասնաւորապէս պիտի ծանրանայ Լիթուանիոյ վրայ, ուժգնօրէն արծարծելով Մէմէլի խնդիրը.

Յայտարարութիւնը տեսակ մը կոչ մը պիտի ըլլայ, ուղղուած այն պետութեանց որոնք երաշխաւորներն են Մէմէլի համար հաստատուած կարգ ու սարքին։ (Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Ճափոն)։ Ճառը պիտի խօսուի մարզական սահերու ցուցադրութեամբ մը որ աննախընթաց է։ Առաջին անգամ է որ խորհրդարանը նիստ կը հրաւիրուի Պերլինէն դուրս (բացի Փոցտամէն), 300 մղոն հեռու տեղ մը։ Հիթլէր պիտի ազդարարէ թէ Մէմէլի խնդիրը եւ ուրիշ տագնապներ ուղղակի կը սպառնան խաղաղութեան։ Անշուշտ պիտի խօսի նաեւ օրուան հարցերու մասին։

⁂ Հիթլէր առջի օր աչքէ անցուց 54.000 երիտասարդներ, աշխատանքի ճակատէն, որոնք բահեր բռնած էին իրենց ուսերուն վրայ։ Թափորը տեւեց երեք ժամ.

Վենիզէլոս նորէ՞ն կը խլրտի

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ հանրապետութիւնը լրջօրէն վտանգուած ըլլալով, Վենիզէլոս ինք անձամբ պիտի վարէ հանրապետական պայքարը, դուրսէն թէ ներսէն

Կացութիւնը միշտ անորոշ է։ Հանրապետական թերթերը կը պահանջեն որ նախագահը հրաժարի եւ պատգամագիր մը ուղղէ ժողովուրդին։ Գ. Չալտարիս ալ այժմ ապաստողական դիրք մը բռնած է։ Վարչաձեւի համար հանրաքուէ պիտի կատարուի Հոկտ. 27ին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳ ՄԸ ԵՒՍ Ի ԽՆԴԻՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Գ. Լավալի ճառը Ազգաժողովին առջեւ

Աւելի յուսադեռ տրամադրութիւններ

Երէկ, ուրբաթ, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին առջեւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Գ. Լաւալ, պարզելով Ֆրանսայի տեսակէտը։ Բոլորն ալ անհամբերութեամբ կը սպասէին այս ճառին, մանաւանդ որ Անգլիոյ արտաքին նախարարը անուղղակի սպառնալիք կը կարդար, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը պաշտպանելու կամ լքելու համար։ Ինչպէս կը հաստատէ Գ. Լաւալի ճառն ալ, Ֆրանսա կը ձգտի անխախտ պահել Ազգաժողովին ուխտը, բայց խուսափիլ պատժական տնօրինութիւններէ։ Եթէ անկարելի ըլլայ կանխել Իտալիոյ արշաւանքը, Ֆրանսա պիտի աշխատի սահմանափակել զայն միայն Հապէշական ճակատին վրայ։

Այս առթիւ շատ ուշագրաւ է տեսակցութիւն մը որ տեղի ունեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն միջեւ, Գ. Լաւալի ճառէն առաջ։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը հարցուցած է թէ Անգլիա միեւնոյն դիրքը պիտի բռնէ՞, եթէ Գերմանիա փորձէ կցել Աւստրիան։ Այս իմաստով հարցումներ ուղղած է նաեւ Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանը. Անգլիոյ ներկայացուցիչները պատասխանած են թէ չեն ուզեր այժմէն կանխակալ վճիռներ տալ Գերմանիոյ մասին եւ թէ յարձակման իւրաքանչիւր պարագայ պիտի քննուի առանձին։ Բայց եւ այնպէս, հաւաստած են թէ Անգլիա միշտ պիտի կանգնի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին սկզբունքներուն վրայ։

Ֆրանսայի դիրքը դժուարացած է նաեւ անոր համար որ փոքր ազգերը՝ Զուիցերիա, Նորվեկիա, Հոլանտա եւ ուրիշներ կուսակից են պատժական տնօրինութեանց եւ կը սպառնան հեռանալ, եթէ Իտալիա խախտէ Ազգաժողովին ուխտը։ Եւ վերջապէս, Ֆրանսացիները կասկածներ ունին Անգլիոյ բարեմտութեան մասին, քանի որ անգլօ-գերմանական ծովային համաձայնութիւնը կնքուեցաւ առանց Ֆրանսայի գիտութեան։

Մինչեւ վերջը Անգլիոյ հետ զուգընթաց երթալու համար, Ֆրանսա կը սպասէ որ անգլիական կառավարութիւնը յանձն առնէ նոյն հաւատարմութեամբ հետեւիլ ազգաժողովի ուխտին՝ կեդր. Եւրոպայի գործերուն առթիւ։ Այդ վստահութիւնը չունին Փարիզի մէջ։

Ի՞նչ պիտի առաջարկէ հինգերու յանձնախումբը

Իտալիկներ նորէն կը պնդեն թէ Հինգերու Յանձնախումբը պիտի առաջարկէ Իտալիոյ համար ընդունելի եղանակով կարգ ու սարք մը հաստատել Եթովպիոյ մէջ, Իտալիոյ թեւարկութեամբ։ Յանձնախումբին նախագահը մասնաւոր տեսակցութիւններ ունենալով իտալական պատուիրակութեան հետ, յաջողած է բաւական համոզիչ առաջարկներ ներկայացնել, պայմանաւ որ ընդհանուր համաձայնութիւն գոյանայ։

Այս ուղղութեամբ անկարելին կը փորձէ նաեւ Գ. Լաւալ, որուն գործօն մասնակցութեամբ պիտի խմբագրուին վերջնական առաջարկները։ Բրիտանական պատուիրակը առաջարկած է միջազգային տարիկանութիւն մը հաստատել, փոխանակ անգլօ-իտալական դաշնագիրը հիմ բռնելու. բայց գիտել տուած են թէ Մուսոլինի չի կրնար ընդունիլ այդպիսի առաջարկ մը։ Ի վերջոյ կարելի եղած է սկզբունքի համաձայնութիւն մը գոյացնել անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակներուն միջեւ, բայց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։

Այս լուրերուն վրայ էր որ լաւատեսութիւնը վերահաստատուեցաւ առջի օր, թէեւ ամէն ժամ անակնկալ մը կրնայ պատահիլ։ Մանաւանդ որ, Իտալիոյ մէջ այն համոզումն ունին թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ վիժեցնել իր ծրագիրները, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ կամ ուրիշ սպառնալիքներով։

Ֆրանսայի վարչապետը մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ նաեւ Գ. Պէնէշի հետ, որ նախագահն է Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին։ Տեսակցութեան գլխաւոր նիւթն էր Անգլիոյ արտաքին նախարարին ճառը, որուն ամփոփումը հրատարակեր էինք երէկ։ Գ. Լաւալ իր ճառին պատրաստութեան համար խորհրդակցեցաւ ոչ միայն Գ. Էռիոյի, Փօլ Պոնքուրի եւ ուրիշ խորհրդականներու հետ, այլ եւ բարեկամ պետութեանց պատուիրակներուն հետ։

Սուէզի ջրանցքը կարելի է փակել

Եգիպտոսի կառավարութիւնը սեպտ. 12ին քննութեան ենթարկեց տեղեկագիր մը, որ կազմուած էր ծանօթ իրաւագէտ Գէօզէլի փաշայի կողմէ, Սուէզի ջրանցքին փակման պայմաններու մասին։ Տեղեկագրին եզրակացութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց կը հաւաստեն թէ կառավարութեան իրաւագէտ խորհրդականը հետեւեալ կարծիքը յայտնած է.—Եգիպտոս ստորագրած ըլլալով Փարիզի դաշնագիրը, որով օրէնքէ դուրս կը հռչակուի պատերազմը, իրաւունք ունի հաւանելու Սուէզի ջրանցքին փակման, եթէ պատերազմ ծագի։ Տեղեկագրին եզրակացութիւնները ամբողջովին հիմնուած են հին եւ նոր դաշնագիրներու եւ պայմանագրութեանց վրայ։ Եգիպտոս Ազգ. Դաշնակցութեան անդամ չըլլալով, չի կրնար պատժական տնօրինութեանց դիմել, բայց Սուէզի ջրանցքի ընկերութիւնը պարտաւոր է գործադրել Ա. Դ. խորհուրդին որոշումը, քանի որ անդամներուն մեծ մասը հպատակներն են Ազգաժողովին մասնակցող պետութեանց։

⁂ Ամերիկացի ծերակուտական Փօփ կոչ մը ուղղելով մամուլին, կ'առաջարկէ որ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը խորհրդաժողովի մը հրաւիրէ Բրիան-Քէլլոկ դաշնագիրն ստորագրող պետութիւնները, եւ գործնական միջոցներու դիմէ, արգիլելու համար պատերազմը։ Այս առաջարկը ղրկուած է նաեւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին եւ կը թելադրէ պատժական տնօրինութեանց դիմել, քանի որ պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակուած է։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՈՒ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒ (20—26 տարեկան) ինքնութեան թուղթերը հոս կ'առնուին Ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ, որպէսզի հարկադրուին վերադառնալ։ Զախակողմեան թերթերը այս լուրերը տալով, կառավարութիւնը կ'ամբաստանեն իբրեւ մեղսակից Մուսոլինիի։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԲ.

Ամերիկահայ թերթի մը մէջ կը կարդամ, «չէօղ գօշա ժամկէաշի» մը ծանուցման տակ.—

«Իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն Գրնաթաճի Տօնօն եւ տավուլճի Թաշօն... Առանց պատրաստութեան եկէք, անօթի չէք մնար»։

Դարձեալ ամերիկահայ թերթի մը կողքին վրայ, նոյնպէս դաշտահանդէսի տակ.—

«Շիշ քէպապ, խըյմա, պաղպաղակ, թանիք, պիրա, քորն պէայլն»։

Գալիֆորնիահայ թերթի մը ծանուցումներու բաժինէն.—

«Կը լինի նաեւ LOTO — պիտի բաժանուի դրամ խրախուսիչ խաղի ՏՈՄՊՈԼԱ շահողներին։ ԿԱՏՍԵՕՆ շահողին կը տրուի 100 րիալ։— Մուտքը ԴԱՄԱՆՆԵՐԻՆ եւ մանուկներին 2 րիալ»։

Եւ դեռ ինչ որ կ'ուզես — Կը բաւէ որ տրամադրութիւն եւ ժամանակ ունենաս պրպտելու թերթերը, մանաւանդ անոնց չորրորդ էջերը։

Ցաւալին ալ յաճախ կը տպուին հնօտիքէն, ճոխացուցուած շոկոլայի մէջ շինուած բառեր։ Նոյն իսկ «տավուլ - զուռնա» ձայնով. այս կամ այն մթերքի համբաւին տակ։

Բայց, խոստովանինք որ այդ տեսակէտէն ամերիկահայ թերթերը։ Եւ համեմատաբար՝ զոնէ այս կէտին վրայ։

Դեռ կարելի էր յիշել հոյակապ «քիւֆթէ» ներու պատմութիւնները, մեծատառ եւ շողշողուն։

Պէտք է աւելցնել թէ, տեղական սովորութիւններ են եւ կարելի չէ մէկ բռնէն միւսը շինել։

Բայց, չէ՞ որ 40 — 50 տարի առաջ ամերիկահայ գաղութին վրայ, իսկ 10—12 տարի՝ ֆրանսահայերին։

Ի վերջոյ սովորութիւնները, ճաշակներն ալ նոյնական չե՞ն բարեշրջուիր։

Ուրեմն, տակաւին ինչո՞ւ տարի «մօտէռն» հայ կիներ, աղջիկներ կամ երիտասարդներ հաճելի պիտի գտնեն «Չիֆթէ թէլլի» խաղալ զոյգ արահետներու մէջ կամ ծառերու տակ, տեղացի անցորդներու աչքին առջեւ...

Դառնալով թերթերու մէջ եղած ազդերուն, կը կարծեմ թէ դժուար չէ կամաց-կամաց մոռացութեան տալ «քիւֆթէ»ները եւ «խըյմա»ները, տավուլները եւ «զըռնա»-ները։

Ի՞նչ գաղափար պիտի կազմէր օտար յաճախորդ մը, եթէ իմանար թէ «քիւֆթէ»ն կամ «տավուլ»ն են որ բազմութիւնները կը նայեն մեր հանդէսներուն։

Ըստ այս, քիչ մը աւելի ուշադրութիւն ալ եւ է ազգի լեզուին։ Շատ քիչ անգամ կը պատահի որ բառ բառը ըստ կարգին։

«Այսպէս ալ կ'ըլլայ, այնպէս ալ» հոգեբանութիւնը օր մը բոլորովին անհանդուրժելի պիտի դառնայ մեզ համար։

Արդէն իսկ հասեր ենք ծայրայեղ բարեկարգի մը դռներուն առջեւ։

ՎԱՀԷ

Ֆրանսա կը խստացնէ արգելքը

Պաշտօնաթերթը առջի օր հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն նոր սեղմումներու կ'ենթարկուին զէնքերու վաճառումն ու փոխադրութիւնը։ Այս հրամանագրին տրամադրութեամբ, աս այժմ Ֆրանսայէն զէնք եւ ռազմամթերք չպիտի կրնան տանիլ ոչ միայն Եթովպիա, այլ եւ ուրիշ երկիրներ, մէջն ըլլալով Իտալիան։ Հրամանագրին հրատարակութենէն շատ առաջ, ընկերվարական եւ համայնավար թերթերը մերկացումներ հրատարակած էին, մասնաւորապէս յիշելով թէ երկու կառախումբ լեցուն խրամատային հրանօթներ եւ ռազմանիւթ փոխադրուած է դէպի իտալական սահմանագլուխ։ Հրամանագիրը կը բացատրէ իր յառաջաբանին մէջ.— «Այն պահուն երբ կառավարութիւնը կ'ուզէ սեղմել իր հսկողութիւնը զէնքի, ռազմանիւթի եւ օդանաւային իրերու արտածման վրայ, անհրաժեշտ է սահմանել այն ձեւակերպութիւնները որ պիտի կատարուին այս առթիւ»։

Հրամանագիրը զանազան կարգերու կը բաժնէ ռազմանիւթը եւ կը պարտադրէ պաշտօնական արտօնութիւն առնել օտար ապսպրանքներու առթիւ, իւրաքանչիւր տեսակի համար։ Կարգ մը ռազմանիւթեր կարելի չէ նոյն իսկ ցուցնել օտար գնորդներու, առանց պաշտօնական արտօնութեան։ Ելմտական նախարարը արտօնութիւն պիտի կրնայ տալ միայն այն ատեն երբ արտաքին նախարարը եւ ազգային պաշտպանութեան իրաւասու իշխանութիւնները հաւանութիւն յայտնած են։ Ասկէ զատ, արտածիչները երբ նպաստաւոր պատասխան առնեն, պէտք է հաւաստիքներ տան թէ ապրանքը պիտի ղրկեն միայն այն երկիրները որոնց անունները արձանագրուած են քննագիրներուն վրայ։

Իտալական բանակը կազմ եւ պատրաստ

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի մէկ թղթակիցը, որ իտալական ճակատին վրայ կը գտնուի (Ասմարա), ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ զինուորական պատրաստութեանց մասին։ Ահա գլխաւոր մասերը.—

1. Մուսոլինիի եւրոպական ամենամեծ բանակը կեդրոնացուցած է Ափրիկէի մէջ, անվիհեր եւ սպառազէն ուժ մը, օժտուած բոլոր յարմարութիւններով, գերազանց՝ նոյն իսկ այն ուժէն զոր Ճափոն շարժման մէջ դրած էր Մանչուրիոյ համար։

2. Պարենաւորումը, որ անլուծելի հարց մը կը համարուէր երեք ամիս առաջ, այժմ կարգի մտած է. Նաւահանգիստը շտկուած, ցորեն ամբարուած, ճամբաներ շինուած են։

3. Հիւանդութիւնը որ կը սպառնար 10 առ հարիւր ջլատել բանակը, իբրեւ հետեւանք ջուրի նուազութեան եւ փոխադրութեան դժուարութեանց, այլեւս զանցառելի համեմատութեան մը իջած էր։ 18.000 տաղաւարներ եւ 9 հիւանդանոց - նաւեր պատրաստուած են, քինինի, պատուաստի եւ ուրիշ բոլոր յարմարութիւններով եւ բժիշկներով։

4. Ջախջախիչ յաղթանակ մը անխուսափելի է, (եթէ Մեծն Բրիտանիա չմիջամտէ) սեպտ. 21էն մինչեւ յունուար 5, որ կը համարուի առաջին շրջանը զինուորական գործողութեանց։ Լրտեսական ցանցն ալ շատ լաւ կազմակերպուած է։

5. Արշաւանքին երկրորդ շրջանը պիտի բացուի անձրեւաբեր եղանակին եւ Ազգաժողովի յունուարի ժողովին հետ։ Արդ, Մուսոլինի կը յուսայ մինչեւ այդ օրը ապացուցանել թէ Եթովպիա գերիշխան պետութիւն մը չէ, եւ թէ շատ դիւրին է զինաթափ ընել անոր զանազան մասերը, բանալով անգլիական, ամերիկեան, ֆրանսական եւ իտալական դրամագլուխին առջեւ։

Նէկուսին ճառը եւ 45000 հոգինոց ձայնը

Եթովպիոյ թագուհիէն վերջը, թագաւորն ալ (Նէկիւս) ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ, երէկ, ուրբաթ, Ֆրանսերէն լեզուով, որ անմիջապէս թարգմանուեցաւ անգլիերէնի։ Կէս գիշերին Արքայից Արքան երկրորդ ճառ մը խօսեցաւ, այս անգամ խօսքն ուղղելով Մ. Նահանգներուն։ Լեզուն ամհարերէն էր, որ նոյնպէս Ֆրանսերէնի թարգմանուեցաւ։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Հայ աշխատաւոր զանգուածներու մտքին մէջ եթէ այս խնդրին շուրջ շփոթութիւն մը եւ անհասկացողութիւն մը չկանուէր, թերեւս անժամանակ նկատուէր անոր քննութիւնը։ Բայց յաճախ կը նկատուի, ժողովներու միջոցին եւ անհատական խօսակցութիւններու ատեն, թէ շատ մը աշխատաւորներ կան, որոնց մտքին մէջ ազգերու ազատագրութեան գաղափարը կը հակասէ աշխատաւորութեան ազատագրման գաղափարին, թէ անոնց համար համաձայն ըլլալ առաջինին կը նշանակէ դէմ ըլլալ միւսին, ազգայնականութիւն է, «ֆաշիզմ» է, «շովինիզմ» է պահանջել ճնշուած ժողովուրդներու ազատութիւնը, անհայրենիք զանգուածներու հայրենիք մը։

Մէջբերումներ չպիտի փորձեմ ընկերվարութեան հիմնադիրներու եւ առաջնորդներու գրութիւններէն, համոզելու համար այս տեսակէտն ունեցողները եւ պարզելու իրենց սխալը։ Ընկերվարական գրականութեան մէջ այս խնդրին շուրջ շատ նիւթեր կարելի է գտնել։ Մարքսէն մինչեւ Լէնին եւ Սթալին առատ նիւթեր կուտան համոզող նոյն իսկ ամէնէն ծայրայեղները։ Հակասութիւն չկայ ազգերու ազատագրման պահանջին եւ աշխատանքի ազատագրման միջեւ։ Այս երկու պահանջներուն ալ հիմքը արդարութեան եւ հաւասարութեան սկզբունքն է։ Երբ կը պահանջենք դրամատիրական կարգերու կեղեքման ջնջումը, երբ կը պահանջենք աշխատաւորներուն համար վայելումը իրենց աշխատանքի լրիւ եւ ամբողջական արդիւնքին, մեր պահանջը կը հիմնաւորենք գլխաւորաբար երկու ճշմարտութիւններու վրայ. կ'ընդունինք որ մարդ արարածը, ինչ ցեղի, կրօնքի եւ համոզումներու ալ պատկանի, ինչ կլիմայի տակ ալ գտնուի, ամէն տեղ եւ ամէն ատեն նոյն իրաւունքները եւ նոյն ազատութիւնները ունի այս երկրագունդին վրայ, հապա մարդը, Եւրոպա կամ Ամերիկա գտնուող քաղաքակրթուած մարդը, ճերմակ մարդը եւ կամ քրիստոնեայ մարդը աւելի իրաւունքներ կամ ազատութիւններ պէտք չէ ունենան, քան սեւամորթը, Ասիա եւ Ափրիկէ բնակողը կամ դեղինն ու խափշիկը, իսլամն ու հեթանոսը։ Մարդոց հաւասարութեան սկզբունքն է որ կ'ընդունինք եւ կը յայտարարենք ուրեմն։ Երկրորդ սկզբունքը արդարութեան պահանջն է։ Չենք ներեր ու կ'ընդվզինք երբ դրամ եւ հարստութիւն ունեցողներ առանց աշխատանքի կ'օգտագործեն կեանքի բոլոր վայելքները, ուրիշներու աշխատանքի արդիւնքը կը վայելեն մակաբուծօրէն եւ աւելին ըլլալով իրենց բարեկեցութեան կը կապեն իրենց բազուկն ու միայն միայն ապրելու միջոց ունեցող միլիոնաւոր մարդոց կեանքի իրաւունքը, թոյլ կուտան անոնց աշխատիլ, այսինքն ապրիլ երբ իրենց հաճոյ է եւ կամ վերցնել այդ հնարաւորութիւնը երբ իրենց հաճոյ չէ կամ շահաւոր չէ։ Երբ կ'ընդվզինք մարդկութեան այս ձեւով դասակարգերու բաժանման համար, երբ անթոյլատրելի կը գտնենք գոյութիւնը խումբ մը մարդոց որոնց կեանքը բացարձակապէս ապահով է, ուրիշէն կախում չունի եւ գոյութիւնը մնացող միլիոններուն, որոնք կրնան ապրիլ միայն միւս խումբի մարդոց շնորհիւ, անոնց կամքով, մեր այս ընդվզումի արմատները կը գտնուին արդարութեան զգացումին մէջ, անարդար են այս կարգերը կ'ըսենք, հակամարդկային ու անբնական է այս վիճակը, կը յայտարարենք։

Ընկերվարական զանազան վարդապետութիւններու ամբողջ կառուցուածքը հիմնուած է այս երկու սկզբունքներուն վրայ եւ փոխադարձաբար այս սկզբունքներուն կաթնած որ եւ է իրողութիւն եւ պահանջ ոչ միայն չի հակասեր ընկերվարութեան, այլ եւ հաշտ է անոր հետ, կարելի է ըսել նոյն իսկ անկէ կը բխի։ Ազգերու ազատագրութեան պահանջը դէմ չէ ու չի կրնար ըլլալ ընկերվարութեան, որովհետեւ այդ պահանջը հիմնաւորուած է միայն ու միայն հաւասարութեան եւ արդարութեան սկզբունքներուն վրայ։ Ուրացումը եւ ժխտումը ազատագրութեան պահանջին ու հետեւաբար պայքարին դէմ է նոյն իսկ ընկերվարութեան, իր այսօրուան պատմական փուլին մէջ։

Շատ մը մտքերու մէջ ստեղծուած շփոթութիւնը եւ թիւր հասկացողութիւնը անկէ յառաջ կուգայ որ ըմբռնուած է թէ ընկերվարութիւնը նպատակ ունի միացնել բոլոր ազգութիւնները, ջնջել պետութիւններու սահմանները եւ ստեղծել համամարդկային մէկ իշխանութիւն, ապահովելու համար բոլոր մարդոց հաւասարութիւնն ու ազատութիւնը։ Այս վիճակին մէջ է որ ազգերու ազատագրութեան հարց գոյութիւն չունենար, որովհետեւ ազգի մը ուրիշի մը վրայ տիրապետութիւնը վերցուած կ'ըլլայ, բռնադատումները ոչնչացուած։ Բայց մինչ այդ կարգերու հաստատումը, չէ՞ որ փաստօրէն եւ պատմականօրէն կան տիրապետուած եւ ճնշուած ժողովուրդներ, տիրապետող ու ճնշողներու այս վիճակին հանդէպ ի՞նչ կրնայ ըլլալ ընկերվարութեան դիրքն ու վերաբերումը։ Իր սկզբունքներու եւ վարդապետութիւններու ուրացումով միայն կրնայ հաշտուիլ այս կացութեան հետ եւ չպահանջել ճնշուած ու կեղեքուած ազգերու ազատագրումը, բռնութիւնն ու ուժը իրրեւ ընկերային օրէնք ընդունելով միայն կրնայ հանդուրժել տիրող գոյավիճակը։ Երկու Միջազգայիններու մաս կազմող զանազան հաստատութիւններու կրաւորական այժմու վերաբերումը այս խնդրին հանդէպ անբացատրելի եւ անհասկնալի կ'ըլլայ, եթէ միջազգային շփոթ կացութիւնը չմղէր զանոնք ծայրայեղ ըղձուցութեան եւ իրենց սկզբունքներու ժամանակաւոր անտեսումին։ Գաղափարական գետնի վրայ սակայն անոնք երկու կարծիք չեն կրնար ունենալ։ Ինչպէս դէմ են դասակարգի մը ճնշումին եւ բռնութեան ուրիշ դասակարգի մը վրայ, դէմ են նաեւ ազգի մը ճնշումին եւ տիրապետութեան ուրիշ ազգի մը վրայ։ Անկէ ալ չէ՞ որ խորհրդային հանրապետութիւններու սահմանադրութեան այն կէտը ուր ընդունուած է թէ խորհրդային դաշնակցութեան մաս կազմող որ եւ է հանրապետութիւն, կրնայ իր ուզած ատեն եւ առանց արգելքի բաժնուիլ դաշնակցութենէն, եթէ իր շահերուն համապատասխան կը գտնէ այդ բաժանումը։ Եթէ կեանքը ցոյց տուած է որ թուղթի վրայ միայն գրուած է այդ յօդուածը, բայց գրուիլն իսկ նշանակելի պարագայ մըն է որ կ'ապացուցանէ թէ ընկերվարական որ եւ է վարչաձեւ սկզբունքով չի կրնար դէմ ըլլալ ազգերու ազատ ինքնորոշման եւ ազատագրութեան։

Այսքան պարզ ըլլալէ յետոյ դրուած հարցին շուրջ ընկերվարական հասկացողութիւնը, մարդ կը զարմանայ նկատելով հայ համայնավարներու ընթացքը հայ ազատագրութեան անկայծ եւ միշտ հրատապ խնդրին շուրջ։ «Հայ ազատագրութեան խնդիր գոյութիւն չունի», ան լուծուած է Խ. Հայաստանի հաստատումով, բացատրութիւնը [illegible] մէջ գոյութիւն ունեցող [illegible] պատմութեան կը նմանի։ Խնդիրը կայ, գոնէ արտասահմանի բոլոր Հայերը իրենց մորթին վրայ կը զգան զայն, կ'ապրին անով։ Չենք կրնար «շարժում չկայ» յայտարարող յոյն փիլիսոփային պէս, քալող մարդուն ըսել թէ դուն չես շարժիր։ Կը մտածեմ որ հայ համայնավարները այս կէտը բացատրութեան մը մէջ ինկած են, որովհետեւ ուրիշ ըսելիք չեն գտած, ըսելիք մը որ չհակասէ իրենց վարդապետութեան։ Ճի՞շդ է որ արտասահմանի մէջ 7—800.000 հայութիւն կայ, ճի՞շդ է որ այդ ժողովուրդին մեծ մասը չէ յարմարած իր նոր միջավայրի պայմաններուն եւ ինքզինքը միշտ օտար եւ խորթ կը զգայ, ճի՞շդ է որ ան իր երկրէն, հողէն բռնութեամբ դուրս նետուած է։ Չեմ խօսիր այդ ժողովուրդի պահանջներու եւ ցանկութեանց մասին, որովհետեւ կրնան միշտ վիճելի ըլլալ, բայց եթէ ճիշդ են եւ իրողութիւն այդ բոլորը, ի՞նչ խօսք պիտի ըսենք այդ անհանգիստ զանգուածին։ Տեսականօրէն կարելի է ըսել որ ամէն Հայ իր կեցած տեղին յարմարի, իւրացնէ իր բնակած երկրին սովորութիւններն ու բարքերը, դառնայ երկրացի, այսինքն մոռնայ ինքզինքը, իր ծագումը, իր երկիրը։ Լուծում մըն է այս, որուն համակրողները պէտք է քաջութիւնն ունենան բաց ու պարզ կերպով ըսելու։ Հայ համայնավարները կը զգուշանան այս միջոցը առաջարկելէ, որովհետեւ ոչ թէ կը վախնան հանդիպելէ դարաւոր ժողովուրդի մը բնազդներուն եւ ազգային ընդդիմութեան, այլ որովհետեւ ազգի մը ուրիշի մը մէջ լուծումը եւ այլացումը անհնարացումը պիտի նշանակէր զօրաւորին եւ ուժեղին տիրապետութիւնը, այսինքն ուժի օրէնքին տիրականութիւնը, ինչ որ դժուար է հաշտեցնել հաւասարութեան եւ արդարութեան սկզբունքներու հետ։

Երբ գաղափարականօրէն յանձնառու ըլլալի չըլլար այս ձեւը, պարտաւոր պիտի ըլլան առաջարկել միջոց մը, որ ապահովէ ժողովուրդին գոյութիւնը։

Ո՞ւր ալ դառնաս, ընկերային ի՞նչ գիտութիւններու վրայ ալ հիմնուորուիս, ժողովուրդի մը տեւական գոյութիւնը ապահովող երկու կամ աւելի միջոց չկայ, կայ միայն մէկ հատ. այդ ալ այդ ժողովուրդին երկիր մը, հայրենիք մը տալն է։ Տուէք այդ հայրենիքը հայ ժողովուրդին, եթէ կ'ուզէք որ ան ապրի ու դրէք զայն ձեր վարչաձեւին տակ, եթէ կ'ուզէք, բայց անըմբռնելիութիւնը մի գործէք «ֆաշիզմ», «շովէնիզմ» յայտարարելու այն հայ աշխատաւորը որ իր հայրենիքը ունենալ կ'ուզէ, ինչպէս ուզած եւ ունեցած են Ռուսը, Ֆրանսացին, Թուրքը։ Հայրենիք ունեցողը, իր երկրին մէջ ապրիլ ուզողը «ֆաշիզմ» չէ եւ մեր աշխատաւոր ընկերները ամենայն հպարտութեամբ կրնան այդ պահանջը դնել ամէն ատեն։ Հակընկերվարական չէ, աշխատաւորութեան շահերուն եւ սկզբունքներուն դէմ չէ իրենց պահանջը, ընդհակառակն անոր լիակատար գոհացումով, մարդկութիւնը մեծ քայլ մը առած կ'ըլլայ դէպի արդարութեան եւ հաւասարութեան նոր իրաւակարգերը որոնց հաստատումը եթէ հեռու կ'երեւի այսօր, բայց պատմական անհրաժեշտութիւն է։

Լ. ՁՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԾՈՎԷ ԾՈՎ

ՄԻԼԱՆ.— Ահա քաղաքական ծրագիր մը, պիտի ըսեն շատերը, բայց պիտի սխալին։ Մեր նպատակը տարբեր է, կ'ուզենք խօսիլ հեծիլէ կատարուած ճամբորդութեան մը մասին, Ջէքինաթիրրէյեն Փիզայի ծովէն, Ադրիականէն Միջերկրական։ Մէկ օրուան մէջ երթուդարձ։ 521 քիլոմեթր ճամբայ, Վիրջիլիօ մրցանակի արժանի ճամբորդութիւն մը, գոնէ մեզի համար։

Առաւօտեան ժամը 5ին արդէն ճամբայ ելած ենք։ Մեր ինքնաշարժը 12 ձիու ուժով «Փալիլա» մը, կը սուրայ առանց յոգնութեան։ Քարտէզը մեր ծունկերուն՝ ուշադրութեամբ կը քննենք ամէն նշան։ Ժամադրուած ենք, եւ որոշուած ժամուն մեր ժամադրավայրը պէտք է գտնուինք։ Վայ մեզի եթէ ճամբան սխալինք եւ ժամանակ կորսնցնենք։ Շուտով կը սկսինք բարձրանալ Ապենինեան լեռը։ Հակառակ ամառնային արեւին, օդը երթալով կը զովանայ, լեռան կողերուն փռուած գիւղերը կ'արթննան, կեանքը կը սկսի։ Ժամը 6.40ին լեռան գագաթը կը գտնուինք. 1173 մեթր բարձրութիւն։ Ուրախ ու զուարթ ենք։ Ամէն կողմ կանաչութիւն, ժրաջան գիւղացիները անմշակ թիզ մը հող իսկ չեն ձգած։ Նայուածք մը մեզ շրջապատող վիհերուն, ու մեր կանաչ կը կը թողունք Ֆորլի նահանգը եւ կը սկսինք իջնել։ Զառիվայրը աւելի հեշտ է, հեռուն կը տեսնուին Ֆիթթինիներու անտառներ եւ Թոսքանայի այգիները որոնց կը պարտինք նշանաւոր «քիանթին»։ Կէս մը եւ մենք տարբերութիւններ կը նշմարենք ժողովուրդի բարքերուն ու լեզուին մէջ։ Կը կեցնենք ինքնաշարժը եւ հարցումներ կ'ուղղենք մեզ հանդիպող գիւղացիներուն, պարզապէս լսելու համար իրենց խօսելու կերպը։ Թոսքանացիներու խօսելակերպը իսկապէս որ երաժշտութիւն է ինչպէս կ'ըսէր ողբացեալ Վարանդեանը։ Հազիւ Ֆիրէնցէ կը մտնենք, փոքրիկ նախաճաշ մը եւ կը շարունակենք մեր ճամբան։ Կը հեռանանք քաղաքէն ընթանալով յայտնի Արնօ գետին եզերքէն։ Մեր մտքին մէջ իրարու կը յաջորդեն դէպքեր ու դէմքեր, որ այսօր պատմութեան կը պատկանին։ Ժամը 10ին Փիզա ենք։ Կ'առնենք փալաւան կարմնակերպութեան ներկայացուցիչը եւ կը մեկնինք ծովափ։ Հասնելու համար մեր առջեւ ունինք 13 քիլ.։ Այստեղ մեր պաշտօնակիցը աչքէ կ'անցնէ նոր կառուցուելիք ծովային կայանի մը նախագիծը, տեղին վրայ կը կատարէ անհրաժեշտ քննութիւնը, կը բացատրէ նախագիծին առաւելութիւնները եւ պակասները։ Իշխանութիւնները ոգեւորուած են, պատրաստակամութիւն ցոյց կուտան ամէն դիւրութեան, կը բաւէ որ կարելի ըլլայ աւելի լաւ պայմաններ առնել իրենց յանձնուած փոքրիկներուն։ Անոնք ծովափը կ'երգեն, կը խաղան եւ կը դիտեն շոգենաւերը որ կը տեսնուին հորիզոնին վրայ։ Գուցէ, կը մտածենք, այդ շոգենաւերուն մէջ կը գտնուի այս փոքրիկներուն հայրը կամ եղբայրը որ կ'երթայ կռուելու հայրենիքին համար։ Սովորին մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն երկու ուրիշ հսկայ կայաններ որոնք իրենց տարածութեամբ թաղ մը կը կազմեն։ Առաջինը որ առաջնակարգ ու շքեղ պանդոկի մը տպաւորութիւնը կը թողու, յատկացուած է արտասահմանի Իտալացիներուն զաւակներուն, իսկ երկրորդը, որ Մուսոլինիի մօրը անունը կը կրէ, յատկացուած է թղթատար-հեռագրական եւ երկաթուղիներու պաշտօնեաներու զաւակներուն։ Կ'ըսեն թէ այս 12 միլիոն արժած է։ Մեր գործը աւարտած ենք. վերադարձի ճամբան բռնելէ առաջ, կ'այցելենք նաեւ նոր կառուցուող շարժանկարի քաղաքը՝ Թիրէնիէ։ Շարժանկարի ճարտարարուեստին անհրաժեշտ բոլոր առաւելութիւններով օժտուած կեդրոն մը։ Ամառ ձմեռ երկինքը միշտ կապոյտ, առատ լոյս, ծով ու եղեւիններու անսահման անտառներ. քաղաքին հիմնադիրը, համբաւաւոր Ֆորզանօն, արդէն կառուցած է իր հաստատութիւնը որուն պատկերը կը բարձրանայ իր թատերական արտադրութիւններուն կարեւոր գերակատարներէն կատարելապէս.

Կրկին Փիզա ենք եւ անօթի։ Կը ճաշենք ու կը պատուենք «քիանթին»։ Այցելութիւն մը հակեալ աշտարակին, քանի մը լուսանկար ու ճամբայ կ'ելլենք։ Փիզան անցեալին եղած է հանրապետութիւն, եւ երկար ժամանակ առեւտրական ընդարձակ յարաբերութիւններ ունեցած է Արեւելքի հետ։ Եթէ ժամանակը ներէր, մեզ հետաքրքրող շատ նիւթեր պիտի գտնէինք այնտեղ, կը մեկնինք ուրիշ անգամ վերադառնալու յոյսով։

Ֆիրէնցէ, որքան գեղարուեստի ծննդավայր Ռաֆայէլի, Տանթէի, Պոքաչչիոյի, Միքել Անճելոյի, Մաքիավելլիի եւ շատ մը ուրիշ նշանաւոր Իտալացիներու, որոնք մարդկութեան կը պատկանին։ Օրեր եթէ ոչ ամիսներ հարկաւոր են արժանաւոր կերպով այցելելու համար թանգարանները, ճարտարապետական գեղեցկութիւնները եւ պատմական վայրերը։ Այս քաղաքին մէջ կ'ապրին նաեւ հայրենակիցներ, բոլորովին կցկտուած, որոնց պիտի փափաքէինք այցելութիւն մը տալ, բայց ժամանակը սուղ է։ Քաղաքին գլխաւոր հրապարակը կ'իջնենք ինքնաշարժէն, սուրճ մը, քանի մը սոճա բարեկամներուն եւ կը վազենք աչք մը նետելու նոր կառուցուող շոգեկառքի կայարանին, որ իր նոր ոճով [illegible] ժամանակին գեղարուեստական աշխարհին մէջ։ Արագ գաղափարի փոխանակութիւն, ոճին ու գործածուած նիւթերուն մասին ու կը բարեւենք Ֆիրէնցէն։ Մութը չկոխած որքան կարելի է աւելի ճամբայ պէտք է կտրել։ Հրաշալի կողուղիները կարելիութիւնը կուտան նոյն իսկ երբեմն 100 քիլոմեթր արագութեամբ վազելու։ Մեր բարեկամը խանդավառութեամբ առիթներէն կ'օգտուի։ Մեր խղճին վրայ կը ծանրանայ ոճիր մը, յառաջդիմութեան զոհ ... հաւ մը։ Իրիկուան ժամը 7.30ին կրկին լերան գագաթն ենք։ Արեւը արդէն մարը մտած է եւ մութը կոխած է ամէն կողմ։ Կը վառենք լոյսերը. [illegible] կը յաջորդին շարունակ գլխու պտոյտ տալու աստիճան։ Լուռ ենք, մենք մեր մտածումներով, իսկ մեր բարեկամը իր մտահոգութիւններով զբաղ, քանի որ ինքնաշարժին ղեկը իր ձեռքն է։ Ճամբաները թաց են, եւ տեղ տեղ մեր առջեւ կը ցցուին հողի կոյտեր ու մայրի կոճղեր։ [illegible]

Գիշերուան 9.30ին հասած ենք Ջենովաթէն, մեր պաշտօնակին հաճոյքով կը պատմենք մեր տպաւորութիւնները։ Յոգնած ենք, բայց գոհունակութիւն մըն է գալ մեր այս ճամբորդութիւնը, բայց առանց խանդութեան կարելի է եզրակացնել։

Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք մեր պաշտօնակից Mr M Rodolfiին որ մեզ կարելիութիւնը տուաւ կատարելու այս պատմական ճամբորդութիւնը, ուզելով իր համակրանքը յայտնել հայ մամուլին։

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼԺԵՐԻԱՅԷՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ

ԳԼԻՑԱ.— Ինչ մեղքս պահեմ, ընկերներ, մեր սիրելի «Յառաջ»ին հետ քէն բռնած եմ ատենէ մը ի վեր։

Քանի մը անգամ բողոքեցի, ու վերջապէս «պիտի հրատարակուի» երկտող պատասխան մը տուի «Յառաջ»ի խմբագրութեան։ Ու դեռ մինչեւ օրս կը սպասեմ որպէսզի «Շամբրին» մէջ հոն նուիրուած արտասուս հայրենի ապրումներս հրատարակուին... Բայց ներողութիւն, սիրտս կը բողոքէ, միտքս կ'ակնկոծէ, կարելի՞ է քէն պահել «Յառաջ»ի հետ։

Դիւրին բան չէ արտասանել տասը տարի, երբ «Յառաջ»ը բաղդատութեան կը դնես անոնց հետ, որոնք աշխատակցին գաղթահայ լեզուն, մրոտելով, սեւը ճերմակին խառնելով, դէպի ուծացում առաջնորդելով նոր սերունդը գիտակցօրէն, ի հեճուկս Դաշնակցութեան...

Մենք այսօր տասը տարի վերջ աւելի հպարտ ենք ու այդ հպարտութիւնը «Յառաջ»էն առինք։ Մենք մարմնացած ենք իր գաղափարական մեծութեան հետ. «Յառաջ»ը մերն է, իսկ մենք «Յառաջ»ինը...

Կը յիշեմ երբ այս խորթ պաղոտաներուն վրայ ոտք դրինք նախկին աքսորականներս, տեսանք մեր շուրջը բարձրացող համակրանքը եւ հակակրանքը, կարդացինք ու լսեցինք հայ մամուլի դատողութեան չափանիշը հանդէպ մեզի, եղան վատ հոգի խմբագիրներ որոնք մեր գաղափարականութիւնը, մեր խոյանքը պախարակեցին, իրենց մաղձը թափելու համար։ Այս խառնիճաղանճին առաջին հակազդողը եղաւ «Յառաջ», դառնալով մեր պաշտպան ջատագովը, [illegible] այն օրերուն երբ [illegible] կար Ֆրանսացի ազատականներու հետ. Այդ օրերուն «Յառաջ» իր չնաշխարհ շունչով, բարոյական զատարապականութեամբ, եւ ուղղամիտ կեցուածքով հարիւրաւորներ առաջնորդեց դէպի բարին, դէպի ազնուագոյնը եւ դէպի ազգային յեղափոխութեան ճամբան։ Ու մենք այսօր իր տասը տարիներու տքնաջան աշխատանքի աշակերտներս կ'ողջունենք իր անխոնջ սիրելի խմբագրապետին հետ եւ մեր սրտագին խնդակցութիւնը միացնելով ուժ եւ եռանդ կ'աղօթենք իրմէ, որովհետեւ դեռ սորվելիք, պահանջելիք շատ բան կը սպասենք, մանաւանդ այս օրերուն երբ շրջապատուած ենք հեղձուցիչ մթնոլորտով մը։

Կոստապանինք, անհանդուրժելի է մթնոլորտը, մարդիկ առուծախի են հանած իրենց արժանիքը, բարոյական յարգանքներն ու անհատական արժանապատուութիւնը։ «Յառաջ», դուն մեզի սորվեցուցիր որ հայրենասէր մը, Դաշնակցական մը երբեք իր արժանիքը ծախու չի հաներ, տնօր հաճելի երեւնալու համար։ Ան որ Դաշնակցութեան կրթութեան կը հետեւի նոյն իսկ առանց Դաշնակցական ըլլալու, կրնայ պարծիլ այդ առաքինութեամբ.

Դաշնակցականը քծնիլ, սորկանալ չի գիտեր։ «Յառաջ» այս կողմէն ալ շատ բարձր է եւ այդ բարձրութիւնը չափանիշը պէտք է նկատել իր գտած ժողովրդականութեան մէջ։

Սիրել «Յառաջ»ը, կը նշանակէ հետեւիլ նուիրական գաղափարի մը։ Որովհետեւ մեր հայրենասէր տասը դէր հոգիներու հայելին է։ Մենք անոր էջերուն մէջէն գտա առինք եւ ազնուացանք, թօթափելով որբանոցներու [illegible] փոշին։ «Առաւօտն» է որ տասը տարի անընդհատ մեզի ներարկեց հայրենասիրութեան ոգի, պաշտամունք սրբութիւններու, երկիւղած յարգանք բոլոր նուիրականներու, պարտաճանաչութիւն եւ զոհողութիւն ազգի եւ հայրենիքի համար։

Սիրել «Յառաջ»ը կը նշանակէ յարգել գաղափարական պայքարն ու անյաղթ ու անհուն յարատեւութիւնը, որոնց միակ պաշտպան վահանն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Միայն դաշնակցական մամուլի էջերէն կրնան յորդիլ արթուն գիտակցութիւն, կոռուելի կեցուածք եւ միշտ երիտասարդական խոյանք, բոլոր այլամերժ հակազգային շարժումներուն դէմ...

Սիրել «Յառաջ»ը կը նշանակէ ունենալ հաստուն ըմբռնում չարը բարիէն զատելու, սրել գիտակցութիւնը։

Սիրել «Յառաջ»ը կը նշանակէ մոռնալ բոլոր անհատական հաշուիթիւններ, զոհել մէկը բոլորին համար, բոլորը մէկին համար, ըլլալ իրապաշտ, դատել ու դատապարտել յանձնել բոլոր անոնց որ իրենց մութ գործերով կը վնասեն Դաշնակցութեան կամ ազգային նուիրական շահերուն։

Ահա, սիրելի «Յառաջ» ես այս ձեւով կ'ողջունեմ քու տասը տարուան արգասաբեր խոյանքդ, նաեւ ալ բարոյապէսութեամբ գրել շարժեցի այսօր, եւ փորձեցի տասը տարուան սորվածիս հայելին տալ, միշտ վախնալով որ օրինակ մկրատիդ բերանը կ'իյնամ...

Ես օրհնութիւնն ունիմ տասը տարուան բծախնդիր եւ անողորմ մկրատիդ, որուն շնորհիւ այսօր քու էջերու մէջ կը տեղաւորուին շատերու նախանձը շարժելով շատերուն...

Ես կրնամ ճակատաբաց հպարտանալ ձեռքով, ինչպէս դուն հպարտ ես տեսական ես քու հասունցուցած աշակերտներովդ...

Թող միշտ վառ մնայ բոցավառ յաւատոս կրակը մեր սրտերուն մէջ սիրելի «Յառաջ»։

ԱՆՇԷՆ ՍԻՐԵՈՒԿ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ալի Նաճի Քարաճան հետեւեալ խմբագրականը գրած է թրքերէն «Թան»ի մէջ.—

Ըսմէթ Ինէօնիւ ութ հազար քիլոմեթր երկարութեամբ պատմական ճամբորդութիւն մը ըրաւ, [illegible] օրուան ընթացքին, արեւելեան նահանգներուն մէջ.

Ան մեր Արեւելքի ամէնէն թաքուն ու ամէնէն հեռաւոր անկիւնները գնաց։

Վարչապետը, երբ կը հասնէր հոն հարիւր հազար քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ այս հողամասին նահանգները, գաւառակները եւ գիւղերը, հանդիպեցաւ երկու իրողութեանց որոնք արեւուն տակէն պէս անժխտելի են եւ կատարեալ ամբողջութիւն մը կը ներկայացնեն։

1. Ճամբան, գիւղերը, քաղաքները եւ վերջապէս ամէն մէկ օճախը մէջ Աթաթիւրքի հանդէպ հաւատքը, յարգանքը եւ յոյսը նոյն էին, կարծես միեւնոյն ընտանիքի, միեւնոյն օճախին մէջ եղած ըլլային։

2.— Դարձեալ այս ընդարձակ երկրին մէջ հրամանատարներու, պաշտօնեաներու եւ զինուորներու կարգապահութիւնն ու հեղինակութիւնը անփոփոխ մնաց, կարծես այցելած ըլլար միայն մէկ զինուորական կամ ոստիկան [illegible] զինուորներու պահակախումբին։

Արեւելեան նահանգները որ վերջին հարիւր տարուան ընթացքին իրենց կուրծքին վրայ կրեցին ցարական պատերազմներուն աւերածութիւնները, հերոսներու այդ երկրին մէջ այս անգամ ձեռք պիտի առնուին վարչական եւ անդորրեցուցիչ միջոցներ, ինչ որ հանրապետութեան մը սահմանումներէն մին է։

Դարձեալ այդ ընդարձակ մարմին թաքուն ու անօգուտ հարստութիւնները, ակերը, հանքերը, անտառները շահագործել եւ գեղեցիկ հովիտները ոռոգել թէ ժողովուրդի կեանքին համար նպաստաւոր է եւ թէ պետութեան համար հաւանական, այդ նպատակով կատարուած ուսումնասիրութիւնները, ուրեմն, արեւելեան մասին տնտեսական բարձրացումին կը ծառայեն։

Պետական երկաթուղին մեծ թափով եւ քաղաքականութեամբ մը Դիար[illegible] կառատան սահմանները կը հասնի, [illegible] Նոր գիծերը երկու տարի [illegible] Երզնկա Հասան, անկէ Կարին։ Բայց մանաւանդ Իրանի թրանզիթ գործը պիտի վերստանայ իր նախկին պատմական եւ բնական ուղղութիւնը, ինչ որ աւելիս մըն է Արեւելեան նահանգներու բնակչութեան բարօրութեան տեսակէտէն։

Առողջապահական, տեղաւորման եւ մշակութային խնդիրներու մասին վարչապետին պատշաճ մտածումները, ինչպէս նաեւ այդ ուղղութեամբ կատարուելիք զոհողութիւնները այս պայմանները արեւելեան նահանգները կենդանացնելու եւ բարձրացնելու կոչուած են։

Վարչապետը երբ մէկ կողմէ արեւելեան նահանգներուն մեծ գործերը կառավարական միջոցներով այսպէս մէկ առ մէկ լուծելու կ'աշխատէր, միւս կողմէ գիւղացիին ու ժողովուրդին բոլոր դասակարգերուն հետ [illegible] քաղաքի, եղբօր նման խօսակցեցաւ [illegible] տուն գիւղացիներուն [illegible] Տեսաւ անոնց կենդանիները, ու [illegible]

...ՐԵՆ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

[illegible]

...պատկերի խուռամ ... փոխանակ բառ պատկերի ... (ինչ որ բոլորովին տարբեր բան կը նշանակէ, առաջինը կը նշանակէ իր պատկերին մէջ (որ անիմաստ է), իսկ երկրորդը կը նշանակէ իր պատկերին համեմատ (որ ճիշդ է): Այս ձեւ սխալներ կը վխտան տարիներու ընթացքին: Լաւագոյն է, ուրեմն, գրաբարին յետ տենալ եւ լոկ ...

Թարգմանութիւնները գնել, ինչպէս ... ենք սխալ գործածուած զորին համար: Այսինքն՝ այն գրողները որոնք չեն կրնար ճշդել որն կամ զորն ... թիւնը, միանգամ ընդմիշտ կը դադրին ծիծաղելի ըլլալէ, երբ «զօրք» բնաւ չգործածեն, եւ բաւական սեպեն որ գործածել թէ ... Հայցականի, նոյն բան նախընտրելով Հայցականի համար որը, քան սխալ զորը:

Ճիշդ տեղն է ըսել՝ ակռանջի օղ պէտք է ընել այս կէտը:

Կը տենենք յաջորդով:

ՏԱՐԱԶ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ի ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ

Թորբերէն Թան թերթը կը գրէ.— Մեր պաշտօնակից Ճումհուրիյէթ շաբաթէ մը ի վեր լրագրական պայքար մը (քէմփէյն) բացած է «Մուսա Տաղի մէջ 40 օր» ֆիլմին շուրջ, այդ պայքարը յուզումնալից դարձնելու փափաքով առաջնորդուած:

Խնդիրը սա է.— Քանի մը տարիէ ի վեր յայտնի է որ օտար հեղինակ մը գրած է «Մուսա Տաղի մէջ 40 օր» վերնագրով գիրք մը, որ կ'ուզէ կենդանացնել այն քարոզութիւնը թէ ընդհ. պատերազմին Հայերը խժդժութեան ենթարկուած են Թուրքերու կողմէ: Գիրքը վերջէն վար յերիւրածոյ է եւ լեցուն քինախնդրութեամբ: Մեր թերթերն ալ բազմաթիւ առիթներով դատապարտած են զայն:

Մեր պաշտօնակից Ճումհուրիյէթ շաբաթէ մը ի վեր անդադար խօսք նիւթ կ'ընէ այն պարագան որ Մեթրօ Կոլտուին ընկերութիւնը ֆիլմի վերածած է այս գործը եւ դէպքին շուրջ գործածելով գազէթաճնութեան բոլոր հնարքները, կ'ուզէ խնդիր մը, մեծ խնդիր մը ստեղծել:

Մեր պաշտօնակիցը նախ հաւատաց թէ գիրքը ֆիլմի վերածուած է եւ այս ուղղութեամբ հրատարակութեան սկսաւ: Յետոյ, երբ պաշտօնական բերաններ յայտնեցին թէ տակաւին ֆիլմի չէ առնուած, այս անգամ փոխեց խօսքը ըսելով թէ «ինչ՞ն յայտնի է որ չպիտի առնուի», սկսաւ ուրիշ ուղղութեամբ գրել առանց սակայն պակսեցնելու խստութիւնը:

Գանք խնդրին իրողութեան:

Արդարեւ, Մեթրօ Կոլտուին երեք ամիս առաջ ծանոյց թէ գնած է այդ գիրքը եւ շարժանկարի պիտի վերածէ: Փիլիքսի եղբայրներու կողմէ ամերիկեան դեսպանատան առեւտրական կցորդին մօտ կատարուած դիմումին վրայ, դեսպանը կացութիւնը կը հաղորդէ իր կառավարութեան եւ երեք օր առաջ պանչելով Փիլիքսի եղբայրները, անոնց կը ցուցնէ արտաքին նախարար Հըլլի ստորագրութեամբ եկած հեռագիր մը, ուր կ'ըսուէր թէ ... «Այդ ֆիլմը չպիտի պատրաստուի, մինչեւ որ չառնուի Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանատան հաւանութիւնը եւ արտօնութիւնը»:

Հակառակ անոր որ ամերիկեան կառավարութիւնը չի կրնար միջամտել ընկերութեան մը գործին, պարզապէս ապացոյց մը տալու համար մեզի հանդէպ Ամերիկացիներուն յարգած բարեկամութեան, ընկերութիւնը կը հրաժարի ֆիլմ պատրաստելու իր ծրագրէն՝ նկատելով որ այս բարեկամական շարժումէր ծախս-հարկիլ է եւ ֆիլմի ձեռնարկն ալ ամբողջովին մէկ կողմ դրուած է, խնդիրը փակուած կը համարուէր: Հակառակ ատոր մեր պաշտօնակից Ճումհուրիյէթ նորէն շուրջ հանդարտեցնել փոթորիկը զոր պայթեցուցած էր գաւաթ մը ջուրի մէջ: Կ'իմանանք թէ ատոր վրայ ամերիկեան դեսպանատունը նորէն կը դիմէ իր կառավարութեան եւ կը հարցնէ թէ ֆիլմը պիտի պատրաստուի՞: Եւ երէկ Ամերիկայի առեւտրական նախարարէն ալ պատասխան կուգայ. «Ոչ, այդ ֆիլմը չպիտի պատրաստուի առանց Թուրք դեսպանին արտօնութեան»:

Կը նշանակէ թէ խնդիրը այլ եւս չի հանդուրժեր աւելորդ շահագործման եւ աղմուկի: Մեր ընելիքն է ոչ թէ աւելորդ աղմուկ փրցնել, այլ շնորհակալութիւն յայտնել ամերիկեան կառավարութեան որ ֆիլմի վերածել չէ տուած թակայէ «շատ խայտառակութեամբ գրուած այդ ստոր քարոզչական գիրքը: Անկէ աւելին կ'ըլլայ լրագրական առեւտուր մը որ շատ աւելի դէշ է քան ֆիլմի առնուիլը. իսկ կասկած չկայ թէ մեր պաշտօնակիցը շատ վեր է նման փոքր հաշիւներէ»:

*. Շարունակելով իր հրատարակութիւնը, Ճումհուրիյէթ կը գրէ վերի խորագրին տակ.— Օտար թերթերէն կը հասկնանք թէ «Մուսա Տաղ»ի ֆիլմին առթիւ մեր դեսպանին կատարած ձեռնարկները շատ անիրաւ եւ անտեղի ջղայնութիւն մը առաջ բերած են կարգ մը թերթերու մէջ: Այսպէս Ամերիկայի ամենամեծ թերթերէն «Նիւ Եորք Հէրըլտ Թրիպիւն» կը գրէ մեր դեսպանի ձեռնարկին առթիւ.

«Ամերիկեան կառավարութիւնը ինչո՞ւ պիտի թոյլատրէ որ Թուրքերը գրաքննութեան ենթարկեն այդ ֆիլմը, ընկերութեան կողմէ պատրաստուած ժամանակ: Թուրք կառավարութիւնը ի՞նչ կը խառնուի մեր ներքին ֆիլմերուն: Թուրքե՞րն են որ պիտի ճշդեն թէ ինչ տեսնելու ենք շարժանկարի մէջ»:

Դաւ մը հակառակ կացութիւնը երեւակայենք.— Ամերիկայի թշնամի կարգ մը անձեր Թուրքիոյ մէջ կ'աշխատին շարժում մը առաջ բերել Ամերիկայի դէմ: Ուաշինկթընի կառավարութիւնը բարեկամական ձեռնարկներ կը կատարէ արգիլել հանդիսանալու համար: Թուրք մամուլն ալ կրակ կը թափէ այս ձեռնարկներուն առթիւ: Արդեօք ի՞նչ պիտի հըրամմէին ամերիկեան թերթերը, չպիտի՞ ըսէին թէ երբ անդին կայ Թուրք եւ ամերիկեան բարեկամութիւնը, ասդին Թուրք թերթերը միացած են Ամերիկայի թշնամիներուն, կասկածելի եւ գձուձ շահերու սիրոյն: Մեր լեզուն առայժմ առաջ չերթար ասկէ աւելի ըսելու ամերիկեան մամուլին համար:

*. Ճումհուրիյէթ միւս կողմէ կարեւորութեամբ կը յանձնարարէ Թուրքիոյ մասին ֆիլմ մը պատրաստել աշխարհի ամենամեծ ընկերութեան մը եւ տարածել ամբողջ աշխարհի մէջ:

«Ամերիկայի մէջ, կ'ըսէ, մեզ վայրենի կը կարծեն: Թուրքի թշնամիներ կան որ այսպէս կը ծանօթացնեն մեզ: Անոնք կ'աշխատին ոչ միայն Ամերիկան այլեւ աշխարհի ամէն կողմը Թուրքերն մեզի դէմ: Շատ մնասակար է ուրանալ քարոզութիւններուն առժեքը:

Դեռ երէկ յաղթեցինք մեր հողերուն վրայ արշաւող ամբողջ աշխարհի մը: Մինչ գլո՞ւխ պիտի ծռենք քանի մը անվարկներու առջեւ, որոնք այսօր յարձակում կը գործեն մեր պատւին վրայ»:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ԵՒՍ...

« Ցուռարեր » կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 սեպտ).

— « Իրաքի դատական ճախարակը անվարժէն հաշակած է Մանասեանի «ընտրութիւնը»ը եւ արտօնած չէ անոր մուտքը Պաղտատ:

Այլ վախնան անկարող էր ունենալ այն անպատուի խաղը, որ օգոստոս 3ին տեղի ունեցաւ Պաղտատի մէջ:

Անդրադառնալով այդ խաղի մանրամասնութեանց, կը գրէինք մեր օգոստոս 28ի խմբագրականին մէջ.

«Այս պայմաններու տակ հնարաւո՞ր է, որ Մանասեանն թոյլ տրուի Պաղտատ վերադառնալու

« Ոչ, անհնար է: Իրաքի իշխանութիւններ այնքան խոր արհամարհանք չունին դէպի Օրէնքը եւ դէպի մեր ժողովուրդը»:

Եզրափակելով մեր խօսքը, անվերապահ կը յայտարարէինք.

« Օգոստոս 3ի անպատիւ խաղի պրօքիէ կրած ծանրագոյն պարտութիւններէն մէկը պիտի դառնայ:

« Տեղ մը արձանագրեցէք նաեւ այս փաստը »:

Ըմբռնելու համար բովանդակ դառնութիւնը այն կացութեան, որ ստեղծուած է այսօր Իրաքի հայ գաղութին համար, պէտք մը անդրադառնալ կառավարական սատուին:

Գուստ. ... Իրաքի հայ գաղութի գերագոյն մարմինն է, անոր պառլիր, անոր վարկը, անոր բարոյականը:

Ցանուան այդ Գաստաղականին՝ խումբ մը մարդիկ կը ներկայանան կառավարութեան եւ արտօնութիւն կը խնդրեն Բուրէն Մանասեանի վերադարձին համար, յայտնելով, թէ գաղութը, յանձին իր գերագոյն ժողովի, զինք առաջնորդ կարգած է Իրաքի մէջ.

Կառավարութիւնը քննութիւն բանալով՝ չեղեալ կը հռչակէ «ընտրութիւնը» եւ կ'արգիլէ Բուրէն Մանասեանի մուտքը Պաղտատ:

Զուր է մեկնաբանել այս որոշումին իմաստը: Եթէ պլոքին իր հոգիին մէջ պատուազգածութեան նշոյլ մը ունենար, յանուն իր ժողովուրդի վարկին եւ համբաւին՝ ծանր խաչ մը կը քաշէր իր հանրային գոյութեան վրայ:

.. Անարժան կղերականներու դաժան հալածանքներու տակ կը ճարճատի այն բարոյական շէնքը, որ Հայ Եկեղեցի կը կոչուի:

Ոչ ոք աւելի ցաւ կը ներէ այդ հաստատութեան ճակտին, որքան Մանասեանները:

Ոչ ոք աւելի մուր կը քսէ այդ հաստատութեան անունին, որքան Դըլրտեանները:

Ոչ ոք աւելի կ'արատաւորէ Հայ Եկեղեցին, որքան Մագլըմեանները:

Եւ ոչ ոք աւելի կը ապաժէ բարոյական ոգին այդ հինաւուրց Տան, որքան Դուրեանները:

Եկեղեցին նախ եկեղեցականներն՝ է, ստեղծեցին, իրենց կեանքով, իրենց բարոյականով, իրենց հմայքով եւ անբասիր անունով: Դուրեան Սրբազանի մը անձին առջեւ ակնածանքով գլխիկ կը հանէր բովանդակ հայ ժողովուրդը, անոր անձին վրայէն — եւ անոր անձին շնորհիւ — ակնածանքի խոշոր բաժին հանելով նաեւ Հայ Եկեղեցին: Ատրպատականի թեմի փառաւոր հայ հոգեւորականի՝ Ներսէս Սրբազանի հմայիչ անձին առջեւ պատկառանքով ոտքի կը կենայ հայ ժողովուրդը, անոր անձին վրայէն — եւ անոր անձին շնորհիւ — կը երախտագէտ զգացումներէն բաժին հանելով նաեւ անոր մարմնացուցած Տան՝ Հայ Եկեղեցին: Եթէ այս վերջինը հմայք ունի, զայն ստեղծեցին բոլոր ժամանակներու Եղիշէները եւ Ներսէսները. եթէ այս վերջինը կը նեխի իրեն դէպի, զայն կը նեխեն բոլոր ժամանակներու Բուրէնները, Արշէններն ու Կորիւնները»:

ԱԳԱՌՆԱԼԻՔ ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ

Հալէպէն կը գրեն Դամասկոսի «Էլիֆ Պաա» թերթին.—

Հալէպի մեծահարուստներէն Տքթ. Այթունեան, առաջաւ նամակ մը հայերէն լեզուով գրուած եւ X ստորագրուած, որով 150 ոսկ. ոսկի կը պահանջուի անկէ: Նամակը ցոյց տալէ վերջ գրողներու դրամական կարիքը, կը մատնանշէ կարելի եղածին չափ արագ հայթայթումը, այլապէս բացառնալով մահուան ենթարկել: Ստորագիրը կը վերջանայ հետեւեալ սպառնալիքով.— «Եթէ այս նամակը ոստիկանութեան յանձնէք, ձեր եւ ձեր ընտանիքին կեանքը վտանգուած է: Ոստիկանութիւնը չպիտի կրնայ ձեզ ազատել եւ ձերբակալել»:

Տքթ. Այթունեան, հակառակ այդ սպառնալիքներուն, նամակը յանձնեց ոստիկանութեան, որ քննութեան ձեռնարկած է: Բժիշկն ալ կարգ մը մարդիկ վարձած է եւ անոնց հսկողութեան յանձնած իր բնակարանն ու դարմանատունը:

Այս սպառնագրին թողած տպաւորութիւնը այնքան պէտ չպիտի ըլլար, եթէ Տքթ. Գասպիկեանի սպանութեան յիշողութիւնը չըլլար:

45 ՀԱՅԵՐ ԴԷՊԻ ԷՐԻԹՐԷԱ

Գէյրութէն կը գրեն թէ խուժողնուոսով մը դէպի Էրիթրէա մեկնած է երկրորդ կարաւանը գործաւորներու, բաղկացած 120 հոգիէ:

Տեղական թերթեր կը գրեն որ մեկնողներէն 40ը Հայեր են, որոնք հասած են Փաշական տարաց

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

[illegible]

... գէմքեր.

Անգլ. Նաւային առաջնորդութեան նախապատրաստութիւնը եւ իրաւասութիւնները ընդարձակելով սկսան օգուտներ ալ քաղել: Սըր Լուիզ Մալէթ, անգլ. նոր դեսպանը, կը յայտնէր Ճէմալ փաշայի թէ ծովակալը շատ գոհ է եւ կամաց կամաց կը հաստատայ թրքական նաւատորմին ապագային:

Նաւարանի վերակազմութիւնը վստահած էին Սըր Էտմ Պլոքի որ երկար ատենէ ի վեր ծանօթ էր իբր անգլ. թուրք բարեկամութեան կողմնակից:

[illegible]

1914 յուլիսի կէսերուն ֆրանսական կառավարութիւնը կը հրաւիրէ Ճէմալ փաշան իբր հիւր:

(18) (Շար.)

Սեպտ. 12ին, Հապէշական Ամանուէին առթիւ, կայսրը վիթխարի ճաշ մը սարքեց պալատի պարտէզին մէջ: Հրաւիրուած էին 45.000 գիւղացիներ եւ զինուորներ: Այս առթիւ մորթուած էին 240 եզներ եւ 400 ոչխարներ, կէս օրէն ուրիշ սեղան մըն ալ սարքուեցաւ երեւելիներու համար:

Պատերազմի վախեր Սուրիոյ մէջ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ հետզհետէ աւելի կը սաստկանան տիրող մտահոգութիւնները եւ հրապարակը մատնուած է անորոշութեան: Մինչեւ Սեպտեմբերի առաջին շաբաթը Պէյրութի դրամատունէն քաշուած է 40,000 ստ. հնչուն ոսկի: Այս գումարին մեծ մասը իտալական դրամատունէն գանձուած է:

Դրամական այս անապահովութեան գլխաւոր պատճառը, վերջերս, Մուսոլինիի կողմէ տրուած հրահանգն է, որով կ'ազդարարէր իտալացի դրամատէրներուն՝ քաշել իրենց արտասահման ունեցած դրամները: Պատերազմի հաւանականութիւնն ալ անվստահութիւնը կրկնապատկած է:

Հնչուն ոսկին առլը կը տիրէ հրապարակներու վրայ: Ամէն մարդ իր թղթադրամները ոսկիի վերածելու մտահոգութեամբ ոսկի կը փնտռէ, յառաջ բերելով արդի տագնապը:

Միւս կողմէ Պաղեստինէն բազմաթիւ միջնորդներ Սուրիա կ'երթան ոսկի փոխադրելու համար: Պատերազմի վախը Պաղեստինի մէջ եւս ստեղծած է տագնապալի կացութիւն մը:

Հայ սաւառնորդ մը Նիւ-Եորքէն Նորվեկիա

Անցեալները, հայ սաւառնորդ մը, Փոլ Ոսկանեան, Նորվեկիացի Թոր Սոլպէրկի հետ Ամերիկա - Նորվեկիա — 3950 մղոն — յաջող թռիչք մը կատարած էր, մեծ հետաքրքրութիւն արթնցնելով:

Թռիչքը յաջողութեամբ պսակուած եւ մեծ խանդավառութիւն առաջ բերած է մասնաւորաբար Նորվեկիոյ մէջ:

Սոլպէրկ - Ոսկանեան թռիչքը կազմակերպած էր Nordisk Tidenie (Նորվեկեան Ժամանակ) մեծ թերթը որուն կազմակերպիչը, Պ. Սոյլանտ, տեսակցութեան մը մէջոցին մեծ գովեստով կը խօսի Հայերու մասին:

Գալով Փոլ Ոսկանեանի, Պ. Սոյլանտ հետեւեալ ըսած է. «Նիւ Եորք Թայմզի հանգուցեալ հրատարակիչը յանձնարարեց մեզի Պ. Ոսկանեանը, խանդավառօրէն յայտնելով թէ ան 5 տարի գործակցած է Ֆէփթրն Պալթ-թի, սառուցեալ գօտիներու մէջ ծանր պայմաններու տակ կատարած թռիչքներու միջոցին: «Ծանօթացայ Պ. Ոսկանեանի հետ եւ զայն գտայ համակրելի ու լաւ պատրաստուած երիտասարդ մը: Միչիկընի համալսարանէն շրջանաւարտ է ու 31 տարեկան: Համեստ բայց ինքնավստահ երիտասարդ մըն է: Թռիչքին յաջողութիւնը անգամ մըն ալ զօրացուց մեր համարումը Հայերու մասին»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՇՏՕՆԱԿ ԵՂԱՒ Արժանթէյոյի համայնավար քաղաքապետը, Տիփուի, որ յուլիս 14ին գինով հրշէջի մը ձեռքէն քաշած առած էր Ֆրանսական եռագոյնը:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐԸ կը վերաբացուին երկուշաբթի, 16 սեպտեմբեր, Սէնի եւ ուրիշ 44 նահանգներու մէջ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՑ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Ցովհաննէսեանի սրահը, 13, Րիւ Փիէր Դիւրի, Պի սէթըր: Բոլոր հայ հնակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ամասիոյ Հայրենակ. Երկսեռ Միութեան բոլոր անդամ եւ ոչ անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին, Գաֆէ տը Ֆրանսի վերնայարկը, 66, rue de la Paix, կայարանի դիմացը: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՀԱՅ Հէգ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Պար տը լա Փոսթ, Րիւ Քոլպէր: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անդամատոմսով:

ՄԱՀԱԶԴ

Վերացման Ս. Խաչի տօնի առթիւ վաղը Կիրակի Սէն Ժէռոմի եկեղեցիին մէջ Հոգեհանգիստ - Պատարագ պիտի կատարուի եկեղեցիին շինութեան նիւթապէս կամ իրենց աշխատութեամբ սատարող հայրենակիցներու եւ երկսեռ Դըպրաց Դասի անդամներու ննջեցեալներու յիշատակին: Թաղիս երգչախումբը պիտի մասնակցի արարողութեանց: Պատարագէն վերջ Խաչհանգիստ: Երեկոյեան ժամը 6ին Խաչվերացի թափօրի շրջագայութիւն տեղի պիտի ունենայ եկեղեցիի դիմացի պարտէզին մէջ: Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջակայ թաղերու հայրենակիցները:

Երկուշաբթի Մեռելոցի առ ի հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Թաղիս գերեզմանատան մէջ առաւօտեան ժամը 8—12:

Կիրակի, ակիզբ. ժամը 7, պատարագ ժամը 10ին, հոգեհանգիստ 11.30ին, խաչհանգիստ 12ին:

Թաղ. խորհուրդ Սէն Ժէռոմի

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԵԼԼԷՎԻԼ-ՔԱՆԻԱՐԻ «Արփի» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի Ընթացիկ հարցեր:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Յ. Պօղոսեանի բնակարանին մէջ Առնուվիլ: Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը 16 Սեպտ. Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.20ին: Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. ժողովի:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին: Կը հրաւիրուին Թալոտիէրի, Ռոշ-Թայիի եւ Սէն Շամոնի «Վարուժան» խումբի ընկերները: Միատ կարեւոր օրակարգ:

ՓՕՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ կոբիւն ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին գրադարանի սրահը: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն: Կը խնդրուի Սէն Փիէռի եւ Լէվանի ընկերներէն, որոշուած ժամուն ներկայ գտնուիլ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ (Քաղաքամէջի) բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին (ծանօթ հասցէով) այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի:

Վռամեան ենթակոմիտէի եւ Անտօ խումբի միացեալ ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ 2ին (սովորական հասցէին) Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

«Նիկոլ-Դուման» խումբի ժողովը որ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, դաշնակցութեան ցան մէջ: Զեկոյց Շրջ. ժողովի:

«Վրէժ» խումբի ժողովը երկուշաբթի (Սեպտ. 16) երեկոյ ժամը 9ին: Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զաւարեան կոմիտէի ժողովը 16 սեպտ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի տիկին Նազլը Գալուստեան, որդին Գ. Գալուստեան եւ զաւակունք, եւ իրենց բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն իրենց բոլոր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն թէ՝ յառաջիկայ կիրակի սեպտեմբեր 15ին, ժամը 10ին, հոգեհանգիստ- պատարագ պիտի մատուցուի իրենց վաղամեռիկ հարսին, կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Գոմսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Թարգմ.՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիչեան

Թըրսօ Կովային, ինչպէս իր տեղը պատմած ենք, Բաար Ամպայէն հանելով Ոկըրայի Զօնկ ըսուած տեղը իր հետը տարաւ մեզի. հոն Թէոդորոսի քովէն փախչող Գլաթաս Պրու անուն քրիստոնեայ Հապէշ մը սկսաւ մեր քովը յաճախել: Ասոր արհեստը հիւանդութիւն էր, կամ լաւ եւս՝ փայտ տաշող, ուստի Թըրսօ Կովայի Զարասայի մէջ եկեղեցի մը շինել տալ ուզելով, այս մարդը անոր նութեանը վերակացու կը կարգէ: Մենք, որովհետեւ ճշմարիտ քրիստոնէի ու բարեպաշտ մարդու մը կարօտ մնացեր էինք, տեսնելով այս մարդուն ջերմեռանդ հաւատքն ու պարզութիւնը, կը զարմանայինք թէ ինչպէս եղեր է որ Հապէշստանի մէջ այսպէս քրիստոնեայ մը գտնուեր է: Աղօթագիրքերը միշտ հետը կը պտըտցնէր. վիզը խաչ մը կախած եւ ձեռքը համրիչ մը կը դարձնէր միշտ. խօսքերը քաղցր ու դրա-

ւէր. եւ կրօնի վրայ քիչ շատ տեղեկութիւն ունէր. եւ հոգեւոր խօսակցութիւններ ըրած ատեններս այնպէս ճիտը խոնարհած մտիկ կ'ընէր եւ կը զմայլէր, եւ փարելով մը մեր ձեռուըները կը համբուրէր ու կ'ըսէր.

«Սուրբ Հարք իմ, դուք ուր որ երթաք՝ ձեզմէն չպիտի զատուիմ, թէ Երուսաղէմ մեկնելու ըլլաք եւ թէ այս երկիրը մնաք. վասնզի դուք կենաց խօսքեր ունիք, որով իմ հոգիս կը կերակրէք»:

Գիշերը մեր քով պառկելու ատեն երկար կ'աղօթէր, ամէն օր ծոմապահութիւն կ'ընէր, տաւուտները կանուխ եկեղեցի կ'երթար. ամէն շաբաթ կը հաղորդուէր:

Կ'ըսէր մեզի թէ՝ իրենց երկրի մարդոց շատը գող, ստախօս եւ դէչ են, բամբակին են եւ քրիստոնէի պարտքերը չեն ճանչնար. «Ամենեւին չեմ սիրեր զանոնք, կ'ըսէր, վասնզի հաղորդուող եմ, ասոր չեմ սիրեր, մարդու դէչութիւն չեմ ուզեր, Կորամփ(*) կին ունիմ:

Ես երբ իշխանութեան վրայ էի եւ երկրի տէր, իմ հասոյթներէս աղքատաց, եկեղեցեաց եւ քահանայից բաժին կը հանէի. զրկողութիւն եւ յափշտակութիւն ինչ է՝ չեմ գիտեր»: Այս խօսքերը միշտ կը կրկնէր մեզի, եւ երբեմն յիշեցնել կուտար մեզ սուրբ Աւետարանի փարիսեցին:

Իր առաջին շարժումներն ալ խօսքերուն կը համապատասխանէին, որոնց աղէկ բերան խարուելով Աստուծոյ սրտին համեմատ մարդ մը, ճշմարիտ Իսրայէլացի մը կը կարծէինք զինքը:

Թըրսօ Կովայի երբ Զարասայի իշխելու եղաւ մեզի, այս մարդը սաստ Գալարրայի եւ գործակատար՝ որ մեր վրայ եւ բոլոր ընչիցը հսկէ եւ հոգ տանի ամէն կողմէն, եւ մենք, որովհետեւ աղէկ կը ճանաչէինք զինքը, շատ գոհ ու շնորհակալ եղանք մեծ իշխանին՝ որ աւանդ ջերմեռանդ ու քրիստոնեայ անձ մը յանձնեց մեզի հոգատար:

(*) Կորամփ կը կոչուին անոնք որ կը հաղորդուին սրբազան խորհրդոյն:

Բայց Գլաթաս Պրու երբ այս պաշտօնը առաւ, քիչ քիչ սկսաւ իր աղէկ վարքը փոխել: Թըրսօ Կովայի մահուանէն ետեւ ոչ եւս իբրեւ սպասաւոր կամ հոգատար, այլ իբրեւ տէր սկսաւ հետերնիս վարուիլ, այն աստիճան որ չէ թէ միայն իբրեւ փարիսեցի մը, այլ իբրեւ գող, ստախօս եւ յափշտակիչ, եւ բոլոր իր պարծենցած առաքինութեանցը հակառակ՝ մոլի անձ մը սկսանք ճանչնալ զինքը:

Բայց որովհետեւ անիշխանութեան միջոցին էր, ստիպուեցանք համբերել՝ ձայն չհանել, թէպէտ եւ խիստ կը տառապէինք եւ շատ գիշեր արթուն կը հսկէինք իրմէ վախնալնուս, եւ Աստուծոյ այցելութեանը կը սպասէինք: Այս միջոցին էր որ ամէն դիէն ապստամբութեան ձայներ կը լսէինք. գլուխը հինգ տասը հոգի ունեցողը իշխան կ'ըլլար. ամէն տեսակ գէշութիւններ եւ յափշտակութիւններ հասարակ եղան. զօրաւորը տկարին ընչիցը կը տիրէր, մահ եւ սպանութիւն պակաս չէր: Մեր Կորամփն ալ սուրբ կարծուած Գալարրային ժամանակը բարեպաշտ համարելով մեր երեք ջորիները իրեն գրաւեց, յառաջուց առանք իմն էին ըսելով. մենք վախնալնուս ձայն չէինք կրնար հանել: Շատ ատեն չանցաւ մուներտիկներու միջոցաւ Վակլըմ Կովայի տիրապետութեան լուրը տարածուելով՝ խռովութիւններ դադրեցան, մենք ալ եկանք այս նոր իշխանին մօտ, բայց առանց գանգատ մը ընելու անոր մեր Գալարրային եւ քովերնիս վնասելու, որպէսզի չըլլայ թէ մեր վրայ դանազան զրպարտութիւններ կուտելով մեր անունը աղարտէ, ինչպէս սովոր են այն երկրին ծառաները ընելու. երբ տէրերնուն քովէն կը վռնտուին, այլ կ'ուզէինք որ սիրով քովերնէս հեռացնենք, բայց չեղաւ:

Տօքքա Քիտանը Մերեթ եկեղեցւոյն գիւղը բնակած ատեններս, մեծ իշխանին մեզի շնորհած արտերէններուն եւ ուրիշ պարգեւներուն կէսէն աւելին ինքը կ'առնու եւ զանոնք գողով ծախելով՝ դրամը գիւղացւոց կուտար, կոչուոյ որ հարկ եղած ժամանակ իր անիրաւութեանց դէմ դիմել պաշտպանեն եւ բարի վկայութիւն տան:

Ասոնք բոլոր գիտէինք, բայց կը լռէինք, որովհետեւ մեծ իշխանը մեզմէ հեռացած էր եւ կարելի չէր որ անպատժին հետը ընկնէինք, կամ խօսք մը խօսէինք:

Քանի մը օր առանց աղէ եւ ... իւղի շրօ (*) ըսուած կերակուրը ... տալով եւ այս օրինակ զրկողութեամբ ... մը չը կրնալով համբերել, ... գլխաւորին քով անձամբ գացի ... գանգելով խնդրեցի իրմէ որ ... զանէ քիչ մը աղ տայ մեզի. ընդ... խնդիրքս ու չխոսուն արամի չափ ... տանու ու ըսաւ. «Քանի մը օր ... բաւականացէք, եւ շուտով ... ուրնիդ խրկեցէք որ գիւղէ մը ... զօրք հանելով աղ բերել տամ ... համար:

(Շար.)

(*) Շրօ բասծը տեսակ մը ... (լոպիա) է կորեկի, ոլոռի բազ... ալիւրով եփած, որու մէջ ... կարմիր պղպեղ ալ կը խառնեն

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 15 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2910

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆՑ

Երկու պաշտօնական յայտարարութիւններ, մէկը՝ Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդր. Յանձնաժողովէն, միւսը՝ նոյն ինքն քաղաքացի Շահվերտեանէ, կը հաստատեն այն տեղեկութիւնները զորս հաղորդած էինք երէկ, որոշ վերապահութեամբ։

Ուրեմն, ինչ որ «Ներգաղթ» կը կոչեն եւ որուն անհամբեր կը սպասուէր մէկ տարիէ իվեր, պարզապէս հայրենակիցներու եւ ազգականներու վերապահուած շնորհ մըն է։ Այն ալ՝ չափազանց նեղ պայմաններու մէջ։

Ներգաղթի լիազօրը ինքն է որ կ'ազդարարէ, առանց վերապահութեան.—

1. Ներգաղթը պիտի կատարուի միմիայն Ֆրանսաբնակ հայ աշխատաւորներէ (1200 հոգի)։

2. Ոչ եւ է բացառութիւն կարելի չէ ընել այս մասին, նոյն իսկ ֆրանսական գաղութներու համար։

3. Բազմաթիւ արձանագրութիւններ կատարուած են, ես ինքս ալ ցանկեր բերած եմ, սակայն անհրաժեշտ է նոր հարցարաններ լեցնել։

4. «Արձանագրութիւնը տակաւին չի նշանակեր ներգաղթի իրաւունք ստանալ»։

5. Ձեր տեղէն մի' շարժիք, «մինչեւ մեկնումի մասին իմ անլիք յայտարարութիւնը»։

Ահա, իր չոր ու ցամաք վիճակին մէջ, Երեւանի «աւետաբեր» հաղորդութիւնը։

Մնացեալը կը լրացնէ Ներգաղթի Յանձնաժողովին զեկոյցը, որ հրատարակուած է քիչ անդին, միւսին հետ։

Երկու զեկոյցները իրար կ'ամբողջացնեն նաեւ իբրեւ համահայկական ողբերգութիւն։

Եթէ մէկը պաղ ջուր կը լեցնէ վարդավառ երազներու վրայ, ներգաղթը վերածելով ծաղրանկարի մը, միւսն ալ պաշտօնապէս կը հաստատէ ապիկարութիւն մը, որուն մասին արտայայտուած ենք բազմաթիւ առիթներով։

Ուրեմն, լման երկու տարի աքնելէ յետոյ, այնքան շողշողուն հովանաւորութեամբ կազմուած յանձնաժողովը կրցեր է հաւաքել միայն 160,000 ֆրանք, բնակարան կառուցանելու եւ Ներգաղթ ապահովելու համար։

Անշուշտ երկու – երեք բնտանիք ալ այս միջոցաւ պիտի փոխադրուին, եթէ գումարը իր նպատակին յատկացուած եւ գոնէ մէկ բնակարան շինուած է...

Ուրա՞խ եղէք որ յանձնաժողովը չէ յուսահատած։ Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի «նոր թափով եւ մեծ հաւատքով» — եւ գեղատիպ դրօշմաթուղթեր ծախելով

Մենք պիտի առաջարկէինք նաեւ գանձանակներ հաստատել արտասահմանի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, ինչպէս ունինք Էջմիածնի եւ Երուսաղէմի համար։

Ինչո՞ւ մենք այս բռնազբօսիկ թշուառութեան պիտի մատնուէինք, եթէ Երեւանը ունենար հիմնական մտահոգութիւններ եւ գաղութներու եւ ներգաղթի մասին։ Նոյն իսկ իբրեւ ուղեցոյց պահելով աշխատաւորական քաղաքականութիւնը։

Եւ, ինչո՞ւ տարիներո՛վ պիտի շարունակուէր այս ողբերգութիւնը, եթէ Արտասահմանը ինք ունենար հասուն գիտակցութիւն եւ հաւաքական ուղեգիծ, Երեւանի հետ խօսած կամ ի դիմաց անոր գործած ատեն։

Ի վերջոյ որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, շնորհաբաշխի եւ շնորհընկալի յարաբերութեան վերածուեր է կապը՝ Երեւանի եւ Արտասահմանի միջեւ։

Մէկը՝ իր պարտականութիւնը կատարած կը սեպէ պարբերաբար ողորմութիւն բաշխելով, միւսն ալ՝ շնորհաւորութիւններ ուղղելով եւ ողորմութիւններ հաւաքելով, յանուն հայրենիքի վերաշինութեան եւ ներգաղթի։

Ա՛յս հոգեբանութիւնն է որ պէտք է փոխուի, եթէ կ'ուզենք խնայել նոր յուսախաբութիւններ։

Որովհետեւ, ա՛յս հոգեբանութիւնն է որ տուն կը քանդէ, ե-րեւակայ ինքնագոհութեան մը պատեանին մէջ ամփոփելով Երեւանը, եւ, միւս կողմէ, չուարման մատնելով Արտասահմանը։

Երեւանը չի՞ գիտեր որ շատ–շատ հիւրանոց մը կամ արհեստանոց մը կարելի է շինել ժապաւինեալ տոմարով եւ դրօշմաթուղթ ծախելով։

Արտասահմանը բաւական չի՞ սեպեր գոնէ վերջին երկու տարուան փորձը, իր 160,000 ֆրանքով եւ մնացեալ խեղկատակութեամբ։

Եւ, երկուքը մէկ, ժամանակը հասած չէ՞ն նկատեր գլուխ գլխի, արտաքոյ խորհրդակցութիւն մը կատարելու, փոխադարձաբար սահմանելու իրաւունքներն ու պարտականութիւնները։

Հայրենիքի վերաշինութեան բոլոր գալարներուն մէջ — հնդամեայ կամ տասնամեայ — ինչո՞ւ անվերջ կ'անտեսուի ամէնէն սփիւռքականը, բնակարաններու կառուցումը եւ ներգաղթը, — երկուքն ալ գերազանցապէս պետական գործեր։ Կարօտ՝ պետական ծրագրի ու վարկի։

Յունաստան եւ Պուլկարիա չոգենաւ եւ ուրիշ դիւրութիւններ տրամադրեցին, մէկ դիմումի վրայ։ Մենք վստահ ենք որ Ֆրանսան ալ ի հարկին կը սատնէ փոխադրութեան ծախքը, գոնէ գործադրկութեան հոգերը թեթեւցնելու համար։

Ինչո՞ւ իրաւունք չպիտի ունենայինք այսքան մը աջակցութիւն ալ Մոսկուայէն սպասելու։ Եւ ինչո՞ւ Երեւանը իր ուշադրութիւնը չպիտի լարէր այդ ուղղութեամբ, փոխանակ ողորմութեան սպասելու կամ պարտազանցութեամբ մեղադրելու գաղութները եւ ձեռքերը լուալու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ԼԱՎԱԼԻ ՃԱՌԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒՍ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Ա. Դ. ՈՒԽՏԻՆ

ԱՄԷՆ ՄԻՋՈՑ ՊԻՏԻ ՓՈՐՁՈՒԻ ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Շատ կարճ էր Պ. Լավալի ճառը, որ արտասանուեցաւ ուրբաթ օր, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին առջեւ։ Կարճ, բայց նշանակալից՝ իբրեւ քաղաքական տեսակէտ։ Ինչպէս կը սպասուէր, Ֆրանսա եւս կ'ուզէ հաւատարմութեամբ հետեւիլ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, որ իրական խարիսխ կը համարուի հաւաքական ապահովութեան։

Ֆրանսայի առաջին նախարարին ճառը շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց ոչ միայն իր իսկ երկրին, այլեւ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ։ Նոյնիսկ Իտալացիները չեն ծածկեր թէ Պ. Լավալ յաջողութեամբ կատարեց իր փափուկ պաշտօնը, թէ Մեծն Բրիտանիոյ գործակցութենէն չզրկուելու եւ թէ Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնները անխախտ պահելու մտահոգութեամբ

Ստորեւ կ'ամփոփենք իր ճառին գլխաւոր մասերը.

— «Ազգերու Դաշնակցութիւնը ծնաւ մարդոց տառապանքէն։ Ան շինուեցաւ աւերակներու վրայ եւ յղացուեցաւ խափանելու համար պատերազմին վերադարձը։ Այն անվերապահ անդամակցութիւնը զոր բերինք մենք, թէ խանդավառ էր եւ թէ մտածուած։ Մենք մեր յոյսը կը դնենք բոլոր ժողովուրդներու գործակցութեան վրայ, իրականացնելու համար խաղաղութեան մեր իտէալը։ Երբեմն պատահած է որ, դժուարին պահերու մէջ, իրական յուսախաբութիւններ կրենք մինչեւ, եւ սակայն մեր հաւատքը երբեք չէ տկարացած։Ան - բաժանելութեամբ մը որ երբեք չէ խախտած որ եւ է դժուարութեան առջեւ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները շարունակ հզօրած են աւելցնել միջազգային համերաշխ հաստատութեան բարոյական հեղինակութիւնը։ Անոնք ուզած են եւ միշտ ալ կ'ուզեն աւելի զօրացնել զայն, գործելու միջոցներ ճարել անոր։ 1924ի պայմանագրութենէն մինչեւ ապառազինութեան սահմանափակման խորհրդաժողովը, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները միեւնոյն ջերմեռանդութեամբ պաշտպանած են հաւաքական ապահովութեան վարդապետութիւնը։ Այդ վարդապետութիւնը Ֆրանսայի դաւանանքն է եւ այնպէս ալ պիտի մնայ։ Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքը մեր միջազգային օրէնքն է։ Մենք ինչպէս կրնանք թոյլ տալ որ տկարանայ այդպիսի օրէնք մը։Այդ պիտի նշանակէր ուրանալ մեր իտէալը, պիտի նշանակէր հակառակ երթալ մեր իսկ շահերուն։ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը ամբողջովին հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ։ Մեր բարեկամներուն եւ դինակիցներուն հետ կնքուած բոլոր համաձայնութիւնները այսօր միեւնոյն կ'անցնին կամ հոն կը յանգին։ Կը բաւէ յիշել Լոքառնոյի դաշինքը, Փոքր Համաձայնութեան հետ կնքուած դաշնագիրները, Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը կամ Հռոմի համաձայնութիւնները։ Միեւնոյն հաստատութեան տրուած ամէն հարուած պիտի ըլլայ հարուած մը մեր իսկ ապահովութեան։

«Երէկ յաջողեցանք, պիտի ձախողի՞նք վաղը»

«Իմ պաշտօնակիցս, Սըր Ս. Հօր, յայտարարեց առջի օր թէ Մեծն Բրիտանիա մնացած է առանց վերապահութեան յարիլ հաւաքական ապահովութեան դրութեան։ Ան հաւաստեց թէ այդ կամքը եղած է եւ պիտի ըլլայ Մեծն Բրիտանիոյ միջազգային քաղաքականութեան գերիշխող սկզբունքը Ոչ մէկ երկիր այնքան մեծ գոհունակութեամբ չէ ընդունած Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարին խօսքերը որքան Ֆրանսա։ Ոչ մէկ երկիր կրնայ աւելի լաւ գնահատել եւ չափել այդպիսի յանձնառութեան մը տարողութիւնը։ Ամէն տեսակ պատասխանատուութեանց համերաշխութիւնը՝ բոլոր պարագաներու եւ վայրերու մէջ՝ նոր թուական մը կը բանայ Ազգերու Դաշնակցութեան պատմութեան մէջ։ Ես ուրախ եմ իմ երկրիս հետ, որ լիովին կ'ըմբռնէ ամբողջ անհրաժեշտութիւնը սերտ գործակցութեան մը Մեծն Բրիտանիոյ հետ, ի խնդիր խաղաղութեան եւ Եւրոպայի ապահովութեան։Ես կը խօսիմ յանուն երկրի մը որ չի վախնար պատերազմէն, բայց կ'ատէ զայն, երկրի մը որ կ'ուզէ զօրաւոր մնալ եւ որ, օժտուած՝ զինուորական ամենաբարձր առաքինութիւններով, միեւնոյն ատեն տոգորուած է խաղաղութեան մոլեռանդ կամքով մը։ Մենք որ եւ է կանխակալ կարծիք չենք սնուցաներ որ եւ է ժողովուրդի դէմ։ Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք բոլորին համար, բոլորին գործակցութեամբ։

«Անցեալ յունուար 7ին, Պ. Մուսոլինի եւ ես ոչ միայն մեր երկու երկիրներուն, այլեւ Եւրոպայի խաղաղութեան համար վերջնապէս կարգադրեցինք ամէն խնդիր որ կրնար բաժնել մեզ։ Զափելով Ֆրանքօ-իտալական բարեկամութեան բովանդակ արժէքը, ես չանտեսեցի որ եւ է բան որպէսզի չվտանգուի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ հաստատուած նոր քաղաքականութիւնը։ Աթոփիայի մէջ, բրիտանական կառավարութեան պատուիրակներուն հետ, մենք Իտալիոյ վարչապետին բով տեսանք միեւնոյն հոգը եւ միեւնոյն կամքը՝ ծառայելու խաղաղութեան։ Ես գիտեմ որ ան պատրաստ է յարատեւելու այդ գործակցութեան մէջ։ Ես չնմանեցի որ եւ է հաշտարար ճիգ։ Ես գիտ կը յուսամ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի կրնայ կարճ առենէն գլուխ հանել իր հաշտարար դերը։ Անկասկած տաժանելի է գործը, բայց ես կը շարունակեմ հաւատալ թէ անյոյս չէ։ Հինգերու յանձնախումբին մէջ, մենք կ'ուսումնասիրենք որ եւ է առաջարկ որ կրնայ գոհացնել Իտալիոյ օրինաւոր տենչերը, յարգելով հանդերձ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեան մը վեհապետական իրաւունքը։ Թող աշխարհ գիտնայ թէ որ եւ է վէճ գոյութիւն չունի Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ, գտնելու համար այդ խաղաղ լուծման արդիւնաւոր ելքը։ Վերջին տարիներու ընթացքին մենք տեսանք դժուարութիւններ որոնք անյաղթելի կը թուէին։ Բոլորն ալ կարգադրուեցան։ Որովհետեւ Սարի խնդիրը եւ հունգարեւ-եուկոսլաւ վէճը եւրոպական խնդիրներ էին, պէ՞տք է եզրակացնել թէ սոոր համար ալ աւելի դիւրաւ պիտի լուծուէին։ Երէկ յաջողեցանք։ Պիտի ձախողի՞նք վաղը։ Այն ատեն, նոր, բոլորիս համար շատ աւելի յուզումնալից կացութիւն մը պիտի ունենանք մեր առջեւ։ Մենք բոլորս կապուած ենք համերաշխութեամբ մը որ կը սահմանէ մեր պարտականութիւնը։ Մեր պարտաւորութիւնները արձանագրուած են Ա. Դ. դաշինքին մէջ։ Ֆրանսա չպիտի խուսափի անոնցմէ»։

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ը ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

ՀԵՂԻՆԱԿԸ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Պ. Ֆրանց Վէրֆէլ, «Մուսա լեռ»ի գրողը հեղինակը, Փարիզ պիտի գայ մօտերս, յետոյ Ամերիկա երթալու համար։ Շուտով լոյս կը տեսնէ գրքին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, Ալպէն Միշէլի հրատարակութեամբ։

Պիտի թելադրէինք այժմէն ծրագիր մը կազմել, պաշտօնական ընդունելութիւն մը կատարելու համար ի պատիւ աշխարհահռչակ հեղինակին, որ իր մէկ վէպով եւ իր խել ճաշակաւորութեամբ շատ աւելի մեծ դեր կատարեց, հայկական սառապատիքն ու դիմադրական ոգին պատկերացնելու համար, քան բազմաթիւ հայկական կամ հայանպաստ կազմակերպութիւններ։

ՆԵՐԳԱՂԹԷՆ ՍՈՒՐԻԵԼԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՆ

«Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱԶԳԱԿԱՆ ՈՒՆԵՑՈՂ» ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Ներգաղթի Ֆոնտի կեդր. մարմինէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, սեպտեմբեր 13 թուականով.—

Անցեալ երկուշաբթի, Ներգաղթի Ֆոնտի կեդրոնական մարմինը, Ներգաղթի լիազօր Ընկ. Շահվերտեանի նախագահութեամբ ժողով գումարելով, արտակարգ ժողովի... Ֆրանսայէն կատարուելիք մասնաւոր ներգաղթի ... ժողովականները իրենց շնորհակալութիւնները յայտնեցին Խ. Հայաստանի կառավարութեան որ, ընդ առաջ երթալով Ներգաղթի մասին եղած դիմումներուն, արտօնած է 1200 հոգիի ներգաղթը։ Ընկ. Գ. Շահվերտեան տուաւ կարգ մը լուսաբանութիւններ, որոնց կը հետեւի որ առաջին բնակարանները կը գտնուին մասնաւորապէս Երեւանի թաղերուն մէջ, Նուպարաշէն, Նոր Արաբկիր, Նոր Մալաթիա, Նոր Խարբերդ, Նոր Զէյթունախերտ, Նոր Բիւթանիա, եւայլն։ Այդ թաղերուն շինարարական մարմինները իրենց յանձնած են ֆրանսաբնակ իրենց հայրենակիցներուն ցանկերը։

Ներգաղթը պիտի կատարուի սերտ առնչութեամբ Խ. Հայաստանի մէջ ապրող հայրենակցականներու գծով։

Ներգաղթի կեդրոնական մարմինը, անգամ մը եւս ընդգծելով այն համոզումը որ Ներգաղթը միմիայն կապուած է Խ. Հայաստանի բնակարանային շինարարութեան հետ, Ներգաղթի ծրագրին աւելի լայն չափով եւ արագ կերպով իրականացման համար, կոչ կ'ընէ ապառաժամեայ Ֆրանսայի հայ գաղութին, որպէսզի մեծագոյն զանգուածով կատարէ բնակարանային ֆոնդի հանգանակութեան յաջողութեան համար։

Մօտ երկու տարի առաջ, այս ուղղութեամբ մեր կատարած կոչը անհետեւանք չմնաց։ Կազմուեցան բազմաթիւ հանգանակիչ յանձնախումբեր, Հօկի, Բարեգործականի Հայրենակցական Միութեանց, եւայլն հաւաքական կազմակերպութեանց նախաձեռնութեամբ։ Հանգանակուեցաւ 160,000 ֆրանքի գումար մը որ, ծախսերը զեղչելէ վերջ, դրուած է Խ. Հայաստանի կառավարութեան տրամադրութեան տակ։

Այս արդիւնքը կարելի չէ բաւարար համարել, տրուած ըլլալով բնակարանային խնդրի ծանրութիւնը եւ մեր կառավարութեան վրայ ծանրացող պարտականութիւնը, որուն մէկ մասը, որքան ալ չնչին ըլլայ ան, մեծ յոյս ունինք, որ արտասահմանը կը փափաքի յօժարութեամբ ստանձնել։

Ֆրանսայէն, Միջին Արեւելքէն եւ ուրիշ գաղութներէն Ներգաղթի պահանջը այնքան մեծ է եւ գործադրելութեան ու այլ պատճառներով մեր հայրենակիցներէն շատեր այնպիսի պատասխանի կացութեան մը մատնուած են որ մեր վրայ պարտք կը դնեն նոր թափով եւ մեծ հաւատքով կրկին աշխատանքի լծուիլ։

Հանգանակութիւնը արդիւնաւէտ դարձնելու համար տպագրել տուած ենք 25,000 պատկեր։ Իւրաքանչիւր պատկեր կ'արժէ 5 ֆրանք եւ կը պարունակէ 12 գեղատիպ դրօշմաթուղթեր, որոնք կը ներկայացնեն Խ. Հայաստանի բնական տեսարաններ, շէնքեր, գործարաններ, եւն.։

Կը խնդրենք հանգանակիչ յանձնախումբերէն որ, ժապաւինեալ տոմարներու միջոցաւ հանգանակութեան գացրին ալ, ջանան սպառել, մեծ թիւով դրօշմաթուղթերու պահերը։

ՈՒՐԻՇ ԶԵԿՈՅՑ ՄԸ, ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԼԻԱԶՕՐԻՆ ԿՈՂՄԷ

«ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱԿԱՒԻՆ ՉԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՍՏԱՆԱԼ»

ԽՄԲ.— Միեւնոյն ատեն ստացանք հետեւեալ յայտարարութիւնը, «Ներգաղթի լիազօր ներկայացուցիչ» Գ. Շահվերդեանի ստորագրութեամբ եւ դարձեալ սեպտեմբեր 13 թուականով

Ներգաղթի մասին եղած բազմաթիւ դիմումներին իւրաքանչիւրին առանձին պատասխանելու հնարաւորութիւն չունենալով, խնդրում եմ ձեր թերթի միջոցով հանրին հրատարակել հետեւեալը։

Ինչպէս նախապէս յայտարարուել է, ներգաղթը պիտի կատարուի միմիայն ֆրանսաբնակ հայ աշխատաւորներից եւ կազմաւորը բաղկանալու է 1200 հոգուց։ Նրանք որոնք այս կազմաւորին չպատկանելու մաս կազմել, նրանց հարցը կը վերադարձուի հետագայ կարգաւորութիւններին։

Ֆրանսայից դուրս (հաշուելով նոյնիսկ Ալժերի, Մարոք, Սուրիա) գտնուող երկիրներից կատարուած դիմումներին դրական պատասխան հնարաւոր չէ ներկայացնել։ Ոչ եւ է բացառութիւն կարելի չէ ընել այս մասին։ Հետեւաբար, նրանք որոնք մտածում են Ֆրանսա գալ Ներգաղթի այս կազմաւորին մաս կազմելու նպատակով, պէտք չէ ի զուր ծախսերի ենթարկուին։

Բազմաթիւ արձանագրութիւններ կատարուել են արդէն Հօկի, Բարեգործականի եւ Հայրենակցական Միութիւնների կողմից։ Ես ինքս միասին բերել եմ խորհրդային Հայաստանում նոր աւաններ կառուցանող շին. մարմիններէի ցանկերը իրենց ֆրանսաբնակ հայրենակիցներին վերաբերեալ։

Բայց լրացուցիչ տեղեկութիւնների համար անհրաժեշտ է նոր հարցարաններ լեցնել։ Այս հարցարանները կը տրամադրուին շահագրգռուողներին վերոյիշեալ մարմինների միջոցով։ Հարկ չկայ ուրեմն անհատապէս ինձ դիմում կատարելու։

Կը ցանկայի շահագրգռուողների մասնաւոր ուշադրութիւնը հրաւիրել այն կէտի վրայ, որ *արձանագրութիւնը տակաւին չի նշանակում Ներգաղթի իրաւունք ստանալ*։ Խնդրում եմ նկատի ունենալ այս հանգամանքը եւ մեկնումի ոչ մի տեսակ պատրաստութիւն տեսնել կամ կարգադրութիւն անել մինչեւ մեկնումի մասին իմ անելիք յայտարարութիւնը։

Իմ ընդունելութեան ժամերը երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 10·30—12, 204, կեդրոնատեղին, Պուրտալու փողոց, թիւ 9։

ԵԱՎՈՐՈՎ

Երբ Պուլկարիոյ մեծ քնարերգուն՝ Փէնչոյ Սլաւէյքով իր «Արիւնոտ երգով» Հայրենիքի անկախութեան հերոսավէպը կերտեց, Փէօ Եավորով նոր, ազատ Պուլկարիոյ պատգամախօսը հանդիսացաւ, ու ոչ միայն երգով, այլ եւ գործով:

Եւ տարօրինակ բան. անթափանց մելամաղձոտութեամբ թաթաւուն անհատականութիւն մը, որուն հոյ-բենիքը «կէս գիշերն է, երբ փոթորիկը կը շաչէ, ծառախուղի ծովը կը փրփրի, եւ խաչերը գերեզմանատան մէջ կը սկսին պարել»... Ու միեւնոյն ատեն, ինքնամոռացութեան հասնող նուիրումով իր տեսանելի, իրական Հայրենիքին կապուած: Մռայլ սկեպտիկ, որուն համար երջանկութեան հազիւ պլպլացող աստղն իսկ պէտք է մարի: Եւ անձնուէր մարտիկ, որ մոլեռանդօրէն կը հաւատար իր ժողովուրդի ապագային ու կ'երթար զոհուելու իր այդ հաւատքի սիրոյն...

Կը յիշեմ զինքը 1912էն, երբ Պուլկարիա օրհասական պայքար կը մղէր Թուրքերու դէմ, յանուն Մակեդոնացի ազգակիցներու ազատագրման:

Պատերազմի սկզբնական շրջանն էր: Ամէն օր, նոյն ժամուն Եավորով կուգար «Պուլկարիա» պանդոկին սրճարանը եւ կը նստէր անկիւնը, միշտ նոյն անկիւնը, միշտ նոյն սեղանին մօտ: Շուրջը անօրինակ եռուզեռ, անընդհատ երթեւեկ, միշտ նոր լուրեր ռազմադաշտերէն եւ դիւանագիտական աշխարհէն: Կռահումներ ու գուշակութիւններ, վէճ ու աղմուկ: Իսկ ան՝ լուռ ու անյոյզ, գաւաթ մը սեւ սուրճ առջեւը, շարունակ կը ծխէր, երեւութապէս անմասն այդ ամէնուն.

Անգամ մը մօտեցայ իրեն: Օրեր առաջ մեզ ծանօթացուցած էին, բայց ես հազիւ քանի մը ձեւական խօսք միայն փոխանակած էի իրեն հետ:

Պարագայ մը անբացատրելի էր ինծի: Այն ատեն, երբ պուլկար բոլոր մտաւորականները զօրակոչի ենթարկուելով՝ կամ իբրեւ պահեստի սպաներ ճակատ ղրկուած էին եւ կամ կ'աշխատէին ռազմալիճէն սալին՝ պատերազմին հետ կապ ունեցող հաստատութեանց մէջ, Եավորով՝ հակառակ իր երիտասարդ տարիքին (ծնած էր 1877ին), հեռու կը մնար այն մեծ գործէն, որուն կը մասնակցէր բովանդակ երկիրը:

Ինքը երբեք չէր խօսիր իր մասին. ուրիշներն ալ քիչ անգամ կը փնտռէին անոր ընկերութիւնը, որ մեծ շահեկանութիւն չէր խոստանար իրենց: Եւ Եավորով կը մնար մեկուսացած եւ— խորհրդաւոր...

Ինչպէս ալ կը յուսայի՝ խօսակցութիւնս իրեն հետ տուաւ ինծի լուսաբանութիւնը, զիս հետաքրքրող խնդիրին:

Ժպիտի նման բան մը երեւցաւ իր թախծոտ դէմքին վրայ, երբ սեղմեցի ձեռքը եւ քովը նստելու թոյլտուութիւն խնդրեցի:

—Հրամմեցէ՛ք,—ըսաւ ան անկեղծ, անսեթեւեթ եղանակով:

Ըսի թէ որքան երախտապարտ ենք իրեն մենք, Հայերս, իր «Արմէնցիք» ոտանաւորին համար, որու շնորհիւ ամբողջ կարդալ գիտցող Պուլկարիան կարեկցութենէ աւելի համակրանք կը զգայ մեր ժողովուրդին հանդէպ:

— Անհրաժեշտ բան է, — գիտեց Եավորով գրեթէ ամօթխածօրէն,— Բայց արտայայտութիւնը այն անչափելի խոր ապաւորութեան, զոր գործած է վրաս ձեր ազգին ճակատագիրը. ճակատագիր մը, որ տակաւին երէկ մերն էր, եւ որուն նզովքը այսօր ալ դեռ կը ծանրանայ մեր ազգակիցներու մէկ խոշոր զանգուածին վրայ:

— Բայց հիմա, պատերազմէն ետք, որու յաջող ելքի մասին տարակոյս չկայ, ձեր մակեդոնացի եղբայրները վերջապէս կ'ազատուին թրքական լուծէն:

— Այո, այդ ակնկալութիւնն է միայն, որ կ'արդարացնէ ներկայ արիւնհեղութիւնը եւ մեր անթիւ զոհերը, ու ան է որ այնքան ժողովրդական դարձուցած է պատերազմը, մանաւանդ Պուլկարիոյ մէջ: Չեմ գիտեր, թէ ինչ կը խորհին մեր քաղաքագէտները, բայց մեր ժողովուրդը, մեր ամբողջ հայրենասէր ու ազատասէր մտաւորականութիւնը, նկատի ունին միայն Մակեդոնիոյ ազատագրումը ու հողագրաւումներ պատրաստ են զոհուելու այդ նպատակին համար: Դուք տեսա՞ք Մակեդոնացի նուռաք-ներու գունդերը, այդ գրեթէ տակաւին պատանի կամաւորները, որոնք ամէն ռազմադաշտ գացին այնպիսի տրամադրութեամբ, որ կարծես մարմնակրթական մարզանքի կ'երթային: Անոնք արդէն տուած են առաջին զոհերը, եւ իրենց չուառով պիտի հետեւինք մենք:

Եւ, իրաւէս շատ չանցած, Մակեդոնացի խումբի մը հետ, իբրեւ պարզ զինուոր, ճակատ մեկնեցաւ նաեւ Եավորով: Ձեւ չէր այդ եւ ոչ ալ ցուցամոլութիւն. «Արմէնցիք»ի մելամաղձոտ հեղինակին օտար էին թէ մէկը, թէ միւսը. Արիւնոտ պայքարի կ'երթար ան, եւ իր ընկերներէն քիչերը վերադարձան: Ու եթէ Եավորով այս վերջիններուն մէջ էր, մեղքը իրեն չէր: Ան ոչ մէկ վայրկեան խորհած էր իր անձնապաշտպանութեան մասին.

Խորշոմներով ակօսուած դէմքը, որու պղնձագոյն մորթէն տակ կը թըւէր թէ նետաղեղերու կծկումը կը տեսնես,— այսպէս կը յիշեմ Եավորովը 1915էն — «Պուլկարիա» սրճարանին նոյն անկիւնը, ծխախոտի մուխին մէջ հազիւ տեսանելի ու հիմա այլ եւս լիովին ինքն իրեն, իր խոհերուն եւ մտորումներուն ձգուած:

Նոր տառապանք մը կը կարդացուէր իր աչքերուն մէջ, վճռական ցաւ մը, զոր միայն անամոքելի վիշտը կրնայ պատճառել:

Եւ իրաւէս ծանր, հոգեմաշ վիշտ մը ունէր ան. վիշտ մը, որ հին, յամրընթաց հիւանդութեան մը նման կը կրծէր իր էութիւնը

Լ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՓԻԼԻԿԸ

Փարիզի հրէական թաղերէն մէկուն մէջ ճանչցայ Փիլիկը: Մարմարայի եզերքի քաղաքներէն մէկն էր ծնած ու պատերազմի ընթացքին գտնուած Եգիպտոս: Կամաւոր արձանագրուած եւ մտած Կիլիկիա, յաղթական բանակին հետ: Անկէ Սուրիա ու վերջապէս Ֆրանսա:

Գիւղին մէկ գործարանին մէջ կ'աշխատէր, շահելով օրական քսանըհինգ ֆրանք:

Օրական տասնըհինգ ֆրանք սակայն կը վճարէր գինիի, ինչպէս նաեւ ախորժագրգիռ եւ մարսողական ըմպելիներու:

Մնացեալ տասը ֆրանքը սենեակի վարձք, հագուստ, լուացք եւ ուտելիք: Ա՜լ կարելի է ենթադրել իր վիճակը:

Խորին երանութեամբ ու հեշտանքով ան կը կանգնէր գինետան հաշուեսեղանին առջեւ եւ ումպ առ ումպ կուլ կուտար իր փէրնօն, շատաբանելով գինեպանին կամ գինեպանուհիին հետ:

Փիլիկին այնպէս կը թուէր որ խորան մըն է գինետան հաշուեսեղանը եւ խորանին մէջ գտնուող կիսաստուածներ են գինեպան մօրմը եւ իր կինը՝ Մատամ Անթուանէթը:

Իր հոգին երջանկութեան մէջ լիւղ կուգար, քանզի կը հաղորդուէր կիսաստուածներուն հետ, ժամերով ու ժամերով:

Կը խօսէր օդի մասին, չխմող կամ քիչ խմող ազէտներու մասին, քաղաքականութեան մասին, ինչպէս նաեւ իր փառապանծ անցեալին մասին:

Խմած ու խօսած ժամանակ ինքզինքը կը զգար վերացած ու հասած կիսաստուածներու աստիճանին:

Ու երբոր լրացած էր արարողութիւնը, կը քաշուէր իր խցիկը՝ խոնարհաբար կրծելու իր հացն ու երշիկը:

Նոյնն էր պատկերը հետեւեալ օրը, ամէն օր:

Տեսարանը աւելի գունաւոր կը դառնար շաբաթ, կիրակի եւ տօն օրերը:

Փիլիկ ախորժագրգիռներ կը հրամցնէր գինեպանին, անոր կնոջ, աղջիկանը ու նշանածին:

Փոխադարձ մեծարանքներ:

Գինեպանը չէր մոռնար գովեստի քանի մը խօսքեր ընել Փիլիկին համար, իր միւս յաճախորդներուն առջեւ, ներկայացնելով Փիլիկը իբրեւ [illegible] տղամարդ, քաջ [illegible], [illegible] ձեռն, ազնիւ յատկութիւններ [illegible] ապրիլ գիտցող:

Փիլիկ տասնեակ մը ժպիտներով կը [illegible] ուրախութենէ զուարթութեան, զուարթութենէ երջանկութեան, եւ անկէ ալ չիտակ երանութեան:

Ու երբոր գինեպանը կը քաշուէր, հանգերձ ընտանեօք ճաշելու, Փիլիկ զատարկ հաշուեսեղանին առջեւ կը յամառէր մնալ իր փէրնոյի եօթներորդ բաժակին հետ...

Փիլիկ որքան խմեց ախորժագրգիռները, դարձաւ այնքան հայատեաց:

Անիկա կծու կերպով կը քննադատէր իր հայրենակիցները ըսելով.

— Հայերուն մէջ երիկմարդ չմնաց, չմնա՜ց... Ամէնքն ալ Քափէ Քրէմ կամ Քափէ Նաբիւր խմողներ են... Ազգը այնքան սուրճ խմել սկսաւ որ մեր ազգային ճակատագիրն ալ սեւցաւ... Ազգը այնքան կաթ խմել ըսկսաւ որ ամէն Հայ՝ մանուկի կամ կնիկ մարդու փոխուեցաւ... Ահա սուրճ խմողները՝ փառքի բերին մեր ազգային պատիւը: Ֆրանսացիները մեզի դրած են կնծի, վատասիրտ, խեղճ ու կրակ մարդերու տեղ: Ըլլալիք բան չէ: Հայերը առտուն սուրճ կը խմեն, կէսօրին սուրճ, իրիկուան սուրճ, գիշերը սուրճ: Գոնէ սուրճին հետ [illegible] մը առնեն: Քռակնին ալ, փոքրերին ալ կը ցաւի: Անցեալ օր Ֆրանսացի մը տեսայ որ Հայերուն անունը դրեր է.— Քափէ Նաբիւր: Եղբայր, ըլլալիք բան չէ: Փէրնօ, ափզ, տիւպօնէ, վէրմութ, Ռօզի, առմօնլէր, օխսիժէնէ, մալակա, Քափ Քորս, փորթօ այս բոլորը ինչո՞ւ ստեղծուեր են: Ամօ՜թ է, ամօ՜թ... Հայ ըլլալուս կ'ամչնամ եւ ստիպուած եմ ուրիշներու փոխարէն ալ խմել քանի մը հատ...

Վերջերը քիթին տակէն միայն կ'առնէր Հայերուն բարեւները.

Երբ ինծի պատահէր, փշրուած ժպիտով մը կը մօտենար ու կ'առաջարկէր մեհեան մտնել...

Ու կը բարբառէր.

— Դուն պէտք է խրատես սա Հայերը որ այլեւս հրաժարին սատանայի ըմպելիէն՝ Քափէ Նաբիւրէն: Ամօթ է, եղբայր, գետնին տակ կ'անցնիմ կոր. ամէնքը կը խնդան կոր մեր վրայ... Քափէ Նաբիւր «Մտաւորականներու ըմպելի է եղեր»... Ինծի համար Քափէ Նաբիւրը սուգի, տխրութեան ըմպելի է... Հայերը առաջ այսքան Քափէ Նաբիւր չէին խմեր եւ իրենց մորթը ճերմակ էր, հիմակ, Ֆրանսայի մէջ, այնքան Քափէ Նաբիւր խմեցին որ սեւցան... Ծառերը մեզի ափրիկեցի սկսած են կարծել... խափշիկի ըմպելի է այդ անիծեալ Քափէ Քրէմը:

Փիլիկ ամբողջ Հայերը կնքած էր երկու մականունով.

— Քափէքրէմեանց:

— Քափէնաբիւրեանց

Երկու տարի կար չէի տեսած Փիլիկը:

Անցեալ օր երբ իր բնակած գիւղը գացի, առաջին դէմս ելլող Հայուն հարցուցի Փիլիկի մասին...

— Օ՜, Փիլիկը քեզի օրեր...

— Ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչ եղաւ...

— Ի՞նչ կ'ուզէիր որ ըլլար, ոտքերը անկեց... իրիկուան մը, իր սիրական գինետունէն դարձին, [illegible] ինքն իր վրայ փլաւ ու հոգին փչեց

— Մ'ռա՞ւ... ըսել է [illegible]...

— Անիկա հիմակ Քափէ Նաբիւր ալ չի կրնար խմել... գիւղին գերեզմանոցն է... Անձրեւի ջուր կը խմէ...

— Մ'ռեր, մեղք է...

— Մենք մեղքը չէ՞նք... Ուրիշներու հետ մէկ եղած Քափէ Նաբիւր-եաններս կը ծաղրէր... կը յարձակէր մանաւանդ սուրճին սեւ գոյնին վրայ ու ինք կուլ կուտար գոյնզգոյն ախորժագրգիռներ... Տեղեկութիւն չունէր որ բոլոր գոյներուն խառնուրդովն է որ կը կազմուի սեւը... գերեզմանին:

— Ինչ որ ալ ըլլայ, եկուր մէյ մէկ հատ խմենք իր յիշատակին:

— Ամենայն սիրով, սակայն ես իր յիշատակին համար կը խմեմ միմիայն... Քափէ Նաբիւր:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՄԵԾ ԴԷՊՔ ՍՊԱՆԴԻ ՕՐԵՐԻՑ

— Ա —

... Ամէն մինը մի մօր որդի,
Ամէն մինը մի տան ճրագ.
Որը կինն է թողել էնտեղ,
Աչքը ճամբին, խեղճ ու կրակ...

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հօրթարած Գեղոյն մի շուն ունէր — գայլախեղդ մի գամփռ: Տարիներ առաջ, երբ ես փոքր էի, մթին ու անձրեւոտ գիշերները լսում էի Հովիւ Վահանի հուժկու ձայնը արխաջից, եւ նրան անմիջապէս հետեւում էր այդ շան սպառնագին հաչոցը մօտակայ ձորում: Վահանը Գեղոյի մեծ եղբայրն էր, իսկ Փալաչը՝ նրա հաւատարիմ օգնականը:

Վեհանձն էր այդ շունը՝ առիւծի նման: Փոքրերին, անզէն ու խեղճ մարդկանց չէր դիպչում: Բայց վա՜յ այն մարդուն, որ զինուած կ'անցնէր մեր չէնքի մօտով, վա՜յ գողին, աւազակին: Նա ձիաւորին իջեցնում էր ձիուց, իսկ զինուածին՝ երկու միջոց կար՝ կամ սպաննել շունը, կամ հրացանը ցած դնել ու պառկել անշարժ:

Երբ Հովիւ Վահանը սարեր չափելուց դադրած՝ հանգիստ էր առնում սարալանջում, Փալաչը ոչխարի հօտը հաւաքում ու անդադար էր այծի տակ եւ ինքը պահապան կանգնում: Երբ Հովիւ Վահանը փռւում էր կանաչ չազոտ կանանչի վրայ եւ իր սրինգով, ինչպէս ինքն էր ասում, «էքսում - խորովում էր սարեր աղջկերանցը», որոնք կրակի մէջ էլ կարծես յուում էին Հովիւ Վահանի սրնգի մեղեդին,— այդ պահին Փալաչը պառկում էր փարի վրայ, գլուխը դնում թաթերին եւ աչքը գցում տիրոջ աչքին: Այդ պահին՝ գայլի մօտենալը (որ նա զգում էր իր սուր հոտառութեամբ) միայն կարող էր նրա կլանուած ուշադրութիւնը խլել:

Այդ պահին Հովիւ Վահանը վեր էր թռչում ու օրօրալով վազում շան կողմը.

— Փալա՜չ, հօտի՛ր, հէ՜յ ...

Այդ ձայնն այժմ էլ, երբ անցել է աւելի քան քսան տարի, հնչում է իմ ականջին այնպէս յստակ, ինչպէս մանկութեան օրերին լսած սրինգի մեղեդին: Եւ այժմ էլ այդ հեռաւոր կանչը յիշեցնում է ինձ [illegible] կանչ, մեծ ու կոր քթով ջլապինդ [illegible] կարիճ Հովիւ Վահանին իր հաւատարիմ Փալաչի հետ ...

Նա իր կեանքում սարերից չէր իջել եւ չգիտէր թէ դիմացի Գեօզ [illegible] սարի ետեւն ի՛նչ աշխարհ կայ.

Անյուսաձեռնութիւ նրան ցած [illegible] ցրին սարից. առաջ կառքով տար[illegible] ապա գնացք նստեցրին ու տարան [illegible] աշխարհներ, զինուորական [illegible] հագցրին ու զէնք տուին ձեռքը եւ [illegible] հօրթարածի նման տեսաւ, թէ [illegible] անտառն աղմկում է վշտագին [illegible] ոտքը ճիւղահան ու տերեւահան [illegible] նում արճիճի կարկուտից

Նրա մօտ կայծակի նման [illegible] պայթեց, ծառը փշրւեց ու [illegible] տեց, եւ նա ընկաւ խլացած: Նրա [illegible] քերը կարմրել էին եւ նա ոչինչ [illegible] հասկանում այդ գեհենից: Երբ [illegible] ւած երեսով ընկաւ խոնաւ մի [illegible] ու ծանրացան նրա կոպերը, նրան [illegible] ւաց թէ լերան աղջիկն արտասուք[illegible] աչքերը յառել է իր վրայ: Այդ [illegible] րը սարսափ ու պաշտամունք էին [illegible] տայլայտում: Ապա նրան թւաց [illegible] Փալաչը փարւում է իր ծնկներին [illegible] կանգնում յետին ոտների վրայ [illegible] թաթերը դնում Վահանի յանդ[illegible] նայնպէս կարօտով նայում է [illegible] քերին: Վահանը գլուխը [illegible] րդոտ վզին ու նինջեց. Այդ [illegible] գիւղ լսեց, մի սաք բաց նրա [illegible] զիպաւ:

— Գէ՛յլ, Փալաչ, հօտի՛ր, [illegible]

X

— «Մին էլ գրի, որ, Նանի ջան, աչառը կը ծախես՝ Աթոյի [illegible] կը տաս: Մին էլ շատ եմ [illegible] անում, որ Գեղոյին լաւ մաքի [illegible] ուսումի տաք: Մին էլ գրի, որ [illegible] չին եմ շատ կարօտել, երազումս [illegible] մեր սարի արխաջումն եմ, Փալաչ[illegible] աչքիս առաջ է՝ գլուխը դրած [illegible] րին»:

Այսպէս էր գրել տալիս իր վերջին նամակը Հովիւ Վահանը, գիրգքրւող զինուոր ընկերոջը, Դարաչիչակցի [illegible] տղային:

Ամբողջ անցքից հասարակ [illegible] նենց վրանի դուռը եւ լսում [illegible] մակի ընթերցումը: Փալաչը [illegible] նամակ կարդացող պատանու [illegible] ուշադիր նայում էր թղթին [illegible] չկայ, որ հոտից հասկացել [illegible] Վահանիցն է: Երբ ընթերցող [illegible] նին բարձր ձայնով ասաց՝ «երազ[illegible] միշտ արխաջումն եմ, Փալաչն [illegible] առաջ պառկած ա, գլուխը դրած [illegible] թերին», շունը տխուր [illegible] դունչը մեկնեց - հոտոտեց թուղթ[illegible] ապ մոլոր քայլերով, ծերացածի [illegible] ման, քարշ եկաւ դէպի ցած, [illegible] ձորի չրթունքին ու նայեց [illegible] ուր ծանօթ այրն է եւ [illegible] էր Վահանի հօտը:

Իրիկնադէմին լսում էր [illegible] տխուր ու սիրտ մորմոքող [illegible] Այդ ոռնոցը շատերի [illegible] ցունք քամեց, շատերը ողբացին [illegible] րենց կորուստը:

— Եարա՛ր, ո՞ր քարի տակ ես, [illegible]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴԱՎԷՊ ՄԸ ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Այս աւանդավէպը գրուած է կէզ լեզուով, որ գործածական էր ամհարերէնէն առաջ Եթովպիոյ մէջ: Ռընէ Պասէ, որ ֆրանսերէնի թարգմանած է զայն ազգակի կէզ լեզուէն, կը գրէ թէ բնագիրը մաքուր է եւ պատշաճ ազդեցութեան գործ, հետեւաբար կ'ենթադրէ թէ բնագիրը գրի առնուած է կէզ գրականութեան սկզբնական շրջանին: Իսկ ի՛նչպէս հայկական պատմութիւն մը ճամբորդած է մինչեւ Եթովպիա, քաղաքական հետաքրքրական նիւթ մըն է այդ,— դիտելի է միայն որ հայկական պատմութիւնը շատ փոխուած, գրեթէ առասպելային ձեւ առած է Եթովպիոյ մէջ:

Յանուն Հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ, ի մի Աստուած: Շնորհօքն Տեառն սկսանիմք գրել զպատմութիւնս Սարգսի Հայաստանցւոյն եւ որդւոյն Դրղակայն, Թագաւորին ի վերայ Հայաստանի, եւ Թագաւորին Հռովմայ, եւ զեղանակս բաժանման Հայոց ի Հռովմայեցւոց եւ ի հաւատոյ նոցա, խաղաղութեամբ առ Աստուած, Հօրն մերոյ: Ամէն:

Մտիկ ըրէք, եղբայրներս ու հայրերս: Այս Դրղակին քաղաքն էր Դաւրէժը, որ մայրաքաղաքն է Հայաստանի: Անիկա այս երկրին Թագաւորին որդին էր: Օր մը թշնամիները եկան յարձակեցան Հայոց Թագաւորին, այս Դրղակին (հօրը) վրայ: Անիկա պատերազմի մտաւ եւ յաղթուեցաւ: Իր որդին, որ պզտիկ էր, առնուին առաւ եւ փախցուց տարաւ Հռովմի քաղաքը: Անիկա հոն մնաց եւ հոն մեծցաւ: Երբ ալ մեծցած էր, անիկա գնաց զօրապետի մը տունը եւ ծառայութեան մտաւ: Այս երիտասարդը ուժեղ մէկն էր: Երբ իր տէրը տեսաւ իր ուժն ու զօրութիւնը, շատ սիրեց զինքը: Քիչ յետոյ բարբարոսներու Թագաւորը կռիւի եկաւ Հռովմի Թագաւորին վրայ: Այս լուրը առնելով, Հռովմի Թագաւորը հաւաքեց իր բանակը եւ զօրապետները, անոնց հետ մեկնեցաւ Դրղակի տէրը: Անոնք կռուի գացին: Երբ երկու բանակները իրարու հանդիպեցան, եւ դէմ դէմի էին, բարբարոսներու Թագաւորը մարդ ղրկեց ըսել տալու համար Հռովմի Թագաւորին.— «Ինչո՞ւ համար մեր պատճառով զինուորներուն արիւնը թափենք, աւելի լաւ է որ ես եւ դուն, մինակնիս դէմ դէմի կռուինք. Եթէ յաղթես, առ զինուորներս եւ երկիրս, իսկ եթէ ես յաղթեմ ես պիտի առնեմ քու զինուորներդ եւ Թագաւորութիւնդ»: Երբ Հռովմի Թագաւորը լսեց այս խօսքերը, սաստիկ վախցաւ, որովհետեւ անոր չափ ուժով չէր: Կանչեց իր զօրապետները եւ անոնց ըսաւ.— «Ձեզմէ ո՞վ կրնայ կռուիլ բարբարոսներու Թագաւորին հետ»: Անոնք պատասխանեցին.— «Մեզմէ ոչ ոք կրնայ անիկա ընել, ինչու որ անիկա ուժով է ու վայրենի»: Դրղակի տէրը, զօրապետը, ըսաւ Թագաւորին.— «Իմ ծառայութեանս տակ ուժեղ երիտասարդ մը ունիմ, որ կրնայ կռուիլ անոր հետ»: — «Քովս բերել տուր» ըսաւ Թագաւորը: Այն ատեն անիկա կանչեց Դրղակը եւ զայն տարաւ արքային առջեւ, որ հարցուց.— «Բարբարոսներու պետին հետ կրնա՞ս կռուիլ»: — «Այո, կրնամ, բայց տուր ինծի քու ձիդ, քու սուրդ եւ արքայական նշաններով ըզգեստ»: Թագաւորը աւելցուց.— «Կռուէ՛ եւ յաղթէ բարբարոսներու Թագաւորին, եւ ես քեզի կնութեան պիտի տամ աղջիկս, ամենուրեք պատիւներու պիտի արժանացնեմ քեզ, եւ Թագաւորութեանս ալ կէսը քեզի պիտի տամ»: Անոր տուին Թագաւորին ձին, սուրը եւ զգեստը: Հեծաւ ձիուն վրայ եւ մօտեցաւ բարբարոսներու պետին: Այս վերջինը վրան նայեցաւ եւ քալեց յառաջ, կռուելու համար: Դրղակ խորամանկութեամբ անոր ըսաւ.— «Ինչո՞ւ համար հետդ բերած ես զինուորներդ, միթէ համաձայնած չէ՞ինք մինակ կռուելու համար»: Այս խօսքը լսելով, բարբարոսներու Թագաւորը ետին դարձաւ, տեսնելու համար որ իր զինուորները ետեւէն կուգայի՞ն: Երեսը ետին դարձնելուն պէս, Դրղակ քաշեց սուրը, անոր գլուխը կտրեց եւ զայն տարաւ Հռովմի Թագաւորին: Այն ատեն Թագաւորը հալածեց բարբարոսներու զինուորները, զանոնք բնաջինջ ըրաւ, առանց մէկ հոգի խնայելու եւ իրեններուն հետ դարձաւ իր քաղաքը մեծ ուրախութեամբ եւ հրճուանքով: Անիկա ըսաւ Դրղակին.— «Ուզէ՛ ինչ որ կը փափաքիս, եւ պիտի տամ քեզի, եթէ նոյն իսկ Թագաւորութեանս կէսը ըլլայ»: — «Ինծի զինուոր տուր, պատասխանեց Դրղակ, որպէսզի գրաւեմ հօրս Թագաւորութիւնը, որ վրէժ լուծեմ եւ դառնամ, որդին եմ Թագաւորին Դաւրէժ քաղաքին, որ Հայաստանի մայրաքաղաքն է»: «Ա'ռ այնքան զինուոր, որքան կ'ուզես»: Անիկա առաւ մօտաւորապէս 50.000 քաջ ձիաւորներ եւ յետոյ ըսաւ անոր.— «Անկէ յետոյ մենք մէկ հոգի կը կազմենք, եթէ վրադ թշնամիներ գան, ես քեզի պիտի օգնեմ, դուն ալ նոյնպէս»: Անոնք փոխադարձաբար այսպէս խոստում առին իրարու եւ Դրղակ մեկնեցաւ, առնելով իր զինուորները: Երբ Հայաստան հասաւ, սպաննեց Թագաւորը որ սպաննած էր հայրը, եւ Թագաւորեց Դաւրէժ քաղաքին վրայ (մայրաքաղաք) հօրը Թագաւորութեան: Երկրին բնակիչները հպատակեցան իրեն եւ ճանչցան իր իշխանութիւնը: Անիկա ունէր քառասուն հերոս, որոնք պատերազմի մէջ շատ զօրաւոր էին, անոնցմէ մէկը, Սարգիս, ամէնէն ուժեղն էր:

Երկար ժամանակ ետքը, պատերազմ ծագեցաւ Հռովմի Թագաւորին եւ բարբարոսներու Թագաւորին միջեւ, որ եկած էր իր զինուորներովը, այնքան շատ, որքան ծովին աւազը: Այդ լուրը առնելով, Հռովմի Թագաւորը վախցաւ եւ սարսափեցաւ: Անիկա կանչեց իր բոլոր զինուորները, որ հաւաքուին ու կռուին, եւ մարդ ղրկեց լուր տալու Դրղակին, Հայոց Թագաւորին, իր բարեկամին.— «Տըղա՛ս, գիտցիր որ բարբարոսներու Թագաւորին ասպատակութեան առջեւ կը գտնուիմ, անիկա իր հետ բերած է բազմաթիւ զինուոր, օգնութեան հասի՛ր, զաւակս, եւ ղրկէ ինծի բանակ մը»: Այն ատեն Դրղակ կանչեց իր քառասուն հերոսները, եւ անոնց հետ՝ Սարգիսը իր առջեւը հանել տուաւ, եւ ըսաւ անոնց.— «Գիտցէք որ պատերազմ ծագած է հօրս, Հռովմի Թագաւորին դէմ, դուք օգնութեան պիտի երթաք, ինչու որ անոր կը պարտիմ Թագաւորութիւնս իմ երկրիս վրայ: Երդում ըրէք ինծի, ուրեմն, Խաչին եւ Աւետարանին վրայ, որ դուք պիտի չվերադառնաք իմ մօտս առանց կտրելու գլուխը այն թշնամիին, որ դէմ ելեր է հօրս, Հռովմի Թագաւորին:

Հռովմի Թագաւորին ըսին.— «Քառասուն հերոսներ եկած են Դրղակի, Հայոց Թագաւորին կողմէ, անիկա քեզի ուղարկեր է զանոնք, որպէսզի օգնեն պատերազմի մէջդ»: Այս լսելով, փութով իր մօտ կանչեց եւ ըսաւ.— «Միայն քառասո՞ւն հոգի ղրկեց, երբ ես կը կարծէի որ պիտի ղրկէ 50.000 զինուոր կամ աւելի: Ի՞նչ կ'ուզէք, դուք հոս եկած էք, բայց ես պէտք չունիմ ձեզի: Թող չտեսնեմ ձեր երեսը, դարձէք ձեր տիրոջ մօտ»:

— Տէ՛ր Թագաւոր, ըսին, եթէ մենք քեզի չբերենք իր գլուխը, սպաննէ մեզ»: Արքան չհաւանեցաւ, այլ դուրս հանել տուաւ զանոնք եւ ճամբեց: Երբ անոնք դուրս ելան, իրարու մէջ ըսին.— «Ի՞նչ պիտի ընենք, եթէ մեր երկիրը դառնանք՝ մեր տէրը պիտի սպաննէ մեզ, ինչպէս ինքն ըսաւ: Երթանք մեր հաւատքը ընենք Աստուծոյ վրայ եւ քալենք թշնամիին դէմ, հասնելով է, եւ կռուինք Հռովմի Թագաւորին կողմէ»:

Այս քառասուն հերոսները գացին այն տեղը, ուր կը գտնուէր բարբարոսներու Թագաւորը, եւ իրարու երդում ըրին փոխադարձաբար [illegible] չդիմել չխրալ թէ մահուան [illegible] կեանքի մէջ: Այսպէս դէմ ելան [illegible] բարոսներու Թագաւորին զինուոր[illegible]ներուն: Երբ այս վերջինները զանոնք տեսան, ծաղրեցին եւ ըսին.— «[illegible] գնօք մեզի դէմ կռուելո՞ւ եկան [illegible] թէ մեր երկրին մէջ բնակելու [illegible] գացին լուր տալու իրենց [illegible] Սակայն այս հերոսները սկսան [illegible] ձակիլ բարբարոսներու բանակին [illegible] րայ եւ մեծ մասը բնաջինջ [illegible] Թագաւորին ըսին.— «Ահա այս [illegible] տերազմիկները, որոնց վրայ [illegible] խօսեցանք, մեր զինուորներուն [illegible] ջարդին սպաննեցին»: Անիկա [illegible] քաջ ձիաւորներ ղրկեց անոնց դէմ [illegible] րոնք բոլորն ալ ջարդուեցան [illegible] գաւորին լուր տուին թէ ղրկուա[illegible] նակը բնաջինջ եղած է: Անիկա [illegible] եալ անյաղթ ձիաւորներ ղրկեց անոնց դէմ, սակայն Հայերը նորէն բնաջինջ [illegible] զանոնք, առանց մէկ հոգի [illegible] նայելու. Այս լուրը առնելով [illegible] Թագաւորը ապշած եւ զարմանահար [illegible] Այն ատեն անոնց դէմ ղրկեց 10.[illegible] ձիաւորներ, որոնք եւս կոտորուեցան [illegible] առանց բացառութեան: [illegible] Թագաւորը եկաւ իր բանակին [illegible] գնաց ու պատերազմի մտաւ [illegible] սուն հերոսներուն հետ: Սակայն [illegible] անոնք արի եւ անյաղթ էին, մարդ [illegible]

...ր'ը, քնած վախով ո՞վ ա քեզ ...ածկում, իմ Թաւլան բալա ...

×

Երկրորդ տարին էր, որ Նամակ չըկար Վահանից: Սարից իջնելիս' եկաւ ... մեծ եղբօր Թորոսի սպանութեան ... Չորրորդ տարին էր, որ գերութեան ճակատում գերի էր ընկել ... անոյշ կարել Գեւոնի միւս ... Արտեմը: Մեր Հարեւան ընտանիքներում մէկը չկար, որ մի ջահանքին ... պահ չլինէր: Սպանուել էր Ալեքսանենց Գրիգորի չորս տղաներն: Մեր Հարեւան աղքատ Գալանի ... տղէն էլ չեկան:

Հօրթարած Գեւոնի արհնդն աւելի ... էր փչում թուրքական սրտասխալ թայաթին:

— Վա՜յ, մորդ աչքերը քոռանան, ... մղկտում էր մայրը, գոգնոց փէշերով սրբում աչքերն ու ...

— Գևոր՛, ա՜յ տղայ, բեղավլաթ, ... անոյշ հօրթը թուկը կարել ծծում ... բա քոռացե՞լ ես ...

Այդ քալորից ես բան չէի հասկանում, ինձ ամէնից շատ տանջում էր ճալաշի տեսքը: Վահանին զինուոր տանելու օրից, երբ հօրս տղան կըռուաց Համբուրեց իմացաւ կեն - գանու աչքերն ու չուխի թեւքով աչքերը սրբեց գնաց եւ երբ Փալաշին չղթայակապ պահեցին, — այդ օրից ոխկած չունի այլ եւս հօտ հետ չըզնաց: Մենք ամէն օր նրան տեսնում էինք ձօրի գլխին պառկած, ու չըն անթարթ յառած դիմացի քարայրին ...

Իսկ ուշ աշնանը, ձմեռանոցում, երբ Հարեւանները սեւ շորերով հաւաքուեցին Գեւոնենց տունը ու սուգ արին, շունը բարձրացաւ կտուրը, աղիողորմ ոռնաց, ապա քարը գալով իջաւ աղբիւրի ձորին ու երեք օր մնաց այնտեղ:

Գեւոնի եւ մօր յորդորանքները չօգնեցին շանը պոկել այն քարից, որի վրայ նստում էր Վահանն ու նայում, թէ ինչպէս ոչխարները, մէկմէկու կռտոցով, ուտում են ձեան վրայ փռուած խոտը:

Չորրորդ օրը մենք Փալաշին գտանք գլուխը թաթերի վրայ դրած՝ սատկած:

Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ

ԹԵՐԹՕՆ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՐԵՒ ԿԱՅ

—•—

Այշէի աչքերը գործողութեան են - թարկեր էին:

Այն աչքերը, որոնք, տասնըվեց տարեկանէն, ութեմն եւ՝ հինգ տարեկ ի վեր կորսնցուցեր էին իրենց տեսողութիւնը, կարերը քակելէ վերջ կարող կամաց պիտի վարժուին լոյսին, ... վերջապէս, քանի օր անցած պիտի տեսնէին:

Այշէ, հիւանդանոցի մթին սենեակին մէջ կանակի վրայ պառկած՝ այնքան կուրախանար որ չէր զգար իսկ թէ որ քանի՜ց եղինապղեցութիւնը կը հաւաքէր այնքան կը սաստկանար:

Հիւանդապահը պահ մը՝

— Այսօր արեւ կայ, բաց էր:

«Արեւ կա՞յ»:

Լաւագոյն լոյսերը անոնք են, զորս կ՚երեւակայենք: Այշէ եւս, իր աչքերուն խոր գիշերին մէջ երեւակայելով պարիկներու հէքեաթներուն յատուկ գարուն մը, հրճուանքէն կը թռչրտէր:

«Արեւ կա՞յ»:

Ան երեւակայեր է նաեւ սարեր, որոնց այդ արեւին չուրջ իրենց ոսկեգոյները կը թափէն դէպի երկինք: Երեւակայութենէն յետոյ, իր ...ին մէջ ցայտեցին եւ կարօ մը ..., — կանաչ մարգագետիններ մէջտեղը, սպիտակ այծեր՝ ... ոտքերով՝ ... ծառերու ... երկնքի մութ ... վրայ, նշենիները ճերմակ ... հետ՝ գաղջ ձիւն մը կը հիւսեն եւ ... իրենց ... թռչուն - ... կուգան կը հպին Այշէի փոսացած այտերուն ...

Ա՛, գարունը երիտասարդ աղջկան մը բանտուած միտքն, արիւնին մէջ խռովքներ կ՚արթնցնէ ... «Արեւ կա՞յ»: Հիմա, գիւղին չուրջ, արեւէն տաքցած, կարմիր յակինթներու նըման ով գիտէ հարսնուկներ ո՜րքան կարմրած են: Նռենիներու ներքեւ, գարնան ջուրերը եւ փոքրիկ ակերը ի՜նչ աղուոր կ՚ուռին՝ տատասկ հովերուն հետ: Ու ծիծեռնակները իրենց թեւերը անուշ անուշ թափահարելէն կ՚անցնին:

«Արեւ կայ»:

Այս երկու բառերը, «արեւ կայ», զոր ափ մը թարմ խոտի նման թաշած էր Այշէ, անոր չրթներուն չուրջ անուշ ժպիտ կը սահեցնէին:

×

Օրեր վերջ, Այշէին աչքերը հետզհետէ բացուեցան, իր չուրջ ամէն ինչ տարտամ էր ու զուգուղձ: Ու ոչ մէկ բան ամբողջապէս կը տեսնէր դեռ:

Բայց, շուտով վարժուեցաւ:

Ու վերջապէս լաւապէս տեսաւ բըժիշկն ու հիւանդապահները, որոնք իր չուրջ կը դառնային: Իսկ ինք, անհուն հրճուանքով մը կը ժպտէր:

Հիւանդանոցին մէջ, ամէնքին զարմանք պատճառած էր այն համբերութիւնը զոր այս աղջնակը ցոյց էր տըւած: Ան դիմացած էր, անտրտո՛ւնջ, գործողութեան ու դարմանումներուն: Իսկ մանաւանդ երբ սկսած էր գարունը երեւակայել, այլ եւս անհամբեր էր եղած, իր չրթներուն վըրայ, իր քաղցր ժպիտը:

Ան այլ եւս կը ժպտէր անոնց եւս զորս աղօտ կերպով կը նշմարէր իր չուրջ:

Բժիշկը ծռելով Այշէի վրայ.

— Ի՞նչ կը բաղձայ հոգիդ, հարցուց:

— Պատուհան . .

Բժիշկը, հասկնալով թէ լոյսի եւ գոյնի որքան կարօտ ունի երիտասարդ աղջիկ մը, որուն աչքերը հինգ տարիէ ի վեր փակ մնացած էին, անոր մահճակալը փոխադրել տուաւ ուրիշ անկիւն մը, եւ լոյսի յատուկ կարգադրութիւններ ընելէ վերջ, վարագոյրն ու պատուհանը բացաւ:

Այշէին աչքերը կարմրած ու խոշորցած էին:

Պատուհանը կը նայէր աւերակի մը վրայ:

Կ՚անձրեւէր.

Հեռախօսի թելերէն ջուր կը կաթէր

Ու խիստ հով մը կը փչէր: Հով մը որ ցեխոտ հողը կը մաղէր:

Պատերուն ներքեւ կը սլանար թրջած շուն մը:

Անդին՝ անախորժ հոտ մը, որ խոհանոց մը կուգար: Թանձր մշուշ մը: Կանչ մը: Հազի ձայն ...

Ա՞յս էր գարունը:

Գարունը ա՞յս էր:

Արե՞ւը,— ո՞ւր էր ան:

Այշէի գլուխը ինկաւ բարձին վըրայ: Աչքերը կը ճմռէր ու կը փնտռէր այն գարունը զոր ինք երեւակայած էր երբ կոյր էր:

Եւ բժիշկին ու հիւանդապահներուն զարմացական ակնարկին տակ, Այշէ սկսեր էր հեզձամղձուկ արտասուել...

Մի - Ցի

Թարգմ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մեղուներու մասին

—•—

Հինէն ի վեր գիտունները եւ բանաստեղծները հիացած են մեղուներուն վրայ:

Առաջին ... համայնավարներն են մեղուները: Ի՛նչ սքանչելի կազմակերպութիւն եւ աշխատանքի կանոնաւոր բաժանում:

Դարերու պատմութիւն մը ունին անոնք: Գեղումներու ընթացքին, նախապատմական շրջանի հողաշերտերու մէջ թաղուած մեղուներու գոյութիւնը կը հաստատէ թէ «ունկն թեւ» այս միջատները կը բզզայի՜ն նախ քան մարդոց երեւումը երկրիս վրայ: Մարդկային քաղաքակրթութիւնը, հաջէն, բանաստեղծն ու մեղուն մօտեցուց իրարու,— եւ ի՜նչ քերթուածներ: Կարծես մեղուն էր որ կը բերէր իր «ոսկեգոյն» թեւերով «լուսոյ մրմունջը», «արեւափառ ուրախութիւն» մը: Դասագիրքերը լեցուեցան մեղուներու աշխատանքին եւ կարգապահութեան ուսումով: Գիտունները չմնացի՞ն փորձելով թափանցել մեղուապահութեան գաղտնիքներուն: Հապա մե՞ղրը, զոր կը պատրաստեն մեղուները: Միայն ու միայն արքը չէ որդիւնէ մեղրին համը: Վիրգիլիոսի հերոսը քիչ մը մեղրախորիսխով կը խաբէր դժոխքի պահապան շունը:

Մեղուներու մասին խօսած են Հին - ներէն՝ Հերոդոտոս, Պլինիոս, Վիրգիլիոս (որ կրնայ կոչուիլ կարգալով Մշակականքը, որուն Դ. գիրքը նուիրուած է մեղուներուն՝ անբաղդատելի գիտութեամբ եւ նկարագրութեամբ): Նորերէն՝ Տարվին, Ֆապր, Միշլէ, Մեթերլինկ: Հայերուս մէջ՝ Վահան Ցարութիւնեան:

Ճարլ Միլվէօթը, որ գրական աղուոր լեզուով մը բնապատմութեան դասեր կուտայ «Թանծ» մէջ, Վիրգիլեան շունչով մը կը նկարագրէ մեղուն, «կենդանի կաթիլը, որ կը սլանայ վեր եւ կ՚երթայ պղպջալ ծաղիկներուն մէջ»:

Մեղուն օժտուած է ձայնով մը որ կը փոխուի համաձայն իր տրամադրութիւններուն: Երբ խաղաղ բզզիւն մը կ՚արձակէ, կը նշանակէ թէ բարկութեան և գրգռութեան մէջ է, պատրաստ յարձակելու: Այլ քաղցր է իր բզզիւնը, երբ ծաղիկներուն նեկտարով բեռնաւոր՝ ուրախ կը վերադառնայ փեթակ: Ան ձայներ ունի նաեւ աշխատանքի կանչելու կամ համախմբութեան, կամ վերջապէս վտանգի մը ազդանշանը տալու: Երբ կը կորէ եղջերիկները, մեղուները կը կորսնցնեն իրենց իմացականութիւնը, — այլ եւս գծուար կը շարժին եւ չեն կրնար սնանիլ: Հինգ աչքեր ունի, — երկուքը խոշոր են որ հազարաւոր երեսակներ ունին, ու կը ծառայեն տեսնելու հեռուն եւ ամէն կողմ: Միւսները փոքր են եւ եռանկիւնաձեւ, ու կը ծառայեն տեսնելու մօտը, միջատ առջեւը եւ երկու կողմերը: Աչքի գունդերուն երեսակներէն, որոնց թիւը, ինչպէս բսինք, հազարներու կը հասնի, իւրաքանչիւրը աչք մը կը կազմէ, սակայն այդ հազար աչքերը մէկ պատկեր կը չինեն, մէկ նայուածք կը կազմեն: Բերնին մէջ ակռաները տեղուած են ուղղահայեաց, ու կը ծառայեն ծամելու, ձեւի բերելու մեղրամոմը, հաւաքելու բեղմնափոշին, ակնմոմը: Ունի հոտառական զգայարանք մը, որ կը ծառայէ ճանչնալու իր ընկերները եւ հեռուէն հոտն առնելու մեղրալի ծաղիկներուն: Իր լեզուն, երկար եւ սուր, կրնայ հանգրիճել ոլորելով, կծկելով,— կը ծառայէ ծծելու եւ լզելու: Ունի երեք զոյգ ոտքեր, որոնք մազոտ են եւ խոզանակաւոր: Առաջին զոյգը կը գործածէ բռնելու բեղմնափոշին, մաքրելու եղջերիկները եւ լեզուն՝ երբ քաղը կ՚աւարտի: Երկրորդ զոյգը կը գործածէ մաքրելու եռեսի զոյգ մը ոտքերուն խոզանակները: Այս վերջին երրորդ զոյգը ամէնէն երկարն է եւ ամէնէն ամուրը, անոնց ծայրը հաստատուած են տեսակ մը զգալներ, որոնց մէջ կը տեղաւորէ ինչ որ կը քաղէ ծաղիկներէն: Դարձեալ, այս վերջին զոյգ մը ոտքերով է որ փորին վրայէն կը վերցնէ մեղրամոմի կաթիլները,— մեղուն մեղրամոմը կը պատրաստէ իր մարմնոյն այս մասին մէջ: Վեց ոտքերն ալ կը վերջանան ճանկերով եւ ծծօցներով, որոնք կը ծառայեն անսայթաք քալելու ամէնէն ողորկ առարկաներուն վրայ: Շնորհիւ այդ կազմութեան՝ մեղուները կրնան իրարու կապուիլ եւ կազմել մեղուաշարը

Մեղուները շնչառութիւնը կը կատարեն փորով, որ ծածկուած է թեփով: Իրենց խայթոցը առանձին գործարան մըն է, որ կը բաղկանայ սանրէ մը կամ կիծէ մը սատմնաւոր,— այս սանրը, անգամ մը մխելէ վերջ, չի կրնար հանել այլ եւս: Սանրը կը մնայ վէրքին մէջ թոյնի կաթիլին հետ միասին: Ու խայթող մեղուն կը մեռնի քիչ վերջ: Ոմանք կ՚ըսեն թէ խայթող մեղուները անձնասպանութիւն մը կատարելու ձեւով է որ կը խայթեն, առանց աշխատելու հանել սանրը: Սակայն ամերիկացի մասնագէտներ կը պնդեն թէ մեղուն կ՚աշխատի հանել սանրը, բայց չի կրնար, քանի որ սատմնաւոր է:

Փեթակ մը, որպէսզի պատիղ (մեղր) տայ, պէտք է ունենայ թագուհի մը, — առանց թագուհիի մը ներկայութեան՝ չեն աշխատիր մեղուները: Թագուհին երկու անգամ աւելի մեծ է աշխատաւոր մեղուներէն, չունի խոզանակ ու մազոտ ոտքեր: Իր պարտականութիւնն է հաւկիթ ածել, միայն ածել: Օրական կ՚ածէ 3—4 հազար: Իր բեղնաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ օդին մէջ,— բեղնաւորուելէ վերջ այլ եւս չի բաժնուիր փեթակէն: Ամէն թագուհի կրնայ բեղնաւորուիլ ծնունդէն մէկ շաբաթ վերջ:

Աշխատաւոր մեղուները, բոլորն ալ էգ, մէկ փեթակին մէջ կը կազմեն մօտ 20.000 բնակչութիւն մը: Փոքրերը, երբ դեռ մէկ շաբթուան կեանք ունին, փեթակին մէջ կը մնան եւ խորիսխ կը չինեն, կը խնամեն անոնք որ կը ծնին, այսինքն զուրս կ՚ելլեն բոջիջներէն: Ցետոյ փեթակին տաքութիւնը կը մեղմեն՝ հով տալով, թրթռացնելով իրենց թեւերը: Ոմանք կը սպասեն փեթակին բերանը իբրեւ պահապան: Բուն աշխատաւորները, յոյր կաթիլուն պէս զուրս կ՚ելլեն փեթակէն, դաշտերն ու պարտէզը կը լեցնեն իրենց եռքով: Անոնք փեթակ կը վերադառնան միջտ իրենց զգալները լեցուցած քիչ մը ջուրով եւ նեկտարով: Այլ մեղուները, որոնք պղինձի ձայնով բզզիւն մը կ՚արձակեն եւ կըրակի պէս կը թռչկոտին (արեւին ճառագայթներէն կը փայլփի իրենց կուրծքը եւ յաճախ կրակի կը նմանին մէջքերին մէջ), քիչ են թիւով, ոչ գըրգայ ունին, ոչ ալ երկար լեզու: Թագուհին բեղնաւորելէ զատ ուրիշ գործ չունին, այնպէս որ աշխատաւորները զանոնք կը սպաննեն մեղրաշինութենէն վերջ.

Մեղուի բազմաթիւ ցեղեր կան,— իտալական դեղեցիկ կազմուածք մը ունի, մարմնոյն վրայ դեղին գիծեր: Շատ աշխատասէր է այս ցեղը, եւ լաւ կռուող՝ երբ հարկ է փեթակը պաշտպանել թշնամիներու դէմ: Հրաշալի հոտառութիւն ունի: Սեւ - արիական մեղուն մութ գոյն մը ունի, բայց ճերմակ մազեր ոտքերուն վրայ: Դիմացկուն է եւ ցուրտէն չի վախնար: Ուրիշ շատ մը ցեղերու կարգին, յիշենք նաեւ կովկասեան մեղուն, որ հեզ է, ընդհակառակն չափազանց չար է կիպրոսեան մեղուն:

Քանի մը խօսք եւս փեթակներու մասին.— Ռուսիոյ մէջ փեթակները ծուծը փորուած կաճղեր են: Սպանիոյ մէջ կը չինուին կարմիր կաւով: Աֆրիկիոյ մէջ՝ սնկակաղնիէ: Ֆրանսայի մէջ՝ փրովանսեան փեթակը կը նմանի պզտիկ խրճիթի մը, Պէրրիի փեթակը՝ աշտարակի, պաքեան փեթակը՝ մեծ չիչի.

Հետաքրքրական եւ բարդ հարց մը մեղուներու իմացականութեան վէճը, որուն մասին թեր ու դէմ արտայայտուեցան քանի մը տարի առաջ, Ֆրանսերէն թերթի մը մէջ, Մէզոննէօվ եւ Վ. Ցարութիւնեան (այս վերջինին յօդուածը Մարգմոնեգիրը Ցառաջի մէջ):

Վերջին խօսք մըն ալ մեղրին մասին: Անբաղդատելի սնունդ մըն է, կենսանիւթերով հարուստ: Օգտակար մեծին ու պզտիկին: Վիրգիլիոս «երկնային ցօղ» կ՚անուանէ, որովհետեւ հին ատեն կը կարծէին թէ մեղուն մեղրը կը չինէ առնելով ցօղն երկինքէն եւ նեկտարը՝ ծաղիկներէն:

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ ԿԸ ՀԱՒԱՏԱ՞Ր ԱՍՏՈՒԾՈՅ

—•—

Ժամանակ մը սովորութիւն էր հարցնել օրուան փառքերուն, անոնց մահուան մայրկեանին, թէ կը հաւատա՞յի՛ն Աստուծոյ կամ հոգւոյ անմահութեան: (Այդ հարցումը կը պատմեն թէ բրած են նաեւ Գեորգ Դուրեանին): Որքան ալ ծիծաղելի բլլայ այդ հարցումը հիմա՝ երբ հոգեբանութիւնը դարձած է այլ եւս գիտութիւն մը հին հոգեբաններուն բոլորովին անծանօթելի կամ, ինչպէս կ՚ըսուի, «հոգեբանութիւն առանց հոգիի», վերջապէս երբ հիմա հոգին կը սահմանուի հիմնովին ... սակայն ալ հետաքրքրական է գիտնալ թէ ի՛նչ կը մտածէր Վիքթոր Հիւկօ կրօնքի, հոգւոյ անմահութեան կամ Աստուծոյ մասին

La Quinzaine Protestante ի մէջ, պաստոր Հ. Գարդիէ կ՚աշխատի պարզել Հիւկոյի կրօնական ըմբռնումները:

Վիքթոր Հիւկօ այսպէս կը գրէր իր կտակին մէջ.

Չեմ ուզեր որ կրօնական յաղագս-կալութիւն մը կատարուի որ եւ է եկեղեցւոյ կողմէ, կը խնդրեմ կատարել միայն նուգեհանգիստ մը բոլորին համար: Կը հաւատամ Աստուծոյ:

Հիւկոյի կտակին այս հատուածն առնելով՝ Գարդիէ կ՚աշխատի թէ ... հաստատեալ մը խնկարկած քարոզ ...

Կրօնասէր էր եւ հաւատացեալ: Եւ այն, զոր կը սիրեն մեզի ներկայացնել իբրեւ «հայհոյութեան հերոս» մը, կը նուաստանայ, կը խոնարհի, կը բռնատանայ Աստուծոյ առջեւ, կը խառնովանի իր ախորժութիւնը եւ ...

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

...եկար անոնց առջեւը կենալ: Անոնց յարձակումը այնպէս էր, ինչպէս է անապատին կրակը, որ կ՚այրէ կը հասցնէ խոտը: Անոնք սպաննեցին թագաւորը, իր զօրապետները եւ բոլոր զինուորները, ու թագաւորին եւ իշխաններուն գլուխները առին եւ տարին Հռովմի թագաւորին: Անոնք պալատին առջեւ կեցան եւ ըսին անոր պալատականներուն.— «Լուր տըւէ մեր տէրոջը, որ բարբարոսները թագաւորին եւ անոր զօրապետներուն գլուխները իրեն կը բերենք»: Երբ թագաւորը լսեց այս խօսքերը, կանչեց զանոնք եւ անոնք ըսին ինչ որ պատահած էր: Թագաւորը ... զարմացաւ, ու թէեւ իրեն ցոյց տուին թշնամի թագաւորին եւ զօրապետներուն գլուխները, չհաւատաց անոնց. — «Եթէ դուն չես հաւատար մեր խօսքին, ըսին անոնք, մարդ ղրկէ տեսնելու համար սպանուած բարբարոս զինուորները, ձիերը, ջորիները եւ զինուորներուն ըղտերը, որոնք չափազանց շատ են եւ մարդ չուններնիս համար՝ ... բերել»: Թագաւորը բանակ մը ղրկեց, հասկնալու համար թէ ի՞նչ կ՚ըսէին, եւ գտնուեցան բարբարոսներու դիակները, իրարու վըրայ դիզուած եւ լեռ մը ձեւացուցած, ձիերը եւ զէնքերը սաղին անդին ցրըւած, եւ մարդ չկար որ պահպանէր: Զինուորները եկան տեղեկացնելու թագաւորին ինչ որ տեսան: Այս լուրը առնելով, թագաւորը զարմանքով եւ ապշութեամբ լեցուեցաւ.

Այն ատեն իր զօրապետներուն հետ խորհուրդի մտաւ եւ ըսաւ անոնց.

— «Եթէ ասոնք բարբարոսները այսպէս բնաջինջ ըրին, ի՞նչպէս պիտի կարենանք դիմադրել, երբ պատերազմ ունենանք իրենց թագաւորին հետ. անոնք մեզ պիտի սպաննեն եւ մեր երկիրը պիտի առնեն: Խորհեցէք ձեր մէջ, ո՞վ մեծամեծներ, ո՞րն է լաւագոյն ճամբան, որուն հետեւինք հանդէպ այս մարդոց: Ես զանոնք իմ պալատս պիտի տանիմ, խնջոյք մը պիտի պատրաստեմ, եւ իրենց պիտի ըսեմ.— «Երեք օր սպասեցէք»: Ժամանակը չմնացած, իւրաքանչիւրը ձեր տուները տարէք եւ սպաննեցէք»: Թագաւորը երեք օր անոնց խնջոյք սարքեց: Զանոնք զգեստաւորեց հրաշալի հանդերձեղէններով եւ մեծ պատիւներ ըրաւ: Երեք օր վերջ, զօրապետները զանոնք տարին իրենց տուները, ինչպէս խորհուրդ տուած էր թագաւորը եւ զանոնք խեղդեցին, առանց մէկուն խնայելու, բայց միայն Սարգիսէն: Հոն մանկամարդ աղջիկ մը կար, որ հայերէն լեզուն կը հասկնար: Անիկա գնաց կեցաւ տանը դրան առջեւ եւ ըսաւ անոր.— «Թեզի եւ քու երիտասարդութեանդ գթալուս թեան համար վիշտի մէջ եմ, մէկ ժամ մնացած է, քեզ պիտի սպաննեն, ինչպէս ընկերներդ սպաննեցին»: Այդ պահուն ճաշի վրայ էին, կը խմէին ու կը զուարճանային: Մանկամարդ աղջիկան ըսաւ. — «Կրնա՞ս ինծի բերել ձիս իր սարքովը, ըրէ աղէկաս»: — «Այո՛, կրնամ» պատասխանեց աղջիկը: Գարմանուհին բերաւ ձին եւ կեցուց այդ տունին դրան առջեւ: Սարգիս հագաւ իր զգեստները, դուրս ելաւ եւ ձին հեծաւ: Իրեն հարցուցին,— «Ո՞ւր կ՚երթաս»: «Կերթամ եւ խմած կը ճանչնամ սառնորակին վրայ, ըսաւ, ձիով պտոյտ մը ընել վերջ կը վերադառնամ»: Թագաքէն դուրս ելաւ, ձին սաղին անդին վազցուց, յետոյ արագօրէն ուղղուեցաւ դէպի իր երկիրը եւ այդ ուղղութեամբ կորսուեցաւ: Այս տեսնելով՝ Հռովմի մարդիկը ձիով հետապնդելու ելան, սակայն Սարգիս եւ զարձաւ, զանոնք սպաննեց եւ անոնք բան մը չկրցան ընել իրեն: Շատ մը զինուոր մեռցուց եւ իր երկիրը հասաւ:

Դրդակի լուր տուին որ «Սարգիս եկաւ Հռովմէն եւ կ՚ուզէ ընդունուիլ տէր արքային կողմէ»: Թագաւորը պատասխանեց. — «Ըսէք Սարգիսին, որ ինծի երդում ըրած էր վերադառնալ թշնամիին գլուխը ձեռքի բռնած»:— «Ես սպաննեցի զայն», ըսաւ ան, եւ գլուխը հետս կը բերեմ»: Երբ թագաւորը լսեց այս խօսքերը, ներս կանչեց Սարգիսը, որ իրեն պատմեց ինչ որ պատահած էր սկիզբէն մինչեւ վերջ: Դրդակ մեծ վիշտ զգաց եւ դառնապէս լացաւ ըսելով.—«Վա՜յ ինծի, վա՜յ ինծի, ահա իմ քաջերս, երկրիս սիւները, զէնքերս՝ թշնամիին դէմ, առանց պատճառի բնաջինջ եղեր են: Ո՛վ պիտի լուծէ վրէժս Հռովմի անօրէն թագաւորէն Սարգիս ըսաւ.— «Ես պիտի լուծեմ, եթէ ուզես»: Այն ատեն անիկա առաւ Հայաստանի ամբողջ բանակը եւ քալեց Հռովմի վրայ: Հոն հասնելով, տապալեց կործանեց — «Բերէք ինծի այն Հռովմայեցին որուն պիտի հանդիպիմ առաջին անգամ, որպէսզի ձեռքովս մորթեմ զայն»: Ահաւասիկ ինչ որ ըսաւ Սարգիս իր սրտին խորքէն, եւ սկսաւ արշաւել երկրին մէջ եւ բնաջինջ ըրաւ Հռովմի թագաւորին բանակը: Անիկա գնաց այն տեղը, ուր կը գտնուէր թագաւորը, որ դուրս ելաւ պատերազմելու իրեն հետ: Կռիւ բրին. Սարգիս սպաննեց թագաւորը, ինչպէս եւ անոր բոլոր զինուորները, եւ մեկնեցաւ իր երկիրը ուրախութեամբ եւ գոհունակութեամբ:

Սակայն, երբ քնանալ կ՚ուզէր, երազին մէջ ինքզինքը կը տեսնէր այրած ծովի մէջ, սարսափով կ՚արթննար եւ չէր կրնար քնանալ: Ասիկա տեսնելով, թագաւորը վշտակրեցաւ Սարգիսին համար: Կանչեց բոլոր եպիսկոպոսները, երէցները, աբեղաները, եւ ըսաւ անոնց.— «Ձեզմէ կը խնդրեմ որ դարման մը գտնէք, որովհետեւ ահաւասիկ Սարգիսը, իմ բարեկամս, քնացած ատեն ինքզինքը կը գտնէ այրած ծովի մէջ»: Անոնք պատասխանեցին.— «Շատ արիւն թափելուն համար է, բայց թող չինէ իրեն համար քառասուն եկեղեցի, եւ զանոնք զարդարէ իր հարստութեամբը, եւ հոգայ երէցներուն կարիքները, առով կը քաւուին իր մեղքերը եւ կը բժշկուի, իսկ մենք Հայերս 3 օր ծոմ կը պահենք իրեն համար, ամէն տարի, մինչեւ դալուստը մեր Տէրոջ»: Երբ Սարգիս լսեց անոնց խօսքերը, 42 եկեղեցի հիմնեց, ըրաւ ինչ որ պատուիրած էին, եւ բժշկուեցաւ հիւանդութենէն: Հայերը այսօր ալ տակաւին, տարին 3 անգամ, անոր անունով ծոմ կը պահեն: Ցետոյ Սարգիս չարունակեց ծոմ պահել, աղօթել, իր հարստութիւնը բաշխել աղքատներուն եւ միւսաններուն, առանց իրեն բան մը ծգելու: Աստուած ընդունեց իր աղօթքները, իր ծոմերը, իր ողորմութիւնները, յետոյ ան մեռաւ խաղաղութեան մէջ:

Հիմա դառնանք Հռովմայեցիներէն Հայոց բաժանումի պատմութեան:

Երբ այս պատերազմը ծագեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ, թագաւորը, եպիսկոպոսները եւ ժողովուրդը խորհուրդի նստան եւ ըսին.— «Ասկէ վերջ ա՛լ պիտի չունենանք հաստատ կապ բան մը Հռովմի հետ, ոչ եկեղեցներու եւ ոչ ալ գիրի խնդիրով»: Իրաւ ալ, առաջները անոնք հայերէն գիր ու գրուածք չունէին, այլ հռովմէական գիրքերը կը կարդային եւ երգերը կը երգէին Հռովմէն: — «Երէցներու համար ի՞նչպէս պիտի ընենք» հարցուցին: Ցետոյ խորհուրդ բրին եւ ըսին. «Թող ամէն արքեպիսկոպոս որ մեր երկրին մէջ կը գործէ եւ բոլոր եպիսկոպոսները, ... կատարեն»: Եւ այսպէս բրին: Արդար եւ պատուական երէց մը, Թադէոս անունով, Հայոց համար (Աստուծոյ) բարեխօսեց, ծոմ պահեց եւ աղօթեց 3 օր չարունակ, եւ Հոգին Սուրբ անոր ցոյց տըւաւ տառերը տառ: Այդ տառերով դեռ կարելի չէր կարդալ գիրքերը, անիկա այդ գիրերը գրեց եկեղեցիի մը քարերուն վրայ եւ մնաց գեռ չամբողջացուցած իր այբուբենը:

Ցետոյ (Աստուծոյ) բարեխօսեց Մարտիրոս եպիսկոպոս, որ քուրձ հագաւ, մոխիրի մէջ երկրպագութիւն ըրաւ, ծոմ պահեց, քառասուներեքու ժամ աղօթեց լալով եւ ողբալով: Ցետոյ երեք օր նորէն ծոմ պահեց եւ Աստուած լսեց իր խնդրանքը: Տէրոջ մէկ հրեշտակը վար իջաւ եւ անոր ցոյց տուաւ 10 տառեր եւս, առաջիններէն զատ — «Գնա՛, ըսաւ անոր, եւ ասոնք աւելցուր այն տառերուն վրայ, զորս Թադէոս երէցը գրած է. անոնցմով թիւր պիտի ամբողջանայ, քառներկու գիր կ՚ըլլայ, եւ ինչ որ տէրը խօսեցաւ, պիտի կատարուի»: Այս եպիսկոպոսը ըրաւ ինչ որ Աստուծոյ հրեշտակը հրամայեց: Այսպէս ամբողջացուց հայ լեզուին տառերը: Այս լեզուով գրուեցան Նոր եւ Հին կտակարանները, եւ (Հայերը) մեծապէս հրճուեցան Հռովմի հետ խզուելնուն համար: Կանչեցին տասներկու երէցներ, որոնք կը ճանչնային գիրերը, եւ զանոնք ղրկեցին Ասորիք, Ֆրանքներուն երկիրը, Եգիպտոս, հաւաքելու համար մեկնութիւնները ամէն լեզուով գրուած գիրքերուն, ինչպէս եւ պատուիրանները, երգեր եւ մարտիրոսաց վարքերը: Այս մարտիրոսները (sic) ցրուեցան Եգիպտոսի, Ֆրանքներու երկրին եւ Ասորիքի մէջ, անթիւ գիրքեր հաւաքեցին եւ ճոխացան գիրքերուն եւ մեկնութիւններուն խօսքերով: Այսպէս է որ ուղղափառ եւ ճշմարիտ հաւատքը ընդունեցին (Հայերը).

Այս եղաւ պատճառը բաժանումին Հայոց եւ Հռովմայեցւոց:

Վախճան պատմութեանս Հայոց եւ Հռովմայ, թագաւորին Դրդակայ եւ Սարգսի, ողջունիւ Աստուծոյ Ամէն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆ

Գ. Հըլ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը (ոչ թէ պետական քարտուղար!) գրով մը յիշեցուց Գռիան - Քէլլոկի դաշինքը ստորագրող պետութեանց, որպէսզի կատարեն իրենց պարտականութիւնը, խուսափելու համար պատերազմէն, որ օրէնքէ դուրս հռչակուած է: Այս գենըյցը ուրախութեան պատճառեց Ժընեւի բոլոր պատուիրակներուն, բացի, անշուշտ, Իտալացիներէն: Բոլորն ալ կը կարծեն թէ այս ազդարարութիւնը եւ Գ. Լաւալի ճառը պիտի չափաւորեն Մուսոլինիի եռանդը: Ծերակուտական Փոփ, Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, կարճ տեսակցութիւն մը ունեցաւ իտալական պատուիրակին հետ, այս առթիւ բարեկամական հաւաստիքներ տալով: Պարոն Ալոյզի վէ - րապահ մնաց:

Ուրիշ ճառեր եւ ազդարարութիւններ

Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Գ. Լաւալէն յետոյ պիտի խօսէր Գ. Լիթվինով, բայց յետաձգեց յաջորդ օրուան:

Աւելին օգտուելով խօսք առաւ Գ. Չարլզ Ուօթըր, Հարաւ - Ափրիկէի Միութեան Լոնտոնի ներկայացուցիչը, որ ազդարարեց թէ ահռելի հետեւանքներ պիտի ունենայ ցեղային պատերազմը, եթէ կռիւ ծագի Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: «Մենք այստեղ կը գտնուինք հիմնական հարցերու առջեւ, — մանաւանդ Եւրոպայի համար, Ափրիկէի համար, ամէնուն համար: Իմ կառավարութիւնս եւ ամբողջ ժողովուրդը, սեւ թէ ճերմակ, խոր մտահոգութեամբ եւ անձկութեամբ կը դիտեն պատերազմի ախտին յամր յառաջխաղացութիւնը մեր ցամաքին վրայ: Մի մոռնաք թէ Ափրիկէի երկայն յիշողութիւնը երբեք չի մոռնար եւ երբեք չի ներեր որ եւ է անարդարութիւն կամ թշնամանք»:

Խօսեցաւ նաեւ Աղա խան, Հնդկաստանի ներկայացուցիչը, միեւնոյն ազդարարութիւններն ուղղելով:

⁂ Եթովպիոյ կայսրն ալ քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ հայէչական տաճարին բացումին առթիւ, ժայռափորակին առջեւ: Շեշտեց թէ հայէչ ժողովուրդը ջերմապէս կապուած է խաղաղութեան, բայց եւ այնպէս կը սիրէ իր հայրենիքը եւ պատրաստ է դիմադրելու որ եւ է յարձակման: «Եթովպիոյ զինուորները նախանձախնդիր են իրենց անկախութեան եւ գիտեն գործածել սուրն ու հրացանը, ինչպէս արօրը, երբ անհրաժեշտ է պաշտպանել իրենց մշակած հողերը»:

Ճառը Ֆրանսերէն էր, բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը չարտօնեց որ լսուի Ֆրանսայի մէջ: Այդպէս վարուած էր նաեւ անգլիական կառավարութիւնը, երբ անգլերէն ճառ մը խօսեցաւ Եթովպիոյ կայսրուհին:

ՎԷՀԻԲ ՓԱՇԱ ՉԻ ՀԱՒՏԱՐ ԻՏԱԼԻԱՅ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ

«Կէս միլիոն զինուոր պէտք է կռուելու համար»

Ամերիկեան թերթի մը թղթակիցը, որ միեւնոյն ատեն կ'աշխատակցի «Փըթի Փառիզիէն»ի, յաջողած է տեսակցութիւն մը ունենալ Վէհիպ փաշայի հետ, Ճիճիգայի մէջ: Թուրք հրամանատարը, որ պետն է Եթովպիոյ հարաւային բանակի ընդհ. սպայակոյտին եւ կը գտնուի Հարրարէն 80 քիլոմեթր հեռու, մեծ վստահութեամբ արտայայտուած է ապագայի մասին: Ահա իր խօսքերը.

— «Կրնայ ըլլալ որ Իտալիա անհրաժեշտ համարի կռուիլ, փրկելու համար երեւոյթները: Սակայն Եթովպիոյ դէմ լուրջ գործողութիւններ կատարելու համար կէս միլիոն զինուոր պէտք է: Իտալացիները ի՞նչպէս պիտի կրնան պարենաւորել այդպիսի ուժ մը: Ամբողջ երկիրը նուաճե՞լ: Անկարելի է: Իտալական Սոմալիի մէջ, այժմ կան 20,000 Իտալացիներ, այսինքն սպիտակամորթ զինուորներ, եւ իբր 20.000 տեղացի զինուորներ: Իտալացիները ի՞նչպէս կրնան ազդու գործողութիւններ կատարել այդպիսի ուժով մը: Քարտէսին վրայ նայեցէք եւ պիտի համոզուիք որ մեր բռնած գիծը նոր Վէրտէօն մը պիտի ըլլայ»:

Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ Վէհիպ փաշա «Ճէհարիծներու գունդ մը կը կազմէ, յար եւ նման Թուրքիոյ: Իր կարծիքով, Իտալական Սոմալիի եւ ուրիշ վայրերու Իտալացիները դասալիք պիտի ըլլան եւ իր բանակին պիտի միանան: Ան երբեք մարգարէութիւն չէ փորձած, բայց կը կարծէ թէ Փաշականութեան դերեգմանը պիտի փորուի Եթովպիոյ մէջ: Ես արշաւներ չպիտի կազմակերպեմ, այդպիսի գործողութիւնները սպառողին են. Բայց, եթէ ուզեմ, կրնամ կէս ժամէն գրաւել Վալ - Վալը եւ ուրիշ սահմանային կայաններ: Եւ սակայն ի՞նչ բանի կը ծառայէ այդ: Կը յայտարարեմ թէ Եթովպիա վախնալու պատճառ չունի ոչ հիւսիսային, ոչ ալ հարաւային ճակատէն: Մենք պատրաստ ենք, թէեւ կը խոստովանիմ թէ պէտք եղածին չափ դեղ, հիւանդանոց եւ հիւանդապահ չունինք»:

750,000 ճապոն զինուոր

Ատտիս - Աբէպայէն կը հեռագրեն թէ արդէն տրուած է բոլոր Հապէշներու զօրակոչի հրամանը, բայց հրապարակ չպիտի հանուի մինչեւ որ խաղաղութեան ամէն յոյս կորսուի: Այդ պարագային, զէնքի տակ պիտի առնուին մօտաւորապէս 750.000 ռազմիկներ, առանց հաշուելու անոնք որ զինուոր են արդէն: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ զօրակոչի հրամանը վէճի առարկայ եղած է կայսեր եւ իր խորհրդականներուն միջեւ: Խումբ մը կ'ուզէր որ անմիջապէս հրապարակ հանուի, բայց միւսները կ'առարկէին թէ անխոհեմութիւն է այդպիսի ձեռնարկ մը կատարել, երբ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Ժընեւի մէջ: Զէնքի պակասը մեծապէս զգալի է երկրին մէջ:

⁂ Իտալական թերթերը կը գանգատին թէ Անգլիա արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնէ, մարտանաւեր եւ զօրք համախմբելով Միջերկրականի մէջ, մանաւանդ Սուէզի բերանը:

⁂ Եթովպիոյ կայսրը մերժեց արտօնել որ զօրացնեն Ֆրանսական զինապահեստը: Հակառակ այս արգելքին, 600 Ֆրանսական զինուորներ Մարսէյլէն ճամբայ ելան դէպի Ճիպութի:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՓՈՐՁԵՑ սուս տարագիր մը, Քօրտիով, 49 տարեկան որ եօթն անգամ դատապարտուած էր իբրեւ անտատող վտարման վճիռի: Ոստիկանները զացեր էին ձերբակալելու, երբ սենեակը քաշուելով, պատուհանը բացաւ եւ վար նետուեցաւ: Ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

ՍՈՒԷԶԻ ՋՐԱՆՑՔԻՆ ՓԱԿՄԱՆ խնդիրը ուսումնասիրելու համար, միջազգային իրաւագէտներու ժողով մը հրաւիրեց ջրանցքի ընկերութիւնը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Փարիզի մէջ: Ընկերութիւնը լուր տուած է թէ վերջին վեց ամիսներու ընթացքին 84 185 իտալական զինուորներ անցած են ջրանցքէն, եւ առնուած 200 000 տոլար տուրք վճարուած է:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ ԳԼՈՐԵՑԱՒ ՄԵԹՐՈՅԻՆ ՄԷՋ, Փուասոնիէռի կայարանին առջեւ՝ երբ կը փորձէր խուսափիլ ընդհարումէ մը: Բանուոր մը, որ կայարանը կը մաքրէր այդ միջոցին, սանդուղներէն վար գլորեցաւ այդ արկածին հետեւանքով: Բարեբախտաբար թէ բանուորը եւ թէ շարժավարը ազատեցան թեթեւ վէրքերով:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ տեղեկագիրը 519 հոգիի յաւելում կը ցուցնէ անցեալ շաբթուան վրայ, 380.664էն բարձրացած ըլլալով 381.183ի: Անցեալ տարի նոյն շաբթուն 329.021 էր:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԶՕՐԱՒՈՐ բջիջ մը երեւան հանուեցաւ Սօֆիայի մէջ: Ծրագրուած էր խորհրդային հանրապետութիւն հաստատել:

ՆՈՐ ԶԱՐՕ ԱՂԱ մը երեւան ելած է Յարբերդի մէջ: Մարդահամարի տոմարէն կ'երեւայ որ 123 տարեկան է: Նախկին հովիւ մըն է, եւ կնանքէն 60 տարին անցուցած է լեռներու մէջ: Ունի 13 զաւակներ, ամէնէն մեծը 78 տարեկան: Կինն ալ հարիւր տարեկան է:

ԵՐԵՔ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՍՊԱՆԵՐ սպաննեց եւ յետոյ անձնասպան եղաւ Սենեկալցի զինուոր մը, Թաֆիլէթի մէջ (Մարոք), խելագարութենէ բռնուած ըլլալով: Ուրիշ սպայ մըն ալ սպաննուեցաւ Ռապաթի մէջ, Նիքօլա Մոըլեմինով անուն Ռուսի մը կողմէ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Տոքթ. Կէօպէլս, յայտարարելով թէ «ով որ դաշինք կը կնքէ անոր հետ, կը կործանի անոնց միջոցաւ»:

Հ. Յ. Դ.

Կառոյ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը (16 Սեպտ. Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.20ին: Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. Ժողովի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վռէժ» խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի (Սեպտ. 16) երեկոյ ժամը 9ին: Զեկոյց՝ Շրջ. Ժողովի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զաւարեան կոմիտէի ժողովը 16 Սեպտ. Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. Ժողովի:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameme. PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կէյվէ, Էօմէ գիւղացի Ստեփան Խալըկեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին *Անդրանիկ Խալըկեանը*, որ ժամանակին Պոլսոյ որբանոցներուն մէջ էր, յետոյ փոխադրուեցաւ Յունաստան: Կը յուսացուի Գավալայի շրջանը ըլլայ: Ցեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ S Katchikian, 17, Bld. de la Pugette, St. Marguerite, Marseille.

Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէն արտատպել:

(Շար. ը Գ. էջէն)

կը հայցէ ողորմութիւնը անոր՝ որուն ապօրէնը չէ դադրած երբեք: Ան՝ որ կը խոստովանէր Փօլ Սթրաֆէրի. «Ամէն օր կ'աղօթեմ եւ մէկ աղօթքէն միւսը 4 ժամ չեմ անցուցած բնաւ»:

Պարզ է, աշխատելով Հիւկոյի կեանքին ու գրականութեան մէջ գտնել վկայութիւն մը, որ հաստատէր անոր հաւատքը հոգւոյ անմահութեան մասին, մոռցեր է ուսումնասիրել նախ Հիւկոյի հոգեբանութիւնը — այդ աշխատանքը գեղեցիկ վկայութիւն մը պիտի ըլլար անշուշտ հաստատելու թէ Ֆրանսական ռոմանթիզմին այդ հայրը շարունակական մակընթացութիւններու եւ տեղատուութիւններու պատկեր մը կը պարզէր գաղափարներու ծովուն վրայ: Հիւկօ այն գրագէտն է որ, այդպիսի հարցերու մէջ, ցամաք չէ տեսած երբեք: Ճառագայթարձակ հանճար մը, որ հոգեկան երկրագունդին յուզական մասն է միայն լուսաւորած: Ահա թէ ինչու կ'ըլլա չի ներկայացներ Հիւկոյի վկայութիւնը հոգեկան աշխարհի միւս կիսագունդի բաներուն մասին, որոնք մոռցուած կը կոչուին:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 17 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2911

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳԾՈՎ»...

Կիրակի օր հրատարակուած պաշտօնական յայտարարութիւնը կ՚ըսէր.— «Ներգաղթը պիտի կատարուի ուրիշ ստուերային թ. Հայաստանի մէջ ստեղծուող Հայրենակցականներու գծով»:

Այս կարգադրութիւնը անոր համար որ՝ «պատ բնակարաններ կը գտնուին մասնաւորապէս նորակառոյց աւաններու մէջ.— Նոր Պալուաշէն, Նոր Արաբկիր, Նոր Մալաթիա, Նոր Խարբերդ, Նոր Տիգրանակերտ, Նոր Բիւթանիա եւն.»:

Գ. Շահվերդեան ալ իր զեկոյցին մէջ կը յայտնէր.— «Ես ինծի մնացած է թ. Հայաստանում նոր աւաններ կառուցանող շինարարական մարմինների ցանկերը իրենց ֆրանսիական հայրենակիցների վերաբերեալ»:

Ուրեմն, ոչ միայն ներգաղթը պիտի կատարուի բացառապէս Ֆրանսայէն, այն ալ 1200ը չանցնելու պայմանով, այլ եւ «Հայրենակցականներու գծով»: Ո՛վ որ աւան ունի եւ ազգական, գլխու վրայ տեղ ունի: Ամէն պարագայի մէջ, կը համարուի առանձնաշնորհեալ:

Երեւանը ինք եւ իր հովանաւորած շինարարական մարմիններ նկատի առած են ոչ թէ Ֆրանսայի կամ ուրիշ գաղութներու աշխատաւորութեան կացութիւնը, այլ արամադրելի բնակարաններն ու անոնց... բնական ժառանգորդները:

Ո՛ր Հայրենակցական Միութիւնը որ ժամանակին խելք բրած կ՚աւանի մը կամ գիւղի մը հիմերը դնելու, ինքնին շահած է անդամակցութեան իրաւունքը: Եւ ցանկերն ալ յանձնած է արդէն, իր խմբերով եւ բարեկամներով:

Այնպէս որ, եթէ օրինակ, Մարսէյլի մէջ շատ աւելի Թշուառ Մշեցիներ, Վանեցիներ, Խնուսցիներ, Տրապիզոնցիներ կամ Կիլիկեցիներ կան, դժուար թէ արժանագրուին եւ անցագիր ստանան, որովհետեւ՝ ոչ խրճիթ մը շինած են, ոչ ալ Վերաշինաց մը կազմած:

Նոյն արամադրութեամբ, Իզմիրցին, Գոյսեցին կամ Թոատացին ալ պարտաւոր են պոչ կապել, ապաւինելով «յետագայ կարելիութիւններին», եւ կամ Բարեգործականի բարեխօսութեան, գոնէ Նուպարաշէնի արժանի համարուելու համար:

Բաղդին երկիրներու մէջ ալ այսպէս կ՚ատուին բանուորներ: Նախ տեղացին, յետոյ միւսները, պոչ կազմելով գործարաններու առջեւ:

Եւ ա՛յս է որ կը կոչուի հայրենիքի վերաշինութիւն կամ ներգաղթ:

Մինչ մենք, արտասահմանի մէջ, տարիներէ ի վեր անկարելին կ՚փորձենք տեղական հայրենասիրութեան չարիքները սանձահարելու, ահա նոր փորձութիւն մը՝ Երեւանի ճամբով: Նոր պառակտութիւն մը՝ բոլոր անոնց համար որ համահայկական տեսակէտներ ունին:

Անշուշտ գնահատելի է որ եւ է նախաձեռնութիւն:

Եթէ Արաբկիրցին, Մալաթիացին կամ Խարբերդցին ժամանակին աշխատանք թափեր եւ նոր բոյներ հաստատեր են, իրաւունք ունին վայելելու անոնց բարիքները:

Այս տեսակէտէն, շատ ալ խառնել չպիտի համարուէր իրենց նախաձեռնողութիւնը.— ամէնէն առաջ իրենց ազգականներն ու հայրենակիցները փոխադրելու բաղձանքը:

Խոտելին եւ ըմբոստացուցիչն այն է որ՝ բանուորներու եւ գիւղացիներու իշխանութիւնը ինք չունենալով միտք եւ կամք՝ իբրեւ հիմնական ծրագիր հետապնդելու ներգաղթը, անոր ճակատագիրը կը կապէ այս կամ այն Հայրենակցականի կարողութեան եւ ճարպիկութեան:

Խուսափելով զոհողութենէ, ան կը նուիրագործէ հայրենակցական նախապաշարումները, ցեղախումբերու կը բաժնէ տարագիր աշխատաւորութիւնը:

Սովորական ժամանակներու մէջ, կարելի էր չանսնելու զարնել երկուստեք մշակուած այս «հայրենակցական գիծը»: Կարելի էր կարգալ ու անցնիլ, իբրեւ կամքէ անկախ երեւոյթ մը որ պիտի չքուի ժամանակի ընթացքին:

Դժբախտաբար արմատախիլ բազմութեանց վիճակը այնպիսի պահանջներ կը ներկայացնէ, որ դժուար է փիլիսոփայական կամ կուսակցական դիրք բռնել:

Այդ կացութիւնը կը պահանջէ նոյնիսկ ժամանակաւոր օրէնքներ հաստատել Հայաստանի մէջ, ինչպէս կը պատահի ամէն երկրի, նոյնիսկ Խ. Միութեան մէջ:

Թող անխախտ պահեն հաստատուած կարգ ու սարքը: Թող աչքերն ու ականջները յառուած մնան դէպի Մոսկուա:

Բայց, ի վերջոյ կարելի չէ՞ տեսակ մը «նէպ» հաստատել Երեւանի մէջ, 3–5 տարի պայմանաժամով, դուռները քիչ մը աւելի լայն բանալու եւ մանաւանդ բնակարաններու շինութիւնը դիւրացնելու համար:

Դեռ անցեալ տարի չէ՞ր որ նոյն Մոսկուան բացառիկ դիւրութիւններ ընծայեց, հրէական ինքնավար շրջան մը հաստատելու համար հեռաւոր Սիպերիոյ մէջ:

Որքան կը փլչինք, այդ առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը կը տրամադրէր ոչ միայն ձրի հող, այլեւ ճամբու ծախք, ձրի կամ աժան փոխադրութիւն գոյքերու եւ գործիքներու, ապահարկութիւն եւն.:

Այդպիսի տնօրինութիւն մըն է որ կը սպասուի նաե՛ւ Հայաստանի համար: Մանաւանդ անոր համար:

Կա՛մ պետական ծրագրի վերածեցէք ներգաղթն ու վերաշինութիւնը, ապահովելով համապատասխան վարկ:

Եւ կամ, հաստատեցէք հայկական հնգամեակ մը, դուռները լայն բանալով ոչ միայն տարագիրներուն, այլեւ անոնց դրամագլուխին եւ նախաձեռնութեան առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԷՆ ՅՈՅՍ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻ

«ՈՉ ՄԷԿ ԻՐԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ»

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՔԱՇՈՒԻԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Շաբաթ օրէն ասդին աւելի վրդովիչ կ՚երեւայ կացութիւնը՝ իտալեւհաբեշական ճակատին վրայ: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն ճառերէն վերջը, Մուսոլինիի արտակարգ նիստի հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը, քննելու համար կացութիւնը, թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական տեսակէտով: Այդ առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ՚ըսէ.— Զինուորական տեսակէտով, արեւելեան Ափրիկէի մէջ մեր պատրաստութիւնները կը շարունակուին յարատեւ թափով, որպէսզի ապահով ըլլանք Եթովպիական զօրքերուն ուժերուն առջեւ, որոնց զօրաշարժը սկսած է արդէն: Միւս կողմէ ձեռք առած ենք նաեւ զօրացնելու համար Լիբիոյ մեր սահմանապահութիւնները ամէն վտանգի դէմ: Առաջնորդը շարք մը մանրամասնութիւններ հաղորդելով, հաստատեց թէ Իտալիոյ ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու ամբողջութիւնը ի վիճակի է պատասխանելու որ եւ է սպառնալիքի, ինչ որ ալ ըլլայ եւ ո՛ր կողմէն ալ գայ: Շնորհիւ ապամնիւթերու չինականութեան համար հաստատուած տեսչութեան, զինուորական պիտոյքներու հայթայթումը կը շարունակուի կանոնաւորապէս: Գալով քաղաքական տեսակէտին, փորձառութեան յիշեց հինգերու յանձնախումբին կազմութիւնը եւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն ճառերը, որոնք ուրիշ կերպ չէին կրնար ըլլալ, նկատի առնելով երկու երկիրներուն դիրքը Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին հանդէպ: Մինչատոր համար ալ անոնք ամենամեծ հանդարտութեամբ ընդունուեցան Իտալիոյ պատասխանատու շրջանակներուն եւ ժողովուրդին կողմէ: Նախարարական խորհուրդը գոհունակութեամբ կ՚արձանագրէ նախարար Լավալի արտայայտած խօսքերը՝ 1935 յունուարի Ֆրանսեւիտալական համաձայնութեանց եւ անոնց շնորհիւ նուիրագործուած բարեկամութեան մասին, բարեկամութիւն մը զոր Իտալիա կ՚ուզէ զարգացնել եւ զօրացնել, ոչ միայն երկու երկիրներու, այլեւ եւրոպական գործակցութեան համար: ԱՅԴ ԿՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻԼ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՎԷՃԻ ՄԸ ԿԱՄ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՈՐՈՆՔ ԵՐԲԵՔ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԶՍՊԵԼ ԻՏԱԼԻԱՆ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՐ ՇԱՀԵՐԸ: Նախարարական խորհուրդը սպառնալիքի կառավարութիւն կը համարէ բացորոշապէս հաստատել թէ ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՐՑԻՆ ԴԷՄ ԵՂԱԾ ՈՐ ԵՒ Է ԻՐԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ ՉԸՆԴՈՒՆԻՐ, ԻՏԱԼԻԱՆ ՊԻՏԻ ՀԵՌԱՆԱՅ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ եւ զոհողութիւններէն եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուած ծրագրին չնշին յետոյ: Նախարարական խորհուրդը որոշեց շնորհաւորութեան եւ ողջոյնի հեռագիր մը ուղղել Զօր. Գրացիանիի (հրամանատար արեւելեան Ափրիկէի բանակին):

ՖՐԱՆՍԱ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՀԱԿԱՌԱԿ Է ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ժընեւէն, կիրակի օրուան թուականով.— Ցաջողեցայ ամէնէն հեղինակաւոր շրջանակներէն ստուգել ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտներն ու մտադրութիւնները իտալեւհաբեշական վէճի մասին եւ կրնամ ըսել վճռապէս, թէ ինչ աղբիւրէն քաղելով.— Ֆրանսայի դահլիճը որոշած է, ինչ որ ալ ըլլայ, չառնել որ եւ է քայլ որ կրնայ ծանրացնել կացութիւնը: ԱՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԴԱՐՁ ՈՐՈՇԱԾ Է ՄԵՐԺԵԼ ՈՐ ԵՒ Է ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ.— ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ՄԵՂԱՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ԹԷ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ: Այս որոշումը տրուած են նկատի առնելով տագնապին բոլոր մանրամասնութիւնները: Ֆրանսական կառավարութեան կարծիքով, ներկայիս պատժական տնօրինութիւնները անգործադրելի են եւ վտանգաւոր: Միւս կողմէ, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդին որոշումները կը փարատեն ամէն պատրանք եւ վարանում: Այլեւս կասկած չկայ թէ Իտալիա անդառնալի կերպով որոշած է յառաջ տանիլ իր մանրակրկիտ ծրագիրը՝ Եթովպիոյ հանդէպ: Անժխտելի է որ Իտալիոյ այսօրուան վարքին մակարդակը շատ աւելի բարձր է քան անցեալ տասնամեակներու ընթացքին:

❖ Ուրիշ թղթակիցներ ալ, մասնաւորապէս անգլիացի եւ ամերիկացի, կը հեռագրեն թէ Ժընեւի մէջ անխուսափելի կը համարուի պատերազմը: Անցեալ շաբթու խօսուած ճառերէն վերջը, մտքերու ժողովին պատկերն է որ կը կրկնուի.— Ո՛վ պիտի կախէ բոժոժը կատուին վիզէն ... Ա. Դ. Խորհուրդը կը սպասէ որ Մեծն Բրիտանիա առանձնէ այդ նախաձեռնութիւնը, բայց անոր արտաքին նախարարը հասկցուց թէ Անգլիա չուզեր առանձին գործել: Արդ, Ֆրանսա Ա. Դ. ուխտին կառչած ըլլալով հանդերձ, չի կրնար աչքերը գոց Անգլիոյ ետեւէն քալել: Պ. Լավալի ձեռքերը կապուած են Հռոմի մէջ տրուած խոստումներով: Միւս կողմէ, Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը կը ջանայ ըստուգել թէ Անգլիա նոյն ուղեգիծը պիտի բռնէ՞ ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ: Օրինակ՝ եթէ Գերմանիա ուզէ կցել Աւստրիան... Ֆրանսական մամուլին ալ մեծամասնարար հակառակ է պատժական տնօրինութեանց առաջարկին, վախնալով որ անդարմանելի խրամատ մը կը բացուի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ:

ՀԱԲԵՇԻՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1,139,000 ԶԻՆՈՒՈՐ, 155,000 ԶԷՆՔ

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Հաբէշիստան արտակարգ պատրաստութիւններ տեսած է, ի նախատեսութիւն պատերազմի: Արքայից արքան կը յուսայ 1,139.000 զինուոր հանել, բայց տրամադրելի ունի միայն 155.000 զէնք:

Կիրակի օր 3000 առեւտրականներ եւ իրենց սպասաւորները քալելով դացին կայսերական պալատ, զէնք եւ ռազմանիւթ խնդրելու համար: Պատերազմական նախարարը շնորհակալութիւն յայտնեց որ պատրաստ են պաշտպանելու հայրենիքը: Բազմութիւնը առաւօտ արշալոյսէն հաւաքուած էր մայրաքաղաքի Ս. Գէորգ մայր եկեղեցիին առջեւ: Ժամը 9ին բոլորը մէկ ճամբայ ելան ջորի նստած կամ քալելով, եւ թափօր կազմեցին մայրաքաղաքին մէջ: Ով որ հրացան մը ունէր, միասին առած էր: Միւսները ունէին գեղարդներ,

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

Չեխոսլաւ լրագրող մը, Ժ. Թոռէվիչ որ անցեալ տարի Թուրքիա է այցելեր, իր բերթին տեղէն փոքր. Չեխոսլովաքիոյ գործակցութեամբ «Արդիական Թուրքիան» անուն գիրք մը հրատարակած է: Գիրքը բաւական ընդունելութիւն գտած է Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Լեհաստանի եւ Աւստրիոյ մէջ: Անիք տուած է նաեւ կարգ մը վիճաբանութեանց:

Թոռէվիչ կը խօսի, նախ, Պոլսոյ գեղեցկութեան մասին, յետոյ կը քննէ հին ու նոր կենցաղները, ու ծանօթութիւններ կուտայ Թուրքերուն պատմութեան մասին: Կ՚անցնի Աթաթիւրքի, կը խօսի Ափրիկեան Տրիպոլսոյ եւ մեծ պատերազմներու ընթացքին անոր կատարած գործերու մասին, կը նկարագրէ ազատագրական պայքարը եւ տեղեկութիւններ կուտայ նոր Թուրքիոյ ազգային քաղաքականութեան մասին:

Կը խօսի նաեւ երկրին տնտեսական վերելքի, երկաթուղիներու եւ նոր երկիրի մասին, որ «Արեւելքի Փարիզ» ըլլալու կոչուած է: Արեւելքի բոլոր երկիրները կ՚ընկերէն օրինակ կ՚առնեն: Հետզհետէ կը յայտնէ նաեւ թուրք բանակի մասին:

Զմայլանք յիշել որ հեղինակը երկուտասնոյ մըն է՝ դեռ երեսուն դար չկրթուած ու քաղաքական երկար ապրած է Թուրքերու միջեւ: Գիտէ նաեւ թուրքերէն:

Իսկ իր գիրքը կը բաղկանայ ընդամէնը 27 էջերէ:

Այսինքն՝ ծաւալ մը որ յօդուածի պատշաճէր, դիւրաւ թեամբ ու ամէն տեղ կը կարդացուի, մաղուելի է ամէն դասակարգի եւ ուրուած տպաւորութիւնը կը թողու.— Եղածն ապէ կարծիք Թուրքիոյ մասին:

«Յառաջ»ի մէջ բազմամասրար ու յաջողապէս կուտանք այն բոլոր յօդուածները որոնք մինչեւ ցարդ ձեւով կ՚առնուին վերջերս եւրոպական թերթերու մէջ: Ահա «Նուվէլ Լիթէրէռ»ն ալ լայն տեղ տուեր է Պոլսոյ, եւ Իզմիրի փրանսերէն թերթերուն, խօսելով նաեւ անոնցմէ ոմանց թուրք խմբագիրներու ազգայնականութիւնը մասին:

Աւոյց է այլեւս, որ Հիւլէրեան Գերմանիան եւս նպաստաւոր գիրք բռնած է Թուրքիոյ հանդէպ: «Մուսալեռ»ի արգիլեց: Տնտեսական վերականգնումի եւ պատուաքննման համար հսկայ վարկ է բացած: Իսկ անցեալ օր գերմաններէն թերթ մը կը դրուատէր իրենց «պատերազմի զինակիցներ», նախկին յարաբերութեանց վերանորոգումին պէտքը շեշտելով:

Այս բոլորին մէջ անվիճելի երկու պարագաներ կան:

Առաջին,— Թուրքիոյ քաղաքական նպաստաւոր դիրքը:

Երկրորդ.— Թուրքերու յամառ եւ ծրագրեալ հետապնդումը ...

Ահա ամենավերջինը,— 27 էջնոց պզտիկ մը որ 4–5 լեզուի կը թարգմանուի եւ ահագին դեր կը կատարէ:

Փաստեր չեն պակսիր նախատակը սպացուցանելու: Եթէ ճիշդ է որ մեծ ձեռնարկներ չենք կրնար ընել, ճիշդ է նաեւ որ պզտիկներու մասին անգամ չենք խորհիր: Այսքան մը բան կրնանք ընել նոյնիսկ երբ չորս անձեր, գծելով պզոզ ծրագիր մը, խորհելով հայ դատի պզտիկէի մը մասին ու գործակցութեամբ հրատարակել մարդիկ պատի, հայ ըլլան թէ օտար. ի վիճակի են նպաստաւորելու բոլոր Թուրքին ու Թուրքիոյ մասին:

«Յառաջ»ը, օրինակ, չի՞ կրնար ֆրանսերէն լեզուով բացառիկ թիւ մը հանել, ճիշդ այն վարանումով որով սկսաւ «Յուսաբեր»ը պարբեր Եգիպտոսի նուիրուած իր թիւը, վերջացնելու համար նոյն յաջողութեամբ:

Զայն կրնայ պատրաստել անկլիերէն «Հայրենիք»ը շաբաթաթերթը:

Մուսա լեռան ըմբոստութեան շարժանկար... ըմբոստացուցիչ է Թուրքերը:

Աւելիս ապացոյց է թէ որքան կը վճռէ իրենց, նախարարութ քաղաքացիութիւնը:

Անդրանիկներու գեղեցկամներուն ախոյեան երթալու ուժը ձեւ մըն ալ առ.չ՝ Անոր գործադրութեան ձեւերէն մէկը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ի ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ԻՐԱ՞Ւ ՆՔՈՒԱԾ Է

«Ճումհուրիէթ» կը հաստատէ թերթերէն «Թան»ի այն լուրը թէ Ամերիկայի առեւտրական նախարարը Էնկիւրիի ամերիկեան դեսպանատան հաղորդած է որ Մէթրօ Կօլտուին ընկերութիւնը խոստացած է այդ գործը շարժանկարի չվերածել, մինչեւ որ չառնէ թուրք դեսպանին հաւանութիւնը:

Միւս կողմէ, կ՚ըսուի թէ ընկերութիւնը ընդհանրապէս է հակաթուրք մասերը եւ ներկայացուցած է թուրք դեսպանին, անոր թոյլտուութիւնը առնելու համար:

Թուրք թերթը գոհունակութեամբ կը շեշտէ թէ իր ուզածը եղաւ եւ պատկանեալ պաշտօնատուները որոշած են Թուրքիոյ վերաբերեալ ֆիլմեր պատրաստել ու ներկայացնել արտասահմանի եւ երկրին մէջ:

ՑԱԻԱԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, 16 սեպտ. (Յառաջ).— Ուրբաթ իրիկուան ժամը 10ին, ինքնաշարժի արկածի մը հանդիպեցաւ ընկ. Յով. Ուզունեան, երբ Փասկալի հայկական թաղէն տուն կուգար: Ինքնաշարժ մը որ կը սուրար 70 – 80 քիլոմեթր վրայ, անկիւնադարձի մը վրայ յանկարծ կը զարնէ ընկերոջ՝ նետելով մայթին վրայ եւ վիրաւորելով աջ սրունքի ծունկին վարի մասը:

Անմիջապէս կը փոխադրուի հիւանդանոց, ուր բժշկական քննութենէ վերջ կը հաստատուի որ սրունքին ոսկորը ճաթած է: Երկու օր հիւանդանոցը մնալէ վերջ այսօր տուն փոխադրուեցաւ:

Նոր խլրտումներ Յունաստանի մէջ

Զօր. Մազարաքիս Յունաստանի վարչապետին մատոյց գիր մը, ստորագրուած՝ զինուորական պերապոյն խորհուրդի բոլոր զօրավարներուն կողմէ, իբրեւ բողոք անցեալ երկուշաբթի օրուան դէպքերուն դէմ, որոնց միջոցին վիրաւորուեցաւ Զօր. Փանայոթոքոս: Գանգատագիրը կը խնդրէ պատժական տնօրինութիւններ ձեռք առնել, վերահաստատելու համար կարգապահութեան ոգին բանակին մէջ, միեւնոյն ատեն հեռացնել պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիս, իբրեւ գլխաւոր պատասխանատու: Կը խնդրէ նաեւ վերահաստատել Զօր. Փանայոթոքոսը իր պաշտօնին մէջ (հրամանատար Ա. զօրաբանակի):

❖ Շաբաթ օր երեք ժամուան գործադուլ մը հռչակուեցաւ Քանտիայի մէջ (Կրետէ), իբրեւ բողոք միապետութեան վերահաստատման ձեռնարկին դէմ:

ՄԷԿ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ 566 ՔԻԼՈՄԵԹՐ 490 մ. արագութեան նոր անմրցելի մեքենաներ օդանաւորդ Հիւզ, թռչելով Գալիֆորնիոյ մէջ եւ կոտրելով համաշխարհային մրցանիշը զոր կը պահէր Ֆրանսացի մը, Տէլմօթ (505 քիլ. 848: Զրօսանաւի մրցանիշը, 709 քիլոմեթր, շահած է իտալացի մը, Անճէլլօ):

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԷՊԻ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

Իտալօ-Հապէշական վէճը օրուան հրատապ հարցը կը կազմէ։ Այդ առթիւ Հապէշներու մասին շատ մը գիրքեր եւ ուսումնասիրութիւններ հրատարակուած են, որոնք իրենց չահեկանութեամբ, մէկէ աւելի հետաքրքրաշարժ երեւոյթներ կը պարզեն։

Գեղմ օրագրող մը վերջերս ճամբորդութիւն մը կատարած ըլլալով դէպի Ատտիս-Ապէպա, Հապէշիստանի մայրաքաղաքը, տեղական թերթի մը ղրկած է երկար յօդուածաշարք մը, որուն մէջ կը նկարագրէ իր կրած տպաւորութիւնները։ Նկատի առնելով նիւթին այժմէութիւնը, յաջորդաբար կուտանք այդ թղթակցութեան ամփոփումը.—

Ճիպութիէն կը մեկնի երկաթուղիի միակ գիծ մը, որ Հապէշիստանի ընդարձակ հողամասը կը միացնէ Ատէնի ծովախորշին հետ։ Այդ նեղ գիծը, որ մէկ մեթր լայնութիւն ունի, ժամանակին շինուեցաւ ամենամեծ դժուարութիւններով, քանի մը Ֆրանսացի դրամատէրներու նախաձեռնութեամբ։ Անոնց համար այս հսկայ ձեռնարկը աղէտալի եղաւ, Հապէշիստանի մեհապետին նեղմտութեան եւ ծայրայեղ ընչաքաղցութեան պատճառաւ։

Ճիպութիի Ֆրանսական բնակչութեան մեծագոյն մասը բաղկացած է Ֆրանսացի պետական պաշտօնեաներէ։ Տեղական առեւտուրը կեդրոնացած է սուրիացի, հայ եւ յոյն վաճառականներուն ձեռքը, որոնք պատուհութիւնը չեն փախցներ իրենց առեւտրական հնարագիտութիւնը առանց խղճահարութեան կիրարկելու ի վնաս եւրոպացի նորեկ գաղթականներուն։

Ճիպութիի առաջնակարգ պանդոկի մը մէջ առիթն ունեցայ ծանօթանալու Ֆրանսացի առեւտրականի մը հետ, որ երկար տարիներ ապրած ըլլալով Հապէշիստանի մէջ, մօտէն իրազեկ է երկրին տնտեսական ու քաղաքական կացութեան։ Այդ ձեռնհաս ու արժանահաւատ մարդուն կարծիքով, Հապէշիստանի ընդունելութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ժամանակին խոշոր սխալ մը եղաւ, նկատի առնելով երկրին յետամնաց եւ բարբարոսին անքաղաքակիրթ վիճակը, երկիր մը՝ ուր տակաւին գոյութիւն ունին գերեվաճառութիւնը։ Բազմաթիւ օտար վաճառականներու ձեռնարկները չկրնալով այլեւս հանդուրժել տիրող մայրենութեան, աւատապետներու ընչաքաղցութեան եւ հապէշ պաշտօնեաներու կաշառակերութեան, ստիպուեցան լքել իրենց գործերը եւ հեռանալ երկրէն։ Հապէշիստանի մէջ ոչ օրէնք գոյութիւն ունի, եւ ոչ ալ կարգ ու կանոն։ Թէ օտար եւ թէ տեղական ապրանքներու վրայ անհեթեթ մաքսեր դրուած են, այնպէս որ ոչ դուրսէն կարելի է ապրանք ներածել եւ ոչ ալ ներսէն ապրանք արտածել։ Աւելի՛ զատ, հարկահաւաք պաշտօնեաները ըստ կամս տուրքեր կը գանձեն երկրին մէկ մասէն միւսը փոխադրուած ապրանքներու համար։

Շոգեկառքը ժամը 7ին մեկնեցաւ Ճիպութիի փոքրիկ կայարանէն։ Առանձնակ ներկուած վագոն մը միայն տրամադրուած էր առաջին ու երկրորդ կարգի ճամբորդներուն համար, միւս բոլոր վագոնները յատկացուած էին ապրանքներու փոխադրութեան։ Կառախումբը դանդաղ ու միօրինակ ընթացքով սկսաւ թաւալիլ Տանքալիի լայնածիր անապատներուն մէջէն։ Հեղձուցիչ տաք մը կը տիրէր ամէն կողմ։ Ճիպութիէն քանի մը մղոն հեռու կառախումբը սկսաւ դէպի վեր բարձրանալ, ամբողջ ճամբորդութիւնը շարունակական վերելք մըն էր, ծովի մակերեսէն սկսեալ մինչեւ 2500 մեթր բարձրութիւն ունեցող լեռնադաշտը, որուն վրայ շինուած է Հապէշիստանի կայսրութեան մայրաքաղաքը։ Միօրինակ ու տխուր տեսարաններ իրարու կը յաջորդէին։ Ոչ մացառ, ոչ ծառ եւ ոչ ալ որ եւ է բուսականութիւն կը տեսնուէր։ Անապատներու այդ անսահման ամայութեան մէջ շոգեկառքը երբեմն կը հանդիպէր սեպաձեւ ժայռերու, խորամէջ ձորերու, անանցանելի հեղեղատներու եւ հսկայ արահետներու։ Այդ քարուտ ու խորտուբորտ հողամասին վրայ բանուկ ճամբայ գոյութիւն չունի, այնպէս որ կանոնաւոր բանակներու անցքը բացարձակապէս անկարելի է։ Ամէն կողմ կը տիրէ մեռելական լռութիւն մը։ Իբր կենդանի այդ անմարդաբնակ վայրերուն, մարդ միայն կը հանդիպի մեծ անգղերու, որոնք հոս ու հոն թառած հեռագրաթելերու ձողերուն վրայ եւ չորս բացած իրենց անճոռնի աչքերը, խոժոռ կը դիտէին կառախումբին աղմկալի ընթացքը։

Քանի մը ժամ յետոյ տեսարանը բոլորովին կը փոխուի։ Սօմալիներու խեղճ ու փոքր խրճիթները իրարու կը յաջորդէին։ Սեւամորթ աղաներ, այսր ցնցոտիներ հագած հոս ու հոն կը վազէին եւ տարօրինակ շարժումներով կը դիմաւորէին կառախումբը։

Ահա կը նշմարենք Արքայից Արքային կանանչ գեղին կարմիր դրօշակը եւ կը մտնենք բուն Հապէշիստանի առաջին կայարանը, որ Դաւալէ անունը կը կրէ։ Անմիջապէս կառախումբ կը մտնեն գորշ համազգեստ հագած ծօրուատար պատկառելի մարդիկ։ Անոնք անցագրի պաշտօնեաներ են, անգրագէտ եւ բութ, որոնք Ճիպութիի հիւպատոսարանին կնիքը միայն տեսնելով կը ճանչնան, եւ առանց այլեւայլի իրենց կարգին անցագրերուն վրայ կը դնեն Հապէշական կառավարութեան կնիքը։

Հապէշիստանի կայարաններուն մէջ ոտքերէն մինչեւ գլուխ զինուած զինուորներ կը հսկէին կառախումբերու ժամանումին։ Անոնց մեծագոյն մասը կիսամերկ ու բոկոտն էին, եւ մարմնին տակաւ տեսակ մը գօտի ու աղտոտ պարեգօտ։ Սակայն պէտք է խոստովանիլ թէ անոնք քաջ ու մարտական երեւոյթ մը ունին, խրոխտ ու առնական կեցուածքով։ Հրացաններուն մեծագոյն մասը Ֆրանսական հին դրութեամբ շինուած զէնքեր են։

Հապէշիստանի մէջ կառախումբերը միայն ցերեկ ատեն կ'երթեւեկեն, որովհետեւ ճամբաները ամայի են եւ գիշերը երկաթուղիով ճամբորդութիւնը ապահովութիւն չի ներկայացներ։ Ճամբորդները ամէն գիշեր պարտաւոր են պանդոկներու մէջ իջեւանիլ։ Ես ալ իմ կարգին գիշերը անցուցի Տիրէ Տաուայի մենաւոր պանդոկին մէջ, որուն տէրը Յոյն մըն էր, եւ մեծ յարգանքով կը խօսէր Հայլէ Սելասիէ կայսեր մասին։ Կէս մը Ծովին տաք ու հեղձուցիչ կլիմային յետոյ, այդ բարձունքին վրայ զով հով մը կը փչէր։ Պանդոկին շուրջը գիշերուան մթութեան մէջ շնագայլերը կը հաջէին շարունակ եւ բորենիները կ'ոռնային անընդհատ։ Երբ այդ վայրենի կենդանիները շատ կը մօտենային պանդոկին, պանդոկապետին երկու հսկայ շուները այնպիսի անտանելի աղմուկ մը կը հանէին, որ կարելի չէր քնանալ։

Յաջորդ առտու արեւածագին ուրիշ ճամբորդներու հետ վերադարձանք կայարան։ Ուրուական երեւոյթով խումբ մը սեւամորթներ մեր բեռները շալկած, սայթաքուածքով կը հետեւէին մեզի։ Օդը ցուրտ էր, եւ անոնք իրենց ճերմակ ու թեթեւ պարեգօտներուն մէջ ցուրտէն դողահար կը մաշէին.

Կառախումբը իր ճամբան շարունակելով, հասաւ ծովէն 1000 մեթր բարձրութեան մը վրայ։ Օդը զով էր, գետինը սկսած էր հետզհետէ կանանչնալ, որովհետեւ անձրեւներու եղանակին մէջ կը գտնուէինք։ Փակագիծի մէջ ըսենք թէ Հապէշիստանի մէջ տարին վեց ամիս պայծառ ու տաք օդ կ'ընէ, եւ վեց ամիս ալ շարունակ կ'անձրեւէ, երբեմն տեղատարափ, բոլորովին անանցանելի դարձնելով ճամբաները։

Ուղտերու հսկայ ու անվերջանալի կարաւաններ հանդարտ ու դանդաղաքայլ գնացքով իրարու կը յաջորդէին, կարծես առանց նպատակի։ Իրենց բախտին ձգուած քուռակներ թեթեւ ու յանձնապաստան ոստումներ կ'ընէին։ Երբեմն երկաթուղիի գիծին շատ մօտիկ կը տեսնուէին յամօյրներու հօտեր, որոնք վայրաչարժ աղմուկէն ահաբեկած, իրենց եղջիւրաւոր գլուխները կը ցցէին, իսկ սիրուն ու փոքր վիթեր խոյս կուտային ոստոստելով։ Երկու մեծ կապիկներ ծառի մը տակ պառկած, խոժոռ երեւոյթով մը ակռայ կը կրճտէին կառախումբին.

Հասանք կայարան մը, ուր տեղացի ժողովուրդը հոծ բազմութեամբ ի բարանցումի եւ սաստիկ յուզման մատնուած էր։ Պատգարակի մը վրայ պառկած մարդ մը, որ ծանրապէս վիրաւորուած էր եւ խոշոր վիրակապերով ծածկուած, զգուեցաւ մեր վագոնին մէջ։ Ծանօթ ցեղապետ մըն էր, որ իր հակառակորդը նախատած ըլլալուն պատճառաւ, վիրաւորուած էր անկէ։ Գնդակը մտած էր ստորին ծնօտին մէջ եւ դուրս ելած աչքէն։

Կառախումբը որքան կը մօտենար Ատտիս-Ապէպայի, այնքան կը շատնար հրացանակիր մարդոց թիւը, որոնցմէ ոմանք զէնք բռնած էին կայարաններուն մէջ, իսկ ուրիշներ կը պաշտպանէին երկաթուղիի գիծն ու կամուրջները։

Կառախումբը հետզհետէ կը մագլցէր սարահարթերու վրայէն մինչեւ դէպի աւելի բարձրերը։ Հասած էինք ծովի մակերեսէն 2000 մեթր բարձրութեան մը վրայ։ Թանձր ու գորշ ամպերու չեզոքակայեր բարձրաբերձ լեռներու կատարներէն դէպի վար կախուած՝ կը սպառնային տեղատարափ անձրեւով մը ողողել լեռնադաշտերն ու ձորերը. Օդը ցուրտ էր եւ թանձր մշուշ մը կը պատէր մթնոլորտը.

Հասանք վերջապէս Ատտիս-Ապէպայի կայարանը, ուր սեւամորթերու խառնիճաղանճ բազմութիւն մը դիմաւորեց մեր կառախումբը, անօրինակ եռ ու զեռի մը մէջ։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱՊԱԳԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ

Նախկին պատերազմներին ընդհանրապէս անհատ զինուորի դերը զգալի չէր։ Վաղեմի զինուորները թեւթեւի կպած, բաժանուած որոշ մասերի, կռւում էին հաւաքաբար։ Խոշոր զանգուածներով։ Նահանջը նոյնպէս տեղի էր ունենում զանգուածօրէն։ Ընդհանրապէս իրար դէմ կռուելու միջոցներն ու պայմանները այնպէս էին, որ թշնամի բանակները իրար դէմ էին նետւում կռուելու խոշոր զանգուածներով։ Հազուադէպ դէպքերում եւ այն էլ փոքրիկ կռիւներում միայն անհատ զինուորների վիճակւում է որոշ դեր կատարել միայնակ։ Կռուելու հաւաքական սիստեմը ընդունուած եւ կիրառւում էր մինչեւ հիմա բոլոր երկրների բանակների մէջ։ Ինչպէս յայտնի է, զինուորը կազմում է իրենց օղակի մի մասնիկը, օղակը՝ բաժնի, բաժինը՝ դասակի, դասակը՝ գումարտակի, վաշտի, եւն.։ Զօրքին վարժեցնում են կռւի ժամանակ զինուորական կարգով շարքերով ու միասին առաջանալ, աջ ու ձախ եւ յետ դառնալ, վազել, ցատկել, պառկել, ծունկի գալ եւ այլն։ (Բացի որոշ պարագաներից, երբ անհրաժեշտ է զատ-զատ կամ զոյգ-զոյգ կատարել վերեւ յիշուած գործողութիւնները)։ Մանաւանդ եթէ զօրքը զինուորական կարգով չնահանջէ, անկարելի կը լինի նահանջը կասեցնել եւ յարմար պարագային հակադրոհի դիմել։ Եթէ նահանջի ժամանակ զինուորները խուճապահար փախչին ամէն մէկը իր ուզած ուղղութեամբ, անկասկած կը մատնուին ծանր կորուստների եւ նոյն իսկ ամբողջովին ոչնչացման։ Ամիսներով ու տարիներով զինուորներին վարժեցնելով հաւաքական սկզբունքով, զինուորի անհատականութիւնը վերածուել է գրեթէ զէրոյի։ Այս հաւաքական սիստեմի նշանաբանն է — Մէկը բոլորի եւ բոլորը մէկի համար։

Մինչդեռ մեր հայդուկները այն ժամանակուայ առանձնայատուկ դժուարին պայմաններու մէջ, կռիւներին յաճախ ստիպուած էին զատ-զատ դիրքերում ինքնանկախ գործել, մինչեւ իրենց վերջին շունչը եւ կամ կռուի վերջը։ Վաղեմի մեր փոքրաթիւ հայդուկային խմբերը յաճախ զուրկ էին թէ օգնական ուժերից, որից օգտուելով թշնամի զօրքերին յաջողւում էր չորս կողմից մերոնց պաշարել։ Այսպիսի պարագաներին մեր հայդուկները զուրկ էին նաեւ ռազմապաշար ստանալու հնարաւորութիւնից, որի պատճառով իրենց վրայ կրում էին իւրաքանչիւրը 250—300 եւ նոյն իսկ աւելի փամփուշտ։ Մինչդեռ պետական զինուորները պատերազմի ժամանակ իրենց վրայ կրում են առաւելն 120 փամփուշտ, որովհետեւ թիկունքից կանոնաւոր բանակներին շարունակ հասցնում են թէ ռազմանիւթ եւ թէ ամէն ինչ։ Յաճախ է պատահել, որ առաջին շարքի հրամանատարն ու օգնականները ծանր վիրաւորուելու կամ սպաննուելու պարագային, զինուորները գլուխները կորցրած կամ նահանջել են անկարգ եւ կամ գերի ընկել։

Սակայն զինուորական արհեստագիտական զարգացման շնորհիւ աստիճանաբար հաւաքական սիստեմի փոփոխուելու է անհատականը խոշոր զանգուածների՝ փոքրիկ խմբակների սիստեմը։ Առաջ երբ գոյութիւն չունէր գնդացիրը, անհատ զինուորը որքան էլ քաջ լինէր, մի առանձին դիրքից թշնամի զօրքին չէր կարող այնքան վնաս հասցնել, որքան հիմա յաջողւում է գնդացիրով կռուել (գնդաձիգին), որովհետեւ ամէնից վարժ զինուորը մէկ վայրկեանի մէջ հազիւ թէ կարողանայ 10 — 15 փամփուշտ արձակել, իսկ գնդացիրով կռուողին (գնդաձիգը) մէկ վայրկեանում արձակում է մինչեւ 600 փամփուշտ։ Մէկ հրացանով հազիւ թէ կարելի լինի մի քանի մարդու դէմ կռուել, իսկ մէկ գնդացիրով մի ամբողջ հարիւրեակի կարելի է դիմադրել։

Վերջին մեծ պատերազմին գերմանացի գնդաձիգները կռւում էին իրենց գնդացիրով զատ-զատ, առանց նայելու իրենց ընկերներին։ Քիչ չէ պատահել, որ գերմանական գնդացիրը լռել է այն ժամանակ միայն, երբ որ իր դիրքի մէջ գնդակահար կամ սուինահար է եղել գնդաձիգը։ Գերմանացիները իրենց զինուորներին ենթարկում էին յատուկ դաստիարակութեան եւ վարժութեան։ Սրանց պէս թրծուած եւ ամէն ինչի համար պատրաստուած ռազմիկները պէտք է վճռեն կռուի բախտը. Ապագայ պատերազմին անհատը պիտի կռուի զանգուածի մէջ, բայց առանձին, նրա թեւը չի դպչելու իր հարեւան ռազմիկի թեւին։ Յաճախ իրարից բաժանուած են լինելու հողակոյտով, քարով-երկաթով ու պողպատով։ Իւրաքանչիւր կռուող թողնուած է լինելու իր նախաձեռնութեանը, հնարաւորութեանը եւ ջիղին։ Գնդաձիգը իր բնի մէջ, սաւառնորդը իր սաւառնակի, կառավարն ու գնդաձիգը՝ հրասայլի մէջ, նաւաստը նաւի խցիկի մէջ, հետեւակ զինուորը իր թաքստոցի մէջ, եւ արանք բոլորը կռուելու են զատ-զատ, համաձայն իրենց եղած հրահանգի։ Պէտք է կռուեն մինչեւ վերջին շունչը, առանց հաշուի առնելու իրենց ընկերոջ օգնութեան եւ կամ փոխարինութեան։

Առաջուան մէկը բոլորի եւ բոլորը մէկի համար նշանաբանի փոխարէն, ինչպէս նկատում է կարմիր բանակի ռազմագէտ Մուկլեւիչը, պէտք է կիրառել նոր նշանաբանը «Մէկը բոլորի եւ իրեն համար»։ Վաղեմի, ինչպէս նկատում է նոյն հեղինակը, բոլորը մէկի համար կռուել չեն կարող այնտեղ, որտեղ վճռւում է կռուի, երկրի, դասակարգի ճակատագիրը։

Մուկլեւիչը վերջին մեծ պատերազմից հետեւեալ դէպքն է բերում։ Հունգարական հիւսարների մի հարիւրեակ, զօրահանդէսի շքեղ համազգեստով հեծեալ կարգով գրոհ է տուել հետեւակազօրքի մի խրամատի վրայ։ Տեսարանը շատ գեղեցիկ էր, բայց ոչ կարեւոր եւ գործի յաջողութեան տեսակէտից վնասակար։ Դիմացկուն գնդաձիգը այսպիսի կռւում կարողանում է դիմադրել մի հարիւրեակ քաջ հիւսարների։ Եւ յետոյ աւելացնում է։ «Ոչ թէ հունգարացի հիւսարների, այլ գերմանացի գնդաձիգների պէս պէտք է դաստիարակել ու մարզել մեր հրամանատարներին ու զինուորներին. Պատրաստակամութիւն, դիմացկունութիւն եւ ուժեղ ջիղեր։ Ահա հիմնական յատկութիւնները։ Այս հիմնական յատկութիւնները կարող են ամբողջովին երեւան գալ միմիայն քաղաքականապէս բարձր հասունացած ռազմիկների մէջ»։

Ուրեմն պարզ է թէ ռազմական արհեստագիտութեան (թէքնիք) յառաջացման զարգացման շնորհիւ, ապագայ կատաղի պատերազմների համար աւելի մեծ ուշադրութիւն պէտք է դարձնել ռազմիկներին դաստիարակելու, կրթելու եւ մարզելու աշխատանքին։ Ապագայ զինուորը, յաճախ իրերի բերումով, որպէս առանձին միաւոր, կատարելու է վտանգաւոր եւ պատասխանատու դերեր, եւ թերեւս կռուելու է, ինչպէս մեր ռազմի մէկ երգի մէջ է ասուած. — Մէկը հազարի դէմ։

Այն գաղափարական ոգիով որ կրթւում էին մեր մեծ մարտիկները, այսուհետեւ պէտք է կրթուեն նաեւ պետական բանակների հրամանատարներն ու ռազմիկները։

ԲԵՆՕ

— Հապէշիստանի մէջ, հապէշ լեզուով առաջին տպարանը բացուած է կաթոլիկ միսիոնարներու կողմէ ներկայ դարու սկիզբը։ Իսկ Ատտիս-Ապէպայի մէջ կառավարութեան կողմէ տպարան հաստատուած է 1918ին.

Մինչեւ 19րդ դարու վերջը, հապէշ գրականութիւնը կը բաղկանար լոկ որոշ թիւով ձեռագիրներէ — մեկնութիւններ կամ վէճեր կրօնական խնդիրներու

Իսկ հապէշ բանաստեղծութիւնը միայն երգեր թողած է 14, 15 եւ 16րդ դարերէն։

Նորը կը բովանդակէ երեք տեսակ երգեր — ԿԷԹԷՄԱ (կրօնական բանաստեղծութիւն), ՁԱՔԱՆ (ուրախ երգ), ԼԻՔՍՕ (թաղման երգ)։—

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԱՂԷՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Չկար քաղաքական գործիչ մը, չկար մտաւորական մը, որ Արգիպեղագոսի գեղեցիկ ափերուն վրայ ծլած այդ սիրուն քաղաքին ուշիմ, ժրաջան եւ ազգասէր գաղութով չհետաքրքրուէր։

Փոթորիկներն ու սարսափները մեր ցեղին հոսնդ մըն ալ հոն ձգեր էին եւ հետզհետէ զօրացած, իր արուարձաններովն ու թեմերովը ոչ միայն առեւտրական հարուստ կեդրոն մը, այլ եւ կրթական եւ մտաւորական ճոխ վառարան մը դարձած էր Իզմիրը։

Թէեւ դարեր առաջ բռնի հեռացուած մայր հայրենիքէն, Իզմիրի գաղութը անոր պատմական բարքերն ու աւանդութիւնները իր սրտին վրայ քանդակած, անոր սիրովը կ'ապրէր, անոր անկախութիւնն ու ազատութիւնը կ'երգէր ու կ'երազէր։

Կարինն ու Վասպուրականը, Մուշն ու Զէյթունը, Արարատն ու Հայկական դաշտը սուրբ տեղեր էին Զմիւռնիոյ հայ գաղութին համար։ Ան կը հաւատար թէ իր հայրենիքը երկիր դրախտավայրն է։ Անոր համար Հայաստանցին, քաջ, կորիճ հերոս էր եւ ամէն յարգանքի արժանի։

Զմիւռնիոյ շրջանները աւելի հայաբնակ էր քան բուն իսկ կեդրոնը, իրենք զիրենք Հայաստանցի կը նկատէին։ Բարոյական ոչ մէկ կապ կար տեղւոյն եւ տեղացիին հետ։

Ամէնուն համար միայն մէկ երազ կար,— Հայաստան երթալ եւ հոն մեռնիլ

Երկրորդ մահափորձէն յետոյ ձերբակալուած հայ յեղափոխականներ, առանց նկատի առնելու ընտանի ու կախաղանի սարսափները, Թրքական դատարաններու մէջ քաջարար պաշտպանեցին իրենց յեղափոխական տեսակէտները ու ճակատաբաց յայտարարեցին թէ իրենք անձնական շահ չէ որ կը հետապնդեն, այլ Հայաստանի անկախութիւնն ու հայ ժողովուրդի ազատութիւնը։

1922ի Զմիւռնիոյ աղէտին տխուր տարեդարձն է Սեպտեմբեր ամիսը։ Եւ ակամայ մեր յիշողութիւնները կ'երթան անցեալին։

Սարսափի օրե՛ր, ջարդ, կրակ, գերութիւն, գնդակահարութիւններ եւ անթաղ մեռելներ։

Մէկ շաբթուան մէջ կործանած էր դարերու աշխատանքը եւ դարձած բուերու բոյն, աւերակ եւ մոխիր։

Եւ սակայն, այսօր, մենք վերապրողներս անմոռանալի յիշատակներ եւ անկորնչելի դասեր ունինք պահած, մեր քաջ եւ աշխատասէր հայրերու կեանքէն։

Յուզուած կուգանք անոնց անուշ շիրիմներուն առջեւ եւ կ'ընենք մեր ուխտը, որ ուխտն է նաեւ անոնց։

Զմիւռնիոյ հոյակապ Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին Էջմիածնի յատակագծով կառուցուած էր, Զմիւռնիացին առով ալ մայր հայրենիքին նմանիլ կ'ուզէր

Գրգաղաճի Ս. Աստուածածնի եկեղեցին ալ Զմիւռնիոյ քոյր եկեղեցին կը նկատուէր իր ճարտարապետական ձեւովը։

Ի՜նչ գեղեցիկ եւ վսեմ յիշատակներ կ'արթնցնեն այսօր, հիներուն՝ վերապրողներուս մտքին մէջ, — եկեղեցի եւ դպրոց.

Գօտէմբրայի անհման ծովեզերքին մօտ կանգնած Ս. Աստուածածնի եկեղեցին տօնախմբութեան տարեդարձը եւ ազգային արտաքուխ խանդավառութիւնը իր ազգ. հաստատութիւններուն, երկսեռ վարժարաններուն եւ մանկապարտէզին շուրջ, օտարներուն իսկ նախանձը կը գրգռէր։

Հայնոցի կուրծքին վրայ կանգնուած ազգ. հիւանդանոցը, իր մատուռովն ու մատակարար մարմիններով համայն հայ գաղութին զուրգուրանքին առարկան էր։

Մեսրոպեան եւ Հռիփսիմեանց երկսեռ վարժարանները սերունդներ հասցուցեր էին։ Եւ լոյս կը բաշխէր իր շուրջը, լոյսը գիտութեան եւ ազգասիրութեան։

Մատթէոս Մամուրեան, Մ. Նուպարեան, Գ. Ջիլինկիրեան, Զմիւռնիոյ ազգ. հնոցին մէջ դարբնուած մէկ մէկ անկորնչելի կոթողներ են իրենց գործովն ու գրչովը։

Խօսէմեիշը՝ ամբողջ Զիզ, ազգասէր Խօսէմեիշը, աչքերը արեւելք յառած իր մայր հայրենիքին փառքը կ'երազէր։ Հեռաւոր Տէնիզլին ու Նազիլլին իրենց եկեղեցիին ու դպրոցին շուրջ բոլորուած կեդրոնէն լոյս կը ստանային։

Յեղափոխական Մաղնիսան, ի՛նչ կեանք, ինչ ազգային եռանդ, ի՛նչ հաւատք կար այդ գաղութին մէջ։ Զմիւռնիայէն յետոյ, Մաղնիսան յեղափոխական շարժման արժանաւոր կեդրոնը։ Պատիւ անոր հերոս եւ մահ զաւակներուն։ Գասսապա, Ակ[illegible]սար, Պերկամա, Թիրէ, այդ հայկական լոյսը, Զմիւռնիոյ արեւ[illegible]նաւոր մոլորակները մրցման ելած իրենց կրթական հաստատութիւնները նախանձելի դարձնելու համար

Կորա՜ն, յաւիտեան կորան, բայց սերունդը կ'ապրի, գործը կը շարունակուի

Հանգիստ ձեր չարչարուած [illegible] ներուն, մեծ Հայրեր։

Յարգա՛նք ձեր կատարած սուրբ գործին, արժանաւոր վարպետներ

Այսօր ձեր գերեզմաններէն [illegible] մեր սրտերէն միացող խունկին [illegible] իր թող ձեր ազնիւ եւ հերոս [illegible] ներուն ըլլայ։

Կ'ուխտենք չնել ու կրկին [illegible] հետեւելով ձեր օրինակին, չենք [illegible] յուն երգիչը, աւելի հաստատ [illegible] աւելի ամուր գետիններու վրայ [illegible] հայրենիքին փառաւոր լեռներուն կարկաչահոս ջուրերուն կողքին [illegible] անոր պարտէզներուն ու այգեստան[illegible] ներուն խաղաղ շուքին տակ [illegible] ձեւին երգել ու երգել Հայուն [illegible] ու Հայաստանի։

Կ. Տ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

Ո՞ւր են դժգոհ երիտասարդները

— Ե. —

«Յառաջ» տասը տարուան կեանք ունի եւ այդ տասը տարուան [illegible] բազմաթիւ անգամ խօսուած է [illegible] երիտասարդութեան մասին, ծանօթ գրութիւններ են հրատարակուած [illegible] կարծիքներու փոխանակութիւն [illegible] ղի ունեցած, նոյն իսկ որոշ ծրագ[illegible] ներ մէջտեղ դրուած են գաղթա[illegible] երիտասարդութիւնը կազմակերպե[illegible] եւ համախմբելու մէկ [illegible]։ Դժբախտաբար այս բոլոր [illegible] տանքները ոչ մէկ գործնական [illegible] գինք չեն տուած, յայտնուած [illegible] քերը եւ մշակուած ծրագիրները [illegible] նացած են թուղթի վրայ։ Հայ երի[illegible]տասարդութիւնը կը մնայ քարաց[illegible] իր տեղը։

Վերջերս «Յառաջ»ի մէջ [illegible] Զօրմխեան «Նոր Յմորումներ» [illegible] նանչելով, գիտել կուտար թէ երի[illegible]տասարդութեան մէջ անհանդուրժութիւն մը, դժգոհութիւն մը, անզօրութեան [illegible] ցաւ մը կը նշմարուի, պարզելով [illegible] եւ կ'եզրակացնէր գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւնները չեն գոհացներ երիտասարդներու մեծ մասը

Ես ինքս ըլլալով երիտասարդ մը [illegible] որոշ չափով ծանօթ ներկայ իրական[illegible]նութեան, անոր մէջ գործող [illegible] գործ բոլոր կազմակերպութիւններուն, ինչպէս եւ այն բոլոր գրութիւններուն եւ թափուած ջանքերուն որ տարուած [illegible] ցան ու կը տարուին հայ երիտասարդութիւնը կազմակերպելու համար, կ'ուզէի կարծիքս յայտնել այդ մա[illegible]սին։ Որո՞նք են դժգոհ երիտասարդները։ Ո՞ւր էր այդ երիտասարդութիւնը, երբ այս թերթին էջերուն մէջ հարցը կ'արծարծուէր «Երիտասարդական լսարան» խորագրին տակ։ Եթէ, ինչպէս հայ ժողովուրդի ցաւերով հոգեբով տոգորուած երիտասարդներ կ'ուզեն իրենց գործօն դերը ունենալ մեր ներկայ աւելցածութեան մէջ, եւ իրենց արժանի տեղը գրաւել, թող առաջարկ գան, բացէ ի բաց գործելու հրապարակի վրայ։ Եթէ գոհ [illegible] ծող կազմակերպութ. են, թող իրենց գործն ու աշխատանքը ցոյց [illegible] եւ մենք իրենց հետեւինք։ Այդ [illegible] Հայկական կազմակերպութիւնն է [illegible] չափով փոխել իր գործելակերպը, [illegible] համոզուի թէ այդ փոփոխութեամբ հայ ժողովուրդն է որ պիտի [illegible] տուի։ «Յառաջ»ի սիւնակները [illegible] բաց եղած են եւ են որ եւ է օգտակար կարծիք կամ ծրագիր յայտնելու համար։ Սրճարաններու կամ [illegible] անկիւնները ազգային խնդիրներու շուրջ վիճաբանելո՞վ օգտակար պիտի դառնան ազգին։ Մեր մէջ կայ երի[illegible]տասարդութիւն մը որ ամէն [illegible] մասին կը վիճի։ Երբ քանի մը [illegible] իրարու քով հաւաքուին, կը վիճին ազգային ցանցան խնդիրներու շուրջ [illegible] եւ կը քննադատեն այս կամ այն կազմակերպութեան գործերը, [illegible] որ եւ է պատասխանատուութիւն [illegible] առանձնելու. Անոնք ընդհանրապէս [illegible] թուլամորթներ են եւ քաջութիւնը չու[illegible]նին հրապարակ նետուելու եւ գործելու, միայն կը շաղակրատեն։ Երբ մէ[illegible]կը գործելու ընդունակ չէ, անպայման [illegible] պէտք քննադատէ, առիկա հայ ժողովուրդի մէկ ախտաւոր կողմն է։ Վա[illegible]

…ժող հայ երիտասարդ որ ազգային գործերով կը հետաքրքրուէր, բայց …րձարաններու անկիւնէն դուրս չեն գար.

Թիւ մըն ալ հիներու եւ նորերու … Նորերը կը մեղադրեն հիները թէ իրենց տեղերը չեն ուզեր զիջանիլ նորերուն, թէ հիները սխալ ճանչցած են Եւրոպան եւ իրենց կատարած աշխատանքը չէ տուած սպասուած արդիւնքը եւն.: Այս հարցին մէջ ալ բոլորը … մեղադրանքները արդար չեն: Մեր … գործիչներէն շատերը հասարակ … կեանք չեն ունեցած Եւրոպայի …, եթէ շատ մը սխալներ ալ գործած են, մենք չենք որ պիտի արդարացնենք: Մնաց որ, այդ սերունդը … կ՚անհետանայ, իսկ անոնց … թափուր կը մնայ, նորերը … չեն գրաւեր անոնց տեղը: Ո՞վ … որ աշխատին ի նպաստ … Տակաւին քանի մը ամիս առաջ էր Ամերիկայի Փրէս Գիւ… կը յայտարարէր թէ Վահան Գարդաշեանի մահով շատ բան կորսնցուց … դատի արծարծումը: Ց… Վարանդեանը, եւ …, որոնք գնահատելի աշխատանքներ են կատարած եւ կամաց կամաց կը հեռանան հայկական հորիզոնէն, թափուր ձգելով իրենց տեղերը.

Այս թելերը աչքի առջեւ ունենալով, … շատ ալ հիմնաւոր չեմ գտներ նորերուն կարգ մը մեղադրանքները եւ … Փոխանակ չաղակրատելու կամ գոյնզգոյն ծրագիրներ …, թող ասպարէզ նետուին եւ … աշխատանք կատարեն: Ո՛վ … կը գործէ մեր արդար դատին համար, ժողովուրդը անոր հետ է:

Վ. ՐԷԺ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Հանր. շինութեանց գործ. Ալի Չէթինքայա հետեւեալը յայտարարած է.— Ճիշդ չէ թէ քննական պտոյտ մը պիտի կատարեմ արեւելեան նահանգներուն մէջ: Քննութիւններ կը կատարենք տուրքի օրէնքի բարեփոխման համար: Թէ այդ քննութիւնները եւ թէ այն նորութիւնները զորս վարչական անհրաժեշտ գտաւ՝ արեւել. նահանգներու մէջ իր վերջին պտոյտի ընթացքին, հիմք պիտի ծառայեն օրէնքի փոփոխման: Արեւել. նահանգներու նիւթական կազմակերպութիւնը ամրացնելու համար, այս տարի այդ նահանգները պիտի դրկենք … վարժարանի շրջանաւարտները: Պիտի ջանանք աւելի կանոնաւորել այդ վայրերու նիւթական գործերը: Ճիշդ չէ թէ ամառնոցներէն անջատ յատկացումներ պիտի ըլլան այն պաշտօնեաներուն որոնք հոն պիտի ղրկուին: Թէեւ օրէնքին մէջ նշուած … այդ վայրերու նիւթական գործերը …

ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Ալի Չէթինքայա Սեբաստիայէն յետոյ ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ նաեւ Երզնկայի, Կարնոյ, Սարիղամիշի եւ Կարսի նահանգներուն մէջ: Պիտի երթայ նաեւ Տրապիզոն:

Հետեւեալներն են գիծերն ու հիմքը այն գործերուն որոնք պիտի կատարուին արեւել. նահանգներու մէջ: Այն երկաթուղին որ կը բանի Կարնոյ եւ Կարսի միջեւ, պիտի դրուի այնպիսի վիճակի մը մէջ որ պահանջը կարենայ գոհացնել: Այդ գիծին վրայ եւս պէտք է կիրարկուի պետական երկաթուղիներու կանոնը: Կարնէն մինչեւ Իրանի սահմանը պիտի հաստատուի օթօմոպիլի սպասարկութիւն, զոր պիտի բանեցնէ պետական երկաթուղիի վարչութիւնը: Ասկէ զատ, այն վայրերուն մէջ ուրկէ պիտի անցնի գործավարը, խճուղիներ եւ ճամբաներ պիտի բացուին գործի քաղաքները կապելու համար երկաթուղիներուն: Աւելի պիտի ընդլայնուի այն աշխատանքը որ կը տարուի Պոզազի մէջ, Սեբաստիոյ եւ Կարնոյ գծին վրայ, եւ որուն շինութիւնը ամենադժուարինն է: Հանրապետութեան 12րդ տարեդարձին, Իրմաք - Ֆիլոս, Ֆէվզի փաշա - Տիգրանակերտ, Աֆիոն - Սպարթա գծերը պիտի սկսին բանիլ: Բացումները պիտի կատարէ գործավար Չէթինքայա: 200 000 հոգի պիտի մասնակցի այդ հանդիսաւոր բացումներուն: Գործավարը Իրմաքէն Ֆիլոս պիտի երթայ նախ, յետոյ Կեսարիա Աստանա ճամբով Տիգրանակերտ՝ բացումը կատարելու համար:

ԱԾՈՒԽ ԵՒ ԵՐԿԱԹ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կեսարիայէն կը տեղեկացնեն թէ Եէրքէօյ գաւառակին մէջ երկաթի հանք մը գտնուած է: Նոյն գաւառակին մէջ գտնուած է նաեւ ածխահանք մը: Քննութիւն կը կատարուի:

ՅԻՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆ

Սեպտ. 15էն վերջ, Ռումանիայէն երեսուն հազար գաղթականներ պիտի երթան Թուրքիա:

ԿԱԿԱՒՈՒԶՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Աթէնքի «Մէսաժէ տ՚Աթէն» Ֆրանսերէն թերթը հրատարակած է յօդուած մը՝ ստորագրուած Օք. Լիտովի կողմէ: Յօդուածագիրը, խօսելով Ռումանիայէն Թուրքիա գաղթող Կակավուզներու մասին, կ՚ըսէ թէ իբր կէս միլիոն այդ զանգուածը Յոյն է, բայց երկար հալածանքներու, ջարդերու եւ ճնշումներու հետեւանքով, դարերու ընթացքին կորսնցուցած է իր մայրենի լեզուն ու կը խօսի Թուրքերէն: Յօդուածը բաւական երկար է ու պատմական փաստերով կը ջանայ հաստատել այդ պարագան:

Այս յօդուածը չափազանց անհաճոյ թուած է Թուրքերուն: Իր կարգին, Նիզամէտտին Արիֆ «Կակավուզները Թուրք են» խորագրով յօդուածաշարք մը ստորագրած է ու կը ճգնի հակառակը ապացուցանել: «Լիտով այդ յօդուածը գրած է քինախնդրութեամբ մը որ արդիւնք է այն իրողութեան թէ աշխարհիկ Թուրք հանրապետութեան սահմաններէն օրերս կէս միլիոն Թուրքեր մտնելով, այդ կէս միլիոն քրիստոնեայ Թուրքերուն հելլենացումին խնդիրը յաւիտենապէս գնաց կ՚ըլլայ»:

ՄԻԱՅՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ԽՕՍՈՒԻ

Ինչպէս գրեցինք, հեռախօսի ընկերութիւնը ծախուեցաւ կառավարութեան:

Փոխանցումը արդէն իսկ կատարուեցաւ: Պաշտօն. գործավարութիւնը կարգ մը հրահանգներ տուած է, որոնց կարգին նաեւ կը հրամայուի թէ հեռախօսով կատարուելիք բոլոր խօսակցութիւնները Թուրքերէն պէտք է ըլլան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽԱՂՈՂԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օգոստոսի սկիզբը, Նիստ գումարեց Տնտեսական Խորհուրդը, Նախագահութեամբ Գուլոյեանի: Հողային գործավար Մամիկոնեան, պետական յատակագիծներու յանձնախումբի նախագահ Զալլաթեան զեկոյցներ տուին Հայաստանի այգեգործութիւնը զարգացնելու հեռանկարներու մասին:

Հայաստան ամէն հնարաւորութիւն ունի նոր հողամասեր յատկացնելու այգեգործութեան, ռազգելու որթատունկերու աշխութիւնը, եւն. Այս տուեալներէն առաջնորդուած՝ որոշուեցաւ որթատունկի մշակութեան յատկացուած հողամասերու տարածութիւնը, որ անցեալ յունուարին կը հասնէր 12.559.300 հեկտարի, հասցնել 15.569.300 հեկտարի:

Այս հաշիւով, այս տարի պիտի տնկուին 660 հեկտար տարածութեամբ նոր այգիներ, 260 հեկտարը հողային գործավարութեան եւ սնունդի արդիւնաբերութեան գործավարութեան միջոցներով, իսկ գալ տարի՝ 1050 հեկտար, 1937ին՝ 1300 հեկտար:

Այս նոր այգիներուն տունկ հասցնելու նպատակով՝ 1936ին պիտի հիմնուի 78 հեկտար տարածութեամբ տնկարան, 1937ին՝ 89 հեկտար:

Մասնաւոր որոշումներ տրուեցան նաեւ խաղողի արդիւնաբերութեան մասին.— Հայաստանի այգիներուն տարածութիւնը բաշխուեցաւ համաձայն արդիւնաբերական նպատակներու: Բերքին 30 առ հարիւրը պիտի յատկացուի թարմ գործածութեան, 7 առ հարիւր՝ խաղողաջուրի պատրաստութեան, 5 առ հարիւրը՝ քիշմիշի, 50 առ հարիւր՝ գինեգործութեան, 8 առ հարիւրը՝ մթերումի:

Նորատունկ այգիներու բերքը պիտի յատկացուի այսպէս.— 695 հեկտար՝ թարմ գործածութեան, 1450 հեկտար գինեգործութեան, 280 հեկտար՝ մթերումի, 250 հեկտար խաղողաջուր պատրաստութեան, 335 հեկտար քիշմիշի

Որոշումներ տրուեցան նաեւ պայքարելու որթատունկի հիւանդութեանց դէմ (Ալլահվերդի, Իջեւան, Շամշադին), ամերիկեան պատուաստի ձեւն ընդունելու մասին: Միաժամանակ գրքոյկներով, մասնագէտներու պատրաստութեամբ պիտի ծանօթացուին այգեգործութեան տարրական գիտելիքները:

ՋՐԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ.—

Մարմնակրթութեան ասպարէզին մէջ ջրային մարզախաղերը մեծ տեղ մը կը գրաւեն, որովհետեւ աւելի ամառն կը նստին քան միւս մարզախաղերը

Մեր խօսքը մասնաւորելով լողալու վրայ, պէտք է առաջին առթիւ ըսել թէ Հայաստան հարուստ է գետերով, լիճերով, արհեստական աւազաններով: (Վաղարշապատ, Կիրովական, Լենինական).

Դժբախտաբար, սակայն, մարզախաղերու բոլոր ձեւերուն մէջ ամէնէն յետնածը կը մնայ լողալու վարժութիւնը: Թէեւ վերջերս Երեւանի մարզարանին շուրջը ջրային վարժութիւնը որոշ աշխուժութիւն ցոյց կուտայ, սակայն չենք կրնար ըսել թէ գոհացուցիչ է այդքանը: Մեր մարզիկներէն շատ քիչերը կը հետեւին լողորդութեան: Լողորդներուն թիւը շատ է, բայց չկայ կազմակերպուած լողորդութիւն: Լողորդութեան վարչութիւնը վերջերս սկսաւ կազմակերպել, սակայն քիչ են դեռ իր անդամները: Մեքենագործարանի մարզական միութիւնն ալ լողորդութեան վարչութիւն մը հիմնեց: Հողային գործավարութեան մարզական վարչութիւնն ալ 18 հոգինոց լողորդներու խումբ մը կազմեց: Առանին արհեստանոցներու ընկերութեան մարզական միութիւնն ալ, Սպարտակ, ունի լողորդներու իր խումբը: Սակայն այս բոլորը հիմնական աշխատանք կատարած չունին:

Լողորդութեան ասպարէզին մէջ մեր վարպետ մարզիկները չեն օգտագործուիր անհրաժեշտ եղանակով: Մեր վարպետ լողորդները, Խուդավերդեան, Վ. Եսայեան, Մելնիչենկօ, Օ. Աւագեան եւ ուրիշներ, կրնան հարիւրներով լողորդներ պատրաստել: Վերջերս ձեռնարկուեցաւ ձեւաւոր լողալու ուսուցման, սակայն տակաւին ապահովուած չեն անհրաժեշտ յարմարութիւնները

Լողորդութեան հետ ետ կը մնայ նաեւ թիավարութիւնը իբրեւ մարզախաղ, մինչ այնքան յարմարութիւններ ունինք.— Սեւանը, Վաղարշապատի ընդարձակ աւազանը:

Օգոստոսի կիսուն, Մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդի ջրային բաժինը լողորդներուն մրցում մը կազմակերպած էր Երեւանի մէջ: Մրցումին կը մասնակցէին քաղաքին այր եւ կին լողորդները: Մրցումին նպատակն էր երեւան բերել լաւագոյն լողորդները: Յիսուն եւ հարիւր մեթր զանազան ձեւով լողալու մրցումին մէջ (փորի վրայ, կռնակի վրայ, ազատ լողալ, եւն.), չափահասներէն առաջնութիւն շահեցան Գէորգեան՝ իր արագութեամբ եւ ձեւաւոր շարժումով: Կիներէն Կավչովա: Հարիւր մեթր տարածութիւնը 2 վայրկեան 57 երկվայրկեանէն կտրեց ուրիշ կին մը, Մատվէյեւա: Իբրեւ լաւ լողորդներ աչքառութիւն գրաւեցին պիոներներ Սարգիսով եւ Նալբանդեան, բանուորներ Մելնիչենկօ եւ Ստեփանեան: Իսկ բարձրութենէ ցատկելու եւ ծածկանակաձեւ կամ ձկնաձեւ լողալու մէջ՝ Օ. Աւագեան, Ա. Գալեան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԴՊՐՈՑԸ

ՊՈՒՔՐԷՇ (Յատուկ).— Հոգաբարձութիւնը իր գլուխն ունենալով Գ. Աւետիքեանը, իր առաջին գործը ըրաւ դպրոցը մաքրել ապիկար կամ ապազգային տարրերէ: Վերընտրուեցաւ իբրեւ ուսուցիչ Գ. Ց. Գասիկեան որ մէկուկէս տարի առաջ տարեշրջանի ընթացքին դուրս հանուած էր ծանօթ խմբակին կողմէ: Պիտի հրաւիրուի նաեւ իբրեւ փոխ տնօրէն Գ. Ց. Տէվէճեանը (Արմէն Սեւան): Արձանագրութիւնները կը շարունակուին եւ դպրոցը պիտի բացուի երկուշաբթի 16 սեպտեմբերին: Կը խորհուի գնել երկրորդ վարժարան մը, որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գործէր, եւ թաղականութիւնը ազատել ծանրաբեռնող վարձքէ:

Տասնամեայ տղեկի մը եղերական մահը

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Խումբ մը հայ փոքրեր 8էն 12 տարեկան, սեպտ. 9ին ճաշէն յետոյ կը հաւաքուին եւ կ՚երթան նաւահանգիստի կողմը: Այնտեղ արգիլուած պարտէզի մը դուռը բանալով կը մտնեն ներս, թուզ ուտելու համար: Թզենին կը գտնուի պարիսպին վրայ, որուն առջեւ առու մը, շինուած քարերով, զառիվար մինչեւ քառասուն մեթր, իսկ վարը ջուրերու կեդրոնը ուր կը հաւաքուին աղտոտ ջուրերը, … կը սոտ հինգ մեթր: Տասնամեայ Համբարձում Կրնոյեան (Բաբերդցի) կ՚ուզէ … դէպի թուզը, բայց սահելով գլխի վրայ կ՚իյնայ ջուրը քառասուն մեթր գլորելով կը նետուի հոն: Գլուխը կը զարնուի քարերուն, կը ջախջախուի եւ ուղեղը դուրս կը թափի: Իր ընկերները կը վազեն տուն լուր տալու, իսկ ականատես օտար բանուոր մը չուանով չուան կը բերէ հոն մտնելու համար եւ օգնական մըն ալ կը կանչէ եւ երկուքով կը հանեն տղան կիսամեռ վիճակի մէջ: Ուղեղը հաւաքելով եւ մարմինն ալ կառքի մը վրայ դնելով կը փոխադրեն Օթէլ Տիէօյի հիւանդանոցը: Ծնողները լսելով լեզապատառ կը վազեն հիւանդանոց, բայց տղան իրենց գրկին մէջ մէկուկէս ժամ չարչարուելով կը մեռնի:

Առաջին անգամ չէ որ կը պատահին այսպիսի արկածներ, ծնողներու անհոգութեան հետեւանքով: Ուշադրութիւն, հայրեր ու մայրեր:

Տ. Ս.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հայ մարզիկի մը յաղթանակը

ՊՈՒՔՐԷՇ Ռումէնները … Ֆրանսայի օրինակին, կազմակերպեցին Ռումանիոյ շրջանի հեծելանիւով: Մարզական այս համարձակ փորձը առաջինն է Ռումանիոյ համար: Մրցումներուն մասնակցեցան նաեւ օտար լաւագոյն մրցանիշեր: Մրցումը միջազգային հանգամանք առած էր. Թուրքիան ալ կը մասնակցէր երկու մրցորդներով, որոնց մէկը Հայ մըն էր, Գրիգոր, որ իր հեծելանիւով ամբողջ 15 օր վազեց Ռումանիոյ խճուղիներուն վրայէն: Երբ իր ընկերները մէկիկ մէկիկ կ՚իյնային, յոգնած կամ վիրաւոր, Գրիգոր, չյուսահատեցաւ ոչ յաղթութենէ ոչ ալ վիրաւոր եւ արիւնլուայ վիճակէն: (Անգամ մը իյնալով վիրաւոր եւ մարած մնաց … վայրկեան), եւ … երբ արթնցաւ, շարունակեց իր խոլական վազքը եւ առաջինը … Գուրբէշ …

Ներկայ հասարակութիւնը (15.000 հոգի) ջերմապէս ծափահարեց Գրիգորը, պոռալով — Bravo Armeanu կեցցէ՛ Հայը)

Բոլոր թերթերը իր լուսանկարը կը հրատարակեն գովելով «Թուրք» Գրիգորը, բանի որ ան պաշտօնապէս Թուրքիոյ կողմէ կը մասնակցէր:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի թէյասեղանը

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Կ. Խաչը իր շրջանի մասնաճիւղերուն հետ յիշատակելի ամիս մը բոլորեց կատարելով կազմակերպական լուրջ աշխատանքներ. Վերջերս տեղի ունեցաւ վարչութեան կողմէ սարքուած թէյասեղանը «Կաֆէ Նօայլ»ի ներքնասրահին մէջ: Տիկ. Քիպրիթճեան սեղանին բացումը կատարելով, ներկաներու ցանկութեամբ սեղանապետ ընտրուեցաւ Տիկ. Հ. Սէրէնկիւլեան: Երաժշտական այս հաճելի պահէն վերջ, շարունակուեցան նոյնքան հաճելի մեներգները Օր. Գ. Գէորգեանի եւ արտասանութիւնը Օր. Գ. Մարտիրոսեանի: Այսպէս յարգանքի խօսքերն ու արտասանութիւնները կը համեմուէին մերթ Չէօրէքճեանի, մերթ ալ Ժ. Մոլոյեանի նուագով: Տիկ. Քիպրիթճեան փաստաբանեց հայ կնոջ առաքինութիւնները եւ Կ. Խաչին դերը գաղութներու մէջ: Սեղանը սարքուած լինելով ի պատիւ Տիկ. Շ. Միսաքեանի, այս առթիւ գովեց անոր եռանդն ու աշխատանքը: Խմբերգ մը կ՚առաջարկէ սեղանապետ եւ որուն կը թնդայ «Կեցցէ տը…», կեցցէ քաջ քաջի … Տիկ. Քիպրիթճեան խորապէս ազդուած կ՚երգէ Սայաթ Նովայի մէկ տաղը:

Յետոյ կը յաջի «Ջախորդ օրեր»ը: Կը խօսի նաեւ Գ. Ս. Միքայէլեան … թելով Կ. Խաչի աշխատանքները հիւանդանոցներէն ներս եւ դուրս, մանուկներու ուսման եւ պաշտպանութեան համար եւն.: Վերջին խօսքը տրուեցաւ Տիկ. Շ. Միսաքեանի որ ամփոփ ակնարկ մը նետելով Կ. Խաչի ընդհանուր գործունէութեան վրայ, շեշտեց.

— Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր այս թէյասեղանով ուզած է պատուել զիս, սակայն ես այս պատիւը կը փոխանցեմ այն 8000 խաչուհիներուն, որոնք թէեւ անուն չունին, բայց անօրինակ զոհաբերութեամբ կը … Կարմիր Խաչի անունն ու արդար գործը»:

Մ. Նալպանտ

ԲԸՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

Իրաւական Ա. ատեանը սեպտ. 9ին կարեւոր որոշում մը տուաւ Բանկալթիի գերեզմանատան մասին, Բերայի թաղականութիւնը իրաւատէր նկատելով անոր համար դատ բանալու:

Դատարանը նկատած է որ գերեզմանատան մասին իրաւական Դ. ատեանին կողմէ տրուած եւ վճռաբեկին կողմէ վաւերացուած որոշումը դատին էութեան չի վերաբերիր, այլ միայն կը ժխտէ պատրիարքին դատախազի հանգամանքը: Իսկ նկատելով որ Բերայի թաղականութիւնը կը ներկայացնէ թաղին ժողովուրդը եւ իր այս հանգամանքը հաստատուած է դատարանին ներկայացուած փաստաթղթերով, միւս կողմէ նկատելով որ վաքըֆ … կ՚ընդունի թաղային մարմիններու …ութիւնը, դատարանը կ՚որոշէ թէ Բերայի թաղականութիւնը, իբրեւ … (Ս. Երրորդութիւն) եկեղեցիի … կրնայ գերեզմանատան համար դատ բանալ:

Այս որոշումով, դատարանը … վերջ պիտի ընէ դատին էութիւնը, ինչ որ չէր եղած մինչեւ հիմա:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Մեծ եպարքոսը իբր ուղղութիւն կը գրուի ընկերութեան … ըսենք Ճէմալ փաշայի թէ «Ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցէք կղզիներու հարցին վրայ, յայտնեցէք թէ մենք ինչ կը սպասենք այս առթիւ Ֆրանսական քաղաքականութենէն»

Ճէմալ փաշա յուլիս ամսու սկիզբը կը հասնի Փարիզ ընկերակցութեամբ երկու ծովային սպաներու: Կը հանդիպի Բէլուֆ եւ Վասըֆ պէյերուն: Բէլուֆ պէյ կ՚ըսէ թէ … գանգատ մը կայ վերջերս Անգլիացիներուն մօտ, ամէն անգամ պատրուակ մը կը գտնեն «Սուլթան Օսման»ի յանձնելուն դէմ»: Ընկերութիւնը կը պատրուակէ թէ տասնըչորս թնդանօթներուն երկուքը դեռ չէ տեղաւորուած նաւին մէջ եւ սա է որ ժամանակ կը պահանջէ … Ճէմալ փաշա խոկոյն կ՚որոշէ նաւը առանալ այնպէս ինչպէս որ է, յետոյ Պոլսոյ մէջ լրացնելու պայմանով: Այս մասին ալ կը

Երկու օր Փարիզ մնալէ ետք Ճէմալ փաշա կ՚անցնի Թուլոն եւ երեք օր հիւր կ՚ըլլայ ծովակալ Բուէ տը Լափէյրէրի մօտ «Գուրպէ» դրահաւորին վրայ, հրաշալի Քօթ տ՚Ազիւրէն դիտելով Ֆրանսական նաւային ռազմափորձերը: Ճէմալ փաշա կը գովէ ծովակալին հիւրասիրութիւնը

Վերադառնալով Փարիզ, կ՚այցելէ յանձին արտ. գործերու պաշտօնատան՝ Վիվիանիի: Երկրորդ այցելութեան Վիվիանի կ՚ըսէ թէ «հակառակ շատ կարեւոր հարցերու մասին ձեզի հետ խօսելու փափաքիս Երեսփ. ժողովին մէջ տեղի ունեցող վիճաբանութիւնները այնքան կը զբաղեցնեն միտքս որ չեմ կրնար ուրիշ ուղղութեամբ մտածել: Շատ կարեւոր է Ռուսիա այցելութիւն մը նախագահին հետ, բայց ընկերվարականները կ՚ընդդիմանան եւ չեն քուէարկեր անհրաժեշտ վարկը: Հետեւաբար Գ. Տը Մարկըրիէն խնդրեցի որ ձեզի հետ մանրամասնօրէն տեսակցի: Կը կարծէի թէ պիտի իրականանար փափաքս: Այդ տեսակցութիւնը շուտով տեղի ունեցաւ Տը Մարկըրիի հետ, որ յայտնեց թէ գոհունակութեամբ ընդունած են իմ ձգտումներս Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութեանց մասին եւ թէ երկու ժողովուրդներուն պետութիւններու միջեւ եղած անհամաձայնութիւնները վերջացած պէտք էր համարիլ այլ եւս»:

Ճէմալ փաշա կը պատասխանէ.

— Ինչպէս գիտէք, բազմաթիւ յարձակումներու հետեւանքով Թուրքիա շատ տկարացած ըլլալ Պալքանեան պատերազմէն, այլ եւ վրայ … կորսնցուց իր ամբողջ եւրոպական հողամասը եւ իր կղզիներու մեծ մասը: Մեր ամէն միջոցներով կ՚աշխատինք վէրքը բուժել եւ ազգը վերականգնել: Բայց ներկայ կացութիւնը ի դերեւ կը հանէ մեր ջանքերը: Կղզիներու հարցը մեր եւ յունաստաններու … դժգոհութիւններուն պատճառ է: Անոնք քաղաքական իմաստութիւն կը համարին միշտ Յոյները հովանաւորել, ցոյց տալ անոնց իրենց համակրութիւնը յուսալով թէ անոնք ապագային օգտակար կրնան ըլլալ: Բայց եթէ քաղաքէն նայինք կը տեսնէք թէ Թուրքերը օր մը աւելի օգտակար կրնան ըլլալ ձեզի, քան Յոյները: Օսմանեան կառավարութիւնը կը խորհի թէ Ֆրանքօ-Անգլիական քաղաքականութիւնը կը ձգտի երկաթէ ցանցով մը կապել կեդրոնական պետութիւնները: Միայն հարաւ արեւմուտքը չէ գոցուած: Եթէ Թուրքիա միանայ համաձայնականներու ծրագրին, Պալքաններու մէջ բոլորովին առանձին մնացած Պուլկարիան ամէն պարագայի ստիպուած պիտի ըլլայ նոյնպէս միանալ համաձայնականներուն: Գտէք լուծում մը Յոյներուն եւ մեր միջեւ գոյութիւն ունեցող կղզիներու հարցին եւ պաշտպանեցէք մեզ ռուսական վտանգին դէմ որ ռուսական կողմէն կը ցցուի մեր դէմ, առնելով մեզ ձեր համաձայնութեան մէջ: Եթէ մեզի օգնէք մեր յառաջդիմական ձգտումներու մէջ, քիչ ատենէն Արեւելքի մէջ կ՚ունենաք շատ վստահելի զինակից մը: Կը կարծեմ թէ Սէրայէվոյի ոճիրը կրնայ համաշխարհային պատերազմի մը պատճառ ըլլալ. ասանկ վայրկեանի մը մեծ կարեւորութիւն ունի որոշումները արագ տալը»:

Առաջարկը պարզ էր — Յոյները եւ Թուրքերը գոհացնող լուծում մը կղզիներու հարցին մէջ: Զինակցութիւն Թուրքիոյ հետ, ամբողջացնելու համար Գերմանիոյ ճամբան դէպի Արեւելք: … կղզիները առնել Իտալիայէն, ինքնավարութիւն Արշիպեղագոսի կղզիներուն՝ թրքական հովանաւորութեան տակ: Այս կղզիներու բնակիչները ազատ պիտի ըլլային զինուորական ծառայութենէ եւ պիտի վայելէին շատ մը ուրիշ առաւելութիւններ, ինչպէս տուրքերու մասը գործածել տեղական պէտքերուն եւն.:

Գ. Տը Մարկըրի կը յայտնէ թէ կղզիներու հարցը լուրջ նկատողութեան առնելիք առաջարկ մըն է եւ ճիշդ է կեդրոնական պետութիւններուն մասին թրքական տեսակէտը, բայց համաձայնականներու խումբին մէջ Թուրքիոյ մուտքը ընդունելու համար մեր ընկերներու հաւանութիւնը պէտք է առնենք, ինչ որ ինծի հարցական կը թուի: Եւ կ՚աւելցնէ թէ հարցերը պիտի պարզէ նախագահին եւ Վիվիանիի անոնց Ռուսիա ճամբորդութեան ընկերակցելէ առաջ: Դժբախտաբար Ֆրանսական կառավարութիւնը չի կրնար ինքնիրեն որ եւ է գործողութեան ձեռնարկել, մեր ընկերակիցներուն հետ որոշելէ յետոյ հարկ եղած ուղղութիւնը կուտանք մեր դեսպաններուն»:

«Երեկոյեան Ժորժ Ռէմոն որ ինծի կ՚ընկերանար Ֆրանսա ճամբորդութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, հարցուց թէ գո՞հ էք այդ օրուան տեսութեան: Պատասխանեցի թէ չէի կարծեր որ այդքան յուսախաբութեան կրնայի մատնուիլ: Եւ երբ յուլիս 18ին Փարիզէն վերադարձի ճամբորդութիւնս ընելու վրայ էի, Ժորժ Ռէմոն յանձնեց ինծի գրքոյկ մը, որուն մէջ կ՚ըսուէր Ճէմալ փաշա Փարիզ եկաւ: Ներկայ եղաւ Ֆրանսական ռազմափորձերուն, սիրալիր ընդունուեցաւ պաշտօնական հաստատութիւններու կողմէ, ստացաւ պատուոյ լեգէոնի նշան: Այս ամէնը լաւ, բայց Ճէմալ փաշա ի՞նչ կը տանի իր հետ Ֆրանսայէն Թուրքիա: Իր անձին ուղղուած յարգանքը զինք չի գոհացներ, եթէ գոհացում չեն գտած իր առաջադրած նպատակները իր հայրենիքին համար: Եթէ ան ձեռնունայն վերադառնայ, այն ատեն մենք ալ իրաւունք չունինք բարկանալու, եթէ ան ալ իր կարգին միջոցներ ձեռք առնէ որոնք Ֆրանսայի համար հաճելի չըլլան թերեւս»:

(19) (Շար.)

բրինձներ կամ սուրեր, չատեր ալ՝ հնօրեայ վահաններ։ Կայսրը կը դիտէր պատուհանէ մը։ Կամաւորները խռնուեցան պալատի բակերէն մէկուն մէջ, եւ իրենց ներկայացուցիչները ուղերձ մը մատուցին պատերազմական նախարարին, որ կեցած էր սանդուղին գլուխը։ Բազմութեան մէջէն անհատներ բարձրաձայն կը բացատրէին թէ ի՛նչեր պիտի ընեն Իտալացիներուն, եթէ զէնք եւ ռազմանիւթ ունենան։ «Շնորհիւ Հայիէ Սէլասիէի (կայսեր) մենք ծով պիտի թափենք զանոնք. լեռներն ի վար պիտի գլորենք»։ Եւ բազմութիւնը կը ծափահարէր։ Վեթերան մը իր գեղարդը շողացնելով եւ վէրքերը ցուցնելով բացագանչեց.— «Ահա թէ ինչպէս կռուեցայ Ատովայի մէջ (1896)։ Հրացաններն եւ գեղարդը վէրքեցին զիս»։

Կայսրն ալ ճառ մը խօսելով, խոստացաւ զէնք ճարել։ Կայսեր քաջութեան վերջը, հարկ եղաւ խարազանի հարուածներով հեռացնել այս կամաւորները, որոնք պատերազմական պաշտօնատուն գացին «Ատովա՜, Ատովա՜» պոռալով։ Այնտեղ զէնք եւ ռազմանիւթ բաժնուեցաւ։

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ կիրակի օր կայսեր ներկայացան բազմաթիւ Հապէշ ցեղապետներ, ինչպէս եւ 100 Արաբներ՝ Եէմէնէն։ Կայսրը պատուանշաններ եւ տիտղոսներ կը բաշխէ, իբրեւ եկամուտի աղբիւր, համաձայն հին աւանդութեան մը։ Արհեստական մետաքսէ երիզ մը, որ կ՚արժէ 4 շիլին, կը գնուի 30 անգլ. ոսկիի։ Այս շնորհաբաշխութենէն կրնան օգտուիլ նաեւ Իսլամները, նոյնիսկ հեթանոս Շանքալաները եւ Կիւրաղիները։

Միւս կողմէ կը շարունակուի օտարականներու արտագաղթը։ Վերջին շոգեկառքով հեռացան շուէտացի, իտալացի, անգլիացի կիներ եւ աղջիկներ, ինչպէս եւ բազմաթիւ Յոյներ։ Միեւնոյն շոգեկառքին մէջ կը գտնուէր Զօր. Ապթէ Միքայէլ, Եթովպիոյ զինուորական առաջնորդը, որ Օկատէնի շրջանը վարելու կ՚երթայ։ Իրեն հետ էր կինը, որ քաջ ռազմիկի համբաւ կը վայելէ եւ իրեն պիտի ընկերանայ մինչեւ ճակատ։

Անգլիոյ մեծ ռազմափորձերը

Վաթսուն նաւերով, 40,000 զինուոր

Վաթսուն անգլիական մարտանաւեր համախմբուած են Փորթլէնտի առջեւ, աշնան ռազմափորձերուն առթիւ։ Գործողութիւնները պիտի կատարուին ընկովսական ջուրերուն մէջ, բայց մարտանաւերը ի հարկին պիտի յանձին մինչեւ Միջերկրական, ի հարկին ճնշում բանեցնելու համար Իտալիոյ վրայ։ Ռազմափորձերուն պիտի մասնակցին 40000 զինուորներ։ Շարժման մէջ պիտի դրուին 96 օդանաւեր, 300 հրասայլեր եւ բազմաթիւ թնդանօթներ։

** Երկու հազար անգլիական զինուորներ ցամաք ելան Աղեքսանդրիա, հրասայլերով։ Ուրիշ փոխադրանաւ մը եւս կը սպասուի։ Եգիպտական թերթերը կը գրեն թէ ծովակալ Ֆօրպս, Միջերկրականի անգլիական նաւատորմին հրամանատարը յայտնած է Եգիպտոսի վարչապետին թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, ի նախատեսութիւն զանազան դէպքերու։

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Անգլիա երեսփոխանական նոր ընտրութիւններ պիտի կատարէ նոյեմբերին, մասնաւորապէս մէջտեղ դնելով բանակի յաւելման, նոյնիսկ պարտաւորիչ զինուորութեան ծրագիր մը, քանի որ բարդացած է միջազգային կացութիւնը։

Նոր եւ աւելի ծանր օրէնքներ Գերմանիոյ մէջ

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ՅԱՐԱԲԵՐԻԼ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Գերմանիոյ խորհրդարանը կիրակի օր արտակարգ նիստ մը գումարեց Նիւրընպէրկի մէջ, նացիներու համագումարին առթիւ, եւ վաւերացուց կարգ մը օրէնքներ։ Հիթլէր կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ ներքին եւ արտաքին հարցերու մասին, մասնաւորապէս ձաղկելով Լիթուանիան, որ «գողցած է» Մէմէլը, եւ «պոլշեւիկ հրէութիւնը», որ թշնամին է Գերմանիոյ վերածնութեան. Այս առթիւ յայտարարեց թէ Գերմանիոյ միակ ազգային դրօշն է կեռ խաչը՝ կարմիր պաստառի վրայ։ Ահաւասիկ հաստատուած նոր օրէնքները, որոնք գործադրելի են 1936 յունուարէն.—

1. Արգիլուած է ամուսնութիւնը՝ գերման քաղաքացիներու եւ Հրեաներու միջեւ.

2. Արգիլուած է արտա-ամուսնական յարաբերութիւնը՝ գերման քաղաքացիներու եւ Հրեաներու միջեւ։

3. Հրեաները չեն կրնար գերման ծառաներ գործածել 45 տարեկանէն վար։

4. Հրեաներուն արգիլուած է կեռ խաչի դրօշը (այժմ միակ ազգային դրօշը) գործածել։

5. Հրեաները կրնան իրենց յատուկ ցեղային դրօշ մը գործածել, վայելելով պաշտօնական պաշտպանութիւն։

Առաջին երեք յօդուածներուն անսաստողներ (ամուսնութիւն եւ սեռային յարաբերութիւն) կը դատապարտուին տաժանակիր աշխատանքի։ Չորրորդ յօդուածին անսաստողները՝ պարզ բանտարկութեան։

Երկրորդ օրէնք մը հետեւեալ կերպով կը սահմանէ քաղաքացիութեան իրաւունքը.—

1. Գերմանիոյ քաղաքացիները միայն գերմանական արիւնէ կրնան ըլլալ կամ Գերմանի մը հետ խնամութեամբ եւ կամ այդ պատիւը շահելով։
լով։

2. Միայն Գերմանիոյ քաղաքացիները կրնան վայելել այդ տիտղոսին

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը, 32, Ave. Gobelins. Օրակարգ՝ Զեկոյց Գաղթավայրի։

ԱՆԻԷՌ ՍԻՒՐ ՍԷՆԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Կիւզաւր

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Դրադարանը։ Օրակարգ. Շարունակութիւն նախորդ ժողովին։

(Վ Է Մ)

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ ՎԷՄի ԺԱ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վ. Փափազեան, «Համաշխարհային Պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը»։ Թ. Ջաւրեան, «Հայաստանի Մշակութային Պատմութիւնը»։ Դր. Ա. Գասպարեան, «Հէօն իբրեւ պատմագիր»։ Ռ. Աբրահամեան, «Շահնամէն եւ Չինական վէպը»։ Վ. Մինախորեան, «Սրհաւիրքի օրեր»։ Ա. Ն. Մանուէլեշտամ, «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»։ Խմբագրութեան կողմից, «Գ. Ա. Մանուէլշտամի յօդուածի առթիւ»։ Հայաստանի Խորհրդի արձանագրութիւնները։ Հին քաղուածներ. «Ռուսոյի նամակները»։ Անցեալը։ Կեանք եւ Մշակոյթ։ Գիրք եւ Մամուլ։ Գրախօսական՝ Ն. Բ., Վ. Մանկունի, «Պէտրգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ Նկարներ։

Գործակալներէն եւ բաժանորդներէն կը խնդրուի փութացնել բաժնեգնի առաքում։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ
1 Avenue du Chateau, St. Gratien. (S.&O.)

Վարժարանի բացումը տեղի կ՚ունենայ Հոկտ. 1ին, երեքշաբթի օր.

Վարժարանը կ՚ապահովէ տոհմային լեզուի ու դաստիարակութեան հետ նաեւ ֆրանսական մշակոյթը։ Աշակերտուհիները կը վայելեն մայրական գուրգուրանք եւ մասնաւոր ուշադրութիւն իրենց ֆիզիքական զարգացումին համար.

Գեղեցիկ դիրք, մաքուր եւ անարատ մնունդ, դիւրամատչելի պայմաններ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել վարժարանի տնօրէնութեան Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ կիրակի օրերը.

Հաղ. միջոց. — կառ տիւ Նորէն շոգեկառք եւ իջնել St. Gratien կամ Enghien եւ անկէ օթօպիւս։

չնորհած իրաւունքները։

Օրէնքին տրամադրութեամբ, ոչ-քաղաքացիները կը կոչուին «անդամներ» կամ հպատակներ, որոնց իրաւունքները դեռ չեն ճշդուած։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց պատուիրել նախագծերու կրթական բարենորոգում մը կատարել ներաւարտութեամբ եւ. Միութեան ծրագրին։

ՎԱՆԱՑ ԼԻՃԻՆ շահագործումը նորէն գործավարութենէն փոխանցուեցաւ անտեսական գործավարութեան, որ ներկայացուցիչ մը ղրկած է, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ շրջաբերականով մը պատուիրեց ամէն յայտարարութիւն խզել Ուսուցիչներու ապահովագրական միութեան հետ, նկատելով որ ծայրայեղ տարրերը տիրական դեր կը կատարեն անոր մէջ եւ կ՚ախորժեն կառավարութեան տնօրինութեանց դէմ։

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՍԱԿԱՑՈՅՑԻ (սովորական, բանուորական, բաժանորդ եւն.) կարգ մը բարենորոգումներ հաստատած է հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը։ Աւելի պարզ ձեւի մը վերածուած են կարգ մը ճեւակերպութիւններ եւ կարեւոր զեղչեր նշանակուած։ Հայկական 40 միօրինակ զեղչ մը պիտի ըլլայ մինչեւ 200 քիլոմեթրի վրայ եւ 50 առ հարիւր՝ անկէ անդին, շաբաթական տոմսակներու համար։ Կարելի պիտի ըլլայ առնէ ամիս վճարել բոլոր բաժնեգինը, փոխել կամ ջնջել բաժանորդագրութիւնը, հաշուելին 50 զեղչել բոլոր խմբական ճամբորդութեանց տոմսակները, առանց նկատի առնելու խմբակցութեան համգամանքը եւն.։ Այս նոր սակացոյցը գործադրելի է հոկտեմբեր 1էն սկսեալ։

26 ՏԱՐԵԿԱՆ ԿԻՆ ՄԸ, որ յիմարանոցէն արձակուած էր իր ծնողքին խնդրանքով, շաբաթ օր հրացանով սպաննեց նախ մայրը, յետոյ հայրը, եւ հեծելանիւ նստելով գնաց յիմարանոց, պատմելու համար իր քաջագործութիւնը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր եւ մեր Շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք ընկ. Սրապ Կոյնոյեանի իր որդւոյն՝ Համբարձումի դառնաղէտ ու եղերական մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սրտի անհուն կսկիծով, իմ եւ իմ ընտանիքիս կողմէն ցաւակցութիւն կը յայտնենք ցեղին Սամուէլ Մանուկ Դիլիգոլեանի որդին Ռաֆֆի(?) Վրէժի պատահած արկածին առթիւ եւ կը մաղթենք արագ ապաքինում

կնքահայր՝ Մ. Բաբայեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սապրիչեան

Երկեցինք Ապպա Գոտուս (սուրբ հայր) անունով Հապէշ ապստամբ նետ. բայց ճամբան դժբաղդաբար Գալտըրրավան իրեն հանդիպելով եւ անոր ուր երթալն իմանալով, եւ բարկանալով որ իրեն վերաբերեալ գործը ան կը կատարէ, լաւ մը կը ծեծէ իր արբանեակներուն օգնութեամբը եւ կը ստիպէ որ ուրիշ ճամբէ մը իր երկիրը դառնայ. բայց նա անոր ոտքը համբուրելով կ՚աղաչէ որ ների իրեն. վերջապէս Գալտըրրավան երդում կուտայ անոր որ մեզի բան մը չըսէ. կը դառնայ ապստամբին ձեռնոտեայն մեր քովը.

Հոն ապստամբը ծեծած տեղերնին Գալտըրրավան իւր արբանեակներուն հետ կ՚երդուըննան, որ նոյն գիշերը մեզի սպաննելու համար ըրած խորհուրդնին կատարեն քնացած ժամանակնիս։

Ապպա Գոտուս անոնց դաւաճանութեան խորհուրդը իմանալով, կուգայ՝ տըքտըքալով մը չիտակ իւր տեղը կը պառկի առանց բերանը բանալու։

Զգացինք որ անոր գլխուն բան մը պատահած է, չուզեց ըսել մինչեւ որ տուած երդումէն արձակեցինք զինքը. անոր վրայ պատմեց մեզի կերած ծեծը եւ անոնց չար խորհուրդը որոնք մեզի սպաննելով, եւ մեր քով գտնուած եկեղեցական զգեստներն ու անօթները յափշտակելով՝ Թագաւի երկիրը իրենց մէկ ապստամբ բարեկամին քով պիտի փախչէին։ Այս լուրը իմանալնուս պէս փութացինք Ոկբրայի գլխաւորին քով երթալ ու ամէն ինչ անոր իմացընել։ Բայց Գլաթոա Գրու, որ մարդը ծեծելէն ետքը դարձեր մեր քովն եկեր էր անմեղ գառնուկի նման, չը թողուց որ ջորիները հեծնանք գլխաւորին քով երթալու այն օրը, որպէսզի գիշերը ի գործ դընեն իրենց խաղալիք մահուան գերը։ Մեր ապստամբաց հարկ եղաւ որ բանութեամբ խլեն ջորիները, ուրկէց կուիւ մը ծագեցաւ երկու կողմէն, հայհոյութիւններ տեղացին, որոնց յաջորդեց ծեծը։

Երբ չշուէն ու աղաղակները լսեցինք, դուրս վազեցինք որ մէջ մըտնենք եւ արգիլենք. նոյն կէտին սկսեր էին քարի հարուածներ ալ իրարու. գաղանաբարոյ Գալտըրրավան եւ արբանեակները լաւ առիթ գտնելով այս միջոցը, աՀագին քար մը նետեցին յանկարծ Սրբազան Հօր կռնակին, որուն սաստկութենէն ընկաւ մարեցաւ անոր օգնութեան վազեցի առանց մըտիկ ընելու իմ վրաս ալ տեղացող քարերուն, որոնք բարեբախտաբար չէին դիպեր, միայն մէկ քար մը ձախ կըռնակս գալով քիչ մը ցաւցուց, բայց անվնաս էր.

Վերցուցինք Սրբազան Հայրը մեր ապստամբաց օգնութեամբը ու ներս տարինք հարկաւոր դարմանները ընելու։ Երկու Նազարէթցիները վրէժխնդրութեան ոգւով վառուած եւ զայրանալով ապերախտ Գլաթոա — Գրուի վրայ, քարերով յարձակեցան անոր եւ իւր մարդոց դէմ. կը բռնեն զինքը եւ իրենց ձեռքի աքնաքիզի խարազաններու տակ ձգելով չարաչար կը ծեծեն, եւ անոր վեց մարդոցը եւ երկու տղոցը ետեւէն ընկնելով կը հալածեն։

Գործը բաւական ծանր էր եւ մեր վտանգը կրնար աւելի մեծնալ, ըստ որում Գալտըրրավայի կողմը զօրաւոր էր. լալ ձեռք չէր տար, ուստի գիւղապետին լուր խրկեցինք, որ անմիջապէս եկաւ բոլոր մարդիկը, եւ գիւղի ծերունիները ժողվելով՝ կռւոյն պատճառները սկսաւ քննել։ Գիւղացիք որ արդէն կաշառուած էին անկէ, կ՚արդարացընեն անզգամը եւ Սրբազան Հօր կռնակէն քարով զարնուիլը կ՚ուրանան։ Բայց գիւղապետին մէկ ապստամբը եւ ուրիշ ոտար մէկը հոն գտնուելով՝ իրենց տեսածը կը վկայեն։ Հետեւապէս Գալտըրրավան եւ իւր մէկ գողխաթանման ապստամբը թեւերնէն կը շղթայուին եւ միւսները կ՚արձակուին, եւ մեր քովն ալ պահապան կը դրուի ըստ սովորութեան անոնց։

Հետեւեալ օրը Ոկբրայի գլխաւորին քով գանգատի երթալով պատմեցի իրեն բոլոր եղածները, եւ ըսի թէ՝ եպիսկոպոսի մը քար նետելը ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ եկեղեցին քարկոծել. եւ այս յանցանքը խիստ մեծ կը համարուի թէ որ կրօնական ատենի առջեւ դատուելու ըլլայ։

Ասոր վրայ հրաման ըրաւ գլխաւորը եւ իսկոյն բացօթեայ տեղ մը իրենց սովորութեան համեմատ երկու հարիւրի չափ մարդիկ ժողովեցան, ու որովհետեւ ամէն մարդ ազատ է դատաստանի մը ներկայ գտնուելու։ Հոն կանչուեցաւ Գլաթոա-Գրուն պատասխանատու ըլլալու, եւ մենք մեր կողմէն ապստամբներէս մէկը փոխանորդ կարգեցինք. երկու կողմն ալ զրուցել տալէն ետքը՝ գլխաւորը կ՚իմանայ մեր իրաւունքը, բայց հարկ է կ՚ըսէ՝ վկայ բերել եպիսկոպոսին զարնուելուն։

Շուարեցանք մենք քիչ մը, բայց մէկէն սիրտ առնելով ըսի. «Տէր, այս օտար երկրին մէջ մեզի համար ո՞վ կը վկայէ. մեր ճշմարիտ վկայն Աստուած է, որ ամէն ինչ կը տեսնէ եւ գիտէ ասոնց քարկոծելը»։

Երբ դեռ խօսքը բերանս էր, յանկարծ Թէֆաէրայէն մէկը, որ իրենց քով կարգաւոր եւ դպիր կը համարուին, ոտքի ելնելով ըսաւ. «Մտիկ ըրէք ինծի սիրով՝ ինչ որ պիտի խօսիմ այս ատենիս մէջ ճշմարտութենէն թելադրուելով։

Ես այս ճերմակ մարդիկը ... ճանչնար, եւ տեսութեան համար ... վերնին ալ գացած չեմ ըլլալ, ... գործին եղելութեանը ակնյայտնի ... ճառաւ մը հոն ներկայ գտնուելով ... ծեր եպիսկոպոսին քարով զարնուե... աչօքս տեսնելով կը վկայեմ, որովհետեւ ... իմ խիղճս հանդարտի եւ կ՚իմացը... այս ատենիս մէջ որ սոյն ... եպիսկոպոսին քարով զարնուելը»։

Բոլոր ժողովը միաբերան պոռաց ... «Ցանցաւոր է» եւ հրաման ըրաւ ... խաւորը որ Գալտըրրավայի ... երկաթի զարնելով՝ գիւղին մէջ ... տունը բանտարկուի։

Բայց որովհետեւ մեր գիւղէն ... էր անոր բնակարանը եւ բոլոր գիւ... ղացիք անոր պաշտպան եւ կուսակից ... էին, կրկին անգամ գլխաւորին ... երթալով խնդրեցի որ մեր քովէն ... ռացընէ զանիկայ, եւ մեզի ալ թոյլ ... ւորին քով երկէ։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — 17, Rue Dameme, PARIS (13e) — Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — MERCREDI 18 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2912

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓԻՓԻՐԵՐԱԽ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Ամբողջ մէկ շաբաթ չնդալից տեսարաններ պարզել յետոյ, երկուշաբթի օր փակուեցաւ Գերմանիոյ ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան երրորդ համագումարը:

Այս առթիւ, հարիւր հազարներ խռնուած էին պատմական քաղաքին՝ Նիւրընպէրկի մէջ: Միայն պաշտօնական մասնակցողներուն թիւը կը հաշուէին 600,000, անոր կէսին չափ ալ՝ հանդիսատեսներ:

Ամէն պարագայի մէջ, այս տարի եւս որ եւ է նորութիւն եւ նիւթ չէր խնայուած, կարելի եղածին չափ ծաւալուն եւ գղրգալին ցոյցեր ու ցուցադրութիւններ տալու համար համագումարին, մանաւանդ անոր հետ կապուած մարտական ցոյցերուն:

Սկիզբէն մինչեւ վերջը, սարքուած ժողովներն ու թափօրնե-րը արտասանուած ճառերը եւ ուրիշ բազմազան արտայայտութիւններ կը մատնէին մէկ հիմնական առաջադրութիւն.— Ապացուցանել թէ աշխարհ իր դիմացն ունի նոր Գերմանիա մը, միացեալ ու միաձոյլ, ինքնակամ եւ հզօր: Պետութիւն մը՝ որ այլեւս չի տառապիր ոչ ներքին պառակտումներու, ոչ ալ արտաքին ճնշումներու կամ նուաստացումներու: Իշխանութիւն մը, որ կը ձգտի վերատիրանալ պատերազմով եւ հաշտութեան դաշնագիրներով խլուած իրաւունքները:

Այս քաղաքականութիւնը դիւնաւորելու համար, Հիթլէր 300 հոգինի հեռաւորութիւն մը կտրել տուած էր նաեւ իր երեսփոխաններուն, խորհրդարանի արտակարգ նիստ մը սարքելով Նիւրընպէրկի մէջ:

Եւ ժողովը մէկ նիստի մէջ երեք օրէնքներ քուէարկեց ճիշդ այնպէս ինչպէս կարգադրուած էր,— Առանց վիճելու, յոտնկայս եւ միամտաբար:

Այդ երեք օրէնքներն ալ, իրենց կարգին, կը կազմեն լրացուցիչ տարրերը միեւնոյն ոգիի եւ միահեծան քաղաքականութեան, — Գերմանիան եւ Գերմանը ամէն բանէ վեր, ոտքի տակ առնելով նոյն իսկ զարմանալի, համամարդկային եւ բնական պահանջներ ու սանդութիւններ:

Օրէնքներուն առաջինը ազգային դրօշ կը հռչակէր կեռ խաչով խորհրդանշանը, գոյները նշանակելով սեւ, կարմիր եւ ճերմակ: (Սեւ խաչ մը՝ ճերմակ շրջանակի մը մէջ, կարմիր ութանկիւնի մը մէջտեղը):

Այս կարգադրութեամբ, հիթլէրականութիւնը անգամ մը եւս կը նուիրագործէ իր հեղինակութիւնը, իբրեւ միահեծան տնօրինողը Գերմանիոյ ճակատագրին:

Դրօշը փոխարինելէ յետոյ, կարելի՞ է մերժել անոր խորհուրդներն ու ներշնչումները, ինչքան ալ յանդուգն ըլլան:

Եւ ահաւասիկ երկրորդ եւ երրորդ օրէնքները, որոնք իրենց նմանը չունին ազգերու ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Այսպէս, երկրորդ օրէնքը սահմանելով քաղաքացիութեան պայմանները, կը հաստատէ երկու տարբեր հասարակութիւններ, — բուն քաղաքացին՝ Գերմանը (գերմանածին կամ խնամի), եւ հպատակը (կամ անդամ):

Միայն առաջինը կրնայ վայելել քաղաքական իրաւունքներ, այն ալ պայմանաւ որ իր վարք ու բարքով ապացուցանէ թէ կ՚ուզէ եւ կրնայ հաւատարմօրէն ծառայել գերման պետութեան եւ ժողովուրդին:

Շատ աւելի դաժան է երրորդը,—«գերման արիւնին եւ պատիւին պաշտպանութեան օրէնքը»:

Հիթլէրական իշխանութիւնը ամբողջ դրութեան մը վերածե-լով եւ մանրակրկիտ նրբութեան հասցնելով իր հակահրէական աշխարհահայեացքը, օրէնքով կ՚արգիլէ, հայրենադաւութեան կը նշակէ Հրեաներու եւ Գերմաններու կամ խնամիներու ամուսնութիւնը, նոյն իսկ եթէ կնքուած ըլլայ արտասահմանի մէջ:

Դեռ աւելին,— կ՚արգիլէ նոյն իսկ սեռային յարաբերութիւն՝ երկու տարրերուն միջեւ:

Եւ, ի՞նչ հեռատեսութիւն — Հրեաներուն արգիլուած է 45էն վար Գերմանուհիներ կամ ցեղակիցներ վարձել, իբրեւ սպասուհի:

Այս արարքներէն ո՛ր եւ է մէկը ենթակայ է արտակարգ խստութեանց, — խցարգելութիւն կամ սովորական բանտարկութիւն եւ տուգանք:

Հրեաներու դէմ հաստատուած այս խեցեմիներին վերեւ, տարօրինակ չէ՞ թուիր … ազգային դրօշ պարզելու իրաւունքը:

Օրէնքը Հրեաներուն կ՚արգիլէ գործածել գերմանական դրօշը, բայց կ՚արտօնէ բուն հրէականը, նոյն իսկ պաշտպանութիւն խոստանալով.

Հիթլէրականները առոր ալ բանաձեւը գտած են,— գայն կը համարին ոչ թէ զիջում, այլ միջոց մը՝ յարգելու փոքրամասնութեանց իրաւունքները: Եւ կ՚ըսեն, բացէ իրաց,— ուրիշ ո՞ր երկրին մէջ այսպիսի պաշտպանութիւն գտած են Հրեաները…

Հիթլէրականութիւնը — ինչպէս Փաշականութիւնը — եթէ ներքին այսքան կը պրկէ օղակները, վերիվայր շրջելով ամբողջ ընկերային կարգուսարքը, պատճառն այն է որ կ՚ուզէ աւելի ուժգնօրէն իր փրփրերախ երիվարն արձակել արտաքին ճակատին վրայ:

Նիւրընպէրկի գղրգալին ցոյցերը նշանակալից էին նաեւ այս տեսակէտով: Աւելի շատ՝ այս ուղղութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵԾ ԹԷ ՓՈՔՐ, ԲՈԼՈՐԸ ՀԱԿԱՌԱԿ ԻՏԱԼԻՈՅ

Մուսոլինի կը մեղադրէ Մեծն Բրիտանիան

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Այսօր, չորեքշաբթի, շարաշուք օր մը կը համարուի, Ժընեւի մէջ: Երեւոյթներէն դատելով, այսօր է որ Իտալիա կա՛մ պիտի համակերպի Հինգերու յանձնախումբին առաջարկները ընդունելով իբրեւ հիմ բանակցութեանց, եւ կամ, աւելի մեծ հաւանականութեամբ, պիտի առնէ քայլ: Ազգերու Դաշնակցութեան բնդհ. ժողովի վերջացած է արդէն, պարզելով բացառիկ պատկեր մը.— Մեծ ու փոքր բոլոր պետութիւնները հակառակ են Իտալիոյ վարած քաղաքականութեան: Քիչ անգամ պատահած է որ մեծ պետութեան մը պատութաքութիւնը այսքան մինակ մնացած ըլլայ: Նոյնիսկ մեծ պատերազմին ատեն, Գերմանիա կուսակիցներ ունէր: Ազգաժողովի վերջին մէկ շաբթուան նիստերու ընթացքին, խօսք առին 55 ազգերու 23 ներկայացուցիչները, մէջն ըլլալով երեք մեծ պետութիւններ — Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւն — եւ բոլորն ալ հանդիսաւորապէս պահանջեցին հաւատարմութեամբ հետեւիլ Ա. Դ. ուխտին: Ոչ մէկ պետութիւն փորձեց պաշտպանել Իտալիոյ բռնած դիրքը: Մասնաւորապէս ուշագրաւ էր Մեծն Բրիտանիոյ գաղթավայրութեանց վճռականութիւնը: Ոչ միայն Քանատա, Նոր Զելանտա, Աւստրալիա, Հնդկաստան եւ Հարաւ. Ափրիկէ, այլեւ Իրլանտայի Ազատ Պետութիւնը ուժգնօրէն պաշտպանեցին Ա. Դ. ուխտը: Տակաւին առջի օր այս մասին ամէնէն ազդու ճառը խօսեցաւ Թէ Վալէրա, Իրլանտայի վարչապետը:

Միւս փոքր ազգերը ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղուած եւ վախնալով որ եթէ Իտալիան ազատ ձգեն Եթովպիան գրաւելու, օր մը կարգը իրենց պիտի գայ, կեցան մեծ պետութեանց կողքը: Այսպէս, Փոքր Համաձայնութեան, Սկանտինաւեան եւ միւս երկրորդական պետութեանց ներկայացուցիչները պահանջեցին պաշտպանել փոքր ազգերու իրաւունքները:

Հինգ աշխարհամասերու ժողովուրդները ձայն բարձրացուցին Իտալիոյ դէմ, իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցաւ: Հիւսիսային եւ կեդրոնական Ամերիկայէն չորս պետութիւններ—Քանատա, Հոնտուրաս, Հայիթի եւ Փանամա— պահանջեցին որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ամուր կենայ իր բռնած դիրքին մէջ: Մեքսիկայի ներկայացուցիչը ուժգնօրէն բողոքեց նախընթաց շաբթու, Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ: Նոյն իմաստով խօսեցան նաեւ Էքուաթորի (Հարաւ. Ամերիկա), Հարաւ. Ափրիկէի եւ Աւստրալիոյ ներկայացուցիչները

Բացակայ երեք մեծ պետութիւններէն Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը արտաքին նախարարին միջոցաւ բարոյական աջակցութիւն ընծայեց Ազգաժողովին, յիշեցնելով Գիլան - Քէլլօկ դաշինքը: Ճափոն անտեսական յաւակնութիւն չունենալով Եթովպիոյ մէջ, վճռապէս հակառակ է Իտալիոյ ծաւալման: Միայն Գերմանիան է որ անուղղակի կը զօրացնէ Փաշական կառավարութեան, յուսալով վերահաստատել այն բարեկամութիւնը զոր կորսնցուց, երբեւ հետեւանք անցեալ յուլիսին Վիէննայի մէջ սարքուած հիթլէրական յեղափոխութեան:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՍՈՒՍԻ ՔԱՇԵՑ

Ա. Դ. Ընդհ. ժողովի շաբաթ օրուան նիստին մէջ, Պ. Լիթվինով եւս քննադատելով Իտալիոյ բռնած դիրքը, անուղղակի մեղադրանքներ ուղղեց Լեհաստանի: Առանց անուն տալու, հասկցուց թէ մինչ իրենք հաւաքական ապահովութեան կը ծառայեն, Ա. Դ. ուխտով, Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքով եւ ուրիշ պայմանագրութիւններով, Լեհաստան եւ Գերմանիա տարբեր նպատակներ կը հետապնդեն միակողմանի դաշնագիրներով:

Փնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ կարճ յայտարարութեամբ մը բողոքեց այս վերագրման դէմ: Երբ Լիթվինով բեմ ելաւ բացատրութիւններ տալու համար, գնդապետը առաւ քալեց դրահէն, ամբողջ լեհական պատուիրակութեան հետ: Խ. Միութեան արտաքին գործավարը յայտարարեց թէ ինք նկատի չունէր Լեհաստանը կամ լեհական քաղաքականութիւնը, երբ իր դիտողութիւնները կը յայտնէր եւ թէ միակողմանի դաշինքները զատապարտած ատեն աչքի առջեւ ունէր ուրիշ կառավարութիւն մը: (Ակնարկէ Գերմանիոյ):

Քիչ յետոյ կարելի եղաւ ձեւ մը գտնել եւ հաշտեցնել երկու պատուիրակութիւնները

«Հրէշային բան է որ Անգլիա…»

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏ

« Մաթէն »ի թղթակիցը սեպտեմբեր 16ին կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մուսոլինիի հետ: Ահա գլխաւոր կէտերը.

— « Իտալիան ալ խաղաղութիւն կ՚ուզէ, բայց արդարութեան վրայ հիմնուած խաղաղութիւն մը: Մենք անկեղծ բարեկամութիւն մը կը տնուցանենք անգլիացի ժողովուրդին համար, բայց հրէշային բան է դիտել թէ այդ ազգը որ կը տիրապետէ աշխարհին, մեզի կը մերժէ կտոր մը հող՝ ափրիկեան արեւին տակ: Քանի քանի անգամներ եւ բազմաթիւ ձեւերով եմ հաւաստիք տուած եմ Անգլիոյ թէ բարեխղճօրէն պիտի ապահովուին իր շահերը Հապէշիստանի մէջ: Բայց այն շահերը որոնց համար այնքան դաժանօրէն կ՚ընդդիմանայ մեզի, ուրիշ բան են եւ չըսեր: Մենք «փոքեր» խաղալու չենք երբեք: Մենք ուղղակի պիտի քալենք դէպի մեր նպատակը: Մեր կողմէ թշնամական արարք չպիտի կատարուի որ եւ է եւրոպական ազգի դէմ: Բայց եթէ պատերազմական գործողութիւն մը կատարեն մեզի դէմ, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ: Իտալիա պատերազմ չուզեր, բայց վախ ալ չունի: Կ՚ուզէ՞ն որ գաղթային գործողութեան մը կորուստներուն փոխարէն ունենանք միլիոնաւոր մեռել-ներ: Ես չեմ հասկնար այդ մարդոց միտքը: Անոնք տեսնելով որ տուն մը բռնկած է, կ՚ուզեն կրակի տալ ամբողջ քաղաքը: Ինչ որ ալ պատահի Ափրիկէի մէջ — նոյնիսկ ամբողջ Ափրիկէի մէջ— կ՚արժէ՞ որ անոր համար արիւնահեղութեան մատնուի Եւրոպան եւ ամէնէն ահեղի աղէտին՝ ամբողջ քաղաքա-

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԷՆ… ՊԱՏԻՒ ԵՏԵՒԷՆ

Այլեւս սովորութիւն դարձաւ ինծի, — Ամէն առաւօտ երբ կ՚արթննամ, Նո՛յն հարցումը կուգայ շրթներուս. — Որո՞ւնն է կարգը, այսօր, եա-ջելու նահէս:

Արդարեւ, ամէն օր հազիւ մը կը լսեմ, կը կարդամ, կը հանդիպիմ, կատարեալ արդի մը մէջէն կամ փլած պատի մը ետեւէն:

Ահա վերջինը, նոյնքան զարմանալի:

Մէկը (դժբա՞խտ է ինծի իր անունը տալ) Եգիպտոսի Արեւ թերթին մէջ տառասով մը կը գրէ թէ Թառաջ (20 օգոստոս) Մարսէլ Սովաժի յօդուածաշարքը թարգմանած ժամանակ՝ cimetière (գերեզմանատուն) թարգմանած է cimeterre (ծաղուռով պապուկներէն՝ չիմ՚չիր) բառը:

Ու կ՚աւելցնէ.—

« Կը ցաւիմ այս կեռ ստոր Թառաջի թարգմանիչին, որպէսզի երէ Արազն է ան, հարաբիկի ըսէ անոր…»:

Այս բուխ-սիրտ բանատեղծը թուղթի ճանա՞կ ունի, որ եղբայրաբար մատ մը կը կամենայ ինծի: Ջեմ գիտեր ատիկա, բայց գիտեմ որ շա՜տ պիտի ցաւի, երբ ըսեմ թէ Մարսէլ Սովաժի այդ յօդուածը թարգմանողը Թառաջի մէջ տպուած ժամանակ՝ Արազ իր կեանքին ամէնէն երջանիկ օրերը կ՚անցնէր Միջերկրականի եզերքը, թաղուած՝ Միսթրալի քերթուածներուն մէջ, մոռցած՝ աշխարհը, նոյնիսկ … ռամկավար բանաստեղծը(*):

Գայթելի՞ն է ան,— Ոչի՞ն,— որ պիծեցաւ եւ կ՚ուզէ պիծեցնել այդ անունը, վասնզի

1.— Ոչէն իսկ կրնար հասկնալ թէ Արազը չէ թարգմանիչը, ինչպէս ես ոչէն հասկցայ թէ ո՞վ է սրտոտին ե- տեւիկը, լմ:

2.— Երբ սեպտեմբեր 4ին կը գրէր իր տառը Թառաջի 20 օգոստոս թիւով տպուած յօդուածին մասին, անշուշտ կարդացած էր նաեւ 22 օգոստոսի Թառաջն ալ, ուր կը գտնէր թէ սասը օրէ ի վեր Արազ բացակայ է Փարիզէն:

3.— Ես երբ որ եւ է սխալ մատնանշեր եմ, միշտ մեղադրեր եմ հեղինակը եւ ոչ թէ տպող թերթը: Որ եւէ աշխատակիցի սխալին համար երէ Թառաջն պիտի մեղադրէ՞ք՝ այն ատեն կրնամ օձիքէն բռնել Ալազարեանն, Արեւին եւ բոլոր անոնց դեղնած բեր- թերուն:

Միամիտ թերթէն քաղուած այս մարգարտն, որ հիմա խմբագիր է Եգիպտոսի Արեւին,— ի՞նչպէս, ուրկէ՞ն դարձաւ՝ իր ո՞րքը մտաւ,— արդարանանքէ զատ ուրիշ խօսք չունիմ այս.

Գաւիթ Զօղաննեանին, որ ահա Ոչի՞ն կը բարբառի.—

1.— Դղուռին եամ տուիր, ծերո՛ւկ:

2.— Ըսի թէ հայերէն չես գիտեր (մոռցեր ես), հիմա կ՚ըսեմ որ հայերէն ալ չես հասկնար: Այսպէս. կրնա՞ս ինծի բացատրել աս հայցումին իմաստը.— «Ամէն բան այսպէ՞ս կը թարգմանեն Կովկասի մէջ:»

3.— Ջո՛ւր է, Երեւանցիներուն աչքը չես կրնար մտնել.— չե՞ս կրնար, չե՞ս կրնար. «Արշա՛կ, օղլո՛ւմ, չե՞ս կրնար» (թող լա՛յս իջնէ Ս. Պարթեւեանի գերեզմանին վրայ):

4.— Երեւանցիներուն սխալները ցոյց տալէս շատ առաջ, ես Տարածէն ալ առաջ, ուրիշ անունով, երկար ատեն, քննադատած եմ պարապաւածներու մէջ տպուած լեզուական սխալները: Փառք որ անկողմնակալ եմ:

5.— Շատ կը պնդես որ խենթ եմ: Սակայն իմ գիտցածս այն է որ ինծի խենթ բառին մասին այդպիսի բաներ գրուեցան, ժամանակ մը, Պոլսոյ թերթերուն մէջ: Ճի՞շդ է:

Ես կարծիքս ունիմ սակայն, տեսա թէ ինչո՛ւ ալ պիտի չպատասխանեմ, որքան ալ աղմկես:

ԱՐԱԶ

(*)Խմբ.— Թարգմանութիւնը կատարուած է ծանօթ աշխատակցի մը կողմէ, որ նոյնքան հայերէն եւ ֆրանսերէն գիտէ որքան «Արեւ»ին յօտեր, բայց պատահաբար զոհ գացած է տեսողութեան վրիպումի մը:

ԱՆԳԼԻԱ 250.000 ՈՍԿԻ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ, ԵԹԷ…

Ուրբաթ օր Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Պ. Իտըն, յայտարարեց Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին առջեւ թէ իր կառավարութիւնը աւելի քան 250 հազար անգլ. ոսկիի վարկ մը պիտի սահմանէ Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման ծախքերուն համար, իբրեւ իր առաջին եւ վերջին բաժինը, ինչ որ ալ ծախսելու ըլլայ Ազգաժողովը. Այս օժանդակութիւնը կ՚ընծայուի պայմանաւ որ 1. խորհրդարանը վաւերացնէ.— 2. Իրաքի կառավարութիւնն ալ Անգլիոյ հաւասար նպաստ մը յատկացնէ, փոխան 125.000 ոսկիի գումարին զոր յանձն առած է.— 3. Ազգերու Դաշնակցութիւնն ստանձնէ մնացեալ ծախքը, որ շատ մեծ գումար մը չպիտի կազմէ: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ իր կարգին ամէն աջակցութիւն պիտի ընծայէ տեղաւորման: Ան արդէն ամէնուն գնահատման արժանացաւ, Սուրիոյ մէջ տեղ տրամադրելով Իրաքի Ասորիներու տեղաւորման համար:

Այս առթիւ «Թայմզ» գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ.— «Անգլիոյ բարոյական պատասխանատուութիւնը Ասորիներու հանդէպ՝ գաղն խորհրդածութեանց տեղի տուաւ Մօտաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի, ինչպէս եւ այս երկրին մէջ: Պատերազմէն առաջ Ասորիները լեռնական քաջ ցեղ մըն էին՝ որ գլխաւորաբար կը բնակէին Հէքքարիի լեռներուն մէջ: 1914ին թէ Թուրքիա եւ թէ Ռուսիա զարպասեցին այս ռազմավար լեռնականներուն, որոնք ի վերջոյ ապստամբեցան Թուրքիոյ դէմ, պարզապէս յուսախաբ ըլլալու համար Ռուսիոյ խոստացած աջակցութենէն: Սարսափահար Իրան փախչիլ եւ յետոյ, ափ մը անգլիացի զինուորներու հետ, իջնել Իրաք, ճամբան հազարաւորներ կորսնցնելով Թուրքերու, Քիւրտերու եւ Պարսիկներու յարձակումներուն, ինչպէս եւ հիւանդութեանց հետեւանքով: Անգլիացիները Պաքուպայի հիւսիսակողմը հաստատեցին գաղթակայան մը, ուր մարդասիրական մեծ գործ կատարուեցաւ վերահաստատելու համար ժողովուրդին առողջութիւնը եւ վստահութիւնը: Գրեթէ բոլորն ալ ուրիշ բան չունէին բայց միայն աղքատութիւն: 1924ին բրիտանական կառավարութիւնը փորձեց Հէքքարին առնել Իրաքի սահմանին մէջ, որպէսզի Ասորիները կարենան հոն վերադառնալ, բայց Ա. Դ. յանձնախումբը հակառակեցաւ այս առաջարկին: Ասորիները կը մեղադրեն մեզ որ զուր յոյսեր ներշնչեցինք իրենց հայրենի լեռները վերադառնալու, յետոյ զինուորագրեցինք իրենց երիտասարդները (ինչ որ Իրաքցիներու նախանձը գրգռեց), իսկ ամէնէն աւելի՝ որ վերջ տուինք հոգատարութեան, 1932ին: Անշուշտ Իրաքի տիրապետութեան անմիջական արդիւնքը սոսկալի եղաւ Ասորիներուն համար: Իրաքի մէջ անոնց մնալուն բնակութիւնը անկարելի է եւ յաւագոյն կարգադրութիւնն է որ անոնք բոյն մը կրնան հաստատել սահմանէն անդին:

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Իզմիրի իտալական դրամատուները դադրեցուցած են բոլոր վարկերը: Թուրք դրամատուները՝ միջոցներ ձեռք առած են, որպէսզի հրապարակը խուճապի չմատնուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՕՎԽՈԶ, ԿՈԼԽՈԶ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Հայրենիքի եւ բնտանիքի գաղափարին անուար

ԽՄԲ.— Փրոֆ. Ա. Զլաթարով, գիտական եւ գրական հեղինակութիւն մը եւ անկախ, Պուլկարիոյ կողմէ մասնակցեցաւ համագումարի մը որ օգոստոսին տեղի ունեցաւ Լէնինկրատի մէջ։ Հազիւ վերադարձած, իր մօտ հաւաքուեց պուլկար մամուլի ներկայացուցիչները ու անոնց առջեւ հաղորդեց իր տպաւորութիւնները որ սա-սաւասիկ.—

Ես ուզեցի իմ ժամանակիս մեծ մասը յատկացնել Ռուսիան ուսումնասիրելու գործին։ Ինծի համար առաւելապէս հետաքրքրական էին անշուշտ սովխոզներն ու կոլխոզները, անոնց կառուցումը եւ մաս կազմող գիւղացիներու վիճակը։ Ֆորհրդային յայտնի գիտունի մը ընկերակցութեամբ, ես այցելեցի Լէնինկրատի շրջակայ կոլխոզներէն մէկը, զոր ես էի ընտրած։

Նախ, սակայն, հետաքրքրական է գաղափար մը ունենալ ռուսական րուբլիի արժէքի մասին։ Արդիւնաւան տեղ չունի օտար սակարաններու մէջ։ Խ. Ռուսիոյ պետական դրամատունը րուբլիին արժէքը կը ճշդէ օտար դրամով՝ ըստ իր գնահատումին։ Այնպէս որ, օտարականներուն համար արտակարգօրէն սուղ է րուբլին։ Պուլկարական դրամով, ան կ՚արժէ 70—80 լեվա։ Աւելի է որ օտարականներու կեանքը արտակարգօրէն սուղ կը դարձնէ Ռուսիոյ մէջ։ Այսպէս, օրինակ, Լէնինկրատի այն պանդոկին, ուր ես մնացի, քանի մը պատկերազարդ քարտերու, դրօշմաթուղթերու եւ քաղաքին տեսարաններունեցող ալպոմի մը համար պէտք էր վճարել, ի մեծ սարսափ ինծի, չուրջ հազար լեվա (մէկ ֆրանքը կ՚արժէ 5 ու կէս լեվա)։ Անկողինը ինծի արժեց 120 լեվա։ Բայց, տեղացի բնակիչներուն համար արժէքը բոլորովին ուրիշ է։ Օրինակ, եթէ ռուսական արտադրութեան մը գինը բաղդատենք պուլկարական միեւնոյն արտադրութեան գինին հետ, րուբլին կը հաւասարի 2.50 լեվայի։ Այդ պարագային, խորհրդային քաղաքացիները աւելի աժան կ՚ապրին, իրենց րուբլիներով, քան օտարականները։

Կոլխոզը, ուր ես այցելեցի, կ՚արտադրէ կաթ ու չոր խոտ։ Մանրամասնօրէն աչքէ անցուցի հաշուետետրերը, ուրկէ հոն կը բանին։Ցեղոյ կովերը, խոզերը, ձիերը, արտադրուած խոտ։Անկէ վերջ ծանօթացայ ծանօթանայ կոլխոզնիկներու վիճակին։ Մինչեւ 1934 կոլխոզնիկներուն կը վճարուէր նիւթով,— իրենց կուտան եղեր ապրուստի համար նուազագոյն չափով անհրաժեշտը, իսկ մնացեալը կը հաւաքէր պետութիւնը։ Ասիկա պատճառ դարձած է խափանարարութեան՝ գիւղացիներու կողմէ, ու ծայր տուած է անհաւաս սով մը սովետ Ռուսիոյ մէջ, որմէ մեռած են, նոյնինքն խորհրդային գիտունները խոստովանութեամբ, ՆՐԵՔ ՈՒ ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՀՈԳԻ։ Կառավարութիւնը հարկադրուած է փոխել ձեւը։Այժմ այլեւս ոչ թէ նիւթով, այլ դրամով կը վճարուի աշխատանքի օրը։ Մասնագէտներու կողմէ հաշուուած է թէ բանուոր մը միջին հաշուով որքան կրնայ քաղել մէկ օրը, որքան կաթ կրնայ կթել կով մը՝ բարեխղճօրէն աշխատելով։ Եւ ամէն մէկ բանուոր, որ կուտայ այս միջին չափի աշխատանքը, կը ստանայ ճշդուած օրավարձը։ Սկզբունքով՝ 8 ժամ կ՚աշխատին։ Բայց, շատ մը գիւղացիներ կ՚աշխատին յաւելեալ, ոչ թէ 8, այլ եւ 16 նոյնիսկ 18 ժամ՝ օրական՝ աւելի մեծ օրավարձ ձեռք ձգելու համար։ Երբ կոլխոզնիկները կը ցրուին դաշտերուն մէջ, մասնաւոր քննիչներ կը շրջին եւ կը հետեւին՝ ստուգելու համար թէ բարեխղճօրէն կ՚աշխատի՞ն։ Աւելի մեծ չափով ճիգ մը կամ անբարեխիղճ վերաբերում մը կը նկատուի ու կ՚ազդէ օրականի մեծութեան վրայ։ Այս ձեւով նախանձախնդրութիւն մը երեւան կուգայ։ Միջին օրականն է 4 րուբլի կամ մեր դրամով 10 լեվա (մօտաւորապէս 2 ֆրանք)։ Աստով կ՚ապրին կոլխոզնիկները։ Փորձեցի հասկնալ թէ ասիկա բաւակա՞ն է ապրելի կեանքի մը համար։ Ամէն կերպով երեւան կուգայ որ այդ օրավարձը այլեւս կրնայ պարտկել կոլխոզնիկներու ամէնէն էական պէտքերը։ Արդիւնաւ, ամէն բանէ առաջ, անոնք վարժուած են ապրելու շատ աւելի քիչով, ու յետոյ՝ անոնց արտադրութիւնները սանոնք... Մերիններուն բաղդատմամբ, աւելի աժան են, իսկ վերջերս արդէն կը կերպարկուի անխափան

կանատիրութիւն՝ կովու եւ այլ կենդանիներու, ինչ որ կարելիութիւն կուտայ աւելի լաւ սնանելու։ Հիմա, գուտ երկրագործական շրջաններու մէջ, ամէն կոլխոզնիկ իրաւունք ունի 2—3 կովու, 2—3 խոզի, 20—25 այծի կամ ոչխարի, անսահման թիւով հաւերու եւ նապաստակներու եւ մինչեւ 20 մեղուի փեթակի սեփականութեան։ Աւելի ուժեղ կենդանաբուծութիւն ունեցող շրջաններու մէջ այս թիւերը նկատելի չափով կ՚աւելնան։ Այս կացութիւնը կը ստեղծէ սեփականատիրութեան զգացում մը եւ ապահովութիւն՝ երկրագործութեան մէջ։ Իմ համոզումս եւս այն է որ սովը այլեւս վերջ կարելի պիտի չըլլայ Ռուսիոյ մէջ։

Գիւղական տունը մասնաւոր արժէք մը չի ներկայացներ։ Ինծ կը թուի, նոյնիսկ, քիչ մը աղտոտ։ Իմ այն հարցումիս թէ՝ երջանիկ կ՚են,կոլխոզնիկներէն ոմանք չպատասխանեցին։— «երջանիկ եմ»։ Բայց, անոնց մէջ գոյութիւն ունի գոհունակութիւն մը՝ հակառակ տարապայմանն աշխատանքին, հասուցում գտած ըլլալու գոհունակութիւնը։ Անշուշտ, կան եւ դժգոհներ։

Զանացի հասկնալ թէ կառավարութիւնը որքան բաժին կը հանէ իրեն՝ այս եգիպտական աշխատանքէն։ Բարեկամաբար խօսեցայ զարգացած ու մտաւորական անձերու հետ, որոնք ինծի բսին.

— Ճիշդ է, պետութիւնը կ՚առնէ ոչ պակաս քան 50 առ հարիւր։ Օրական՝ պետութիւնը 10ական լեվա կ՚առնէ ամէն մէկ գիւղացիէ եւ ամէն մէկ բանուորէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ ամէն օր պետութիւնը կը ստանայ 500ական միլիոն լեվա (քիչ պակաս հարիւր միլիոն ֆրանքէն), որ կ՚երթայ կառուցումի։ Տեսայ Մեթրոյի (փապուղի) կառուցումը։ Ուզեցի տեսնել այն տեղը ուր այժմ կ՚աշխատին գետնին տակ մութ տեղեր, ստոր երկնային սարսափազդու արքայութեան մէջ։ Հող աշխատանքը իրապէս տարապայման ծանր է։ Եւ, ինչ որ ամենակարեւորն է, այդ գործին մասնակից է նաեւ կնոջ աշխատանքը։ Տեսայ դեղջկուհիներ, որոնք հարիւրներով քիլօ բեռ կը կրեն կանակով մինչեւ վագոնիկները։

Ասիկա ինծի թուեցաւ անհաւոր, անտանելի աշխատանք մը՝ կիներու համար։ Ու զանութիւն զգացի։

Այս ծանր աշխատանքին փոխարէն բանուորներու կեանքը ... ու լաւ սարքուած չէ։ Ու այդ կեանքը կը տարուի մեծ մասամբ անոր համար որ անցեալին մէջ ասիս մուժիքը հիմակուրնէ աւելի գէշ է ապրած։Բայց, ձեզ կը վստահեցնեմ թէ ոչ միայն պուլկար բանուորը եւ գիւղացին, այլ եւ նոյնիսկ աւելի յետամնաց երկրի մը աշխատաւորներն ու գիւղացիները եթէ դրուին այդպիսի պայմաններու մէջ, պիտի չկարենան տանիլ զանոնք ոչ մէկ կերպով։ Անոնք պիտի ըմբոստանան եւ պիտի բսեն.— «Մենք չենք ուզեր այս դրախտը»։

Խորհրդային կառավարութիւնը պիտի կարենար բարձրացնել կեանքի մակարդակը։ Ան պիտի կարենար նուազեցնել այն միջոցները զորս կը նուիրէ կառուցումներու, եւ կարելիութիւն պիտի տար աւելի լաւ կեանքի մը։ Բայց ան կ՚ըսէ.

— Մենք պատերազմի մէջ ենք արտաքին աշխարհին հետ։ Մենք կ՚աճապարենք ամրանալ, իսկ ատոր համար մեզի պէտք պիտի ըլլան դեռ տասը տարիներ։ Տասը տարի վերջ մեզի պէտք պիտի ըլլան դեռ 15 տարիներ՝ որպէսզի գայ երազուած արքայութիւնը։ Այժմ մենք դեռ չենք ապրիր բոլշեւիկեան կեանք. Մենք կ՚ապրինք անոր դժնդակ կառուցումը։

Ես չեմ բաժներ այս տեսակէտը։ Ամէն սերունդ պէտք է ունենայ եւ իր հաճոյքները։ Այս ինքնամփոփում ու յամառ աշխատանքը տանելի է միայն ... ժողովուրդին համար։ Այս ազգը պրկուած է, զօրաշարժի ենթարկուած խիստ ծրագրով մը, որ կը հետապնդուի անտեղիտալի կերպով ամբողջ բրտութեամբ։ Եթէ չաշխատիս այդ ծրագրով, պիտի մեռնիս չան պէս ու ոչ ոք վրադ պիտի նայի։Բայց, ասիկա՝ միւս կողմէ՝ կուտայ աշխատանքի նոր մարդիկը։

Գացի փութիլովեան գինագործարաններ։ Տեսայ այն անհաւոր մթնոլորտը, որուն մէջ կ՚աշխատին։ Հազարներով բանուորներ կը մտնեն գործարանին անհաւոր ուժականութեան եւ տաքցած մթնոլորտին մէջ, ու կ՚աշխատին քոչուտ պայմաններու եւ պահանջկոտութեան ներքեւ։ Այժմ այդ գործարաններուն մէջ կ՚աշխատին 120 հազար հոգի։

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ բանակը պաշտամունքի հասած է։ Անցնող զօրաշարքերը ուժգնօրէն կը ծափահարուին անցորդներէն։ Բայց, կարմիր զինուորներու հետ՝ ինչպէս Ռուսին, նոյնպէս եւ օտարին սերտ շփումը անկարելի է։ Օդային տորմիղի յաջողութիւնը տեսանք 18 օգոստոսին՝ օդային տօնի օրը։ Վերջին ձեւի օդանաւեր ունին։ Սովետները շատ մեծ հոգատարութիւն ցոյց կուտան դէպի բանակը։ Այժմ ամէնէն երջանիկ կեանքը կ՚ապրին օդաչուները, մեծ պետուլները եւ զինուորները։ Ռուսիոյ մէջ կը զարգանայ ինքնատիպ մոլեռանդութիւն մը։ Երբ կը խօսին «մեր հայրենիքին» մասին, իրենց սրտերը կը տրոփեն։ Կը ճամբորդէք մէկբոլով։ Ձեզի պիտի հարցնեն.

Ուրիշ որ եւ է տեղ ասանկ մէթրո կա՞յ

— Ջկայ, պատասխանեցէք իրենց։

Ու կը զգաք թէ ի՛նչպէս կը լեցուի հարցում տուողներուն սիրտերը։ Ասիկա Մեծն Ռուսիոյ կախարդանքն է՝ սկսած Մեծն Պետրոսէն, որ մինչեւ այսօր տարիքը մը մնացած է։

Բոլորին սրտին մէջ ուժ մը կը կառուցուի դէպի հայրենիքը։ Փողոցներուն մէջ շատ տեղեր կան ցուցատախտակներ՝ հետեւեալ նշանախօսքերով.— «Մենք ուզեր թիզ մը օտար հող, բայց մեր արեան մինչեւ վերջին կաթիլը պիտի կռուինք՝ մեր հողին ամէն մէկ մասնիկին համար»։ Ամէն տեղ կը խօսուի «մեր մեծ հայրենիքին մասին»։ Ռուսիան սիրուած է ոչ թէ միայն կուսակցականներէն, մեծամասնականներէն։ Ես խօսակցեր ազնուականներու հետ, գիւղացիներու հետ։ Բոլորը տոգորուած են զօրեղ հայրենասիրութեամբ։

Ու այդ զգացումով՝ Ռուսիոյ մէջ ջանադրութեամբ կը կառուցանեն։ Հիւսիսային ծովը Նէվային միացնող ջրանցքներու նման ձեռնարկ մը, որուն համար անգլիացի փորձագէտներ նախատեսած էին առնուազն հինգ տարի, յղացած է մէկուկէս տարիէն։ Այժմ ճիգերը ուղղուած են երկաթուղային ցանցի եւ խճուղիներու շինութեան։ Եւ որպէսզի ապահովուի այդ կառուցման հանդարտութիւնը, Խորհրդային Ռուսիա դաշնագիրներ կը կնքէ այն պետութեանց հետ որոնք դո՞ւ մնացած են պատերազմէն, ... իր այժմու եւ առժամեայ չաւերը հաշտ են անոնց չաւերուն հետ։

Մեծ ճիգեր կը թափուին գիտական կաճառներու, դպրոցներու, գիտական աշխատանոցներու համար։ Գիտունները կը վայելեն շատ մեծ հոգածութիւն։ Անոնց տրամադրութեան տակ կը դնեն լայն միջոցներ։ Պետութիւնն է որ կը հոգայ ուսանողներու պէտքերը։

Այսուհանդերձ, ընտանիք գոյութիւն ունի Խ. Ռուսիոյ մէջ։ Նկատելի բան մը տեղի կ՚ունենայ հոն։ Տեղի կ՚ունենայ վերադարձ մը դէպի ընտանիքը, ամրացում մը։ Սկսած են հասկնալ թէ ընտանիքը կենսաբանական անհրաժեշտութիւն մըն է, առանց որուն պիտի փլէր ամէն հասարակութիւն։

Այցելեցի ամուսնութեանց գրասենեակ մը։ Մեկնութիւնը, ամուսնութիւնները եւ ամուսնալուծումները տեղի կ՚ունենան ապլեցուցիչ արագութեամբ։ Բայց այսուն հոգածութիւնը կ՚ապահովուի։ Վերջերս հետաքրքրական երեւոյթ մը ստեղծուած է։ Մասնաւոր գիրքերով եւ այլ ձեւերով արդէն իսկ քարոզչութիւն կը կատարուի ի նպաստ ընտանիքին։ Վեց զաւակով ընտանիքները կը ստանան մրցանակ, որ բաւական է իրենց պէտքերուն։

Անձնա պաշտօնեաներու ինչպէս նաեւ վարչական ճիւղերու մասին քննադատութիւնը արտօնուած է, ու տեղի կ՚ունենայ մեծ չափով. բայց ոչ մէկ կերպով կ՚արտօնուի քննադատութիւնները ընել գլխաւոր ուղեգիծի մասին։ Պէտք է բոլորը ենթարկուին այդ ուղեգիծին։ Հանրային գէկավարներու մասին պաշտամունք կը ստեղծուի եւ անոնց անուններու չուրջ՝ հէքեաթներ։ Անոնց համար հեղինակութիւն, ազդեցութիւն։

Պիտի պատերազմի՞ Ռուսիան։ Իմ կարծիքս այն է որ Ռուսիա այժմ շատ իրաւեւ քաղաքականութիւն մը կը տանի ու չի խորհիր պատերազմի մասին։ Ան ոչ մէկ պարագայի միջազգային պատերազմ պիտի չմղէ։

Շատ մը տեղեր՝ ուր կան եկեղեցիներ, լեցուն են հաւատացեալներով։ Նկատեցի որ մեծ մասը տարիքոտ անձեր են։ Պատճառը այն է որ ուսանողներուն եւ աշակերտներուն արգիլուած է եկեղեցի երթալ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՅԱՂԱԳՍ ՄԽԻԹԱՐՈՒԹԵԱՆ

— Ձ —

Մխիթարուիլ գիտնալը իմաստուն գիտութիւն մըն է։

Մխիթարուիլ գիտնալը անհրաժեշտ մասնագիտութիւն մը պէտք է ըլլայ Հայերուս համար, քանզի մենք որ եւ է ազգէ աւելի ենթակայ ըլլալով հալածանքի, զրկանքի, բազում տառապանքի եւ չարչարանաց,պէտք ունինք այդ հրաշալի փիլիսոփայութեան,մեր կեանքի չար ալիքներուն դէմ տոկալու համար, առանց յուսահատութեան։

Անցեալ օր հայրենակից մը կ՚ըսէր.

— Անկից տարի մը առաջ բոլորովին անգործ էի։ Շատ տեղեր էի դիմած ընդունայն։ Օր մը, բոլորովին յուսահատած կը քալէի, պզդատայի մը վրայէն։ Սեւ մտքեր պաշարած էին զիս։ Առանց չափազանցութեան կը խորհէի անձնասպանութեան մասին։ Հոգիս լեցուած էր ծանր յոռետեսութեամբ։ Ինծի այնպէս կը թուէր թէ բոլոր դուռները փակուած են առջեւս, մխանդամընդմիշտ։ Անգործութենէ զատ, այդ օրերուն հիւանդկախ էի ու պարտքերու տակ ճնշուած։ Սպառած էի նաեւ օգնութեան հասնիլ հետս գտնուող մարդ, որ ինծմէ զատ ոչ ոք ունէր իր մասին հոգացող։ Կեանքիս մէջ առաջին անգամն էր որ ինկած էի յուսահատութեան ա՛յն ճամբուն մէջ որ մարդս կը տանի դէպի անձնասպանութիւն։ Կը զգայի թէ ուղեղս խոյս կուտար ինծմէ։ Աշխարհը սեւ կը տեսնէի։

Այդ վիճակով, ինչպէս ըսի, կը քալէի պզդատայի մը վրայէն, երբ յանկարծ, մայթին վրայէն խարխափելով առաջացող երիտասարդ մը տեսայ որ գաւազանին օգնութեամբ կը քալէր։ Կոյր մըն էր։

Խորունկ, խորունկ նայեցայ իրեն ու յոյս մը ծագեցաւ մտքիս մէջ։Այդ լոյսը գաղափար մըն էր, մխիթարութիւն մըն էր, ներշնչող մը բացագանչեցի.

Ես գիտ երջանիկ եմ, երջանի՛կ եմ։ Ես բաղդատելով ինքզինքս այս կոյր երիտասարդին հետ՝ երջանիկ եմ։ Ես ունիմ երկու աչք։ Անոնք աւելի կ՚արժեն քան աշխարհի ամէնէն թանկագին գոհարեղէնները։ Անհաւասիկ մէկը որ զուրկ է երկու աչքէ ու իր այնքան դժբախտ վիճակին մէջ չի մտածեր անձնասպանութեան մասին։ Պիտի ապրիմ, պիտի պայքարիմ, պիտի յաղթեմ, պիտի ապրիմ։

Այս մտածումի լոյսը թափանցեց ...ին մէջ, փարատելով տրամութեան լեռնակուտակ ամպերը։

Զգացի թեթեւութիւն մը, զուարթութիւն մը եւ խանդավառութիւն մը։

Իրիկուան քանի մը բարեկամներու մօտ էի եւ ուրախ անցուցի ժամանակս։ Քանի մը օր վերջ կ՚աշխատէի ու աւելի քան երջանիկ էի։

Մարդ պէտք է միշտ իրմէ դժբախտներուն նայի ու գիտնայ մխիթարուիլ

Եւ ամէն մարդ կրնայ մխիթարուիլ ըսելով.

— Զոյգ մը աչք ունիմ.
— Երկու ձեռք ունիմ.
— Ոտքեր ունիմ.

Նոյն իսկ կոյրերը,թեւատներ կամ անդամալուծներ կրնան մխիթարուիլ։

Իրաւունք ունէր հայրենակիցս։ Կարեւորը մխիթարութեան գիտութիւնը ունենալն է։

Անցեալ չարաթ ակռաս կը ցաւէր սաստկօրէն, անտանելի ձեւով մը։ Ես կը մտածէի ակռայ չունեցողներուն վրայ ու կը մխիթարուէի։ Միեւնոյն ժամանակ կը յայտարարէի, ակռայի ցաւ չունեցող բարեկամներուս.

— Դուք ամէնքնիդ ալ երջանիկ էք, քանի որ ակռայի ցաւ չունիք։ Չի բաւեր երջանիկ ըլլալ։ Պէտք է գիտակցութիւնը ունենալ երջանկութեան։

Ու կեանքի մէջ չկայ կատարեալ երջանկութիւն։

Համբ մը եւ կոյր մը կրնան իրարու համար բսել.

— Ի՞նչ դժբախտ է, դիմացինս որ բառ մը արտասանել չի գիտեր։Ես իր քով երջանիկ եմ։

— Ի՞նչ դժբախտ է քովինս որ աշխարհէն տեսարան մը չի կրնար դիտել։ Ես իր առջեւ երջանիկ եմ։

Ու դուք, ընթերցողներ, միմիայն հետեւեալը մտածելով, կրնաք երջանիկ զգալ ձեզ.

— Ի՞նչ լաւ է որ գրող ծնած չեմ, ընթերցող եմ ...

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՄԵՐԺՈՒՆԾ»ՆԵՐԸ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսպէս կը յորջորջուին բոլոր անոնք որ աշխատելու իրաւունքէն կը զրկուին, թուղթերու նորոգութեան առթիւ։ Կեանքի այս դժնդակ պայմաններուն մէջ, մեծ է թիւը այդպիսիներուն, որոնք չեն գիտեր ինչ ընեն կամ ուր երթան։ Դժբախտ լուր մը կը ստանամ էջքէն եւ կը հարկադրուիմ երթալ։

Աշնան գովասուն առաւօտ մըն է, եթերային կապոյտ սաւանը կը ցնծերգէ վերէն. քաղաքին նեխած փողոցները հանդարտիկ՝ կը սպասեն իրենց սովորական յաճախորդներուն։

Առաւօտ է եւ ամէն կողմ լռութիւն. միայն հանրակառքերն են որ կը բանին մարդ փոխադրելու համար։ Կ՚անցնիմ «Մաթէյի» մը, որ արդէն լեփ լեցուն է։ Արագ սուրացող կառքը կը սկսի կծկել քաղաքին նեղ ու գիկզակ փողոցները անադմուկ։

Քաղաքէն դուրս ենք։ Աշնանային գեղնորակ արտերը մերկացած են, կանանչութիւնը մեզի կը նայի ծիծաղով մը։ Անոյշ բոյր մը կը պատէ մթնոլորտը, գիւղի կեանք է վերջապէս Այգիները իրենց ցօղազարդ արթնութիւններով եւ հարուստ ողկոյզներով վիրենք կ՚թող ձեռքերու կը սպասեն։ Այցելո՞ւթե ... Ճամբուն եզերքին չարուած ծառերը խաղաղութեան պահակներու դերը կատարելու գործին մէջ են լուրջ ու մնջիկ։ Կապոյտ եթերէն արձակուող արփագեղ արեւը կը խղէ լռութիւնը ու մեր կառքը որ երջանիկներով լեցուած է բացի ինծմէ, կը սուրայ անյագ։ Փոքրիկ բլուրի մը վրայ նստած տուն մը ծառերու կանանչութեան հովանիին ներքեւ խաղաղութեան չարականը կը սաղմոսերգէ, առանց անդրադառնալու իր ծօտէն անցնող ու գացողներու կեանքի մասին, աքաղաղ մը վաղայարոյց՝ իր սուր կուկուլիկուները կը ․․․ , ․․․ մասամբ խանդաբերելով։ Ու ահա մեր կառքը կը հասնի էջս։ Երջանիկներ, որոնք կեանքի վայելքը ըմբռնելու համար ինծ հետ էին, կը հեռանան, եւ միս մինակ ճակատագրական պահուն ․․․ քարի մը անձկութեամբ կը սպասե․․․ լայնանիստ մայթին վրայ։ ․․․ աշուն է, սեպտեմբերեան անձրե․․․ հեշտօրօր աւէլուիայով կը սկսի ․․․ ուել։ Էջքէն դուրս ծառախիտ ․․․ լիկ ճամբայ մը ձեռք կ՚առնեմ, ․․․ յարնակ գիւղը երթալու համար ․․․ դին եմ, քչիկ մը մեր հայրենի․․․ դերուն կը նմանի, ածուներու ․․․ չութիւնը եւ նայելի հարսնիք․․․ կեցուածքնին միտքս կ՚ալեկոծե․․․ բոլորին հետ միասին կանանչ․․․ ղաշտը կը տանի դիս խորհուրդ․․․ մեհեանը։Կը թողում ածուները ․․․ գովական վիճակին մէջ, ու կը ․․․ ջանամ դէպի ջրհորին չուրջ ․․․ խմբուած տիկիններ, որոնք ․․․ կեանքին ու տանջանքին վրա․․․ ծելով հանդերձ՝ կը կարե․․․ կարկտեն, իսկ ոմանք ածուներ․․․ «քաղհանո» կ՚ընեն։ Քիչ անդին ․․․ տիկիններ կը ցատկոտեն ու կը ․․․ ղեն Փրանսերէն։ Ցեղն մանու․․․ որոնք հայրենիքի պաշտամունք․․․ զրկուած են ու կը բարբառ․․․ լեզուով, ստորանալու համար․․․

Կը մօտենամ երեք զաւակներ․․․ մօր մը, որ չափազանց սրտալոյս ․․․ զանակով կը սկսի պատմե․․․ դժբախտ վիճակը, ինչպէս ա․․․ պէտք է որ դիմանայ։ Ամուսինը ․․․ բանաս կը բնակի տասը տարի ․․․ համեստ ու չարքաշ գործաւոր ․․․ այսօր «մերժուած» թուղթ մը ․․․ ձեռքը, ինչ ընելը կամ ուր ․․․ չի գիտեր։

Նկատելով որ օրէ օր կ՚աճ․․․ մուածներու թիւ, աւելի լաւ ․․․ ըլլար որ Ներգաղթ ․․․ Գ. Դ. Շահվերդեան հետաքր․․․ այսպիսիներու վիճակով ու ․․․ ղրկէր դէպի հայրենիք

Բաժանման ճարահատներս ․․․ բախտ կեանքին տեղեկանալ ․․․ խորախորհուրդ մտածումներ․․․ սուզուելով կը թողում գիւղ․․․ հեռանամ.

Մ. Խ. ԹԱՇՃԵ․․․

ՓՈՔՐ ԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆՑ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

— • —

Վերջերս Ժընեւի մէջ տեղի ունեցաւ փոքրամասնութեանց ԺԱ. համաժողովը։

Նոր կազմակերպութիւն մըն է այս, ծնած՝ Ժընեւի մէջ։ Պարբերաբար համաժողովներ կը գումարէ եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ, ինչպէս Վիեննա, Պէրն։ Կը գրաղի առաւելապէս եւրոպական պետութեանց փոքրամասնութիւններուն զատով։ Նախապէս Հրեաները մեծամասնութիւն կը կազմէին համաժողովին մէջ,— գրեթէ Հրեաներն էին որ նախաձեռնեցին ու վարեցին կազմակերպութիւնը։ 1933էն հեռացան անոնք, երբ համաժողովը չուզեց բողոքի բանաձեւ մը ընդունիլ եւ հրատարակել՝ ի նպաստ Գերմանիոյ Հրեաներուն, որոնք ծանր հարուածներու կ՚ենթարկուէին։ Այսպիսով համաժողովը կորսնցուց ոչ միայն փորձառու տարր մը, այլ եւ համաժողովին այլազան հոսանքները չափաւորող կամ հաւասարակշռող ուժ մը։ 1927էն հեռացան նաեւ Գերմանիոյ լեհ, դանիացի, լիթուանացի փոքրամասնութիւնները։ Այսպէսով համաժողովը կորսնցուց ոչ միայն թուական արժէք մը, այլ եւ քաղաքական կշիռ մը, որովհետեւ համաժողովը հետզհետէ ինկաւ Գերմանացիներուն ազդեցութեան տակ։

Այս վերջին համաժողովին կը մասնակցէին 24 ազգային խմբակցութիւններ, որոնք կուգային 14 երկիրներէ,— այսպէս ներկայացուցիչներ ղրկած էին Եսթոնիոյ, Լեհաստանի, Հունգարիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Պելժիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ Գերմանացիները, Տանըմարքայի Գերմանացիները ներկայացուցիչ չէին ղրկած ներքին երկպառակութիւններու պատճառով) Աւստրիոյ Սլովէնները, Խրուաթները, Վիէննայի Չեխերը, Սպանիոյ Քաթալաններն ու Պասքերը, Պեսարապիոյ Ռուսները, Լեհաստանի Ուքրէնները, եւն.։

Ինչպէս ըսինք, Գերմանացիները կը տիրապետէին համաժողովին մէջ,— Չեխոսլովաքիայէն եկած էին չորս գերմանացի նախկին երեսփոխաններ, որոնցմէ մին յայտարարեց թէ կը խօսի յանուն երեքուկէս միլիոն Գերմանացիներու, որոնք կը բնակին Չեխոսլովաքիոյ մէջ։

Համաժողովին նախագահն էր Վիլֆան, Սլովէն, նախկին երեսփոխան իտալական խորհրդարանին մէջ,— հակառակ նախագահին ջանքերուն համաժողովը զերծ պահելու որ ... ազդեցութենէ, Գերմանացիները ... ջողեցան իրենց ուժը ցոյց տալ ... նորհիւ ընդհ. քարտուղար ... Ամմէնտէի (Եսթոնիոյ Գերմանացիներէն)։

Այսպէս, յանուն Չեխոսլովա... Գերմանացիներուն՝ երբ ... յայտարարէր թէ իրենք ... պահ դիրք մը բռնած են երկիր... միշտ ուզելով նպաստել չին ... դավար հանրապետութ. ամբողջ... մին,համաժողովին նախագահ ... ֆան, դիտել տուաւ թէ ... օրինապահ չէր իրենց դիրքը ... ընդութեանց միջոցին։

Չեխոսլովաքիոյ Հունգարա... ներկայացուցիչը եւս յայտարար... եթէ իրենք օրինապահ մնացա... առիկա չի նշանակեր թէ ... կէտ մը չունին, եւ քննադատ... խական վարչաձեւը, աւելցնելով... կատարած քննադատութիւնները ... անձնական տեսակէտներէն կը ...

Իտալիոյ Սլովէններուն կողմէ ... ցաւ Պեսեմոնեակ, նախկին երեսփ... խան։ Իտալիոյ մէջ, ըսաւ, փոքր... մասնութեանց իրաւունքները ... ւած են բոլորովին, եւ ամէն ... գործ կը դրուի ձուլելու համար ... րամասնութիւնները, մինչեւ Գե... մանիոյ մէջ փոքրամասնութիւ... կ՚ապրին երկրին ժողովուրդէն ... նուած, կը վայելեն մշակո... անկախութիւն՝ առանց սակայն ... դաքական իրաւունքներու։

Համաժողովը վերջացաւ այն ... հանուր եզրակացութեամբ թէ ... րամասնութեանց կացութիւնը ... վատթարացած է ներկայիս

Համաժողովը, գումարուելով ... նեւի մէջ, ուղած է ազդեցութ... գործել ազգաժողովին վրայ ... առթիւ քննութեան առնուած ... յարաբերութիւնը Ժընեւի ազգ... վին հետ։ Փոքրամասնութեանց ... մաժողովը, այդ յարաբերութիւ... րուն մասին, քուէարկեց ... բանաձեւ.—

Փոքրամասնութեանց համաժո... վը, գնահատելով հանդերձ ... կարեւորութիւնը Ազգերու Դաշն... ցութեան, անհրաժեշտ կը գտնէ ... րել որ քիչ մը աւելի դրադի փոք... մասնութեանց հարցով, եւ ... առէպ ներկայացնէ լաւէլի ժողո...

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներ... թղթակիցներէ իրենց գրութիւ... գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ... թանաքի եւ մելանով։

…Ի ՊԷՏՔ ԶԱՐԳԱՑՆԵԼԸ

—•—

…սիրելի Արամ.— Ըլլա՛յ հիմա, ըլլայ … առաջ, ո եւ է իրաւացի … չեմ տեսներ բայերուն … ներկայ եւ անկատար ժամա-… կը եւ կու (միամանկ բա-… գամ, առամ, լամ միայն գոր-… տեսակ մը մասնիկներուն ի-… բայլն հետ չարուելուն կամ … համար: Միտքս լաւ … — Հիմա ամէն մարդ իր … դժուարութիւնները ունի … թուղթ փոխելու, հարիւ-… մէջ ըլլալու, Շահվեր-… գալուն սպասելու, գալոց … մաս կազմելու, տակա-… գիտնամ, ասանկ բաներու … կը, կուն մասին ո՞վ կը մտա-… իրաւ է: Սակայն ամէն … հինցած սպրանքը ունի … ան ալ, իր օգտակարու-… Հիմա քանի՞ հոգի գիր-… երթայ իրր թէ նոր չափի վր-… կարել տալու: Հազար ու մէկ … պէս լուսաւոր խանութ-… ուր մարդ կրնայ մտնել, ի … եւ ի սարսամամու, ատքը կամ … բան մը անցընելու համար: … է որ աժան ըլլայ եւ գոնէ … Մեր գործն ալ այն … եկած է, սիրելի Արամ: … ապրանքն ալ բան մը կ'արժէ. quand même: (Երբեմն Ֆրանսերէն բա-… բաներ, արդիական կերպասի … համար)

… կ'ըսենք — ինչո՞ւ, ի՞նչ հի-… կը, կու կը հեռացնենք իր … կը չարենք, գոր օր. կու գամ, … եմ. ի՞նչ է այս բա-… պատճառ: Գրաշարին գիւ-… տալու, կամ տպարանատէ-… համար արդեօք … այդ մասնիկները ուղղա-… պէտք է կապուին, անոր … թիթի, կոնակ կոնակի, … կամ սիրուտին կամ տափեան … այդ մասնիկները անջատ, … չեն, անոնք իրենց բայս-… միայն կ'ապրին, սա տեսակ մը … պէս՝ որ յաճախ, իբրեւ … ծառին կեղեւին կպչած կ'ըլ-… կամ ժայռի պէս, եւ գիտես ար-… ինչ մեծ դժուարութեամբ … քննիչ ծառին մարմի-… մէ քակես՝ հետքը կը մը-… ծառին վրայ

… նաեւ այս կը, կուին համար: … ստորագասական ներկայէն … զանազանուի, սահմ. … եւ անկատար անցեալին վր-… կը կը գնենք, կը փակցնենք: … մէջ փոխփոխ կըրր-… գրաշարը, բառ սափորութեան, … զանոնք, մէկ … քիւս-… մէջով թողլով երկուքին միջեւ, … զուգած է սակայն: Սա՛ … քահանա՞յ մըն ալ … Չայ Աստուած զուգերց … մը՝ մեկնեալ:

… թէ տրամաբանօրէն, … նաեւ գրչութեան եւ տպա-… տեսակէտով կու եւ կըին … չյարուելը անհրաժեշտ … սակայն զուգ ձեր գիտցածը …

… Համաձայն չըլլաս, … ըսել, սիրելի Արամ, ա-… պայմաններու հետ … այս կէտը:

… քերականական յայտնի ար-… մի՞թէ գրել անքննին, անգնին, փոխանակ գրելու՝ անքնին, անգնին, մէկ ն ով. Ասոնց բայը քննել, գնել է, որոնց արմատը կ'ըլլայ քնին, գնին, ծայրի ն քննել, գնել ա-ներեւոյթին երկու ներէն մէկն է: Եթէ գրենք այսպէս անքննին, անգննին, ընդունած կ'ըլլանք թէ ասոնց անե-րեւոյթը երեք նով է,— քննել, գննել: Վարժութիւն եղեր է անընդ երկու նով հնչելու. այդպէս ըլլալուն համար սխա՞լ պէտք է գրել ուրեմն: Մեր գիւղացիները մինչեւ հիմա շի-տակը կ'արտասանեն շիտակ, երկու տով, ուրեմն այնպէ՞ս գրենք … Ֆրանսացիք, ընդհակառակն, մէկ բառի մէջ գտնուած երկու բաղաձայն-ներէն մէկը միայն կը հնչեն, բայց երկուքը կը գրեն, aller եւն. եւն.-եւն.: (Մե՛ղք որ մենք Հայերս այս ձեւ Ֆրանսերէն բառերուն երկու բաղա-ձայնները անանկ ուժով մը կ'արտա-սանենք որ կարծես շիտակ արտասա-նելով մեղք գործած կ'ըլլանք…):

Գրուածքի մը մէջ, որ ճնով, իմաստով, բովանդակութեամբ արդարեւ հոյակապ էր, տեսայ բօթը փոք ե-գած: Մահուան փոթը: Երբեք ներելի չեն այս տեսակ անճշդութիւններ, ո-րոնք մահուան տխուր պէպքի մը առ-ջեւ անգամ ծիծաղ կը շարժեն: Աթեն-ցի՛ք պահ մը, աթենանք բոլոր գրող-ները: Յոր՞հի՛նք, երբ գրիչը ունինք մեր մատներուն ծայրը, եւ երբ մա-նաւանդ գեղեցիկ կտորներու շուրջ կը դառնանք, խորհի՛նք, այս, որ … «փոթ չկոտրենք»: Հարուստ է մեր լեզուն, եթէ կը դժուարինք բառա-րան նայելու, հոմանիշը փնտռենք գործածենք — դոյժ. կամ եթէ դոյ-ժը … զուշ պիտի ըսենք, բօթը գոր-ծածենք:

Գաղափարի այս շարքին վրայ թոյլ տուր ինծի, սիրելի Արամ, անգամ մը եւս խնդրել նոր գրողներէն, որոնք ժա-մանակի չար բերումով քերականու-թեան վարժութիւն չեն ըրած, նորէն խնդրելու յարաբերական ըղձերանու-նին հայցականը բնաւ չգործածեն երբ կատարեալապէս փառա չեն. Երբեք սխալ չէ կամ իմաստ չի խանգարու-ուիր, եթէ զոր, զորս, զորոնք չըսենք, այլ ըսենք, յամենայն դէպս առանց վի՜ճատ լաւ գրուած յօդուածի մը մէջ, անթիւի ածի եւ պէսպիսուն ի-մաստներու յեռուածքին մէջ կար «զոր կը նշմարուէր» մը, որ, ասա՛ղ, ստ-կարկութեան կ'ենթարկէր իր այլա-պէս անզնահատելի գրութիւնը:

Ուրեմն այսուհետեւ մինչեւ որ փո-խանակ զոր ի, ·· ցնոր տնօրինու-թիւն որ չուշանար:

ՏԱՐԱԶ

ՀԵՏԵՒԵՑԷՔ ԲԱՐԻ ՕՐԻՆԱԿԻՆ

Ազգային մշակոյթի եւ արուեստի զարգացման կարեւոր հիմքերից մէկն է անցեալի ստեղծագործութեան հա-ւաքումն ու պահպանութիւնը թան-գարաններում: Մինչեւ այժմ այդ դե-րը հնարաւորութեան սահմանների մէջ Մ. Աթոռն էր կատարում, այժմ երբ պետական կեանքով ապրելու պայմաններն են ստեղծուած, այդ պարտականութիւնը իր վրան է առել Հայաստանի կառավարութիւնը

Ուրախ ենք յայտնելու մեր սփիւռ-քի հայութեան, որ այդ ուղղութեամբ մեծ գործ է կատարուած Խ. Հայաս-տանում. կազմակերպուած այնպիսի մի թանգարան ունենք Երեւանում, իր գեղարուեստական, պատմական-հնագիտական, ազգագրական բաժիններով, որ պատիւ կարող է բե-րել աւելի մեծ ազգի եւ աւելի հին պետութեան, քան մերն է: Բայց նո-րա ճոխութիւնն ու բարգաւաճ վիճա-կը թանգ եւ զուրգուրանքի առարկայ պիտի լինի ոչ միայն Հայաստանի կառավարութեան եւ ժողովրդի հա-մար: Սփիւռքի հայութիւնն էլ իր յատուկ բաժինը բերելու հնարաւո-րութիւնն ունի, արտասահմանում ապրող հայ արուեստագէտների գոր-ծերը գնելով եւ մայր հայրենիքին նուէր ուղարկելով, Եղգար Շահէնի, Գիւրջեանի, Մախոխեանի, Փուշմա-նի, Տիգրան Փոլատի, Ալխազեանի, Շիշմանեանի, Տիկին Բաբայեան-Կարբանէլի, Օր. Բոյաճեանի, Ա. գամեանի, Աճէմեանի, եւ այլ վաստա-կաւորների գործերն էլ պէտք է իրենց պատուաւոր տեղն ունենան Երեւանի պետական թանգարանում, որպէս համայն հայութեան ստեղծագործու-թեանցուցադրավայր եւ ներշնչման ու ոգեւորութեան աղբիւր: Ուրիշ կա-րեւոր խնդիրների հետ այս էլ կը լինի մեր հոգեւոր միութեան եւ կենդա-նութեան մի նոր ապացոյց եւ գոր-ծակցութեան գիծ, բայց եւ տեղա-կան արուեստագէտների համար խրա-խոյս

Այդ ուղղութեամբ վերջերս գեղե-ցիկ օրինակ տուաւ Գ. Վահան Խո-րասանճեան, Վիեննայի Հայրապետի միջոցով Երեւանի պետական թանգա-րանին նուիրելով մի շատ մեծարժէք գործ, Այվազովսկու մի ծովանկարը իր շքեղ շրջանակով: Ցիշատակելի է նոյնպէս Լիվրպուլում գործող բժիշկ Մ. Բարսեղեանի նուէրը՝ իր անձնա-կան մատենադարանը եւ երեք մար-մարիոնէ անդրիներ՝ Շէքսպիրի, Միլ-տոնի եւ Բայրընի՝ համալսարանին եւ թանգարանին: Այսպիսի առիթներ չեն պակասում եւ ուրիշների համար, միայն բարի կամեցողութիւնը լինի.

Մենք մեր կողմից հետեւեալը կա-րող ենք ծանուցել, ԺԷ. դարի վար-պետ Մինասի գործերը գեղեցիկ կեր-պով վերարտադրել է մեր բազմա-վաստակ նկարիչ Սարգիս Խաչատր-եանը Նոր-Ջուղայում. Նրանցից մի քանիսն արդէն վաճառուած են, բայց արուեստագէտի մօտ կան դեռ եւս բաւական թուով նրանցից: Մենք խօ-սել ենք արուեստագէտի հետ. նա պատրաստ է մեծ զիջողութիւն անել գների մէջ, եթէ նրանք ձեռք բերուեն յատկապէս Երեւանի թանգարանի համար:

Ո՞վ կը կամենայ բարի օրինակին հետեւել եւ Մինաս վարպետի գործե-րը գնել Հայաստանի թանգարանի համար:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Փարիզ, 12 սեպտ. 1935

ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԱՅ ԿԱՄՊԸՐՏԷՋԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Վէնսէնի հայ մանկապարտէզին վերամուտը կը սկսի սեպտ. 22ի կի-րակի առտու Ecole du Nord դպրոցին մէջ: Դասաւանդութիւնները տեղի պիտի ունենան ամէն կիրակի եւ հինգ-շաբթի առաւօտները 9էն մինչեւ կէս որ Վարժուհին է Օր. Մայտա Ծօշ-քունեան

Միացեալ վարչութիւնս կոչ կ'ընէ Վէնսէնի, Մօնթրէօյի, Սէն Մանտէի եւ շրջականները բնակող բոլոր ծնո-ղներուն որ վերոյիշեալ թուականէն սկսեալ իրենց զաւակները ղրկեն դպ-րոց, որոնք անխտիր սիրով պիտի ընդունուին: Մուտքը ձրի է ինչպէս նաեւ գրենական պիտոյքները:

Վարչութիւն

Հայաստանի

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՄԵԿՆԱԾ ԵՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԷՆ 8 ՕՐ ՆԵՐՍ՝ ՃԻՄՄԱ ՔԱՂԱՔԸ

Ատիս Ապէպայէն ծանօթ ազգայինի մը գրուած նամակէ մը «Ազգարար» կը տեղեկանայ թէ Հայերը մեկնած են մայրաքաղաքէն ութ օր դէպի երկրին ներսը եւ վտանգի գօտիէն հեռու Ճիմ-մա քաղաքը: Թուրք դեսպանը շատ հոգածութիւն ցոյց տուած է եւ ըսած է իրենց թէ՝ եթէ կ'ուզէք մեկնեցէք. եւ որպէսզի անկորուստ մնան իրենց գոյքերն ու ինչքերը, անոնց լիակա-տար ցանկը ուզած, եւ ճշդած, վաւե-րացուցած ու կնքած է, մէկ օրինակը իր քով պահելով:

Ճիմմա գեղեցիկ քաղաք է, բնիկ բը-նակչութիւնը բոլորովին սեւամորթ է. օտարատեաց չեն, իսկ վայրի ցե-ղերը երկրին շատ խորերն են, մայ-րաքաղաքէն երեսուն օր հեռու (ձորիի գնացքով):

Հ. Մ. Ը. Մ.

Նոր մասնաճիւղ

ՇՈՒԱՋԻ - ԼԸ - ՌՈՒԱ.— Սեպտ. 15ին մեր գիւղին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական շարժու-մին բարեկամներուն ժողովը, որու կողմէ ընտրուեցաւ մասնաճիւղի առ-ժամեայ վարչութիւն մը: Ընտրուե-ցան — Ատենապետ՝ Յ. Գ. Գապէս-եան, քարտուղար՝ Ղուկասեան, գան-ձապահ՝ Հ. Շիրինեան, հաշուակալ՝ Ե. Շահպազեան, խումբի վարիչ՝ Կ. Նիկոլեան, գոյքապահ՝ Ա. Եօփեան, խորհրդականներ՝ Մ. Շահկիւսան-եան, եւ Շ. Սողոմոնեան:

Մասնաճիւղը կը բաղկանայ վեց գայլիկներէ, ութ սկաուտներէ, վեց արենոյշներէ (զորս կը վարեն Օր. Մ. Աչճեան եւ Օր. Մ. Գապէսեան) եւ 15 գործօն անդամներէ:

Մասնաճիւղի վարչութիւնը որոշեց սկսիլ հայերէն լեզուի եւ սկաուտա-կան արհեստագիտական զատաւան-դութիւններու:

Կ. Նիկոլեան

ՄԵՍՐՈՊ ԴԱՒԻԹ ԹԱՂԻԱԴԵԱՆՑԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թէհրանէն մեզի գրկուած կոչէ մը կ'իմանանք թէ «ԹԷՀԵՐԱՆ» Միութիւ-նը ձեռնարկած է վայելուչ յուշարձան մը կանգնել Հայոց եկեղեցին, ուր թաղուած է ուսուցիչ - հրապարակա-գիր Մեսրոպ Թաղիադեանց:

«Այդ առթիւ կոչ է անում իր հայ-րենակիցներին, մանաւանդ Նոր-Ջու-ղայի, Թաւրիզի եւ Հնդկաստանի հա-յութեան, որ աջակցեն իրեն, կազմա-կերպելով Նրա Գարեկատան մահուան 100ամեակի առթիւ (1834—1934) ա-ռաջիկայ հոկտեմբերին յոբելենական հանդէսներ, հասոյթը յատկացնելու այդ նպատակին, կեդրոնացնելով «Թէհրան Միութեան մօտ»:

Հասցէ.— A. Thérian, Banque Pehlèvi, Téhreran (Iran):

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱՀԱՊԵՏ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ, տրամա չորս արարով: Գրեց՝ Ա. Սարմազ-եան: 1935, գին՝ 7.50 Ֆր.:

ԳԵՒՈՐԳ ԴՈՒՐՍ, տրամա չորս արա-րով: Գրեց՝ Ա. Սարմազեան: 1935: Գին 5 Ֆրանք: (Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը

ՄԱՄՈՒԼ

Գիւղ եւ յաւակ

—•—

«Աւարայր» դիմել կուտայ այս խո-րագրով խմբագրականի մը մէջ (23 օգոստոս):

— «Դաշնակցութեան հակառակորդ մամուլը եւ անոր շուրջ համախմբուած յայտնի ու անյայտ աշխատակիցները ուղղութիւն դարձուցած են սուտ խօսքի ձեւականով՝ դիմելու զանկից ամբողջ պայքարութեան.

Գաղութահայութեան մէջ ստեղծ-ուած ժողովրդավարական շարժումը ներկայացնելով իբրեւ համայնքներու պառակտում եւ եկեղեցական իշխա-նութիւններու դէմ անհնազանդու-թիւն, պարզապէս ազգ Նազարենու քեալլարչօղութիւններ են, որոնք կեդծաւորաբար ծածկումն ունին երե-ւոյթները շրջել իրենց ուզած կողմը, ամբողջային գրգռութիւններ առեղծե-լու վատ ցանկութեամբ:

Հարցերը շատ պարզ են եւ բարդա-ցնելու ու անհասկնալի դարձնելու բնաւ կարիք չկայ: Խորհրդային իշ-խանութեան սահմաններէն ներս, մեր կամքէն անկախ, մորակի ուժին տակ, դադրած է իր ներքին ազգային եկեղեցական գործերը վարելու ժողո-վրդավարական իրաւունքը: Անկէ կա-րելի չէ հեռուցնել թէ դադրած է կամ պէտք է առնէ այդ իրաւունքը նաեւ սփիւռքի մէջ, ուր կ'ապրին մօտ 800.000 հոգի:

Սփիւռքի հայութիւնը իր առանձնա-կան իրաւունքով եւ սահմանադրա-կան օրէնքներով՝ կ'ուզէ ստեղծել իր ոգեկան իշխանութիւնը իր քուէնե-րով: Այս ցանկութեան դէմ են ոչ մի-այն իրենց կոչումին դաւաճանող ե-կեղեցական իշխանաւորները, այլ նաեւ անոնց տկարութիւնները շահագոր-ծող բարեկամներու ամբողջ շիրք:

Այս իրողութեան կենդանի ապա-ցոյցներ են — Իրաքի Ռոփոլին առաջ-նորդ Մանուկեան, հին Տրանսոլթի ինքնակոչ առաջնորդ Մուշեղեան, Ռումանիոյ առաջնորդ Յուսիկ արք., թէ 2 Բարգէն կաթողիկոս եւ ուրիշ-ներ, որոնք, իրենց իշխանութեան սահմաններուն մէջ փուն եւ կեղծ պատրուակներով տասնեակ տարիներ աշխատած են արգելք հանդիսանալ ժողովրդային ընտրութիւններուն: Իսկ ուր որ ժողովուրդը յաջողած է իր իրաւունքին տէրը կանգնիլ եւ ընտրութիւններ կատարել, անոնք աշ-խատած են բամբասանքներով ու գր-պարտութիւններով բեկանել տալ ընտ-րութիւնները: Այս տեսակէտէն անոնք ունին բանուկ նամակ մը.— Եգիպտո-սի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, որ խորհրդային իշխանութեան սա-տին տակ հարկադրուած է ընթացք տալ իրենց ցանկութիւններուն, նոյն իսկ օրինագանցօրէն կախակայել ժո-ղովուրդի սահմանադրական իրա-ւունքները անորոշ ժամանակով (Թա-լիֆորնիոյ շրջան):

Սփիւռքի հայ ժողովուրդին բանի-մաց զանգուածը այլ եւս անհանդուր-ժելի գտնելով այս կացութիւնը, կ'աշխատի իր ձեռքն առնել իր նա-կատագիրը, ոտնակոխելով իր իրա-ւունքները ոտնահարողները: Այսպէս ըրին Քալիֆորնիոյ, Հար. Ամերիկա, Յունաստան, Իրաք, Ռումանիա, Մար-սիլիոյ շրջանը, եւայլն.

Ժողովուրդի այս վճռականութիւնը ջախջախելու պատրաստ ցանկու-թեամբ, յիշեալ հոգեւոր իշխանաւոր-ները կը գործածեն երկու զէնք.— 1. մատնել զանոնք պատկան պետական իշխանութիւններուն առջեւ չինծու զրպարտութիւններով. 2. խոչ. իշ-խանութեան միջամտութեան դիմելով Էջմիածնի հայրապետութեան միջո-ցով տեւականացնել իրենց իշխանու-թիւնը:

Առանց Դաշնակցութեան կռնակը խածնելու, պարզ եւ պրոշ թող պա-տասխանեն թէ՝ գաղութներու հայ ժողովուրդը կրնա՞յ ունի՞ սահմա-նադրութեան օրէնքներով իր գործե-րը վարելու թէ ոչ:

Առանց խեղաթիւրումներու եւ կեղծաւորութեան, թող պատասխա-նեն թէ, Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը իրաւունք ունի՞ իր ուզած պահուն ալ եւ է շրջանի մէջ սահմա-նադրութիւնը կախակայելու, հակա-ռակ ժողովրդական մեծամասնու-թեան կամքին:

Ու վերջապէս առանց ծիծաղելի ամբ-բոխ թող պատասխանեն թէ՝ ո՞վ է վարչական իրաւունքը, կամայակա-նութեամբ ինքզինք պարտադրող իշ-խանաւո՞րը, թէ օրինական ժողո-վուրդը»:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԱԽԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

—•—

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ ի-տալական-եթովպական անձնային աշխա-տանքի լծուած է եւ մասնաւոր մա-րմիններ ու հաւաքոյթներ կ'ունենայ օգնելու համար մայր հայրենիքին: Մէկ կողմէ կամաւոր կը գրուին՝ մեկ-նելու համար Եթովպիա եւ միւս կող-մէ ալ գնումներ կ'ընեն բանակի հա-մար: Աքքարի շրջանէն գնած են 4200 եզ, ղրկելու համար Եթովպիա: Գնում-ները կը շարունակուին:

Գիւղացիները, որոնք նիւթական նեղ կացութեան մը մատնուած են, սիրով կը ծախեն իրենց եզներն ու աշխար-ները:

Պատերազմի վախը կը շարունակէ մտատանջել Լիբանանեան երկիրնե-րու բնակչութիւնը: Ալիւրի եւ այլ ու-տելիքներու գնումները կը շարունակ-ուին: Գիւղացիներուն մէջ խօսակցու-թեան միակ նիւթը պատերազմն է:

Բոլորն ալ սարսափով կը վերյիշեն մեծ պատերազմի օրերուն իրենց կը-րած թշուառութիւնն ու զրկանքնե-րը

Լիբանանի ժողովուրդին վրայ շատ գէշ տպաւորութիւն մը ձգած են Թուրքիոյ վերջին ռազմափորձերն ու պատրաստութիւնները

Պէյրութի մէջ այս վերջին օրերու ալիւրի եւ ցորենի առեւտուրը չորս անգամ աւելի եղած է քան անցեալ տարուան այս եղանակին: Կատար-ուած քննութիւն մը հաստատած է որ գնողներուն մեծ մասը եղած են Լի-բանանի գիւղացիները որոնք կը սար-սափին պատերազմի հետեւանքներէն յիշելով 1915—1918 սովը: Ամէն հա-ւանականութեան դէմ մնալու հա-մար, գիւղացիները արմտիք կ'ամբա-րեն բաւական երկարատեւ շրջանի մը համար:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

…ՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

… ճիշդ էր Ֆրանսացի, ինծի … եւ հիմա ալ չեմ յիշեր ա-… հրապարակագիրներու տեսու-…

… խորհրդին ժողովն տեղեկագու-… պարզման եւ բարեկամնե-… տեսակցութիւնը ալ Մար-… հետ եւ անկէ համելիք հետե-… ները

ԳԵՐՄԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

… է թէ ընդհ. պատերազմի ըն-… կնքուեցաւ գերման եւ թուրք … թեան: Թէեւ 2 օգոստ. … ստորագրուեցաւ, բայց խոր-… թիւնները շատ աւելի առաջ … էին:

… վերադարձին, Թալէա-… տեսակցած ատեն Թալէաթ … Ճեմալ փաշայի.

… փաշա, ի՞նչ կ'ըսես եթէ Գեր-… այս-այս պայմաններով զի-… թիւն մը առաջարկէ: Կը տես-… թէ Ֆրանսայէն յոյս չկայ: Ֆր-… մերժում առանալէ յետոյ պիտի մերժէիք Գերմանիոյ առաջար-կը: Ճեմալ փաշա կը պատասխանէ թէ դժխէ ընդունէր զինակցութիւն մը, որ Թուրքիան կ'ազատէ իր չէզոքաց-ուած զրութենէն»:

23 յուլիսին ազգային տօնի առթիւ Լէվէնտ Չիֆթլիկի առջեւ մեծ զօ-րանցք մը տեղի կ'ունենայ: Գերման դեսպան Ֆոն Վանկէնհայմ Ճեմալ փաշայի քով երթալով կ'ըսէ.

— Կը տեսնէք, Ճեմալ փաշա, թէ ի՞նչ արդիւնք ձեռք ձգուած է այնքան քիչ ատենուան մէջ գերման սպանե-րու շնորհիւ: Ահա թրքական բանակ մը, որ ոչ մէկ բանով վար կը մնայ աշխարհի լաւագոյն բանակներէ: Գեր-ման սպաները միաձայն կը գովեն Թուրք զինուորին բարոյական ուժը, որ սպասուածէն աւելի մեծ արդիւնք ցոյց տուած է. կարելի է մեծ յաջո-ղութիւն մը նկատել զինակիցը ըլլալ կառավարութեան մը, որ ասանկ բա-նակ մը ունի»:

Ճեմալ փաշա որ եւ է լուր չունէր այդ ատեն տեղի ունեցած թուրքեւ-գերման զինակցութեան մը խորհր-դակցութիւններէն: Քանի մը օր ետք երբ Շիշլիի իր տունին առջեւ ինքնա-շարժ կը կենար, կը տեսնէ ուրիշ ինքնաշարժ մը, որուն մէջ նստած էին Էնվէր, Թալէաթ, եւ Խալիլ: Ինք-նաշարժը կը դառնայ Օսման պէյ պար-տէզին անկիւնէն դէպի Էնվէր փաշա-յի տունը տանող փողոցը: Ճեմալ փա-շա կը խորհի թէ այդ պահուն ուրկէ կրնային գալ անոնք — ապահովա-բար մեծ եպարքոսի ծովեզերեայ ա-պարանքէն: Կը կասկածի առաջին ան-գամ որ իր ընկերները գործեր կը տեսնեն առանց իրեն իմացնել ուզե-լու: Մինչեւ այդ պահը բան մը չէր պատահած որ կասկած ներշնչէր Տուն վերադարձին Էնվէր փաշային հեռախօս կ'ընէ եւ կը հարցնէ թէ ո՞ւրկէ կուգար այդքան ուշ ատեն: Էնվէր կը պատասխանէ թէ ժամանակ անցընելու համար մեծ եպարքոսին էր այցելած եւ Թալէաթ եւ Խալիլ պէյ-երն ալ հոն գտած էր, որոնց հետ տուն վերադարձեր էր: Այս պատաս-խանը տրուելու ձեւը աւելի կը զօրա-ցնէր Ճեմալ փաշայի կասկածը:

Յաջորդ օրը կը հրաւիրուի նախա-րարական խորհուրդին մասնակցելու կէսօրէ վերջ, մեծ եպարքոսի ծովե-զերեայ ապարանքը: Երբ Ճեմալ փաշա կը հասնի այնքան անձրեւ եւ հով կար որ անկարելի կ'ըլլայ ճամբան ինքնա-շարժով շարունակել: Երկար ատենէ ի վեր Պոլիս այդքան անձրեւ եւ փո-թորիկ տեսած չէր: Ծովային նախա-րարութիւն դառնալով շոգենաւակը կը նստի եւ կ'ուղղուի դէպի Ենի-քէօյ.

— «Ո՞ւր էիք, կ'ըսէ մեծ եպարքոսը, երկար ատեն սպասեցինք ձեզի եւ վեր-ջապէս եկան գացին: Կարծեցինք թէ արկածի մը եկած էք, քանի որ նա-խարարութենէն կը տեղեկացնէին թէ ճամբան էիք: Այժմ նորութիւն մը պիտի յայտնեմ ձեզի, որ ձեզ պիտի ուրախացնէ ապահովաբար, ձեր մտ-քէն կ'անցնի՞ թէ խնդիրը ինչ բանի շուրջ է»:

— Կ'ենթադրեմ թէ այն որոշման մասին է զոր Էնվէրի, Թալէաթի եւ Խալիլի հետ առիք իմ բացակայու-թեանս, թէեւ բովանդակութիւնը չեմ կրնար գուշակել, կը պատասխանէ Ճեմալ փաշա:

— Գերման կառավարութիւնը զի-նակցութիւն մը առաջարկած է մե-զի: Ավստրիա եւ այս առաջարկը երկրի շահերուն նպաստաւոր կ'երեւայ մե-զի, այսօր ստորագրեցինք պայմանա-գրութիւնը դեսպան Ֆոն Վանկէնհայ-մի հետ:

— Եթէ պայմանները իսկապէս հա-մապատասխան են երկրի շահերուն, այն ատեն բարերարական կարեւոր դէպք մը կարելի է նկատել զայն, կ'ը-սէ Ճեմալ փաշա:

— Պայմանագրութիւն մըն է որ երկու երկիրներու շահերը նկատի ու-նի եւ երկուքին իրաւունքն ալ հաւա-սարապէս պաշտպանուած է անանկ ձեւով մը որ ցաւիլ ոչ մէկ կառավա-րութեան յաջողուած է ընել:

Այս րոպէին մեծ եպարքոսը կ'երթայ իր աշխատութեան սենեակը եւ գա-րակէն կը հանէ դաշնագիրը որ բազ-մաթիւ յօդուածներ կը պարունակէր: Ճեմալ փաշա կը կարդայ եւ կը տես-նէ որ լաւ պայմանագրութիւն մըն է երկու անկախ պետութիւններու մի-ջեւ եւ հաւասար իրաւունքի վրայ հիմնուած:

— Հապա՞ Աւստրիան, կը հարցնէ Ճեմալ

— Կէս ժամ առաջ, մեր ընկերնե-րու երթալէն քանի մը վայրկեան վերջ դեսպան Փալլավիչինիէն ստացայ այս նամակը որով կը յայտնէ թէ Աւստրի-ան ալ նոյն պայմաններով դաշինք մը կապելու պատրաստ է:

— Հապա Իտալիա՞ն:

— Նկատելով որ Գերմանիա մինչեւ հիմա չէ իմացուցած Իտալիոյ մեր մուտքի մասին երրեակ զինակցու-թեան մէջ, առ այժմ ոչ մէկ լուր ու-նինք այդ կողմէն: Գերմանիա կ'ուզէ առաջ հող պատրաստել եւ մենք չենք կասկածիր որ Իտալիան ալ Աւստրիոյ պէս մեր զինակցութիւնը պիտի ընդու-նի»

Ճեմալ փաշա կը հարցնէ մեծ եպար-քոսին վերջապէս թէ ի՞նչ հիմքի վրայ յենլով իրմէ պահեցին այդ խորհր-դակցութիւնները: Մեծ եպարքոսը կը պատասխանէ թէ ինք անձնապէս կատարած է ամէն բան եւ այսօր մի-այն իմացուցած անոնց. Ճավիտ պէյ դեռ չի գիտեր, նոր կանչած է զայն իր մօտ նոյնպէս դաշնագիրը ցուցնե-լու համար: Նախարարներու մէջ անձ-նաւորութիւններ կան որոնք դէմ պի-տի ըլլային այս տեսակ ձեռնարկի մը եւ կրնային այս պետական գաղտնիքը տարածել — ինչ որ այս պահուս ան-բաղձալի էր — խորհեցայ միայն Շէյխ իւլ Իսլամին, Թալէաթի, Ճավիտի, Էնվէրի, Խալիլի եւ ձեզի տեղե-կացնել:

(20) (Շար.)

կրթութիւն մը։ Մենք բացէ ի բաց ըսինք թէ ինչ կ'ուզենք ստանալ այս գաղթային գործողութեամբ։ Նախ՝ մեր ապահովութիւնը, յետոյ՝ տնտեսական հնարաւորութիւններ խաղաղասէր ժողովուրդի մը համար որ յաճախ ապերախտ հողի մը վրայ մշակած ըլլալով ամէն ինչ որ մշակելի է, չունի անօթի մնալու։ Մենք ստիպուած ենք զգուշական միջոցներ ձեռք առնել Էրիթրէի եւ Սոմալիի մէջ։ Այնտեղ կան 400,000 պատրաստ եթովպիացիներ եւ 250,000 Իտալացիներ, որոնք նոյնպէս հրացաններ ունին։ Դուք առիթ ունեցաք դատելու Իտալիոյ բարոյական աննուաճելի ուժերը։ ՄԵՆՔ ԶՕՐԱՇԱՐԺԻ ԵՆԹԱԿԱՅ ԸՆԵԼՈՎ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ։ ԵՐԿԻՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ԱՒԵԼԻՆ ՏԱԼՈՒ ՈՒԿԱԾ ԵՆՔ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ։ ԵՐԿԻՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ԱՒԵԼԻՆ ՏԱԼՈՒ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ։ ՄԷԿ ԱԶԴԱՆՇԱՆԻՍ ՎՐԱՅ, ԴՈՒՔ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԷՔ ՎՃՌԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ԱՄԷՆԷՆ ԱՀԱՐԿՈՒ ՑՈՅՑԸ,— ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՄԱՐԴ ՈՏՔԻ՝ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ։ Եւ նկատի ունեցէք որ այս զօրաւորձէն զատ ունիմ քանուորական միութիւնները որոնց վայրկեանները թանկագին են, որովհետեւ անոնք կը բանին ազգային պաշտպանութեան համար։

Անոնք որ, եւամպութեամբ կը ժխտեն Իտալիոյ ապրելու իրաւունքը եւ պատմական անօրինութեանց մասին կը խորհին, թող իրարու պատմեն,— ՀԻՏԵՐԻԱՆՔԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՔԱՐՏԷԶԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ»։

Զինուորական շարժումներ եւ բացառիկ օրէնքներ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը իր շաբաթ օրուան նիստին մէջ որոշած է արտակարգ նիստի հրաւիրել խորհրդարանը, պատերազմական բացառիկ օրէնքներ մշակելու եւ երկրին համերաշխութիւնը ապացուցանելու համար։ Ժողովին թուականը յայտնի չէ, բայց կը հաւատեն թէ պիտի զուգադիպի տասը միլիոն սեւ շապիկաւորներու ընդհ. զօրաշարժին հետ։ Եկեղեցին ալ պիտի օգնէ այս զօրաշարժին, Պապը արտօնած ըլլալով զանգահարութիւնը։

Հաւանական է որ խորհրդարանը օրէնքի վերածէ մայիս 23ին հրատարակուած մասնաւոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն կառավարութիւնը իրաւասութիւն կը ստանայ օրէնքներ հրատարակելու «ափրիկեան գաղթավայրերու պաշտպանութեան եւ զօրացման համար», մինչեւ 1935 դեկտեմբեր 31։

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ Մուսոլինի միջոցներ խորհած է նոյնիսկ չորս տարի շարունակելու կռիւը՝ Հաբէշիստանի դէմ։ Անընդհատ կը շարունակուի զինուորներու առաքումը։ Որոշուած է 120,000 զինուոր գրօշի տակ առնել երեսուն օրուան մէջ։ Երկուշաբթի օր Նափոլիէն եւ Ճենովայէն ճամբայ ելան 14 հազար զինուորներ, «դէպի Ափրիկէ»։ (Նախապէս կը գրէին «Արեւելեան Ափրիկէ»)։

⁂ Անգլիական կառավարութիւնը գրաւոր յայտարարութիւն մը յանձնեց եգիպտական կառավարութեան, յայտնելով թէ պատերազմի պարագային բացառիկ միջոցներ չպիտի առնէ Եգիպտոսի մէջ, առանց անոր հաւանութեան։

Անգլիական ծովային ուժեր ռազմափորձ կը կատարեն Սուէզի եւ Փորթ Սայիտի շրջականները, իսկ ամէն օր օդնական մարտանաւեր եւ զինուորներ կը հասնին Անգլիայէն դէպի Միջերկրական։ Ասկէ զատ Ճիպրալթար հասան հինգ թորփիլանաւեր։ Օդանաւերու գիշերային հետախուզութիւններ կը կատարեն Մալթայի վերեւ։

Արդէն իսկ խուճապ ծագած է Աղեքսանդրիոյ մէջ եւ բազմաթիւ ընտանիքներ կը հեռանան քաղաքէն։ Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Իտալացիները փշաթելերու երրեակ ցանց մը կարգած են եգիպտական սահմանին վրայ, 150 մղոն հեռաւորութեամբ։

⁂ Հաբէշիստան ալ ժամէ ժամ ծրնելի լուրերուն կը սպասէ, ընդհ. զօրաշարժ հռչակելու համար։ Անձրեւները կը շարունակուին դեռ եւ կրնան տասը օր ալ տեւել։

Ի՞նչ կ'առաջարկէ ծինեւու յանձնախումբը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կ'իմանայ թէ հինգերու յանձնախումբը պիտի առաջարկէ 1.— Բարենորոգումներ հաստատել Եթովպիոյ մէջ, առանց դպչելու վեհապետական իրաւունքներուն. 2.— Օտար խորհրդականներ տրամադրել՝ թէ կեդրոնական կառավարութեան եւ թէ շրջանային վարչութեանց համար. 3.— Զօրացնել ոստիկանութիւնը եւ սահմանային պահակախումբեր կազմել. 4.— Իտալիոյ ձգել ոչ միայն Օկատէնի հողամասը (Հարար), այլ եւ Տանագիլ, Էրիթրէի սահմանագլուխին երկայնքը։ Անգլիա եւ Ֆրանսա պատրաստ են դէպի ծով ելք մը յատկացնելու Եթովպիոյ։

Արտակարգ միջոցներ Մալթայի մէջ

Մալթայի կառավարութիւնը հետեւեալ երեք հրամանագիրները հրատարակեց, արգիլելու համար սուտ կամ նպատակաւոր լուրերու տարածումը.— 1. Մէկ ամիս բանտարկութեան պիտի դատապարտուին անոնք որ սուտ եւ խռովայոյզ լուրեր կը տարածեն.— 2. Կառավարութեան լիազօրութիւն կը տրուի որ եւ է լրագիր դադրեցնելու եւ առաւելագոյն վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտելու համար անոր խմբագրապետը, սուտ եւ խռովայոյզ լուրեր հրատարակած ըլլալուն համար.— 3. Արգիլուած է Մալթա մտցնել կասկածելի թերթեր եւ գիրքեր։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ բրիտանական զինարաններէ ընծայման ականներ ղրկուած են գաղտնաբար, Մալթան պաշտպանելու համար, եթէ պատերազմ ծագի Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ մէջ։

Հիթլէրի փակման ճառը

Սեպտեմբեր 16ին փակուեցաւ Նացիներու համագումարը, Նիւրընպէրկի մէջ։ Այս առթիւ նոր ճառ մը խօսելով, Հիթլէր պարզեց կուսակցութեան եւ պետութեան պարտականութիւնները.— 1. պետութիւնը պէտք է ապահովէ վարչութիւնը՝ օրէնքի շրջանակին մէջ եւ անոնց օգնութեամբ.— 2. Կուսակցութիւնը պէտք է ապահովէ իր ներքին կազմակերպութեան զարգացումը եւ ժողովուրդը դաստիարակէ ազգային - ընկերվարական ուղղութեամբ։ Կուսակցութիւնը պէտք է ապահովէ պետութեան կազմութիւնը։ «Վերջնական նպատակն է մեր վարդապետութեամբ թրծել եւ մեր կուսակցութեան մէջ առնել բոլոր Գերմանները։ Եթէ չուզեր մնալ ինքն իրեն, ազգային - ընկերվարութիւնը հարկադրուած է երբեմն աններող ըլլալու, այսինքն իր տեսակէտը պարտադրելու բոլոր պարագաներուն մէջ։ Անհրաժեշտ է կոյր հնազանդութիւն իշխանութեան, դադելու համար անհատներու կամքը եւ կազմելու բոլորին անդիմադրելի կամքը։ Կարելի չէ վիճիլ Առաջնորդին տուած հրամաններու մասին։ Ինչպէս որ ես ինքզինքս կը նկատեմ շարժման մէկ մասը, նոյնպէս կուսակցութիւնը ինքզինքը կը նկատէ իբրեւ իմ մէկ մասս»։

Ալպանիոյ կիները ալ առանց քողի

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ալպանիոյ կիներն ալ մօտերս պիտի ազատագրուին Զօկու Թագաւորին մէկ հրովարտակով։ Մասնաւորապէս պիտի ջնջուի «ճաշմաքը» (քող), աղջկանց յատուկ դպրոցներ պիտի բացուին, կիները պիտի կրնան վարչական պաշտօններ վարել, ինչպէս եւ ազատօրէն ընտրել իրենց ամուսինները։ Այս անօրինութիւնները խոր ցնցում պիտի պատճառեն, քանի որ Ալպանիոյ կիներուն 70 առ հարիւրը իսլամ են եւ հարէմական կեանք կը վարեն թրքական տիրապետութենէն ի վեր։ Տարակոյս չկայ թէ երբեմն սարդութիւնը ուրախութեամբ պիտի ընդունի այս բարենորոգումները, իսկ թունդ պահպանողականները պիտի գրգռուին։

ՏԱՂՍՏԱՆԻ մէջ մահուան դատապարտուեցաւ Մանչէնգօ անուն մարդ մը, որ երկու տարիէ ի վեր քարիւղ կը գողնար նաւթուղիէն, ծակեր բանալով խողովակներուն վրայ։ Նոյնիսկ հող չէր տաներ ծակերը գոցելու համար։ Կարելի չէ հաշուել գողցուած քարիւղին քանակը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Gobelins-ի սրճարանը 33, Ave Gobelins. Օրակարգ՝ Զեկոյց Պատգամաւորի։

ԽԱԺԱԿ ԷՖԷՆԴԻ ... «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Դիւանատ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողով մը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դաւիթեան» Դրամադարանը։ Օրակարգ՝ Շրջանակութիւն Նախորդ ժողովին։

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936 է. տարի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.—

1— Ազգային Քննական Պատմութիւն (Ծաւ. անցեալ տարուընէ, Թուրքեանց հարստութեան վերջաւորութիւնը, հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր Մովսէսեանի).

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ազատագրական պատմական դէմքերու եւ դէմքերու։

3.— Կրօնական տօներու լիակատար յիշատակութիւն։

4.— Օրացոյցին կողքի ճակատը զարդարուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը՝ եռագոյն հայկական զոյգ Եռագոյն Դրօշակներով։

5.— Մէջտեղը զարդարուած է ՍՊԱՐԱՊԵՏ՝ նկար Հ. Ալեմեքի։

6.— Օրացոյցին ներքեւի մասը զարդարուած է Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը։

7.— Կողքին աջ եւ ձախ կողմը զարդարուած են ՄՈՒՇԵՂ ԵՐԿԱԹ (Արշաւիր Կամսարական), ԵԳԻՊՏԱՑԻ (Արտաշէս Դեւեան), ՄՈՒՐԱՏ ԴԻՑՕՅԵԱՆի (Սաքօ) եւայլ նկարներ։

8.— Օրացոյցին թերթիկներուն մէջ զարդարուած են մօտ 12 նկարներ հին, պատմական, ազգային եւ յեղափոխական դէմքերու եւ դէպքերու։

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» Օրացոյցը Ազգային գեղեցիկ հրատարակութիւն մըն է, ամէնէն շատ փնտռուածը եւ ամենատարածուածը։

Օրացոյցը այս տարի լոյս կը տեսնէ Փարիզ Յ. ՃԱՐԵԱՆ տպարանի շքեղ տպագրութեամբ, ինչ որ գեղարուեստական նոր հմայք աւելցուցած է։

ԳԻՆ՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ նաեւ ուրիշ երկիրներ 5.50 ֆրանք, Սուրիա եւ Պալքաններ 5 ֆրանք, Ամերիկա 6 ֆրանք, Մարսէյլ 5 ֆրանք։

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝ M. Gaïzak DJARAYAN, 49, Rue Nationale, Marseille - France

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ...Ն արքայական երեսփոխաններ, մտադրութեամբ երեսփ. ժողովին կէսը, հանրագրութիւն մը ստորագրեցին, պահանջելով ջնջել հանրապետութիւնը եւ նիստի հրաւիրել խորհրդարանը, եղած օրէնքները չեղեալ հռչակելու եւ արքայական ընտանիքը վերադարձնելու համար, ժողովրդական քուէարկութենէն առաջ։ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, հանրաքուէն, որ նշանակուած էր հոկտեմբեր 27ին, յետաձգուած է նոյեմբեր 3ին։

«ԳԻՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ»ի վարչութիւնը հրամայեց հողագործներուն՝ մերժել տուրքերու վճարումը, մինչեւ որ կառավարութիւնը բարւոքէ Ֆրանսայի հողագործութեան ողբալի վիճակը։ Տուրքի ազդերը պէտք է ղրկուին կեդրոն։ Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարուի կարելի եղածին չափ կրճատել գնումները եւ առեւտուր ընել այն խանութպաններուն հետ որոնք ստորագրած են բողոքի հարցագրութիւնը։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOP...)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Թրգմ.՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիչեան

Ուստի կանչել տալով գիւղապետ պատուիրեց անոր որ մեզի իբրեւ Պալաբրամա հսկէ եւ զայնք չարեաց նէ պահպանէ մինչեւ Թագաւորին գալը. եւ այն անգամն ալ իր ուզէն հանել բանակը բերել տալ կ'ուզէր։

Բայց նա «Եղած տեղս եկեղեցի է(*), հոն ապաստանած եմ ես» ըսելով դէմ կը կենար։

Բարկացաւ գլխաւորը եւ բռնութեամբ բերել տուաւ քովը ըսելով. «Ես հրաման ըրի որ հոն բանտարկուիս, եւ ոչ թէ զուն հոն փախչելով ապաստանեցար եկեղեցւոյն մէջ.» եւ անմիջապէս բանակին մէջ բանտարկել տուաւ։

Հոն բանտարկուած միջոցին խորամանկ Պլաթոս Պրուն հնարքներ մտածելով՝ բարեկամները Ամպաճարա կը խրկէ Թագաւորին մեծամեծներուն քով եւ անոր հոգեւոր տեսչին, որուն մեզի չարիքը լաւ գիտէր, եւ զանազան դրպարտութիւններ ընելով մեր վրայ՝ կ'րգրգռէ զանոնք։ Անոնք ալ Թագաւորին կ'իմացնեն, որ անմիջապէս զօրք հանելով Ռերրայի գըլխաւորէն կը պահանջէ թէ մեզի եւ թէ մեր ռամիը։

Զինուորը մեն ալ կուգայ մեր գոյքերը պահպանելու, որ չըլլայ թէ մէկ քիչն բան մը վերցընենք։

Պլաթոս Պրուի թեւերէն շղթաները քակեցին, որովհետեւ ինքն եղաւ մեզի դատախազ, եւ սկսաւ աչնուհետեւ խրոխտալ մեր վրայ։

Մայիս ամսոյ 22ին ճամբայ հանեցին մեզի խեղճութեամբ, հետերնին առին նաեւ գիւղապետը, ու Ճըմպըլէկէ, Դրհամեոտա, Մարեամ Ուհա գիւղերը հանդիպելով՝ չորրորդ օրը հասանք յԱմպաճարա Թէքըլ Կարկիսի (Վակշըմ Կովազիի) բանակը, ուր ամենավատ ու անարդ խուղ մը տուին մեզի բնակելու անպատիւ կերպով մը, եւ քովերնիս մարդ չթողուցին որ գան, եւ գիշերն ալ անօթի մնացինք։ Բայց մեր աչքին ոչ հաց կ'երեւար եւ ոչ ուրիշ բան. մեր հացը արտասուաց հացն էր, եւ մեր խմելիքը վըշտաց եւ նեղութեանց դառն բաժակը։ Բոլոր գիշերն ուրիշ բան չէինք մտածեր, բայց եթէ մեր տարաբաղդութիւնը, կրնամ ըսել թէ՝ այն Անգղիացի բանտարկեալները, որոնց ազատութեանը համար միջնորդելու եկած էինք, մեզի չափ նեղութիւն եւ տառապանք չէին կրած։ Այս վիճակիս մէջ մեծ մխիթարութիւն էր մեզի մեր հոգեւոր պաշտօնը, զոր Քրիստոսի եկեղեցւոյն համար յանձն առած էինք անձնուրացութեամբ. այսու ամենայնիւ մարդս կը պարտաւորի թէ իւր անձը եւ թէ իւր պատիւը՝ որ բարոյական կեանք ըսել է, պահպանելու համար բոլոր իւր ճիգը թափել, եթէ գիտնայ որ անոնց դրժողը եկեղեցւոյն օգուտ մը չկայ համար այն գիշեր, մեր ազատ եւ առաջիկայ դատաստանէն խորհելու համար խորհ..., վերջապէս Աստուծոյ կամացը յանձնեցինք մեզի ... տոխր գիշերն ի բուն դռները պղտորելով անոնց ... բանալու միջոցներ բանեցուն...

Աստուծոյն գացինք այն ... տեղ դատաստանական ատեան կազմուէր. Թագաւորը դեռ ... այլ մեծամեծք հետաքննել կը հաւաքուէին հոն, որոնց հետերնին նըրկած ռամիը ... առեն՝ կը դառնային դէպի նայէին։

Երեք հարիւրի չափ մարդիկ խռնեցան, որոնց մէջ կէին նաեւ Ամպայի իշխաններն ... դատաւոր էին մեզի, փառն որ ... ներկայութիւնն անոնց անհ... լով՝ ժամ մը յառաջ խոյս ... թեամբ երկրէն դուրս փախ... կը փափաքէին։

(*) Սրբուեալ եկեղեցիները յանցաւորաց ապաստանարան կը համարուին Հապէշիստանի մէջ, ուր փախչողը պատիժ կ'ազատի, նոյնպէս է նաեւ եկեղեցւոյն կից եղած գիւղը, որ անոր անուամբը կոչուելով՝ եկեղեցի կը համարուի։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 19 Septembre 1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

1 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2913

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ՆԻՒԹԵՐ ԱՋ ՈՒ ՁԱԽ

Ըսինք թէ Նիւրընպէրկի դղրդագին ցոյցերը նշանակալից էին մանաւանդ արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով:

Իրականին մէջ, Հիթլէրական Գերմանիոյ բոլոր տնօրէնութիւնները, ներքին յեղաշրջումներն ու զինուորական վերակազմութեան աշխատանքները ամէն բանէ առաջ նկատի ունին արտաքին ճակատը:

Գերմանիա կ'ուզէ ոչ միայն մաքրել վերջին պարտութեան ամօթը եւ գործնապէս չեղեալ համարել Վերսայլի դաշնագիրը, այլ եւ նոր դիրքեր գրաւել:

Առաջ ամէնէն աղմկալի ազդանշաններն եղան Ազգերու Դաշնակցութենէն հրաժարումը, երկու տարի առաջ, եւ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը՝ 1935 մարտ 16ին:

Այսօր ալ բուռն, Հիթլէր իր ծրագիրը յառաջ կը տանի որոշ զգուշութեամբ: Կը գործէ աստիճանաբար, սակայն մեթոտիկ, [illegible] պահեր ստեղծելով եւ օգտուելով միջազգային [illegible]րդութիւններէ:

Այդպիսի պատկեր մը պարզուեցաւ այս անգամ ալ, Նիւրէնպէրկի ցոյցերուն առթիւ:

Փառաբանելէ յետոյ իր կուսակցութեան կոչումն ու զօրութիւնը, եւ բարձրաձայն ողջունելով բանակը, «Առաջնորդ»ը յայտարարեց հարիւր հազարներու առջեւ, եւ ի լուր աշխարհի.

— «Պատմութեան մէջ տեղ մը պիտի սահմանուի մեզի եւ անոնց որ ստեղծեցին գերմանական բանակը: Մեր կուսակիցներէն հազարաւորներ պիտի մեկնին տոգորուած նոր խանդավառութեամբ: Այդ ոգիով է որ կ'ողջունենք բանակը եւ մեր գերման ժողովուրդը»:

Ուրիշ արտայայտութիւն մը, աւելի խորիմաստ.

— «Զինուորութիւնը երբեք բանի ծառայութիւն մը եղած չէ Գերմանիոյ մէջ, այլ միշտ պատուոյ ծառայութիւն մը: Ամէն Գերմանի համար տաժանելի է զինուորութիւն չընել: Վերջին պատերազմի փենուորներուն համար տաժանելի է նուաստացուցիչ [illegible] մէջ ծառայած ըլլալ: Այդ բոլորը փոխուեցան: [illegible] վերստացանք մեր վեհապետութիւնը եւ մեր բանակը օժտուած է արդիական միջոցներով: Ամէն Գերմանացի նոր բանակին շարքերէն պիտի անցնի... Գերման ժողովուրդը չէր հաւատար ինքնիրեն, ան այլեւս բանի մը չէր հաւատար: Այսօր, ան վերագտած է իր հաւատքը, իր կամքը, իր քաջութիւնը: Ան չուզեր [illegible]կար ըլլալ իր երկիրը»:

Այս ճառէն առաջ, Գերմանիոյ վարչապետը ուժգնօրէն քըր[illegible]ած էր հին վէրք մը, Մէմէլի խնդիրը.

Հաշտութեան դաշնագիրներով Լիթուանիոյ յանձնուած այդ երկրամասը սուր փուշ մըն է, իրապէս միսուած՝ Գերմանիոյ կողին. Հիթլէրի աչքին՝ «գողութիւն» մըն է այդ, նուիրագործուած՝ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ:

Այդ շրջանը ինքնավարութիւն պիտի վայելէր երեք պետութեանց հովանաւորութեամբ, բայց Գերմանիա միշտ կը գանգատի թէ իր ազգակիցները անխնայ կը հալածուին:

Այս առթիւ ալ, նշանակալից ազդարարութիւն մը ուղղեց «Առաջնորդ»ը.

— «Ամէն պարագայի մէջ, 65 միլիոննոց ազգ մը իրաւունք ունի սպասելու որ իր պահանջները յարգուին գոնէ այնքան որքան երկու միլիոննոց ազգի մը կամայական արարքները»:

Այս բոլորին վրայ, կարմիր գիծի մը պէս կը շողայ հիթլէրական Գերմանիոյ ուրիշ մէկ ձգտումը, նոյնքան հիմնական,— խոստի, ճակատ ճակատի կռիւ՝ համայնավարութեան դէմ:

Այստեղ ալ, միեւնոյն մղձաւանջն է որ կը հալածէ արդի Գերմանիոյ վարիչները,— հրէութիւն.

Ի հարկէ այդ բանաձեւին տակ ծածկուած են շատ աւելի խոր [illegible]ներ: Հիթլէրականութիւնը միայն համայնավարութիւնը չէ որ նկատի ունի, այլեւ բուն Ռուսաստանը, իր անծայրածիր տարածութեամբ եւ քաղաքական հեղինակութեամբ: Աւելի պարզ խօսելով, ունի ազդեցութեան պայքար եւ աշխարհակալութեան [illegible]մներ, խորախորհուրդ ծրագիրներ, որոնք ինչքան ալ քօղարկուած ըլլան, անթափանցելի չեն:

Այս իրողութեան համոզուելու համար, կը բաւէ յիշել թէ Հիթլէրական Գերմանիոյ յարաճուն վերելքէն վերջն էր որ Խ. Միութիւնը անցուկը մոռցուկ հռչակելով, փութաց մտնել «աւազակներու որջ»ը,— Ազգերու Դաշնակցութիւն, եւ զինակցութիւն կնքել քաղքենի դրամատիրական Ֆրանսայի հետ:

Այդ օրէն ի վեր, Մոսկուա հետզհետէ աւելի անձկութեամբ կը հետեւի Գերմանիոյ բոլոր շարժումներուն: Մինչեւ անգամ Կոմինթերնը իր բանաձեւերուն մէջ ամէն բանէ առաջ Գերմանիան կը յիշէ, իբրեւ յառաջապահը Ֆաշականութեան, գրեթէ մոռացութեան տալով Իտալիան:

Հաբէշական տաղնապին առթիւ ալ, նոյն մտահոգութիւնն էր որ ամէնէն ջերմ ճառը խօսիլ կուտար Լիթվինովի՝ հաւաքական ապահովութեան մասին:

Արդարեւ, եթէ Իտալիա նախընթաց մը ստեղծէ, ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ կասեցնել Գերմանիան, որ աչքերն ուղղած է դէպի հիւսիսային – արեւելեան Եւրոպա:

Մանաւանդ որ, ինչպէս կը բացատրեն Մոսկուայի թերթերը, Գերմանիա լրջօրէն յենարաններ կը փնտռէ Պալքաններուն մէջ, ձգտելով քանդել թէ Փոքր Համաձայնութիւնը եւ թէ պալքանեան Միութիւնը

Տարակոյս չկայ թէ պայթուցիկ նիւթերու ամէնէն վտանգաւոր վառարանները կը գտնուին Եւրոպայի մէջ, ինչպէս 1914ին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՄԲԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ
ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻՈՅ

Օտար Խորհրդականներ Հաբէշիստանի համար

ԿԸ ԿԱՐԾՈՒԻ ԹԷ ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՄԵՐԺԷ
Եւ անմիջապէս յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ

Հինգերու յանձնախումբը, որ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ նշանակուած էր իտալօ-հաբէշական վէճին բոլոր մանրամասնութիւններն ուսումնասիրելու եւ գործնական առաջարկներ ներկայացնելու համար, սեպտեմբեր 17ին վերջացուց իր աշխատանքները: Տեղեկագրէն մէկ մէկ պատճէն յանձնուեցաւ իտալական եւ հաբէշական պատուիրակութեանց, որպէսզի ուսումնասիրեն եւ անմիջապէս պատասխանեն: (Իտալական պատուիրակութեան յանձնեց Գ. Լավալ (Ֆրանսա), հաբէշականին՝ Գ. Իտըն (Անգլիա): Կը կարծուի թէ պարզ ձեւակերպութիւն մըն է եղածը, քանի որ Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը շաբաթ օր վճռած թէ չի կրնար ընդունիլ որ եւ է իրաւախոհութիւն:

Յանձնախումբին անդամները երդում բրած էին որ եւ է լուր չհաղորդել ժողովի անցուդարձին եւ տրուած որոշումներու մասին: Սակայն ճարպիկ թղթակիցներ, մանաւանդ Անգլիացիներ յաջողած են քաղել հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը հիմնուած է այն կարգադրութեան վրայ որ կը նախատեսուէր Մարոքի համար, 1906ին, Ալճեզիրասի խորհրդաժողովին առթին: Ծրագիրը յօրինած է երեքներու յանձնախումբը եւ տեսակ մը միջազգային խնամակալութիւն կը հաստատէ Եթովպիոյ վրայ, գերակշռութիւն տալով Իտալիոյ: Հինգերու յանձնախումբը երկու անգամ նիստ գումարեց երեքշաբթի օր, մէկը առտուն, միւսը՝ կէս օրէն յետոյ: Վիճաբանութեանց առթին երկար պայքար մը մղուեցաւ ընդմէջ անգլիական պատուիրակութեան, որուն ուժ կուտային Սպանիոյ եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները, եւ Ֆրանսականին, որուն հետ դիրք բռնած էր Լեհաստանի պատուիրակը: Անգլիական ներկայացուցիչը կը ջանար կարելի եղածին չափ պահել Եթովպիոյ կայսեր վեհապետական իրաւունքները, Ֆրանսականը կ'ուզէր որ աւելի յանդիմանութիւններ ըլլան ի նպաստ Իտալիոյ: Ի վերջոյ կարելի եղաւ համաձայնիլ գլխաւոր սկզբունքներու մասին:

Երեքշաբթի օրուան ժողովին առթիւ հրատարակուած պաշտօնական գեկոյցը կ'ըսէ.— Հինգերու յանձնախումբը այսօր վերջացուց իր աշխատանքը՝ հաշտարար ելք գտնելու համար: Վաղը նոր ժողով մը պիտի գումարէ, վերջնապէս ձեւակերպելու համար իր թելադրութիւնները՝ իբրեւ հիմ բանակցութեանց: Այդ վաւերագիրը երկու կողմերուն յանձնելով, պիտի խնդրուի զայն նկատել, ոչ թէ իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան վերջնական որոշումը՝ ամբողջութեամբ ընդունելու կամ մերժելու համար, այլ իբրեւ հիմ քննութեանց: Աւելի զատ, յանձնախումբին գեկոյցը բառին բուն նշանակութեամբ տեղեկագիր մը չէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը դեռ չի գործեր ուխտի 15րդ յօդուածին տրամադրութեամբ: Այդ մասին պիտի մտածեն երբ կողմերէն մէկը մերժէ եղած առաջարկները: Հաւանաբար քանի մը օր անցնի, մինչեւ որ Իտալիա եւ Եթովպիա կարենան ուսումնասիրել պաշտօնագիրը: Թէեւ, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Մուսոլինի կ'ուզէ անպատճառ զինուորական ցոյց մը կատարել, Ատուան գրաւելու եւ 1896ի պարտութեան արատը մաքրելու համար:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՐՈՒՆԱԿԷ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Անգլիական շրջանակներու մէջ գոհ կ'երեւան Հինգերու յանձնախումբին ծրագրէն, որ կ'ապահովէ Եթովպիոյ անկախութիւնը: Թէեւ, այս պարագան ճիշդ է միայն երեւութապէս: Ծրագիրը կը թելադրէ հաւաքական աջակցութիւն Եթովպիոյ տնտեսական եւ ընկերային բարգաւաճման համար, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան: Այս որոշումը տրուած է նկատի առնելով այն պարագան որ Հաբէշիստանի պատուիրակը դեռ վերջերս կը յայտարարէր թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու ամէն թելադրութիւն որ կրնայ բարձրացնել երկրին տնտեսական, ելմտական կամ քաղաքական մակարդակը, պայմանաւ որ այդ բոլորը կատարուին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ եւ համաձայն անոր ուխտին տրամադրութեանց:

Միեւնոյն աղբիւրէն տրուած լուրերու համաձայն, տեղեկագիրը կ'առաջարկէ օտար սպաներ եւ մասնագիտական խորհրդականներ նշանակել նախաձեռնութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց կայսեր կողմէ վաւերացուելու պայմանաւ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը լիազօր պատուիրակ մը պիտի նշանակէ, որ իր ներկայացուցիչները պիտի ունենայ նահանգներու մէջ: Այս օտար վարիչները պիտի համարուին իբրեւ Եթովպիոյ կայսեր պաշտօնեաները:

Տնտեսական տեսակէտով, Իտալիա շատ լայն առաւելութիւններ եւ շարք մը մենաշնորհներ պիտի ստանայ, մէջն ըլլալով քարիւղը: Ցեղոյ սահմանագծի սրբագրութիւններ պիտի կատարուին, ընդարձակելով Էրիթրէի եւ Սոմալիի իտալական գաղթավայրերուն տարածութիւնը: Այս բոլորին փոխարէն, Եթովպիա ելք մը պիտի ստանայ ծովի վրայ, անգլիական եւ ֆրանսական Սոմալիներու մէջէն:

Վիճաբանութեանց առթին, Անգլիոյ ներկայացուցիչները ուժգնօրէն պայքարեցան որ եւ է առաջարկի դէմ որ կը ձգտէր քաղաքական կամ զինուորական տիրապետութիւն շնորհել Իտալիոյ կամ սահմանափակել Եթովպիոյ անկախութիւնը: Այս հիման վրայ, յանձնախումբը տնտեսական իրաւասութիւններ կուտայ Ազգերու Դաշնակցութեան, օտար խորհրդականներու ընտրութեան համար: Կը նշանակէ թէ անոնք անպատճառ Իտալացիներ չպիտի ըլլան: Ուրիշ ապահովութիւն մըն ալ այն է թէ որ եւ է տնտեսական [illegible] չի կրնար կատարուիլ առանց կայսեր հաւանութեան: Բարենորոգման ծրագրին մէջ նախատեսուած է նաեւ ստորականներու ապահովութեան եւ սահմաններու պաշտպանութեան խնդիրը: Այդ ծրագրին առթիւ էր որ լուր շրջեցաւ թէ միջազգային ոստիկանութիւն մը պիտի կազմուի Եթովպիոյ համար

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ
ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Վերջերս Ամերիկայէն Հայաստան գացած երիտասարդ մը Փարիզ հանդիպելով, կ'այցելէ ռամկավար օրկանին խմբագրատունը, եւ «լուսաւոր» բաներու կարգին, կը պատմէ «երկու շատ վհատեցուցիչ տեղեկութիւններ».— դադրած են 1. քաղաքի գործարանին եւ 2. Երեւան - Ազատափա երկաթուղիին շինութեան աշխատանքները:

Երիտասարդը չի գիտեր թէ ինչու կանգ առած են այս աշխատանքները: «Լսած է միայն քաղաքի մասին տարաձայնութիւն մը, թէ գործարանը պիտի փոխադրուի եւ կառուցուի Թիֆլիս»:

Տղան պատմած կ'ըլլայ նաեւ, «բաւականին միամտութեամբ».

— «Սահակ Տ. Գաբրիէլեանի օրով Հայաստան աւելի դրամ կը ստանար Մոսկուայէն..»

Միջամտեցի թերեւս որ նոյն երիտասարդը Ցառաջ ալ հանդիպած եւ նոյն բաները պատմած էր, աւելի կամ պակաս, բայց խմբագրութիւնը... չէր համարձակած հրատարակել:

Այս վրդովիչ լուրերը հազիւ հրատարակուած, ռամկավար թերթին գիտել կուտան թէ հրատարակելու չէր: «Գէշ կ'ազդէ»:

Եւ տխուր [illegible] մը՝ «Հայաստանեան»ին եւ խմբագիր [illegible] կողմէ.

— «Համաձայն չենք անոնց որոնք կ'ազդէ՞ [illegible] մտադրութեամբ պիտի ուզեն հրատարակուած չտեսնել մեր երկրին վերաբերեալ բացասական երեւոյթներ:

«Մեր համոզումով, արտասահմանի հայ ժողովուրդի գիտակցութիւնը Հայաստանի մասին այնքան խոր է, որ չի ազդուիր բացասական ամէնէն ծանր երեւոյթներէն:

... Եւ վէրքերը ծածկելով չէ որ կը բուժուին» : (10 սեպտեմբեր) :

Թերթս տեղեկութիւնը ու՞ր է: Այն առնի, ինչո՞ւ չեն հերքեր: «Եթէ կառավարութիւնը հեռու է, այստեղ է [illegible] Շահվէլեդեան»:

Հերքում կամ լուսաբանութիւն չէ երեւցած մինչեւ այսօր: Ուրեմն «վհատեցուցիչ» տեղեկութիւնները ճի՞շդ են: Չեմ գիտեր:

Անշուշտ առտու մը կը ճշդուի ծուռն ու շիտակը:

Սպասելով այդ օրուան, միտքս կ'իյնայ ուրիշ պատմութիւն մը:

Քանի մը տարի առաջ, հայրենադարձ փախստականներ հասան Փարիզ, պատմելով խեղճութիւն Երեւանի մէջ:

Այս լուրերը հրատարակելու դէմբախտ պատմութիւններ առաջին անգամ ելեր Ցառաջի վրայ:

— Սո՛ւտ է, պոռացին, մէկ բերան, բոլոր «Հայաստանասէր»ները, իրենց [illegible] ռամկավարները:

Ցառաջ պարտք սեպեց հրատարակել ոչ միայն [illegible], ծննդավայր, տարիք, [illegible], այլ շարք շարք յատկանիշներ, բացատրել ծածք մըն ալ կրելով:

«Գէշ կ'ազդէ», բանի բարեմիտ մարդիկ: Անոնք կանչեր [illegible]:

Ցառաջ բացատրեց թէ «վէրքերը ծածկելով չէ որ կը բուժուին»:

– Երեւանի մէջ սովէն մեռածներու լուսանկարներն ալ կրնա՞ն հրատարակել,— բացագանչեց [illegible] [illegible]

.. Զայն բերաններ կ'ըսեն թէ այդ երեւանեան [illegible] «Հայաստանեան» խմբագրութիւն [illegible], որ այժմ կը խմբագրէ ռամկավար օրկանը, եւ որ... կարդացիք արդէն:

ՎԱՀԷ

Ասորիներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Մուսուլէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 16 թուականով.— Սեպտեմբերի սկիզբէն ի վեր 2300 Ասորիներ փոխադրուած են Մուսուլէն եւ հիւսիսային Իրաքէն դէպի Սուրիա: Ցառաջիկայ քանի մը ամիսներու ընթացքին սոյն թիւը չպիտի տայ որ առաւարաթի [illegible] մեկնին, բայց անոնք պիտի հասնին իրենց հօտերով:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, անգլիական կառավարութիւնը 250,000 անգլ. ոսկի պիտի տրամադրէ տեղաւորման համար, եթէ նոյնքան ալ Իրաքը վճարէ եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հոգայ մնացեալ ծախքը:

900 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐ. ՎԱՐԿ ՀԱՆՐՕԳՈՒՏ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Աշխատանքի նախարարութիւնը ընդարձակ պեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ գործազրկութեան յանձնաժողովը նիստ գումարեց նախագահութեամբ նախարար Գ. Ֆրօսարի: Ժողովին ներկայ էր նաեւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարը: Որոշուեցաւ իրր 900 միլիոն ֆրանք տրամադրել հանրօգուտ շինութեանց, որոնք պիտի կատարուին շուտով, աշխատանք ճարելու համար գործազուրկներուն: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը, որ 503,000ի բարձրագոյն թիւին հասած էր ձմրան վերջը, աստիճանաբար պակսելով ամառը իջած էր 380,000ի: Այս նուազումը վերջնական չի թուիր: Եկած ձմեռ ըլլալով, նոր բարձրացում մը չպատուի: Ուստի, աշխատանքի նախարարին առաջարկով, կառավարութիւնը որոշած է փութացնել նախապէս ծրագրուած հանրօգուտ շինութիւնները Մետրոպոլիտենի նոր գծերը շինել, սկսելով Փարիզէն, նորոգել հին ճամբաները, ընդարձակել Հավրի նաւահանգիստը, թումբեր կառուցանել գետերու շուրջը կամ փոխել կարգ մը ջուրերու ընթացքը, անտառային բարեզարդութիւններ կատարել եւայլն: 112 միլիոն ֆրանք յատկացուած է 1937ի ցուցահանդէսին շինութեանց համար, որով դարձեալ գործ պիտի ճարուի բազմաթիւ աշխատաւորներու: (60 միլիոն ֆրանք յատկացուած է Թրոքատերոյի պալատին համար որ փլցուելով պիտի վերաշինուի):

ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինը պելժիացի սպաներ Ատիս - Ապէպա հասան սեպտեմբեր 15ին, մասնաւոր պաշտօններ ստանձնելու համար կայսրէն: Իրենց գլխաւոր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ մարզել նորագիր զինուորները զօրանոցներու մէջ եւ զինուորական խորհուրդներ տալ տեղական հրամանատարներուն: Ուրիշ շուէտացի եւ ֆրանսացի սպաներ ալ կը սպասուին:

Հիւսիսային Հաբէշիստանէն հասած լուրեր կը հաստատեն թէ 53,000 բանիկ զինուորներ կեդրոնացած են Էրիթրէի սահմանին վրայ: Այդ շրջանի իտալական ուժերը ճշդուած չեն: 30,000 հոգինոց հաբէշական ուժ մը պիտի յարձակի անապատի ճամբուն վրայ, հրամանատարութեամբ Տէճազմաչ Մոսհամմէտի, եթէ պատերազմը ծագի:

⁂ Պրիւքսէլի թերթերը կը գրեն թէ ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը որոշած է ետ կանչել այն պահեստի սպաները որոնք օտար ծառայութեան մէջ մտած են առանց մասնաւոր արտօնութեան. Ասոնք Պելժիա հասնելէ յետոյ պիտի դատուին համաձայն զինուորական օրէնքի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Թուրքիոյ օդանաւային ուժերը ռազմափորձեր կատարեց սեպտեմբեր 11էն 14: Պոլսէն, Էնկիւրիէն, Սրվազէն եւ Աստյիսրէն օդային տորմիղներ երեք օրուան թռիչքներ կատարեցին, ամբակոծութեան վարժութիւններ փորձելով գլխաւոր քաղաքներուն վրայ:

ՍԵՒԻՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Հապէշիստանի ներքին կացութիւնը

Դաւանափոխ Լիճի Եասու Թագաւորին եօթնեայ իշխանութիւնը (1913—1916) աղետալի եղաւ Հապէշիստանի համար, որովհետեւ քրիստոնեայ եւ մահմետական հոսանքներուն բախումը պատճառ եղաւ որ կեդրոնի կառավարութիւնը կորսնցնէ իր հեղինակութիւնը զոր Մենելիք կայսրը հաստատուն հիմերու վրայ դրած ժամանակին։ Ամբողջ տասը տարի ներքին կացութիւնը շատ անստոյգ էր։ Ժամանակաւ Րաս Թաֆարին, դեռ շատ երիտասարդ, չկրցաւ պէտք եղածին պէս կռուիլ պառապանդական տարրերուն դէմ՝ բարենորոգումներու ծրագիրը իրագործելու համար։ Սակայն 1926ին պայմանները աւելի նպաստաւոր էին ապագայ Նէկիւսին համար։ Նոյն տարին մեռաւ պատերազմական նախարարը որ իր գլխաւոր հակառակորդն էր։ Գահաժառանգը անմիջապէս օգտագործեց այդ պատեհութիւնը եւ կարգ մը կարեւոր նահանգներու կառավարիչ նշանակեց իր համախոհները։ Նորէն ընդհարումներ տեղի ունեցան Հապէշիստանի մէկ ծայրէն միւսը։ Այս անգամ, սակայն, կեդրոնի կառավարութիւնը իրեն օժանդակ ունեցաւ բանակը։ Յետադիմական տարրերը պարտուեցան եւ 1928ին Րաս Թաֆարի գահ բարձրացաւ։ Այդ թուականէն ասդին Հայիլէ Սէլասիէ կ՚աշխատի իր դրօշին տակ համախմբել երկրին ապստամբ հոսանքները։ Որոշ յաջողութիւններ ունեցած է այդ ուղղութեամբ։ Ատիս Ապէպայի շրջապատող գաւառները, Հարարն ալ միասին, հաւատարիմ են օրուան կառավարութեան։ Սակայն Ֆրանսական, Իտալական եւ անգլիական գօտիներուն սահմանակից նահանգները տակաւին չեն ճանչնար Նէկիւսին իշխանութիւնը, թէեւ ապստամբ ցեղախումբերուն շարժումը քաղաքական հանգամանք չունի։

Ինչ կը վերաբերի արեւմտեան շրջաններուն, կարելի է ըսել թէ այնտեղ Հապէշները որ եւ է թշնամութիւն չունին կեդրոնի կառավարութեան դէմ եւ հազիւ թէ կը հետաքրքրուին անոր գոյութեամբ։ Սակայն, կ՚ըսեն թէ, պատերազմի մը պարագային այդ լեռնաբնակ ցեղերը մտահոգութիւն չպիտի պատճառեն Արքայից Արքային եւ ընդհակառակն օգնութիւն պիտի հասցնեն անոր՝ հայրենիքը պաշտպանելու համար։ Անցեալ յուլիս 18ին երբ կայսրը պատգամ մը արտասանեց օրուան դէպքերուն մասին, ապստամբ նկատուած կարգ մը գաւառներ իրենց հաւատարմութեան մասին ապահովութիւններ տուին կառավարութեան։ Հայրենասիրութիւնը նոր երեւոյթ մըն է Հապէշիստանի մէջ եւ տակաւին վերջերս էր որ կազմուեցաւ «Երիտասարդ Հապէշներու» Միութիւնը, որ կը ձգտի արծարծել եւ վառ պահել հայրենիքի ու ազատութեան գաղափարը նորահաս սերունդին մէջ։

Հապէշիստան ունի երեք միլիոն քրիստոնեաներ որոնք կը բնակին Ատիս Ապէպայի հիւսիսը՝ մինչեւ Իտալական Էրիթրէայի սահմանը եւ Յանա լճին արեւմուտքը։ Իսկ 4—5 միլիոննոց մահմետականութիւնը հաստատուած է ընդհանրապէս արեւելեան նահանգներուն մէջ։ Եկեղեցիին պետն է պատրիարքը։

Վարչական տեսակէտէն Հապէշիստան դեռ բաւական հեռու է արդիական պետութիւն մը ըլլալէ։ Մինչեւ քանի մը տարի առաջ երկիրը կը կառավարուէր նահապետական ձեւով։ 1931ին կայսրը սահմանադրական օրէնք մը պատրաստեց եւ ներկայացուց նահանգներու կառավարիչներուն։ Երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի անդամները կը նշանակուին գաւառներէն՝ կայսեր հաւանութեամբ, իսկ օրէնքներու գործադրութեան կը հսկեն նախարարները որոնք պատասխանատու են վեհապետին։ Պետութիւն վարելու այս արդիական ձեւը այն աստիճան տարօրինակ ու անըմբռնելի է ցեղապետներուն որ, ամէն երեք ամիսը անգամ մը Խորհրդարանին ամբողջ կազմը կը նորոգուի, որպէսզի եկող-գացող երեսփոխանները վարժուին վարչական աշխատանքներուն։

Հակառակ այս ճիգերուն, սակայն, ծայրագաւառները բարեկարգուած չեն տակաւին, ամէն շրջան ունի իր մասնաւոր վարչաձեւը։ Դատական հարցերու մէջ կառավարութիւնը թելադրութիւններ եւ աջակցութիւն կը խնդրէ յաճախ օտար հիւպատոսներէն։

Պելճ եւ շուէտական երկու մարմիններ կ՚աշխատին կազմակերպել բանակն ու ոստիկանութիւնը։ Բանակին ընդհանուր թիւը կարելի չէ ճշդել։ Անձնապահ գունդին մէջ կը հաշուեն հարիւր հազար զինուոր, իսկ նահանգները կրնան ի հարկին տրամադրել վեց հարիւր հազար հոգի՝ խաղաղութեան ատեն։ Պատերազմի մը պարագային Նէկիւսը կը յուսայ մէկ միլիոնի բարձրացնել այդ համրանքը։ Դժբախտաբար, սակայն Հապէշիստան զէնք եւ ռազմանիւթ չունի։ Հազիւ քանի մը հարիւր թնդանօթ կամ զրահապատ ինքնաշարժեր կան երկրին մէջ՝ մեծ մասով անգործածելի։ Հրացաններն անգամ ժանգոտած են, կը գրէ անգլիացի թղթակից մը։ Օդանաւի պակասն ալ չափազանց զգալի է այժմ.

Գերութիւնը խոշոր չարիք մը եղած է Հապէշիստանի համար։ «Մարդասէր ու քրիստոնեայ» Եւրոպան տարիներէ ի վեր կ՚աշխատի դարմանել այդ ախտը, բայց արգելքները այնքան բազմաթիւ են այդ երանելի հայրենիքին մէջ որ, կատարուած աշխատանքները որ եւ է շօշափելի արդիւնք տուած չեն։ Անշուշտ բարեկամեցողութիւնը չէ, որ կը պակսի Արքայից Արքային մօտ։ Վերջին տասնամեակին կառավարութիւնը կարգ մը ծրագիրներ մշակեց չարիքը սահմանափակելու համար, մանաւանդ որ որոշ յանձնառութիւններ տուած էր ան Ազգերու Դաշնակցութեան։ 1932ին Նէկիւսը քանի տարուան պայմանաժամ մը խնդրեց բարեկարգումը գլուխ հանելու խոստումով, դրամատնականներ բացուեցան գլխաւոր կեդրոններու մէջ, քարոզութիւններ կատարուեցան, սակայն եւ այնպէս ծրագիրը կէս ճամբան մնաց. Պատճառը հասկնալի է — հեռաւոր նահանգները՝ աշխարհէն ու քաղաքակրթութենէն կտրուած, չեն ճանչնար կառավարութեան հեղինակութիւնը. Ազգերու Դաշնակցութեան անունն անգամ լսած չեն եւ գերութիւնը կը նկատեն տեսակ մը ազգային աւանդութիւն որուն դէմ կարելի չէ դաւաճանել։ Անշուշտ ժնեւի հիմնարկութեան բաղձանքներն ու պատմական ճիգերը բաւական չեն արմատախիլ ընելու համար այդ հաւատքը, որ այնքան խոր արմատ նետած է Հապէշիստանի լեռնական ու լեռնաշխարհ ժողովուրդին հոգեբանութեան մէջ։

Տնտեսական տեսակէտէն Հայիլէ Սէլասիէի հայրենիքը գրեթէ ինքնաբաւ է։ Բարեբեր է հողը եւ առատօրէն կ՚արտադրէ ամէն ինչ անհրաժեշտ նիւթերը — ցորեն, դարի, բամպակ, ձիթաիւղ եւն.։ Լեռնային շրջաններուն մէջ մարդիկ կը զբաղին խաշնարածութեամբ. բնականաբար ճարտարարուեստի նշոյլն անգամ չկայ Հապէշիստանի 350.000 քառակուսի մղոն տարածութեան վրայ. ոչ գործարան, ոչ հանք, ոչ երկաթուղի։ Արտաքին առեւտուրը նոյնպէս սահմանափակ է։ 1929—30ին ներածումներուն քանակն էր 981.228 անգլիական ոսկի, արտածումները 951.514։ Արտածման նիւթերն են սուրճ, կաշի, մորթ, մեղրամոմ եւ պտուղ։ Հապէշիստան իր ամբողջ հիւսուածեղէնն ու արդիւնաբերական նիւթերը կը ներածէ գլխաւորաբար Ճափոնէն։ Անգլիա կը ծախէ տարեկան հազիւ չորս հազար ոսկի արժողութեամբ ապրանք։ Գլխաւոր նաւահանգիստն է Ճիպութին որ, ինչպէս յայտնի է կը գտնուի Ֆրանսական գօտիին մէջ։ Հապէշիստան ծով չունի, որովհետեւ իր բարեխնամ պաշտպանները այդպէս յարմար տեսած են։ Շրջապատած են երկիրը հիւսիսէն, հարաւէն, արեւմուտքէն եւ արեւելքէն եւ բարեհաճած են «յարգել» անոր անկախութիւնը ցնոր տնօրինութիւն։ Անհասկնալի իտալական սպառնալիքը որ եզրակացութիւնն է յիսուն տարիէ ի վեր կատարուած մեքենայութիւններուն։ Իտալիա պիտի չէ որ կ՚ընէ. այդ մասին ոչ մէկ տարակոյս։ Իտալիոյ բարեկամները Հապէշիստանի դատը չէ որ կը պաշտպանեն Ժընեւի մէջ. ոչ մէկ տարակոյս նաեւ այդ մասին։ «Աւանդական» ու «քաղաքակիրթ» Եւրոպան ուրիշ ձեւի ունի ծամելիք։ Զգիտի զարմանալ եթէ վաղը մեծերը ապահովութիւններ առնեն Մուսոլինիէն իրենց քաղաքական շահերու պաշտպանման մասին եւ երեսի վրայ թողուն Արքայից Արքան։

Հայ ժողովուրդի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի հեռաւոր Ափրիկէի մէջ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՌԱԶՄԻԿԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՆ

ՖՐԱՆՍ. ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Ֆրանսայի այս տարուան ռազմափորձերը — որոնք տեղի ունեցան ճիշդ այն հողամասերուն վրայ, ուր քանի տարի առաջ յամառ ու կատաղի կռիւ մղեցին երկու թշնամիներ — բացառիկ նշանակութիւն ունին այն տեսակէտէն, որ այդ ահաւոր օրերէն ի վեր, առաջին անգամն ըլլալով երկու մեքենաշարժ եւ մեքենական զօրամասեր շարժման մէջ կը դրուին կռիւի մէջ անոնց լաւագոյն փորձառութիւնները հրապարակ բերելու նպատակով։

Մեքենաշարժ միաւորներու (unités motorisées) կը կոչուին այն զօրամասերը որոնք ինքնաշարժ միջոցներով (կառք, հեծանիւ եւն.) պահանջուած վայրը կը հասնին ու հողամասի վրայ իջնելով կը կռուին։ Իսկ մեքենական միաւորները (unités mécaniques) այն զօրամասերն են, որոնք դարձեալ ինքնաշարժ միջոցներով կը փոխադրուին — հրասայլ, ինքնաշարժ-գնդացիր եւն.— սակայն անոնց մէջէն եւ անոնց զրահներու պաշտպանութեան տակ կը կռուին։

Ռազմափորձերու գօտին կը կազմէր Մայի-Շալօն սիւր-Մառն-Ռէնս գծի արեւելք տարածուող հիւսիսէն հարաւ 120 քիլոմեթր խորութեամբ եւ արեւելքէն արեւմուտք 30—50 քիլոմեթր լայնութեամբ հողամասի շերտը։

Ռազմական խնդիրը պարզ է։ Հարաւային բանակը (Զօր. Կիթոն) հրաման ստացած է դէպի հիւսիս, մինչեւ Էն գետի միւս ափը քշել հիւսիսային իր հակառակորդը։ Իսկ այս վերջինը (Զօր. Ֆօրի) կարելի բոլոր միջոցներով պէտք է դանդաղեցնէ հարաւային կողմէն յառաջխաղացումը, իր նահանջը կարենայ շարունակելու համար։ Զօր. Կիթոն (հարաւ) իր տրամադրութեան տակ ունի 6րդ Զօրաբանակի մասերը, եւ 12րդ մեքենաշարժ զօրաբաժինը, որ իր հերթին միայն օժտուած է 2200 ծանր եւ 400 զրահապատ ինքնաշարժ կառքերով։ Իսկ Զօր. Ֆօրի (հիւսիս) ոյժը կը կազմէ 3րդ հեծելական զօրաբաժինը օժտուած մեքենաշարժ միաւորներով։ Ռազմափորձերու վարիչն է Զօր. Փուլթրա։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԻՆ ԳԻՇԵՐԸ, Սեսոնի բանակատեղիէն հիւսիսային կողմը սկսաւ շարժիլ Ռէթէլի ուղղութեամբ, իր յառաջապահները ձգելով մինչեւ Մառնի եզերքները։ Հարաւային կողմը յառաջացաւ դէպի Ֆէռ-Շամբընուազ եւ յետոյ դէպի Մառն, ուր նկատելով որ կամուրջները քանդուած, կրցաւ անցնիլ եւ հաստատուիլ Մառնի շրջակայքը։ Սեպտեմբեր 2ի ցերեկուան ընթացքին հակամարտ թէ շարժումներ տեղի չունեցան։ Գիշերանց տպաւորութիւն թողուց հարիւրաւոր հրասայլերու, զրահապատ-գնդացիր կառքերու արշաւը, դաշտերու, առուներու, ճահիճներու եւ խորդուբորդ հողամասերու ընդմէջէն։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ շարժումները աւելի կարեւոր եղան, նախ որ հակառակորդ մասերը սկսան շփում ունենալ իրարու հետ, եւ մասնաւորապէս գործեցին գնդացիրներ, թնդանօթներ եւ հրասայլեր (թանք)։ Ասկէ զատ՝ փորձի դրուեցան նոյնպէս ամրաշինական մասերու աշխատանքները — քանդումներու եւ կամուրջներու շինութիւնը եւայլն։

Հիւսիսային կողմը, ամբողջ գիշեր եւ ցերեկ նահանջելով, կեդրոնացաւ Վալ գետի եզեր։ Յարձակող կողմը խոր հետազօտութիւն մը կատարելով, նկատեց թէ ճանապարհը բաց է եւ մինչեւ իսկ Շալօն եւ Էփէռնէյի միջեւ եղած կամուրջը չէ քանդուած։ Օգտուելով այն առիթէն, իր հերթին, առաջացաւ եւ բախեցաւ Վէսլի առջեւ, հակառակորդ ուժերու, որոնք յամառաբար դիմադրեցին։ Սակայն մրցուչի ու օդանաւերու ընձեռած օժանդակութեան շնորհիւ հարաւային որոշ մասեր երկու կէտերէն յաջողեցան անցնիլ գետը։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4.— Նախորդ օրուան ընթացքին, երկու կողմերն ալ օգնական ուժեր ստացան։ Հարաւային կողմի յարձակումը Փօմբլ ամրոցի վրայ անյաջող անցաւ, որովհետեւ Զօր. Ֆօրի (հիւսիս) կատաղի կերպով պաշտպանեց շնորհիւ մասնաւորաբար իր զրահապատ միջոցներուն։ Հետեւաբար հարաւային կողմը, գիշերուան ընթացքին իր ամբողջ ուժերը կեդրոնացնելով գետին եզերքը, առաւօտեան ժամը 7ին ընդհանուր յարձակման դիմեց։ Ցրդ զօրամասերու գունդը եւ մեքենաշարժ զօրաբաժինը, առաջին դրոհ տուողները եղան։ Ժամը 9ին ամբողջ մասերը գետը անցած էին արդէն եւ հակառակորդը (հիւսիս) կը նահանջէր դէպի Ռէնսի հիւսիսը, նպատակ ունենալով Սուիփփ շուրջ դասաւորել իր պաշտպանութիւնը։ Կէս օրուան մօտ դադար տրուեցաւ ռազմափորձերուն։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5.— Գործողութիւններ սկսելէ առաջ, հոգեհանգստեան կարճ արարողութիւն մը կատարուեցաւ Գիւյնիի մէջ ներկայութեամբ իտալացի մարաջախտ Պատոկլիոյի։ Այդ տեղ, 1918ին հերոսաբար ինկան 5000 իտալացի զինուորներ։ Մարաջախտը պատուոյ լեգէոնի պատուանշանը ստացաւ Ֆրանսայի ընդհանուր սպայակոյտի պետ Զօր. Կամըլէնի ձեռքով։

Կէսօրէն յետոյ ռազմափորձերը շարունակուեցան։ Հիւսիսային կողմը այս անգամ պարտականութիւն ստացած է պահել Էն գետի ճակատը, իսկ հարաւային կողմը պէտք է շարունակէ իր յառաջխաղացումը հակառակորդը մինչեւ դէպի հիւսիս շպրտելու մտադրով։ Առաջին բախումը տեղի կ՚ունենայ Ռէնսէն 12 քիլոմ. հիւսիս արեւելք եւ շուտով կրակը կը բռնէ ամբողջ ճակատի վրայ, ահաւոր կրակ մը հրացաններու, գնդացիրներու եւ թնդանօթներու։ Օդանաւերու շարժումն ու սոսկալի աղմուկը կուգայ եւս աւելի խաբկանքը տալու ճշմարիտ ճակատամարտի մը։ Հիւսիսային կողմը տեղի կուտայ իսկ հարաւայինը անխնայ կը հալածէ զայն մինչեւ գետին եզերքները։ (Նոյն օրը երկու զինուորական օդանաւերու բախում եւ 10 մարդու զոհ)։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6.— Գիշերը կռիւները շարունակուեցան։ Հիւսիսային մասը գետի միւս ափը կեդրոնանալէ յետոյ ամբողջ կամուրջները քանդեց։ Հարաւային մասը հետզհետէ եղած յառաջխաղացումով անոր դէմ 30 քիլմ. ճակատ մը։ Հիւսիսային կողմը լաւ ամրացուցած էր մասնաւորապէս իր աջ եւ ձախ թեւերը, ակար վիճակի մէջ ձգելով Ռէթէլի արեւելքը գտնուած 10 քիլոմեթր հողաշերտ մը։ Այդ տեղէն ալ օգտուելով, հարաւային մասը ուզեց բռնի անցնիլ գետը։ Մինչեւ երեկոյ երկու կողմերն ալ պահեցին իրենց դիրքերը։ Սակայն շուտով ամրաշէն դասը կամուրջ մը կապեց եւ յարձակող մասերը սկսան անցնիլ հակառակ դիմացի ուժեղ կրակին։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7.— Այսօր ռազմափորձերու վերջին փուլն էր որուն ներկայ եղան Հանրապետութեան նախագահը, պատերազմական եւ օդային նախարարները, ինչպէս եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաներ։

Արշաւային մեքենաշարժ զօրաբաժինը սկսաւ յառաջանալ, եւ քշելով հիւսիսային կողմը որ իր վերջին դիմադրութիւնը փորձեց։ Հետեւակներու հետ միաժամանակ օթօ—գնդացիրները յառաջացան մինչեւ հակառակորդ խրամները։ Անոնց թիկունքէն հրասայլերուն դէմ յառաջացան մեքենաշարժ հետեւակի հրասայլերը։ Ասոր վրայ յանկարծ իրենց տեղէն դուրս ցցուելով հիւսիսի ծանր հրասայլերը, կողմնակի բռնի կրակ մը բացին հարաւի հրասայլերուն վրայ եւ զանոնք չէզոքացուցին խելոյն։ Այդ բոլորը կատարուեցան քանի մը վայրկեանի մէջ, սակայն այդ ալ եղաւ փորձառական մեծ դաս մը վարիչ սպայակոյտին համար։ Այդ տեղ ալ վերջ գտան ռազմափորձերը։

Աս հետաքրքրական բոլոր ռազմափորձերու մէջ — ինչպէս տեսանք — փորձի կ՚ենթարկուին զինուորին դիմացկունութիւնը եւ շարժունակութիւնը, ամբողջ զէնքերու եւ զինուորական նիւթեղէնի ապաստարկութիւնը եւ մասնաւորապէս ղեկավար սպաներու ռազմավարական ընդունակութիւնները։ Սակայն Ֆրանսայի ռազմափորձերու — զոնէ այս տարուան — բուն նպատակը եղաւ, մեքենական եւ մեքենաշարժ մեծ միաւորներու արժէքն ու գնահատութիւնը յարձակողական եւ պաշտպանողական կռիւներու ընթացքին։ Եւ այդ եղաւ բաւարար։ Գործնականօրէն հաստատուեցաւ թէ ինչպէս կարճ ժամանակի մէջ ինքնաշարժ միջոցներով կարելի է մէկ կէտի վրայ կեդրոնացնել զանգուածային ուժեր եւ զօրաւոր կրակ մը, զրահներու պաշտպանութիւնն ալ վայելելու առաւելութեամբ։

Կը մնայ միայն պատերազմի տեսողութեան, կարենալ մատակարարել այդ նորագոյն միջոցները անվրէպ, ինչ որ հնարաւոր է ճարտարարուեստական երկիրներուն համար միայն.

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐԹԻԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՀԻՒՂԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ.— ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ. ՆՊԱՍՏԱԲԱՇԽՄԱՆ ԳՈՐԾԸ ԿԸ ԿԱՂԱՅ.— ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ — ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ.

Անցեալ շաբաթ հաղորդեր էի Ոսկորի գաղթակայանին քանդումին լուրը։ Ահա քանի մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ եւ տպաւորութիւններ։

Սէն Շարլի կայարանին անմիջական մօտիկը հաստատուած այս հսկայ հողամասը, Մարսէյլ քաղաքի կեդրոնական գերեզմանատունն էր, մինչեւ 1914։ Քաղաքը բարեկարգելու եւ մեծցնելու առաջադրութեամբ, այն օրերու քաղաքապետական իշխանութիւնները քանդեցին զայն, վերածելով հարթ դաշտավայրի մը։ 1915էն մինչեւ զինադադար, այդ դաշտավայրը ծառայեց իբրեւ բանակատեղի 141րդ զօրաբանակի։

Ռուսական յեղափոխութենէն եւ հայկական գաղթէն վերջ, պատկերը փոխուեցաւ։ Հոն հաստատուեցան բոլոր գաղթողները, շինելով իրենց համար տախտակէ թիթեղէ ու քուրջէ բոյներ։

Բնակչութեան մաս կը կազմեն նաեւ բաւական թիւով Ֆրանսացիներ, Արաբներ եւ Ասորիներ։

Հայերը, Արաբները, Ասորիները եւ մաս մըն ալ Ֆրանսացիներ, չակուեցան Սէն Ժէրոմ, Լա Բրիօշ շէնքին մէջ հաստատուելու համար։ Իսկ Թուրքերը գացին հաստատուիլ Լա Թուրքն փողոցը, նախկին ... գործարանի մը մէջ։ Ինչու այս տարբերութիւնը։ Ինչո՞ւ հաւաքուեցան բոլոր Թուրքերը, մէկ յարկի տակ։ Ինծի հաւատալ իրաւասու անձնաւորութիւն մը թէ այդ առանձնութիւնն արդիւնք է Թուրքերու գաղթականական մարմինին դիմումներուն։

Իսկ մե՞նք ... լուր ունէի՞նք, կամ մեր ազգային մարմինները օր մը օրանց հետաքրքրուեցա՞ն թիթեղէ ու քուրջէ տաղաւարներու մէջ տառապող մեր թշուառ հայրենակիցներուն հետ։

Ո՛չ... ոչ դժբախտաբար։ Նոյնիսկ երբ անցեալ տարի տպաւորութիւններս գրեցի Ոսկորի գաղթակայանին մասին, գտնուեցան մարդիկ որ զիս եւ ... գետնի վրայ զրին ... Թղթաթերթներու եւ անոնց թիւրոյ զրուցներուն հետ։

Անցեալ շաբաթ օր «Յառաջ»ին համար գացի Ոսկորի գաղթակայանը։

Ողբերգութի՞ւն իրակա՞ն

Մարդիկ, մեծ թէ պզտիկ, դուրս խուժած են թիթեղէ կոյտերու մէջէն։ Կարգի կը սպասեն որպէսզի օր առաջ փոխադրութեան համար յատկացուած կառքերուն մէջ նետուին իրենց բեռներով։ Գաղթակայանին մեծ մասը արդէն քանդուած է։ Թիթեղի ու փայտի հսկայ կոյտեր աջ ու ձախ։

Տեղին վրայ ծանօթացայ պաշտօնեայի մը, որ յիշեցուց ինծի —հասկնալէ վերջ հանգամանքս — թէ կարելի չեղաւ մէկ շաբթուան մէջ մաքրել գետինը։ Կայ տակաւին մաս մը ժողովուրդ, որ յառաջիկայ շաբաթ պիտի մեկնի։

Կը նկատեմ քանի մը յատկանշական նկարներ։

⁂ Շատոնց է որ ... մը բան չեմ գրած տիրող թշուառութեան մասին։ Սակայն, սիրելի «Յառաջ», ինչ եւ ինչպէս կ՚ուզես որ գրեմ։

Ամիսներ անդադար գրեցինք ու գրեցինք։ Օգո՞ւտ։ Դուն բաէ։

Սրտցաւ մարդիկ օրը օրին կարդացին ու յուզուեցան։ Վերջը՞. Ինչ կ՚ուզես որ ըլլայ վերջը։ Ականջները վարժուեցան այդ սրտակեղեք կոչերուն եւ մարդոց սիրտերը քար կապեցին։

Անօթին անօթի է միշտ, իսկ ունեւորը ունեւոր։

Աղքատը իր սեւ օրը կուլայ, իսկ ունեւորը աւելի ու աւելի կը լցփանայ շուայտութեան մէջ։

Ամօթ է, օգտուելով եղանակին յարմարութենէն՝ շատեր այդ թշուառներէն մէկ մէկ տուփակ իրենց ուսերուն վրայ կամ ձեռնաքարշակով մը, ձմերուկ, սեխ, եւ խաղող կը ծախեն չոր հացի մը դրամ վաստկելու համար։

Իսկ ամառը վերջանայ, ի՞նչ պիտի ըլլայ իրենց վիճակը։

Օրինակ մը միայն։ Անցեալ կիրակի յաղթանդամ Հայորդի մը, Հայաստան թաղի մը մէջ կը գեղերէր՝ աւելի ճիշդ կը մուրար։ Ուզածը դրամ չէր, այլ փոր մը հաց։ Անօթի էր խեղճը եւ կը դողդղար, հակառակ իր թիկնեղ հասակին։

Միամտութիւնն ունեցայ այս եղելութիւնը պատմելու ... Ի՞նչ կ՚ուզէիք որ պատասխանէր. — «Անօթութիւնը քանի՞ օր է ... տասուն օր։ Վերջը կը վարժուի...»

⁂ Նպաստաբաշխութեան ... համար նահանգապետական ... ամսական 30.000 Ֆր. յատկացուած էր։

Ինչպէս ծանօթ է, մինչեւ այդ ... գանձումը, զանազան խմբակցութիւններ ու անհատներ իրար ... ցան բաշխումի գործը իրենց ... առնելու համար։

Նահանգապետական ներկայացուցիչ ... արդար սատաէն վերջ ... բաշխման գործը յանձնուեցաւ ... բակ փաստաբանի մը Ցոմին ... վերստուգիչ մարմինի մը ... թեան տակ։

Եւ սակայն ...

Փոխանակ անմիջապէս գործի ... նելու եւ թշուառներուն ձեռք ... հարս ու փեսայ կը խաղան Ցոմին ... նին գրասենեակին մէջ։ Ցոմին ... համար վերստուգիչ մարմինի ... յութիւնը եւ կայ եւ չկայ։ Ան... րին է նահանգապետ ... խեղճ ու կրակ փաստաբանը։

Մեր բանուորական ... լուս են։ Ձայն ու ծպտուն չեն ... Գիտէ՞ք ինչու։ Իրենց ... մէկը՝ ամն Հնթումեան 30.000 ֆ... գումարէն ամսական 500 ֆրանք ... գանձէ իբրեւ «հաշուակալ»։

Իսկ անդին խեղճ նպաստ... կարգի կը սպասէ որպէսզի ամ... ֆրանք տան իրեն։

⁂ Ինքնութեան թուղթերու ... եղած խոստումները կը մնան ... փոփոխ։ Երջանիկ է այն որ ... է իր թուղթերը երկու տարու ... մար։

Դժբախտաբար շատ է թիւը ... որ չեն ստացած նպաստաւոր ... խան։ Շատերը տէր են քանի ... բախտներու։

Ի՞նչ պիտի ընեն խեղճերը ... չկայ, աշխատանքի արտօնա... չկայ։

Ա՛յ, բարի մարդիկ, ... հասցէ մը այս ժողովուրդին։

⁂ Ազգային գործերը «կայ...» ճակ մը ունին։ Այս ... ալ ոչ մէկ շօշափելի երեւոյթ ... թող նուիրակին ապարդիւն ... կէն յետոյ, քիչ մը կիրքերը ... էին զանազան հատուածներու ... Երկար շունչ առաջ ջրաղաց... Միւս կողմէ նուիրակին կազմած ... գանձիչ մարմինը կէս ճամբան ... նաց։ ... հազիւ 5000 ֆրանք կրցած են ... քել։ Հանգանակութիւնը կատար... ցաւ միայն քաղաքին մէջ։

⁂ Այս ամսու վերջը Մարսէյլ ... սպասուի Հարաւային Ֆրանսայի ... մի առաջնորդ Գարեգին եպիսկ... շատրեան։

⁂ Տնտեսական տագնապին ... յան նաեւ գրեթէ բոլոր ... ներու թաղականութիւնները ... ծանր պարտքերու բեռան տակ ... տրան։

Այսպէս Գամօնը որ համեմատ... աւելի լաւ վիճակ մը ունէր ... բութեան մատնուած է, պարտքե... հազիւ ամսավճարները ... համար։

Անցեալ կիրակի խորհրդակցական ժողով մը կանչած էին բոլոր ... գեցիները, սակայն, հազիւ ... տասնեակ մարդ կար։

Զկամութեա՞ն թէ կամաւոր ... տակից անտարբերութեան ... այս երեւոյթը։ Պէտք է նոր ... թարմացնել ներկայ թաղական... ներ։ Այլապէս ափսոս վիճակ ... սպասուի Գամօնի մատուռ... պարտեզին։

⁂ Կ՚ուզէի խօսիլ նաեւ «Աղք... հուրդ» կոչուած խմբակցութեան ... մասին, բայց ... խմբագրն ... թոյլ չի տար։ Եթէ փառքն ... գոնէ մէկ անգամ կարմիր ... կը խուսափիմ, ինչե՞ր ունէի ... մելիք ... Մանաւանդ որ հիմա ... հուրդը մէկ ալ չէ, այլ երկու։

ՀՐԱՑԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ... թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ... թանաքով եւ մաքուր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի դիտարանը

— • —

Երեւանի դիտարանը իր գործունէութեամբ հոն չի մնար խորհրդային ...ռաջդիմութիւններու գիտա... ...ններէն: Տարուէ տարի կ'ընդար...ձակէ իր գիտական գործունէու...թիւնը, կը կատարուին աստղագիտա...կան, ...րջ խնդիրներու մասին ուսում...նասիրութիւններ: Այդ կէ զատ, ջանք կը թափուի մասնագէտ նոր ուժեր պատրաստելու։

Այս տարի Երեւանի դիտարանը ...մշակած է կարգ մը գիտական ու...սումնասիրութիւններու ...ծրագիր: ...րանի անօրէն Սիմոնով կ'ու...զէ չափել չարժուն աստղերու ըր...ջանը, աշխատանք մը, զոր սկսած է ...ոյին Հերկուլես եւ ...եղինասիր ...թեանց չարժուն աստղե... ուսումնասիրութիւնը կը կատարէ ...աստղագէտ գիտնական Հայկ Բագդա..., ...պարզ մը որ մեծ կարեւորու...թիւն կը ներկայացնէ: Նկատելով որ ...թուղունդին շուրջը, ...մեթոլոգիական ...կատարուած կարգ մը երեւոյթ..., օրինակ՝ մագնիսական ալա...ծնումները, մագնիսական փոթո...րիկները (բեւեռներուն մէջ), հիւսի...սափայլ, եւն. — կապուած են արե...ւին գործունէութեան հետ, դիտա...րանը անհրաժեշտ համարեց խորապէս ...արեգակին գործունէութեամբ ...նոր վրայ տեսնուած բիծերուն ...ուսումնասիրութեամբ: Այս աշխա...տանքը մեծ յաջողութեամբ կը կատա...րէ ...վանեան։

Երեւանի համալսարանին շրջանա...ւարտներէն Գուրգէն Բաղդալեան, որ ...ական բազմաթիւ դիտարաններու ...կարգ մը ուսումնասիրութիւններ ...կատարած, այժմ տպագրութեան ...յանձնած է իր քննութիւններուն ար...դիւնքը Երկու անշարժ կենտրոնների ...մասին, որուն առաջին եւ երկրորդ ...մասերը ռուսերէն եւ այլ օտար լեզու...ներով լոյս տեսած են Մոսկուայի ...մէջ: Ներկայիս Բաղդալեան կը մշակէ ...իր աշխատութեան միւս հատորնե...րը։

Վերջերս Լենինկրատէն Երեւան ե...կած գիտնականներ Շարոնով եւ Սի...մոնեկոյս, որոնք Երեւանի դիտա...րանին մէջ կ'աշխատին ուսումնասի...րել ...արեւին մէկ սանթիմեթր մակե...րեսէն հասած ջերմութիւնը մէկ վայր...կեանի մէջ», խնդիր մը որ մեծ կա...րեւորութիւն կը ներկայացնէ։ ...կայմէ լուսնին լուսաշափութիւ...նը կատարել՝ որոշելու համար, ...լուսինէն ունեցած լոյսը, ինչպէս եւ ...մոլորակին լոյսին լուսապատկերը։

...դիտարանը 7 — 13 օգոստոս, փորձ... ...կան աշխատանքներ կատարեց լու...սանկարելու համար «Գերաքոսեան» ...երեւութարանական հոսանքը (վար ...իջող աստղերու ամէնէն չատ ու... ...սումնասիրուած հոսանքը, որ երեւան ...կու գայ ամէն տարի մօտաւորապէս ...10 օգոստոսին): Այդ նպատակով օգ...տագործուեցան լուսատու հզօր գոր...ծիքներ, ինչպէս եւ Մոսկուային ղր...կուած գերզգայուն լուսատախտակ...ներ: Այս լուսատախտակներու վրայ ...ստացուեցան 15 օդերեւոյթներ, որոնք ...մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայա...ցնեն: Ատոնց մէջ կայ չափազանց ...պայծառ օդերեւոյթ մը, որուն քանի... ...նկարուած է օգոստոս 8ին, ուժ... ...ռեւ բոցավառութեամբ չրջապատ...ուած։

Այդպիսի ուսումնասիրութիւններ կատարուած են նաեւ Արզնիի մէջ լուսանկարչական այս աշխատութեանց զուգընթաց կատարուած են տեսողական քննութիւններ եւ քարտէսներու վրայ նշուած օդերեւոյթներուն մօտ 200 ուղիներ։

Ներկայիս կը մշակուին կատարուած քննութեանց արդիւնքները։

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԱՆԱՄՕԹ ԿԻՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Լամբալուի մէջ, Գերագոյն Դատարանի արդիւնաբերական հատուածը, նախագահութեամբ Մելոյեանի, դատեց երեք Թուրք ... անասուններ, որոնց պատմութիւնը ահաւասիկ. — 14 օգոստոսին, Ալլահվերդիի չրջանին մէջ ծխախոտի մշակներէն խումբ մը բանուորներ եւ բանուորուհիներ անտառ կ'երթան պտուղի: Խումբէն հինգ բանուորուհիներ կը բաժնուին եւ կը յառաջանան անտառին մէջ. մինչ մնացեալ 7 հոգին (2ը այր) կը յառաջանան ուրիշ ուղղութեամբ։

Անտառին մէջ եօթը հոգինոց չարագործներու խումբ մը կը յարձակի առաջին խումբին վրայ: Բանուորուհիները, սարսափահար, կը փախչին, սակայն չարագործները կը հասնին ու կը բռնեն երեք բանուորուհիներ, եւ մահուան սպառնալիքի տակ, ստիպելով տանջանքներու ենթարկելով, կը լլկեն ու կը բռնաբարեն: Ձեն բաւականանար այսքանով, բանուորուհիներու մէկ խումբին հետ հաշիւը մաքրելէ վերջ՝ կը հետապնդեն միւս խումբը, կը բռնեն բանուորուհի մը, զայն ալ կը բռնաբարեն, յետոյ կը կորսուին անտառին խորերը։

Ոստիկանութիւնը խիստ միջոցներու կը դիմէ եւ նոյն օրը կը ձերբակալէ չարագործներէն երեքը։

Կը յանձնուին դատարանի: Դատարանին մէջ կը հաստատուի, որ բանուորուհիներուն վրայ յարձակած եւ գազանաբարոյ արարքներու մէջ գտնուած այդ անձերը կը կոչուին Եասում Քերիմ օղլու, Ֆուարէ Ջաֆար օղլու, Իսմայիլ Մէհմէտ օղլու։

Բոլորին յանցանքը ճչդելէ վերջ, դատարանը Եասում Քերիմ օղլուն կը դատապարտէ գնդակահարութեան, իսկ միւս երկուքը՝ 10ական տարի բանտարկութեան։

⁂ Օգոստոս 22ին, Երեւանի մէջ, Եուսուֆ Թալիլով կը մտնէ իրենց դրացիին տունը: Տեսնելով որ տանը մէջ անչափահասներէ զատ ուրիշ մարդ չկայ, զանազան պատրուակներով դուրս կը ղրկէ երկու փոքրիկ մանչերը եւ մինակ կը մնայ մանկահասակ աղջնակին հետ, հազիւ եօթը տարեկան: Դուռը կը կղպէ, դիրկը կ'առնէ աղջիկը, կը համբուրէ, այսքանով ալ չգոհանալով՝ անասունը կ'աշխատի յագեցնել իր կիրքը: Խեղճ աղջնակը չատ կը պայքարի, բայց չի կրնար խոյս տալ անասունին ձեռքէն: Բարեբախտաբար փոքրիկ Օ.ին հայրը անակնկալ կերպով տուն կը հասնի եւ կը բռնէ Թալիլովին օձիքէն: Թալիլով ամէն փորձ կը կատարէ «հաշտութեամբ վերջացնելու համար գործը», սակայն ապարդիւն: Կը յանձնուի դատարանի։

Դատարանը, հաստատելով որ Թալիլով ուրիշ անգամ մըն ալ կատարած է նոյն փորձը մանկահասակ նոյն աղջկան վրայ թէեւ միշտ ապարդիւն, կը դատապարտէ 8 տարի բանտարկութեան։

Տաք-ջուրի կայանը

— • —

Ազիզբէկովի չրջանին մէջ Իստի-Սու (տաք ջուր) կոչուած վայրը այս տարի հիմնուեցաւ Հայաստանի գիւղատնտեսական աշխատաւորներուն յատուկ առաջին բնարուժական կայանը, որ կը գտնուի ծովուն մակերեսէն 2000 մեթր բարձրութեան վրայ։

Այս նոր կայանը ունի հարուստ բնութիւն՝ գեղեցիկ ծորերով, բլրակներով եւ անտառներով: Սակայն ամէնէն արժէքաւոր ազդակները իր հանքային աղբիւրներն են, որոնք կը բխին Արփաչայի երկու կողմերէն։

Այս կայանին հանքային աղբիւրներէն օրական կը ստացուի 300.000 լիթր ջուր, որուն ջերմութեան աստիճանն է 36—45։

Այս հանքային ջուրերը իրենց բուժական յատկութեամբ կարելի է համեմատել Կարլսպատի հանքային ջուրերուն հետ։

Բացառիկ արժէք կը ներկայացնէ Իստի Սուն Հայաստանի հանրապետութեան մէջ եւ արժանի՝ մասնաւոր ուշադրութեան, որովհետեւ այստեղ բուժուող հիւանդութիւնները մինչեւ այժմ անկարելի էր բուժել Հայաստանի հանքային ջուրի միւս կայաններուն մէջ: Այստեղ մասնաւորապէս կը բուժուին յօդացաւի նման հիւանդութիւններ, ինչպէս եւ շաքարախտ, կիրութիւն, երիկամներու, լեարդի, ստամոքսի, կանացի եւ ջղային հիւանդութիւններ։

Կայանին շինարարութիւնը նոր թափ առացած է: Մինչեւ այժմ այնտեղ հիմնուած են առժամեայ երեք պալատներ՝ իւրաքանչիւրը 10 մահճակալով, ինչպէս եւ լոգանքի բաժինով, խոհանոցով եւ սեղանատունով: Ներկայիս կը չինուին նոր խոհանոցներ, լուացարաններ, մթերանոցներ: Շուտով կը չինուի նաեւ վերջնական մեծ պալատը։

Հիւանդներու ընդունելութիւնը բացուած է օգոստոս 15ին: Իւրաքանչիւր հիւանդի բուժումը կը տեւէ 24 օր: Կայանը կը գործէ երկու հերթով, այս տարի ամէն մէկ հերթին պիտի ընդունուի 34 հիւանդ։

Հիմնական աշխատանքը, որ կը կատարուի բնարուժական այս կայանին մէջ, հանքային աղբիւրներու ջրակենսաբանական ուսումնասիրութիւնն է, որուն նպատակն է ուսեցնել եւ մէկտեղ հաւաքել ջուրերը: Կ'ենթադրուի որ ջրակենսաբանական քննութիւններէն վերջ ջուրին քանակը կ'աւելնայ մեծ չափով: Կայանին հիմնական առաւելութիւններէն մէկն ալ այն է որ այստեղ կայ նաեւ բուժարար ցեխ, այնպէս որ աշխատանք կը թափուի ցեխաբուժական բաժին մը հաստատելու ապագային։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վիէն, 15 սեպտ. (Յառաջ) — Շաբաթ գիշեր «Սոսակ» ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ ընկերահամակրական խնճոյք մը նուիրուած հայ հերոսներու յիշատակին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» եւ «Մուրատ» խումբերուն: Ճիշդ ժամանակին ընկերներ եւ համակիրներ իրենց բնատեղիներով գրաւած էին սեղանները: Ոգեւորութիւնը մեծ էր սկիզբէն մինչեւ վերջ: Իրարու ետեւէ կ'երգուէին մեր հերոսներուն նուիրուած երգերը եւ բաժակներ կը պարպուէին անոնց յիշատակին: Ընկ. Երօ (Լիոնէն)՝ իր ձայնով եւ երկու փոքրիկներու նուագով մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց։

Ընկ. Թ. Այվազեան (Լիոնէն) բանախօսեց յիշելով այն հերոսները, Քրիստափորէն մինչեւ ամէնէն համեստը, որոնք իրենց թանկագին կեանքը զոհաբերեցին հայ ժողովուրդի ազատագրութեան համար: «Մենք կը հաւատանք թէ պիտի գայ օր մը, ինչպէս 1918ին, երբ բոլոր յայտնի եւ անյայտ հերոսներու անունով յուշարձաններ պիտի կանգնին այն հայրենիքին մէջ որուն համար իրենց կարմիր արիւնը թափեցին: Այն ատեն բոլոր Հայերը յարգանքով պիտի խոնարհին անոնց յուշարձանին առջեւ: Ընկերոջ խօսքերը ընդունուեցան ջերմ ծափերով: Ցետոյ աճուրդի դրուեցաւ նապաստակ մը, եւ կոկիկ գումար մը գոյացաւ: Շահեցաւ փոքրիկ Լեւոնիկ Մուրատեան 5 ֆրանք եւս նուիրելով: Խնճոյքը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր: Գրեթէ բոլոր ներկաները մասնակցեցան զանազան պարերու եւ խաղերու։

Գարունի

ՏԻՐՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ շաբթու կորսնցուցինք անչահախնդիր գործիչ մը, Գասպար Ղեւոնդեան։

Ո՞վ էր այս համեստ մարդը. — Խարբերդցի մը, որուն գործունէութեան ծանօթ են բոլորը: Գասպարի տան դուռը միշտ բաց էր ոչ միայն իր հայրենակիցներուն, այլ եւ այն բոլորին համար որոնք նեցուկի մը ունէին եւ կամ կարօտ էին իր օգնութեան: Կ'օգնէր անոնց բարոյապէս, յաճախ նիւթապէս, իր ուժերուն ներած չափով։

Ի՞նչ էին իր գործերը. ծրի թարգմանութիւն ամէն տեղ եւ ամէնուն համար: Ձրի խորհուրդ, ամէն տեղ եւ ամէնուն. ծրի թժիշկ ու դեղագործ էր չքաւորներուն համար: Կը գործէր ընդհանրապէս լուռ: Կը վազէր, կը յոգնէր կը տքնէր առանց որ եւ է ակնկալութեան: Այդ նպատակով էր որ բացաւ նաեւ «Սալոն Մաւերօ»: Դժբախտաբար երիտասարդութիւնը չկրցաւ գնահատել անոր գործին արժէքը, եւ այդ ծրագիրն ալ մնաց անկատար։

Եօթը ամիս հիւանդ պառկեցաւ: Սոսկալի տանջանքներուն մէջ իսկ՝ հիւանդութեան առաջին չրջանին՝ օգտակար եղաւ իրեն ներկայացողներուն եւ մինչեւ վերջին չաբաթը, երբ գիտակցութիւնը չէր կորսնցուցած բոլորովին, կը ջանար թելադրանքներ ընել։

Սիրելի «Գասպար», — ինչպէս կը կոչէինք բոլորս — հանգիստ ոսկորներուդ, հեռացար մեր աչքերէն, բայց երբեք մեր սրտէն։

Տիգ. Ս. Գարբիճեան

ԼՄԲ. — Հանգուցեալը անցեալ տարի գրքոյկ մը հրատարակեց «Զայն կ'ուգեմ» խորագրով եւ 10,000 ֆր.ի գումար մը տրամադրեց, որպէսզի ծրագիր մը գտնուի գաղութներու փրկութեան համար: Վերջերս, եռյիւր՝ ելով «Յառաջ»ի մէկ խմբագրական են, կը պարզէր իր տեսակէտները, զորս կ'ուզէր ընդհ. ուղեծի մը վերածել։

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՈ՞Ւ ԴԷՄ

— • —

«Հայրենիք» կ'ըսէ խօսելով Թուրքիոյ զինուորական պատրաստութեանց վրայ, դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 օգոստոս)։

— «Վիէննայի պարտութենէն ի վեր Թուրքիա անընդհատ անդամահատուեցաւ եւ մէկը միւսին ետեւէն կորսնցուց իր հողերը թէ՛ Եւրոպայի, թէ՛ Ափրիկէի եւ թէ Ասիոյ մէջ։

Վիէննայի պարտութենէն տակ կրած պարտութենէն ի վեր, Թուրքիա միայն մէկ անգամ կինու զօրութեամբ հողեր գրաւած է եւ այդ 1918 թուին, փոխադարձ. Պրեստ-Լիթովսկի մէջ Սովետ Ռուսիոյ հետ կնքած դաշնագրով, որով Թուրքիոյ վիջուած են Կարս, Արտահան եւ Սուրմալու: Ուշագրաւ է որ, Սուրմալուն, 1918էն առաջ, երբեք թրքական տիրապետութեան տակ եղած չէ։

Եւ բնաւ զարմանալի չէ եթէ համաթուրանական ծրագիրներ որոնացող էնկիւրին իր յեռագայ բնելինքներու համար նպաստաւոր եզրակացութիւններ հանէ Պրեստ-Լիթովսկի դրման եղանքի, նոյնման հրապուրիչ փորձէն։

Պրեստ Լիթովսքը սովրեցուց Թուրքին թէ, կարելի է առանց Սովետ Ռուսիոյ բարեկամութիւնը կորսնցնելու հողային նուաճումներ ընել Կովկասի մէջ։

Այսօր ալ, Սովետական Ռուսիոյ անկեղծ բարեկամ ձեւացող Թուրքիա առիթ չի փախցներ շեշտելու իր վերապահումը Սովետ Միութեան մէկ մասին՝ այն է Հայաստանի վերաբերմամբ։

Թէրթերը հաղորդեցին որ, Թուրքիոյ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ, Սովետ-թրքական սահմանագլխին վրայ իր շրջագայութենէն օգտուելով, անցած է Արաքսը եւ հիւրասիրուած Երեւանի խորհրդային կառավարութեան կողմէ։

Փոքրը Գոմբոյ Ըսմէթին նուիրուած խմբագրականով Արամ Ըսօ, խմբագրական մը մէջ, անդրադառնալով Ըսմէթի կողմէ Երեւանի վարիչներուն տուած այցելութեան եւ գտած սիրալիր ընդունելութեան, կ'ըսէ թէ, «արեւելեան սահմանին վրայ մեր վարչապետին գտած լաւ ընդունելութիւնը զանազանակութեամբ յիշուած առեն, մոռնալու չենք նաեւ թուրքիոյ փոխադարձ բարեկամութիւնը, որ կայ էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ»։

Երեւանի հացը կերած ատենն իսկ, Թուրքը չի մոռնար շեշտելու թէ, իրմէ կ'ուտէ այդ հացը միայն անոր համար որ Մոսկուայի մէջ է քնացած ան։

«Ճիշդ է մեր մէջ կան այնպիսիներ, որ արեւելեան սահմանի հայրաւոն Հայաստանը գետ իբրեւ մասը կէտ մը կը տեսնեն թուրքիօսովետ բարեկամութեան շրջանակին մէջ. եւ առանց թիւր ֆիշ չէ» կը յարէ Ասըմ Ուս.

Լայնածաւալ խորհ. Միութեան ֆաքտէրին վրայ էնկիւրի մէկ մութ կէտ կը տեսնէ, եւ այն Հայաստանն է։

Այդ «մութ կէտ»էն ապահովելու համար էնկիւրի կրնայ երկու ծրագիրներ ունենալ՝ ռազմիկական եւ նուաճողական չափով խնայողելի։

Եթէ 1918ի նման, արտաքին եւ ներքին քաղաքական հեռանկարներով, Թուրքիա առիթը ըլլայ թուլցնել կամ լքել կովկասեան սահմաններու պաշտպանութիւնը, էնկիւրի առիթը պիտի չփախցնէ գրաւելու, եւ, եթէ հնարաւոր ըլլայ, ընդմիշտ պահելու Կովկասը՝ ամբողջութեամբ կամ մէկ մասով եւ այդպիսով լրացնելու իր ծրագիրը առաւելագոյն չափով։

Եթէ այս առաւելագոյն ծրագիրը ձախողի, Թուրքիա իր գոհունակ կը նուազագոյն ծրագրով, այն է, ժամանակաւոր կերպով Կովկասը գրաւելէ ետք, վերադարձնել զայն նորէն տալով Ռուսիոյ։

Ժամանակաւոր գրաւումն իսկ բաւ է, որպէսզի Թուրքիա, Կովկասը Ռուսիոյ վերադարձնելէ առաջ, Կովկասի քարտէսի վրայէն խնամքով սրբէ մութ կէտը — Հայաստանը։

Այդ կ'ըսեն մեզ Թուրքիոյ հիւսիսարեւելեան սահմաններու վրայ զինուորական երկաթուղիներու եւ խճուղիներու կառուցումը եւ ռազմական այլ պատրաստութիւնները. որոնք պիտի ծառայեն էնկիւրին հասցնելու այդ նպատակին»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՑՈՒՑԱՐՁԱՆ ՃԵՆԱՆԵԱՆԻ ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐԱՑ»

(Ամփոփում կոչի մը)

ԱԹԷՆՔ.— Կոչ կ'ընենք բոլոր Ճէնանեան սաներուն, հաստատութեան մէջ ծառայած ուսուցիչներուն, հող պաշտօնավարածներուն, բոլոր բարեկամ եւ համակիրներուն, մեզ հայթայթել իրենց յուշերը, դրէկ ինքնագրութիւններ, յօդուածներ, հաստատութեան, ուսանողութեան եւ ուսուցչութեան վերաբերեալ լուսանկարներ, Վեր. Յ. Ս. Ճէնանեանի, Փրոֆ. Ս. Յ. Հայկազեանի եւ Ս. Նէվշէհիրլեանի մասին թերթերու մէջ (հին կամ նոր) երեւցած որ եւ է գրութիւն, նոյնպէս յիշեալ վաստակաւորներու կողմէ որ եւ է թերթի մէջ գրուած յօդուածներ, անձնական նամակներ, յիշատակներ եւն.։

Մեր ցանկութիւնն է, Ճէնանեան գոլէճի քառասնամեակի այս թուականին, փութացնել «Յուշարձանի հրատարակութիւնը», ուստի, կը խնդրենք բոլորէն որ բարեհաճին նիւթերը մեզ հասցնել առաւելն մինչեւ ներկայ տարուան նոյեմբերի վերջը։

Իւրաքանչիւր աշխատակցէ կը խնդրուի կցել նաեւ իր լուսանկարը եւ համառօտ մէկ կենսագրականը։

Նոյնը սախպրաբար կը խնդրուի Ճէնանեան սաներէ, կրթական կամ այլ պաշտօնէութենէ, յիշատակելով ո՞ր թուականին ուսանող եւ կամ ո՞ր թուականին չրջանաւարտ եղած են կամ ո՞ր թուականին պաշտօնավարած։

Ցանձն կ'առնենք անպայման եւ նոյնութեամբ վերադարձնել որ եւ է նամակ, թերթ, լուսանկար կամ հաւաքածոյ թէ որ պահանջուի, նկատի կ'առնենք նաեւ որ եւ է թելադրանք։

Կարեւոր — Որ եւ է թղթակցութիւն, դրամական կամ այլ առաքում կատարել հետեւեալ հասցէով —

M. Mich. H. Partikian P. O. Box 94 Athènes (Grèce)

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ցեղերը չեն գիտեր: Իպրահիմ ...ն եւ Նիզարի պէյերը Թալէաթի միջո...ցով պիտի իմանան, իսկ միւսները ...պէտք չէ գիտնան: Կը հասկնաք թէ ...ասոնց նուրբ հարցի մը մասին ամէն ...քաղաքական միջոց պէտք է ձեռք առ...նել. Բայց դուք դեռ չըսիք ի՞նչ է ...ձեր կարծիքը.

...Ճեմալ կը պատասխանէ՝

— Եւ հայր ֆի մա վազա՛ ... (առ...աջարկէն առացուածք, որ կը նշանակէ ...պատրուած գործի մը մէջ միշտ ...բարիք մը կայ)։

Բայց այն գիշերը մինչեւ լոյս չէ ...քնացեր Ճէմալ փաշա: Համաձայնա...կան եւ զինակից խումբերու միջեւ ...ընտրելու սոսկալի թնճուկ մը ան...լուծելի էր: «Այս տեսակ պահու ...մը ոչ մէկ կողմին կապուած ըլլալը ...շատ յարմար էր,որպէսզի հանգիստ ...այն կողմը որ մեզի մեծագոյն շահը ...պիտի խոստանար, մինչդեռ մենք մեր դրութիւնը տուած եւ մեր բանակները որոշած էինք: Այսպէս մեր գործելու ազատութիւնը ձեռք հանած կ'ըլլայինք: Թէեւ այն կողմը որ հակած կ'ըլլայինք համաձայն էր մեր ազգային բաղձանքին, իսկ եթէ սպասած ըլլայինք հակառակ կողմը աւելի օգտաւէտ առաջարկներ չը՞ պիտի ընէր մեզի: Այս վերջինը ընդունելով աւելի լաւ ծառայած չը՞ պիտի ըլլայինք հայրենիքի շահերուն: Ինչո՞ւ կ'ուզէր Գերմանիա զինակցիլ մեզի հետ, Գերմանիա որ հակառակ իր երեւութական համակրութեան, երբեք օգնած չէր մեզի եւ միշտ յանձնարարած Ֆրանսայի հետ լաւ յարաբերութիւն մշակել: Եւ զինակցութիւն հաւասար իրաւունքով: Ինչո՞ւ երկու պետութիւնները ալ այս գոհողութիւնը կ'ընէին։

Միւս կողմէ Ռուսիա ժառանգական թշնամին էր Թուրքիոյ եւ իր մեծագոյն փափաքն էր Պոլսոյ տիրանալ: Դժուար էր Ռուսիան այս մտքէն հեռացնել: Անկէ ի վեր որ Պերլինի վեհաժողովին մէջ Ռուսիա զիջաւ թէ Պոլիսը չէր կրնար առնել, իր ուշադրութիւնը Հնդկաստանի վրայ դարձուց: Բայց անգլիական վարպետ քաղաքականութիւնը այս ճամբան կապեց: Ռուսիա իր աչքը ծայրագոյն Արեւելք անկեց, մինչեւ որ իր Փորթ Արթիւր երկարած թեւին զարկուած ճափոն այնպէս, որ արիւնլուայ քաչուիլ ստիպուեցաւ: Հետեւաբար ուրիշ ճամբայ չգտաւ բայց եթէ դառնալ իր զարաւոր հին երազին եւ կը պատրաստուէր իր ամբողջ ուժով յարձակելու խեղճ Թուրքիոյ վրայ, ասոր մը որ զինք կը շղթայէր երկու զարէ ի վեր: Իր զինակիցները, ոչ միայն չէին ընդդիմանար, այլ ամբողջովին համաձայն էին անոր ծրագիրներուն: Երբեմն ատենուան եւ Պերլինի դաշնագրի ժամանակի տրամադրութիւնները փոխուած էին: Անգլիա, Եգիպտոսի տիրացած, շատ աւելի դէշ աչքով կը դիտէր Գերմանիոյ անտեսական նպատակները Պարսից ծոցին մէջ քան Ռուսիոյ փափաքը Պոլսոյ կամ ամբողջ Անատոլուի մասին: Գոլիսը կուտար անոր Միջագետքի փոխարէն: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, դէմ չպիտի ըլլար Թուրքիոյ բաժանման, եթէ միայն Սուրիան իրեն ձգէին։

Արդ, Ռուսիա կ'ուզէր չէզոքացնել Թուրքիան եւ այս կերպով տկարացնել:

«Այս էր պատճառը, որ երբ Մարկրի կամ անոր միջոցով Վիվիանի մերժողական պատասխան տուած էր ինծի», կ'ըսէ Ճէմալ փաշա:

Անգլիա, նոյնպէս միջնելով Թուրքիոյ կողմէ խնդրուած պաշտօնէութիւնը դրկել արեւելեան (հայկական) նահանգները բարենորոգութիւններու համար, ցոյց կուտար թէ չէր կրնար հակառակ չարժիլ Ռուսիոյ կամքին: Մնաց որ Անգլիոյ ամէնէն մեծ փափաքն էր Իսլամներու խալիֆայի տիրոջութ ատել որ եւ է անծանօթ անձի մը որ իր ազդեցութեան ենթակայ էր, որովհետեւ Թուրք սուլթաններու ուժը, վերջերս, չատ տկարացած էր գինք։

«Մինչ եւ Ֆրանսայի դիմած էի Ռուսիոյ դէմ մեզ պաշտպանելու համար, ընկերներս առացեր էին գերմանական յատուկ եւ չատ կարեւոր առաջարկները: Զօրաւոր պետութիւն մը, Գերմանիա, զինակցութիւն կ'առաջարկէր մեզի հաւասար հաւասար հիմքի վրայ Մինչեւ 5—6 ամիս առաջ մեր չէզոքութենէն դուրս գալու համար ապարդիւն փորձ մը կ'ընէինք, պալքանեան քաղաքականութեան տեսակէտով, դաշնակցելու Բուլկարիոյ հետ, որմէ մեծ առաւելութիւններ կ'ակնկալէինք։

Եթէ եւ դէմ յանդիման գտնուէի այս տեսակ առաջարկի մը, եւ որ համաձայնականներու կողմնակից էի, պիտի ունենայի այն ուժը մերժելու համար զայն: Ի՞նչ դիրքի վրայ կը գտնուէին երկու խումբերը Թուրքիոյ հանդէպ։

Համաձայնականներու խումբին մէջ Անգլիա Եգիպտոսը առած էր եւ անկասկած կ'ուզէր տիրանալ Միջագետքին եւ Պաղեստինին, նաեւ իր միահեծան ազդեցութիւնը զօրացնել ամբողջ արաբական թերակղզիին վրայ։

Ռուսիա այնքան թշնամի էր որ պէտք չկայ ապացոյցներ փնտռելու։

(21)

(Շար.)

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

— • —

Թուրք թերթ մը կը գրէ.—

Կազէթա Տէլ Փոփոլօ եւս պատասխան մը տուած է ...ն անոնցի ու գիտուն ..., որոնց նպատակն է խանգարել Թուրքեւիտալական յարաբերութիւնները: Այս թերթը կ'ըսէ ի մէջ այլոց.

«Կ'ուզենք պատասխանել ժուռնալ տը Ժընեւի մէկ յօդուածին որ իրաւունք կուտայ Իտալիոյ եւ կը ցուցնէ ճամբան որուն հետեւելու է Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ չենք կրնար ընդունիլ որ Իտալիոյ առաջարկուած հողերուն մէջ ցոյց տրուի նաեւ Անատոլուն: Ոչ, Անատոլուն կը պատկանի ինքնիշխան պետութեան մը որ հանճարեղ պետի մը ղեկավարութեամբ միշտ աւելի կ'արդիանայ եւ որուն հետ բարեկամական կապերեալ յարաբերութիւններ կը պահենք: Անգամ մըն ալ չատ որոշակի եւ հասկնալի ձեւով ըսենք թէ Իտալիա աչք չունի Անատոլուի եւ ուրիշ բան չի խորհիր, եթէ ոչ վստահութեան եւ բարեկամութեան վրայ հիմնուած գործակցութիւն մը զարգացնել Աթաթիւրքի Թուրքիոյ հետ»։

Ֆրանսա ձեռնարկեց իտալական պատասխանը կը սպասէ Անգլիայէն

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը կարեւոր նիստ մը գումարեց սեպտ. 17ին, քննելու համար ոչ միայն իտալա-հաբէշական վէճը, այլեւ Ֆրանսայի կողմէ դրուած խնդիր մը: Այս երկրին կառավարութիւնը կ'ուզէ իմանալ թէ Մեծն Բրիտանիա միեւնոյն ամուր դիրքը պիտի բռնէ՞, համաձայն Ա. Դ. Ուխտին, եթէ Գերմանիա փորձէ յարձակում գործել Աւստրիոյ դէմ կամ ուրիշ անակնկալ գործողութիւն մը կատարել: Ֆրանսա կ'ուզէ բացորոշ երաշխիք-ներ ստանալ այս հարցերու մասին:

Նախարարական խորհուրդը տեւեց մէկուկէս ժամ: Ներկայ էին բոլոր կարեւոր նախարարները եւ մասնագէտ խորհրդականներ: Արտաքին Նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց Ազգաժողովի աշխատանքներու մասին, որոնց հիման վրայ որոշումներ տրուեցան ապագային համար: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Անգլիոյ տալիք պատասխանէն կախում ունի Ֆրանսայի դիրքը՝ Իտալիոյ համար ծրագրուած պատժական տնօրինութեանց մասին: Նախկին վարչապետ Լօյտ Ճորճ եւ ուրիշներ յանձնարարեցին Ֆրանսայի հանդէպ չստանձնել որ եւ է յանձնառութիւն որ կրնայ նոր պատերազմի մը առաջնորդել: Լօյտ Ճորճ շեշտեց թէ Ֆրանսայի մէջ թաղուած անգլիացի զինուորներուն գերեզմանները բաւական են իբրեւ երաշխիք թէ Մեծն Բրիտանիա հաւատարիմ պիտի ըլլայ ապագային ալ, ինչպէս եղաւ անցեալին մէջ: Սակայն եւ այնպէս, կ'ըսուի թէ կարգ մը նախարարներ կը կարծեն որ Անգլիա պէտք է փոխարինէ Ֆրանսայի ներկայ գործակցութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր պարտաւորութեանց փոխարէն սահմանելով որոշ յանձնառութիւններ:

Արտաքին նախարարը արդէն սկսած է խմբագրել պատասխանը, որ Ֆրանսայի պիտի յանձնուի կարելի եղածին չափ շուտ: Անգլ. կառավարութիւնը չուզեր պատասխանել Մուսոլինիի այն միջադէպանքին թէ քանիցս առաջարկուած է համաձայնութեան մը յանգիլ հաբէշական հարցի մասին:

Միւս կողմէ, Մեծն Բրիտանիա կը շարունակէ իր զինուորական պատրաստութիւնները: ինչպէս գրեցինք, 60 մարտանաւեր եւ 40,000 զինուորներ տրամադրուած են մեծ ռազմափորձերուն համար: Ամէն բան լաւ գտնելով, վարչապետ Պ. Պօլտուին նորէն օդափոխութեան գնաց, մէկ շաբթուան համար: Նախարարական նոր ժողով մը պիտի գումարուի հաւանաբար յառաջիկայ երեքշաբթի, թէ Ֆրանսայի տրուելիք պատասխանը քննելու եւ թէ Իտալիոյ դէմ միջոցներ ձեռք առնելու համար:

Առասպելական զարժումներ Միջերկրականի մէջ

Անցի օր Ճիպրալթար հասան Անգլիոյ ամէնէն հզօր զրահաւորներէն երկուքը, «Հուտ» եւ «Րընոուն», ընկերակցութեամբ երեք յածանաւերու եւ չորս թորփիլահալածներու: Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ մէկ միլիոն թոն տարողութեամբ մարտանաւեր կը յածին Միջերկրականի մէջ, առանց հաշուելու այն փոխադրանաւերը որ զօրք եւ ռազմանիւթ կը տանին դէպի արեւելք: Մեծ պատերազմէն ի վեր այսչափ ռազմական գործունէութիւն չէր տեսնուած Միջերկրականի մէջ:

Արտասովոր իրարանցում կը տիրէ ամէն նաւահանգիստի, նաւային կամ օդային կայանի առջեւ: Հազարաւոր թոներով ռազմանիւթ, ուտեստ, զէնք կը բեռցուին նաւէ նաւ, ցամաքէ ցամաք: Օդանաւեր եւ հրետաններ պատերազմական վիճակի մէջ կը դրուին, եւ աշխարհ նոյնքան անձկութեամբ կը հետեւի Միջերկրականի անցքերուն որքան հաբէշական ճակատին:

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ 26 զրահաւորներէ եւ յածանաւերէ բաղկացած նաւատորմիղ մը, ինչպէս եւ 45 թորփիլահալածներ յունական ջուրերը պիտի այցելեն սեպտեմբեր 25ին եւ հոկտեմբեր 15ին:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, 5000 իտալական զինուորներ ցամաք ելած են Լերոս, որ Տրկոտասան կղզիներէն մէկն է:

⁂ Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Մեծն Բրիտանիա կրնայ Միջերկրականի մէջ կեդրոնացնել 15 մեծ մարտանաւեր, 455,000 թոն տարողութեամբ եւ 118 մեծ թնդանօթներով, բայց այդ նաւատորմին ապահովութիւնը խախուտ է. նկատի առնելով օդանաւային յառաջդիմութիւնը

ՎԷՀԻՊ ՓԱՇԱ Կ'ՈՒԶԷ ՅԱՐՁԱԿԻԼ

Վէհիպ փաշա, հաբէշական բանակի ընդհ. սպայակոյտին պետը, դէպի հարաւ-արեւելեան ճակատ մեկնեցաւ, եւ հրամանի կը սպասէ, հրոսակային կռիւ մը բանալու համար: Հաբէշները կ'ուզեն որ առաջին գնդակը Իտալացիները արձակեն: Վէհիպ կ'ըսէ.— «Կ'ենթադրեմ թէ իտալական ռումբերը իրապէս փտանգաւոր պիտի ըլլան, բայց երբ դիրքընդդիմական կռիւի բռնուինք, չեմ կարծեր որ Իտալացիները կարենան յաղթել: Իմ Հաբէշներս վարպետ են արագէնի մէջ, ուրեմն ըլլայ թէ սուր»:

Նոր մահապատիժներ Գերմանիոյ մէջ

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքական առեանը մահուան դատապարտեց երեք նոր ամբաստանեալներ, որոնք մասնակցած էին վերջին ապստամբութեան: Այսով 32ի կը հասնի մահապարտներուն թիւը: «Պէյաս» թերթը, որ Զօկու թագաւորին օրկանն է վերջերս անխնայ պատիժ պահանջելով, իբրեւ օրինակ կը յիշէ Հիթլէրը որ զոհեց իր իսկ ընկերները «Գերմանացիները ամէնէն անարգ մահը կրել կուտան քաղաքական յանցաւորներուն, կացինին յանձնելով անոնց գլուխները: Մահապատիժի այս ձեւը, որ շատ հին ժամանակներէն կուգայ մեզի, նախընտրելի է բոլորէն, որովհետեւ կը գոհացնէ հանրային կարծիքը»:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս պայքարը ժեծապէս ազդած է դատաբանին վրայ, միեւնոյնատեն ծանր տպաւորութիւն առթելով օտար շրջանակներու մէջ: Կը կարծուի թէ Թագաւորը չպիտի ուզէ ծայրայեղութեան տանիլ գործերը:

Գիւղացին սիրաշահելու համար

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը յառաջ կը տանի հաշտարար քաղաքականութիւնը, խաղաղեցնելու համար միտքերը: Շարունակ նպաստներ կը հրատարակուին ամէն տեսակ դատապարտեալներու, բայց մանաւանդ հաւաքական անտեսութեան թշնամի գիւղացիներու հանդէպ: Նորման ավերագիրները, որոնք երբեք 100,000ի չէին հասած նախընթաց տարիներու ընթացքին, 105,000ը կ'անցնին, ներկայ տարուան առաջին ութ ամիսներու ընթացքին: Գործավարներու խորհուրդը կարգ մը միջոցներ ձեռք առաւ, նորման յանձնաժողովին աշխատանքը դիւրացնելու եւ փութացնելու համար:

ՀԱԲԷՇԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ տակաւին հրահանգ չէ տուած որպէսզի ճամբայ ելլեն չորս իտալական հիւպատոսներ, նոյքին քաղաքներէն: Երբ հրաման առնեն, հազիւ երեք օրէն կրնան մայրաքաղաք հասնիլ:— Անձրեւներու դադարման կը սպասուի մինչեւ տասը օր: Այդ առթիւ պիտի կատարուի Հաբէշներու աւանդական տօնը, «Մասքալ»:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհ. ժողովին մէջ, Ֆրանսայի վարչապետը պահանջեց հարիւրին 10 կրճատել կազմակերպութեան ծախքերը: (Ֆրանսայի բաժինն է 11,430,000 ֆրանք): Ուրիշներ հակառակեցան եւ խնդիրը յղուեցաւ յանձնախումբի մը:

ԱՀԱՒՈՐ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Մանշի եւ Ատլանտեանի մէջ, մասնաւորապէս անհանգիստ ընելով բրիտանական ծովեզերքը: Անգլիոյ մէջ այսպիսի փոթորիկ չէր տեսնուած տասը տարիէ ի վեր: Բազմաթիւ նաւաբեկութիւններ տեղի ունեցան: Հինգ հոգի խեղդուեցան:

Հ Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը, 32, Ave. Gobelins. Օրակարգ՝ Զեկոյց Պատգամաւորի:

ՈՒՔԷՌ ՊՈՒԱ ԿՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի Զեկոյց՝ Պատգամաւորի:

Գաւառ

ԼԻՈՆ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Օրակարգ. Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Բարձր-Հայքի Հայր. Միութիւնս շնորհակալութեամբ ստացաւ Հ. Բ. Ը. Միութենէն 490 ֆր. ի նպաստ Մարսէյլի ծանօթ կարօտ հայրենակիցներու:

ՉԵՂՈՅՑ

Վերջերս Փարիզահայ թերթերու մէջ երեւցաւ գրութիւն մը որ ան ուղղակի մեր Միութեան քաղաքական գոյն մը կուտար:

Արդ. Վարչութիւնս սերտօրէն պարտք կը համարի յայտարարել թէ մեր միութիւնը բացարձակապէս չէզոքն է քաղաքականութեամբ:

Հայ Շէօֆէօրներու Միութիւն
Ատենապետ Հայկ Սամուէլեան,
Ատենադպիր Վ. Թիրզեան:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս կիրակի. Փարիզի Եկեղեցւոյս Օծման տարեդարձին առթիւ Շաւէ Արք. Դուրեան Պատարագ պիտի մատուցանէ եպիսկոպոսը:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրէնեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սաափրիչեան

Ամէնէն վերջն եկաւ Թագաւորը, ու մեզի բարեւելէն ետքը իրեն համար յատկացած երկար գիրքով բազմոցի մը վրայ նստաւ, ու ըսաւ. «Այսօր ամէն բանէն յառաջ այս մարդոց դատը պէտք ենք տեսնել:»

Եւ հրամայեց որ ամբաստանեալքն ու դատախազը առեան գան:

Մենք դարձեալ մեր կողմէն մեր Հաբէշ սպասաւորին մէկը փոխանորդ կարգեցինք. նախ Գլաթոա Գրուէ հրամայեցին որ խօսի, որ համբիշը ձեռքը բռնած ու աղօթաւորի կերպարանքով ըսաւ բարձրաձայն. «Ով թագաւոր, ես Կարավի (հաղորդուող) եմ, կը խնդրեմ որ մեր այս դատաստանը ճշմարտութեամբ եւ արդարութեամբ տեսնէք Աստուծոյ սիրոյն համար եւ առանց աչառելու»:

Այս կերպ յառաջաբանելէն զկնի սկսաւ դրպարտութիւններու եւ ստութիւններու շարք մը մէջ բերել մեր թարգմանին վրայօք, եւ երբեմն գխու ալ մէջ խառնելով, եւ որքան Հայրը Թերեւս իւր ծերութեանը խնայելով անմեղ կը ցուցընէր: Կ'ըսէր նա իւր դրպարտութեանցը մէջ թէ՝ մեր թարգմանին թլպատութեամբն ու առաջնորդութեամբը բոլոր մեր գոյքերը հետերնիս առած գիշերով պիտի փախչէինք երթայինք Թէկրիի իշխանին մօտ, որ Թէգլէ Կորկիսի աչքին առելի էր. եւ թէ ինքն արգիլել ու գէլով մեզի՝ կռուի բռնուած ու զէնքը գանակոծ ըրած ենք, եւ գիւղացւոց վրայ հասնելովը չենք կրցած փախչիլ: Այս ինքնահնար ամբաստանութեանց վրայ զարմանալով կը մտածէինք, որպէսզի Դանիէլի ծերերուն նման խայտառակուի զանոնք հնարողը

Մեր փոխանորդ Հաբէշը մօտիկ ըլլալով ետքը բերանը բացաւ ու մեզի պաշտպանելով ըսաւ. «Կ'աղաչեմ զամէնքդ ալ որ լաւ ուշադրութիւն ընէք ինծի: Մեր սախին մէջ բերած ամբաստանութիւնները այս առաջին անգամն է որ կը լսենք, եւ մեզի խելացնոր մարդու զաղափարութիւններ կ'երեւան:

Մեր դատը, ինչպէս որ բոլոր աշխարհ գիտցաւ, Աստուածային քարկոծուելուն կամ չքարկոծուելուն վրայ է. ուստի կը խնդրեմ լաւ մտիկ ըրէք»:

Եւ կը սկսի սկիզբէն մինչեւ վերջը Օկըրայի գլխաւորին նախագահութեամբ երկու հարիւրի մօտ ժողովուած բազմութեան առջեւ տեսնուած դատը պատմել եւ կարդացող դպրին վկայութիւնը յիշել, եւ մեր ու դատախազին մէջ տեղը կանգնող զինուորին Էհրամին ծայրը կապ ընելով եւ իւր ձեռքը բռնելով՝ ըսաւ. «Այս երկու Աստուծայից երկու ջորիներուն պակլօ(*):

(*) Պակլօ ըսածը հյդման ձեւ մըն է Հաբէշներուն քով: Թէ այս ոսոխը իր դատին վստահելով՝ նոյն կապը քակելու ըլլայ, եւ միւս կողմը չկրնայ վկաներով հաստատել, երկու ջորի կը տուժէ: Բայց եթէ նա ալ վստահ է իւր դատը վաստկելուն, տուգանքը հետզհետէ կ'աւելցնէ, եւ եթէ ոսոխը ընդունելով քակելու ըլլայ կապը, եւ միւս կողմի վկաներովը իր ստութիւնը յայտնուի, բոլոր տուգանքը վճարելու կը դատապարտուի ոսոխը:

(Շար.)

ՆԱՒԱԿԱՏՈՒՔ

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 252 Ֆրանք
ՆԻՍ, Պէօր.— 140:
ԺԸՆԷՎ, Օ.— 35:
ԱՆԻԷՐ, Յ. Մ. Սկսանք դրկե-
տեմբեր 18էն:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, մասնաճիւղի սրահին մէջ: Բոլոր ներկայ դամ. անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է: Կը հրաւիրուին համակիրները եւս: Կարեւոր օրակարգ

ՖՐ Կ. Խաչի Տէօրինի մասնաճիւղի ընդհ. տարեկան ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Օրակարգ. Երջաբերականի ընթերցում եւ վարչութեան ընտրութիւն:

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 11. Րիւ տը Լէզօ: Մէջտեղներ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անպայման:

ԹՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա.	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 20 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2914

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԹԻՇ ՊԱՅԱՐՆԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

Հապէշական տագնապը պատճառ եղաւ որ կրկին քրքրուին բազմաթիւ խոցեր ու վէրքեր, Եւրոպայի սրտին վրայ:

Մէմէլի (Քլայփէտա) խնդիրը միայն մէկն է, Գերմանիոյ կողմէ մխուած: Եւ եթէ Հիթլէր յարմար դատեց իր վերջին ճառին մէջ արծարծել զայն, շարժառիթը միայն նոր ընտրութիւններն չեն: Կացութիւնն ալ ձեռնտու է, այդ կարգի հարցեր յուզելու եւ ախորժակ սրելու համար:

Այսպէս է որ, պարբերաբար կ'արծարծուի, նաեւ, գաղթավայրերու խնդիրը:

Եթէ Իտալիան տարածուելու պահանջ կը զգայ եւ յաղթականները սրամտօրէն են որոշ գոհացումներ տալու, ինչո՞ւ Գերմանիան ալ պիտի չօգտուի պատեհութենէն: Ժամանակը եկած չէ՞ գոնէ նախապատերազմեան գաղթավայրերը վերադարձնելու համար, քանի որ 65 միլիոն Գերմանիան ալ տարածուելու, շնչելու պէտք ունի…

Թէեւ պաշտօնապէս եւ վճռապէս մէջտեղ դրուած չէ այս հարցը, բայց զանազան կազմակերպութիւններ եւ թերթեր որ եւ չարիք չեն վախցներ, զայն հասունցնելու համար: Նոյնիսկ պատասխանատու պաշտօնատարներ եւ նախարարներ յաճախ կ'արտայայտուին:

Հիթլէր որոշած ըլլալով գործել աստիճանաբար եւ մեթոտիկ, առ այժմ չուզեր հրապարակ հանգամանք տալ գաղթային իրաւունքներու: Բայց, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ աւելի վճռական դիրք մը պիտի բռնէ, եթէ Իտալիան գոհացում ստանայ խաղաղութեամբ կամ պատերազմով:

Մնաց որ, թէեւ բուն բառով գաղթային խնդիր չէ, բայց տարածուելու քաղաքականութիւն մըն է որ կը հետապնդէ, անդադար յիշեցնելով Մէմէլի խնդիրը եւ ճակատ յարդարելով հրէական-համայնավարական վտանգին, ուրիշ խօսքով՝ Մոսկուայի դէմ:

Իր անմիջական նպատակն է թեւերը լայն բանալ բուն իսկ Եւրոպայի մէջ, դէպի հիւսիս-արեւելք եւ դէպի հարաւ: Գոնէ առ այժմ:

Հակառակ բոլոր խոստումներուն, Հիթլէրական Գերմանիան երբեք չէ հրաժարած Աւստրիոյ կցումէն: Ան փորձեց բոլոր միջոցները, կուսակցական թէ քաղաքական: Նոյն իսկ յանդուգն գահեր սարքուեցան, մէկն ալ ապարդիւն:

Արդ, ճիշդ այս միջոցին աւստրիական մղձաւանջն է որ կը սաւառնի Ֆրանսայի եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց գլխուն վերեւ:

Այն օրէն ի վեր որ Մեծն Բրիտանիա լրջօրէն կը ճնշէ Փարիզի վրայ, ձեռք ձեռքի տալու եւ պատժական միջոցներ անօրինելու համար, Փարիզ ուղղակի եւ անուղղակի կը հարցնէ,— Ինչ որ կ'առաջարկէք Իտալիոյ դէմ, համաձա՞յն էք անօրինելու նաեւ ուրիշներու դէմ, տարբեր պարագաներու մէջ:

Բացայայտութեան կը կարօտի՞ այս հարցումը:

Փարիզ ըսել կ'ուզէ.— Ձեռք ձեռքի պիտի քալէ՞ք, եթէ Գերմանիան նոր եւ լայն մը սարքէ, օրինակ նոր փորձ մը՝ Աւստրիան միացնելու կամ Փոհեմիան անդամատելու:

Լոնտոն որոշ պատասխան չի տար: Չուզեր աւելի բան ըսել քան ինչ որ յայտարարեց իր արտաքին նախարարը, Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ:

Ճիշդ է որ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը զբաղեցաւ այս հարցով եւ արտաքին նախարարին յանձնարարեց խմբագրել պատասխանը:

Բայց, մինչեւ հիմա եղած քաշքշուքը, խուսափողական դիրքը ինքնին կ'ապացուցանեն թէ Լոնտոն չուզեր որոշ յանձնառութեանց տակ մտնել, «իւրաքանչիւր պարագայ առանձին քննելու» ճարտարամտութեամբ:

Ուրիշ խօսքով, կ'ուզէ պահել իր գործելու ազատութիւնը, ըստ այնմ արժեցնելու համար իր քաղաքականութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսան ալ, իր կարգին, կը խուսափի մինչեւ ծայրը հետեւիլ Մեծն Բրիտանիոյ անողոք ճամբուն, իտալեւ-հապէշական տագնապին մէջ:

Եթէ երեւոյթները չեն խաբեր, Փարիզ նոյնիսկ համակերպած է իտալական արշաւանքին, չուզելով բոլորովին ջլադրդել զայն եւ նետել Գերմանիոյ գիրկը:

Այդ պարագային, ո՞վ կրնայ նախատեսել հետեւանքները: Բոլորովին ճարտասանական թռիչք մը չէ ինչ որ ըսել կուտայ Մուսոլինիի.

— «Անոնք որ եսամոլութեամբ կը ժխտեն՝ Իտալիոյ ապրելու իրաւունքը եւ պատժական անօրինութեանց մասին կը խօսին, թող պատմեն իրարու,— հետեւանքը պիտի ըլլայ Եւրոպայի քարտէսին վերակազմութիւնը»:

Այդպիսի պատահականութենէ մը վախնալու ամէնէն զօրաւոր պատճառներն ունի Ֆրանսա: Ոչ միայն հեռատեսութեամբ, այլ եւ փորձառութեամբ: Չէ՞ որ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը գոյութիւն ունի 15 տարիէ ի վեր, բայց, տասնեակ կանուխ արթնցողը ստացաւ իր ուզածը, Ճափոնէն մինչեւ Գերմանիա:

Ի՞նչ նշանակութիւն ունեցաւ Ժընեւի մէջ քուէարկուած բարոյական պարսաւի բանաձեւը, երբ Գերմանիան այսօր անխռով կը գործադրէ պարտաւորիչ զինուորութեան օրէնքը:

Երբեք այսքան վտանգաւոր պայարներ դիզուած չէին Եւրոպայի սրտին վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԵՒ ԾԱՂՐԱԿԱՆ ԿԸ ԳՏՆԷ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

«ՆԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ ԵՍ ԱՆԱՊԱՏՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԻՉ ԵՄ»

Վերջնական պատասխանը՝ վաղը, Շաբաթ

Հինգերու յանձնախումբին թելադրութեանց հազիւ տեղեկացած, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց չորեքշաբթի առտու: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն էր թէ վճռական որոշումներ պիտի առնուէին, սակայն ժողովը գոհացաւ միայն տնտեսական-ելմտական անօրինութիւններով, եւ որոշեց կրկին գումարուիլ վաղը, շաբաթ, վերջնական պատասխան տալու համար: Իտալիոյ Ա. պատուիրակը, պարոն Ալոյզի, Հռոմ գնաց, Հինգերու յանձնախումբին տեղեկագիրը ներկայացնելու եւ անձամբ լուսաբանութիւններ տալու համար:

Ճիշդ է որ այս նոր յետաձգումը որոշ վարանում կը մատնէ, սակայն յուսահատութիւնը չէ փարատած: Երբ Հռոմի մէջ իմացան Հինգերու յանձնախումբին թելադրութիւնները, բազմաթիւ թղթակիցներ փութացին Մուսոլինիի եւ ուրիշ իրաւդէկ անձերու մօտ: «Առաջնորդ»ը հետեւեալ նշանակալից յայտարարութիւններն ըրաւ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին.

— «Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը ոչ միայն անընդունելի է, այլեւ ծաղրական: Երեւի կը կարծեն թէ Իտալիոյ ծաւալման պահանջները պէտք է գոհացում գտնեն երկու անապատներու մատուցումով, մէկը՝ աղի, միւսը՝ քարի անապատ,— Տանաքիլ եւ Օկատէն: Մարք Թուէյնի գիրքերէն մէկուն մէջ կը գտնուի տիպար մը: Այս մարդը այնքան կը սիրէր արձագանգները որ, երկու լեռներ գնեց որոնք շատ գեղեցիկ արձագանգներ կուտային, եւ տուն մը շինեց անոնց միջեւ: Կը թուի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբը կը կարծէ որ ես անապատներու հաւաքիչ մըն եմ: Դեռ վերջերս 110,000 քառակուսի մղոնի (180,000 քառ. քիլոմեթր) տարածութիւն մը ստացայ Սահարայի անապատէն, Ֆրանսայի միջոցաւ: Գիտէ՞ք որքան բնակիչներ կը գտնուին այդ ամայի անապատին մէջ: Ճիշդ վաթսուներկու: Հարկ եղաւ փնտռել ինչպէս ասեղը յարդի դէզին մէջ եւ վերջապէս գտնուեցան հովիտի մը խորը ուր բաւական ջուր կար հող մշակելու համար: Տանաքիլի երկրամասը, զոր Հինգերու յանձնախումբը կ'առաջարկէ Իտալիոյ տալ, անկողինն է ցամքած ծովու մը, 800 ոտք (260 մեթր) բարձր՝ ներկայ ծովու մակերեսէն, ճերմակ աղի ամայի տարածութիւն մը 200 մղոն երկայնութեամբ եւ գրեթէ անանցանելի: Շիւղ մը խոտ իսկ չի բուսնիր այնտեղ եւ Հապէշներն անգամ չեն կրնար ապրուստ ճարել: Միւս կողմէ, Օկատէնն ալ անապատ մըն է քարոտ: Աւազուտ անապատէ մը կարելի է օգտուիլ այսպէս կամ այնպէս: Մենք ոռոգեցինք Լիբիոյ անապատը, հիւսիսային Ափրիկէի մեր գաղթավայրերուն մէջ եւ բնակելի դարձուցինք. բայց կարելի չէ որ եւ է բան ընել հսկայ ժայռերու խանձուած ամայութեան մը մէջ:

«ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԱԶԳ ՄԸ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ»

«Միջազգային վարչութեան եւ ոստիկան զօրքի ծրագրին մէջ, կը թուի թէ Իտալիան ներկայացուցիչ պիտի չունենայ: Կարծես ըսել կ'ուզեն թէ արեւելեան Ափրիկէի 200,000 իտալական զինուորները պէտք է հայրենիք վերադառնան եւ իմանան թէ պարզապէս պտոյտի համար հոն ղրկուած էին: ԱՅԴ ԲԱՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ ՈՐ ԵՒ Է ՊԱՐԱԳԱՅԻ ՄԷՋ: Շատ աւելի լաւ պիտի ըլլար, եթէ Հինգերու յանձնախումբը զբաղէր կացութեան կեդրոնական հարցով, այսինքն ըմբռնէր թէ հապէշական ազգ բառած բան չկայ: Ինչ որ Հապէշիստան կը կոչուի, տիրապետող ցեղ մըն է — Ամհարա — որ իր լուծին տակ կը պահէ իր գերութեան ենթարկուած ցեղերը, գրեթէ բնաջինջ ընելով զանոնք: Այս հպատակ ցեղերը շատ աւելի լաւ պիտի ապրէին իտալական իշխանութեան տակ, իսկ բուն Հապէշիստանը, Ամհարաներու երկիրը, կրնայ քաղաքակրթութեան վայելուչ մակարդակի մը հասնիլ շնորհիւ այն վարչաձեւին որ նախապէս գոյութիւն ունէր Իրաքի մէջ եւ որ դեռ կը գործադրուի Մարոքի մէջ»:

Մուսոլինի յետոյ ցաւ յայտնեց Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութեանց լարման համար, թիւրիմացութեան վերագրելով փոխադարձաբար տիրող անվստահութիւնը:

Նոր փոխառութիւն եւ ուրիշ միջոցներ

Ինչպէս ըսինք, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը չորեքշաբթի օրուան բացառիկ նիստին մէջ զբաղեցաւ ելմտական-տնտեսական խնդիրներով: Ժողովը որոշեց «ազգային եւ մշտնջենական» փոխառութիւն մը հրապարակ հանել, հարիւրին 5 տոկոսով եւ իւրաքանչիւր Փրանքը 95 հաշուելով: Կարելի է արձանագրուիլ դրամով կամ պետական արժեթուղթերով: Փոխառութիւնը զերծ է որ եւ է տուրքէ: Այս առթիւ տրուած զեկուցումը կը յայտնէ թէ զինուորական ծախքերը արդէն հասած են 2000 միլիոն լիրէի: Թէեւ գումար որոշուած չէ նոր փոխառութեան համար, սակայն կը կարծուի թէ 5000 միլիոն լիրէն պակաս պիտի չըլլայ հապէշական պատերազմը, առաջին շրջանին մէջ: Պետութիւնը 9000 միլիոն լիր պիտի առնէ, եթէ ամբողջովին ստանէ 3ուկէս առ հարիւրի պարտաթուղթերը, որոնց գինը 68ի շուրջը կը յածի սակարանին մէջ: Կառավարութիւնը այս պարտաթուղթերը 80ի պիտի ընդունի 100 լիրէ անուանական արժէքին դիմաց, 5 առ հարիւրի նոր փոխառութեան համար, որ կրնայ վճարուիլ 35 լիրէ մասնավճարներով:

Դահլիճը որոշեց նաեւ նոր տուրք մը հաստատել ճամբու փոխադրութեանց վրայ, եւ աւելցնել ապրանքներու փոխադրութեան սակը: Ուրիշ կարգ մը անօրինութիւններով կը յուսան հաւասարակշռել 1936 — 1937ի ելմտացոյցը:

ՓԱՆԵԷՕԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՎԱԽՑԱՒ անցեալ գիշեր, երբ ազդարար սուլիչներ լսուեցան: Շատերը դուրս թափեցան, կարծելով թէ քաղաքը յարձակման ենթարկուած է: Ետքը հասկցուեցաւ որ համայնավարական թռուցիկ մը պատռուած ըլլալով, վտանգի նշան տրուած է, ընդդէմ Հրեզէն խաչի:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՊԷՇ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԱՏՏԻՍ-ԱՊԷՊԱՅԻ ՄԷՋ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ»

«Յառաջ» լեզուագիտական-քերականական դասընթացք մը բացած եղաւ իր էջերուն մէջ, ծանօթ եզդի-նակութեամբ մը… վարժեալ տալով իր այս խորագիրը:

Եւ «Յառաջ» ակներեւ կը խօսի շաբաթը երկու անգամ, խօսելով առողջութեան մը՝ ամենայնիւ առջեւ ... խօսք կամ վաղվաղակիական, բայց ընդհանրապէս նկատ եւ եռանդ: Մանաւանդ յիմարանք:

Անշուշտ շատերը պիտի օգտուին իր դասերէն: Մանաւանդ ... որ դպրոց չտեսան, կամ կէս ձգեցին:

Եթէ միայն «գիտնալ» բառերը լեզուէն հեռանային, ի՜նչ հաճոյք պիտի զգային « մայրենին»ը:

Դժբախտաբար, անոնցմէ ոմանք ա-նանք են որ ոչ կը մոռնան, ոչ ալ կը սորվին:

Անանք են որ կը նախընտրեն «կլոռ-յառաջ»ները, « մանրագէտին»ները, «մաքրիկութ.»ները, «քոդասխակ»ները, «Անգլիացոց»ները, եւայլն:

Իսկ Ղալիկեան իր դասերը գրէ վերածեց, բայց… նոյնիսկ խմբագիրներ խելքի չեկան:

Բայց եւ այնպէս, պէտք է շարունակել:

Պէտք է անդրդուել յիշեցնել, բացատրել, համոզել, երբեմն ալ փափկել մարդու պէս: ... կարծրագլուխներ չօգտուին, գոնէ նորահասներ կը զգուշանան:

Առնեն պիտի գայ որ այս բառերը ռամկացնող ալ չպիտի գտնենք…

«Յառաջ» պատշաճ օգնելով իր նորաստեղծ աշխատակիցը, անպատճառ համաձայնած չըլլար անոր բոլոր տեսակէտներուն:

Տպագրութիւններ՝ ... բառեր գրի կ'առնի, իբրեւ անձնական դիտողութիւն կամ բացատրութիւն: Իբրեւ նոր խորհրդածութեան:

Օրինակ՝ սա «կրօ»ի եւ «կրու»ի պատմական (բայցին միացնել, ոչ թէ փառ-տել), որ ինչ մը խորք է եւ ոչ բացատրական ձեւ:

Դարձեալ՝ խմբագրական է, լեզուին գրաբարին, Ֆրանսերէն, փիլիսո-փայական տարբերը ինչպէս մտածել եւ ոտաւորութեամբ, ինչպէս եւ գիտութեամբ:

Այս մասնագիտութեամբ, ես կ'ուզէի մէջտեղ դնել ուրիշ հարց մը:

Ո՞չ միայն բազմաթիւ անձերու, խմբագրութիւններ եւ հայրենասէրներ կ'արձանագրեն անխտրաբար, սխալ-բառերու բառերով կամ արմատներով, այլեւ շատ մը բառեր սխալ կը գործածուին, խորհելով լեզուի նկարագիրը:

Այս ալ, ըսէ, իբրեւ հետեւանք ծանօթութեան կամ անգիտութեան:

Օրինակ, բազմաթիւ գրիչներ դեռ կը շարունակեն «կացութիւն»ը եւ «իրենց»ը բացատրել «դրութիւն», որ «ախտաճիշդ» է: Նոյն ալ որ կը գրեն «սիտուասիոն», (situation):

Անանկ «սոցիալիզմ»ը դարձեր է… «վարժապետ»: Նոյնիսկ Զօհրապեան եւ ուրիշ ծանօթ գրողներու գրչին տակ:

«Զգաստ»ը կը գործածուի «աղ-բատ»ի փոխարէն, մինչդեռ բացարձակ ուրիշ բան է, ֆրանսերէն chaste, զգաստական ալ՝ «զգաստութիւն»:

Դեռ ուրիշ… «դիմամարդկային» մը, փոխան «ընդդիմադիր»ի (երբեմն ալ՝ «ընդդիմադիր»):

«Խանդոտ»ը, որուն կը ծնի «խանդոտ-վառ»ը, շատերու համար կը նշանա-կէ «նախանձ»:

Դեռ ուրիշ նոր մը, որ բոլորովին եղծանի վրայ զգուած է:

ՎԱՐԱԶ

Ղալաթիոյ եկեղեցին չի ճանչնար Պատրիարքարանը

«Ճամհուրիէթ» կը գրէ —«Կ'իմանանք թէ Ղալաթիոյ թաղականութեան ատենապետ եւ կեդրոնական լիսէի հիմնադիր Յովհաննէս Պէշիշեան որոշած է բաժնուիլ Հայ Պատրիարքարանէն եւ անկախ եկեղեցի մը հիմնել Ղալաթիոյ մէջ: «Ժամանակ» լրագիրը հետեւեալը կը գրէ այս մասին. «Պէշիշեան Պատրիարքարանին հաղորդած է թէ Ղալաթիոյ եկեղեցին պիտի անջատէ Պատրիարքարանէն, եթէ չլուծուին Ղալաթիոյ եկեղեցիին եւ Պատրիարքարանի միջեւ գտնուող առկախ խնդիրները: Պէշիշեան հաղորդած է որ այս պարագային պիտի չճանչնայ Պատրիարքարանի եկեղեցական իշխանութիւնը»:

Այս լուրին վրայ, կ'աւելցնէ «Ճամհուրիէթ» իր ուղին կատարեցինք հայկական շրջանակներու մէջ: Մեզի հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, Յովհ. Պէշիշեան կրօնականի մը միջոցաւ Պատրիարքին հաղորդած է թէ անկախ եկեղեցի մը հիմնել է իր մտադրութիւնը:

Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Յովհ. Պէշիշեան արդէն չի ճանչնար Պատրիարքարանը եւ Վարչութիւնը եւ հաշիւ անգամ չի տար անոնց: Ղալաթիոյ եւ Պատրիարքարանի միջեւ գտնուող խնդիրները անլոյծ մնացած ըլլալով, Պէշիշեան որոշած է հետեւիլ Փափա Էֆթիմի օրինակին եւ Պատրիարքարանէն անջատուելով անկախ եկեղեցի մը հիմնել Ղալաթիոյ մէջ: Յայտնի չէ թէ եկեղեցական մը պէտ պիտի կարգուի՞ թէ ոչ կամաւորներ անկախ եկեղեցիին»:

ԽՄԲ. — Եթէ չենք սխալիր, Հայոց Փափա Էֆթիմը պիտի ըլլայ պատ. նախկին տեղապահ Գէորգ արք. Ասլանեան…

15,000 օտարականներ դուրս Ռումանիայէն

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ իբրեւ հետեւանք տեղացի աշխատաւորներու պաշտպանութեան օրէնքին, 15,000 օտարականներ հրաման ստացան հեռանալու Ռումանիայէն: Անոնց մէջ կը գտնուին Անգլիացիներ ալ, որոնք մեծ մասամբ կ'աշխատին քարիւղի գործերու մէջ: Օտարականները բողոքեցին, բայց կառավարութիւնը պատասխանեց թէ որոշումը անդառնալի է:

ՀՈԿԸ
(ԻՐ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Հոկը իր ետին աւելի քան տասնամեակ մը անցուցած ունի արտասահմանի մէջ. Այս տասը տարիներու ընթացքին Հոկը ոչինչ խնայեց Հայրենիքի օգնութեան գործը վարկաբեկելու եւ զայն վերջնապէս խորտակելու համար: Երեւանին անծանօթ չէին տարագիր հայութեան ըմբռնումներն ու տրամադրութիւնները: Խորհ. իշխանութիւնը գիտէր, որ լաւագոյն հովանին սփիւռքի մէջ ծաւալելու համար — նայրենիքն է: Անոր անունով բոլշեւիզմը արտասահման անցաւ եւ այս տասը տարիներու ընթացքին ամէն պղծութիւն կուտակեց գաղութներու մէջ: Ձեկայի հերթական դաւը քողարկելու համար՝ մենք հանրութեան մէկիկ — մէկիկ ցուցադրեցինք այն բոլոր անպիտանութիւնները — միջտ պառակտիչ ու միշտ անբարոյական — որ Հոկը կը գործէր արտասահմանի մէջ: Իր այս գործերը (եւ ոչ իր անունը) հիմ առնելով, մենք կը յայտարարէինք.

Ա. Հոկը ոչ թէ անկուսակցական (ու համաժողովրդային) կազմակերպութիւն մըն է, այլ գերազանցօրէն կուսակցական (ու համայնավար) ձեռնարկ մըն է:

Բ. Հոկը իրականին մէջ ոչ Հոկ է, այսինքն՝ Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէ, այլ Պօլ, այսինքն՝ պոլշեւիզմի օժանդակ կոմիտէ:

Գ. Պօլեան նպատակներ հետապնդելով՝ ոչ թէ Հոկը կ'օգնէ հայրենիքին, այլ հայրենիքը Հոկին:

Իր տասնամեայ կեանքով արտասահմանի մէջ Հոկը եկաւ վկայելու բովանդակ ճշմարտութիւնը մեր յայտարարութեանց: Իսկ այս տեսակէտով բացառիկ եղաւ այն դերը, որ վերապահուած էր Հոկի Ֆրանսայի շրջանի վերջին, Ե. Պատգամ. ժողովին, ժամանակցութեամբ քանի մը պատգամաւորներու նաեւ Սուրիոյ եւ Պելճիքայի կարգ մը վայրերէն (Դամասկոս, Անգր — Նահր, Պէյրութ, Պրիւքսէլ եւն.).

Իր այս ժողովին մէջ Հոկը հետեւեալ գործերը կը ծրագրէ՝ գաղութահայութեան նիւթական օժանդակութիւնը ապահովելու համար հայրենիքի վերաշինական փերեկքին:

1. Ֆրանսայի մէջ «վտանգուած ընկերծները «ժամանակի դիւրութիւններով» ճամբել Հայաստան:

2. Առանձին ջանք թափել արտասահմանի մէջ Կին–Բաժիններ եւ Երիտ Հոկեր կազմելու համար:

3. Հոկեան երգչախումբեր, թատերախումբեր եւ մարզախումբեր ստեղծել.

4. Հոկեան դասագիրքեր հրատարակել

5. Հոկեան դպրոցներ բանալ. («իսկ այն տեղերը, — կը կարդանք գաղութի որոշումներուն մէջ, — ուր հնարաւորութիւն չունինք հոկեան դպրոցներ բանալու, աշխատիլ գոյութիւն ունեցողները մեր ձեռքը առնել եւ կամ առնուազն մեր ազդեցութեան ենթարկել»):

6. Հոկեան մամուլ պահել.

7. Հոկեան մասնաճիւղերը օժտել խորհրդային գրականութեամբ.

8. Անգրագիտութեան վերջ տալու համար՝ ստեղծել հոկեան գիշերային դասընթացքներ.

9. Զարկ տալ մտաւորականներու եւ ուսանողներու ներգրաւումին.

10. Նոր կենցաղի նոթագրուած երգարաններու տպագրութիւնը դիւրացնել.

11. Մտնել Հայր. Միութիւններու մէջ եւ «տանիլ համապատասխան աշխատանք՝ հաշուեառ մնալով Հոկեան մասնաճիւղերուն».

12. «Պլանային աշխատանքը ընդհանրացնել եւ Հոկ — մրցման եւ հարուածայնութեան լայն չափերով կիրառել մասնաճիւղերու մէջ»:

13. «Ամէն ամիս նոր լոզունգներ հրապարակ հանել եւ տեղեկագրել մասնաճիւղերուն».

14. «Միջոցներ ձեռք առնել դիւրացնելու համար զաչնակ տեսրքին գոհ գացած մեր ընկերներու ընտանիքներու Հայաստան փոխադրութիւնը»:

Ոչ թէ Հոկ, այլ կատարեալ բազմարուեստեան հիմարան, հիմարիտ պոլիտեխնիք՚ք ..

Անգամ «Ապագայ», ռամկավար կեդր. օրկանը, որ տարիներ շարունակ կատարեալ հեզութեամբ Հոկի նուագին տակ կը պարէր, անկարող իր զայրոյթը զսպելու, խմբագրական սիւնակներէն, յանուն նոյն ինքն «կուսակցութեան», կ'աղաղակէ (տես օգոստ. 2ի թիւը).

— «Հոկը չի կրնար, բնաւ ունենալ իր դէմը փոխել. իր կոչումը միայն նիւթական է: Հայաստանը ընկերային եւ քաղաքական տեսակէտով ճանչցնել, սիրցնել եւ անով խմորել՝ քաղաքական կազմակերպութիւններու գործ է եւ այդ գործը կը կատարուի արդէն: Հոկը մէկ բանաձեւի պէտք ունի եւ ուղղելի ամէնուն. — Օգնեցէք Հայաստանի վերաշինութեան: Հոկը իր չափահասներուն, իր դեռատի անդամներուն, իր Կին–Բաժիններուն համար իբրեւ դաստիարակութիւն, իբրեւ ներշնչում զար-ձեալ մէկ նշանաբան միայն կրնայ ունենալ, — օգնեցէք Հայաստանի վերաշինութեան: Առկէ դուրս մնացած հարցերուն, բանաձեւերուն, դաստիարակութեան հոգը ուրիշներու կը պատկանի»:

«Ապագայ» նոր սկսած է ըմբռնել, որ իր գործը իրաւամբ ոչ թէ Հոկի, այլ տիպար ՊՕԿի հետ է:

Ուշագրաւ են նաեւ այն փոփոխութիւնները, որ պատգամ. ժողովը կատարած է կանոնագրի անդամակցական յօդուածներու մէջ.

Ա. — «Հոկին կարելի է անդամագրուիլ առնուազն երկու հին անդամի գրաւոր յանձնարարութեամբ եւ մասնաճիւղի վարչութեան որոշումով»:

Բ. — «Ներկայացող թեկնածուները կ'արձանագրուին մասնաճիւղի տետրակներուն մէջ, բայց անոնց վերջնական ընդունելութիւնն ու հոկեան անդամատետրերու յանձնումը կը կատարուին այն ժամանակ միայն, երբ բացուած ամենալուրջ քննութիւնները հաստատեն անոնց խորհրդային Հայաստանի բարեկամ ըլլալու անկեղծութիւնը»

Գ. «Հոկեան անդամատետրերը բարեփոխել այնպիսի ձեւով մը, որ աւելի լայն տեղ տրուի ինքնութեան տուեալներուն եւ յարակից ծանօթութիւններուն»:

Այս քան խիստ չեն անդամակցութեան պայմանները անգամ զաղանի դաւադրական կազմակերպութեանց մէջ: Եւ պարզ է թէ ինչու: Հոկերու քողին տակ Ձեկան բոլշեւիկեան վաւերագոյն կոմբինէներու ցանցով կը ցանցապատէ գաղթաշխարհը՝ երկրէ երկիր աքսորուած ժողովուրդի մը վերջին բեկորները յաւելուածագոյն արիւնով ամէն կարգի «սեւամորթ» ներու դասեր պաշտպանելու համար...

«Կուսակցութեան» միւս օրկանը, «Պայքար», իր յուլիս 18ի խմբագրականով կը գրէր.

— «Համաշխարհային յեղափոխութեան երազն ու քարոզութիւնը, որ երբեմն առաջին տեղը կը գրաւէր Սովետներու խորհուրդներուն մէջ եւ անոնց բոլոր արտայայտութիւններուն ու շարժումներուն առանցքը կը կազմէր, այժմ վերջին գիծերուն վրայ քշուած, գրեթէ բարձի թողի եղած է, եւ տիրող տեսութիւնը այն է թէ «համաշխարհային յեղափոխութիւնը թող ինքն գտնէ իր ճամբան»:

Այս տողերուն մելանը տակաւին չչորցած, «կուսակցութեան» միւս բերանը, «Ապագայ», հոկճիներու զունագեղ բանակին մէջ խռովեհասպէ վէճին շուրջ սկսած հոսուկար տեսնելով, իր օգոստ. 9ի խմբագրականին մէջ կը գրէր.

— «Արդարութեան կիրքը եւ անկախութեան ակ՛րը կ'ստեղծէ՞ հրանտորականն եւ «հերոսականն» — միշտ Թուղթի վրայ եւ յօղուած գրելու եւ շոնդալից վերնագրեր կազմելու առեն միայն — երակներու մէջ, բայց ինչո՞ւ չերթալ աւելի մօտը, եւ գտնել հարցեր որ եթովպականէն հարիւր անգամ աւելի զօրաւոր կերպով կը խօսին արդարութեան եւ անկախութեան սէրն զգացողներուն:

«Անկախութեան եւ համաշխարհային արդարութեան ախոյեան ներկայանալէ առաջ՝ հայ «բանուորական» թէ այլ բոլոր «հերոսները» նախ պատասխան պիտի տան թէ ի՞նչ ըրած են եւ կ'ընեն իրենց կորսուած գաւառներուն, իրենց Ղարաբաղներուն, Ախալքալաքներուն, Նախիջեւաններուն համար»:

Ձկարծէք թէ այս է բոլորը. ո՛չ. «Ապագայ» ունի շատ աւելի դառն ու հեգնալից տողեր.

— «... Թուրքերն ալ յանուն Եթովպիոյ անկախութեան, յանուն մարդկային իրաւունքներու եւ արդարութեան օգնութեան կը փութան Եթովպիոյ: Ընդունեցէք թէ անմարսելի հեգնութիւն մըն է Ափրիկէի մէջ կողք կողքի տեսնել Թուրք կամաւորը եւ հապէշ ժողովուրդի պաշտպանութեան համար փութացած հայ կամաւորը, անկախութեան, ազատութեան եւ արդարութեան անունով, երբ ալ խարհ գիտէ թէ այդ զգացումները չեն որ Թուրքը Եթովպիա կը տանին, իսկ Հայը իր այդ զգացումներուն անկեղծութեան ապացոյցը պիտի տայ նախ փաստելով թէ ինչ ըրած է ու ինչ կ'ընէ իր այդ հարցերուն համար»:

Այդ «անկեղծութեան» լաւագոյն ապացոյցը այն որոշումներն են, որ Հոկը առած է իր վերջին Պատգամաւորականին մէջ, միշտ հաւատարիմ Մոսկուայի եւ Էջմիածնի հրահանգներուն:

Հոկի հետապնդած հիմնական քաղաքականութեան այս պատկեր յոյժին տակ այլ եւս անարժէք փաստեր կը դառնան իր դրամական վատնումներ: Հոկի Կեդր. վարչութեան թեկնածուներէն բանաստեղծ Ա. Խաչակեան (անցած գաղութի ընտրութեան առեն եւ «ընտրուած» քա՞ց քուէարկութեամբ, բայց ետքէն խոհեմաբա՞ր հրաժարած), «Ճշդում եւ յուսաթափութիւն մը ուղղած է «Յառաջ»ի (9 օգոստ.), ուր կը ջանայ ապացուցանել, թէ «Հոկը ոչ մի բան ունի ծածկելիք իր հաշիւներ մէջ: Ամէն գործունէութիւն, պարզ ու մեկին, դառնում է թէ հոկեան եւ թէ ժողովրդի սեփականութիւն»: Իր գրածին վրայ ամէնէն աւելի ինք՝ այս թափանցիկ թուղթը կը ծածկէ, ինքն իրեն իր հին երգը կրկնելով — «Ես երգիչ եմ, երկնի թիթեռ...»: Այս «թիթեռը» գիտէ անշուշտ, որ իր ճշգրիտը լոյս չունի իր մէջ եւ իր լուսաբանութիւնը ճշմարտութեան չունի իր մէջ,— սկզբնագիրէն մինչեւ ծայրակէտը յերիւրանք եւ սո՛ւտ: Ինչպէս որ միւս անհամար հազարները կորուած է Հոկը այլ գաղութներու մէջ, նոյն ձեւով մաքրագործուած է ան նաեւ Երեւանի պանդոկին համար հանգանակուած 45 հազար Ֆրանքը Ֆրանսայի մէջ (փոխարէնը էջօ դարչապատումը, իբրեւ չինարարակա՞ն առաջ., ճամբելով Երեւան):

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»-ի)

ԹԱՏՐՈՆ

"ՌՈՔԼԱՆՏԻ ԱՐՏԼԿԱՐԳ ԴԻՇԵՐԸ"

«Երկու դիմակներու» թատրոնին նոր տնօրէնութիւնը անցեալ գիշեր հրաւիրած էր բարեկամներ եւ թատերական քննադատներ, կատարելու համար Հօուբրոտ Երեկի նշանակելի գործին վերջին փորձը:

Թատերախումբին գլխաւոր ուժը կը կազմէ մեր մեծատաղանդ արուեստագէտ Մաքսուտեան, շրջապատուած կարող դերասաններէ, ինչպէս Ժան Հէօզէ, Ժորժ Փահիզար, Հանրի Վէսիթէ, Մաոր Թալպօ եւն.:

Ծագը կը սկսի խորհրդաւոր ու առինքնող ձեւով:

Ոսկլանոր կզցեակին վրայ գտնուող միակ շէնքն է Կրէկորի Սլօնի (Ժան Հէօզէ) դղեակը, ուր այդ փոթորկալից գիշերը հաւաքուած են իր քանի մը հրաւիրեալները՝ այր ու կին.

Դուրսը քամին կը սուլէ չարագուշակ եւ խէէէէինով Մոսուկոյ փորոսի մը ըեշտակի նայուածքը մեքենական կանոնաւորութեամբ մը կը մերձի սրբահէն ներս՝ փայլակներուն միացած, ստեղծելով սահմռկեցնող մթնոլորտ մը:

Հրաւիրեալներուն մէջ կը գտնուի յայտնի վիպասան Պրայս (Հանրի Բիքէլ), որուն ոճրա - ոստիկանական վէպերը մեծ յաջողութիւններ ապահոված են իրեն:

Ու խօսակցութիւնը կը դառնայ ոճիրներու շուրջը, անդառնալի ու խորհրդաւոր մարդասպաններու մասին, հակառակ Սլօնի տհաճութեան:

Պրայս՝ իր ոճիրի պատմութիւններով առարկան է մանաւանդ կիներու բուռն հետաքրքրութեան:

Խորհրդաւոր եւ ինքնամփոփ, Օսթին (Մաքսուտեան) կը հետեւի խօսակցութեան

Ան ակներեւ կը հետեւի երեւակայութեամբ՝ Տիկին Մաոր Օսթինի (Մ. Թալպօ) եւ իր սիրահար երիտասարդ Տոնըլտ Սքօթի (Իվ Կլատին) ծովեզերեայ պտոյտին՝ փոթորկի գիշերով պատուական ..

Եւ յանկարծ միջամտելով խօսակցութեան.

— Վարպետ ոճրագործ մը միշտ անդտանելի կը մնայ, որովհետեւ կը կարդադրէ իր ոճիրը այնպէս, որ ուրիշ մը կասկածելի դառնայ

— Գերմարդապան մը, կը յարեն ձայներ.

Օսթին լուռ է՝ արդէն հեռացած:

Ճաշասրահ կ'անցնին բոլորը, բացի Օսթինէն, որ վարագոյրի մը ետին կը պահուի, լսելով իր կնոջ եւ Տոնըլտի ձայները, որոնք կը յայտնուին սրահին մէջ՝ սիրային արտայայտութիւններով:

Օսթին այլ եւս կասկած չունի, այլ ստուգութիւն:

Վարագոյրին ետեւէն ու պատուհանին վրայ բացուած պատուհանէն կ'անհետանայ աննշմար:

Եւ երբ քիչ յետոյ հրաւիրեալները հաւաքուած են կրկին՝ ճաշասրահէն դալով՝ մեծ սրահին մէջ, կը շարունակեն խօսիլ ոճիրներու մասին:

Ցանկարծ՝ դուրսէն սարսափելի հառաչ մը ...

Եւ Սլօն ինքը ձեռքին ներս կը մտնէ, սարսափահար կիներուն եւ ապշած բարեկամներուն առջեւ ցցուած՝ յայտարարելով.

— Տոնըլտը սպաննեցի ... պատմ[...] ճամբեր ունէի տոտր համար[...]

Տիկին Օսթին կը նուաղի[...]

Ձինաթափ եղած եւ արգելափակուած սենեակի մը մէջ, սակայն[...] իրական ոճրի մը դիմաց[...] պատճառները քննել.

Անօգուտ ու երկար բանակցութիւններէ յետոյ, հրաւիրեալները իրենց սենեակները կը քաշուին:

Խաւարած սրահին մէջ [...] կը յայտնուի:

Խարխափելով կը հասնի [...] կան կոճակի մը: Սրահը կը լուսաւորուի:

Տոնըլտ սրահին մէջ է, [...] գէմքով մը, սիկառէթ մը [...] եւ կը թագուի թէյնաթաղի [...] ձեռքերը շփելով:

Երազանքը երկար չի տեւեր [...] իր դէմն է այժմ:

Բացատրութիւնը հարկադր[...] Ձուարթ շեշտով մը Տոնըլտ կը [...] տրէ Օսթինի, որ նեղարառած [...] բերուն ոճրաւէր մտայնութ[...] Սլօն եւ ինք կազմակերպած [...] տեսարան մը, խարէութիւնը [...] պարզելով, անոնց դաս մը [...] տաղութեամբ:

Օսթին լուռ ու խորհրդա[...] տիկ կ'ընէ.

— Ուրեմն ոչ ոք չի՞ գիտեր [...] ողջ էք, բացի մեր երկքէն.

— Ոչ ոք:

Ուրեմն հիմա Տոնըլտ [...] պաննուած գտնուի, [...] անկասկած Սլօնը պիտի նկա[...]

Օսթին սեղանին վրայ մնացած [...] տրճանակը առած ... կը [...] սարսափահար Տոնըլտին, [...] վճռական, անոր երեսին [...] խարէութիւնը, պատճառ[...] եւ նախանձը, իր համբերու[...] պատրաստուած վրէժը [...] կը պայթի գիշերուան լռութ[...]

Տոնըլտ չանթահար կ'իյնայ

Օսթին պատրաստուիլէն [...] է...:

Այժմ բոլորը սրահին [...] դաւաններէն ներս թափած են

Սլօն եւ Օսթին ներկայ են [...]

Ոճիրը կնճռոտած է:

Ո՞վ բերաւ Տոնըլտի դիակը [...] մէջ:

Ի՞նչու աարճանակի երկրորդ [...] ուած ...

Սլօն ապշահար է: Կասակալ[...] ուած է իրական ողբերգութեան

Ո՞վ սպաննեց:

Ի դուր կը ճգնի այժմ [...] հիւրերուն կազմակերպուած [...] կախաղը: Ոչ ոք կը հաւատայ

Երկար պիտի ըլլար մանրամա[...] բէն թուել զանազան հետաքրքրական[...] խաղին, որուն վերջաւորութեան [...] յօն անտեսանելիօրէն կ'ունենայ [...] թինի եւ իր կնոջ միջեւ բուռն [...] ցութեան:

Մարդասպանը Օսթինն է [...] հարկ է որ ան դիմակազերծուի

Սլօնի եւ Օսթինի միջեւ անցա[...] սարանի մը միջոցին, Օսթին [...] ձէ Թռնաւորել իր հիւրընկալ[...] գդալ: է. գաւաթները կը փոխ[...]

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ... ԽՂՃՄՏԱՆՔԸ ՀՈԳԵԲՈՅԺՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

ԽՄԲ.— Տոքթ. Լոկրի յօդուածին գեղեցիկ թարգմանութիւնէն վերջ, ահա ճանի մը դիտողութիւններ բարգմանիչին կողմէ, որ եթէ բժիշկ մը կամ հոգեբոյժ մը չէ, եղած է հոգեբան - ուսուցիչ մը եւ մօտէն ծանօթ՝ յիմարանոցներու կեանքին: Եթէ մասնագիտական հարցերու եւ բաղդատութեան մը մասին, որ հոգեկան պիտոարանութիւնն է, իր դիտողութիւններուն մէջ մերժուելիք կէտեր շատ կան, այդինքն սխալ ճանաչումի մը, (օրինակ՝ կարգ մը հիւանդներու պատրաստններ ... անթելով գաղտնի եւ բանի դարմանումի), կան եւ մարդկային խնդրի ըմբռնողութեան շեշտը՝ մասնաւորաբար արգիլելիական մի խոսութիւններու եւ գաղթականութիւններու մասին: Արդէն շատեր ըմբռնողած են այդ ծայրայեղութիւններուն դէմ եւ շատեր գրած, բայց հիմա կը նշմարուի հատուած մը յիմարը եւս խենթերու իբրեւ հիւանդ եւ ոչ թէ իբրեւ բանտարկեալ, յիմարանոցը վերածելով հիւանդանոցի եւ ոչ թէ բանտի: Մասնագէտ բժիշկները կրնան համարիլ տողերու նշդկութեան դիտողութիւնները ... եւ թանուի խօսքեր, բայց չեն կրնար ուրանալ խղճմտանքի հարցը որ կ'արծարծուի եւ որով արժէք կը ստանան ոչ - մասնագէտի մը այս դիտողութիւնները:

Ուրիշ առթիւ ու վայրի ձգելով Տքթ. Լոկրի յօդուածին մանրամասն վերլուծումը, այստեղ ներկայացնենք քանի մը դիտողութիւններ միայն:

Ինչպէս տեսանք, պայծառատեսութիւնը մտային հիւանդութեանց մէջ խորագրին տակ խմբուած են զանազան տխուր վիճակներ, մոլութիւններ, ոճրային հակումներ, ջղային նոպաներ եւն.: Եզրակացութիւնն այն է որ այդ բոլոր երեւոյթները կրնան վտանգաւոր դառնալ ընկերութեան համար եւ հետեւաբար առ ի զգուշութիւն ենթական պէտք է արգելափակուի յիմարանոցի մէջ: Այդպիսիներուն թիւը խիստ շատ կը համարուի բժիշկներուն կողմէ.

Զգիտի անդրադառնայինք այս վիճակներուն վրայ, եթէ ընկերութիւնը մաքրագործելու այս չափազանց եռանդին զոհերը դիտած չըլլայինք տարիներ շարունակ: Անտարակոյս, մարմնոյ հիւանդութեանց նման մտային հիւանդութեանց ալ սկզբնական թաքուն վիճակներ կրնան գոյութիւն ունենալ մեր մէջ եւ ոչ ոք դիտողութիւն պիտի ընէր՝ եթէ այդ վիճակները ազատ դարմանումի մը ենթարկուէին: Բայց քանի որ արգելափակումի նման անհաւաք աղէտ մը կը ցցուի առաջ բազմութեան մը աչքին առջեւ, անհրաժեշտ է նշանակել գիտումը, զանազանել օրէնքին տառը եւ ոգին եւ վերջապէս ցոյց տալ թէ որու համար ստեղծուած է յիմարանոցը:

Ֆրանսական օրէնքին մէջ բռուած է. «Յիմարները պէտք է արգելափակուին, նոյն իսկ երբ իրենց յիմարութիւնը մասնակի է»: Այս վերջին տարտամ բառը պատճառ դարձած է դարհուրելի խառնաշփոթութեան մը, նախ անոր համար որ ոք եւ է քանի մը մէկ մասը կրնայ այնչափ խոշոր ըլլալ որ գրեթէ հաւասարի ամբողջին, եւ կամ ընդհակառակն այնչափ փոքր ըլլալ որ մերժենայ զէրոյի: Այս պարագային ո՞վ պիտի ճշդէ եւ ո՞վ պիտի ըլլայ դատաւոր, եւ վերջապէս ի՞նչպէս պիտի գործադրէ օրէնքին տհաւոր տրամադրութիւնը՝ արգելափակում:

Միւս կողմէ, յիմարութենէն տարբեր մտային ու բարոյական հիւանդութիւնները, որոնք աւելի յաճախադէպ են անհատին մէջ եւ որոնց ծագումն ու յառաջացումը աւելի դժուարին եւ տեսանելի է դեռ սուր վիճակին չհասած, երբ կը նոյնացուին խենթութեան հետ եւ կ'ենթարկուին օրէնքի տրամադրութեան, կարելի է բսել թէ այլ եւս ոչ ոք զերծ կը մնայ օր մը ինքզինքը արգելափակուած տեսնելու սարսափէն: Փոքր կասկած մը, անհանգստութիւն մը, ջղայնութիւն մը, նոյն իսկ պարզ դրպարտութիւն մը, բաւական պիտի ըլլան օրէնքին գործադրութեան համար: Բժիշկը որուն կը յանձնուին, կրնայ պնդել թէ հիւանդութիւնը արդէն սկսած է, եւ կամ թէ ամէն պարագայի տակ ենթական պէտք է յիմարանոց զրկուի որպէսզի քանի մը ամիս քննութեան ենթարկեն զայն: Եւ անգամ մը որ ներս մտար ...

Ուրեմն բժիշկներու գիտակից կամ անգիտակից խեղաթիւրումը յիմարութիւն բառի իմաստին եւ օրէնքին մէջ տրուած սա անորոշ «մասնակի» բառը, սահմանափակած են մարդկային ազատութիւնը Ֆրանսայի մէջ եւ առպարէզ տուած են բազմաթիւ զեղծումներու: Արգելափակման գործողութիւնը կը կատարուի ընդհանրապէս բատ բախտի, պղտոր ազատարկութեան մը քմահաճոյքներով եւ կարգ մը միջակ բժիշկներու վաւերացմամբ:

Ասոր համար է որ յիմարանոցները կը ներկայացնեն անօրինակ խառնակոյտ մը մտայնութեան եւ առողջութեան ամէն աստիճանի մարդոց: Հոն կողք կողքի կ'ապրին անգիտակից խենթը, ջղայինը, լուսնոտը, անդամալոյծը, քաղաքական բանտարկեալը, հալածուածը, գինեմոլը, անբարոյականը, ոստիկանութեան հետ կըռիւ ընողներ, թափառական մուրացկանը, անձնասպանութեան փորձողները, ազիզ տառապողները, խաչագողը, մարդասպանը, հասարակ աղքատն ու ծերացածը, իր ընտանիքէն երեսագրկուածը, անարդարութեան դէմ բողոքողները եւն.:

Գալով արգելափակուածներու իրաւական վիճակին, կրնանք ըսել որ Ֆրանսական օրէնքն ու ասմոտրամոլութիւնը ծայրայեղութեան գացած են պարզապէս: Ինչ որ ալ ըլլայ անհատի մը մտային հիւանդութեան իրական կամ ենթադրեալ աստիճանը, այն օրէն սկսեալ երբ ան ներս կը մտնէ յիմարանոցէն, կը կորսնցնէ քաղաքացիական ամէն իրաւունք: Եթէ դուրսը որ եւ է պաշտպան մը չունի, իր ինչքերը կը գրաւեն եւ շատ չանցած կը ծախեն: Իր նամակները պէտք է անցնին յիմարանոցի վարչութեան գրաքննութենէն եւ փոքր անհաճոյ ակնարկութիւն մը կը բաւէ որ անոնք վար դրուին: Իր թափած բոլոր ճիգերը ազատութիւնը վերստանալու համար, ընդհանրապէս կը մնան ապարդիւն, եթէ դուրսը իր ընտանեաց անդամներն ու պարագաները յաճախակի դիմումներ չկատարեն այդ մասին՝ պատկանելու իշխանութեան, որ այս պարագային ոստիկանութիւնն է: Ուրեմն երբ մէկը ընտանիք ունի, կրնայ ազատութիւն յուսալ եւ թերեւս ստանալ, բայց մեծագոյն մասը կը մնայ ընդմիշտ արգելափակուած, քիչ շատ կ'աշխատի հաստատութեան դրամաստանականներուն կամ ագարակներուն մէջ, կը փոխադրուի յիմարանոցէ յիմարանոց եւ օր մըն ալ կը մեռնի:

Երբ այս է արգելափակեալներու ընդհանուր վիճակը, ի՞նչպէս չընդվզիլ Տոքթ. Լոկրի դէմ՝ երբ կ'ուզէ հանգիստ մարդը անպատասխանատու նկատել որ եւ է գործուած եւ կամ դեռ չգործուած յանցանքի համար եւ զայն նետել յիմարանոց:

Իր թուած մտային հիւանդութեանց վերջին երկուքին վրայ միայն կանգ պիտի առնեմ, բայց կ'ուզեմ նախ երկու բառեր ըսել լուսնոտներու մասին, որոնք մեծ քանակութեամբ կը գտնուին յիմարանոցներու մէջ: Անոնց միակ յանցանքն է երբեմն ամսին իննալ զգայազիրկ, օրն մը, ամիսն անգամ մը, նոյն իսկ ամիսն անգամ մը, հիւանդին [...] մատ: Այդպէս անգիտակից [...] մէջ կը մնան շատ շատ կէս ժամ [...] վօրաբար տասը կամ հինգ վայրկ[...] Եթէ այս ախտին համար [...] են անոնք հիւանդանոցի մէջ [...] բայց ինչո՞ւ փակել յիմարանոց[...] մէջ մինչեւ իրենց մահը. [...] քաղաքացիական եւ մարդկային [...] իրաւունքներէն, եւ թայլ [...] իսկ որ պուրս ելլեն իրենց ծանօթ[...] րուն կամ ազգականներուն [...] կրնան քանի մը վայրկեան [...] տագնապ մը պատահի: Արդէ[...] նոտները բոլորն ալ կ'աշխատ[...] բանոցին մէջ, եւ տագնապի [...] բժիշկը կամ հիւանդապահը [...] օգնութեան կը հասնի իրենց [...] վի բախտակից մէկ ընկերը [...] դը քանի մը վայրկեան, [...] բանէ աթոռին վրայ [...] հագուստ կը զետեղէ [...] երբ արդէն ինկած է:

Տոքթ. Լոկրի մեկնողական [...] ցանէ կոչածը կրնանք [...] իննրաւթիւն բառով: Նախ [...] որ մեկնելը մտային անհրաժեշտ[...] ծողութիւն մըն է, ամէնուն [...] որովհետեւ ներկայ քաղաքակիրթ[...] թեան պարտադրած կեանքի [...] ներուն մէջ չկայ որ եւ է մարդ[...] ընթացք, խօսք կամ գրուածք[...] բացարձակապէս անկեղծ ըլլայ [...] տիպուած ենք մեկնել, [...] Սակայն մարդ ձակը [...] կրնայ յաճախ սխալիլ եւ [...] ալ մեծ անպատեհութիւն [...]

կիզեց Թունաւորուած ըլլալ եւ կը
քաշուի գետին ։
Օթթին յաղթանակած է, վրայ հա-
սած իր կնոջ ցոյց կուտայ Սլոնի դի-
ակը իր երկրորդ զոհը, ու կը պար-
տէ իր հնարամտութեամբ ...
Տիկին Օթթին օգնութիւն կը գոչէ
Սլոն ցցուած է Օթթինի դէմ ..
Օթթին սարսափանքը կրկին կ'ուղղէ.
— Մի կրակեր, կ'ըսէ Սլոն, ձեռքդ
կը դողայ, պիտի վրիպիս ։
Օթթին պարտուած է. Ձեռքերը կ'իյ-
նան վար ։
Սլոն եւ հրաւիրեալները վերջին
բաժակ մը կը ձգեն Օթթինի, զոռացող
ծափերին մէջ մեկնիլ եւ անհետա-
նալ, փոքրիկ չոգեմակոյկին մէջ նս-
տած ...
Օթթին կը մեկնի գլխահակ .. Մեկ-
նող մակոյկին միջնաւոյին ձայնը կը
յամենայ արագօրէն ։
Նաւակը վերջացած է ողբերգու-
թեամբ ։
Մարտուականի Օթթինը եղաւ ու -
ամենաթերուած եւ ճշմարիտ սեպար
մը, սեղմ, ճշգրիտ եւ խորութեամբ
լարուած կենդանի մը ։ Իսրաքանչիւր
շարժում եւ նայուածք կը չեչտէին իր
հոգեկան ողբերգութեան յարաճուն
փոթորիկը, որուն պայթումը — իր
խեղճ հետ ունեցած բացատրութեան
տեսարանին մէջ — սահմռկեցնող ե-
ղաւ չանթի անկումի մը նման ։
Իր գեղեցիկ խաղը չշուարեցին Հէն-
րի' կատարեալ Սլոն մը, Փարգէրի
դերին մէջ Հ. Վէօիթէ, Հ. Բիժէլ՝
վիպագիր Գրույսի դժուարին անձնա-
ւորութեան ուշագրաւ կերտումով,
ինչպէս նաեւ Տիկիններ Թալպօ եւ
Թափիի ։
Նուրբօրէն կերտուած խաղը՝
տարր գործողութիւններով ու կեն-
դանի, սրամիտ խօսակցութիւններով
հաղորդութիւնը կը պահէ լարուած
վերջին հեւքում ։
Թատերախաղ մը' որ առանց փո-
փոխութեան կրնայ չարժանկարի վե-
րածուիլ ։

ՀՐ. ԱԼԻՆԱՔ

ԻՏԱԼԵՒՀԱՊԵՇ ՎԷՃԸ
ԵՒ ԿԱԶՄԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

— • —

Իտալեւհապէշ պատերազմը պէտք է
տեւեայ, ինչպէս կ'երեւի, գաղթային
պատերազմի մը հանգամանքը ։Որով-
հետեւ Իտալիա ստիպուած պիտի ըլ-
լայ պատերազմիլ հեռու իր շրջագի-
ծի եւ չափազանց աննպաստ պայ-
մաններու ներքեւ՝ վայրի կլիմայի եւ
այլ անասելեան ։
Իտալիա արդէն իսկ ուղարկած է
200.000 զինուորներ, որոնք հրասա-
լիօրէն զինուած են ։ Անոնց, ինչպէս
նաեւ զինուորական եւ կառուցողա-
կան նիւթերու փոխադրութեան հա-
մար չարժման մէջ դրած է իր ծովա-
յին ամբողջ տորմիղը ։ Նոյն իսկ Մի-
ջերկրականի եւ Սեւ ծովու կարգ մը
կարեւոր գիծերուն վրայ երթեւեկը
նուազեցուցած է կամ ջնջած ։ Այդ մի-
ջոցին դիմած է, որովհետեւ պէտք
ունի մեծ թիւով համբորդական նա-
ւերու՝ փայտեղէն, մեքենական կազ-
մածներ, զէնք, Թնդանօթ, օդանաւ
եւ զինուոր փոխադրելու համար ։
Կարելի է զանազան ենթադրութիւն-
ներ ընել՝ Իտալիոյ կողմէ օդային
տորմիղի ունենալիք գործունէութեան
եւ կազերու գործածութեան մասին ։
Ամէնէն հաւանականը այն է որ մեծա-
գոյն մասնակցութիւնը առնեն ռմբա-
ձիգները ։ Անոնց գլխաւոր նպատակը
պիտի ըլլայ հալածել այն անջատ ան-
ջատ ու հրոսակային խումբերը կամ
զունդերը որոնք ցրուած պիտի ըլլան
ամէն տեղ ։ Նախ՝ օրինաւոր բանա-
կը ։ Բայց երբեք խաղաղ բնակչութիւ-
նը, որովհետեւ Իտալիա կ'երթայ
գաղթավայրի վերածելու այդ երկիրը
ու չահ չունի բնակչութիւնը վախցը-
նելու կամ թունաւորելու մէջ ։ Առկէ
զատ, կարելի ալ չէ նիւթական մեծ
կորուստներ պատճառել հապէշական
բնակավայրերուն, որովհետեւ, բացի
Ատիս - Ապեպայէն, բնակավայրերը
ցրուած կամ ծածկուած են հավիտեն-
րու եւ 2 -3000 մեթր բարձրութեամբ
լեռներու մէջ ։ Այն ինչ որ Թշնամի
օդանաւերու կողմէ պիտի քանդուի,
կրնայ քանի մը օրուան ընթացքին
կառուցուիլ, քանի որ թեթեւ ու յար-
դէ շինուած խրճիթներ են գրեթէ բո-
լորը ։
Աւելի քիչ մասնակցութիւն պիտի
ունենան քանդիչ օդանաւերը ։ Անոնք
իրենց դէմ չունին կալւ տանելիք օդա-
նաւեր ։ Որովհետեւ, Եթովպիա, բացի
10, 12 օդանաւերէ, օդային տորմիղ
չունի ։Քանդիչ օդանաւերը աւելի չատ
պիտի ծառայեն պաշտպանելու ռմբա-
ձիգները եւ զանոնք հովանաւորելու
զսամպէն եղած յարձակումներուն
դէմ ։ Ընդհանուր առմամբ, ամբողջ
օդային տորմիղը պիտի ծառայէ բա-
րոյական ազդեցութիւն մը ձեռք ձգե-
լու՝ գոնէ առաջին շրջանին եւ հետա-
խուզելու ։
Խնդիրը կը փոխուի, եթէ պատե-
րազմը լարուի եւ Եթովպիա սկսի
ուժեղ կերպով պաշտպանուիլ, ինչ-
պէս կը պարզուի արդէն իսկ ։ Այդպի-
սի որոշման մը ան կրնայ յանգիլ մի-
այն այն պարագային, երբ հաւատարի-
քը ունի եւրոպական կամ ասիական
որ եւ է կամ մէկէ աւելի պետութեանց
օժանդակութեան մասին ։
Բայց, հակառակ ատոր, Իտալիա կը
պատրաստուի նաեւ կազային յարձա-
կումի ։ Այն սահմանափակումը որ դր-
ուեցաւ ծծումբի առեւտուրին, ինչ-
պէս և տարբաբանական նիւթերու վր-
րայ, մեծ սակարաններու փա-
կումը, կազեր պատրաստող քիմիա-
կան գործարաններուն անմատչելի
դառնալը, կարգ մը տարբաբաննե-
րու անազմուկ զինուորական ծառա-
յութեան անցնիլը եւն. ցոյց կուտան
թէ Իտալացիները տրամադրութիւն
ունին կազային յարձակում կատա-
րելու ։
Եթովպիոյ մէջ պիտի յաջողի՞ կա-
զային յարձակում մը եւ օդային տոր-
միղը պիտի կրնա՞յ ձեռք ձգել այն ար-
դիւնքները, որոնք ստացուեցան ռազ-
մաճակատներուն առնն, — ատիկա ուրիչ
խնդիր է ։
Պէտք չէ մոռնալ թէ Եթովպիոյ մէջ
ջերմութեան աստիճանը կը հասնի
50—60 աստիճանի, որուն մէջ պէնզի-
նը կը շոգիանայ եւ կը ցնդի ։ Այդպիսի
պարագայ մը արձանագրուած է ընդհ.
պատերազմին, Սելանիկի ճակատին
վրայ, գերման հէքեաթային օդանա-
ւորդ Ֆէլէկէ կողմէ ։ Իսկ աւելի նը-
ւազ տաք մթնոլորտ գտնելու համար
աւելի բարձր թռչելու պարագային,
անկարելի կը դառնայ ցանկալի ար-
դիւնքը ձեռք ձգել ։
Ամէն պարագայի մէջ, Իտալացի-
ներուն համար կազային պատերազմը
դժուար պիտի ըլլայ՝ բացի կլիմայա-
կան պատճառներէն, ցեղային պատ-
ճառներով ալ ։ Ծանօթ է որ «Իփէրի-
թեր դժուար կը նուաճէ սեւամորթնե-
րուն սեւ մորթը ։ Իսկ «իփէրիթեր
ներկայիս ամէնէն ուժեղ կազն է ։
«Թօսկէնեով պատերազմիլ կը նշանա-
կէ հարիւրաւոր թոն կազ փոխադրել՝
նսօրսոնակ վայրեր
Բայց Եթովպիան եւս արդէն իսկ
միջոցներ ձեռք կ'առնէ կազային
յարձակման դէմ պաշտպանուելու
համար ։ Ատիս Ապեպայի մէջ հակա-
կազային Թաքստոցներ կը շինուին,
իսկ կասկած չկայ որ դէպի հոն ճամ-
բայ են հանուած դիմակներ ։
Ինչքան ալ կարճ տեւեն զինուորա-
կան գործողութիւնները, Իտալացի-
ները պիտի գործածեն կազեր ։ Իսկ
եթէ պատերազմը երկարի, Իտալա-
ցիները պարտաւոր պիտի ըլլան իրենց
զինուորները եւս պաշտպանել կազե-
րու դէմ ։ Որովհետեւ, այդ պարագա-
յին, ուրիշ պետութիւններ եւս Եթով-
պիան պիտի օժտեն օդանաւերով եւ
կազերով ու պիտի օգնեն կարելի ե-
ղածին չափ հաւասարեցնել Իտալիոյ
հետ ։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԶԵՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— • —

ԱՆՖՈՐՎԻԼ. — Զենկիլէրի Հայր.
Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը երե-
կոյթ պարահանդէս մը սարքած էր
Մառն գետին վրայ, հայրենակիցնե-
րու միջեւ սերտ կապեր հաստատելու
եւ միեւնոյն ատեն յարգելու համար իր
ողբացեալ զաւակներէն Սարգիս Մի-
նասեանի, Միհրան Մեգալուբեանի եւ
գերատեղ Ց. Այեասեանեանի յիշատա-
կը ։ Ներկայ էին մօտ 400 հոգի ։ Համ-
դէպ բացուեցաւ Մկր. Մեգալուբեանի
«Ով մեծասքանչելով զոր Հնչեցուց
«Եփրատ» նուագախումբը, խոր սպա-
ւորութիւն ձգելով նոյն իսկ Ֆրանսա-
ցիներու վրայ ։
«Եփրատ»ը հրաւիրուած էր պայմա-
նաւ որ ոչ մէկ Թուրքերէն կտոր նուա-
գէ ։ Եւ իսկապէս բոլոր երգերը հա-
յերէն էին, հայրենասիրական թէ ժո-
ղովրդական, — «Մեր հայրենիք»,
«Ցանուրիկ», «Լուսին չկար», «Հա-
յաստան» , «Պնդակ որոտաց» , «Հօյ Հե-
յինէ» , եւն. ։ Ցաջող անցաւ նաեւ ա-
ճուրդը ։ 500 Ֆր. մրանուազ վճարե-
լով շահեցաւ Գ. Փիլիպպոս Աղամ-
եան (հաւ մը եւ մէկ շիշ շամփանիա) ։
Երեկոյթը տեւեց մինչեւ առտու,
հայկական եւ եւրոպական պարերով ։

Փ. Ուստայիկեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

18 ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

— • —

ՓՐԻՎԱ, 17 սեպտ. (Յառաջ) — Ծ-
րէկ կէս օրէ վերջ, Մէզօն Վէօվ Պէր-
ժէ հաստատութիւնը, որ վերջերս
Տէպիէ եւ ընկ. փոխանցուեցաւ,
աշխատաւորները մեծ յուզման մատ-
նեց ։ Երկտող ազդով մը կը յայտա-
րարէ թէ սեպտեմբեր 30էն վերջը գոր-
ծարանը պիտի գոցուի ։ Վերաբացուե-
լու յոյս չսալէ զատ, վարչութիւնը կը
յայտարարէ թէ մինչեւ յետ կարգա-
դրութիւն գործարանը գոց պիտի մը-
նայ ։
Ամէնէն աւելի հայ գործաւորներն
են որ յուզուած են, որովհետեւ ոչ
գործ գտնելու յոյս կայ եւ ոչ ալ սե-
փական նպաստ ։ Բառին բուն իմաս-
տով, ամէնքն ալ չքաւոր են ։ Արդէն
օրավարձերը ողորմելի էին ։ Այրերը
կը չահէին 12 Ֆր., իսկ կիները՝ 8 ։
Համեմատելով ուրիշ տեղերու, Փրի-
վայիապրուստը աւելի սուղ է ։Ուրեմն
18 ընտանիք, մօտաւորապէս 60 հո-
գի փողոց պիտի մնան ։

Կ. Ֆարշեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒԻՆ»

Ծանօթ գրող եւ ժամուլի վերատես-
չութեան ներքին խորհրդական Սամա-
րի էթէմ, «Գուրունէ» մէջ գիտել
կուտայ թէ «Մուսա լեռը» Ֆիլմը վեր-
ջին արարն է այն ողբերգութեան զոր
աշխարհակալ պետութիւնները երկար
ատենէ ի վեր կը բեմադրէին, իբրեւ
նիւթ ունենալով ըմբոստութիւնը, իսկ
իբրեւ գերակատար՝ Թուրքիոյ փոք-
րամասնութիւնները ։
«Ոչ միայն Թուրքիոյ, Ասիոյ կարգ
մը վայրերու եւ Եւրոպայի մէջ ալ
բեմադրեցին նման խաղեր ։ Նահուսի-
ներու ջարդերը եւ Կովկասի մէջ ցա-
րական բանակներու կոխկռտած Հա-
յերը այս խաղերուն «Ֆիւկիւրան»-
ներն էին ։
Աշխարհակալները դարերով խոս-
տումներ տուին եւ չատ մը մարդիկ
ըմբոստութեան մղեցին ։ Այս խոս-
տումները չահագործուած մըն էին,
բառին կատարեալ առումով ։ Աշխար-
հակալները չահագործեցին անոնց
միտը, արիւնը եւ ոսկորը ։
Հայերն ալ այս տեսակ փորձու-
թիւն մը անցուցին եւ մինչեւ իրենց
մահը չահագործուեցան իրենց դե-
րուսայցներուն կողմէ ։ Այս չահագոր-

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն» հետեւեալ
խորհրդածութիւնները կ'ընէ, «Մու-
սա լեռան» չարժանկարին դէմ մղ-
ուած պայքարին առթիւ (13 սեպտ.) ։
«Մուսա լեռան» չարժանկարին
դէմ Թուրքերու մղած բուռն պայքա-
րը մէկ արտայայտութիւնն է այն ճի-
գին, որով անոնք կ'ուզեն երկու սը-
շին եռքի տակ թաղել ու մոռնալ՝ դեռ
քսանամեակ մը առաջ, իրենց իսկ
ձեռքով չրջայացերժուած տխուր
պատմութիւնը եւ անոր եղեռնական եւ-
տեւանքները ։ Կ'ուզեն որ աշխարհ
մոռնայ — եւ մոռնալով ներէ՞ — մէկ
միլիոն Հայերու ջարդը եւ իրենց ե-
րեսին չսայ՝ բոլոր ժամանակներու
մեծագոյն ոճիրը ։
Իրենց այս ընթացքով, սակայն,
այսօրուան Թուրքերն ալ կը հաստա-
տեն, թէ բոլորովին կ'նուսցնեն ու
կ'արդարացնեն Թալէաթներու ձեռ-
քով սարքուած մեծ եղեռնագործու-
թիւնը ։ Այս մասին անհամար փաստեր
կային ու դէն հրապարակի վրայ ։
Այժմ աւելցաւ վրան կ'աւելնայ նաեւ
նոր փաստ, Մուսա լեռան դէմ հալա-
ծուած պայքարով ։ Անոնք զինադա-
դարէն յետոյ մինչեւ այսօր իրենց
համամտութիւնը յայտնեցին 1915 —
1918ի հայաջինջ սպանդներուն, երբ
«չէհիտ» (նահատակ) դասեցին եղեռ-
նին մէջ պատասխանատու Թալէա-
թը, երբ Պոլսոյ մէջ ազգային յա-
ղթականութիւն կարմակերպեցին
ուրիշ չահատակ եղեռնի մը՝ Սա-
յիտ Հալիմին համար, երբ համարը-
ձակօրէն ու վաղ դարձին այդ ճիւաղ-
ներու սպանութիւնը վրիժառու անա-
բեկիչներու կողմէ, երբ ամէն առթիւ,
անհատական լրբութեամբ մը դառն
նուաստացին զանոնք արդարեն վրայ
եւ երբ վերջապէս իրենք ալ միաձայն
վայրագ Յաղթանակայութիւն հետա-
պնդեցին մեծ սպանդէն վերապրած
մեր բեկորներուն դէմ ։
Այսպէս չարժելով եւ հետեւաբար
ազգային գոյն տալով հայասպան մեծ
ոճրագործութեան, Թուրքերը իւրա-
ցուցած եղան ամբողջ աշխարհին ծա-
նօթ եւ ամէն կողմէ դատապարտուած
հայկական տարաբախտութիւնը ու
կատարածները ։ Այսպէս կը չարժին
եւ հիմա, երբ գիրք մը չարժանկարի-
ման առթիւ անցած մըն ալ կ'այ-
ծառծառ քրքջային անիրը եւ Թուրքե-
րը, կրակ կտրած, «հէքեաթ» եւ
«զրպարտութիւն» կ'որակեն վէպին
մէջ յիշատակուած դէպքերը ։
Քեմալական Թուրքիան, երեւոյթ-
ները փրկելու մտահոգութիւն իսկ
չունի ։ Երբ համիտեան քանապետա-
թիւնը տապալեցաւ, ոճրագործ Իթ-
թիհատը դատապարտութեան խոսք
բառ Համիտի սարքած արիւնի բաղ-
նիքներուն դէմ, եւ չէ թէ նոյն այդ
օրերուն նորեց Ատանայի զոհերուն,
խոկ յետագային բրքական եղեռնա-
գործութեանց մեծագոյնը, 1915—
1918ի հայկական սպանդը ։ Քեմալա-
կան վարչաձեւը, սակայն, որ Իթթի-
հատի նման 1920—1922ի կոտորածնե-
րը գլուխ հանեց Կիլիկիոյ եւ Իզմիրի
մէջ, չանեցաւ իր նախորդին մտա-
հոգութիւնը, իթթիհատական արիւ-
նոտ սկզբունքները չշրջանին գար-
ծուած ոճիրները դատապարտելու հա-
մար ։ Ընդհակառակն առաջին օրէն
իսկ տէր կանգնեցաւ ոճրագործնե-
րուն, դարձաւ անոնց փաստաբանը,
անփոփոխեց անոնց մեղքերը եւ ա-
մէն միջոց ի գործ դրաւ համաշխար-
հային խղճմտանքին կարծիքին առջեւ
արդարացնելու համար ամէնէն անար-
դարանալիւ ամէնէն զարհուրելի ոճիրը
եւ անոր քստմնելի հետեւանքները ։
Իթթիհատականները կը յայտարա-
րէին թէ ոչ մէկ կապ կայ իրենց եւ
համիտեան վարչաձեւի մարդասպանե-
րուն միջեւ ։ Քեմալականները չկր-
ցան ընել նման յայտարարութիւն մը,
իրենց եւ իթթիհատականներու միջեւ
կապի մը չգոյութիւնը չեչտելու եւ
հետեւաբար եղածին մէջ իրենց դեր եւ
է մեղք չունենալը սլիգելու համար ։
Չկրցան, որովհետեւ Քեմալական վար-
չաձեւը հայաջինջ չարունակութիւնն
էր իթթիհատականին եւ որովհետեւ
[illegible]
Անտարակոյս, ուրիշ, չարժանկարներէն
մէկն ալ այն ազգային, զոր
թուրք բերերը բարձրացուցին վեր-
ջերս Մուսա լեռան վէպի չարժանկար-
ման առթիւ ։ Եւ անտարակոյս նոյն մէկ
մխիթարանքն այն կարծիքին, թէ
սարքութիւն մը կայ հաստատ
մը առաջած եւ այսօրուան Թուրքե-
րուն միջեւ ։ [illegible]
[illegible]

ծամէն աշխարհակալութիւնը չուե-
ցաւ, տարատոյս, փճացնելով քա-
ղաքներ եւ ըմբոստութեամբ ձեռք բե-
րելով այն ինչ որ չկրցաւ ընել բա-
նակներով ։
Հիմա այլ եւս չահագործուելիք
բան մը մնացած չէ անոնց արիւնին
մէջ, ուստի գրականութիւնը եւ արհես-
տանկարութիւնը չուկայ հանուած են
հայուչ մեզար ։
Շուկայ հանուած ներկայացումները
հայկական արհամարհութիւններէն
են եւ նախքան կ'ուզեն սարսափել'
Թուրքերն արատեր փառանելով ։
Թուրքիոյ մէջ կարելի չէ որ եւ է
վարչաձեւի դէմ չարժանկար ներկա-
յացնել ։ Կը կարծենք թէ բարեկամ
ազգերը չպիտի զիտեն «Մուսա Տաղի
չարժանկարին ընականութիւնները» ։

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ընդունելու համար որ մտային այս
գործողութիւնը կրնայ խենթութեան
վերածուիլ եւ ոճիրներու տեղի տալ,
պէտք է որ յառաջ բերուած օրինակ-
ները ըլլան յստակ, գիտականօրէն
ստուգուած եւ մանաւանդ, ենթադր-
եալ հիւանդին յայտնած զանգատնե-
րը հերքուած ըլլան արդարութեան
անկողմնակալ քննութեան եւ վճիռին
առաջ ։ Բան մը որ երբեք տեղի
ունեցած չէ այստեղ ։
Ինչ կ'ըսէ Տոքթ. Լոկր — «Գործ
մը ձեռնարկ ու չի գտներ, ետին դառ-
նալ կը տեսնէ որ մարդ մը կը քալէ
ետեւէն, ասկէ կը հետեւցնէ որ,
այն մարդը կ'ուզէ որ մարդը խենթե-
ցնէ է, բայց յիմարներու սպասար-
կութիւնը լաւ չունի եւ իրմով ալ
չի զբաղիր ։ Քիչ մը անդին սակայն,
մեկնաբանութիւններու մասին խօսած ա-
տեն, ինչ է որ կը խօսուհանի. «Եւ
ահա ճիշդ այդ պայծառատեսութեան
համար է որ իր չուրջինները կ'ընդ-
դիմանան անոր հիւանդանոցի մէջ
փակուելուն կամ խիստ հսկողութեան
մը տակ առնուելուն» ։ (Ընդգծումը
մերն է) ։ Իրականութիւնը այն է որ,
յիմարներու սպասարկութիւնը, որ
ստիպուած է իր հացը չահիլ եւ սանձ-
արձակ ազատութիւն կը վայելէ, կը
բաւէ որ հեռուէն հեռու խմանայ սուտ
կամ իրաւ լուր մը թէ այսինչը մտա-
յին խանգարում ունի, որպէսզի այդ
մարդուն հետքը այլ եւս չկորսնցնէ ։
Բացառապէս միայն հիւանդին բնտա-
նիքը լուր ունի այդ անտանելի հե-
տապնդումներէն ։ Նպատակը հոգեբը
չէ ինչպէս կը հաւատէ յօդուածա-
գիրը, այլ արգիլափակել հիւանդը ի
գին ամէն միջոցի ։ Թէ որո՞նք են այդ
միջոցները, ահա ճիշդ հոդ է որ,
ինչպէս կ'ըսեն, համեր կը պարնէ ։
Իմ անձնական խնդիրէս զատ, չորս
տարուան ընթացքին տուուեցի յիսուն
ի չափ պարագայ ։ Միեւնոյն մե-
թոտները, միեւնոյն արդիւնքը ։ Ինչ
որ ալ ըլլայ հետապնդուողին համբե-
րութիւնն ու պաղարիւնութիւնը, բա-
պասարկութիւնը անպատճառ կը յա-
ջողի իր նպատակին հասնելու ։ Հուսկ
ուրեմն կամ ոճիր մը յառաջ կուգայ
եւ թերթերը իսկոյն կը տպեն սովո-
րական դարձած տարազը. «Այս ինչը
սպանեց այն ինչը եւ յետոյ ալ անձ-
նասպան եղաւ, ատենէ մը ի վեր հա-
լածախտէ բռնուած էր» , եւ կամ աւե-
լի յաճախ պարզ զայթակղութիւն մը
կը ծագի, որ միշտ կը բեցուի են-
թադրեալին կոնակը, եւ ատոր համար
ալ ան կ'արգելափակուի առանց որ եւ
է քննութեան ։ Կարելի էր մանրամասն
նկարագրել այդ հալածանքները, բայց
աւելորդ կը նկատեմ ։
Մնայուն սպասարկութեան զատանցանք
բուռնծը, իրականին մէջ գիտական,
հալածանք մըն է որ կը կատարուի
մագնիսական - ելեկտրական միջոցնե-
րով ։ Բայց տանք նախ Տոքթ. Լոկրի
բառերը. «Զառանցանքը ինքնին յա-
տակ է գոյն ըզգացողին գիտակցու-
թեան մէջ, ուրիչին պատմուած ա-
տենն ալ յստակ է ։ Հիւանդը, այդ
զառանցանքի խնդիրէն դուրս, կը տր-
րամաբանէ բացարձակապէս ամէն
մարդու նման, բանեք նոյն իսկ, աւե-
լի լաւ քան իր դիմացինները» ։
Եթէ գործէն անտեղեակ ընթերցող-
ները, «վարդապետ տարգեր» ... էր-
րունքին յենած, ուզեն վաւերական
նկատել այդպիսի խենթութեան մը
գոյութիւնը, այդ իրենց գիտնալիք
բանն է ։ Մեր տեսածն այն է որ այդ
անթելի գործողութիւնները կը կա-
տարուին յիմարանոցներու մէջ մի-
այն, յառաջապէս վարժուած գործա-
ւորներու միջոցաւ, իբրեւ բժշկական
դարմանում ։ Արդէն ուրիշ տեսակ
դարմանում գոյութիւն չունի հոն ։
Եթէ միայն խենթերու վրայ կատար-
ուէին, քիչ չատ տրամաբանական
պիտի ըլլար, որովհետեւ կրնային հի-
ւանդը ցնցել եւ խելքը արթնցնել,
բայց առողջ մարդոց համար բացար-
ձակապէս անիմաստ է, եթէ սակայն
չենթադրենք որ ասով պարզապէս ու-
ղեղային ֆիզիքական հիւանդութիւն
մըն է որ կ'ուզեն դարմանել ։ Բայց
կրնայ ըլլալ որ այս անթելի գործո-
ղութիւնը չատ ծանր նաեւ ենթակա-
յին եւ իրական խենթութիւն յառաջ
բերէ կամ ֆիզիքական առողջութիւնը
քայքայէ ։
Ամէն պարագայի տակ, որովհետեւ
այսչափ բարբարոս են այդ փորձերը,
որ անկարելի է օրէնքով վաւերացնել
կամ հիւանդին բնտանիքին հաւանու-
թիւնն ստանալ, մեծ բժիշկները բա-
ցարձակապէս գաղտնի կը պահեն զա-
նոնք իրենց մէջ, հաւանաբար դուրսը
տեղեկութիւն տալով մի քանի բարձր
պաշտօնատարներու միայն, որոնք
վստահութիւն յայտնած են այդ բը-
ժիշկներուն գիտութեանը եւ բարոյա-
կանին ։
Այսուհանդերձ փոքր յայտնութիւն-
ներ ալ տեղի ունեցած են արդէն,
մինչեւ իսկ լրագիրներու մէջ ալ սպ-
ուած են, եւ չեմ գիտեր թէ ինչու
չուտ կը մոռնայ ընթերցող հասարա-
կութիւնը ։ «Քօթիտիէն»ի 1932 հոկտ.
3ի թիւին մէջ էր որ յօդուած մը կար-
դացի այդ մասին ։ Լրագրող մը կը
պատմէր որ Փրոֆ. Վալէրի անուն
բժիշկ մը, անգլիացի թէ ամերիկացի,
անթելի փորձեր կը կատարէ իրեն
յանձնուած հիւանդներուն վրայ, իր
մասնաւոր հիւանդանոցին մէջ ։ Այդ
առթիւ լրագրողը այցելած էր նաեւ
ֆրանսական յիմարանոցներու պետե-
րուն եւ անոնց կարծիքը հարցուցած ։
Անոնք ալ հաստատած էին որ արդա-
րեւ ջղային հիւանդութեանց ենթա-
կաները անթելը կրնան զգալ, առանց
որ եւ է գործիքի աջակցութեան ։ Երր
այս բոլորը արդէն տպուած է, չեմ
գիտեր թէ Տոքթ. Լոկր ինչպէս կը
ճարտարուարի երեւակայական մանուա-
ծապատ բացատրութիւններ տալ հա-
սարակ բժշկական գործողութիւն մը
նշանակելու համար ։ Շատ չատ կրնար
պնդել իր պաշտօնակիցներուն պէս թէ
միայն հիւանդներն են որ զգայուն են
այդ փորձերուն հանդէպ, թէեւ իմ
համոզումս է որ անոնք կրնան յաջո-
ղիլ ո եւ է մարդու վրայ, բաւական է
որ բժիշկը համբերութիւն ունենայ եւ
պէտք եղած գիտական խարխափում-
ները կատարէ մինչեւ որ կարենայ յա-
բաբերութեան մէջ մտնել ենթակային
ուղեղին հետ, ու մանաւանդ վստահ
ըլլայ որ այդ փորձերէն որ եւ է դա-
տական ձանձրոյթ մը չպիտի ծնի իրեն
համար ։
Կէտ մըն ալ որ յստակապէս մութի
մէջ ձգուած է, սա է թէ այդ գործո-
ղութեանց ենթակաները, խենթ ըլլան
կամ ոչ, չեն կրնար վնասել ներկայա-
ցնել հասարակութեան համար, քանի
որ բոլորն ալ փակուած են արդէն յի-
մարանոցներուն մէջ, եւ այդ փոր-
ձերն ալ հոն է որ սկսած են հոն ալ կը
վերջանան տոփորուբար ։ Ու յետոյ,
այդչափ «լաւ տրամաբանող» մարդիկ
կրնան ըմբռնել որ բժշկական գործո-
ղութեանց ազդեցութեան տակ կը
գտնուին ու հետեւաբար պէտք չունին
երեւակայական թշնամիներ ստեղծե-
լու եւ անոնց վրայ յարձակելու ։ Ար-
դէն այսպիսիներու կողմէ գործուած
ոճիրի օրինակներ չկան ։ Եթէ բժիշկ-
ները կը վախնան այս կարգի արգիլա-
փակուածներն ազատելու, պատճառն
այն է որ կը կասկածին թէ մի գուցէ
իրենց անգութ փորձով վրէժի զգա-
ցում արթնցուցած ըլլան ենթակային
մէջ ։
Առանց երկարելու, եզրակացնենք
քանի մը բառերով.
1.— Բժիշկները օրէնքի գիղծում է
որ կը կատարեն նոյնացնելով բոլոր
ջղային կամ մտային հիւանդութիւն-
ները յիմարութեան հետ, եւ անմեղ
մարդոց ստուար բազմութիւն մը սր-
կելով քաղաքացիական եւ մարդկային
իրաւունքներէն, յաճախ մինչեւ անոնց
կեանքին վախճանը ։
2.— Ոճիրներ եւ գայթակղութիւն-
ներ տեղի կ'ունենան գրեթէ միշտ
յիմարներու սպասարկութեան անպա-
տասխանատու գործունէութեան
պատճառաւ, եւ մեքենական զառան-
ցանքը չատ անգամ գիտական հիմ չու-
նի իբրեւ իրական յիմարութիւն ։
3.— Բուն յիմարներու մնայուն
սպառնալային զառանցանքը անհաւա-
նէ մօտի մնայուն պայծառութեան
հետ ։ Ոչ - յիմարներու վրայ կատար-
ուած բժշկական գործողութիւնները
պարտուելի կեղծ խենթութեան մը քօ-
ղին տակ, արդէն կասկածի տակ դնել
կը նշանակէ այդպիսի դարմանումի
մը օգտակարութիւնը եւ բարոյական
հանգամանքը ։
4.— Եթէ ջղային հիւանդութիւննե-
րը դարմանելու համար նախազգուշա-
կան եւ առողջապահական միջոցներու
դիմել հարկ ըլլայ, այդ միջոցները ի
գործ պէտք է դրուին յիմարանոցէն
դուրս ազատ պայմաններու տակ, ա-
ռանց մասնակցութեանը սպասարկու-
թեան, որ անընդունելի է առողջու-
թեան եւ ազատութեան վերաբերեալ
փափուկ հարցերուն միջամտելու ըլլա-
լու ։

Տ. Գ.

⁂ Երկրագունդի տարածութիւնն է
150 միլիոն քառ. քիլոմեթր, իսկ բը-
նակչութիւնը՝ 1.800 միլիոն ։
⁂ Վերջին վիճակագրութեան հա-
մաձայն Մ. Նահանգներու մէջ տա-
րեկան 30.000 մարդ զոհ կ'երթայ
արկածներու
⁂ Աշխարհի մէջ ամէնէն բարձր հա-
սակ ունեցող մարդիկ Շուէտացիներն
են ։
⁂ Երկրագունդի միայն 2/3 մասը
բնակչութիւն ունի ։ Մնացած մասը
ամբնակելի է — ջուր, լեռ, անապատ եւ
այլն ։
⁂ Մ. Նահանգներու մէջ 120 միլիոն
կառուց կայ ։
Աշխարհի մէջ 860 լեզու կը գործած-
ուի ։

Կացութիւնը Ազգաժողովի շրջանակներուն մէջ

ԱԼՈՅԶԻ ԵՐԿՈՒ ԺԱՄ ԿԸ ԽՕՍԻ ԼԱՎԱԼԻ ՀԵՏ

Անստուգութեան մատնուած է Ազգերու Դաշնակցութիւնը, հակառակ թափուած բոլոր ջանքերուն։ Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը առանց անմիջապէս վերջը, պարոն Ալոյզի գնաց գտաւ Պ. Լավալը, եւ ամբողջ երկու ժամ խօսեցաւ կացութեան մասին։ Ինչպէս գրած էինք երէկ, ծրագիրը կը պարունակէ անվիճար պարել Եթովպիոյ անկախութիւնը, օտար խորհրդականներ նշանակել միայն կայսեր հաւանութեամբ, տեղական ոստիկանութիւնը վերակազմել այխատակամորթ ազանցով, որոնք նմանապէս կայսեր կողմէ պիտի նշանակուէին եւն. Անգլիական պատուիրակութիւնը բացորոշապէս հասկցուցած է թէ չի կրնար ընդունիլ որ եւ է առաջարկ որ Իտալիոյ գերիշխանութեան կ'ենթարկէ Եթովպիան։ Իսկ Իտալիա ակիզբէն ի վեր կը պահանջէ վարչական գերակշռութիւն՝ Հապէշական կառավարութեան բարենորոգման համար,սպառազինութիւն՝ իր գաղթավայրերուն համար,ընդարձակում սահմաններու եւ տնտեսական առանձնաշնորհներ։

Իրազեկ թղթակիցներ կը հաւատան թէ Հապէշական պատուիրակութիւնը տրամադիր է ընդունելու առաջարկուած պայմանները։ Մինչդեռ Իտալական պատուիրակութիւնը անընդունելի գտնելով Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը, օրէ օր հրահանգի կը սպասէ, Ժընեւէն հեռանալու համար։ Մինչեւ անգամ կարծողներ կան թէ պարոն Ալոյզի Հռոմ կանչուած է այդ առաջադրութեամբ։

Կացութիւնը կրնայ պարզուիլ շաբաթ օր, կամ երբ Ա. Դ. Խորհուրդը պաշտօնապէս իր կարծիքը յայտնէ յանձնախումբին առաջարկներուն մասին, որոնք չպիտի հրատարակուին, մինչեւ որ երկու երկիրները պատասխան չըտան։ Խորհուրդը պարտաւոր չէ նոյնութեամբ ընդունելու այդ առաջարկները, այլ կրնայ փոխել զանոնք իր յարմար դատած եղանակով։ Սակայն իրողութիւն է որ չի կրնար փոփոխութիւն կատարել Իտալիոյ հաճելի ըլլալու համար, որովհետեւ Անգլիա չի հանդուրժեր Իտալիոյ ոչ քաղաքական, ոչ ալ զինուորական գերակշռութեան։

Ի՞նչ պիտի ըլլան Իտալական հիւպատոսները

Աստիս - Ապէպայի Իտալական դեսպանը վերջնագիր մը ուղղեց Հապէշական կառավարութեան, պահանջելով որ անհրաժեշտ դիւրութիւնները տրուին, ներքին նահանգներու չորս Իտալական հիւպատոսներու ճամբորդութեան համար։ Հապէշները դժուարութիւններ կը յարուցանեն այս հիւպատոսներուն դէմ, որոնք ետ կանչուած են, բայց չեն կրնար ճամբայ ելլել։ Այսպէս, Կոնտարի հիւպատոսը եթէ Աստիս-Ապէպա երթայ կարաւանի ճամբով, երկու ամիս կը տեւէ, իսկ եթէ ընտրէ Երիթրէի գիծը՝ երկու շաբաթ։ (Կը նշանակէ թէ շատ քիչ բան փոխուած է 1860ական թուականներէն ի վեր, ինչպէս կը հետեւի Տիմոթէոս վրդ.-ի յուշերէն)։

Զինուորական պատրաստութիւններ ամէն կողմ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Մ. Նահանգներու նաւատորմը ի հարկին Ատլանտեան պիտի անցնի, ամերիկեան նաւերու պաշտպանութեան համար, եթէ պատերազմ ծագի Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ։ Վերջին երկու տարիներու միջոցին ամերիկեան նաւատորմին մեծ մասը կեդրոնացած է Խաղաղականի մէջ։

⁂ Եգիպտական թերթերը կը գրեն թէ 144 անգլիական մարտանաւեր կեդրոնացած են Միջերկրականի մէջ, հետեւեալ գիծերով.— 28 հատ՝ Աղեքսանդրիոյ առջեւ, 20 Պաղեստինի ջուրերը, 6 Սուէզի առջեւ, 20 Ադէն եւ 70 Ճիպրալթար։ Թերեւս չափազանցութիւններ կան այս թիւերուն մէջ. բայց անվիճելի է թէ Մեծն Բրիտանիոյ ծովայինութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է բոլոր ճակատներուն վրայ։ Ռազմական օդանաւեր կը սաւառնին Ճիպրալթարի վերեւ, որ օժտուած է պաշտպանողական բոլոր միջոցներով։

⁂ Հապէշիստանի կայսերական բնակիչը հետզհետէ կը հեռանայ մայրաքաղաքէն։ Կայսրուհին առջի օր զաղտնապէս մեկնեցաւ երեք զաւակներէն երկուքին հետ Շոյէկաւքով մինչեւ որուշ տեղ մը երթալէ յետոյ, անապատային թաքստոց մը պիտի քաշուի։ Իսկ արքայից արքան պիտի ստանձնէ բանակին հրամանատարութիւնը։ Կայսրը երէկ սեղան մը սարքեց ի պատիւ 80 օտար թղթակիցներու։ Կացութիւնը օրէ օր կը ծանրանայ։ Սեպտեմբեր 18ին 10,000 քաղաքացիներ պալատ երթալով զէնք պահանջեցին։

Հապէշիստան 125 միլիոն փամփուշտ ունի

Աստիս - Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ երկիրը այժմ ունի 125 միլիոն փամփուշտ եւ 500,000 հրացան, ուրեմն մարդ գլուխ 250 փամփուշտ, ինչ որ անբաւական է։ Գնդացիրներու թիւն է 200, հազիւ 10,000 փամփուշտով։ Պաշտօնական շրջանակներու մէջ մեծ յոյսեր կը դնեն Անգլիոյ վրայ, մանաւանդ եթէ Իտալիա փորձէ զօրք անցընել Եգիպտոսէն եւ Սուտանէն, իր Ափրիկեան սատղութածքները պաշտպանելու համար։

Գերմ հազարապետի մը հրամանատարութեան տակ, կայսեր անձնապահ գունդը խրամ փորել կը սորվի։ Իսկ հրետաձիգները օդանաւերու դէմ գործելու վարժութիւններ կը կատարեն վեց թնդանօթներով։

⁂ Ճամբորդներ կը պատմեն թէ զինուորական կարեւոր համախմբում մը տեղի կ'ունենայ Գալլի նահանգին լեռներուն մէջ, անապատին առջեւ եւ Իտալական Սոմալիի սահմանին վրայ։ Կ'ըսուի թէ այս բանակին թիւը կը հասնի 100 հազար հետեւակի եւ 200 հեծելազօրքի։

Պատերազմի պարագային Եթովպիոյ թագաւորը մայրաքաղաքին մէջ պիտի մնայ, հոն հաստատելով իր բանակատեղին եւ երբեմն քննական պտոյտներ կատարելով։ Կայսրը մէկ ամիսէ ի վեր ձեռնարկած է Կարմիր Խաչ մը կազմակերպելու եւ կարեւոր կէտերու մէջ հիւանդանոցներ հաստատելու։ Դիմում կատարուած է Միջազգային Կարմիր Խաչին։

⁂ Սեպտեմբեր 17ին կայսեր անձնապահ գունդէն 7000 զինուորներ թափոր մը կազմեցին մայրաքաղաքին մէջ եւ յետոյ մասնակցեցան իրենց ի պատիւ տրուած սեղանի մը։ Բազմաթիւ ցեղապետներ հասած են մայրաքաղաք, իրենց ռազմիկներով, վերին հրամանատարութեան հրահանգներն ստանալու համար։ Պատերազմական նախարարը անձամբ վարեց ռազմանիւթի սնուցկներուն բնմուսնայումը։

Օտար ծառայելիներ Ատիս Ապէպայի մէջ

Օտար դեսպանները յանձնարարեցին շատ խոր թաքստոցներ շինել իրենց շէնքերուն մօտ, ի հարկին ամբողջ պաշտօնէութիւնը տեղաւորելու համար։ Հարիւրի չափ հապէշ երիտասարդներ այժմ հող փորելով շատ աւելի դրամ կը շահին մէկ շաբթուան մէջ քան շահած են ամբողջ տարին. Ամերիկեան, անգլիական, Ֆրանսական եւ գերմանական հաստատութիւններն ալ գործի լծուած են, հպատակներու պաշտպանութեան համար։ Մայրաքաղաքի աւելի քան 3000 օտարականներուն ապահովութեան խնդիրը մեծ հոգեր կը պատճառէ Հապէշական կառավարութեան։ Եթէ զինուորական գործողութեանց սկիզբէն իսկ Ճիպութիի երկաթուղին չքանդուի Իտալական օդանաւերու կողմէ, կարելի պիտի ըլլայ պարպել այս բազմութիւնը

⁂ Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ Աստիս - Ապէպայի 125 Ամերիկացիներէն միայն 12ը մեկնած էին մինչեւ սեպտեմբեր 17։ Գերմանական գաղութին թիւն է 250։ Յունական գաղութը, որ ամէնէն բազմաթիւը կը համարուի, 3500 կը հաշուեն եւ շատ քիչեր մեկնած են։ Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները գրեթէ ամբողջութեամբ պիտի մնան։

ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԹՅԱՆ եւ Զուիցերիոյ յանձնուեցաւ օրագրող Պէրթլօտ Եաքոպ, որ անցեալ յուլիսին Թակարդը ձգուած եւ Գերմանիա փախցուած էր

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Եշ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՖՈՆԹԷՕ-ՔՈՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին. 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանս Զեկոյց՝ Պատգամաւորի։

Կ.Կ.Ա. ԱՌ.

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը։ Օրակարգ Շարունակութիւն նախորդ ժողովին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ.Ր. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ մէջ,

ցեղոյն սիրողներու մասնակցութեամբ

կը ներկայացուի ՈՒՇ ԼԻՆԻ. ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 8

Salle Voltaireի մէջ, 1 Place de l'Odéon.

Ոչ անդամներու համար մուտք 2 ֆր. իբր ծախքերու մասնակցութիւն.

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ ՌՈՄԱՆԻ ՇԱՊԻՆԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին EDENի սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Ծախսերու մասնակցութիւն 2 ֆր.։

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1 Avenue du Chateau, St. Gratien. (S.&O.)

Վարժարանի բացումը տեղի կ'ունենայ ՀՈԿՏ. 1ին, Երեքշաբթի օր։

Վարժարանը կ'ապահովէ տոհմային լեզուի ու դաստիարակութեան հետ նաեւ ֆրանսական միանգամ։ Աշակերտուհիները կը վայելեն մայրական գուրգուրանք եւ մասնաւոր ուշադրութիւն իրենց ֆիզիքական զարգացումին համար։

Գեղեցիկ դիրք. մաքուր եւ անարատ մնունդ. դիւրամատչելի պայմաններ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել վարժարանի տեսչութեան չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ կիրակի օրերը։

Հաղ. միջոց. — կար տիւ Նորէն շոգեկառք եւ իջնել St. Gratien կամ Enghien եւ անկէ օթօպիւս

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ին։

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն օր ժամը 14-17 վարժարանի քարտուղարութեան։

Թղթակցութեան հասցէ՝ Secretariat du Collège Samuel-Moorat, 26 Rue Troyon, Sèvres (S. et O.).

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

Ֆ.Ր. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Բոլոր անդամ անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է։ Կը հրաւիրուին համակիրներն ալ։ Կարեւոր օրակարգ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Օրակարգ Շրջաբերականի ընթերցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Ֆ.Ր. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, 11, Րիւ տը լ'Էքօլ տը Մէտըսին։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անպայման։

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի և Շրջանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3.30ին, 0 Քլէր տը լա Լիւնի վերնայարկը։ Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ, Փարիզ — Ստացանք։

ԼԻՈՆ, Լ. Տ — Ստացանք 140 ֆր.։

ՔԱՇԱՆ, Ե. Խ. — 140։

ՊԵՐԼԻՆ, Թղթակից — Կը խնդրուի փութացնել։

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ

— —

Ե. Քէֆէլեան, Լիոնէն։

Le Gérant: H STEPHAN
17, Rue Daressne PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Գէոնի մէջ, հիթլերական գործակալներու կողմէ։ Զուիցերիական կառավարութիւնը որոշեց արտաքսել Եաքոպը։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հոգատարութեանց մասին ընդարձակ զեկուցումներ տուին, Ազգաժողովին առջեւ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ մէկ միլիոն տարագիրներ կան ի սփիւռս աշխարհի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Թարգմ.՝ Տիմոթէոս վրդ. Սապրիչեան

Գլաթոա - Գրու կը շուարի կը մնայ եւ խօսքը ուրիշ նիւթի կը փոխէ - ժողովականք կը պոռան «Կապը քակէ, ուրիշ խօսք պէտք չէ»- նա իր խօսքը կը շարունակէ - բազմութիւնը կը սկսի բարձր ձայնով խնդալ - Թագաւորն ալ իր Էհրամին ծայրովը երեսը ծածկելով ծիծաղը չկրնար բռնել։

Քանի մը անգամ դատաստաններու ներկայ գտնուած եմ, բայց այս անգամինը կարծես թէ թատերական խաղ մը կը ներկայացուէր։ Վերջապէս Թագաւորը վախճան մը տալու համար մեր գիւղի Շէխը որ հեռուն եկած էր, կանչել տալով՝ ըսաւ - «Եթէ որ ատոնց կռուոյն ժամանակ ներկայ գտնուեցար, պատմէ ճշմարիտը ինչ որ գիտես»։

Պատասխան տուաւ Շէխը - «Ինձ խօսիլ հարկ չէ - Թող իմ տեղս սպասաւորս խօսի»։

Եւ տասը բոսմնները համաձայն էին մեր փոխանորդին բառերուն։ Խորհրդութիւն մը տիրեց բոլոր ժողովականաց վրայ - յետոյ Թագաւորին հօրեղբօր որդին Վակշըմ Թէֆարին անաչառութեամբ սկսաւ յանդիմանել Գլաթոա Գրուն - «Դուն, ըսաւ, ատոնց վրայ Պալտըրրաժա կարգեցար, որ գէշութիւն մը չթողուս ատոնց պատահի, եւ դո՞ւն գէշութիւն կ'ընես, կեղծաւոր ու խաբեբայ Կարափի»։

Յետոյ Թագաւորը Գեր. Իսահակ արքազանէն խնդրեց որ խաչին վրայ երդում ընէ իր քարկոծ ըլլալուն - «Թէպէտ եւ հարկ չկայ երդման, կ'ըսէր, յանցաւորին ինքնին խոստովանեցաւ, այսու ամենայնիւ թող ամենուն կասկած մը չմնայ արդարութեամբ ի գործ դրուելուն»։

Սրբազան Հայրը ի շնորհս Թագաւորին երդում տուաւ - ասոր վրայ բարձր ձայնով մը կանոնագիրքը խնդրեց Թէքլէ Կորկիս, եւ մեզի դառնալով ըսաւ - «Դուք տեղեակ էք կանոնագրքին, ի՞նչ պատիժ կը սահմանէ Ապոնայի մը քար նետողին»։

— Ձեռքերը պէտք է կտրել, պատասխանեցին։ Իսկոյն հրամայեց, եւ դուրս քաշեցին տարին որ ձեռքերը կտրեն։

Շուտ մը ոտքի ելայ ես եւ Սրբազան Հօրը կողմէն այսպէս ըսի - «Ով Թագաւոր, մենք հոս եկած չենք որ մարդու վնաս տանք, այլ մարդասիրական նպատակաւ եկած ենք, հոգի մը շահելու եւ ոչ կորսնցընելու - նա մեզի չարութիւններ հասուց, բայց մենք սորված չենք չարին չար հատուցանել, եւ ոչ Քրիստոս մեր տէրը այնպէս կը պատուիրէ մեզի - բաւական է որ մեր քովէն հեռացընես զինքը, որուն վրայ այսուհետեւ վստահութիւն չունինք»։

— Ոչ, պատասխանեց Թագաւորը, օրէնք ունինք, եւ ըստ օրինաց պէտք է որ գոնէ դրամական պատիժ դնենք իրեն - բայց ուրեմն ո՞րչափ դրամ կը պահանջէք փոխարէն իր ձեռքը կտրուելուն»։

Այս միջոցին դատապարտեալը ներս մտցուցին կրկին, եւ ես պատասխանեցի - «Մեծ գումար հատուցանելու կարողութիւն չունի, թող մեզի տան Թալէր տուգանք տայ Տէրտանը Մերեթ եկեղեցւոյն, որ հոգւոյն փրկութեանը եւ [...] թողութեանը համար պատարագ մատուցուի հոն»։

Այս առաջարկութիւնիս բոլոր ժողովականաց զարմանք պատճառեց, որոնք սկսան իրարու կամաց ըսել, թէ արդարեւ այս ճերմակ [...] գիտեւը գթոտ ու ողորմած [...] սուրբ դրքին՝ Աստուծոյ որդիքն են [...] ատոնք են։

Հրաման ըրաւ Թագաւորը [...] տա Գրուի որ շուտով քսան [...] համար երաշխաւոր մը ցուցընէ [...] տուակը անյապաղ վճարուի [...] Ամպայի իշխանը որ հոն ներկայ [...] ինչպէս ըսինք, երաշխաւորեց [...]

Յետ այնորիկ արմանաց մեծ [...] ինքը յափշտակելուն վրայ ալ [...] դատ ընելով Թագաւորին, վճառեց որ եօթը շամ արմտաց առակը [...] տուցանէ - Մենք դարձեալ երեք [...] իրեն բաշխեցինք եւ չորս շամ [...] ալ, որ քսաններ Թալէր կ'ըներ [...] բաշխաւոր մը խնդրուեցաւ [...] բայց այս անգամ չգտաւ, բոլոր [...] բեկամները երես դարձուցին [...] (Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԱՐԹՆԻՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 21 Septembre 1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2915

…րկԹԻ ԽՕՍՔ

ՔՍՏՄՆԵԼԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Այլ եւս անխուսափելի կը համարուի պատերազմը, թէ միջազգային մամուլին եւ թէ պատասխանատու շրջանակներուն մէջ:

Յարակոյս չկայ թէ՝ ամէնէն իրագէտ դիւանագէտն ալ կրնայ ըսել: Յակաւին ամէն միջոց սպառած չէ, եւ գերագոյն ճիգեր կը փորձուին, աղէտը կանխելու կամ գոնէ Ափրիկէի մէջ տեղայնացնելու համար:

Դէպքերու ընթացքն է որ յոռետեսութեան կը մղէ խաղաղասէրները: Մանաւանդ հիմա, երբ ծանօթ են Հինգերու յանձնախումբին առաջարկները, եւ երկու ոսոխներուն տեսակէտները:

Անակնկալ մը չէ Հապէշիստանի համակերպումը: Անոր ամբողջ ճակատագրութիւնն է կարելի եղածին չափ աժան ազատիլ: Անոր համար ալ, ապաւինած է Ազգերու Դաշնակցութեան, աւելի ճիշդ՝ Մեծն Բրիտանիոյ պաշտպանութեան:

Իրականին մէջ, այս վերջինն է որ կը ճակատի Մուսոլինիի ծրագիրներուն դէմ: Հապէշիստանը սոսկ առիթ մը կամ դիմակ մըն է երկու աշխարհակալութեանց մենամարտին մէջ:

Աւարի պահպանման կամ վերաբաշխման պայքար մըն է որ կը մղուի, նորէն, յանուն արդարութեան սկզբունքներու: Իսկ հետեւանքները, ինչպէս միշտ, պիտի կրէ տկարը, այս պարագային՝ Հապէշիստանը:

Հինգերու ծրագիրն իսկ այդ կ'ապացուցանէ:

Երեւութապէս կազմուած՝ Իտալիան գոհացնելու եւ պատերազմը կանխելու առաջադրութեամբ, այդ ծրագիրը կը համապատասխանէ, նախ, բրիտանական աշխարհակալութեան հիմնական շահերուն:

Այնպէս, բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ «Հինգերու» գծագրած են քաղաքական կամ զինուորական գերակշռութիւն շնորհել Իտալիոյ: Իսկ եթէ հողային զիջումներ կ'ըլլան — անջրդի եւ քարոտ անապատներ, ինչպէս կ'ըսեն — ատոր փոխարէն Մեծն Բրիտանիա այլապէս վարպետ խաղ մը կը խաղայ:

Ցանկալով Հապէշիստանի շնորհել ելք մը դէպի ծով (Զէյլա), անգլիական եւ ֆրանսական Սոմալիներու միջեւ, ձիւթիի զիջմամբ, Մեծն Բրիտանիա կը հետապնդէ խելքի մօտ նպատակ մը,— ի հարկին նաւակայանի վերածել եւ ճնշել, եթէ Իտալիա փորձէ միահեծան իշխանութիւն հաստատել Եթովպիոյ վրայ:

Այդպիսի խարիսխներ չե՞ն որ կ'ամրացնեն բրիտանական աշխարհակալութիւնը, իբրեւ ռազմագիտական բանալի,— Ճիպրալթար, Մալթա, Կիպրոս, Սուէզ, Աէտէն, Սինկափուր եւն.:

Լոնտոնի համար գաղտնիք չէ որ Մուսոլինի կը ձգտի հաստատել կայսրութեան առաջին կայանները հաստատել Ափրիկէի մէջ սկսելով Հապէշիստանէն:

Այս հեռանկարը անհանդուրժելի է Մեծն Բրիտանիոյ համար, … անոր ներկայացուցիչները ամէն բան խաչորայով կը դիտեն, Ժընեւի մէջ եւ այլուր:

Ապացոյց՝ ոչ միայն Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը եւ անգլիական մամուլին արտայայտութիւնները, այլ եւ Մեծն Բրիտանիոյ արտակարգ պատրաստութիւնները:

Բովանդակ աշխարհ ապշութեամբ կը դիտէ բրիտանական նաւատորմերու համախմբումը՝ Միջերկրականի մէջ, ինչպէս եւ այլ պատրաստութիւններ.

Իսկ Իտալիա ի զուր կը ճգնի ապացուցանել թէ իր ընելիքը նոյնպէս «գաղթային» արշաւանք մըն է, եւ կապ չունի Եւրոպայի կացութեան կամ աշխարհի խաղաղութեան հետ:

Այս խառնաշփոթը մասնաւորապէս մտահոգութիւն կը պատճառէ նաեւ Ֆրանսայի, ուր արդէն համակերպած են հապէշական … եթէ միայն վստահ ըլլան թէ անոր կայծերը չպիտի … ուրիշ սահմաններու վրայ: Նոյնիսկ լուրջ վախեր … անպէրիալական ընդհարման մը մասին, որ կրնայ գուշ… ահաւոր աղէտներու.

…ական անօրինութեանց խնդիրը դեռ չէ վճռուած, սակայն …երը կը հաստատեն թէ Մեծն Բրիտանիա չու… շարժիլ, այդ գետնին վրայ: Աւելի հաւանական …ական կաշկանդումներ, քան զինուորական անօրինութիւններ.

Մինչ որ, Մեծն Բրիտանիա յաջողած է իր ետեւէն քաշել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն մեծագոյն մասը, մեծ թէ փոքր, ինչպէս եւ իր գաղթապետութիւնները, որոնք երբեք այսքան համերաշխ եղած չէին մայր երկրին հետ:

Դեռ անցեալ օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, 55ազգերու 23 ներկայացուցիչները պահանջեցին հաւատարմութիւն՝ Ա. Դ. ուխտին: Ուրիշ խօսքով, պաշտպանած եղան բրիտանական տեսակէտը՝ ընդդէմ Իտալիոյ: Գործադրութեան մէջ, որքան ալ միակամ չքալեն — ինչպէս Ֆրանսա— միայն այս դիրքը մեծապէս կը վնասէ Իտալիոյ, իբրեւ բացասական ազդակ:

Ամէն պարագայի մէջ, խորապէս թունաւորուած է մթնոլորտը, եւ մարդիկ այլեւս պատրանքներ չեն սնուցաներ վերջնական ելքի մասին:

Աղէտը կանխելու համար, եթէ դիւանագէտները իրենց հակազդութեամբ կ'աշխատին, շատ աւելի գործօն դեր մը կը կատարեն աշխատաւորական զանգուածները, ցոյցեր կատարելով եւ խաղաղարար միջոցներ ծրագրելով:

Արդարեւ, ոչ մէկը պիտի կրնար նախատեսել հետեւանքները, եթէ այս անգամ ալ «գաղթային արշաւանքը» վերածուէր եւրոպական փոթորիկի մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ...

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Գերագոյն փորձ մը՝ ժամանակ շահելու համար

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ԻՏԱԼԻՈՅ ԺԽՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

Կացութիւնը աւելի մթագնեցաւ անցեալ 19էն ասդին, երբ Հինգերու Յանձնախումբին առաջարկները հաղորդուեցան երկու կառավարութեանց: Հապէշիստանի կայսրը անմիջապէս պատասխանեց թէ կ'ընդունի առաջարկուած կարգադրութիւնը, կարգ մը վերապահումներով: Ասոր Աղէսպայէն Ժընեւ հասած երկար հեռագիր մը կը հաղորդէր այս պարագան:

Իսկ Իտալիոյ պատասխանին կը սպասուի այսօր, շաբաթ: Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է այս առթիւ: Ազգերու Դաշնակցութեան իտալական Ա. պատուիրակը, պարոն Ալոյզի, կ'ուզէր Հռոմ երթալ, անձամբ լուսաբանութիւններ տալու համար: Սակայն Մուսոլինի աւելորդ սեպեց: Կ'ըսուի թէ պարոն Ալոյզի անձնապէս կուսակից է միջին ճամբայ մը գտնելու եւ ապագայի խաղաղութեամբ լուծելու, բայց կեդրոնական կառավարութիւնը այլ եւս ուրիշ ելք չի տեսներ եթէ ոչ պատերազմ. Բոլոր տրամադրութիւնները յարուած են այդ ուղղութեամբ: Առանց պաշտօնապէս պատասխանած ըլլալու, թէ Մուսոլինի եւ թէ իտալական մամուլը բացորոշապէս կը յայտնեն թէ եղած առաջարկները անընդունելի են, շատ աւելի անգոհացուցիչ քան ինչ որ կը թելադրուէր Փարիզի ժողովին մէջ:

Կացութիւնը այնքան ծանր է որ, Պ. Լաւալ կը ջանայ յետաձգել տալ վերջնական որոշումները, գերագոյն կոչ մը ուղղելով Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն: Անցեալ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ մէկ Պ. Իտընի եւ թէ պարոն Ալոյզի հետ: Իրազեկներու կարծիքով, անկարելի է հաշտեցնել երկու կողմերուն տեսակէտները:

Ինչու անբաւարար կը սեպուին զիջումները

Անոնք որ մօտէն ծանօթ են Հինգերու Յանձնախումբին առաջարկներուն, կը յայտնեն թէ յանձնախումբը աչքի առջեւ ունեցած է հետեւեալ երկու հիմնական կէտերը.— 1. Ազգերու Դաշնակցութեան պարտականութիւնն է պահպանել Ազգանդամի բոլոր անդամներուն ներկայ հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական անկախութիւնը. 2. Անհրաժեշտ է բարեկամական յարաբերութիւններ պահպանել դրացի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեանց միջեւ:

Արդ, Իտալացիները սկիզբէն ի վեր կը պահանջեն ոչ միայն հողային լայն զիջումներ, այլ եւ բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ անկարելի է բարեկամական յարաբերութիւններ պահել Հապէշիստանի հետ, որ անիշխանական վիճակ մը կը ներկայացնէ: Ըստ այսմ, Հինգերու Յանձնախումբը պայման դրած է որ առաջարկուած վարչական եւ տնտեսական բարենորոգումները նախապէս ընդունուին Հապէշիստանի կողմէ: Այստեղ ալ Իտալիա տարբեր տեսակէտ ունի: Ան աւելորդ կը գտնէ Հապէշիստանի հաւանութիւնը եւ կը պահանջէ բոլոր որոշումները պարտադրել զէնքի զօրութեամբ:

Վարչական վերակազմութեան եւ միջազգային ոստիկանութեան կազմակերպութեան համար, Հինգերու Յանձնախումբը կ'առաջարկէ պաշտօնի կոչել օտար մասնագէտներ: Թէեւ այդ մասնագէտներուն ազգութիւնը չէ որոշուած տեղեկագրին մէջ, սակայն իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա գերակշիռ դիրք մը պիտի չունենայ սկզբնական շրջանին: Նոյն իսկ հաւանական է որ … եւ է սպայ չունենայ ոստիկան - զօրքին մէջ, որպէսզի Հապէշիստան չխրտչի: Թէեւ տեղեկագրին մէջ արձանագրուած չէ, բայց կը կարծուի թէ կ'ուզեն Իտալիոյ գերակշռութիւն տալ աստիճանաբար:

Իտալիա կ'ընդդիմանայ այս առաջարկին, միշտ պնդելով թէ իր գաղթավայրերու սահմաններուն ապահովութեան եւ տնտեսական զարգացման համար անհրաժեշտ է զինաթափ ընել հապէշական բանակը եւ անմիջապէս զինուորական հսկողութիւն հաստատել այդ երկրին վրայ: Հինգերու Յանձնախումբը մասամբ միայն ընդունած է այս պահանջը, սահմանելով ոստիկան-զօրքին դերը,— Ոստիկանութեան պարտականութիւնը պիտի ըլլայ զսպել ցեղութիւնները, զինաթափ ընել ոչ - զինուորականները եւ ոստիկան - զօրքեր կեդրոնացնել գլխաւորաբար այն վայրերուն մէջ ուր օտարականօրէն բնակիչներ կը գտնուին, ինչպէս եւ սահմաններու վրայ, արգիլելու համար արշաւանքները եւ աւազակային յարձակումները:

Քաղաքացիներու զինաթափութեան առթիւ, կարծողներ կան թէ յանձնախումբը նկատի ունեցած է նաեւ այն կէս-անկախ ցեղապետները, որոնք կը մերժեն կեդրոնական կառավարութեան իշխանութիւնը: Այստեղ ալ յանձնախումբը կը շեշտէ թէ ոստիկանական ուժը տեսակ կազմակերպութիւն մը չպիտի ըլլայ, այլ ենթակայ Հապէշիստանի կեդրոնական կառավարութեան:

Տնտեսական տեսակէտով, յանձնախումբին ծրագիրը լայնօրէն գոհացում կուտայ Իտալիոյ: Այս առթիւ կ'առաջարկուի որ օտարականները ձեռնարկներուն հաւասար իրաւունքներ վայելեն երկրին տնտեսական զարգացման, երկաթուղիներու, ճամբաներու շինութեան, հանքերու եւ առեւտրական ձեռնարկներու շահագործման համար:

Իսկ վարչական վերակազմութեան համար առաջարկուած պայմանները շատ հեռու են Իտալիոյ ծրագիրներէն: Ճիշդ է որ կ'առաջարկուի օտար խորհրդականներ նշանակել բոլոր պաշտօնատուներուն մէջ, սակայն գլխաւոր անուանումները կայսեր հակակշռութեան ձգուած ըլլալով, կը կարծուի թէ Իտալացիները երկրորդական գծի վրայ պիտի մնան, գոնէ առաջին շրջանին: (Գլխաւոր խորհրդականները պիտի նշանակուին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, բայց միայն կայսեր հաւանութեամբ):

Ինչ կը վերաբերի հողային զիջումներուն, առաջարկուած երկու շրջաններն ալ, Օկատէն (Հարար) եւ Տանաքիլ (Աւսաու) չեն գոհացներ Իտալիան, որ կը պահանջէ բարեբեր հողեր, եւ ոչ թէ անապատներ:

⁂ Հիմա որ Հինգերու Յանձնախումբին ծրագիրը հաղորդուած է երկու կառավարութեանց, կը սպասուի անոնց պատասխաններուն: Այդ պատասխանները նախ պիտի քննուին Հինգերու Յանձնախումբին կողմէ եւ յետոյ անմիջապէս պիտի հաղորդուին Ա. Դ. Խորհուրդին: Այն ատեն է որ պիտի հասկցուի թէ ինչ ընթացք պիտի բռնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Նոյն իսկ եթէ Իտալիոյ պատասխանը անբաւարար ըլլայ, ամէն միջոց պիտի փորձուի, որպէսզի բանակցութիւնները չխզուին: Արդէն Հինգերու Յանձնախումբին առաջարկները վերջնական չեն եւ կրնան փոփոխուիլ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ, կամ բոլորովին մէկդի դրուիլ, ուրիշ ծրագիր մը կազմելու համար:

«Մէկ շաբաթէն պատերազմ», կ'ըսէ Լօյտ Ճորճ

Անգլիոյ նախկին վարչապետը, որ ուշադրութեամբ կը հետեւի օրուան դէպքերուն, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է թերթի մը մէջ.

— «Բոլորն ալ կ'ըսուին թէ Իտալիա կը սպառնայ. բայց սպառնալիքը ուղղուած է ոչ թէ Հապէշիստանի դէմ, այլ Ափրիկէի գաղթավայրերու բաշխման դէմ: Ֆրանսացիները 110.000 քառակուսի մղոն աւազ տուին Իտալիոյ, այժմ անգլիական մեթոտն ալ կը ձգտի երկու նոր անապատներ մատուցանել, մէկը՝ աղի, միւսը՝ քարի: Կարելի չէ անօթի վագր մը սպրդել եւ սիրաշահիլ այսպէս քարերով: Մինչ այս շողոքորթութիւնները տեղի կ'ունենան եւ միջազգային առաջարկներ կ'ըլլան, ի՞նչ կ'ընէ Իտալիա. Մէկ միլիոնի բանակ մը ոտքի կը հանէ, կը կազմակերպէ եւ հարիւր հազարաւոր զինուորներ կը ղրկէ Էրիթրէ եւ իտալական Սոմալի, յանդգնութեամբ պաշար կը դիզէ, որ պիտի բաւէ պատերազմելու ոչ թէ ամիսներ, այլ տարիներ: Այժմ մէկ շաբաթ կամ երկու շաբաթ կը բաժնեն մեզ պատերազմէն, որ պիտի ըլլայ յարձակողական: Ինչ կը վերաբերի անոնց ձեռնարկներու, ինչ ըսել կ'ուզէք: Դրա՞մ չկայ ու տարք, ռազմանի՞ւթ: Շատ ուշ մնացած էք: Այդ բոլորը պէտք էր ընել ամիսներ առաջ. իսկ հիմա, երբ Իտալիա մէկ միլիոն զինուոր դրօշի տակ առած է, եւ 200.000 զինուոր, թնդանօթներ, օդանաւեր, թունաւոր կազեր, յանդգնութեամբ ռումբ եւ ռազմանիւթ թափած է Հապէշիստանի սահմանին վրայ, աւելորդ է խօսիլ տնտեսական ճնշումներու մասին: Ազգերու Դաշնակցութիւնը մէկ երկվայրկեան իսկ ան չկրցաւ Մուսոլինին: Ֆրանսա, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները միայն մէկ բան ըրին. Անոնց միակ յաջողութիւնն եղաւ թոյլ չտալ որ Հապէշիստան նոր ռազմանիւթ գնէ, իր ազատութիւնը պաշտպանելու համար:

Իտալ. նաւային յարձակումներ Անգլիոյ դէմ

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՇՏ Կ'ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ

Սաստկագոյն ատելութիւն հասած է անհամբերութիւնը Իտալիոյ մէջ: Մամուլը այլ եւս ժամանակավրէպ կը համարի զրաղիլ Ազգերու Դաշնակցութեան առաջարկած պայմաններով, եւ կծու խօսքեր գրի կ'առնէ Մեծն Բրիտանիոյ դէմ: Կիսապաշտօնական թերթ մը կը գրէ.— «Անգլիոյ արտաքին նախարար Սըր Հօր, ժողովին մէջ համակրութիւն կը յայտնէր Իտալիոյ ծաւալման մասին. բայց այժմ հոն առած է դերն. Իտալիոյ կը մնայ կռուիլ իր տենչերուն իրականացման համար: Հինգերու Յանձնախումբին առաջարկները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ պատրուակ մը՝ արդարացնելու համար Անգլիոյ ծովային եւ գաղթային նախարարութեանց զինուորական պատրաստութիւնները»:

Նախապաշարումներն ալ մեծ դեր կը կատարեն Իտալիոյ հանրային կարծիքին շղագրգռութեան մէջ: Հինգշաբթի օր ահագին բազմութիւն խռնուած էր Նափոլիի մայր եկեղեցին, դիտելու համար Ս. Յանուարիոսի արեան լուծումը: Աւանդութեան համաձայն Նափոլիցիները բարենշան կամ չարագուշակ հետեւութիւններ կը հանեն արեան լուծման (հեղուկացում) անհրաժեշտութենէն: Այս անգամ այդ նախապաշարումը կապելով հապէշական արշաւանքին հետ, ուրախութեան բացագանչութիւններ արձակուեցան, երբ լուծումը տեղի ունեցաւ քանի մը վայրկեան: Կը նշանակէ թէ պիտի յաղթեն...

⁂ Փարիզի մամուլը այլ եւս անխուսափելի համարելով պատերազմը, կը յանձնարարէ կառավարութեան՝ ամէն ջանք թափել գոնէ Ափրիկէի մէջ սահմանափակելու համար զայն: Այս առթիւ, բոլոր հեղինակաւոր թերթերը կը

(Շար.-ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՆՉԵՒ ԱՆԳԱՄ ՇՈՒՆԵՐԸ

«Բաղաքակիրթ» շրջանակներու մէջ, ո՞ր աղջիկը կամ կինը չունի շնիկ մը: Ատլանտեանի ափերէն մինչեւ Իրան կամ Հնդկաստան:

Մասնաւորապէս այս ափերուն վը-րայ, բազմութիւն մը կը կազմեն անոնք որ շատ աւելի կը գուրգուրան շնիկի մը, քան երախայի մը վրայ:

Հազարաւոր «ուխէօնե» վայրենութիւն կը նամարին օրաբերքը, ատ-կայն ծնունդէն մինչեւ թաղումը կը հետեւին որ եւ է «փիլիսոֆի» կեանքին:

Ու կը սիրեն: Կը սիրե՛ն յանախ իրենց ամուսիններէն աւելի: Անոնց նախանձը շարժելու աստիճան:

Կը սիրե՛ն օրն ի բուն, առանց գանուելու թէ փողոցը: Իրենց ետին ձգե-լով կամ գրկելով: Համբուրելով եւ խօսելով:

Աւելի երբազմեները զանազան վարժութիւններ եւ պրօերամներ ալ կը սորվեցնեն, նորանոր երկարութիւններ վայելելու համար

Մինչեւ անգամ … գլխ. կը հանեն հայկական շնիկը:

Այդպիսի դէպքի մը դասը տեսանք, անցեալ 18ին, Լոնտոնի մէջ: Դատաւորին 55 անգլ. ոսկի տուգանքի դատապարտեց մարդ մը, որուն շունը խածած էր մանկամարդ աղջկան մը վարտիքայարմին այտերը:

Արդարե՞ւ է այս վճիռը:

Չգիտեր կենալ դատել, առանց գիտնալու պատմութիւնը:

Դատաւորական շուն մը ունի, որ վարժուած է դիմացինը համբուրելու ... «բառ խնդրանաց»:

Աղջիկը «գեղեցկութեան» սալոնի մը մէջ նանդիպելով շնիկին եւ տեսնելով անոր մասնագիտութիւնը, կը խնդրէ որ համբուրէ զինքը:

Շնիկը, չափաւորնց կեանքմէծ, կը ցատկէ գիրկը եւ կը համբուրէ:

Սիրելի հազուագիւտ երանութիւն մը կը պարգեւէ այս համբոյրը: Եւ աղջիկը բռնելով, հատ մը եւս կ'ուզէ:

Շնիկը նորէն ցատկելով, այս անգամ չէ՛ք շնորհէ կը խածնէ:

Աղջիկը, արիւնլուայ, կը դիմէ դատարան:

Վճիռը գիտէք,— 55 անգլ. ոսկի տուգանք:

Չէ՞ք ընդունիր թէ Լոնտոնի դատաւորները արդար են եղած, պարզապէս հանելի ըլլալու համար մանկամարդ աղջկան մը:

Ես դատաւոր ըլլայի՝ մէկ շաբաթ բանտարկութիւն կը դատապարտէի աղջիկը, պարզապէս գոնէ շունին …:

Այս պարագ պատմութիւնը ինծի յուշեցուցանէր թէ ապրողական կինները եւ աղջիկներու ինքնահաւանց բնութիւնը կ'որպատոուցին. Այն իսկ ... շունները:

Եւ համ ուրիշ նշմարութիւն մը,— ժամանակակից շունները անգամ գիտեն, գէշ բերելով, այնքան Բողոքե-կիրներո՞ւ եւ Այսրագած են որ, գիտեն թէ ինչ պէտք է համբուրել, յետոյ խածնել, յետոյ

ՎԱՀԷ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԴԷՄՔԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ուղիղ քսան տարի առաջ, մեծ պատերազմի ամենամռայլ օրերին, 1915 սեպտեմբերի 21ին, հողին յանձնեցինք Բագուի կարեւոր եւ եռանդուն ընկերներից Գրիգոր Աղաջանեանին, անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ռուկանապատի Կ. Կոմիտէի: Գուցէ այն ժամանակուայ մեր ընկերներից եւ ոչ մէկի կորուստը այնքան զգալի չէր իր շրջապատի համար, որքան Գրիգորինը: Չնայելով դրան, նորա մասին չափազանց քիչ է գրուել կամ աւելի ճիշդը համարեա թէ ոչինչ չի գրուել:

Զարմանալի եւ շատ անգամ անհասկնալի անարդարութիւններ կան մարդկային կեանքի եւ պատմութեան մէջ: Յաճախ աննշան եւ անարժէք անձնաւորութիւններ մի անըմբռնելի պատահականութեամբ բարձրանում են պատմութեան վերին խաւերը, գրաւում են հազարաւորների ուշադրութիւնը, երբեմն անցնում են սերնդից սերունդ եւ ընդհակառակն, շատ արժանաւորներ կորչում են անյայտութեան մէջ, նրանց մասին ոչինչ չեն գրում եւ իրենց մահից յետոյ միանգամայն մոռացւում են, ինչպէս մոռացւում են աշնանային անձրեւները կամ ձմեռնամուտի առաջին ձիւնը:

Դժբախտաբար այդպէս է վիճակուել եւ Գրիգոր Աղաջանեանին: Նորա բազմաթիւ բարեկամներից եւ ոչ մէկի գրիչը չշարժուեց նորա մասին, ոչինչ չարուեց նորա յիշատակը մի փոքր աւելի երկարացնելու եւ նա բոլորովին մոռացուել է այժմ ... Կար մէկը լի կեանքով եւ եռանդով եւ յիշատակն անգամ թառամել է, չնայելով որ նա երկար տարիներ եղել է Բագուի աշխատաւորութեան կարեւոր ղեկավարներէն մէկը եւ վարել է մեր կուսակցութեան գործերը յեղափոխականի յատուկ արժանապատուութեամբ եւ անկեղծութեամբ: Նորան առանց բացառութեան յարգում եւ սիրում էին Նաւթաշրջանի համարեա բոլոր հայ աշխատաւորները եւ մեծ ակնածանքով էին վերաբերւում դէպի նա:

Եւ իրապէս Գրիգորը արժանի էր այդ յարգանքին, որովհետեւ ամփոփում էր իր մէջ մաքուր յեղափոխականի խառնուածքի հետ մարդկային ամենալաւ յատկութիւնները: Նա իր յարաբերութիւնների մէջ ուղղամիտ էր, իր զգացումների եւ ըմբռնումի մէջ չկային այն տարբերութիւնները ինչ որ մենք յաճախ հանդիպում ենք մարդկային յարաբերութիւնների ժամանակ: Նա գիտէր գնահատել եւ անկեղծութեամբ սիրել արժանաւորներին եւ լաւերին, եւ ընդհակառակն տանել չէր կարողանում կեղծիքը եւ շողոքորթութիւնները, ում կողմից էլ նրանք արտայայտուած լինէին: Նա բոլոր կուսակցական ընկերների մէջ ամենից առաջ մարդն էր փնտռում եւ այդ էր պատճառը, որ թէեւ պայքարում էր այլ կուսակցութիւնների դէմ, այնուամենայնիւ յաճախ մտերմական կապեր ունէր հակառակորդ կուսակցութիւնների անկեղծ եւ մաքուր անդամների հետ, որոնցից շատերը բարերարուել են Գրիգորի կողմից իրենց նիւթական ծանր կացութեան մէջ:

Նա օրինակելի ատում էր փառասիրութիւնը, եւ տանել չէր կարողանում ցուցամոլներին եւ ցուցամոլութիւնը:

Անշահասիրութիւնը, զոհաբերութիւնը եւ համեստութիւնը նորա բնաւորութեան էական տարրերն էին եւ գուցէ այդ էր պատճառը, որ նորա հետ կապուած էին թէ աշխատաւորական զանգուածները եւ թէ յեղափոխական գործիչներից շատերը:

Գրիգոր Աղաջանեանը ծնած էր 1875ին, Հիւս. Կովկասի Ղզլար քաղաքում եւ լինելով ուշիմ եւ ընդունակ աշակերտ Հայոց ծխական դպրոցի, հոգաբարձութեան ջանքերով 1890ին ուղարկւում է Էջմիածնի ճեմարանը:

Այդ այն ժամանակներն էին, երբ Անդրկովկասի հայութիւնը ապրում էր խանդավառ մի շրջան, երբ խմորւում էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ գաղափարական, յեղափոխական երիտասարդութիւնը երկար տարիներ իրենց սահմանագլխի ամենայարմար եւ ամենամօտիկ վայր Էջմիածինն էր ընտրել, ուր պատսպարուած էին դառնում շատերը եւ յաճախ Էջմիածնի վերայով անցնում էին սահմանը: Դրանցից շատերը հանդիպումներ էին ունենում ճեմարանի ուսանողութեան եւ աշակերտութեան հետ, որի շնորհիւ ուսանողութեան մէջ զարթնել էին սկսել մեծ հետաքրքրութիւն եւ խանդավառութիւն դէպի յեղափոխական շարժումը: Այդ տրամադրութիւնները յաճախ քաջալերւում էին եւ ճեմարանի ուսուցիչների կողմից, որոնք քիչ բացառութեամբ բաղկացած էին գաղափարական երիտասարդ համալսարականներից

Ճեմարանի ուսուցչական կազմը իր ջանքերը չէր խնայում զարթեցնելու ուսանողների մէջ հայրենասիրական զգացումներ եւ հնար եղած սահմաններում ներշնչում էր նրանց հայ ժողովրդին ծառայելու սրբազան գաղափարը... Բաւական է յիշատակել թէ այդ ժամանակներն էր որ Էջմիածնի ճեմարանը աւարտեցին Օննիկ Դերձակեանը (Վռամեան), Լեւոն Սեղբոսեան (Լեւոն Շանթ), որ դեռ ճեմարանի լսարաններում գրելու ընդունակութիւններ էր ցոյց տալիս եւ ճեմարանում էր որ գրեց իր «Էհրան աղջիկը», Արտաշէս Տէր Անդրէասեանը որ ընկաւ Բանկ Օտտոմանի գրաւման ժամանակ Սամաթիայի կռիւներում, Կարապետ Բարունակեանը, որ երկար տարիներ անխոնջ կերպով դմադած էր Դաշնակցութեան գաղափարները տարածելով թէ Կովկասի եւ թէ Թուրքիայ մէջ: Նոյն շրջանի, բայց աւելի ստորական դասարանի աշակերտներից էին Նիկոլ Աղբալեանը, Մարտիրոս Յարութիւնեանը, տողերիս գրողը, Աւետիք Իսահակեանը (որ ճեմարանում էր սկսել իր բանաստեղծութիւնները գրել), Արա Մամիկոնեանը, որին իբրեւ լաւ մանկավարժ էին ընդունում Թուրքիայում, Գէորգ Վարշամեանը, Հայաստանի Խորհրդարանի անդամներից, Գրիգոր Աղաջանեանը, Արամ Զարքեր եւ վերջապէս Դերենիկ Դէմիրճեանը եւ շատ եւ շատ ուրիշներ..

Ահա այդպիսի մթնոլորտի մէջ էր որ հասակ նետեց Գրիգոր Աղաջանեանը: 1895ին աւարտելով ճեմարանի դասարանական բաժինը, նա չկամեցաւ շարունակել եւ լսարաններում, անցաւ իր հայրենի Ղզլար քաղաքը, ցանկալով ուսուցչութեամբ օգտակար լինել հայ ժողովուրդին: Սակայն յաջորդ տարին փակուեցան հայկական դպրոցները եւ Գրիգոր Աղաջանեան, ինչպէս Կովկասի հայ մտաւորականներից շատերը, բախտ որոնելու համար ինկաւ Բագու:

Դեռ նոր էր ոտք դրել Բագու, երբ իր մտերիմ ընկերներից Մկրտիչ Սուլթանեանը՝ Ղզլարցի, Բաղդասար Միրզեանը (Կրետացի) եւ Համբարձում Աղաջանեանը (Կարօ) անցան Իրան, մասնակցելու Խանասորի արշաւանքին: Դժբախտաբար, ոչ Սուլթանեանցին եւ ոչ Կրետացուն վիճակուած չէր նորից վերադառնալ Կովկաս

Խանասորի արշաւանքին մասնակցող սակաւաթիւ նահատակների մէջ էին եւ Ղզլարցի այդ երկու երիտասարդները:

Իր մտերիմների կորուստ այնքան ծանր էր ազդել երիտասարդ Գրիգորի վրայ, որ նա մէկ թէ երկու տարի բոլորովին մեկուսացել էր, խուսափում էր ընկերական հանդիպումներից, եւ միայնութեան մէջ էր որոնում իր հոգեկան հանգիստը

Սակայն 1901 եւ 1902 թուականների Նաւթաշրջանի մէջ տեղի ունեցած նոր շարժումները վերակենդանացրին եւ Գրիգորին եւ հանեցին նորան միայնութիւնից:

Ահա այդ ժամանակներից սկսած նա վերջնապէս մինչեւ իր մահը դարձաւ Դաշնակցութեան արժանաւոր եւ գաղափարական գործիչներից մէկը:

Մտնելով Դաշնակցութեան մէջ, շնորհիւ իր եռանդի եւ երկաթէ տրամաբանութեան, նա աստիճանաբար դարձաւ Նաւթաշրջանի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենտրոնական անձնաւորութիւններից մէկը, գրաւելով տեղական մարմնի եւ ապա Կ. Կոմիտէի պատասխանատու պաշտօնները

Այդ բոլոր ժամանակներում նորա բնակարանը դարձաւ Նաւթաշրջանի կարեւոր կենտրոններից մէկը եւ կարելի է ասել ոչ մի գործ չի կատարուել Նաւթաշրջանում, որին այսպէս կամ այնպէս մասնակից չլինէր Գրիգոր Աղաջանեանը:

Այդ ժամանակներն էր, որ տեղի էին ունենում Նաւթաշրջանի մէջ մեծամեծ պայքարներ աշխատաւորութեան եւ դրամատիրութեան միջեւ: Աշխատաւորութիւնը իր յեղափոխական - տնտեսական պահանջներով եւ գործադուլների սպառնալիքներով կանգնած էր մի բանակում, իսկ գործարանատէրները եւ ցարական զօրքն ու իշխանութիւնը միւս, եւ միմեանց դէմ կեանքի ու մահուան կռիւ էին մղում:

Անկարելի էր այդ ժամանակները առանց յուզումի եւ հիացումի դիտել Գրիգոր Աղաջանեանին, որ իբրեւ Փիթոյեւի Նաւթային ընկերութեան պատասխանատու վարիչներից մէկը եւ իր անձնական շահերով կապուած լինելով այդ ընկերութեան հետ, ընդհակառակն բոլոր ժամանակ կանգնած էր աշխատաւորական տեսակէտների վրայ եւ իր անձնական կամ կուսակցական արժանապատուութիւնից մազաչափ անգամ չզիջելով, դառնում էր միշտ աշխատաւորների ղեկավարների շարքերում, մի կացութիւն, որ չափազանց փափուկ էր: Այլ կուսակցութիւնների բազմաթիւ ղեկավարներ, մինչեւ անգամ, մեր կուսակցութեան մէջ աչքի ընկնող ընկերներ յաճախ չէին կարողանում պահել կուսակցական արժանապատուութիւնը եւ սայթաքելով վար էին գլորւում կամ հեռանալով իրենց կուսակցութիւնից եւ կամ դառնալով անարգ սպասաւորներ ժամանակի ներկայացուցիչների ...

1905ին էր, որ Գրիգորը ընտրուեց Ռուկանապատի Կ. Կոմիտէի անդամ եւ այդ պաշտօնի մէջ մնաց անփոփոխ մինչեւ իր մահը:

Հայ - թաթարական ընդհարումների ժամանակ Գրիգոր՝ Յարութիւն Շահրիկեանի հետ Նաւթաշրջանի մէջ Զինուորական Մարմնի անդամ էր եւ ապա վարում էր 1905 —906 թուականների Զին. Մարմնի կից Բամուշակային Բիւրոյի պատասխանատու ղեկավարութիւնը: Այդ Բիւրոն էր որ այնքան անգնահատելի ծառայութիւն է մատուցել հայ աշխատաւորութեան, Նաւթաշրջանի աղբիւրից յետոյ:

1907 ի անջատական կոչուած շարժումների ժամանակ, Բագուի բազմաթիւ հայ բանուորները սկսել էին վարակուել այդ շարժումով: Եթէ այդ շարժումը համարեա թէ արձագանգ չգտաւ Հին Նաւթային (Բալախանի) շրջանի աշխատաւորների մէջ, դա տեղի ունեցաւ շնորհիւ մի շարք ընկերների եւ Գրիգորի Աղաջանեանի, որ՝ իր անխոնջ ջանքերով եւ աշխատաւորութեան մէջ ունեցած հեղինակութեամբ կարողացաւ իր ժամանակին չէզոքացնել այդ շարժումը եւ աւելի եւս ամրացնել աշխատաւորական կապը մայր կուսակցութեան հետ:

1909ին, երբ արդէն պարուել էր վերջնապէս յեղափոխութիւնը ամբողջ Ռուսաստանում եւ գլուխ էր բարձրացրել յետաշրջումը, ցարական կառավարութիւնը սկսել էր դաժանօրէն պատժել բոլոր յեղափոխականներին, սկսած կենտրոնական Ռուսաստանից մինչեւ ծայրագաւառները:

Սարսափելի հալածանք էր սկսուած եւ Դաշնակցութեան դէմ: Նաւթաշրջանը համարեա թէ ամայացել էր իր ղեկավար ուժերից, ոմանք պատիժներից խուսափելու համար հեռացել էին, ոմանք արդէն բանտ էին ընկել եւ միայն Գրիգոր Աղաջանեանն էր, որ իր ուսերի վրայ մեն մենակ անվրդով տանում էր կուսակցական բոլոր պարտականութիւնները: Թէեւ այն ժամանակները մեծ զգուշաւորութիւն գոյութիւն ունէր կուսակցութեան մէջ, բայց եւ այնպէս գաղտնի ոստիկանութիւնը կարողացաւ հասկանալ, որ Նաւթաշրջանի դաշնակցական գործերի վարիչը Գրիգոր Աղաջանեանն է եւ քննիչ Լըժինի կարգադրութեամբ պիտի ձերբակալէին Գրիգորին: Գիշերը երբ շրջապատում են իր բնակարանը, Գրիգոր ճարպիկութեամբ կարողանում է չփոթեցնել ոստիկաններին եւ հեռանում է բնակարանից, պահւում է մի բարեկամի մօտ եւ ազատւում է անմիջական բանտարկութիւնից: Խուզարկւում է նորա բնակարանը եւ թէպէտ կասկածելի ոչինչ չեն գտնում, բայց եւ այնպէս Լըժինի կարգադրութեամբ բանտարկւում են Գրիգորի դաստիարակ հայրը, յայտնելով որ կը մնայ բանտում այնքան ժամանակ մինչեւ կը ձերբակալուի Գրիգորը: Այս անբարոյական սխալմը, որ մեծ եռանդով գործադրում են այժմ բոլշեւիկները խորհրդային երկրներում, այն ժամանակուայ ցարական Ռուսաստանի համար համարւում էր անթոյլատրելի եւ գուցէ առաջին անգամն էր այդ շրջանի ռուսական դատական պատմութեան մէջ, որ որդու պատճառով բանտարկեն ծնողներին: Թէպէտ բողոքներ շատ եղան քննիչ Լըժինի այդ ապօրինի վարմունքի դէմ, բայց եւ այնպէս Գրիգորի հօրը չարձակեցին: Հայրը բանտից լուր էր ուղել, որ ինքը սիրով կը նստի բանտի մէջ եւ թող Գրիգորը չերեւայ, բայց Գրիգոր համոզուած լինելով հանդերձ որ իրեն մեծ պատիժ է սպասում, անկարող լինելով համբերել՝ գնաց եւ յանձնեց դատական քննիչին եւ այսպիսով փրկեց իր հայրը: Բարեբախտաբար ինքը եւս բանտում երկար չմնաց: Շնորհիւ իր անձնական կապերի եւ ազդեցիկ նաւթարդիւնաբերողների միջամտութեան նա շուտ բանտից եւ նոյն պատրաստակամութեամբ վարեց կուսակցութեան պատասխանատու դերը:

Գրիգոր Աղաջանեանի շնորհիւ, Փիթոյեւի նաւթային ընկերութեան այն հանքում, ուր ինքը վարիչ էր, բացուել էր օրինակելի բանուորական ճաշարան, ուր հանքի բոլոր բանւորները շատ աժան գնով ստանում էին մաքուր եւ առողջարար ճաշ: Նա բացել էր բանուորների համար ընթերցարան գրադարան: Անգրագէտ բանուորների եւ մանուկների համար կար մնայուն ուսուցիչ: Բանուորները ունէին իրենց թատերական բեմը, ուր յաճախ ներկայացումներ էին տեղի ունենում, մի խօսքով այդ հանքի բոլոր բանւորները անխտիր վայելում էին կրթութեան բոլոր բարիքների շնորհիւ մեր ընկեր Գրիգոր Աղաջանեանի:

Մեծ պատերազմի օրերին, նորա համար սկսուել էր տանջանքի մի շրջան: Համարեա իր բոլոր ընկերները լծուել էին գործի եւ այսպէս կամ այնպէս իրենց մասնակցութիւնն էին բերում, իսկ ինքը իր փառատողջութեան պատճառով անկարող էր իր անմիջական մասնակցութիւնը բերել: Սակայն երբ 1915ի Վանի նահանջը սկսաւ եւ մարդկային հեղեղը թափուեց Երեւանի փողոցները, Էջմիածնի անտառը, Վաղարշապատ գիւղի տուները եւ սով ու համաճարակը կատաղօրէն սկսան հնձել հարիւրաւոր, հազարաւոր մատաղ կեանքեր, Գրիգոր Աղաջանեան այլ եւս անկարող եղաւ մնալ Բագւում եւ ձգելով իր գործը, գլուխ կանգնելով մի մատակարար արշաւախմբի, Բագուի Մարդասիրական ընկերութեան աջակցութեամբ անցաւ Երեւան եւ Էջմիածին, դեղ եւ դարման հասցնելու հիւանդներին, հաց եւ կերակուր մատակարարելու քաղցածներին...

Անդադար շփումներ ունենալով քաղցած եւ հիւանդ զանգուածների հետ, դժբախտաբար ինքը եւս վարակուեց բծաւոր թիֆոյով եւ փոխադրուեցաւ Թիֆլիզ, ուր բժիշկների ջանքերը անցան ապարդիւն եւ 1915 սեպտեմբերի 21ին փակեց իր աչքերը յաւիտենապէս, դեռ իր կեանքի եւ ուժերի հասունութեան շրջանում:

Հազարաւոր հայ եւ օտար բանուորներ ուղեկցում էին նորա խափօրին: Դագաղը բոլոր ժամանակ իրենց ուսերի վերայ էին տանում իր մտերիմ ընկերները, մատուցանելու համար իրենց վերջին յարգանքը, մի քանի արտասուէջ խօսքեր իր շիրմի վերայ եւ հողը ընդմիշտ ծածկեց նորան...

Գրիգորի մահուամբ կորաւ մի բարոյական ուժ մեր կուսակցութեան շարքերից, անհետացաւ մի կարեւոր մարտիկ մեր գաղափարական պայքարի ասպարէզից....

Բագուի Հայոց գերեզմանատան մէջ կանգնած էր մի համեստ մարմարեայ յուշարձան հետեւեալ արձանագրութեամբ.—

Գրիգոր Աղաջանեան
Հ. Յ. Դ. գաղափարական զինուորներից.

Իրօք, որ նա Դաշնակցութեան գաղափարական զինուորներից էր:

Ապրեց, աշխատեց եւ մեռաւ Դաշնակցութեան լաւագոյն իղձերի եւ գաղափարների համար...

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

րով, անդնդախոր ձորերով եւ ան ցանելի հեղեղատներով

Անգլիացիները Նէկիւսի զինուոր մեծ դժուարութիւն կրեցին հպ կեցնելու համար Տանքալի ու վայրենի ցեղերը, որոնք երկա տեն դիմադրեցին, ի հարկին տանելով իրենց գաղտնի թաք ներուն մէջ: Քսան տարիէ ի վեր այն անոնք ենթարկուեցան կեդրո կան կառավարութեան գերիշխա թեան: Այսօր այդ կիսավայրենի ցեղը Նէկիւսի բանակին ամենամ խարի ուժը կը կազմեն, իբր օժա զօրագունդեր: Իտալական բանակը պարտաւոր է խոնարհ տարածք մը մղել 2600 մեթր բարձ թիւն ունեցող սեպաձեւ լեռնաշղթա ներուն վրայ:

Իտալական բանակը հակա ռազմատենչ խանդավառութեան տարելագործուած զէնքերուն ռազմամթերքին եւ օդային քային հակայ ուժերուն, պիտի ծանր ու դժնդակ ընդդիմութեան յամառ ու տոկուն հակառակոր կողմէ, որ իր երկրին մէջ կը գտ ծանօթ է տեղին անհարթութեան վարժ՝ խստամբեր կլիմային

Կայ նաեւ անձրեւային եղան որուն հետեւանքով Իտալացի պիտի պարտաւորուին 4—5 ամի սեցնել իրենց բանակներուն յառա խաղացումը: Այդ ընդհատումը թոյլատրէ Հապէշներուն համար ու զինել իրենց զօրագունդերը դեռ իտալական բանակին համա պաշարումը, օտար ու թշնամի երկ մէջ, խիստ կլիմայի մը տակ ցուցիչ ազդեցութիւն մը պիտի ու նայ:

Հ. ՏԷՐ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պելժ օրագրող շարունակելով իր տպաւորութիւնները, հետեւեալ իմաստով կ՚արտայայտուի Եթովպիոյ զինուորական կացութեան մասին:

Եւրոպական մամուլին մէջ խիստ այլազան ու հակոտնեայ կարծիքներ տարածուած են Եթովպիոյ զինուորական կացութեան մասին: Հապէշական բանակներուն արժէքը, ինչպէս նաեւ Հապէշ ժողովուրդին բարոյական կորովն ու հայրենասիրութիւնը թերագնահատուած են, առեղծելով իրականութեան բոլորովին հակառակ կարծիք մը:

Իրաւ է թէ Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները ընդարձակ սահմանի մը վրայ կը տարածուին, եւ նորագոյն զէնքերով եւ ճոխ ռազմամթերքներով օժտուած իտալական ուժեղ բանակ մը համախմբուած է Եթովպիոյ հիւսիսային կողմը, Էրիթրէայի մէջ, սակայն բոլորովին սխալ է ենթադրել թէ իտալական բանակը զինուորական պտոյտով մը պիտի յաջողի գրաւել Եթովպիան

Կարելի է ըսել թէ եւրոպական առումով հապէշական կանոնաւոր բանակ գոյութիւն չունի, թէեւ վերջին տարիներու ընթացքին շուէտացի ու պելժ մարզիչներ լուրջ աշխատանքներ կատարեցին, եթովպական զինուորներու մէջ մասին տալով եւրոպական կրթութիւն եւ կազմակերպելով կանոնաւոր վաշտեր, սակայն պաշտօնէութեան, ռազմանիւթի, նորագոյն զէնքերու ու ծանր հրետանիներու պակաս, ինչպէս նաեւ Հապէշ պետերուն ու զինուորներուն իրենց պարտականութեանց հանդէպ ունեցած թերի ըմբռնումը, կարելի չէ բաղդատութեան դնել եւրոպական բանակի մը կազմակերպութեան հետ:

Դժուար է ճշգրիտ գաղափար մը կազմել հապէշ բանակի թիւի մասին: Իտալական աղբիւրներու համաձայն, կանոնաւոր ու մարզուած զինուորներու թիւը 250000ի կը հասնի, սակայն այդ զինուորները ամենափոքր մասը կը կազմեն հապէշական բանակին: Կան նաեւ քաղաքապահ զինուորներ: Ներկայիս Ատտիս - Ապէպայի ամբողջ քաղաքը զինուորական ընդարձակ բանակատեղի մը վերածուած է, ամբողջ ժողովուրդը օրն ի բուն զինուորական մարզանքներ կը կատարէ: Կայսրութեան բոլոր հպատակները, առանց բացառութեան, շարժման մէջ դրուած են: Ամէն մարդ տեղին վրայ պատրաստ է օրը քանի մը ժամ մարզանք կատարել: Այդ նորակոչ զինուորները ի դէպ ժամու պիտի զրկուին ռազմադաշտ, զօրացնելու համար կանոնաւոր բանակը: Հայրենասիրութեան ալիք մը տարածուած է ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ, սկսելով սրբազաններու աշակերտներէն, ծառաներէն, գործաւորներէն գիւղացիներէն, պետական փոքր պաշտօնեաներէն մինչեւ պալատի բարձր պաշտօնատարներն ու աւագանին:

Ամիսներէ ի վեր ձիաւոր պատգամաւորներ ու թմբկահարներ հոս ու հոն կը շրջին երկրին ընդարձակ տարածութեան վրայ, եւ ամենահեռաւոր քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ բոտենորեան ձայնով մը կը հնչեցնեն հետեւեալ մարտակոչը.

— «Լսեցէ՛ք, հայրենակիցներ, Արքայից Արքան ձեզ պատերազմի կը կանչէ»:

Ռասերու այդպէս մէկուկէս միլիոն մարդ տրամադիր է պատասխանելու կայսեր այդ կոչին:

Մեծ դաւաններու զինուորական կառավարիչներուն հրամանով, կայսրութեան բոլոր կողմերէն ցեղապետներ ու ազնուականներ, իրենց զինեալ հետեւորդներով կը համախմբուին ընդարձակ բանակատեղիներու մէջ, ու հոն զինուորական մարզանքներ կը կատարեն: Հակառակ զէնքերու հնութեան եւ ռազմամթերքի պակասին — (շատեր իրենց հրացաններուն համար քանի մը փամփուշտ միայն ունին) — այդ անկանոն զինուորները ոչ դանցառելի ուժեր կը ներկայացնեն: Միւս կողմէ, պէտք է նկատի առնել նաեւ երկրին առանձնայատուկ դիրքն ու կլիման, եւ կանոնաւոր ճամբաներու չգոյութիւնը:

Հապէշը ի բնէ ժուժկալ ու չարքաշ է, եւ ի մանկութենէ վարժ՝ զէնքի գործածութեան: Այդ կիսավայրենի ցեղերը յաճախ իրարու դէմ կռիւներ ու ասպատակութիւններ ընելով, վարժուած են լեռնային յարձակողական կռիւներու, այնպէս որ իտալական բանակը անյաղթելի արգելքներու պիտի բախի, խորտակելու համար հապէշական կանոնաւոր ու անկանոն բանակներուն անհուն ուժը, ընդարձակ ու լեռնոտ հողամասի մը վրայ, որ Ֆրանսայէն երկու անգամ աւելի մեծ է: Պէտք չէ մոռնալ թէ Մարոքի մէջ Ապտիւլ Քէրիմի 70.000 ռազմիկները 15 տարի շարունակ յաջողեցան դիմադրել սպանիական եւ ֆրանսական կանոնաւոր բանակներուն, Ռիֆի լեռներուն մէջ, եւ մինչեւ իսկ ձեռնարկեցին յաղթական մեծ յարձակողական կռիւներու:

Եթովպիոյ բարձր լեռնադաշտերն ու անմատչելի լեռները շրջապատուած են ամայի ու քարուտ անապատներու ընդարձակ գօտիով մը, ուր եւրոպական բանակներու յառաջխաղացումը անյաղթելի դժուարութիւններ կը ներկայացնէ:

Ճիպութիէն մինչեւ Ատտիս - Ապէպա երկաթուղիով ճամբորդող մը միայն կրնայ գաղափար կազմել Տանքալի այն ընդարձակ անապատի մասին, որ Եթովպիոյ ամբողջ հիւսիսային մասին վրայ կը տարածուի եւ կը կազմէ անանցանելի պատուար մը: Հոն ոչ կեանք կայ, ոչ ջուր եւ ոչ բուսականութիւն. անծայրածիր հեղձուցիչ տափաստաններ, որոնք տեղ տեղ անջատուած են բարձրաբերձ լեռնե-

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՋԵՂՉ

Տարիներէ ի վեր տեւող տնտե կան տագնապը խնդիր է իր ուժգնութեամբ եւ ցողութեամբ:

Այս պատճառաւ է որ ամէն կառավարութիւն, մտահոգ իր վուրդի ապագայովը, կը խորհիլ, որոշել եւ գործադրել մը միջոցներ, գոնէ մեղմացնելու մար այդ տագնապին ստուեր նը:

Այսպէս է որ Մ. Նահանգ Անգլիան եւ Գերմանիան պակասեցնելով րենց ազգային դրամին արժէքը ի գործ դրին ամէն ջանք բարելաւ համար տնտեսական վիճակը

Անգլիայէն զատ, միւս երկու կիրները դեռ չվերջացուցին նոր փորձը եւ անկարելի է հիմա ու ընել վերջնական գաղափար յայտնել փորձուած ջանքերու նաւորութեան մասին:

Գալով Ֆրանսայի, յարմար տեց կրկին կոտրել կեանքին եւ որոշեց բոլորովին ուրիշ թեան մը հետեւիլ,— պաշտպանել րանքին արժէքը, եւ տառ կրճատել իր տարեկան ծախ հաւասարակշռել ելեւմուտքը եւ քարել ապրուստը աժանցնելու մար:

Նկատի առնելով անտեսակ դրամական կացութեան շատ եւ լուրջ հանգամանքը, պէտք է կարելի եղածին չափ արագ բար կառավարութիւնը երբ յացաւ Երեսփ. Ժողովին, խնդրեց իրեն տրուի անմիջապէս իրաւասութիւն մը կարենալ գործ դրելու համար բացառիկ միջոցներ

Երեսփ. Ժողովը քանի մը մերժելէ յետոյ այս իրաւասութիւն ինչ որ պատճառ եղաւ դահլիճ անկման, ի վերջոյ սահմանեց հացուց տալ:

Այս շատ փափուկ պայման տակ է որ ներկայ կառավարութիւն կազմուեցաւ եւ սկսաւ հրատար կարգ մը բացառիկ օրէնքներ, սական եւ նիւթական վերականգն մը սատարելու համար:

Այդ օրէնքները բացառիկ եւ նակաւոր ըլլալով հանդերձ պ դարձան նոր բեռներու որոշ դա կարգերու համար եւ ազդեցին ապրուստի միջոցներուն վրայ

Վերոյիշեալ կացութեան դար մը տանելու համար կառավարութ նը պատշաճ եւ արդար նկատեց ւազեցնել միեւնոյն համեմա թեամբ նաեւ բնակարանի վարձ Այս մտահոգութեամբ է, որ հրա րակուեցաւ 16 յուլիս 1935ի օրէն վարձքերու մասին:

Պէտք է յիշել որ արդէն խորհ բանը այդ ուղղութեամբ քայլեր

...ած էր, երբ յաջորդական երեք օ-...ենքներով յետաձգեց 29 յունիս 1929 ...ենքի 11րդ յօդուածով նախատես-...ուած 100ին 15 յաւելումին գործա-...դրութիւնը.

...5 յուլիս 1935ի օրէնքը կը բաղկա-... երկու յօդուածներէ.—

...առաջին յօդուածին համաձայն, օ-...րէնքին հրատարակութեան օրէն սկսե-...ալ, բացառապէս եւ ժամանակա-...ւորապէս 10 կը վերջանին ներկայ ...վարձերը բոլոր այն շէնքերուն (յար-...կաբաժին կամ սենեակ կահաւորուած ...եւ որոնք յատկացուած են բը-...նակութեան եւ կամ կը գործածուին ...արական գործերու համար։

...կը վերջը պէտք է հաշուել յուլիս ...ին եռամսեակէն սկսեալ։ Ուրեմն ...այն վարձակալները, որոնք ...են յուլիս 15ին վարձքը մին-...չեւ 15, պիտի կրնան պահան-...տանտէրը վերջէ նախ հարիւ-...10 անցեալ եռամսեային եւ յետոյ ...համեմատութեամբ հոկ-...եռամսեայէն։

...երկրորդ տաղի գեղչը կը հաշուուի ...վարձքի գլխաւոր գումարին ...։ Ուրիշ գումարները զորս վար-...ները կըվճարեն իբրեւ մասնակ-...ցութիւն կահաւորման ծախքերու, ա-...ներ են գեղչէն։

...կամ առեւտրի, ճարտարար-...եւ կամ արհեստաւորի վե-...վարձքերուն, կառավարու-...նախարարական նկատեց վեր-...գործադրութեան գնել 12 յուլիս ...1935 օրէնքը, որ թոյլ կուտայ այս ...կարգի վարձակալներուն ...վարձքերու կրճատումը ձեռք ...

...5 յուլիս 1935ի օրէնքի երկրորդ ...յօդուածին համաձայն, այս օրէնքի ...հրատարակութենէն սկսեալ վեց ամ-...ճ մնալ, բոլոր այն վարձա-...լները, փոխանցում ունեցողները (...sionnaires), փոխ-վարձակալները ...անոնց պարագաները որոնք ի ...ներն առեւտրական, ճարտա-...րարական կամ արհեստաւորի ...վարձակալութեան պայմանագրու-...թիւն մը կնքուած եւ կամ գործադրու-...թեան դրուած 1935 յուլիս 15էն ա-...ռաջ, պիտի կրնան 1933 յուլիս 12ի ...օրէնքով նախատեսուած ձեւերու եւ ...պայմաններու մէջ դատարան դիմել, ...իրենց վարձքը վերաքննել տալու հա-...մար։

...մեր ընթերցողներու մեծամասնու-...թիւնը կազմուած ըլլալով վարձա-...կալներէ, ուզեցինք այս կարեւոր ...կէտերը տալ եւ հետաքննել ...պահել ուրիշ օրէնքներ։

Գ. ՑԱԿՈԲԵԱՆ
(Իրաւաբան)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽԱՆԱԳԱԿ ԻՆՉՊԷՍ Է

— • —

[illegible]

ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԸ

— • —

[illegible] ...րեւանի Երաժշտանոցը այս տարի ...կը վերակազմուի ... րեւան դասախօսելու Երաժշտանոցին մէջ։

Այս տարի Երաժշտանոցին կից կազմակերպուած է սենֆոնիք նուագախումբի բաժին մը, զոր պիտի վարէ Փրոֆ. Սարաջեան, հրաւիրուած՝ Մոսկուայէն։

Նոյեմբերի սկիզբը կը վերակազմուի Երաժշտանոցի ուսումնասիրութեան բաժինը։ Երաժշտանոցը կ՚ունենայ նաեւ ուրիշ նոր բաժիններ,— պատմական, տեսարանական, ժանկավարժական։ Ատոնց համար Լէնինկրատէն հրաւիրուած է Փրոֆ. Քուշնարեան։ Անկէ զատ, Երաժշտանոցի երգի դասարանին համար կանչուած է Մոսկուայէն ծանօթ երաժշտագէտ-դասախօս Կարդեան։

Այս տարի Երաժշտանոցը պիտի ընդունի 150 ուսանող։

Երեւանի Երաժշտանոցը, իր հիմնարկութեան օրէն մինչեւ այսօր հսկայ նուաճումներ կատարած է եւ արդէն դարձած անճանաչելի։ Երաժշտանոցը աճած է նաեւ ուսանողներու թիւով, աշխատանքի որակով, դասախօսական կազմով եւ բոլոր պարագաներով։

ԱՌԱՔԻՆԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 1ին փակուեցաւ Գիւլագարակ գիւղին (Սանահնաւանի շրջան) մանկական առաքինարանը, որ այս եղանակին գործեց երկու ամիս։ Այստեղ ընդունուած էին 280 երախաներ։ Երեխաներուն ծանրութիւնը բաւական բարձրացած է, այնպէս երախաներէ ոմանց քաշը աւելցած է մինչեւ 7 քիլօ։ Մասնագէտներու կարծիքով, Գիւլագարակը կը հանդիսանայ մանկական առաքինարանի համար բացառիկ յարմարութեամբ օժտուած վայր մը։ Հանգստեան տուներու եւ առաքինարաններու վարչութիւնը ծրագրած է յառաջիկայ տարի ընդարձակել մանկական այս առաքինարանը։

Դիլիջանի առաքինարանը այս տարի պիտի ընդունի եւ խնամէ 1220 հիւանդ, մինչեւ այժմ ընդունուած է 600 հիւանդ։

Արզնիի առաքինարանը պիտի ընդունի 920 հիւանդ, մինչեւ այժմ ընդունած է 560 հիւանդ։ Այս առաքինարանը պիտի գործէ մինչեւ 15 Նոյեմբեր։

ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

— • —

Հայաստանի Գերագոյն Դատարանը, նախագահութեամբ Ս. Տէրնակալեանի, վերջերս ձեռնարկեց խումբ մը մարդասպաններու դատավարութեան։

1933էն մինչեւ 1935, այս մարդասպանները, կը գրէ Խորհ. Հայաստան, կը զբաղէին թալանով, կողոպուտով եւ սպանութեամբ՝ Երեւանի շրջակայքը։ 1933ին անոնք կը սպաննեն հետապնդող ոստիկաններէն մին։ 1934ին կը կողոպտեն Նորագաւիթի հաւաքական գիւղատնտեսութեան մթերանոցը։ 1935ին կը թալանեն Ղարաբուրուն գիւղէն (Արթիկի շրջան) Համօ Համոյեանը, կը սպաննեն Երեւանի բնակիչներէն Արեւշատ Եղիազարեանը եւ Բուրաստան գիւղէն (Ղամարլուի շրջան) Ի. Գէորգեանը։

Վերջապէս մարդասպանները ամբաստանուած էին 19 ոճիրներով։

Ամբաստանեալներն են Ս. Մանուկեան, Ա. Եղիազարեան, Գ. Խաչատրեան, Հ. Ստեփանեան, Ս. Մշոյեան, Շ. Միրզոյեան, Գ. Ղուկասեան։

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

— • —

Երեւանի պատմական թանգարանի ազգագրական բաժինը վերջերս ուսումնասիրական արշաւ մը կատարեց Լոռիի եւ Ղազախի շրջաններուն մէջ։ Արշաւախումբին նպատակն էր հաւաքել հին եւ նոր, այլ առաւելապէս հին կենցաղի յատուկ այնպիսի նիւթեր, որոնք կը հարստացնեն կամ կը լրացնեն Հայաստանի այդ շրջաններու բնակչութեան նիստուկացի հին պատմութիւնը։

Արշաւախումբը այցելեց Կիրովականի շրջանին մէջ Շահալի, Քոլագիրան, Ստեփանաւանի շրջանին մէջ Վարդաբլուր, Շահնազար, Կալինօ, Ալլահվերտիի շրջանին մէջ Ուզունլար, Կողբ գիւղերը եւ Իջեւան։ Մէկ քանի օրուան մէջ՝ արշաւախումբը հաւաքեց մօտ 200 արժէքաւոր նիւթեր, ինչպէս օրինակ՝ հին ձեռագիրներ, կրօնական առարկաներ, գիւղատնտեսական եւ անայնագործական զանազան գործիքներ, հին օրերու զգեստներ, եւն.։ Անկէ զատ, լուսանկարած են ժամանակէ բազմաթիւ յուշարձաններ։

ԱՐԱԳԱԾԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

— Շ —

Ներկայիս Հայաստանի շարժանկարի ընկերութիւնը կը պատրաստուի ժայռուէնի վրայ առնել Արագած լերան տեսարանները։ Այս աշխատանքներուն մասին, վաստակաւոր դերասան Աւետ Աւետիսեան յայտարարեց հետեւեալը.

— Արագածի շարժանկարումը յառաջ կը տարուի մեծ յաջողութեամբ։ Նկարահանումը տեղի կ՚ունենայ Օշականի մէջ, ուր շարժանկարի ընկերութիւնը հիմնած է ժամանակաւոր կայան մը։ Ժապաւէնի վրայ առնուած են կարգ մը բնական գեղեցիկ տեսարաններ։ Դերասանական խումբը Օշականէն մեկնեցաւ Համբերդ, ուր ժապաւէնի վրայ պիտի առնուին զանազան տեսարաններ, որոնց մէջ 400 հոգինոց բազմութիւն մը եւ օդանաւերու շարժումներ։

Մինչեւ այժմ «Արագած» շարժանկարին մասնակցած են Գ. Աւետեան (դերը՝ գիւղացի), Աւետ Աւետիսեան (ունեւոր գիւղացի), Ցոլակ Ամերիկեան, Մախմուրեան, Դ. Մալեան։

Համբերդէն վերադարձին, խումբը Երեւանի մէջ ժապաւէնի վրայ պիտի առնէ արուեստական տեսարաններ, յետոյ նորէն պիտի մեկնի Օշական. Դերասանական խումբը ձմեռը անգամ մըն ալ պիտի բարձրանայ Արագած, որպէսզի նկարէ ձմեռնային տեսարաններ։

Աշխատանքները՝ յառաջ կը տարուին այն հաշուով որ ամէն բան աւարտի գալ տարի մայիսին։ Աշտարակի եւ Օշականի երիտասարդութիւնը մեծապէս օժանդակեց այդ աշխատանքներուն։ Տեղական իշխանութիւնը եւս Համբերդ բարձրանալու համար տրամադրեց ձի, ջորի եւ այլ փոխադրական միջոցներ

Ժապաւէնին վարիչներն են Ֆէյդման եւ Ջերջիկ Ժամհարեան։

Թուրքիոյ վախերը

ԻՏԱԼԻՈՅ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԷՆ

— • —

«Նիւ Եորք Թայմզ»ի Կ. Պոլսոյ թղթակից Ճէյ Վ. Քերնիք կը գրէ թէ իտալա-եթովպիական պատերազմը Թուրքերուն կը յիշեցնէ 24 տարի առաջուան դէպքերը, երբ Իտալիա պատերազմ յայտարարեց Թուրքիոյ դէմ եւ գրաւ ... Տրիպոլիս Աֆրիկեան Թարապլուս եւ Պենկազի։ Ցարձակման այս արարքին առաջ, որ ընդհանրապէս անակնկալ էր, իտալական մամուլը հակաթուրք սաստիկ պայքար մը բացած էր։

Այն ատեն Իտալիոյ քայլը կը դորանար այն իրողութեամբ որ 1907ին Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա կնքած էին համաձայնագիր մը, որով Տրիպոլիսը կը ճանչցուէր իտալական ազդեցութեան մաս, իբր հատուցում բրիտանական գերակայութեան՝ Եգիպտոսի մէջ եւ Ֆրանսական ազդեցութեան՝ Մարոքի մէջ։

«Լաւ ծանօթ են այն կարեւոր դէպքերը որոնք հետեւեցան Տրիպոլիսի մէջ Իտալիոյ առած քայլին։ Պալքանեան պետութիւնները յարձակեցան Թուրքիոյ վրայ 1912ին, եւ 1913ին ալ կռուեցան իրարու հետ աւարի բաժանման վրայ։ Եւ 1914ին ալ սկսաւ համաշխարհային պատերազմը։ Զարմանալի է, ուրեմն, որ աշխարհի այս մասին ժողովուրդը բաղդատութեան կը դնէ 24 տարի առաջուան պատահածները այժմու դէպքերուն հետ։ Միակ տարբերութիւնը այն ատենի եւ այժմու միջեւ գոյութիւնն է Ազգերու Դաշնակցութեան Քէլլոկ-Պրիան ուխտին, բայց Մուսոլինի եթէ յարմար սեպէ արհամարհել երկուքն ալ, չի՞ կրնար եւրոպական ուրիշ հրդեհ մը առաջ բերել։

Թուրքիոյ պատճառաբանութիւնը սա դծով կ՚երթայ.— Հաւանական չէ որ Մուսոլինի մտիկ ընէ բանականութեան եւ սպառնալիքներու, այլ վճռած է պատերազմիլ Եթովպիոյ հետ, ինչպէս իր երկիրը պատերազմեցաւ Թուրքիոյ հետ 1911ին։ Եթէ ան պարտութիւններ կամ մեծ դժուարութիւններ կրէ Եթովպիացիները նուաճելու ատեն, կրնան բարդութիւններ ծագիլ Իտալիոյ կամ Կեդր. Եւրոպայի մէջ, անհաշուելի անդրադարձումներով։ Սակայն, իտալական ձեռնարկը եթէ յաջողի եւ Եթովպիոյ մէջ իտալական հողատարութիւն մը հաստատուի, այն ատեն, Մուսոլինի յաջողութենէն գինովցած, կրնայ փորձել ի կատար ածել իր յաճախ արտայայտած մտադրութիւնը վերակազմելու հռոմէական կայսրութիւնը։ Ան կրնայ ճգնիլ հաստատելու իտալական գերիշխանութիւն մը արեւելեան Միջերկրականի մէջ։

«Երկար ժամանակ չէ որ Իտալիա որոշ փառասիրութիւններ կը տածէր հարաւ արեւմտեան Անատոլուի մասին եւ տակաւին կը պահէ Երկոտասան կղզիները ուր կրնայ սկսիլ գործողութիւնները։

«Այն պատճառաբանութեան թէ Եթովպիան պէտք է գաղթային ընդլայնման համար, Թուրքերը հաւատ չեն ընծայեր։ Կը հարցուի թէ ինչո՞ւ այնքան քիչ ճերմակներ հաստատուած են հոն, եթէ ան այդքան փափաքելի երկիր մըն է։

«Ասոր Եթովպիոյ պատահական նուաճումը պիտի չլուծէ Իտալիոյ աւելորդ բնակչութեան հարցը, այլ աւելի պիտի բանայ նոր ընդլայնումի ախորժակը, ինչ որ վտանգաւոր պիտի դառնայ Իտալիոյ մերձակայ երկիրներուն համար։

«Հետեւաբար Թուրքիա դէպքերու ընթացքին կը հետեւի ամենասուր շահագրգռութեամբ եւ կը շարունակէ պատրաստուիլ ամէն պատահականութեան դէմ»։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Թղթակցութիւն

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 սեպտ.— Շաբաթ երեկոյ, 7 սեպտեմբեր, Մարսէյլի համաքաղաքացիներու Վերաշինաց Հայրենիքեան [?] Միութեան դիւանի ընտրելու համար ուղղուած կոչին պատասխանած էին երեսուն հայրենակիցներ փոխան յիսունի։ Թերեւս բացակաները բանաւոր պատճառներ ունէին։ Այս առթիւ կը խնդրենք որ ներողամիտ գտնուին այն հայրենակիցները՝ որոնք հրաւիրագիր չեն ստացած հասցէի պակասութեան պատճառաւ։

Երեք ժամ վիճաբանելէ յետոյ, մեծամասնութեամբ վարչութեան անդամ ընտրուեցան.— Ատենապետ՝ Յակոբ Գազանճեան, ատենադպիր՝ Յովհաննէս Տէրտէրեան, գանձապահ՝ Գեղամ Նատուրեան, խորհրդականներ՝ Մելքոն Մելքոնեան, Վահրամ Տէրտէրեան, Ցարութիւն Ղազարեան։ Միութիւնը որ կազմուած է Տէսինի մէջ, 1931ին, կը ձգտի բոլոր Մառնաճիւղերուն հետ ձեռք ձեռքի տալով վարել տալ Նոր Եւդոկիոյ շինութեան Խ. Հայաստանի մէջ։ Արդէն հիմնաքարը դրուած է շնորհիւ եգիպտաբնակ հանգուցեալ Մէօրէմէտեանի։ Փառք անոր ձեռնարկին եւ հանգիստ իր ոսկորներուն։ Հանգուցեալը իր պանդխտութեան մէջ յիշեց հայրենիքին թափառական զաւակները եւ նուիրեց անոնց ինչ որ կարելի էր, հայրենակիցներու հանգիստը ապահովելու համար Խ. Հայաստանի մէջ։

Նոր Եւդոկիան առաջինը եղաւ Խ. Հայաստանի նոր աւաններուն մէջ, թերեւս մենք ալ ամենավերջինը Մարսէյլի մէջ։

Ուստի կոչ կ՚ընենք Մարսէյլի եւ շրջակայից բոլոր հայրենակիցներուն որ փութան արձանագրուիլ, դիմելով հետեւեալ հասցէին. 45, Rue Sainte Barbe, Marseille.

(ԿՈՒԻ)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՋՈՒՐԻ ԽՆԴԻՐԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

— • —

Պէրնի «Պունտ Ալէնտալար» թերթը կը գրէ.—

Մօտերս կ՚աւարտի այն փակոցը (պատուար) որ կը շինուի Էնկիւրիէն քանի մը քիլոմեթր հեռու Չուպուքի հովիտին մէջ։ Էնկիւրի, որ նոր Թուրքիոյ կառավարական կեդրոնն է եւ քանի մը տարիէն արդիական քաղաքներէն մէկն պիտի ըլլայ, դեռ հոգ մը ունի — ջուրի պակաս։ Եթէ բաւականաչափ եւ կանոնաւոր կերպով բաշխուէր ջուրը, քաղաքին շրջակայ ընդարձակ անապատը անմիջապէս բերրի հողի մը կը վերածուէր եւ Էնկիւրիի փողոցներուն փոշին ու ցեխը արագօրէն կ՚անհետանային։ Այդ է պատճառը որ տասը տարիէ ի վեր այս խնդիրը Էնկիւրիի համար մեծագոյն դերը կը կատարէ։

Չուպուքի փակոցին շինութեան ձեռնարկեցին 1929ի աշնան։ Էնկիւրին իբրեւ կառավարական կեդրոն որոշելէ անմիջապէս վերջ մասնագէտներու միջոցաւ ուսումնասիրութիւններ կատարուեցան խմելու ջուրի համար, որովհետեւ, այս քաղաքին համար որ արագօրէն կը մեծնար, ջուրը մինչ տակառներով եւ շիշերով Պոլսէն բերել խելքի մօտ բան չէ։ Համաձայն իտալացի մասնագէտի մը տեղեկագրին, Չուպուքի մէջ փակոց մը շինելու որոշում տրուեցաւ։ Նախ 2. 324. 299 քառակուսի ոտքի ծախք մը կ՚են-թադրուէր։ Բայց յետոյ հոլանտացի մասնագէտ մը,— որ ցարդ կը ղեկավարէ շինութիւնը — բացատրէ որ փակոցին պատուարը պիտի ունենայ ոչ թէ 10, այլ 22 մեթր բարձր ըլլայ, որով եւ շինութեան ծախքը բարձրացաւ 4 775.000 թրք. ոսկիի։ Ատոնք պիտի պարունակէ 19.500.000 խորանարդ մեթր ջուր։ 10 միլիոնը պիտի յատկացուի քաղաքին՝ խմելու համար (նկատի առնելով որ Էնկիւրիի բնակչութիւնը 60 հազարէն 200 հազարի պիտի բարձրանայ)։ Մնացեալ 12 միլիոն խորանարդ մեթր ջուրն ալ ոռոգման պիտի ծառայէ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԱՐԴԱՐ ԵՒ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ԷՐ

— • —

Այս միջոցին կատաղի կռիւ մը բացուած են Ամերիկայի ռամկավարներն ու կարմրուկները։ Ռամկավարներու օրկանը, «Պայքար», խորապէս աղբուած, հետեւեալ հաստատումները կը պարզէ խմբագրականի մը մէջ (27 օգոստ.).

— «Թուրքիա ապրող Հայերը կը յիշեն գիտուորական ... որ 1880էն առաջ անձ գլուխ 19 դրշ. էր, եւ ... բարձրացաւ ... եւ ... խստութեամբ կը գանձուէր։ ... կալուածատէրը, շահառուերը ծանր էր նոյն համեմատութեամբ, եւ այս կացութիւնն էր որ ... պատրաստեց ... պանծալի եւ ապստամբական շարժման։

Եթէ աւելի քան դար մը առաջ Թուրքիոյ Հայոց մէջ մտաւորական վերածնութիւն ու զարգացում չակնէր եւ հայ ժողովուրդը, երկրագործ թէ արհեստաւոր, միայն իր նախնական եւ անուս վիճակին մէջ, թերեւս պիտի հանդուրժէր եւ հանդուրժէր իր ստրկական վիճակին։ Սակայն, Հայաստանի եւ փոքր Ասիոյ յետին գիւղերուն մէջ իսկ բացուած դպրոցները եղան, ոչ միայն ուսեալ, այլ մարդկային իրաւունքները եւ ազատութեան քաղաքականութիւններ ... Այս կերպով հայ եւ թուրք ժողովուրդին միջեւ բացուած խրամատը կարելի չէր լեցնել ... եւ ... ապստամբական շարժման ... , աշխատասէր ու պատուաւոր, բայց հարստահարուած ... Հայուն ընդվզումն ու ընդհարումը, յետամնաց եւ ... յախուռն եւ յանդուգն ... թեամբ ապրող Թուրքին հետ։ 1908ի սահմանադրութենէն յետոյ Թուրքիոյ վարիչները գիտէին ինչ որ կ՚ընէին, երբ դիտել կուտային թէ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ այն ատեն միայն իրական համաձայնութիւն կարելի է, երբ Հայերը ... 50 տարի կը կոտրեն իրենց զարգացումը եւ կը սպասեն որ Թուրքը ալ իրենց խելացման մակարդակին հասնի։

Հարկ դատեցինք անգամ մըն ալ շեշտել այս կէտերը ... թէ որքան հոգ ... եւ ... եւ այն տեսութիւնները, թէ Թուրքիոյ Հայոց ազատագրական պայքարը բռնազբօսիկ շարժում մըն է, եւ գործն պարտադրուած է Թուրքիոյ Հայոց՝ եւրոպական պետութեանց շահադիտութեամբ եւ հայ ազգայնական բաժիններու եւ ... գործ-աւորութեամբ։

Եւրոպական պետութիւնները գանը-ւեցան, որ անկողմնորէն շահագործեցին Թուրքիոյ Հայոց տառապանքն ու դատը, բայց հայութիւնը անոնց շահերուն ծառայելու համար չէ որ իր իրաւունքները պահանջեց ու պայքարեցաւ անոնց համար։ Երբ Հայերը եւրոպական պետութիւնները դիմեցին, նոյն ատեն թուրք կառավարութիւնը ցոյց տուաւ նամակին։ Ո՞վ չի գիտեր թէ երբ ամէնէն շարունակ խաղաղութեան եւ պաշտպանութեան համար բոլոր խնդրանքներն ու դիմումները ապարդիւն կը մնային թուրք կառավարութեան մօտ, դեսպանատան պաշտօնատեղի մը կամ հիւպատոսի մը մէկ բառն ու բարեաց կը բաւէր անհնարին համարուած խնդիր մը կարգադրելու, եւ ո՞վ կրնայ ցոյց տալ Թուրքիոյ մէջ որ եւ է կառավարական պաշտօնեան կամ բարեկարգում, որ առանց օտար ազդեցութեան ու միջամտութեան ընդառաջուած ու գործադրուած է։ Կարելի՞ է մեղադրել Հայերը որ ամէնուն անցած եւ երբեմն նոյն խաղաղական Թուրքերու կողմէ թելադրուած ճամբան ընտրեցին։

Կրնայ թէ Հայերը պէտք է թուրք աշխատաւորութեան հետ ձեռք ձեռքի պայքարէր միջին ... քաղաքականութեան դէմ։ Հայ ազատագրական շարժումին մէջ դեր կատարող երկու քաղաքական կազմակերպութիւններ — Հնչակեան եւ Դաշնակցական — ծայրայեղ ընկերվարական դաւանանք ունէին, եւ այդ նամակին փորձեցին քանիցս, ի՞նչ եղաւ արդիւնքը։ Դաշնակցութիւն Սասունի ... ցոյցը 1893ին, ... Հայեր կամ-... հայ յեղափոխականներու ձեռքով կատարուելիք ... թուրք ազատականներու։ 1895ին Պապը Ալիի ցոյցին ատեն Հայերուն ծրագրեալ ... Թուրքիոյ բոլոր տարրերուն մէջ, ... ու Ս[...] միասին ... Հայերը միայն արտայայտեցին ... եւ Թուրքերու հետ գործակցութիւն յանձնարարեցին ...։ Թուրքերը պատասխանեցին եւ ... Կիլիկիոյ կոտորածը՝ 1909ին, աւելի քան 20,000 զոհերով։

Ոմանց համար դիւրին է հայ եւ թուրք աշխատաւորութեան գործակցութիւն քարոզել, բայց դժուար է մոռնալ թէ թուրք աշխատաւորութիւն կոչուածը, վերէն տրուած մէկ ազդանշանով, կրօնական ու ցեղային մոլեռանդութեամբ Հայուն վրայ կ՚իյնար եւ անխնայ կը ջարդէր ու կը կողոպտէր՝ իբրեւ աստուածահաճոյ գործ։

Այսպէս է նաեւ հայ պարբերականներու վերագրուած դերը հայ ազատագրական շարժման մէջ»։

ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆրանսացի լրագիր մը, խօսելով Նիւրեմպերկի համաժողովին որոշումներուն մասին, կը գրէ թէ Գերմանիոյ բնակչութիւնը պիտի բաժնուի չորս դասակարգի.

1. Հրեաները, որոնք պիտի զրկուին ամէն իրաւունքէ, անոնց կացութիւնը պիտի համապատասխանէ գերիներու վիճակին։

2. Ազատագրուածները, որոնք եւս պիտի զրկուին քաղաքացիական իրաւունքներէ,— ասոնք ցեղային, փիլիսոփայական, քաղաքական եւ [?] իմացական տեսակէտով կը նկատուին «դաւաճան»։

3. Գերմանացիներ՝ որոնք պիտի վայելեն որոշ իրաւունքներ։

4. «Առաջնակարգ դասակարգը» կամ «դերման քաղաքացիները», որոնք ամէն իրաւունք պիտի վայելեն, որոշ առանձնաշնորհներով։ Ասոնք պիտի համապատասխանեն հին ազնուական դասակարգին, այդ բարձրութեան համար՝ շնորհիւ իրենց արիական անխառն ծագումին եւ քաղաքական կուսակցութեան մէջ իրենց ցոյց տուած քաջութեան։

Այսպէսով, կ՚ըսէ Ֆրանսացի լրագիրը, Գերմանիա կը վերադառնայ գերմանական հին դասակարգերը։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ս. Խաչատրեանի նկարահանդէսը

— • —

ՍԹՕՔՀՈԼՄ, 16 սեպտ. (Յատուկ).
.. Այսօր բացուեցաւ նկարիչ Ս. Խաչատրեանի իւղաներկ արուեստի ցուցահանդէսը։ Ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը Սթօքհոլմի թերթերը լիքն են գնահատական յօդուածներով, թէ նկարիչի եւ թէ անոր գործերու մասին, որոնցմէ լուսանկարներ ալ կը հրատարակեն։ Սեպտ. 21ին «Club Internatiol»ը ի պատիւ Ս. Խաչատրեանի ընթրիք մը պիտի տայ ցուցահանդէսի սրահներուն մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլան բազմաթիւ դիւանագէտներ եւ արուեստագէտներ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բնթեռնլի եւ մելանով։

կին եւ կրկին կ'ընդդիմանան պատժական տնօրինութեանց: Քանի մը թերթեր համաձայն են միայն տնտեսական ճնշումներու: «Թանս կ'ըսէ թէ հրոյլորովին անարդարանալի յիմարութիւն մը պիտի ըլլայ», եթէ թոյլ տրուի որ խաղաղասիրական վէճը վերածուի անգլօ-իտալական կամ նոյն իսկ ընդհանուր ընդհարման մը»: Եթէ կարելի չէ պատերազմը արգիլել Ափրիկէի մէջ, խմբագրութիւնը կը պահանջէ որ բոլոր կառավարութիւնները ջանան տեղին վրայ սահմանափակել զայն եւ թոյլ չտալ որ միջազգային հանգամանք առնայ»: «Թրիպունա» կը գրէ — «Համոզուած ենք թէ մեր երկիրը, նոյն իսկ եթէ հարկադրուի տնտեսական եւ ելմտանական խառնութիւններ ձեռք առնել, պիտի մերժէ զինուորական տնօրինութիւնները: Մեր թղթակիցը չի կրնար մահափակել ժողովուրդի մը մէջ որուն բարեկամութիւնը վերստացանք: Ոչ մէկ գաղթային պատերազմ չի կրնար արդարացնել այս բանը»:

** Օրուան լուրերը շատ գէշ ազդած են սակարաններու վրայ: Բոլոր արժեթուղթերը ինկան, մէջն ըլլալով Սուէզի ջրանցքին բաժնեթուղթերը: Բրէտի Ֆոնսիէ էժիփսիէնի թուղթերը 2205էն 2110ի ինկան, առջի օր, Փարիզի սակարանին մէջ:

Ցորենի եւ ուրիշ ուտեստներու գիները մեծապէս բարձրացած են, իբրեւ հետեւանք մեծազումար գնումներու:

Անողոք պատիժներ Ալպանիոյ մէջ

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ արտակարգ ատեանը վերջացուց իր աշխատանքները, դատելով 539 ամբաստանեալներ, իբրեւ ուղղակի կամ անուղղակի մեղսակից օգոստ. 14ի ապստամբութեան: Տրուած են 213 վճիռներ, որոնց 30ը մահապատիժ, 39ը մշտնջենական թիապարտութիւն, 121ը 10էն 20 տարի բանտարկութիւն:

Տարբեր աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ օտար դեսպանները խնդրած են որ մահապատիժները չգործադրուին, կիրքերը հանդարտեցնելու համար: Հաւանական է որ կառավարութիւնը մեղմացնէ կարգ մը պատիժներ:

Գերմանիոյ մէջ դրօշի ցնցումը

Գերմանիոյ ներքին նախարարը հետեւեալ հրամանագիրը հրատարակեց, ի գործադրութիւն սէպտ. 5ի օրէնքին.— 1. Այսուհետեւ պետութեան եւ նահանգներու բոլոր հանրային շէնքերը կեռ խաչով դրօշը պիտի գործածեն.— 2. Այսուհետեւ սեւ, ճերմակ, կարմիր դրօշը եւ նահանգային (նախկին բաղկացուցիչ պետութեանց) դրօշները արգիլուած են.— 3. Համայնքները տեղական ատեններու առթիւ կրնան համայնական դրօշը պարզել կեռ խաչով դրօշին քով:

** Ուրիշ հրամանագրով մը, համալսարաններու ընդունելութեան համար նախապատուութիւն կը տրուի նացիներուն (հիթլէրական), յետոյ զօրականներուն, եւ վերջապէս արեւելեան շրջանի եւ մասնաւորապէս Տանցիկի ուսանողներուն: Այս աշնան համար բոլոր համալսարաններուն մէջ ուսանողներու առաւելագոյն թիւ նշանակուած է 31.800, որոնց 9450ը Պերլինի մէջ:

** Կրթական նախարարին հրամանով, շաբաթ օրերը պիտի յատկացուին միայն «ազգային քաղաքական կրթութեան» եւ ուրիշ որ եւ է դաս պիտի չտրուի դպրոցներուն մէջ:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐԻՍԷԼԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ պիտի շարունակուի մինչեւ նոյեմբեր 3: Կազմակերպիչները շատ գոհ են այցելուներու թիւէն, թէեւ թագուհիին մահը աննպաստ հետեւանքներ ունեցաւ վերջին շաբաթներու ընթացքին: Մինչեւ հիմա այցելողներուն թիւն եղած է 16 միլիոն, որ կրնայ հասնիլ 20 միլիոնի, մինչեւ փակումը:

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ — ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ նոր շարք մը կը պատրաստուի նախարարական խորհուրդին կողմէ: Կը խորհուի մէկ երրորդ համեմատութեամբ կրճատել պետական պաշտօնեաներու հետ ամուսնացած կին պաշտօնեաներու ռոճիկը, 50ի իջեցնել հանգստեան կոչուելու տարիքը: (Այս երկու լուրերն ալ կը հերքուին իրազեկ աղբիւրէ):

ՆՈՊԵԼԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ Պ. Լիթվինովի տալու առաջարկ ներկայացուցած է «Ժ. Միութեան բարեկամներու ընկերութիւնը», Շուէտի մէջ:

ԳԱՌԱԿՏՈՒՄԸ ԿԸ ՇԵՇՏՈՒԻ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան մէջ, Իտալիոյ դէմ ծրագրուած պատժական տնօրինութեանց առթիւ: Երկու կարեւոր ղեկավարներ հրաժարական տուին:

90 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍԱԿԻՆ ՄԷՋ մեռաւ Ժիւլ Քամպօն, Ֆրանսայի ամէնէն մեծ դիւանագէտներէն մէկը, որ Պերլինի դեսպան էր 1914ի ճակատագրական օրերուն: Մասնակցած էր 1870ի պատերազմին, եւ յաջորդաբար զանազան պաշտօններ վարելով, եղաւ դեսպան Ուաշինկթընի, Մատրիտի եւ Պերլինի: Իր եղբայրն ալ, Փօլ Քամպօն, ծանօթ է իբրեւ դեսպան Պոլսոյ եւ Լոնտոնի:

ԱՀԱՒՈՐ ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Գանեէլոյի օդանաւային գործարանին մէջ: Հինգ բանուորներ վիրաւորուեցան: Մէկը կորսնցուց ձախ աչքը:

ՕԴԱՆԱՒԻ ՄԸ ՄԷՋ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ, Տիթրոյթէն Նիւ Եորք, «Պէյս-Փօյծի» նշանաւոր վարպետը, Լէն Քէօնէքէ: Մարդասպանն է՝ երկու մեքենավարներէն մէկը, որ կ'ըսէ թէ Քէօնէքէ զինով էր եւ իրենց վրայ յարձակեցաւ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ դատական նախարարին որոշումով, այսուհետեւ բոլոր օրինագիծները խորհրդարանին յանձնուելէ առաջ, հանրութեան պիտի հաղորդուին, որպէսզի հանրային կարծիքը կարենայ արտայայտուիլ մամուլին միջոցաւ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ. Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԻՕ-ԲԱՆԵԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Բաշանեւ Ջեկոյց Պատգամաւորի:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ. Անտօ. Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին «Դուրեանց» Գրադարանը: Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Կարեւոր օրակարգ:

Շամազասպ խումբի ժողովը վաղը կիրակի: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի զեկոյց:

Քեռի խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի զեկոյցը:

Վրէժ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի (Սեպտ. 23): Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. ժողովի:

Վարանդեան խումբի ժողովը յառաջիկայ Ուրբաթ (Սեպտ. 27) ժամը 8ին: Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. ժողովի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը, Կիրակի Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ յետ Պատարագի Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի հանգիստ հոգւոյն՝

ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՏԱՍԼԱՄԵԱՆԻ

իր մահուան քառասունքին առթիւ

Կը հրաւիրուին Տասլամեան ընտանիքի ազգականներն ու բարեկամները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Յ. Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Դ. Սագըզեան, Այրի Տիկին Ն. Քէօլէեան, Այրի Տիկին Մ. Տօզրամաճեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Մելքոնեան, Օր. Սաթենիկ եւ Վ. Քէօլէեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին, թոռան եւ բրոջորդւոյն՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Շ ԱՎԻԼԻ [illegible] ընդհ. ժողովը վաղը կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, [illegible] պարտէզի սրահին մէջ: Բոլոր [illegible] անդամուհիներու [illegible] թիւնը պարտք է: Կը հրաւիրուին համակիրները եւս: Կարեւոր օրակարգ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ [illegible] ընդհ. անդամական ժողով, կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ [illegible] 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Օրակարգ՝ Շրջաբերականի ընթերցում եւ վարչութեան ընտրութիւն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ [illegible] ճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ կէս օրէ [illegible] ժամը 3ին, 11, Րիւ տը Լէբ[illegible] Մէտրօին: Կը խնդրուի ներկայ [illegible] լալ անպայման:

ՓԱՐԻԶԻՏ Իզմիրանակերտ [illegible] ջանի Հայրենակց. Միութեան [illegible] ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը [illegible] րակի կէս օրէ ետք ժամը 3.30 [illegible] 0 Քէբ տը լա Լիւնի վերնայարկ Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ»

Ցօբինեց՝ Տիմաթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ետքը թեւը շղթայի զարկին եւ անոր միւս ծայրն ալ զինուորի մը թեւին կապելով իրենց սովորութեան համեմատ խրկեցին որ երթայ նոյն ստակը ճարէ:

Բերաւ վճարեց քանի մը օրէն ետքը, եւ այնպէս շղթայով կրկին թագաւորին ներկայացուցին որ դատաստանին տուրքերն ալ հատուցանէ:

Բոլոր այն ժամանակին մէջ մենք դեռ բերաններս բան մը դրած չէինք, անօթութիւնը զմեզ կը նեղէր, ուստի պատկառանքը մէկդի թողլով ըսի մեր ինքնակոչ թագաւորին. «Ով արքայ, երէկուանէն մինչեւ այս ժամս որ քու բանակիդ մէջ կը գտնուինք, ծոմապահութիւն կ'ընենք. ասիկայ ոչ ձեր մեծութեան պատիւ կ'ընէ եւ ոչ քրիստոնէական օրինաց եւ մարդկութեան կը վայլէ»:

Թէքլէ Կորկիս չկրնալ ձեւացնելով՝ դարձաւ բասը իր սպասաւորաց իբր նեղանալով մը, թէ ասոնց երէկուանէն ի վեր է բան չէ՞ք տուած որ ուտեն: Ամէնքն ալ լռեցին: Եւ յետոյ հրաման ըրաւ որ ամէն օր տասներկու հաց, եւ երեք աման կերակուր տան: Վակշում Թէֆարի իշխանն ալ եզ մը շնորհեց, մենք ալ գիւղացի քահանայի մը յանձնեցինք որ պահէ, բայց յետոյ զօրաց միջոցաւ հազիւ կրցանք ձեռքէն խլելու, որ կ'ուրանար եւ իւրացնել կ'ուզէր:

Թագաւորը դարձեալ մեր աջի գիւղը խրկել կ'ուզէր մեզի, մենք իսկ խնդրեցինք նախ որ մեր հայրենիքը խրկէ. երբ չհաճեցաւ նա, մենք ալ այն գիւղը չենք երթար ըսինք, եւ չենք կրնար վստահիլ այն գիւղացւոց՝ որոնք Գլաթաա Գրուի ազգականներն ու բարեկամներն են: Վերջը համեցաւ Գէլեսա երկրին մէջ Թեգլէմ Անօթ եկեղեցւոյն գիւղը խրկել. մեր էլեսա նազարէթցի սպասաւորը Տօքքա խրկեցինք որ երթայ մեր գոյքերը Թեգլէմ Անօթ բերէ, ուր հազիւ երեք օրուան ճանապարհ կայ, բայց նա մէկ ամսուան մէջ բերաւ շատ մեծ դժուարութեամբ:

Մենք Ցունիս ամսոյ սկիզբն էր երբ Գէլեսա եկանք: Այս երկրին օդը տաք էր, եւ մարդիկը համեմատութեամբ լաւ էին, նոյնպէս եւ եկեղեցին քիչ շատ օրինաւոր էր քան միւս գեղերունը: Այս կողմի գիւղերէն մէկ հատն արմտիք եւ տասն ալ ընդունելու հրաման բրած էր թագաւորը:

Թ.

Տէչան-Ուպի եւ իւր որդիքը: Թեքլէ Կորկիսի արշաւանքները.— Ապստամբութիւնքը.— Մեծամեծաց տուած խորհուրդները.— Ռաս-Վոլտէ-Մարիամ կ'ապստամբի.— Թեքլէ-Կորկիսի եկեղեցականաց դէմ ունեցած առնելութիւնը. ատոնց ազգեցութիւնն եւ ուստ գուշակութիւնները.— Ռաս-Վոլտէ-Մարիամ կը հնազանդի.— Թեքլէ-Կորկիսի քով երկրորդ անգամ մարդ խրկելնիս.— Ալի Ֆարիս.— Ըսէյր-Մոսբայթի կրկին կ'ապստամբի, եւ Խայամ Որդի իշխանութիւն.— Բժշկութեամբ ազդելու միջոցը եւ հաշտեցնելաց կողմէ եղած ծառայութիւնները.— Նամակ խրկելու դժուարութիւնները.— Հայկէշ Մինաչէլի հետ նամակ խրկելնիս:

Թէոդորոս թագաւորը Թէկրի երկրին նոր տիրած ատենը Տէճազ-Ուպի անուն իշխանը երկու զաւկներովը կը ձերբակալէ. հայրերնին շղթայներու մէջ կը մեռնի, իսկ երկու եղբարք Մակտելա լեռը կը բանտարկուին 16 տարի չափ՝ մինչեւ Թէոդորոսի մահը. յետ այնորիկ կ'ազատին. բայց Թէկրիի նոր տիրող Տէջամաճ Քասսա իշխանին հնազանդիլ չուզելով, կ'անցնին Ուասոպա երկիրը, որ Թէկրիի հարաւակողմը կ'իյնայ, եւ Թեքլէ-Կորկիս թագաւորին իշխանութեան ներքեւ գտնուող նոյն կողմերը իրենց կը հնազանդեցնեն, եւ կը ջանան օրէ օր զօրանալով յառաջանալ:

Այն միջոցներուն Թէքլէ-Կորկիս յանկարծ իւր Վակշում-Գըրու եղբօրը եղած կողմերը կը յարձակի կ'երթայ սպառնալով, եւ զեռ հոն չհասած՝ Վակշում-Գրու իւր եղբօրմէն արդէն խորհուրդ առնելով կը յարձակի Տէճազ-Ուպիի տղոցը վրայ եւ կը բռնէ զանոնք եւ շղթայի կը զարնէ, ուր տեղ մէկը կը մեռնի:

Թէքլէ-Կորկիս Գօյսա-Ոկրա կը մտնէ, որ Թըրսօ-Կովազիի հայրենի երկիրն էր, որու բնակիչները թէպէտ եւ խիստ զօրաւոր մարդիկ են, բայց հնարքով մը կը հնազանդեցնէ զանոնք: Նոյնպէս Թագաւորի տղոտամքը կը հպատակի իրեն, եւ իւր իշխանութեան մէջ կրկին կը հաստատի: Թագաւորի զօրքերը Գոյսայի բոլոր գիւղերը ցրուած էին հաց եւ պաշար ճարելու համար, յանկարծ պատերազմական թմբուկին ձայնը լսելով՝ գիւղերը բոլոր կը կողոպտեն ու կը մեկնին: Այս միջոցին էր որ մեր եղիա սպասաւորը թագաւորին մօտ խրկեցինք որ մեզի համար պաշար խնդրէ. ան ալ հրաման կ'ընէ որ երեք ջան արմտիք տան մեզ գիւղացիք, եւ մէկ ասուր տօնավաճառին գոյացած մաքսն ալ մեզի կը շնորհէ, որու արդիւնքը աղքատօրէն երկու ամիսի չափ կը կերակրէր մեզի: Բայց թագաւորական հրամանները գործադրելու համար կարող մարդ պէտք էր. մենք արդէն անձնասիրութիւնը մէկդի թողած էինք, եւ մեր կենաց պահպանութեան համար շատ անգամ տեսակ մը բռնութիւն ձեռք առած՝ այնպէս գործադրել կուտայինք արքունի հրամանները:

Թէքլէ-Կորկիս իւր հօրեղբօր որդին Վակշում-Թէֆարին Տէնպիայի եւ Ծըլկայի աջի բոլոր նահանգաց իշխան կարգելով՝ հոն կը խրկէ զինքը որ կառավարէ, ասոր հետ կ'երթան նաեւ Ծըլկայի աջի իշխանները. մեր ընթերցողք լաւ կը [illegible] խորամանկ մարդիկը կը [illegible] Վակշում-Թէֆարին՝ որ իւր [illegible] կերակրելու համար գիւղերը ցրուել տայ. այն ալ կը կատարէ անմիջապէս: Այն միջոցին Կասրօ [illegible] տանի-Ալէմ, որ Ըսար — [illegible] աջի իշխանին հօրեղբօր [illegible] կանխաւ անոր հետ խորհուրդ [illegible] ընելով, յանկարծ կը յարձակի [illegible] գայ, կը կոխէ Վակշում-Թէֆարի վրանը ու զինքը բռնելով շղթայի կը զարնէ, եւ անոր ցրուած զօրքերը գիւղերուն մէջ կը կողոպտէ. Թէքլէ [illegible] յետոյ կ'արձակէ զանի եւ թագաւորին քով կը դարձնէ, բայց [illegible] միւսը կը դնէ վրէժխնդիր [illegible] Կասրօ-Մեսանի-Ալէմէն [illegible] սա Թէքլէ-Կորկիս արքան որ [illegible] խարհակալութեան բզծով յառաջ [illegible] թալ կ'ուզէր, այնքան աւելի [illegible] դէմ ապստամբաց խումբերը կը [illegible] նային: Վասն որոյ իւր մեծամեծներ [illegible] խորհուրդ կուտան իրեն ըսելով [illegible]

(Շար.

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 16 – 70

(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 22 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2916

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՈՉ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՄ, ՈՉ ԱԼ ՀԱՇԻՒ ԿՈՒՏԱՄ,,

Իրականացած է արդէն, ինչ որ կը նախատեսուէր, աւելի քան մէկ տարի առաջ։

1934 յունիսին, խումբ մը հայանուն սրիկաներ կառավա-րութեան աջակցութիւնն ապահովելով, դարեր կը սարքէին եւ կը գրաւէին Ղալաթիոյ եկեղեցին, կեդր. վարժարանը եւ բոլոր կալուածները։

Կառավարութիւնը՝ նախ կը քննէ Պատրիարքարանն ու օ-րինաւոր խնամակալութիւնը, յետոյ, դիմակը պատռելով, կը նշանակէ ինքնիրմէ «Թաղ. խորհուրդը», նախագահութեամբ ամն Յովհ. Քէչիչեանի, եւ բոլոր բանալիները անոր յանձնել կու տայ ոստիկաններու միջոցաւ։

Դիմադրութեան փորձ մը կը կատարուի քահանաներու եւ պաշտօնեաներու կողմէ, յանուն Պատրիարքարանի, բայց անօ-գուտ։

Հատընտիր սրիկան (այժմ Յովհաննէս Շահին Գայա) հան-դէս մը կը տեղաւորուի իր արբանեակներով։

Չեզոքացուց կը խզէ բոլոր կապերը՝ Պատրիարքարանի հետ։ Ինքզինքը հիմնադիր կը հռչակէ կեդր. վարժարանի։ Կ'արձակէ։ Կ'անուանէ։ Կը սաստէ։ Կը մտնէ։ Կը գանձէ։ Կը մսխէ։

Ոչ մէկ պատասխան՝ որ եւ է հարցումի։ Ոչ մէկ բացատրու-թիւն՝ որ եւ է դիտողութեան։

Ուսուցիչ պիտի կարգէն կամ նախահաշիւ պիտի կազմեն.— «Ես եմ տէրը. դուք իրաւունք չունիք խառնուելու»։

Պատրիարքարանի կողմէ փաստաբան մը կը ներկայանայ դա-տարան, Սանասարեան – Կեդրոնական վարժարանի վէճին առթիւ (ծագած՝ խանին դատէն)։

Անմիջապէս նամակ մը կառավարութեան — Ես ոչ Պատրիար-քարան կը ճանչնամ, ոչ ալ անոր փաստաբանը։ Ինծի հարցուցէք։

Մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն մեզի։ Բայց, Պոլսոյ թերթերուն հրատարակութիւններէն դատելով, Ազգ. վարչութիւ-նը վերջերս կարգ մը հարցումներ ուղղած կ'ըլլայ Ղալաթիոյ ազ-գային հաշիւներու մասին։

Հայ էֆթիմը անմիջապէս նամակ մը ուղղելով Թուրք թեր-թերուն, կը յայտարարէ.

— «Մենք չենք ճանչնար վարչութիւն կոչուած մարմին մը, հիմնապետական կառավարութեան օրով։ Միայն պետական իրա-ւասու իշխանութիւնը կրնայ հակակշիռ ի գործ դնել։ Անկէ զատ, բստ օրինի որ եւ է մարմին իրաւունք չունի մեզմէ հաշիւ պահանջելու... Ժողովուրդի կողմէ ընտրուած մեր մարմինը չի ճանչնար Վարչութիւնը եւ հաշիւ ալ չի տար անոր»։ (Տես Գ. էջ)։

Այս յայտարարութենէն մէկ օր առաջ, արդէն Թուրք թեր-թերը աւետեր էին բարեբաստիկ դէպքը, մեծատառ վերնագիրնե-րով եւ թափանցիկ չարախնդութեամբ.

— «Ղալաթիոյ եկեղեցին կը խզէ իր կապը Պատրիարքարանի հետ»։

— «Յովհ. Քէչիչեան որոշած է հետեւիլ Փափա էֆթիմի օ-րինակին եւ անկախ եկեղեցի մը հիմնել»։

×

Ուրեմն, ճամբան հարթուած է եւ հայ էֆթիմը Ղալաթիոյ պատմական եկեղեցին, կեդր. վարժարանը եւ կալուածները պիտի վարէ տիրաբար, արհամարհելով որ եւ է ազգային իշխանութիւն եւ ինքզինքը պատասխանատու զգալով միայն կառավարութեան առջեւ։

Ճիշդ՞ է որ բուն Փափա էֆթիմն ալ Ղալաթիայէն սկսաւ. բայց իր ձեռնատուն մրցանիշը կարկաց։ Քէսարիոյի տէրտէրին ե-ղբայր եւ հայ դաւաճանին եկած ապուրը յատկանշական տարբե-րութիւններ կը ներկայացնեն։ Դժուար է որոշել,— ո՛րն է աւելի սեւահոգի եւ չնաբարոյ։

Բայց, դիւրին է նախատեսել թէ՝ հայ սրիկային եւ իր արբան-եակներուն սարքած դաւը շատ աւելի ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ։

Երբ յոյն տէրտէրը գործի սկսաւ, 10 – 12 տարի առաջ, կա-ցութիւնը անորոշ էր տակաւին։ Քէմալականութիւնը տակաւին ժամանակ չունէր ուղղակի եւ անմիջապէս գործադրելու իր ծրա-գիրները՝ փոքրամասնութեանց վերջնական կազմալուծման հա-մար։ Եւ Փափա էֆթիմ գրեթէ մինակ մնաց առ մը «օրթոտոքս Թուրք»երու հետ։

Այսօր պարագաները տասնապատիկ աւելի նպաստաւոր են, փոքրամասնութեանց հաւաքական կեանքին հիմերը փորելու հա-մար։ Տապարը շատոնց իջած է անոնց գլխուն, իսկ ներսէն ալ հատընտիր դաւադիրներ կամ ապուշներ միշտ պատրաստ են պա-կասը լրացնելու։

Կ'ըսեն թէ Ղալաթիոյ դաւադիրներուն գլուխը կանգնած կամ անոնց ետին պահուած է արքեպիսկոպոս մը, նախկին տեղապահը։

Եթէ ճիշդ է այս լուրը, կը նշանակէ թէ այս ճակատին վրայ եւս «փայլուն» յաղթանակ մը շահած են հայ դաւադիրները։ Մինչ յոյն խաչագողը պարզ տէրտէր մըն է, Հայերուն Փափա էֆ-թիմը պիտի ըլլայ տիտղոսաւոր արքեպիսկոպոս մը։

Այս պարագան ալ կ'ապացուցանէ թէ Հայոց պատրիարքարա-նին եւ ազգ. կազմակերպութեան դէմ փորուած ականը շատ աւելի վտանգաւոր է, քան յունականը։

Ղալաթիոյ դաւը մէկ ծայրն է միայն, ամբողջական ծրագրի մը։ Եւ շատ աւելի չարաշուք, իբրեւ ախտանշան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ՅՈՅՍԵՐ՝ ԽԱՂԱՂ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹՍԽԱՆՁԱԳԻՐ ԿՈՉԸ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ ԼՈՒՐՋ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

Ուրբաթէն շաբաթ նորէն լաւատեսութեան շող մը երեւաց իտալօ-հապէ-շական ճակատին վրայ, իբրեւ հետեւանք կարգ մը երեւոյթներու որ բարե-նշան կը համարուին։

Նախ, իտալական մամուլը չարունակելով հանդերձ իր յարձակումները, կը հասկցնէ թէ Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը «անընդունելի է եթէ մեծապէս չբարեփոխուի»։ Այս արտայայտութենէն կը հետեւցնեն թէ բոլորո-վին անընդունելի չէ, եւ կրնայ հիմ ծառայել վիճաբանութեան։

Երկրորդ, Հռոմի ֆրանսական դեսպանը ուրբաթ օր մասնաւոր տեսակ-ցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, եւ անոր յանձնեց Պ. Լավալի դիրը, որով կը թախանձէ դիւրացնել տագնապին խաղաղ լուծումը։

Այս առթիւ, դրոյց կը շրջի թէ Պ. Լավալ մասնաւոր տեսակցութիւն մը պիտի խնդրէ Մուսոլինիէն, հիւսիսային Իտալիոյ կամ Հռոմի մէջ։ Անշուշտ պիտի խնդրէ Մուսոլինիէն, այսպիսի խօսակցութիւն մը չի կրնար դադրիլ պահուիլ ոչ Անգլիայէն, ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Ֆրանսայի վարչապետը կ'ուզէ անկարելին փոր-ձել, յանուն իր կառավարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Երրորդ, Հռոմի անգլիական դեսպանն ալ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան խորհրդականին՝ Պ. Սուվիչի հետ, որ Մուսոլինիի աջ ձեռքն է միջազգային գործերու մէջ։ Անգ-լիական դեսպանն ալ շեշտեց թէ Իտալիա մեծապէս կը շահի բանակցութիւն-ները շարունակելով, մանաւանդ հիմա որ եւրոպական պետութեանց յարաբե-րութիւնները երբեք այսքան լարուած չէին 1914էն ի վեր։

Չորրորդ, մինչ Մուսոլինի մէկ անգամէն ձերժեց Փարիզի մէջ առաջար-կուած պայմանները, այս անգամ աւելի շրջահայեաց կ'երեւայ եւ անվերջ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ բրիտանական նա-ւատորմին կեդրոնացումը՝ Միջերկրականի մէջ (400,000 թոն) լուրջ մտահո-գութիւն կը պատճառէ ինչպէս ուրիշ մայրաքաղաքներու, նոյնպէս Հռոմի մէջ։

Ու վերջապէս, Ժընեւի մէջ անընդհատ կը շարունակուին խորհրդակցու-թիւններն ու մտերմական զրոյցները։ Պ. Լավալ ուրբաթ օր երկար տեսակ-ցութիւն մը ունեցաւ իտալական Ա. պատուիրակին հետ, եւ Փարիզ եկաւ, մասնակցելու համար նախարարական արտակարգ ժողովի մը որ պիտի քննէ թէ՛ ներքին խնդիրներ եւ թէ իտալօ-հապէշական տագնապը։ Մեծ յոյսեր դրուած են այս նախարարական ժողովին վրայ, որ պիտի ճշդէ Ֆրանսայի վերջնական դիրքը՝ պատժական միջոցներու մասին։

Այս առթիւ կը հաստատեն թէ յանձնարարուած է Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանին՝ բացորոշապէս յայտնել թէ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականու-թիւնը կը ձգտի.— 1. Պահպանել խաղաղութիւնը Եւրոպայի մէջ.— 2. Այս նը-պատակով գործակցիլ Անգլիոյ հետ, կարելի եղածին չափ սերտօրէն։

Այս բոլոր երեւոյթներէն դատելով, ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը պիտի յետաձգէ բացարձակապէս ծիսական պատասխանը, եւ նոր լուսաբանութիւններ պիտի պահանջէ, ժա-մանակ շահելու համար։

Իտալիոյ գլխաւոր պահանջն է Հապէշիստանը դնել իր հոգատարութեան տակ՝ ճիշդ այնպէս ինչպէս Լիբանանը եւ Սուրիան, կամ Իրաքը, որ արդէն անկախութիւն կը վայելէ։ Հինգերու յանձնախումբը կ'ընդունի թէ Հապէշիս-տան անկարող է ինքզինքը կառավարելու եւ կը կարօտի եւրոպական պետու-թեան մը աջակցութեան, բայց որոշապէս չըսեր թէ այդ պետութիւնը պէտք է ըլլայ Իտալիա։ Ընդհանուր տրամադրութիւնն այն է որ հոգատարութիւնը կատարեն Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան։ Արդ, Իտալիա վիրաւորական կը գտնէ այս կարգադրութիւնը, իսկ Անգլիոյ համար ձեռնտու չէ Իտալիոյ գերիշխանութիւնը՝ Ափրիկէի այդ ցամաքին վրայ։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐԷ՞Ն ՄՕՏԵՑԱՆ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ գործերու մա-սին։ Այլեւս աւելորդ կը համարուի որ Անգլիա մասնաւոր երաշխիքներ տայ իր բանալիք դիրքի մասին։ Ֆրանսայի ուղղած հարցումներուն պիտի պատաս-խանուի դիւանագիտական ճամբով։ Միւս կողմէ, Ֆրանսա բացորոշապէս կ'ընդդիմանայ որ եւ է զինուորական գործողութեան՝ ընդդէմ Իտալիոյ։ Իսկ Հռոմի ֆրանսական դեսպանը յայտնած է Մուսոլինիի թէ անտեսական կաշ-կանդումները անխուսափելի են, եթէ եւս մը չգտնուի։ Ֆրանսա այդպիսի մի-ջոցներու ալ հակառակ է, սակայն պարտք սեպած է զգուշացնել բարեկամա-բար, որպէսզի աւելի չբարդանայ կացութիւնը։

Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիա կրնայ երկու շաբաթէն գրաւել Մէմէլը (Լիթուանիա), իսկ վեց ամիսէն՝ Վիեննան, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա համախորհուրդ չգործեն այսօր եւ վաղը։

Ֆրանսայի քաղաքականութեան վրայ կ'ազդէ նաեւ ներքին կացութիւնը եւ «Ժողովրդական Ճակատին» գործունէութիւնը։ Ակներեւ անձկութիւն կը տիրէ ոչ միայն քաղաքական եւ լրագրական շրջանակներու, այլեւ ռազմա-կան եւ ուրիշ ասպարէզներու մէջ։ «Ժողովրդական Ճակատը» եւ ուրիշ ձախա-կողմեան հոսանքներ նոր բանաձեւ մը քուէարկեցին, որ անգամ մը եւս ձաղ-կելով Իտալիոյ քաղաքականութիւնը, կը պահանջէ Պ. Լավալէն հասկցնել Մուսոլինիի թէ ամբողջովին պիտի գործադրուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը։ Աջակողմեան թերթերը կը դատապարտեն այս կարգի ձեռնարկները, բայց, միեւնոյն ատեն, չեն կրնար ծածկել տիրող մտահոգութիւնը։ Այս ա-թիւ գիտել կուտան թէ կարելի չէ նոյնիսկ տնտեսական ճնշումներ գործադրել Իտալիոյ դէմ, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութենէն հեռու կը մնան երեք մեծ պետութիւններ,— Գերմանիա, Մ. Նահանգներ եւ Ճափոն։

Թէ աջը եւ թէ ձախը անզօրմանելի հետեւանքներ կը սպասեն պատերազ-մէն։ Արմատականներու օրկանը կ'աղաղակէ թէ Մուսոլինի Հապէշիստանի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ, ՓԷՐ ԼԱՇԷԶ

(Կազմակերպուած Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան կողմէ, սեպտեմբեր 1ին։ Ուրիշ նկար մը՝ յաջորդ կիրակի)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՈՍԿԻՆ »

« Իւմանիթէ », համայնավարներու կեդրոնական օրկանը, երեք օրէ ի վեր փրփուր կը տեղայ «Էխօ տը Փարի»ի դէմ։ Նոյնիսկ դատ բացած է, 300,000 ֆրանք հատուցում պահանջելով։

Պատճա՞ռը։

Տօրիօ, Սէն Տընիի քաղաքապետը, կրակոտ համայնավարը որ վտարուե-ցաւ կուսակցութենէն, կարգ մը յայտնութիւններ կը հրատարակէ իր թեր-թին՝ «Էմանսիփասիոն»ի մէջ, «Իւ-մանիթէ»ի նիւթական աղբիւրներու մասին։

« Էխօ տը Փարի» իւրացնելով զա-նոնք, կը յայտարարէ թէ Մոսկուան է որ կ'ապրեցնէ Ֆրանսայի համայնա-վար օրկանը։

Ու կը հարցնէ.— «Ընկեր Մարսէլ Քաշէն, «Իւմանիթէ»ի տնօրէնը, Մոս-կուայէն ետ բերա՞ծ է թերթին բաժ-նեթուղթերուն մեծ մասը, որ ընկեր Փիաթնիցկի յանձնուած էր քանի մը տարի առաջ»։

Այս հարցումին կցելով կարգ մը խորհրդածութիւններ, աջակողմեան թերթը կառավարութեան ուշադրու-թիւնը կը հրաւիրէ թէ՛ կուսակցու-թեան եւ թէ՛ անոր օրկանին վրայ։

« Իւմանիթէ »ի վարչութիւնը ան-միջապէս նամակ մը կ'ուղղէ ազգայ-նական թերթին, պահանջելով ետ առ-նել այս վերագրումը։

« Էքօ տը Փարի » յամառած ըլլա-լով, այժմ գործը ինկած է դատարան։

Համայնավար օրկանը երկարօրէն-կու կը յայտարարէ.

1. «Ոչ մէկ ատեն, ոչ մեր ընկերու-թեան բաժնեթուղթերը, ոչ իսկ անոնց մէկ մասը չեն գտնուած ընկեր Փի-աթնիցկի քով կամ չեն տարուած խոր-հրդային երկիր»։

2. « Իւմանիթէ »ի նոր ընկերութիւ-նը», որ կը վարէ թերթը, երբեք պէտք չունի նպաստ առնելու ո եւ է մէկէն, այն պարզ պատճառով որ մեր թերթին շահագործումը եւ գոյութիւ-նը իսկ ապահովուած են մեր կանո-նաւոր եկամուտներով։

3. « Իւմանիթէ », որուն վաճառու-մը շարունակ կ'աւելնայ, ունի միայն կանոնաւորապէս արձանագրուած եկա-մուտներ, գոյացած՝ իր վաճառումէն, առեւտրական ազդերէն եւ աշխատա-ւորներու բաժնեգրութենէն։

4. Մեր միջին սպառումը կ'անցնի 220,000ը, ինչպէս արձանագրել տը-ւած ենք պաշտօնապէս։ Վերջին երկու կիրակիները, օրէն աւելցաւ սպա-ռումը.— սեպտեմբեր 8ին 298,712, սեպտեմբեր 15ին՝ 266,745։

5. Մեր տեղեկագրերը բաց են. եկէք նայեցէք։ Դուք ալ կրնա՞ք նոյն բա-նը ըսել։

×

Պիտի հարցնէք,— Երկու կողմերէն ո՞րն է արդար։ Որո՞ւն պատմութիւնը կը համապատասխանէ իրականու-թեան։

Կրնաք տարիներով սպասել, պա-տասխան ստանալու համար։

Խնդիրը այն է որ, իբրեւ «սկզբուն-քային» հարց, «զգայացունց» դեր կը կատարէ «Մոսկուայի ոսկին», ինչ-պէս, միւս ճակատին վրայ, քաղքե-նիներու Ոսկի Հորթը, իր բաժնետի-րական ընկերութիւններով, զաղտնի վարկերով եւ ոսկեբերան ծանուցում-ներով։

Ցեղափոխական պարբերական մը, «Քրափույէօ», ամիսներ առաջ երկու բացառիկ թիւեր հրատարակեց, մեր-կացնելով քաղքենի մամուլին գաղտ-նագրան գաղտնիքները ու «շանթաժ»-ները։

Տարիներ առաջ, հրատարակուեցան ֆրանսերէն բազմաթիւ թերթերու ըն-տացած կաշառքները՝ ցարական եւ սուլթանական կառավարութիւնն-րէն։

Բոլշեւիկները ցարական «արխիւ»ը բացին եւ մամուլին յանձնեցին ի լուր աշխարհի։

Կը մնայ սպասել որ... իրենց «ար-խիւ»ն ալ բացուի, առտու մը։

Մինչեւ այդ՝ մեղադրանքները, վէ-ճերն ու դատերը պիտի շարունակուին փոխադարձաբար։

ՎԱՀԷ

Հապէշիստանի պատրաստութիւնները

Ուրբաթ օր հինգ հազար զինուորներ ցոյց մը կատարեցին Ատիս – Ապէ-պայի մէջ, կայսերական պալատին առջեւ, արդիականացուած արդիական զէն-քերով։ Կայսրը անխուսափելի գտնելով պատերազմը, գիշեր ցերեկ խորհր-դակցութիւններ կը կատարէ իր խորհրդականներուն հետ։ Հինգերու յանձնա-խումբին առաջարկներն ալ մանրակրկիտ քննութեան ենթարկուած են եւ պաշտօնական պատասխանին կը սպասուի այսօր։

Վերջին լուրերու համաձայն, արտակարգ իրարանցում կը տիրէ Հարրա-րի մէջ։ Հրամանատարը այժմէն յորդոր կը կարդայ ժողովուրդին որպէսզի քաջաբար տոկայ պատերազմի արհաւիրքներուն։ Այս առթիւ մեծ կարեւորու-թիւն կը տրուի դոկ. Սիւրէյա Թարպակաթէյի ժամանումին։ Այս սպան նա-խագահն է Եմէնի սուլթանին ապայակոյտին եւ սերտ բարեկամ՝ Եթովպիոյ կայսեր։

Աւելի մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին հիւսիսային ճակատին վը-րայ, բայց կարելի չէ լուրեր ստանալ, խիստ հսկողութիւն հաստատուած ըլլա-լով։ Կառավարութիւնը թոյլ չի տար որ օտար թղթակիցներ մտնեն ներքին նահանգներու մէջ։ Աւելի քան երբեք զգալի է արդիական զէնքերու պակասը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՊԱՅՔԱՐ ԱՂՄՈՒԿԻ ԴԷՄ

Նիւ Եորքի քաղաքապետութիւնը, պաշտօնական պատրաստութիւններ կը տեսնէ պայքարելու աղմուկներու դէմ եւ համապատասխան օրէնքներ հրատարակելու, եթէ սովորական միջոցներն անզօր ըլլան զսպելու մեծագոյն այս քաղաքի ջղայնացնող աղմուկները։

Գիտի գիտնալ որ Ն. Եորքն ունի մօտաւորապէս եօթը միլիոն բնակչութիւն, հաւասար Թուրքիոյ բնակչութեան կէսին։ Հաղորդակցութեան միջոցները, այս քաղաք-հսկայի մէջ, բազմազան են։— Ամէն առաւօտ երկաթուղիները տասնեակ հազարաւոր ժողովուրդ կը բերեն արուարձաններէն, նոյնքան ալ Նաւերը՝ շրջակայ վայրերէն։ Քաղաքին մէջ դուք ունիք ելեկտրաքարշ, պըսեր (հանրակառք), գետնուղիներ (ելեկտրական եւ սովորական), էլեվէյթըրներ (վերելակ), օդին մէջ, (սիւներու վրայ շինուած երկաթուղիներ), մասնաւոր եւ հանրային օդանաւեր։ Այս բոլորը օրական միլիոնաւոր ժողովուրդ կը տեղափոխեն՝ դէպի առեւտրական կեդրոն եւ դէպի բնակավայրերը։

1933ին Ն. Եորք մտած եւ ելած են 273 միլիոն հոգի։ Եօթը հանրակառքերը Ն. Եորքի մէջ, 1934ին փոխադրած են 200 միլիոն մարդ, իսկ վերջերս շինուած 8րդ էվընիւի գետնուղին (երկու տարուան կեանք ունի միայն) 1934ին փոխադրած է 16ուկէս միլիոն ժողովուրդ։ Ժամանակակից այս Բաբելոնը կը պարունակէ հետեւեալ գլխաւոր ազգութիւններն ու ցեղերը — Իրլանտացիներ (600,000էն աւելի), Իտալացիներ (մէկ միլիոնէն աւելի), Գերմանացիներ՝ 600,000, Ռուսեր եւն 945,000, Հրեաներ (1 միլիոնէն աւելի), Ֆրանսացիներ, Սպանացիներ, Հայեր, 31 տարբեր պետութիւններու հպատակներ՝ իրենց ազգային սովորութիւններով, բնաւորութիւններով եւ յուզումներով։

Այս ամբոխը կառավարելու համար մօտաւորապէս 20,000 ոստիկանական պաշտօնեաներ կը պահուին, ինչպէս նաեւ շուրջ 1000 հրշէջներ։

Ն. Եորքը աղմկալի է— մարդ չի կրնար հանգիստ քնանալ։ Քաղաքացիներն ազատ են իրենց ուզած ձեւով անցընելու ժամանակը՝ խնջոյքներ, աղմուկներ, ատրճանակի եւ պնդաց ցիլներու պայթիւններ (ոճրագործներու համար)։

Օթօները (ինքնաշարժ) արագօրէն կը սլանան իրենց փողերը փչելով։ Ելեկտրաքարշ եւ գետնուղի գնացքներ (մէթրօ) իրենց զանգակներով եւ սուլիչներով կը ջղայնացնեն քաղաքացիները։ Հիւանդանոցները լեցուն են ջղային հիւանդներով։ Մարդիկ, շատ անգամ ակամայ, կը ձգէին քաղաքը, եւ կը բնակէին արուարձաններու մէջ՝ հեռու մնալու համար քաղաքի աղմուկներէն։ Այդ պատճառով ալ Ն. Եորք քաղաքի տուներու եւ կալուածներու գիներն աստիճանաբար կ'իջնեն։ Պէտք էր պայքարիլ այդ աղմուկին դէմ, ապահովելու համար քաղաքին հանդարտ եւ խաղաղ քուն մը։ Վաղուցկազմուածէր ընկերութիւն մը՝ պայքարելու համար աղմուկներուն դէմ։ Աստիճանաբար այդ ընկերութիւնը ծաւալեցաւ եւ այժմ ալ պաշտօնական բնոյթ կը ստանայ։ Ն. Եորքի քաղաքապետը, ոստիկանապետը, առողջապահական բաժնի վարիչը եւ ուրիշ ականաւոր պաշտօնեաներ եւ անձեր միացած են կատաղի պայքար մղել բոլոր տեսակի աղմուկներուն դէմ։ Զինուորական մը, գնդապետ Քերըն, կը չափէ աղմուկներու աստիճանները։ Իր քննութեան արդիւնքը հետեւեալն է— ամենաշատ աղմկարարները օթօներն են՝ իրենց անախորժ փողհարութեամբ, յետոյ կուգան խոշոր բեռնատար օթօները՝ իրենց ճռնչներով, յետոյ օրաթերթերու օթօներու թէ տեղափոխութեան առեն հանած աղմուկները եւ թէ լրագրավաճառներու բարձրաձայն կանչը։ Չորրորդ տեղը կը բռնէ փողոցներու շինութիւնը, 5րդ՝ գետնաքարշ կառքերը, 6րդ՝ վերելակները, եօթներորդ՝ ռատիօները, որոնք յաճախ ամբողջ գիշերը բաց կը մնան, յետոյ ցանէին Թալող օդապարիկները, նաւերու սուլիչները եւն.։

Այս կարեւոր աստիճանաւորումը որոշելէ յետոյ, քաղաքապետութիւնն ընտրած է յատուկ յանձնախումբ մը՝ պայքարի միջոցներու մասին խորհելու։ Շուտով տեղի պիտի ունենայ հրապարակային մեծ ժողով մը, ուր ականաւոր բանախօսներ պաշտօնապէս պիտի բանան պայքարը՝ «խենդ» աղմուկին դէմ։

Ամենաշատ տուժողներն այս պայքարին մէջ, նորէն Հրեաները պիտի ըլլան, ամէնէն բարձրաձայն խօսողներն ու բարիք սիրահարներ։ Նըւաղ չափով չպիտի տուժեն, Նաեւ, Հայերը, մանաւանդ օղիի եւ սրճարանային կեանքի սիրահարները Ա. րեւելեան զուռնան եւ ադեղօրէն երգուած «շարքի»ները պիտի կրեն առաջին եւ ծանր հարուածներն այս պայքարին մէջ։

Ն. Եորքի ոստիկանապետի հրամանն է.

— «Եթէ երկու դրացիներ կը վիճին աղմուկի համար, իրաւունք տալ անոր որ լաւ մը քնանալ կ'ուզէ»։

Տարօրինակ է Ն. Եորքը։ Եւ աղմուկի դէմ մղուած այս պայքարը իր գեղեցիկ եւ հաճելի տարօրինակութիւններէն մէկն է։

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՐՄԷՆՆԵՐԸ

— Հ —

Գինետան մը հաշուեխեղանին առջեւ յուսնկայա, Ֆրանսացի բարեկամի մը հետ կը խօսակցէինք, ըմպելով մեր ամպակուսակ օճխիժէնները։

Խօսքը Արմէններու մասին էր։

Ֆրանսացին կ'ըսէր.

— Ես շատ հինէն ճանչցած եմ Արմէնիէնները։ Պատերազմէն առաջ հետեւած եմ ձեր մասին գրուած յօդուածներուն։ Բաժանորդ մը եղած եմ «Փրօ Արմէնիա»յի։ Ձեր դատին համար տրուած բանախօսութիւններու ներկայ եղած եմ։ Վերջապէս հետեւած եմ այն հայանպաստ շարժումին, որ առաջնորդուեցաւ Ժօռէսով, Տընի Քոշէնով, Քիյառով, Փրէսանսէով եւ Անաթոլ Ֆրանսով։ Չէք կրնար երեւակայել թէ ինչ չափով կը սիրէի Հայերը։ Հիմա, սակայն, կը խոստովանիմ, նոյն սէրը չէ մնացած սրտիս մէջ։ Անկեղծօրէն ըսելու համար ես յուսախաբ եմ եղած Հայերէն։ Այն ժամանակ, ես անձնապէս չէի ճանչնար Հայերը։ Հիմակ կը ճանչնամ խորապէս ճանչցայ գիրենք գործի մէջ։ Ես կը կարծէի որ Հայերը ազնուական, հիմարութեան արդարամիտ, ուղղամիտ քաղաքացիներ են։ Դժբախտաբար ամէն օր առիթը կ'ունենամ հակառակը ապացուցանելու։

Բարեկամս վերջացուց իր ճառը ու սկսաւ երեսս նայիլ։ Ես, սակայն, գլուխս կախ, կը դիտէի իմ առջեւի բաժակիս անմոռանալի «օքսիժէնէ»ն։ Անոր մէջ ամպեր կ'օրօրուէին, շողեր կը բիւրեղանային, ծիրանի գօտիներ կը նուաղէին, ճերմակ շղարշներ կը տատանէին, ծուխեր կը պարէին, սառի ապառաժներ կը գծագրուէին ու կ'երեւէին տեսարաններ հեւասային բեւեռէն Բիւրեղներ, պիտակներ, հրեշտակի Թեւեր, ձիւնե՜ր…։ Ցանկարծ աչքիս երեւցաւ ձիւնապատ Արարատը, երկնամերձ, ամպածրար, արմէնաթեւ՜շ.

Ու կուլ տուի…

Ֆրանսացի բարեկամս իմ լռութենէս յայտնապէս յուզուած կը շարունակէր դիտել զիս

Ցամբարար իրեն դարձայ եւ բոխ ցած ձայնով.

— Կ'ըսէք թէ ճանչցած էք Հայերն ու Հայաստանը։ Քիչ մըն ալ ես ծանօթացնեմ Մար կ բրէք

Վասսեկին մէկ մէկ պլանիկ

Լռութիւն։

— Երեւակայեցէք երկիր մը Ֆրանսայէն մեծ։ Երեւակայեցի՞ք։

Այո։

— Շարունակեցէք երեւակայել։ Ֆրանսայէն մեծ երկիր մը քարուքանդ։ Դպրոցներ, եկեղեցիներ, վանքեր, ակումբներ, գրադարաններ, շէնքեր, ագարակներ, պարտէզներ, այգիներ, արտեր, ճամբաներ քարուքանդ։ Քաղաքներ ու գիւղեր մոխրացած, ամայացած։ Երեւակայեցէք միշտ։ Ֆրանսայէն մեծ երկիր մը ամայի կործանած։ Անհուն տարածութիւններ վերածուած գերեզմանատուններու, անապատներու, փլատակներու… Հիմակ գանուինք այդ երկրին զաւակներուն։ Ամբողջ հինգ, վեց դար բարբարոսներու անտանելի, անկարելի լուծին տակ։ Ջարդեր, կոտորածներ, տեւտանգութիւններ, ճնշումներ, կեղեքումներ, տանջանքներ, բանտարկութիւններ, աքսորներ, կախաղաններ…

Ու պատերազմի ընթացքին մեծագոյն ողբերգութիւններուն, անտախրնթացը Նախճիրին.— աքսոր, ջարդ, կոտորած, անօթութիւն, չարչարանքներ։ Մէկ միլիոն նահատակ։ Ու պատերազմէն վերջ նոր անգահանութիւններ, նոր գաղթեր, նոր կողոպուտներ։

Միշտ երեւակայեցէք, շատ երեւակայեցէք ու քիչ մըն ալ զգացէք։ Այս կեանքը ամբողջ վեց դար, ամէն տարի, ամէն օր, ամէն օր։ Եւ անհատական այսօր Հայերը ցրուած ի սփիւռս աշխարհի,— Պուլկարիա, Ռումանիա, Յունաստան, Սուրիա, Եգիպտոս, Ֆրանսա, Ամերիկա։

Եւ ահաւասիկ դուք, Ֆրանսացի մը, որ կը քննադատէք Հայերը եւ կ'ըսէք թէ ուղղամիտ չեն անոնք։

Գաւաթ մը «օքսիժէնէ»։

Բարեկամիս աչքերը լեցուած էին «օքսիժէնէ»ով եւ արցունքով։

Թեւէս բռնեց ու բառ դողդոջուն ձայնով.

— Կը հասկնամ, կ'երեւակայեմ, կը զգամ… ես յիմար էի… թեթեւօրէն առի … Իրաւունք ունիք.

Շարունակեցի պատասխանս.

— Հիմակ աւելի լաւ մտիկ ըրէք ինծի։ Ենթադրեցէք որ պատերազմի ընթացքին Գերմանները յաջողէին փարիզ մտնել եւ գրաւել ամբողջ Ֆրանսան։ Ու վեց դար շարունակ Գերմաններ խտտօրէն տիրապետէին Ֆրանսացիներուն վրայ։ Ու վեց դար վերջ ալ ձեզ ձեր սեփական հայրենիքէն դուրս վտարէին ու դուք ստիպուած ըլլայիք գաղթել Արժանթին, Պրազիլիա, Փէրու, Ուրուկուա, Փարակուա, Քուպա, Մեքսիկա։ Եւ օր մը Մեքսիկացի մը կամ Արժանթինցի մը ըսէր.— «Ասո՞նք են Ֆրանսացիները։ Ես կը կարծէի որ Ֆրանսացիները կրթուած, ճաշակաւոր, սրամիտ, վայելուչ, սեռական ժողովուրդ մըն են։ Ասոնք Գնչուներու նման են»։ Ըսէ՛ք, ինծի իրաւունք պիտի ունենա՞ր այդ Մեքսիկացին։

Մենք Արմէններս ահա այդ կացութեան մէջ ենք այսօր։ Ու անարդար է քննադատել մեզ։ Հարկ է խորապէս ճանչնալ մեր ժողովուրդը։ Ահա տասնամեակէ աւելի է որ կը գտնուինք Ֆրանսայի մէջ ու հաստատած ենք գործարաններ, աշխատանոցներ, խանութներ, շինած ենք տուներ, դըպրոցներ, գրադարաններ, ունինք թերթեր։ Կը սարքենք երգահանդէսներ, նուագահանդէսներ, նկարահանդէսներ, ներկայացումներ։

Եւ յետոյ, ո՞վ ըսաւ թէ բոլոր Հայերը տխպարներ են, հրէշտակներ են։

Ռ. ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

— • —

Ամերիկեան թերթ մը, «Պօսթըն Հէրըլտ», վերջերս ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց Ռուբէն Մամուլեանի կեանքի եւ գործի մասին, Ր. Ու. Սէնուինի ստորագրութեամբ։ Զանց առնելով իր կենսագրութիւնը՝ Կովկասէն մինչեւ Ամերիկա, կը ներկայացնենք մնացեալը, որ մասնաւորապէս կապ ունի պատմուածքականի գործին հետ.—

Ամերիկան սիրեց զինքը, բայց իր անունը այս երկրին նեղութիւն կը պատճառէր։ Անգամ մը երբ ան Բաչէսթըրի մէջ կը զբաղէր Ամերիկեան Ըեղափոխութեան Դպրոցը, տեղական գործերու վարիչը՝ անոր համբաւին, Եւրոպայի մէջ ունեցած գիրքին եւ զայն իրենց հետ ունենալու բարեբախտութեան մասին առաջ վայրկեան կրակոտ ճառ մը խօսելէ ետք, այսպէս վերջացուց իր խօսքերը. «Տիկիններ, ինծի համար մեծ հաճոյք է ձեզի ծանօթացնել Պ. Լինոլիումը»։

Եւ երբ ան Նիւ Եորք գնաց, ձորձ Կրայտ անոր ըսաւ. «Նայէ, երբեք պիտի չկրնան անունդ, աւելի լաւ է որ դուք ձեզ Մարմոն կոչէք»։ Սակայն Մամուլեանի յատկանշական պատասխանը եղաւ. «Եթէ արժանիք մը ունիմ, պիտի յիշեն զիս, իսկ եթէ արժանիք մը չունիմ, անունը արդէն կարեւորութիւն պիտի չունենայ»։ Անկէ քանի մը ամիս յետոյ, «Փորկի»ի բեմադրութենէն ի վեր՝ Ամերիկան անոր անունը յիշելու համար ո եւ է դժուարութիւն չունեցաւ։

«Փորկի»էն յետոյ եկաւ «Թէյթըր Կիլտի» ներկայացումներուն անմոռանալի շարքը. «Մարքօ Միլիոնս», «Ուինկս Օվըր Եւրոփ» եւ շատ մը ուրիշներ։

Ասոնց յաջորդեցին Հոլիվուտն ու շարժանկարային տարիները։

Մամուլեանի բեմադրական կեանքը շահեկան մէկ երեւոյթը ցոյց կու տան այն կատարելութեան, որով նուիրած է ինքզինքը շարժապատկերի բեմադրութեանց։ Ան կատարեալ գիտակցութիւն ունի պատմութեան լեզուութեան համար, ու մտէն կախարակցի թատերգութիւն գործին հետ. Ամէն բառ իր հաւանութեան կ'ենթարկուի գրուելէ կամ խօսուելէ առաջ։ Ան կը հսկէ դերասաններուն տարազներուն, դերարաշխութեան, երեւմարզութեան։ Լուսանկարչական յետոյ ժապաւէնին իւրաքանչիւր կտորը ինքը անձամբ կը կտրէ։ Նկարչական վերջնական ձեւաւորման առեն, օրուան քսանըչորս ժամերուն մեծագոյն մասը կ'անցընէ կազմաւորման ձայնական սենեակներուն մէջ։ Գրեթէ յաճախ ինքը կ'ընտրէ երաժշտական նօթաշարը։ Ինքը կ'ընտրէ բոլոր դերակատարներ, ու կը գիտէ վարձ ամբոխները նոյնքան ճշգրտութեամբ, որքան նշանաւոր դերասանները։ Ամբոխներուն զգացնել տալ թէ իրենք աւելորդներ չեն, դերասաններ են։ Ան բաժանարկ ...[cut] գործատարահին։ «Պէքի Շարփի» նկարառութեան ժամանակ, իր գործակցին պահուեծ՝ ան նոյնիսկ թոյլ չտուաւ յանելու չափ բարձր խնդար ձայն Ուիթնին, որ խաղին ծախքերը հոգացողն է։

Բեմադրութեամբ կլանուած Մամուլեանշատ գեղեցիկ չի համարեր այլ կը հոգնի հասարակ գործի գուստ, եւ սովորաբար ալ մեղմաքանակ չափիկ մը։ Միակ թեթեւութիւնը օդակառք բանջան մըն է, որմէ ... չարժի պզտիկ ոսկիէ սուլիչ մը, ան կը կրէ «Փորկի»ի բեմադրութենէ ի վեր. Սակայն, այդ սուլիչը կուղղէ գործնական նպատակի մը։ Զայն կը գործածէ ամբոխը ղեկավարելու ու թէքսիքէպեր (թաքսի) կանչելու համար։ Գրեթէ ... սինկար մը կը ծխէ, զոր երբեք ... նին մէջ չի պահեր։ Քանի մը ... կեանքը անգամ մը կը վառէ ... ու այսպէս տակաւ առ տակաւ ... ապառէլէ յետոյ, ուրիշ մը կ'առնէ ... օգնականները, որոնք իրեն հետ ... կերէ պատկեր կը պտտցնեն, կը ... տեն զինքը։ Զինքը կը պաշտեն ... իր ղեկավարած նշանաւոր դերասաններ՝ Կէյրի Քուփըրը, Սիլվիա ... նին, Մորիս Շըվալիէն, Մարլին ... րիխը, Ֆրէտէրիք Մարչը եւ ... Սթէնը։

Կրեթա Կարպոյին հանդիպելէն ... առաջ, Մամուլեան կը հիանար ... եւ զայն կը նկատէր ամէնէն ... քրքրական ու ամէնէն գեղեցիկ ... թէ՛ բեմին եւ թէ պաստառին ... Կարպոն տեսնելէ յետոյ «Արդ ... ցի» տակաւին անկատար նկարը ... մէջ գլխաւոր դերակատարը Տիֆ ... էր, խնդրեց որ Մամուլեանը ... ղեկավարէ իր յաջորդ դերին ... Այդ դերը «Քրիստինա Թագուհի ... դերն էր, մինչեւ հիմա ամենապ ...

Անշուշտ Հայերն ալ ունին թերութիւններ։ Միթէ՞ դուք ձեր լաւագոյն պայմաններուն մէջ չունի՞ք անբաղձալիներ։ Ինչո՞ւ շատ տեսնել տառապած ազգի մը պակասութիւնները։

Ֆրանսացին բառ աղաջին անկեղծութեամբ

— Ճիշդ է… բոլորովին ճիշդ … ես անիրաւաբար ցուցուցի ձեր սիրտը։

Նոր «օքսիժէնէ» մը ապսպրուեցան։

Բաժակները լեցուեցան։ Անոնց մէջ յամրաբար ջուր կաթեցուցի։

Այս անգամ այդ օպեհամ հեղուկին մէջ տեսայ զմայլելի ջրվէժներ, փառաւոր ամպեր, քաղցրահոտ մշուշներ։ Տեսայ Բիւրակնը, Սեւանը, Աբարան

Տեսայ Մասիսն ու Մօն Պլանը։

Մօն Պլան լեռ խոնարհութիւն մը ըրաւ մեր հսկայազեղ Մասիսին առջեւ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

«ՆԱ ԻՄ ՈՐԴԻՆ Է»

— • —

Հալածանքի ծանր օրեր էին։

Կովկասը հեծեծում էր Գոլիցինի ... կից եկող հրահանգների ներքոյ։ Տեղական իշխանութիւնները այդ հրահանգները գործադրում էին սարկաւագ ժանութեամբ, առանձնապէս Հայերի վերաբերմամբ։

Ճիշդ այդ օրերին մի խումբ տաքարիւն երիտասարդներ աշխատում էին կազմել մի խոշոր յեղափոխական կուսակցութիւն ցիրուցան հայ ուժերից։ Վտանգի ենթարկելով իրենց ապահովութիւնը, նոյնիսկ կեանքը, նրանք գործում էին աւելի եռանդով, քան ոստիկանութիւնը։ Սակայն, ամէն ինչ կատարւում էր խուլ անկիւններում. կարելւոյն չափ զգոյշ։ Երկիւղը չէր պահանջում այդ, այլ գործի լրջութիւնը եւ գաղափարը, որ սրբութիւն էր ամէնքի համար։

Միայն մի անկիւն կար, ուր կուսակցութեան հիմնադիրները համեմատաբար ազատ էին զգում իրանց։ Եւ զարմանալի երեւոյթ, ճիշդ այդ անկիւնն էր ամէնից աւելի աչքի զարնողը, հետեւաբար եւ աւելի վտանգաւորը։ Դա մի համեստ տուն էր, հնաշէն, գրեթէ կիսախարխուլ, գտնւում էր Նա Փոխարքայի պալատի կանակում, այն է՝ Թիֆլիսի կեդրոնական փողոցներից մէկի վրայ, որ կրում էր Գոլովին Մեծի անունը։ Տան առջեւ կար մի բաւական ընդարձակ պարտէզ, որ կից էր պալատի պարտէզին եւ որ նրանից բաժնուած էր մարդու հասակի բարձրութեամբ մի պարիսպով։ Իսկ փողոցի կողմից, տան ճիշդ դէմ ու դէմ Թիֆլիսի նահանգապետ իշխան Շիրվաշիձէի բնակարանն էր, երդուեալ թշնամի ամէն մի յեղափոխական շարժման։

Ցաճախ այդ տան մէջ էին տեղի ունենում կազմակերպող կուսակցութեան ժողովները։ Այստեղ հիմնադիրները խօսում ու վիճաբանում էին աւելի ազատ ու համարձակ, քան ուրիշ տեղ եւ ոչ ոք չէր վախենում, որ ոստիկանները կարող էին ներս խուժել եւ ամէնքին ձերբակալել։

Տանտէրը մի փոքրահասակ մարդ էր, միջին տարիքի, ամրակազմ, վերին աստիճանի խոհուն դէմքով։ Ազգով Հայ էր նա, դիրքով ռուս «չինովնիկ» (պաշտօնեայ)։ Նա վարում էր Կովկասի վարչական կարեւոր պաշտօններից մէկը։ Աստիճանով քաղաքացիական ժեներալ էր։ Բազմանդամ ընտանիքի հայր էր, բարձրակիրթ, պարկեշտ, մի քիչ նահապետական, բայց ազատամիտ։ Նայարդուածէրամբողջ քաղաքից առանց ազգերի եւ կրօնքների խտրութեան։ Ունէր շատ բարեկամներ երկրի բարձր շրջաններում։ Մէկն էր այդ բարեկամներից իշխան Շիրվաշիձէն։

Ցետոյ, շատ յետոյ իմացուեց, որ բարեխօս վրացի իշխանը հայ ժեներալին մի քանի անգամ ասել է.

— Զգուշացրէք ձեր որդուն, որ ժողովների ժամանակ գոնէ փողոցի կողմի լուսամուտները փակէ։ Չէ որ ես ամէն գիշեր անցնում եմ նրանց առջեւով եւ ակամայ լսում այդ անվերջ վիճաբանութիւնները։

Այն էլ ասեմ, որ այդ տան մէջ ապրող ընտանիքի սովորական լեզուն ռուսերէնն էր։ Այդ լեզուով էին, շատ քիչ բացառութեամբ, խօսում եւ վիճաբանում եւ ժողովների մէջ։

Ժողովները լինում էին բացառապէս երեկոները և երբեմն տեւում էին մինչեւ լոյս։

Ցերեկը ուրիշ գործ էր կատարւում այնտեղ։ Ամէն օր առաւօտից սկսած պարտէզին նայող ընդարձակ եւ երկայն պատշգամին վրայ կարելի էր տեսնել մօտ 24 — 25 տարեկան միջահասակ, ամրակազմ, եռանդուն դէմքով, սեւաթոյր փայլուն աչքերով մի երիտասարդ, շրջապատուած տարօրինակ պղնձեայ կաթսաներով, սիւներով եւ այլ ու այլ պարագաներով։ Ինչպէս մի միջնադարեան ալքիմիկոս, նա շարունակ ինչ որ հեղուկներ ու փոշիներ խառնում էր իրարու, կանխապէս կարդալով սեղանի վրայ դրած ինչ որ գիրք։ Նա միշտ խորասուզուած էր անհասկանալի աշխատանքի մէջ եւ այնքան յափշտակուած իր գործով, որ ոչ մի ձայն, ոչ մի աղմուկ չէր գրաւում նրա ուշադրութիւնը։ Մերթ ընդ մերթ պատշգամի վրայ երեւում էր ալեխառն մազերով մի ոչ բարձրահասակ կին համեստ հագնուած եւ լռելեայ մօտենալով իր կարճատես աչքերին, նայում էր երիտասարդին, նայում էր տարօրինակ ափսէներին եւ գլուխը տարակուսանքով շարժելով, սառում էր.

—Բաւական է որդի, թող այդ վտանգաւոր գործը, դու կարող ես քեզ մի փորձանքի մէջ ձգել։

Երիտասարդը չէր պատասխանում նրան, որովհետեւ նրա լսելիքը փակ էր դրսի աշխարհի համար։ Բայց երբ կինը մօտենում էր նրան, ձեռը դնում նրա ուսի վրայ ուշադրութիւնը գրաւելու համար, այն ժամանակ նա ասում է.

— Մայր, թող ինձ հանգիստ, մի խանգարիր, գնա ներս։

Եւ մայրը, ցածր հառաչելով հեռանում էր, վախկոտ, ճանչնալով իր որդու յամառ ու կրակոտ բնոյթը, չէր համարձակւում դրգռել նրան։ Նա միայն մտածում էր.

— Ով գիտէ, գուցէ նա իրաւացի է։

Շաբաթներ տեւեց երիտասարդի աշխատութիւնը։

Մի օր նա իջաւ պատշգամից պարտէզ եւ սկսեց այնտեղ գործել։ Նա փորեց մի փոքրիկ, բայց բաւական խոր փոս։ Այնտեղ նա սրբազան զգուշութեամբ տեղաւորեց մատնաչափ մի բան։ Այդ բանին նա միացրեց մի պղնձեայ բարակ ու երկայն պարան, փոսը ծածկեց հողով եւ պարանի միւս ծայրը բերեց պատշգամ ու այնտեղ միացրեց մի ինչ որ սարքերի հետ։ Այնուհետեւ նա մի քանի վայրկեան կանգ առաւ, մտածեց, տատանւեց, նայեց աջ ու ձախ, վախեց տան պատշգամ նայող դռները, նորէն մօտեցաւ պարանին, նորէն նայեց աջ ու ձախ։ Վերջապէս, նա մի վճռական շարժում անելով աջ ձեռք ցուցամատը սեղմեց պարանի ծայրին միացրած կոճակի վրայ։

Լսուեց մի սոսկալի թնդիւն։ Այն տեղ, ուր փոսն էր, երկրից պոկուելով մի խոշոր հողակոյտ, օդը ցցուեց թանձր փոշիով։ Պատշգամի վրայ զանուած իրերը իրարու զարնուելով, թափուեցին պարտէզի մէջ։ Տան լուսամուտների ապակիները ջարդուփշուր եղան եւ թռան դէպի պարտէզ. սենեակներից դուրս նետուեցին մի շարք սարսափահար դէմքեր, որոնց թւում եւ երկու փոքրիկներ։ Թնդիւնն այնքան զօրեղ էր, որ փողոցի հեռաւոր բնակիչներն անգամ դուրս վազեցին իրանց տներից։

Երբ փոշին նօսրացաւ, եւ օդը պարզւեց, պատշգամի վրայ, ջարդուած առարկաների բեկորների մէջ երեւաց երիտասարդը արձանի պէս անշարժ։ Նա ճերմկած էր թղթի պէս եւ հայեացքը յառել էր այն կողմ, ուր փոսն էր։ Նրա դէմքն արտայայտում էր մի տեսակ գիւային հրճուանք։ Թւում էր, որ նա գոհ էր իր կատարած գործից։

— Տեսա՞ր, տեսա՞ր,— գոչեց նրա մայրը, երբ ուշքի գալով իմացաւ, թէ ի՞նչ է պատահել,— դու մեզ կործանեցիր։

— Ոչ մայր, այսուհետեւ պիտի կործանուեն մեր ազգի թշնամիները,— ասաց երիտասարդը ուրախութիւնից յուզուած ձայնով,— փոքր սպառնծէս աւելի յաջող եղաւ։ Ինչ ուժ, ինչ զօրութիւն։

Պարտէզի մէջ երեւացին մի խումբ շփոթուած ոստիկաններ։

— Այստեղ, Նորին Գայծառափայլութեան պալատի՞ քով,— գոչեց նրանցից մէկը, որ գլխաւորն էր, ձերբակալեցէք այդ մարդուն։

Ոստիկանները յարձակուեցին երիտասարդի վրայ։

Այդ վայրկեանին պատշգամի վրայ երեւաց ժեներալը, հանդիսաւոր ...[cut] գով։

— Թողէք նրան ազատ,— ասաց ... հանդարտ ձայնով,— նա իմ որդին ...

Գլխաւոր ոստիկանը, աջ ձեռք ... տեցնելով իր գլխարկին իբրեւ ... ուի նշան, արտասանեց.

— Լսում եմ, Ձերդ Գերազանցութիւն։

Ապա զանելով իր ընկերներին հրամայեց.

— Գնանք, այս տան մէջ չարագործ չի կարող լինել։

Կոստանդին Խատիսեան ... էր երիտասարդը։

Նա որոշել էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար Պարսկաստանում ... տատել ռումբերի գործարան եւ ... խաւ փորձում էր, թէ որքան ... պիտի լինի իր պատրաստելիք ... բերի ուժը։

Փորձը յաջողեցաւ եւ նա երջանիկ էր։

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թուրքերէն «Թան»ի.— Կարեւոր որոշումներ պիտի տրուին՝ Թուրքիա ... թուրք գաղթականները ժամ ... հողի տէր ընելու համար։ Սեպտ ... սկսեալ 30 հազար նոր գաղթականներ ... ետ պիտի գան։ Ասոնք պիտի տեղաւորուին Թրակիոյ մէջ։ Մեր ... տեղեկութեանց համաձայն, ... գաղթականներ պիտի ... րեւելեան նահանգներուն մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍ

Մթութիւնից արեգակն այնտեղ պահւմուտքում,
Դարերի տակ ճկուած մի լեռան սարալանջին,
Ամպերի սպիտակ կտրծին է արիւնոտում
Ալեփայլ շառագունած այն թագակաթիլ,
Եւ նետում է մի ձեռք սեւ դէպի երկինք
Արիւնոտ մի դաշոյն՝ իբրեւ լուսնի մահիկ:

Այնտեղ վերջալոյս է, արեւն է մահանում,
Ես զգում եմ նրա հեւքը մահացողի.
Այնտեղ վերջալոյս է եւ աստղերն են ելնում,
Որպէս արցունքները մահի ադրացողի.
Այնտեղ վերջալոյս է երկինքը սգաւոր
Իր փիրուզէ դէմքին քաշում է սուգի քօղ:

Եւ իջնում է մութը ու եղեւն է բարձրանում,
Փէշերը քաշելով պատերին ու հողին,
Եւ գիշերն է անաղ թանձրութեամբ ծանրանում՝
Երկիրը մտնում է խաւար մի սենեակին,
Մութի մէջ գծւում է ափլուէտը մի լերան.
Որպէս արեգակի մի անշուք գերեզման:

Բայց դեռ մռթմռթում է իմ դէմ մի վերջալոյս
Արեւմուտքի մռայլ, խաւար փոսի վրայ,
Այնտեղ հիւանդ մի մարդ գալարւում է անյոյս,
Եւ դեռ արիւնոտ են շրթունքները նրա.
Եւ դեռ անւում է նա կեանքով մարդկային,
Ու արիւն է կաթում ժանիքներից իրա:

Այնտեղ մեռնում է նա՝ տիրանը աշխարհի,
Մռայլ քաղաքների տիրակալը դեղին,
Նա՝ որ ցանկանում է հողագունդը փառի
Իբրեւ յոյսը վերջին, գալարքը մեռնողի,
Նա՝ որ ցանկանում է բոցերով հրդեհի
Բանալ արիւնոտած փրկութեան մի ուղի:

Այնտեղ վերջալոյս է, հոգեվարք է այնտեղ.
Քաղաքների թանձր մշուշներից ահա
Ես տեսնում եմ — բարձր ծխաններից այդտեղ
Չի բարձրանում ժպիտը, թունոտ շունչը նրա.
Եւ թոյլ են թափթփում մռայլ ու գործարան՝
Այդ մահացող մարդու խայլխուլ սրտի նման:

Ես տեսնում եմ այնտեղ — ահա շրջում է նա՝
Մի ուրուական լուռ, բազմութիւններ խլրտող,
Որ չոքել են կարծես նրա կրծքի վրայ՝
Որպէս մահապարուռ եւ անողոք մի բոթ.
Եւ փորւում է այնտեղ մի անդունդ անահման՝
Մահացողի անյուշ ու խորունկ գերեզման.

Վաղը կը մեռնի նա այնտեղ, արեւմուտքում,
Մռայլ քաղաքների տիրակալը դեղին,
Որ դեռ հազար կեանքեր ու սրտեր է ուտում
Իր՝ մեռնողի անյոյս գալարքներով վերջին.
Վաղը կը մեռնի նա: Եւ մուքը տողերն իմ այս
Գուցէ հնչեն որպէս զուարթաձայն մահազդ:

Այնտեղ վերջալոյս է: Բայց տեսնում եմ ահա
Վաղուայ բացւող արեգակը չքնաղ
Որպէս պտու առիւծ կանգնած լերան վրայ,
Թափ է տալիս հպարտ ոսկի բաշը իրա.
Նա մարդկային կեանքի աւետաբերն է ուսել,
Հրդեհւում են այնտեղ պայծառ արշալոյսներ:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆ

...գաղթնակէտ Մամուլեանի շարժա-
...պատկերի ասպարէզին: Այսպիսով ան
...ց Հոլիվուտի նկարատախտա-
...ը, եւ բարձրացուց Կարպոն Իզայի
... Մեսքիլաուի իշխանութեան

Ան նոյն իսկ խնդացուց Կարպոն
...ատարին վրայ: Երբեմն իր բարե-
...կամներուն հետ առանձինն եղած ա-
...տեն՝ Կարպոն տղեկի մը նման ուրախ
կ'ըլլէր, սակայն, մինչեւ «Քրիստ-
...ինա Թագուհի»ի բեմադրութիւնը,
...նկարահան մեքենային առջեւ ան
... ժպիտ մը անգամ ցուցաբերու-
...թիւն ... չէր տուած: Մամուլեան
... որ «Քրիստինա Թագուհի»ն
... այն տեսարանին մէջ, երբ ձիւ-
...նոտ ... մէջ խրած կը գտնէ
...պանիական դեսպանը, որ յետոյ իր
...սիրահարը եղաւ: Մամուլեան Կար-
...պոն համոզելու ամէն փորձ ըրաւ, եւ
... վերջոյ խաղի մը ապաւինեցաւ: Ան
...ներէն ձիւնին մէջ խրուած կառ-
...ին շուրջ կանգնած ձեան կիլոլերթի
...ներուն որ, երբ Կարպոն
...ծաղրածու մանէ՝ իրենց կանակները
... պատկերահան մեքենային,
եւ երբ ան իրենց մօտենայ՝ ընեն այն-
...դիմային արտառոց ծամածռու-
թիւններ, որ իրենք կրնան մտածել:
Անակնկալօրէն իր քթին տակ տեսնելով
... այլանդակ արտայայտութիւններու
...ուած ցնցումին չկրցաւ դիմա-
... Կարպոն, եւ յանկարծական ու
...կրայի երգիչ մը արձակեց, զոր
...պատկերմեքենան անմահացուց, նախ
...ան պատահածին վերահասու ըլ-
լալը:

Մամուլեանի գործերուն մէջ յաճախ
կ... իր նկարագեղ ու գունեղ
մանկութեան մակոյկները եւ երբեմն
ալ ուղղակի այն պատկերները, որոնք
տղայութեան օրերուն քանդակուած
են իր յիշողութեան մէջ: Իր մեծ հօր
հէքեաթներն ու Թիֆլիսի փողոցնե-
րուն բզզոց վերարտադրուեցան
հէքեաթային մասերուն մէջ «Սիրէ
զիս այս գիշեր»ին, որ Մորիս Շըվա-
լիէի ամենայաջող պատկերն է:

Երբ Մամուլեան կը բեմադրէր Թո-
լսթոյի «Յարութիւն»ը, զոր Հոլիվու-
տը վերամկրտելով կոչեց «Մենք
դարձեալ կ'ապրինք», ան տանջեց իր
ուղեղը, որ յղանար անսովոր բեմա-
դրութիւն մը սիբրային տեսարանի մը
համար: Յանկարծ ան վերյիշեց իր
Թառը ծեր կեռասենիի գագաթին: Ամ-
բողջ քաղաքը խուզարկուեցաւ եւ վեր-
ջապէս գտնուեցաւ փնտռուած ծառը
աղքատ մարդու մը տան պարտէզին
մէջ: Մարդը յօժարեցաւ զայն ծախել
քառասուն տոլարի: Ծառը առնուեցաւ
ու Հոլիվուտի սեւեռուն աչքերուն
տակ՝ կրկին տնկուեցաւ կոփի խաղա-
դաշտին մէջտեղը: Շուարած կոփ
խաղացողները մտածեցին թէ՝ քանի
որ մէկ գիշերուան մէջ լման անճած
ծառ մը կրնար բուսնիլ, հրաշքներու
դարը պէտք է աշխարհ վերադարձած
ըլլար: Սակայն Մամուլեան ունեցաւ
ինչ որ կ'ուզէր: Աննա Սթէնը եւ
Ֆրետըրիք Մարչը հնազանդօրէն մա-
գլցեցան ծառը, լապտեր մը լինուե-
ցաւ պատկերահան մեքենային հա-
մար, ու Մուշրանին մաս կազմեց Հո-
լիվուտի աւանդավէպին:

Ներկայիս ի հարկէ Մամուլեան
գոյնով զբաղած է: Պաստառին վրայ
գոյնի համար աշխատիլը՝ անոր հա-
մար վերարծուած հին սէր մըն է:
Ան նկարչութիւն ուսած է դպրոցին
մէջ, եւ կովկասեան լեռներուն, ծա-
ռերուն ու պարտէզներուն գոյները
միշտ թարմ են իր մտքին մէջ: Ան կը
խորհի որ գոյնը հիմնական բնազդ մը,
լեզու մըն է: Թատերական ներկա-
յացման մէջ՝ գոյնը կրնայ բանալ եւ
ուեյցնել բոլոր տարբերը երգիծան-
քի, թատերախաղի ու սեռի: Պաստա-
ռին վրայ յաջողութեամբ գոյնով կա-
րենալ աշխատելու համար, պէտք է
գոյները ճանչնալու բնազդը ունենալ,
պէտք է կարող ըլլալ գոյները կռկնլու
եւ գոյնի պատմութիւնը յարմարե-
ցնելու պատկերի պատմութեան:
«Պէքի Շարփի պատրաստութեան
ատեն, ան գոյնով ապշեցուցիչ փոր-
ձարկութիւններ կատարեց, եւ փա-
ռաւոր արդիւնքներ ձեռք բերաւ: Մա-
մուլեան պիտի շարունակէ աշխատիլ
այս նոր կերպի կատարելագործման
համար:

Հոլիվուտի հին ու հանգստաւէտ
տան մը մէջ, Մամուլեան խաղաղօրէն
կ'ապրի իր ծնողքին հետ, որոնք տա-
րիներ առաջ Ամերիկա եկան իրեն
միանալու համար:

Մամուլեան շատ կը կարդայ, եւ
տարօրինակ է որ իր ընթերցումնե-
րուն մեծ մասը գաղտնի ոստիկանա-
կան պատմութիւններ են: Թէպէտ
Ամերիկայի մէջ ան չի կրեր երկար
փողով կօշիկներ, գօտի ու արծաթ-
եայ կոթով դաշոյն վրացի հուզկա-
հարի մը նման, սակայն կը ձիա-
վարէ կովկասեան լեռնցիներու պէս
որոնց մարմնոյն նման իր մարմինն
ալ կը նմանի գեղարդի մը՝ լայն ու-
սերով ու նեղ երանքներով:

Ընկերականօրէն ան շատ հրապու-
րիչ է, պարզ ու դիւրահաղորդ, եւ
գերող ու երեւութապէս անկեղծ հե-
տաքրքրութիւն մը ունի գրեթէ բոլոր
անոնց հանդէպ, որոնց կը ծանօթա-
նայ: Իմացականօրէն շատ կախարդիչ
է:

Հաւաքածու ու գեղեցիկ բաներ
շատ կը հետաքրքրեն զինքը: Արուես-
տի գնահատման զաւ մըն է գիտել
գիրքը՝ տասնըեօթներորդ դարու գը-
րագործուած ձեռագիր մը գտնած
պահուն: Ան մը նմակագրուններ
կը հաւաքէ: Ներկայիս միմիայն
հին դրամներ կը հաւաքէ, ու իր հա-
ւաքածոյին ամէնէն արժէքաւորը հին
արծաթ դրամ մըն է, որուն վրայ
Մեծն Աղեքսանդրի կիսադէմը քան-
դակուած է: Ան տակաւին կը սիրէ
ծառեր մագլցիլ, բայց այս Մուշրա-
նին եւ հին ու հեռաւոր մրգաստա-
նին մէջ ըլլալու համար այնքան ալ
պատեհութիւն չունի այլ եւս:

Թարգմ. ՍԱՐԳԻՍ ՋՆԿՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ՄԱՐԱՆ

Յեղափոխական խմորումներու այս շրջանին, կարգ մը գրողներ կ'ոգեկոչեն յիշատակն այն աղջկան, Շարլոթ Քորտէի, որ դանակով մը սպաննեց Մարան, Ֆրանսական յեղափոխութեան ամէնէն անգութ ղեկավարներէն մին:

Քսանըհինգ տարեկան աղջիկ մը, գաւառէն, ուխտաւորի մը նման կու-գայ Փարիզ, կը մշակէ, կը պատրաստէ իր արիւնոտ ծրագիրը եւ կը գործադրէ յաջողութեամբ:

Միթի՞ք մըն էր այս աղջիկը, — ոչ: Սակայն ուսումնասիրութեան արժանի է իր նկարագիրը:

Շարլոթ Քորտէ ծնած էր Օրն նահանգին մէջ 27 յուլիս 1768ին: Հայրը կառաղի ազնուական մըն էր: Յեղափոխութեան ամէնէն եռուն շրջանին, հին աւանդութիւններով եւ յետաշրջական յամառ գաղափարներով թրծուած ընտանիքի մը մէջ, Շարլոթ կրե՞ց որ եւ է ազդեցութիւն, — չենք գիտեր: Աղջիկը կը մտնէ նախակրթարան, ուր կը յայտնուի իբրեւ «գոց» աղջիկ մը, լռակեաց, ինքն իր մէջ փակուած եւ մելամաղձոտ: Շարունակ կ'օրօրուէր երազներու մէջ: Չէր խօսեր, եւ երբ ուսուցիչները հարցում մը կ'ուղղէին իրեն՝ ցնցում մը կը նշմարուէր վրան, կարծես երազէ մը արթննար:

Ի՞նչ երազանքներ էին, որ կ'օրօրէին այս աղջկան հոգին: Իր նկարագրին ուսումնասիրութեան նուիրուած գիրքերը կը հաստատեն, որ Շարլոթ տարուած էր, տարօրինակ վաղահասութեամբ մը, քաղաքական երազանքով, — Թուսոյի գիրքերուն համար մանաւոր սէր մը ունէր, ինչպէս եւ Պլուտարքոսի, Քորնէյլի հերոսներուն եւ Վոլթէրի: Կրօնասէր չէր, չէր հետաքրքրուէր վանք արբեցներով կամ Աստուածպաշտութեամբ: Եւ երբ վանքերը փակուեցան, այլ եւս համոզուած հանրապետական մըն էր: Իր յեղաշրջումը կատարուեցաւ առաւելապէս շնորհիւ այն սէրոյն, զոր կը զգար հելլենական քաղաքակրթութեան եւ դասական մշակոյթին մասին: Վերագնահատող եւ քննադատական ոգիով օժտուած՝ գաղտնի կարդաց օրաթերթ, գրքոյկ, հետեւեցաւ քաղաքական եւ ընկերային յեղաշրջումներուն՝ միշտ ցաւելով որ օրուան հերոսները շատ պզտիկ կը մնային համեմատելով դէպքերուն մեծութեան հետ:

Հայրը, իր արքայական գաղափարներով, նեղութիւն կը պատճառէր իրեն: Երկու եղբայրները քաղաքական տարագիրներ դարձած էին: Այս կացութեան մէջ 1792 յունիսին, Շարլոթ կը ձգէ իր օջախը եւ Քանի (Caen) մէջ հիւր կ'երթայ իրենց մէկ ազգականին: Այդտեղ, կ'ըսեն, «ըմբոստական ծրագիր մը որոճացողի երեւոյթ կը մատնէր արդէն»: Սեպտեմբերի ջարդերը, Փարիզի մէջ, կը ճնշէին իր հոգւոյն վրայ: Թագաւորին գլխատումը առթեց մը կը համարէր հանրապետութեան համար: Լեցուած էր վրէժխնդրութեամբ, կատղած էր Մարայի դէմ, որ իր թերթով կը հրահրէր եղբայրասպանութիւնները

Այդ օրերուն Ժիրոնտէնները խիստ հալածանքի ենթարկուած էին, 18 հոգի կը փախչին, Քան կ'ապաստանին: Շարլոթի մէջ կը յորդի իր վրէժխնդրութիւնը այլեւս: Բոլոր այս չարիքները կը վերջանան, եթէ սպաննուի Մարան,— այսպէս կը մտածէ եւ ահա կ'որոշէ սպաննել Մարան:

Անցագիր մը կ'առնէ եւ կ'անցնի Արժանթան: 9 Յուլիս 1793ին կառք մը կը նստի եւ կ'ուղղուի Փարիզ: 11 Յուլիս կէսօրին, մայրաքաղաք հասած է արդէն: 13 Յուլիսին առտուն, դանակ մը կը գնէ եւ դնէ ծոցը:

Մարա, մորթային հիւանդութեամբ մը վարակուած, չէր մասնակցեր Քոնվանսիոնի նիստերուն, տունը կը մնար եւ յոգնած կ'առնէր նեղ տաշտի մը մէջ. Աղջիկը քանի մը անգամ գնաց Մարային տունը, մերժեցին ընդունիլ: Այն ատեն նամակ մը յանձնեց, խնդրելով տեսակցութիւն մը «ծանր յայտնութիւններ» ընելու համար: Մարա հրամայեց զայն ընդունիլ նոյն օրն իսկ,— երեկոյեան ժամը 7.30ն էր, Մարա տաշտին մէջ, վրան ծածկոց մը ձգած, մերկ թեւը երկարած՝ գիր կը գրէր տաշտին քովը դրուած պզտիկ սեղանի մը վրայ:

Ի՞նչ տեսակցութիւն էր այս, յաղանքի խուցին մէջ: Մարայի սիրուհին, հետաքրքրութենէ մղուած, կը մտնէ ներս ու կը տեսնէ որ աղջիկը կուլայ: Սիրուհին դուրս կ'ելլէ: Շարլոթ քանի մը անուններ կուտայ, գործին յաջողութեան համար՝ կը մատնէ անոնք որ Քան ապաստանած էին: Մարա կ'արձանագրէ անունները, յետոյ կը վերջացնէ,— «Ութ օր վերջ պիտի գլխատուին բոլորն ալ»: Այն ատեն աղջիկը կը հանէ դանակը եւ կը մխէ Փարիզի Սարսափին կուրծքը,— դանակը կը խրէ մինչեւ կոթը: Սիրուհին ալ կը ծակէ: «Հասէ՛ր, սիրականս»: Հազիւ կը մրմնջէ Մարա եւ կը մեռնի:

Հինգ օր վերջ, Շարլոթ կը բարձրանար կառափնատ (Քոնքորտի հրապարակը): Իր վերջին խօսքն եղաւ Վոլթէրի հերոսին ոգեկոչումը

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

La Grande Revueի մէջ (Օգոստոս), Տոքթ. Քամրան Պէտր Խան եւ Տէկ. Լիւսի Փօլ - Մարկրիթ Խարդանաբար կը հրատարակեն քրտական հետեւեալ առածները.—

1 Կինը բերդ մըն է, այրը՝ բանտարկեալ մը բերդին մէջ:

2. Երբ տունը լեցուն է երախաներով, սատանան չի կրնար մտնել ներս:

3. Կնոջ ամբողջ իմացականութիւնը կը յայտնուի տան մէջ միայն: Երբ դուրս կ'ելլէ տունէն, կը կորսնցնէ զայն:

4. Թեթեւ խելքը ծանր բեռ է:

5. Աւելի լաւ է մէկ օր այր ըլլալ, քան թէ կին՝ տասը օր անընդհատ:

6. Քաջ եղէք,— մարդ մէկ անգամ կը մեռնի:

7. Բախտաւոր մարդը աղ ցանէ՝ խոտ կը բուսնի:

8. Եթէ Աստուած չսիրէր գեղուհիները, չէր ստեղծեր զանոնք:

9. Թող պառաւ ըլլայ, բայց կոյս:

10. Կին մը, որուն ոտքը մեծ եւ գլուխը պզտիկ է, թող խաղս չերթայ որ եւ է տուն:

11. Մեռելին տունը գացին, իւրաքանչիւրը լացաւ իր մեռելին համար:

12. Աստուած կը կառավարէ աշխարհ. դեռ Մովսէս եւ Յիսուս չեկած:

13. Միանձնութիւնը վայել է միայն Աստուծոյ:

14. Կտակ գրելով՝ մարդ չի մեռնիր.

15. Աքաղաղը կանչէ կամ ոչ՝ արշալոյսը կը ծագի:

16. Դյուխը բառ լեզուին. — «Այնքան ատեն որ հիւր ես քիծի (դրբացի եւ), պիտի չկարենաս հանգիստ ընել տանս մէջ»:

17. Դիւրին է քահանայ ըլլալ, բայց շատ դժուար է մարդ ըլլալ:

18. Աքաղաղը քաջ է հաւնոցին մէջ:

19. Էշը Պաղտատ է գացեր եկեր՝ ինքնիլինքը բան մը կը կարծէ:

20. Ամառը հայրն է աղքատներուն:

21. Պառաւագմը նախընտրելի է դատարկակինեցութենէն:

22. Աղջիկ մը համբուրել իր հօր տանը մէջ՝ սովորութիւն է. Երբ կը համբուրես տանը մէջ՝ ոճիր է:

23. Աշխատանքը կը փոխէ Աստուծոյ կամքը:

Այս վերջին առածին իբրեւ բացատրութիւն՝ աւանդութիւն մը ահա.—

Սուրբ մարդ մը, օր մը, կը պտտէր այգիներուն մէջ: Այգեպանին ողկոյզ մը խաղող խնդրեց, սակայն այգեպանը մերժեց ըսելով թէ խաղող չկայ:

— Եթէ չկայ, թող երբեք չըլլայ, ըսաւ սուրբը:

Եւ աղօթեց Աստուծոյ, խնդրելով որ զրկէ այս ագահը: Արդարեւ, ամբողջ եւթն տարի բերք չտուաւ այգին:

Այսուհանդերձ այգեպանը չդադրեցաւ այգին մշակելէ, փորեց հողը, խնամեց որթատունկերը: Եւթն տարի վերջ որթատունկերը բեռնաւորուեցան ծանրանալ ողկոյզներով:

— Տէ՛ր, դրժեցիր խօսքդ, ըսաւ սուրբը Աստուծոյ:

Աստուած պատասխանեց.

— Այգեպանը այնքա՜ն աշխատեցաւ, այնքա՜ն աշխատեցաւ, որ ամչցայ ի վերջոյ:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆՆԵՐՆ Է ԻՍԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի գրող մը, Կապրիէլ Օտիզիօ, վերջերս հրատարակեց գիրք մը, Միջերկրականի երկնաասարդութիւն, որ տեսակ մը հանգանակ է՝ քնարական շունչով գրուած:

Մինչ Ֆրանսացի մտաւորականները կը փառաբանեն Միջերկրականեան իմացականութիւնը, իտալացի մտաւորականները կ'ոգեկոչեն Միջերկրականեան Փիլիսոփայութիւնը՝ եթէ կարելի է գործածել այս բառը: Օտիզիօ, ծագումով իտալացի, կը տարբերի սակայն իր արենակիցներէն անով որ կը մերժէ յատենականութիւնը: Միջերկրականի աւազանին մէջ, ան կ'ընդգրկէ Սպանիացին, Ֆրանսացին, Իտալացին, Յոյնը, Թուրքը, Սուրիացին ու Եգիպտացին: Օտիզիօ իր հաւատքը կը հիմնէ կլիմայական պատճառներու վրայ: «Քաղաքակրթութեան լիճը» (Միջերկրականը) իր կլիմայական ու Փիզիքական պայմաններով կը ստեղծէ բնախօսական, նոյն իսկ հոգեբանական խառնուածք մը, ընդհանրական այն բոլոր ժողովուրդներուն համար, որոնք կ'ապրին այդ աւազանին եզերքը:

Օտիզիօյի այս տեսակէտները, որոնք իրենց քնարերգական արտայայտութեամբ կը յաջողին պահ մը համակրանք շահիլ, կը կորսնցնեն իրենց հետաքրքրականութիւնը՝ երբ կը ներկայացուին քննադատին:

Ժան Վինեօ յօդուածով մը կ'ողջունէ հանգանակը «Միջերկրական հայրենիքին», որու վերապահումներ բանաձեւելով պատմական տեսակէտով,— Միջերկրականը աւազանն է հին արուեստներու, փիլիսոփայութեան եւ մեծ քաղաքակրթութեան մը աւանդութիւններուն, զորս կարելի չէ ուրանալ յանուն Միջերկրականեան երեւակայական ժողովուրդի մը յատկանիշներուն:

Եւ ո՞րն է Միջերկրականեան այդ ժողովուրդը, կը հարցնէ Անտրէ Թէրիվ միւս կողմէ: Մինչ հիւսիսը, իր ցեղապաշտութեամբ, կը ստեղծէ իմացական régionalisme մը, զարմանալի է տեսնել որ Օտիզիօ կը փառաբանէ մշակութային métissage մը՝ իրար խառնելով Լեւանթէնը, Սիդոնին, Լատինը, Հրեան, Յոյնը, նոյն իսկ ... Թուրքը:

Ըստ մեզի, Օտիզիօյի «Միջերկրականը» բնախօսական հանգանակ մըն է, եւ փառաբանութիւնը բնազդին: Անով իսկ կը կորսնցնէ լրջութիւնը, որ կը պահանջուի ամէն փորձառութենէ: Ան կը մոռնայ, որ անհրաժեշտ են կենսա-հոգեբանական պայմաններ՝ ստեղծելու համար նոր մշակոյթ, նոր քաղաքակրթութիւն, նոյն իսկ երեւակայութիւն մը որ կարենայ իր անունը արժանապէս պատմութեան մէջ:

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ֆրանսացի բանաստեղծ մը, Ֆրանսիս Ժամ, զոր կարելի է համարել քրիստոնեայ Վիրգիլիոս մը իր հովուերգական շունչով, կը ծառանայ սրբազան ընդվզումով մը ընդդէմ քննադատութեան:

Ժամ կը գտնէ թէ քննադատները երբեք չեն հասկցած զինքը, ոմանք ալ կամաւոր լռութեամբ սահած անցած իր գործերուն վրայէն: Քննադատութիւնը, իբրեւ գրական սեռ, արժանի չէ գրիչ բռնելու՝ ըլլայ գնահատութեան համար, ըլլայ պախարակութեան համար: Քննադատութիւնը յաճախ ծախուած է դրամով: Չկայ անկախ եւ անկեղծ քննադատութիւն,— քննադատները խաղալիկ են քաղաքականութեան ձեռքը, կամ անձնատուր պատեհապաշտութեան: Բոլորը ծառաներն են համբաւի եւ փառքի:

Այս ծանր յարձակողականը պիտի խռովէր անշուշտ Ֆրանսացի քննադատներու շրջանակը: Արդարեւ ոմանք Ֆրանսիս Ժամէն կը պահանջեն արդարացնել իր յարձակողականը: Ու մինչ գրական վիճաբանութիւն մը կը սկսի այս ձեւով, քննադատութեան թէր ու դէմ, անդին Ֆրանսացի քննադատներու ընկերութիւնը կը պատրաստուի կազմակերպել գրական զաւ մը՝ այդ ձեւով պաշտպանելու համար քննադատներու արժանապատուութիւնը եւ հեղինակութիւնը

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՄԵՆՔ ՄԻԱՅՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇԻՒ ԿՈՒՏԱՆՔ»

Ճամփիտրէէր կը գրէ այս վերնագրին տակ.— Գալաթիոյ Թաղականութեան ատենադպիր եւ Կեդրոնական հիմնադիր Յովհաննէս Շահին Գայա (Քէչիչեան) նամակ մը գրած է մեզի, որով կ'ըսէ.

«Գալաթիոյ հայ եկեղեցիի համար թաղականութիւն մը ընտրելու արտօնութիւն առնուեցաւ, 14 յունիս 1934-ին ընտրութիւն կատարուեցաւ եւ 7 ..ովենոց մարմին մը սկսաւ գործել, «Գալաթիոյ հայ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցի եւ Կեդրոնական լիսէի թաղականութիւն» անունով:

Այս ընտրութեան վրայ, Գալաթիոյ եկեղեցիին դուռները գոցեցին եւ բանալիները յանձնեցին պատրիարքին, ինչպէս ժամանակին գրեցին թերթերը: 15 օր փակ մնալէ յետոյ, եկեղեցին բացուեցաւ եւ թաղականութիւնը սկսաւ գործել:

Հանրապետական կառավարութեան օրով, չենք կրնար վարչութիւն անուանել մարմին մը ճանչնալ: Միայն պետական իրաւասու իշխանութիւնը կրնայ հակակշիռ ի գործ դնել: Ասկէ զատ, մեր օրէնք որ եւ է մարմին իրաւունք չունի հաշիւ ուզելու մեզմէ: Պատրիարքը որուն պաշտօնն է միայն կրօնական գործերով զբաղիլ, հրաւիրեցինք որ գայ եւ առաջնորդ նման պատարագէ, բայց չեկաւ: Արդէն պատրիարքը մէկ տարիէ ի վեր չի ճանչնար մեզ եւ կը կարծեմ թէ իրաւացի ենք, երբ մենք ալ չճանչնանք մեզ չճանչցող պատրիարքը:

Ժողովուրդին կողմէ ընտրուած մեր մարմինը չի ճանչնար վարչութիւնը եւ հաշիւ ալ չի տար անոր»:

*** Այս նամակը հրատարակուած է նաեւ «Թուրքօն»ի մէջ:

ՍԵՐՄՆԱՑՈՒ՝ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Թուրքիոյ երկրագործական գործավարութիւնը նկատի ունենալով որ ցորենի բերքը քիչ է այս տարի, որոշած է երկրին զանազան վայրերու գիւղացիներուն սերմնացու բաշխել: Գործավարութիւնը երկրագործ. դրամատունէն գնած ցորեններէն երկու հազար թոն կարօտ գիւղացիներուն պիտի յատկացնէ: Գործավարութեան խորհրդականն ըսած է,— Ի ձեռին ունինք օրէնք մը որ մեզի կ'արտօնէ չքաւոր գիւղացիներուն մինչեւ մէկ միլիոն ոսկիի արժէքով ցորեն բաշխել երբ հարկ ըլլայ: Գործավարներու խորհուրդը պիտի որոշէ թէ ուր պէտք է բաշխել: Այս տարի չկրցանք գանձել փոխարժէքները այն ցորեններուն զորս անցեալ տարի բաշխեցինք: Այս տարի, խորհրդարանին պիտի դիմենք յատկացուցած գումարը երկու միլիոնի բարձրացնելու համար:

անկախութեան հետ խաղացած ատեն իր իսկ անկախութիւնն է որ կը վտանգէ։ «Աքսիօն Ֆրանսէզ», արքայականներուն թերթը, կը գրէ.— «Երբ Ա. Դ. Խորհուրդը հրաժարի քուէարկելու պատժական տնօրինութեանց բանաձեւը, Ֆրանսայի պատուիրակը չի կրնար ձեռնպահ մնալ, քանի որ ձեռնպահութիւնը չի կրնար խափանել միաձայն քուէարկութիւն մը։ Ան պէտք է ըսէ—ո՛չ»։

Գ. Պէռանժէ, ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, յօդուած մը գրելով պատժական տնօրինութեանց մասին, դիտել կու տայ.— «Թող չի կրնար ըլլալ զինուորական տնօրինութեանց մասին, որ եւ է պատրուակով։ Գալով տնտեսական կաշկանդումներու, կարելի չէ խորհիլ պաշարումի մը մասին որ կապ ունի 40 միլիոն մարդկային էակներու հետ, քանի որ Գերմանիա, Մ. Նահանգները եւ Ճափոն մաս չեն կազմեր Ազգերու Դաշնակցութեան»։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱՐՄԱՏԿԱՆ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Իտալական թերթերը դիտել կու տան թէ անգլիական տորմիղին համախմբումը Միջերկրականի մէջ, իր տարողութեամբ (400.000 թօն) կը գերազանցէ Իտալիոյ ամբողջ նաւատորմը։ Այսքան վիթխարի ուժի մը կեդրոնացումը Ճիպրալթարէն մինչեւ Փորթ Սայիտ մեծապէս նշանակալից կը համարուի եւ վրդովիչ՝ Եւրոպայի խաղաղութեան տեսակէտով։ Գաղտնական լուրերու համաձայն, Անգլիա Միջերկրականի մէջ համախմբած է 19 զրահաւոր եւ յածանաւ, երկու օդանաւի փոխադրիչ, 36 թորփիլահալած, 13 սուզանաւ, երեք ականահաւաք եւ ուրիշ բազմաթիւ օժանդակ մարտանաւեր։ Մասնագէտներ կ'ըսեն հագիւ 52 մղոն է Սիկիլիայէն Մալթա, որ կը կազմէ կենսական բանալի մը Մեծն Բրիտանիոյ արեւելեան ճամբուն վրայ։

Սուր դէպքեր Աթէնքի մէջ

Ուրբաթ օր ծանր ընդհարում մը պատահեցաւ Աթէնքի մէջ, Սինտագմայի հրապարակին վրայ, հանրապետականներու եւ միապետականներու միջեւ։ Կռիւը տեւեց գրեթէ մէկ ժամ, եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց խումբ մը հանրապետականներ։ Կրետէի կառավարիչը ազդարարեց կեդրոնի կառավարութեան թէ Կրետէի մէջ—Վենիզէլոսի միջնաբերդը—եւ թէ բոլորն ալ զինուած են։ Հետեւաբար, արտօնութիւն կը խնդրէ միապետականներն ալ զինելու։ Ուրիշ վայրերու մէջ ալ հանրապետականները կը զօրանան, քանի կը մօտենայ հանրաքուէի օրը (3 նոյեմբեր)։

Կիրքերը չափազանց լարուած են եւ կացութիւնը կը ծանրանայ օրէ օր։

** Կառավարութիւնը արտօնեց որ տասը անգլիական ռմբաձիգ օդանաւեր թռչին Ցուլաստանի վերեւ, Եգիպտոս երթալու համար։ Ուրբաթ օր իտալական նաւ մը ապաստանեցաւ Արկոսթօլի նաւահանգիստը, առանց արտօնութիւն առնելու։ Նաւապետը պատասխանեց թէ փոթորիկի բռնուած էր։

Իտալական 25 ռմբաձիգ ջրօդանաւեր հասած են Լերոս կղզին (Տոտեքանեան կղզիներ)։

** Ցուլական նաւաբաժին մը, որ կը բաղկանայ մէկ յածանաւէ, 9 փոքր մարտանաւերէ եւ 6 ջրօդանաւերէ, Պոլիս գնաց բարեկամական այցելութեան մը համար։

Հինգ կիներ վառեցան որդեռի մը մէջ

Ուրբաթ օր հրդեհ մը մոխիր դարձուց անթէլ գործիքներու արհեստանոց մը, Բալա—Նիվէօ փողոցին մէջ։ Հրդեհը այնքան արագութեամբ ծաւալեցաւ որ բանուորուհիները շուարեցան։ Քանի մը հոգի իրենք զիրենք վար նետեցին երկրորդ յարկէն։ Կին մը բոցերուն մէջ մնացած ըլլալով, սարսափէն անելի մը առաւ, կոկորդը կտրեց եւ վար նետուեցաւ։ Ջախջախուած էր բոլորովին։ Ուրիշ չորս կիներ այնքան ածխացած էին որ կարելի չեղաւ ճանչնալ։ Ցլէ կին մը ինքզինքը ազատեց պատուհանէ մը ցատկելով, բայց ոտքը կոտրեցաւ։ Նիրքին վէրքեր ալ ստացած ըլլալով, վիճակը շատ ծանր է։ Ուրիշներ ալ ծանր վէրքեր ստացան։

Գործարանը ունէր 70 բանուորներ։

Հ. Յ. Դ.

Կուսակցական

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ (27 Սեպտ.) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» Գրադարանին մէջ 181. Գուր Լաֆայէթ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Վրէժ խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի (Սեպտ. 23): Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. ժողովի։

ԼԻՈՆԻ վարանդեան խումբի ժողովը յառաջիկայ Ուրբաթ (Սեպտ. 27) ժամը 8ին։ Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. ժողովի։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ
ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ցերեկոյթ կ'ունենայ յաջորդ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 8
Salle Voltaire-ի մէջ, 1 Place de l'Odéon
Ոչ անդամներու համար մուտք 2 Ֆր. ի դր ծախքերու մասնակցութիւն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այսօր, Կիրակի Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ յետ Պատարագի Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի հանգիստ հոգւոյն՝

ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՅԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

իր մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին Յամլամեան ընտանիքի ազգականներն ու բարեկամները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐՈՆ ՅՈՒՐՈՒԲԵԱՆԻ Հայրենակց. Միութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Արէթ բարութիւնեանի՝ իր որդւոյն դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Փարիզի Վարչութիւն

Գ. Հր. Ալեանաքէն կը խնդրուի խմբագրատուն հանդիպիլ։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»
փարիզի եւ Երզանի Յառաջի ցրուիչ Գ. Ա Ւ Ե Տ Ի Ս Է Ն։

Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Damesme. PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւոր է։ Կը հրաւիրուին համակիրները եւս։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի և Շրջանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3.30ին, 6 Պլէր տը լա Լիւնի վերնայարկը։ Մէթրօ Փյաս տ'Իթալի։

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵՕԼԷԶԻ Հայր. Միութեան վարչութեան սարսռելի չարը լրացած ըլլալով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին միութեան բոլոր անդամները անխտիր, այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2-30ին Գ. Յ. Գարակէօզեանի սրահը։ Օրակարգ՝ Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն եւ վարչական նոր ընտրութիւն։

«ԱՐԱՐԱ»Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Միութեան Պատուոյ Նախագահ

Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Կիրակի, 29 Սեպտեմբեր ՇԱԹՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐԻ ՄԷՋ

1. Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Լեգէոնի նահատակներուն հոգւոյն, Փրատոյի Ս Թարգմանչաց Եկեղեցիին մէջ. ժամը 10-11.30: 2. Մատաղ կրօնական արարողութեանց՝ Եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ։ ԴՐՕՇԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ 15ՐԴ ԶՕՐԱԲԱՆԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ուրիշ անրամասնութիւններ յաջորդով։

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ ՌՕՄԱՆԻ ՇԱՊԻՆԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅՐՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին EDENի սրահին մէջ
Կը խօսի՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ծախքերու մասնակցութիւն 2 Ֆր.։

«Վ Է Մ»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՎԷՄԻ ԺԱ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վ. Փափազեան, «Համաշխարհային Պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը», Ց. Զաւրեան, «Հայաստանի Մշակութային Պատմութիւնը», Դր. Ա. Գասպարեան, «Լէօն իբրեւ պատմագիր», Ռ. Աբրահամեան, «Ճահճամէն եւ Չինական վէպը», Վ. Մինախորեան, «Արհաւիրքի օրեր», Ա. Ն. Մանտէլշտամ, «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում», խմբագրութեան կողմից. «Գ. Ա. Մանտէլշտամի յօդուածի առթիւ», Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնները։ Հին Թուղթեր. «Ռոստոմի Նամակները», Անցեալը, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գիրք եւ Մամուլ. Գրախօսական՝ Ե. Բ, Վ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը», Նկարներ։

Գործակալներէն եւ բաժանորդներէն կը խնդրուի փութացնել բաժնեգնի առաքում։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ռ. ՍԵՒՎԱԶԵԱՆԻ
1.- «ՆԱՀԱՊԵՏ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ»
ԴՐԱՄԱ 4 ԱՐԱՐՈՎ — ԳԻՆ 7.50 ՖՐԱՆՔ
2.- «ԳԾՒՑ ԴՈՒՐՍ»
ԴՐԱՄԱ 4 ԱՐԱՐՈՎ — ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ
Կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԾՐԹՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
24
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
24 Septembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2917

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒՍ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՇԱՐԱԿԱՆ_"ՇԷՖ,, ԵՒ ՇԱՐՔ

Ամենէ մը ի վեր նոր շարական մը կ'երգեն հայ կարմրուկնե- րը, անշուշտ հետեւելով կեդրոնի օրինակին:

— Մեր պայքարը ձեզի դէմ չէ, շարքային Դաշնակ, այլ քու շէֆերուդ: Երես դարձուր անոնց: Թօթվէ անոնց լուծը: Ձեռք ձեզի, նոյն իսկ առանց հեռանալու շարքերէն, եւ տես ի՛նչ- պէս կը հասկնանք իրար: Մենք աշխատաւոր, դուն աշխատա- ւոր, ի՞նչ ունինք իրարու հետ: Քեզի համար ալ բաց են խորհրդա- յին Հայրենիքին դուռները, կը բաւէ որ հեռանաս «շէֆ»երէդ կամ զանոնք հեռացնես ասպարէզէն...

Իրականին մէջ նոր չէ բանաձեւը, բայց նոր է եղանակը, յատկապէս մշակուած՝ Մ. Նահանգներուն մէջ, 1933 դեկտեմբեր 24ի սուրբ գէպքէն յետոյ, եւ այժմ փոխադրուած Ֆրանսա եւ ուրիշ ուր որ կարելի է:

Զայն կ'երգեն իրենց թերթերով եւ ճառերով, ինչպէս եւ թռու- ցիկներով: Երբ թռուցիկը կամ թերթը ֆրանսերէն է, աւելի յստակ կը զարնէ եղանակը, ինչպէս պարզած ենք բազմաթիւ ա- ռիթներով:

Իրենք, այս նորագոյն ռազմավարութեան քարոզիչներն ու յամառ կիրարկիչները հաւատք ունի՞ն անոր անկեղծութեան կամ յա- ջողութեան մասին:

Հարցումս իսկ աւելորդ է: Եթէ հաւատային, պէտք չունէին ֆրանսացի ընկերներու աջակցութեան դիմելու: Երկու ճառ, երեք թռուցիկ,— եւ «շէֆ» ու շարք իրար ձգելով, կը թաղէի՛ն Դաշնակ- ցութիւնը: Ինչպէս ըրին Երեւանի մէջ, տարիներ առաջ...

Բայց, հրամանը արձակուած է եւ հարկ է անկարելին փորձել, ռուբլի մը նուէր հաճելու համար:

Պարագաներն ալ շատ նպաստաւոր են,— Տնտեսական տագ- նապ, «Ժողովրդական Ճակատ», Ներգաղթ, Շահվերդեան:

— Ընկեր Դաշնակ, բաժնուէ «շէֆ»երէդ, անմիջապէս կ'ար- ձանագրուիս Ներգաղթի ցանկին մէջ:

Ծիծղ ինչպէս կ'ըսեն Հօկի կեդր. վարչութեան դէմ ըմբոստա- ցած շարքերուն.

— Եթէ այսպէս շարունակէք, ձեր անունները կը ջնջուին կամ չեն արձանագրուիր, եւ Հայաստանի դուռները վերջնապէս կը փակուին ձեր առջեւ:

Տարակոյս չկայ թէ «շէֆ»ի եւ շարքի այս ռազմախաղն ալ պիտի տեւէ այնքան որքան կրնայ տեւել առախօսին ճրագը: Գար- մանք անոր համար որ, շատոնց մաշած է բանաձեւը, թէեւ նոր եղանակով մը զարդարուած:

Ամէնքն ալ թէ կարմրուկն ալ գիտէ որ՝ Դաշնակցութիւնը չէ անցած եւ չունի «շէֆ»երու այնպիսի դրութիւն, ինչպէս բոլշե- ւիկեան կուսակցութիւնը:

Դաշնակցութիւնը հարիւր տարի տեւէ, չի կրնար յղանալ, որդեգրել, պարտադրել այսպիսի սաղմոսերգութիւն.

— Դո՛ւն, Ստալին, մե՛ծ Ստալին, հանճարե՛ղ Ստալին... Ստալինը բուռ... Ստալինը հրամայեց... Ստալինը նախատեսած էր... Ստալինը չի սխալիր... Ստալինը փրկեց...

Եւ այս ոչ թէ հասարակ ժողովուրդին, այլ դրոց-բրոց յե- ղափոխականներո՛ւ բերնով: Տարին տասներկու ամիս եւ ամէն օր:

Այսահովաբար «աստուածընտիր» ցարերն անգամ լսած չէին այսքան գովասանք: Կամ եթէ լսէին, հասկնալի էր, որովհետեւ փառաբանողները այնպիսի տարրեր էին որ կը չփոթէին Աստուա- ծին ու... սուրբ անուանութիւնը:

Դաշնակցութիւնը շատոնց փլած էր, եթէ մշակած ըլլար այս- պիսի հոգեբանութիւն: Նոյնիսկ մէկ տարի:

Մեր սոփեստիկները շատ լաւ գիտեն այս պարագան, բայց կը յամառին անգիտանալ: Կը յամառին ջուր ծեծել, Դաշնակցու- թեան շարքերը չփոթելով իրենց ոչխարներուն հետ:

Անոնց համար գաղտնիք չէ թէ «շէֆ» չկար Կ. Խաչի հանդէ- սին մէջ, կամ ո եւ է «շէֆ»է հրաման առնուած չէր, երբ շարքա- յին մը կ'ապտակէր անոպայ մարդ մը, որ բերանը աւրած էր «Մեր Հայրենիք»ի կամ ազգային խորհրդանշանի դէմ (Պուլվառ Օտտօ):

«Շէֆ»եր չէին որ կազմակերպեցին Կրընոպլի ծաղկոցին հան- դէսը, ուր ափ մը հայ մանուկներ հայերէն պիտի արտասանէին ու երգէին (25 օգոստոս): Եւ սակայն,— աւելորդ պատիւ պիտի ըլ- լար անգամ մըն ալ յիշել ինքնակոչ «աշխատանքի խումբ»ին գար- շելի թռուցիկը:

Նախուրին յիշե՞նք Սեւրանը, Քաշանը (այլափոխուած) եւ ուրիշ պարագաներ: Եւ այն շան-քարոզները որ կը տպուին զանազան թերթերու մէջ:

Մեր հակառակորդները ի զուր կը ձգնին արիւն պղտորել, այս անգամ ապաստանելով «Ժողովրդական Ճակատ»ի վահանին տակ: Անոնք այդ «Ճակատ»ին բովանդակութիւնն անգամ չեն ըմբռնած, եւ պարզապէս իրենց ըմբռնումութիւնը կամ նենգամտութիւնն է որ կը պարզուցանեն, խեղաթիւրելով այդ աշխատաւորական շարժու- մին բուն ոգին:

Եթէ մինչեւ հիմա հրատարակուած փաստերը չեն բաւեր, պատրաստ ենք ուրիշներ ալ ճարելու: Միայն թէ՝ մեր իրաւունքն է պահանջել եւ բացորոշ պատասխան ստանալ հետեւեալ հար- ցերուն.—

1. Ովքե՞ր են այն հայ «աշխատաւոր»ները, որ կը խօսին «Ժո- ղովրդական Ճակատ»ի եւ ուրիշ արտասուչ բաներու մասին:

2. Որո՞ւ հետ կ'ուզեն խօսիլ, Դաշնակցութեա՞ն, թէ ճամբու վրայ հանդիպած տղու մը հետ, շահագործելով անոր բարեմտու- թիւնը, եւ որոմ ցանելով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԵՐԺՈՂԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԳՈՒՄԱՐԵԼՈՎ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՂՈՐԴԵՑ ԻՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Կ'ուզէ կէս առ կէս գրաւել Հապէշիստանը

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՏ ԾԱՆՐ Է, ԲԱՅՑ ԱՄԷՆ ԴՌՒԹ ՓԱԿՈՒԱԾ ՉԻ ՀԱՄԱՐՈՒԻՐ

Ինչպէս գրած էինք, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց շաբաթ օր, պատասխանելու համար Հինգերու յանձնախումբին թելադրութեանց: Պատասխանը եղաւ ժխտական, թէեւ ոչ բացարձակապէս մերժողական:

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ.— Վարչապետը ամբողջ մէկ ժամ լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց քաղաքական եւ զինուորական կացու- թեան մասին: Կարդաց եւ բացատրեց Հինգերու յանձնախումբին տեղեկագի- րը: Նախարարական խորհուրդը ծանօթացաւ Հինգերու տեղեկագրին մէջ ե- ղած առաջարկներուն եւ ուշադրութեամբ քննեց զանոնք: Նախարարական խորհուրդը գնահատելով հանդերձ Հինգերու կատարած փորձը, ստիպուեցաւ եզրակացնել թէ այդ առաջարկները անընդունելի են, քանի որ բաւարար նը- ւազագոյն հիմ մը չեն ներկայացներ Իտալիոյ իրաւունքներուն եւ շահերուն վերջնական եւ գործնական ճանաչման եւ իրականացման համար: Նախարա- րական խորհուրդը նորէն պիտի գումարուի երեքշաբթի օր, 24 սեպտեմբեր, հետեւելու համար կացութեան ընթացքին:

Այս պատասխանը անակնկալ մը չեղաւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ մա- նաւանդ Անգլիոյ համար: Կիրակի առտու Լոնտոնի թերթերը կը գրէին թէ դուռները փակուած, սակայն կղպուած չեն: Նախարարական ժողովին մէջ, Մուսոլինիի զեկոյցը ոչ միայն կը շօշափէր Հինգերու յանձնախումբին թելա- դրութիւնները, այլեւ նկատի կ'առնէր կացութեան բոլոր երեսները, մասնա- ւորապէս անգլիական մարտանաւերու համախմբումը Միջերկրականի մէջ եւ Իտալիոյ զինուորական հնարաւորութիւնները Եթովպիոյ մէջ: Այնպէս որ, նախարարները ամէն բան կլլած էին, երբ ժխտական պատասխան կուտային: Ատոր համար ալ, պատասխանը չափաւոր, գոնէ ոչ — գրգռիչ համարուեցաւ Ժնեւի մէջ:

Հոսմէն տրուած հրահանգներուն վրայ, Իտալիոյ առաջին պատուիրակը Հինգերու յանձնախումբի նախագահին քով երթալով յայտնեց իր բացատրու- թիւնները հաղորդեց: (Պատասխանը յանձնուած էր Հինգերու յանձնախում- բին բոլոր անդամներուն): Պարոն Ալոյզի որ եւ է գրութիւն չյանձնեց նախա- գահին, բայց պատասխանը պաշտօնական էր: Եւ նախագահը երկուշաբթի օր նիստի հրաւիրեց յանձնախումբը:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ

Արդ, երեքշաբթի օրուան յետաձգուած նախարարական խորհուրդը գու- մարուեցաւ կիրակի, Մուսոլինիի կարգադրութեամբ, եւ տեւեց գրեթէ ամ- բողջ օրը: Նոյն կէս օրին իտալական պատուիրակը Հինգերու յանձնախումբին կը հաղորդէր Իտալիոյ պահանջները, որոնք խոր տպաւորութիւն գործեցին Ժնեւի մէջ:

Շաբաթ օրուան ժողովին վերջը, նախարարներէն շատեր գիւղ գացած էին, եւ անմիջապէս վերադարձան, Մուսոլինիի հեռագրին վրայ:

Հակառակ հաստատուած գաղտնապահութեան, իրազեկ միջնակներ յաջողած են իմանալ Իտալիոյ պայմանները: (Պարոն Ալոյզի կիրակի օր կրկին այցելելով Հինգերու յանձնախումբի նախագահին, կարդացած է իր առաջած պաշտօնագիրը, իսկ նախագահը գրի առած է զանոնք): Ահա թէ ի՛նչ կը պա- հանջէ Իտալիա, չեղեալ համարելու համար իր զինուորական արշաւանքը.—

ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ.— Հիւսիսէն Իտալիոյ պէտք է տրուին ոչ միայն Տանաքիլի նահանգը, այլեւ Թիկրէի նահանգին մէկ մասը, ինչպէս եւ Աքսում եւ Ատուա քաղաքները: Իսկ հարաւէն՝ Օկատէնի նահանգէն զատ, Շի- պէլի բարեբեր հովիտը:

Այս պահանջը ներկայացնելով, Իտալիա կ'ուզէ միացնել Էրիթրէի գաղ- թավայրը եւ իտալական Սոմալին, հիւսիսէն հարաւ։ Միջազգային պահանջ մը եւս — եթէ ծովային ելք մը պիտի տրուի Հապէշիստանի, այդ ելքը պէտք է ըլլայ ոչ թէ անգլիական հող (Զէյլա), այլ իտալական, անցնելով Էրիթրէի կամ իտալական Սոմալիի մէջէն:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ.— Հապէշական բանակին մէկ մեծ մասը պէտք է զինաթափ ըլլայ եւ արձակուի, իսկ մնացեալը դրուի իտալացի սպա- ներու հրամանատարութեան տակ:

Ինչպէս կը տեսնէք, Մուսոլինի ոչ միայն երկուքի կը բաժնէ եւ կ'անդա- մատէ Եթովպիան, այլ իր թեւարկութեան կ'ենթարկէ մնացեալը: Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ բոլորովին անընդունելի եւ անգոր — ծագրելի կը գտնեն այս պահանջները: Բայց որովհետեւ Իտալիա դեռ իր յա- րաբերութիւնները չէ խզած Ազգաժողովին հետ, կը կարծուի թէ կ'ուզէ սա- կարկել:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը շատ ծանր է: Պ. Լավալ, որ Փարիզ եկած էր նախարարական արտակարգ նիստին մասնակցելու համար, ստիպո- ղաբար վերադարձաւ Ժնեւ, գերագոյն ճիգ մը եւս փորձելու համար: Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ անխուսափելի է պատերազմը, եթէ հրաշք մը չպատահի: Այդ պարագային զինուորական գործողութիւնները կրնան սկսիլ երկու երեք շաբաթէն: Պ. Լավալի գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ եթէ ոչ կանխել, գոնէ սահմանափակել, զաղթային արշաւանքի մը վերածել պատերազմը, այլապէս կրնայ յանգիլ անգլօ-իտալական ընդհարման մը: Շաբաթ օրուան նախարա- րական խորհուրդին մէջ, հանրապետութեան նախագահը ջերմապէս շնորհա- ւորեց վարչապետին թափած ջանքերը, անոր ճարպ եւ ամուրծ դիրքը: Հիմա կարգը եկած է ամէնէն սաժանելի բանակցութեանց:

Երէկ ժողովի հրաւիրուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը: Իսկ այսօր մասնաւոր նիստ մը կը գումարէ Անգլիոյ նախարարական խոր- հուրդը, կացութեան մասին խորհրդակցելու համար: Պ. Իտըն ընդարձակ տե-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԷՐ ՊԱԿԱՍ ...

Արեւելի թերթերը կը գրեն թէ հա- պէշական ոստիկանութիւնը ձերբա- կալած է բազմաթիւ խռովարար, Ամիրայեան(?), երբ կը փորձէր տե- ղեկութիւններ հաղորդել իտալական գործակալի մը, սիմենթայի մէջ:

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ՝ իտալա- կան դեսպանատունը բողոքած ըլլա- լով, կասկածելի Հայը սահմանէն դուրս հանուած է:

Ուրեմն, այս եղանակին վրայ եւս «հայկական պատմութիւններ» պիտի ունենանք: Մանաւանդ երբ ընդառօրը դրացայ եւ կոմպոզիտական գուեզեր կարմրուին, երկու կողմէն ալ...

Բոլշեւիկ «Բանւորը» շատոնց սը- ւած էր աղաղակել, նորաւոր Ամերի- կայէն,— «Պաշտպանեցէ՛ք հայրէշ ժո- ղովուրդը: Ցոյցի ելէք շաբաթ օր, ի- տալական իմպերիալիզմին առջեւ

Երեւի Արեւմէն Արեւել խռովաւ- րը փաշակին է, Այսպէս, փոխանակ պաշտօնին գաղտնիքները հաղորդելու իտալական գործակալին, կը կազմի ցոյց մը պիտի սարքէր իտալական դեսպանատան դէ.

Եւ կամ, իբրեւ արիւնակից մտեր- մութեամբ դեսպանատան խուժարար ... պիտի կոտրէր եւ պիտի ... անոնց ... պատու ... համար...

Մէկը միւսէն զարգացի պարագաներ:

Ջեմ գիտեր որքան ճիշդ է Արեւելի լուրը, որ կրկնուած էր երէկ օր:

Բայց, գիտեմ որ «աչքի բոյց» մար- դիկ պակաս չեն մեր մէջ. իսկ ասիկա շատ նպաստաւոր է, պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու եւ բախտ շինելու հա- մար:

Թերեւս լուրը սխալ է կամ չարա- մտօրէն յերիւրուած: Եւ կամ խռովա- րարը թակարդի մը մէջ ձգուած է պա- լատական մրցակիցներու կողմէ:

Հապէշիստանն ալ խաւարակուռ եր- կիր մըն է եւ ամէն բան կրնայ նե- րարկել: Իսկ ներքին դաւերն ու խար- դաւանութիւնները ...Տիմոթէոս վարդա- պետին նայեցուցէք:

Բայց եւ այնպէս, նեռագրին եղա- ւորականութիւնն իսկ բաւական է, խը- րացնէն մինչեւ խոժարարը խոյլի կանչելու համար:

Արդէն, քանի մը տարի ի վեր, Հապէշիստանի մէջ ալ ծուռ կը նային Հայերու վրայ, իբրեւ հետեւանք «ինչ ինչ» արարքներու:

Հիմա որ երկիրը խռովայոյզ վի- ճակ մը կը ներկայացնէ եւ շատեր նե- ռացած են մայրաքաղաքէն, դէպի երկրին ներսերը (8—15 օրուան ճամ- բայ), խելացիներուն ակնոցէն օգ մը, իսկ անխելքներուն առէն քայլ մը պէտք է կայել:

Այս միջամտութեան տագնապին մէջ, թող ամէն ազգի մասին խօսին, բայց հայկականէն: Նոյնիսկ երէ... գովա- սանք ըլլայ:

Տիմոթէոս վարդապետ եւ իգնա- տիոս Լոկինեան եպս. սաղմ ... լուսահոգին, անօրէն ծայրու ... ողորմ բազմաթիւ երեսը ... համար: Բայց, ոչ իսկ անոր ... Սուէթին կրցան փրկել:

Ի՞նչ կ'ուզեն փրկել Հայր Մէլս- անէի խոհարարը եւ ... «Բանւորի» խմբագիրը:

Դեռ չեմ խօսիր միւս նախադի, փա- շալի մասին, որ ... կայս- րութիւն շինել եւ բանակ ծովալը ծագած, ... կը մտնէ ... եւ ... մէջ:

Ա՛յնտեղ ալ չկա՞ն «մայրենիներ», ... «քաղաքականութիւն»: Եւ շատ աւելի նորագոյն...

ՎԱՀԷ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Շաբաթ օր խմբագրիչ լուրը պաշտօնական նամակէ մը, եւ չհաւատացինք։ Գեղեցիկը մեռած ...

Դժբախտաբար ճիշդ է գոյժը: Այս աշխոյժ տղան, որ ամէն տեղ էր եւ ամէն գործի մէջ, Սոֆիա, Ռուսչուկ, Լիոն, Փարիզ, նորէն Սոֆիա, սեպ- տեմբեր 17ին մեռեր է Պուլկարիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ուր վերադարձած էր ընտանիքին հետ, մէկ ամիս առաջ: «Անցաւ Մօրեն է որ կը հաստատէ լուրը, աւելցնելով թէ ընկերը զոհ գնաց կարճատեւ հիւանդութեան մը

Ուրեմն, Գեղեցիկն ալ ոչ եւս է: Գոյժին անմիջական տպաւորութեան տակ, ստիպուած ենք վաղուան ձգել քանի մը ամփոփ տեղեկութիւններ, իր կեանքի եւ գործունէութեան մասին:

Ընկերոջ յուղարկաւորութիւնը կատարուած է սեպտեմբեր 18ին, մաս- նակցութեամբ Իրիտասարդ ընկերներու վարչութեան, Ուսկիպետեան — Օտրինեան հայ կամաւորական վաշտի զինակիցներուն, Հ. Գթ. Խաչի եւ բազ- մաթիւ ընկերներու

Մեր խորին ցաւակցութիւնները այրի Տիկին Գեղեցիկի եւ իր չորս զա- ւակներուն

Թուրքիա բացառիկ միջոցներ ձեռք կ'առնէ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ թրքական կառավարութիւնը խորա- պէս մտահոգ՝ միջազգային դէպքերու ընթացքէն եւ նկատի առ- նելով որ բազմաթիւ իտալական մարտանաւեր կը գտնուին թրքա- կան ծովեզերքի բացերը, որոշեց անմիջապէս զինուոր համախմբ- բել ռազմագիտական կէտերու վրայ, ուր պաշտպանողական աշ- խատանքներու պիտի ձեռնարկուի ստիպողաբար:

Յունաստան ալ կազմ ու պատրաստ

Յունական նաւատորմին մը, որ կը բաղկանայ մէկ յածանաւէ, վեց թոր- փիլահալածէ եւ երեք սուզանաւէ եւ որ թրքական ջուրերը կը գտնուէր, հրա- ման առաւ անմիջապէս վերադառնալ Սալամինայի նաւահանգիստը:

Յունաստանի հողագործական նախարարը, որ փոխնորդաբար կը վարէ արտաքին նախարարութիւնը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.—Յունաս- տան կը յուսայ թէ խաղաղ ելք մը պիտի գտնուի իտալ-հապէշական վէճին: Մենք բարեկամ ենք երկու երկիրներուն համար եւ, պատերազմի պարագա- յին, չէզոք պիտի մնանք: Եթէ հարկ ըլլայ աւելի վճռական դիրք բռնել, պիտի խորհրդակցինք պալքանեան միութեան անդամներուն հետ: Իտալական մար- տանաւերու անակնկալ խարսխումը յունական ջուրերու մէջ՝ ծանր իրողու- թիւն մը չի կազմեր, թէեւ նախընտրելի է որ, ներկայ պարագաներուն մէջ, խստօրէն յարգուին միջազգային սովորութիւնները:

⁂ Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ թրքական դեսպանը ձեռնարկ մը կատարած է պալքանեան միութեան եւ թուրքեւյունական բարեկամութեան մասին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ սեպտեմբեր 17էն 18ի գի- շերը կը նշմարեն այր մը եւ կին մը, որ կը փորձէին անցնիլ ռումանական սահ- մանը: Քանի մը ազդարարութիւններէ վերջ, պուլկար պահակը հրացան պար- պելով, կը սպաննէ կինը, իսկ այրը կը վիրաւորուի: Քննութենէն հաստատուե- ցաւ թէ երկուքն ալ Ռուս են:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՏԵՂԱՀՈՐՈՒՄ ԵՒ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ

Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին, Էնկիւրի մասնաւոր թափով մը կը հետապնդէ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս բնակող ցեղակիցները Թուրքիա փոխադրելու խնդիրը։

Ինչպէս ծանօթ է, այս շարժումը նոր չէ։ Այն օրէն սկսեալ, երբ Թուրքիոյ վարիչները ջանացին կարելի եղածին չափ ազատիլ ներքին ոչ թուրք տարրերէն, միաժամանակ խորհեցան աւելցնել թուրք բնակչութեան թիւը։ Անշուշտ, սակայն փոքրիկ ու դիւրաւ իրագործելի ծրագիր մը չէր։ Տեղ կար, բայց հարկ էր ունենալ դրամ, օտար երկիրներ բնակող Թուրքերու համաձայնութիւնը, եւ այդ երկիրներու կառավարութիւններուն բարեացակամութիւնը։ Այս երեք գլխաւոր պատճառները ուշացուցին այդ ծրագրին գործադրութիւնը։ Այսուհանդերձ, ան չլքուեցաւ։ Ընդհակառակն, ինչպէս ըսինք, վերջերս նոր թափով մը կը հետապնդուի։

Էնկիւրի քանի մը նպատակներ կը հետապնդէ այս ներգաղթով։

Առաջինը այն պարզ իրողութիւնն էր թէ՝ կ'ուզէ իր ամայացած երկիրը բնակչութեամբ օժտել։ Եւ սակայն, սոսկ լոկ ցանկութեան կապուած չէ։ Բնակչութիւն մը երկու անհրաժեշտ ազդակներու է կապուած,— կլիմայ եւ դրամ։ Իսկ այս երկու ազդակները կը փոխուին երկրէ երկիր։ Հետեւաբար, Էնկիւրի, որ, Թրակիայէն մինչեւ Կարս տարբեր կլիմաներ ու պայմաններ ունի, չի կրնար իր ուզած գաղթականը իր ուզած տեղը տեղաւորել։

Թուրքիայէն դուրս Թուրքեր կան Կովկաս, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Սերպիա։ Էնկիւրի առայժմ Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն կը փոխադրէ։ Իսկ այս պալքանեան բնակչութիւնը դժուար թէ յարմարի արեւելեան նահանգներուն։

Ճիշդ է որ «Թանին» համաձայն, մաս մը գաղթականներ կ'ուզեն ղրկել արեւել. նահանգները։ Բայց, այդ ձեռնարկը բնաւ յաջողութիւն չի կրնար գտնել, որովհետեւ Տաւրոսեան հողերուն վրայ ամբողջ կեանք մը ապրած տարրը դժուար թէ ընտելանայ Մուշի կամ Կարնոյ պայմաններուն։

Էնկիւրի, նկատի ունենալով նաեւ այս պարագան, զանոնք կ'ուզէ տեղաւորել Թրակիոյ մէջ, «նաեւ» ըսինք որովհետեւ զատելով երեւոյթներէն, Թրակիոյ մէջ Թուրքեր խռնելու այս անձկութիւնը ունի եւ ուրիշ պատճառ մը։

Ուրեմն, բնակչութիւնը բազմացնելու առաջադրութեամբ Էնկիւրի զարկ կուտայ ներգաղթին։

Իր երկրորդ մտահոգութիւնն է «Թուրքիան Թուրքերուն» նշանաբանը փաստօրէն արդարացնել։ Թուրքիոյ ամայութեան մասին ոչ ոք այնքան ճշգրիտ գաղափար ունի, որքան Էնկիւրին, անշուշտ։ Եթէ երբեմնի շէն Խարբերդ հազիւ 30.000 բնակիչ ունի, ինչպէս կը գրէր Խարբերդի երեսփոխանը՝ ներքին գործավարին, կրնանք երեւակայել թէ հետեւոր Վանը, Կարինը եւ այլ քաղաքներ կամ նահանգներ որքան պարապ են։ Էնկիւրի հետեւաբար կը համոզուի նաեւ որ քաղաքական աշխարհը ոչինչով կը տարբերի նախապատերազմեանէն։ Ճումհուրիէթ իրաւամբ կը նկատէր, խաղաղասիրական վէճի առթիւ, թէ մեծերը կրկին իրենք իրենց մէջ կը չափեն ու կը բաժնեն ...

Էնկիւրի՝ նստած՝ պատմականօրէն ուրիշի պատկանող հողերու վրայ, տէր՝ նօսր բնակչութեան մը, անկարող՝ լաւագոյնս շահագործելու զայն, մեծապէս մտահոգ է անոր պահպանման համար։

Իտալիա գրաւած ըլլալով Ափրիկէի մէջ, Էնկիւրի առայժմ Թրակեան սահմանովն է մտահոգ։ Այն բուռն լեզուն զոր թուրք թերթերը ատեն ատեն կը գործածեն Պուլկարիոյ հանդէպ եւ այն զինուորական կեդրոնացումը զոր կատարեցին սահմանին վրայ, այդ մտահոգութեան արգիւնքն է։ Թրակիոյ մէջ գաղթականներու տեղաւորումը եւս ատոր հետեւանք է։ Ստացուած տեղեկութիւններուն նայելով, այդ տեղաւորումը կը տարուի զինուորական թափով։ Ճիշդ այնպէս ինչպէս ճակատ զօրք կը փոխադրեն։ Ու նոյն թափով ալ գիւղ, ճամբայ կամ տուն կը շինեն։

Տեղաւորումի այս զինուորական հանգամանքը անժխտելի կը դառնայ, եթէ նկատի ունենանք որ Էնկիւրի այս տարուան իր ելմտացոյցին մէջ գաղթականներու մեծ յատկացում մը ըրած չէր։ Բայց, այն օրէն սկսեալ, երբ սկսան զօրացնել Թրակիան, սկսան եւ ներգաղթը, անշուշտ զինուորական յատկացումներով կամ բացառիկ պիւտճէով։

Կլիմային զատ կայ, ուրեմն եւ Թրակիոյ վտանգուած ըլլալու պարագան, որոնց պատճառաւ տեղաւորումը կը կատարուի այդ վայրին մէջ, առայժմ թողլով Արեւել. նահանգները, մինչ, ներգաղթի առաջին ձեռնարկին, ինչպէս կը յիշուի, Արեւելեան նահանգներուն մէջ կ'ուզէին կեդրոնացնել եկուորները։

Այս պարագան կրկին մեզի մտածել կուտայ թէ Թուրքիա կամ շատ ապահով կը զգայ ինքզինքը արեւելեան ճակտին վրայ, եւ կամ այդ կլիմային յարմար տարր կը խորհի հոն փոխադրել։ Այսինքն՝ կովկասեան Թուրքերը։ Նկատի ունենալով ռուսեւթուրք սերտ կապը, անհաւանական չէ, որ Մոսկուա համաձայնի ատոր, եթէ, սակայն, Էնկիւրի հրաժարած է Կովկասի մէջ թուրք զանգուած մը ունենալու շատ մը առաւելութիւններէն եւ անոր շնորհած հեռանկարներէն։ Արեւելեան նահանգներու չշինարարութիւնը թերեւս եւ այդ նպատակով է։

Խորաթափանց ըլլալու հարկ չկայ, տեսնելու համար թէ ներքին կապ մը կայ ներգաղթի արագացման եւ մարդահամարին միջեւ։ Թուրք թերթերը, Էնկիւրիէն տրուած հրահանգին վրայ, ամէն օր խոշոր նշանաբաններ ունին, որոնք կը խօսին քանակի արժէքին, բնակչութեան աճած ըլլալու առաւելութեան մասին։ Այդ նշանախօսքերը կարդալ կը բաւէ՝ համոզուելու համար թէ Թուրքիա ճիգ մը ունի իր բնակչութիւնը ցոյց տալու թիւով մը որ արժէք մը ներկայացնէ։ Ու հոգ ալ նոյն քաղաքական մտահոգութիւնն է։ «Մեծերը իրենց միջեւ կը չափեն, կը բաժնեն» համոզումէն բխող նախազգուշութիւնը։ Որպէսզի վստահ որ իր բնակչութիւնը չարդարացներ այդ ընդարձակ տարածութեան տիրապետութիւնը, ան արուեստականօրէն կը ջանայ որքան կարելի է համապատասխան բնակչութիւն ցոյց տալ, կանխելու համար որ եւ է տրամաբանական պահանջ որ կրնայ գալ որ եւ է տեղէ ... Ու երբեք պէտք չէ զարմանալ, եթէ հոկտեմբեր 20ի մարդահամարը մեզի տայ աւելի քան 20 միլիոն բնակչութիւն ... Այն ծիծաղելի սուտը զոր գլորեցին առաջին մարդահամարին, կրնան կրկնել ու պիտի կրկնեն ն'ալ այս անգամ, բարդելով քանի մը միլիոններ եւս։ Մանաւանդ որ ներգաղթի շնորհալից լուրերով ալ ողողեցին հրապարակը, կանխապատրաստելով միտքերը։ Նիզամէտտին Նազիֆ, թուրքերէն «Թանի» մէջ, պատասխանելով «Մէսամէ տ'Աթէնի» այն յօդուածին թէ Կակավուզները Յոյներ են, կ'արտագրէ քանի մը տողեր, որոնք կը վկային թէ Էնկիւրի արդէն իսկ ... որոշած է այն թիւը, զոր մարդահամարը պիտի տայ։ Այսպէս, թուրք յօդուածագիրը կ'ըսէ.— «...Մնաց որ, 20 հոկտեմբերին կայանալիք մարդահամարը շատ մը պատճառներով մեզի պիտի տայ շատ աւելի թիւ մը, քան 17 միլիոնը զոր ունեցանք հինգ տարի առաջ՝ նախկին մարդահամարին» ...

Ներգաղթի նպատակներէն մին ալ աշխատող ձեռքեր ունենալն է։ Այդ գաղթականները կուգան երկիրներէ, ուր վարժուած են մշակելու, տնտեսագործելու եւ շինելու։ Անոնց մէջ կան լաւ հողագործներ, դրամի տէր մարդիկ եւ նոյն իսկ լաւ արհեստաւորներ։ Ճարտարարուեստագործումին զարկ տալով, Թուրքիա աշխատող ձեռքերէն մաս մը կը տանի գործարաններէն ներս։ Դժգոհ՝ հողային աշխատանքէն, գիւղացիներն իսկ կ'երթան քաղաք՝ գործարանային աշխատանք տանելու համար։ Իսկ ասիկա կը նուազեցնէ երկրագործական ձեռքերն ու բերքը, երբ մանաւանդ այսօրուան աշխատողներով իսկ թուրք բազմաթիւ գիւղեր սերմնցուի կը կարօտին եւ պատկան նախարարութիւնը ստիպուած է գիւղացիներուն սերմնցու տալու համար յատկացուած մէկ միլիոն ոսկիի գումարը երկու միլիոնի բարձրացնելու առաջարկ ներկայացնել Ազգ. Ժողովին։

Էնկիւրիի համար մեծ մտահոգութիւն մըն է նաեւ պարագան այն Թուրքերուն, որոնք կը մնան իր սահմաններէն դուրս։ Սերպիոյ թուրք զանգուածը «խլած» է այժմ։ Ու այդքան։ Գաղութ իսկ չէ իրեն համար. Ոչ մէկ նիւթական կամ բարոյական կապ՝ անոր ու մայր հայրենիքին միջեւ։ Ատոր ամէնէն ցայտուն փաստը այն է որ Թուրքիոյ այնքան մեծ ձեռնարկներուն ոչ մէկ օժանդակութիւն եկաւ Սերպիոյ Թուրքերէն։

Բաղդատմամբ Կովկասի Թուրքերուն, Պուլկարիոյ (Ռոտոփներէն վեր, քանի որ Թուրքիա թաքուն ցանկութիւն ունի Գրճալիի շրջանը առնելու, որպէսզի ապահովէ Էտիրնէն, մղուած անշուշտ, այս վերջինը օր մը վրայ տալու վախէն) եւ Ռումանիոյ Թուրքերը իրեն որ եւ է քաղաքական նպաստ չեն բերեր։ Էնկիւրի գէշի հող երկարելու ոչ հնարաւորութիւն ունի, ոչ ալ տրամադրութիւն։ Թերեւս ուզէ պահել Կովկասի Թուրքերը Կովկասի մէջ՝ այդ վայրին գոնէ մէկ մասին թեւ զարնելու համար օր մը։ Բայց, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ մնացած թուրք զանգուածը կոչուած է օր մը ըլլալու այն ինչ որ եղած է Սերպիոյ զանգուածը, «խլուած»։ Միանգամայն այդ մտահոգութեան պատճառ է որ քեմալականները թթու ազգայնականութիւն մը սկսած են ներշնչել այդ գաղութներուն՝ քանի մը տարիներէ ի վեր։ Ժամանակը, սակայն,— եթէ նոյն իսկ ներկայիս կարելի ըլլայ գտնել միամիտ պետութիւն մը որ չաշխատի զանոնք ձուլել,— անխնայ կը սրբէ անոնց թրքական դիմագիծը, ու, քանի մը տասնամեակ վերջ, անուններ կամ յիշատակներ կը մնան, լոկ այդ հարիւր հազարներու հաստատ թուրք զանգուածներէն։

Էնկիւրի, այդ զանգուածներուն փոխադրումով կը ջանայ տեւականացնել մարդկային ուժ մը, զոր իր նախորդները իրեն ժառանգ են թողած։ Երկրէն ներս մինչ կը ջանայ թրքացնել բոլորը— Քիւրտ, Լազ, Չերքէզ ու նոյն իսկ քրիստոնեաներ— երկրէն դուրս, Ռումանիոյ թէ Պուլկարիոյ մէջ, կան տարրեր որոնք եաթաղանի տակ իսլամացած ոչ-թուրքեր են։ Օրինակ՝ Կակավուզները եւ Փոմաքները։ Էնկիւրի, մոլի աշխարհիկ՝ երկրին մէջ, երկրէն դուրս՝ այս զանգուածներուն քով նոյնքան մոլի իսլամ է ու այդ ձեւով կը կապէ զանոնք իրեն՝ քաշելու համար իր սահմաններէն ներս։ Ներգաղթի եւ տեղաւորման համար ան գծած է հետեւեալ սահմանաւորումը— «Թուրքիա իր դռները կը բանայ անոնց առջեւ որոնց երակներուն մէջ թրքական արիւն կայ, ու նաեւ անոնց, որոնք զաւակներն ու թոռներն են 100ամեայ տարիներ թուրք մշակոյթով ապրած ու մեծցած տարրերուն։

Բաւական պարզ է, չէ՞։ Մանաւանդ որ մենք ալ հարիւրաւոր տարիներ «թուրք մշակոյթին» (ճնշումի տակ) մեծ թիւով հարկ տուած ենք, նոյն իսկ մինչեւ մեծ եղեռնը։ Հապա քրտախօս Հայերը ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Օգոստ. 24, 25ին Նիւ Եորքի մայր եկեղեցւոյ սրահին մէջ առանց աղմուկի, առանց մեծաշուքինդ յայտարարութեան, տեղի ունեցաւ համեստ եւ սակայն այնքան կարեւոր համագումար մը, որու կատարած աշխատանքը պիտի հանդիսանայ դարձակէտը ամերիկահայ կրթական գործի յետագայ զարգացման մէջ։ Ամերիկահայ տիպարնիկ Ուսուցչական Համագումարն էր այդ, որուն մասնակցելու եկած էին հայ ուսուցիչներ սկսած Տիթրոյթէն մինչեւ Պոսթըն, Նիւ Եորք եւ Ֆիլատելֆիա։

Դժբախտաբար, ինչ ինչ պատճառներով, Ուսուց. Համագումարի հրաւէրները հասած չէին բոլոր անոնց որոնց ներկայութիւնը շատ ցանկալի պիտի ըլլար։ Միւս կողմէն, նիւթական պայմանները եւ համագումարի ժամանակը արգելք եղած էին որ համագումարին մասնակցելու իրաւունք ունեցող ամէն մէկ ուսուցիչ կարենար Նիւ Եորք գտնուիլ այդ երկու օրերը։ Համագումարին մասնակցեցան քսանըհինգ ուսուցիչներ եւ կրթական մարմիններու ներկայացուցիչներ։

Ներկայ էին Նորթ Ֆիլատելֆիոյ, Վեսթ Ֆիլատելֆիոյ, Նիւ Եորքի Արամեան, Ահարոնեան, Մայր վարժարանի, Մամիկոնեան, Պրուքլինի, Քուինզի եւ Պորտոյի, Նիւ Պրիթընի Ուստրի, Միլֆորտի, Փրովիտէնսի երկու վարժարաններու, Պոսթընի, Սաութ Պոսթընի, Ջրլսիի, Լորէնսի, Պինկհէմթընի տնօրէնները եւ ուսուցիչները։ Տիթրոյթի ութ վարժարանները, հեռաւորութեան պատճառով ուղարկած էին միայն մէկ ուսուցիչ։ Ասոնցմէ զատ, ինչպէս ըսի, համագումարին կը մասնակցէին Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ տարբեր քաղաքներու տեղական կրթական մարմիններու կարգ մը ներկայացուցիչները։

Համագումարը բացին Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ Տօքթ. Մ. Գարակէօզեան եւ Գ. Ե. Գասպարեան, հակիրճ զեկուցումի մը մէջ ներկայացնելով այն հարցերը, որոնցմով պիտի զբաղէր Համագումարը։ Ապա անմիջապէս Համագումարը ձեռնարկեց իր աշխատանքներուն, ընտրելով իր դիւանը՝ ատենապետ Գ. Վ. Ահարոնեան եւ ատենադպիր Գ. Ե. Փափազեան եւ երկու կարեւոր յանձնախումբեր օրակարգի ու բանաձեւի եւ ուսման ծրագրի։

Ժամանակի սղութեան պատճառով անհրաժեշտ նկատուեցաւ կրճատել օրակարգը եւ զբաղիլ երեք կարեւոր խնդիրներով՝ ա) ուսման ծրագիր, բ) ուսումնական խորհուրդ եւ գ) ուսուցչական միութիւն։ Համագումարը միջոց չունեցաւ զբաղելու կազմական կանոնագրի այնքան կարեւոր խնդրով, սակայն օրակարգի հարցերու լուծման հետ զուգընթաց իրենց լուծումը գտան նաեւ կազմական կանոնագրի հիմնական կէտերու մէկ մասը։ Ուսման ծրագիրը, որու պակասէն այնքան կը տառապի ամերիկահայ դպրոցը, մշակուեցաւ ամբողջութեամբ եւ յստակ մանրամասնութիւններով։ Համագումարը իր ժամանակի եւ եռանդի երեք քառորդը սպառեց այդ կենսական խնդրի լուծման վրայ։

Համագումարի կողմէ մշակուած ուսման ծրագրով ամերիկահայ դպրոցներու համար պիտի հաստատուի միօրինակ դասընթացք։ Միօրինակ դասընթացք յառաջնող աշակերտները կը ստանան աւարտման վկայական։

Ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ դասաւանդութիւնը Հայոց լեզուի եւ զուգընթացաբար քերականութեան, Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։ Ուսման ծրագիրը բաժնուած է վեց տարիներու վրայ եւ ամէն տարուան դասընթացքը մշակուած է իր բոլոր մանրամասնութիւններով։

Լրագրական թղթակցութեան սահմանները թոյլ չեն տար հոս ամբողջութեամբ ներկայացնելու ուսման ծրագիրը։ Վստահ ենք, սակայն, որ գալիք Կեդր. Ուսում. Խորհուրդը կամ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնեն հրատարակելու եւ ամերիկահայ ուսուցիչներու ու լայն հասարակութեան սեփականութիւնը դարձնելու ուսման ծրագիրը։

Համագումարը քննութեան առաւ այն անհրաժեշտ վիճակը, որ գոյութիւն ունի ամերիկահայ դպրոցներու մէջ ուսման ծրագրի գործադրութեան տեսակէտով։ Ոչ միայն տարբեր քաղաքներու հայ դպրոցներու, այլ եւ միեւնոյն քաղաքի դպրոցներու մէջ ուսման ծրագիրը ներկայիս կը գործադրուի տարբեր տարբեր մարմիններու կողմէ։ Տեղ մը հոգաբարձութիւնն է որ կը թելադրէ ուսուցչին ի՛նչ դասաւանդել եւ ի՛նչ դասագիրք գործածել, ուրիշ տեղ մը դպրոցի խնամակալութիւնն է որ այդ կարգադրութիւնները կ'ընէ, երրորդ տեղ մը տեղական ուսումնական խորհուրդն է որ ընթացք կուտայ ուսման ծրագրին, իսկ ուր որ այս մարմինները գոյութիւն չունին, ամէն ինչ ձգուած է ուսուցչին։ Այն դպրոցները, որոնք եւ հոգաբարձութիւն եւ խնամակալութիւն ունին, երբեմն ենթակայ կ'ըլլան այդ մարմիններու զիրար խաչաձեւող կարգադրութիւններուն, չըսելու համար քմահաճոյքներուն։ Այս կացութիւնը դարմանելու մտահոգութեամբ, Ուսուցչական Համագումարը եկաւ այն եզրակացութեան, որ իբրեւ հիմնական սկզբունք, ուսման ծրագիրը պիտի գործադրուի Կեդրոնական Ուսումնական Խորհուրդին կողմէ, դպրոցները վարող ուսուցիչներու միջոցաւ։ Այն վայրերու մէջ, սակայն, ուր տեղական պայմանները բաղձալի կը դարձնեն տեղական ուսումնական խորհուրդի մը կազմութիւնը, արտօնել կազմութիւնը ձեռնհաս անձերէ բաղկացեալ տեղական ուսումնական խորհուրդներու, որոնք Կեդրոնական Ուսումնական Խորհուրդի վերին հսկողութեան տակ, պիտի գործադրեն ուսման ծրագիրը իրենց ենթակայ ուսուցիչներու միջոցաւ։ Ինքնին հասկնալի է որ, ուսուցչի եւ տեղական ուսումնական խորհուրդի միջեւ տարակարծութիւններու պարագային վճռելի խնդիրներու վերջնական լուծումը կը պատկանի Կեդր. Ուսումնական Խորհուրդին։ Այս կարգադրութեամբ դպրոցներու նիւթական մատակարարութիւնը կը զատուի զուտ կրթական գործէն եւ վերջինը կը յանձնուի այդ գործի համար ձեռնհաս անձերէ կազմուած մարմիններու։

Գալով Կեդրոնական Ուսումնական Խորհուրդին, որու կազմութեան իրաւունքը կը պատկանի Երեսփոխանական Ժողովին կամ անկէ բխած գործադիր իշխանութեան՝ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, Ուսուցչական Համագումարը անհրաժեշտ կը նկատէ որ Կեդր. Ուսում. Խորհուրդի կազմին մէջ տեղ տրուի ներկայիս ամերիկահայ դպրոցներու մէջ դասաւանդող ուսուցիչներուն եւ Հ. Կ. Խաչին։ Հայ Կարմիր Խաչը, որ տարիներէ ի վեր տրամադրած է նիւթական եւ բարոյական հովանաւորութիւնը 25է աւելի ամերիկահայ դպրոցներու, արդար է որ ունենայ իր ներկայացուցիչը Կեդր. Ուսումնական Խորհուրդին մէջ։

Մէկ բան վճռական կերպով շեշտեց Ուսուցչական Համագումարը եւ այդ այն է՝ թէ յառաջիկայ Երեսփոխանական Ժողովէն անմիջապէս ետք անհրաժեշտ է որ կեանքի կոչուի Կեդր. Ուսումնական Խորհուրդը։

Ուսուցչական Համագումարի վերջին գործը եղաւ ամերիկահայ Ուսուցչական Միութեան կազմութիւնը։

Համագումարի որոշումով ամերիկահայ Ուսուցչական միութեան կրնայ անդամակցիլ ո եւ է հայ ուսուցիչ, որ ներկայիս կը պաշտօնավարէ կամ երբեւիցէ պաշտօնավարած է ամերիկահայ դպրոցներու մէջ։

Ամերիկահայ Ուսուցչական Միութեան նպատակն է բարձրացնել ամերիկահայ դպրոցներու եւ ուսուցիչներու մտաւոր եւ բարոյական մակարդակը. ընկերական կապ եւ փոխադարձ օգնութիւն ստեղծել հայ ուսուցիչներու միջեւ, պաշտպանել ուսուցիչներու իրաւունքները եւ հակել ամերիկահայ ուսուցիչը գտնել նուիրական կոչման մտաւոր եւ բարոյական բարձրութեան վրայ։

Համագումարին ներկայ գտնուող ուսուցիչները անմիջապէս արձանագրուեցան անդամ ամերիկահայ Ուսուցչական Միութեան, վճարելով իրենց անդամավճարը։ Համագումարէն բացակայ գտնուող ուսուցիչներուն կոչ պիտի ուղղուի անդամ արձանագրուելու Ուսուցչական Միութեան։

Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ ամերիկահայ Ուսուցչական Միութեան անդրանիկ վարչութիւնը հետեւեալ կազմով — Տիկիններ Մ. Տիգրանեան Ահարոնեան եւ Շ. Մ... եւ Գ. Գ. Վ. Ահարոնեան, Գեղամ... դակ եւ Արտ. Ղուկասեան։

Քիչ անգամ ամերիկահայ ժողով... ըր եղած են այնքան բարձր ... ներշնչուած, այնքան կրթիչ եւ ... ուրիչ, որքան էր Ամերիկահայ Ուսուցչական Համագումարը։ Վստա... ենք որ Համագումարի մէջ տիրող ... տող անխախտելի կերպով գեղեց... մթնոլորտ պիտի նոր թափ եւ եռանդ ներշնչէ ամերիկահայ կրթական գործ... ծի բոլոր մշակներուն

Մ ...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (Տեղահանութի...

Գործադուլներու նպաստի դադարումէն առաջ եկած թշուառութիւններու վրայ աւելցաւ հաւս մը եւս, տեւելի սրտաճմլիկ,— Սէն Շարլի գաղթակայանին քանդումը, որու մասին օրը օրին գրած էր «Յառաջ»։

Իրական պատկերը տալու համար երէկ շրջեցայ բարակ տախտակէ ու թիթեղէ կառուցուած գաղթակայանին մէջ, դիտելով քանդումի գործողութիւնները, ինչպէս եւ իրարանցումն ու շուարումը հայ եւ ռուս գաղթականներու։

Արդար ըլլալու համար պէտք է խոստովանիլ թէ Մարսէյլի նման եւրոպական մեծ ու բանուկ նաւահանգիստի մը կեդրոնը հաստատուած այս գաղթակայանը անպատշաճ էր բարեզարդութեան տեսակէտով եւ վտանգաւոր՝ կայանի բնակչութեան համար։ Երեւակայեցէք մօտ 300 ընտանիքներ հայ, ռուս, իտալացի եւ ֆրանսացի, որոնք կը բնակէին իրարու կպած ցած ու հինցած տախտակէ տուներու մէջ եւ նոյն իսկ ազգականական կապեր ունեցող շատ մը ընտանիքներ երկայն տաղաւար մը կարպետով կամ թուղթով քանի մը խցիկներու բաժնած եւ տարիներ ապրած են կողք կողքի, խառնելով կերակուրներու հոտերն իրարու։ Երբեմն ալ «սահմանային» կռիւներ ալ տեղի ունեցած են անախորժ դէպքեր ստեղծելով։

Այո, պէտք էր քանդուէր այս գաղթակայանը, որպէսզի հայ բանուորը հեռանար եւ իրեն համար ստեղծէր աւելի տանելի կեանք մը։ Սակայն այս տարի, այս ձախաւեր տարին եւ մանաւանդ այս եղանակին տեղափոխութիւնը իսկապէս տաժանելի եղաւ։

Կիրակի առաւօտ է, կը շրջիմ կիսաքանդ տնակներուն մէջ, գրի առնելով տպաւորութիւններս։

Երկու պառաւ կիներ տնակէ մը դուրս գալով կը սկսին աղաչել.

— Ա՜խ, պարոն ի՞նչ պիտի ըլլանք այսպէս, մենք Նշանեան ընտանիքն ենք, մեր զաւակներն ու հարսները այգեկութքի գացին, երկու պառաւներս ի՞նչ կրնանք ընել, ոտքերդ պագնենք, պարոն, մեզի 5—6 օրուան հրաման առէք։

— Դուք ազգին կողմէ կուգաք, այնպէս չէ՞, պարոն, ա՜խ, Աստուած լսեց ձայնս, երկու օրէ խենթի պէս շուարեր եմ, ամուսինս այգեկութքի գնաց, կնոջս հիւանդ է, պէտք է հիւանդանոց պառկեցնել, իսկ ես այս պզտիկ աղջկանս հետ մնացեր եմ առանձին։ Ոստիկանները եւ պաշտօնեաները կը պնդեն որ մինչեւ երկուշաբթի մեկնիմ, ի՞նչպէս կապեմ անկողինները, ի՞նչպէս պատրաստուիմ ձեռքերս ու ոտքերս չեն բռներ։

Տասնէ աւելի կիներ ու երիտասարդներ պաշարած էին զիս, ու ահա տեղատարափ մը, հարցումներ, խնդրանքներ։ Գոնէ յուսադրիչ խօսք մը կ'ուզէին ինձմէ։

— Ես ազգին կողմէ չեմ եկած ... բախտ հայրենակիցներ, թէեւ թ... թակից կը շրջիմ ձեր մէջ եւ կ'... այս սեւ կեանքը ճերմակ թուղթ... յանձնել, սակայն կը խոստա... տեսնել ազգին մեծերը եւ խօսիլ ձե... համար, որպէսզի քանի մը օր ժա... նակ ստանան գոնէ իրենց ամուսի... ները այգեկութքի գացած ընտանի... ներուն համար։

Կը շարունակեմ պտոյտս, կ'անց... Ռուսերու տաղաւարներուն առջեւ... Ահաւասիկ ընտանիք մը իր քանդ... օճախին առջեւ վերջին ընթրիք... նէ. սեղանը ճոխ է, խորոված... գինի եւ խաղող։

Քիչ մը վերը հրապարակի ... խումբ մը երիտասարդ Ֆրանսացի... լուսանկարչական մեքենաներ ... կը շրջագային վիճաբանելով ... հայ կիներ աղբիւրին մօտ լաթ... լուան հեւհեւ, մինչ անդին 5-6 ... ուկներ տախտակի կտորներով ... խաղին մանկական տնակներ ... Հայ կամաւոր մը, որ կը մօտ... իր քանդուելիք տնակին կաթ... ղին տեսնելով բարեւեց ու խնդրեց ... գրեմ իր բողոքները։

— Կը տեսնե՞ս այս տաղաւարը ... մենք կ'ապրինք երեք ընտանիքով, ունինք 13 պզտիկներ, ամէնէն մ... 14 տարեկան։ Վերջերս ինքնութ... թուղթերու փոփոխութեան առթ... խոստացուի իրաւունք ստանալու ... պատակով բոլորն ալ Ֆրանսացի... տակ բրինք եւ ահա թէ ի՞նչ

Այս առաւօտ պաշտօնեաներ ... եւ պնդեցին որ 24 ժամէն մեկնի... Երբ ըսինք թէ տեղ ցոյց տուէ... րենց ուսերը թօթվելով գացին... կայն մէկը վերադարձաւ ու բառ...

— Գացէք տեղ ուղեցէք ձեր մ... ւորներէն, թող ձեզի համար այ... մէկ պզտիկ տնակներ շինեն, ... սիկ կառավարութիւնը ձեզի ... տրամադրէ Մազարկէն։

— Հասկցա՞ր, բարեկամ, շարու... կեց կամաւորը, գիտես որ ... շատոնց է դադրած, սակայն ... րուէինք նորէն պզտիկ առաւօտ... լով, կիները լաթ կը լուային, ... կը կարէին եւ չոր հացի ... կրնայինք շահիլ, որովհետեւ ... քին կեդրոնն ենք։ Իսկ հիմա ... տուները կը քանդեն, դրամ ... մասամանաւոր մեզ չի տար, ... ծը՝ Հայ, քաղաքացի Շահվերդեան Հայաստան չի տանիր, իսկ Փ... ազանները ու փաշաները բոլոր... անհոգ են։ Գիտե՞ս ինչ, մենք ... գիր կ'ընենք մէկ մէկ հեռագիր ... Միացեալ Ցանձնաժողովին, ... Դաշնակցութեան, Ռամկավար... եւ Բարեգործականի կեդրոնին ... կայն դուք մեր թարգման եղէ... րաէք, հարցուցէք այս հէգ... մակերպութիւններուն թէ ի՞նչ ... մտածեն մեր մասին։

Երբ այս պատուական հայր...

...ւեր ջղայնացած, իրեն զաւակները
...ող ու անտարբեր կը ճառուղէին
...ան Ֆրանսերէնով, իսկ գրան մօտ
...ական կառքի մը մէջ պզտիկ ծծ-
...ը իր բթամատը կը ծծէր փոխան
...ր ստինքին:
...կը պատրաստուիմ մեկնիլ տեղա-
...ման վայրը, Մազարկ, երբ երի-
...ուրդ հարս մը կը կեցնէ.
— Պարո՛ն, ես անտէր ու անտիրա-
...կին մըն եմ, պզտիկ աղջնակ մը
...ամուսինս երկու տարի առաջ
...ու փախաւ իր սիրած կնոջը
...ւն ազգականներէս մէկուն քով
...չիմ անոնք ալ տեղ չու-
...ոյի, ո՞ւր են Ազգային Վար-
...ան անդամները, ո՞ւր են մեր
...քահանաները, զոնէ բա-
...մխիթարելու համար այս
...ժողովուրդը
...մը վերջ Մազարկ եմ արդէն.
...24, ընդարձակ ու օդաւէտ
...մը: Մեծ շէնք մը միայն կայ
...մէջ, սրահ մը առանց
...մը: Քով քովի տեղաւորուած
...բնտանիքներ, հայ եւ ռուս
...Անկիեն մը մահճակալին վր-
...յագթանդամ ծերունի Ռուս մը
...կը խռկայ բերանը բաց,
...քովը հայ ընտանիքի մե-
...վրայ արեւելեան սուրճ
...Դուռնէն դուրս անտուկի
...վրայ գրուած է Անդրանիկը՝
...մեծ լրջանակի մը մէջ:
...լեցուած է պարտէզը: Ար-
...ունեցող գերձակներ ու կօշկա-
...արդէն սկսած են բացօթեայ
...անքի, կ'ազօթէն որ անձրեւ
...
...և հարց ու փորձ ընելով տե-
...թէ քաղաքապետութեան Ա.
...Պ. Ձէյի Փիզանի եկած
...մը խոստումներ ըրած է:
...նորա պէտի նստին անգործ
...քաղաքապետարանը
...ւրկէ ստախտակ, աղիւս, գամ
...պէտք է անմիջապէս բաժա-
...ըլլան: Իսկ պարտէզին մէջ
...պէտք է շինուին աղիւսէ պը-
...սենեակներ: Մինչ այդ ժողո-
...մաս մը դուրսը կը գիշերէ:
...Մազարկի այս շէնքին ու պարտէ-
...մէջ կը գտնուի մօտ 40 ընտանիք:
...ունեցող հազուագիւտ հայ
...ներ արդէն տեղաւորուած
...պանդոկներու եւ յարկարած բնակ-
...մէջ, իսկ գաղթականական մնացող-
...խիստ չքաւորներ են եւ զաւակ-
...բեռնաւորուած ...

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

նում մեր անզուգական հայդուկին:

Կենսագրական մանրամասնութիւն-
ները կը պակսին ինձ՝ ողբացեալ
մարտիկի կեանքը լիակատար կերպով
զծելու համար: Այդ պարտքը պէտք է
կատարեն այն ընկերները, որոնք մօ-
տէն ծանօթ են նրա կեանքին եւ գոր-
ծին: Ես միայն այն գիտեմ, որ փո-
թորկալից եղաւ նրա ամբողջ կեանքը
մեր ազատագրական մարտնչումների
ընթացքին՝ Համիտեան ու Թալէաթ-
Էնվէրեան ոճրային շրջաններից մին-
չեւ մեր կովկասեան հոյակապ ոգո-
րումները, մինչեւ Հայաստանի ազ-
գային հանրապետութեան վախճանը
եւ փետրուարեան ընդվզումը:

Հանրապետութեան անմոռանալի
շրջանին ճանաչեցի օքանչելի Մուշե-
ղին, երբ կարմիրների մայիսեան դա-
ւադրութիւնից յետոյ հարկ եղաւ Եր-
մուտ եւ խիզախ Մուշեղին յանձնել
Շիրակի նահանգական ոստիկանապե-
տի ծանր ու պատասխանատու պաշ-
տօնը, որ նա վարեց մինչեւ Ալէքսան-
դրապոլի անկումը: Այդ շրջանին նա
անողոք ու ահաւոր թուինցքը եղաւ
բոլոր տեսակի դաւադիրների ու բախ-
տախնդիրների գլխին: Որքան էլ ճար-
պիկ ու խորամանկ լինէին դաւաճան-
ները եւ մութի մէջ ծուարած, նորէն
անկարող էին խուսափել Մուշեղի
արծուի տեսողութիւնից ու սասա-
նեցուցիչ հարուածից: Միշտ փոթոր-
կայոյզ Շիրակի պահապան ոգին էր
հայրենապաշտ Մուշեղը:

Փետրուարեան ընդվզումին Սա-
սունցիների եւ Մշեցիների գլուխն ան-
ցած, Արագածի բարձունքներից մին-
չեւ Սեւանի ափերը կարմիրների
սարսափն ու հոգէառն եղաւ: Տեսնել
պէտք էր, թէ ինչպէս մեր առիւծը
Սասունի եւ Մուշի կորիւնների հետ
ճակատից ճակատ էր սլանում ու չոչ-
տակի հարուածում կարմիր բանաւոր-
ներին:

Տարագիր առիւծը, իր սիրասուն
կորիւններից բաժան, պաշտած հայ-
րենիքից հեռու, նրանց կարօտի ծանր
վիշտը կրծքին մենաւոր ու ազատ,
քաշուել էր հեռաւոր Սալէհարադի
լեռները՝ մի օրապահիկի ի խնդիր.
բայց այնտեղից վառ երազով ու պաշ-
տամունքով կապուած իր հարազատ-
ներին ու հայրենիքին, մի օր նորից
նրանց գիրկը դառնալու, նրանց նը-
ւիրուելու անյագ ծարաւով:

Բայց կարմիր բարբարոսը, եղեռնա-
բէն սպաննելով որդուն՝ սպանում է
եւ հօրը ...

Ժ. ՓԱՐԹԻԻ

Խոփիչի Մուշեղ

—•—

...մը կսկծալի անակնկալ եղաւ մեզ
...համար մեր հին անմահ մարտիկ
Մուշեղի մահը, որ տեղի է ունեցել
...ւեր առաջ Սալէհարադում (Պարս-
...տան: Մեր սքանչելի հայդուկի
...անպէտ մահը արդիւնք է եղել
...կարմիրների բարբարոս եղեռ-
...գործութեան: Տարագիր հերոսի
...մնացել էր Հայաստանում,
...ընկերների, հարազատների հետ, են-
...րկայ արիւնաուշտ Չեկայի հալա-
...ններին: Բանից ճերբակալւում
...անդամներից է մատնւում: Ամիս-
...առաջ նորից ձերբակալւում է եւ
...Չեկայի զնդանում խժդժօրէն բա-
...մ... Որդու նահատակու-
...գոյժը ծանր հարուած է լինում
...համար, եւ անհուն կսկիծը մի
...սրտում մէջ գերեզման է տա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐ

Գիտութեանց Ակադեմիային կողմէ
ներկայիս երկրաբանական արշաւներ
կը կատարուին Հայաստանի զանազան
շրջաններուն մէջ:

Առաջին արշաւախումբը, երկրաբան
Զրբաշեանի ղեկավարութեան տակ,
կ'աշխատի Զանգի գետէն մինչեւ
Բաշգեառնի, արեւմուտքէն արեւելք
ինկած տարածութեան վրայ: Այստեղ
կ'ուսումնասիրուին վառուող թերթա-
քարերու մօտաւոր յատկութիւնը,
պաշարը, չահագործումի կարելիու-
թիւնները, ինչպէս նաեւ պիտի ճշ-
դուին այդ տեղամասին հողաշերտե-
րուն եւ հրաբխային քարերու կազմակ-
ցութեան եւ տարիքի (սկզբնաւորու-
թեան) պատմութիւնը:

Երկրորդ խումբը, զոր կը ղեկա-
վարէ երկրաբան Տիգրանեան, կ'աշ-
խատի նոյն տարածութեան հարա-
ւային մասին վրայ, դէպի Արաքսի
հովիտը: Արարատեան դաշտի հետ
կապ ունեցող ստորերկրեայ ջուրերու
գոյութեան, այդ ջուրերով շրջանի
ջրամատակարարումի հարցը լուծելու
տեսակէտէն մեծ կարեւորութիւն ու-
նի տեղւոյն քարատեսակներու եւ հո-
ղաշերտերու կապակցութեան, ինչ-
պէս եւ Արարատեան դաշտի երկրա-
բանական կազմին ուսումնասիրու-
թիւնը

Երրորդ արշաւախումբը, ղեկավա-
րութեամբ Ձերկովի, կ'ուսումնասիրէ
Անի չէչաքարի, Աղին կայարանի եւ
Ջաջուռի շրջակայքի կրաքարերուն
որակն ու քանակը: Եթէ որակը լաւ
ըլլայ, տեղւոյն կիրը պիտի օգտագոր-
ծուի Լէնինականի շրջանի գիւղատն-
տեսական շինարարութեան՝ ինչպէս
նաեւ Կիրովականի գործարանի կա-
րիքներուն համար, — այս վերջին
գործարանը մինչեւ այժմ կիրը կը
ստանայ Դաւալուէն:

Այս բոլորէն զատ, մօտ օրէն ուրիշ
արշաւախումբ մը կը մեկնի զաւառ,
յատկապէս ուսումնասիրելու համար
Հայաստանի շինութեան քարերը (ե-
րեսաքար, եւն.), որոնք մեծ կարե-
ւորութիւն կը ներկայացնեն շինու-
թեանց արտաքին յարդարումին մէջ:

Այս բոլոր արշաւախումբերուն ու-
րենց ուսումնասիրութեան արդիւն-
քումնասիրութեան համար տրուած է
երկու ամիս ժամանակ, անկէ վերջ
արշաւախումբերը պիտի մշակեն ի-
րը:

ՌՈՌԳՄԱՆ ՄԵԾ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

—•—

«Դրոշ» կը գրէ.—

Հայաստանի կառավարութիւնը
պատրաստած է նախագիծ մը մշակե-
լի դարձնելու համար Ղարասու-Զան-
գիբասարի շրջանի ճահճային եւ ան-
պէտ հողերը: Նախագծին համաձայն,
Ղարասու գետին երկարութեամբ,
Ձէյվա գիւղին մօտ պիտի կառուց-
ուի ամբարտակ մը, որուն աջ եւ ձախ
կողմերը պիտի բացուին ջրանցքներ:
Աջ ջրանցքը պիտի հասնի մինչեւ Ա-
րաքս գետը, իսկ ձախ ջրանցքը, Ղա-
ղախ եւ Զանգի գետերուն վրայով,
մինչեւ երկաթուղին եւ կեդրոնական
արօտավայրերը:

Այդ շրջանի 14.305 հեկտար տա-
րածութենէն 11.406 հեկտարը պիտի
օգտագործուի գիւղատնտեսական
արժէքաւոր մշակութեանց համար:
Այդ հողերէն պիտի չորցուի եւ մշակ-
ուի 12.665 հեկտար հող: Ղարասու-
Զանգիբասարի շրջանի ճահճային
հողերը չորցնելով՝ վերջ կը տրուի
ջերմախտին, որ աւերներ կը գործէ
այդ շրջանին մէջ:

Ղարասու-Զանգիբասարի ծրագրին
իրագործումով այդ անպէտ հողերու
վրայ կը ստեղծուի մեքենայացուած
համայնական տնտեսութիւն:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՎՈԼԳԻՆ

Ակադեմական Վոլգին, որ Երեւան
հասաւ օգոստոսի վերջերը, հետեւեալ
յայտարարութիւններն ըրաւ «Ս. Հա-
յաստանի» թղթակցին.

— Մոսկուայի Գիտութեանց Ակա-
դեմիային յանձնարարութեամբ՝ ե-
կած եմ Հայաստան, ծանօթանալու
Երեւանի Գիտութեանց Ակադեմիային
կատարած աշխատանքներուն: Պէտք է
անմիջապէս ըսել որ Գիտութեանց
Հայկական Ակադեմիան ամէնէն ե-
րիտասարդն է Անդրկովկասի քոյր
Ակադեմիաներուն մէջ, սակայն թէ ին-
չու արժանի մասնաւոր հետաքրքրու-
թեան: Հայաստանի բնական դիրքը,
բազմաթիւ արժէքաւոր պատմական
յուշարձանները եւ այստեղ ձեռնար-
կուած ընկերվարական շինարարու-
թիւնը կը պահանջեն գիտական մտքի
մարզ-լքնինեան ուղեգիծ ու ղեկա-
վարութիւն:

Հայաստանի Գիտութեանց Ակադե-
միան պիտի ունենայ տարրաբանական
կենսաբանական, երկրաբանական կա-
ճառներ՝ իրենց ենթակայ բաժիններ-
րով, ինչպէս նաեւ պատմութեան,
հնէաբանական եւ ազգագրական բա-
ժիններ

Գալով Ակադեմիային կողմէ ձեռ-
նարկուած բուսաբանական պարտէ-
զին, պէտք է ըսել թէ ոչ՛ունենք քայլ
մըն է այդ եւ մեծ նշանակութիւն
ունի ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ
բովանդակ Միութեան համար,
որովհետեւ Հայաստանի ինքնայա-
տուկ կլիմայական պայմանները կա-
րելիութիւն կուտան բուսաբանական
այդ պարտէզին մէջ մշակել տունկեր,
զորս դժուար է մշակել այլ երկրի
մէջ:

Առաջին անգամն է որ կ'այցելեմ
Հայաստան եւ ստացած տպաւորու-
թիւններս գէշ կը համոզեն որ Հա-
յաստանի աշխատաւորութիւնը հե-
րոսական ջանք կը թափէ նորանոր
յաղթանակներ ձեռք բերելու համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

—•—

Հանրային գործածար Ալի Չէթին-
քայա Կարնոյ մէջ ճառ մը խօսած ու
ըսած է.— «Վարչապետ Ինէօնիւ, ա-
րեւելեան նահանգներու մէջ իր պտոյ-
տի ընթացքին կարգ մը նօթեր առած
էր: Գործավարներու ժողովը զանոնց
ամէն գործավարութեան յատուկ աշ-
խատանքները: Հանրային գործածա-
րութեան բաժին ինկածներուն մէջ
կարեւորագոյնն է Կարին-Սեբաստիա
գիծին շինութիւնը Կարնոյ կողմէն
եւս, Կարին-Սարըղամիշ գծին ամ-
բացումը եւ Տրապիզոն-Իրան թրան-
զիթի լրացումը: Հոս եկայ տեղին
վրայ ուսումնասիրութիւններ կատա-
րելու համար: Այս գիծը նախատես-
ուած թուականէն երկու տարի առաջ
Կարին հասցնելու մասին խօսուեցաւ.
Այժմ ալ աւելի շուտ լրացնելու կա-
րելիութիւնները կը փնտռուին: Իմ
մասնագէտ ընկերներս ալ ճշդեցին
անհրաժեշտ նիւթերը: Զանոնք Թու-
րքիայէն պիտի բերենք: Այս մասին
խօսեցանք նաեւ խորհրդային առեւ-
տրական ներկայացուցչին հետ: Տր-
ւինք յանձնարարութիւններ: Ցառա-
ջիկայ ապրիլին պիտի սկսինք շինու-
թեան: Երբ շինութիւնը սկսի, երկու
շոգեշարժ մեքենաներ եւ անհրաժեշտ
նիւթեր փոխադրելու բաւարար վա-
գոններ երկաթուղիով Գաթում անկէց
ալ հոս պիտի ղրկենք:

ՄԻՆՉ ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԱՆՕԹԻՆԵՐԿԱՆ

Միացեալ Նահանգներու մէջ հրա-
տարակուած վիճակագրութեան մը
համաձայն, որպէսզի ապրուստի գի-
ները բարձր պահուին, արտադրող-
ները հետեւեալ բարբարոսական մի-
ջոցին դիմած են, —փճացնել արտա-
դրութեան մէկ մասը որպէսզի աժան
ծախելու չստիպուին

Այսպէս միայն մարտ ամսուն, Գր-
րաքիլիոյ մէջ 7.750.000 պարկ սուրճ
փճացուցած են: 1935ի առաջին եռամ-
սեակին Մ. Նահանգներու մէջ փճա-
ցուցած են 6.200.000 խոզ, 200.000 թը-
նո եզխոշոր... Լոս-Անճըլըս նա-
հանգին մէջ ամէն օր 200.000 լիթր
կաթ ծովը կը թափեն, իսկ Հարթ-
Ֆորտի մէջ 20.000 լիթր: Որպէսզի
կարագին արտադրութիւնը 100ին 15
պակսեցնեն սպաննած են 60.000 կա-
թնատու կով:

Ու երեւակայել որ այս փոյրաղ
փճացումը կատարող երկրին մէջ մի-
լիոններ անգործ եւ անօթի են ...

Ահա քաղաքակրթութիւն մը, եւ
այն ալ աւետարանական ... քաղաքա-
կրթութիւն.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

—•—

Քալիֆորնիոյ «Միւթ» (անկախ
հայաթերթ), կը շեշտէ այս հարցին
նուիրուած երկրորդ խմբագրական-
նով մը (23 օգոստ.).

— «Երէ Հայաստանի մէջ բոլ-
շեւիկեան սպանող բռնութիւնը չդ-
թայած է հայ եկեղեցականութեան
ձեռքն ու լեզուն, երէ բոլշեւիկեան
բռնութիւնը մահուան սպառնալիքով
լռեցուցած է բողոքի ամէն ձայն, հոս,
զաղթաշխարհի ազատ մթնոլորտին
տակ, ի՞նչ բան կ'արգիլէ մեր եկե-
ղեցական հայրերը իրենց նախնիք-
ներու արիութեամբ դուրս գալու կը-
րօնքի թշնամի նեռին դէմ:

Մեռա՛ւ ուրեմն Սահակներու,
Մեսրոպներու, Ներսէսներու եւ
Խրիմեաններու արիական ազնիւ ցեղ-
ը: Ցա՛մ բացա՛ւ քրիստոնէական անկեղծու-
թեան շունչը, որ հոս ալ մեր բարձ-
րաստիճան աթոռակալները ծիծաղե-
լի դիւանագիտութեամբ եւ Չեկայի
տարերքին կարծես հաւատալով, կեղծ
ու պատիր պատասխանատուութիւններով
կ'ուզեն ծածկել իրականութիւնը, իբր
թէ բան մը պատահած չէ, իբր թէ
էջմիածինը այնքան ազատ է որքան
առաջ էր:

Կեղծիք երէ չէ, մեղսակ լռութիւն
անտարբեր կ'ուզենք սպասել այն բո-
լորին զոր ըրած են Լ. ... եւ
եւ Անթիլիասի սրբազան աթոռակալ-
ները:

Կ. Պոլսոյ մասին չենք խօսիր, քանի
զի գիտենք թէ հոն ալ ուրիշ բռնու-
թիւն մը, ուրիշ կերպով, մեր եկե-
ղեցւոյ հիմերը կը փորէ

Չորս կամ հինգ ... իվեր
գաղթաշխարհի եկեղեցիները փո-
թորկալից եւ ալեկոծեալ վիճակ մը կը
ներկայացնեն՝ արդիւնք կուսակցա-
կան հակամարտութեան եւ առեղծա-
թեան, որ դաշտին եւ յաջողին մէ-
ջոցներով կը ջանան միշտ վառ պահել
բոլշեւիկեան փառափանկեան ու խաբե-
բը:

Այս կացութեան մէջ ո՞րքա՛ն պար-
տականութիւնն է խոսիլի եկեղեցւոյ
փրկութեան եւ եղբայրական սիրոյ
մասին: Մինչդեռ այն անձերը որոնց
պարտականութիւնն է այս տագնա-
պէն առաջնորդել եկեղեցին դէպի
փրկութիւն, կամ կեղծաւոր վախ-
կոտ լռութիւն կը պահեն, կամ գոր-
ծիք դարձած նեռին ձեռքը, իրենք
ամէն օր խղ կը լեցնեն կրակին վը-
րայ:

Ժամանակն է որ օրուրին մեր ե-
կեղեցւոյ գաղթաշխարհի աշխարհի պե-
տերը: Վերջ տան մեղաւոր լռութեան,
իրենց յայսը կտրեն անձնաւոր ու բաս-
տարկուած էջմիածնէն եւ խորհին
այս եկեղեցւոյ փրկութեան մասին:
Կը սպասենք, եւ ժողովուրդը կու-
սակ ունի սպասելու, որ Երուսաղէմ
եւ ՋԱՅՏ կաթողիկոսները նախա-
ձեռնող ըլլան գաղթային եկեղեցա-
կան համագումարի մը, ուր բաց սըր-
տով եւ ազատ լեզուով քննուին հար-
ցերը, ուշադրութեան առնուին բո-
ղոքները ու պահանջները, եւ կազ-
մուի գաղթաշխարհի եկեղեցիներու յա-
տուկ կանոնագրութիւն մը՝ բոլորո-
վին ազատ էջմիածնի անտեղի միջա-
մտութիւններէն: Այս կերպով միայն
կարելի է բուժել պահել էջմիածնի
վարկն ալ եւ ազատել Ամենայն Հա-
յոց հայրապետը բոլշեւիկեան հակա-
կրօն շղթայումին ակամայ իբր միջոց
ծառայելէ.

Պէտք է շեշտել թէ Սփիւռքի հայ-
րենասէր հայութիւնը շատ ալ խրա-
ւունք ունի իր վերոյիշեալ ակնկա-
լութիւններուն մէջ: Որովհետեւ՝
վայրկեան մը իսկ կարելի չէ տարա-
կուսիլ թէ պատասխանատու բարձ-
րաստիճան հայ եկեղեցականութիւ-
նը, կաթողիկոսներն ու պատրիարքը
տեղաց փոթորիկը որ կը սպառնայ
աղէտի մեծութեան, կը տեսնեն մօ-
տեցող փոթորիկը որ կը սպառնայ
հիմէն տապալել Հայ. Եկեղեցւոյ դա-
րաւոր կաղնին:

Ուստի այս ամէնէն ետք ի՞նչ բան
է, որ կ'արգիլէ վերինք պատասխա-
նատուութիւնը իրենց ուսերուն ծան-
... դնող ղեկավար հովիւներու ար-
մատ դիմել համապատասխան եւ
արդիւնաւոր քայլերու:

Նոր ՏԷՐ ՑՈՒՍԻԿ մը պէտք է
նեղիկայի անյետաձգելի պահանջներ-
րուն գոհացում տալու համար: Ո՞վ է
որ պիտի դառնայ մեր օրերու Տէր
Ցուսիկը եւ բաջաբար առաջնորդէ
հայ ժողովուրդը ու Հայ. Եկեղեցին
այս անել դրութեան մէջէն եւ հասցնէ
զայն սիրոյ եւ միասնականութեան
նաւահանգիստ»:

ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
(ատամնաբոյժ)
եւ
Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՌՈՒԲԵԱՆ
(ատամնաբոյժ)
Ամուսնացած

15 Սեպտ. 1935

4, Rue Skailère, VARNA

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԱՆ ՄԸ ԵՒՍ

—•—

Գանեէօ-Քաշանի Ցրանսահայ Կ.
Խաչի մասնաճիւղը 50 Ֆրանք կը յատ-
կացնէ սան մը որդեգրելու համար
Ցունաստանի Կարմիր Խաչի Քալա-
մաթայի դպրոցին չքաւոր փոքրիկնե-
րէն մին:

Մ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ
թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները
գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն-
թեռնելի եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

...ու կողմէ երրեակ դաշնակցութեան
...ն Աւստրիա-Հունգարիա եւ Ի-
...ա ուղիղ բան մը չունէին այլ
...Թուրքիայէն. արդէն բրած էին
...շարիք զոր կրնային ընել: Շատ
...Իտալիա որոշ միտքեր կը սնու-
...— ինչ որ համաձայնականնե-
...շահերուն դէմ էր — Աւտալիոյ
...Փիւնիկէի ծոցերուն մասին: Գեր-
...միակ պետութիւնն էր որ գո-
...Թուրքիոյ մը գոյութիւնը կ'ու-
...Գերմանիոյ շահերը միմիայն
Թուրքիոյ զօրանալովը կրնային ապա-
հովուիլ. Գերմանիա չէր կրնար զա-
...թ մը ըլլա Թուրքիոյ վրան ձգել
...ձեռքը, որովհետեւ թէ իր միջոց-
...չէին ներեր եւ թէ իր աշխարհ-
...ական դիրքը անյարմար էր այդ
...համար: Հետեւաբար Գերմա-
...Թուրքիան կը նկատէր իբր շու-
...մէկ մասը եւ առոր համար
...ած էր վստահելի պաշտպան մը
համաձայնականներուն դէմ, որոնք կը

փափաքէին բաժան-բաժան ընել
Թուրքիան: Աւելին Թուրքիոյ մէջնա-
զէն վերնալը պիտի նշանակէր Գեր-
մանիոյ վերջնական պարտութեան: Եր-
կարօրէն Թուրքիոյ էր որ հարաւ-արե-
ւելեան ճակատը ազատ կը մնար. Եր-
կաթէ ցանցին մէջ չնկղմելու համար
միակ միջոցը մնացած էր Թուրքիոյ
անդամահատումը արգիլել: Կրնա-
յի՞նք մերժել Գերմանիոյ առաջարկը:

Նախ որ այլ եւս ոչ մէկ պալքան-
եան փոքր պետութիւն պիտի համար-
ձակէր գլուխ ցուցնել եւ խառնուիլ
ներքին գործերուն երկրի մը որ ան-
դամ է այնքան հզօր դաշնակցութեան
մը: Երկրորդ համաձայնական պե-
տութիւններէն ոչ մէկը պիտի դպչէր
մեզի, պատճառ չտալու համար որ եւ
է ընդհ. վէճի: Մանաւանդ գերման
գիտնականներ, արուեստի եւ առեւ-
տուրի վարպետներ իրենց ծառայու-
թիւնը ի սպաս պիտի դնէին Թուրքիոյ.
այնպէս քէչ ատենէն ազատելով մեզ

առանձնաշնորհներու կապանքէն

Թէեւ այս դաշնակցութեան պատճա-
ռով, եւրոպական պատերազմի մը
պարագային, համաձայնականները
թշնամի պիտի ըլլային մեզի, բայց
եթէ վէճը 5—10 տարի յետաձգուէր,
այն ատեն նեղուցներն ու ծոցերը
այնքան զօրացած պիտի ըլլային, որ
վախ չպիտի ունենայինք պատերազ-
մի մը մտնելէ: Եթէ տակաւին մէկ-
երկու շաբաթէն տեղի ունենար պա-
տերազմը, այն ատեն մեր ակար վի-
ճակով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռու-
սիոյ դէմ պատերազմի մէջ գտնուիլը
սոսկալի բան մը պիտի ըլլար:

Ու այս բանը նախատեսելուն հա-
մար չէ՞ր որ Գերմանիա այնքան շուտ
որոշեց դաշնակցիլ մեզի: Կասկած չկայ
որ դարերով տկար եւ անկումի մէջ
գտնուող երկրի մը հետ հաւասարէ
հաւասար դաշինք կնքելու համար
Գերմանիա շատ վախցած պէտք էր
ըլլար հակառակորդներու նախայար-
ձակութիւններէն Որովհետեւ անըմ-
բռնելի էր որ լրջօրէն վարուող պե-
տութիւն մը Թուրքիոյ պէս բեռ մը իր
վրան վերցնէր Թուրքերուն աղուոր
աչքերուն համար: Ճիշդ էր որ պա-
տերազմի մօտալուտ ծագումը դժ-
բախտութիւն մը պիտի նկատուէր

Թուրքիոյ համար, բայց եթէ թեր ու
դէմը կշռել գնէինք, կը տեսնէինք
որ աւելի լաւ էր չմերժել այդ առա-
ջարկը: Եթէ ընկերներուս տեղը ըլ-
լայի, ես ալ այսպէս պիտի վարուէի:
Միայն պիտի ջանայի քանի մը կէտեր
մտցնել պայմանագրին մէջ: Օրինակ՝
եթէ եւրոպական պատերազմ մը պայ-
մանագրի ստորագրուելէն եւ փոխա-
նակուելէն երկու տարի չանցած ծա-
գէր, Թուրքիա չէզոք պիտի մնար
եւ միայն պիտի պարտաւորուէր զօ-
րակոչ ընել եւ նեղուցները գոցել պա-
տերազմական եւ առեւտրական նաւե-
րու առջեւ:

Անշուշտ կարելի չէ ըսել թէ այն
ատեն ալ Գերմանացիները պիտի հա-
ւանէի՞ն թէ ոչ: Սրայէս ճշդիւ խորհե-
լով ամէն բանի վրայ, ինքնիրենս
կրկնեցի այն խօսքը զոր մեծ եպար-
քոսին ըսեր էի. «Տէրը այս դաշնակ-
ցութենէն օգուտ մը պարգեւէ մեզի»
եւ ամբողջովին հաւանեցայ նոր կա-
ցութեան: Քանի որ իմ բացատրու-
թիւններս կը ցուցնեն անկասկած թէ
ի՞նչ ժամանակի եւ ի՞նչպէս դաշնագիր
կնքուած է Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ
միջեւ, հասկնալի է թէ ի՞նչքան սխալ
են ամերիկեան գեսպանՄորկընթաուի
եւ ռուսական դեսպանատան Ա.

Թարգման Մանտըլշթամի տարածած
լուրերը եւ թէ անոնք ի՞նչ փաղցային
չստախօսութիւններու վրայ հիմնը-
ւած են:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ՆԱՑԵԼԸ ԵՏՔ
ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԵՒ ԶՕՐԱԿՈՉ ՍԱՀ-
ՄԱՆԱՆԵՐՈՒ

—•—

Երբ Աւստրիա սերպիական յուշա-
գիրը անբաւարար նկատելով իր բա-
նակին մէկ մասը զօրակոչի ենթարկեց
եւ երբ Ռուսիա ընդհ. զօրակոչով մը
պատասխանեց, յետոյ Ֆրանսա և Գեր-
մանիա նոյնպէս զօրակոչի ձեռնար-
կեցին, կասկած չմնաց թէ եւրոպա-
կան ընդհ. պատերազմին Թուրքիա ալ
պիտի խառնուէր.

1914 օգոստ. 1ին Գերմանիա Ռու-
սիոյ դէմ պատերազմ հռչակեց, որով
Թուրքիա ալ բստ դաշնագրին, որուն
մելանը դեռ չէր չորցած, պարտա-
ւորուեցաւ վէճին խառնուիլ: Թուր-
քիոյ մասնակցութիւնը իր դաշնակ-
ցին կողքին, պարտաւորիչ էր եւ ան-
կախ պատերազմի պատճառներէն:

Թուրքիա պէտք էր որ իր ամբողջ
զօրութեամբ մասնակցէր պատերազմի
մը, որուն Գերմանիա եւ Աւստրիա ի-
րենց մեծագոյն ուժը տրամադրած
էին: Հակառակ ասոր, Ճէմալ փաշա
ուզած է կարելի եղածին չափ յետա-
ձգել Թուրքիոյ մասնակցութիւնը:
Նախարարական խորհուրդին մէջ որ
այն ատեն գրեթէ ամէն իրիկուն տե-
ղի կ'ունենար Սայիտ Հալիմ փաշայի
ծովեզերեայ ապարանքին մէջ Ենիք-
բի, Թալէաթի, Խալիլի, Ճավիտի եւ
իր մասնակցութեամբ, կը պաշտէր իր
տեսակէտը — «Թուրքիոյ զօրաշար-
ժին վերջանալէն առաջ պատերազմի
մտնելը ոչ միայն օգուտ չպիտի բե-
րէր Գերմանիոյ, այլ ինքնապաշտու-
թիւն պիտի նշանակէր Թուրքիոյ հա-
մար, եթէ համաձայնականները Տար-
տանէլի եւ Վոսփորի վրայ յարձա-
կէին, միեւնոյն ատեն Էրզրումի վրայ
քալէին քաջ գիտնալով որ սահմաննե-
րուն վրայ մարդ չունին Թուրքերը:
Ցետոյ Գալիսը գրաւելէ զատ Էրզրու-
մէն Սըվազ անցնելով Անատոլուի մէջ-
տեղը մտնէին, այն ատեն բանակը
մինչեւ պատերազմի վերջանալը չպի-
տի կրնար իր զօրաշարժը վերջացնել
եւ առաջին օրերէն իսկ օսմանեան
կայսրութեան կործանումը որոշուած
պիտի ըլլար»:

(Շար.)

(22)

գնկագիր մը ղրկած է Լոնտոն։ Եթէ կացութիւնը չպարզուի, Անգլիոյ խորհրդարանն ալ արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի, կառավարութեան յայտարարութիւնը լսելու եւ վերջնական դիրքը ճշդելու համար, երբ պատերազմ ծագի Հապէշիստանի եւ Իտալիոյ միջեւ։

Անգլիա եւ Իտալիա իրար կը հանդարտեցնեն...

Հռոմի անգլիական դեսպանը չորեքշաբթի օր Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին ներկայանալով, յանուն իր կառավարութեան հաղորդեց բրիտանական նաւատորմին շարժումները եւ Միջերկրականի պահակագնդի զօրացումը, աւելցնելով թէ այդ գործողութիւնները չեն ձգտիր յարձակողական նպատակներու։ Դեսպանը բացատրեց թէ այդ միջոցները ձեռք առնուած են իբրեւ բնական հետեւանք այն բուռն պայքարին զոր քանի մը շաբաթներէ ի վեր կը վարէ իտալական մամուլը Անգլիոյ դէմ։ Գ. Սուվիչ պատասխանելով, յանուն իր կառավարութեան յայտարարեց թէ Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները Միջերկրականի աւազանին մէջ՝ պարզապէս զգուշական հանգամանք ունին եւ չեն ձգտիր որ եւ է յարձակողական նպատակի։

Այս առթիւ անգլիական թերթերը գիտել կու տան թէ շաբաթներէ ի վեր իտալական մամուլը կրակ կը տեղայ Մեծն Բրիտանիոյ դէմ, թելադրելով յարձակիլ Մալթայի, Ճիպրալթարի, Կիպրոսի, Եգիպտոսի եւ Սուէզի վրայ, եւ քայքայել բրիտանական կայսրութիւնը։ Անգլիա այս յարձակումներուն պատասխանեց զօրք եւ օդանաւ ղրկելով Մալթա, այդ կղզին Սուէզի ջրանցքին բերանը փոխադրելով Միջերկրականի նաւատորմը եւ Ճիպրալթար փոխադրելով Ատլանտեանի նաւատորմը։ Իսկ Իտալիա զօրք ղրկեց Լիբիա եւ մարտանաւեր՝ մինչեւ յունական ջուրերը։ Իտալական մամուլն ալ կը յիշեցնէ թէ կարգ մը անգլիական թերթեր իբրեւ խենդ կ՚ամբաստանեն Մուսոլինին։ Կիրակի օր ժողովրդական թերթ մը կը գրէր թէ Մուսոլինի եւ արքայական տունը գժտուած են եւ թէ գահաժառանգը կրնայ ըմբոստութիւն մը առաջնել «Առաջնորդին» դէմ, աջակցութեամբ Զօր. Պատլոյի։

Եթովպիոյ պատրաստութիւնները.— Վէհիպ փաշա

Ատտիս — Աապէպայէն կը հեռագրեն թէ Թուրք զօրավար Վէհիպ փաշա ամրութեանց հզօր ցանց մը շինել կու տայ Ճիճիկայի Հարար — արեւմտեան կողմը (Հարրարի մօտ)։ Անցի օր 4000 զինուորներ մեկնեցան դէպի Օկատէնի ճակատը (Հարար)։

Հապէշական կառավարութիւնը ամէն զգուշական միջոց ձեռք առած է, որպէսզի որեւէ դէպք չծագի սահմանին վրայ, պատրուակ դառնալով Իտալիոյ յարձակողականին։ Կ՚ըսուի թէ հակառակ Թագաւորին չափաւորութեան, զանազան ցեղապետներ կը շարունակեն բողոքել մերժել որ եւ է զիջում։

Արքայից արքան կիրակի օր նախագահեց «Աթսիէ Մասքալ»ի տարեկան տօնին, շրջապատուած բարձրաստիճան կղերէն, բոլոր դեսպաններէն եւ մանաւանդ իտալական դեսպանատան պաշտօնեաներէն։ Ըստ աւանդութեան, ճշմարիտ խաչին մէկ մասունքը Եթովպիոյ առաջին կայսեր՝ Դաւիթի յանձնուած ըլլալով, այս տօնը հաստատուած է իբրեւ յիշատակ։ Քահանաները պատարագ մատուցին եւ յետոյ ծիսական պարեր կատարեցին, աստուածային պաշտպանութիւն խնդրելով Հապէշիստանի համար։ Ղպտի արքեպիսկոպոսն ալ պահպանիչն բաշխեց։ Այս կրօնական եւ զինուորական տօները պիտի շարունակուին մինչեւ Սեպտեմբեր 27, երբ կը կատարուի «Մասքալ»ի արարողութիւնը, փառաբանելով Հապէշներու հաւատքը եւ հայրենասիրական աւանդութիւնները, ինչպէս եւ անձրեւաբեր եղանակին փակումը։

⁂ Շուէտացի զօրավար Վիրգէն, կայսեր զինուորական խորհրդականը, հրաժարեցաւ առողջական պատճառներով։ Միւս շուէտացի մարզիչներն ալ այժմ պիտի պահեն իրենց պաշտօնը եւ իրենց ազգային բանակէն պիտի հրաժարին, երբ որ պատերազմ ծագի։

Հապէշուհիներն ալ զինուոր կ՚երթան

Խումբ մը Հապէշուհիներ կանացի վաշտ մը կազմեցին, որ տանձին պիտի կռուի, պատերազմի առեն։ Նորութիւն մը չէ այս ձեռնարկը։ Այսպիսի կազմակերպութիւն մը կար 1896ին, Ատովայի ճակատամարտին առեն։ Առ այժմ վաշտին մէջ արձանագրուած են հարիւր կիներ, գլխաւորաբար ազնուական դասէն։ Այս թիւը կրնայ աւելնալ, համաձայն պարագաներուն. որովհետեւ յօժարութիւն յայտնող ամէն կին կ՚ընդունուի։ Կին զինուորները ունին համազգեստ մը եւ զինուած են ատրճանակով։ Նախագահն է Օյզերօ Թէօպլէսէվ, իշխանի մը զարմուհին, որ Օկատէնի ճակատը գացած է իր ամուսնին հետ։ Այս զինուորուհիները միեւնոյն ատեն կ՚օժանդակեն Կարմիր Խաչին, 500էն 3000 ֆրանք տրամադրելով, ինչպէս եւ վիրաբուժական գործիքներ առդելով։ Կիներու յանձնախումբը շաբաթը անգամ մը ժողով կը գումարէ, իսկ միւսները ամէն օր վիրակապեր կը պատրաստեն։

ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ՍՈՒՆԿԵՐԷՆ.— ՀԱՅԵՐ ԱԼ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ

Սունկէն թունաւորուեցան բազմաթիւ ընտանիքներ, Տրօմի նահանգին մէջ։ Վալանս քաղաքին մէջ մէկ հոգի մեռաւ եւ 15 հոգի հիւանդացան, որմէ ընտանեկան։ Փորթ տը Վալանսի մէջ ամբողջ ընտանիք մը թունաւորուած ըլլալով, մայրը մեռաւ, իսկ միւս հինգ անդամները յուսահատական վիճակի մէջ են։ Զոհերուն մեծ մասը օտարականներ են։ Թերթերու մէջ հրատարակուած անուններուն մէջ կը յիշուին Մանոս (Փանոս?) Լիկիտեան, 31 տարեկան, Փիէռ Բերեան Մաքէոսեան (Մատթէոսեան?), 28 տարեկան եւ Թուսեր։ Բոլորն ալ ճաշած էին երկու ճաշարաններու մէջ։

Վերջին լուրերու համաձայն, թունաւորեալներուն թիւն է 17։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց սունկի վաճառականը, որ անոնց ծախած էր իր ապրանքը, առանց քննութեան ենթարկելու։

ՄԱՆՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ՄԸ պատահեցաւ, կիրակի օր, Հրէից եւ Արաբ հայնավարներու միջեւ։ Առաջին կազմակերպութիւնը յիշատակի տօն մը սարքած էր Մոյի մէջ, Մառնի յաղթանակին առթիւ։ Պետը, գնդ. տը լա Ռոք, ճառ մը խօսելով 40,000 հետեւորդներու առջեւ (իրենք կը հաշուեն 80,000), խստօրէն ձաղկեց թէ նախընթաց գիշեր համայնավարները յարձակում գործած էին 115 ինքնաշարժներու թափօրի մը վրայ, քանի մը մօտ, քարեր գլորելով եւ ատրճանակ պարպելով։

Պլուայի մէջ ալ գիւղացիական ճակատը ժողով գումարեց, 4000–5000 հետեւորդներով։ Այս առթիւ թռուցիկներ ցրուեցին, յանձնարարելով տուրք չվճարել, մինչեւ որ գոհացում տրուի հողագործներուն։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ վեց էջէն աւելի չպիտի պարունակեն լուր օրերը, իսկ տասը էջէն աւելի՝ կիրակի։ Ցետոյ, որ եւ է թերթ չպիտի կրնայ օրական երկու տպագրութենէն աւելի հրատարակել։ Այս որոշումը տրուած է պակսեցնելու համար օտար թուղթի ներածումը։

Խորին կսկիծով կը ծանուցանենք դառնաղէտ մահը սիրելի ամուսնոյս, մեր քաջի հօր, կեսրայրին եւ մեծ հօրը՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

(Բոհէկ Զանգեզուրցի, վաճառական, 59 տարեկան)

Մահը տեղի ունեցաւ ծանր գործողութեան մը հետեւանքով. Պերլինի մէջ։

Թաղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Պերլին, Վիլմերստորֆ-Շմա'նստորֆի գերեզմանատան մէջ 18 սեպտեմբեր 1935ին։

Շնորհակալութիւն ամէն անոնց որոնք անձամբ, պսակով. կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին։

Սգակիր ընտանիքին կողմէ՝ ԱՍՏՂԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Gobelinsի սրճարա նը. 32, Ave. Gobelins. Օրակարգ՝ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ՕՆՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ԳՈԼՈՄՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընտրութիւն մարմնի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ (27 Սեպտ.) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» Գրադարանին մէջ 181. Cours Lafayette.

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան խումբի ժողովը յառաջիկայ Ուրբաթ (Սեպտ. 27) ժամը 8ին։ Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. ժողովի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Ագապի Զարացեան, Տէր եւ տիկին Լ. Տէրտէրեան, Տէր եւ տիկին Մամեան, Տէր եւ տիկին Ա. Զարացեան, Տէր եւ տիկին Ե. Լուսիկեան եւ զաւակունք, Նազարեան եղբարք, Տէր եւ տիկին Նալեան, Այրի տիկին Մ. Գուտոպեան եւ զաւակունք, Այրի տիկին Առաքեան եւ զաւակունք, Գ. Սուքեան եղբայր, Տէր եւ տիկին Յարութիւնեան եւ բոլոր ազգականք իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք, անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին, եղբօր, աներորդւոյն, հօրեղբօրորդւոյն, մօրեղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՌԱՑԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ տիկին Կ. Սէլթիկեան (Սարգիս Աբրահամեան) իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Այրի տիկին Ագապի Զարացեանի եւ իր բոլոր պարագաներուն իրենց զաւկին եւ ազգականին՝

Տիար ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՌԱՑԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԼԻՈՆ, 19 Սեպտ.— Լիոնի նորակազմ Հայ Լեգէոնական Միութեան վարչութիւնը, կը հրաւիրէ Սէնթին, Փօն տը Շէրիւ, Վիէն, Սէն Ժօրժ եւ այլն շրջակայ վայրերու ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորները (1914-1920), բոլորուիլ իր շուրջը, լաւագոյնս կարենալ պաշտպանելու համար իրենց իրաւունքները։

Անդամագրութեան եւ այլ պարագաներու համար դիմել՝

Տօնապետ Տօնապետեանի, 155, Grande Rue de la Guillotiere. Lyon (R.)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ ՏԻԲԱԼԻԻ եւ Շրջանի մանկապարտէզի երկսեռ անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ։ 19 Rue de Paris, Gentilly.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիչեան

«Տէր դու քու զօրաւոր բազկովդ ազատեր հանճարովդ այսքան երկիրներու տիրեցիր, եւ խիստ քաղցրութեամբ գիւղացւոց հետ վարուեցար. բայց անոնք այս քու ցոյց տուած գթութիւնդ եւ մարդասիրութիւնդ չճանչցան, եւ դէպ միշտ բամբասելով՝ ապստամբելու համար առիթ կը պտռեն։ Ահա Վերադարձի Եսչի տօնը մօտ է, եւ տուրք ժողվելու սովորական ժամանակն է, ուրեմն մարդ խրկէ քեզ հպատակող երկիրները եւ տարց մէկ մասը հիմակուց մեզի հասցնել, ուսկէց տեսնելու ճանչնան իրենց թագաւորը եւ ապստամբութեան խորհուրդը մէկդի թողուն, բաւ որում գիտցիր ո՛ր իշխանին որ տուրք տալու ըլլան, այն տարին կամայ ակամայ անոր կը հնազանդին. եւ անոնց ապստամբելը միմիայն տուրք չտալու համար է։

Եւ մինչեւ զանոնք ժողվելը, կ՚ըսեն իրեն, զէնքերուն ջրերն ալ կը նուազին, եւ անկէց ետքը ամէնքս ալ հանգիստ ու ապահով կ՚ըլլանք։

Իսկ թէ որ մենք հիմայ Ճըլկայի կամ Տէնպիայի վրայ քալելու ըլլանք, այս կողմերը կ՚ապստամբին. հոս դառնանք զանք առնելու գալու, այն կողմը դլուխ կը վերցնեն դարձեալ։

Կ՚ընդունի Թէքլէ Կորկիս իւր մեծամեծաց տուած հանճարեղ խորհուրդները, եւ անմիջապէս մարդիկ կը խրկէ այն երկիրները, որոնք առ երեսս իրեն հնազանդութիւն ցոյց տուած էին, մէկէն գրամ եւ ուրիշ մը տուրքի տեղ արմտիք կը պահանջէ։

Գէյեռաւյու երկրէն միայն, ուր տեղ որ մենք կը գտնուէինք, 1200 թալէր եւ 8000 ճառա արմտիք կը պահանջէր(*)։

Այս հարկապահանջութիւններն որ միշտ վախով էին, մէկէն ի մէկ եռ թողուց՝ երբ իմացաւ Ռաս Վոլտէ Մարիամ անուն երեւելի մարդուն Գեկամբռըրի մէջ ապստամբիլը։

Այս անձը Թէոդորոսի ծառայութեան մէջ էր, եւ անոր մահուանէն յետոյ իւր հայրենի երկրէն զատ՝ ուրիշ քաղաքներու ալ տիրած էր տիրել, երեւելի էր իր քաջութեամբ եւ պատերազմական բնաւորութեամբը, որ Թէքլէ Կորկիսին իր վրայ խրկած խումբ մը զօրքը ջարդեր, կողոպտեր եւ ցիրուցան ըրեր էր. ասկէ զօրանալով Գեկամբռըր երկրին կիսով չափ կը տիրէ։

Նոյն երկրին ներսի կողմերուն ալ Թագաւորին մօր եղբօր որդի Ալի Ֆարիսը կը տիրէ, որ երկար ժամանակ Մաքտալայի մէջ բանտարկուած կեցած

(*) Թէոդորոս թագաւորը տարուէ տարի կը հարկապահանջութիւնը սաստկացնելով, վերջին ժամանակներ մինչեւ 15000 թալէր Պեկեմտերէն, 13000 Ռկըրայէն, եւ 8000 Սըմիենէն կը հաւաքէր, եւ ասոնց նման հարիւրի չափ ճատաճներ կացին. այս տրոց մէկ մասը իր սիրած մարդոց կը շնորհէր, մէկ մասն ալ Մաքտալայէն բերդի տրուած ապրանքներուն կը վճարէր։

նար, եւ շնորհիւ անգլիական բ... կին անկէ ազատեր էր։

Այս ձախորդ լուրերուն վրայ ... պէս ըլլանք, կը թողու Թէքլէ ... տրոց հաւաքումը, եւ կայսր ... Ալէմի վրէժն ալ իւր փեսային ... իշխանին կը յանձնէ, նոյնպէս ... պիտայի աւերումը։ Եւ ինքը ... կըրայի կողմերէն՝ ուր տեղ ... նուէր, բոլոր պատերազմի ... ները ժողվելով կուգայ Անգոա... եւ սուրբ Եսչին հանդէսը կատարելով կը յարձակի շուտով ... տըրի վրայ։

Հարկ է գիտնալ որ Եւթովպիո... րին մէջ եկեղեցականք մեծ ... ունին քաղաքական գործոց մէջ ... րոնք ժողովրդեան կայլ ... ութիւնը ձեռուընին գործի ... կրնան շատ անգամ թագաւորին ... հուրդները անգործադրելի ... կամ ձախող վախճանի հանդիպ...

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 25 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2918

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ՈՒԶԷԻՆ ԸՄԲՌՆԵԼ

Անոնք որ կը փորձեն «Ժողովրդական ճակատ»ի քարոզիչները ըլլալ հայկական կեանքի մէջ, իրականութեան մէկ մասը միայն կը յայտնեն, միւսը վերապահելով իրենց կամ... «զարգացելոց»:

Անոնք իրենց ուզած եզանակին կը վերածեն «ճակատ»ին գլխաւոր նշանախօսքերը,— Խաղաղութիւն, Ազատութիւն, Հաց:

Ո՞ր յիմարը պիտի ընդդիմանար այսքան մարդկային պահանջներու, որոնց ապահովումէն կախում ունի մնացեալը

Այդպիսի գիրք պիտի կրնային բռնել միայն պատերազմի հասարակածներն ու արկածախնդիրները

Արդ, եթէ նշանախօսքերը պարզ են, անոնց գործադրութեան համար մղուած պայքարը նոյնքան պարզ չէ:

«Ժողովրդական ճակատ»ին մաս կը կազմեն ընկերվարականները, համայնավարները, արմատականները եւ ուրիշ ձախակողմեան խմբակցութիւններ:

Անշուշտ անոնք համաձայնած են նուազագոյն ծրագրի մը շուրջ, այլապէս դժուար թէ կարենային գործակցիլ: Իրենց առաջին ցոյցը՝ յուլիս 14ի տօնին առթիւ, ազդանշան մըն էր միայն եւ կրնար ինքնին վերջանալ, եթէ չունենային հիմնական մտահոգութիւններ: Մանաւանդ առաջին երկուքը՝ ընկերվարականներն ու համայնավարները:

Երբ «ճակատ»ը կ'ազդարարէ պայքար ֆաշականութեան դէմ, անոր երեք թեւերն ալ միեւնոյն թափով չեն քալեր: Այնպէս որ, երեքը մէկ «ֆաշականութիւն»ը չեն թարգմաներ այնպէս ինչպէս մեր կարմրուկները:

Կարելի է ըսել թէ «Ժողովրդական ճակատ»ին մէջ ամէնէն եռանդուն համայնավարներն են:

Այն օրէն ի վեր որ անոնք լեզու գտան ընկերվարականներուն հետ (1934 յուլիս), Ֆրանսայի մէջ, առաջատարները շատ են ամփոփուած: Կոմինթէրնի վերջին համագումարն ալ վաւերացուց այդ գիծը, աւելի ընդլայնելով եւ մանրամասնելով:

Այսպէս, համայնավարները միեւնոյն պահանջները չէ որ կը դնեն, գործակցելով ընկերվարականներուն հետ առանձին, միւսներուն հետ հաւաքաբար (Ժողովրդական ճակատ):

Դեռ առջի օր հրատարակուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան եւ համայնավար կուսակցութեան «հաւաքական գործունէութեան ծրագիր»ը, որ կը ձգտի պաշտպանել միեւնոյն իրաւունքները — Հաց, Խաղաղութիւն, Ազատութիւն:

Այստեղ պայքարը աւելի բացորոշ է – եւ քաղաքական — քան «Ժողովրդական»ին մէջ: Բայց, երկու պարագաներուն մէջ ալ, պէտք կը զգայ համայնավարներուն «խելօքութիւն»:

Ընդդիմադիր օրկան մը, «Լը Բօնդո Մաքսիմա», ուշագրաւ դիտողութիւններ կ'ընէ այդ մասին.

— «Ինչ որ ամէնէն աւելի զարմանք կը պատճառէ, համայնավար կուսակցութեան բռնած դիրքն է: Այդ կուսակցութիւնը այնքան երկար ատեն «ամբողջական» յեղափոխութեան ախոյեանն ըլլալէ յետոյ (դեռ յուլիս 14ին համայնավարները «ամէն տեղ սովետ» կը պոռային), այժմ լեզու կը գտնէ ամէնէն չափաւոր արմատականներուն հետ, մեծ շրջահայեցութեամբ հետապնդելու համար կարգ. եւ գլխ. ճարտարագործութեանց ազգայնացումը: Այնքան ատեն բարենորոգչական դրութիւնը ծաղկելէ յետոյ, այդ կուսակցութիւնը կը յարի բարենորոգչական լուծումներու ամէնէն տափակին:

«Եւ սակայն շատ հասկնալի կը դառնայ այս դիմափոխութիւնը, երբ յիշենք թէ համայնավար կուսակցութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կցորդը խորհրդային դիւանագիտութեան եւ թէ իր ամբողջ գործունէութիւնը կը ղեկավարուի այսպէս կոչուած ընկերվարական հայրենիքի պաշտպանութեան նշանախօսքով: Իննանկոչ խորհրդային կառավարութեան ուզածը Ֆրանսայի աջակցութիւնն է եւ ֆրանսացի համայնավարներուն էական, չըսելու համար առանձնական պաշտօնն է հսկել որ Ֆրանսայի մէջ գտնուի ֆրանքխորհրդային զինակցութեան կուսակից կառավարութիւն մը: Անկէ կը ծնի համայնավար կուսակցութեան չափաւորութիւնը տուեալ այս ժամուն»:

Երբ իրականութիւնը այս է ամբողջին համար, տարբեր չէր կրնար չարժիլ մասնիկը, մանաւանդ հայկականը:

Եւ արդէն այդ է որ կը տեսնենք ամէն օր եւ ամէն տեղ, աւելի տասը տարիէ ի վեր

Հետեւեցէք իրենց գրաւոր եւ բանաւոր քարոզներուն, եւ դուք ուրիշ բան չպիտի տեսնէք բայց եթէ կապիկութիւններ, որոնք հեռաւոր կապ անգամ չունին հայկական իրականութեան հետ:

Այդ է պատճառը որ, երբ օտար բոլշեւիկը «անկցի՛ ֆաշականութիւնը» կ'աղաղակէ, հայ կարմրուկը գայն կը թարգմանէ «մահ Դաշնակցութեան»: Կամ երբ ֆրանսացի ձախակողմեան հոսանքները աշխատաւորներու ճակատ կը յարդարեն, տնտեսական եւ քաղաքական պահանջներու համար, մեր խեկարներն ալ իրենց չունեցած զուլպաները կը հանեն, նոյն սեւահոգի առաջադրութիւններով.— իրենց էջը քշել միջազգային փոթորիկներու մէջ:

Մինչդեռ, եթէ կարենային վերագնահատման փորձ մը, գոնէ կատարել գոնէ այսպիսի խնդիրներու առթիւ, երբեք այսքան պղտորած չպիտի ըլլար կացութիւնը՝ գաղութներու մէջ:

Եթէ միայն «Միացեալ ճակատ»էն նոր բան մը սորված ըլլային, նորէն բարիք էր, նոյնիսկ իրենց եւ Երեւանի համար:

Կարելի՞ է զգաստութիւն սպասել այնպիսի տարրերէ, որոնք ոչ թէ տարրական տրամաբանութեան եւ սեփական ժողովուրդի հիմնական պահանջներուն, այլ վերէն տրուած եւ իրենց իսկ խելքով խեղաթիւրուած հրամաններու կը ծառայեն, առանց աջ – ձախ նայելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՈՐՈՇ Է ՏԱԿԱՒԻՆ

ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՄԱՆ

ԵԹՈՎՊԻԱ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՀԻՆԳԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ, ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԳՏՆԵԼՈՎ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Հինգերու յանձնախումբը սեպտեմբեր 23ի առտուան ժողով գումարելով, այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ Մուսոլինիի պատասխանը վերջնական մերժում է: Հետեւաբար, իր պաշտօնը վերջացած համարելով, տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ Ա. Դ. Խորհուրդին եւ պիտի քաշուի:

Դէպքերու ընթացքը որ եւ է յոյս չի ներշնչեր, բայց յամառ լաւատեսներ կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ ելք մը գտնել, քննելով Մուսոլինիի պահանջները:

Եթովպիա պաշտօնապէս իր հաւանութիւնը յայտնեց Հինգերու յանձնախումբին թելադրութեանց, զանոնք ընդունելով իբրեւ հիմ բանակցութեանց: Միեւնոյն ատեն իր պատուիրակութիւնը յայտարարեց թէ Մուսոլինիի պահանջները բացարձակապէս անընդունելի են:

Այժմ հարցը նորէն պիտի գայ Ա. Դ. Խորհուրդի սեղանին վրայ: Հաւանական է որ այսօր իսկ նիստ գումարէ խորհուրդը, քննելու համար թէ տակաւին յոյս կա՞յ խաղաղ լուծման ձեւ մը գտնելու: Եթէ եզրակացութիւնը հաստատական ըլլայ, պիտի վերանորոգուի Հինգերու յանձնախումբին պաշտօնը, նոր առաջարկներ բանաձեւելու համար: Բայց ընդհանուր կարծիքը այն է թէ խորհուրդը նոյնութեամբ պիտի ընդունի յանձնախումբին տեղեկագիրը եւ հարցը պիտի քննէ համաձայն Ա. Դ. Ուխտի 15րդ յօդուածին տրամադրութեանց: Քանի որ Եթովպիա ընդունած է բանակցութեանց առաջարկը, խորհուրդին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ թոյլ չտալ որ Իտալիա պատերազմ հռչակէ անոր դէմ: Եթէ Իտալիա չհամակերպի, բռնաբարած պիտի ըլլայ ուխտին տրամադրութիւնները, հետեւաբար ենթակայ՝ պատժական տնօրինութեանց:

Այս առթիւ մէկուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի իրիկուն, Պ. Պ. Լավալի եւ Իտընի միջեւ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս տեսակցութեան: Վաւերական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ երկու ներկայացուցիչները կրկին հաստատած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կամքը, սերտ գործակցութեամբ չարժելու ներկայ տագնապի պահուն

Առայժմ իտալական պատուիրակութիւնը որ եւ է նշան չի ցուցներ Ազգերու Դաշնակցութենէն հեռանալու: Ա. Դ. Խորհուրդի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ պարոն Ալոյզի իր տեղն էր, երբ կը քննէին Տանցիկի խնդիրը

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ անձկութեամբ կը սպասեն Անգլիոյ Նախարարական խորհուրդի երեքշաբթի օրուան նիստին եզրակացութեանց: Ընդհ. կարծիքը այն է թէ այս անգամ պիտի վերցնեն ղէնքերու արտածման դէմ հաստատուած արգելքը, քանի որ կացութիւնը չափազանց լարուած է, իսկ այդ արգելքին հետեւանքով չարաչար կը տուժէ Եթովպիա: Օրակարգին վրայ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէր ազգային պաշտպանութեան խնդիրը: Ներկայ էին բոլոր նախարարները, բացի Պ. Իտընէ, որ չի կրնար հեռանալ Ժընեւէն: Կը կարծուի թէ Անգլիա շուտով պիտի ձեռնարկէ նոր մարտանաւերու շինութեան: Արդէն երկար ատենէ ի վեր կ'ուսումնասիրուի վերազինման խնդիրը:

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը հրատարակութեան տուաւ Հինգերու յանձնախումբին ծանուցագիրը, որ ուղղուած է Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ: Յանձնախումբը կ'ըսէ թէ ջանաց բանակցութեանց հիմ մը գտնել, նկատի ունենալով հետեւեալ կէտերը.— 1. Յարգել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն հողային անկախութիւնը եւ ապահովութիւնը: 2. Բարի դրացնութեան յարաբերութիւններ հաստատել Ազգաժողովին անդամներուն միջեւ.

Ծանուցագիրը բացորոշ առաջարկներ չի ներկայացներ, այլ կը յիշէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը խոստանան դիւրացնել հողային սրբագրութիւններն երկու երկիրներուն միջեւ եւ «ճանչնալ Իտալիոյ մասնաւոր շահերը Եթովպիոյ տնտեսական զարգացման մէջ»:

Ամբողջ ծրագիրը խմբագրուած է ընդհանուր խօսքերով: Այժմ կ'սպասուի Իտալիոյ պատասխանին հրատարակութեան:

Զօրաշարժի նոր հրաման Իտալիոյ մէջ

Ատոխ Աբէպայէն կը հեռագրեն թէ կայսրը սեպտեմբեր 23ին ստորագրեց ընդհանուր զօրաշարժի հրամանը, որ հրատարակութեան պիտի տրուի անձրեւներու եղանակին դադարէն վերջը (27 սեպտ.): Ստորագրութեան ներկայ էին բոլոր նախարարները: Արքայազնութեան հրաւիրուած էր նաեւ արքեպիսկոպոսը (Աբունա), որ շատ ծեր եւ անկար ըլլալով, բազմոցի պարագաներու մէջ կը կանչուի: Հրամանագիրը, որուն լեզուն կէզերէն է (Հապէշներու գրաբարը), կը հրամայէ բոլոր ազգամարդոց համախմբուիլ իրենց ցեղապետներուն հրամանին տակ:

*** Կայսրը հրամայեց աղատ արձակել բոլոր բանտարկեալները, բացի մարդասպաններէն, պայմանաւ որ յանձն առնեն անմիջապէս բանակին մէջ մտնել: Նորամուտ կը վերադարձուի նաեւ ի բացակայութեան դատապարտուածներուն: Կը հաւաստեն թէ այս տնօրինութեան շնորհիւ հասանական բանակին վրայ պիտի աւելնայ 50,000 զինուոր: Տարակոյս չկայ թէ շատերը փոխանակ պիտի դառնան բանակի գլխուն: Արդէն արձակուած քանի մը հարիւր բանտարկեալներ վերջերս փորձեցին գողնալ եւ մորթել գիւղացիներու անասուններ:

ՂԱԼԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Թաղականութեան ատենապետ Պ. Յովհաննէս Ֆէչիճեան, հաշուապահ արիկան, Պոլսոյ թերթերուն հաղորդած է թէ սեպտեմբեր 18ին գտնուեցան հին Ենամականութեանց տոմարները եւ Կեդրոնականի նրկուղին մէջ գտնուած գիրքերը: Նկուղն ալ կնքուեցաւ:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԵՏԻ ՖՕՆՍԻԷ 1886ի պարտաթուղթերէն թիւ 9985, 1903ի թիւ 406,956 եւ 1911ի 9680 թիւերը 50,000ական ֆր. շահեցան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ Սեւ ծովու ռուսական տորմիղը հրաման առած է Միջերկրական երթալու:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՂԵՑԻԿԸ

Պոլիս, Կեդր. բանտ: 1918:

Առտու մը լուր բերին թէ պուլկար զինուոր մը եկած՝ տեսնել կ'ուզէ զիս:

Պուլկար զինուոր մը ի՞նչ կրնայ ուզել ինծմէ՝ հայ բանտարկեալի մը հետ:

Մինչ կը խորհրդածէի, պահակը արհեստանոցս բերաւ երկու զինուոր մը, որ բացականչեց... հայերէն եւ հարցո՞ւց ու պատմեց, հին ծանօթի մը պէս:

Գեղեցիկն էր,— այն որ շատերուն ծանօթ է հիմա, եւ որ շիջեր է Սոֆիայի մէջ, սեպտեմբեր 18ին, «չեկաւ կայծառին նկատառութեան»:

Եկած էր բանտ, նոյնիսկ ազատման իր մասին ծրագիրներ որոճալով եւ յանձնառութիւններ ստանձնելով:

Ուրեմն, այդ օրէն ի վեր ծանօթ էի այս արկածասէր տղուն, որ դեռ մէկ տարի առաջ խմբագրատուն եկած էր կնոջը, երբ ազգականներուն եւ մանչուկին հետ, մնաք բարով ըսելու եւ Սօֆիա վերադառնալու համար:

— Շատ լաւ կ'ընէք հեռանալով այս միջավայրէն, ուր չորս աշխատաւոր հոգի կը բաւեն հինգ բերան հացի համար (պզտիկներն ալ գործի մտած էին շատ կանուխէն):

Եւ եղան զոյգին.

Լսեր էի որ, յաջողեր է լաւ գործ մը գտնել Սօֆիայի մէջ, եւ անտ մտնուած զոյգը:

×

Իր կեանքը...

Այսքան տարի նամակաց վերջը ալ, դեռ երէկ վաւերական տեղեկութիւններ կը մուրայի ուրիշ ընկերներէ եւ իր հայրենակիցներէն:

Այսպէ՞ս է մեր կեանքը: Մինչեւ չմեռնի. յետ տեղեկութիւն չես ունենար նոյնիսկ ամէնէն մօտիկ ընկերոջդ մասին: Գիտես որ ա՛ս է, ա՛ն է, հոն գացեր, հոս եկեր է,— բայց չես կրնար կապմնել կենսագրականը:

Ո՞ր մէկը. սիրելիս, ո՞ր մէկը:

Ծնած՝ 1890ին, Պարտիզակի մէջ, Գեղեցիկ Յովհաննէսեան պզտիկուց կ'անցնի Պուլկարիա, ուր ազգականներ ունէր, եւ, զանազան պզտիկ տեղեր աշխատելէ յետոյ, կը դառնայ ոստիկան:

Պալքանեան պատերազմին կամաւոր գրուելով, կռիւներուն կը մասնակցի Զ. Նժդեհի վաշտին մէջ:

Մեծ պատերազմին կ'անձնագրուի զինուոր, իբրեւ պուլկարահպատակ, եւ Սելանիկի ճակատին վրայ վիրաւորուելով, կը փոխադրուի անզէն զինուորներու շարքը:

Ծառայեց Դաշնակցական արձանագրուած եւ միշտ կրակոտ, ամէն աջակցութիւն կ'ընծայէ փախստականներու:

1922ին արտագաղթի իմ, նորէն հանդիպեցայ Սօֆիայի մէջ: Սափրիչի խանութ մը ունէր բաւական բանուկ, բայց ժամ առաջ գործը վերջացնել, դուրս նետուիլ կ'ուզէր,— ընկեր, ժողով, եւն:

Առտու մը իմացանք որ խանութը ծախուեր եւ մեկներ է: Ո՞ւր,— Ուրուկուէյ (Հարաւ Ամերիկա):

Մինչեւ արկածասէր, յետոյ կը վերադառնայ եւ կը հաստատուի Ֆրանսա: Նախ Լիոնի շրջանը եւ ուրիշ վայրեր, եւ վերջապէս Փարիզ:

Սատանայի քրանիկ տկարութիւն մը ունենալով, այլեւս չէր կրնար դիմանալ գործարանային աշխատանքի:

Պահ մը եկաւ Ցատաջի մէջ տեղաւորուեցաւ, կէսօրով, իբրեւ առաքման պաշտօնեայ: Վերջերս յաջողած էր առեւտրականի մը քով մտնել: Բայց, այլեւս կոտրած ըլլալով հաստատուն կեանքի մը հնարաւորութիւնները, եւ տեղի տալով բոլորին ննջումին, ընտանիքը ժողվեց եւ գնաց Սօֆիա:

Որո՞ւ միտքէն կ'անցնէր թէ կ'երթայ ոչ թէ հանգստանալու, այլ մեռնելու:

Հողը թեթեւ կայ վրադ, սիրելի Գեղեցիկ:

ՎԱՐԱԶ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԸ ՋԵՐՄՈՒԿՆԵ ԲԸՏԱՐԻՆ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Սեպտեմբեր 22ին կիրակի օր, Ա. Ահարոնեան, ընկերակցութեամբ իր կնոջ եւ Տոքթ. Սիմբիհարլեանի, Մօնփէլիէի մօտակայ ջերմուկները փոխադրուեցաւ: Տէր եւ Տիկ. Ահարոնեան հոն պիտի մնան մէկ ամիս: Ջերմուկները բաւական օգտակար եղած են:

Տեսակցութիւններ, պատրաստութիւններ, փոխադարձ խոստումներ

Հռոմի անգլիական դեսպանը երկուշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Պ. Մուսոլինիի կողմէ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ տեսակցութիւնը երկար տեւեց եւ շատ աւելի սիրալիր հանդամանք ունէր: Դեսպանը ուրբաթ օր ալ տեսակցած էր արտաքին նախարարութեան խորհրդականին հետ, ինչ որ նպաստեց մեղմացնելու իտալական մամուլի լեզուն: Իսկ Մուսոլինիի հետ եղած տեսակցութիւնը կարդադրուեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին բաղձանքով

*** Հապէշական կառավարութիւնը բռնեց իտալական սուրհանդակ մը որ դէպի Ասմարա կ'երթար: Դեսպանը բողոքեց:

*** Իտալիա սկսաւ արագացնել զինուորներու առաքումը: Երկուշաբթի օր Նափոլիէն եւ ուրիշ նաւահանգիստներէ ճամբայ ելան 10000 զինուորներ:

*** Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը կը խորհի աւելցնել Անդրյորդանանի սահմանապահ զօրքը: Հնդկաստանէն ալ զինուոր փոխադրուած է:

*** Մեծն Բրիտանիոյ օդանաւային կազմակերպութիւնը պաշտօնէ արձակեց 70 Իտալացիներ, որոնք կը ծառայէին Ապուքիրի մէջ (Եգիպտոս): Իսկ Իտալիոյ ընդծովեայ հեռագրաթելերու ընկերութիւնը իր կարգին արձակեց բոլոր անգլիացի պաշտօնեաները:

Հազար հոգի էրիթրէ կ'երթան Լիբանանէն

Պէյրութի թերթերը կը գրեն.—

Էրիթրէ մեկնելու համար արձանագրուած գործաւորներու երրորդ կարաւանը, որ կը բաղկանայ հազար հոգիէ, ճամբայ ելաւ սեպտեմբեր 18ին:

Մեծ մասը եկած է Լիբանանի լեռներէն: Հազիւ 40 Հայեր կը գտնուին անոնց մէջ: Ուրիշ կարաւան մըն ալ պիտի կազմուի 500 հոգիէ:

Իտալական գործակալութիւնը կրկնապատկած է իր գործունէութիւնը: Պէյրութի մէջ հաստատուած են 12 գրասենեակներ, որոնք կը զբաղին ոչ միայն գործաւորներու արձանագրութիւններով, այլ անցագրի գործողութիւններ կը կատարեն եւ հարկ եղած արտօնութիւնները ձեռք կը ձգեն: Մասնաւոր միջնորդներ վարձած են գործաւոր հայթայթելու համար:

Գործակալութիւնը իւրաքանչիւր աշխատաւորի հետ պայմանագրութիւն

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Կարելի չէ ուրանալ այն մեծ գոհունակութիւնը զոր Ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը ունեցաւ դէպի Հայաստան մասնակի ներգաղթի մը համար տրուած որոշման առթիւ: Արտասահմանի հայութեան ներգաղթի մասին ունեցած մտածման պանազան ձեւերը կարելի է դասաւորել եւ խտացնել այսպէս.— 1. Կան մարդիկ որոնք անվերապահօրէն համաձայն են ներգաղթի, կ'ուզեն եւ կը պահանջեն որ ներգաղթ կատարուի եւ իրենք ալ տրամադիր են անձնապէս երթալու հայրենիք եւ հոն հաստատուելու:

2. Կան ուրիշներ որոնք համաձայն ըլլալով հանդերձ ներգաղթի, կանխահաս կը գտնեն այժմու պայմաններու մէջ Հայաստան երթալը եւ թէ իրենք զիրենք եւ իրենց բարեկամները չեն մղեր անմիջապէս ճամբայ ելլել դէպի Հայաստան. կը թելադրեն սպասել մինչեւ որ աւելի յստականան ընդհանուր պայմանները:

3 Ներգաղթի սկզբունքով հակառակորդներ ալ կան: Անոնք դէմ են քաղաքական նկատումներով, որովհետեւ կը կարծեն թէ արտասահմանի հայութեան թիւի եւ ուժի տկարացումով կը տկարանայ նաեւ հայկական դատը Թուրքիոյ դէմ եւ յետոյ դէմ են չսիրելով Հայաստանի այժմու խորհրդային վարչաձեւը եւ հանդուրժելի չգտնելով այնտեղի կեանքը:

Անմիջապէս պէտք է հաստատել որ ներգաղթի շուրջ տեսակէտներու այս ձեւի դասաւորումը չի նոյնանար քաղաքական ընդհանուր ըմբռնումներու խմբաւորումներուն հետ: Ներգաղթը բառ էութեան հարց մը չի թուիր որ ճշդէ քաղաքական պատկանութիւնը: Գործնական խնդիր մըն է, որուն կը մօտենան անձերը համաձայն իրենց տնտեսական կացութեան եւ իրենց հայրենասիրական ըմբռնումներուն: Արտասահմանի մէջ չկայ որ եւ է հայ քաղաքական կուսակցութիւն, որ դէմ ըլլայ ներգաղթի, բոլորը իրենց գործնական ծրագրի առաջին տեղերէն մէկը տուած են այս հարցին: Ճիշդ է որ կան կազմակերպութիւններ որոնք իրենց մենաշնորհը կ'ուզեն դարձնել ներգաղթը, կ'ուզեն որ ուրիշներ անպայման դէմ ըլլան ներգաղթին, իրենց [illegible] մասնաւոր աւելցնելու հաշուով, բայց ճշմարտութիւն է եւ լաւ է որ այլ եւս վիճելի ալ չըլլայ այս ճշմարտութիւնը, որ սկզբունքով ներգաղթին դէմ եղող հայ քաղ. կազմակերպութիւն գոյութիւն չունի:

Շատ ալ հասկնալի է այս երեւոյթը, որովհետեւ Հայաստանի խորհրդայնացումէն ի վեր բոլոր կազմակերպութիւնները իրենց քաղաքական տարաձայնութիւններու իրականացումը հնարաւոր կը գտնեն միայն այժմու Հայաստանի ուժեղացումով: Իսկ ներգաղթը անոնց համար կը նշանակէ զօրացնել, ուժեղցնել հայրենիքը: Կուսակցութիւններու միատեսակ այս մօտեցումը չարգիլեր, սակայն, անձերուն ունենալէ իրենց անհատական ըմբռնումները այս խնդրոյն շուրջ: Տնտեսական շատ ծանր պայմաններու մէջ գտնուողներ կան, որոնց համար ապագան ալ շատ մութ է եւ անորոշ, որոնք իրենց ուժերը գործածելու հնարաւորութենէ զրկուած են օտար աշխարհներու մէջ եւ որոնք ուժեղ կերպով կը ցանկան Հայաստան երթալ հաստատելով հոն աշխատանք ունենալ ու ապրիլ: Այս խումբին պատկանողները շատ անգամ իրենց անձնական շահերէն մղուած այս պահանջը անյետաձգելի դարձնելու մտահոգութեամբ բարձրաձայն գովքը կ'ընեն հայրենասիրութեան եւ խորհրդային կարգերուն: Այս ճամբով թերեւս աւելի դիւրութեամբ կը հասնին իրենց նպատակին, ու թերեւս պարտաւոր ալ են այդպէս շարժիլ, մուտքի վիզայականը առնելու համար:

Անոնց կողքին ուրիշներ ալ կան, Հայաստան երթալու իրենց ցանկութեան մէջ անյետաձգելի նկատումներ միայն ունեցողները, որոնք իրենց քրտինքին արդիւնքը դրամատիրական եւ օտար երկիրներու մէջ վատնելը անմտութիւն կը նկատեն, կ'ուզեն իրենց աշխատանքը յատկացնել հայրենի հողին եւ մասնակցութիւնը բերել խորհրդային կարգերու կառուցման գործին: Ինչ ալ ըլլայ ներգաղթել ուզողներու շարժառիթը, պէտք է յայտնել որ անոնք կեցած են առողջ սկզբունքի վրայ: Ֆրանսայի մէջ կարեւոր թիւ մըն ալ կը կազմէ այս տարրը, որուն մեծ մասը, տարուած յաջողութիւններէ յետոյ, դժբախտաբար կը գիտակցի որ հնարաւորութիւն չպիտի ունենայ իրականացնելու իր ցանկութիւնը: 1200ը անհնչան քանակ մը պէտք է ըլլայ բաղդատմամբ դիմողներու թիւին:

Այս վիճակն է որ, շատերու համար վրդովիչ ըլլալով, պէտք է քննուի: Այս քննութիւնը գիտենք որ գործնական որ եւ է արդիւնքի չի կրնար յանգիլ, արտասահմանի հայութեան տեսակէտը, պահանջը որ եւ է կշիռ չունի այս խնդրոյն մէջ: Հայաստանի կառավարութիւնն որ պիտի խօսի եւ պիտի գործէ: Դժբախտութիւն է որ այդ խօսքը մինչեւ հիմա դէթ որոշ եւ յստակ չէ եղած: Ի՞նչ է ներգաղթի նանդէպ կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Ներգաղթը կը նկատէ՞ պետական խնդիր. ուրիշ խօսքով արտասահմանի հայութիւնը կը նկատէ՞ Հայաստան ապրելու իրաւունք ունեցող տարր, այսինքն Հայաստանի բարոյական քաղաքացի:

Գաղութները այս հարցին պատասխանը կը ստանան, երբեմն դրական, երբեմն բացասական իմաստով: Հայաստանէն մարդիկ եկած են, քաղաքական որոշ դիրք ունեցողներ ալ, որոնք յայտնած են թէ Հայաստանի կառավարութիւնը Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ, պարտաւոր չէ զբաղիլ իր սահմաններէն դուրս բնակողներու վիճակով, բայց գործեր ալ կան, մինչեւ հիմա կատարուած մասնակի ներգաղթները, օրինակ, որոնք հակառակը կ'ապացուցանեն: Գործնական ապացոյցներ են հաստատող որ Հայաստանի իշխանութիւնը կը հետաքրքրուի արտասահմանով: Այս երկու հակասական վերաբերումներէն ո՞րն է հիմնական ուղղութիւնը: Ներգաղթը «ի միջի այլոց» գո՞րծ է, փոփոխականի միջո՞ց է միայն, պայքարի ապրելու եւ գործնական զէ՞նք, թէ ծրագիր է, երկար տարիներու վրայ բաժնուած հետեւողական աշխատանք:

Այս հարցին յստակ պատասխանը նախ կարեւոր է եւ կենսական ժողովուրդին համար: Որովհետեւ եթէ միանգամընդմիշտ փարատին դանդուածներու մտքէն տարակոյսները, շփոթութիւնները ու յստակ գիտակցութիւն առնդծուի կառավարութեան քաղաքականութեան մասին, շատ մը քննադատութիւններ կը դառնան անիմաստ եւ անզօր, միւս կողմէ վերաբերումը գանգատներու կ'ըլլայ աւելի խանդավառ ու աւելի գործնական: Մինչ անկողմնակալ եւ առարկայական մնալու մտահոգութեամբ, կը տարուիմ երբեմն կասկածելու թէ իմ մօտին համա՞ր միայն յստակ չէ այս խնդիրը եւ թէ ուրիշներու համար կասկած ու վարանում տեւող որ եւ է կողմ չունի՞ հարցը: Ճիշդ է որ հնարաւորութիւն չունիմ շատ համոզիչ մամուլին հետեւելու, բայց չեմ կարդացած ու լսած որ եւ է հերքում Եռայեանի ծանօթ յայտարարութեան մասին ու չեմ ալ նկատած արտասահմանի մէջ ընդհանուր համաժողովրդական աշխատանք ներգաղթի շուրջ: Պետական քաղաքականութիւն նկատուած որ եւ է ծրագիր արտամարանօրէն կը դառնայ կուսակցական հանգամանքէ եւ կը դառնայ ժողովրդական: Ժողովուրդին ամբողջին համար հասկնալի կ'ըլլան պետութեան դժուարութիւնները, տնտեսական միջոցներու անբաւականութիւնները, բնակարաններու պակասը եւն. իսկ հասկնալի եղած այս փաստերուն հետ կամ կը հաշտուի, իր պահանջները հնարաւորութեան սահմանին մէջ միայն կը կատարէ եւ կամ ուժեղ ճիգով մը այդ արգելքները կը վերցնէ մէջտեղէն, ամբողջապէս գոհացնել կարենալու համար ներկայացուած պահանջները:

Մինչեւ հիմա այս ձեւով դրուած չէ խնդիրը դժբախտաբար: Ներգաղթի աշխատանքներուն տրուած է նկարագիր մը որ երբեք չի համապատասխաներ իր արժէքին ու կարեւորութեան: Երբեւ փոփոխականի միջոց առաջուած պէտք է սեպել այլ եւս ինչ որ տուաւ ան: Դժուար թէ կարենայ աւելին տալ. ընդհակառակն այս ձեւով շարունակուելով կրնայ ապաւուծին հակառակ արդիւնքն ալ տալ, յուսախաբութիւններ կրնայ առեղծել եւ հետեւաբար նաեւ դժգոհութիւններ:

Կարելի չէ երկար ատեն օգուտ քաղել շփոթ վիճակներէ, յստակ ըլլալը շատ անգամ աւելի ձեռնտու է եւ շահաւոր:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«2ème BUREAU»

Նոր պատերազմի մը նախօրեակին հարկ է չեշտել, որ բախտորոշ յաղթանակները շահողները եղած են ոչ թէ ռազմավարները, այլ ստուերին մէջ անծանօթ մնացած համեստ ու անծանօթ հերոսներ, զորս լրտես կ'անուանենք

Մեծ պատերազմին գաղտնի պատմութիւնը լեցուն է այդ անձնազոհներուն աներեւակայելի պատահարներով, որոնք յաճախ վերջացած են ողբերգականօրէն եւ անծանօթ՝ ու՞ իրաւեկ հոկայ հասարակութեան:

Անցեալ երկուշաբթի Marignanի սրահին մէջ ժամուլին ցուցադրուած ժապաւէնը խորապէս յաջողած կը պատկերացնել այդօրինակ դրուագներէն մէկը, քաղուած Շառլ-Ռոպէռ Տիւմայի վէպէն

.. Գարուն է. մայր բնութիւնը կը վերածնի: Ծառերը հագած են իրենց բուրումնաւէտ ճերմակ շղարշները, կենսապարգեւ արեւի մը տակ, լայն ճամբու մը ափը:

Երկու ինքնաշարժներ պարապ կը սպասեն:

Քիչ անդին պատերազմին խրամատները յիշեցնող երկար փոս մը, լեցուն կայտառ ու անհանգիստ շուներով, որոնք կը հաչեն ..

Վերը խումբ մը խորհրդաւոր մարդիկ կազարդել դիմակներ կ'անցընեն խնամքով իրենց երեսին:

Անոնցմէ մէկը կը յառաջանայ ձեռքը բռնած փոքր գունդ մը:

Կանգ կ'առնէ փոսէն քիչ հեռու, եւ արագ շարժումով մը գունդը կը նետէ փոսին մէջ.

Պայթիւն մը: Թանձր ծուխ մը, հաչոցները հետզհետէ կը նուաղին, հատ հատ վայիւններ, յետոյ ճնշող լռութիւն մը ...

Ծուխը կը ստուանի խուսերուն վրայ. ծաղիկներ իրենց գլուխները կը հակեն՝ թառամած վաղաժամօրէն:

Քանի մը թռչուններ հեզաձայն վար կ'իյնան ...

Մահասփիւռ փորձը յաջողած է:

Խորհրդաւոր մարդիկը իրարու ձեռք կը սեղմեն: Երկու ինքնաշարժները կը հեռանան տարբեր ուղղութեամբ:

Մէկուն մէջ կը գտնուի յայտնի քիմիագէտ Վէյսկէլման (Արքօվէր) եւ իր քարտուղարը (Ժան Միւռա):

Գերման գիտնականը ձեռքերը կը շփէ: Բանակը օժտուած է նոր եւ սարսափելի առաւելութեամբ մը:

Գրասենեակ վերադարձին անախորժ անակնկալ մը: Հոն նստած կը սպասէ զօրավար Ֆօն Ռօկվից, որ խստօրէն կը յայտարարէ քիմիագէտին, թէ իր գիւտին «ֆօռմիւլ»ը փոխանցուած է ֆրանսական «Երկրորդ Գիւրօյին»:

Վէյսկէլման անէացած է: Ան վստահ է՝ եւ կ'երաշխաւորէ իր քարտուղարին հաւատարմութիւնը:

Զօրավարը կը մեկնի կասկածոտ:

Քարտուղարը այժմ իր գրասենեակին մէջ արագօրէն աչքէ կ'անցընէ թերթի մը յայտարարութիւններու բաժինը:

Կարճ եւ անմեղ յայտարարութիւն մը «կ'ուզուի»ներու սիւնակին մէջ:

Պայուսակ, վերարկու, գլխարկ, եւ ան քիմիագէտին սենեակը կը մտնէ, յայտարարելով թէ ստիպուած է բացակայիլ կարճ ժամանակով:

Փարիզի մէջ «Երկրորդ Գիւրօյի» մէկ գրասենեակին մէջ գնդապետ Կէնօ (Փիէռ Մայնէ) եւ հարիւրապետ Գրնուա (Ժան Միւռա) դէմ դիմաց են ժպտադին:

Վէյսկէլմանի քարտուղարը լքած է իր ծպտումը, եւ փութացած պատասխանել իր պետին նշանախօսին:

Նոր եւ շատ աւելի վտանգաւոր ձեռնարկ մը կը սպասէ իրեն:

Շաֆֆինկէնի գործարաններուն մէջ, գերման բանակին համար կը պատրաստուին անձայն օդանաւեր, պէտք է կորզել անոնց մեքենաներուն գաղտնիքը:

Հարիւրապետ Գրնուա կը մեկնի կրկին, ինքնավստահ, ժպտուն:

Մինչդեռ զօրավար Ռօկվից հրամանով լրտեսուհի Էրնա Ֆլիէտէր Փարիզ կը հասնի գտնելու համար կորսուած(?) փաստաթղթերուն հետքերը.

Ժապաւէնը հաւատարմօրէն եւ մանրամասնօրէն հետեւած է բնագրին, պատկերացնելով ուշագրաւ եւ յատկանշական պատահարներ, տեսարաններ եւ շարժումներ՝ որոնց վրայ ծանրանալը անհնար է այս սիւնակներուն մէջ:

Հետեւինք Ֆրանսացի հարիւրապետին, որ հաստատուած է Մօլբախկապէրկի մէջ՝ գործարանին մօտ:

Մտնել անկարելի է. Զինուորական խիստ պահպանութեան տակ է գործարանը:

Հարիւրապետ Գրնուա գեղեցիկ երիտասարդ է, իսկ անգին հեռագրական դրասենեակին պաշտօնեան՝ մանկամարդ աղջիկ մը, Տօրօթէ (Ժանին Քրիսփէն)..

Սիրային հանդոյցներու մէջ վարպետօրէն պարփակուած, Տօրօթէ յաճախ կը վստահի հեռագրական մեքենան յանձնել գեղեցիկ սիրահարին՝ երբ ինք զբաղած է խոհանոցին մէջ փոքրիկ խնճոյք մը պատրաստելու:

Այդպէս է՝ որ Ֆրանսացի գործակալը պիտի գիտնայ գերման դրամատէրներու գործարան այցելութիւնը՝ իրենց նպաստաւորած մեքենական աշխատանքներուն արդիւնքը քննելու համար, եւ անոնց ուղղուած հրաւէրներէն մէկը պիտի գրպանէ:

Գրնուա այժմ գերման դրամատէրի մը բացակայ անօրէնը կը փոխարինէ՝ ծպտուած:

Ոչ ոք կը կասկածի՝ բաց ի մէկէն, որ արտակարգ կը գտնէ անօրէնին բացակայութիւնը, եւ անոր ներկայացուցչին տուած բացատրութիւնները:

Գրնուա սակայն առիթը կը գտնէ լուսանկարելու մեքենական կարեւոր մասեր, դիպուածական անկումի մը միջոցաւ՝ գտնէն առնելու մետաղի կտորներ, եւ հեռանալու՝ մեկնումի պատրուակ մը գտնելով:

Կասկածոտ Գերմանացին մինչեւ կայարան ընկերացած է իրեն: Ան կը յայտարարէ թէ իրմէ առաջ պիտի խօսի հեռաձայնով իր բացակայ բարեկամ դրամատէրին, հարցնելու իր ողջութիւնը(?)

Վտանգը վերահաս է: Գրնուա սուրացող շոգեկառքին դուռը բանալով կը նետուի դաշտի մը մէջ...

Ան հետապնդուած է հիմա, վիրաւորուած բայց անկուն, մեքենային առջեւ, ապշած Տօրօթէի ներկայութեան կարդալով հեռագրական հրամանները, որոնք կ'արձակուին սահմաններու պահակներուն:

Տօրօթէ հասկցած է այժմ ... բայց կը սիրէ: Անկարող է մատնել: Ինք ալ փոխանցուած է. պէտք է ուրեմն միասին փախչիլ

Եւ Գրնուա զայն ապահով կը հասցնէ Զուիցերիական սահմանագլուխ, հոն բաժնուելով, եւ ժամադրութիւն տալով Փարիզ:

Էրնա Ֆլիէտէր Փարիզի մէջ ծանօթացած է «Երկրորդ Գիւրօյի» ստորադաս պաշտօնեաներէն Քոյլբալի (Փիէռ Լառքէ) հետ

Լրտեսուհին այժմ վստահ է քիմիագէտի քարտուղարին եւ Գրնուայի միեւնոյն անձնաւորութիւնը ըլլալուն:

Կոմս Գրօսիլով՝ գերմանական լրտեսական կազմակերպութեան հաշուոյն գործող նախկին ռուս սպաներէն մէկը, մէջ միջոց կուտայ լրտեսուհին ծանօթանալ հարիւրապետ Գրնուայի հետ, որու հաշւոյն ալ կը գործէ միաժամանակ:

Աշխարհիկ շրջանակներու մէջ հանդիպումներու ընթացքին Էրնա յափշտակուած գեղեցիկ հարիւրապետին շնորհներէն, կը մոռնայ իր պետերէն ստացած հրամանները: Կինը իր մէջ աւելի բարձր կը խօսի, եւ կը չէզոքացնէ լրտեսուհին:

Եւ եթէ Գրօսիլով՝ նոյնպէս սիրահար Էրմայի, գիշեր մը անոր ձեռքով թունաւորուած, կը քաշէ իր երկերեսութիւնը, լրտեսուհին սակայն կը վարանի Ֆրանսացի սիրահարը սպաննել:

Ցուցումի ճգնաժամի մը ան կը խոստովանի Գրնուայի իր լրտեսուհի մը ըլլալը.

Գրնուա գիտէ արդէն, բայց նոյնպէս խնայած է անոր:

Տօրօթէ նկատած է Գրնուայի աչքը Էրմայի հանդէպ, եւ կը նախանձի:

Բացատրութեան մը համար կը ներկայանայ լրտեսուհիին բնակարանը:

Էրմա այդ պահուն բռնուած է Գերլինէն հասած տեղակալ ֆօն Շթրամէրի (Ժան Կալյան) այցելութեամբ, որ եկած է խիստ եւ կարուկ հրամաններով:

Էրմա պարտաւոր է՝ պատրաստ պատրուակով մը հարիւրապետ Գրնուան գնել յարուած ինքնաշարժի մը — երկրորդ ինքնաշարժի մը մէջ գտնուող Շթրամէրի հսկողութեան տակ, եւ Ֆօնթէնէպլոյի ճամբուն մէջ որոշ կէտին վրայ կառքէն դուրս գլորել հարիւրապետը:

Արկած մը՝ պարզապէս.

Էրմա ահաւոր երկընտրանքի մը մէջ է՝ երբ Տօրօթէ կը ներկայանայ:

Մօտակայ սենեակէն ունկնդրող Շթրամէր առանց Տօրօթէն տեսնելու կը լսէ շրջազգեստի փոփոխութեան մասին խօսակցութիւն մը ...

Մինչդեռ Էրմա նշանացի Տօրօթէին յայտնելով վտանգը, թուղթի մը վրայ կը դրէ — հարկ եղած փոփոխութիւնները նշանակելու պատրուակով — Գրնուային սպառնացող վտանգը:

Տօրօթէ կը մեկնի: Հեռախօսը կը գործէ:

Էրմա եւ Գրնուա այժմ կը սուրան Ֆօնթէնէպլոյի ճամբուն վրայ ..

Ինքնաշարժ մը կը հետեւի իրենց՝ անընդհատ. Շթրամէր անձկութեամբ կը սպասէ արկածին ..

Հեռուն ճամբուն լայնքին սեւ գիծ մը...

Կառքերը արագօրէն կը մօտենան, սեւ գիծը որոշ ձեւեր կ'առնէ:

Հրացանները պատրաստ զինուորներու շղթայ մը կը փակէ ճամբան

Էրմայի ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ:

Շթրամէր կը ճգնի չեզոքել եւ խուսափիլ

Էրմա եւ Գրնուա՝ արագօրէն իջած կը վազեն դէպի լրտեսին կառքը:

Շթրամէր կը զգայ որ կորսուած է. կառքին պատուհանէն ատրճանակը կ'ուղղէ հետապնդողներուն.

Քանի մը արագ պայթիւններ:

Էրմա կը կէի(?) Գրնուայի թեւերուն մէջ...

Գրնուա եւ Տօրօթէ անշնչացած լրտեսուհիին խուցերուն վրայ երկարած մարմնին քով ծնրադիր, գլխահակ, թաղուած են ծանր խորհրդածութիւններու մէջ ... Տօրօթէ կը խզէ ողբերգական լռութիւնը:

— Այս գիշեր միասին կը ... նրին իր վրայ

❈ Էրմա Ֆլինէտէրի դերը կը կատարէ Քօմէտի Ֆրանսէզի լաւագոյն ուժերէն Տիկ. Վէրա Քօրէն, ճապուկ, նուրբ եւ բազմերանգ խաղով մը, փոխակերպելով զայն՝ իր դիմափոխութիւններուն պահանջներուն համեմատ. ծանր դեր մը որ մասնաւոր շնորհով մը կ'ապրի:

Ժան Միւռա խաղին ծանրութիւնը կը բաժնէ անոր հետ, ներդաշնակօրէն, գեղեցիկ խաղի մը մէջ ապրեցնելով Գրնուայի համակրելի տիպարը:

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է Լառքէ, իր շատ ուշագրաւ եւ բնական խաղին համար Քոյլբալի դերին մէջ՝ միամիտ, պատուախնդիր... եւ զուարճալի:

Ժան Կալյան սառն, խիստ եւ ապառաժ Գերմանացի տեղակալին է գուսպ շարժումներով եւ խորութեամբ առլի խաղով:

Փ. Գիլյօնի բեմադրութիւնը կատարեալ է. տեսարանները կառուցուած են շատ ուշիմ դատողութեամբ եւ կը հետեւին հաճելի դասաւորութեամբ, շարունակ հրահրելով հանդիսատեսին հետզհետէ աճող հետաքրքրութիւնը: Լուսանկարները ճշգրիտ իրենց գեղեցկութեամբ յաջողութեան տարր մը կը կազմեն:

«Cie Française cinématographique»ի լաւագոյն արտադրութիւններէն մէկն է «2ème Bureau»ն:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՅՕԿԻ ՆԵՐՔԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Վերջերս, մանաւորապէս Յօկի Ե. համագումարէն յետոյ մեծ հակամարտութիւն ստեղծուած է Յօկի ներքին պայքարներու շուրջ:

Ես իբրեւ իրազեկ եւ միայն վերջերս Շահվերդեանի գալէն յետոյ բողոքողներէն եւ կեդրոնական «քլիք»էն հեռացողներէն մին, պիտի ըսեմ գիտցածներս որքան հնարաւորութիւն կուտայ մամուլը:

Թող ներեն իմ ընկերները, ես այսուհետեւ ոչ բողոքողներու մաս կը կազմեմ եւ ոչ ալ «քլիք»ի: Կը մնամ բոլորովին քաշուած իմ պատեանիս մէջ: Բայց նախ քան այդ կ'ուզեմ ըսել եւ լսել դարձնել իմ գիտցածները, մանաւանդ որ Շահվերդեան այստեղ է: Թերեւս կարենայ փրկել այս կազմակերպութիւնը փլուզումէ:

Ի՞նչ է Յօկի ներքին կեանքը.

Տարիներու գանգատները, կասկածներն ու խռովութիւնները կուգան լեցնել համբերութեան բաժակը, որ վերջ ի վերջոյ կը յորդի Ե. համագումարի խայտառակ պատկերէն յետոյ: Կեդր. Վարչութեան մէջ բոյն դրած հնչակեան «քլիք»ը որ դեռ երէկ կը հայհոյէր Խ. Հայաստանի, չէ վարանած ամենադժուարին աշխատանքները տանիլ ամիսներ առաջ, վերընտրուելու համար:

Իրենց ձեռքին մէջ ունենալով «մանտատային» եւ «կոնֆլիկտային» յանձնախումբերը համագումարի ընթացքին, անոնք կ'ուզէին խափանել եւ յաջողեցան, ամէն արդար ձայն որ կուգար համեստ բանուորի մը կողմէ: Յաջողեցան ըսի, որովհետեւ այս «քլիք»ը նկատած էր որ իր վ… …անը ատ է, եւ ճիշդ առաջ հա… համագումարին մէջ տեղաւոր… ապօրինի պատգամաւորներու հ… մը: Անոնք եկած էին պատմական… ճոյակատարներ հանդիսանալու … բոլիշեւալ «քլիք»ին, որուն նիւթա… եւ բարոյական պատասխանատու… թեան մէջ իրենց բաժինն ունին

Չեմ ուզեր խօսիլ այն լիագորա… ներու մասին որոնք եկած էին Ա… րիայէն: Կեդր. Վարչութեան … գտնուող այս քլիքը այդ լիագորա… րերը իր մէջ բաժնելով ստեղծա… պրուեստական ձայներ, որոնք … շարժումով մը միայն իրենց … կատարեցին յաջողապէս:

«Քլիք»ը եւ իր արբանեակներ… Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ … ցած էին ընկերներու որ եւ … պատգամաւորական ժողովին … նակցել, մասնաճիւղի մեծամաս… թեան ձայնով ընտրուած … հանդերձ: Անոնք որ յանդգնե… ունեցան մասնակցելու, գաւառ… բաղաքներէն արտաքսուեցան եւ … ձան թափթփուքներ «Զանգուի… մէ.

Անհատական նամակներ … նախկին Հնչակեաններու ցոյց … թէ «քլիք»ը իր խնամի ընկերո… թեան կը կանչէ ընտրական պա… րին մէջ մեծամասնութիւն … համար: Եւ աւելին,— նոյն խա… տակութիւններ թէ, «ստար հա… պատկանողներ դուրս շպրտուած … մեր շարքերէն եւ Կեդր. Վարչու… նը այսօր նախկին Հնչակեա… րու ձեռքն է բոլորովին»:

Գաւ մը մտածել կուտայ … պարագան: Սովորութիւն … պահել թերթերու կարեւոր յօդու… ները: Իսկոյն կը դիմեմ Գաւառ… յիս, ինչպէս մէկը … ի՞նչ կը տեսնեմ, նամակին պար… կութիւնը կը համապատասխանէ … խառնուած ծրագրին որ «Զանգու… շուրջ հաւաքուած մեծ ու պզտի … չակեաններ ճերմակ թուղթի վրայ … տառերով գրած են «Հնչակեան … մուլ»ին մէջ, որուն արտօնատ… Դ. Դաւիթեան, այժմ Յօկի քար… ղարն է եւ գործիչը:

Այնտեղ Կոստանդինեան կը … յացնէ Յօկը միաստակար եւ … վար կազմակերպութիւն մը. Ու … ոչ,— «Ի՞նչ պիտի մաքրէ այդ … տախտ բռնուած կազմակերպու… նը — Մայր կուսակցութիւնը … Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակ… թիւնը: Մենք պէտք է նորա… ւենք բերդը եւ այսպէսով … ձեռք առնենք այդ մասսայական … մակերպութեան ղեկավարութիւ…

Պարզ եւ հասկնալի, ինչպէս կ'… ցուցուի այսօր գործնականին … Օգտուելով Յօկի անկուսակցա… հանգամանքէն, այս պարոնները … մտնելով անոր մէջ գրաւած են … տասխանատու պաշտօններ, եւ … րած են գալն բառ իրենց քաղաքա… նութեան, եւ այսպէսով ապա… են իրենց աթոռները, շահագործ… վերածելով Յօկը:

Վերջին երկու տարիներու ընթ… քին, Ֆրանսայի Յօկի Կեդր. Վար… թեան մէջ բոյն դրած այս «քլիք»… այս ողեկիծը, ցոյց կուտայ թէ … պարոնները կ'ուզեն որ Յօկը … Հայաստանի օգնութեան կամիւ … լայէ եւ դառնայ իր կոչումէն … մասնաւոր կազմակերպութիւն … Այս նպատակով է որ համա… նախկին եւ դեռ ներկայիս Հնչակեա… թափթփուքներ կ'օգտագործեն Յօկ… իրենց ուրոյն քաղաքական ուղեգ… տանելու համար, չէզոք եւ անկ… սակցական շարքի մը քօղին տակ…

Կ'արժէ հոս յիշել նմոյշ մը … գործունէութենէն: Զ. Յանդգա… օֆիսին կամ ազգային խորհրդի … մութեան առթիւ, «քլիք»ը իր … նակցութիւնը կը բերէ «Ազգայ… Խորհուրդ»ին տրամադրելով «հօկ… մասսան», որուն կարծիքը երբե… առնուած: Նոյնիսկ կեդրոնական … չութեան անդամներու հաւանութ… չառած, ան Յօկի մասնակցութիւ… տուած էր «Ազգային խորհուրդ… Թորոնեօ Գրիգոր Վարչութեան … ծիքը»....:

Եւ աւելին, օգտուելով Յօկի … մեքենային, վարիչ քարտուղար… պաշտօնական գրով հրահանգներ … տեղար աջ ու ձախ, օգտագործե… Յօկի շրջաբերականը: Վարիչ … տուղարը, որ սովորութիւն ունի … նականութեանց մասին խօսելու … նական գտած էր այս միտումը … գային Խորհուրդի կազմելու համար … հօկեան շարքը, բայց յետագային … այն ինչ քարտուղարը կապուած … նաց, ոչ թէ շարքը:

Վերադառնանք համագումարին, … բագէկ» կը խօսի Լիոնցիներու մասին

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—•—

Սիրելի Արազ.— ... Ինչ որ ալ ըսեն Արազը՝ Տարադէն զատելու, չեն յաջողիր կարծեմ, քանի որ հրապարակագիրը վրայ այնքան սխալներ կան եւ ... կը վրայ խիթ պաշտպանելու ... այլ սխալներ: — Ես միայն ... էի Տառադարձութեան վրայ ... առանց յառաջաբանի, դուն նոյնիսկ առանց եղար եւ երրորդ դէմքն պատճառ ... դրգեց ... ներածութեամբ մը ... Իրա՞ւ déifiés (աստուածացած, աստուածացուցուած) բառը, ... défi, մարտահրաւէր Թարգմանութիւն է Ժրնեւի մէջ, ուր Աստուածային կը տիրապետէ, բոլոր ազգերէն ... աստուածացուցուած: Երեւանի ... սխալը կար, կը յիշե՞ս արդեօք թէ որ Գ. Զօպանեան իր արտայայտութիւն մէջ «կոպիտ» ան... Հազար տարի եւ ու դուն ... չէինք կրնար գտնել այդ ... անտիպար, կոպիտ: Հիմա ... որ այդ Ժրնեւական չէ ... վրայ ի՞նչ սրբազան (sacro-saint) բարկութիւն վառ... մեր ազնուախոհ գրագէտին, որ ապահովաբար այլ եւս երկրորդական ... վրայ պիտի ... զօրավարին կեանքը եւ ինչե՞ր ... չըսէ, եւ իրաւունքով, déifiés de հակըդող արիւնին համար: — ... մեզ թէ ... միայն ի ... զարգացելոց, այլ եւ ի պէտս ... անհաճոյ ...

Տառադարձութիւն չըլլար նոր ... անուններու, նոր տեղական ... մարդու անուններու համար: Ա... ... իրենց ... մէջ եւ գիրենք անուանողնե... կողմէ: Ըստ այսմ, երբ Ֆրանսացին Pierre կը գրէ ու կ'արտասանէ ... անունը, դուն ալ ճիշդ անոր արտասանածին պէս պիտի գրես Փիէռ, ոչ աւելի ոչ պակաս ... այն է որ Ֆրանսերէն ... համար համազօր է Փ ... ուղղագրութիւն ընելով ... պէս կը գանես, Փի պէս կը հնչէ, ոչ ընաւ իմ ու քու հնչածին պէս պէ: Եթէ քեզի հանդիպած անունը անգլիական է կամ ամերիկեան., Shakespeare կամ Road, դուն իրաւունք չունիս բառ հնում կամ բառ Ֆրանսականին տալու դանոնք իբրեւ Շաքսփիէառ կամ Ռօատ, այլ հետեւելու պիտի ըլլաս — եթէ այդ անունները քեզի անծանօթ են — գրելու դանոնք Շէքսփիր(ր) եւ Ռ(ր)օտ: Բոլոր մնացեալներն ալ այսպէս: Նայէ՛ որ Wilsonը անգամ Ուիլսըն հնչեա ... գրես, ոչ թէ ... Վիլսօն, առնուազն կոպիտ կ'ըլլայ: Ամէն պարագայի մէջ չըլլար այն ամերիկեան բարի նախագահը, որ մեր ազգին համար սկիզբները շատ աղուոր բաներ մտածեց եւ, յետոյ, Լոյտ Ճորճին եւ Քլէմանսոյին խօսքին գնաց, մերժալէս:

Բայց տառադարձութիւն կ'ըլլայ, եւ պէտք է անպատճառ ըլլայ, երբ խնդիրը հին, դասական շրջանի յատուկ եւ տեղական անուններու վրայ է: Այս պարագային, դուն Ֆրանսացիներին նայելու պէտք չունիս բնաւ, որովհետեւ կոպիտ սխալներ գործած կ'ըլլաս, որովհետեւ հին անունները Ֆրանսական նոր անուններու տեղ առած կ'ըլլաս: Այսպէս, երբ կը տեսնես կը կարդաս Թարգմանութեանց միջոցին՝ l'apôtre Pierre կամ Paul, պէտք չէ միամիտ ըլլաս եւ Թարգմանես կոպտօրէն Փիէռ կամ Փօլ առաքեալը, որովհետեւ սա դիմացի նախաքրիստոնեայ Փիէռը կամ Ազգային միաբանական ժամանակ ծախսող ... Փօլը չէ, այլ Պետրոս կամ Պօղոս առաքեալն է: Ֆրանսացին Petrusը Pierre ըրեր է, Paulusը Paul: Աւելին կը տեսնես թէ մենք որքան աւելի մօտ կ'ըլլանք ճշմարտութեան, մարդոց անունները տալով այնպէս ինչպէս կ'անուանուէին, ոչ թէ արտասանց ձեւերով չփոթելով: Այսպէս՝ երբ պատահի որ դուն, բան մը թարգմանած ատեն, առջեւդ ունենաս Saint Ignace մը, ի՞նչպէս պիտի տաս այս յատուկ անունը— անշուշտ Սուրբ Իգնատիոս, չէ՞, ոչ թէ ... Սուրբ Ինեաս!! Դուն մի՛ նայիր Ֆրանսացիին, ինչ՞ու պէտք, դուն նայէ, որ մարդուն բուն անունը տաս, Ignatius, ինչպէս որ կը հնչուէր ու կը գրուէր իր ընիկ լեզուով, եւ հայեցի գրականութիւնը այս մասին նախանձելի ճշդրտութեամբ հետեւած է Տառադարձութեան, այսինքն օտար անուններէ իրենց ճիշդ հնչումին համապատասխան գիրերով գրելու սկզբունքին, զոր Տառադարձութիւն կը կոչենք:

Այս է, համառօտիւ, ընդհանուր կանոնը, զոր կարելի է ձոխացնել բազմապատիկ օրինակներով: Այս մասին քիչ շատ իրազեկ ըլլալու համար ուշադիր պէտք է ըլլալ երկու հիմնական կանոնի: Ա- Ֆրանսերէն բնագրէն չխաչխանդուիլ երբեք (անցողակի ըսենք որ անգլիերէնը եւ գերմաներէնը շատ աւելի հաւատարմութեամբ կը պահեն յատուկ անուններուն հին հնչումները, մեզի պէս, ինչպէս, զոր օր. անոնք ալ կը գրեն Ignatius եւն.), եւ, Բ. Պէտք է իրազեկ ըլլալ գրող, որ յարգ կ'ընծայէ իր արուեստին, հետեւած ըլլայ կամ հետեւի հին գրականութեան կարկառուն գրուածներուն, փիլիսոփայական եւ գիտարանական անխուսափելի ծանօթութիւններու, ինչպէս կ'ընեն ԳՐԱԳԷՏ անունով ճանչցուած բոլոր օտարները, բոլոր ազգերու մէջ:

Նիւթը այնքան շահեկան է որ թոյլ տուր ինծի, սիրելի Արազ, այս մասին քանի մը տող եւս գրելու, բոլոր.— Շարն ընդ հուպ:

ՏԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ»

—•—

ԽՄԲ.— Ահա բարոզչութիւն մը եւս, ի նպաստ Թուրքիոյ, այս անգամ Տէօյչէ Վօխէնշաֆթէն.—

Երկու ամիս անցաւ այն օրէն ասդին, երբ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ կոչ ըրաւ հայրենասիրութեամբ առլցուն ... մը խօսելու ... զարգացող օդային ուժի մասին ու գիտել տուաւ թէ ան բոլոր երկիրներու համար տեւական վտանգ մըն է: Վարչապետը յայտնած էր. «Երկիր մը ինչքան լեռնային ալ ըլլայ, երբ թշնամիին յարձակումներն արգիլելու համար բաւականաչափ օդանաւ չունի, չի կրնար արգելք ըլլալ իր քաղաքներուն եւ գաւառակներուն քանդումին: Որովհետեւ թշնամի օդանաւերը գիւղութեամբ կը մերձենան, գիւրութեամբ կը վերադառնան: Եւ Թուրքիան պաշտպանելու համար ան պէտք ունեցած էր «հազար թեւերու: Բայց որովհետեւ երկրին նիւթական ցոյցը յատկացուած է մշակութային (?) եւ տնտեսական մարզերու մէջ գծուած առաջադրութիւններուն իրականացումին, Ինէօնիւ ժողովուրդին հրաւէր ուղղեց կարելի զոհողութիւնն ընելու: Այդ հրաւէրը խոր արձագանգներ առթեց երկրին մէջ: Հիմնուեցաւ «օդային վտանգին դիմադրելու ընկերութիւն մը: Քամալ Աթաթիւրք տասը հազար թրք. ոսկի նուիրեց, ամէն կողմէ անուանի անձնաւորութիւններ իրեն հետեւեցան եւ մեծ գումարներ նուիրելով գլխաւորեցին այդ ընկերութիւնը: Անատոլուի ամէնէն հեռաւոր անկիւններէն դիմումներ եղան: Պետական ու քաղաքապետական պաշտօնեաներ որոնց առած ամսաթոշակը հազիւ կը բաւէ Թուրքի մը չափ նեղ ապրիլ գիտցողին, իրենց թոշակներուն երկու առ հարիւրը այդ ընկերութեան յատկացուցին (Յունաց — Գաղտագիր օրէնք եղաւ): Թուրք գիւղացին եւս, որ այսօր կը գտնուի այն դժուարին ու ծանր վիճակին մէջ, որուն մասնուած էր առնն մը գերման գիւղացիութիւնը, այս շարժումէն ետ չմնաց: Անանայի հողագործները իրենց տարեկան հասոյթներուն երեք առ հարիւրը յատկացուցին: Գործատուներու աշխատաւորներն անգամ իրենց արդէն իսկ շատ փոքր օրականներուն մէկ որոշ մասը այդ նպատակին յատկացուցին, իսկ Թուրք կիները Պոլսոյ մէջ, Թաքսիմի հրապարակին վրայ, օդային պաշտպանութեան համար քարոզչութիւն կատարեցին: Վերջապէս, օդային պաշտ. ընկերութիւնը մէկ ու կէս ամիս յետոյ տեղեկացուց թէ 1,174,629 թրք. ոսկի հաւաքած է: Կատարուած ենթադրութիւններու համաձայն, միայն պաշտօնեաներու ամսականներէն տարին 1,700,000 ոսկի պիտի առնուի: Եթէ նկատի առնենք որ Թուրքիոյ 1935—36 տարուան նիւթացոյցը 194.— 882,727 ոսկի է, կրնաք ըմբռնել այդ գումարին իրական արժէքը: Օդային պաշտպանութեան օժանդակելու ձի—գը դեռ կը շարունակուի: Անատոլուի շատ խորերէն, հոն՝ ուր մարդիկ դժուարին պայմաններու մէջ կ'ապրին, այդ վայրերէն եկող լուրերը կը խանդավառեն քաղաքներու գետնրուն: Կառավարութիւնը այդ ձեւով յառաջ եկած լայն գետերէն կ'առնէ իր ու—զած չափովը եւ իր երկիրն ու ժողովուրդը կրնայ փրկել վտանգէ մը, բան մը որուն արգելք չի կրնար ըլլալ ամէնէն խաղաղասէր պետական մարդն իսկ, այնքան ատեն որ կատարեալ հաւկացողութիւն մը գոյութիւն չունի, զինաթափութեան կամ ապառազինումի սահմանաւորման մասին»:

«ՍԻՓԱՆ» ԵՒ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

—«—

Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ «Սիփան» եւ «Կոմիտաս» երգչախումբերու ընկերահամակրական հաւաքոյթները Վալենսի ... մէջ:

Երկու երգչախումբերու գրեթէ բոլոր անդամները, ինչպէս նաեւ համակիրներու հոծ բազմութիւն մը, պատասխանած էին սոյն հրաւէրին, քաջալերելու համար միեւնոյն գործունէութիւնն ու նպատակը ունեցող քոյր միութեանց այս մերձեցումը:

Գ. Ա.-Տէմիրճիպաշեան յանուն զոյգ վարչութեանց՝ հաւաքոյթը բանալով խօսք տուաւ երաժշտապէտ Գ. Արայ Գարթեւեանի, որ շնորհակալութիւն յայտնելով երկու երգչախումբերու՝ գինը իրրեւ դեկավար հրաւիրած ըլլալուն համար, յորդորեց որ ոյժ տան այս գեղարուեստական միութեան եւ միասնական զոհողութեամբ աշխատին բարձր պահել Հայ երգն ու երաժշտութիւնը, որ անեղծ միակ սեփականութիւնը մնացած է Հայ ժողովուրդին, այնքան բարբարոս հալածանքներէ եւ ընդադրումներէ յետոյ: Խօսեցան Գ. Ա. Շահխաթունի եւ Գ. Սեդրակ Սասունի, իրենց խնդակցութիւնը յայտնելով գեղարուեստական զոյգ միութեանց այս միացման համար, միութեան մէջ գտնելով որ եւ է ժողովուրդի մը գեղարուեստական արժէքն ու ֆիզիքական գոյութիւնն ու ոյժը: Հանդիսականներու խնդրանքին վրայ խօսեցաւ նաեւ Գ. Շ. Միսաքեան «Սիփան»ն ու «Կոմիտաս»ը առնելով իբրեւ խորհրդանշան երկու հզօր բարձունքներու, մէկը հայրենի լեռը՝ խլուած մեր ձեռքէն, միւսը վարդապետը՝ գեղարուեստի կատարը՝ նոյնպէս խլուած յաւէտ, որոնք սակայն կը շարունակեն թարմացնել մեր սրտերը իրենց հզօր ներշնչումով, բարձր պահել հայրենի յիշատակն ու հայ գեղջկական եւ մարտունակ երգը, հակառակ մեր ասպանդական կեանքին, եւ օտար երկիրներու բարձր մշակոյթի հրապոյրներուն:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Օսմանեան որ զգայուն եւ մաքուր առոգանութեամբ արտասանեց Ա. Անէմեանէ կտոր մը, Գ. Սէտէֆեան երգեց «Վերջին վարդը», եւ «Թուքած», Գ. Գալապանեան Օսեանի «Զարթիր Արթին» ազատալով զուարճացուց բոլորը: Օր. Կնեազեան իր քաղցր ձայնով երգեց «Ալագեազը» եւ «Գրճինկօ»ն:

Ընկերներու փափաքին վրայ իր հըմայիչ ձայնով երգեց նաեւ Գ. Քէչէճեան «Հայրիկ, Հայրիկ»ը, «Հայաստան»ը եւ «Մոկաց Միրզէն», բոլորն ալ տաղանդաւոր վարդապետէն:

Թէ խօսողները եւ թէ գեղարուեստական բաժնի բոլոր մասնակցողները ջերմօրէն ծափահարուեցան ներկաներէն:

Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան նաեւ եւրոպական պարեր: Հանդէսը տեւեց մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը, զուարթ եւ ընկերական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Կը յանենք թէ միացեալ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Գարթեւեանի, համերգի մը կազմակերպութեան ձեռնարկած է: Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն ուրբաթ երեկոյ Սալ Ժէօ-կրաֆիի մէջ. Փափաքող երկսեռ երիտասարդութեան կոչ կ'ուղղենք այս առթիւ երթալ խօսցնել երաժշտական այս միութեան շարքերը, ի խնդիր հայ երգի ուսուցման եւ տարածման:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

Ջուրի խնդիր

—•—

Պէյրութի «Ազդակ»ը ուշադրութեան կը յանձնէ չարաչահութեան խնդիր մը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 սեպտ.).

— «Նաքարէ մը ի վեր ջուրի տագնապ կայ Գարանթինա թաղին մէջ, որուն բնակիչները բացառաբար «զաղթական» Հայեր են: Պաշտօնական եւ անպաշտօն բոլոր դիմումները անզօր մնացած են շարժելու գուրը Պէյրութի Ջուրի Ընկերութեան: Տարաւահիւծ չմեռնելու համար ժողովուրդը հեռաւոր թաղերէ ջուր կը փոխադրէ, յաճախ 5 ս. դ. վճարելով թիթեղ մը ջուրի համար:

Ընկերութեան ճնիշները յաւակնոտ են տիրող տագնապին ու թշուառութեան: Գաղթաշխոն խնդրանքներ կը ներկայացուին իրենց թաղի բնակչութեան կողմէ ամէն անգամ երբ կ'այցելեն այդ շրջանները: Ըստ իրենց սովորութեան կը խոստանան խնդիրը կարգադրել եւ հոսեցնել ջուրը:

Կ'անցնին օրեր, նոր դիմումներ կը ներկայացուին, սակայն Ընկերութիւնը, շատ հաւանական է դիտումնաւոր կերպով, կը պահէ իր անտարբերութիւնը, ծարաւահիւծ ընելու սպառնալիքով հարիւրաւոր բնակիչները:

Երեւակայեցէք, ամբողջ այս տաժանելի օրերուն որքան դժուար է առանց ջուրի մնալ: Եւ ամբողջ թաղ մը այս դժբախտութեան ենթակայ, երբ ափերով ոսկի վճարած են Ընկերութեան՝ կանոնաւոր ջուր ունենալու յոյսով:

Պէյրութի Ջուրի Ընկերութեան արհամարհոտ վերաբերումն ու անբացատրելի գործունէութիւնը բազմաթիւ անգամներ տեղական մամուլի մէջ արձագանգ գտած է կորսնցնելով ժողովրդական ամէն վստահութիւն: Ժողովուրդի նիւթական կարելիութիւններ բերելու եւ դրամագլուխը բարդացնելու նպատակաւ կազմուած ընկերութեան մը կարելի չէր սպասել բարեխղճութիւն եւ գութ:

Կազմուած 1909ին, այս անանուն ընկերութիւնը 41 տարուան համար մենաշնորհ կը ստանայ Օսմ. կառավարութենէն: Հրապարակ հանուած 8000 բաժնեթուղթերուն իւրաքանչիւրը գինը որ 500ական ոսկի փր. էր կը բարձրանայ մինչեւ 2000 ֆրանքի: Մեծամասնութեան բաժնետէրեր կ'իրացնեն հրապարակ հանուած բաժնեթուղթերը եւ կը պահեն վստահելի դրամատուններու մէջ: Անկարելի է ճշդել այսօրուան գինը այդ բաժնեթուղթերուն, քանի որ դադրած է տուրեւառը:

Սակայն քանի մը թուանշաններ ոսկեվէս ցոյց կուտան այս ընկերութեան շահագործումներուն չափն ու քանակը:

1929ին 984,000 ս. ոսկի դրամագլուխ ունեցող Պէյրութի Ջուրի Ընկերութիւնը զուտ շահ արձանագրած է 149,254 ս. ոսկի:

1930ին այդ տարեկան շահը բարձրացած է 151,255 ս. ոսկիի, նշանակելի յաւելում մը ի հայտէ համաշխարհային տագնապի ատտուքութեան այդ օրերուն:

1933ին, երբ տնտեսական տագնապը իր գագաթնակէտին հասած էր եւ վանաւորեալ երկիրներու մէջ եւ անձնական թիւնները իրարու կը յաջորդէին, Ջուրի Ընկերութիւնը շահ կ'արձանագրէր 167,563 ս. ոսկի, 1934ին բարձրացնելով այդ գումարը 175,000 ոսկիի:

Աւելի եզական երեւոյթ մը չէ՞ ներկայ օրերուն, երբ բազմաթիւ ընկերութիւններ կը սպառեն իրենց դրամագլուխները՝ տարեկան որոշ վնասներ արձանագրելով: Աւելի ճիշդը պիտի ըլլայ չէ՞ չարաշահութեան եւ ոչ բարեխիղճ վերաբերումի: Ժողովրդական բոլոր խաւերու սովամահ ըլլալու սպառնալիքին ներքեւ գտնուած օրերուն, Պէյրութի Ջուրի Ընկերութիւնը, իր ձեռքին մէջ ունենալով քրտնաջան մեքենային բանալիները, ծարաւամահ ընելու սպառնալիքով քամած է անոնց վտիտ քսակները, պարարտացնելով իր դրամագլուխին տոկոսը:

Պէյրութի Ջուրի Ընկերութիւնը, առանց յարգելու իր կնքած պայմանագրութեանց ուժին, անփափոխ պահած է իր բարձր գիները տարիներու շարունակ եւ արհամարհանքով պատասխանած է տրուած դիմումներուն՝ ջեջեքելու համար իր գիները»:

... թէ, «յառաջապէս ընդարուած յանձնուած մը հնարաւորութիւն ... ժողովուրդներու անգամ մը եւս պաշտպանել իրենց զատը եւ բացարձակ անձնուրութեամբ տուաւ իր ան... ճակատագիրը»:

Երեւայ թէ «Նոր Երկիր»ի Նիւ-Եորք մասցեր է այն տեսարանը ուր Աննիկ Խաւհակեան բեմ բարձրանալով պատմեց կեղր. վարչութեան երեքին:

— «Մէջտեղ հանեցէք շրջաբերականը, գաղ ցուցուցէք, գլխաւոր վարդապետ ձեզ է մեղադրուած, ոչ թէ փաստաթուղթերն»:

Աղմուկ, իրարանցում, աթոռ եւ ... Խաւհակեանի դէմ որ երեւան հանեց շրջաբերականի մը թաղումը:

Ինչո՞ւ այդ շրջաբերականը չտպագրեցին այն յանձնախումբին որ իր կարգին ծանօթանալ յետոյ շրջաբերականի տրամադրութեանց, եզրակացութեան գար եւ ... ոչ թէ փաստաթուղթերը:

Նոյ հաճոյացուցած մինչեւ այսօր այդ շրջաբերականը որ եւ է տեղ, մեկնեց հանել, որովհետեւ գիտէ թէ ձեր գերեզմանն է որ պիտի պատրաստուի մեր ներկայութեան: Եւ կը զարմանաք թէ «աւելի յամառութեամբ կը շարունակեն պայքարը, այժմ նոյն իսկ համագումարին եւ նոր Կեդր. վարչութեան դէմ»:

Մենք ալ մեր կարգին ըսենք Իրաւունք ... «Թոյլ չենք տար որ այդ «ջիլքերներու անփորձ մէհերը, էնթրիկները, կոլէները մէկ խօսքով ընավլղաքօդութիւնները պատճառ ըլլան չէզոք մասսային յուսախաբութեան եւ հոգի քայքայման»: Քեալյակօղութիւն մըն ալ սա, մեր բանակը իրենք կը կանխեն:

«Իրապէկ»ը եւ իր նմանները թող լաւ գիտնան որ պայքարի ելած ընկերները իրենց նման քաոսուն շապիկ չեն փոխած, այլ մէկ կեցուածք ունին, այն է Ս. Հայաստանի բարեկամ եւ Հայաստանի օգնութեան գործին սատարող: Ինչպէս մինչեւ այսօր աւելի յետոյ ալ կրնանք տանիլ մեզ համար նուիրական, պաշտամունքի սահմանի դարձած այս մեծ գործը, առանց ունենալու մեր մէջ ձեզ պէս քաղքենի «քեալյակէօզ»ներ:

Դեռ ունիմ ըսելիքներ:

ԱՆԿԵՂԾ ՀՈԿԵԱՆ ՄԸ

Մարսէյլ

ՕՐ. ԹԱԳՈՒՀԻ ԱՐԱՊԱՃԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԹԷՓՈՅԵԱՆ

Նշանուած

21 սեպտ. 1935, Վալանս

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Գերման դեսպանն ալ այս տեսակէտին համոզեցին եւ չէզոքութիւն յայտարարուեցաւ, միեւնոյն ատեն զօրաշարժ ... նոյն իսկ այն Թուրք նախարարները որոնք տեղեակ չէին դեռ Գերմանիոյ հետ զինակցութենէն, համակարծիք էին զօրաշարժին իբր օգտակար նախապզգուշութիւն:

Ճէմալ փաշա կը ստանձնէ ծովային նախարարութեան կից հրամանատարութիւնը օսմանեան Բ. զօրաբանակին: Օգոստոս մէկի՞ն թէ երկուքին Թուրքիոյ կողմէ «Սուլթան Օսման»ի համար ընկերութեան հաշուին եղած վճարումէն կէս ժամ ետք Անգլիոյ ծովային նախարարը կ'արգիլէր Թրքական դրօշակ պարզել նաւին վրայ եւ կը գրաւէր «Սուլթան Օսման»ը եւ «Րէշատիէ»ն: — «Կեանքիս մէջ անմոռանալի է այն ցաւը, զոր զգացի, կ'ըսէ Ճէմալ-փաշա, երբ այս լուրը առի. Այն օրը հասկցայ թէ ծովակալ Լոմպէրի բարեկամական խորհուրդները եւ Արմսթրոնկ ընկերութեան հազարաւոր դժուարութիւնները պատրուակ էին միայն ձգձգելու եւ տիրանալու համար նաւերուն:

Եթէ նոյն իսկ իրաւունք ունի Անգլիա պատերազմի մը պահուն գրաւելու իր նաւարանին մէջ գտնուող նաւերը, այս պարագային սակայն անիրաւ է, որովհետեւ դեռ պատերազմի մտած չէր, ոչ իսկ իր բանակը կամ նաւատորմը զօրաշարժի ենթարկած: Այս անարդարութիւնը նոյն ինքն անգլիացի քաղաքագէտներ խոստովանած են, հետեւաբար պէտք չեմ տեսներ անդրադառնալու: Այս դէպքը կ'արդարացնէր Թրքական զօրակոչը եւ առիթ կուտար օտար դեսպաններուն պատասխանել, որոնք անտեղի կը գտնէին զայն: Նաեւ իրաւունք կուտար օսմանեան կառավարութեան արտօնելու Կէօպէնի եւ Պրէսլաուի Մարմարա մտնալը:

«ԿԷՕՊԷՆ»Ի ԵՒ «ՊՐԷՍԼԱՈՒ»Ի ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՄԻՋԵՆ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊՈԼԻՍ ԳԱԼԸ

«Շատ մը գերմանացի զինուորականներ, մանաւանդ Լիման ֆօն Զանտէրսի հետեւորդները, որոնք առաւել կամ պակաս չափով տեղեակ էին գերմանեւթուրք զինակցութեան, բայց չէին գիտեր թէ ինչ պատճառով Թուրքիա չէզոքութիւն յայտարարած էր, տեղի թէ անտեղի առաջարկներ կ'ընէին եւ խոր առնելութիւն մը կը անուցանէին ինծի հանդէպ, որովհետեւ գիս կը համարէին այն անձը որ մինակը ետ կը կեցնէ Թրքական կառավարութիւնը պատերազմի մասնակցելէ: Օր մը կը գտնուէինք Սայիտ Հալիմ փաշայի ապարանքին պարտէզին նաւամատոյցին վրայ: Թուախոյսէն եկող շոգենաւ մը, որ լեցուն էր նորահաւաք զինուորներով կ'անցնէր Վոսփորէն եւ կ'ուղղուէր Մարմարա ծով: Գերման սպաներ եւ դեսպանատան մարդիկ, որոնք հոն ներկայ էին, կը խօսակցէին այս շոգենաւին անցնելուն վրայ: Լիման ֆօն Զանտէրսի հետեւորդներէն մէկը ինծի լսելի ձայնով մը բսաւ.

— Եթէ Ն. Վ. օսմանեան ծովային նախարարը այս նաւուն Տարտանէլէն անցնիլը արգիլէր, այն ատեն մեր գերման զինուորները արեւմտեան ճակատին վրայ առնուազն 4000 ֆրանսացի զինուոր պակաս պիտի ունենային իրենց դէմ: Այս օգտակար ձեռնարկը միայն ծովային նախարարէն կախում ունի:

Բնականաբար չլսելու եկայ եւ նաւը շարունակեց իր ճամբան:

1914 օգոստոս 8ին գերման դեսպանատան ծովային կցորդ Հուման եկաւ ծովային պաշտօնատուն եւ ինծի տեղեկացուց թէ գերման միջերկրականեան նաւատորմը Անգլիացիներու հետապնդումներէն խուսափելու համար կը քաշուի Տարտանէլի ուղղութեամբ եւ նկատելով որ ըստ իր ստացած տեղեկութիւններուն «Կէօպէն»ը ածուխ չունի այլ եւս, պէտք է որ Պոլսէն հոգացուի: Իր խնդրանքին ընդառաջ երթալով եւ խորհրդակցելով միւս նախարարներուն հետ, Տէրինճէի պահեստէն կը տրամադրէ ուզած քանակութեամբ ածուխ: Քանի մը ժամէն «Կէօպէն»ը ածուխով բեռնաւոր կը մեկնի Եգէական ծով:

Օգոստոս 11ի իրիկունը ճաշէն վերջ բաս ամառանոցիս համանուած էինք մեծ եպարքոսին ապարանքը Թալէաթ, Խալիլ, Ճավիտ եւ ես: Էնվէր փաշա որ վերջը եկաւ, պաղարիւն ժպիտով բսաւ.

— «Մանչ մը ծնաւ մեզի, «Կէօպէն»ը եւ «Պրէսլաու»ն այս առտու երեւցեր են Տարտանէլի առջեւ: Եւ որովհետեւ անգլիական նաւատորմի կողմէ պիտի հետապնդուէին, խնդրած են արտօնել իրենց Տարտանէլ մտնելը: Արտօնեցի զինակից պետութեան մը նաւերը ազատելու համար փճացումէ. առայժմ Տարտանէլի այս կողմը կը գտնուին անոնք եւ պաշտպանուած նեղուցներէն: Ասոր հետեւանքը այն է որ կը գտնուինք քաղաքական խնդրի մը դիմաց. այս իրիկուն պէտք է որոշում մը տանք այս մասին»:

Ուրեմն պատերազմիկ կողմերէն մէկուն երկու նաւերը կը գտնուէին Թրքական ջուրերու մէջ: Ըստ չէզոքութեան օրէնքին պարտաւոր էինք կամ 24 ժամուան մէջ հեռացնել եւ կամ զինաթափ ընել եւ նաւահանգիստներէն մէկուն մէջ պահել: Իբրեւ Գերմանիոյ զինակիցը, առաջին պարագան չէինք կրնար նոյն իսկ խնդրոյ նիւթ ընել, որովհետեւ դանոնք թշնամիին յանձնել պիտի նըշանակէր այդ ալ հակառակ մեր շահերուն եւ մեր պարտաւորութեան: Ինչ կը վերաբերի երկրորդ պարագային, բացայայտ էր որ Գերմանացիները երբեք չպիտի ընդունէին: Այս տեսակէտով համաձայնականները մեր ընթացքը պատճառ պիտի նկատէին մեզի դէմ պատերազմ մը յայտարարելու: Անշուշտ ուշ կամ կանուխ պիտի պատահէր այս բանը եւ մենք պիտի ստիպուէինք մասնակցիլ պատերազմին: Սակայն օսմ. բանակի կացութիւնը կը ստիպէր մեզ կարելի եղածին չափ յետաձգել այս մասնակցութիւնը:

Ֆրանսական եւ անգլիական դեսպանները բողոքելու համար ներկայացան մեծ եպարքոսին: Թալէաթ եւ Խալիլ Թարապիա գացին, գերման դեսպանին մօտ, խնդրելու որ եթէ կարելի է երկու նաւերը երեւութապէս զինաթափուին: Ժամ մը յետոյ լուրերին թէ դեսպանը անկարելի կը գտնէ ընդունիլ այդ առաջարկը, նոյն իսկ եթէ առիթ պատճառ ըլլար (հակառակ նոյնինքն Վանկէնհայմի Թուրք բանակի անպատրաստ ըլլալը ընդունելուն), Թուրքիոյ չէզոքութեան խանգարուելուն եւ պատերազմի: Էնվէր փաշա համակարծիք էր դեսպանին, բայց ես պնդեցի թէ միջոց մը գտնելու ենք յետաձգելու համար պատերազմի մեր մասնակցութիւնը:

(23) (Շար.)

կը կնքէ եւ կը ստանձնէ ամսական 10 անգլիական ոսկի վճարել։

Ազգայնական շրջանակներ աշխատանքներ կը տանին արգիլելու համար տեղացիներու արձանագրութիւնը։

Պէյրութէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 22 թուականով.— Իտալական գործակալներ քանի մը հարիւր լիրանոցի թղթադրամներ վարձած ըլլալով, աղջի որ Էրիթրէ ղրկեցին ֆրանսական շոգենաւով մը։ Այսօր մեծ բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ մզկիթին մէջ, բողոքելու համար իտալական գրասենեակներուն դէմ։ Այս առթիւ ճառախօսներ պատմեցին թէ Իտալացիները թշնամական դիրք բռնած են Արաբներուն դէմ։ Հանրագրութիւններ ստորագրուեցան ղրկելու համար մարզպանութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, որպէսզի անմիջապէս միջոցներ ձեռք առնեն իտալական քարոզչութեան գրասենեակները փակելու համար։ Այսպիսի միթինկ մըն ալ Դամասկոսի մէջ գումարուած է։

Հապէշիստանի կատարած զիջումները

Հապէշիստանի կայսրը պալատ հրաւիրելով «Թայմզ»ի թղթակիցը, ցաւ յայտնեց որ զէնքի արտածման արգելքը պարզապէս կը ծառայէ զօրացնելու Իտալիոյ դիրքը։ Ուստի խնդրեց որ վերցնեն արգելքը եւ միեւնոյն ատեն Անգլիա փոխ դրամ յատկացնէ սպառազինութեանց համար, հաստատուն երաշխաւորութիւններով։ Իտալիոյ դէմ ծրագրուած պատժական տնօրինութեանց մասին ալ իր կարծիքը յայտնելէ յետոյ, կայսրը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Եթովպիա կարելի բոլոր զիջումները կատարեց ի սէր խաղաղութեան։ Այսպէս, յանձն առաւ.— 1. Օգատէնի նահանգը ձգել Իտալիոյ, փոխարէն ստանալով ելք դէպի ծով.— 2. Հողամաս մը ձգել Էրիթրէի ներքնաշխարհին մէջ, փոխան վճարումի.— 3. Եթովպիան բանալ բոլոր երկիրներու առջեւ, մէջն ըլլալով Իտալիան, կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ.— 4. Վարչական բարենորոգում աջակցութեամբ օտար պաշտօնատարներու որոնք պէտք է նշանակուին եթովպական կառավարութեան կողմէ.— 5. Վերակազմութիւն ոստիկանութեան եւ դատարաններու, նոյնպէս աջակցութեամբ.— 6. Վերջնական ճշդում եթովպական սահմաններու, զանոնք դնելով երեք պետութեանց երաշխաւորութեան տակ.— 7. Յայտարարել Եթովպիոյ չէզոքութիւնը, երաշխաւորութեամբ երեք պետութեանց.— 8. Միջազգային փոխառութիւն մը կնքել, երկրին տնտեսական զարգացման համար, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Կայսրը աւելցուց թէ պատերազմ ծագած ատեն, Եթովպիա պիտի նահանջէ, ապացուցանելու համար թէ ոչ է նախայարձակը, յետոյ իր անկախութիւնը պիտի պաշտպանէ բոլոր միջոցներով, միեւնոյն ատեն շարունակելով Ազգաժողովին միջամտութիւնը խնդրել համաձայն ուխտին տրամադրութեանց։

Քուշիկ յուշիկ կը վերահաստատեն...

Խորհրդային իշխանութիւնը հետզհետէ կը վերահաստատէ շատ մը բաներ, որոնք հակայեղափոխական հռչակուած եւ ջնջուած էին բոլշեւիկ փոթորիկին մէջ։ Այս անգամ կարգը եկած է բանակին։ Նոր հրամանագրով մը, կը վերահաստատուին զինուորական հետեւեալ աստիճանները.— Ա. եւ Բ. կարգի տեղակալ, հարիւրապետ, հազարապետ, գնդապետ, կիսաբաժնի հրամանատար, զօրաբաժնի հրամանատար, զօրաբանակի հրամանատար եւն.։ Միեւնոյն ատեն կը ստեղծուի հին տիտղոս մը, նոր բացատրութեամբ,— «Մարաջախտ Ս. Միութեան», որ կառավարութեան կողմէ պիտի տրուի վերին հրամանատարութեան ամէնէն ականաւոր ներկայացուցիչներուն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ սպանութեան առթիւ ամբաստանուած երեք Խրուաթները, որոնք բանտարկուած են Էքսի մէջ, վերաքննիչ ատեանին դիմած եւ պնդած էին իրենց անմեղութեան վրայ։ Ատեանը հինգ վայրկեանի մէջ արձակեց իր վճիռը, մերժելով դիմումը։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՔՆՆԻՉ Թահսին իր պաշտօնատեղին մեկնեցաւ, քննական պտոյտ մը կատարելու համար։ Ընդհ. քննիչը, որուն կ'ընկերանան տնտեսական, ելմտական եւ առողջապահական երեք խորհրդականներ, Տրապիզոնէն Էրզրում պիտի անցնի եւ իր ամբողջ շրջանակը այցելել յետոյ Անգարա պիտի երթայ։

Մեկնելու միջոցին, ընդհ. քննիչը ըսաւ.— «Այս այցելութեանս նպատակն է վարչապետին վերջին ճամբորդութեան միջոցին Արեւել. Նահանգներու մէջ ճշդուած պակասները լրացնել։ Տնտեսական բարենորոգումները այս այցելութենէս վերջ պիտի ճշդուին։ Դալով ելմտական գործերուն, Թափուր եւ հողերու խնդիրները արմատապէս պիտի կարգադրուին։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ աշխատանքէ զրկուած օտարականներու թիւը չափազանցուած է տեղական մամուլին կողմէ, որ նշանակած էր 12.000 հոգի։ Հաւանաբար միայն չորս հազար հոգի հրաման ստանան հեռանալու երկրէն, եթէ խստօրէն գործադրուի տեղացի աշխատաւորներու պաշտպանութեան օրէնքը։

ՏԱՈՒՆԻՆԿ ՍԹՐԻԹ ԹԻՒ 10ի երկու հարիւրամեակը պիտի տօնուի այս շաբթու։ Այս պատմական շէնքը վարչապետարանն է Մեծն Բրիտանիոյ, 1735 սեպտ. 22էն ի վեր։ Բաղդատաբար համեստ շէնք մը՝ երեք յարկով եւ մութ կղմինտրի գոյնով, այս հաստատութենէն է որ կը ծագի լոյսը՝ Մեծն Բրիտանիոյ աշխարհակալութեան։

ԱԼԳԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ բանտարկութեան վերածեց վերջին ըմբոստութեան առթիւ արձակուած մահավճիռները։ Այս շնորհէն զրկուեցաւ միայն մէկ հոգի, Հէքիւան Մանէքի, որ նախապէս երկու հոգի սպաննած եւ մասնակցած էր զօր. Կիլարտիի սպանութեան։

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ առթիւ, որ վերջացան անցեալ շաբթու, Քիէվի շրջանին զինուորական հրամանատարը, Զօր. Եաքիր, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.— Ռազմափորձերուն մասնակցող զինուորներու 40 առ հարիւրը համայնավարներ էին, 37 առ հարիւրը բանուորներ եւ 54 առ հարիւրը գիւղացիներ։ Հրամանատարութեան մէջ համայնավարներու համեմատութիւնը կը հասնէր 70 առ հարիւրի։ 5600 ժամ օդային թռիչքի ատեն, միայն երկու ձգախէժներ պայթեցան։ Շարժման մէջ դրուած 1040 հրասայլերէն միայն 8ը թեթեւ վնասներ կրեցին։ Զօրավարը մասնաւորապէս գովեց 600 զինուորներու խմբական վայրէջքը անկարգելով, հրացանները բռնած եւ պատրաստ արձակելու։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ բացուեցաւ երէկ, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ։ Օրակարգի գլխաւոր հարցն է երկու սէնտիքաներու միացումը, որուն համար աշխատանքներ կը կատարուին երկար ատենէ ի վեր։ Միեւնոյն ատեն բացուեցաւ միւս Արհեստ. Միութեան՝ «Ինիթէռ»ի ընդհ. ժողովը, որ նմանապէս պիտի քննէ միացման խնդիրը։

ԵՐԿՈՒ ՌՈՒՍ ԼՐՏԵՍՆԵՐ ձերբակալուեցան Սթրազպուրկի մէջ, կարեւոր փաստաթուղթերով։ Այս գործին մէջ ալ կին մը կը փայլի,— «Գեղանին Շարլօթ», որուն վրայ շատ մը մեղադրանքներ կը ծանրանան.

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՍՈՒՆԿԷՆ մինչեւ հիմա մեռած են վեց հոգի, Վալանսի մէջ։ Հիւանդ պառկած են քսան հոգի, ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ։

ՄԷՄԷԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ առթիւ մեծ յուզում կը տիրէ Գերմանիոյ մէջ։ Լիթուանիոյ կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան։

ԿՌՓԱՄԱՐՏԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ մրցում մը տեղի ունեցաւ, երէկ, Նիւ Եորքի մէջ, համաշխարհային նախկին ախոյեան Մաքս Պաէրի եւ Ճօ Լուիսի միջեւ։ Ներկայ էին 90,000 հոգի։ Տոմսակներէ մուտք գոյացած էր մէկ միլիոն տոլար (15 միլիոն ֆրանք), որուն 30 առ հարիւրը պիտի տրուի Ճօի, 30 առ հարիւրը Մաքս Պաէրի եւ 40 առ հարիւրը կազմակերպիչներուն։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը, 32, Ave. Gobelins. Օրակարգ՝ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ՌՈՒԷԼ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընտրութիւն մարմնի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ (27 Սեպտ.) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցին մէջ 181, Դուր Լաֆայէթ։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, իր «Խամակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6ԻՆ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ

Մանրամասնութիւնները հետզհետէ։

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Միութեանս Պատուոյ Նախագահ

Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Կիրակի, 29 Սեպտեմբեր ՇԱԹՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐԻ ՄԷՋ

1.— Պատարագ եւ հոգեհանգիստ Լեգէոնի նահատակներուն հոգւոյն, Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց Եկեղեցիին մէջ, ժամը 10—11.30։ 2.— Յաւարտ կրօնական արարողութեանց՝ Եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ ԴՐՕՇԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ 15ՐԴ ԶՕՐԱԲԱՆԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻՆ ԿՈՂՄԷ

3.— կէսօրին հրաւիրեալները եւ Ֆրանս. Նախկին կռուողներու Միութեանց Պատուիրակութիւնները կը պատուասիրուին Շաթօ տը Ֆլէօրի սրահներուն մէջ։ Կը խօսի՝ Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ։

4.— ժամը ճիշդ 1.30ին ընկերական սեղան յարակից սրահին մէջ. կը հրաւիրուին ամբողջ Լեգէոնական ընտանիքը (կը խնդրուի փոքրիկները չբերել)։ 5.— ժամը 3.30ին ժողովրդական հանդէս, նոյն սրահներուն մէջ, որու ընթացքին Պ. Յ. ԹԷՔԷԵԱՆ յուշարձակով պիտի պատմէ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»ի 40 օրերու հերոսամարտը եւլն. դրուագներ։

Այս հանդէսին ազատ մուտքի իրաւունք կուտան Միութեանս սարքած վիճակահանութեան տոմսերը, որ պիտի քաշուին տեղւոյն վրայ։ 6.— ժամը 10ին (գիշերուան) տեղի կ'ունենայ Հայ Լեգէոնական Միութեան Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ շրջաններու առաջին համագումարը

Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չբերել։

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ վճարելով ծախքերուն համար 2 ֆր.։

ԾՆՈՒՆԴ

Փան տ'Օպնայէն ընկեր Նիկողոս Կրգկրցեան եւ Տիկինը ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկրորդ զաւկին՝ ՌՈՍՏՈՄԻ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ եւ Շրջանի Մանկապարտէզի երեսն անդամական ընդհ. ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ։ 19 Rue de Paris, Ժանթիյիի։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Imprimerie A. DER AGOPIAN
Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Damesme. PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիճեան

Այս էր պատճառը որ Թէոդորոս թագաւորը չէր սիրեր բնաւ իր եկեղեցականները. նոյնպէս եւ Թէքլէ Կորկիսին ալ ատելի են. եւ եկեղեցականք ալ զինքը չեն սիրեր եւ միշտ ժողովուրդը անոր դէմ կը գրգռեն, եւ բանած որ եւ իցէ գործերը կը պախարակեն։

Ասոնք գուշակութիւն մըն ալ հաներ էին ու բոլոր երկրին մէջ, եւ կը հաւատցնէին ժողովրդեան՝ որ Թէքլէ Կորկիս իր թագաւորական իշխանութեանը բարձրանալէն կամ երեք օր, կամ երեք ամիս եւ կամ երեք տարի ետքը պիտի մեռնի եւ իր թագաւորութիւնը կործանի։

Այս օրինակ սուտ գուշակութիւններ Թէոդորոսին համար ալ կը զրուցուէին եղեր։ Երբ երեք օրը անվտանգ անցուց նա, երեք ամիսներուն կը սպասէին. Գեկամբրերի վրայ յարձակած ժամանակ երեք ամսոյ մօտ ըլլալուն, սկսան բոլոր եկեղեցականք անոր մահուանը մահը գուշակելով ամէնուն սիրտը յուզել, եւ իրենց ուրախութիւնը յայտնել։ Այս եկեղեցականք աւելի Կապօս Մեռանի Ալէմը կը սիրէին. «Նա պիտի յաջորդէ կ'ըսէին, նա արդար թագաւոր պիտի ըլլայ, անոր հնազանդեցէք, որովհետեւ եկեղեցին կը սիրէ նա. եւ ժողովրդին վրայ հայրաբար կը գթայ»։

Ասոնց այսպէս սուտ գուշակութիւններ տարածելնուն պատճառն էր, թագաւորին զօրացն ու զօրապետներուն սրտին մէջ երկիւղ ու կասկած ձգել, որ պատերազմի ժամանակ անսիրտ ու թոյլ շարժին, գիտնալով որ իրենց թագաւորը անպատճառ պիտի յաղթուի ու ընկնի, եւ որպէս զի անկէ յուսահատեալ շատերն ալ փախուստ տան պատերազմի սկսելէն յառաջ։

Եկեղեցականք ոչ միայն հասարակ ժողովրդոց, այլեւ թագաւորին վրայ կ'ուզեն ազդեցութիւն ունենալ։

Կ'ուզեն որ նա թէ իրենց եւ թէ ժողովրդեան գործած յանցանքներուն միշտ ներէ, պատիժ չտայ, ինչպէս կ'ընէր Թէոդորոսէն առաջ Ամարայի Ռաս Ալի իշխանը, որու ժամանակ գողութիւնը, մարդասպանութիւնը, սափսոսութիւնը ու ամէն տեսակ յանցանք ու մոլութիւնները ներելի էին, վասն որոյ եւ Ռաս Ալի սիրելի էր ամենուն. Թէպէտ եւ նա շատ քրիստոնէից տաճկանալու պատճառ կ'ըլլար, երկիրը բոլոր մոլութեանց ասպարէզ դարձած էր, այսու ամենայնիւ զինքը իբրեւ բարի եւ ողորմած իշխան կը պատուէին

Թէոդորոս այնպէս չէր, յանցաւորի մը գործած յանցանաց համեմատ մատուըններ, ոտքերնին, կամ գլուխնին կտրել կուտար. յետոյ կաշեկրակի մէջ ալ ձգել յանցաւորները.

Ներկայ Թէքլէ Կորկիս թագաւորն ալ, ինչպէս որ կը լսենք, անոր օրինակին հետեւելով սկսած է ականջ, քիթ, ձեռք, մինչեւ գլուխ կտրել. ասանք ժողովրդին աչքին ատելի են. սակայն արդարութեամբ խօսելով՝ երկու կողմէն պահանջմանց մէջ չափազանցութիւն կայ. Թագաւորին արժան է անաչառ՝ բայց միանգամայն գթասիրտ ըլլալ. Ժողովրդեան ալ հարկ է թագաւորին գթասիրութեամբը չդեղծանիլ. եւ գիտնալ [illegible] շատ անգամ Աստուած ժողովրդեան մեղքերը պատժելու համար փարաւոնի նման իշխաններ կուտայ անոնց. բարկութեամբ, ինչպէս կ'ըսէ Իմաստունը «Միրտ թագաւորի ի ձեռին Աստուծոյ է»։

Թէքլէ Կորկիսի համար ըսած գործակցութիւններն պարապ ելաւ, [illegible] մըտը գնաց անփորձ, բայց [illegible] հոն իր մահուանը հանդիպելու [illegible] յաջողի ալ իր գործքը, Ռաս [illegible] Մարիամ պատասխանը կը [illegible] անոր հետեւեալ կերպով.

Իր բանակը ամբողջ մէկ ճամբայ հեռու թողլով, ինքը քիչ մարդով գալ թագաւորին վրանին ժամ մը [illegible] ու տեղ կը մտնէ; մեծ կամ [illegible] մը կ'առնէ իր ծածրակին վրայ ու այնպէս վերը ծռած թագաւորին [illegible] ներկայանալով կ'ըսէ. «Քեզի գործած յանցանքներուս կը խնդրեմ որ ներես»։

(Շար.)

(*) Այս սովորութիւնը [illegible] պէտ ունին, երբ յանցաւոր մը [illegible] դութիւն խնդրելու համար [illegible] քով երթայ, քար մը իր [illegible] վրայ կը կրէ ու այնպէս կը ներկայանայ անոր։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԹԵՐԹԻՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 26 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2919

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԱՒ, ՏԷՐ, ԵՒ ՈՂՈՐՄԷ...

Մօտաւորապէս մէկ տարի առաջ, նուիրակ մը եկաւ Էջմիածինէն: Բարձրաստիճան կղերական, հմուտ գիտնական, պերճախօս բեմբասաց:

Իր պաշտօնի կատարման ընթացքին, խօսեցաւ ինչպէս Էջմիածնի, նոյնպէս հայրենիքի մասին: Խօսեցաւ տաք-տաք, վառվռուն հոգիները, եւ բոցավառելով տարագիր բազմութեանց կարօտակէզ աչքերը:

Բացի կրօնական առաքելութենէն, ուրիշ իրաւասութիւն չունէր նուիրակը: Այնպէս որ, միայն խանդավառութիւն ցանեց իր անցած ճամբուն վրայ: Յոյս եւ հաւատք ու մաղթանք: Եւ եղաւ խելօք ու զգօն, կայսեր բաժինը պահելով կայսեր:

Տարի մը վերջը, մեր մէջ ունեցանք ուրիշ պատուիրակ մը, այս անգամ ի դիմաց «կայսեր»: Ներկայացուցիչ մը բանուորան, որուն համար կ'ըսեն թէ ամէն լիազօրութիւն կը վայելէ յանուն կառավարութեան. Ինչպէս միւսը՝ յանուն Էջմիածնի:

Եթէ մէկուն յանձնարարուած էր մխիթարել, հաւատացնել եւ պտուղ ժողվել, միւսը կուգար անցագիր բաժնելու եւ մէկ-երկու հազար անյաջողներ պանդխտութենէ փրկելու:

Գոնէ այդպէս հաղորդեցին Երեւանէն: Եւ այդպէս ալ յայտարարեց լիազօրը ինք, դեռ երկու շաբաթ առաջ: Իր ժամանումէն երկու շաբաթ վերջը:

Միայն թէ, նոյնքան զգոյշ եւ խելօք մարդ, ինչպէս կաթողիկոսին նուիրակը, Գ. Շահվերդեան պարտք սեպեց առաջին օրէն իսկ ճշդել թէ ինք պաշտօն ունի միայն 1200 հոգի արձանագրելու, այն ալ բացառապէս Ֆրանսայէն:

Յետոյ բացատրեց թէ պիտի առնուին առաւելապէս անոնք որոնց հայրենակցականը գիւղ կամ բնակարան շինած է Հայաստանի մէջ: Եւ դեռ շարք մը մանրամասնութիւններ, որոնք մեծապէս կը կրճատեն իր լա՛յն իրաւասութիւնները:

Օրինակ՝ Երեւանի ներկայացուցիչը իրաւունք չունի դիմումներ ընդունելու նոյնիսկ Մարոքէն, Ալժերիայէն կամ Սուրիայէն, որոնք Ֆրանսական շրջան կը համարուին:

Ու վերջապէս, «արձանագրութիւնը առնուելիք չի նշանակեր ներգաղթի իրաւունք ստանալ»: Ցուցակները պիտի վերաքննուին, նորեր պիտի կազմուին, պիտի զտուին, պիտի մաղուին, ճարմանդներէն շարժուող պիտի նետուին ու պիտի ղրկուին Մոսկուա, «ի գործ ու պատշաճ անօրինութիւն»:

Մեղաւորը ի՞նչ պիտի ըլլայ, եթէ այս գործողութիւնները տեւեն մինչեւ տարեգլուխ կամ գարուն:

Ահա մէկ ամիսը անցաւ եւ լիազօրը ամէն բանէ առաջ զբաղած է Հօկի հաշիւներով, բարոյական թէ նիւթական:

Ամփոփելու պատճառ ալ չունի, քանի որ իրաւունք ստացած է հարկին մէկ տարի մնալու այս երկրին մէջ, «հանդերձ ընտանեօք»: Անշուշտ շատ աւելի կարեւոր պաշտօնով, քան ներգաղթի կարաւանի մը կազմակերպումը:

Եւ հիմա դուք ձեզի պատկերացուցէք այն կացութիւնը որ դէմ դիմաց կը դնէ հայրենիքն ու Հայկական Արտասահմանը:

Չէ՞ք տեսներ, անդին, Սփինքս մը, աւելի համր քան եգիպտականը, իսկ աստին՝ զանգուած մը սիրտ ու բերան ու ականջ, որ կը սրտփին, կը կափկափին եւ պատասխանի կը սպասեն: Կը սպասեն տարիներէ ի վեր, իսկ այսօր շատ աւելի խոր անձկութեամբ: Նոյնիսկ աղերսելով եւ արտասուելով.

— Լաւ, տէ՛ր, եւ ողորմէ...

Բայց, ո՞ւր է «տէր»ը: Կը լսէ՞, կ'ուզէ՞ լսել «տէր»ը, գոնէ այնքան որքան սա միւս «տէր»երը որ կը կոչուին հիւրընկալ պետութիւն:

Բարեհաճեցէք հարցնել Էջմիածնի նուիրակին եւ Երեւանի պատուիրակին: Անշուշտ կը պատասխանեն եթէ ուզեն: Կամ եթէ բան մը գիտեն:

Մի փորձէք աւելին սպասել նոյնիսկ Երեւանէն, հիմա որ ան Գուլոյեան վարչապետ է նշանակուած.

Թուրքիոյ մէջ — եւ ուրիշ ամէն տեղ — կառավարութիւնը ինքն է որ կը վարէ ներգաղթի գործը, ծրագիրներ կազմելով, համապատասխան վարկ սահմանելով եւ լրջօրէն գործի փարելով:

Իսկ մեր մէջ, կը թուի թէ ներգաղթը փոխուած մըն է Միջնեալ տաղտուկ մը, յանձնուած կարգ մը հոգաբարձուներու, որոնց գլուխը կը գտնուին երկու «մասնագէտ»ներ, Պր. Վարդանեան եւ Դ. Շահվերդեան:

Կը չափազանցե՞նք: Այն ատեն ի՞նչպէս կը բացատրէք Երեւանի ամբարտաւան կամ ապիկար դիրքը եւ հայկական Արտասահմանի նկուն, ողբաձայն աղերսը.

— Լաւ, Տէր, եւ ողորմէ...

Տակաւին անցեալ օր, տասնեակ մը Միութիւններ աղերսագիր մը հասցուցեր էին Պէյրութէն, ուղղուած ներգաղթի լիազօրին, աղաչելով եւ պաղատելով.

— «Ձենէ պահանջեր որ բոլորս մէկէն մեկնինք: Սակայն ամէն պարագայի, կը սպասենք որ այս կարաւանին մէջ մեզմէ ալ մի քանի հարիւրներ գտնուին»:

Երեւի զգալով թէ «հայրենասիրական» ջիղը շատ ալ զգայուն չէ Երեւանցիներուն համար, աղերսագրողները կը բացատրէին.

— «Մեր կարաւանին մեկնիլը սոյն տուեալներով ստիպողական ըլլալէ զատ, տեղւոյս Հօկին արժէքին եւ հեղինակութեան հետ կապ ունի. որովհետեւ քանիցս արձանագրութեանց ամուլ մնալը քիչ վնաս չէ հասցուցած Հօկին, եւ փոքրիկ խումբի մը մեկնիլը կրնայ մեծ եւ բարերար դեր կատարել այս տեսակէտով»:

Կը հասկնաք իմաստը.— Ողորմէ՛, Տէ՛ր, եթէ ոչ Երեւանի, գոնէ Հօկին վարկը փրկելու համար...

Ահա թէ ո՛ւր իջանք, տասը տարի ներգաղթ եւ «պետականութիւն» հոլովելէ յետոյ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հակասական լուրեր Իտալիոյ դիրքի մասին

Ֆրանսա եւ Անգլիա անկարելին կը փորձեն

Հինգերու յանձնախումբը իր տեղեկագիրը յանձնած ըլլալով Ա. Դ. Խորհուրդին, այս վերջինը արտակարգ նիստ պիտի գումարէ այսօր, վերջնական որոշում առնելու համար: Շատ մը հակասական լուրեր կը հղէին այս առթիւ: Բաղդատելով երկու օր առաջուան կացութեան հետ, որոշ լաւատեսութիւն կը տիրէ կարգ մը շրջանակներու մէջ: Սակայն եւ այնպէս, դժուար է վճռական կարծիք յայտնել: Իրար կը հաւասարակշռեն չարագուշակ եւ բարենշան երեւոյթները:

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը նոր նիստ մը գումարեց երեքշաբթի օր, նախագահութեամբ Մուսոլինիի: Այս առթիւ հրատարակուեցաւ հետեւեալ համառօտ զեկոյցը.—

« Առաջնորդը համառօտ զեկուցում մը տուաւ քաղաքական կացութեան մասին, շաբաթ օրէն մինչեւ այսօր: Ճշդեց թէ Իտալիա հակառաջարկներ չէ ներկայացուցած Ազգերու Դաշնակցութեան, այլ պարզապէս բերանացի յայտնած է այն պատճառները որոնց համար անընդունելի են Հինգերու յանձնախումբին առաջարկները: Ինչ որ անցաւ շաբաթ օրէն ասդին, կ'ապացուցանէ թէ Իտալիոյ դիրքը չէր կրնար տարբեր ըլլալ: Առաջնորդը յետոյ պարզեց դէպքերու հաւանական ընթացքը, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի կարգ մը յօդուածներու հիման վրայ, ինչպէս եւ այն դիրքը զոր Իտալիա պիտի բռնէ համաձայն պարագաներուն:

Շատեր այս վերջին նախադասութենէն կը հետեւցնեն թէ Իտալիա պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, եթէ սեղանի վրայ դրուի պատժական անօրինութեանց խնդիրը.

Ուրեմն, շատ բան կախում ունի Ա. Դ. Խորհուրդի այսօրուան ժողովէն, որ պիտի որոշէ — հաշտարար նոր փո՞րձ մը կատարել, ինչպէս կ'առաջարկէ Ֆրանսա, թէ գործադրել ուխտի 15րդ յօդուածին 4րդ հատուածը, ինչպէս կը պնդէ Անգլիա. Եթէ վերջին առաջարկը քուէարկուի, խորհուրդը բառ կանոնագրի պիտի խմբագրէ կարգ մը «յանձնարարութիւններ», ինչ որ կրնայ փութացնել Իտալիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Մէկ խօսքով, տագնապին երրորդ եւ ամէնէն տագնապալի շրջանն է որ կը բոլորուի այսօր: Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, Լավալ ամէն միջոց կը փորձէ ժամանակ շահելու եւ հաշտարար բոլոր միջոցները սպառելու համար: Իսկ Անգլիա, որուն կը ձայնակցի խորհրդային իշխանութիւնը, այն տեսակէտն ունի թէ այս ձգձգումներով Մուսոլինի ժամանակ պիտի շահի, մինչեւ որ անձրեւները դադրին եւ կարենայ արշաւանքի ձեռնարկել: Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ քանի քաշքշուին բանակցութիւնները, Իտալիա նոյնքան պատեհութիւն պիտի ունենայ որոմ ցանելու Ա. Դ. Խորհուրդի 11 անդամ-պետութեանց միջեւ, որոնք գրեթէ աննախընթաց համերաշխութեամբ տոգորուած են այժմ:

Կը հետեւի թէ այսօրուան ժողովը հակամարտութիւն մը պիտի ըլլայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Ա. Դ. Խորհուրդը 4 – 5 օրէն հազիւ կրնայ կազմել իր տեղեկագիրը: Ուրիշ ձեւակերպութիւններ ալ հաշուելով, թերեւս տասը օր ալ անցնի: Միւս կողմէ, Խորհուրդը կրնայ ինք առաջարկներ ներկայացնել Իտալիոյ, խաղաղ լուծման համար: Միեւնոյն ատեն, Անգլիա եւ Ֆրանսա կրնան շարունակել իրենց դիւանագիտական բանակցութիւնները, միջին ճամբայ մը գտնելու համար: Մանաւանդ որ, Հռոմի անգլիական դեսպանին վերջին տեսակցութիւնը Մուսոլինիի հետ՝ բաւական մեղմացուցած է մթնոլորտը: Այս տեսակցութիւնը յանձնարարած էր Անգլիոյ վարչապետը ինք: Այս առթիւ զրոյց շրջեցաւ թէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա առանձին պիտի բանակցին, Իտալ-հաբէշական վէճը խաղաղօրէն լուծելու համար, սակայն Լոնտոնէն կը հերքեն այս լուրը: Անգլիա չուզեր խնդիրը դուրս հանել Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակէն:

*** Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր նիստ գումարելով որոշեց շարունակել մինչեւ հիմա հետապնդուած քաղաքականութիւնը: Արտաքին նախարարը բացատրեց թէ անձնապէս հեռագիր մը ուղղած էր Պ. Մուսոլինիի, յայտնելով որ անգլիական նաւատորմին համախմբումը «պարզապէս զգուշական միջոց մըն էր», եւ չունի որ եւ է յարձակողական նպատակ: Սըր Ս. Հօր նախապէս Իտալիոյ մէջ ծառայած եւ անձամբ ծանօթ ըլլալով Պ. Մուսոլինիի, կը կարծէ թէ իր ձեռնարկը օգտակար է, երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները մեղմացնելու համար:

Ժողովը տեղեկանալով կացութեան, որոշեց շարունակել պաշտպանողական գործողութիւնները:

Կէս միլիոն ձի, ջորի եւ ուղտ...

Հաբէշական կառավարութիւնը որոշեց կէս միլիոն ձի եւ ջորի, ինչպէս եւ բազմաթիւ ուղտեր գնել, զինուորական փոխադրութեանց, մանաւանդ պէս Թիկրէի բանակին համար: Ուղտուն համար ձիեր պիտի ղրկուին Օկատէնի շրջանը: Բոլոր զօրամասերուն անասնաբոյժները շարժման մէջ դրուած են: Արտասահմանի մէջ ուսանող անասնաբոյժներն ալ կանչուած են:

Հաբէշուհիներու պատրաստութիւնները

Հաբէշուհիներու հայրենասիրական Միութիւնը մայրաքաղաքին մէջ ժողով գումարելով, հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց.— « Թշնամին մեր դուռը հասած է, մեր սրբավայրերն եւ հարստութիւնները կործանելու բացորոշ առաջադրութեամբ. ուստի յանձն կ'առնենք անմիջապէս անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնել, որպէսզի մեր զինուորները կարենան յաջողութեամբ պաշտպանել մեր ազատութիւնը:

Այս որոշման համաձայն, Հաբէշուհիները իւրաքանչիւր զինուորի պիտի հայթայթեն հետեւեալ ուտեստները.— կէս գրեւ մաթ փոշի, երեք գրեւ գարիի ալիւր, մէկ վեցերորդ գրեւ պլպեղ, մէկ լիտրա պղպեղ, մէկ լիտրա աղ, մէկ լիտրա կարագ եւ երկու լիտրա սուրճ:

(Շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՕՍՔ ԱՌ... ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ ՄԸ

Խաչ մը առացայ յունական Այինա կղզիին բանտէն:

Գառուածա՞ն մը արդեօք,— եւ սակայն, այն օրէն ի վեր՝ երբ հեռացած իմ քրիստոնէութեանս փայլփլէն, ամէն առտուայ կը խօսի ինծի՝ բայց երբեք խաչը:

Ուսուի զայն տուի... տաղտապար Աբամիի որ Յառաջի խմբագրատան ամփոփուղիներուն վրայ խաչեցեալի իր կերպարանքով փշապսակ մըն 'ալ կը պահանջէ հիմա:

Մեր խաչատար թղթակիցը ինծի կը գրէ նամ. երկու նամակ, յունարէ՞ն:

Բայց իմ ամբողջ գիտցած յունարէնս կը կայանայ հետեւեալ նախադասութեան մէջ.—

Սագափօ Թասրէլաթօ, լուլուտափիմու, Ֆէնկարաքիմու, փուէփիմու...

Այսահատերէն նամակները թարգմանել տուի ընկերոջ մը:

Ափսո՛ս, ախո՛ւր է պատմութիւնը:

Վանեցի երիտասարդ մը: 1922ին Հայաստանէն կ'իյնայ Յունաստան: Տարի մը վերջ կ'ամուսնանայ: Գինի՛, գինի՛, եւ լուսնկայ գիշեր: Խըցցէ՛ Իզմիրցի իր «հիւրասէր»: Լուսնկայ գիշերը կը վերջանայ, ցերեկ կ'ըլլայ,— երեւակայ՝ ցնծուն առար անար գիրկը: Հայ երիտասարդը ամէն ջանք կը թափէ կինը զգաստացնելու համար: Իզո՛ւր: Օր մը յանկարծակի կը բերէ կինը սիրականին գիրկին մէջ: Ատրճանակը կը պայթի, յետոյ կ'երթայ անձնատուր կ'ըլլայ ոստիկանութեան: Կը դատապարտուի եւ կը դրկուի Այինա կղզին, բանտը: Ջոճակը կ'անցնի ստարներու ձեռք: Ցիգիզակ կամ բախբաղում եւ հոգեկան տագնապ: Լքուած եւ անյաջողութեան:

Եւ ահա այս խաչերը, ինչպէս ամէն Հայ, աչքերը կը յառէ Փարիզի բան:

Ձեր նամկնոր գինքը: Ինծի կը թըւի թէ իր ծանօթութիւնը կուզայ օտարներէ մէկ անկիւնը անունն տանելէն: Շատ ունիմ այդպիսի ծանօթներ: Միտմիառնե՞ր, որոնք թերթերու մէջ մեր անունը տեսնելով՝ *ամենակարող* կը կարծեն մեզ: Չէ՞ որ Փարիզ կ'ապրինք:

Ի՞նչ կրնամ յանձնարարել այս խաչեցեալին,— գիտեմ Բուքարեստի Հայ կ. խաչին, յունական մարմինին՝ որ կրնայ պարգեւել թէ պաշտպանութիւն, թէ մխիթարութիւն եւ թէ նիւթական օժանդակութիւն:

Ճի՛շդ է, այստեղ ալ ունինք բարեգործութեան նուիրուած մարմիններ, բայց անոնց վարիչները օր մը օրանց խաչ չեն կրած, ի՞նչպէս հասկնան խաչեցեալին ցաւը, ի՞նչպէս մտածեն հայ խաչեցեալները որոնելու մասին նիւանդանոցներու եւ բանտերու մէջ:

Ուրիշ բժշկութի՞ւն,— բայց ծանր չէ՞ ինծի համար վարդապետութիւն. Ըը, Ելլադայի հին զաւակներուն խօսքը, որուն կը հետեւիմ՝ հրաժարելէ յետոյ խաչէն ու քրիստոնէութենէն: Այն ատեն ըսէ՛ ինծի հետ.—

Եսաւ, քէ խարասաւ, քէ նափոս-Ֆիսի եփնէքասաւ:

ԱՐԱՋ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՕԳՆԵԼ ԱԼՊԱՆԻԱՅ

Իտալիոյ պաշտօնաթերթը վերջերս հրամանագիր մը հրատարակեց, օգոստոս 13 թուականով, հաղորդելով թէ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ կանոնաւորապէս վճարել Ալպանիոյ համար սահմանուած տարեկան վարկը, տասը միլիոն ոսկի ֆրանք: Այս փոխառութիւնը պիտի ծառայէր հաւասարակշռելու Ալպանիոյ ելեւմուտքը: Վճարումները ընդհատուեցան պահ մը, երբ Իտալիա կարծեց թէ սխալած է, օգնելով Ալպանիոյ: Նոյնպէս չլարուեցաւ նաեւ դաշնագրին համար կատարուած բանակցութիւնները: Եթէ այժմ կը վերսկսի գործնական աջակցութիւնը, պատճառը այն է որ Իտալիա անհրաժեշտ կը գտնէ ամրապնդել իր դիրքը Ադրիականի մէջ եւ հակակշռել անգլիական ազդեցութիւնը, որ զօրացեր է Աթէնքի մէջ եւ հետզհետէ զգալի կը դառնայ Թիրանայի մէջ: Ալպանիա առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի ռազմագիտական տեսակէտով, քանի որ կ'իշխէ Օթրանթոյի նեղուցին վրայ: Տնտեսական տեսակէտով, արժէքը բարձրացած է, Տէվոլի հովիտին նաւթահորերու շահագործումէն ի վեր: Իտալացիները ապահոված են այդ նաւթահորերուն սեփականութիւնը եւ արդէն 300 միլիոն ծախսած են մենաշնորհին գնման եւ 70 քիլոմեթր նաւթադծին համար: Ուրեմն հասկնալի է որ այժմ նորէն ամէն ջանք կը թափեն իրենց ազդեցութիւնը պահպանելու համար:

*** Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր զբաղեցաւ Ալպանիոյ փոքրամասնութեանց հարցով: Ալպանիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը երբեք մաքէն չէ անցուցած դպչիլ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն, այլ ուզած է ուղղակի հսկողութեան տակ առնել ուսուցումը: Այս խնդիրը իրաւագիտական վէճ մը յարուցած ըլլալով, յղուեցաւ Լա Հէյի ատեանին, որ մերժեց ալպանական տեսակէտը: Ասոր վրայ ալպանական կառավարութիւնը կանոնագիր մը հաստատեց փոքրամասնութեանց դպրոցներու մասին:

***Յունական թերթերը կը գրեն թէ Ալպանիոյ վերջին ըմբոստութենէն յետոյ, Զոկու թագաւորը կ'աշխատի բարենորոգումներ հաստատել: Ամէնէն առաջ, կ'ուզէ բարուոքել Յունաստանի եւ Ալպանիոյ յարաբերութիւնները, ինչպէս եւ մերձեցում հաստատել Անգլիոյ հետ, հետզհետէ թօթափելով Իտալիոյ ազդեցութիւնը, որ կը ձգտի գաղթավայրի մը վերածել Ալպանիան:

ԹՈՒՐՔ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ՍԵՒ ԾՈՎԷՆ ԴԷՊԻ ՎԱՆ

Բրլէէն կը հաղորդեն «Ճումհուրիէթ»ի թէ Բրլէի գիւղերէն մաս մը բնակիչներ, որոնք ապրուստի նեղութիւն կը քաշէին, իրենց փափաքով Վան պիտի փոխադրուին: Առաջին առթիւ, Իքիզտէրէ գիւղէն 148անձեր ղրկուած և Վանայ լիճին եզերքի բարեբեր մասերուն վրայ տեղաւորուած են: Կառավարութիւնը այս գիւղացիներուն ճամբու ծախքէն զատ, ցանքի համար ալ դրամ պիտի տայ:

Նախապէս Վան գացած եւ հաստատուած Բրլէցիները նամակով յայտնած են Բրլէ մնացողներուն թէ շատ լաւ կ'ապրին այնտեղ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՆԿՈՐՆԵՐ ՊՈԼԻՍԻ ԿՈՂՄԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Պէթլիս քաղաքին մէջ երկու ընտանիք, Օանաք գիւղէն երեք տուն, Ճերմակ՝ հինգ տուն, Խոյմէզ՝ վեց, Զաղածոր՝ մէկ, Չէլնաւ երեք, Աղուընիք՝ երկու տուն ընտանիքներ նիւթական օժանդակութեան կարօտ վիճակի մէջ կը գտնուին, եւ կ'արժէ որ նպաստ ուղարկուի իրենց: Հասցէ ցոյց տրուած է Մուշեղ Գօյաճեան, որ բարեկեցիկ վիճակի մէջ կը գտնուի, ըսած են, ինչ որ պիտի կրնայ ստուգել նաեւ Պատրիարքարանը:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐԸ կը շարունակեն յունական ջուրերը մտնել եւ խարիսխ նետել, առանց նախապէս լուր տալու կառավարութեան: Աթէնքի թերթերը կը բողոքեն այս ընթացքին դէմ եւ կը պահանջեն միջոցներ ձեռք առնել:

ՄԵՐ ՀԶՕՐԱՆՔԻ ԱԿՆԱՂԲԻՒՐԸ

Հազարամեակներու արիւնոտ ճամբաներուն ոչ միայն փառքեր դիզեցինք, այլ եւ ահաւոր աղէտներ ապրեցանք։

Անկախ էինք, ազատ եւ միացեալ, մէկը Միջինաւոր Արեւելքի հզօրագոյն ազգերէն։ Ջախջախուեցանք սակայն եւ դար առ դար մերկացանք մեր բոլոր փառքերէն։ Տուինք ե՛ւ անկախութիւն, ե՛ւ ազատութիւն, ե՛ւ հայրենի հողեր։

Փանակ էինք իբրեւ ազգ. սակայն փոշիացանք աղէտ առ աղէտ եւ որբորուած բեկորներ միայն փրկեցինք երբեմնի մեծազանգուած ու հաստատուն ցեղէն։

Անհաստատ դարերու խորհրդաւոր ճամբաներուն կուտակած էինք չքեղ գանձ մը՝ հայկական ազգութիւնը, դարերով սորուկ եղանք սակայն հայրենի երկրի մէջ եւ հալածական՝ օտար հորիզոններու տակ, ու անհետ, դար առ դար, ճեղքեր տուինք մեր հոգեկան գանձերուն, մեր նկարագրին, ցեղային մեր պերճ ու գունեղ շաղախին վրայ։

Այս չէ բոլորը։ Կրեցինք հարուած մը եւս, աւելի ծանր, շատ աւելի մահացու, առանց երբեք իր ահաւորութեան անդրադառնալու.– Մոռցանք մեր պատմական անցեալը։ Մտքով եւ հոգիով կտրուեցանք այն անհամար դարերէն, ուր կուտակած էինք մեր փառքերն ու գանձերը։ Նուաստ դարձանք մեզ՝ որովհետեւ կապուած մնացինք միայն մեր տխուր ներկային, որովհետեւ խզեցինք մեր հոգեկան թելերը մեր հզօրութեան ակունքներուն, մեր ցեղի փառաւոր անցեալին հետ։ Պահ մը երեւակայեցէք, թէ Հայը կրէր իր հոգիին մէջ իր պերճ անցեալը. գիտնար, թէ ինչ մրրիկներէ անցած է իր ժողովուրդը. մտքով եւ հոգիով իշխէր մեր մոլորակի խորհրդաւոր ցեղերէն մէկուն խորհրդային պատմութեան։ Եթէ այս հրաշքը կատարուէր, հոգիով կը վերածնէր մեր ժողովուրդը. հիմէն կը փոխուէր հոգեկան պատկերը հայ մարդուն, որ իր ցեղէն ժառանգած է ստեղծագործ ու ազնուական կարողութիւններ, առանց սակայն ցեղային նոր փառքեր կերտելու ազնուական գրգիռ։ Դժուար է ուրիշը համոզել, սակայն իրողութիւն է— առոյգ եւ անառարկելի— որ մենք խորունկ սէր եւ ջերմ հիացում ունինք մեր ցեղին հանդէպ ոչ միայն անոր համար՝ որ անկէ սերած ենք, այլ նաեւ անոր համար՝ որ մեր ժողովուրդը իրաւամբ աշխարհի հոգեկան իշխաններէն է, տէր զարմանալի կարողութեանց՝ մտաւոր, հոգեկան եւ բարոյական։ Եւ որքան ծանօթութիւնը շատ մեր անցեալի մասին այնքան հաստատ խոր մեր ապագայի նկատմամբ։ Մեզմէ ամէն մէկը արքայ մը պիտի կրէր իր հոգիին մէջ, եթէ երբեք իր պերճ, իր արի ու հզօր ցեղի պատմութիւնը գիտնար։

Թող ներուի մեզ քանի մը օտարօրինակ մտքեր արձանագրել հոս։

Հայրենիքը ինքը ցեղն է, գիտենք մենք այդ. սակայն ցեղի մը համար շատ աւելի մեծ աղէտ մըն է իր պատմութիւնը կորսնցնել, իր պատմութիւնը մոռնալ եւ զայն ուրանալ, քան իր հայրենիքը։

Հայրենիքի մը յարատեւումին համար ցեղը ամէն բան է, գիտենք նաեւ այս. սակայն իր պատմական անցեալով որակ դարձած փոքրաթիւ քանակ մը շատ աւելի մեծ գանձ մըն է հայրենիքի մը համար, քան այդ անցեալէն կտրուած հսկայ զանգուած մը։

Տարագիր ըլլալ եւ բռնութեանց ենթակայ աշխարհի բոլոր հորիզոններու տակ, զարհուրանք մըն է ժողովուրդի մը համար, գաղտնիք չէ նաեւ այս. սակայն շատ աւելի զարհուրելի աղէտ մըն է պոկուած ըլլալ ոչ միայն հայրենի հողէն, այլ նաեւ անոր պատմութենէն։

Կորսուած հայրենիք մը դիւրին է վերստին ձեռք բերել, երբ պահած ես պատմութիւնդ։

Ջախջախուած ժողովուրդ մը դիւրին է վերստին ոտքի կեցնել, երբ մոռացումէ փրկած ես անոր անցեալը

Տարտղնուած ցեղի մը բեկորներ դժուար չէ որ մը մէկտեղել իր պատմական հայրենիքին մէջ, եթէ երբեք այդ բեկորներու հոգիներուն մէջ պահած ես ցեղին պատմութիւնը։

«Մանիր զէնզ»,— այս հին պատգամին մէջ դարերու իմաստութիւնը կայ կուտակուած։

Մեր հոգեկան փրկութեան, մեր վերածնունդի բանալին մեր պատմութեան մէջ է։ Լեզու, գիր, գրականութիւն, կրօնք, բարքեր ու սովորոյթներ, հոգեկան ու մտաւոր գանձեր,— այս բոլորը կռուաններ են ցեղի մը յարատեւումին համար, սակայն այս բոլորը այն չեն, ինչ որ ցեղի մը պատմութիւնը։ Երբ մանաւանդ այդ պատմութիւնը լի է փառքերով, խորհուրդներով եւ իմաստութեամբ։

Անպարտելի ոյժ մը պիտի ըլլայինք, «պարտ, արի, [illegible] արքայ» այս բառի ամէնէն վսեմ ու ազնուական առումով, եթէ երբեք մեր պատմութիւնը գիտնայինք։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԿՈՒ ԲԱՆԱԿՆԵՐԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Ծ. . . ՎԷ

Ինչպէս բաինք, Եթովպիոյ մէջ խաղաղութեան ատեն իսկական բանակ գոյութիւն չունի։ Կայ միայն 3000—4000 հոգիէ բաղկացած անձնապահ գունդ մը, որ կայսեր պաշտպանութեան սահմանուած էր։ Պելճ մարզիչներ վերջին տարիներու ընթացքին կազմակերպեցին յիշեալ բանակը, տալով անոր զինուորական տիպար կրթութիւն մը եւ օժտելով զայն նորագոյն զէնքերով ու թնդանօթներով։ Այսօր անձնապահ գունդը 12.000 զինուոր կը հաշուէ։

Անկէ զատ, շուէտացի մարզիչներ հիմնեցին Հայլէ Սելասիէի զինուորական վարժարանը, ուր 200 սպաներ զինուորական լաւ կրթութիւն մը ստացան։

Բացի վերոյիշեալ անձնապահ գունդէն, Ատտիս - Ապէպայի սահմանամերձ գաւառներուն մէջ գոյութիւն ունին նաեւ կանոնաւոր զօրագունդեր, զորս կայսրը կ'օգտագործէ ի հարկին պաշտպանելու համար իր գերիշխանութիւնը ըմբոստ ցեղերու դէմ

Եթովպիոյ [illegible] զինուորական պատերազմի ատեն կրնան 600.000 հոգի տրամադրել։ Այդ նորագիր զինուորները թէեւ զուրկ են զինուորական կրթութենէ, սակայն անոնք չարքաշ ու քաջ մարտիկներ են, վարժ հրոսակային կռիւներու։ Լուրջ պատերազմի մը պարագային, երբ երկրին գոյութիւնը վտանգի տակ է ինչպէս այսօր, կարելի է մէկուկէս միլիոնի բարձրացնել հաբէշ զինուորներու թիւը։ Բայց շատ զգալի է զէնքի եւ ռազմանիւթի պակասը։

Եթովպիոյ սահմանին վրայ, ճիշդ այն տեղը, ուր 1896ին Իտալացիք ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեցին, կարեւոր ուժեր համախմբած է իտալական բանակը։ Իր նպատակն է այդ սահմանին վրայ զրահապատ հրասայլերով, արագահարուած թնդանօթներով եւ օդանաւային տորմիղով ուժգին յարձակում մը կատարել, գրաւելու համար Ատուան, եւ տալով ջնջել իր երբեմնի պարտութեան արատը։

Ատուայէն 20 քիլոմեթր հեռու, սահմանագլուխին զուգահեռական գիծին վրայ, դիրք բռնած է իտալական երկրորդ բանակ մը, նոյնպէս յարձակումի կազմ ու պատրաստ վիճակի մը մէջ։

Այդ երկու ճակատներուն դէմ կանգնած է 35.000 հոգիէ բաղկացած հաբէշական բանակ մը, Րաս Սէյումի հրամանատարութեան տակ։ Սակայն նկատի առնելով մէկ կողմէ այդ ճակատին վրայ իտալական բանակին գերազանց ուժերը, եւ միւս կողմէ ճամբաներու չգոյութեան պատճառաւ օգնական ուժեր հասցնելու անկարելիութիւնը Րաս Սէյումի զօրաբանակին, այս վերջինս հաւանաբար լքէ իր դիրքերը եւ նահանջէ 120 քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ։

Ասոր փոխարէն, իտալական բանակը, որքան ներս թափանցէ ու հեռանայ իր գործողութեան խարիսխէն, այնքան պիտի դիւրանայ հաբէշ բանակին գործը, որովհետեւ այն ատեն հաբէշ զինուորները պիտի ձեռնարկեն հրոսակային կռիւներու, որոնց մէջ անմրցելի են։

Հաբէշ բանակին դիմադրութեան կեդրոնը պիտի կազմէ Կօնտար, ուր 50.000 զինուոր համախմբուած է Րաս Քասսայի հրամանատարութեան տակ որոնք լաւ զինուած են եւ ունին անհրաժեշտ ռազմանիւթը։

Վէհիպ փաշա, Թուրք նախկին զօրավարը, որ ներկայիս հաբէշական բանակին ընդհ. սպայակոյտին պետն է, ստանձնած է հարաւային արեւելեան ճակատին պաշտպանութիւնը, Օկատէնի սահմանային երկրին մէջ, մասնակցութեամբ 100.000 զինուորներու, որոնց մէկ մասը քրիստոնեայ են եւ միւսը մահմետական։ Սակայն հակառակ կրօնքի տարբերութեան, այդ ռազմիկները անհամբերութեամբ կը սպասեն թշնամի բանակին յարձակման.

Հարար եւ Ճիճիկա կը կազմեն դիմադրութեան կարեւոր կեդրոններ, ուր Իտալացիք մեծ ուժեր համախմբած են։ Վէհիպ փաշայի յառաջապահ բանակը կը գտնուի Օկատէնի սահմանագլուխին վրայ, մացառներու ետին, 1000 մեթր հեռու Ուալ-Ուալէ, ուր դիրք բռնած են Իտալացիք։

Հաբէշներու ռազմական ծրագիրն է ընդարձակ ճակատի մը վրայ մղել պատերազմը, բաժնելու համար իտալական բանակին ուժերը, ի հարկին ետ քաշուիլ եւ վերջապէս բանակին մասնակցութեամբ ջախջախիչ հարուած մը տալ Իտալացիներուն։

Իտալական բանակին յառաջացման համար գոյութիւն ունին լուրջ արգելքներ։ Նախ կայ երկրին խիստ ու վտանգաւոր կլիման, յետոյ կուգան ցած գօտիներու մէջ ջուրի պակասութիւնը, պարենաւորման եւ հաղորդակցութեան դժուարութիւնները, կանոնաւոր ճամբաներու չգոյութիւնը, երկրին լեռնային կազմութիւնը, եւ տեղացի ժողովուրդին թիւին գերակշիռ առաւելութիւնն ու քաջութիւնը։

Իտալացիները իրենց բանակին յառաջխաղացումը դիւրացնելու եւ ռազմանիւթի ու ուտեստեղէնի պարենաւորումը ապահովելու համար պարտաւոր են շինել կանոնաւոր ճամբաներ, ինչ որ դժուարին է եւ ժամանակի կարօտ, նկատի առնելով երկրին լեռնոտ ու խորտուբորտ մակերեսը։

Ամէն պարագայի մէջ, իտալական բանակը բուռն ընդդիմութեան մը պիտի բախի հաբէշ բանակին կողմէ, եւ պատերազմը կարծուածէն շատ աւելի երկար պիտի տեւէ, երկուստեք դժնդակ պայմաններու մէջ։

Թէեւ պաշտօնական զօրաշարժի հրաման տրուած է, սակայն սահմանագլուխի կողմը շարունակ տեղի կ'ունենան զօրագունդերու մեծ շարժումներ։ Կիները կ'ընկերանան ռազմիկներուն, ոչ թէ կռիւներու մասնակցելու համար, այլ իրենց ամուսիններուն ճաշը պատրաստելու եւ ի հարկին զանոնք խնամելու՝ երբ վիրաւորուին։ Հաբէշ զինուորը մուժկալ է եւ պարզ ճաշով կը գոհանայ։ Երկաթէ ափսէի մը մէջ բուռ մը այրած ցորենի հատիկ կը բաւէ իրեն։ Այդ տեսակէտով հաբէշական բանակը վախ չունի պաշարումի ատեն։ Զինուորները միայն իրենց զէնքերը կը կրեն, իսկ կիները կը փոխադրեն անոնց ծրարները, երբ տրամադրելի ջորի չգտնուի

Եկեղեցիի հոգեւոր պետը (Աբունա արք.), որ Նէկիւսէն անմիջապէս յետոյ կուգայ, իր կարգին եկեղեցականները պատերազմի կը պատրաստէ, շրջաբերականներ ղրկած է բոլոր եպիսկոպոսներուն ու եկեղեցականներուն, անոնց հրամայելով բանակին ընկերանալ կռուի ճակատին վրայ, խաչերով ու կրօնական պատկերներով։

Եկեղեցիներուն մէջ օրն ի բուն պատարագ կը մատուցուի եւ բազմաթիւ երիտասարդ քահանաներ կամաւոր կ'արձանագրուին [illegible] համար բանակին։ Կայսրը ամէն օր կ'ընդունի երկրին ներքին գաւառներէն եկած ռազմիկներ։ Անոնք կուգան պզտիկ խումբերով, 500—1500 հոգի, առաջնորդութեամբ իրենց ցեղապետին, եւ Նէկիւսին հաւատարմութեան երդում կ'ընեն. Արքայից Արքան բազմած իր ոսկեհուռ գահին վրայ, անձամբ կը քննէ անոնց զէնքերը։ Երբ կը տեսնէ որ զէնքերը շատ հին են, հրաման կ'ընէ որ անոնց տեղ նոր զէնքեր տրուին։ Քաջալերական խօսքեր կ'ուղղէ այդ նորակոչ զինուորներուն, որոնք մեծ յարգանքով ու երկիւղածութեամբ կը խոնարհին կայսեր առջեւ, կը համբուրեն գետնի հողը ու կը սկսին ուրախութեան աղաղակներ արձակել։

Այդ արարողութենէն յետոյ, ռազմիկները կ'առաջնորդուին պետական գանձարանը, ուր կը ստանան իրենց տարեկան թոշակը, որ աստիճանի համաձայն 2—3 անգլ. ոսկիի համարժէք է.

Հ. ՏԵՐՈՍԿԻ

ԿԵԱՆՔԸ ԶԱՀԼԷԻ ՄԷՋ

—Դ—

ԶԱՀԼԷ, 16 սեպտ. (Յառաջ). — Հայ գաղութին մէկ պզտիկ մասը, որ Թուրք սուինէն մազապուրծ, Լիբանանի այս գեղեցիկ գիւղաքաղաքը ապաստանեցաւ, այսօր իր անցեալի սովորութիւններովը, բարքերովն ու վարքերովը օժտուած, մօտ 150 ընտանիք ունի։

Գաղութը որ 15—20 տարիներու կեանք մը ունի, շնորհիւ իր ղեկավարներուն, այսօր կուտայ մեզ առողջ, ընտիր, արժէնական հոգիով լեցուած նոր սերունդ մը։

Եւ արդէն, այսօրուան երիտասարդութիւնը որ հասակ նետած է Լիբանանի մէջ, այդ կ'ապացուցանէ բացորոշապէս

Մանուկներն ալ ստուար թիւ մը կը կազմեն։ Մէկը միւսէն առողջ, ուրախ եւ գեղեցիկ։ Լիբանանի արեւը, կարծես, իր կարմիր փոշին ցաներ է անոնց թարմ այտերուն. Ամէնն ալ գիտեն խօսիլ, գրել եւ երգել իրենց մայրենի բարբառով։

Գաղութին իւրաքանչիւր յարանուանութիւնը ունի իր դպրոցը։

Ազգային վարժարանը 250 աշակերտներով, մանչ եւ աղջիկ։

Կաթոլիկներու դպրոցը՝ 60 աշակերտներով

Բողոքականներու դպրոցը՝ 35 աշակերտներով

Մտիկ ըրէք, եթէ կ'ուզէք դուք ալ ինծի պէս հպարտանալ.

... Երկար փողոց մը վերջ ինքնաշարժէն վար կ'իջնեմ։ Տեղին անծանօթ ո՞ր կողմ երթալս չեմ գիտեր։ Կը մօտենամ եւ արաբ խանութպանի մը կը հարցնեմ Ֆրանսերէն.

— Ո՞ւր կը գտնուի Հայոց եկեղեցին

— Դէպի աջ եւ բարձրացէք վեր ...

Կը քալեմ նոյն ուղղութեամբ։

Հազիւ քանի մը քայլ, եւ ահա կը կարդամ խանութի մը վրայ «...եանն», որուն դրան առջեւ խումբ մը Հայեր նստած հէքեաթ կը պատմեն, ուրիշ մը իր գործերուն հետ հայրենի երգ մը ունի շրթներուն։ Կը դառնամ ձախ պահ մըն ալ աջ, եւ միշտ [illegible] շարքն է որ կը պարզուի առջեւս։

Եւ սակայն կը քալեմ, Ահա հայ ձագուկներ։ Մին նպարավաճառի խանութի մը խորէն՝ սուր ձայնով մը կը պոռայ.

— Թուղթ, մելան, գրիչ, շաքար եւ կարկանդակներ ...

Ուրիշ մը ներկարարի սնտուկը ուսին՝ տեսէք թէ ինչ կ'ըսէ.

— Հրամմեցէք եւ վստահեցէք մեր ներկին ...

Երրորդ մը պզտատային սրտին վըրայ, կրակարան մը առջեւ, եգիպտացորէն կը խորովէ, մինչ միւսնոյն յանկերգը շրթներուն։

Եթէ «Յառաջ» թոյլ տայ ինծի, դեռ կրնամ երկարել շարքը այսպիսիներուն։

Իրիկուան այս պահուն, ուր արեւը մարած է եւ լոյսերը վառած են, [illegible] լէի գեղեցիկ [illegible] բնութեան մը կախարդանն է որ [illegible]

Մինչդեռ, յուռ, կը խառնուիմ [illegible] բոլին ու կը քալեմ։

Փողոց ի վեր, ահա, Հայ երիտասարդներու հրաժառ խօսքեր մը վեր եւ աջին, ընկերական [illegible] շրթներով, անուշ եւ զրախուն ուածքներով մեր աղջիկները [illegible] է որ կ'անցնի թեւ թեւի [illegible] եւ մանուկնե՜ր, մանուկնե՜ր [illegible] իրենց ծնողքին հետ՝ հայրենի [illegible] բառով ինչե՜ր չեն պատմեր

Մտիկ կ'ընեմ։

Ուրախութենէս սիրտս [illegible] հպարտանամ, [illegible] հայ նոր թեւեր կ'առնէ [illegible]

Ժամերս փոխելով տարբեր [illegible] մը ետ կը դառնամ։

Ցանկարծ խանութի մը դրան [illegible] խոշոր տառերով գրուած, [illegible] չափ յայտարարութիւն մը կը [illegible] դամ։

Հ. Մ. Ը. Մ.

Անմիջապէս քանի մը [illegible] երիտասարդներ կը շրջապատեն [illegible] կը խօսինք։

Հիմա, հազիւ եօթը տարեկան [illegible] ղեկ մը կ'առաջնորդէ զիս։

Տղեկը քաղաքավարութեամբ [illegible] խնդրէ որ պայուսակներս մէկդի [illegible] տամ։ Տարիքէն մեծցնալով կը [illegible] ժեմ։ Կը սորվիլ, կը համաձայնի [illegible]

Տղեկին քաղաքավարութենէն [illegible] պարտ, անունը կը հարցնեմ.

— Անունս Զօհրապ է, կը պատասխանէ ուրախութեամբ։

Մեր մտերմիկ խօսակցութենէն [illegible] ւսորուած յանկարծ, այդ [illegible] կը հարցնէ.

— Պարոն, տոմսակ մը չէ՞ք [illegible] շատ սուղ չէ։ 15 ղհ. միայն։

— Ի՞նչ տոմսակ։

— Հ. Մ. Ը. Մ. այս կիրակի [illegible] դէս մը պիտի տայ Տէր Զօրի [illegible] կեանքէն, եւ պէտք է ամէն Հայ [illegible] կայ գտնուի ...

— Դուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի [illegible] ըլ՞ն ես.

— Եւ թէ հայ սկաուտ։

Մանուկ առաջնորդիս հայրենասիրական շունչ խօսքերէն ուրախ, այս [illegible] քաղաքին [illegible] եզրը կեցած՝ հիմա, [illegible] համբուրեմ ճակատէն իբրեւ վարձ[illegible] ութեան։

Եւ արդէն քահանային մօտ[illegible] Պզտիկ Զօհրապը, իր պարտաւորութեան մէջ հաւատարիմ, քաղաք[illegible]րութեամբ մը ձեռքս սեղմելով [illegible] տացաւ. Զահլէի [illegible] փողոցներէն մէկուն մէջ։

ՇԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

ՏՈՒՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Տիգրանակերտէն կը գրեն թէ [illegible] քերէն «Թամի» թէ հոն մնացած [illegible] գաղթականներուն համար [illegible] քանի մը գիւղեր շինուած են [illegible] նութեական միջոցներ գտնուին [illegible] պար գիւղերու թիւը պիտի աւել[illegible]

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու տարի առաջ, Թուրքիոյ խնայողութիւններու գումարը, որ կը գտնուի ազգ. դրամատուներու մէջ 50 միլիոն ոսկի էր։ Այժմ, կատարուած առուգումներէն կը պարզուի որ այդ գումարը հասած է 70 միլիոն ոսկիի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ի ՊԷՍՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—•—

Փ. ՏԱՐԱԶԻՆ,

Արժանաւորդ վերադարձիս, իրական հաճոյքով մը կարդացի ձեր «Ի Պէսս Զարգացելոցս»ներէն մէկ քանին։ Ի Պէսս Նորավարժիցս ալ կրնաք կոչել զանոնք, որովհետեւ մեզանցումները՝ որոնց կը հանդիպինք հայերէն գրուածքներու մէջ, տեղի կ'ունենան շատ անգամ քերականական ամենատարրական կանոններու դէմ։

Երկար ատենէ ի վեր հայ լեզուն պէտք ունէր գրական ոստիկանի մը։ Բայց, ո՞րքան դէժ կը պատասխանէ ձեզի այս յորջորջումը։ Դուք չէք այն խստաբարոյ ոստիկանը՝ որ պատժել գիտէ միայն ու սաստել կամ հեգնել, այլ, փափկագրիչ խորհրդատու էք որ գիտէ համոզել մոլորած կամ անգէտ գրողը եւ անոր սիրցնել այն պատուէրները՝ զորս կը շռայլէ անվերապահ կերպով. ճշմարիտ Մենտոր մըն էք վերջապէս։

Ի զո՜ւր Տարագ ծածկանունին տակ պահել կ'ուզէք ձեր ծանօթ ինքնութիւնը։

Սակայն, պիտի մաղթէի որ սխալած ըլլայի։ Գոհունակութիւնս կրկնապատկուած պիտի ըլլար տեսնելով որ հայ լեզուին խորապէս տիրացած գրողները մտքի վրայ չեն հաշուուիր դեռ եւ վանքերու չորս պատերուն մէջ մեկուսացած չեն։ Իսկ ուրախութիւնս պիտի կրկնապատկուէր երբ իմանայի թէ՝ Տարագը մեր ամենավերջին գրական սերունդին պատկանողներէն մէկն է, բայց, պատրանքներ չեմ սնուցաներ այս մասին, աւա՜ղ ...

Այս նախաբանէն ետք, ձեր ուշադրութեան յանձնել կ'ուզեմ հետեւեալ կէտերը.—

1. Թէական իմաստ տալու երկու մակբայ ունինք. թերեւս եւ գուցէ։ Նոր գրողները գրեթէ առանց բացառութեան ինչպէս նաեւ հին գրողներ, իբրեւ համանիշ կը գործածեն զանոնք։ Զգտում մը կը տեսնուի մասնաւորապէս նախընտրելու գուցէն. տարաբախտաբար, պատճառը բառին հնչականութիւնն է բաղդատմամբ թերեւսին։ Կը մոռցուի թէ երանգ մը կայ այս երկու մակբային մէջ. երկուքն ալ թէութիւն ցոյց կուտան, ճիշդ է, միայն թէ մինչդեռ թերեւս պարզ թէութիւն կը յայտնէ, գուցէն վախ ցոյց կուտայ միեւնոյն ատեն։ Ինչո՞ւ չզգնել այս զանազանութիւնը, երբ հայ լեզուն արդէն հարուստ չէ երանգաւոր բառերու տեսակէտով։

2. Վերադարձնում կը գրեն փոխանակ վերադարձումի։ Ի՞նչ դեր ունի սա անիծեալ նում հոլ, քանի որ բայարմատին մէջ չկայ։

3. Զգտում մը կայ շատ կարճ նախադասութիւններ կազմելու։ Առաջին օրինակը եւրոպական գրականութիւններն առին։ Բայց, մեր մէջ— ինչպէս ամէն նորութիւն — այս նորութիւնն ալ սկսած է չափազանցուիլ։ Մակբայներ եւ ածականներանգամ յաճախ կը կազմեն առանց բայի անկախ նախադասութիւններ։ Այս կերպով շատ մը պարբերութիւններ ծիծաղելի ձեւեր կը ստանան. գէթ միջակէտո՛վ բաժնուէին իրարմէ ... Չէ՞ք կարծեր որ այս չափազանցութիւնը անտեղի է։

4. Նպատակայարմար չէ՞ք գտներ որ արեւելեան բարբառով ում տրական ձեւը մերթ գործածուի մեր մէջ ալ։ Նախադասութիւնները կը ստանան աւելի առոյգ ընոյթ, մասնաւորապէս այն պարագային՝ երբ քանի մը յոգնակի սեռական եւ տրական [illegible] ձեւեր (երուն) եւ մէջեր իրարու կը յաջորդեն։ Ես ինքս գէթ վերաբերումով գործածած եմ ումը, բայց շատ գոհ մնացած։ Գիտեմ հոս հիմնական տարբերութիւն մը ունինք [illegible] նորաբանութիւններու գործածութիւնը անհատական նախաձեռնութեան թողով՝ կը վախնաք թերեւս որ աղեղ եւ խորթ նախընթացներ կը ստեղծուին լեզուին մէջ։ Ի՞նչ միջոց կայ ուրեմն այս անպատեհութիւնը բառնալու համար։

5. Լեզուի ներդաշնակութեան տեսակէտով, կարելի չէ՞ արդեօք կարգ մը գրաբար բացառութիւններ գործածել չակերտի մէջ առնելով զանոնք ինչպէս գիտէք, եւրոպական լեզուները ամէնքն ալ կը գործածեն լատիներէն բացառութիւններ, առանց անպատեհութեան։

6. Դժուար է համամիտ ըլլալ ձեզի երբ կ'առաջարկէք կլին եւ կուն միացնել միավանկ բայերուն սահմ. ներկան եւ անկատարը շինելու ատեն։ Ի՞նչ պատճառ կայ որ նոյնը չընենք բազմավանկ բայերուն համար ալ։ Բայց, այն ատեն կցումը ընդունելով՝ երկարած պիտի ըլլանք շատ մը բայեր, ինչպէս երբ հարկ ըլլայ գրել կըյայտարարեմ, կըբարձրացնեմ, կը[illegible]եմ, եւն.։

Անկէ զատ, գիտելի կէտ մը կայ, պէ՞տք է որ, ձեր սկզբունքին համեմատ, ապառնի եղանակը յատկանշող պիտին ալ կցուի բային, քանի որ պարագան նոյնն է։ Եթէ ոչ ի՞նչ պատճառ կայ տարբերութիւն դնելու ԿԸին եւ ՊԻՏԻին մէջ։

Աշխարհաբարի գլխաւոր թերութիւններէն մէկն ալ չափազանց երկար բառեր պարունակելն է։ Մնաց որ ժողովուրդը, ընդհանուր առմամբ, այս կարգի սահմ. ներկայ եւ անցեալները արտասանած ատեն, առոգանութեամբ որոշապէս կը բաժնէ ԿԸն բային։

7. Լաւագոյն աշխարհաբար գործածող գրողներն անգամ զերծ չեն սխալներ գործելէ. բայց, սխալներ կան որ ներելի չեն։ Հակառակ ուշադրութիւն դարձնելու իմ ձեռագիրներուս մէջ ալ յաճախ կը սպրդին սխալներ որոնց կ'անդրադառնամ յօդուածներուս տպագրուելէն ետքը միայն։ Գէշ օրինակները ո՜րքան կը վխտան մեր գրականութեան մէջ որ, լաւ գրողներն անգամ կ'ազդուին յաճախ ... Օգտակար կ'ըլլայ ուրեմն եթէ ձեր քննադատութիւններուն մէջ յիշէք թէ՝ ո՞ւր եւ որո՞ւ [illegible] թեան տակ հանդիպած էք ձեր մատնանշած սխալներուն։ Անկէ պիտի ըլլայ տեսակ մը պատիժ (sanction [illegible] գրագիտութեան բերելու համար գրողները։ Պէտք է վերջ տալ [illegible] ալ կ'ըլլայ, անանկ ալ [illegible] նութեան, երբ խնդիրը հայ լեզու[illegible] վրայ է։

Երանի՜ թէ «Յառաջ»ի պէս բոլոր թերթերն ալ ունենային իրենց «Ի Պէսս Զարգացելոցս»ը կամ «Ի Պէսս Նորավարժիցս»ը, փոխանակ [illegible] շահ եւ երկարապատում [illegible] լեցնելու իրենց սիւնակները։ Հայ լեզուի մշակութեան կեդրոններու [illegible] գութեան սա շրջանին, շատ [illegible] դպրոցներ պիտի ունենային [illegible] ատեն։

Դ.Գ.Ի.Բ.

Յ. Գ.— Այս նամակը աւարտած էի արդէն երբ ձեր վերջին [illegible] մէջ գործածուած տեսայ ի [illegible] բացատրութիւնը։ Ո՞րն է այն աշխարհաբար բացատրութիւնը որ պիտի կրնար այնքան վայելչօրէն տալ նոյն իմաստը։

Ուրախ եղայ տեսնելով որ [illegible] պատասխանած կ'ըլլաք 5րդ կէտին մէջ ըրած դիտողութեանս։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՞նչպէս կ՚ապրի

— • —

Մեքենայացումը …

…կոմբայնը կը կոչուի, Հայաստա… կոմբայնը … մէջ, այն մեքենան, որ կը ծառայ… ցորենն ու գարին, վար… ձմեռը ու հաճարը։ Կը թուի թէ հայ … ցածին չի սիրեր «կոմբայն»ը, ոչ … որովհետեւ անծանօթ օտար բառ … այլ անոր համար, որ կը կար… … մեքենան լաւ չի հնձեր. գէթ … Հնձուորին ձեռքը …

…մեքենական մանգաղը կարելի է … անել քաղան, ինչպէս ունինք հն…

…ծ գիտողութիւններ ունի հայ … մեքենական մանգաղին …

…ցանը ցածէն չի կտրեր, 20—24 … երկար ցօղուն մը կը թո… արտին մէջ։ Ասով կենդանիները … կերի կարեւոր բաժին … քանի որ յարդի արտադրութիւնը … չափով մը։

…գէմ կը պատասխանեն գիւ… … եւ կ՚ըսեն.—

…վարի մասը նուազ սննդա… է անասուններուն համար, այն… … եթէ քաղանը ցածէն չի կտրեր, … իր որակէն բան չի կորսնցներ, … է որ կը պակսի, սակայն խո… … խութիւնը, որ կը կատարուի … մէջ, կը յրացնէ այդ պա…

…

Գիւղացիները կ՚առարկեն թէ երբ … երկար է, աշնան վարը չի … պատշաճուած յաջողու… … անհրաժեշտ է ար… … բայց կարճ ըլլալ, որպէսզի վա… … խառնուի հողին եւ փտե… … պարարտացնէ զայն

…պատասխանները կը պատասխանեն. … վարուցանքի ժամա… … կը խառնուի հողին, մալախոտե… … սերմերն ալ կ՚իյնան ակօսներուն … այնպէս որ ցորեն կամ գարի … առեն կը ցանուի նաեւ մո… … Ընդհակառակն, երբ քաղա… … երկար ծղօտ կը ձգէ ար… … կարելիութիւն կը ստեղծուի … քաղանը, այսպէսով մոխրա… … պարարտ մը կը խառնուի … ինչ խօսք որ մոխրային այդ … շատ աւելի արժէք կը ներ… … քան թէ արտին մէջ փտած … այն ալ քիչ քանակութեամբ … հնձուած է։ Անկէ զատ, … կ՚այրուի, կ՚այրուին … մալախոտի ոչ միայն ծիլերը, … այնպէս որ ցանքը … ինքնաբերաբար

…տեղեկութիւնները կը հաստա… թէ ո՛րքան ճիշդ է Հայաստանի … քաղաքական … Երեւի, հայ գիւղացիներն … ընտելանալով մեքենա… մանգաղներուն, արդէն նախաս… … ցոյց կու տան քաղանին։

… քանի մը տարիէ ի վեր, հին … գիւղէ գիւղ հովուերգա… … տարածելով փոխարէն, Հայաս… … մէջ կը բազմանան … մեքենական մանգաղները։ 3 — 4 տա… … կ՚ըլլայ, որ մեքենական … մանգաղները մուտք գործած են Հա… Անցեալ տարի Հայաստան … միայն 6 քաղան, այս տարի … գրկուեցան նոր 15 քաղաններ … որով Հայաստան կ՚ունենայ 21 … մեքենայ։ Շնորհիւ այս մե…քենաներուն, Լէնինականի, Արթիկի, Բաշարգեչարի, Աշտարակի, Հոկտեմբերեանի, Ամասիայի գիւղացիներուն վրայէն բեռ մը կը թեթեւնայ, եւ մէջքերնին կը չուկի քիչ մը։

ԼԷՆԻՆԱԿԱՆԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԸ

Շատ գրած ենք Լէնինականի սպանդանոցին մասին։ Այս անգամ նկարագրական մը

Օգոստոս 5ին շահագործումի յանձնուեցաւ Լէնինականի սպանդանոցը Օրական 200 խոշոր եւ 600 փոքր եղջիւրաւոր անասուն մորթելու, կաշին քերթելու, ջարդելու, սառեցնելու ամէն յարմարութիւն ունի եւ հիմնուած է ամերիկեան սպանդանոցներուն ձեւով։

Ընդարձակ եւ լուսաւոր շէնք մը, ճերմակ պատեր, ամէն կողմ մաքուր, չափազանց մաքուր։ Վերջապէս այնպիսի յարմարութիւններով, որ այս սպանդանոցին մէջ կը կորսուի միայն եզան բառաչը, ուրիշ ամէն բան կ՚օգտագործուի։

Նկարագրենք

Նախ կը քշեն եզը տախտակէ վանդակի մէջ։ Բանուորուհի մը վարպետութեամբ ելեկտրական ձողով կը շօշէ եզան ծոծրակը, մինչեւ որ շշմեցնէ եւ գետին տապալէ անասունը Վանդակին դռնակը կը բացուի, կենդանին կ՚իյնայ բանուոր Ամահանեանի ոտքերուն տակ։ Բանուորը նախ կը ստուգէ թէ բալարովին ուշաթա՞փ է անասունը։ Եթէ ոչ, մուրճի քանի մը հարուած կ՚իջեցնէ, յետոյ եւեւի ոտքերուն կ՚անցընէ շղթան։ Այն ատեն բանուոր Արամայիս կը դարձնէ լծակը, եւ ելեկտրական ուժով անասունը կը քաշէ դէպի հոն ուր պիտի մորթուի։ Ուրիշ բանուոր մը, այստեղ, երկար սուրով մը կը ճեղքէ անասունին կուրծքը։ Արիւնը մասնաւոր խողովակներով կը հոսի կ՚երթայ արեան մշակումի բաժինը։ Մինչ բանուորներ կ՚աշխատին եզան վրայ, կը քերթեն կաշին, կը կտրեն գլուխը, ոտքերը, պոչը, կը հանեն փորոտիքը, լեզուն, սիրտը, թոքերը, երիկամները, միւս գործարան մասնաւոր խողովակներով կը ղրկուի վարի յարկը։

Այս ձեւով կը մորթուին նաեւ փոքր անասունները, այն տարբերութեամբ միայն որ ոչխարները կը մորթուին առանց ելեկտրականութեան։

Պատրաստ միսը կը փոխադրուի Հակայ սառնարանը, որ երեք յարկ ունի։ Սառնարանին երկրորդ եւ երրորդ յարկերը յատկացուած են օդապայտեման՝ ճարպին ու զմակը կը մշակուին, կը հալեցուին ելեկտրականութեամբ եւ կը լեցուին տակառներու մէջ։

Աղիքները նախ կը պարպուին, կը մաքրուին իրենց աղտեղութենէն, յետոյ կը լուացուին, օդ կը փչեն մէջը՝ սառեցնելու համար որակը։ Ապա կ՚աղեն եւ կը ղրկեն երշիկի բաժինը։

Միսը, թոքերը, լեզուն, երիկամները, լեղին, ուղեղը կը ղրկուին սառնարան։ Արիւնը կը մշակեն եւ կը փոշիացնեն։ Կաշին կը լուան, կը մաքրեն, կը չորցնեն, կ՚աղեն։ Եղջիւրները, պճեղները, ոսկրը, նոյնիսկ պոչը եւ պոչին մազերը կը մաքրեն՝ օգտագործելու համար։

Փորոտիքը, արեան չիճուկը, աղբոյները՝ … թափօնները, բոլոր աւելցուքները իրար կը խառնեն, կը չորցնեն, հողամման խիւս մը կը շինեն, այսպէս հիանալի պարարտանիւթ մը պատրաստելով կամ խոզի կեր։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

Ամէն տարի, Սեպտեմբերին, «Խորհրդային Հայաստան» իր էջերը կը լեցնէ գանգատներով, թէ դպրոցները վերանորոգուած չեն, թէ կարգ մը գիւղեր դպրոցի շէնք չունին, թէ դպրոցներու մէջ նստարան չկայ։ Տարին կը լրանայ, նորը կը սկսի. եւ նոյն գանգատը։ Հետաքրքրական էր իմանալ թէ տարին ի՞նչպէս անցաւ։ Երբ անցեալ տարուան նման՝ այս տարի ալ կը գրեն թէ նստարաններ չըկան բազմաթիւ դպրոցներու մէջ, աշակերտները ո՞ւր նստան ամբողջ տարուան ընթացքին։

Հետաքրքրական է նոյնպէս հետեւեալ գանգատը (Խորհ. Հայաստան, 29 Օգոստոս) —

Ես Բասարգեչարի շրջանային կեդրոնի միջնակարգ վարժարանին անօրէնն եմ։

Ցառաջիկայ ուսումնական տարուան ընթացքին պիտի ունենանք 950 աշակերտ, իսկ դպրոցին դասասենեակները կը բաւեն հազիւ 500 աշակերտի։ Շրջանին կրթական տեսուչը, Սաֆարով, քանդել տուաւ 48 դասասենեակներ, տարօրինակ է բայց փաստ է։ Հակառակ իմ բողոքին, կրթական տեսուչը… պանդոկի վերածեց դպրոցը եւ նստարաններն ու դասարաններուն դուռները՝ մահճակալի։ Այսպէս ոչ միայն կորսնցուցինք 48 դասենեակ, այլեւ 2 դասատախտակ, 37 պատուհան։

Իմ խիստ բողոքներէս վերջ, կրթական տեսուչը խոստացաւ 3 օրուան ընթացքին վերանորոգել քանդուած դասենեակները կամ բերել նորերը։ Ահա կը սկսի ուսումնական տարին, սակայն կրթական տեսուչը կը զրէ իր խոստումը։ Դեռ աւելին, իմ բողոքներուս կը պատասխանէ — «Դուն մի դպրոցի տնօրէն լինելով՝ ուզում էիր ինձ դասի տալ, այժմ ես քեզ դասի կը տամ՝ ինձ չենթարկուելու համար»։

Դպրոցին վերանորոգութեան յատկացուած 3000 րուբլին չուզեր յանձնել եւ կը մերժէ նորոգել շէնքը։

Զարալօսի եւ Երեւանդեայի նաեւ հանդիպաներուն մէջ, առանց հակողութեան, եղերքը թափուած են մեծ քանակութեամբ դասագիրքեր եւ դպրոցական առարկաներու մասեր, … կայն կրթական տեսուչը երբեք չի մտածեր փոխադրել զանոնք։ Բարեհագի մղիտով կը ծածկէ մեր փաստերը եւ կ՚ըսէ. — «Դու կաճուէ նիստ գրեեկատ ես, ինչո՞ւ ես վառւում, դեռ ժամանակ կայ մինչեւ ուսումնական տարին»։

Այսպիսի օրինակութիւն փաստը կ՚ենթարկէ երախաներուն ուսման գործը։

Դեռ աւելին. — Կրթական տեսուչին կարգադրութեամբ զանազան մարզիկ գրաւած են դպրոցին կարգ մը սենեակները։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցայտագած) — Սեպտ. 15ին տեղի ունեցաւ Ամասիոյ Հայրենակցական Միութեան Ա. ժողովը Բաւական թիւով հայրենակիցներ պատասխանած էին հրաւէրին, իսկ բացականներու մեծամասնութիւնը մեծ ուրախութիւն եւ համակրանք յայտնած էր, իր աջակցութիւնը խոստանալով։ Գ. Ն. Թումայեան բացման խօսքերով շեշտեց վերակազմութեան անհրաժեշտութիւնը, համոզիչ օրինակով մը ցոյց տալով գործի յաջողութեան ելքը։ Համերաշխ մթնոլորտի մէջ, կարգ մը հարցեր լուծելէ յետոյ, ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը — Գ. Նիկողոս Թումայեան՝ ատենապետ, Գ. Յ. Սահակեան՝ փոխատենապետ, Գ Աւարոն Գասմաճեան՝ ատենադպիր, Տիգրան Զօրիքեան՝ գանձապահ, Գ. Անդրանիկ Գոլիկեան՝ Գ. Յակոբեան եւ Յար. Չէքէմեան՝ խորհրդականներ

Գ. Զօրիքեան կարդաց քաջալերական քանի մը խօսքեր։

Ցարատեւութիւն եւ յաջողութիւն կը մաղթենք մեր հայրենակիցներուն։ Անշուշտ վարչութիւնը պիտի գործէ համաձայն այն ծրագիր - կանոնագրին որ ընդունուեցաւ կրկին ընթերցումով։ Կը սպասենք որ չազգուի ոչ աջէն, ոչ ձախէն, այլ անաչառ եւ անկողմնակալ ծառայէ իր նպատակին

Կ. Գոլիկեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՌՈՄԱՆ, 23 ակտ. (Ցառաջ). Այսօր, երեկոյեան ժամը 15ին, Սալէ Իւէնի մէջ, տեղի ունեցաւ Շ. Գարահիսարի հերոսամարտի 20րդ տարեդարձը կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան։ Որոշեալ ժամուն նախագահ ընկ. Խ. Զաքրեան բանալով հանդէսը, բացատրեց Շ. Գարահիսարի հերոսամարտին իմաստը եւ պատմական այն թափթփուքները որոնք իբրեւ անխախտական մատեան էին վաստակաւոր գրող եւ «Մուսա լեռան» թարգմանիչ Գ. Երուանդ Տէր Անդրէասեանը Երդւախումբի «Իրրեւ Արծիւ»ը յատերուն աչքերը արցունքով լեցուց։ Արտասանեցին փոքրիկն Արիստակէսեան ձեր Թըզթակիցը, Օր. Արիստակէսեան Մարտ…, Այիս Նուպեկեան, Տիկ. Ա. Շէյթանեան, Օր. Սիւզան Հայրապետեան. խաչուհիները հայկական պարերով պահ մը հանդիսականները փոխադրեցին հայրենի աշխարհ։ Երգեցին Տիկ. Ն. Շէհիրլեան, Տիկ. Նալբանդեան (Վալանսէն), նուագեց ջութակահար Գ. Նալբանդեան (Վալանսէն)։ Զ. Ռ. Մ.ի կողմէն խօսեցաւ ընկ. Անդրանիկ Գոյաճեան, որուն հրաւէրին վրայ, ներկաները յոտնկայս մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին ի յարգանս Գարահիսարի նահատակուած հերոսներուն։ Գ. Ե. Տէր Անդրէասեան իր ամենախոստ…թեամբ մոգնիւացուց հանդիսականները։ Իր ճառը կարելի է ամփոփել հետեւեալ կերպով. — «Անդրանիկը ժողովուրդին հերոսը եղաւ եւ կը մնայ։ Այսօրուան Հայաստանը չէ այն, որուն համար մենք տառապեցանք, մեր կապը երբեք չխզեցինք անցեալին հետ, հայ ապրինք եւ աշխատինք ունենալ Հայրենիք մը ազատ եւ անկախ։ Անդրանիկի յիշատակը թող ձգի համար դէպի ապագայ տանող լուսաւոր ջահը դառնայ։ Միայն այս ձեւով է որ հերոսին յիշատակը յարգած կ՚ըլլանք» Այս բանախօսութիւնը խոր տպաւորութիւն ձգեց ունկնդիրներու վրայ։ «Մուսա լեռան» գիրքը աճուրդի դրուելով բարձրացաւ 235 ֆրանքի։ Շահեցաւ ընկ. Խ. Զաքրեան։

Սարգիս Գիլալի

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԸ ՍԵՄԻՆ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 սեպտեմբեր).

— «Ինչպէս նրէկ գրեցինք, «Շէլլ» ֆարիկայի ընկերութեան տեղական մասնաճիւղը իմացուցած է իր չորս հայ պաշտօնեաներուն, թէ 3-5 ամսուան ընթացքին վերջ կը տրուի իրենց համաձայնութեան հատուցում մը եւ կամ շարունակելու իրենց պաշտօնները մինչեւ պայմանաժամի աւարտումը, որմէ յետոյ որ եւ է հատուցում պահանջելու իրաւունք չպիտի ունենան։ Մտածեր էինք այդ լուրին մէջ ակնյայտնել, թէ միեւնոյն տնօրինութիւնը եղած է Աթէնքի մասնաճիւղի չորս հայ եւ հինգ անգլիացի պաշտօնեաներուն համար։ Անոնք եւս, պայմանաժամը լրանալուն, պիտի հանուին իրենց պաշտօններէն։

Հրամանը եկած է վերէն, ներքին նախարարութենէն։ Եւ պատճառաբանուած է յատուկ օրէնքի այն տրամադրութեամբ, թէ օտար կամ տեղական ընկերութեանց եւ կամ այլ հաստատութեանց մէջ ծառայող պաշտօնեաներուն 90 առ հարիւրը յունահպատակներ եւ 10 առ հարիւրը միայն օտարահպատակներ պէտք է ըլլան։ Այս օրէնքը, որ, արդէն իսկ գործի մէջ եղող օտար պաշտօնեաներուն համար չէր կիրարկուած մինչեւ այսօր, բռնկած է ուժեղ գործադրութեան դրութիւն։ Եւ երբ գործադրութեան կը դրուի մէկ ընկերութեան մէջ, կասկածէ բոլորովին դուրս է որ առնուազն պիտի ընդհանրանայ նաեւ այլ ընկերութեանց եւ հիմնարկութեանց համար։ Եւ օտարական պաշտօնեաներ, որոնք 5_8_10 եւ աւելի տարիներու ծառայութիւն մը ունին եւ ընտանիքներ կը պահեն, մէկ օրէն միւսը պիտի դատնան գործազուրկ, հնարաւորութիւն չունենալով ուրիշ որ եւ է դուռ սեպ առնել, քանի որ նոյն արգելքը պիտի դիմաւորէ զիրենք նաեւ ուրիշ դռներու առջեւ։

Աղէտը, սակայն, չպիտի սահմանափակուի այսքանով։ Վաղը, նախատագրական կերպով եւ օրէնքի միեւնոյն տրամադրութեամբ գործէ պիտի հանուին նաեւ ոչ — հելլենահպատակ բանուորները, 90 առ հարիւրի նախապատուութիւնը տալու համար հելլէն քաղաքացիներուն։ Եւ երբ այս ալ տեղի ունենայ, այն ատեն, յունահայ գաղութին համար պիտի բռնեծուի անհամեմատ տագնապ մը, որուն առաջ հետեւանքներու նախատեսել դժուար չէ։ Որովհետեւ, եթէ ոչ — քաղաքացի հայ պաշտօնեութեան թիւը, ամբողջ Յունաստանի մէջ մեծ բան մը չէ, հայ բանուորութեան համրանքը սակայն կը ներկայացնէ հոծ համեմատութիւն մը։ Բազմաթիւ հարիւրներու կը հասնի թիւը մեր այն գաղթականներուն եւ ոչ — հելլենահպատակ հայրենակիցներուն, որոնք զանազան գործարաններու, արհեստանոցներու եւ այլ հաստատութեանց մէջ աշխատելով կը շահին իրենց օրապահիկը եւ կ՚ապրեցնեն իրենց ընտանիքները։ Վաղը, երբ արտաքսիչ դռան հետ, անոնց ձախողմանը մէ ծառայութիւնը պիտի բացի փողոցը, յաջորդ օրն իսկ անօթի մնալու դատապարտութեամբ։

. . Հերթը հիմա կուգայ յունահայ գաղութին այն անվերաւորենելի կազմակերպութեան, որուն կ՚ենթարկուին Շէլլ ընկերութեան Աթէնքի եւ Սելանիկի 9 հայ պաշտօնեաները։ Անկեղծ չպատմելու ստիպը է, եւ, բոլոր նախանշանները ցոյց կու տան, որ տագնապը, թէեւ մօտ ապագային, յայն ծառալ պիտի առանց յունահայ գաղութին համար։ Չմոռնանք, որ օրէնքը մինչեւ անգամ խտիր կը դնէ հելլէն քաղաքացիներուն միջեւ։ Եւ որ եւ է պաշտօնի, աշխատավարձով վճարուած որ եւ է գործի համար նախապատուութիւն կու տայ երկրի պահեստի ուժերուն, նախկին պատերազմիկներուն։ Գրուեցաւ վերջերս, որ այս վերջիններու կազմակերպութիւնը, աշխարհը հսկելով իր անդամներու շահերուն վրայ, դատական հետապնդում սկսած է կառավարել զանազան հիմնարկութեանց դէմ, որոնք անտեսած էին նախկին պատերազմիկներուն նախապատուութիւն տալու օրէնքը։

Արդ, երբ այս է կացութիւնը, երբ մինչեւ անգամ խտրութիւն կը դրուի հելլէն քաղաքացիներուն միջեւ, զանոնք եւս բաժնելով երկու դասակարգերու, աւելորդ է ըսել, թէ օտարականներու աշխատանքին վերջնաքերթ եղ օրէնքը պիտի սկսի գործադրուիլ իր ամենայն խստութեամբ, ոչ—հելլենահպատակ պաշտօնեաներու եւ բանուորներու հանդէպ։ Յունաստան ալ ունի իր անգործները, բանուոր կամ պաշտօնեայ։ Ամէն տարի հազարաւոր երիտասարդներ դուրս կուգան վարժարաններէն եւ համեստ բաշխեռով գործ կը փնտռեն, բայց չեն կրնար գտնել։ Ու անդին, տասնեակ հազարաւոր աշխատաւոր ձեռքեր կամ որ անգործ կը մնան։ Պետութիւնը, այս պայմաններու տակ, անշուշտ պիտի խորհի նախ իր զաւակներուն համար եւ որ եւ է գործի մէջ նախապատուութիւնը անոնց պիտի տայ»։

«ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ»

— • —

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբը, որ վերջին Ընդհ. Ժողովի որոշումով առացած է «Հայ Մտաւորականներու Ակումբ» անունը՝ վերսկսած է իր աշխատանքները, ամառնային դադարէն վերջ։

Ակումբին պարբերական հաւաքոյթները կը սկսին շաբաթ երեկոյ, սեպտ. 28ին, ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆի մէկ չահեկան բանախօսութեամբ, Café Voltaireի վերնասրահին մէջ (21 Rue de l'Odéon)։

Թղթակցութեան համար, Հ. Մ. Ակումբին հասցէն է.— H. Berberian, 10 Bd Delessert, Paris (16).

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏՈՐՔ ԱՆԳԵՂ, Ղազարոս Աղայեանի։ Մանկական Գրադարան «Մասիս» թիւ 11, Գինը՝ 10 լէյ։ (Ֆրանսայի համար դիմել «Վէմ»ի խմբագրութեան, «Յառաջ»ի միջոցաւ)։

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

…ծեծ եպարքոսը եւ Ճավիտ պէյ հաւանութիւն էին յայտնած։ Վերջապէս մեր … մէկը հետեւեալ ձեւն առաջարկեց.

— Գերմանացիներն ալ չեն կրնար … նաւերը առաջուց մեզի ծախած … Անոնց Տարտանէլ մուտքը չէ՞ր … երբեւ յանձնում նկատուիլ։ … Ամէնքն ալ զոհունակութեան չունէչ … խոչեցին. համաձայնութեան գե… … գտնուած էր. քիչ ետք հրաւի… … դեսպանը (իշխանին տունը … Հալիմ փաշա) յայտնելու հա… … մեր որոշումը։ Ժամ մը տեւող … վիճաբանութենէ վերջ մեծ ե… … Թալէաթ եւ գերման … միջեւ, այս վերջինը խոստացաւ նոյն գիշերն իսկ Պերլինի հետ … հաղորդակցութեան մտնել եւ հաւանութիւն առնել։ Որոշուեցաւ մինչեւ … պատասխան գալը սպասել։ Վերջապէս … ժամը 4ին պատասխանը ե…կաւ, որով ծովակալ Սուշոնի պաշտօնի վրայ պահելու պայմանով նաւերը Թուրքիոյ ծախուած էին։ Նկատելով սակայն որ կայսրը իրաւասու չէ առանց Ռայխսթակի որոշման մարտանաւ մը ծախելու, վերջնական վաճառումը պիտի գործադրուէր պատերազմէն յետոյ, եթէ Ռայխսթակը իր հաւանութիւնը տար։ Յաջորդ օրը թերթերուն մէջ յայտարարեցի թէ «Կէօպէն» եւ «Պրէսլաու» նաւերը գնեցինք։ Անդրեայի մամուլի ներկայացուցիչներէն որ հրատարակեն այս պարագան թէ Անգլիացիներու կողմէ գրաւուած «Սուլթան Օսման»ի եւ «Րէշատիէ»ի տեղն էին առնուած։

Ամէնէն նուրբ կէտը կը կազմէր ծովակալ Լիմփըսի եւ անգլ. ծովանուրդու հեռացումը օսմ. նաւատորմէն։

Յաջորդ օրը ծովակալը կը շնորհաւորէր օսմ. կառավարութիւնը երկու մարտանաւերուն համար եւ կը յայտնէր թէ ամէնէն ուշ մէկ ամսէն սպաներն ու նաւաստները վարժուած պիտի ըլլային այս երկու նաւերուն գործածութեան։ Ծովակալին յայտնեցի թէ գերման ծովակալը ինչպէս եւ հետեւորդները շատ յոգնած ըլլալով, որոշ թուական չէին կրցած յայտնել թէ երբ պիտի հեռանան նաւէն։ Բարեբախտ առթ մը պիտի ունէր որ 4—5 օր վերջ ծովակալին երկրորդ մը սառնայի, որով կ՚ըսէր թէ մեծ եպարքոսին արդէն յայտնած է եւ տեղեկագրի մը պատճէնը ներփակած էր։ Տեղեկագիրը անգլերէն գրուած էր։ Իսկոյն թարգմանել տուի։ Կը յանձնարարէր խիստ չէզոքութիւն Թուրք նաւային սպաներն ու զինուորները առնուազն 4—5 տարի պատրաստուելու էին նոր դրահաւորները գործածել կարենալու համար։ Իսկոյն պատասխանեցի ծովակալին թէ նկատելով որ ինք միմիայն նաւատորմի վերակազմիչի պաշտօն ունի, ենթակայ է ուղղակի ծովային նախարարութեան։ Հետեւաբար միայն ինծի դրկելու էր իր տեղեկագիրը Ցետոյ նաւատորմի բարեկարգութեան միայն նուիրուած իր տեղեկագրին մէջ իրաւասու չէր քաղաքական ուղղութիւններ ցոյց տալու օսմանեան կառավարութեան։

Յաջորդ օրը կարճ պատասխան մը ստացայ.— «Ձեր նամակը կը պարզէ ինծի իրական կացութիւնը. պիտի բողոքեմ չչեղել ձեր տուած ուղղութենէն։ Ամէն պարագայի մէջ շնորհակալ պիտի ըլլայի եթէ արտօնէիք ինծի արձակուրդ առնել ակարութեանս պատճառով եւ երթալ ապաքինիլ մօտ որ կը բնակի Թարապիա»։

Հաւանութիւն տուի, միեւնոյն ատեն յայտնելով որ իր բացակայութեան պատճառով կրնայ ըլլալ որ ծառայող Անգլիացիները եւ Թուրքերու միջեւ նաւերուն վրայ անհաճոյութիւններ ծագին, որով Անգլիացիները թող պաշտօնատան ներկայանան, ցրուելու համար նաւաբանի զանազան բաժանումներուն մէջ։ Այս հրամանի կարգադրութեան օր մը ետք ոչ մէկ անգլիացի սպայ մնացած էր Թրքական նաւատորմին մէջ։ Ասոր վրայ կայսերական «իրատէ»ով յայտարարուեցաւ թէ գերմ. ծովակալ Սուշոնը Ա. կարգի հրամանատար նշանակուած է։ Օր մը ետք երկու նաւերն ալ «Եավուզ Սուլթան Սէլիմ» եւ «Միտիլլի» … անոր «Կէօպէն»ի տեղ «Եավուզ» եւ «Պրէսլաու»ի տեղ «Միտիլլի» կոչուեցան։ Զարդեցին թրքական դրօշը եւ Պոլիս գալով Մոտայի բացը խարիսխ նետեցին։ Քանի մը օրէն Սուլթանը «Էրթուղրուլ» նաւով ներկայ եղաւ իմ թապիսթաց կղզիներուն առջեւ տեղի ունեցող նաւային արշաւներուն, որոնց կը մասնակցէին երկու նաւերը։ Աննկարագրելի է այդ օրուայ ոգեւորութիւնը Պոլսոյ բնակչութեան։ Ամէնքը վստահութիւն ունէին կառավարութեան զինուորական պատրաստութեան վրայ եւ ոչ մէկ խելամիտ կարելի էր հանդիպիլ որ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ յաղթանակը չցանկար։ Ժողովուրդին այս զգացումը կ՚ուրախացնէր Գերմանացիներն ու Աւստրիացիները եւ կը զայրացնէր Անգլիացիները, Ֆրանսացիներն ու Ռուսերը»։

ՁԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

— • —

«Կէօպէն» եւ «Պրէսլաու» մարտանաւերու Մարմարա ծով մտնելէն յետոյ անշուշտ նեղուցները գոցեցինք։ Այն պատճառով որ գերման զինուորները նաւերուն վրայ կը գտնուէին, համաձայնական դեսպանները չարունակ կը բողոքէին թէ չէզոքութեան հակառակ է այս վիճակը։ Անոնք տեղեակ չէին մեր զինակցութենէն եւ կ՚ըսէին թէ Գերմանացիներու ներկայութիւնը պատճառ պիտի դառնայ Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցելուն եւ իբրեւ չէզոքութիւն պահելու միակ միջոց կ՚առաջարկէին նաւերը պարպել Գերմանացիներէն եւ գերման զինուորական առաքելութիւնը (Լիման Ֆոն Զանտէրսի) մէջը գնելով ետ ղրկել։

Եթէ իրապէս չէզոք ըլլայինք, բնականաբար ուրիշ կերպ պէտք չէր որ վարուէինք։ Սակայն մենք չէզոքութիւն յայտարարած էինք միայն ժամանակ շահելու համար եւ կը սպասէինք մեր զօրաշարժին վերջանալուն։ Մինչ այդ, նախարարները որոշեցին որ ես անգլիական դեսպան Սըր Լուիզ Մալլէթի հետ սերտ յարաբերութիւն մշակեմ, իսկ Ճավիտ պէյ Ֆրանսական դեսպանին հետ, աշխատելով ամէն կասկած փարատել մեր զինակցութեան վերաբերմամբ։

(24)

(Շար.)

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ պատերազմի վտանգը

Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը, որուն կը մասնակցին 1200 պատգամաւորներ, իր առաջին նիստին մէջ իւր բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը պահանջէ գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան ամբողջ ուխտը եւ ելմտական – տնտեսական խստութիւններ տնօրինել, խափանելու համար պատերազմը Հապէշիստանի եւ Միջերկրականի մէջ: Համագումարը, որ չորս օր պիտի տեւէ, վճռած է Աշխատանքի Դաշնակցութեան բոլոր ուժը դնել ի սպաս խաղաղութեան, գործադրելու համար որ եւ է տնտեսական տնօրինութիւն՝ նախայարձակ պետութեան դէմ: Հակառակ համբողջ ուխտոյն գործադրելու բանաձեւին, համագումարը համաձայն չէ զինուորական տնօրինութեանց: Կարգ մը պատգամաւորներ դիտել տուին թէ վտանգաւոր են զինուորական տնօրինութիւնները, իսկ ուրիշներ հաստատեցին որ եւ է պատժական տնօրինութեան, բացատրելով թէ տնտեսական խստութիւնները անպատճառ պիտի յանգին թշնամութեանց: Մինչդեռ Անգլիոյ արհեստակցական միութիւնները անհրաժեշտ կը գտնեն պատժական տնօրինութիւնները:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան միւս թեւն ալ, Ինթէրթէր, զբաղեցաւ այս հարցով: Իսկ երկու համագումարներու օրակարգի գլխաւոր հարցն է միացման խնդիրը: Երեքշաբթի օր Աշխատանքի Դաշնակցութենէն պատուիրակութիւն մը գնաց ողջունելու Ինթէրթէրի համագումարը, իսկ երէկ այս վերջինը իր կարգին պատուիրակութիւն մը ղրկեց միւսներու ժողովին: Առայժմ արամադրութիւնները շատ բարձր են, երկու կողմէն ալ, թէեւ բոլոր դժուարութիւնները չեն հարթուած տակաւին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԻՇԽԱՆ Իսմայիլ Տաուտ, հաշակաւոր Մէհմէտ Ալիի թոռնորդին, Եթովպիա պիտի երթայ հոկտեմբեր մէկին: Իշխանը իր ծառայութիւնը առաջարկած ըլլալով, կայսր ընդունած է, առանց որոշելու պաշտօնը:

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԲԱՆՏԻ ՄԸ բացումը կատարուեցաւ Աստիս – Ապէպայի մէջ, նախագահութեամբ կայսեր, որ շրջապատուած էր նախարարներով և պաշտօնատարներով: Այս շէնքը վերջին տիպարն է իր տեսակին մէջ: Երեք հարիւր բանտարկեալներ կրնան տեղաւորուիլ մաքուր եւ օդաւէտ խցիկներու մէջ: Բանտը ունի բաղնիքներ, դարմանատուն մը եւ ընդարձակ խոհանոցներ: Առայժմ միայն բանտապահները պիտի բնակին, կայսրը արձակած ըլլալով բանտարկեալները:

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ տասը սանթիմ պիտի աւելնայ այսօր, հինգշաբթի, ծախուելով 1 ֆրանք 60ի:

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՍՈՒՆԿԻ զոհերը կ'աւելնան օրէ օր: Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է Վալանսի դէպքը, որ պատճառ եղաւ եօթ հոգիի մահուան եւ շատերու ծանր հիւանդութեան: Առջի օր Սէն Տիզիէի մէջ թունաւորուելով մեռաւ 62 տարեկան մարդ մը, իսկ Լիոնի մէջ Իտալուհի մը եւ երկու զաւակները թունաւորուեցան: Ամէնէն պզտիկը մեռաւ: Մեր հայրենակիցներէն շատերն ալ սունկ ուտելու վարժուած ըլլալով, կը յանձնարարենք զգուշանալ, գոնէ այս օրերս, երբ անփորձ մարդիկ աւրուած սունկեր կը ծախեն եւ կ'անհետանան:

1500 ԿՂՄԻՆՏՐ՝ ՏՈՒՐՔԻ ՓՈԽԱՐԷՆ.— Քա տը Քալէի շրջանին մէջ կղմինտրի եւ կիրի գործարանատէր մը ներկայացնելով տուրքերու վարչութեան ազդարարութիւններէն, որոնց կղմինտրով փակել հաշիւը: Առջի օր 40 բանուոր եւ կառք մը կանչեց եւ 1500 կղմինտր համրելով ղրկեց տուրքերու վարչութեան: Արժէքը՝ 135 ֆր.: Ցետոյ քաղաքապետարան երթալով, գործադրկութեան նպաստի տոմարին մէջ արձանագրեց 40 բանուորները:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿՈՓԱՄԱՐՏԻՆ առթիւ (Մաքս Պաէր – Ճօ Լուիզ), բազմութիւնը այնքան խռնուած էր որ աթոռ մը ծախուեցաւ 400 տոլարի: Երկու հազար ոստիկաններ կը հսկէին բարեկարգութեան, կազմաձեւ ուժերով եւ ձնգացիրներով: Գլխաւոր երկաթուղիները 50 մասնաւոր կառախումբ բանեցուցին: Բացարձակապէս անկարելի էր որ եւ է տեղ ճարել պանդոկներու մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը, 32, Ave. Gobelins. Օրակարգ՝ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընտրութիւն մարմնի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Ջաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Եր. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընտրութիւն:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ (27 Սեպտ.) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարզարեան» Դպրոցատան մէջ 181, Cours Lafayette:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին, իր «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ

Salle Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche, Métro Trinité.

Մանրամասնութիւնները հետզհետէ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Հ. Է. ՎԻԷՐԶՈՆ.— Արձանագրեցինք սեպտեմբեր 24էն:

Տիկ. Ե. Ն. ՎԻԷՆ.— Նոյնպէս:

Գ. Ք. ՌՕԱՆ.— Նոյնպէս: Ստացանք 35 ֆրանք:

Հ. Հ. ԱՎԻՆԵՕՆ.— Արձանագրեցինք Սեպտեմբեր 22էն:

Հ. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ստացանք 35:

ՓԱԹ. ՔՈԼ.— 70 ֆրանք:

ԳՈՐԾ. ՄԱՐՍԷՅԼ.— 880:

Ն. Խ. ՎԻԷՆ.— 220: Կարգադրեցինք:

Տ. ԼԱ ՔՕՔՔԱ.— 70 ֆրանք:

ՓԻԼ. ԼԻՈՆ.— 70 ֆրանք:

Մ. Գ. ՏԷՍԻՆ.— Այդ աշխարհագրութիւնը չունինք Դիմեցէք Աթէնք, «Նոր Օր»ի:

ԱՐԱՐԱՑԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլ-Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիի հոգ. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի օր Արարատի ճերմակմարտի 17րդ տարեդարձին առիթով, Ս. Պատարագէն ետք, մասնաւոր Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Լեգէոնական նահատակներու յիշատակին Հոգեհանգիստէն ետք (ժամը 11), եկեղեցիի պարտէզին մէջ պիտի կատարուի, Նախագահութեամբ Ֆիրատ Թէքէեանի, Լեգ. Միութեան Դրօշին յանձնումը՝ 15րդ Զօրաբանակի Հրամանատար զօրավարին կողմէ: Դրօշին ուխտատու-կնքամայր պիտի ըլլայ Տիկին Մ. Թէքէեան.

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչցուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մէկն վաճառատեղը կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է Քալիֆորնիայի ընտիր անիսոնի խառնուրդով, եւ խաղողի ճիւթով, երաշխաւորուած է ցեմակային ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Եւաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու Ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջանների գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ERIVAN RAKI

VÉRITABLE RAKI D'ORIENT

Apéritif Tonique

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԾԱԽԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՑԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ Botzaris 17-64

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԾԱԽԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՑԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, Հեռաձայն Diderot [illegible]

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ ՄՕՏ):

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette Tél. Nord [illegible]

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս՝ ամէն փոզոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ ուրիշ դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Ամէն տեսակ մասնաւոր եւ հանրային վաւերաթուղթերու խմբագրութիւն, ընկերութեանց կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ ե քաղաքացիութիւններու կազմութիւն: Հարկային գծուներ: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւնները կը արժեն 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՎԱՐՁՈՒ Է

կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մեթր ճակատով: Վարձ ամսական 200 Ֆր.: Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ իւրաքանչիւր կը տրուի ամէն գործի: Մասնաւորապէս յարմար գերձակի 9 տարի պայմ. Լաւ պատեհութիւն: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ եւ Շրջանի մանկապարտէզի երկսեռ անդամական ընդհ. ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ, 19 Րիւ տը Փարի, Ժանթիյի:

ԶԲ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 45, Րիւ տը լա Ֆէֆանսի սրճարանը, Իսի լէ Մուլինօ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ է անդամներու ներկայութիւնը:

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ Մատենադարանին մէջ վաղը Ուրբաթ իրիկուան ժամը 4.30ին պիտի բանախօսէ Ճաճէ Արք. Գասպարեան՝ Սուրիոյ հայ գաղութին եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան, եւ Գ. Վաճառ Ֆիւրքճեան՝ Ամերիկայի հայ գաղութին մասին:

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վաճառուին 1 եւ 2 փիէսնոց (tout confort) յարկաբաժիններ, շարժ. շոգեհատ միասին 2200 եւ 2800. երկու խանութներ 6000 եւ 7500 ֆր.: Դիմեցէք տեղւոյն վրայ. 72 Bld. Rodin, à Issy - les - Moulineaux.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՄԱՐՇԷՅԼԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Confection BARMIN

(Prop. BAROUTDJIAN)

Spécialité de tabliers d'enfant

Blouses de dames. robes barboteuses etc. etc.

31, Rue Bergère 31. Paris (9)

Métro: MONTMARTRE

Ապսպրանքները կը ղրկուին Ֆրանսայի ամէն կողմերը contre remboursementով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցօբէնեց՝ Տիմարեան վրդ. Սափրիչեան

Թագաւորն ալ ներելով կը հալածուէին: Հետեւեալ օրը բոլոր զօրքերը հետըն առած կրկին կուգայ արքունական վրանին առջեւ կը ներկայանայ. իսր ձիաւորները կը սկսին ձիարշաւութեամբ թագաւորին դէմ բրած քաջութիւններին պոռել, եւ վերջը ներողութիւն խնդրել: Թոա Վոլտէ Մարիամ վրանին զիմացը եւ մերկ սուրը ձեռքին մէջ խաղցնելով ու խօսելով պատյա կ'ընէ: «Սուտ է, կ'ըսէ նա, որ ես քու շատ մարդիկներդ ջարդեցի. եւ այս բազկովս (թեւը ցուցնելով) յաղթեցի իմ վրաս խրկած բանակիդ, եւ զօրքերդ մերկացուցի ու բանտարկեցի. բայց եւ այնպէս մեծ գթութիւն ալ ցոյց տուի անոնց.

Այս հրացանները որ կը տեսնես, ով թագաւոր, (իր զօրաց ձեռքի զէնքերը ցուցնելով), բոլորն ալ իմ ձեռքս եղած փայտովը առի քու զօրքերուդ ձեռքէն: Ձիերնիս կ'ըսեմ որ գթացի ես անոնց. թէ որ սխալմամբ ձեռքս սուր առած ըլլայի, եւ ոչ մէկը ողջ կրնար ազատիլ: Ինծի Թոա Վոլտէ Մարիամ կ'ըսեն, զուցէ լսած ես. եւ հիմայ գիս աչքդ կը տեսնես. ոչ ոք կարող էր գիս ողջ բռնել, ոչ ոք կարող էր ինծի յաղթել: Ես քու բարի համբաւդ լսելով թագաւոր ըլլալդ լսեցի, եւ բսի ինքնիրենս, թէ Աստուած ընտրեր է զինքը թագաւորելու, ես ինչո՞ւ չպիտի հնազանդիմ եւ չպիտի խոնարհիմ անոր լծին տակը. այսպէս ըսելով՝ ես իմ յօժար կամօքս եկայ քեզի ծառայելու, քեզի իբրեւ գերի ըլլալու:

Դու ով թագաւոր, հանգիստ կեցիր. քանի որ ես կամ, մի՛ վախնար, բաւական եմ ես քու թշնամիներդ բռնելու եւ կամ սպաննելու շատ մը պէտ:

Զանոնք ամէնքն ալ իմ ձեռքովս պիտի մեռնին ....:

Այսպէս խօսելով եւ իբր առջի յանցանքներուն ներում խնդրելով կը վերջացնէ:

Թագաւորը անմիջապէս անոր հայրենի երկիրները իրեն կը դարձնէ, եւ պատւոյ եւ իշխանութեան զգեստներ հագցնելով անոր՝ երեք քաղաքացը վրայ իշխան կը կարգէ:

Գեկամբարը երկիրը՝ Կէլլի Թափոր բաժ անոր գտնուած ժամանակ մեր Ցոյն պատուարը փութացուցինք իրեն քով նամակով մը եւ հրաման խնդրեցինք դարձնալ մեր հայրենիքը դառնալու, ապա թէ ոչ՝ խնամք տար մեզի, ըսինք, ինչպէս քու նախորդդ կը տանէր:

Երբոր կ'ընէ նա իր մեռնելու հօրն անուանը վրայ՝ թէ տակաւին տարեց մը ժողված չեմ տեղաց մը, եւ քանի մը թալէրն ալ զօրաց պիտոյքներուս կ'ընեմ.

Սպասեցէք, հոդ մի տանիք, Առատածոյ շնորհքովը եօթը ձեզի ամէնայն պատւով կը խրկեմ. վասն զի թէ որ հիմա այսպէս ճամբեմ, ինծի ալ ամօթ է, ձեզի ալ: Այս կերպ պատասխան խրկելով՝ երեք ամսուան համար ալ 10 չափ արմտիք Գեչեսպայու գիւղերէն ընդունելու հրաման կ'ընէ, եւ անով ուրիշ պիտոյքնիս ալ փոխանակութեամբ հոգացէք, կ'ըսէ:

Ցետ այնորիկ Թէքլէ Կօրկիս դէպ ի արեւելեան ներքին կողմերը Կալլա բնակած երկրին սահմանակցութեան եղած Ռուլու եւ Եճնու կ'երթայ, ուր կը տիրէր Ալի Ֆարիս որ Թոա Ալիի մօտ ազգականն էր, եւ Թէքլէ Կորկիսի ալ մօրեղբոր որդին:

Ասիկա Մակտալա լեռը բանտարկուած էր Թէոդորոսի ժամանակ, ինչպէս վերը ըսինք, եւ անոր մահուանէն ետքը կ'երթայ, կը տիրէ յիշեալ երկիրներուն, ուր խառն կը գտնուին քրիստոնեայք եւ մահմէտական Կալլացիք. եւ Ալի Ֆարիս թագաւորին հպատակելու կամք չունենալով՝ ոչ յայտնի ապստամբութիւն եւ ոչ հնազանդութիւն ցոյց տալով՝ կ'ուզէր ժամանակ անցընել որ կարող ըլլայ աւելի ուժովնալ եւ յետոյ դէմ դնել: Թէքլէ Կորկիս անոր միտքը իմանալով, շուտ մը անոր երկրին մէջ կ'երթայ բանակը կը դնէ. եւ Ալի Ֆարիս կը թողու կը փախչի Կալլայի սահմաններէն ներս իր հայրենի երկիրը, եւ Կալլացիք զինքը կը պաշտպանեն:

Ցետ այնորիկ թագաւորը Շօայի Մենիլիք իշխանին լուր կը խրկէ անկէց, եւ անոր հպատակութեան կամաց հանութիւնը կ'առնու, եւ երկրին բերքերէն ալ զանազան ընծաներ կ'ընդունի, եւ անոր փոխարէն ինքն ալ Ըսէյթ (վին) Մըթթայթի իսլամ իշխանուհւոյն երկրին մէկ մասը անոր կը շնորհէ, նոյնպէս եւ իշխանուհին անոր ներքեւը կը հպատակեցնէ: Ըսէյթ Մըթթայթի, որ այն միջոցին թագաւորին բանակը կը գտնուէր, ուր իր հպատակութիւնը ցուցընելու եկած էր, այս արհամարհութեան չկրնալով տանիլ, գիշերով կը փախչի անոր բանակէն եւ կրկին կ'ապստամբի: Իսկ թագաւորին անոր այս ատրիճան անարգարար նուաստացընելը ուրիշ բանի համար չէր, եթէ ոչ վրէժխնդիր ըլլալ անոր, ըստ որում Թէքլէ Կորկիս Թէբրոս Կովայի երկրին դեռ չտիրած, այս Իսլամուհւոյն հետ կռուի բռնուելով՝ իր բոլոր զօրքերը գիշերանց ջարդուեր էին(*), եւ ինքը մազապուր փախուստ տուած էր:

Միւս Կալլացի Որգի (ռակունի)... նուն իշխանուհին ալ յիշեալ... իշխանին հարկատու կ'ըլլայ... ւորին հրամանաւը:

Թէքլէ Կորկիս այս կողմերն... ժամանակ, որ մեզմէ վեց ամիս... նապարհ հեռի էր, զանց ըրած... գի, եւ ամենեւին չէր հոգար մեր... բուստին մասին, մենք ալ չէինք... րեր մեր սպասաւորներն իր քով... կել ճանապարհին վախէն, ուստի... ախպուեցանք ուրիշ միջոց մը փնտ... տալբելու համար, առանց մեր անձ... կան պատիւը վտանգելու, այլ ըն... հակառակը աւելի մեծ համարում... նեցանք ժողովրդեան քով:

Ըսած միջոցս էր հոգեւոր ու մարմն... նաւոր բժշկութիւնները մարմնաւ... բժշկութիւնը ամենապարզ դեղերու... ծուծկալութեան եւ լուացումներու... վրայ կը կայանար, որ բաւական... գուտ կ'ընէին իրենց:

(Շար.

(*) Կալլացւոց սովորութիւնն է, պատերազմի եղած ժամանակ, ցերեկը բոլոր աղօթքի կը պարապին, եւ գիշերը վրայ հասնելով, յանկարծ թշնամեաց վրայ կը յարձակին, կը ջարդեն ու կը կողոպտեն:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ «ՄԵՂՈՒ» ... Փարիզի եւ Երեւանի ... ցրուիչ

Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	280 ֆրանք	160 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 27 Septembre 1935

1. ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2920

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆՏԱՆԻՔԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԲԱՆԱԿԸ

Յուշիկ-յուշիկ, օրօրուելով, երկու առաջ, մէկ ետ ոստոստելով խորհրդային իշխանութիւնը «նորութիւն» մը եւս հաստատեց — զինուորական նուիրապետութիւն։

Եթէ կ'ըսենք նորութիւն, իրենց միտքն է որ կը բացատրենք։ Իրականին մէջ, նոր հրամանագիրը կը հաստատէ հին կարգուսարքը, անուններով եւ աստիճաններով։

Այսուհետեւ խորհրդային բանակն ալ պիտի ունենայ լեյտենանտները, կապիտանները, տեղակալները, գնդապետները (Ա. եւ Բ.), հազարապետները, զօրավարները (երեք աստիճան), հրամանատարական աստիճանները։ Մինչեւ իսկ մարաջախտը, որ գոյութենէ դադրած էր դեռ ցարական օրերուն, 1813-էն ի վեր։

Հրամանագրին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջ, խորհրդային մամուլը պարտք սեպեց վերոհիշեալ յայտնաբերքը կամ ... բացատրութիւն, — միայն խորհրդային իշխանութիւնը ընդունակ է այսպիսի կարգուսարք հաստատելու, շնորհիւ Ստալինի ճարտար ղեկավարութեան։

«Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, բացատրեց թէ անհրաժեշտ էր նուիրապետութեան վերահաստատումը, թէ զինուորական արհեստագիտութեան պահանջները լրացնելու եւ հայրենասիրութեան ոգին զօրացնելու համար։

Տրուած որոշումը միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ խորացնելու բանակի վարիչներուն պատասխանատուութեան զգացումը։ Զի «առանց պետի բանակ չկայ, ոչ ալ իշխանութիւն եւ հեղինակութիւն»։

Երբ կուսակցութեան բերանը այսքան բաց կը խօսի, ալ ինչո՞ւ թեւ չառնեն միւսները, կեդրոնէն մինչեւ ծայրագաւառ։

Ինչպէս խայամ եւ բոլոր հարցերու լուծումն ու վերլուծումը կը սկսին Գուրանէն եւ Շէրիաթէն, անոնց համապատասխան բանաձեւ մը ճարելով ամէնէն բարդ կամ արդիական կարիքներուն համար, նոյնպէս բոլշեւիկ տեսաբաններն ու գրիչները այս առթիւ ալ կը հոլովեն Մարքս, Էնգէլս, Լէնին, Ստալին եւ ընկերք։

Տեսէք ինչ խորիմաստ խօսքեր կ'արտասանէ «Փրավտա».

— «Տարակոյս չկայ թէ յեղափոխութիւնը բան մըն է որ ամէն ատելի հեղինակութիւն կը պահանջէ։ Ինչպէս ծովուն բացուած նաւ մը, անհրաժեշտ է որ վտանգի պահուն իշխանութիւնը կեդրոնանայ մէկ ձեռքի մէջ, միակ հեղինակութեան մը տակ»։

Մի՛ հարցնէք,— արդեօք տարբե՞ր բան կ'ըսեն եւ կ'ընեն Մուսոլինին ու Հիթլէրը, «Առաջնորդ»ի միահեծան իշխանութեամբ եւ անոր վրայ հիմնուած կամ զայն արդարացնող տեսութիւններով։

Այո՛, տարբերութիւններ կան ասոնց եւ անոնց միջեւ, ինչպէս երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։

Խորհրդային մամուլը կը վերլուծէ նաեւ այդ նորութիւնները։ Կը բացատրէ թէ՝ մինչ ցարական իշխանութեան օրով, կամ ուրիշ երկիրներու մէջ, սպաները կ'առնուին առանձնաշնորհեալ դասերէն, Խորհրդային Միութեան մէջ ասպարէզը բաց է ամէն բանուորի եւ գիւղացիի առջեւ։

×

Ի հարկէ բացատրութեան ձեւերը չեն որ արժէք ունին, այլ իրողութիւնները։

Այդ իրողութիւններէն մէկն ալ՝ զինուորական նուիրապետութեան վերահաստատումն է։ Նոյնքան բնորոշ որքան հայրենիքի եւ ընտանիքի գաղափարներուն մշտանորոգ արծարծումը եւ ուրիշ «նորութիւն»ներ կամ քաղքենի — դրամատիրական նախապաշարումներ։

«Յառաջ»ի մէջ օրը օրին խօսուած է այդ բոլորի մասին, ընդհանուր գիծերով։

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս իրողութիւնները։ Նահա՞նջ, բարեշրջում, դա՞րձ։

Ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը։

Յարուէ տարի զարնուելով գործնական կեանքի պատուաժներուն, եւ յաճախ անհարեկ՝ իրենց մարզանքներուն եւ փորձերուն անհրաժեշտ անյաջողութիւններէն, Գ. Միջազգայինը եւ անոր գործադիր կոմիտէն՝ խորհրդային իշխանութիւնը ելքեր կամ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ կը փնտռեն բոլոր ասպարէզներուն մէջ։

Այս տեսակէտէն, նշանակալից է, նաեւ, ընտանեկան կարգ ու սարքի, կնոջ, մօր եւ զաւակներու պաշտպանութեան համար կատարուած վերադնահատումը։

Դժբախտաբար մեր մամուլը անհրաժեշտ ուշադրութեամբ չի հետեւիր այս շարժումին, ինչպէս հայրենիքի գաղափարին զարգացման եւ ուրիշ նորանշան երեւոյթներու։

Դեռ վերջերս խորհրդային իշխանութիւնը քուէարկեց օրէնք մը, որով մէկ տարի բանտարկութեան կը դատապարտուին այն հայրերը որոնք չեն հոգար իրենց զաւակներուն ապրուստը, համաձայն ամուսնալուծման օրէնքին։

Այս առթիւ, որոշուեցաւ խորհրդային քաղաքացիներու անձնագիրներուն վրայ նշանակել այն գումարները զորս կը պարտին վճարել հայրերը՝ զաւակներու պարէնին համար։ Այդ պարտքը վար պիտի դրուի անոնց աշխատավարձքէն։

Ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ մեր մամուլը աւելի մօտէն հետեւէր այս շարժումներուն, մոռնալով հին պատմութիւնները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կարելի պիտի ըլլա՞յ խաղաղ ելք մը գտնել

Անմիջական աղիւսէ չկայ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ, հինգշաբթի, վերստին քննելու համար իտալօ-հապէշական վէճը, քանի որ ձախողեցաւ Հինգերու յանձնախումբին ձեռնարկը։ Ժողովէն առաջ, երկար խորհրդակցութիւններ կատարեցին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները, Պ. Պ. Իտըն եւ Լաւալ, միեւնոյն ատեն տեսակցելով Հինգերու յանձնախումբի նախագահին հետ, որ Սպանիոյ պատուիրակն է, Մատարիակա։ Ա. Դ. Խորհուրդը յանձնախումբ մը կազմեց, մասնակցութեամբ բոլոր անդամներուն (բացի Իտալիայէն), տեղեկագիր մը խմբագրելու համար։ Յանձնախումբը գործի կը սկսի այսօր, ուրբաթ եւ կը կարծուի թէ հազիւ մէկ շաբաթէն պիտի կրնայ լրացնել իր աշխատանքը։ Միեւնոյն ատեն պիտի հետեւի իտալօ-հապէշական սահմանային եղելութիւններուն։ Իսկ Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի շարունակեն իրենց դիւանագիտական բանակցութիւնները Հռոմի մէջ եւ պիտի ջանան համոզել Մուսոլինին որ համակերպի բարեկամական կարգադրութեան մը։

Հռոմի Ֆրանսական դեսպանը չորեքշաբթի օր այցելեց Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին, յայտարարելու համար որ միջին ճամբայ մը գտնեն, մանաւանդ հիմա երբ մեղմացած է անգլօ-իտալական հակամարտութիւնը։ Իտալական մամուլը կրկին խօսելով անգլիական դեսպանին եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան վրայ, յայտարարէ կը չեշտէ այն պարագան թէ Իտալիոյ վէճը Հապէշիստանի հետ է, եւ ոչ թէ Անգլիոյ։ Առ այժմ չատ բարեկամական է մամուլի լեզուն, մինչդեռ շաբթեր կ'արձակէին այս տեսակցութենէն առաջ։ Ֆրանսայի բոլոր ճիգերը կը ձգտին ժամանակ շահելու։ Ան դեռ չէ հրաժարած վէճը երեք պետութեանց միջեւ լուծելու գաղափարէն, որպէսզի պատժական անօրինութեանց խնդիր չծագի։

Ինչո՞ւ անընդունելի կը համարուին «Հինգերու» առաջարկած պայմանները

Հինգերու յանձնախումբին թելադրութեանց բնագրին հետ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը հրատարակութեան տուաւ Իտալիոյ պատասխանը, որ երկար ծանուցագիր մը կը կազմէ։ Ահաւասիկ Իտալիոյ գլխաւոր դիտողութիւնները —

1. Հինգերու յանձնախումբը պէտք եղած ուշադրութիւնը չէ ընծայած այն իրողութեան թէ Եթովպիա Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուեցաւ կարգ մը պայմաններով եւ թէ այլեւս չի կրնար արժանի համարուիլ անդամակցութեան։

2. Հապէշական հարցը լուծելու համար, պէտք է բուն եթովպական պետութիւնը դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ որ չկարենայ վնասել իր դրացիներուն եւ բարեկարգել անոր վարչութիւնը, քաղաքակրթութեան բարձրագոյն առաւելութիւն մը վրայ դնելու համար այդ պետութիւնը։ Պէտք է Եթովպիոյ բանակցութենէն ազատել զանազան ժողովուրդներ որոնք տարբեր պայմաններու մէջ կ'ապրին։

Իտալիոյ կարծիքով, միջազգային հսկողութիւնը չի կրնար լուծել խնդիրը։ Ան միայն հոգատարութեան մէջ կը գտնէ ելքը, առանց ուղղակի գնելու հարցը։ Գալով հողային հարցին, Իտալիա բացարձակապէս կը մերժէ զիջիլ ծովեզր մը տալ Եթովպիոյ, պնդելով թէ ծովային պետութիւն մը դառնալով, այդ երկիրը աւելի վտանգաւոր պիտի ըլլայ Իտալիոյ համար։ Այս առթիւ ցաւ կը յայտնէ որ Հինգերու յանձնախումբը փոխանակ այսպիսի հարց մը յարուցանելու, չէ կ'ըլլար որ նկատի առնէ Իտալիոյ հողային պահանջները։ Տնտեսական առաջարկները նկատի առնելով հանդերձ, Իտալիա դիտել կուտայ թէ անոնց իրագործումը կախում ունի Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կնքուելիք մասնաւոր համաձայնութիւններէ։

Այս դիտողութիւնները բերանացի յայտնած է Պարոն Ալոյզի, Իտալիոյ Ա. պատուիրակը, առանց որ եւ է վաւերագիր ձգելու։ Ատոր համար է որ իտալական կառավարութիւնը յայտարարեց թէ հակառաջարկներ չէ ներկայացուցած։

Հապէշիստանի կայսեր նոր դիմումը

Եթովպիոյ կայսրը նոր հեռագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, խնդրելով յանձնախումբ մը ղրկել իր երկիրը, որպէսզի ճշդէ պատասխանատուութիւնները, եթէ որեւէ յարձակում կատարուի։ Հեռագիրը կ'աւելցնէ.— «Նկատի առնելով Իտալիոյ յարաճուն զօրքի ընթացքը, եւ որպէսզի կասկած չմնայ նախայարձակման մասին, երբ թշնամութիւնները սկսին, մենք հրամայեցինք մեր զինուորներուն սահմանագլուխէն ետ քաշուիլ մինչեւ 30 քիլ. եւ հոն մնալ, որ եւ է միջադէպէ խուսափելու եւ Իտալիոյ նախայարձակման պատրուակ չտալու համար։ Այս հրամանները գործադրուած են ամբողջութեամբ։

*** Լոնտոնի մէջ հաւաստուած կ'ամբառնայ այն հաւատքը թէ Սուէզի ջրանցքը պիտի փակուի, եթէ Իտալիա յարձակի Եթովպիոյ վրայ։ Անցեալ օր երեք չոգենաւային ընկերութիւններ որոշեցին փոխել իրենց ճամբան, անցնելով Բարի յուսոյ Հրուանդանէն, որպէսզի չպաշարուին Սուէզի մէջ։

*** Իշխանուհի Ցեհայ, Եթովպիոյ կայսեր 17 տարեկան աղջիկը, կոչ մը ուղղեց Ամերիկայի կիներուն, որպէսզի օգնեն իրենց հապէշ քոյրերուն, հիւանդները եւ վիրաւորները դարմանելու համար։

Մեմէլի խնդիրը կը ծանրանայ

Կիրակի օրուան ընտրութեանց առթիւ, կիրքերը չափազանց լարուած են Գերմանիոյ եւ Լիթուանիոյ միջեւ։ Այն ատենէն որ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը որոշեց գիր մը ուղղել Հիթլէրի, հաւաստիքներ տալով քուէարկութեան կանոնաւորութեան մասին։ Այս առթիւ պիտի խնդրուի որ Գերմանիան ալ իր կարգին հաւաստիքներ տայ թէ զրգռիչ քայլեր չպիտի առնէ։

Բանակցէր եւ փոխադարձ մեղադրանքները կը շարունակուին երկու երկիրներու ...

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԷՆԷՆ ՋԶՈՒԵԼԻՆ . .

Ցամաքորէն կառչած՝ «Դէպի Աթէնք» ծրագրին, «Յառաջ» վերջերս յաջողեցաւ Լիբանանի վերադարձնել երիտասարդ մը, որ տասը տարիէ ի վեր կը տքնէր այս լքուած ափերուն վրայ։

Անունը — ոսկի ապրշում — նշանակ է, առաւ իսկ զրկուած՝ աշխատանքի արտօնագրէ։ Ալ ի՞նչու կառչիլ Փարիզի, Մարսէյլի կամ Լիոնի։

Համոզուեցաւ եւ գնաց։ Թէեւ, վերջին պահուն, երբ աշխատանքի նախարարութեան կը դիմէր ձեռնածութեան մը համար, հարցուցեր էին.

— Ինչո՞ւ կը հեռանաս մեր երկրէն։

— Որովհետեւ աշխատելու իրաւունք չեն տար։ Ձեռքէս առին արտօնագիրս։

— Կեցի՛ր, կեցի՛ր, մենք թուղթ ալ կուտանք, գործ ալ կը գտնենք։

Համակրելի է,— երիտասարդ, արհեստ գիտէ, կը կարդայ, կ'արտադրէ...

Բայց եւ այնպէս գնաց։ Եւ լաւ ըրաւ։

Արդ, Լիբանան հասնելէ քանի մը օր վերջը, աղամ նախեւանցի շրջան մը կը կատարէ բաղերու կամ գիւղերու մէջ, եւ կը խանդավառուի շատ մը բաներով։

— «Իսկ ամէնէն զգալելին որբախօսութիւնն է։ Կը զարմանաս, կը կատղիս, տեսնելով որ նոյնիսկ երիտասարդներ վարակուած են այդ ախտէն։ Այն ալ ամէնէն անապատելի շրջանակներու մէջ։ Գիտէ՞ք արմատական դարման մը»։

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, եթէ գիտնայի, ամէնէն առաջ Փարիզի համար կը բերէի։

Այստեղ ալ բանակ չէ՞ն կազմեր թրքախօսները։ Ամբողջ արհեստաւորներ եւ գրասենեակներ անանց գաղթականութիւններով չէ՞ որ կ'ազնուանան։

Եթէ Սուրիան եւ Լիբանանը Թուրքիոյ սահմանակից են, եւ խորապէս ազդուած՝ Ծոյլէն տիրապետութենէն, Ֆրանսա՞ն ինչ կապ ունի Թուրքին եւ թուրքերէնի հետ։

Հարցուցի ուղածիդ չափ։ Փրփրէ, սառէ, անիծէ, պայթէ,— օգուտ չունի։ Մարդիկ ուխտած են շարունակել։

Անշուշտ խօսքը անոնց մասին չէ որ թուրքերէն կը խօսին նորահաս, պարտադրուած ըլլալով պզտիկուց, երբ Թուրքիա կը գտնուէին։

Ի՞նչպէս դարմանել այս եռանդին եւ անպատիւ ունակութիւնը։

Ձեզ գիտեր ո՞ր քաղաքին մէջ տառապանք հաստատեր էին, քանի մը տարի առաջ։ Ո՛վ որ թուրքերէն խօսէր, տուգանք մը կը վճարէր։

Վերջերս պատուախնդիր երիտասարդութիւնը պայքար բացաւ այս ախտին դէմ, Հալէպի շրջանին մէջ։ Եւ կարծեմ կը շարունակէ։

Թերեւս ուրիշ պատժական անօրինութիւններ ալ կան եւ կը գործադրուին։

Ես պիտի առաջարկէի թրքախօսներուն ցանկը հրատարակել թերթերու մէջ, սեւ շրջանակի մը տակ։

Փառք... Ոսկան վարդապետի, ամէն տեղ ալ թերթ ունինք։ Ցաւալի մէկէ առէք։

Միայն մէկ վերապահում,— կը վախնամ որ այս հարցին առթիւ ալ ինդ մը կը բացուի։

Տեսակէ՞տ կը պակսի։ Ես կը դատապարտեմ, դուն կ'արդարացնես, երկրորդը կը չէզոքանայ, եւ... առ ինքն համերաշխութիւն։

ՎԱՀԷ

Զինական պատրաստութիւններ Յունաստանի մէջ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն.— Զինուորական գերագոյն խորհուրդը քանի մը նիստեր գումարեց նախագահութեամբ վարչապետին։ Ներկայ էին ծովային, արտաքին, եւ ելմտական նախարարները, ինչպէս եւ բանակի եւ նաւատորմի սպայակոյտներուն պետերը։ Կ'ըսուի թէ նախարարական խորհուրդը կարեւոր որոշումներ տուած է, որոնց մասին ամենամեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ։ Այդ որոշումները կապ ունին բանակի եւ նաւատորմի պատրաստութեան եւ օդանաւերու, թորպիլահալածներու եւ սուզանաւերու ռազմական պատրաստութեան հետ։ Անկէ զատ, զինուորական նախարարը հրամանագիր մը ստորագրած է, որուն համաձայն 1934ի զինուորագրեալները, որոնք մօտերս պիտի արձակուէին, դրօշի տակ պիտի պահուին անորոշ ժամանակի մը համար։

*** Աթէնքի թերթերը ծանուցանելով անգլիական նաւատորմին ժամանումը յունական ջուրերուն մէջ, կ'ըսեն թէ հին սովորութիւն մըն է այս։ Հելլէն ժողովուրդը վարժուած է ամէն տարի ողջունելու անգլիական նաւատորմը, ինչպէս եւ ուրիշ բարեկամ պետութեանց տորմիղները որոնք խումբ խումբ կը նետեն յունական ջուրերուն մէջ։

*** Միջազգային օրէնքներու համաձայն, իտալական թորփիլահալած մը արտօնութիւն ստացաւ յունական ջուրերուն մէջ խարիսխ նետելու։

*** Գերմանական աղբիւրէ բխած տեղեկութիւն մը կ'ըսէր թէ նաւային եւ օդային ռազմափորձեր պիտի կատարուին Տարտանէլի մէջ, մասնակցութեամբ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի, եւ թէ արդէն նեղուցները հասած են հելլէնական մարտանաւեր եւ օդանաւեր։ Նոյն հեռագիրը կ'աւելցնէր թէ երկու ռումանական թորփիլանաւեր ալ կը սպասուին եւ նոյնպէս պիտի մասնակցին ռազմափորձերուն, որոնց ընդհ. հրամանատարը պիտի ըլլայ ծովակալ Սաքելարիու

Յունաստանի ծովային նախարարութիւնը առանց վճռապէս հերքելու, թիւրիմացութեան կը վերագրէ այս տեղեկութիւնները։

Խանութպաններու բողոքը եւ Լոզօ

Ամէն օր բողոքի ցոյցեր կը կատարուին կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութեան դէմ։ Անցեալ օր 500 խանութպաններ ժողով մը գումարեցին Սալ Վակրամի մէջ, պահանջելով ջնջել հրամանագիր օրէնքները, վերաքննել ապրանքներու վաճառման գիները (քանի որ չատերուն արժէքը կ'իյնայ իրրեւ հետեւանք միացեալ խանութներու մրցակցութեանց), ջնջել առեւտրական շէնքերու վարձքերը, պարմանաժամ տալ տուրքերու վճարման համար եւ ամանցնել կազն ու ելեկտրականութիւնը։

Մարսէյլի մէջ ալ հազար առեւտրականներ ժողով գումարելով, անբաւական գտան առեւտրական վարձքերու զեղչը։ Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը պահանջուի նոր հրամանագիր մը հրատարակել, անմիջապէս կրճատելու համար բոլոր առեւտրական վարձքերը։

Իսկ Լիոնի մէջ Պ. Լոզօ իր խօսքն ուղղելով խանութպաններուն, ձայնեց անոնք որ կը ձայնակցին հրամանագիր օրէնքներու դէմ մղուած պայքարին։ Անդրադարձեց չխանգարել վերականգնումներու ընթացքը այնպիսի ատեն մը երբ որոշ բարւոքում մը երեւան եկած է։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ ամրապնդել հաւասարակշռութիւնը եւ խանութպաններուն շահը կը պահանջէ աջակցիլ, ոչ թէ խանգարել։

*** Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց նոր ելմտացոյցը, որ 7,500-000,000 ֆրանքի գեղչ մը կը ներկայացնէ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՆՕԹՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱՒԸ ՊԱՂՈՑԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

— Կտոր մը հա՛ց:

— Դո՛ւրս, դո՛ւրս:

— Անօթի եմ, անզգամ, կտոր մը հաց:

— Գիտի՞ ելլե՞ս դուրս, թէ ոչ:

— Դրամ չէ որ կ'ուզեմ, հա՛ց, հա՛ց:

— Կ'ըսեմ թէ դուրս պիտի ելլե՞ս, հակառակ պարագային ոստիկանին կը յանձնեմ:

— Ես՛զ, աղտոտ անասուն, Տիրոջը հաւատրիմ չո՛ւն, կը կարծես թէ այս օրերը այդպէ՞ս պիտի մնան: Կը զլանաս ինծի պէս երիտասարդի մը, պատառ մը հացը ...

Բուռ. Պէլզօնսի սրճարաններէն մէկուն մէջ, կէսօրուան սեւ սուրճի գաւաթը հազիւ թէ պարպեր վրայ էի, փոթորիկ մը փրթաւ դուրսը: Բարձրաձայն աղաղակ եւ բացագանչութիւններ: Հազիւ պարպած գաւաթս դուրս կը խոյանամ: Ճիշդ էին լսածներս: Սրճարանին քովընտի ճաշարանի մը ցուցափեղկերուն առջեւն է որ տեղի կ'ունենար անօթութեան ցուցադրութիւն մը:

Երիտասարդ մըն էր, քանի հագիւ անց: Շուրջբոլորը հաւաքուած երկսեռ բազմութեան մը կ'ըսէր ու կը բացատրէր.

— Դրամ չեմ ուզեր, անօթի եմ, պատառ մը հաց:

Եւ խելագարի մը պէս խոյացաւ ճաշարանէն ներս, կանգ առաւ փոքր ճարպոտած մարդու մը սեղանին առջեւ, որ կը քրքջար անտարբերութեամբ:

— Հաց պիտի տա՞ս թէ ոչ:

Եւ հացի կտոր մը առնելով դուրս ելաւ, նստաւ պողոտայի ծառի մը տակ, անյագօրէն կուլ տալով հացը: Եւ չէր մոռնար մերթ ընդ մերթ մըրմռալ.— Ա՛հ, սա Մարսիլիացիները:

Սակայն երանի՛ քեզ, խեղճ տղայ, որ լեզու ունիս եւ համարձակութիւն:

Քանի՜ քանինե՛ր կան քեզի պէս, տառապանքի բեռան տակ կքած հայորդիներ, որոնք ոչ լեզու ունին, ոչ ալ համարձակութիւն մուրալու:

Եւ մեր մենծ ազաները, յաճախ, բեմերու վրայ թէ թերթերու մէջ, կը սիրեն գովել Հայուն չմուրալու պարագան.

Գիտէ՞ք ինչու: Որպէսզի իրենց ուսին ինկած պարտականութենէն խուսափին:

Ահեղ հայորդիներ, երանի թէ մուրայիք, եւ մեր «փրկիչներն» ալ խուլնելով այդ երեւոյթէն, գէթ կատարէին իրենց մարդու եւ Հայու տարրական պարտականութիւնը:

×

Սէն Ժէրէօլ Փրօյօնժէ փողոցին մէջ, ոստիկանատան անմիջական մօտերը ճամբորդական պիտոյքներու խանութ մը կայ:

Ցուցափեղկին առջեւ տղեկ մը նստած կտոր մը հաց կը կրծէ:

Քրջահաւաք մըն ալ ծիւրած ու կուրաքամակ, դիմացի մայթին վրայ կը դիտէ տղեկը: Տղէն աւելի հացն է որ իր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, եւ յամրաքայլ մօտենալով տղեկին, հացի պատառը ձեռքէն կը խլէ ու կը փախչի:

Տղեկը կուլայ: Քրջահաւաքը կը փախչի եւ տղեկին հայրն ալ — վաճառակա՛ն — անոր ետեւէն:

Ուժգին հարուած մը քրջահաւաքին գլխուն եւ ահա գետին փռուած է խեղճ մարդը, արիւնլուայ եւ հացի պատառը բերնին մէջ:

×

Օրուան որոշ պահերուն ամէն սրճարան իր յաճախորդներն ունի: Եւ այդ յաճախորդները կը ճանչնան իրար գէթ դիմագիծով:

Քանի մը օրէ ի վեր անծանօթ երիտասարդ մը կծկուած սրճարանին անկիւնը, սեւ սուրճին գաւաթը առջեւը, եւ ձեռքն ալ հայերէն թերթ մը, գլուխը կախ, կը կարդա՞յ թէ կը մտմտայ: Չեմ գիտեր:

Մեղրամոմի դիմագիծ ունի խեղճը:

Այսպէս, քանի մը օր իր դիմագիծը սերտելէ վերջ, կը մօտենամ իրեն.

— Ընկեր, կ'ըսեմ, դուք անծանօթ մը կ'երեւիք այս քաղաքին, ի՞նչ կ'ընէք, ի՞նչ է ձեր անունը:

Տղան գլուխը կը վերցնէ, կը դիտէ զիս եւ դարձեալ գլուխը կախ թերթին կը նայի.

— Այ տղայ, կարդալուն վերջը չկայ, Ձգէ՛ սա թերթը, քիչ մը խօսինք:

— Ի՞նչ խօսինք:

— Ահա այսպէս. խօսինք այստեղէն այնտեղէն:

Եւ խեղճ հայորդին կը սկսի պատմել.

— «Այգասի մօտերը ագարակի մը մէջ կ'աշխատէի: Օր մը բուռն փափաքը ունեցայ ճամբորդելու: Առաջին ճամբորդութիւնս: Կայարան գացի, տոմսակս կտրեցի եւ ինքզինքս նետեցի վակոնին մէջ: Չէի գիտեր, հաւատացէք որ չէի գիտեր, գիտումնաւոր չըրի, կայարան մը վերը իջած եմ: Կայարանի քննիչները զիս բռնեցին ու յանձնեցին ոստիկանութեան: Դատ, դատավարութիւն, բանտ եւ ահա աքսորի թուղթ: Եւ այս ամէնը եօթը Փրանքի համար: Երեք անգամ բանտարկուեցայ, իբրեւ անսաստող աքսորման հրամանագրին: Մեղքի եմ, եւ իրանահպատակ: Փարիզի իրանեան դեսպանը Իրանի համար մուտքի արտօնութիւն տուաւ: Քառասուն օրուան պայմանաժամ ունիմ: Քսանը անցաւ, քսանը մնաց: Դրամ չունիմ, ի՞նչ պիտի ընեմ»:

Թուղթերը քննեցի, ճիշդ էր տղուն պատմածը:

×

Դաշնակցական ընկեր մը որ Թուաերու գաղթականյանին բնակիչներէն էր, շաբաթ օր, հանրակառքին մէջ կ'ըսէր ինծի.

— Ընկեր Հրաչեայ, Սէն Թ'Ան գնա տես, քննէ, թղթակցութիւն մը գրէ: Գաղթականյանի բոլոր բնակիչները հոն են, դիզուած իրարու վրայ, ապրանքի պէս: Կահկարասիներս տեղ մը դրած էի, պայմանաժամը լրացաւ եւ յարմար վայր մը չգտայ: Չէ՛, չէ, ոչ մէկ տեղ այսպէս չէր եղած...

Կիրակի: Փրատոյի վրայ մեծ կրկէսի մը մէջ միջազգային ցուցահանդէս կայ: Օգտուելով վայրին մօտաւորութենէն կը փութամ Սէն Թ'Ան:

Հանրակառքի գծին անմիջական մօտիկը ահա աչքերուդ առջեւ կը ցցուի կէս կանգուն ու կէս փլած շէնք մը: Նախկին մանարան մըն է: Շէնքին բոլորտիքը եւ առջեւը իրարու վրայ դիզուած կահկարասիներ: Իսկ ներսը գաղթի տխուր յիշատակը արթնցնող երեւոյթ: Ճիշդ էր Դաշնակցական ընկերոջ բացատրութիւնը. ապրանքի պէս իրարու վրայ դիզուած էին:

Հարցումիս պատասխանելով այդ խեղճերէն մէկը՝ կին մը, կ'ըսէ.

— «Մեզի ըսին թէ այս շէնքին մէջ բաժանումներ պիտի կատարուին: Բայց մինչեւ հիմա ոչ մէկ բան ըրին: Դրամ ունեցողը չսպասեր, կը վարձէ գէշ աղէկ տեղ մը, կը մեկնի: Իսկ մեզի պէս մեղաւորները ի՞նչ պիտի ընեն»:

×

Անցեալ շաբթուան թղթակցութեանս մէջ գրած էի թէ Ցովիկեանի գրասենեակին մէջ հարս ու փեսայ կը խաղան

Սո՞ւտ էր, պիտի ըսէք արդեօք:

Ուրեմն մտիկ ըրէք:

Ս. Մարկրիթ բնակող հայրենակից մը՝ Գ. Համբարձումեան, օգոստ. 12էն ի վեր իր նպաստը չի ստանար:

Ցովիկեանը ստորագրած է: Սակայն օգոստ. 12էն մինչեւ սեպտ. 21ի օրը, գանձուելիք նպաստը, 90—100 Փրանք կը մնայ առկախ: Երկու չտեսներ՝ Ցովնանեան եւ Հեթումեան չեն ուզեր վճարել այն գումարը, որովհետեւ անցեալին մէջ կուսակցական խնդիրներ ունեցեր են եղեր:

Իսկ անդին, Գ. Համբարձումեան կը սպասէ այդ դրամին, որպէսզի իր ընտանիքը հիւանդանոց փոխադրէ գործողութեան մը համար ....

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԱՅՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏԿԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ի թղթակիցը տեղեկութիւն տուած էր հիւղաւաններու քանդումի մասին: Ուրիշ մըն ալ նկարագրեց զանազան տնաւանները: Թոյլ տուէք որ ըսեմ թէ հիւղաւաններու քանդումը եւ ժողովուրդին թշուառութիւնը շատ կը յիշեցնեն 1915 թուականը, թերեւս աւելի: Որովհետեւ մեր մորթին վրայ իսկ կը կրենք այդ թշուառութիւնը:

Տասնըհինգ օր եղաւ որ Մարսէյլի քաղաքապետութիւնը հրահանգած է քանդել տախտակէ եւ թիթեղէ տաղաւարները: Ոմանք հաւաքաբար դիմում կատարեցին եւ իրենց ձայնը լսելի ընել տուին — թէ մենք չենք ուզեր տարտղնուիլ, որովհետեւ մեր ժողովուրդը եկեղեցիի եւ դպրոցի կապուած է եւ կ'ուզենք որ ուր որ ալ ըլլայ, հաւաքաբար տեղաւորէք: Այս խնդրանքին վրայ քաղաքապետութիւնը նախ քանդեց Թուրքերու տաղաւարները եւ գաղթականները տարաւ կեցուց ՍԷՆ Թ'ԱՆ կոչուած հսկայ գործարանի մը շէնքին մէջ, որպէսզի կամաց կամաց բաժանումներ կատարէ, իւրաքանչիւր ընտանիքի համար զատ զատ: Իսկ վերջին գացող Հայերուն տեղ չէ մնացած գործարանին ծածքին տակ: Անոնք ալ դուրսը, պարտէզին մէջ ոչխարի հօտի պէս իրարու վրայ լեցուցած են եւ իւրաքանչիւրը իր բախտին ձգուած: Պաշտօնէութիւնը կը հրամայէ որ իրենք իրենց ծախքով մէկ մէկ փոքրիկ հիւղակներ կառուցանեն եւ բնակին: Շատեր կը վախնան նորանոր ծախքերու ենթարկուիլ, ուրիշներ կ'ըսեն թէ մէկ տարուան պայմանաւ տրամադրուած է այդ վայրը: Հետեւաբար չեն գիտեր ինչ ընեն: Ո՞ւսկից պիտի ճարեն շինանիւթերը, տախտակ, կղմինտր եւն.: Քաղաքին մէջ չէ որպէսզի կարելի ըլլայ թեթեւ ծախքով բան մը ընել: Հանրակառքով կէս ժամ հեռու արուարձան մըն է: Ուրեմն փոխադրութեան ծախքերն ալ կան:

Քաղաքին մէջ ուրիշ տեղ մը զօրանոց մը կայ եւ գաղթականներէն մաս մը հոն տեղաւորած են: Շատեր տակաւին կիսաքանդ եւ աւերակ հիւղակներու մէջ կը սպասեն որ տեղ մը ցոյց տրուի: Իսկ պաշտօնեաները եւ գործաւորները թշուառ հայ ժողովուրդը կը շահագործեն: Ով որ կրցաւ միջոցը գտնել եւ մէկուն միւսին աչքը մտնել, կը յաջողի այդ հին զօրանոցին մէկ անկիւնը ծածքի մը տակ տեղաւորուիլ, այն ալ շատ մլատ կերպով: Կատարեալ քաոս: Շատ մը երեխաներ հիւանդացած եւ հիւանդանոց փոխադրուած են: Եթէ աւելի մութ կէտեր կ'ուզէք, կրնամ յայտնել, քանի որ խաչս չալկած այս ափ մը ճղակոտոր խլեակներուն հետ կողք կողքի կը քալեմ, իբրեւ բախտակից:

Ուրեմն բաւական չէ՞ այսքան համբերութիւն. վերջապէս ո՞վ պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւնը այս կացութեան: Ո՞վ պիտի կրնայ դեղ եւ դարման հասցնել մեր վէրքերուն: Ո՞ւր են տխաղուսաւոր ազգասէրները, պէյերն ու աղաները, խոլմաարզներն ու փաստաբանները, որոնք միայն հրապարակ կ'ելլեն երբ դրամ եւ նպաստ բաշխելու խնդիր կայ: Ինչո՞ւ լուռ են այդ բոլորը: Ոչ մէկը կը փորձէ պաշտպանել այս անտէր ժողովուրդը:

Ճիշդ վեց հարիւր ընտանիք, 1800 հոգի ենթակայ են այս կացութեան:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

— Լսեցի՞ր ինչ է ըսեր Շահվերդեանը Ներգաղթել ուզող մտաւորականներուն եւ դերասաններուն համար ..

— Այո՛, լսեցի: Ըսեր է որ Խորհ. Հայաստանը մտաւորականներու եւ դերասաններու պէտք չունի:

— Ի՞նչ ըսել այդ ըսածին ...

— Կատարելապէս իրաւունք ունի: Հայաստանը պէտք եղածին չափ մտաւորական ունի: Փա՛ռք Աստուծոյ, դերասաններն ալ շատ են այնտեղ:

— Անոնցմէ մէկն ալ չէ՞ս կարծեր որ Շահվերդեանն է:

— Կրնայ ըլլալ, սակայն, ա՛լ պէտք չունի դերասանի:

— Եղբայր, մինչեւ հիմա քանի՞ դերասան ներս առին որ ալ պէտք չունին կ'ըսես:

— Իրաւ է որ շատ դերասան չառին, սակայն գլխաւորները ընդունեցին ..

Օրինակներով խօսէ ...

— Աբէլեանը, Փափազեանը ..

— Ուրի՞շ ...

— Տիգրան Զաւէնը ...

— Ի՞նչ ... Տիգրան Զաւէնը դերասա՞ն է...

— Կարծեմ դերուսոյց է . .

— Եղբայր, Հայաստանի գիւղերն ու քաղաքները լեցուն են դերասաններով: Վերջապէս Հայաստանն ալ ոչ թատրոն է, ոչ ալ կրկէս ...

— Բայց դերասանները պէտք ունին Հայաստանին ...

— Հայաստանը իրեն պէտք ունեցողներով չի զբաղիր, այլ իրեն պէտք եղածներով . .

— Ի՞նչ տարբերութիւն ուրեմն քաղքենի կառավարութեան մը եւ խորհրդային վարչաձեւին միջեւ ...

— Մեծ տարբերութիւն: Մինչ քաղքենի կառավարութիւնները ամէն կարգի մարդիկ կ'ընդունին իրենց երկիրներուն մէջ, անդին խորհրդային կառավարութիւնը կը ջոկէ, կը զատէ, անպէտքը կը զատէ պիտանիէն

Այո՛ բարեկամս, այնտեղ աշխատող ձեռքերու պէտք կայ եւ ոչ թէ պառաւ մարդոց ...

— Վա՛յ, մտաւորականներն ու դերասանները պարապ մարդի՞կ են ...

— Վերջապէս փոր կշտացնող, հագուեցնող, օգտակար գործեր ըլլալէ աւելի զարդարանքներ են, մտաւորականութիւնը եւ դերասանութիւնը:

— Հապա խորհրդային իշխանութիւնը Մշակոյթի պաշտպանն էր ...

— Մշակո՛յթ, Մշակո՛յթ ... Ամէն բան չափ ու սահման ունի ... Այնտեղ հիմակ իրական մշակներու պէտք կայ, հիւսներու, ատաղձագործներու, երկաթագործներու, փայտահատներու, հացթուխներու, ներկարարներու, սափրիչներու պահանջ կայ ..

— Իսկ եթէ այդ արհեստաւորները թատերասէր են ու իրենց հետ դերասաններ կը պահանջեն, ներկայացումներով ճամբորդելու համար . .

— Առիկա նկատի առնուելիք պարագայ մըն է: Այդ տեսակ առաջարկ մը ընդունելու պարագային, մտաւորականներն ալ կրնան ճամբան թատերախաղեր գրել, դերասանները կրնան խաղալ ու ներգաղթողները կրնան լաւ զբօսնուլ ...

— Կրնան երաժշտագէտներ ալ ընկերանալ, թատերախաղերը օփէրէթներու վերածելով .

— Կրնան օփէրէթներն ալ օփերայի վերածել ...

— Այդ պարագային լաւ չըլլա՞ր աշխարհի շրջանը կատարել նաւով եւ օփերա խաղալով . .

— Արդէն առիկա մնացած է ընելիք «Հայմաթլըս» հայ դերասանին եւ մտաւորականին...

— Բայց այդ երկուքն ալ ձայն չունին . .

— Ասա՛ց, անոնց ձայնը անապատի մէջ կը հնչէ ..

— Ուրեմն Հայ մտաւորականին եւ դերասանին կը մնայ կամ Նիւ-Եորք երթալ եւ կամ մեռնիլ ... գերեզման:

— Գերեզմանին վրայ կը գետեղենք Շահվերդեանի արձանը, տակը արձանագրելով իր պատմական խօսքը.— «Հայաստան մտաւորականներու եւ դերասաններու պէտք չունի»:

— Կարծես Փանչունիի ծննդավայրն է Երեւանը: Միայն պէտք ունի «մի քիչ փողի»:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌԱԶՄԱԴԱՇՏԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Սոմալին չաստոց քաղաքականօրէն բաժնուած է Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Բայց, հոն անոնց տիրակալութիւնը լոկ տեսական է, որովհետեւ իշխողներուն շահերը կը սահմանափակուին [illegible] դէպ ի Ասիա իրենց ճամբաները ապահովելու մրցակցութեամբ: Այս ծովեզերքներուն գլխաւոր վայրն է Ճիպութին, որ հակադիր բեւեռն է անգլիական պաշտպանութեան կայանին՝ Ադէնի: Երբեմն հոս, Ճիպութիի ծովափնեայ գօտիին մէջ, գոյութիւն ունէր լոկ նաւային - ածխային կայան մը, որ կը ծառայէր դէպի Հնդկաստան ճամբու դիւրութեան: Աւելի յետոյ, սակայն, Հապէշիստանի հետ շփումը եւ մինչեւ մայրաքաղաք՝ Ատիս Ապէպա՝ երկաթուղիի շինութիւնը մղում տուին Ճիպութիի արագ եւ ուժգին բարգաւաճման, զայն դարձնելով հիւս. Ափրիկէի Ֆրանսական գաղութներու առաջնակարգը: Այսօր, Ճիպութի կը հանդիպին առեւտրական եւ այլ մեծագոյն նաւեր, եւ հապէշական ներածումն ու արտածումը տեղի կ'ունենան անկէ՝ հոն մաքսային սակի ենթարկուելով.

Ափրիկեան ծովեզրերուն վրայ այս գաղթային բնակութիւնները հաւկիթներու նման իրարու կը նմանին:

Տաքը, աւազն ու ջուրի պակասը իրենց դրոշմը դրած են Ճիպութիի վըրայ եւ ուղղութիւն կուտան հոն տիրող կեանքի ձեւին, որուն պէտք է յարմարին անոնք որ գոյութեան պայքար կը մղեն հոս: Առաւօտ արշալոյսին իսկ, կեանքը կը սկսի: Անապատի աղքատիկ խրճիթէն դուրս կ'ելլեն հոն բնակողները— Սոմալիցիները եւ կ'ուղղուին դէպի շուկայ՝ իրենց ոչխարի եւ այծի հօտերով, ինչպէս նաեւ բուրդերով եւ հիւսուածքներով՝ ծախելու կամ փոխանակելու համար:

Նոյն ժամուն Եւրոպացին կ'արտօբայ ընելու իր առտուան [illegible], երբ դեռ հեգնական տարբերութիւն մը գոյութիւն ունի տաքին ու պաղին միջեւ: Երբ դեռ տաքցած չէ գիշերուընէ զովացած ջուրը, մարդ կրնայ զովանալ որոշ չափով, որմէ վերջ իբրեւ թէ պաղ խողովակէն կը հոսի ջուր մը ... ածիլուելու համար ու այս կը տեւէ մինչեւ յաջորդ առտու:

Ժամը 11ին, կէսօրէ առաջ, Ճիպութիի մէջ կը տիրէ յաւիտենական լռութիւն մը: Օրուան գլխաւոր աշխատանքը պէտք է կատարուի մինչեւ այն ատեն: 12րդ ժամուն լռութիւնը դեռ լեզմանային է: Փողոցներն ու հրապարակները կ'ամայանան բոլորովին. Ջերմութիւնը շուքին մէջ՝ կը բարձրանայ 40 աստիճանի (տուներէ ներս) իսկ դուրսը՝ աւազն ու քարը կը ճաթին 60—70 աստիճան տաքութեան տակ: Մարդ ու կենդանի այլ եւս չեն երեւիր:

Տուներու տանիքներուն ներքեւ, քարէ գետիններուն կամ այսպէս կոչուած «ալկաս» (տեսակ մը բէզկէտնի)-ներուն վրայ տեղացիները կը քաշեն իրենց յետմիջօրէի քունը: Եւրոպացիք այդ պահուն կը նստին իրենց տան պատշգամը կամ կը հանգչին վերեւ զետեղուած եւ չորս կողմէ բացուած սենեակի մը մէջ իր անխուսափելի հովարծարծ (վանթիլաթէօռ)ներու ընկերակցութեամբ որ մեղմ շարժում մը կը պատճառեն տաք օդին:

Ժամը 4ի մօտ արեգակնային ճառագայթները կը սկսին իյնալ, ուղիղ չեն զարներ գլուխներուն ու շուքերը կ'երկարին: Ճիպութիի աշխարհը հետզհետէ կրկին կը զարթնու եւ կը կատարէ կիսաթող գործերը: Իրիկուան դէմ ծովուն կողմէն կը փչէ թեթեւ զովութիւն մը: Քաղաքէն մէկ - չեւ երկու քիլոմեթր, մինչեւ ծովուն հովանաւորեալ մասը եւ վերադարձ դէպի քաղաք՝ թափած կ'ըլլան բոլորը, մեծ ու պզտիկ, կը զուարճանան եւ կը փնտռեն՝ որ եւ է արմաւենիի ներքեւ— որոնք հպարտութեամբ ովասիսներ կը կոչուին—հանգիստ մինչեւ որ մարմինները կը հանգստանան՝ օրուան ծանրութենէն ու տաքութենէն եւ կը հասնի ընթրիքի պահը:

Գիշերը սեւամորթ բազմութիւնները կ'ընկղմանին «ալկասներու» վրայ՝ սրճարաններուն առջեւ, կ'ըմպեն իրենց անփոխարինելի ըմպելին զոր կը պատրաստեն սուրճի տերեւներէն, դրած պղնձէ ամաններու մէջ եւ կը զուարճանան թղթախաղով, ինչպէս իրենց ծանօթ խաղը՝ «տոքամծ» եւն.: Պանդոկներու մէջ երաժշտութիւն եւ շարժում: Մարդիկ տեղ կը գրաւեն սեղաններու շուրջ: Բայց, գիշերային կենդանութիւնը երկար չի տեւեր: Կէս գիշերէն իսկ առաջ, լոյսերը կը մարին եւ ամուլին ու երգը կը դադրին: Գիշերային հանգիստը անհրաժեշտ է հաւասարապէս բոլորին համար:

Օտարին համար՝ այս կեանքը սպանիչ է: Առաջին օրը կը վազվզես շահադրգռութեամբ՝ ամէն ուղղութեամբ: Երկրորդ օրը կը ննջես պանդոկին մէջ, եւ երրորդ օրը յուսահատած, հարց կուտաս թէ շոգեկառքը քանի՞ին կը մեկնի Ատիս Ապէպա: Կը նստիս կայարանը եւ կը սպասես ժամ մը՝ մինչեւ որ ճամբայ ելլէ շոգեկառքը: Շուրջը մարդոց եռուզեռ: Ամբողջ քաղաքը ոտքի է արշալոյսէն: Շոգեկառքը նեղ գիծ է. Վակոն մը՝ առաջին եւ երկրորդ կարգերով, ներկուած կուրացուցիչ աստիճանի ճերմակ, եւ յատուկ Եւրոպացիներուն եւ հարուստ Հապէշներուն: Տեղացիներու ամբողջ իրենց սահմանուած վակոնները կը շրջապատէ: Կը տեսնես որ Սոմալիցի մը ներս կը քշէ ոչխար մը՝ առանց տատամսելու: Արաբ մը ծայրայեղօրէն վրդովուած է որ ճամբու տոմսակ անհրաժեշտ է եղեր եւ կնոջը համար: Եւ երբ վերջ ի վերջոյ շոգեկառքը կը քաշուի, ներսը վակոնները լեցուած կ'ըլլան մարդոցմով, որոնք գետինը նստած են քով քովի, կամ տեղաւորուած են նստարաններուն եւ կամ պատուհաններուն վրայ՝ իրենց ոտքերը դուրս կախած:

Վայրաշարժը ծանրօրէն կը փչայ՝ զառիվերին վրայ: Քանի մը անկիւնադարձեր ետք անցնելէ յետոյ կը հասնի առաջին շրջանը,— աւազուտ հովիտ մը հսկայ տարածութեամբ ուր կը փայլին ապակիի նման աղօրէ քարեր: Անապատ մը, զոր հեռուէն տեսնէ՝ չենք կրնար երեւակայել: Ոչ մէկ կանաչ ոստ. այսուհանդերձ, ոչխարի եւ այծի հօտեր, որոնք կը փնտռեն սնունդ:

Առեն առեն երկաթուղիի եզրը կ'երեւի կայարան մը: Փոքրիկ քարաշէն շէնք մը եւ քանի մը սոմալիական խեղճուկ խրճիթներ: Կայարանը շրջապատուած է հաստ պատերով, ուր կան ամբրացումներ: Սոմալիցիները թուլամորթ մարդիկ չեն, ինչպէս կը թուին այժմ: Քանի տարի շարունակ անոնք մեծ դժուարութիւններ տուած են երկաթուղիներու շինութեան: Հիմա նոյն իսկ իրենց դրացիներ Տանքալիները, ափրիկեան ամե վայրի ցեղն են. Երբեմն անոնց մերձենան երկաթուղիին եւ վար լով կեցած մէկ կողմ, կը դիտեն մանահրաչ կառաշարը. Ականջն տեւ կամ մազերուն միջեւ նետ ցողը կը նկատուի ազատ ու բո բաւունքները ունեցող Տանքալ ազապ մը, որ ամուսնանալու րուն վրայ է: Եւ պէտք է սպա աչքեր, որպէսզի ցեղային բար արտօնեն զինք ամուսնանալու

Արեւը կ'այրէ վակոններուն գե նելու համար բերուած ջուրը դա անգործածելի է այլ եւս: Փ հովարծարծը իր շուրջի օդը կը ժռէ: Դեղին աւազը կը իսկ խեղդուկը նոյն իսկ բաց տուհաններուն առջեւ անտանելի է մեքենան կը փչէ ու կը ծխէ տուհանին շուրջ անօրինակ կը ստեղծուի: Հորիզոնին վրայ ցող ամպ մը աւազներու եւ որ կը բարձրանայ, կը դառնայ նախաձեւ եւ կը տարածուի լայն երկայնքին: Կատապէտը վրդով ու կը յանձնարարէ փակել հանները եւ դռները: Դուրս կը յիմ. մթնած է աւազի ահաւոր փո թիկէն: Նուրբ աւազը կը մտնէ նափոքր ծակերէն ալ ներս, կը վակոնները, կը ծածկէ հագուստ ու նստարանները, կը մտնէ բե ներէն ու աչքերէն ներս, ու կը քիթերը: Տասը րոպէ վերջ, կը փարատի եւ շոգեկառքը կը նակէ իր ճամբան ...

Գայթար՝ աւազին, տաքին, քին ու պապակին դէմ: Մարդ կը կուի ու կ'ենթարկուի խոր անտ բերութեան, բայց շոգեկառքը չառներ, ու դուրսը հետզհետէ փոխուի տեսարանը: Հապէշիստան Ափրիկէն կը նշմարուին այլ եւս գին անապատին աւազը կ'անհետա երեւան կուգան կանաչագոյն Առաջին աքասիաները դէպի եր կը ցցուին՝ մթին դիմառա նման, եւ իրենց օրօրումներ գեղեցկացնեն ընդհանուր տեսա Տարածութիւնը հետզհետէ անց զուարթանայ: Հեռուն՝ խիտ ու րի ծառեր կը ծածկեն լայն տարա թիւնը եւ լեռնային կապոյտ ներ կը փռուին հորիզոնին Շոգեկառքը արագօրէն կը առաջին օրը կը հասնի հապէշ սահմանային քաղաքը՝ Տիրէ-

Յ. Լ.

ՅՕԿԻ
ՆԵՐՔԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երեւակայեցէք րեք ամիսէ ի վեր ընտրուած Վարչութիւն մը, դուռնէ դուռ դարձ քաղաք ինկած վստահութ քուէ կը մուրայ, մեծամասնութ ցոյց տալու համար Շահվերդեան Ինչո՞ւ այդ անկումը, քանի որ մազումարի մեծամասնութիւնը կողքին էր, ու միայն փոքր թի ընդդիմադիրներ. Ինչո՞ւ կը Հակեան լռումներով գոյացած ները, երբ վստահ էին երեք ամի առաջ որ մեծամասնութիւնը ընտրեց: Ասով անգամ մը եւս կ' ցուցուի որ ճնշումի տակ հաստա մարի մէջ ստեղծուած արուեստա մեծամասնութեան արդիւնքն է Վարչութիւնը: Եւ ճիշդ ատոր է որ զատաւ ինկած են քուէ մո լու, անպատկառ ընելով «չանք եւ ներգաղթի պարագան: Անոնք որ ըսել կուտան.— Վա՛յ է եկե նանց որ բողոքողներու կամ սուածներու կողմը կը քուէարկ

Արդարեւ, ամէն անոնք որ ձակութիւնը կ'ունենան քննադ կեղը. Վարչութեան որ եւ է գ խակոյն կը նկատուին «ժամկ եաններ», «Դաշնակցութեան ակ «Հօկը պառակտողներ եւ փոփո թէօտ», եւ դեռ ուրիշ ածականներ Ուրեմն Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ թայուած են աշխատաւորական հերու դաւաճաններով եւ «ակէ րով:

Ի՞նչ է ասոնց յանցանքը,— այն ժողովուրդի ծոցէն ծնած աշխատա ւորներ ոչ մէկ կապ ունեցած են ցեալին մէջ Հնչակեան կուսակց թեան հետ, եւ ոչ ալ ներկայիս

Ո՞վքեր են այս «ջլէքօ»ին կարկ ռուն դէմքերը: Սնանկացած փաստա բան Գ. Թահմազեան եւ զանազա հացկատակներ, որոնք մահու եւ կե նաց պայքար կը մղեն իրենց կարո աթոռները հաստատ հիմերու վրա դնելու եւ քօղարկելու համար իրենց

...նիւթական աղատութիւնները, որոնց յարմարութիւնը պիտի փնտռեն իրենց ամբողջ կանգնածքը: Աշխատաւորներ - րու լումաներով հաւաքուած գումարները փնտռելու ընդունակ այս քիչերը անցեալին մէջ թէ ներկայիս, իրեն նշանաւոր բրած է մէկ բան.— Ա. Հայաստանը ձեր լումաներուն կարիք չունի:

Այլ է բանը որ դժբախտ, անգործ, ... մասնաւոր «ձեռատուն» ... կարգը յաջողելու պարտականութիւն ունի: Հայրենիքի օգնելու ... մաքուր զգացումէն առաջնորդուած ... թէ կին իրենց կարիքներէն զր- կուելով բաժին կ'ուզեն բերել շինարարական գործին, եւ յանկարծ երեւան կուգայ այնպիսի յարմարութիւն ... թէ այդ գումարները ծախսուեր ... արտասահմանի մէջ եւ իրենց նպատակին չեն ծառայեր: Ըսէք, խնդրեմ, թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ համեստ ... զգացումը մեր կազմակերպութեան հանդէպ, որ տարիներ շարունակ իր նիւթական օժանդակու- թիւնը բերած է, օր առաջ շինարարութեան գործը յաջողցնելու համար մեր ... Հայաստանի մէջ:

Տարիներ շարունակ յանկինք թէ ... պարտաւոր է Հայաստանը ... Դեռ ականջիս կը հնչէ Գ. Վարդանեանի յայտարարութիւնը ... պարտականութիւն սեպեցէք ... Հայաստանի մէջ կարողութիւն շէնքերին վրայ, որ կարելի ... արտասահմանէն տանիլ նոր ... բազմութիւն մը: ... զարմանալի չէ որ կարգ մը ... միութիւններ արդարացուցած ... իրենց պարտականութիւնը, ... յարգանք կը վայելեն Ա. Հայաստանի մէջ, քան թէ Հօկը որ ... թէ կամուրջը պիտի հանդիսանար ... Հայաստանի եւ արտասահմանի ... եւ Հայրենակցականներու բա- ... գործերը պիտի ըլլային Հօկի մի- ջոցաւ:

Տարիներ շարունակ Գ. Թահմազ- եան յաջողած է էնթրիկներ սարքելով ... ընկերոջ դէմ հանել եւ իր շահարկումը գուրս քաշել կրակէն: Այս ... իրեն օգնական ունի բժիշկ մը ... Յովհան, որ աւելի ճարտար է քան Թահմազեանը Սուտի եւ չանթմանի ... ունին' ան դահիճն է դար- ... Ֆրանսահայ Հօկերու: Քիչերի ... համար շատ դիւրին է: Կը- ... կամ հեռացնել ... եւ է պա- ... ընկեր որ կը սպառնայ ... գոյութեան: Անցեալի մէջ մեզի ... են դէպքեր, ուր նոյն խակ երկ- ... պատասխանատու ընկերներ ... են արդէնցի ասպարէզը մը- ... իրենց:

... անգամ քիչեր իրեն հետ ունի ... Հնչակեան ակումբի ամբողջ ...:

Շատ դիւրին է մոլորեցնել Շահվերդեան մը, մանաւանդ իրենց անցեալի ... կուսակցական կապերու վրայ հիմ- ... Սակայն ինչպէս Իրապեկը ... «Վերջին 7—8 տարուան ընթ- ... աշխատանքը շատ խոր ... ձգած է Հօկեան չէզոք մասսա- ... մէջ, եւ այլ եւս թոյլ չի տար որեւէ ... հանգութեան իր իրաւունքներուն ... Թող յաւ գիտնան քիչի բոլոր ... եւ Շահվերդեանն ալ, ին- ... չէ, որ մասսան այն աստիճան ... է որ թոյլ չի տար որ իր ... եւ նուիրական զգացումները ... կուսակցական կապերու ... ընթրիկներու:

... պարագային Շահվեր- ... իր 1200 հոգին կ'առնէ ու կ'եր- ... բայց ամիս մը յետոյ այլ եւս ... ոչ Հօկի շարք, եւ ոչ ալ ... կը մնան, ինչո՞ւ չէ, ... դասնեն ուրիշ խօզովակով: ... շէնքը, որ մեր ուսերուն ... է, թոյլ չենք տար ... մը Հայկատակներու համար ... մը վերածուի: Մինչ այդ պետ ... պայքարի ասպարէզ իջնել եւ ... մեր խօսքը:

... խօսքը շարքերու ձայնն է, եւ ... ձայնը ոչ թէ քանի մը ... խումբերու:

... կը սպասենք որ Շահվերդեան ... դատողութեամբ դուրս գայ ... եւ չփորձէ խափանել ... ձայնը, որ կրնայ անհա- ... ներու տեղի տալ:

... երկրորդ գրութիւնս է, բայց ... վերջացուցած:

ԱՆԿԵՂԾ ՀՕԿԵԱՆ ՄԸ

ԹՂԹԱՏԵՏՐ

...ՆՈՒՄ — , Զէնկիլէրցիներու ... մէջ (Ալֆորվիլ), անուրդի ... 500 ֆրանք վճա- ... Ֆելիփ Անդրանիկեան, եւ ... Աղամեան:

ԳԵՂԵՑԻԿԸ ՈՉ ԵՒՍ...

—•—

Մոլեռանդ մը եւս պակսեցաւ.

Մէկն էր Նախապատերազմեան գաղափարակից զինուորներէն, դաշնակցական ուխտաւորներէն: Դաշնակ- ցութեան շարքերը մտած էր Քր. Միքայէլեանի ձեռքով օրը, 1905ին: Յեղափոխականի առաջին պայթած էր Վիտօշի սարերը, իր հետ տանելով Մեծ Վարպետը: Երբ պանդուխտ կար Սոֆիայի մէջ, ժողովուրդը հետաքրքիր պատմած աղէտին, երբ աստղութիւնը սթափած յեղափոխական դրօշի տակ մտնելու պատրաստակամ անոնց մէջ էր Գեղեցիկը: Հասակ նետած օտար երկնքի տակ, հեռու հայկական աստղանքէն, Քրիստափորի ձեռքը կը ցնցէ Գեղեցիկը: Այդ օրը հետաքրքրութիւնը կը պարզեց ազնիւ հայ ժողովուրդը, հայրենիքը: Կ'արժանացրուի Դաշնակցութեան շարքերը ու մոլեռանդ զինուորի մը պէս հաւատարմօրէն կը ծառայէ կուսակցութեան, մինչեւ մահուան վերջին օրը:

Մոլեռանդ էր համոզումներուն մէջ, անդիմող գործի ժամանակ ու կարապետ մարմիններու հրահանգներուն առնեն: Անսահման եռանդ ունէր պայքարի առնեն, կատակարան ուրախութեանց ժամանակ ու անփոյթ՝ կեանքի դաժան օրերուն:

Կուսակցութեան յաջողութիւնը, հեղինակութիւնը ամէն ինչէ վեր էր: Անձնական, ընտանեկան հոգերը ընդունակ էր օրերով, շաբաթներով յեքելու, կուսակցութեան այս կամ այն ձեռնարկին յաջողութեան համար: Փրաքան մեղու էր աշխատանքի առնեն եւ խոյզող' պայքարի, կռուի մէջ:

Մանուկի պէս քմայքոտ էր, ծեր պարոնի նման հանդուրժող Բալկանած վայրկեաններուն աչքերէն կրակ կը ցայտէր, խաղաղ ժամանակ հեզաբարոյ նորհամ: Ցեղափոխութիւնը ինքնանպատակ էր Գեղեցիկի համար: Յառաջդիմութիւնը անքննադատելի ազդակ մարդկային գոյութեան:

Տարրական էր իր ստացած կրթութիւնը, սակայն արկածախնդիր խառնուածքին, հետաքրքիր մտքին շնորհիւ կրցած էր որոշ պաշար ամբարել: Ամէն ինչի մասին կրնար խօսիլ, իր սուր միտքը կրնար պատասխան մը գտնել: Իրեն համար հայկական հարցին լուծումը գերիվեր էր ամէն ինչէն: Ընկերվարութիւնը, մանաւանդ համայնավարութիւնը օտարոտի էին իրեն: Դաշնակցական էր, որովհետեւ Դաշնակցութեան մէջ կը տեսնէր մարտական ուժը հայ ժողովուրդին էր որ հերոսական պայքար կը մղէր Հայաստանի ազատութեան համար:

Միրահար էր Դաշնակցութեան մարտական ուժին, պատմութեան, հաւատացէ անոր գաղափարներուն եւ բազուկին: Յաճախ կը գերագնահատէր Դաշնակցութեան ուժը, բայց երբեք չէր թերագնահատեր:

Մոլեռանդ իր հաւատքի մէջ, հաւատ կը ներշնչէր նաեւ իր խօսակցին: Անհաչտ՝ հակառակորդին հանդէպ, կը սիրէր սակայն լսել եւ հակառակորդի խօսքը:

Իր ծանօթները, բարեկամները, նաեւ թշնամիները, հակառակ իր բնաւորութեան, կը սիրէին զինքը: Կը խայթէր հակառակորդը, սակայն կը յարգէր մարդը:

Անհաշտ էր ռամկավարներու, անոնց' համայնավարներու հանդէպ: Հայաստանը սակայն երբեք չէր շփոթեր վարչաձեւին հետ: Հայաստանի գոյութիւնը, անոր խակ ազնւութեան աղբիւր էին Գեղեցիկի համար: Կը դժգոհէր, որ չի կրնար Հայաստան երթալ, հայ ժողովուրդին հետ ապրիլ: Կը զայրանար համայնավարներու վարած հակազգային քաղաքականութեան առթիւ, կ'ըմբոստանար անոնց վարած պայքարի ձեւերուն դէմ:

Գեղեցիկ իր շրջանի կենդանի լրագիրն էր: Ամէն ինչ գիտէր, ամէն տեղ էր, ամէնուն հետ էր:

Վէճը, աղմուկը իր տարերքն էին: Առանց պայքարի հանգիստ չէր հոգին: Դաշնակցութեան երդուեալ հաւատարմատարն էր: Տարիներու ընթը երբեք չկրցան մարել իր մէջ եռանդը, գործելու խանդը: Ամէն տեղ Գեղեցիկը մնաց առաջաւոր դիրքերու վրայ: Եւ ահա դաժան մահը վերջ կուտայ իր գոյութեան:

Հողը թեթեւ, անմոռանալի ընկեր:

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՏԻՐՆԷՆ ԻՆՉՊԷՍ ՔԱՆԴԵՑԻՆ

—•—

ԽՄԲ.— Էտիրնէի երեսփոխան Մէհմէտ Շէրէֆ Այէօւթուն քաղ նամակ մը ուղղած է ներքին գործոց նախարար Շիւքրիւ Քայայէին: Նամակը բաւական երկար է ու կը խօսի Էտիրնէի ցաւերէն: Ստորեւ կուտանք նամակին գլխաւոր մասերը.—

Ցիսուն հազար երիտասարդներ, պղնձագոյն զէմքերով թուրք տղաք այս երկրին սահմանի երկայնքը շէփ շիտակ ու ոտքի վրայ կանգնած են: Մենք' Թուրքերս շատ վարժ ենք սահմաններ պաշտելու, մինչեւ կէս գիշեր կիները, խակ մինչեւ արեւծագ' այրերը: Ասիկա պէտք է դանդաղումի մը արդիւնքն ըլլայ: Էտիրնէ քաղաքը այնքան դանդաղած է որ, փոքրիկ օրինակով մը կրնամ զայն ձեզի պարզել:

Հակառակ մեր բոլոր թերութիւններուն, քաղաքին մօտ տեղաւորուած մը ունինք: Եթէ Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը շրջիք, ոչ մէկ տեղ նմանը կը գտնէք: Անոր հաւաքուած պատուական ... այժմ տարածուած են Անատոլուի մէջ: Այդ տեղաւորուածն է որ էնկիւրիի Օրման ազարակին Եէնիբէհիրի եւ Էթիլիի պարտէզներուն տունկեր տուած է: Հողագործական դործավարը, թեւերը կլրդիւցած, առէքյամէջ ձեւով կը խօսի Գիւլիւջաքէրի տեղաւորումին մասին ու շատ հոգ կ'ընծայէ: Ան, հոն տեսնելով եղէգէ նստարաններու միջեւ սեղմուած անարժէք տունկերը, առատօրէն կ'օժանդակէ անոր: Կը խոստովանինք որ մենք կոտրուած աթոռ մը խակ չունինք: Էտիրնէն աչքէ հեռու անկիւն մը մնացած է ու մեր գործավար ընկերը բէքլամ չի կրնարընել անորանկատասանով, այդ պատճառաւ ալ չոգներ: Հողագործական հիմնարկութեանց մէջ օտարներուն առատօրէն կը տրուի: Ի՞նչ թէ այդ բաշխումներուն եւ հոգածութեանց կէսը Էտիրնէի յատկացուէր: Զգեստ գործավարը տեղեա՞կ է թէ միայն Քրքլարէլիի շրջանին մէջ հարուստ այգիներէն հանուած ու նետուած են երեսուն վեց միլիոն որթատունկեր... ինչ դժբախտութիւն:

Երկրորդ փորձանք... Էտիրնէի քանդուելուն, այս հողերուն, այգիներուն, պարտէզներուն անմշակ մնալուն պատճառները երկու են:

Առաջինը այն է որ Էտիրնէ-Գուլեա շոգեկառքի Ֆրանսական ընկերութեան մը կը պատկանի ու չաւ չի բանիր: Զէթինջայա, հանրային շինութեանց գործավարը որոշած է ոչ մէկ գիծ թողուլ օտարին ձեռքը: Դանք երկրորդ փորձանքին: Ասիկա այն մարմինն է որուն աչքերու արժանապրութեան եւ գնահատումի յանձնախումբը անունը տրուած է: Եթէ հիմնական գործավարը քիչ մը յաւ խորհէր, Էտիրնէի գլխուն այս փորձանքը չէր բաներ: Անիկա այդ յանձնախումբը կազմեց մարդոցմէ որոնք իրենց կեանքին մէջ խրճիթ մը խակ շինած չեն եւ գաղափար չունին թէ տուն մը ի՞նչ կ'արժէ, այդ պաշտօնեաներուն քով գրաւ մէկ երկու տեղացիներ որոնք, սակայն, ազդեցութիւն չունին: Ու ասոնք Էտիրնէի բոլոր տուները քանդել տուին... հին պալատական բերդնամ մը ազգային հաբուստ ծախս մը արմատէն քանդեց: Դժբախտութիւնը հոն է որ քանդուած են հին գաւիթներ կամ արքունի չէ- քեր, որոնք մարմարակերտ էին եւ թուրք արուեստին յաւագոյն գործերէն, հին աւազաններ, հին պալատներ, այնպէս որ, այս ձեւով, Էտիրնէի մէջ առաջ եկած է «Շրջքրքըլար էտնաֆը» անուն դասակարգ մը (քանդումի արհեստավարութիւն): Ծիչդ քսաներկու հազար տուներ գետնին հաւասարեցուցած ու կղմինտրները, յղկուած քարերը, օր տեսած առաստաղները, սիւներու վերնամասերը, աւազանի քարերը վակոն վակոն սահմանէն երած եւ Յունաստան ծախուած են ... խակ անոնք առնելով Էտիրնէի այս նիւթերը, գիւղեր ու գաւառակներ շինած են ... Ցուհարքէն յեռուով Նոր Էտիրնէն կը կոչուի Նէաօրէսթի, այդ քաղաքը ամբողջովին մեր Էտիրնէին նիւթերովը շինուած է: Այս յանձնախումբին անդամները փոքրիկ ցաւ մը խակ զգացած ըլլալու չեն Էտիրնէն քանդած ըլլալնուն համար: Անոնք երեք հազար ղրշ. տուրք մը կը դնէին տանի մը որ, օրինակ, 300 ղրշ. եկամուտ ունի, տէրը անկարող ըլլալով ինքզինքը հաւկցնելու անմիջապէս կը քանդէր տունը, գոնէ միայն հողին տուրք մը տալու խորհելով: Յանձնախումբը, հեռուէն նայելով, «աս տունը, այս պալատը տասը հազար ոսկի կ'արժէ,

միւսը սանչափ բռած ու տուրքեր դրուած է, մինչ անոնց մէջ մէկ հատիկ վարձակալ չկար: Անոնք, պետական գանձին հարիւր դրուշ չահ բերելու համար չեն անդրադարձած որ ազգին ապրանքէն հարիւր հազար դրուշ կը փճացնեն: Այո՛, այս խեղճ պաշտօնեաներուն երեսէն «ճանկըն վա՛րբ»... Դուք ալ գիտէք որ ԱՏԵՆՈՎ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԷՐ ԱՅՑ ՔԱՂԱՔԸ, ԱՅՍՕՐ ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ 10–15 ԸՆՏԱՆԻՔ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՈՒ ՀԱԶԻՒ ԵՐԵՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ ՄՆԱՑԱԾ Է: ՄՆԱՑՈՂՆԵՐՆ ԱԼ ՓԱԽՈՒՍՏ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՌԻԹ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ: Որովհետեւ, ամէն օր վաճառատուն մը կը փակուի, տուն մը կը փլի, պալատ մը կը քանդուի ու մինչ քանդումի արհեստաւորներու դէմքերը կը ժպտին, վարպետ Սինանին մեծ յիշատակարանին վերեւ բուին տխուր ձայնը պատուելով գիշերային մթութիւնը կը տարածուի դէպի պուլկարական եւ յունական սահմանները...

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

—•—

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Կ. Խաչի տարեշրջանի առաջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ շաբաթ գիշեր Հայ Ակումբին մէջ: Դերասան Գ. Ուզունեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղւոյս սիրողներու մասնակցութեամբ բեմադրուեցաւ, «Ուզ լինի, նուշ լինի» ուրախ օփերէթը: Կ. Խաչի ժրաջան տիկինները կանխաւ ծախած էին տոմսերու մեծ մասը:

Ժամանակէն առաջ ժողովուրդը խուռներամ խուժեց սրահ: Սպասեցաւ մինչեւ վերջին ժամը: Շատեր ոտքի վրայ կենալու պայմանով յօժարակամ վճարեցին մուտքի դրամը ու մտան ներս: Շատեր տեղ ունենալով հանդերձ՝ մնացին դռներու եւ պատուհաններու առջեւ, խակ ուրիշներ ճարահատ ետ դարձան: Շարժելու տեղ չկար սրահին մէջ:

Ուշինչ էր խնայուած խաղը յաւագոյնս բեմադրելու համար: Դերակատարները Տիկ. Զէյթեան— Շողիկ, Տիկ. Գ. Տէր Խաչատրեան — Նազիկ, Տիկ. Խ. Ալթունեան — Մարթա, Գ. Կ. Մինասեան — Օհան, Գ. Վ. Մանկասարեան— Արշակ, Գ. Ե. Գեարոսեան — Նահապետ, Գ. Ն. Գապուճեան — Սարօ, շատ յաւ էին պատրաստած իրենց դերերը, շնորհիւ ղեկավար Ուզունեանի: Երկու զուգակ, մէկ ալ' Գ. Մ. Անմահեան, Գ. Ե. Եազուպեան եւ Տիկ. Օ. Խարիտեան կատարեցին ներդաշնակօրէն հեռաւոր երգերուն: Շատ մեծ էր ժողովրդի ուրախութիւնը եւ գոհունակութիւնը: Դերակատարները բեմ կը հրաւիրուէին կրկին ու կրկին:

Երկրորդ արարէն յետոյ բեմ ելաւ Տիկ. Էլէն Բիւզանդ եւ քանի մը ջերմ խօսքերով գովեց սիրողները, որ հինգ տարի շարունակ, մեծ գոհողութիւններով միշտ աջակցած են Կ. Խաչին, խաղալով գեղեցիկ խաղեր եւ միշտ գոհ ձգելով ժողովուրդը:

Կ. Խաչի վարչութիւնը մէկ մէկ ծաղկեփունջ նուիրեց դերակատարուհիներուն եւ մէկ ինքնահոս գրիչ դերասան Գ. Ուզունեանի, որ ձրիաբար պատրաստած էր այդ գեղեցիկ խաղը եւ ամէն առթիւ օգտակար եղած Կ. Խաչին: Ժողովուրդը հեռացաւ շատ գոհ, փափաք յայտնելով որ կրկին ներկայացնեն այս խաղը:

Արձակուրդը վերջացաւ ըլլալով, Կ. Խաչին գպրոցը վերաբացուեցաւ հինգշաբթի, կարող ուսուցչուհիի մը ղեկավարութեամբ:

Կ'ողջունենք Կ. Խաչը, նոր եռանդ եւ յարատեւութիւն մաղթելով:

Բարեկամ մը

Նոր դասընթացք

—•—

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը բացած է գիշերային դասընթացք մը երկու ամիսէ ի վեր:

Վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր այն անդամուհիները որ կարդալ- գրել չեն գիտեր, օգտուիլ այս առիթէն: Ոչ անդամներն ալ կրնան հետեւիլ դասընթացքին: Տիկ. Մարգարիտ Գօյաճեան սիրայօժար յանձն առած է այս ծանր պարտականութիւնը: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շորեքշաբթի եւ շաբաթ օրերը, իրիկուան ժամը 8.30էն. բոլորովին ձրի:

Վարչութիւն

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԸ

—•—

Աթէնքի «Նոր Օրը» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 սեպտեմբեր).

— «Մուսա լեռը», ուրեմն, հայ փառքի ու մեծութեան յիշատակարան մըն է եւ նախաձեռնէ մը արժանաւոր կոչուած քաղաքակրթութեան եւ մարդկութեան, որուն գոհ գնաց աշխարհի եւ ազնուական մեր ցեղը, գոհ՝ անոր խաբէութիւններուն, կեղծիքներուն եւ պոռնկական ճիւաղներուն:

Մուսա լեռը անուղղակի մեր փրոփականտին նպաստող հոյակապ գրական գործ մըն է, որ մարդոց խիղճերը պիտի ցնցէ եւ անոնց զայրոյթը պիտի հրաւիրէ Թուրքերու վրայ, որոնց ցեղի մը նախատակութեան դիւայլին ծրագիրը յղացան ու գործադրեցին:

Ֆրանց Վերֆէլի գիրքը կարդացողը կամ ժապաւէնը տեսնողը, եթէ մարդկային ազնիւ զգացումներ ունի, անպայման պիտի համակրի հայ ժողովուրդին եւ պիտի հակակրի Թուրքերուն' այն բարբարոսութիւններուն ու վայրագութիւններուն համար, որոնց գործուեցան համիտեան, սահմանադրական եւ քէմալական իշխանութիւններուն շրջանին:

Թուրքերը իրաւունք ունին վախնալու այդ գիրքէն ու այդ ժապաւէնէն եւ ամէն միջոցով պիտի փորձեն անոր ազդեցութիւնը խափանել, թէեւ դժուար է յաջողին: Մենք ալ պարտական ենք այդ գործը նպաստելու, քանի որ մեր դատին կ'օգտէ այդ հրատարակութիւնը եւ մեր միջոցներով ըստ կարելւոյն պիտի օժանդակենք այդ գործի տարածման:

Թուրքերը իրաւունք ունին վախնալու եւ դիմումներ կատարելու, որպէսզի Միքրօ Կոլտուինի ժապաւէնին ցուցադրութիւնը արգիլուի, առաջին անոնցմէ համար հակաթուրք պղինձ մը, որ բոլորովին անհատական չէ:

Միամիտ չենք ենթադրելու թէ այս կարգի հրատարակութիւններ կրնան ազդել այսօրուան կոչուած' պետական ու կառավարական շրջանակներուն վրայ, որոնք հեղ եւ տնտեսական նկատումներու եւ շահերու կ'առաջնորդուին միջտ, ի հարկին զոհելով ամբողջ ժողովուրդներ եւ ազգեր:

Մուսա լեռը այդ շրջանակներուն վրայ ոչ մէկ տպաւորութիւն չի թողուր: Ուրեմն, Թուրքերը այդ կողմէն վախնալու պատճառներ չունին մանաւանդ այս օրերուն, երբ սերտ գործակցութիւն կայ եւրոպական բազմաթիւ երկիրներու եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Թուրքերը կը վախնան ուրիշ բանէ, միջազգային հանրային կարծիքէն, որ առէնէն մեծ զէնքն է եւ որուն վճռական բոլոր ազգերէն աւելի բուրք ազգը

տեսած է անցեալին:

Հաւանական է ուրեմն բուրք կառավարութեան ու մամուլին վիվինքը Մուսա Տաղ ժապաւէնի մասին, որ կոչուած է պատմական մնալու բոլոր ժապաւէններուն մէջ:

Մեզի համար ընելիք գործ մը, աշխատանք մը չկա՞յ արդեօք ժապաւէնին դէմ յարուցուած զայրոյթի եւ դժգոհութեան մթնոլորտին մէջ:

Ի՞նչ ընել՝ որ Միքրօ Կոլտուինի ժապաւէնը ցուցադրուի աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ: Ափրիկէ, Ասիա, Ճապոնիա եւ ամէն տեղ, ուր մարդ կայ: Ի՞նչ միջոցներու դիմել, որ ան յարգանք, հիացում եւ հաւանութիւն ներշնչէ բոլորին Հայերուն հանդէպ եւ բոլորին մէջ' Հայերուն գլացուած արդարութեան ու իրաւունքը տալու զգացումին ծնունդ տայ:

Այո՛, մենք ալ կատարելիք դեր ունինք: Ձեռնածալ չպիտի նստինք եւ մեր ժամերը յորանջումով չպիտի բաշխենք: Մենք շատ լաւ գիտենք թէ փրոփականտը դրական մեծ ուժ է, որուն զօրութը զէնք է քաղաքականութեան մէջ: Մեր ակար ուժերով եւ միջոցներով, քաներորդ դարուն առաջին քառորդէն մենք յաջողեցանք Թուրքիան տկարացնել, աշխարհի հանրային կարծիքը լարելով անոր դէմ: Եւրոպայի մէջ ստեղծեցինք հակաթուրք հոսանք մը, նոյնը նաեւ Ամերիկայի մէջ:

Մեր փրոփականտը ակալացաւ միայն վերջին տասը տարիներուն, Լօզանէն ի վեր, ուր մոռացուեցաւ հայ դատը: Լօզանէն հետաքրքրութիւն մեզ, չիրականացաւ մեր յոյսերը, ու ազգովին դառնացած, կարծես զգուածով ձեռք քաշեցինք մեր արդար իրաւունքներէն, քաղաքականութեան եւ մարդկութեան վրայ մեր ունեցած հաւատքն ու վստահութիւնը կորսնցնելով:

Տարիներու ընթացքում մեր շահած փրոփականտի դիրքերն առանց պայքարի Թուրքերու զիջեցինք, կարծես թէ ընելիք գործ մնացած չըլլար մեզի համար: Անկէ՝ վերջին տարիներուն հայ ժողովուրդին դէմ ըլլայ Ամերիկայի, ըլլայ Եւրոպայի մէջ բանեցուած հակահայկական հոսանքը եւ թրքասիրական արտայայտութիւններ, որոնց հանդիսատես եղանք:

Եթէ շարունակենք անտարբեր մնալ մեր դատին հանդէպ, Ֆրանց Վերֆէլներն անգամ մեզի դէմ դառնալով պիտի հեռանան մեզմէ իրաւունք տալով Թուրքերուն եւ Քեօռ Ֆատէրներուն»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ը այս կիրակի սկսաւ նզանիկի իր Ա. բարեկամական խաղը, S.O.St. Andréի դէմ եւ յաղթեց 8—3 վ. ինչ որ ցոյց կուտայ թէ այս տարի լաւ պատրաստուած է ախոյենական խաղերու համար եւ կը խոստանայ պատուաւոր տեղ մը գրաւել իր դասակարգին մէջ:

Առաջին վայրկեանէն մինչեւ վերջ, մեր տղաքը տիրապետեցին խաղին:

⁂ Սեպտ. 29ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը կը մրցի իր ախոյենական առաջին խաղը A.S. Gardanneի դէմ, Կարտանի մէջ, ժամը 3ին:

Կը յուսանք որ Կարտանի գաղութը պիտի փութայ քաջալերել հայ մարզիկներ:

Մ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ԳԻՏՈՒՆԻ ՄԸ ՎԻՃԱԿԸ

Ֆրանսայի աստղագիտական ընկերութեան 7 յունիս 1911 թուականի նիստին մէջ այժմ հանգուցեալ նշանաւոր աստղագէտ Քամիլ Ֆլամարիոն կը ներկայացնէր հայ աստղագէտի մը' Գ. Լեւոն Աստուրեանի հետազօտութեանց արդիւնքը երկնային մարմիններու կազմութեան եւ անոնց շարժման մէջ ելեկտրականութեան ազդեցութեան մասին, ու կ'աւելցնէր.— «Մեր պաշտօնակցին այս ուսումնասիրութիւնը կը տարածուի աստեղագիտութեան, ընդգրկած հարցերուն մեծ մասին վրայ: Իր տեսութեանց կարգ մը կէտերը կրնան վիճելի ըլլալ, բայց եղածը խոշոր աշխատանք մըն է զոր հեղինակը սիրով կրնայ շարունակել եւ որու համար քաջալերութիւնները անպակաս պիտի ըլլան իրեն»:

Մեծ պատերազմը եւ Գ. Լեւոն Աստուրեանի ճամբորդութիւնը Գոլիա ընդհատած են այս աշխատանքը:

Նոյն ընկերութեան 1934 դեկտ. 5ի նիստին մէջ Տիկ. Քամիլ Ֆլամարիոն ներկայացուց տեսական նոր աշխատանք մը տիեզերքի կազմութեան մասին որուն հեղինակն էր հայ աստղագէտը: Տիկ. Ֆլամարիոն այս տարի յունիսին նամակ մըն ալ գրելով Գ. Աստուրեանի կը յանձնարարէր այդ աշխատանքին մէկ օրինակը ղրկել Մարսէյլ, գիտարանի տնօրէն նշանաւոր աստղագէտ Գ. Գարպիէի:

Մեր տեղեկութեան համաձայն, Գ. Աստուրեանի հետազօտութեանց ձգտումն է տիեզերական օրէնքներու մասին նոր տեսութիւն մը, զոր սակայն գլուխ հանելու համար միջոցները կը պակսին իրեն:

Հայ աստղագէտը արդէն տարեց ու հիւանդկախ, ստիպուած է իր օրապահիկին եւեէն վաստկել օրն ի բուն դուռէ դուռ ծախելով նպարեղէն ու այլ մանր առարկաներ:

Եթէ կարգ մը Հայեր իրենց գնումն ընէին իրմէ, կեանքի հոգը թեթեւցնելով աւելի պիտի ընծայէին անոր շարունակելու իր գիտական աշխատանքը զոր այնքան կը գնահատեն ֆրանսական ճանչցուած մասնագէտներ:

Հետաքրքրուողներուն եւ բարեկամներուն գիւրութեան համար հոս կուտանք իր հասցէն.— Գ. Լ. Աստուրեան, 33, rue du Bac Saint-Antoine, Փարիզ (18):

Տ.

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

Գ. Լեւոն Քաջբերունի (Թօփալեան) հրատարակած է ֆրանսերէն գիրք մը' խաղաղութիւնը եւ ազգային բաժանումը. արմատական դարման. Ընդ տնտեսական տագնապին եւ ընկերային չարիքներու դէմ խարազանով:

Ֆրանսական յայտնի շաբաթաթերթը «Լէ Նուվէլ Լիթէրէր» հետեւեալը կը գրէ իր «Ստացանք»ի բաժնին մէջ.

— «Հեղինակը կ'ուզէ դարման մը բերել տնտեսական տագնապին եւ ընկերային չարիքներուն: Իր գաղափարները ազնիւ են, արդար եւ գործադրելի, բայց, ինչպէս միշտ, գործադրութեան մէջ կը սկսին դժուարութիւնները: Կ'ուզէ որ ստեղծուի Միջազգային Գերագոյն Խորհուրդ մը եւ ընկերային արդարութեան նախարարութիւն մը, եւ կը դատապարտէ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ու միջազգային տնտեսական համաժողովները»:

կիրներու ժամուլին մէջ։ Նոյն իսկ պաշտօնական անձեր կը խօսուին պայ-քարին։ Լիթուանիոյ պաշտօնաթերթերէն մէկը յայտարարեց թէ Գերմանիոյ կողմէ որ եւ է փորձ Մէմէլը գրաւելու՝ պիտի նշանակէ պատերազմ եւ թէ ազգը պատրաստ է կռուելու իր բոլոր ուժով։ Վարչապետն ալ յայտարարեց թէ երկիրը պիտի դիմադրէ որ եւ է յարձակման։

ԵՐԿՈՒ ՍՈՒԶԱԿՆԵՐ ՔԱՐԻՒՂԻ ՇՏԵՄԱՐԱՆԻ ՄԸ ՄԷՋ

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ Բաքուի մէջ երկու սուզակներ նետ-ուեցան շտեմարանի մը խորը որ կը պարունակէր 35,000 թոն քարիւղ։ Իրենց նպատակն էր փակել ճեղք մը ուրկէ քարիւղը հոսելով, կը սպառնար ողողել յարակից արհեստանոցները, միեւնոյն ատեն անհուն հրդեհի մը վտանգը ներ-կայացնելով։ 45 վայրկեան խորասուզուելէ յետոյ, սուզակներէն մէկը յաջո-ղեցաւ գոցել ճեղքը, 60ի չափ աւազի պարկերով։ Երբ դուրս ելաւ, քարիւղը գրեթէ կրծած էր իր ձգախէժի հանդերձանքը։ Ռ. Միութեան մէջ այս երկ-րորդ անգամն է որ սուզակ մը կը խորասուզուի քարիւղի շտեմարանի մը մէջ։ Առաջին անգամ այս տարի ապրիլին էր որ ուրիշ սուզակ մը այցելեց փրկեց 25,000 թոն քարիւղ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՄՏԱՑՈՅՑԸ տասը առ հարիւր կրճա-տելու առաջարկ ներկայացուցած էր Ֆրանսայի վարչապետը։ Նիւթական յանձնաժողովը քննելով հարցը, կարգ մը միջոցներ ձեռք առաւ, որոնց հա-մաձայն 7 առ հարիւր գեղչ կը կատարուի։ Պաշտօնէութիւնը ազատ է այս կրճատումէն։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ երկու թեւերուն միացումը ապահով-ուած կ'երեւայ։ Երկու համագումարներն ալ ջերմագին ծափեր լսեցին այս առթիւ։ «Այսօր չկայ մէկ ձայն որ հակառակ խօսի միացման», յայտարարեց Գ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը։ Կարմիրներու համագումարին մէջ ալ Ռաքիւթէլի ընդհ. քարտուղարը յայտարարեց թէ «լուրջ արգելքներ չկան միացման ճամբուն վրայ»։

ՕԴԱՆԱՒԻ ԵՐԵՔ ԱՐԿԱԾՆԵՐ պատահեցան չորեքշաբթի օր։ Մէկ հոգի մեռաւ, մէկ հոգի անհետացած է եւ կը փնտռուի, երեք զինուորական-օդա-նաւեր փճացան։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿՈՓԱՄԱՐՏԻՆ մէջ փայլուն յաղթանակ մը տարաւ սեւա-մորթը, Ճօ Լուիզ, գետնելով հաշակաւոր ախոյեանը, Մաքս Պաէր, որ պը-տակուած էր մրցումէն կէս ժամ առաջ։ Կարելի չէ նկարագրել այս առթիւ պարզուած տեսարանները։ Թերթերը մոռցած էին Հապէշիստանը, Մուսոլի-նին, Ազգաժողովը, եւ ամբողջ քառորդ ժամ աշխարհի կեդրոնը փոխադր-ուած էր Նիւ Եորքի մարզադաշտը։ Թերթերը 20 — 30 մամնաւոր տպագրու-թիւն հրատարակեցին, առաջին էջերը յատկացնելով կոփամարտին, իսկ երկրորդ էջ նետելով Մուսոլինի, անգլիական նաւատորմ եւն.։ Հանդիսատես-ներուն թիւն էր 91,000։ Հասոյթը՝ աւելի քան մէկ միլիոն տոլար. գումար մը որ միայն հինգ անգամ գերազանցուած է։ Գրաւներու գումարը հասած էր տասը միլիոն տոլարի։ Հազարաւոր սեւամորթներ ամէն բան գրաւի դրած էին, գլխարկէն մինչեւ կօշիկը։ Կարգ մը մարդիկ մինչեւ 200,000 տոլար գրա-ւի բռնուած էին։

ՀԻՆԳ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ ՓԱԽԱՆ Հապէշիստանի կայսեր պալատին զառագի-ղէն, եւ... պտոյտի ելան մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ, խուճապի մատ-նելով ժողովուրդը։ Ճամբան յօշոտեցին մարդ մը, երբ կը փորձէր բռնել, յետոյ սպաննեցին երկու արաբական յովատակներ եւ շատ մը ոչխարներ։ Երկու հարիւր զինուորներ գործի ձեռնարկելով, յաջողեցան գնդակահար ըս-պաննել հինգ փախստականները։

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայ Գրողներու ընկերակցութիւնը կազմակերպած է յարգանքի երեկոյթ մը ի պատիւ ծանգուցեալ վաստակաւոր գրագէտ՝ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ։ Այդ ե-րեկոյթը տեղի պիտի ունենայ ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D. սրահին մէջ, Հոկտ. 15ին, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին։ Խօսք պիտի առնեն ծանօթ գրա-գէտներ եւ արուեստագէտներ։

Մանրամասնութիւնները քանի մը օրէն։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ու-նենայ վաղը Եր. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ. Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընտրութիւն։

ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի Ռազմիկ խումբի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրա-կարգ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն-կերները Ուրբաթ (27 Սեպտ.) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զօրաւարեան» Դրա-կարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, իր «Խամոյեան» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերնե-րու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շա-բաթ երեկոյեան ժամը 8ին Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Այս Շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, Café Voltaireի վերնասրա-հին մէջ (21, rue de l'Odéon, Métro Odéon) տեղի կ'ունենայ Հ. Մ. ԱԿՈՒՄԲԻ վերամուտին առաջին հաւաքոյթը

Այս առթիւ պիտի բանախօսէ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, Նիւթ ունենալով՝

«Ժ Գ. ԴԱՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՎԵ-ՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ».

Նկատի ունենալով նիւթին խիստ շահեկանութիւնը, մասնաւորապէս հայ-վրացական յարաբերութիւններու տեսակէտէն՝ կը հրաւիրուին այս հաւաքոյթին բոլոր հետաքրքրուողներն անխտիր։

Հ. Մ. ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Ուրբ. իրիկուան ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժո-ղովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 45, Րիւ տը լա Ցէֆանսի սրճարանը, Իսի լէ Մուլինօ։ կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ է անդամ-ներու ներկայութիւնը։

ՆՈՒԹԱՐԵԱՆ Մատենադարանին մէջ այսօր Ուրբաթ իրիկուան ժամը 4.30ին պիտի բանախօսէ Շահէ Արք. Գասպարեան՝ Սուրիոյ հայ գաղու-թին եւ կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան եւ Գ. Վահան Քիւրքճեան՝ Ամերի-կայի հայ գաղութին մասին։

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ ԿԸ ՈՒԶՈՒԻ

Ֆր. Կ. Խաչի գաւառի եւ արուարձանի հայերէնի դասընթացքներուն համար ուսուցչուհիներու պէտք։ Դիմել նամակով Տիկին ՇԱՆԹԻ, Ave. des Moulineaux, Boulogne s/Seine

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սապրիչեան

Իսկ հոգեւոր բժշկութիւնն էր մեր աղօթքները եւ սուրբ Աւետարանը, զոր հիւանդաց վրայ լալագալով՝ շատ-ոերն իրենց պարզ հաւատքը համե-մատ առողջութիւն կը գտնէին. շատ անգամ ալ իրենց սովորութեանց յար-մարելով՝ կտոր մը թղթի վրայ տուն մը աղօթք, կամ Շնորհալւոյն հաւատ-ալակաց աղօթքէն տուն մը գրելով հուռախայի նման իրենց կուռացնին որ վրանին պահեն. այս կերպը աւելի կը զօրացնէր իրենց կրօնական զգացումն-քը եւ ամրկական հաւատքը։ Եւ այս մեր գործոյն Աստուած ալ կ'օգնէր. խիստ լաւերը աղէկնալով կը դառ-նային կուգային մեր քով, եւ մինչեւ գետին խոնարհելով իրենց շնորհակա-լութիւնները մեզի կը յայտնէին. Եւ անկէց հետքը մեզի ամենեւին պակաս չէր ըլլար սիսեռ, սալ, բանջար եւն. եւ առանք էր գրեթէ միշտ մեր կերա-ծը բոլոր մեր պանդխտութեան մէջ։

Ոմանք ալ աւելի պատուել ընել ուզե-լով՝ կոռնկոցի, մածուն եւ ուրիշ ըն-ծայներ կը բերէին, որ Սրբազան Հօր օրհնութիւնն ընդունին։

Այս բժշկութեան ձայնը բոլոր Գէ-լեսոյու մէջ տարածուեցաւ, եւ հե-ռաւոր տեղերէ ալ հիւանդներ բերել սկսան։

Թէպէտ ապրելու համար Աստուծոյ ողորմութեամբն ապահով միջոց մը գտեր էինք, սակայն հայրենի երկրին լիշատակն ալ մոռք չէր ելած, որու քաղցրութիւնն այնչափ կ'աւելնար, որչափ որ կ'երկարէր մեր պանդխտու-թեան միջոցը։

Անկէց առիթ առնելով Սրբազան Հայ-րը կ'ուզէր թագաւորին քով երթալ եւ կրկին անգամ խնդրել որ զմեզ ճամ-բու դնէ. բայց գիւղացիք իմանալով մեր միտքը, շատ թախանձելով չթո-ղուցին որ երթայ, ու կ'ըսէին. «Ո՛ր-վորութիւն չկայ առանց թագաւորին հրամանին անոր քով երթալու, զուցէ ճամբան աղատամբ մը պատահի ու բռնէ ձեզի, այն ժամանակ ի՞նչ պա-տասխան պիտի տանք իրեն։

Թէ որ ուտելիքի կողմէ կը նեղիք, խնդրեցէք ինչ որ կ'ուզէք, եւ մենք կը հոգանք ձեր պակասութիւնը»։

Եւ յիրաւի անկէ յետոյ սիրով կու տային մեզի պէտք եղածը։ Սակայն մենք ուրիշ հարկաւորութիւն մըն ալ ունէինք ոչ պակաս քան գիներակուրը. այն է հագնելիք. վասն զի մէկ ձեռք հագուստէ ի զատ ուրիշ չէր մնացեր. փոխնորդ չունէինք, այն ալ կարկտան կարկտանի վրայ. եւ պարեգօտնիս ճերմակ ու խանգրած կտաւի կտոր-ներով բոլոր կարկտած էինք. եւ անո-նաղը մեզի ճշմարիտ Ռոպէնսօն կը կարծէր։

Իսկ ճերմակեղէննիս բոլորովին մաշուած ու հագնելիք տեղը չմնալով՝ ստիպուեցանք պատանքնիս, զոր հե-տերնիս առած էինք, շապիկ ու վար-տիք կարել եղածին չափ ու հագնիլ։ Ոտքերնուս մուճակներն ալ հինցած ըլլալով, փոկերով արեխներ շինե-ցինք ու ոտքերնիս անցուցինք։

Այս քանին մենք դահ կ'ըլլայինք՝ եթէ չունենայինք մարմիննուս վրայ այն անտանելի անհանգստութիւնը զոր ոջիլները մեզ կը պատճառէին, եւ առոնց ձեռքէն չէինք ազատեր, փոխնորդ չունենալնիս էր։ Ինչպէս մեր՝ նոյնպէս եւ մեր երկու նազա-րէթցի եւ քանի մը Հապէշ սպասաւո-րաց համար ալ հագուստ շինելու պէտք ունէինք, վասն որոյ հարկա-դրուեցանք մէկ ջորին ծախել, եւ մնաց մէկ ջորի, երրորդն արդէն սատկած էր, եւ այն ջորիին ստացուածը սպասա-ւորաց համար հագուստներ գնեցինք։

Գելեսայու երկրին մէջ մեր պան-դխտութեան միջոցը խիստ երկարե-լուն, ուզեցինք գրով իմացնել մեր վիճակը սուրբ Աթոռոյն եւ կամ օրհ-նեալ ազգին, թէպէտ եւ ուրիշ տեղէ տեղ ալ թափառելնուս՝ միշտ կը փա-փաքէինք Հապէշ վաճառականի մը հանդիպիլ ու Մասսաուայի վրայօք գիր մը հասցնել, բայց անկարելի եղաւ։ Եւ եթէ դրամ ճարելով սուրհանդակի նման մէկը վարձել ուզէինք անոր հետ նամակնիս խրկելու, անշուշտ գիտէ-ինք որ այն մարդն ալ սատկն առնե-լէն ետքը կամ նամակը պիտի պատ-ռէր նետէր, եւ կամ անով զմեզ իշ-խանին մատնէր տեսակ տեսակ զր-պարտութեամբ, եւ կամ թէ բոլորո-վին զանց ընէր. այս բանը փորձով գիտէինք այնպէս ըլլալիքը. ինչպէս անգամ մը Յովհաննէս մնացած մեր ինչքե-րը Թէքլէհէմ Անօթ բերել տալու հա-մար, որ երեք աւուր ճամբայ է, է-լիասը խրկեցինք, բայց ամիսի չափ երկարելուն՝ եռանէն վարձքով մարդ մը խրկելու հարկադրեցանք, որ մեզի լուր բերէ, նա մէկ ամսուան ճանա-պարհ կ'երթայ եւ այն տեղի ամենան-ճառէն սուտ ու մուտ լուրեր կը բերէ մեզի։ Թէպէտ եւ յետոյ իր սուտե-րուն խայտառակեցաւ, բայց ինչ օ-գուտ որ մեզի ալ մեծ մտատանջու-թեանց մէջ թողուց շաբաթի մը չափ։ Այս պատճառաւ չէինք համարձակեր թուղթ յանձնել մէկուն եւ այսպէս առեղը առակէ ելնել, որովհետեւ հա-ւատարմութիւն ընելու մէկը չգտանք բոլոր Հապէշիստանի մէջ։

Ընթերցողք լաւ կը յիշեն մեր ամէ-նէն հաւատարիմ բարեկամ եւ սպա-սաւոր Կորավի Գլաթոս Գրան. ինչ չարիքներ չգործեց նա մեր քովն եղած եւ մեզմէ հեռացած ժամանակ։

Գէշն այն է որ, ինչպէս բաց վերը-գրած նամակնիս կը տանէին ուղղակի մեծ իշխանին ձեռքը կը մատնէին, եւ ծուռումուռ կարդացող մէկն ալ կը գտնէին եւ կ'ըսէին թագաւորին՝ թէ ասոնք լրտես են, ձեր վրայօք գէշ բաներ են գրած իրենց թագաւորին որ զօրք խրկէ եւ գան երկրին տիրեն։ Այսպիսի սուտ խօսքերու դիւրաւ հաւատան եւ մատնիչներն ալ կը ճառէին։

Երկու գրութիւն միայն կար-ցանք խրկել, մէկը Բասր... մէջ մեզի հետ բնակող մահմէտական բարեկամներուս հետ, որ Մուսսաուայի երթալու վրայ ըլլալով յատուկ քովն եկած ու նամակ խնդրած տանելու, եւ մենք գրեցինք մեծ Առաքել Յ. Ճիվէլէկեանին, եւ ինչ վիճակի ողջ առողջ ըլլալն եւ ինչ վիճակի գտնուելնիս անոր ծանուցինք։

Երկրորդը Հապէշ Միքայէլ վար-դապետին հետ, որուն մեր քովը գա-լուն նպատակը ուրիշ էր, բայց չ... ջողեցաւ։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clarière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 28 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2921

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՃԱԿԱՏ ՄԷԿ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ

Հետզհետէ զարգացնելով գործակցութեան ասպարէզը, սերտօրէն համատեղելով զանազան ճակատներու վրայ, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները լեռ ու ձոր կտրեցին 1934ի գարունէն ասդին:

1934 փետրուար 12ի միացեալ ցոյցին յաջորդեց 1935 յուլիս 14ի թափօրը, խորիմաստ եւ պատկառելի:

Բազմաթիւ ժողովներ, բողոքի կամ յորդանքի ցոյցեր կատարուեցան միեւնոյն նշանաբաններով, ղեկավարութեամբ միացեալ կոմիտէի մը: Իսկ երկու կողմի գործադիր մարմինները բանակցութիւններ վարեցին անընդհատ եւ կը վարեն մինչեւ այսօր, բոլոր հարցերու մասին, ձգտելով ճամբան հարթել մինչեւ կազմակերպական միացում:

Այս խմորումներէն ազատ չէր կրնար մնալ Արհեստակցական ճակատը, որ նմանապէս երկուքի բաժնուած է, 1922էն ի վեր: Արդարեւ աւելի անհրաժեշտ էր միացումը, նոյնիսկ ձուլումը, արդիւնաւոր վարելու համար արհեստակցական շարժումը, տնտեսական – քաղաքական ասպարէզի ալեկոծութիւններուն մէջ.

Բանակցութիւններ նաեւ այս ճակատին վրայ, զուգընթաց՝ այն բոլոր ձեռնարկներուն որ կը կատարուէին երկու կուսակցութեանց միջեւ:

Մնաց որ, սկիզբէն, ծրագրուած բոլոր ցոյցերուն կամ ձեռնարկներուն կը մասնակցէին նաեւ երկու միութիւնները,— Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը եւ կարմիր թեւը, Իւնիթէր:

Բազմաթիւ խօսակցութիւններէ եւ բանակցութիւններէ յետոյ, վերջերս սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացաւ միացնելու երկու կազմակերպութիւնները: Բայց բոլոր դժուարութիւնները հարթուած չէին:

Եւ ահաւասիկ երկու Միութեանց տարեկան համագումարները, միեւնոյն քաղաքին մէջ եւ միեւնոյն օրերը: Իսկ օրակարգին վրայ, իբրեւ հրատապ խնդիր, միացման հարցը:

Մթնոլորտը պատրաստ, սիրտերը բորբոքուն, առաջին օրէն իսկ ցնծութեան բացագանչութիւններ արձակուեցան, միացման ձեռնարկին առթիւ, ողջունելով բոլոր ձեւակերպութեանց լրացման:

Փոխադարձ այցելութիւններ կատարուեցան մէկ համագումարէն միւսը, ճառեր խօսուեցան արտակարգ ջերմութեամբ, «Ինթէրնասիոնալ»ը երգուեցաւ յանկարծ եւ միաձայն, մէկ եւ միւս համագումարին մէջ.— Եւ հաստատուեցաւ թէ հարցը հասունցած, միացումը իրականացած է:

Ամբողջ օր մը, չորեքշաբթի, նուիրուեցաւ միացման հարցին: Այս առթիւ խօսք ուզած էին 19 պատգամաւորներ, ինչ որ կ'ապացուցանէ հարցին ե՛ւ առնչութիւնը ե՛ւ արժէքը:

Այդ օրն էր որ ընդունուեցաւ կարմիր սէնտիքային պատուիրակութիւնը: Անոր նախագահը, Ռոքամօն, այս առթիւ ալ ջերմ կոչ մը ուղղեց իրականացնելու միացումը: Առաջարկեց որ երկու համագումարները 15ական պատգամաւորներ նշանակեն, միասին ժողով գումարելու եւ ձուլման ձեւակերպութիւնները լրացնելու համար. Այնուհետեւ, երկու միութեանց ընդհ. ժողովները կը գումարուին միեւնոյն սրահին մէջ, իբրեւ խորհրդանշան, հաստատելու համար թէ միացումը իրականացած է:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս միշտ, նախընտրեցին մանրամասնօրէն ուսումնասիրել միացման գործնական պայմանները: Եւ, «Իւնիթէր»ի պատուիրակութեան մեկնումէն յետոյ, մասնաւոր յանձնաժողով մը նշանակեցին, միացման հարցը վերջնապէս բանաձեւելու համար:

Այդ յանձնաժողովը անմիջապէս գումարուելով, հինգշաբթի օր, ներկայացուց միացման բանաձեւը, որ քուէարկուած էր միաձայնութեամբ:

Համագումարն ալ միաձայնութեամբ քուէարկեց զայն, ցնծագին կանչեր արձակելով եւ «Ինթէրնասիոնալ» երգելով: Ցետոյ բանաձեւը պատուիրակութեան մը միջոցաւ ղրկուեցաւ Իւնիթէր համագումարին, որ նոյնպէս վաւերացուց, աննշան վերապահումներով:

Իբրեւ հանդիսաւոր նուիրագործում, երկու ընդհ. ժողովները ...նիստ գումարեցին երէկ, ուրբաթ, Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ:

Կարելի չէ ժխտել այս պատմական դէպքին արժէքը, Ֆրանսայի աշխատաւորական – արհեստակցական շարժման համար:

Արդէն իսկ ձեռնարկուած է նոր անդամագրութեան արշաւի: Գործնական ձուլման ձեւակերպութիւնները յառաջ պիտի տարուին յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, եւ, 1936 յունուարէն սկսեալ, Ֆրանսա պիտի ունենայ միայն մէկ արհեստակցական միութիւն.— Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ՝ միացման պայմաններուն մէջ յաղթանակած է «Աէ – Ժէ – Թէ »ի բանաձեւը, որ յատկապէս կը պնդէր հետեւեալ հիմնական կէտերուն վրայ,— Վերահաստատել նախկին Դաշնակցութիւնը, արհեստակցական շարժումը բացարձակապէս եւ յարատեւօրէն անկախ պահել բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններէն, հաստատութիւններէն եւ խմբակցութիւններէն եւ միացեալ Դաշնակցութիւնը կազմակերպել ժողովրդավար հիմերու վրայ.

Բաղդատելով Անգլիոյ արհեստակցական կազմակերպութեանց հետ, Ֆրանսականը մեծ ուժ մը չի ներկայացներ,— հազիւ 1,200,000 անդամ, երկու սէնտիքաներու մէջ: Տկարութեան գըլխաւոր պատճառը պառակտումն եղած ըլլալով, տարակոյս չկայ թէ շարժումը ասկէ վերջն է որ պիտի զօրանայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՈՒԽՏԻՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ

Ի՞նչ «յանձնարարութիւններ» պիտի մշակուին

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկու անգամ ժողով գումարեց հինգշաբթի օր, մէկը գաղտնի, միւսը հրապարակային: Մանրամասնութիւններ կը պակսին գաղտնի ժողովի մասին. բայց թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ շատ նշանակալից պատկեր մը պարզուեր է այդ առթիւ: Երեք ներկայացուցիչներ, Թիթուլէսքու (Ռումանիա), Լիթվինով (Խ. Միութիւն), եւ Թ. Արաս (Թուրքիա) գիտել տուեր են թէ Հինգերու յանձնախումբին տեղեկագիրը շատ առաջ գացած էր զիջումներու ճամբուն վրայ, գոհացնելու համար Իտալիոյ գաղթային ծաւալման տենչերը: Թիթուլէսքու եւ Թ. Արաս ՀԱՍԿՑՈՒՑԵՐ ԵՆ ԹԷ ԱՅԴ ԾՐԱԳԻՐԸ ԿՐՆԱՑ ԴՈՒՌ ԲԱՆԱԼ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ, եւ հետեւաբար անընդունելի է: Իսկ Լիթվինով բաւականացեր է յիշեցնելով թէ իր կառավարութիւնը միեւնոյն իրաւունքները կը ճանչնայ բոլոր ցեղերուն համար, սեւ ըլլան թէ ճերմակ: Իբրեւ տրամաբանական եզրակացութիւն այս դիտողութեանց, իրենք առաջարկեր են որ Ա. Դ. Խորհուրդին տեղեկագիրը չշեղի ուխտի տառէն եւ ոգիէն:

Այս երեւոյթներէն կը հետեւի թէ այն ծրագիրը զոր պիտի մշակէ Ա. Դ. Խորհուրդը, աւելի աննպաստ պիտի ըլլայ Իտալիոյ համար: Արդէն Հռոմի մէջ յուսախաբ եղած են Ազգերու Դաշնակցութենէն, թէեւ տակաւին որոշում տուած չեն ձգել հեռանալու մասին:

Հրապարակային ժողովին մէջ, ուր ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը, Նախագահը տեղեկութիւններ հաղորդելով Հինգերու յանձնախումբին աշխատանքներու մասին, յայտարարեց թէ կարգը եկած է ուխտի 15րդ յօդուածին 3րդ հատուածը գործադրելու: Ուստի կ'առաջարկէ 13 հոգինոց յանձնախումբի մը յանձնել տեղեկագիր մը կազմելու հոգը: Խորհուրդը յարմար տեսնելով քննութեան պիտի ենթարկէ այդ տեղեկագիրը: Թէեւ Խորհուրդին աշխատանքները յուսացած են եւ այսօր կը փակուի նիստը, բայց անդամները պատրաստ պիտի ըլլան անմիջապէս վերադառնալու, երբ որ կանչուին:

Ցետոյ խօսեցաւ Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, ցաւ յայտնելով որ Հինգերու յանձնախումբին աշխատանքները արդիւնքի մը չեն յանգած: Այս առթիւ կրկնելով իր կառավարութեան տեսակէտները, առաջարկեց որ 13ներու յանձնախումբին տեղեկագիրը պատրաստուի առանց աւելորդ յապաղումի: Միեւնոյն ատեն պիտի շարունակուին դիւանագիտական աշխատանքները եւ ամէն միջոց պիտի փորձուի, խաղաղութիւնը պահպանելու համար:

Պ. Լավալ իր կարգին խօսք առնելով, ջերմապէս ձայնակցեցաւ Պ. Իտընի թելադրութեանց, «վէճին խաղաղ լուծման եղանակներ գտնելու համար»: Եւ շեշտեց թէ Ա. Դ. Խորհուրդը իր պարտականութիւնը պիտի կատարէ համաձայն ուխտին տրամադրութեանց եւ պիտի ճանաչէ յարմար միջոցներ

Երրորդ ատենախօսն էր Պ. Լիթվինով, որ գիտել տուաւ թէ ճառերու ժամանակը անցած է: Ուրիշ քանի մը ճառերէ վերջը, ընդունուեցաւ նախագահին առաջարկը: Ամբողջ նիստը տեւեց 32 վայրկեան: Միեւնոյն ատեն որոշուեցաւ պաշտօնի վրայ պահել Հինգերու յանձնախումբը, ի հարկին մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

Ուրեմն, 13րդ յանձնախումբը պիտի քննէ հարցը, համաձայն Ա. Դ. ուխտի 15րդ յօդուածին տրամադրութեանց, եւ տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ: Այս աշխատանքը կրնայ տեւել մինչեւ տասը օր, ինչ որ կը նշանակէ թէ տասը օր եւս պիտի յետաձգուի իտալական յարձակումը, եթէ իրապէս անխուսափելի է: Ինչպէս Հինգերու յանձնախումբին, նորին մէջ ալ մասնակցութիւն չունին երկու կողմերը, Իտալիա եւ Եթովպիա:

Ահաւասիկ Ա. Դ. ուխտին 15րդ յօդուածին 4րդ հատուածը, որուն հիման վրայ պիտի կազմուին Ա. Դ. Խորհուրդին «յանձնարարութիւնները».—

«Խորհուրդը պիտի ջանայ կարգադրել վէճը: Եթէ իր ջանքերը չյաջողին, միաձայնութեամբ կամ մեծամասնութեամբ պիտի քուէարկէ եւ հրատարակէ տեղեկագիր մը, պարզելով վէճին հանգամանքները եւ ներկայացնելով իր արդար եւ յարմար գտած յանձնարարութիւնները»:

Վէհիպ փաշա նորէն կը յայտարարէ թէ Իտալիա չպիտի կրնայ յաղթել

Վէհիպ փաշա, որ 150,000 հոգինոց բանակ մը կը կազմակերպէ Հաբէշիստանի հարաւային ճակատին վրայ, նոր յայտարարութիւններ ըրաւ «Փըթի Փարիզիէնի» թղթակցին: Խուսափելով հանդերձ, Թուրք նախկին հրամանատարը ուշագրաւ տեսակէտներ յայտնած է: Ահա իր նոր յայտարարութեանց գլխաւոր կէտերը.

—«Անգլիացիները կրնան գրաւել Եթովպիան: Կը կարծեմ թէ Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները կրնան գլուխ հանել այդ նուաճումը, իսկ Իտալացիները կէս միլիոն զինուորով չպիտի կրնան հասնիլ Ատտիս Ապէպա, Հարրար կամ նոյն իսկ Ճիժիա: Տարուէն պիտի կոտորուին: Նոյնիսկ հիմա Իտալիայէն Երիթրէ կը բերեն իրենց ջուրը, եւ այս՝ մէկ տարուան պատրաստութենէ յետոյ: Անգլիացիները շատոնց խտացուցած գործիքներ ... պիտի ըլլային Երիթրէի մէջ, անմիջապէս որ ենթապայ մը գանգատէր ծարաւէն: Ջուրը պիտի յաղթէ Իտալացիներուն, որոնք ոչ պէտք եղածին չափ զինուոր ունին, ոչ ալ դրամ: Անոնք չեն կրնար անցնիլ Վապի Շէպէլը, Հարրար մտնելու համար: Իմ զինուորներս պատրաստ են կռուելու: Այս պատերազմը ռազմագէտներու կռիւ մը պիտի ըլլայ: Մեր գլխաւոր զինակիցը ջուրն է:

*** Ատտիս — Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ անձրեւ չի գար երեք օրէ ի վեր: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ անձրեւաբեր եղանակը վերջացած է: Այժմ երկու շաբաթ պէտք է անցնի, մինչեւ որ գետինները չորնան: Մինչ այս մինչ այն, ռազմագիտական պատրաստութիւններ կը տեսնուին երկու կողմէն ալ: Կ'ըսուի թէ Հաբէշները 100,000 զինուոր կեդրոնացուցած են Հարրարի մօտ, մեծ մասը լաւ սպառազինուած: Իրր 25,000 կազմակերպել դիմակներ բաժնուած են: Այս ուժին դիմաց Իտալացիները ունին 45,000 իտալացի եւ բնիկ զինուորներ, Սոմալիի սահմանին վրայ:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՏԵՍԱԾ ԸԼԼԱԼՈՒ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պոմպէյի մէջ 50 անգլիական ոսկի տուգանքի դատապարտուած է հայր մը, որ չափազանց գոված եւ իբրեւ «կատարեալ գեղեցկութիւն մը» ներկայացուցած էր իր աղջիկը, միամիտ փեսացուի մը:

Այս վերջինը, Ռամկանեան Սինկ, առանց երբեք աղջիկը տեսած ըլլալու, խելքը թռցնելով, կը հանէ հարիւր անգլիական ոսկի կը յանձնէ ապագայ աներոջ, իբրեւ օժիտ: (Բուն բառով՝ «պայլըխ»):

Հարսնիքէն եւ գինարբուքէն վերջը, փեսան կը նկատէ որ շնորհալից գաւեառը չի համապատասխաներ խոստացուածին: Եւ շուտը կ'առնէ դատարան, հայսն ալ միասին:

—Դուք դատեցէք, տեարք ատենական: Այս մարդը չարաչար գործածեց իմ բարեմտութիւնս,— մինչեւ այն աստեն կորսնցնելով գլուխ...

Դատաւորները կը լսեն ամբողջ պատմութիւնը, աչքով կը մաղեն աղջիկը, եւ արդար կը գտնեն տղուն գանգատը:

Եւ հայրը կը դատապարտուի ոչ միայն 50 ոսկի տուգանքի, այլ եւ փեսային գանձած դրամը վերադարձնելու: Անշուշտ դատուելով իբրեւ կեղծարար:

<

Այս պատմութիւնը միտքս ձգեց մեր... «Հայաստանասէր»ները, գրող թէ հռետոր, ինչպէս եւ շարք մը թերթեր:

Անոնք ալ —մեծ մասով— առասպելական յերու չեղ թառեր, գովաբանելու համար մեր Սովետական Հայաստանը, առանց երբեք տեսած ըլլալու: Ոչ միայն պետական կարգ ու սարքը, այլ մասին աջէն - ձախէն հաւաքուած փաստեր ունին, այլեւ մնացեալը:

Մի մեղադրէք Պոմպէյի բարեմիտ փեսացուն որ խելք չէ ըրած անգամ մը աչքէ անցընել հարսնցուն: Կամ ստոյգ տեղեկութիւններ քաղել անոր մասին:

Մենք ի՞նչ գրող - բրող «Հայաստանասէր»ներ ունինք, որոնք թո՛ղ տեսնել, հարցնել, պրպտել, «խորհրդային Հայաստան» անգամ չեն կարդար:

Չեն հարցներ, չեն հետաքրքրուիր, չեն տեսած: Եւ սակայն,— օրն ի բուն շարունակ կ'երգեն,— «Գովեա՛ Երուսաղէմ» (կամ Երեւան):

Նոյն ձեւով ալ — առանց տեսած, պրպտած կամ ստուգած ըլլալու — անոնք յօդուածներ, տեսութիւններ, խմբագրականներ կը թխեն, հանրային կարծիք վարելու համար:

Ո՞ր մէկը յիշել: Նմոյշ մը, եթէ կը հաճիք:

«Երեւ. Հայաստանն է, Ամերիկային Հնչակեաններուն օրկանը, որ կը պատմէ, «Ազգային Միացեալ Ճակատ» խորագրին տակ.

— «Գաղութահայ աշխատաւորութեան համար Փարիզի «Ազգ. Միացեալ Ճակատ»ը ամէնէն աղէտաբեր գոյականութիւնն է, զոր վերջերս հայ ազգայնականութիւնը կրնար ծնիլ: Դաշնակցական եւ ռամկավար աղդ հաւաքոյթին մէջ խառնուած է հակախորհրդային մտադրութիւն. քանի որ այդ ճակատի մէջ բազմեր են Աղբալեան, Շ. Միսաքեան, Ա. Խատիսեան, Ա. Զօպանեան եւ ուրիշներ:

Ինչու պիտի զարմանալ երբ այն «Ազգային ճակատ»ի պատուիրակութեան դէմ պիտի ցցուէր Ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը, կարմիրով «խորհրդային իշխանութիւն» որուն ղեկավարութիւնը ստանձնած է յայտնի մտաւորական Խանդամեանը, իր հետ ունենալով Հնչակեաններ, հայրենակցական եւ հակայ շարք մը մշակութային կազմակերպութիւններ»:

Հիմա եկուր այս «մաքրախառն» պարունակութեան մէջ բացատրէ թէ.— 1. Աղբալեան Պէյրութ կը գտնուի 1929էն ի վեր, ձեռնարկի հոգերով կլանուած, եւ հետեւաբար կապ անգամ չունի Փարիզի «ազգային միացեալ ճակատ»ին հետ: — 2. Շ. Միսաքեան իբրեւ ճակատ ունի միայն «Յառաջ»ը:

Մնացեալն ալ դուք դատեցէք, «Ցայտնի մտաւորական Խանդամեան»էն մինչեւ «հակայ շարք մը մշակութային կազմակերպութիւններ»ը...

Եթէ Պոմպէյի դատաւորները հայերէն գիտնային...

ՎԱՐԱԶ

Ճիպուտիի նաւահանգիստ եւ հայ պաշտօնեաները

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ատտիս — Ապէպայէն.—

Ֆրանսական դեսպանը տակաւին պաշտօնական պատասխանի կը սպասէ թէ արտօնութիւն տրուա՞ծ է Ֆրանսական զինուոր ղրկելու Տիրէ Տաւա, ուր կ'ըսուի թէ ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ՀԱՅ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ՇԱՏ ՋՂԱԳՐԳԻՌ ՎԻՃԱԿ ՄԸ ՈՒՆԻՆ ԵՒ ԿՐՆԱՆ ԽՈՒՃԱՊԻ ՄԱՏՆՈՒԻԼ ՈՐ ԵՒ Է ԱՏԵՆ, եթէ ապահովութիւն չստանան եւրոպական զօրքի ներկայութենէն: Ուրիշ ոչ ոք կրնայ բանեցնել գիծը: Բայց հաւանական չէ որ կառավարութիւնը աւելի երկար վարանի. մանաւանդ որ Անգլիացիներն ալ ուժ կուտան: Առաջադրուած օգնական ուժը կը բաղկանայ 180 սպիտակ զինուորներէ:

*** Օտարներու դէմ զանազան դէպքեր պատահեցան Հարրարի նահանգին մէջ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ շրջաններու ցեղապետները չեն կրնար բացարձակ պաշտպանութիւն ապահովել օտարականներուն, հակառակ թագաւորին բարեացակամութեան

Չորեքշաբթի օր գերման օդանաւորդ մը, որ Հապէշիստանի ծառայութեան մէջ կը գտնուի, կը պտտէր մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ, ընկերակցութեամբ հայրենակցի մը, երբ զինուոր մը խօսք նետեց եւ նախատեց, կարծելով թէ Իտալացիներ են: Գերմանացիները ոստիկան մը կանչեցին, բայց զինուորը անմիջապէս փախած էր: Օտար գաղութը կը վախնայ որ եթէ կացութիւնը ծանրանայ, ռազմիկները կրնան գրգռուիլ եւ թշնամի համարել բոլոր սպիտակամորթները: Հաբէշական կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, օտարներու պաշտպանութեան համար:

Հաբէշիստանի պատրաստութիւնները

Եթովպիոյ կայսրը զօրաշարժ հրատարակեց սահմանային նահանգներուն մէջ, յետաձգելով բուն երկրի զօրաշարժը: Կայսրը ստիպուած է միջին ճամբան բռնել, լսելով իր օտար խորհրդականներուն եւ վաղեմի խորհրդականներուն կարծիքները:

Զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին փութոյ անդուլութեամբ: Զուիցերիացի հազարապետ մը ղրկուած է Հաւաշ, ուր պիտի տեղաւորուին վեց մասնաւոր թնդանօթներ՝ օդանաւերու դէմ գործելու եւ կարեւոր կամուրջ մը պաշտպանելու համար: Այս ճակատը չորս քիլոմեթր երկայնութիւն ունի եւ պիտի օժտուի հեռաձայնի չորս գործիքներով: Հրամանատարին յոյն քարտուղարը մայրաքաղաք երթալով, խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ կայսեր հետ:

ԱՆԳԼ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ Ֆրանսայի հարցումին, իր պարագայ յանձնառութեանց մասին: Պատասխանը, որ պիտի հրատարակուի յառաջիկայ շաբթու, կը կրկնէ արտաքին նախարարին ճառով տրուած հաւաստիքները, հաւաքական ապահովութեան մասին, առանց որոշ յանձնառութիւններ ստանձնելու կամ Աւստրիոյ անունը յիշելու...

ՆՈՐ ԴԱՒԵՐ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ ՆԵՐՍ

Ամերիկեան կարեւոր թերթերու եւ ամսագրերու, ինչպէս «Նիւ Եորք Թայմզ»ի, «Քրիսչըն Սայընս Մոնիթորի» եւ «Լայֆ»ի թղթակիցները վերջին մէկ տարուան ընթացքին այցելեցին Հայաստան եւ մասնաւորապէս Էջմիածին.

Թէեւ այս թղթակիցներու Հայաստանէն առած տպաւորութիւնները քանի մը կէտերու մէջ տարբեր էին իրարմէ, սակայն մէկ կէտի շուրջ անոնց տպաւորութիւնը մէկ էր:

Այդ կէտը կը վերաբերէր Էջմիածնին:

Ամերիկեան թղթակիցներու միաձայն վկայութեամբ, Խորհ. Միութեան ընդարձակ տարածութեան վրայ կրօնի դէմ անհաշտ պայքար եւ հալածանք յարուցանող խորհրդային իշխանութիւնը բաղդատաբար աւելի համբերատար վերաբերում ունի Էջմիածնի հանդէպ:

Միջանկեալ ըսենք որ, առաջին հայեացքէն տարօրինակ երեւցող այդ երեւոյթը առիթ կուտայ խորհրդային յայտնի եւ գաղտնի գործակալ արտասահմանեան կարգ մը հայատառ թերթերուն քարոզել թէ իմաստութեան լոյս իջած է խորհրդային իշխանութեան վրայ, որ կը քալէ դէպի խղճի ազատութիւն եւ դէպի ռամկավարութիւն:

Մեր խօսքը, անշուշտ, անոնց համար չէ, որոնք իրենց մութ հաշիւներէն մղուած, տարիներէ ի վեր բան գործ ըրած են խորհրդային կարգերու մէջ կատարուող ամէն մէկ չարիք ներկայացնել արտասահմանի հայութեան իբրեւ երկնառաք բարիք:

Մեր խօսքը սփիւռքի հայութեան այն մասին համար է, որ կ'ուզէ գիտնալ իրականութիւնը մեր հայրենիքի վերաբերմամբ:

Արդ՝ ի՞նչ է պատճառը այն բացառիկ համբերողութեան, որ խորհրդային իշխանութիւնը ցոյց կուտայ Հայ. Եկեղեցւոյ եւ Հայոց Վատիկանի՝ Էջմիածնի հանդէպ:

Եւ դարձեալ վերը յիշատակուած թղթակիցները կուտան այս հարցի միակ բանաւոր պատասխանը, որ միանգամայն նաեւ մեր պատասխանն է եղած տարիներէ ի վեր: Էջմիածինը ազդեցութիւն ունի արտասահմանի հայութեան վրայ եւ պոլշեւիկները կ'ուզեն օգտուիլ այդ ազդեցութենէն, կ'ըսեն այդ թղթակիցները: Այլ խօսքով, Էջմիածնի վանքէն դուրս, նոյն իսկ Վաղարշապատի մէջ Հայոց եկեղեցիները փակող եւ կրօնը հալածող պոլշեւիկները բաղդատաբար աւելի թոյլատու վերաբերմունք ունին դէպի Էջմիածինը եւ Խորէն Ա. կաթողիկոսը՝ այն պարզ պատճառով, որ կ'ուզեն Հայոց եկեղեցւոյ միջոցաւ պոլշեւիկեան մենատիրութիւնը տարածել նաեւ Սփիւռքի հայութեան վրայ:

Վերջին երկու երեք տարիներու ընթացքին խորհրդային իշխանութիւնը ջանաց իրագործել իր այդ նպատակը պոլշեւիկներուն բարեկամ կամ ուղղակի վարձուած գործակալ հայ բարձրաստիճան հոգեւորականներու միջոցաւ:

Ինչ որ տեղի չէր ունեցած Հայոց եկեղեցւոյ բազմադարեան պատմութեան ընթացքին, տեղի ունեցաւ մեր օրերուն:

Ինչ որ չէր յաջողած ընել անցեալի մէջ Հայաստանը սարսեցնող վայրագ բռնակալութիւններէն որ եւ է մէկը, յաջողեցաւ ընել պոլշեւիկեան բռնակալութիւնը: Հայ հոգեւորականութեան մէկ մասը, մոռցած իր խիղճը եւ Աւետարանը, դարձաւ վարձկան գործակալ կրօնահալած խորհրդային իշխանութեան ձեռքը:

Բարոյական այսպիսի անկում հայ հոգեւորականութիւնը չէր ցուցաբերած մեր պատմութեան նոյն իսկ ամէնէն դժնդակ շրջաններուն:

Սակայն խորհրդային իշխանութեան այս դաւն ալ վիժեցաւ, որովհետեւ մէկ կողմէն դիմակազերծ եղան վարձկան հոգեւորականները, իսկ միւս կողմէն հայ եկեղեցական համայնքը, յենած իր սահմանադրական իրաւունքներուն, ներկայացուցչական մարմիններու միջոցաւ ծառացաւ Էջմիածնի կողմէ նշանակուած առաջնորդներու կամայականութեանց դէմ:

Էջմիածինը, եւ մանաւանդ անոր կռնակը կեցած խորհրդային իշխանութիւնը, շատ լաւ կը գիտակցին թէ, քանի գոյութիւն ունի հայ եկեղեցական համայնքի ինքնավարութիւնը, ուրիշ խօսքով քանի գոյութիւն ունի այն սահմանադրութիւնը, որով կը ղեկավարուին սփիւռքի հայութեան ազգային թեմական գործերը, խորհրդային իշխանութիւնը չի կրնար Էջմիածնի միջոցաւ իր ուզած խաղերը խաղալ արտասահմանի հայ գաղութներու գլխուն:

Շատ բնական է, որ խորհրդային իշխանութիւնը ձգտի Էջմիածնի ձեռքով վերցնել մէջտեղէն ազգային սահմանադրութիւնը (որու վրայ ձեւուած են արտասահմանեան թեմերու սահմանադրութիւնները) եւ տեղը դնել Երեւանի մէջ պատրաստուած եւ կոնդակի ձեւ առած տեքստ մը, որու միջոցաւ խորհրդային իշխանութիւնը կարենայ իր բացարձակ ազդեցութեան տակ առնել սփիւռքի հայութիւնը.

Ինչպէս կը հաղորդէ Փարիզի «Վէմ»ը, Խորէն կաթողիկոսը ընտրող այսպէս կոչուած Ազգ. Ժողովը արդէն մշակած է նախագիծ մը, որ պիտի փոխարինէ մեր ներկայ Ազգ. Սահմանադրութիւնը:

Այդ նախագիծը պիտի ընդգրկէ ոչ միայն կրօնական - եկեղեցական գործերը, այլ եւ արտասահմանի հայութեան ազգային - վարչական եւ մշակութային բովանդակ կեանքը:

Այդ նախագիծը, Էջմիածնի այսպէս կոչուած Գեր. Հոգեւոր Խորհուրդի խմբագրութեան եւ Կիլիկիոյ Տան կաթողիկոսի եւ Պոլսոյ ու Երուսաղէմի Պատրիարքարաններու հաւանութեան ենթարկուելէ ետք, պիտի ներկայացուի Ազգ. Եկեղեցական Ժողովի վերջնական քննութեան եւ հաստատութեան:

Յայտնի է թէ ինչ էր վերջին ազգ. եկեղեցական ժողովը, որ ընտրեց Խորէն կաթողիկոսը: Ինչպէս այդ ժողովը, նոյնպէս աւելի ետք խորհրդային սահմաններու մէջ գումարուելիք որ եւ է ժողով չի կրնար ուրիշ բան ընել, բայց եթէ կատարել ամենազօր Ձեռքի կամքը: Այդ մասին հարկ եղածը կը կարգադրեն Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի մէջ նստած վեղարաւոր չեկիստները:

Ամենայն հաւանականութեամբ, Էջմիածին պիտի չփորձէ իսկ Ազգ. Ժողով գումարել, հաստատել տալու համար վերոյիշեալ նախագիծը: Ինչպէս կը հաղորդէ «Վէմ», անհաւանական չէ, որ կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան ջանայ համաձայնութեան գալ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին եւ Երուսաղէմի պատրիարքին հետ, եւ Էջմիածին, առանց սպասելու Ազգային Եկեղեցական Ժողովին, հրահանգէ գործադրել չարագուշակ նախագիծը:

Իսկ թէ ինչ կրնայ ըլլալ այդ նախագիծը, ժողովրդական իրաւունքներու ինչ ոտնահարումներ կրնան ամփոփուած ըլլալ անոր մէջ, պարզ կ'երեւի այն բանէն, որ գրեթէ երկու տարի առաջ մշակուած այդ նախագծի բովանդակութեան մասին մինչեւ այսօր բառ մը իսկ չըլլուեցաւ հայ մամուլի մէջ:

Դաւերը, յաջողելու համար, միշտ մթութեան եւ լռութեան մէջ կը դարբնուին:

Հայոց եկեղեցին ժողովրդապետական հիմունքներով ղեկավարուող կազմակերպութիւն մըն է: Սուլթանական բռնակալութեան տակ իսկ արեւմտահայութիւնը վայելած է ազգ. սահմանադրութեան ընձեռած իրաւունքները:

Ցարական բռնակալութեան տակ իսկ, երբ սահմանադրութիւն բառը գործածողները բանտ կը նետուէին, արեւելահայութիւնը իր ազգային - եկեղեցական գործերու կարգադրութեան համար վարժուած էր օգտուիլ քուէի իրաւունքէն.

Քաղաքականապէս տկար հայութեան մէջ Հայոց Եկեղեցին էր, որ վառ կը պահէր ժողովրդապետական սկզբունքները: Եթէ ասոր վրայ աւելցնենք եւ այն կարեւոր հանգամանքը, որ սփիւռքի հայութիւնը այսօր կ'ապրի այնպիսի երկիրներու մէջ, ուր կը վայելէ քաղաքացիական բոլոր ազատութիւնները, այդ պարագային պարզ կ'ըլլայ թէ Էջմիածին, փոյթ չէ թէ որու վրայ կրթնած, չի կրնար պարտադրել իր կամքը արտասահմանի թեմերուն:

Որ եւ է փոփոխութիւն գոյութիւն ունեցող սահմանադրութեան մէջ, կամ որ եւ է նոր սահմանադրութիւն պիտի պատրաստուի արտասահմանի ազատ պայմաններու մէջ ապրող հայութեան ձեռքով, արտասահմանի ազատ պայմաններու մէջ գումարուած Ազգային Ժողովի միջոցաւ:

Էջմիածին պիտի հասկնա՞յ այս:

Կամ Էջմիածինը իմաստութիւն եւ արիութիւն պիտի ունենայ սփիւռքի հայութեան կողմէ ընտրուած ներկայացուցչական ժողովի հետ ձեռք ձեռքի գործելու, - կարգադրելու համար արտասահմանի հայութեան ազգային եկեղեցական գործերը եւ կամ, եթէ Էջմիածին շարունակէ յամառիլ յօգուտ օտար իշխանութեան մը իր մենատիրական ձգտումներու մէջ, Սփիւռքի հայութեան կը մնայ իր միջոցներով եւ առանց Էջմիածնի կարգադրել իր ազգային - վարչական եւ մշակութային կեանքի խնդիրները:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ԿԱՐԵՒՈՐ ՊԱԿԱՍ ՄԸ

ԺԸՆԵՒ — Հայ մտաւոր շարժման մէջ անտեսուած է, կամ շատ քիչ նկատուած դերը մշակոյթներ կազմաւորող խոշոր ազդակի մը, որ ցեղային հոգեբանական ծալքերէ ելլելով կը պայմանաւորուի իւրաքանչիւր դարու ընդունուած տեսութիւններուն հետ:

Ասիկա գեղեցկագիտութեան մշակումն է:

Մեր մէջ արուեստի գործը չունի մտերմութիւն նոյն իսկ համալսարան տեսած երիտասարդութեան մտքին հետ: Որովհետեւ կը պակսի հիմնական կանխամշակումը: Մեր ուսանող երիտասարդութեան ու հասարակ անծանօթ են իրենց գտնուած քաղաքներուն թանգարանները:

Այս բոլորը արդիւնքն է սխալ ըմբռնումի:

«Գեղեցիկ» բառը մեր մէջ առարկայական իմաստ մը միայնութիւնը ունի տակաւին: Գեղեցիկ կ'ըսենք ու ատով բացատրած կ'ըլլանք ինչ որ մեր տեսողութեան ներկայանայ հաճելի երեւումով կամ զգացումով: Մինչդեռ բոլոր շրջաններու իմաստուններուն համար գեղեցիկը անուանակոչում մըն է երրորդութեան մը (գեղեցիկ, բարի եւ վսեմ): Ուրեմն իր արտաքին հաճելի հանգամանքէն զատ ունի նաեւ ներքին բովանդակութիւն մը, խորք մը, որ միակ կրթիչ ու ազնուացուցիչ տարրն է մարդուն օրկանական կազմին: Բայց խորքի մտերմութեան վայելքը ստացական է: Նախակրթարաններու մէջ աւանդուած արուեստի պատմութիւններով կը սերմանուի:

Հայ արուեստագէտը չունի, իր մէկ գործին ցուցադրութեան ընթացքին, հեղինակութեան մը վերլուծման արժանանալու բախտը, ինչպէս ունին քաղաքակիրթ ցեղերու արուեստագէտները:

Մեր մէջ գրեթէ տպաւորութիւններ են որ գրի կ'առնուին, հետեւաբար զուրկ մասնագիտական տարողութենէ:

Ասով բացատրած կ'ըլլանք հայ արուեստագէտի մը խնամքով պահեր ատար որ եւ է թերթի մը նուազագոյն իսկ գովաբանականը, եւ գրեթէ անտարբերութիւնը հայ թերթերու մէջ երեւցած նոյն իսկ շռայլ տողերուն հանդէպ:

Ունենալէ վերջ մեծ թիւով եւ արժէքով արուեստագէտներ զանազան ճիւղերու մէջ, անոնց գործերուն ու քայլերուն հետեւող գիտակից ու համալիր, անաչառ ու անկողմնակալ քննադատութեան պակասը ինծի համար անըմբռնելի է եղած միշտ իբրեւ անբնականութիւն:

Դիտենք վայրկեան մը մեզի պէս անտարդ վիճակի մատնուած բախտակից Ռուսերը: Անոնց իւրաքանչիւր թերթը ունի արուեստի ամէն ճիւղին համար հմուտ քննադատ-հեղինակութիւն, որովհետեւ ռուս արուեստագէտ-գրագէտը հինէն ի վեր մշակած ու պատրաստած է իր ցեղը արուեստի վայելքով:

Զատանցանք մը պիտի ըլլար անշուշտ Ճօն Րըսքինի մը, Հիւսմանի մը կամ Ուգօ Օյէթթիի մը զալատեան բացակայելը: Անոնք ծնած են գեղեցիկի մշակման հին ու հարուստ ժառանգականութենէ: Մեր պապերը խոպան դաշտի մը չարքաշ մշակ-սերմնացաններն են: Մնացածը ժամանակն է որ կը լրացնէ:

Եթէ այսօր որ եւ է Հայ մը փափաքի արուեստի երկինքէն անցնող հայ աստղի մը գործին ծանօթանալ, ո՞ր հատորին պէտք է դիմէ, ուր ներկայացուած ըլլայ փափաքուած արուեստագէտը իր այլազան արտայայտութիւններուն ամբողջական ծաւալով:

Տարիներ առաջ, ռուսահայ նկարիչ Վարդգէս Սուրէնեանը մեռաւ: Փ. Թէրլէմէզեան արուեստակից եղբայր մը պարտականութենէն թելադրուած՝ քանի մը տող գրեց անոր յիշատակին, իբրեւ «հայ մեծագոյն սթիլիստ նկարիչը»: Շատեր ծանօթացան այդ պատուական արուեստագէտին իր մահէն վերջ միայն:

Անցնինք միւս քոյր ճիւղին: Պատկերը նոյնն է հոն ալ:

Աւելորդ է հարցնել թէ քանի՞ էջ կայ Զուհաճեանի ստեղծագործութիւնները մասնագիտօրէն վերլուծող: Կամ քանի՞ էջ, Կարա - Մուրզայի այնքան դժուարին նուաճումներուն ու գործերուն շուրջ:

Ո՞վ մինչեւ այսօր փոքր ծաւալով մը բայց եւրոպական հասկացողութեամբ հատոր մը գրած է, ուր հայ արժանաւոր արուեստագէտներ իրենց արժէքին ու ստեղծագործութեան լրիւ կշիռը առնեն ու փոխանցուին յաջորդ ուսումնասէրներուն:

Դեռ մինչեւ այսօր հայ արուեստի գրաւոր պատմութիւն մը գոյութիւն չունի, դժբախտաբար:

Եւրոպական գրատուն մը երբ մտնէք, կը տեսնէք քով քովի ու շարքով հատորներ իրենց զանազան մեծ արուեստագէտներուն երկերը վերլուծող

Մեր գրատուներուն մէջ անոնց շուքն իսկ չկայ:

Հայ արուեստագէտը կուգայ ու կ'անցնի, ձգելով այնքան որքան յիշողութիւնը

Ասիկա կը մատնէ մտաւորական դասի անըմբռնելի անտարբերութիւնը դէպի արուեստի բարերար դերը:

Պէտք է գիտնալ վերջապէս թէ արուեստի լեզուէն աւելի ուժեղ եւ հրամայիչ լեզու չկայ աշխարհի մէջ: Ու արուեստի մշակումը պէտք է առնել իբրեւ մեր դասի լուծման լաւագոյն ու կարեւորագոյն ազդակներէն մէկը, աւելի արժէքաւոր՝ քան տասնեակ մը ճառեր ու դիւանագիտական առաքելութիւններ: Ասոր հաստատումը կուտայ մեզի պատմութիւնը, ներկայացնելով մեծ ժողովուրդի մը մեծ զաւակին յանուն մշակոյթի մը զոհուիլը:

Հայ գեղջկական երգը, մանաւանդ մեծ Հայուն հոգիէն անցած, կրնայ հրաշքներ գործել արտերու վրայ իր տիրապետումով, ու կրնայ շատ մը արհամարհանքներ սրբել, ինչ որ թերեւս պիտի չկարենային փոխարինել հրաշունչ ճառերն իսկ:

Այդքան ուժեղ է արուեստի դերը մարդկութեան մէջ, ու այնքան թեթեւօրէն կը մոռնայ իրեն հայ մտաւորականութիւնը:

Ժամանակին, այս պակասը փոքր չափով կը լեցնէր «Շանթ»ը: Ուրիշ դեր ունեցած է «Նաւասարդ»ը: Լաւ ծառայութիւններ ըրին «Զուարթնոց»ը ու «Գեղունի»ները: Մնաց միայն «Անահիտ»ը, իր սեղմ պայմաններուն դէմ յայտնի մաքառումներով, ու «Կեանք եւ Արուեստ»ը, - սրտապնդող խոստումներով: (ԽՄԲ.— Յօդուածագիրը երեւի պատեհութիւն չէ ունեցած տեսնելու «Հայրենիք» ամսագիրը եւ «Վէմ»ը):

Անշուշտ, եթէ գոյութիւն ունենար քննադատական լուրջ ու գիտակից, նոյն իսկ փոքր շարժում մը, անտարակոյս պիտի ըլլային թեր ու դէմ վէճեր, տեսութիւններու եւ դիտողութիւններու տարակարծութիւններ, որոնցմէ ընդհանուր շարժում, կեանք.

Ահա այդ կեանքի պակասն է, շարք մը հայ արուեստագէտներու մեկուսացման, հայ համայնքին արհամարհանքի հասնող անտարբերութեան պատճառը:

Արուեստագէտի եւ համայնքի միջեւ հոգեկան հաղորդակցութեան միջնորդը քննադատն է:

Մինչեւ որ չունենանք արուեստի զանազան արտայայտութեանց մէջ մասնագիտօրէն հմտացած քննադատ-արուեստագէտներ, հայ հասարակութիւնը դժուար թէ օգտուի արուեստի գերբնական ուժէն:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆ

Դարաւոր հայ երազին յաջորդող հայկական նոր հանրապետութիւնը պահ մը մոռցնել տուաւ մայր Հայաստանին վեց դարերու արցունքը, ու համայն հայութիւնը թէ բնաշխարհին եւ թէ գաղութներուն մէջ, ազգային ինքնածին խանդով տոգորուեցաւ, ի տես Երեւանի ու Էջմիածնի, ինչպէս նաեւ մասամբ Սիւնեաց, Տայոց, Գուգարաց ու Արարատեան դաշտի հայ աշխարհներուն ազատագրութեան

Ափսո՜ս որ այնքան ծովածաւալ հայ արիւնին գնով, երբեմնի հին մեծ Հայաստանին քանի մը հնամենի նահանգներուն քանի մը անկիւնները միայն ազատագրուեցան, ու հայկական դրօշը չծածանեցաւ նաեւ Վասպուրականի, Աղձնեաց, Բարձր-Հայքին, Ծոփաց Աշխարհին, Տուրուբերանին, Մոկաց ու Կորճեաց ալ վրայ, որոնց իւրաքանչիւր գաւառ, դաշտ ու վէմ, լիճ եւ աւանը լեցուն են հայ փառաւոր անցեալի խնկելի յիշատակներով ու հայ կենսալիր ու անապակ արեան յիշատակներով, որոնք շարունակ ոգեկոչեցին Եկեղեաց գաւառին ոսկեմայր Անահիտը, Աշտիշատի մոգերը, Մուսասիրի Հալտին, Արշակունեաց Աստղիկը, Բիանայի Շամիրամը, Սօսեաց պաշտամունքը, ու քրիստոնեայ Հայաստանին Լուսաւորչին յաջորդները, Թադէոսի ու Բարթուղիմէոսի առաքելական աթոռներուն վրայ բազմող Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կաթողիկոսները:

Հայաստանի նախախնամական վերապարթումը համակեց ժողովուրդը յոյսով ու հպարտութեամբ, յիշեցուց թէ Հայը չէ մոռցած Հայկը, Արամը, Վաղարշը, Արտաշէսը, Տիգրանը, Տրդատը, Լեւոնը եւ Հեթումը:

Հայ անմահներու անուններուն հետ Հայը չէ մոռցած նաեւ իր անհետացող հին դիւցազներու գործերը եւ անոնց օրով գոյութիւն ունեցած ընդարձակ ու քաղաքակիրթ Մեծ Հայաստանին փառքը եւ ճոխութիւնները: Բայց որքան արցունք կը խլեն մեզմէ Լէնկթիմուրի եւ Ճինկիզխանի, Տուղրիլի ու Ալփասլանի շրջանները, 1375ի ահաւոր թուականը, անոր յաջորդող հայ խաչելութեան ահաւոր շրջանը, օսմանեան արիւնկզակ սուլթանները, միլիոնաւոր հայորդիներուն խողխողումը, հայ շինականին քանդուած տնակները, հայ տաճարներուն պղծուիլը ու մայր Հայաստանին հարազատ զաւակներուն գաղթը դէպի Ղրիմ, Լեհաստան, Կալիցիա, Պուգովինա, Հնդկաստան, Ամերիկա, փարաւոններու երկիրը, Կիպրոս ու Սուրիա:

Երբեմնի 30 միլիոննոց հայութեան արդի երեք միլիոն խլեակները աշխարհիս չորս կողմերը ցրուած են, ու միայն մէկ միլիոն հայութիւն մը ազատ կ'ապրի Հայաստանի սահմաններուն մէջ: Իսկ ժողովուրդին գրեթէ երկու երրորդը կ'ապրի Հայաստանէն դուրս, հեռու Արարատի հովանիէն ու միացած միայն լեզուի, աւանդոյթի ու կրօնքի եղբայրութեամբ:

Գաղութներու պահպանման առաջին պայմանն է ունենալ իր եկեղեցին, դպրոցը եւ միութիւնները: Եթէ կարգ մը գաղութներու մէջ արդէն ասոնք գոյութիւն ունին, պէտք է հոգ տանիլ եւ հայ մատաղ սերունդը դաստիարակել ազգասիրական զգացումներով:

Թող հայ միութիւններու եւ ակումբներու մէջ պարահանդէսներէ աւելի տօնակատարութիւններ տեղի ունենան Վարդանանցի, Ղեւոնդեանցի, Թարգմանչաց, Ապրիլ 11ի եւ Մայիս 28ի եւ ուրիշ ազգային տօներուն առթիւ:

Գրական հաւաքոյթներ ու վիճաբանական ժողովներ պէտք է սարքել, ուր խնամուած նիւթերով դասախօսութիւններ կատարուին վառ պահելու համար Հայաստանի հմայքը եւ ազգային հնադարեան հրաշալիքները:

Ուժ տանք մամուլին ու գրականութեան: Յարգենք բոլոր հայ կուսակցութիւնները, յարանուանութիւնները ու բարեգործական կամ հայրենակցական միութիւնները: Կը բաւէ որ անոնք իրապէս նուիրուին հայկական շահերու պաշտպանութեան:

Անկեղծ ըլլանք մեր ազգային մարմիններուն հանդէպ, ու թող համատարած ազգասիրութիւնը համակէ իւրաքանչիւր Հայու սիրտն ու հոգին, բազմապատկուած Տիգրանի, Հայկի եւ Արամի ոգիով:

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՏՕՄԱՐ

Սեպտեմբեր 12ին Նէկիւսը տօնեց հապէշական տարիին առաջին օրը: Անոնց թուականը այժմ 1928 է, այսինքն 7 տարի պակաս մերինէն:

Իրաւ ալ, այժմ Նէկիւսին երկրին մէջ գործածուող տոմարը ղպտական է զոր Եգիպտոսէն հոն տարաւ Ս. Ֆրումենթէն, չորրորդ դարուն:

Հապէշական 12 ամիսներուն անուններն են.— Մասքարէմ, Թիքմէթ, Հէտար, Թասաս, Թէր, Ժէքաթիթ, Մակավիթ, Մէզիա, Կէնպօ, Սանիէ, Համլիէ եւ Նասասիէ: Այս բոլոր ամիսները 30 ական օր ունին, իսկ 5 օրերը առանձին կը կոչուին յաւելուած, ինչպէս կը հաշուէին հին Եգիպտացիք եւ Քաղդէացիք: Իսկ նահանջ տարին կը կոչեն անոնք Ս. Մարկոսի տարի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԵՒՀԱՊԷՇ ՎԷՃ ԵՒ ՊԱՏԻԺԻ ԿԻՐԱՐԿՈՒ

Վերջերս իտալեւհապէշ վէճ
թիւ, տեւապէս կը խօսուի պա
ներու մասին, որոնք ի գործ պ
դրուին այն պարագային, երբ Ի
լիա յարձակի Եթովպիոյ վրա
տեւապէս հետաքրքրական է
թէ պատիժի խնդիրը ի՞նչ բնոյ
Ժընեւի մէջ եւ թէ կարելի՞ է պ
ներ ի գործ դնել Իտալիոյ դէ

Միջազգային իրաւաբան
տեսակէտէն, ընդհանրապէս պա
խնդիրը շատ բարդ է եւ չափ
փափուկ: Որովհետեւ պատիժ
նան ի գործ դրուիլ միայն իրա
նօրէն կազմակերպուած հասար
թեան մը մէջ, ուր կայ վերին իշ
նութիւն մը, որ կը կիրարկէ
բռնադատողական ուժը անոնց վ
րոնք կը կազմեն այդ հասարակ
նը: Այսպէս է ամէն պետութեա
քին կեանքին մէջ, ուր վերին
նութիւնը պատիժներ ի գործ կ
այն անձերուն նկատմամբ, որ
րէնքով ճշդուած իրենց պարտա
նութեանց մէջ կը թերա

Բայց, պետութեան բաղդատ
միջազգային հասարակութի
ներկայացնէ բոլորովին տարբեր
մակերպութիւն մը իր իրաւակա
քով: Այդ հասարակութեան
գոյութիւն չունի միջպետական
մակերպեալ իշխանութիւն մը
րէն պարտադրէ իր կամքը
անդամներուն: Ընդհակառակ
ջազգային հասարակութիւնը
կազմակերպութիւն մըն է, որուն
դամակցին պետութիւններ որոն
բոլորն ալ կը պահեն իրենց գե
խանութիւնը,— հոն չկայ գեր
կան իշխանութիւն մը, որ անո
րէն տիրէ անջատ պետութիւն
յարաբերութեանց վրայ:

Այս աւանդական դրութիւնը
ջազգային կեանքին մէջ՝ գրա
փոխուած չէ Ազգերու Դաշնակց
թեան ստեղծումէն ալ ասդին
քինը եւս կը ներկայացնէ անկախ
ութիւններէ կազմուած միջպետ
կան կազմակերպութիւն մը
ութիւնները իրենց կամքով
անդամ կը մնան, ինչպէս նաեւ
կամքով կրնան եւ հեռանալ:
Ժընեւի մէջ եւս կարելի չէ խօսի
պետական իշխանութեան մը
ծումի մասին, որ տիրէ անջատ
ութեանց կամքերուն, եւ
կին, անոնց պատիժներ պարտադր

Իրապէս, միջազգային իրա
տեսակէտէն, ամէն պետութիւն
քան ատեն որ անդամ է Ազգերու
նակցութեան, պարտաւոր է կա
կանոնագրով ճշդուած իր պարտա
նութիւնները: Այդ կանոնագիր
նակամօրէն ընդունած է ան.
նագրին 16րդ յօդուածը իրապէ
խօսի պատիժներու մասին

Բայց, պէտք չէ մոռնալ որ կա
նագրի բոլոր կէտերը դրուած
նկատումով թէ անոնք պիտի կիր
կուին ոչ թէ իրաւականօրէն
կայ անձերու որոնց կամքը կը
նուի վերին իշխանութեան բռն
ձակ գործունէութեան ներքեւ,
անկախ պետութեանց, որոնք
ւունք ունին պայքարելու միշտ
խօսք կ'ըլլայ իրենց գերիշխանո
նը սահմանափակելու մասին:

Այս պատճառաւ ալ, միջազգ
կեանքի մէջ բոլոր խնդիրները
լուծուին միաձայնութեամբ
ութեան ներքին կեանքին մէջ
ւաքական մարմինները կ'որոշեն
վորաբար պարզ մեծամասնութ

Նոյն սկզբունքը դրուած է Ազգ
Դաշնակցութեան կանոնագրի
(յօդ. 5), զոնէ քաղաքական կա
հարցերու մասին:

Պետութեան մը դէմ պատիժներ
րարկելու մասին խօսք ըլլալո
մար, անհրաժեշտ է որ ան,
յանցաւոր նկատուի, ըստ
տող մը՝ կանոնագրին 12րդ
եւ կամ 15րդ յօդուածին: Այդ որոշ
մը պէտք է քուէարկուի խորհուրդ
մէջ միաձայնութեամբ, առանց ու
դակի շահակիցներու ձայներուն
պարագային Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ
Ուրեմն, պատիժներու մասին խօսե
առաջ, հարկ է որ 13 պետութիւն
ընդունին թէ Իտալիա յանցաւոր
կանոնագրի վերոյիշեալ յօդուածն
րէն մէկուն անսաստած ըլլալուն
մար: Եթէ նման որոշում մը վ
Իտալիա յարձակի Եթովպիոյ վրա
այնպէս կը նկատուի թէ ան կը յա
ձակի բոլոր պետութիւններու վրայ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Նոր խոյզեր

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 սեպտ. — Ամէն տարի սեպտեմբերը ամասն ամբողջ Ֆրան-սայի մէջ տեղի կ'ունենայ Փութպոլի եւ աթլէթիք խաղերու պաշտօնական բացումը:

ՄԱՄՈՒԼ

Թոնարձ աղերս առ ժընեւական...

Եռաստղ, այլ անուամբ Տարազ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով գրութեան մը մէջ, որ հրատարակուած է Սոֆիայի «Արտ Ատդաւ» մէջ (19 սեպտ.).

— «Հոէ՛, Եւրոպա, Աստիգաս մը դուրս եկեր է գերեզմանի դամբարանէն, եւ կը գոչէ՛ երեսդ ի վեր — «Ամբողջ Եւրոպա ... քու քաղաքակրթութեան ծնունդն է: Եւրոպա իր ունեցած չունեցածը քուքս տարբին կը պարտի»:

Բնականաբար բառ լմեւան ծինա-գելի այս յաւակնութիւնը նաթած ուղեղներու վիճակն է յոկ, բայց այդ նոր Աստիգասները կենց քաղաքական նպատակն բմբռնումներուն նա-խադրան, գալիք կը գործածեն այդ անամէջ խօսքը, հաւատքի վերածելով զայն: Այդ ըմբռնումներուն ալ հետ-ցեւտէ երր ոյժ տան եւ, մինչեւ իսկ, ենթակ բլլան նախ ժողնեւ յետոյ սահ-մանակից կայսեր, պէրքուն համար-ուած ցեղեր, որոնց վրայ ծանրացող զալեռով հին Աստիգասներուն մար-դասպան լախտը — այն սահեն պատ-կերը կատարեալ կ'ըլլայ, եւ Աթա-թիւրք - Ինէօնիւական դիկտատորու-թեան իրականութիւնը խիզախակրա-բար, ipso facto, պիտի յանգի նորա-հնար բրքական եպլրամպլպական ա՛յն քաղաքականութեան, որ այնքան զեղեցիկ պատկերացուած է Ֆրանց Վերֆէլ իր նշանաւոր հայկական հե-րոսապատումին մէջ, ուր Ֆէվէլ՛ պատուանդաններու մէջ պաշտօնակա-նաւոյն գնդակաւ դաւարկի Լէփսի-ուսի կ'ըսէ — Մեր խուժոյն է թրքա-կան կայսրութիւն մը հաստատել Պետ-րոսակյան Ասիան գրաւելով (բնակո-նապս «քարթեպամ» Իութեկութ ձեռ-քէն) եւ տանիլ հասցնել զայն, վլամ-կայի վարունգին պէս, մինչեւ յառա-ջակոյս Հնդկաստան:

Մեզի եւ չինաց Եւրոպայի համար տիկս կրնայ երազ, բանդագուշանք ըլլալ, բայց հին ու նոր Աստիգասներու անուցած «կրակնութիւնն» է զանազան ճամբաներով: Չէ՞ որ ռուս-թանական Թուրքիա դարերով իրականութիւնը եղաւ, հուրի սուրի մատնելով աւատական խառ-րէն եղին ձեռքազատուած Եւրոպայի մէկ կարեւոր մասը: Ի՞նչ հսկայական զոհողութիւններ եղան Աստի-գասը խեղդելու համար իր յորձանքին մէջ: Իթթիհատը ինչո՞ւ կազմուեցաւ — Իթթիհատը կազմուեցաւ հին Աստիգասը կենդանացնելու համար: Գործնապէս կրնանք ըսել թէ հայ միտքը նախ ըմբռնեց Աստիգասին խլլտումը մեռելական պատանին տակ: Եւրոպա սկսաւ ընդառաջեց ծաղ-փողջոյններով: Այդ Աստիգասը չէ՞ր սակայն միթէ, որ ամբողջ երկու տա-րի քրիստոնեայ - քաղաքակիրթ ցեղ մը — Հայ — ջարդելով բնաջնջելով զբաղեցաւ: Առանց պրինի հռոմն ու ալիջին չերեւակայուիր որ եւ է Աս-տիգաս, նոյն իսկ եթէ փեղոյրով գլ-խարկուած (coiffé à chapeau) ըլլայ:

Նոր օրինա՞կ կ'ուզէք — ահա Վերֆէլի Մուսա լերան քառասուն օրերը մաքրող, անմեղ, հոգեպարտում մատեանին առթիւ թուրք խմբագիր-ներու փրցուցած վլվլուքը, ապահո-վաբար իրենց տէրերուն քը՞ քը՞ին վրայ: Վերֆէլը հերքել կը ջանան, իրր թէ, բայց Նոնուզ Նաալի կը հա-մարձակի հասկցնել — բացայայտ — թէ «պատերազմին մէջ ամբողջ աշ-խարհի յարթելէ վերջ» կրնացինք մը-նացած Հայերն ալ կոտորել, բայց «աղնուութիւն» ըրինք ... կը տեսնե՞ք նոր Աստիգասը, որ ոչ միայն Վերֆէլ հերքելու ելեր է, այլ եւ ա-հազին Ամերիկային կը սպառնայ, եթէ շարժանկարի վերածուի «Մուսա լեռը»: Կը տեսնէ՞ք, ժըննւական, թուրք քաղաքակրթութիւնը ...»:

չարունակել իր պաշտօնը

Դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 1ին, երեկոյեան ժամը 7ին:

Կը խնդրուի բոլոր ծնողքներէն որ ճիշդ ժամանակին ղրկեն իրենց զաւակները, որովհետեւ ժամը 7ին արդէն կը սկսին դասերը:

Ուրախ ենք յայտարարելու որ Կ. Թաշի ժառանգութիւնը համախորհուրդ իր շրջանային վարչութեան հետ, դրամեղաններով օժտած է դպրոցը:

Վարչութիւն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՋԷՄՍԻ (Պէտքէ) Ջէր եւ Ջիկ. Մանուկ Գրիգորեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, մամուլով եւ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին՝ ՎՐԷԺ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի պատահած արկածին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 9ին: Վրէժը նորէն հիւանդանոց պիտի մնայ երկու ամիս եւս համաձայն բժիշկներու խորհուրդին: Ձախ թեւը արմուկէն վեր մէկ տեղէ կոտրած է: Գլուխն ալ երկու տեղէ կոտրած է, իսկ մարմնին զանազան մասերը թեթեւօրէն վիրաւորուած են: Գլուխն եւ թեւը տակաւին գաճի մէջ են: Բժիշկները առողջանալու յոյսեր կու տան:

...էն 1200,— 800 — 300 ռուբլի ...

ՄԻԹԸՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Լուծել եգիպտական հարցը:

(25)

(Շար.)

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱՅ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

117 սաւառնակ Աղեքսանդրիոյ մէջ

Հինգշաբթի օր անգլիական նաւեր 117 սաւառնակ հանեցին Աղեքսանդրիոյ մէջ։ 12 Թորփիլահալածներ հասան Հայֆա (Պաղեստին)։ Ուրիշ Թորփիլա- հալած մը խարիսխ նետեց Իսմայլիա, Սուէզի ջրանցքին մէջտեղը, եւ հոն պիտի մնայ։ Իտալական մարտանաւ մը երեւցաւ Կրետէի ծովեզերքը եւ խուզարկութիւններ կատարելէ յետոյ հեռացաւ։ Հինգ անգլիական սուզանաւեր հասան Փալթըրար նաւահանգիստը, իսկ ուրիշ նաւարաժին մը խարիսխ ձգած է Ցուսասանը արեւմտեան ջուրերուն մէջ։

Անգլիական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Լիբիոյ անապատը, Եգիպտոսի սահմանին վրայ, բանակավայրի մը վերածուած է եւ թէ Թոպրուգը նաւային կարեւոր կայան մը դարձած է, իտալական մարտանաւերով եւ բազմաթիւ ջրօդանաւերով։

Հինգշաբթի օր երեք իտալական նաւեր եւս ճամբայ ելան դէպի արեւելեան Ափրիկէ, փոխադրելով 4000 զինուոր եւ պաշար։

Իսկ Մարսէյլէն Ճիպութի մեկնեցան 800 Սենեկալցի արձակազէններ։ Այդ նաւահանգիստը հասած են արդէն 10–12 օդանաւեր, Ֆրանսական շահերու պաշտպանութեան համար։

*** Անգլիական կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի լուրեր չտարածուին Եգիպտոսի անգլիական ուժերու պարենաւորման մասին։ Աղեքսանդրիա հասած 117 սաւառնակները կը կեդրոնացուին Աբուքիրի մէջ։ Միայն մէկ չոգենաւ 17 սաւառնակ փոխադրած էր։ Երեք Իտալացիներ, որոնք նօթեր կ'առնէին սաւառնակները հասած ատեն, ձերբակալուեցան ոստիկանութեան կողմէ եւ յանձնուեցան իտալական իշխանութեանց։ Մաքսատան մէջ խիստ քննութեան կ'ենթարկուին բոլոր դոյքերը, որպէսզի ճամբորդները զէնք չփախցնեն։ Մասնաւորապէս ուշադրութիւն կը դարձնեն Իտալացիներուն։ Զորոց կը շրջի թէ զէնքի եւ ռազմանիւթի պահեստ մը գտնուած է Աղեքսանդրիոյ իտալական վարժարանին մէջ։

C. G. T. եւ C. G. T. U. միացան

Ինչպէս բացատրուած է այսօրուան խմբագրականին մէջ, Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերը միացան հինգշաբթի օր, բոլոր դժուարութիւնները հարթուած ըլլալով։ Այս յաջողութիւնը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց ոչ միայն երկու համագումարներուն մէջ, այլեւ դուրսը, աշխատաւոր բազմութեանց մէջ։

Ժողովի օրակարգին գլխաւոր հարցերէն մէկն էր տնտեսական տագնապը եւ արհեստակցական միութեանց դիրքը կառավարութեան հանդէպ։ Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, երկար ճառ մը խօսեցաւ, պաշտպանելով բազմակողմանի ծրագիր մը՝ տնտեսական վերականգնումի համար։ Ըսաւ յայտարարեց.

— «Եթէ վաղը ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը գործի հրաւիրէ մեզ, մենք պիտի պատասխանենք,— «Ներկա՛յ»։ Պիտի ստանձնենք ղեկավարութեան դիրքերը, ինչպէս եւ պատասխանատուութիւնները։ Ծրագիրը այժմ յանձնուած է ժողովրդական ճակատին։ Ան պիտի ըսէ թէ կ'ուզէ՞ գործակցիլ բանւոր դասակարգին հետ, այդ ծրագրին գործադրութեան համար։

Ք. Նախանձելու դիրքը պատերազմի պարագային

Նախագահ Րուզվէլթ յայտարարութիւն մը ստորագրեց որուն համաձայն ի հարկին պիտի արգիլուի հետեւեալ զէնքերու եւ ռազմանիւթերու վաճառումը պատերազմիկ երկիրներու.— 1. Հրացաններ եւ գնդացիրներ, ռազմանիւթ զէնքերու, հրասայլերու եւն.ի համար։ 2. Ամէն տեսակ մարտանաւեր, մէջն ըլլալով օդանաւ փոխադրողները եւ սուզանաւերը։ 3. Օդանաւեր, կազմուած կամ քակուած եւ ուրիշ օդային գործիքներ՝ սպառազինուած գնդացիրներով, ռումբերով եւն։ 4. Ասրճանակներ եւ բէվօլվըրներ, որոնց ծանրութիւնը կ'անցնի 630 կրամը։ 5. Շարժանիւներ օդանաւերու եւ օդապարիկներու համար։ 6. Թունաւոր կազեր եւ բոցարձակ մեքենաներ։

Գերմանիա եւ Հունգարիա կը զինակցի՞ն

Պ. Կեմպէշ, Հունգարիոյ վարչապետը, հինգշաբթի օր օդանաւ մը նստելով Գերմանիա գնաց եւ ընդունուեցաւ Զօր Կէօրինկի թիկնապահին կողմէ։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց այս անակնկալ այցելութիւնը։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ վարչապետը որսորդութեան համար գացած է, բայց ո՞վ կը հաւատայ։ Վարչապետը Պերլին կը սպասուի այսօր կամ վաղը, տեսակցելու համար Հիթլէրի հետ։ Կ'ըսուի թէ իր գլխաւոր նպատակն է քաղաքական եւ զինուորական սերտ գործակցութիւն մը հաստատել Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի հետ։ Հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր այս երկրորդ անգամն է որ Հունգարիոյ վարչապետ Գերմանիա կ'երթայ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆ ԱԼ որոշեց թաքստոց մը շինել կազային յարձակումներու դէմ, Պապին, կարտինալներուն, միւս կղերականներուն եւ զինուորներուն համար։ Թաքստոցը պիտի շինուի շատ խոր, Վատիկանի պարտէզներուն մէջ, եւ պապական պալատին պիտի կապուի գետնուղիով։

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ հռչակուեցաւ Կրետէի մէջ, 24 ժամուան համար, իբրեւ բողոք միապետութեան վերահաստատման փորձերուն դէմ։ Բողոքողները յայտարարեցին թէ երբեք չպիտի ճանչնան թագաւորը, քուէարկութեամբ վերահաստատուի թէ ոչ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ ՄԻՆՉԵՒ LABU

Salle Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro Trinité.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Մ. ՍԱՍՈՒՆԻ**

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ

Այրի տիկին Աղաւնի Թէքնէեան, տէր եւ տիկ. Ք. Լուսարարեան (Պուէնոս-Այրէս), տէր եւ տիկին Ա. Թէքնէեան եւ զաւակունք, տէր եւ տիկին Պ. Թէքնէեան, տէր եւ տիկին Յ. Դամպուրեան եւ զաւակունք, տէր եւ տիկին Ե. Վիտըեան եւ զաւակունք (Ամերիկա) ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, եղբօր, հօր եւ մեծ հօր՝

Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԹԷՔՆԷԵԱՆԻ

որ կնքեց իր մահկանացուն 58 տարեկան հասակին, չորեքշաբթի 25 սեպտ. 1935, կէսօրին, Գոնսէփսիոն հիւանդանոցին մէջ, խոր սուգի մատնելով իր սիրելիները ու բարեկամները։

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, 26 սեպտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սէն-Ժէռմէի Հայոց մատրան մէջ, ուսկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն Ժէռմէի գերեզմանատունը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընտրութիւն։

ՎԱՐԴԱՆ ԱՆԹԱՂՈՎԻ Կոմիտէի Ռազմիկ խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, իր «Յառաջ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին Սիամանթօ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

20 Հոկտեմբեր կիրակի, ժամը 3–7. ԱՆԿԷՆԻ ԼԾԻՆ մօտ

CASCADE du LAC 4ի առաջ

ՄՈՒՏՔ՝ 6 ՖՐԱՆՔ

Trinitéէն թիւ 54 օթօպիւսը առնել եւ կամ Կար տիւ Նորէն 2.35ի, 2.42ի եւ 3.5ի շոգեկառքերը։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր Շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, Café Voltaireի վերնասրահին մէջ (21, rue de l'Odéon, Métro Odéon) տեղի կ'ունենայ Հ. Մ. Ակումբի վերամուտին առաջին հաւաքոյթը։

Այս առթիւ պիտի խօսի ՏԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, նիւթ ունենալով՝

« ԺԳ. ԴԱՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ»։

Նկատի ունենալով նիւթին խիստ շահեկանութիւնը, մասնաւորապէս հայ-վրացական յարաբերութիւններու տեսակէտէն՝ կը հրաւիրուին այս հաւաքոյթին բոլոր հետաքրքրուողները անխտիր։

Հ. Մ. ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱ»Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Միութեան Պատուոյ Նախագահ

Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

կիրակի, 29 Սեպտեմբեր ՇԱԹՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐԻ ՄԷՋ

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ վճարելով ծախսերուն համար 2 ֆր.։

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1 Avenue du Chateau, St. Gratien. (S.&O.)

Վարժարանի բացումը տեղի կ'ունենայ ՀՈԿՏ. 1ին, երեքշաբթի օր։

Վարժարանը կ'ապահովէ տոհմային լեզուի ու դաստիարակութեան հետ նաեւ ֆրանսական մշակոյթը. Աշակերտուհիները կը վայելեն մայրական գուրգուրանք եւ մասնաւոր ուշադրութիւն իրենց ֆիզիքական զարգացումին համար։

Գեղեցիկ դիրք. մաքուր եւ անարատ մթնոլորտ. դիւրամատչելի պայմաններ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել վարժարանի տեսչութեան չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ կիրակի օրեր։

Հաղ. միջոց. — կար տիւ Նորէն շոգեկառք եւ իջնել St. Gratien կամ Enghien եւ անկէ օթօպիւս։

ԾԱԽՈՒԻ Է

ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը հիւանդութեան պատճառով. Կայ եւ ելեկտրականութիւն եւ սենեակ մը։ Տարեկան վարձք՝ 2400 ֆրանք չորս միասին։ Ծախու գին՝ 4000 ֆրանք։

Դիմել՝ 19, Rue Barrault. Paris (13)։

ՎԱՐՁՈՒ Է կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ակէտ մեթր ճակատով։ Վարձք ամսական 200 Ֆր.։ Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ իրաւունք կը տրուի ամէն գործի։ Մասնաւորապէս յարմար գերձակի։ 9 տարի պայմ. Լաւ պատեհութիւն։ Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւայլն. նական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ տետրը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջքի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

Վիեննայի Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ին։

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն օր ժամը 14-17 վարժարանի քարտուղարութեան։

Թղթակցութեան հասցէ՝ Secretariat du Collège Samuel-Moorat, 26, R. Troyon, Sèvres (S. et O.).

ՊԱՏԱՐԱԳ ՍՈՒՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Սընուվիլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչի եկեղեցւոյ օծման երրորդ տարեդարձին առթիւ, հոգեւոր հովիւ Վաստակաւոր Լեւոն Քհնյ. Պէրպէրեան, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել եկեղեցւոյս մէջ վաղը կիրակի. եւ իր քարոզութեամբ հոգեւորապէս մխիթարել բարեպաշտ հաւատացեալները։ Սկիզբ. պատարագի ժամը 10ին։

Ռանտոն — Ճաշոյթ երգիչ Պ. Արօ Քէշիշեան իր սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերէ պատարագի արարողութեանց։

Շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն ժամը 8.49, 8.59, 9.54, 10.20, 10.52։ (Կնիք)

ՌՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տր. Կ. Խաչի գաւառի եւ արուարձանի դպրոցին դասընթացքներուն համար ուսուցչուհիներու պէտքկայ։ Դիմել նամակով Տիկին ՇԱՆԹԻ, 93, Ave des Moulineaux, Boulogne s/Seine.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին. 45, Բիւ տը լա Տէֆանսի սրճարանը, իսի լէ Մուլինօ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ է անդամներու ներկայութիւնը։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)   Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԵՇՍՏԱՆ»

Թարգմ.՝ Տիգրանեան վրդ. Սաւալճեան

Աւելա կ'ուզէր որ մեր քովը մնացած եկեղեցական ծանր զգեստները Մուսասիա փախցնէ, որպէսզի օրին մէկը դողերու ձեռք չանցնին, բայց իր միտքը այս կերպ վարպետութիւն բանեցնելով զանոնք յափշտակել էր։ Մենք իրմէ խնդրեցինք միայն որ Մուսասիա գիր մը տանք իրեւան որ տանի, նա ալ հաճեցաւ. եւ երբ խմացանք թէ Եգիպտոս երթալու միտք ունի, գիր մըն ալ գրեցինք հոն իբր յանձնարարական իրեն համար(*)։

Այս մարդը ուրիշ կողմէ կապկած ու երկիւղ կրելով՝ եւ ոչ Մուսասիա կ'երթայ, բայց կ'երեւի թէ ուրիշի մը ձեռօք խրկած էր հոն մեր նամակները։

(*) Տես օրինակը ի Սիօն 1868 ամի. թիւ 8, երես 170։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Կասպօ Մեռանի Ալէմ։ Թէոդորոսի Մըշըշա անուն որդին եւ անոր մակը։ Աղեքսանդրիոյ անգղիական ընդհանուր անգըուբինն։ Կասպօ Մեռանի Ալէմ Պեղեստոյու վրայ կ'արշաւէ։ Առանել Ց. ձիվէլէկեանի միջոցաւ Եգրուսաղէմէն նամակ ընդունելնիս։ Վակշըմ Կովադիին վերադարձի համար խնդրագիր տալերնիս. անոր պատասխանը։ Վերադարձ եւ ճանապարհի նանգստանցները, ու դժուարութիւնները։ Ակօյի երկիրը. չրի ցամաքութիւն։ Աստուա եւ անկէ Աքսում գալերնիս։ Աքսումի եկեղեցին։ Տասնեցմինյ օրինաց քաղաքէն տախտակը։ Ռսկալի Տեառա, եւ Կալլացի գօ- հանոր Հիւպատոսին գլուած նամակը։

Թէպէտ Կորկիսի նէճուի կողմերը գացած ժամանակ թէ իր բուն աթոռը դարձած գաւառը եւ թէ բոլոր Ամարայի երկիրը ապստամբութեան դրօշակը պարզած էին, եւ իրարու վրայ յարձակելով՝ մէկմէկու ձեռքէ երկիրներ յափշտակելու կը ջանային։ Անոնց մէջ անուանի էր Կասպօ Մեռանի Ալէմը, որ հինգ կամ վեց քաղաքի տիրած էր։

Թէոդորոսին Մըշըշա անուն մեծ տղայն ալ իր հօրը մահուանէն քանի մը օր յառաջ իր հայրենի Ռսկալա երկիրը փախչելով եւ յետոյ Թըլաօ Կովալքի Տակուսայի կողմերու պահպանութեան համար խրկած Տեառէ Պրուի հետ միանալով՝ ընկերութեամբ կը տիրէին Ռսկալա երկրին. եւ վերոյիշեալ Կասպօ Մեռանի Ալէմի վրայ միասին կռուի կ'ելնեն եւ կը յաղթուին։

Տեառէ Պրու կը բռնուի եւ կը շղթայուի. իսկ Մըշըշա փախած ժամանակ Կոճամի Ռսկալի Տեառա իշխանին կ'ապաստանի, (որ կրակի նման արշաւելով եւ հինգ աւուր ճամբան երկու աւուր մէջ առնելով արտորնօք կուգար Տենկիա՝ Կասպօ Մեռանի Ալէմը յանկարծ ձերբակալելու), եւ անոր ձեռքը ընկնելով կը շղթայուի. եւ յետոյ իր հօրը վրէժխնդրութեան համար կը սպաննուի, ինչպէս որ պատմեցին։

Կասպօ Մեռանի Ալէմ իր զօրքերը ցրուելով անպատրաստ ... ցած ժամանակ՝ Ռսկալի Տեառա գալուստը լսելուն պէս Առամանի ... րին կողմերը փախուստ կու տայ, ... տանձին եւ կը ճողոպրի ձեռքէն ... կալի Տեառան իր անհրաժեշտ ... Կորկիսի հրամանը ... մեր Տենկիան կ'աւրէ եւ Մեռանի ... լէմին բոլոր զօրքերը կը կողոպտէ ... կը դառնայ կ'երթայ։

Առոր բանակին մէջ կային կայ... զօրքեր, որոնք իրենց քաջութիւնը յայտնելու համար ըստ սովորութեան ... Կոլլայի երկրին՝ սպաննած եւ ... գերի բռնած մարդոց մարմնոյն ... ընդդէմ պատուոյ անդամները ... թիւններ կ'ընեն, եւ կը խրկեն ... իրենց բնատանեացը իբր ... գործած քաջութիւններուն ... աւելի պատիւ եւ գերապանցութիւն ... կ'ունենան քաղաքակցաց մէջ

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 29 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2922

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱՐԱ

Ինչպէս մեր բոլոր տօները, Արարայի տարեդարձն ալ ստիպուած ենք յարմարցնել միջավայրի պահանջներուն եւ սրահի յարմարութեան։

Տարեդարձը սեպտեմբեր 19ին էր (1918), բայց կը տօնուի այս կիրակի, 29 սեպտեմբեր, Մարսէյլի մէջ, նախաձեռնութեամբ Լեգէոնական Միութեան։

Այնինչ։ Հարկ է շնորհաւորել հայ ռազմիկները, այս գեղեցիկ նախաձեռնութեան համար։

Մենք Թուականի խնդիրը յիշեցինք իբրեւ երեւոյթ մը, որ ընդհանրապէս անկախ է մեր կամքէն, այս ափերուն վրայ։ Միայն Զատիկն ու Ծնունդն են որ կը դիմանան փորձութեան...

Դառնալով յայտագրէն, ինչպէս «Արարայի Օր» մըն է որ կը տօնուի այսօր, առաւօտ հոգեհանգիստէն մինչեւ գիշերուան հաւաքումը, (Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ շրջաններու առաջին պատգամաւորական ժողովը)։ Միջանկեալ՝ դրօշի յանձնում, պատուասիրութիւններ, ընկերական սեղան, ժողովրդական հանդէս լապտերով (Մուսա լերան կռիւները) եւն.։

Կարճ խօսքով, հպարտութեան եւ խանդավառութեան օր մը, Մարսէյլի համար։

Եւ արդա՞ր է որ գոնէ մէկ օր վայելեն այդ հպարտութիւնն ու խանդավառութիւնը։ Ոչ միայն Մարսէյլի մէջ, այլ ամէն ուր որ հայկական համրանք մը բոյն դրած է։

Արդա՞ր է եւ մարդկային, գոնէ մէկ օր, մէկ ժամ կազդուրուիլ քաջութեան եւ յաղթանակի յիշատակներով, երբ տարիներ ու տարիներ մեր հոգին կը բզքտուի պարտութեան եւ սուգի սարսափներով։

Ի՞նչ է Արարան.— կռիւ եւ յաղթանակ մը քաջերու կողմէ, Պաղեստինի ճակատին վրայ, մեծ պատերազմի ամէնէն վճռական մէկ շրջանին։ Կռիւ՝ անհաւասար ուժերու միջեւ, եւ յաղթանակ։

Ականատես մըն է որ կը պատմէ.

— «Մարդկութեան հնարած բոլոր մահակները գործի էին այդ պահուն. թնդանօթ, գնդացիր, հրացան եւ ձեռնառումբերու ահեղ տեղատարափի մը ու սոսկալի պայթիւններու մէջ, լեգէոնը անվարան ու գերմարդկային մարտնչումով մը կը յառաջանար դէպի իր նպատակակէտը,

... Սուինները փայլատակեցին... Անտեղիտալի էր թրքական դիմադրութիւնը եւ ուժգին, բայց կորովի էր ու զարհուրելի հայ զինուորին օրհասական ճչարի գոռը, որուն արագ եւ անագորոյն հարուածներուն տակ նահանջեցաւ թշնութեան որջը... Անցաւ Արեւելեան Լեգէոնը թշնամի դիրքերու վրայէն ու գրաւեց այն անմատոյց լեռները, որ վստահուած էին իրեն, այդ ահեղ ճակատամարտին մէջ»։

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ այս յաղթանակով Արեւելեան Լեգէոնը մեծապէս նպաստեց դաշնակից բանակներու յաղթանակին։

Պատմութիւնը նոյն բանը կ'ըսէ, նաեւ, Բագուի հերոսամարտի մասին, որ քարիւղէ զրկեց եւ ուրիշ դժուարութեանց մատնեց թշնամին, արեւելեան ճակատին վրայ։

Ճիշդ են այդ բոլորը եւ դեռ ուրիշ փայլուն իրողութիւններ։

Բայց, եկած չէ՞ ժամանակը որ մեր նորագոյն պատմութեան այս դրուագները առնենք իրենց բուն իմաստով, եւ ոչ թէ իբրեւ «ծառայութիւն» այս կամ այն ճակատին։

Ըսել կ'ուզենք թէ մեզ պէտք է խանդավառէ քաջութեան, ռազմական կորովի եւ յաղթանակի այն հերոսական խոյանքը, որուն մէկ խորհրդանշանը կազմեց Արարան։

Եւ հարկ է զարգացնել այդ գիտակցութիւնը։ Պատմել, ամէն տեղ եւ ամէն առիթով, թէ հայկական բազուկն ալ անմոռանալի սխրանքներ բացած է քաջերու պատմութեան մէջ, դրոշ տալով ուժգնօրէն, կրակ ցայտելով իր ճամբուն վրայ, զարնելով եւ զարնուելով։

Զինապաշտութիւն չէ այս, այլ ճիշդ հակառակը։ Կռի՛ւ զինապաշտութեան եւ բռնութեան դէմ, յանուն արդար դատի մը, որ, սակայն, ծախուեցաւ յետոյ, բուն զինապաշտներուն կողմէ։

Եւ յետոյ ժամանակն է չնչելու եւ փոխադարձաբար յիշեցնելու,— ոչ մէկ վերապահում, ձեռնպահութիւն կամ խաչաձեւում, գոնէ այսպիսի առիթներու մէջ։ Այսինքն՝ երբ յիշատակի տօնը, հանդէսը կամ տարեդարձը կը վերաբերի պատմական դէպքերու, քաջութեան դրուագներու, ինքնապաշտպանութեան կամ ազատագրական պայքարի։

Տարրական պահա՞նջ է։ Այո,— եւ սակայն, կրցա՞ծ էք հետեւիլ օրուան անցքերուն, առանց խորապէս յուզուելու։

Չէ՞ք գիտեր որ, ամգոյն է պատկերը նաե՛ւ այս ճակատին վրայ։ Առ նուազն անտարբերութեամբ կը փայլին մինչեւ իսկ ռազմիկները։ Ամէն խումբ շրջանակ մը կազմեր է ինքն իրեն համար։ Այնպէս որ, Արարան կը մնայ խանդավառութեան աղբիւր մէկ ճակատի համար, Սարդարապատ – Ղարաքիլիսէն կը համախմբէ ուրիշ բազմութիւն մը, Հայրենակցականներէն իւրաքանչիւրը իր շրջանի մասին կը խորհի,— եւ այսպէս ազգային փառքերն ալ կը բաժնուին ազգի-ազգի շրջանակներու...

Բարեբախտաբար օտարները – մեր բարեկամները – չեն գիտեր այս մանրամասնութիւնները։ Եւ լաւ է որ չգիտնան։

Մենք վստահ ենք թէ Մարսէյլի այսօրուան տօնակատարութիւնը պիտի ըլլայ պատկառելի ոչ միայն օտարին, այլեւ մեզի համար, անխտիր յարգանքի եւ հպարտութեան հրաւիրելով բոլորը։

Փա՜ռք հայկական բազուկին, Արարայէն մինչեւ Արարատ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

13ՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՒ

Կը յուսայ «յանձնարարութիւնները» բանաձեւել մինչեւ Հոկտեմբեր 10

Քննիչնե՞ր պիտի ղրկուին Հապէշիստան

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած նոր յանձնախումբը, «13ներու կոմիտէ», որ իրականին մէջ Ա. Դ. Խորհուրդն է, բացի Իտալիայէն, անմիջապէս գործի սկսաւ։ Իր տեղեկագիրը եւ եզրակացութիւնները պիտի հիմնուին ուխտի 15րդ յօդուածին տրամադրութեանց վրայ, ինչ որ արդէն չղագրգռութիւն կը պատճառէ Իտալիոյ։ Խորհուրդը միաձայն առեց «համակրանքով» նկատի առաւ Եթովպիոյ կայսեր հեռագիրը, որ կը խնդրէր անաչառ դիտողներ ղրկել, սահմանային դէպքերուն հետեւելու եւ որ եւ է հաւանական դէպքի պատասխանատուութիւնը ճշդելու համար։ Կայսրը միեւնոյն առեն կը ծանուցանէր թէ 30 քիլոմեթր ներս քաշած է իր սահմանապահ զօրքերը։ Իր պատասխանին մէջ, Խորհուրդը գնահատելով կայսեր առած քայլը, կը յայտնէ թէ դիտողներ ղրկելու խնդիրը պիտի քննուի ամենամեծ ուշադրութեամբ։ Այս առթիւ կը խորհուի Հապէշիստան ղրկել չէզոք պետութեանց պատկանող սաւառնակներ, ղեկավարութեամբ չէզոք օդանաւորդներու։ Այսպիսի նախընթաց մը ստեղծուեցաւ, արդէն, Սարի հանրաքուէին առթիւ։ Երեք հոգինոց յանձնախումբ մը պիտի քննէ թէ բաւական թիւով յարմար կէտեր կա՞ն Հապէշիստանի մէջ, օդանաւերու վայրէջքին համար։ Այդ յանձնախումբին անդամներն են Սպանիացի մը, Անգլիացի մը եւ Ֆրանսացի մը, բոլորն ալ մասնագէտներ։

Մեծն Բրիտանիա նոր յաղթանակ մը շահեցաւ ուրբաթ օր, երբ, հակառակ իտալական պատուիրակին առարկութեան, որոշուեցաւ ոչ թէ փակել, այլ յետաձգել Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին նստաշրջանը, ի հարկին անմիջապէս վերսկսելու համար։ Աննախընթաց է այս ձեռնարկը։ Իտալական պատուիրակին առարկութեանց ուժ տուաւ հունգարական պատուիրակը։ Երկուքն ալ բացատրեցին թէ հակասահմանադրական է այս քայլը, բայց որոշումը քուէարկուեցաւ մեծամասնութեամբ։ ԱՅՍ ՈՐՈՇՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, Ա. Դ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ ԿՐՆԱՅ ՆՈՒՏՏԻ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻԼ 24 ԺԱՄԷՆ, ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔՈՒԷԱՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ԵԹԷ ԻՏԱԼԻԱ ԱՆՍԱՍՏԷ ՈՒԽՏԻՆ 16ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ, ԲՌՆԱԲԱՐԵԼՈՎ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ։

Ա. Դ. 16րդ ընդհ. ժողովը իր օրակարգը վերջացուց երէկ, շաբաթ, եւ պատուիրակները իրենց տեղերը վերադարձան։ Ամէնէն առաջ՝ Պ. Լաւալ եւ Պ. Իտըն։ Այս վերջինը պիտի մասնակցի Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին, երկուշաբթի կամ երեքշաբթի, եւ ծրնեւ պիտի վերադառնայ չորեքշաբթի կամ հինգշաբթի։ Իտալիոյ առաջին պատուիրակն ալ պիտի հեռանայ եւ պիտի վերադառնայ Ա. Դ. Խորհուրդի տեղեկագրին լրացումէն անմիջապէս վերջը։

Ուրբաթ օր Ա. Դ. Խորհուրդը իր աշխատանքի ծրագիրը ձեւակերպեց իբրեւ 13ներու յանձնախումբ։ Կը կարծուի թէ իր տեղեկագիրը պիտի բաղկանայ երկու մասէ.— 1. Վէճին պատմականը. 2. «Յանձնարարութիւններ»ը, որոնք ամէնէն կարեւոր բաժինը պիտի կազմեն։ Պատմական մասին խմբագրութիւնը երկար պիտի տեւէ, քանի որ պիտի քննուին Իտալիոյ մեղադրանքները՝ Եթովպիոյ «բարբարոսութեանց» մասին։ Իրազեկներու կարծիքով, 10—15 օր կրնայ տեւել յանձնախումբին աշխատանքը, լաւագոյն պարագային լրանալով մինչեւ հոկտեմբեր 10։ Տարակոյս չկայ թէ տեղեկագիրը շատ աւելի աննպաստ պիտի ըլլայ Իտալիոյ համար, քան հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը, քանի որ Ա. Դ. Խորհուրդին կարգ մը անդամները, Թիթուլէսքու (Ռումանիա), Լիթվինով (Խ. Միութիւն) եւ Թ. Արաս (Թուրքիա) շատ յայտ գտան առաջարկուած զիջումները։ Անոնց կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար տեսակ մը միջազգային հոգատարութիւն հաստատել իր գերիշխան մէկ անդամին վրայ։

Խորհուրդի աշխատանքներուն հետ զուգընթաց, պիտի շարունակուին դիւանագիտական բանակցութիւնները, մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։

Ակներեւ մտահոգութիւն Եւրոպայի մէջ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ.– ԳԵՐՄԱՆԻԱ. ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Հակառակ բոլոր բարենշան երեւոյթներուն եւ ձգձգումներուն, ֆրանսական մամուլը չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը՝ կացութեան մասին, մանաւանդ որ Ա. Դ. Խորհուրդը առաջին անգամ ըլլալով կը հիմնուի ուխտի 15րդ յօդուածին վրայ։ Այս ճամբան տրամաբանօրէն կ'առաջնորդէ դէպի պատժական տնօրինութիւններ։ «Թան» մէջս կը վախնայ որ տագնապը կրնայ ուղղակի կամ անուղղակի հակազդեցութիւններ ունենալ Եւրոպայի մէջ։

Տիրող մտահոգութեան հետեւանքով, անգլիականը ինկած է քանի մը օրէ ի վեր։ Աղդուած են նաեւ ֆրանքը եւ ֆիօրինը, ինչպէս եւ Ֆրանսայի պետական արժեթուղթերը։ Մուսոլինիի վերջին խօսքերն ալ ուշադրութիւն գրաւած են։ Քանի մը օր առաջ ունկնդրութեան ընդունելով «Փըթի Ժուռնալ»ի թղթակիցը, «Առաջնորդ»ը ըսեր է.

— «Ես լաւ խորհած եմ։ Հաշուած, կշռած եմ ամէն բան։ Մեր երիտասարդներէն 200,000 զինուորներ արեւելեան Ափրիկէ երթալու պատրաստ են գործելու կամ մեռնելու Իտալիոյ համար։ Ո՞վ կրնայ ետ բերել զանոնք, երբ դեռ չեն շահած իրենց հերոսութեան եւ զոհողութեան պսակը։ Եթէ ինծի մնար ընտրութիւն մը կատարել խաղաղութեան եւ կեանքի միջեւ, ես կեանքը պիտի ընտրէի։ Եթէ ինծի առաջարկեն ե՛ւ խաղաղութիւն ե՛ւ կեանք, ես հաւանութիւն պիտի յայտնեմ»։

Փարիզի բոլոր թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան Հունգարիոյ վարչապետին այցելութեան եւ մանաւանդ Հիթլէրի հետ կարգադրուած տեսակցութեան։ Իրազեկներ կը պնդեն թէ զինակցութիւն մը պիտի կնքուի Գերմանիոյ, Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, ինչ որ կրնայ նոր վտանգ մը կազմել Փոքր Համաձայնութեան եւ մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ համար։ Ի–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԱՐԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ... ԴՊՐՈՑ

»»»•«««

Մեր գաղութներուն մէջ սովորութիւն է հիմա, այս ամիս, հանդէսներով ոգեկոչել յիշատակը Արարայի դիւցազնական կռւին։

Ինծի կը թուի թէ թերի է այս կարգադրութիւնը։

Անհրաժեշտ է Արարայի պատմութիւնը տանիլ մինչեւ մեր դպրոցները, պէտք է որ դասագիրքերու մէջ փառաւոր լեզուով մը նկարագրուի Արարայի ճակատամարտը, բացատրուի իմաստը հայ զինուորներու նահատակութեան, որպէսզի ոչ միայն ուռին կուրծքերը մեր պատանիներուն՝ ազատ հպարտութեամբ մը, այլեւ ըմբռնեն թէ ի՛նչ զոհողութիւններ են անհրաժեշտ հայրենիք ունենալու համար։

Մեր գլուխը շատ ուռեցուցին, ժամանակին, թարգմանածոյ եւ անհամ պատմութիւններով, օտար քաջագործութեան մը պատուելիական պատմուածքներով,— հիմա մեր դպրոցները, հոն ուր ունինք, պէտք է դառնան առաջին դաստիարակները հայրենասիրութեան մեծագոյն ուսման։ Ոգեկոչ կամ քաղաքի բարոյական դասեր հրամցնելու տեղ, կը պահանջուի տալ քաջութեան պաշտամունք։ Հելլէն քաղաքակրթութիւնը առատօրէն ծծացուց իր քաջերը,— մենք գէթ այնքան վառ չըլլանք՝ մոռնալով մեր հերոսները։

Փա՛ռք Արտամադին, մեր պատմութիւնը լեցուն է դիւցազներգական պատմութիւններով,— Սարդարապատ, Ղարաքիլիսէ, Զէյթուն, Վասպուրական, Սուէտիա, Գարահիսար, Սասուն, Ուրֆա, Արարա...։

Օտար երկիրներու մէջ պատրաստուած այդ դիւցազներգութեանց շարժանկարը կարէն աւելի արժէք կը ներկայացնէ նոյն շարժանկարը բանալ մեր դպրոցական պատանիներուն աչքին առջեւ։ Եւ դժուար չէ այդ, ոչ ալ արգելք կայ։ Կը բաւէ որ ուսուցիչ մը ունենայ, երեւակայութիւն, զգացում, տաք լեզու,— եւ աշակերտներուն աչքին առջեւ կը կենդանանան հերոսները մեր բոլոր մեծ ճակատամարտերուն։

Հայ կամաւորական կազմակերպութիւններ, ճախկին ռազմիկները թող չկարծեն թէ իրենց պարտականութիւնը կը լրանայ հանդէս մը սարքելով իբրեւ ոգեկոչում հերոսական կռւի մը,— առիկա շատ անգամ կը ծառայէ սոսկ փառասիրութեան մը։ Պէտք է պահանջեն, որ իրենց ընկերներուն դիւցազնական պատմութիւնը աւանդուի դպրոցականներուն։

Արարայի շարժանկարը, հրաշալի նկարագրութիւնը տանին դպրոցներէն ներս, որպէսզի այս դպրոցներէն ելլեն նոր Վահագներ եւ քալեն մինչեւ... Արարատ, յանուն հայրենիքի։

ԱՐԱՋ

ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԱԼՊՕՄԸ
(100 – 120 ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ ԵՒ ԽՄԲԱՆԿԱՐ)
«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԾԱՆՕԹ.— Կը խնդրենք մեր աշխատակիցներէն փութացնել իրենց յօդուածները, «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւին համար (5 հոկտ.) որ պիտի նուիրուի նոյն տօնին։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ, ՓԷՌ ԼԱՇԷԶ (1 Սեպտ.)

«Մասքալ»ի տօնը՝ անձրեւին տակ

Սեպտեմբեր 27ին, Հապէշիստանի մայրաքաղաքին մէջ տօնուեցաւ «Մասքալ»ի մեծ տօնը, որ նուիրուած է անձրեւաբեր եղանակին փակման։ Կայսրը իր գահուն վրայ նստած՝ աչքէ անցուց տասը հազար զինուորներ։ Այս առթիւ անգամ մը եւս երեւան եկան Եթովպիոյ զօրութիւնն ու տկարութիւնը։ Աչքի կը զարնէր, մասնաւորապէս, արդիական պատրաստութեանց նուազութիւնը։ Մայրաքաղաքին ժողովուրդը գրեթէ հաւաքուած էր։ Ամբոխը մոլեգին կանչեր կ'արձակէր, հակառակ տեղացող անձրեւին եւ կարկուտին։ Զինուորները շարուած էին եօթը քիլոմեթրի վրայ։ Ամբողջ զօրքին թիւը կ'անցնէր 40,000ը։ Տօնակատարութեան կեդրոնական խորհրդանշանը կը կազմէր հապէշական դրօշը, նուիրուած՝ Ս. Գէորգի, որուն բուրջը զոհարանական տաղեր կ'երգէին բազմաթիւ քահանաներ, ղօղանջոյն հանդերձներով։ Արարողութեան կը մասնակցէին արաբ, հրեայ, կաթոլիկ, հայ եւ հեթանոս համայնքութեանց հոգեւոր պետերը եւ քահանաները։ Իշխանուհիները հագած էին փարիզեան շրջազգեստներ, շրջապատուած՝ իրենց զաւակներով որոնք մէկ մէկ դրօշ բռնած էին։ Եթովպիոյ արքեպիսկոպոսը հասաւ փառաւոր ամպհովանիի մը գլխուն,— եւ ահա նոր անձրեւ մը, որ բարենշան կը համարուի։ Երբ կայսրն ալ հասաւ, չափ ու սահման չունէր հարիւր հազարնոց բազմութեան խանդավառութիւնը։ Բոլորը ծունկի եկան, երբ կայսրը բարձրացաւ գահուն վրայ։

Կրօնական արարողութեան վերջը, Աստուծոյ ռազմիկներէն մէկը պատմեց զինուորական քաջագործութիւնները։ Յետոյ անցք մը կատարեց հեծելազօրքը, սպառնալի ցցելով նիզակները, եւ ետքէն անցաւ հետեւակազօրքը։ Կայսեր առջեւ զօրանցքը տեւեց մէկուկէս ժամ։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ իտալական նաւատորմը կեդրոնացած է Տոտեկանեան կղզիներուն առջեւ։ Այս տորմիղին մաս կը կազմեն ութ սուզանաւ, վեց թորփիլլահալած, վեց թորփիլլանաւ եւ օժանդակ նաւեր։ Ուրիշ թորփիլլահալածներ գիշեր ցերեկ կը յածին Լերոս կղզիին առջեւ, ուր 5000 զինուոր հանուած է։

«ԱՆՆՈՒԱՃ ԵՐԱԶԻՆ ԿԱՐՕՏՈՎ...»

Երուսաղէմի եւ Երիքովի ճակատամարտներէն վերջ, Թրքական բանակը նահանջ մը կը կատարէ դէպի հիւսիս եւ կ'ամրանայ հոն՝ ուր Կարմեղեան լեռներէն վիթխարի բազուկներ կ'երկարին դէպի վար եւ Հարանդեղ Թաբորի հարաւային լեռնաստանգներուն տակը կը կազմեն ապառաժուտ պատնէշ մը:

Յորդանանէն մինչեւ Միջերկրական, նոր յարդարուած ռազմաճակատին վրայ իրար կը լրտեսեն յաղթականն ու պարտեալը: Թուրքերը իրենք զիրենք ապահով կը զգան նոր դիրքերուն մէջ:

Անգլիացի հրամանատարը կը պատրաստէ նոր յարձակողականը, որ այս անգամ պիտի պատռէ Թրքական ճակատը՝ խուճապը նետելով մինչեւ Դամասկոսի դուռները:

1918 Սեպտեմբեր:

Հայ զինուորները, երկար մարզանքներէ վերջ, մտած են բանակ: Եւ մեծ յարձակման նախօրեակին՝ անոնք ճակատած են Արարայի դիմաց, անառիկ դիրք մը, զոր պէտք է գրաւել առաջին առթիւ: Եւ բանալ առաջին ճեղքը Թրքական ճակատին վրայ:

Սեպտ. 19, Հինգշաբթի:

Արշալոյսէն առաջ, մթնշաղին մէջ, Հայ զինուորները մէկիկ մէկիկ կ'իջնեն ձորը, որ կը բաժնէ երկու թշնամի դիրքերը: Արարայի բարձունքէն Թրքական լուսարձակները կը նկատեն շարժումը այն ատեն միայն, երբ Հայ զինուորները կը բարձրանան լեռն ի վեր: Երկուստեք դժոխային ռմբակոծութիւն մը, մինչ անգլիական օդանաւերը, որոնք, մթնշաղէն օգտուելով, հասած էին Թրքական դիրքերուն վերեւ, կրակ կը տեղան երկինքէն:

Հայ վրիժառու զինուորները կը յառաջանան գերագոյն քաջութեամբ եւ կը մտնեն Թրքական դիրքերուն մէջ:

Արարա գրաւուած է:

Արագ այս յաղթանակը, մասնաւորապէս Արարայի կորուստը, շատ ծանր պիտի կշռէին Թրքական ճակատին վրայ, — ահա թէ ինչո՞ւ քիչ վերջ Թուրքերը կը սկսին զօրեղ հակայարձակում մը՝ վերագրաւելու համար Արարան:

Քառ'ն ժամ կը տեւէ ճակատամարտը: Հայ զինուորը կառչած կը մնայ Արարայի, զոր գրաւած էր իր ընկերներուն արիւնով:

Այնուհետեւ Հայը Թուրքին կրունկներուն վրայ մինչեւ Դամասկոս, մինչեւ Հալէպ, մինչեւ Կիլիկիա:

×

«Աննուաճ Երազին կարօտով ...»:

Այսպէս է գրուած սրբատաշ մարմարէ յիշատակարանի մը վրայ, որ կը յաւերժացնէ Արարայի հայ նահատակներուն փառքը, Երուսաղէմի մէջ:

Ի՞նչ սրտառուչ խօսք է այս, մեր պատմութեան աղաղակն իսկ:

Հայկական լեռնաշխարհին մէջ, դարերէ ի վեր, ժողովուրդի մը ամէնէն ազնուական զաւակներն են, ահա որ վեր կը բարձրանան լեռներէն, վե՛ր շարունակ վե՛ր, — անոնց աչքը լեցուած է գեղեցիկ տեսիլով մը: Կը մագլցին ապառաժներն ի վեր, կը կախուին անդունդներու վրայ, կը ճանկռեն հողը, կը փաթթուին սեպ քարերուն, — երա՛զ մը կ'առաջնորդէ քայլերու այս երամը, դէպի վեր, դէպի բարձունքները, ուրկէ պիտի — եւ ա՛յդ է երազին իմաստը — վայելեն արեւներու ազատութիւնը, շնչեն, ճախրեն, սաւառնին ազատ:

Ի՛նչ կ'ուզեն թող ըսեն, — եթէ պատմութիւնը կը գրէ որ դերութեան օրէն է ապրած այս ժողովուրդը, ցեղային հոգեբանութիւնը մեզի կ'ուսուցանէ թէ մեր պապերուն կողմէ ապրած ենք ազատութեան, ազգային աննուաճ երազին:

Զանազան վարդապետութիւններ, զանազան խոստումներ կրնան թունաւորել թշուառ մը մեզմէ, — այն զոր կարելի է անուանել հայ ժողովուրդին կեղեւը, այն մասը որ կը թափի՝ չորնալով ու ճաթռտելով, — սակայն անաղարտ կը մնայ ծուծը, այն մասը որ ապրեցաւ Արարաներուն, մեր լեռնային կռիւներուն, Զէյթունի կամ Դուրանի մէջ:

Թերթաշ կամ հիւանդ ուղեղները չեն, որ կը ներկայացնեն այս ժողովուրդը՝ իրենց կարդացած մէկուկէս գիրքով կամ ամօթալի նահանջականութեամբ, այլ այն ռազմական ուժով կենդանի բազմութիւնը, որ աչքերը բացած է «աննուաճ երազին», — հայրենիքին:

Այդ երազին ի խնդիր, ան պիտի նուաճէ տակաւին նոր Արարաներ, անբունդներ պիտի մեծցնէ Արարաներու յաղթերգութեամբ, պատմութիւն պիտի գրէ իր առանձին նկարագրին արտայայտութիւններով:

Ու պիտի իյնան վիրաւոր կամ անկենդան, Արարաներու փողերուն վրայ, արիւն պիտի թափեն «աննուաճ երազին կարօտով», վասնզի

Dulce et decorum est pro patria mori.

Քաղցր է ու գեղեցիկ մեռնիլ հայրենիքին համար:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՐԱՐԱ...

Հայկական լեգէոնի կազմութիւնն ունի առանձին նշանակութիւն թէ մեզի եւ թէ թշնամիներու համար:

Նախ՝ որ նա կարող էր երբեք սկիզբ չառնել — Մուսա լեռան քառասուն օրերը վերջացել էին — քանի որ հայկական լեգէոնի կորիզը կազմող Սուէտիացիք հասել էին ապահով կայան ու ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնը չքացել էր:

Երկրորդ քանի որ Կովկասէն մինչեւ Միջերկրական տարածուած Հայ ժողովրդի դիմադրական թափը կոտրուել էր եւ մնացորդ խլեակների համար ոչ մի հնարաւորութիւն չկար կազմակերպուելու, զինուորական-յարձակողական մի փորձ անելու համար:

Սկզբում տիրապետող զգացումը կամաւորների վրայ լոկ զգացական-հոգեբանական էր.— վրէ՜ժ, փոխվրէժ դարաւոր թշնամուց:

Ու բոլոր, հնարաւոր վայրերից կամաւորներ մտան շարքերը:

Քսաներորդ դարի խաչակիրներն էին, որ գալիս էին եւրոպական ազգերի մասնակցութեամբ:

Տասը դար յետոյ պատմութիւնը կրկնուել էր աւելի ահաւոր չափով, եւ նորից Հայերի աջակցութեամբ եւ գործօն մասնակցութեամբ:

Եւրոպային քաղաքական դէպքերի բերումով — Կիլիկիոյ գրաւումը — մանաւանդ կովկասեան Հայաստանի վերակազմութեամբ պետականօրէն, հայկական լեգէոնի կազմութեան իմաստն էլ փոխուեց, նա դարձաւ քաղաքական-զինուորական մի ուժեղ ազդակ:

Հոգեբանական մի բովէի ծնունդն էր հայկական լեգէոնը, որ պիտի լուծուէր պատերազմի վերջը: Զինադադարի կնքումից յետոյ էլ դեռ երկու տարի իր գոյութիւնը պահեց իբրեւ ... «ապագայ հայկական բանակի կորիզը»:

Երկու դար յետոյ, կարծես, իրականանում էր Իսրայէլ Օրիի փայփայած երազները, այսինքն Հայաստանի ազատագրումը օտար եւ հայկական ուժերով ...

Երկար չանցաւ սակայն երազանքի ու ոգեւորութեան շրջանը եւ այդ բոլորը ամփոփուեցին մի քանի անհատների գաւառական ճառերին մէջ, իբրեւ վարձատրութիւն մի ամբողջ ժողովրդի քաշած տառապանքների եւ բերած զոհաբերութեան ընդհանուր գանձին: Իսկ հայկական լեգէոնի համար այդքան մխիթարութիւն բերաւ որ, նա հնարաւորութիւն ունեցաւ կերտելու մի «Արարա»:

Բայց կ'արժէր կերտել «Արարան»:

Պատերազմի սկիզբէն մինչեւ վերջը, Թրքահայ ժողովուրդի վարած բազմաթիւ կռիւների մէջ «Արարան» իր յատուկ եւ փառաւոր տեղն ունի:

Քաղաքների մէջ հայութիւնը վարել է ինքնապաշտպանութեան կռիւ, ծանրաբեռնուած պատերազմի համար անպէտք, խուճապահար ամբոխից — կին, երեխայ եւ ծեր, որոնց պարենաւորումն ու պաշտպանութիւնը իր ուսերին անավարտ սարքուած դիրքերում, անկատար զէնքերով ու մի քանի օրուան վառօդով, մինչ պաշարուած առաջին օրից, ենթակայ սովի, վստահ որ մահը հեռու չէ, որ ինքը օրհասական կռիւ է մղում, որ ազատում չկայ, որ իր փառքն ու պատիւը պիտի թաղուի պատնէշների աւերակների տակ, որ նրանք որոնք թշնամու գնդակով չպիտի մեռնեն վճռել են ինքնասպան լինել, որ թշնամու ձեռքը պիտի անցնին միմիայն աւերուած ածխներ եւ դիակնացած մարմիններ ...

Այս հերոսութիւնն էր որ մահանում էր առանց վկայի եւ վկայագրէն:

Մինչդեռ Արարայում կացութիւնը բոլորովին տարբեր էր:

Արարայում Հայը գտնւում էր միջազգային կրկէսի վրայ: Նա կարեւոր մի օղակն էր երկարաձիգ մի շղթայի նրա բեկումով կարող էր ճակատի բախտը փոխուել: Նա ոչ միայն ինքն էր իր գոյութեան պատասխանատուն, այլ եւ ուրիշների գոյութեան եւ փոխադարձաբար:

Երկրորդ՝ նա մարզուած, կատարելապէս զինուած, տառապօրէն պարենաւորուած ընտանիքի հոգէն ազատ, իբրեւ վրիժառու ռազմիկ, պիտի ցուցադրէր ինչ որ մնացել էր անխաթար, վեհ, ռամկական դարերի քաջքաջութիւնից:

Ահա հոս է Արարայի արժէքը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ:

Նա կանգնել էր իբրեւ բանակ թշնամու բանակի առջեւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒՀԻ ՄԸ

Նոր բանաստեղծուհի մը, — Մալվինէ Վալիտէեան: Իր առաջին երգերն է որ հանդէս կը բերէ «Հոգիիս Երգերը» խորագիրով:

Հատորը երեսունըմէկ քերթուածներով, տպուած է Պոլիս:

Իր խիտ ու խելացի յառաջաբանին մէջ, որ ամբողջութեամբ կ'արտատպենք, կ'ըսէ մեզի հեղինակուհին.

— «Յառաջաբան մը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ վերլուծումը գրութեան մը: Ըստ իս, լաւագոյն վերլուծումն ալ միայն հեղինակը ինք կրնայ ընել:

Հեղինակ մը — եւ մանաւանդ կին հեղինակ մը — մայր մըն է: Ան կը յղանայ իր բանաստեղծութիւնները, երբեմն կիրքով, յաճախ արցունքով, քիչ անգամ ժպիտով: Ըստ այս յղացումին, անոնց ծնունդէն վերջ, ինք գիտէ միայն թէ ո՞րը աւելի սիրով կը խօսի:

Եւ մեր յղացումները — այս միջավայրին, ա՛յս տարիքին, ա՛յս պայմաններուն մէջ — դեռ սիրոյն հետ գործ ունին: Միտքը միայն ձեւը կ'որոշէ - գաղափարը՝ սիրոյնն է: Մենք դեռ չենք գտած անոր պղտոր փորձառութիւնները եւ չենք հասած դեռ վաւերական մտապաշտութեան:

Մեր խմորումով, թերեւս երբեք ալ չհասնինք հոն, կամ թերեւս, երբե՛ք չուզենք հասնիլ հոն:

×

Հո՛ս ալ օրէնքները խորտակեցի: Շատ քիչ անգամ նկատի առի յանգ, չափ, պայման: Երկու բան գիտեմ, թէ տիրեցին ինծի. զգացում եւ երաժշտութիւն:

Հպատակեցայ անոնց կուրօրէն: Հո՛ս ալ, թերեւս, օրէնքները եւ օրէնքի մարդիկը ճնշեն ու հարուածեն զիս: Իմ երանութիւնս եւ արդէն գտած եմ ապրումներուս մէջ: Հարուածները պիտի ըլլան նիւթական հարուածներ: Հոգիս գոհ է երգերուս տուած անհուն գոհացումէն»:

Եւ իր քերթուածներէն ալ կ'երեւի որ բանաստեղծուհին առաւելապէս կը թրթռայ զգացական ոլորտներու մէջ: Բանաստեղծութիւնը սիրտ է առաւելապէս: Սիրտ մը որուն շուրջ իր հրաշքները կը հիւսէ երաժշտութիւնը իր դաշնակութիւններով, եւ երեւակայութիւնը իր պատկերներով եւ գոյներն ու ձեւերը կատարեալին թեւածող շարժումով:

Բանաստեղծուհին կ'ըսէ — «Հո՛ս ալ օրէնքները խորտակեցի»: Խորունկ վէպ մը կայ այս խօսքին ներքեւ: Բանաստեղծութեան շղթաները խորտակելէ առաջ կեանքի շղթաները խորտակող արժէնուհի մը ունինք մեր առջեւ: Խորտակող եւ խորտակուած հոգի մը: Յանդգնութիւնը շնորհալի բան մը ըլլալով հանդերձ, պիտի փափաքէի որ Մալվինէ Վալիտէեան նկատի առնէր թէ նոյնը չեն բանաստեղծութեան օրէնքները: Անոնք նուազ անգութ են: Եւ շահ մըն է յարգել զանոնք: Ինչ մեծ սիրուհի մը ըլլալով երաժշտութեան, անհրաժեշտ էր որ փայփայանք ունենար հանդէպ յանգերուն եւ չափերուն, որոնք զինքը տանելու չափով մը պիտի վարձատրէին:

Հակառակ օրէնքի մարդ չըլլալուս, կը ներեմ ինքզինքիս այսքան մը քաղցր ու արդար պահպանողականութիւն:

Մեր բանաստեղծուհին ունի բորբ զգացումներով երգեր, որոնք սակայն աւելի պիտի խօսէին մեզի եթէ ըլլային բիւրեղացած: Իր յանդուգն խօսքերն ու պատկերները պիտի սրբանային ձեւի եւ ձայնի զտումով, առանց դադրելու երթալու վաւերական մտապաշտութեան:

Բանաստեղծուհին սակայն մեզի կը բերէ չորս մը մեղեդիական երգեր, լի հաղորդականութեամբ, որոնցմէ քանի մը հատ կը ներկայացնենք:

ՀԻՆ ՄԵՂԵԴԻՆ

Մեղեդի մը քաղցրալուր
— Հին օրերու լուռ բանիցը —
Կը թափառի յամօրօր
Հոգիիս մէջ այս գիշեր:
Կը սուզի խո՜ր, տենդագին,
Հոգիէս ներս, այս գիշեր,
Հի՜ն օրերու մեղեդին
Քաղցրահնչիւն ու մեղմին:
Մոխրաթուխ սէր ու վիշտ
Կը խլրտին, կ'արթննան,
Երբ կը հեծէ, այսպէս մի՜շտ
Քաղցրահնչիւն մեղեդին:

Մեկնելի մը մեղեդիի մը տպաւորութեան տակ:

Ահաւասիկ երկրորդ մը, միշտ ազդուած երաժշտութենէ:

Ու բոլոր քերթուածներուն մէջ, այսպէս, սէրն ու երաժշտութիւնն է որ կը բաբախեն ջերմօրէն, ցաւագին.

ՆՈՅՆ ՅԱՆԿԵՐԳԸ

Հոմանգապաշտական երաժշտութիւն

(Mineur)

Նոյն յանկերգը սիրական,
Միշտ նոյն յանկերգը վրդով
Կրկնուած ու կրկնուած
Ուրի՛շ թափով այս գիշեր,
«Քեզի՛ կը սիրեմ»:

Նոյն բառերը սիրակա՛ն,
Ու նոյն շեշտը լալագի՛ն,
Լսէ՛, երգն է հոգեխռով
Հունգար խե՛ղ սիրահարի.
«Կը սիրե՛մ քեզի»:

×

Երգուած այնպէս, ինչպէս երգեցի,
Տարինե՛ր առաջ,
Անմեղ շեշտո՛վս պզտիկ աղջկի
«Կը սիրե՛մ քեզի»:

×

(Majeur)

Այս պահուն նորէն
Ալեկոծող ցնցումով
Աչքերէս դուրս կը խուժի
Ցա՛ւը տարօրէն.
Այս մութին, նորէ՛ն,
Նո՛յն երկիւղոտ լափումով
Հոգիէս վեր կը նետուի
Վիշտը անձօրէն.
Ու կը կրկնեմ, կը կրկնեմ,
Խո՛ր, սիրազեղ հեծումով,
Օ՛, հրատապ այրումով
Յանկերգը վսե՛մ
«Ես քե՛զ կը սիրեմ»

Այլեւայլ տարածութիւն մը կայ իր հոգիին մէջ, ու նայեաց մը որ [illegible] լիքներուն մէջ հերարձակ՝ լալին [illegible] նէ ու կը լսէ դժգոյնաւոր եղանակներ,

— Կ'երգեն ու կուլամ
Մանկութեանս օրօրը,
Նորէն կ'երգեն ու ես կուլամ ...

Ուրիշ էջի մը մէջ.

— Նէյ մըն է հոգիս, վիշտ[illegible]
մեղմի՛կ նէյ մըն է հոգիս.

Եւ տարաժամ երգերու տպաւորութեան տակ ու երգերով յղի, Շուման առաջին Novellettes կը ծնի [illegible] հրթիռ մը.

— Բա՛մբ, բա՛մբ, բա՛մբ ...
Խրախճանք կայ այս գիշեր
Քաղաքին մէջ յուսաբոյր.
Կը թափառին քաղքցիք
Վայելքներուն գիշերուան
Կանխապրումովն արբշիռ:
Բա՛մբ:
Տանիքէն վեր, դէպի կապոյտն
Անհունին, հրթիռներ նուրբ
Կ'ելլեն [illegible] յուսօրէն, օձապտոյտ գալարով:
Բա՛մբ:
Կը բարձրանան օդն ի վեր
Կարմրակաց լուսագոյն խնձոր հոն,
Լոյսերու պաշար մը ցնցուիլ:
Ցոլքոյ կ'իջնեն մեղմօրէն
Այդ փառայեղ պահէն վերջ,
Կարմիր գնդիկ մ'աւելի
Փոշիներուն քաղաքին:

Բանաստեղծուհին բոլորովին [illegible] ծանօթ մըն է մեզի, իր կենսագրականով: Մենք ճանչցանք իր հոգին անոր առաջին քերթերը, — Երգերը կը խոստանայ տալ ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ, ՓԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, եւ վէպ մը ՓԱՅԼԱԶԵՐ ԿԻՆԸ անունով:

Յառնուած ունի Վալիտէեան Մալվինէ: Ու հաւաստեմ անոր սիրտ պիտի ներդաշնակուի միւսին [illegible] արուեստի բիւրեղացումներու. [illegible] Կը հաւատանք որ ան պիտի [illegible] հոգին լայնին նետելու համար նոր-նոր երգեր, քանդակներու գեղեցկութեամբ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մուկը փիղէն շատակեր է. եթէ փիղ մը ունէր այն համեմատութեամբ [illegible] մուկ մը կ'ուտէր, օրական 20.000 [illegible] ունէր կերակուր պիտի ուտէր, մինչ դեռ փիղ մը օրական կ'ուտէր միայն 100 փաունտ կերակուր:

** 1914ի պատերազմէն առաջ Նահանգները եւրոպական երկիրներուն պարտք էր մօտ 300.000.000 տոլար: [illegible] պատերազմէն վերջ եւրոպական ազգեր պարտական էին Մ. Նահանգներուն 13.000.000.000 տոլար:

** Թութակները վարժեցնելու լաւագոյն հայրենիքը Անգլիան է: Լոնտոնի մէջ կան թութակի 26 ուսուցիչներ որոնք իւրաքանչիւր աշակերտէն կ'առնեն 10 շիլին:

Ի՜նչ Լոնտոն... գէթ մեր Երեւանի թութակներուն գործ հայթայթէր...

ՆՈՐՔ (էջ մը «Կարնեղբայր» պատմուածքէն)

Երեւանի հիւսիս արեւելքում, բարձր լեռնալանջին փռուած է Նորք արուարձանը. այգիների մի ընդարձակ շերտ բաժանում է Նորքի տները քաղաքի բնակելի մասից եւ օղակելով նրանց ամէն կողմից տարածւում հեռու, մինչեւ հարեւան գիւղերի՝ Քանաքեռի, Աւանի ու Ջրվէժի դաշտերը: Մօտակայ բարձունքներից դիտելիս Նորքը թւում է մի անեզր այգի, որ մի տեղ փռւում է կատարեալ հարթութեան վրայ, միւս տեղ բարձրանում բլուրների գագաթը, ապա իջնում ձորերի խորքը, նորից լանջերը մագլցելու համար: Շէնքերը գրեթէ չեն նշմարւում փարթամ բուսականութեան քօղի տակ, միայն եկեղեցու վեր սլացող գմբէթը վկայում է ծառերի մէջ թաքնուած մարդկային մի համախմբումի գոյութիւնը: Նորքի հողը թէեւ քարքարոտ է, խոցոտուած բազմաթիւ ժայռակոյտերով, բայց արգաւանդ է ու աշխատանքը վարձատրող, միայն թէ յագեցնի նրա մշտական ծարաւը: Ամէն տեղ, ուր ընկնում է ջրի կաթիլը՝ անգամ քարերի ճեղքուածքներում թաքնուած մի բուռ հողի մէջ — կանաչը անյաղթ ցցւում է իր տերեւները. բայց եւ շուտ թառամում երկնքի այրող բոցերի տակ, կախւում իր գլուխը լացող մանուկի պէս, եթէ ուշանում է կենսատու հեղուկի յաջորդ շիթը:

Տարւայ երկու ժամանակաշրջաններին Նորքը դառնում է կատարեալ դրախտ, նախ գարնանը, երբ նորաբողբոջ խոտը, խառնուած մանիշակների, դեղին ու սպիտակ ծաղիկների հետ ծածկում է գետինը, ծառերը ծաղկում են ու իրենց յստակ գոյների գորգը սփռում չորս կողմ. մի երկնային բուրմունք լցւում է ամէն տեղ. երկիրը կենդանանում է եւ մեղմ արեւի գուրգուրանքից նրա վրայ ամէն ինչ շարժւում է նազանքով. իսկ երկնքի կապոյտութիւնը այնքան վճիտ ու մօտ է լինում, որ թւում է թէ եթէ վեր բարձրանաս ու հասնես, կրնաս ձեռքով շօշափել նրան: Լեռների ու լեռնաշղթաների ձիւնապսակ գագաթները, որոնք ուր էլ դառնաս աչքիդ առջեւն են, այնպիսի պարզութեամբ դրոշմւում են հորիզոնի լազուրի վրայ, որ հեռւից հեռու կարելի է [illegible] ճշգրտութեամբ քաշել նրանց բաժանող գիծը:

Ապա աշնանը, սեպտեմբերի կէսից մինչեւ խաղողաքաղ, մի ամսուայ ընթացքում բնութիւնը սփռում է Նորքում մի անզեղագրելի գեղեցկութիւն ու կախարդանք. շոգերն անցնում են ու տեղի տալիս օդի մի դուրեկան, գիշեր ու ցերեկ անփոփոխ ջերմութեան, երբ անկարելի է ասել ցուրտ է թէ տաք: Մի մեղմ զեփիւռ մշտապէս գալիս է հարաւից շոյում աշխարհն ու անցնում, այգիները լցւում են անհաշիւ բարիքով, խաղողի որթերը, խնձորենիները, դեղձենիները ու տանձենիները հասունցած պտուղների ծանրութեան տակ խոնարհւում են դէպի մայր հողը ու լիառատութիւն շնչում նրան, ամէն ինչ թւում է բարի, արդար, արբութիւն:

Իրիկնադէմին այգիների ճանապարհները կենդանանում են ու աղմկում տուն վերադարձող մարդոց ու անասունների ձայներով: Արեւն իջնում է վեհափառօրէն Շիրակի ու Վանանդի բարձունքների վրայ, սակեզծում մի քանի րոպէ Մասիսի ու Արագածի ձիւները ու սուզւում անյայտ անդունդների մէջ, երբեմն սեւ ամպերի խմբեր, բազմած լեռների թիկունքին կարմրում են նրա ճանապարհը, վերջալոյսը դառնում է լոյսի ու խաւարի մի տխուր պայքար. արեւը բոսորացած զայրոյթից ծխածանի բոլոր գոյներով հարուածում է ամպերի կրծքին ու բացում իր կարմիր անցքը, աշխարհը լողում է հազարերանգ գունաւորումների մէջ մինչեւ որ վերջալոյսի արեւը մտնում է իր գերեզմանը, մթնշաղը դանդաղօրէն իջնում է դաշտերի վրայ, խաւարն ու նրա հետ լռութիւնը պատում են Նորքին:

Լուսնի սկաւառակը հանդարտօրէն բարձրանում է արեւելքից ու սահում դէպի երկնակամար. ի՜նչքան թանձր է նրա լոյսն ու փայլուն. Արարատեան դաշտի անհունութիւնը՝ պատանիշուած արծաթեայ լեռների գագաթներով, թւում է ողողուած լուսաւոր կաթնագոյն հեղուկով: Նոր խաղաղութեան մէջ լսւում է միայն յաւիտենականութիւնը փառաբանող ծառերի խշշոցը:

×

Նորքեցիները բոլորն էլ այգետէր էին. այգին Նորքեցու հոգեկան եւ նիւթական կեանքի հիմքն էր: Թէեւ շատերը բուն քաղաքում զբաղւում էին վաճառականութեամբ կամ արհեստով, ուրիշներն էլ բանուոր էին, բայց սէրը դէպի իրենց ծառն ու թուփը նսեմացնում էր նրանց աչքում բոլոր մնացած զբաղումները. փետրուարի ձիւնահալքից մինչեւ ուշ աշուն, երեխաներից մինչեւ ծերունիներ՝ ամէնքը կը նուիրուէին այգուն, խնամում ու փայփայում էին նրան ինչպէս գորովալից ծնողը զաւակին: Նորքեցու մտածմունքների ու խօսակցութեան նիւթն այգին էր, կռուի ու մարդասպանութեան պատճառը նրա ջուրը:

Հիւրասէր էին, մեղմաբարոյ ու կատակախօս, բայց եւ հիւանդագին աւանդապահ ու դիւրաբորբոք:

Իր համայնական կեանքի կազմակերպութեան տեսակէտից Նորքը մի բացառիկ վիճակի մէջ էր: Անյիշատակ ժամանակներից գիւղ լինելով եւ ռուսական տիրապետութեան հաստատուելուց մի կէս դար յետոյ, հակառակ բնակիչների ցանկութեան, նը[illegible]բան միացնում են Երեւանին, որպէսզի նրա ընդարձակ հողերը քաղաքային տուրքի ենթարկելով [illegible] մեծ չափով աւելացնել քաղաքի եկամուտները. այդ նպատակին հասնելուց յետոյ այլ եւս ոչ ոք չէր հետաքրքրւում Նորքով. քաղաքային վարչութիւնը [illegible] յիսուն տարիների ընթացքում այնտեղ մի քար չշարժեց իր տեղից [illegible] պաշտօնականօրէն Երեւանի մասը լինելով [illegible] փաստօրէն մնաց նոյն նրա առանձնակից գիւղը: Գիւղական իշխանութիւն Նորքում չէր կարող լինել. [illegible] քաղաքի ոստիկանութիւնն էլ չէր ուզում այդքան հեռու տեղ ոստիկաններ ուղարկել, որոնց կառավարելը թէ [illegible] աւելորդ դժուարութիւնների [illegible] ծախքերի հետ էր կապուած. [illegible] կանութիւնը պահւում էր քաղաքային վարչութեան միջնորդով [illegible] աղքատ էր ու հազիւ կարողանում [illegible] ծայրը ծայրին հասցնել:

Այդպիսով Նորքը որ եւ է իշխանութիւն չունէր. Նա կայսրութեան [illegible] մէջ մի կատարեալ անիշխանական հասարակապետութիւն էր [illegible] որի քաղաքացիները փոքր էր ու [illegible] մար, բայց այնքան բարձրացած [illegible] կերեւոյթից, որ բնակչութիւն[illegible]

ԱՐԱՐԱՏԻ ՓԱՌԱՑԵՂ ՑԱՂԹԱՆԱԿԸ

(Արտատպուած «Հայ կամաւոր»էն 1928)

...ծակատագրական վայրկեանները մօ-տեցած կը թուէին, մօտ քսան օր է ...մարտերու մէջ գամուած՝ մեր աչ-քերը ...կեղծ էինք հանգիստ կամ ...մէկ մեր թէ մերթ թշնա-միին ...մեծ հեգնութեամբ եւ չնախտ-... կ՚ողջունէր մեր գիրքերը ուժգին ...անօթաձգութեամբ մը, որուն ան-...կը յաջորդէր խոր ու երկար ...լռութիւն մը։

...վաշտը չորս օրէ ի վեր փոխա-...ուած էր Ա.-ը, խրամներու մէջ եւ ...մերու եռքին անգործ կեանքի մը ...անձկալցած, անհոգ ու անփոյթ ...կը գնէինք մեր գլխացի յերկ ...անպաճոյճ տեսքը, եւ յա-...մէջ յետ միջօրէի մեր բոլորի ժա-...մէկ տարական էր անգլ. բա-...այն սուսանորդը, որ կ՚երթար ...կան գիծերէն ներս ռազմական...

...ուարանցանելի կիրճերու եւ բլուր-ներու այն շղթան էր, ուր Թուրքը Երուսաղէմի ճակատամարտէն վերջ իր այնքան խուճապահար փախուստի մէջ դիւրութեամբ կրցած էր ժամա-նակին կասեցնել անգլ. բանակներու յաղթական յառաջխաղացքը, եւ հոն՝ ամիսներէ ի վեր ալխատած էր կազ-մակերպել ահեղ դիմադրութիւն մը ապաւինած անառիկ ու բնական ամ-րոցներու, եւ գերմանացի մեծ զօրա-վար Լիման ֆոն Զանտերս փաշայի ռազմագիտական հանճարին։

Գերման միլիթարիզմը՝ իր գին-ուորական բոլոր հնարաւորութիւնը չէր խնայած այս ճակատի ամրաց-ման շուրջ, ան որքան երեւոյթով վայրի՝ այնքան ալ պաշտպանութեան տեսակէտէն գժուարին էր գարձեր։ Քանի՛ քանի անգամներ յարձակող...

...

ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԼԵՌԱՆ ՃԱԿԱՏԸ

Ամբողջ վեց ժամ մագլցեր եմ։ Եւ հիմա հսկայ լերան ճակատէն կը շն-չեմ։ Ճամբան պարզ արահետ մըն է որ կ՚ոլորուի, ձախին կը դառնայ ու կը նեղնայ հետզհետէ։ Վարը, վայրի ձոր մը անտառներու մէջ կը թաղուի։ Աչքերն անզօր են անոր խորութիւնը չափել։ Վերը ցից կատար մը արա-ծայր ապառաժներ ունի, որոնք կը ճեղքեն իր վրայէն անցնող ամպերը կիսովին, ղուրս կուգան, կը բացուին կը փայլին, լոյսերու արծաթանալ կը դառնան ու յետոյ, նորէն կը կորսը-ւին կիսափուլ ամպերու ստուերնե-րուն մէջ։ Շուրջս, ցանցառ խոտեր եւ հազուագիւտ թուփեր հողին վրայ...

...նող հարոններէն, աղջիկներէն, ինչո՞ւ ճամբայ ելայ առանց մտածելու, ին-չո՞ւ քալել սկսայ առանց գիտնալու, ինչո՞ւ յառաջացայ առանց ընկեր մը ունենալու։ Ո՞ւր է հաճոյքը այսքան մագլցումին, ո՞ւր է հրճուանքը այս-քան յոգնութեան։ Եթէ մութը չկոխայ ո՞վ պիտի առաջնորդէ զիս, եթէ մշու-շը հզաչուի ի՞նչը պիտի օրօրայնդէ հոգիս։

Ահաւոր լեռը ահաւոր վճիռներ ու-նի՞։

Բայց չէ՞ որ մեծ է նաեւ լեռներու սրբութիւնը։

Այո, անոնց վրայ են ապրած մարդոց աստուածները, կորիճները, սուրբե-րը։ Անոնց վրայ քաջերը գաղտնիքներ կը սորվին, պատերազմիկները գէն-քեր կը լարեն, հրեշտակները մարդան-ներ կը կատարեն։

Լեռը հողին յաղթումն է, երկրին ...

...

Կը համբուրեմ հայու արտով, կը հաւատամ ազու հոգիով, եւ կը պատ-րաստուիմ սկանալ մագլցողի կամ-քով։

ԿԻՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Խիղճ եւ պատերազմ

—•—

Վերջերս Փրանսերէնի թարգման-ուեցաւ Ճօն Կրէհըմի հեղինակական մէկ գիրքը, ուր կը ներկայացուի խղ-ճմտանքական վարդապետութեան (objection de conscience) հետեւորդներու կեանքը ընդհ. պատերազմի օրերուն։

Ի՞նչ կը քարոզէ այս վարդապետու-թիւնը։ Կրաւորական յամառ ընդդի-մութեամբ մը օժտուած, հետեւորդ-ները կը մերժեն սուր բռնել կամ զէնք գործածել, կ՚աշխատին հեռու պահել...

...

լան։ Ամէն բան առած են ձեռքէս։ Պատուհանս ձեռքս անցաւ մատիան ալ։ Սարսափելի ծեծեցին զիս, հիմա արգելափակուած եմ խցիկի մը մէջ, որուն համար երջանիկ պիտի զգայի ինքզինքս, եթէ խցիկ մը ըլլար իրա-պէս, — փոս մըն է 90×60 սանթի-մեթր ծաւալով, որ երթալով կը

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

...

ցրել։

Ցաւակալ Զոր ու Մուսուի աշխա-...

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

տալիս պատած ըլլալով, իր դիրքը ամրապնդած է Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ։

Հունգարիոյ վարչապետին եւ Հիթլէր տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, կիրակի։ Հունգարական մամուլը այս առթիւ կը բացատրէ թէ «Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Լեհաստանի եւ Աւստրիոյ միջեւ սերտ միութիւն մը միայն կրնայ արդիւնաւոր գործակցութիւն յառաջ բերել կեդրոնական Եւրոպայի մէջ։ Այդպիսի խմբակցութիւն մը կենսական անհրաժեշտութիւն է այսօր, չահակից պետութեանց համար։

Փարիզի մէջ անհամբերութեամբ կը հետեւին տեսակցութեան ելքին եւ կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն Գերմանիոյ յարաճուն գործունէութեան վրայ, որ կրնայ վերիվայր շրջել Եւրոպայի քաղաքականութիւնը։

Մեմելի ընտրութիւնը, այսօր

Այսօր, կիրակի, տեղի կ'ունենայ Մէմէլի (Քլայփէտա) 29 երեսփոխաններու ընտրութիւնը։ Դէպքը մեծ նշանակութիւն ունի անոր համար որ, Գերմանիա չէ համակերպած այդ հողամասին գրաւման եւ զայն կը համարէ «գրգռուած» Լիթուանիոյ կողմէ»։ Հիթլէրականները մեծ պատրաստութիւններ տեսած են, ջախջախիչ յաղթանակ մը շահելու համար։ Հիթլէր ինքն ալ սահմանամերձ շրջան մը, Քէօնիկսպէրկ գացած է, մօտէն հետեւելու համար անցուդարձին։ Երեք երաշխաւոր պետութիւնները, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա իրենց դեսպաններուն միջոցաւ Գերմանիոյ ուշադրութիւնը հրաւիրեցին, որպէսզի անախորժ դէպքեր չպատահին։

Երկու Սեկցիաներուն միացումը

Ուրբաթ իրիկուն վերջնապէս նուիրագործուեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն միացումը։ Երկու համանքներուն ընդհ. ժողովները միասին գումարուեցան Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ եւ միացումը ողջունեցին անսահման խանդավառութեամբ։ Այս առթիւ ճառեր խօսեցան երկու կազմակերպութեանց ընդհ. քարտուղարները, Ժուհօ եւ Ռօքաման։ Ընդունուեցաւ նաեւ յառաջիկայ գործունէութեան ծրագիրը։

Համագումարի վերջին նիստին մէջ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով յանձն կ'առնէ աջակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան «այն բոլոր ձեռնարկներուն որ կրնան փակել պատերազմի ճամբան», բայց դատապարտելով «բոլոր նուաճողական արկածախնդրութիւնները», կը մերժէ մասնակցիլ «որ եւ է զինեալ միջամտութեան, որ կողմէն կուգայ ինչ պատրուակով ալ ըլլայ»։ Ուրիշ խօսքով, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը հակառակ է պատժական անօրինութեանց։

Ասորիներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան Դ. յանձնաժողովը սեպտեմբեր 26ին քննեց Ասորիներու տեղաւորման խնդիրը։ Իրաքի արտաքին նախարար Նուրի փաշա յանուն իր կառավարութեան յայտարարեց թէ կ'ընդունի Մեծն Բրիտանիոյ դրած պայմանները։ Իրաքի կառավարութիւնը խորհրդարանին պիտի առաջարկէ նախապէս խոստացուած 125,000 ոսկիի վարկը բարձրացնել մինչեւ 250,000ի։ (Այդ պարագային Անգլիա յանձն կ'առնէ նոյնքան վճարել տեղաւորման ծախքերուն համար)։ Անգլիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութեան կարծիքով Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման առաջարկը առողջ, գործնական եւ յանձնարարելի ծրագիր մըն է։ Յանձնաժողովը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ որոշեց Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին յանձնարարել այս ծրագիրը։ (Արդէն ձեռնարկուած է տեղաւորման եւ կ'ունին ծախքերու մնացեալ մասն ալ Արդարժողովէն առնել)։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, սեպտեմբեր 21ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 376,988, այսինքն 501 պակաս անցեալ շաբթուան վրայ։ Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուն գործազուրկներու թիւն էր 322,970, ուրեմն այս տարի աւելցած է 54,028 հոգի։ Միայն Փարիզ քաղաքին եւ Սէնի նահանգին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն է 175,430 (անցեալ տարի՝ 156,489)։

Մեծախանձ ռազմանիւթ Հաբէշիստանի համար

Ատտիս — Աբէպայէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 26 թուականով. —

Դժուար անհերքելի է թէ զէնքի արտածման արգելքը խզուած է եւ Եթովպական կառավարութիւնը շոգենաւ մը լեցուն զէնք կը սպասէ Ջիպութիէն, որ եւ է օր։ Այս բեռը արգիլուած էր պելճիքական կառավարութեան կողմէ երկու ամիս առաջ եւ շոգենաւէն հանուած՝ Անվէրսի մէջ, թէեւ փոխարժէքը վճարուած էր։ Բեռը կը պարունակէ 1700 հրացան, 2300 կարճ հրացան եւ 7 միլիոն փամփուշտ։ Ամբողջ արժէքն է 3,700,000 ֆրանք, վճարուած՝ չորս անգամով։

Ջուպերիայի մասնագէտներ կ'աշխատին տեղացի զինուորները վարժեցնել հակաօդանաւային թնդանօթներու գործածութեան։ Երեք մարզիչներէ զատ, ուրիշներ ալ կը սպասուին Ջուպերիայէն։

Մեծ փութաջանութեամբ յառաջ կը տարուի սահմանամերձ նահանգներու զօրաշարժը։ Զէնքի տակ առնուած զինուորներէն մաս մը պիտի փոխադրուի մայրաքաղաք։

Միեւնոյն ատեն ձեռնարկուած է օդանաւային ուժի վերակազմութեան։ Սեպտեմբեր 27ին երեք օդանաւեր ճամբայ ելան մայրաքաղաքէն։ Մէկը դէպի եւ սահմանի տարաւ Ցանայի շրջանը, երկրորդը՝ Տէպրէ Մարկոս գնաց, իսկ երրորդը Տիրէ Տաւա փոխադրեց Հարրարի նահանգապետը։ Այն օդանաւերը որոնք քանի չէին ծառայեր քանի մը շաբաթ առաջ, նորոգուած եւ գործածելի վիճակի մէջ դրուած են։

*** Նրբատաղէմէն կը հեռագրեն թէ Մեծն Բրիտանիոյ բռնած դիրքը իտալեւհաբէշական վէճին մէջ՝ մեծապէս կը գնահատուի մերձաւոր եւ միջին Արեւելքի արաբ ժողովուրդներուն կողմէ։ Իպնը Սէուտ թագաւորը փափաք յայտներ է աջակցիլ Անգլիոյ իր բոլոր միջոցներով, եթէ օգնութիւն պէտք զգացուի։ Այս առթիւ յայտարարած է թէ անհրաժեշտ է պահպանել Եթովպիոյ անկախութիւնը։

*** Հաբէշ կիներու միութիւնը լրջօրէն ձեռնարկած է պարէնաւորումը ապահովելու։ Այս առթիւ կոչ մը ուղղելով իր անդամներուն, կը յանձնարարէ ուտեստ ճարել զինուորներուն, վերահաստատելով պատերազմի կինհայերու առաքելութիւնը։ Պալատի մեծ սեղնակարգներին բանակը, որ կը բաղկանայ 600 հետեւակէ եւ 400 հեծելազօրքէ, իր անձնուիրութիւնը յայտնելով կայսեր, պատրաստ մը կատարեց փողոցներուն մէջ։

Յունաստանի դիրքը պատերազմի պարագային

Յունաստանի ազգային անտեսութեան գերագոյն խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց, որ տեւեց երեք ժամ։ Կը նախագահէր վարչապետը։ Ժողովը կարգ մը որոշումներ տուաւ, նիւթապէս ապահովելու համար գործադրութիւնը այն միջոցներուն զոր կրնայ ձեռք առնել կառավարութիւնը, միջազգային կացութեան բերումով։

Ջեռնհաս աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կառավարութիւնը հարկադրուած ըլլալով պահպանել երկրին չէզոքութիւնը, ամէն միջոց ձեռք առած է եւ պիտի առնէ, իր քաղաքականութիւնը գործադրելու համար։ Միեւնոյն ատեն կը ջանայ ապահովել պարէնաւորումը, այն պարագային երբ արգելքի հանդիպին ծովային փոխադրութիւնները։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԴԵՀ ՄԸ ՓՃԱՑՈՒՑ չարժանկարի մեծ հաստատութիւն մը, Համի մէջ։ Տասը միլիոն լեր կը հաշուեն վնասը։ Հրդեհը արուեստանոցէ մը ծագելով, տարածուեցաւ անակնկալ արագութեամբ։ Մարդկային զոհ չկայ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, իր «Խառակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Ingénieurs Civilsի ԱՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro Trinité.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ**

Կ'արտասանէ ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հոկտ. 13ին, Կիրակի կէսօրէ վերջ

«ԱՐԱՐԱ»Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Միութեան Պատուոյ Նախագահ

Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Կիրակի, 29 Սեպտեմբեր ՇԱԹՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐԻ ՄԷՋ

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ վճարելով ծախքերուն համար 2 ֆր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գանեէօ - Քաշանի «Արծիւ» կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ

ԸՆԿԵՐ ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

Սեդրակ Տէր Մաթէոսեան, Մաթէոս եւ Խաչիկ Տէր Մաթէոսեան, Տէր եւ Տիկին Տուրգութեան (Մարսէյլ), Շահանիկ եւ Մէօլիփայէ Թեւանեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Միհրան Թեւանեան եւ զաւակունք (Սելանիկ), Այրի Տիկին Ազատի Թեւանեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մաթէոսեան (Ալեքսանդրէթ), Տէր եւ Տիկին Արտաշ Տէր Մաթէոսեան (Վիէննա), Այրի Տիկին Տէր Մաթէոսեան եւ զաւակունք (Կալաց), ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները սրտի խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն յանկարծական մահը իրենց սիրելի կնոջ, մօր, քրոջ ու հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ ՏԷՐ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ 26 սեպտեմբերին, 59 տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի 30 սեպտ. երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, **Lisieux (Calvados) Hôpital Hospice de Lisieux**ի մէջ։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՃՇԴՈՒՄ.— Բարձր Հայքի Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի կեդրոնը Փարիզի մասնաճիւղէն ստացած է *400* ֆր. եւ ոչ թէ *490* ֆր., կամ Հ. Բ. Միութենէն, ինչպէս տպուած էր սխալմամբ։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւ կը գտնուի, հերքեց այն զրոյցը թէ բանակցութիւններ կը կատարուին, օդանաւային դաշինք մը կնքելու համար Լեհաստանի, Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ։ Սակայն եւ այնպէս, միջազգային մամուլը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Հունգարիոյ վարչապետին ճամբորդութեան։

ԻՏԱԼԻԱ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՑՈՐԵՆ ԳՆԵՑ Ս. Միութենէն, ի նախատեսութիւն պատերազմի։

(Շար. ը Գ. էջէն)

համբ 75×37 սանթիմեթրի։ Ցատակը ջուր է երեք մեթր խորութեամբ, վրան նետուած են երկու փայտեր, որոնց կառչած եմ օրն ի բուն։ Պատերը զաղէ են։ Գիտեմ որ պիտի մեռնիմ, քանի մը օրէն պիտի գնդակահարեն զիս, մահէն չեմ վախնար, սակայն մինչեւ մահ զիս այս վիճակին մէջ զնելով կիսովին խեղդարան եմ․․․»։

Կրէհըմ, արձանագրելէ վերջ թէ խղճմտանքս այս մարդոց մէկ մասը խեղդարան էր իրապէս իրենց կրած չարչարանքներուն աղդեցութեան տակ, կ'աւելցնէ որ կրաւորական նոյն ընդդիմութեան զինած եւ նոյն չարչարանքներուն ենթարկուած էին նաեւ ընկերվարականներ։